32
10 G
7

Digitized by Google

Digitized by Google

A

CODICIS THEODOSIANI

LIB. XVI. QVAM EMENDATISSIMI, ADIECTIS QVAS CERTIS LOCIS FECERAT ANIANI INTERPRETATIONIBVS.

Ex his libris nunc primùm integri prodeunt VI. VII. VIII. XVI. Ceteri aucti ſunt innumeris Conſtitutionibus.

NOVELLARVM THEODOSII, Valentiniani, Martiani, Maioriani, Seueri, Libri V. Cum Aniani interpretationibus.

Ex his etiam Nouellis multæ tenebris auferuntur.

Tituli ex corpore Codicis Gregoriani & Hermogeniani, & multo plures, quam prioribus editionibus haberentur.

Ex Gaij Inſtitutionibus Liber.

Julij Pauli Receptarum Sententiarum ad filium lib. V. cum Aniani interpretationibus, & auctiores & caſtiores quàm antea fuerint.

Tituli ex corpore Vlpiani.

Voluſij Matiani de partibus aſsis, Liber.

Papiani Liber Reſponſorum: qui etiam nondum fuerat editus.

Jtem Notæ Iuris, à Magnone collectæ.

Hæc omnia curante IACOBO CVIACIO.

LVGDVNI,

APVD VLIEL. ROVILLIVM, SVB SCVTO VENETO.

M. D. LXVI.

Cum priuilegio Regis ad nouennium.

32·10·6·7

Extraict du priuilege du Roy.

PAR grace & priuilege du Roy eſt permis à Guillaume Rouille libraire de Lyon, d'imprimer, ou faire imprimer vne fois ou pluſieurs, ce preſent liure intitulé CODICIS THEODOSIANI LIBRI XVI. reueu & augmenté par M. Iaques Cuias Docteur en l'vniuerſité de Bourges: Lequel liure il a recouuré auec grans fraiz, miſes & deſpenſes: & pource eſt faict defenſe de par ledict Seigneur, à tous autres libraires, Imprimeurs, & perſonnes quelconques, de non imprimer, vendre, ny diſtribuer en ſes pays, terres & ſeigneuries, ledict liure imprimé par ledict Rouille, ſi ce n'eſt par ſon conſe ement & ce iuſques au temps & terme de neuf ans, à compter du iour & datte que ſera paracheuée la miere impreſſion, ſur peine d'amende arbitraire & de confiſcation des liures qu'ils auroyent imprim Et à fin qu'aucun ne puiſſe pretendre ignorance du preſent priuilege, led & Seigneur veut & entend l'extraict d'iceluy eſtant mis au commencement, ou à la fin dudict liure, ſerue pour toute notification mme ſi la ſignification eſtoit faicte ſur l'original. Car tel eſt ſon plaiſir, comme plus à plein eſt conte declaré par les lettres de priuilege, ſur ce données à Moulins le vingtieſme de Feburier, L'an grace, mil cinq cens ſoixante ſix, & de ſon regne le ſixieſme.

Par le Roy en ſon conſeil,

Signé De Vabres.

Et ſcellé du grand ſeau en cire iaune à ſimple queüe.

NOBILISSIMO ET ORNATISSIMO ET OMNI VIRTVTIS ATQVE ERVDITIONIS GENERE PRÆSTANTISSIMO VIRO D. IO. REDINGERO SILESIO,

IAC. CVIACIVS S.

NON dubito, nobiliſſime Redingere, quin tu in eadem erga me voluntate eſſe perſeueres, in qua fuiſti, cum hic nobiſcum amiciſſimè verſarere: ego quidem certè eadem ſum, qua fui ante, cuius modò collibuit animo meo hanc veterum Iuris cõditorum συναγωγὴν tibi auctorem dare, rem lepidiorem fortè quàm ſi quid ex meis vel ęqualium meorum lucubrationibus. Cui enim non gratiores ſint veteres quàm noui? Illi enim ſunt nobis omnibus pro magiſtris, nos infimi diſcipuli, non quales in Gręcorum prouerbio, πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων. Qui enim ſe intantum hodie efferre poſſit ſine rubore, nullus eſt, cùm nec qui ſe illis ęquare quidem. Et hoc potiſſimum nomine, niſi me mea opinio fallit, quamuis te ſemper ſtudioſiſſimum habuerim mei moriſq; eius noſtri, vt neq; ſcribamus neq; doceamus quod omnes ſcire exiſtimemus, tamen hęc veterum Iuris auctorum, vt ita dicam, velut ſcripta foliis & ſparſa, quę manu legimus noſtra, delectabunt te profectò magis, Iulij Pauli dico & Domitij Vlpiani & Voluſij Matiani & Caij, & ſi pateris etiam Papiani, non Papiniani illius omnium qui ſunt, qui erunt, quiq; fuerunt Iuriſperitiſſimi, ſed paulo inferioris ęui, quo Theodericus Italię imperabat, Papiani nec incauti nec inelegantis Iuriſconſulti cuius reſponſis multa quę perierunt ex veteri iure ſalua ſuppetunt: quos ego accuratè recollectos auctores ad fidem antiquę ſcripturę correxi, & exauxi, vt mihi quidem videtur, magno cumulo. Vnum modò ſuccurrit, quod prętermiſſum in Papiano hac epiſtola reponam, de arboribus terminalibus quę decoreas habent, quo loco debuiſſem correxiſſe, decurias, vt claris literis ſcriptum legi in Gotthorum, vt ſcri-

bendum cenſeo in Boiorum legibus antiquis, vt Siculus Flaccus in profinium notatis arboribus decuſſes inueniri ſcribit. Et alterum de Gaij Inſtitutionibus, Epitomem eam Inſtitutionum eſſe Gaij ab Aniano Alarici conſiliario confectam quantum quoque modo ſui temporis vſus exigere videbatur, nec verò omnem propterea Caio dignitatem & elegantiam deperiiſſe, reſtare inter lateres Aniani malè coctos adhuc lapillos quoſdam, ſi quis non pigretur internoſcere, è quibus veluti è culmo fruges & luculentius ſi reliquias eas adiunxerit, quæ Pandectis inſperſæ ſunt, quæq́; Iuſtiniani Inſtitutionibus leguntur, quanti momenti, ponderis, artificij Gaij Inſtitutiones fuerint æſtimare poſſit. Porrò his horum quos cõmemoraui, vt ita loquar, ſcopis diſſolutis viſum eſt adligare etiam ex Conſtitutionum ab Hermogeniano & Gregorio Iuriſconſultis, animi, vt ſuſpicor, gratia, non vlla principis auctoritate formato corpore, quæ extabant diſiecta neglectaq́; membra. Magno mihi hæc diligentia omnis ſtetit. Sed deſudauimus magis in eo Conſtitutionum corpore, quod Imp. Theodoſij nomine conditum eſt, malè lacero quoad potuimus reficiendo & conglutinando, adiunctis veluti comitibus eiuſdem Theodoſij Nouellis & Valentiniani, Martiani, Maioriani, Seueri: vnde vix ſolus profectò quiuiſſem expedire me, & tot ad eam rem præſtare quot deſiderabantur adminicula, niſi me optimorum & doctiſſimorum virorum benignitas & in iuris ſtudioſos propenſiſſima voluntas adiuuiſſet, è quibus primam gratiam habeo Stephano Charpino homini mirè ſtudioſo & erudito & probo, à quo inuenti & proditi ſunt hi libri VI. VII. VIII. *Conſtitutiones perelegantes de S. C. Claudiano & Nouellarum quæ deſunt notitiam, contulit vltrò Petrus Pitheus ille qui oſtenſus à me ſæpius, & ipſe tandem monumentis ſuis ita ſe palam oſtendit literatis legumq́; conſultis omnibus, vt digitum ego tantum prius ad eum intendiſſe, non totum hominem quantus erat hominibus patefeciſſe videar. Nec erit quid ſecus de fratre Franciſco Pitheo, in quo efflorеſcunt iam ingenij & doctrinæ laudes maximæ, vt plane memoria repetens & illas quibus excelluit in omni genere bonarum literarum pater, filiis talibus digniſſimus, eam familiam ſeminarium eſſe doctorum virorum mihi liquido arg mento perſuadere poſſim, nec te digreſſionis iſtius pigeat, nobiliſſime Redingere, nam vt cum de te incidit ſermo, incidit autem ſæpiſſimè, à propoſito digreditur, & in tuis virtutibus commemorandis libenter adquieſcit animus meus, ſic quoties vt de tui ſimilibus habeam ſermonem offert ſe occaſio aliqua, facere non poſſum quin deerrem paulum ab re, & in eorum memoria recolenda me oblectem. Sed iam non abierim longius, redeo ad rem. Nouellas Maioriani, Antonio Loiſello debemus doctiſſimo & ſuauiſſimo viro, & ſummi erga me officij ſummaq́; humanitatis: Cetera vel nos contulimus, vel iam ante Io. Tilius & Io. Sichardus præſtantiſſimi dignitate & doctrina viri, veluti*

lege Rodia iacturæ ſarciendæ cauſa in commune contribuerant. Pene oblitus ſum dicere Aniani interpretationes, vbi erant, non indignas exiſtimaſſe me quæ apponerentur: & vbi non erant, quæ reponerentur. Hæc eſt συναγωγὴ veterum Iuris conditorum, quam initio dixi, in qua poſitum laborem cui offeram potius quàm tibi qui ex amicis certis mihi certiſſimus es, non habeo, & vt ſuppetant nonnulli, tamen vel hoc tempore demum meo animo ſatisfactum oportuit, qui iampridem ex tot ſubinde recurrentibus laboribus malis quibus tota vita ingenium attriui meum, prius quàm vnum emenſus, tum mihi inſtante ſemper altero, tuæ nobilitati partem aliquam nobiliorem præcipuè dedicare geſtit. Munus erit animo tuo acceptiſſimum, ſcio, vel eò maximè quòd id ego meis ponderibus totum examinauerim prius quàm tibi deferendum cenſerem. Non eſt igitur quod te rogem aliud, quàm vt me hominem tui nominis amantiſſimum vt facis, conſtanter ames: imò parum aduerti, ne hoc quidem ſupererat, niſi quia mos eſt ita rogandi. Fratrem Thomam, quo homine nihil poteſt fieri humanius, nihil amantius bonarum literarum omnium, cui ego ſum adfixus non minus quàm tibi, quòd & beneuolentiam erga me tuam ac merita omnibus in rebus imitetur, ſaluere iubebis meo nomine. Vale Biturigis Kalend. Mart.

1566.

SERENISSIMO FERDINANDO,

HVNGARIAE, BOHEMIAE, DALMATIAE, CROATIAE, &c. REGI, HVIVS NOMINIS PRIMO,
Infanti Hiſpaniæ, Archiduci Auſtriæ, Duci Burgundiæ, Styriæ, Principi optimo, atq; potentiſsimo,
Io.Sichardus.

BENE mihi ac ſapienter feciſſe videtur M.Tullius, Sereniſſime Rex, qui de legibus dicturus, ne id illotis manibus facere videretur, à diis immortalibus tãquam iuſto exordio auſpicium ſumit. Hoc, opinor, conſilio, vt quarum inuentionem ſine controuerſia diis ipſis deberemus, eas etiam hiis ipſis curæ eſſe ſignificaret. Nec enim aliud quicquam ſpectare aut debuit, aut potuit vir eloquẽtiſsimus, idemq́ue legum conſultiſſimus, niſi vt vel hoc lenocinio leges nobis cõmendaret. Quod per ſeipſum, vt nihil aliunde accedat, cum omnino magnum ſit, tamen non ita multum momenti habiturũ erat, niſi alia ſint quæ prolixius etiam admirari nos conueniat: nempe commoda quæ inde ad nos tam benignè demanant. Si enim laudem meretur, eamq́ue non poſtremam, qui rebus afflictis atque exulceratis viam circunſpicit, qua conſulatur Reipub. incolumitati, nec quidem longè duraturæ, quæ ferè cura tui ſimilibus, Maxime Rex, incumbit, quantum nos demum debere ipſis fatebimur legibus? quarum perpetuum eſt beneficium, quod in ocio, atque rerum publicarum tranquillitate viuitur. Hæ enim tanquam vincula quædam & Reſp. continent, ſcopas alioqui futuras diſſolutas, & vt in ſpem profectus, adeoq́; immortalitatis venire poſſint, efficiunt. Hæ rudes homines etiamdum, atque ab omni ciuilitate alienos, in amicitiam primum redegerunt: coniuncti, vt bene beateq́; viuerent peperetunt. Poſtremo, vſqueadeo eſt neceſſatius earum vſus, vt è cœlo ſolem ſuſtulerit, qui eas è medio tollat, ſine quibus ne quidem momentum durare vita hominum queat. Etenim dum hoc nobis perſuaſum eſt, quod eſſe neceſſe eſt, Magiſtratũ plebeis, legem autem Magiſtratui præeſſe atque dominari, fit vt officium ſuum omnes faciant: æqua videlicet omnibus parendi cõditione propoſita. Nec enim eiuſmodi tragœdiarum, tumultuũ, denique bellorum, quibus nunc omnia perſtrepunt, ne dicam capitaliter laborant, aliam cauſam vnquam in animũ induxi, quàm quod fatali quodam huius ſeculi vitio legum nullus amplius, veluti Megarẽſium reſpectus haberetur: per quas omnino ſtat, ne temere omnia permiſceantur. Cuius rei argumenta, ne longè exempla petantur,

tantur,non ita obſcurè videre licet,quoties vel leuis belli ſuſpicio increbeſcit. Tum protinus,tanquam legibus obliteraris,palamq́ue nuncio remiſſo,audendi patrandiq́,vt quidque in mentem venerit, magna homines libido inuadit. Vt documentis iam vtinam non tam multis conſtet,nec ſine legibus publicum ocium,nec in bellis vllo pacto leges auctoritatem ſuam tueri poſſe.Cum enim lex ſit ratio ſumma,inſita in natura,quæ iubeat ea quæ facienda ſunt, prohibeatque contraria,neceſſe eſt male agi de rebus humanis, ſurſumq́ue ac deorſum omnia ferri,eo iuſſo valere,cuius eſt muneris,vt innocenter vitam tranſigamus,atque in vita quæ amplectenda ſint cognoſcamus. Exulantibus vero ab vſu hominum legibus quid prohibet ius faſque omne ſemel abiici? quod à legibus tanquam capite quodam originem ducit.Contempto vero iure, quid eſt quæſo ſceleris,quod deſignare quēquam tandem pudeat? An non ſatius ſic fuerat,omnino ne quidem nos in lucem editos,quàm in has hominum intemperies proſtitui verius quàm naſci?Vbi nec ſi velis temperare tibi à vitiis poſſis:nec ſi poſſis impune auſis,prę ſertim tam recepto delinquendi more,ac tanta ad quamlibet impetendorum hominum libidinem aperta feneſtra. At habent etiam belli homines quod dicant: Quid,inquiunt, Chriſtianis cum legibus? Quaſi vero eiuſmodi ſit eorum vita, qui hoc ſibi nomine præcipuè placent,in quorum moribus nihil ſit relictum legibus, quod emendent. Cum ex magna parte tales ſint,qui hoc titulo veluti triumphant, qui cum intercutibus vitiis madeant,ne deprehenſi pœnas legibus dare cogātur,Chriſtianiſmi neſcio cuius prærogatiua freti,rem non minus quàm aquam ignemq́ue neceſſariam vociferationibus ſuis apud vulgum reddunt exoſam.Quod tamē ipſum eram moderatè laturus,ſi eam libertatem hiis cogendis in ordinem ſumerent, quos nullo linguarum præſidio,nullis literis, nulla antiquitatis cognitione huc fere operam videmus ponere,vt quamplurimæ ferantur lites: quæ hominum ſunt non rei ipſius vitia. Quòd ſi ea quam ex legibus ſperamus, neſcio enim an aliundè,concordia paulo propius cōmendetur orbi,eſurirent plane miſeris modis,cogitarentq́ue de ſtiua,quos nunc & in purpura nepotari, & in aulis Principum,abſit inuidia verbo,fere primas tenere videmus. Nec dubito nunc futuros,Sereniſsime Rex,qui flagitium me facere clament, ferro igneq́ue piandum,quòd veluti alter Gn.Flauius,cornicum oculos configere coner. Quibus ſane aulœdis ſuas ego tricas,atque præſtigioſam iuris profeſsionem non inuideo,quam ſine riuali & amplectantur,& manibus ferant.Hoc viciſsim donent, vt leges ab iniuria, qua perpaucorū culpa laborant,liceat mihi aſſerere, eamq́; quam falſò legibus impingunt,in eos iure ſuo transferre,qui tum demum maiorum ſibi gentium Iuriſconſulti videntur, cum meliorum literarum inopes, ad neſcio quos Accurſios,veluti ſcopulos conſeneſcunt. Non quod in vniuerſum damnem id genus ſcriptorum, quorum auctoritatem ſine graui piaculo conuelli poſſe non exiſtimant.Sed quis feret præ illis legum germanarum ſtudia & malè vulgo audire,& palàm etiam ſordere,abiicique. Non enim poſſum non ingemiſcere, ſi quando in mentem ſubit, ad iuſtitiam nos eſſe natos, quæ cum ſit inſita naturæ, naturæ autem ductum ſequi ſit bene beateq́ue viuere, Stoicorum ſententia,pergere tamē porrò male feriatos quoſdam, optimaſque horas,quas non paulò conſultius aliò locarent,in eo cōſumere,vt non naturæ

ipſi,ſed malitiæ ac fucis,non æquitati,ſed quæſtui ſeruiſſe videantur:tum ſe digitis cœlum exiſtimantes attingere, ſi aliorum ineptias per ſe ſatis ac ſuper orbi graues,aliqua adiectione locupletent. Vt eò iam planè ventũ ſit,vt quò quiſque deſipiat miſerius,legesque prodat impudentius,quæ non ita multo negocio à quouis fœlicius erudito intelligi poterant,hoc fiat maioris apud eius farinę hominibus pretij,quibus voluptas eſt non intellecta aliis atque aliis tenebris inuoluere. Vt rectiſſimè mihi Cicero dixiſſe videatur:Permulta præclarè legibus conſtituta fuiſſe,quæ Iureconſultorum ingeniis corrupta ac deprauata tandem ſint. Quos & æquitatem reliquiſſe, verba verò retinuiſſe dolet. Quod & nobis dolendum, ſi vnquam aliâs,quis non videt,Sereniſsime Rex? Cum optimas leges,adeoque naturæ conuenientes huc loci quorundam, neſcio dicam ne arrogãtia,an extrema ſtultitia delapſas videmus,vt vel oculatiſsimis, emunctæque naris hominibus vix liceat per altiſsimas tenebras voluntatem legum, hoc eſt,medullam animamque introſpicere. Id quod fieri neceſſe fuit,dum hic omnia tribuit Principi, putatque licere quod libeat. Alter hiis ad quæſtum abutitur,putatque tum ſe deum,ſi plauſtra legum integra vno ſpiritu euomat, eaque in re totius cognitionis ponit ſummam. Alter operam dat, lucello fortè adductus,vt miſeris imponat, tanquam nebulis quibuſdam ob oculos ſparſis: oppugnatis interim,atque non rarò conſtupratis etiam iudicum animis. Cum interim optimo cuique occurrat,natura nimirum magiſtra,in quam partem id totum accipere conueniat,de quo controuertunt,diſſentiunt,ac tandem apertè in pugnam prouocant,non ſecus ac ſi res ſit pro aris, aut magnopere digna, in qua ſic neruos extendant. Si enim fundamentum iuris eſt DILIGERE HOMINES, id quod M. Tullio viſum eſt, quid non hac ceu regula leges metimur? Callidis interpretationibus,quibus funditus euerſa ſunt omnia, quid per deũ relinquitur loci? Quibus rimas venamur,ſi quo modo elabi poſſimus,ſi ſtringimur,vel vrgemus,ſi cauſa caſuros nos vereamur. Etenim ſi veritatis ſermo ſimplex nihil offuciarum requirit, quo non mendacij impoſturæque nomine rei agentur,qui in literarum minutiis,verborumque interpunctionibus occupati, anxiè odorantur, ecquid præſenti occaſioni momento eſſe queat? Inde vſu veniſſe,prò deûm atque hominum fidem,videmus, Sereniſsime Rex, vt in locum Iuriſperitorum,quos eſſe integerrimos, rectique tenaciſſimos oportebat,irrepſerint vafri quidam pecuniarum aucupes, opinionibus,non ipſa natura ducentes ius conſtitutum. Quo ſanè neſcio an quicquam poſſit dici capitalius. Quòd ſi quis aliqua Dei benignitate queat è medio tollere quæſtus gloriæque ſtudium,atque id genus alias faces publicorum morum, non dubium eſt quin optimè conſuleretur iuri,cuius ferè nihil ex tantis rerum humanarum cladibus præter ipſum tenemus nomen. Sed cum non deſint paſſim, qui plus peruerſorum iudiciis,quid autem iudiciis? imò affectibus, ac legum nundinationibus,quàm genuinæ æquitati tribuant:non eſt cauſa cur ad meliorem nos ſpem erigamus. Natura enim recti cognitionem nobis inſeuit, adeo vt quod non legerimus, non didicerimus, id aliquando multò rectiſſimè ipſo naturæ ductu aſſequamur. Vnde non temerè hanc eſſe natam ex ipſis humanæ naturæ penetralibus vocem mihi perſuaſerim: QVOD TIBI NON VIS FIERI, ALTERI NE FECERIS. Qua non ſolum vnica, ſed & abſolutiſſima vſos antiquitus

quitus videmus, qui Chriſtiano nomine cenſerentur. Quam ſi tenuerimus, quid ſupererit, niſi vt Cōmentariis illis prolixis laqueum mandemus? Quæ non raro eum ius ipſum obſcurant, tum in eiuſmodi verſantur ineptiis, quas ſit deploratas ſatius abiicere, quàm vel leuiter, ac per tranſennam attigiſſe. At non deſinunt tandem odioſè in ore habere, Grammaticis, ſic enim vocant rectè eruditos, nihil eum legibus, veluti profanis, rei eſſe oportere. Cum interim ſingulas ipſi voces, addo etiam ſyllabas ſic proſequuntur, ac ſi rem habeant cum pueris, vixdum primis literis initiatis: id tamen totum tam pueriliter, vt à riſu vix tibi temperes. Cuiuſmodi enim ſunt, cedo, voces à Decumanis illis, ſi diis placet, Doctoribus prolatæ? Hæ ſunt literæ quæ legi non poſſunt: cum videlicet in Græca incidunt. Aut, dic ego neſcio. Vt reliqua taceam quæ ſunt ſanè plurima, an non inſcitiæ pleniſsimæ? Attamen ne nihil dicant, in hunc ſe modum ridendos vltrò propinant. Dum enim dictionis elegantiam, quæ legibus peculiaris eſt, aſſecuturos ſe deſperant, inceptant, fingunt, atque caſus ponunt in terminis, hæc eſt enim eorum oratio, vt auditorem inuitabili decipiendorum hominum arte imbuant. Vt hactenus, dicam ingenuè, verè tamen, ſub prætextu iuris non niſi corruptelæ morum, ſubterfugiendi, cauſandiq; technæ ſint à pleriſque eius ordinis Iureconſultis inuectæ. Atque vt quiſque magis hiis ſutelis præſtitit, ita vulgò habitus eſt maioris loci, legumque doctior. Quam publicam noſtri ſeculi labem, Sereniſſime Rex, neſcio an non iure in IVSTINIANVM referas, cuius quidem animum in abolendis veterum ſcriptis, vt non ſumo exagitandum, ita melius iudico de rebus humanis meriturum fuiſſe, ſi ne has quidem, quas nunc manibus terimus reliquias veteris ruinæ, in tantam ſtudiorum & æquitatis perniciem reliquas eſſe voluiſſet. Extinctū autem properaſſet haud dubiè, ſi diuinare potuiſſet paulo poſt exorituros, qui cōtra ſententiæ ſuæ, atque adeo edicti auctoritatem, quo tot præclaros veterum labores, tanquam iniquus orbi iugulauit, prolixitatem illam veterem & eruditam, eſſent næniis quibuſdam non modo indoctis, ſed etiam tranquillitati publicæ obfuturis ſuperaturi. Sed dixerit aliquis occurrendum fuiſſe opinionum fluctibus, qui tum in ius ipſum exundabant. Occurreret ſanè, fungereturque Imperatoris officio in legibus purgandis, ſed noſtro commodo: alioqui quid intererit quo animo incōmodes? Et quantulo exagitabitur magis C. Caligula, quem auctores de abolendis Homeri, Vergilij, & T. Liuij ſcriptis cogitaſſe commemorant, quàm hic Iuſtinianus, qui dum prodeſſe cupit, ſtudetque præpoſterę breuitati, in has nos anguſtias redegit, vt malè conſutum nobis obtruderet centonem, in quo nec ſatis pes, nec caput appareat. Quid autem aliud faceret Princeps ἀναλφάβητος: Ne quid interim de Triboniano dicā. THEODOSII ergo exemplum, eius dico cuius nunc nos Codicem ſub tui nominis auſpicio, proferimus veluti ex orco, Sereniſſ. Rex, non poſſum non probare, qui alia via ingreſſus gregarios quoſdam iuris ciuilis auctores in ordinem coëgit, nonnullorum autem dignitatem pretiumque ſuſpiciendum in ſublimi conſtituit: omnium tamen ſcriptis nihilominus in medio relictis. Ne tamen pleraque in incerto poſita huc illuc pro ingeniorum varietate torquerentur, Conſtitutiones iſtas, vt in quaque re quod intuerentur Iudices paratum haberent, ob oculos poſitas, velut oraculum quoddam eſſe voluit, quod publicè reſpōſa ederet.

Cuius

Cuius quidem benemerendi de nobis ſtudium, vt iure extollimus, ita culpæ eximere Iuſtinianum non poſſumus, ſi vel obnixè ſtudeamus. Atque hoc minus, quo factum ipſius ex Theodoſij collatione magis magiſque nunc eſt in aperto. Quem cum ſuperiore anno ſacris tuis diplomatis fretus, è ſitu, vt pleraque alia, primum eruiſſem Argentorati, cumque beneficio amicorum facilè obtinuiſſem, lectus per ocium tantum edendi ſui deſiderium incuſſit, vt nulla re interim maiorem me apud noſtræ ætatis eruditos gratiam initurum confiderem, niſi vt editionem toto, vt ſic dixerim, pectore vrgerem. Sed voluntati huic ſic publicis ſtudiis gratificari æſtuanti, repugnabat liber ita ſcriptus; vt præter mendas, quibus planè ſcatebat, id tamen quod eſt in vetuſtis ſolenne, maximam iuſto libro deprehenderemus deeſſe partem, atque id nec obſcurè ex Datis, quæ cum titulorum eſſent vice ſatis accuratè appoſita, legibus omiſſis ſcriptor in Interpretationes ſolas incubuerat, quippe clariores aliquanto. Quas non poſſumus equidem aliâs nobis in animum inducere, quàm Principum auctoritate loco paratitlorum adiectas fuiſſe, quorum in edicto ſuo Iuſtinianus quoque meminit. Effecit hæc incōmoditas, vt de ablegando rurſum libro cogitarem. Commodum vero dum ſic animi pendeo, è Mogontia ad me exemplar aliud Io. Cochlæus, ne quidem præmonitus miſit, vir eruditus apprimè, & humanitate incredibili præditus: vt non poſsim aliud dicere, quàm deos mihi hoc agenti adfuiſſe. Paulò poſt facta eſt & copia Morpacenſis, beneficio Bonifacij Amorbachij, viri ad omnia ſumma nati, amici noſtri, diligentiſſimi quidem illius, & quod vel ſolum poterat ad hoc quod agerem ſatis videri, niſi duobus primis libris mutilum, fine quoque caruiſſet. Quæ vero Caij, Pauli, Gregoriani, Hermogeniani adiecimus, ea coniunctim quoque in omnibus, quos in hunc diem vidimus codicibus legebantur, quæ ſunt haud dubiè à Theodoſio in vnum cumulum congeſta hoc animo, vt eſſet quaſi promptuarium, vnde Pręfecti iudiciorum, ſi res poſtularet, haurirent, quæ in quauis cauſa ad dirimendas lites adferrent momentum. Maluit enim pudentiſſimus Princeps aliena legi, quàm hiis loco motis ſua ſubſtitui. Cuius quidem exemplum ſi Iuſtinianus eſſet ſecutus, non foret, cur tot clariſſ. auctorum vicem dolerēmus, quos decreto ſuo tanquam fulmine perpetuæ adiudicauit abolitioni. Vt præter ea quæ nunc nos, Sereniſſ. Rex, tibi inſcribimus, ac per hoc poſtliminio in vſum vendicamus, vix putem quicquam in hoc genere extare, quod ſaltem ſine faſtidio rectè eruditi legere ſuſtineant. Hæc quoque fuit cauſa, cur L. Voluſium Metianum de Aſſe, cuius paſſim in Pandectis reſponſa viſuntur, & quo Hadrianus multum fertur in conſiliis vſus, & quem M. Antoninum Philoſophum Iulius Capitolinus ſollicitè audiſſe ſcribat, è bibliotheca Lauriſſenſi: Et Iulium Frontinum de qualitate agrorum, & limitum controuerſiis, cum Aggeno Vrbico adnexuerimus, vt ſimul haberentur, quę reliqui nobis tot clades, atque rediuiui quidam Gothæ fecere, non tam hominibus, quàm ipſis ſtudiis exitiales. Prætereà Siculum Flaccum, & Innocentium de Notis iuris, quē Ammianus Agrimenſorem ſub Conſtantio fuiſſe cōmemorat, fueramus adiecturi, niſi tempore ocioque excluſis aliud in manus non minus è re ſtudioſorum veniſſet. Hos tibi, Sereniſſ. Rex, magna à me ſumptuum & vigiliarium impenſa erutos, deinde excuſos, nominatim inſcripſimus, maximos & elegātiſsimos auctores,

auctores, maximo ętatis noſtrę Regi, atque literarum amantiſsimo. Cum enim vnus ſis inter noſtræ tempeſtatis Heroës, quem dij magnæ orbis parti præeſſe voluerint, cum ob mitiſsimum ingenium illud tuum, atque tale quod agnoſcas profectum ex AVSTRIAE familia, tum ob adminiſtrandarum rerum diuinam quandam dexteritatem, eamq́ue planè dignam hiis maioribus, eoq́ue fratre germano, CAROLVM dico, Cæſarem Rom. tot nunc victoriis inclytum, dignus es, vt optimi quique apud te ſtudia voluntatesq́ue ſuas declarent, editisq́ue libris fateantur, quantum tibi debeant. Nec enim vacat nunc dicere, quàm ſoleas libenter poſt ſtatas illas tot regnorum curas, in erudita quædam, tanquam per ocium animum recepturus, diuertere, & præter voluptatem, quę vel maxima & honeſtiſſima ex literis petitur, etiam rationem circunſpicere, qua Auguſtos illos, Veſpaſianos, Traianos, Pios, Seueros ſi non vincas, ſaltem adæques: quorum vt es iam præcipuas dotes conſecutus, eas maxime quæ à naturæ bonitate pendent, ſic ſtudio publicæ tranquillitatis, clementiæ, liberalitatis in doctos, literarum, cum optimis etiam quibuſque certas. Quis enim Seuerus Alexander ſic ingeniis fauit, allexit, liberaliter aluit, benignè tractauit, adulatoribus nō patuit, ac tu Maxime Rex, in hoc humanæ ſortis faſtigio non ſine omnium votis collocatus? Frugi ſine contumacia, verecundum ſine ignauia, grauem ſine triſtitia. Sed inter verè regias dotes cum ſit longe maxima BENE IMPERARE, confidimus nos iſta editione, tot annis deſiderata, ad eam rem non modò allaturos operæpretium apud Clemētiam tuam, verumetiam dum hic nomen profitemur, vt ſitu ſqualoreq́ue obſiti tot veteres auctores per nos in lucem aſſerantur, aſſecuturos tandem, quia tuæ Celſitudinis auſpiciis id ſumus ingreſſi facere, vt nos inter clientes ſaltem tuos numeres. Id vt facias etiam atque etiam rogo, Maxime Rex: & munus nunc recens editum, quo Hungariæ Bohemiæq́ue regnorum acceſſionem tibi gratulamur, amplectere. Tot regnis, atque Chriſtiano orbi ſuperſtitem dij te perpetuent. Baſileæ, menſe Martio, Anno 1528.

*

IO. TILIVS ENG. IO. BERTRANDO V. C. REGIS CONSILIARIO, ET SVMMÆ CVRIÆ PRÆSIDI S.

SI vetuſta monumenta tam diligenter exquiruntur, inuentáque tanto precio habentur, quòd diuturnitas temporis id fere ad nos tranſmittat quod & perfectius & melius eſt, imprimis mihi videntur magnifacienda, quæ præter pulchritudinem & inuentionu elegantiam, vtilitatem & fructum ſecum coniunctum habent: in quorum numero primum locum veteres doctorum hominum libros tenere puto, quantò magis ad Rempub. tuendam valent. Prætermiſſis enim hac in re libris ſacris de noſtra religione rebúſque diuinis, quibus primus honos debetur, quid commodius vtiliúſque ad hanc vitam noſtram, aut iucundius quàm iſta veterum monumenta, quæ vel ſola ſecum nobis adferunt rerum præteritarum cognitionem, philoſophiæque de moribus vſum, quem in politicarum rerum adminiſtratione maximi quique & ſapientiſſimi hominum experti ſunt, ac literis mandare ſtuduerunt? Quemadmodum enim Rom. imperio nullum maius, nullum florentius vnquam fuit, ita & à viris ingenio iudicióque præſtantiſſimis in rerum pub. gubernatione, & tractatum eſt & adminiſtratum. Verum enimuero infelicium temporum iniuria bona pars rerum earum nobis deſideratur, ſcriptis veterum amiſſis, quorum iacturam nemo doctorum non deplorat, reſarcirique magnopere exoptat. Cæterum ſuperioribus his diebus in manus meas inciderunt poſteriores integri libri magni illius Codicis Theodoſij Imperatoris, quo eius aliorúmque Rom. Imperatorum conſtitutiones, vt ille colligendas ac diſponendas ſtatuerat, continebantur: & ex cuius fontibus Iuſtinianus Codex ferè totus confectus eſt & expletus. In hoc quidem præter quàm quòd leges multò ſunt auctiores pleniorésque, & non paucæ etiam integræ, tanquam in ipſo fonte ac ipſa origine, inuenias & propemodum infinitas, quas omnino in noſtris ingentibus voluminibus iuris non habemus: quæque multorum locorum tum in hiſtoriarum ſcriptoribus, tum in aliis veteribus auctoribus ſenſum intelligētiámque patefacient, & verborum innumerorum, formularum, atque magnarum & difficilium alioqui rerum, in quibus torquentur bona Iuriſconſultorum ingenia, copiam ſuppeditabunt, vberémque ſupellectilem. Nam & illic abundè res fiſci tractantur: in quo genere multum ſudantes, ne docti quidem ſeſe hactenus poſſunt extricare, nec ſuo ſatisfacientes iudicio rem ad exitum certámque definitionem perducere. Ad finem quoque de rebus eccleſiaſticis decreta ſtatutáque digniſſima cognitione habentur. Inuento igitur tanto theſauro, equidem qui ea ſemper religione fui, vt minimè occulendum reſeruandúmque quod è Repub. ſit, crediderim in meos ſolius priuatos vſus, quod plerique ſolent: quúmque hinc propter editionem in meis ſtudiis nihil vel incommodi vel detrimenti paſſurum me ſpero, libros eos in lucem emittere conſtitui: tametſi mihi paratum magnum laborem videam, quantum eiuſmodi veterum codicum reſtitutio requirit: ac huius quidem potiſſimum, cuius ſenio iam multis in locis erat ſpecies deformata, & penè deleta. Literis autem grandioribus liber erat deſcriptus, vt ferè ſolebant, cum quid magnifaciendum, dignúmque iudicabant, in quo labor eſſet & opera diligentior ponenda. Quamquam autem tecum non magna mihi eſſet neceſſitudo, ac vitæ coniunctio, non propterea tamen non hoc, quicquid eſt, tibi dedicatum volui, apud me reputans id tibi imprimis deberi, tum propter doctrinam, qua in hoc aliarúmque diſciplinarum genere polles, tum propter eius loci dignitatem, quem apud Regem atque in ſumma Curia tenes. Accedit etiam quòd E. Ranconetus, cum quo mihi à puero communia ſemper fuerunt ſtudia, tecúmque familiaritate & officiis coniunctus eſt, affirmauit opus tibi gratum fore. Quod autem ad me attinet, ſatis mihi factum exiſtimabo, ſi in tuo nomine liber apparens placeat, tibíque omnes ſtudioſi legum debere concedant, quod ad eorum & tuenda & amplificanda ſtudia pertineat. Vale Lutetiæ Pariſiorum 11. Kalend. Decemb.

1549.

IO. TILIVS

Io. Tilius Engoliſ. Lectori.

QVIA poſteriores octo libros Theodoſij Auguſti Conſtitutionum,qui ſoli in manus noſtras peruenerunt,vt in lucem proferremus Io.Bertrandus V.C. Curiæ Pariſiorum præſes voluit, viſum eſt eadem opera priores reliquias librorum, quos Alaricus Gotthorum rex olim contraxerat, vt mutilas partes integris membris adiungere. Cæterum hoc quicquid eſt, ex magno reliquum opere,cum antiquis manu ſcripris exemplaribus diligenrer collatum,magna ex parre correximus,& præſtantius quàm Germanica editio haberet,reddidimus.Porrò autem Alarieus Gotthorum rex ex omnibus Rom.legibus quod commodum videbatur,ſelegerat: nec is ſolum, ſed ſtudioſi plerique ex iiſdem compendiis excerpſerunt quæ vſui futura exiſtimabant:vnde nata eſt iſta in veteribus libris varietas.In hac autem noſtra editione (iis enim qui parum in antiquis huiuſmodi reliquiis verſati ſunt, error obiici fortaſſe poſsit) antiquam ſecuti ſumus orthographiam, ne quis prima inſpectione erratum putet:id enim cirra rationem factum non eſt, ſuosque habent ſingula quibus ſe tueantur auctores. Reſcidimus præterea illas interpretationes,quas Alaricus,aut certè Anianus quidam eius Cancellarius, qui has leges componebat,adiecerat:quòd parum vtiles viſę fuerint,aut aliis è locis repeterentur. Quamquàm autem quicquid hoc eſt operæ à præcipuis noſtris ſacrarum literarum ſtudiis ſemotum eſt,ſperamus tamen nos edituros aliquando propter ſummum in bonas literas ſtudium,adnoratiunculas quaſdam non inutiles,cum in has conſtitutiones, tum in ipſum Iuſtiniani Auguſti codicem, quem longè integriorem quàm adhuc erat,breui reddemus, vt poſt Florentinas pandectas his diebus publicatas,cõſtitutiones itidem imperatorias in melius reſtitutas habere poſſis. Et ſi per ocium liceat, vnà Conſulum catalogum multò certiorem & inſtructiorem edemus, virorum doctorum exemplo, quos iſthic operam & ſtudium poſuiſſe haud pœnituit. Nec verò hanc primam vetuſtiſſimi libri editionem prorſus erratis carere affirmare auſim. Si quæ erunt,optimus quiſque ea æquo animo tolerabit.Hoc volumine veterum Imperatorum quod reliquum eſt, totum complexi ſumus: alterum tibi de veterum Iuriſconſultorum ſcriptis paramus. Vale Lutetiæ Pariſiorum xv. Kal. Maias.

M. D. L.

IO. TILIVS ENG. EMARO RANCONETO MAGNO SENATV REGIS CONSILIARIO S.

QVanquam hic Domitij Vlpiani libellus, cuius te ante annos quinq; participem feci, ita permultis ſcatet mendis, vt edendus minime fuiſſe videri poßit: tamen aßiduis amicorum efflagitationibus contra noſtram vtriuſque ſententiam eum publicare hoc tempore cogor. Sperabam certè aliquando fore, vt emendatius exemplar in manus veniret, cuius ope huius deprauatio mutilatióque ſarciretur. Quod cùm diu fruſtrà ſperauerim, lectores boni conſulent, ſi è deprauatiſſ. archetypo non peßimum exemplar ſibi dari intelligent: præſertim nobis religioſe cauentibus in huiuſmodi vetuſtorum monimentorum reliquiis, ne quid detrahatur, addatur, immutetur, niſi ſe mendæ luce clariores prodant. Nolumus enim de noſtro quidquam adiici, liberumq; de locis dubiis cuique iudicium relinquimus, interea dum melioris codicis auxilio vti non licet. Sed quis tandem eſt, qui non corruptum librum habere malit, quàm perpetuò deſiderare, in quo præſertim non pauca inueniat, tum ad iuris ciuilis ſcientiam, tum ad humaniores literas intelligendas pertinentia? Scriptionis genus inſtitutiones quaſdam refert, quas Vlpianum ſcripſiſſe cùm multæ capitum inſcriptiones in Pandectarum libris, tum Boetius Seuerinus in iis Commentariis, quos ad Ciceronis Topica conſcripſit, facile oſtendunt. Ac ipſa quidem verba Vlpiani eſſe vt non dubito, ita affirmare audeo ἐπιτομὴν duntaxat eſſe quandam eorum quæ Vlpianus erat multis libris perſecutus. Quod ea inſcriptio quam antiquus codex habet, indicare videtur: TITVLI EX CORPORE VLPIANI. *Adde quòd hic libellus coniunctus erat ei Satyræ, quam Alaricus Gothorum olim rex de legibus Romanis collegerat è Theodoſiano Hermogeniano, & Gregoriano: itemq; è νεαρῶν libris, T. Caij inſtitutionibus, & I. Pauli ſententiarum libris v. Quod volumen deprauatum admodum ſub Theodoſiani codicis nomine ſuperioribus annis Germani publicarunt. Alaricus enim ipſe ſua quadam præfatione, quam pleriq; noſtri codices manuſcripti habent, teſtatur ex illis legibus ſe quantum vſui erat excerpſiſſe: quod etiam vel prima lectione quiſque qui vel parum iudicio valeat, facile deprehendet. Quæ omnia intra paucos menſes à nobis emẽdatiſſ. edentur, cum magna Theodoſiani codicis parte, qualis olim à Theodoſio promulgatus erat, in quo veterum Imperatorum cõſtitutiones longè ampliores licebit agnoſcere, quarum partim in Iuſtiniano codice corruptæ mutilæq; leguntur, partim ante M. annos latuerunt. Sunt in his Græca aliquot: ſunt de iure fiſci & populi, ſunt de his rebus, quas in tres codicis poſteriores libros Iuſtinianus reiecit, innumeræ. Quas maiore cum fructu an voluptate homines lecturi ſint, non facile dixerim. Ego verò dum eum theſaurum in gratiam iuris legumq; ſtudioſorum emittendum meditor, interea hunc libellum quaſi primitias quaſdam, in tuo nomine apparere volui, propter veterem noſtram ſtudiorum coniunctionem, vt huius editionis gratiam ſtudioſi omnes tibi ſe debere fateantur. Vale. Lutetia Pariſiorum. Kal. Decemb. 1549.*

ELENCHVS

ELENCHVS AVCTORVM

EX QVIBVS HOC VOLVMEN CONGESTVM EST.

D. Theodoſij A. Cod. Lib. XVI.

Eiuſdem Nouellarum Liber I. 526

D. Valentiniani Nouellarum Lib. II. 550

D. Martiani A. Nouellarum Lib. III. 574

D. Maïoriani A. Nouellarum Lib. IIII. 581

D. Seueri A. Nouellarum Lib. V. 595

Gaij Inſtitutionum Liber. 596

Iulij Pauli Sententiarum receptarum ad filium Lib. V. 609

Ex Vlpiano Tituli. 668

Voluſius de Ponderibus. 689

Papiani liber Reſponſorum. 694

Ex Gregoriano codice Tituli. 708

Ex Hermogeniano codice Tituli. 715

Magnonis Notæ Iuris. 719

INDEX TITVLORVM CODICIS *Theodoſiani ex ordine librorum deſcriptus.*

Primi libri Tituli.

I. DE conſtitutionibus principum & edictis. pag. 1
II. De diuerſis reſcriptis. ibid.
III. De mandatis principum. 3
IIII. De reſponſis prudentum. ibid.
V. De officio præfectorum prætorio. 4
VI. De officio rectoris prouinciæ. ibidem
VII. De officio iudicum ciuilium. 6
VIII. De officio iudicum militarium. ibidem
IX. De officio iudicum omnium. ibidem
X. De defenſoribus ciuitatum. 7
XI. De aſſeſſoribus domeſticis & cancellariis. 8

Secundi libri Tituli.

I. De iuriſdictione, & vbi quis conueniri queat. 9
II. Ne in ſua cauſa quis iudicet. 12
III. De omiſſa actionis impetratione. 13
IIII. De denũtiatione vel editione reſcripti. ibi.
V. De dominio rei quæ poſcitur. 15
VI. De temporum curſu & reparationibus denuntiationum. ibidem
VII. De dilationibus. 16
VIII. De feriis. 18
IX. De pactis & tranſactionidus. 19
X. De poſtulando. 20
XI. De erroribus aduocatorum. 21
XII. De cognitoribus & procuratibus. ibid.
XIII. De actionibus ad potentes tranſlatis. 23
XIIII. De biis qui potentiorũ nomina in lite prętendunt aut titulos prædiis adfigũt. ibid.
XV. De dolo malo. 24
XVI. De integri reſtitutione. ibid.
XVII. De hiis qui veniam ætatis impetrarũt. 26
XVIII. De iudiciis. 27
XIX. De inofficioſo teſtamento. 28
XX. De inofficioſis donationibus. 30
XXI. De inofficioſis dotibus. ibid.
XXII. De hereditatis petitione. ibid.
XXIII. De rei vendicatione. 31
XXIV De familia herciſcunda. ibid.
XXV. De communi diuidundo. 32
XXVI. Finium regundorum. 33
XXVII. Si certum petatur de chirographis 34
XXVIII. De pecunię ſequeſtratione prohibita. 35
XXIX. Si certum petatur de ſuffragiis. ibid.
XXX. De pigooribus. 36
XXXI. Quod iuſſu. 37
XXXII. De peculio. ibi.
XXXIII. De vſuris. ibid.

Tertij libri Tituli.

I. De contrahenda emptione. 39
II. De commiſſoria reſcindenda. 41
III. De patribus qui filios diſtraxerunt. 42
IIII. De ædilitiis actionibus. ibid.
V. De ſponſalibus & ante nuptias donationibus. ibid.
VI. Si prouinciæ rector vel ad eum pertinentes ſponſalia dederint. 46
VII. De nuptiis. 47
VIII. De ſecundis nuptiis. 48
IX. Si ſecundo nupſerit mulier cui maritus vſumfructum reliquerit. 50
X. Si nuptiæ ex reſcripto petantur. 51
XI. Si quacumque prȩditus poteſtate nuptias petat inuitæ. ibid.
XII. De inceſtis nuptiis. 52
XIII. De dotibus. 54
XIIII. De nuptiis Gentilium. 55
XV. De fideiuſſoribus dotium. ibid.
XVI. De repudiis. ibid.
XVII. De tutoribus & curatoribus creandis. 57
XVIII. Qui petant. 58
XIX. De adminiſtratione & periculo tutorum & curatorum. 59

Quarti libri Tituli.

I. De cretione vel bonorum poſſeſsione. 60
II. Vnde liberi. 61
III. De carboniano edicto. ibid.
IIII. De teſtamentis & codicillis. ibid.
V. De litigioſis. 64
VI. De naturalibus filiis & matribus eorum 65
VII. De manumiſsionibus in eccleſia ibid.
VIII. De liberali cauſa. 66
IX. De hiis qui nõ à domino manumiſsi ſunt. 71
X. De libertis & eorum liberis. 71
XI. De vectigalibus & commiſsis. 72
XII. De longi temporis præſcriptione. ibid.
XIII. De actionibus certo tempore finiendis. 73
XIIII. De quinquennij præſcriptione. 74
XV. De re iudicata. ibid.
XVI. De ſententiis ex periculo recitãdis 75
XVII. De fructibus & litis expenſis. ibid.
XVIII. De vſuris rei iudicatæ. 76
XIX. Qui bonis ex lege Iulia cedere poſsint. 77
XX. Quorum bonorum. 78
XXI. Vnde vi. ivid.
XXII. Vtrum vi. 81

Quinti libri Tituli.

I. De legitimis heredibus 81
II. De bonis decurionum. 86
III. De bonis clericorũ & monachorum. ibid.
IIII. De bonis militum. 87
V. De poſtliminio. ibid.
VI. De ingenuis qui tẽpore tyrãni ſeruierunt. 88
VII. De expoſitis. ibid.
VIII. De his qui ſanguinolentos emptos vel nutriendos acceperint. 89
IX. De fugitiuis colonis, inquilinis & ſeruis. ib.
X. De inquilinis & colonis. 90
XI. Ne colonus inſcio domino ſuo alienet peculium

culium vel litem inferat ei ciuilem. 91
xii. De longa conſuetudine. ibid.

Sexti libri Tituli.

i. deeſt totus.
ii. deeſt initium. 91
iii. De prædiis ſenatorum. 94
iiii. De prætoribus & quæſtoribus. ibid.
v. Vt dignitatum ordo ſeruetur. 101
vi. De conſulibus, pręfectis, magiſtris militum & patriciis. 102
vii. De præfectis prætorio ſiue vrbis, & magiſtris militum. ibidem
viii. De præpoſitis ſacrį cubiculi. 103
ix. De quęſtoribus, magiſtris officiorũ, comite ſacrarũ largitionum & rerũ priuatarũ. 103
x. De primicerio & notariis. 104
xi. De magiſtris ſcriniorum. ibid.
xii. De comitibus conſiſtorianis. 105
xiii. De comitibus & tribunis ſcolatum. ibid.
xiiii. De comitibus rei militaris. ibid.
xv. De comitibus qui inluſtrib. agentibus adſiderunt. ibidem
xvi. De comitibus & archiatris ſacri palatii. 106
xvii. De comitibus qui prouincias regunt. ibi.
xviii. De comitibus vacantibus. ibid.
xix. De conſularibus & præſidibus. ibid.
xx. De comitibus ordinis primi artium diuerſarum. ibidem
xxi. De profeſſoribus qui in vrbe Cõſtantinop. docentes ex lege meruerunt comitiuã. 107
xxii. De honorariis codicillis. ibid.
xxiii. De decurionibus & ſilentiariis. 109
xxiiii. De domeſticis & protectoribus. 111
xxv. De præpoſitis laborum. 113
xxvi. De proximis comitibus diſpoſitionum cæteriſque qui in ſacris ſcriniis militant. 113
xxvii. De agentibus in rebus. 117
xxviii. De equeſtri dignitate. 133
xxix. De perfectiſsimatus dignitate. 134

Septimi libri Tituli.

i. De re militari. 134
ii. Quid probare debeant ad quamcumque militiam venientes. 137
iii. Quis in gradu præferatur. ibid.
iiii. De erogatione militaris annonæ. 138
v. De exeoctione & trãſlatione annonarũ. 144
vi. De militari veſte. ibid.
vii. De paſcuis. 145
viii. De metatis. 146
ix. De ſalgamo hoſpitibus non præbendo. 149
x. Ne quis in palatiis maneat. ibid.
xi. Ne comitib. & tribunis lauacra pręſtẽtur. 150
xii. De commeatu. ibid.
xiii. De tironibus. 151
xiiii. De burgariis. 155
xv. De terris limitaneis. ibid.
xvi. De litorum & itinerum cuſtodia. 156
xvii. De luſoriis danuuij. ibid.
xviii. De deſertoribus & occultatoribus eorũ. 157
xix. De Saturianis & ſubafrenſibus & occultatoribus eorum. 161
xx. De veteranis. ibid.
xxi. De teſtimoniali ex tribunis & protectoribus. 165
xxii. De filiis militarium & apparitorum & veteranorum. 166
xxiii. De oblatione equorum. 168
xxiiii. De oblatione votorum. ibid.

Octaui libri Tituli.

i. De numerariis, actuariis, ſcriniariis & exceptoribus. 168
ii. De tabulariis logographis & cẽſualibus. 172
iii. De priuilegiis apparitorum magiſterię poteſtatis. 173
iiii. De cohortalibus principibus cornicularis, & primipilaribus. ibid.
v. De curſu publico angariis & parãgariis. 178
vi. De tractoriis & ſtatiuis. 191
vii. De diuerſis officiis & apparitoribus & probatoriis eorum. ibid.
viii. De exſecutoribus & exactionibus. 195
ix. De lucris officiorum. 197
x. De concuſsionibus aduocatorum ſiue apparitorum. 198
xi. Ne quid publicæ leticiæ nuntij ex deſcriptione vel ab inuitis accipiant. ibid.
xii. De donationibus. 199
xiii. De reuocandis donationibus. 203
xiiii. De ingratis liberis. 204
xv. De iis quę adminiſtrantibus vel officiũ publicum gerentibus tradita ſunt vel donata. ibidem
xvi. De infirmandis pœnis cœlibatus & orbitatis. 206
xvii. De iure liberorum. 207
xviii. De maternis bonis, & materni generis, & cretione ſublata. ibid.
xix. De bonis quæ filiiſfamilias ex matrimonio acquiruntur. 212

Noni libri Tituli.

i. De accuſationibus & inſcriptionibus. 213
ii. De exhibendis vel tranſmittendis reis. 217
iii. De cuſtodia reorum. 218
iiii. Si quis imperatori male dixerit. 220
v. Ad legem Iuliam maieſtatis. ibid.
vi. Ne præter crimen maieſtatis ſeruus dominum, vel patronum libertus ſeu familiaris accuſet. 221
vii. Ad legem Iuliam de adulteris. 222
viii. Si quis eã cuius tutor fuerit corruperit. 224
ix. De mulieribus quæ ſe ſeruis propriis iunxerunt. ibid.
x. Ad legem Iuliam de vi publica & priuata. 225
xi. De priuati carceris cuſtodia. 226
xii. De emendatione ſeruorum. ibidem
xiii. De emendatione propinquorum. 227
xiiii. Ad legem Corneliam de ſicariis. ibidem.
xv. De parricidiis. 229
xvi. De maleficiis & mathematicis & his ſimilibus. ibidem
xvii. De ſepulchris violatis. 231
xviii. Ad legem Fabiam. 233
xix. Ad legem Corneliam de falſo. ibid.
xx. Victum ciuiliter agere criminaliter poſſe. 235
xxi. De falſa moneta. 236
xxii. Si quis ſolidi circulum exteriorem incide-

rit, vel adulteratum in vendendo ſubiecerit. 238
XXIII. Si quis pecunias cōflauerit, vel mercādicanſa trāſtulerit, aut vetitas cōtrectauerit. ibid.
XXIIII. De raptu virginum vel viduarum. 239
XXV. De raptu vel matrimonio ſanctimonialium virginum vel viduarum. 240
XXVI. Ad legem Iuliam de ambitu. 241
XXVII. Ad legem Iuliam repetundarum. ibi.
XXVIII. De crimine peculatus. 243
XXIX. De his qui latrones vel aliis criminibus reos occultauerint. ibid.
XXX. Quibus equorum vſus cōceſſus eſt vel denegatus. ibid.
XXXI. Ne paſtoribus dentur filij nutriendi. 244
XXXII. De Nili aggeribus non corrumpēdis. ibid.
XXXIII. De his qui plebem audent cōtra publicam colligere diſciplinam. 245
XXXIIII. De famoſis libellis. ibidem
XXXV. De quæſtionibus. 247
XXXVI. Vt intra annum criminalis quæſtio terminetur. 248
XXXVII. De abolitionibus. 249
XXXVIII. De indulgentiis criminum. 250
XXXIX. De calumniatoribus. 252
XL. De pœnis. 253
XLI. Ne ſine iuſſu principis certis iudicibus liceat confiſcare. 257
XLII. De bonis proſcriptorum ſeu dānatorū. ibi.
XLIII De ſententiam paſsis & reſtitutis & liberis eorum. 264
XLIIII. De his qui ad ſtatuas confugiunt. 265
XLV. De his qui ad eccleſias confugiunt. ibid.

Decimi libri Tituli.

I. De iure fiſci. 268
II. De domibus ad rem priuatam pertinentibus diſtrahendis vel prætoriis iudicum reſeruandis. 271
III. De locatione fundorum iuris emphyteutici & reipub. & templorum. ibid.
IIII. De actoribus & procuratoribus, & conductoribus rei priuatæ. 273
V. Qui cōductores rei priuatę fideiuſſores exigi non debent. 274
VI. De grege dominico. ibid.
VII. De Cæſarianis. ibid.
VIII. De bonis vacantibus. ibidem
IX. De incorporatione. 276
X. De petitionibus & vltro datis & delatoribus. ibidem
XI. De his qui ſe deferunt. 284
XII. Si vagum petatur mancipium. ibid.
XIII. De petitoribus & deſiſtentibus. 285
XIIII. Si petitionis ſocius ſine herede defecerit. ibidem.
XV. De aduocato fiſci. ibidem
XVI. De fiſci debitoribus. 286
XVII. De fide & iure haſtæ. 287
XVIII. De theſauris. 288
XIX. De metallis & metallariis. ibid.
XX. De murilegulis & gynæcearüs & monetariis & baſtagariis. 291
XXI. De veſtibus olouerис & auratis. 294
XXII. De fabricenſibus. ibidem
XXIII. De claſsicis. 295
XXIIII. De his qui eum diſpenſatorē cōtraxerūt. 296
XXV. De priuilegiis domus Auguſtæ. ibid.
XXVI. De conductoribus & hominibus domus Auguſtæ. ibid.

Undecimi libri Tituli.

I. De annona & tributis. 297
II. Tributa in ipſis ſpeciebus inferri. 303
III. Sine cenſu vel reliquis fundum comparari non poſſe. 304
IIII. Ne conlocatio per logographos celebretur. 305
V. De indictionibus. ibidem
VI. De ſuperindicto. 306
VII. De exactionibus. ibid.
VIII. De ſuperexactionibus. 310
IX. De diſtrahendis pignoribus quæ tributorum cauſa tenentur. 311
X. Ne operæ à conlatoribus exigantur. 312
XI. Ne damna prouincialibus infligantur. ibidem.
XII. De immunitate conceſſa. ibid.
XIII. Si per obreptionem fuerint impetrata. 313
XIIII. De conditis in publicis horreis. ibid.
XV. De publica comparatione. 314
XVI. De extraordinariis ſiue ſordidis muneribus. ibidem
XVII. De equorum conlatione. 320
XVIII. Qui à præbitione tironum & equorum excuſentur. ibidem
XIX. De conlatione fundorum patrimonialium vel emphyteuticorum & rei priuatæ. 321
XX. De conlatione donatarum vel releuatarum poſſeſsionum. 321
XXI. De conlatione æris. 325
XXII. Ne conlationis tranſlatio poſtuletur. ibid.
XXIII. De protoſtaſia. 326
XXIIII. De patrociniis vicorum. ibid.
XXV. De quadrimenſtruis breuibus. 328
XXVI. De diſcuſſoribus. ibid.
XXVII. De alimentis quæ inopes parentes de publico petere debent. 329
XXVIII. De indulgentiis debitorum. ibid.
XXIX. De relationibus. 333
XXX. De appellationibus & pœnis earum & conſultationibus. 334
XXXI. De reparationibus appellationum. 347
XXXII. De ſecundo lapſu. 349
XXXIII. De dilationibus ex conſenſu. ibidem
XXXIIII. De his qui per metum iudicis non appellauerunt. ibid.
XXXV. Si pendente appellatione mors interuenerit. 350
XXXVI. Quorum appellationes non recipiantur. ibidem.
XXXVII. Si de momento fuerit appellatum. 356
XXXVIII. De poſſeſsione ab eo qui bis prouocauerit transferenda. 357
XXXIX. De fide teſtium & inſtrumentorum. ibid.

Duodecimi libri Tituli.

I. De decurionibus. 360

De præb

II. De prębendo ſalario. 394
III. De prędiis & mancipiis curialium ſine decreto non alienandis. 395
IIII. De imponenda lucratiuis deſcriptione. ibidem.
V. Quemadmodum munera ciuilia indicantur. 380
VI. De ſuſceptoribus præpoſitis & arcariis. ibidem.
VII. De ponderatoribus & auri inlatione. 402
VIII. De auri publici proſecutoribus. 403
IX. De his quę ex publica cõlatione inlata ſunt non vſurpandis. ibid.
X. Ne præfectianus exactoris vel curioſi, vel horreorum cuſtodis fungatur officio. 404
XI. De curatoribus Kalendariis & fideiuſſoribus eorum. ibid.
XII. De legatis & decretis legationum. 405
XIII. De auro coronario. 408
XIIII. De birenarchis. ibid.
XV. De centurionibus. 409
XVI. De mancipibus. ibid.
XVII. De his qui numero liberorum vel paupertate excuſationem meruerint. ibid.
XVIII. Si curialis relicta ciuitate rus habitare maluerit. ibid.
XIX. De his qui condirionem propriam relinquunt. ibidem

Decimitertij libri Tituli.

I. De luſtrali conlatione. 410
II. De argenti pretio quod theſauris infertur. 414
III. De medicis & profeſſoribus. ibidem
IIII. De excuſationibus artificum. 417
V. De nauiculariis. 418
VI. De prędiis nauiculariorum. 425
VII. De nauibus non excuſandis. 427
VIII. Ne quid oneri publico imponatur. 428
IX. De naufragiis. ibid.
X. De cenſu ſine adſcriptione. 430
XI. De cenſitoribus, perequatoribus & inſpectoribus. 431

Decimiquarti libri Tituli.

I. De decuriis vrbis Romæ. 435
II. De priuilegiis corporatorum vrbis Romæ. 436
III. De piſtoribus & catabolenſibus. ibid.
IIII. De ſuariis, pecuariis & ſuſceptoribus vini cęteriſque corporatis. 440
V. De mancipibus thermarum vrbis & ſubuectione lignorum. 444
VI. De calcis coctoribus vrbis Romæ & Conſtantinop. ibidem
VII. De collegiatis. 445
VIII. De centonariis & dendroforis. ibid.
IX. De ſtudiis liberalibus vrbis Romę. 446
X. De habitu quo vti oportet intra vrbem. 447
XI. Quibus militantibus ad vrbem liceat accedere. 448
XII. De honoratorum vehiculis. ibid.
XIII. De iure Italico vrbis Conſtantinop. ibid.
XIIII. De campo Martio vrbis Romæ. ibid.
XV. De canone frumentario vrbis Romę. 449
XVI. De frumento vrbis Conſtantinopolitanę. 450
XVII. De annonis ciuicis & pane gradili. 450
XVIII. De mendicantibus non inualidis. 453
XIX. De pretio panis oſtienſis. 454
XX. De pretio piſcis. ibidem
XXI. De nautis tiberinis. ibid.
XXII. De ſaccaris portus Romę. ibidem
XXIII. De patronis horreorum portuenſium. ibidem.
XXIIII. De menſis oleariis. 455
XXV. De frumento Charthaginienſi. ibid.
XXVI. De frumento Alexandrino. 455
XXVII. De Alexandrinę plebis primatibus. ibid.

Decimiquinti libri Tituli.

I. De operibus publicis. 456
II. De aquæ ductu. 465
III. De itinere muniendo. 467
IIII. De imaginibus imperialibus. 468
V. De ſpectaculis. ibidem
VI. De Maiuma. 469
VII. De ſcænicis. ibidem
VIII. De lenonibus. 471
IX. De expenſis ludorum. ibid.
X. De equis curulibus. ibid.
XI. De venatione ferarum. 473
XII. De gladiatoribus. ibid.
XIII. De vſu fellarum. 474
XIIII. De infirmandis his quæ ſub tyrannis aut barbaris geſta ſunt. ibidem
XV. Quorum vſus interdictus eſt. 476

Decimiſexti libri Tituli.

I. De fide catholica. 477
II. De epiſcopis, eccleſiis, & clericis. 478
III. De monachis. 488
IIII. De his qui religione contendunt. 489
V. De hæreticis. 490
VI. Ne ſanctum baptiſma iteretur. 507
VII. De apoſtatis. 509
VIII. De Iudęis celicolis & Samaritanis. 511
IX. Ne Chriſtianum mancipium Iudæus habeat. 517
X. De paganis ſacrificiis & templis. 518
XI. De religione. 523
XII. De epiſcopali iudicio. ibidem

Legum Nouellarum D. Theodoſij A. Tituli.

I. De Theodoſiani Codicis auctoritate. 526
II. De confirmatione legum Nouellarum D. Theodoſij A. 527
III. De Iudæis Samaritanis hæreticis & Paganis. 528
IIII. Ne curialis prædium alterius conducat, aut fideiuſſor conductoris exiſtat. 530
V. De tutoribus. 531
VI. Contra ſententias præfectorum prætorio

iniuſtas poſt ſucceſsionem intra bienniū ſupplicandum. ibidem
VII. De paternis ſeu maternis bonis. 532
VIII. Ne decurio ad Senatoriam dignitatem vel aliquem honorem aſpiret. 533
IX. De teſtamentis. 534
X. De alluuionibus & paludib. & paſcuis. 536
XI. De bonis decurionum & naturalibus filiis eorum in curiam mittēdis heredibúsque ſcribendis. 537
XII. De repudiis. 543
XIII. De inuaſoribus. ibid.
XIIII. De epiſcoporum ordinatione. 544
XV. De ambitu & lucris limitaneis inibi redhibendis. 545
XVI. De metatis. 546
XVII. De releuatis, adęratis vel donatis poſſeſsionibus. 547

Legum Nouellarum D. Valentiniani A. Tituli.

I. De fructibus inter maritum & vxorem expenſis filiis vel heredibus minimè imputandis. 550
II. De Manichæis. 551
III. De homicidio caſu an voluntate facto, ibid.
IIII. De teſtamentis. 552
V. De ſepulchris. 555
VI. De libertis & ſucceſsionibus eorum. 556
VII. De indulgentiis reliquorum. 558
VIII. De triginta annorum præſcriptione. 559
IX. De colonis vagis, vel agnatione eorum, & de aduenis. 561
X. De confirmandis hiis quæ adminiſtrātibus vel publicum officium gerentibus diſtracta ſunt vel donatą & de aduocatis & cæteris negotiis. 565
XI. De parentibus qui filios ſuos diſtraxerint per neceſsitatē, & ne ingenui Barbaris venundentur, neque ad tranſmarina ducantur. 565
XII. De epiſcopali iudicio, & diuerſis negotiis, & ne quis clericus inuitus ordinetur. 566
XIII. De confirmatione legum Nouellarum D. Theodoſij. 571
XIIII. De principibus agentium in rebus. 572
XV. De ſuatus boarus & pecuariis. 572

Legum Nouellarum D. Martiani A. Tituli.

I. Neminem exhiberi de prouincia ad comitatum niſi ad relationē iudicis à quo fuerit appellatum. 574
II. De indulgentiis reliquorum. 576
III. De prędiis ciuitatum omnium. 577
IIII. De matrimoniis Senatorum. 578
V. De teſtamentis clericorum. 579

Legum Nouellarum D. Maioriani A. Tituli.

I. De curialibus & agnatione vel diſtractione prędiorum, & de diuerſis negotiis. 581
II. De epiſcopali iudicio, & de cæteris negotiis, & ne quis inuitus clericus ordinetur. 585
III. De titu imperij D. Maioriani. 586
IIII. De indulgentiis reliquorum. ibid.
V. De defenſoribus ciuitatum. 589
VI. De ędificiis publicis. ibidem
VII. De bonis caducis ſiue proſcriptorum. 590
VIII. De ſanctimonialibus & viduis, & de ſucceſsionibus earum. 591

Legum Nouellarum D. Seueri A.

I. De abrogatis capitibus iniuſtis legis D. Maioriani A. 594
II. De corporatis. 595

Gaij Inſtitutionum Tituli.

I. De libertatibus ſeruorum. 596
II. De numero ſeruorum teſtamento manumittendorum. 597
III. De iure perſonarum. ibidem
IIII. De matrimoniis. 598
V. De adoptionibus. ibid.
VI. Quibus modis filij exeunt de poteſtate patris. 599
VII. De tutelis. 600
VIII. De curationibus. ibid.
IX. De rebus. ibidem
X. De teſtamentis. 601
XI. De exheredatione liberorum. ibid.
XII. De ſubſtitutionibus & de faciendis ſecundis tabulis. 602
XIII. De legatis. 603
XIIII. De lege Falcidia. 604
XV. De fideicommiſsis. ibidem
XVI. De inteſtatorum hereditatibus. 605
XVII. De obligationibus. 606
XVIII. Quibus modis obligatio tollatur. 608

Iulij Pauli Sententiarum ad filium libri primi Tituli.

I. De pactis & conuentis. 609
II. De cognitoribus. ibid.
III. De procuratoribus. 610
IIII. De negotiis geſtis. ibid.
V. De calumniatoribus. 611
VI. De reis inſtitutis. ibid.
VII. De integri reſtitutione. ibidem
VIII. De dolo malo. 612
IX. De minoribus xxv. annis. ibid.
X. De plus petendo. 613
XI. De ſatiſdando. ibid.
XII. De iudiciis omnibus. 614
XIII. De iudicato. ibidem
XIIII. Si hereditas vel quid aliud petatur. ibid.
XV. De via publica. 615
XVI. Si quadrupes damnum intulerit. ibid.
XVII. De finium regundorum. ibid.
XVIII. De ſeruitutibus. 616
XIX. De familia herciſcunda. ibidem
XX. Quemadmodum actiones per inficiationē duplentur. ibidem

De fideiuſſ

xxi. De fideiuſſore & ſponſore. ibid.
xxii. De ſepulchris & lugendis. 617

Libri ſecundi Tituli.

i. De rebus creditis & iureiurando. 617
ii. De pecunia conſtituta. 618
iii. De contractibus. ibid.
iiii. De commandato & depoſito pignore fiduciáue ibidem.
v. De pignoribus. ibid.
vi. De exercitoribus. 619
vii. Ad legem Rhodiam. ibid.
viii. De inſtitoribus. ibid.
ix. De in rem verſo. 620
x. De S.C. Macedon. ibid.
xi. Ad S.C. Velleianum. ibib.
xii. De depoſito. ibid.
xiii. De lege commiſſoria. 621
xiiii. De vſuris. 622
xv. De mandatis. ibidem
xvi. Pro ſocio. ibidem
xvii. Ex empto & vendito. ibidem
xviii. De locato & conducto. 624
xix. De nuptiis. ibidem
xx. De concubinis. ibidem
xxi. De dotibus. 625
xxii. De pactis inter virum & vxorem. ibid.
xxiii. De donationibus inter virũ & vxorẽ. ibid.
xxiiii. De liberis agnoſcendis. ibid.
xxv. Quemadmodũ filij ſui iuris efficiantur. 626
xxvi. De adulteriis. ibidem
xxvii. De excuſationibus tutorum. 627
xxviii. De potioribus nominandis. ibidem
xxix. Qui potiores nominare non poſsint. ibid.
xxx. Ad orationem D. Seueri. 627
xxxi. De furtis. ibidem
xxxii. De operis libertorum. 629

Libri tertij Tituli.

i. De Carboniano edicto. 629
ii. De bonis liberti. ibid.
iii. De lege Fabiana. 630
iiii. De teſtamentis. ibid.
v. De inſtitutione heredum. 631
vi. Ad S.C. Syllanianum. 632
vii. De legatis. 633
viii. De mortis cauſa donationibus. 639
ix. Ad legem Falcidiam. ibidem

Libri quarti Tituli.

i. De fideicommiſsis. 640
ii. De S.C. Trebelliano. 642
iii. De S.C. Pegaſiano. ibid.
iiii. De repudianda hereditate. ibid.
v. De inofficioſi querela. 643
vi. De viceſima. 644
vii. De lege Cornelia. ibid.
viii. De inteſtatorum ſucceſsione. 644
ix. Ad S.C. Tertullianum. 645
x. Ad S.C. Orficianum. 646
xi. De gradibus. ibid.
xii. De manumiſsionibus. 647
xiii. De fideicommiſsis libertatibus. 648
xiiii. Ad legem fuſiam Caniniam. 649

Libri quinti Tituli.

i. De liberali cauſa. 649
ii. De vſucapione. 650
iii. De his quæ per turbam fiunt. 651
iiii. De iniuriis. ibidem
v. De effectu ſententiarum & fine litium. 653
vi. De interdictis. ibidem
vii. De obligationibus. 655
viii. De nouationibus. 656
ix. De ſtipulationibus. ibid.
x. De contrahenda auctoritate. 657
xi. De donationibus. ibid.
xii. De iure fiſci & populi. 658
xiii. De delatoribus. 659
xiiii. De quæſtionibus habendis. ibid.
xv. De teſtibus. ibid.
xvi. De ſeruorum quæſtionibus. 660
xvii. De abolitionibus. 661
xviii. De abactoribus. ibid.
xix. De ſacrilegiis. ibid.
xx. De incendiariis. ibide.
xxi. De vaticinatoribus & vaticinationibus & mathematicis. ibid.
xxii. De ſeditioſis. 662
xxiii. Ad legẽ Corneliã de ſicariis & veneficis. ib.
xxiiii. Ad legem Pompeiam de parricidiis. 663
xxv. Ad legem Corneliam teſtamentariam. ibi.
xxvi. Ad legẽ Iuliã de vi publica & priuata. 664
xxvii. De lege Iulia peculatus. 665
xxviii. Ad legem Iuliam repetundarum. ibid.
xxix. Ad legem Iuliam maieſtatis. ibid.
xxx. Ad legem Iuliam ambitus. ibid.
xxxi. De pœnis militum. ibidem
xxxii. Quando appellandum ſit. 666
xxxiii. De cautionibus & pœnis appellationũ. ibi.
xxxiiii. De dimiſſoriis literis. 667
xxxv. De reddendis cauſis appellationum. ibi.
xxxvi. Poſt prouocationẽ quid obſeruandũ ſit. ib.
xxxvii. De meritis appellationum. ibid.

Tituli ex corpore Ulpiani.

De legibus & moribus. 668
De libertis. ibid.
De ſtatu liberis. 670
De latinis. ibid.
De his qui ſui iuris ſunt. 671
De his qui in poteſtate ſunt. ibid.
De dotibus. 672
De iure donationum inter virum & vxorem. ibid.
De adoptionibus. 673
De his qui in manu ſunt. ibid.
Qui in poteſtate mancipióue, quẽadmodum eo iure liberentur. ibid.
De tutelis. 674
De curatoribus. 676
De cele, orbo, & ſolitario patre. ibid.
De pœna legis Iuliæ. ibid.
De decimis. ibid.
De ſolidi capacitate inter virũ & vxorẽ. 677
De caducis. ibid.
Qui habeant ius antiquum in caducis. ibi.
De dominiis & aquiſitionibus rerum. 678
De teſtamentis. 679
Quemadmodum heres inſtitui debeat. 680
Qui heredes inſtitui poſſunt. ibid.

Queadmodum teſtamenta rumpuntur. 682
De legatis. 683
De fideicommiſsis. 685
De legitimis heredibus. 686
De libertorũ ſucceſsionibus vel bonis. 687
De poſſeſsionibus dandis. ibid.
De bonis libertorum. 688

Papiani Reſponſorum Tituli.

I. De pactis inter virum & vxorem. 694
II. De patris vel matris donatione & munificentia dominorum. ibid.
III De homicidiis. ibid.
IIII. De libertatibus. 695
V. De ſollicitationibus & furtis. ibid.
VI. De iniuriis vel cædibus admiſsis. ibid.
VII. De fugitiuis inquirendis vel diſcutiẽdis. ib.
VIII. De obiectione criminum, vel increpationibus. 696
IX. De violentiis. ibid.
X. De raptu virginum & viduarum. 697
XI. De ſucceſsionibus diuerſis. ibid.
XII. De luctuoſis hereditatibus. 698
XIII. De commotione litium. ibid.
XIIII. De inquirendis animalibus & rebus. ibid.
XV. De damnis animalium vel ſi quid per ea caſu euenerit. ibid.
XVI. De ablatis pigneribus & fideiuſſoribus. 699
XVII. De fugitiuorum furtis. ibid.
XVIII. De mulieribus ad ſecundas aut tertias nuptias tranſeuntibus. 700
XIX. De clauſis itineribus vel aliis ſeruitutibus. ibidem.
XX. De ſuperuentoribus. ibid.
XXI. De corruptis mulieribus. ibid.
XXII. De his qui hominem inclite aut ſine cauſa obligauerint. 701
XXIII. De diuortiis. ibid.
XXIIII. De donationibus. ibid.
XXV. De ſacramentis. 702
XXVI. De latronibus. ibi.
XXVII. De adulteriis. ibidem
XXVIII. De puellis vel mulieribus deſpõſatis. ibid.
XXIX. Si quis caballis oſſum aut ſcandulam ligauerit. ibid.
XXX. De apparitoribus. 702
XXXI. De præſcriptione temporum. 703
XXXII. De falſariis & falſis teſtibus. ibidem
XXXIII. De interpellationibus & appellatione. ibid.
XXXIIII. De rebus agnitis. ibid.
XXXV. De venditione. 704
XXXVI. De tutelis minorum. ibid.
XXXVII. De filiis legitimis ſiue naturalibus. 705
XXXVIII. De pactis & tranſactionibus. ibid.
XXXIX. De terminis tranſgreſsis & euulſis. 706
XL. Sine cẽſu vel reliquis comparari nihil poſſe ibid.
XLI. De iure poſtliminij. ibid.
XLII. Ne quis in ſua cauſa iudicet. ibid.
XLIII. Vt nemo potentiorũ nomina inclitè prætendat aut titulos prædiis ſuis affigat. ibid.
XLIIII. De liberali cauſa vel de operis libertorũ. ib.
XLV. De teſtamentis. 707
XLVI. De corporatis. ibid.
XLVII. De conſortibus. ibid.

Tituli ex Codice Gregoriano.

De poſtulando. 708
De pactis & tranſactionibus. ibid.
Si aduerſus donationes ſponſis factas in integrum quis reſtitui velit. 709
Si maior fuerit probatus. ibid.
De inofficioſo teſtamento. ibid.
De petitione hereditatis. 710
De rei vendicatione. ibid.
Si ſub alterius nomine res empta erit. 711
De familiæ herciſcundæ & communi diuidundo. ibidem
Quod cum eo qui in aliena poteſtate eſt negotium geſtum eſſe dicitur. 712
Si debito perſoluto inſtrumẽtum apud creditorem remanſerit. ibid.
Si amiſsis vel debitori redditis inſtrumentis creditum petatur. ibid.
Quibus res iudicata non noceat. 713
De patria poteſtate. ibid.

Tituli ex Hermogeniano Codice.

De cauta & non numerata pecunia. 715
Ex delictis defunctorum quemadmodum conueniantur creditores. ibid.
De iure fiſci. ibid.
De pactis & tranſactionibus. ibid.
De calumniatoribus & plus petendo. 716
De donationibus. 717
Ad exhibendum. ibid.
Vbi agi debeat. ibidem
De inſtrumentis. ibid.
De teſtamentis. ibid.
De ſucceſsionibus. 718

Typographus Lectori.

SCitum eſt, verumq́ue imprimis, quod à Lyrico his verbis profertur,

Opere in longo fas eſt obrepere ſomnum. Dum enim nullum non lapidem moueo, neque ſumptibus neque labori parcens, huic vni rei intentus ſedulusq́ue, vt quàm emendatiſſimus, ſuisq́ue numeris (propè dixerim) omnibus abſolutus, Codex Theodoſianus à nobis in lucem exeat, ecce derepentè in ipſo (quod aiunt) portu, prætermiſſum neſcio quid, apparuit; parui quidem illud momenti, vt quod ſeriem tantùm tituli cuiuſdam interuertat: ſed de quo tamen, aliisque nonnullis, qui meus eſt mos, celatum te nolim: tum vt culpam deprecer, tum vt quod offendimus, id apud te corrigas, & à nobis emendationa in dies ſperes. Vale.

ERRATA.

Pag. 69. lin. 36. vbi legitur, ad S. C. CLAVDIANVM. ibi ſtatuendus eſt titulus IX. & linea ſequenti pro numero VI. repone numerum I. vt lex quæ ſequitur proximè, tituli noni ſit prima: numerum in aliis deinceps quoque eo quo decet ordine corrigens. pag. 95. in marg. ſatis non eſt. lege, ſatis enim eſt. pag. 175. in marg. auxariis. lege, auxarius. pag. 274. in marg. Rationem lege, Rationalem.

IN HOC CORPORE CONTINENTVR

leges ſiue ſpecies iuris de Theodoſiano & diuerſis libris electa, & ſicut præceptum eſt explanata, anno XXII. regnante domino Alarico rege, ordinante viro inluſtri Goiarico comite. EXEMPLAR AVCTORITATIS. *Commonitorium Timotheo V. S. Comiti.*

VTilitates populi noſtri propitia diuinitate tractantes hoc quoque, quod in legibus videbatur iniquum, meliori deliberatione corrigimus: vt omnis legum Romanarum, & antiqui iuris obſcuritas, adhibitis ſacerdotibus ac nobilibus viris, in lucem intellegentiæ melioris deducta reſplendeat: & nihil habeatur ambiguum vnde ſe diuturna aut diuerſa iurgantiũ impugnet obiectio. Quibus omnibus enucleatis atque in vnum librum prudentium electione collectis, hæc quæ excerpta ſunt, vel clariori interpretatione compoſita, venerabilium epiſcoporum, vel electorum prouincialium noſtrorum roborauit adſenſus. Et ideo ſubſcriptum librum, qui in † tabulis habetur collectus Goiarico comiti pro diſtringendis negotiis noſtra iuſsit clementia deſtinari: vt iuxta eius ſeriem vniuerſa cauſarum ſopiatur intentio: nec aliud cuilibet aut de legibus, aut de iure liceat in diſceptationem proponere, niſi quod directi libri & ſubſcripti viri ſpectabilis Aniani manu, ſicut iuſsimus, ordo complectitur. Prouidere ergo te conuenit, vt in foro tuo nulla alia lex neque iuris formula proferri vel recipi præſumatur. Quod ſi factum forte tаſſe conſtiterit, aut ad periculum capitis tui, aut ad diſpendium tuarum noueris facultatum. Hanc vero præceptionem directis libris iuſſimus cohærere, vt vniuerſos ordinationis noſtræ & diſciplina teneat, & pœna conſtringat. Anianus vir ſpectabilis ex præceptione D. N. Glorioſiſſ. Alarici Regis hunc codicem de Theodoſiani legibus atque ſententiis iuris vel diuerſis libris electum Aduris anno XXII. eo regnante edidi atque ſubſcripſi. Recognouimus. Dat. ſub die IIII. Noñ. Feb. anno XXII. Alarici regis Toloſæ. Et iterum anno XX. regnante Karolo rege Francorum & Longobardorum & patricio Romanorum.

† *qui in theſauris noſtris habetur oblatũ ſibi pro*

CODICIS

CODICIS THEODOSIANI LIBER PRIMVS.

De Conſtitutionibus principum & edictis. *Tit. I.*

I. Imp.Conſtantinus A. Ad Luſitanos.

SI QVA poſt hæc Edicta,ſiue Conſtitutiones,ſine die & Conſule fuerint deprehenſa, auctoritate careant. Dat.VII.† Kalendas Aug.Sabariæ,Probiano & Iuliano VV. C C. COSS. †V.

INTERPRETATIO. *Quacunque leges ſine die & Conſule fuerint prolata, non valeant.*

II. Imppp.Valentinianus,& Theodoſius,& Arcadius A A A. Flauiano P F.P.Illyrici & Italiæ.

Perpenſa ſerenitatis noſtræ longa deliberatione,Cōſtitutiones nec ignorare quenquam, nec diſſimulare permittimus. Dat.VI.Kal. Iunij, Vincentiæ, Tatiano & Symmacho COSS.

INTERPRETATIO. *Leges neſcire nulli liceat, aut qua ſunt ſtatuta contemnere.*

III. Iidem A A A. Aureliano P F.P.

Omnia conſtituta non præteritis calumniam faciunt, ſed futuris regulam imponunt.Dat. IIII. Kal.Mar.Conſtantinopoli,Domino Theodoſio Aug. III. & Abundantio V.C. COSS. †III.

INTERPRETATIO. *Omnes leges, non ea qua anteriore tempore acta ſunt damnant,ſed in futurum obſeruanda conſtituunt.*

IIII. Iidem A A A. Victorio Proconſuli Aſiæ.

Generale præceptum beneficio ſpeciali anteferendum eſt. Dat.XI. Kalen. Sept.Conſtantinopoli,Theodoſio Aug.& Abundantio V. C. COSS.

INTERPRETATIO. *Legem,qua generaliter omnes tenet,in vnius perſona vel cauſa non poſſe vacuari.*

De diuerſis Reſcriptis. *Tit. II.*

I. Imp.Conſtantinus A.ad populum.

COntra ius reſcripta non valeant,quocunque modo fuerint impetrata. Quod enim publica iura præſcribunt, magis ſequi iudices debent.PP.IIII.Kalend.† Septemb.Romæ, Cōſtantino Aug.IIII. & Licinio IIII. COSS. †*Martias.*

INTERPRETATIO. *Quacunq; cõtra leges à Principe fuerint obtenta, nõ valeant.*

II. Idem A. Crepereo Donatiano.

Reſcripta, quibus vſi non fuerint qui in fata concedunt, heredes poſſunt allegare, vt congruè impetrata ſucceſſoribus emolumenta cõquirantur. Dat. Id. Decemb. Conſtantino Aug. v. & Licinio c. coss.

INTERPRETATIO. *Beneficia Principum, quæ illi qui meruerunt, interueniente morte, non fuerint conſecuti, ſucceſſoribus eorum exequi liceat, vt beneficia heredes ab autoribus ſuis impetrata percipiant.*

†Seueriano P.V. III. Idem A. Seuero P.P. †

Quoties reſcripto noſtro præiudicium vel moratoria perſcriptio remittitur, aditus ſupplicandi pandatur. Quod autem totius negocij cognitionem tollit, & vires principalis negocij exhaurit, ſine graui partis alterius diſpendio conuelli non poteſt. Nec præſcriptionis igitur peremptoriæ relaxatio petatur, nec contra edictum ſupplicetur. Dat. x. Kal. Iun. Niceæ, Paulino & Iuliano vv. cc. coss.

INTERPRETATIO. *Moratoria perſcriptio dicitur, quæ cauſam prolongat, id eſt, quando induciæ à litigatore petuntur à Principe. Peremptoria, quæ cauſam principalem tollit, id eſt, ſi litigator beneficio Principis ſine iudicio cauſam velit extingui. Et ideo moratoria perſcriptio per reſcriptum Principis ſupplicantibus concedi poteſt, peremptoria concedi non poteſt, & ſi conceſſa fuerit à Principe, non valebit.*

IIII. Idem A. ad Barbarum Pompeianum, Conſularem Campaniæ.

Etſi non cognitio ſed executio mandatur, de veritate precũ inquiri oportet, vt ſi fraus interuenit, de omni negócio cognoſcatur. Dat. III. Id. Nouemb. Aquis, Dalmatio & Zenophilo vv. cc. coss.

INTERPRETATIO. *Quicquid non vera, ſed falſa petitio à Principe obtinuerit, quia fraus interuenit, non valebit.*

V. Idem A. & Iulianus Cæſar, ad Taurum PF. P.

Multabuntur iudices, qui reſcripta contempſerint aut diſtulerint. Dat. II. Non. Iul. Mediolani, Conſtantino VI. & Iuliano coss.

INTERPRETATIO. *Feriantur iudices damno, qui data ſecundum leges Principis præcepta contempſerint, aut colludio quocunque diſtulerint.*

VI. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius AAA. Floro PF. P.

Vniuerſa reſcripta, quæ in debitorum cauſis ſuper præſtandis dilationibus impetrata ſunt, reſcindantur: cum ſint acerbius perurgendi, qui Manſuetudinis noſtræ pudore fatigato, non quod vtilitatibus publicis, ſed quod ſuis frau-

†VIII. dibus conueniret, aſpexerint. Data VII. † Kal. Martias, Conſtantinopoli, Antonio & Syagrio coss.

INTERPRETATIO. *Si cuiuſlibet rei debitor conuictus, propter differendam ſolutionem à Principe inducias impetrauerit, beneficium quod obtinuerit non valebit, ſed cautionem ſuam implere cogatur.*

VII. Iidem AAA. Principio PF.

In fraudem annonariæ rei ac deuotionis publicæ elicitum damnabili ſubreptione reſcriptum, manifeſtum eſt iure non poſſe vires ſortiri: circa omnes igitur par atque æqualis illationis forma teneatur. Dat. VIII. Kalend. Octob. Aquil. Arc. A. I. & Bautone coss.

INTERPRETATIO. *Ne quis poſſeſſor principis beneficio ſoluere tributa recuſet.*

VIII. Impp. Arc. & Hon. AA. Remigio PF. P.

Dubium non eſt, conteſtationem intelligi, etiamſi noſtræ fuerint Tranquillitati preces oblatæ, eáſque aduerſus heredem quoque eius, in quem porrectæ ſunt, vel ab herede eius qui meruerit, exerceri. Nam ſicut ex cauſis numeroſis etiam hæc actio tranſmittitur ad heredem, quæ teſtatori competiſſe monſtratur: Sic & è diuerſo iuris definitione Conſultorum omnium conſona reſponſione firmatur, ab herede actionem non incipere, quæ non cõpetierit teſtatori. Data III. Kal. April. Conſtantinopoli, Arcadio IIII. & Honorio III. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis Principi de negocio ſuo preces obtulerit, litem conteſtatus eſſe cognoſcitur. Etſi defunctus fuerit is qui preces obtulerit, vel is contra quem obtulit, actio heredibus defuncti contra heredes pulſati ſalua permaneat: Quia cauſa actione conteſtata ea qua competebat defuncto, competit & heredi. Si verò auctor quolibet ordine repetitionem ſuam præſens non publicauerit, heres vnde auctor actionem non propoſuerit, agere prohibetur.*

IX. Imppp. Arc. Honor. & Theod. AAA. Eutychiano PP.

Reſcripta ad conſultationem emiſſa vel emittenda in futurum iis tantùm negotiis opitulentur quibus effuſa docebuntur, &c. Dat. VIII. Id. Decemb. CP. Honorio A. IIII. & Eutychiano COSS.

X. Impp. Honorius & Theodoſius AA. Ioanni PP. Poſt alia.

Nulli habetur ambiguum etiam ab heredibus & pro heredibus poſſe reſcripta noſtri numinis allegari, nec excludi temporibus, nec aboleri caſibus impetratum, &c. Dat. XVI. Kal. Mar. Rau. Honorio VIII. & Theod. V. AA. COSS.

De mandatis principum. *Tit. III.*

I. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. ad Euſignium Proconſulem Aphricæ.

SI quis aſſerat, cum mandatis noſtris ſe venire ſecretis, omnes ſciant, nemini quicquam, niſi quod ſcriptis probauerit, eſſe credendum: nec vllius dignitate terreri, ſiue ille Tribuni, ſiue Notarij, ſiue Comitis præferat poteſtatem: Sed ſacris noſtris literis eſſe credendum. Data † XV. Kal. Iul. Romæ: Accepta III. Kal. Aug. Merobaude iterum & Sa- †XVI.
turnino COSS.

INTERPRETATIO. *Nulli debere credi qui ſecreto ſibi aliquid dicit à principe eſſe mandatum, ſi principis præcepta non dederit.*

De reſponſis prudentum. *Tit. IIII.*

I. Impp. Theod. & Valentin. AA. ad Senatum vrbis Romę. Poſt alia.

PApiniani, Pauli, Gaij, Vlpiani, atque Modeſtini ſcripta vniuerſa firmamus. Ita vt Caium, atque Paulum, Vlpianum, & cæteros comitetur auctoritas lectionis, quæ ex omni opere recitatur. Eorum quoque ſcientiam, quorum tractatus atque ſententias prædicti omnes ſuis operibus miſcuerunt, ratam eſſe cenſemus, vt Scæuolæ, Sabini, Iuliani, atque Marcelli, omniúmque quos illi celebrarunt: Si tamen eorum libri, propter antiquitatis incertum, codicum collatione firmentur. Vbi autem diuerſæ ſententiæ proferuntur, potius numerus vincat autorum: Vel ſi numerus æqualis

ſit,eius partis præcedat autoritas,in qua excellentis ingenij vir Papinianus emineat:qui vt ſingulos vincit,ita cedit duobus. Notas etiam Pauli atque Vlpiani, in Papiniani corpus factas, ſicut dudum ſtatutum eſt, præcipimus infirmari. Vbi autem pares eorum ſententiæ recitantur, quorum par cenſetur autoritas, quod ſequi debeat eligat moderatio iudicãtis. Pauli quoque Sententias ſemper valere præcipimus, & cætera. Dat. VI. Id. Nouemb. Rauennæ, Theodoſio Auguſto VII. & Valentiniano II. COSS.

INTERPRETATIO. *Hæc lex oſtendit, quorum Iuris conditorum ſentẽtiæ valeãt. Hoc eſt, Papiniani, Pauli, Caij, Vlpiani, Modeſtini, Scæuolæ, Sabini, Iuliani atque Marcelli: quorum ſi fuerint diuerſæ prolata ſententiæ, vbi maior numerus vnum ſenſerit, vincat. Quod ſi forſitan æqualis numerus in vtraque parte eſt, eius partis præcedat autoritas, in qua Papinianus cum æquali numero ſenſerit: Quia vt ſingulos Papinianus vincit, ita & cedit duobus. Scæuola, Sabinus, Iulianus, atque Marcellus in ſuis corporibus non inueniuntur, ſed in præfatorum opere tenentur inſerti. Gregorianum verò & Hermogenianum ideo lex iſta præteriit, quia ſuis autoritatibus confirmantur ex lege priore, ſub titulo, De Conſtitutionibus Principum & Edictis. Sed ex his omnibus Iuris conſultoribus, ex Gregoriano, Hermogeniano, Caio, Papiniano, & Paulo, quæ neceſſaria cauſis præſentium temporum videbantur elegimus.*

De officio præfectorum prætorio. *Tit. V.*

Imp. Conſtantinus A. ad Baſſum. PF. P.

SVper his qui à Præſide, vel à quolibet alio iudice ſententiam dictam infirmari depoſcunt, ſub eo fine Sublimitatis tuę ſuccedat examen, vt ſi internis negotij vſquequaque decurſis ex euidẽti claruerit ſententiam à iure iuſtitiáque diſcedere, ea penitus exploſa, controuerſia de ęquitate terminum capiat. Quod ſi conſentanea ſit legibus iam prompta ſententia, eius pronuntiationis improbus oppũgnator, ſi patrimonio circunfluat, biennio in inſulam relegatione plectatur: eiúſque bonorum media portio fiſcalibus compendiis addicta cedat. Quod ſi agreſtis vitę ſit, aut etiam egentis, ad biennij tempus in metallum retrudendus eſt. Quam legem in annotationibus quoque noſtris de iterando poſt ſententiam iudicio cuſtodire debebis. Dat. XIII. Kal. † Nouemb. Baſſo & Ablauio COSS.

† Decemb.

INTERPRETATIO. *Quicunque cauſa dicta, diſcuſſóque negocio à quocunque fuerit ſuperatus, & hanc ipſam litem poſtea reparare tentauerit: ſi pro ipſo, qui antea victus eſt, fuerit legibus lata ſententia, prius iudicium non valebit. Nam ſi & apud alium iudicem fuerit ſuperatus, ſi digna idoneáque perſona ſit, biennio in exilium deputetur, & medietatem facultatum ſuarum fiſcus acquirat. Si verò indigna & pauperior perſona eſt, in metallum biennio deputetur.*

De officio rectoris prouinciæ. *Tit. VI.*

Imp. Conſtantinus A. ad Prouinciales:

CEſſent iam nunc rapaces Officilium manus, ceſſent inquam: nam ſi moniti non ceſſauerint, gladiis præcidentur. Non ſit venale iudicis velum, non ingreſſus redempti, non infame licitationibus Secretarium, non viſio ipſa Præſidis cum precio: æquè aures iudicantis paupertimis

rimis ac diuitibus referentur. Abſit ab inducendo † eius, qui Officij princeps dicitur, deprędatio. Nullas litigatoribus adiutores eorundem Officij Principũ concuſsiones adhibeant, Centurionum, aliorúmque Officialium, parua magnáque poſcentium, intolerandi impetus obſidantur, eorumque qui iurgantibus acta reſtituunt, inexpleta auiditas temperetur. Semper inuigilet induſtria pręſidalis, ne quicquam à pręclictis generibus hominũ de litigatore ſumatur. Qui ſi de ciuilibus cauſis quicquam putauerint eſſe poſcendum, aderit armata cenſura, quę nefariorum capita ceruicéſque detruncet, data copia vniuerſis qui concuſsi fuerint, vt Pręſidum inſtruant notionem. Qui ſi diſsimulauerint, ſuper eodem conquerendi vocem omnibus aperimus apud Comites cunctos prouinciarum, aut apud Pręfectum Pretorio, ſi magis fuerit in vicino: vt his referentibus edocti, ſuper talibus latrociniis ſupplicia referamus. Data Kal. Nouemb. Conſtantinopoli, Baſſo & Ablauio coss.

† *ob inducendum.*

INTERPRETATIO. *Officiales omnium iudicum venales eſſe non audeant, nec precium de introitu occurrentium, aut litigantium, vel egreſſu requirant. Sed interpellantes tam diuites quàm pauperes ſine vllo pręmio audiantur. Quòd ſi rapaces eſſe voluerint, gladio puniantur* [illegible] *Dominicis auribus referatur.*

II. Impp. Valentinianus & Valens AA. [illegible] Anthemi charisſime nobis.

Iudex ſibi hanc pręcipuam curam in audiendis ac diſcingendis litibus impoſitam eſſe non ambigat, ita vt non in ſeceſſu domus de ſtatu hominum, vel patrimoniorum ſententiam referat, ſed apertis Secretarij foribus, intrò vocatis omnibus, aut pro tribunali locatus, & ciuiles & criminales controuerſias audiat, ne congrue vltionis animaduerſio cohibeatur. Abſit autem, vt iudex popularitate & ſpectaculorum editionibus mancipatus, plus ludicris curę tribuat quàm ſeriis actibus. Dat. Kalend. Octob. Aquileię, Diuo Iouiano & Varroniano coss.

INTERPRETATIO. *Iudex hanc ſibi pręcipuam curam in audiendis litibus impendendam eſſe cognoſcat, vt litigantium cauſas iugiter, adhibita ęquitate, diſcutiat. Sciturus, non ſe in ſecreto domus, aut in quibuſcunque angulis definitiuam ſententiam prolaturum: ſed apertis domus ſuę ianuis, intromiſsiſq́; turbis, vt neminem lateat, quicquid ſecundum † legum, vel veritatis ordinem fuerit iudicatum.*

† *legis*

III. Iidem AA. ad Valerianum Vic. Hiſpaniarum.

Libellos iudicibus, poſtquam ſe receperint, vetamus offerri, ne ſuper alienis cauſis vel ſtatu pronuntient, quando ab officij conſpectu, atque ab oculis publicis receſſerint. Dat. VII. Id. Septemb. Veronę, Valentiniano & Valente coss.

INTERPRETATIO. *Iudices, poſtquam ſe de conceſſu publico in domos ſuas receperint, libellos à litigatoribus non accipiant, nec ſine officio ſuo de cauſis alienis vel ſtatu aliquid cognoſcant.*

IIII. Imppp. Valentin. Valens & Grat. AAA. ad Viuentium PP.

Vnuſquiſque iudex in his locis ſedem conſtituat, in quibus oportet omnibus preſto eſſe rectorem, non deuerticula religioſa ſectetur, addimus ſanè vt quiſque prouincię pręſidentem propria poſſeſsione ſuſceperit, ager quem diuerſorium habuerit prędictus in tranſitu fiſci viribus vindicetur, ita enim iudices manſiones inſtruere & inſtaurare nitentur. Dat. Kal. Apr. Treu. Valent. NP. & Victore coss.

v. Iidem A A A. ad Probum P F. P.

Prouinciis præſidentes, per omnium villas ſenſim atque vſitatim, vicóſque cunctos diſcurrant, & vltro rimentur à ſingulis, quid vnuſquiſque compulſor inſolenter egiſſet aut cupide. Is enim de quo aliqua ad nos querela peruenerit ad vltimam pœnam rapietur. Dat. Kal. Aprilis, Treueris, Valentiniano N. P. & Victore coss.

INTERPRETATIO. *Iudices Prouinciarum operam dare debebunt, vt per ſingulos agros & loca ſolicitea inquiſitione diſcurrant, vt per ſe, qualiter in ſolutione publici debiti cum poſſeſſoribus agatur, agnoſcant. Cuius rei curam ſi implere neglexerint, querelam ciuium non dubitent in ſe ſeueriſſimè vindicandam.*

VI. Imppp. Valens, Gratianus & Valentin. A A A. ad Antonium. P F.

Ne quis domum iudicis ordinarij poſtmeridiano tempore ex occaſione ſecreti ingredi familiariter affectet, eiuſdem duntaxat prouinciæ (ſiue notus iudici ſiue etiam ignotus) geſtet tamen honoris auctoritatem præferens. Dat. v. Kal. Aug. Morantiaco Gratiano A. IIII. & Merobaude coss.

INTERPRET. *Vt meridianis horis ſuggerentũ iudex cauſas non præſumat audire.*

VII. Impp. Honorius & Theodoſius A A. Theodoro P F. P.

Moderatores Prouinciç curam gerere iubemus, ne quid potentium procu-
† VII. ratores perperam illicitéve committant. Dat. x.† Kalend. Decemb. Rauennę, Baſſo & Philippo VV. C C. coss.

INTERPRETATIO. *Iudices Prouinciarum ſummam ſollicitudinem habere debent, ne Actores potentũ aliquid circa inferiores perſonas illicite iniuſtéque committant.*

De officio iudicum Ciuilium. *Tit.* *VII.*

I. Imppp. Arcadius, Honorius, & Theodoſius A A A. Curtio P F. P.

HOnorati, qui lites habere noſcuntur, his horis quibus cauſarũ merita vel facta panduntur, reſidendi cum iudice non habeant facultatem: Nec meridianis horis à litigatoribus iudices videantur. Quinquaginta itaque pondo auri, tam iudici quàm eius officio, & Honoratis parem multam adſcribendam eſſe cognoſcas, ſi quis contra præceptum huiuſ-
† III. Non. modi venire tentauerit. Data † IIII. Non. Febr. Baſſo, & Philippo vv. c c. coss.

INTERPRETATIO. *Honorati prouinciarum, id eſt, ex Curiæ corpore, ſi & ipſi in lite ſint conſtituti, eo tempore quo cauſa illorum à iudicibus ventilantur, cum iudice non reſideant: & litigatores meridianis horis iudicem non ſalutent. Si aliud præſumpſerint, multam ſupraſcripta legis exoluant.*

De officio iudicum militarium. *Tit.* *VIII.*

I. Imppp. Theodoſius, Arcadius, & Honorius A A A. Comitibus, & Magiſtris vtriuſque militiæ.

† Idus NVnquam omnino negociis priuatorum, vel tuitio militaris, vel executio tribuatur. Dat. pridie † Kal. Febr. Conſtantinopoli, Theodoſio A. III. & Abundantio v. c. coss.

INTERPRETATIO. *Nec comes nec miles nec magiſter in ciuilibus cauſis inter negotia priuatorum exactor nec executor eſſe preſumat.*

De officio iudicum omnium. *Tit.* *IX.*

I Imp. Conſtantinus A. ad Domitium Celſum Vicarium.

Nemo

NEmo iudex, Officialem ad eam domum, in qua Materfamilias agit, cum aliquo præcepto exiſtimet eſſe mittendum; vt eandem in publicum protrahat: cum certū ſit debita eius quæ intra domum, conſiderato ſexu, ſemet contineat, domus eius, vel cuiuſcunque rei habita diſtractione publicis neceſſitatibus poſſe ſeruari. Quod ſi quis in publicū matrem familias poſthac crediderit protrahendam, inter maximos reos citra vllam indulgentiam capitali pœna, vel exquiſitis potius exitiis, ſuppliciiſque plectatur. Dat. III. Id. Ian. Treueris, Sabiniano & Rufino coss.

INTERPRETATIO. *Nullus iudicum matronam in domo ſua reſidentē, per quencunque apparitorem in publicum exiſtimet protrahendam: ſed circa eam, pro ſexus reuerentia, conuentio honeſta ſeruetur. Cum ſi quid eam debere conſtiterit, conſtrictis eius auctoribus poſſit exolui: Nam ſi quis contra fecerit, ſummo ſupplicio ſe afficiendum eſſe cognoſcat.*

II. Idem A. Andronico.

Si contra pupillos, viduas, vel morbo fatigatas, & debiles impetratum fuerit, Lenitatis noſtrę iudicium, memorati à nullo noſtrorum Iudicum compellantur comitatui noſtro ſui copiam facere. Quinimo intra prouinciam, in qua litigator, & teſtes vel inſtrumenta ſunt, experiantur iurgandi fortunam: Atque omni cautela ſeruetur, ne terminos prouinciarum ſuarum cogantur excedere. Quod ſi pupilli, vel viduæ, aliíque fortunæ iniuria miſerabiles, iudicium noſtrę Serenitatis orauerint, præſertim cum alicuius potentiam perhorreſcant, cogantur eorum aduerſarij examini noſtro ſui copiam facere. Dat. XV. Kal. Iul. Conſtantinopoli, Optato & Paulino coss.

INTERPRETATIO. *Quicunque aduerſum pupillos, viduas, † & infirmos, noſtra præcepta meruerit, eos de locis ſuis commouendi, vel extra prouinciam ſuam vſquam penitus protrahendi licentiam ſubmouemus; ſed ibi cauſam ſuam dicant, vbi inſtructiores eſſe, & teſtimonia poſſint facilius inuenire. Sanè ſi ipſi, quorū fatigationi cōſulimus, nos crediderint expetendos, huic voluntati eorum veniendi aditum non negamus: ita vt aduerſarij eorum ſub præſentia Principis adeſſe per Rectorem prouinciæ compellantur.* † vel ægrotos.

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius AAA.

Pars actorum, habitorum in Conſiſtorio Gratiani Aug.

Gratianus Auguſtus.

Det operam Iudex, vt Prætorium ſuum ipſe componat. Cæterum Comiti, neque Rectori prouinciæ plus aliquid præſtabitur, quàm nos conceſsimus in annonis, ſeu cellariis, &c. Actum in Conſiſtorio, Merobaude II. & Saturnino coss.

INTERPRET. *Iudicē prætoriū ſuū de proprio debere cōponere, & nihil à Prouincialibus aliquid amplius petere, quā ei in annonis vel cellariis à Principe fuerit deputatum.*

De defenſoribus ciuitatum. *Tit. X.*

I. Imppp. Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius AAA. Euſignio PF.P.

HI potiſsimum conſtituantur defenſores, quos Decretis elegerint ciuitates. Quod ſi quis ad locum Defenſionis ambitione peruenerit, confeſtim Synceritas tua reiectum quinq; libras auri fiſci vtilitatibus cogat inferre. Dat. VIII. Kal. Feb. † Honor. Aug. & Euodio v. c. coss. † Poſt Conſulatū Honori N. P. & Euodi V. C.

INTERPRETATIO. *Hi inſtituantur ciuitatum Defenſores, quos conſenſus ciuium, & ſubſcriptio vniuerſorum elegiſſe cognoſcitur. Quod ſi quis defenſorũ ad hanc rem cupiditate propria non interueniente Decreto, perueniſſe probabitur, pro hac præſumptione quinque libras auri fiſco inferre cogatur.*

II. Iidem AAA. Potamio Præfecto Auguſtali.

Defenſores nihil ſibi inſolenter, nihil indebitum vindicantes, nominis ſui tantum fungantur officio, nullas infligant multas, nullas exerceant quæſtiones. Plebem tantum vel Decuriones, ab omni improborum inſolentia & temeritate tueantur, † vt id tantum quod eſſe dicuntur, eſſe non deſinant. Dat. III. Non. Mar. Conſtantinopoli, Arcadio A. II. & Rufino V. C. COSS.

† &

INTERPRETATIO. *Defenſores ſecundum ſuum nomen, Curiam, vel plebem ſibi commiſſam cum omni iuſtitia & æquitate defendant: nullum de innocentibus aut condemnare aut verberare præſumant.*

III. Iidem AAA. Taciano PF. P.

Per omnes regiones, in quibus fera & periculi ſui neſcia latronum feruet inſania, probatiſſimi quique atque diſtrictiſſimi Defenſores adſint diſciplinæ, & quotidianis actibus præſint: Qui non ſinant crimina impunitate coaleſcere. Remoueantur patrocinia, quæ fauorem reis & auxilium ſceleroſis impertiendo, maturari ſcelera fecerunt. Dat. VI. Id. April. Conſtantinopoli, Arcadio A. II. & Rufino. COSS.

INTERPRETATIO. *Per omnes prouincias tales pro ſtudio diſciplinæ Iudices ordinentur, vt cum omni ſollicitudine, in reos & latrones, remotis potentum patrociniis, diſtrictionem debitam exercere non differant: ne per negligentiam ſuam, aut venalitatem, crimina quæ debent puniri, proficiant.*

vulgare.

De aſſeſſoribus domeſticis & cancellariis. Tit. XI.

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Cæſario.

SI quis Iudicum vel ciuem prouinciæ, quam reget vel certe peregrinum conſiliariũ ſibi voluerit adſciſcere, tantum quatuor ſibi menſes ad retinendum eum quem ex eadem prouincia ſumpſerit tributos eſſe cognoſcat, donec ab aliis euocatum locis, ſuis actibus adtribuerit, ita vt emenſis quatuor menſibus crimini detur, ſi quis vltra hoc tempus conſiliarium crediderit retinendum. Dat. VI. Id. Decemb. CP. Stilicone & Aureliano COSS.

II. Impp. Honorius, & Theodoſius AA. Euſtaſio PF. P.

Velut caſtrenſe peculium filiifamiliâs Aſſeſſores poſt patris obitum vindicent, qui conſiliis propriis Adminiſtratores adiuuare conſueuerunt, ſi qui id licitis honeſtíſque lucris coadunare potuerint. Data X. Kal. April. Conſtantinopoli, DD. NN. Honorio XIII. & Theodoſio X. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis viuo patre, cuiuſcunque Iudicis cõſilio adhæſerit, quicquid ex iuſtis & bonis cauſis acquiſierit, hoc ſibi ſic vindicat, ſicut & ille filius, qui aliquid viuo patre in armis conſtitutus † acquiſierit.*

† acceperit.

III. Iidem AA. Aſclepiodoto PF. P.

Nullus Iudicũ ad prouinciã ſibi cõmiſſam, quenquã ſecũ ducere audeat, cui Domeſtici vel Cancellarij nomen imponat, nec profectũ ad ſe vndecunque ſuſc

que ſuſcipiat,ne famæ nota cum bonorum publicatione plectatur. Periculo enim primatum officij Cancellarios ſub fide geſtorũ electos iudicibus applicari iubemus, ita vt poſt depoſitam adminiſtrationem per continuum triennium nec militiam deſerant,& Prouincialibus præſentiam ſui exhibeant,quò volentibus ſit accuſandi eos facultas: Si enim idonea cauſa exegerit ad detegenda iudicis flagitia,& quæſtioni eos ſubdi oportet,&c. Dat. pridie Kal. Iun. Conſtantinopoli, Aſclepiodoto & Mariniano vv. c c. c o s s.

INTERPRETATIO. *Omnes Iudices euidenter agnoſcant,nullum in prouinciam ſibi commiſſam,de eadem de qua venit prouincia,vel alia regione, ſibi Cancellarium, aut Domeſticum fortaſſe coniungere,niſi qui ei publica fuerit ciuium electione deputatus. Ita vt ſi poſtea fuerit Iudex ille remotus, is qui Conſiliarij vel Domeſtici geſsit officium,triennio ſub alio iudice de prouincia non diſcedat, vt ſi quis accuſator fortaſſe extiterit,reddat accuſantibus rationem. Et ſi forte facta Iudicis celare vſquequaque voluerit, ſubdatur publicæ quæſtioni.*

CODICIS THEODOSIANI LIBER SECVNDVS.

De Iuriſdictione, & vbi quis conueniri debeat. *Tit. I.*

Imp. Conſtantinus A. ad† Euſtaſium PF.P. † *Oſtaſiũ.*

IVDICES prouinciarum volumus vim debitæ autoritatis aſſumere,vt† vna autoritas quę cæteros rei priuatæ,noſtro quoque Prouinciales teneat. Tormenta diſciplinæ ſceleratos conuictóſque carcere teneant, tormenta dilacerent, gladius vltor interimat. Eo enim modo licentia inueteratæ deſperationis inhibetur, ſi intelligant vno ſibi ac pari ſtudio viuendum eſſe cum cæteris, &c. Dat. VIII. Id. Mar. Limenio & Catulino COSS.

† *χ. Alioréſque rei priuatæ, noſtróſque prouinciales teneat diſciplina. Sceleratos conuictóſque carcer teneat, tormenta,&c.*

INTERPRETATIO. *Quicunque in prouinciis Iudices ordinati ſunt,hoc ſibi ſciãt eſſe permiſſum,vt ſi aliquos rei dominicæ ſeruos vel colonos reatus inuoluerit, ſicuti & priuatos comprehendendi eos & puniendi, vt culpa exegerit,nullo contradicente patrimoniorum noſtrorum ordinatore, habeant liberam poteſtatem.*

Idem A. ad Taurum PF.P.

Definitum eſt, prouinciarum Rectores in ciuilibus cauſis litigia terminare, etſi militantes exceperint iurgia vel mouerint. Ne igitur vſurpatio iudicia legeſq; confundat, aut Iudicibus ordinariis adimat propriam notionem, ad prouinc

ad prouinciarum Rectores transferantur iurgia ciuilium quæſtionum. In criminalibus etiam cauſis, ſi miles popoſcerit reum, prouinciæ Rector inquirat: Si militaris aliquid admiſiſſe firmetur, is cognoſcat cui militaris rei cura mandata eſt. Data VIII. Kal. Aug. Mediolani, Arbitione, & Lolliano coss.

INTERPRETATIO. *Etſi ciuilia negocia ad prouinciarum Rectores iuſsimus pertinere, tamen quoties criminalis accuſatio interceſſerit inter illos qui armis noſtris militant, atque priuatos, ſi militans priuatum in iudicium vocauerit, Rector prouinciæ audiendi & iudicandi habeat poteſtatem. Si verò priuatus ſeruientem nobis in armis vel militantem forte pulſauerit: ille cauſam audiat, ad cuius ordinationem is reſpicit qui militat, vel qui arma tenuerit.*

III. Idem A. & Iulianus Cæſar, ad Taurum PF. P.

Non ſolum in agentes in rebus, ſed in alios etiam cuiuſlibet homines conditionis competentes vigoris aculei exerantur, ſi modo fuerit declaratum, delicto eos obnoxios detineri. Quicunque igitur aliquid improbè turpitérque commiſerit, aut libidinis macula forte polluerit pudicitiam, debet ad eũ vltio ſeueritatis congruæ propagari. cum tamen direptionem videantur eſſe conqueſti, qui grauia teſtantur admiſſa, quæ obnoxios claruerit inuaſiſſe, in duplum reſtituere compellantur. Data & accepta VIII. Kal. Octob. Conſtantino A. IX. & Iuliano Cæſ. II. coss.

INTERPRETATIO. *In omnibus perſonis, quas etiam præſentia noſtræ dignitas comitatur, hanc volumus obſeruari ſententiam: Vt ſi quis cuiuſcunque pudicitiam violauerit, pœnam ſtatutam iure ſuſcipiat. Et quicunque direptionem admiſerit, in duplum violenter præſumpta reſtituat.*

IIII. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Terentium Correctorem Tuſciæ.

Actor rei forum ſequatur: Ita vt ſi Senatores aliquid à Prouincialibus poſcunt, eo qui prouinciam regit, cognitore confligant. Si vero Prouincialis non ſuſcipiat, ſed inferat actiones, Præfecto vrbis diſceptãte decertet. Dat. † Id. Iun. Diuo Iouiano, & Varroniano coss.

† Kal. Decemb. Mediol.

INTERPRETATIO. *Si quis alium crediderit lite pulſandũ, apud prouinciæ illius Iudicem, vbi is habitat quem pulſat, negocium ſuum nouerit proponendum.*

V. Iidem AA. ad Felicem Vicarium Macedoniæ.

Si quis rem noſtram cœperit lite pulſare, Rationali præſente confligat, quo defenſante & controuerſia omnis agitetur, & Iudex eam ſententiam decernat, quam iuris æquitas poſtulauerit. Dat. Kal. Decemb. Valentiniano & Valente AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Quoties à fiſco noſtro aliqua repetuntur, res apud prouinciæ Iudicem, ſub præſentia noſtri Ordinatoris agatur, Vt illo præſente, quicquid iuſtitiæ ordo ſuaſerit, iudicetur.*

VI. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius AAA. Neoterio PF. P.

Exceptis his, quibus extra ordinem ſubuenitur, omnes iacturam litis incurrant, qui non ante in proprio foro iurgauerint: Si quidem poſsint venire ad altioris Iudicis notionem, cum iudicatum, quod diſplicet, appellatio excluſerint. Ita vt ſi quis litigator ſe vel faſtidio vel gratia cognitoris, aut non auditũ, aut dilatum docuerit, & eius litis quæ protracta eſt, æſtimationem fiſco noſtro

Iudex præſtet, & in primoris officij pœna deportationis illico depromatur. Dat. pridie Kal. Maij, Mediolani, Arcadio Auguſto I. & Bautone coss.

INTERPRETATIO. *Quicunque apud alium & non apud ſuum Iudicem negocium quod habuerit initio litis crediderit proponendum, exceptis ætate minoribus, quibus lege conſultum eſt, litis ipſius de qua agitur actione damnetur: niſi forſitan contra ſententiam, quæ aduerſus eum dicta fuerit crediderit appellandum, vt apud maioris dignitatis Iudices audiatur. Sanè ſi quis cauſam habens, à iudice ſuo, ſe vel ſuperbia, vel propter amicitiam aduerſarij ſui [illegible] non auditum, iudicem tantum, quantum res de qua agitur valuerit, fiſco noſtro iubemus exſoluere, & qui conſilijs ſuis adhærent, exilij pœnam pro diſtrictione ſuſtineant.*

VII. Imppp. Valentin. Theodoſ. & Arcadius AAA. Martiano Comiti Orientis.

Mulieres honore maritorum erigimus, genere nobilitamus, iiſdem forum ex eorum perſona ſtatuimus, & domicilia mutamus. Dat. III. Kal. Febr. Conſtantinopoli, Arcadio II. & Ruffino coss. III.†

INTERPRETATIO. *Fœminas, ſecundum honorem quem viri earum meruerint, volumus appellari, vt ad cuius domum nupta tranſierit, eius proficiat dignitate, & pro negociis ſuis in eodem foro, ſub quo eſt maritum ſecuta, reſpondeat.*

VIII. Impp. Arcadius, & Honorius AA. Pamphilo ſuo Salutem.

Cauſas plurimi de fugaci ſeruo, aut manifeſto furto, aut non manifeſto, direpti etiam animalis, ſerui, vel rei mobilis inſtituentes, vel vi raptorum bonorum,† paruum etiam terræ, fimi, & paruulę caſæ, ſub ſpecie criminis tuum pulſant iudicium. Momentariæ etiam poſſeſſionis interdictum, quod non ſemper ad vim publicam pertinet vel priuatam, vt mox audiri, interdum etiam ſine inſcriptione mereatur, abiectiſsimi animalis cauſa proponitur. Cum igitur de his rebus paruis ac minimis, ſuæ ſit iniuria poteſtatis iudicare, Decretum eſt, eas tantum cauſas criminales à Synceritate tua audiri, quas dignus & meritus horror inſcriptionis impleuerit, Quæ magnitudinem videlicet criminis, temporiſque deſignat, vt alterutram partem digna legum tenere poſsit auſteritas. Quod ſtatutum ſi fuerit forte contemptum, hi qui ex officio ingrediuntur Secretarium, quinque librarum auri condemnatione ferientur. Data VIII. Id. Ianuarij, Mediolani, Olibrio & Probino coss.

†*paruula etiam terra fimū &*

INTERPRETATIO. *Quoties de paruis criminibus, id eſt, vnius ſerui fuga, aut ſublati iumenti, aut modicæ terræ, ſeu domus inuaſæ, vel certi furti, id eſt, detenti aut peruenti, ſub criminis nomine actio fortaſſe proceſſerit, ad mediocres iudices, qui publicam diſciplinam obſeruant, id eſt aut defenſores aut aſſertores pacis, vindictam eius rei decernimus pertinere. Ad Rectorem verò prouinciæ illud negocium criminale perueniet, vbi de perſonarum inſcriptione agitur, vel maior cauſa eſt, quæ non niſi ab ordinario iudice recitata legis ſententia debeat terminari. Quod præceptum ſi fuerit prætermiſſum, Officiales, qui negocia intromittūt, quinque libris auri ſe nouerint eſſe dānandos.*

IX. Iidem AA. Arcelao Præf. Aug.

Si quis neglectis iudicibus ordinariis, ſine cœleſti oraculo cauſam ciuilem ad militare iudicium crediderit deferendam, præter pœnas ante promulgatas, intelligat ſe deportationis ſortem excepturum. Nihilominus & Aduocatum eius decem libris auri condemnatione feriendum. Data VIII. Kal. Decemb. Cæſario, & Attico coss.

† Quiſquis INTERPRETATIO. † *Si quis contempto prouinciæ iudice, ad illos qui armatis præeſſe noſcuntur, cauſam ſuam crediderit transferendam, exilio ſe deputandum eſſe cognoſcat, & eum qui cauſam illius ſuſceperit proponendam, x. lib. auri eſſe damnãdum.*

x. Iidem AA. ad Eutichianum PF. P.

Iudæi, Romano & communi iure viuentes, de his cauſis quæ non tam ad ſuperſtitionem eorum, quàm ad forum & leges ac iura pertinent, adeant ſolenni iure iudicia, omnéſque Romanis legibus inferant & excipiant actiones: postremo ſub legibus noſtris ſint. Sanè ſi qui per compromiſſum ad ſimilitudinem arbitrorum apud Iudęos vel Patriarchas, ex conſenſu partium, in ciuili duntaxat negocio, putauerint litigandum, ſortiri eorum iudiciũ iure publico non vetentur. Eorum etiam ſententias prouinciarum iudices exequantur, tan-
† III. quam ex ſententia Cognitoris arbitri fuerint attributi. Data † IIII. Non. Febr. Conſtantinopoli, Honorio Aug. IIII. & Eutichiano v. c. coss.

INTERPRETATIO. *Iudæi omnes, qui Romani eſſe noſcuntur, hoc ſolum apud religionis ſuæ maiores agant, quod ad religionis eorum pertinet diſciplinam: ita ve inter ſe, quæ ſunt Hebræis legibus ſtatuta, cuſtodiant. Alia vero negocia, quæ noſtris legibus cõtinentur, & ad forum reſpiciunt, apud iudicem prouinciæ, eo quo omnes iure cõſligant. Sanè ſi apud maiores legis ſuæ conſentientes ambæ partes, de ſolo tamen ciuili negocio audiri voluerint, quod interueniente compromiſſo, arbitrali iudicio terminatur, tale ſit quaſi ex præcepto iudicis fuerit definitum.*

XI. Iidem AA. Theodoro PF. P. Poſt alia.

Minime prouinciæ Rector expectet in reos criminoſos actorem dominicum, ſed habeat exhibendis noxiis poteſtatem, vtatur legibus nullo interpoſito rationali. Latebris reus poteſtate ordinarij iudicis protrahatur, ne per conludium actorum iudicij fiat dilatio. Dat. VIIII. Kal. Iun. Mediolani, Honorio Aug. IIII. & Eutichiano coss.

INTERPRETATIO. *Si quis in domibus dominicis criminoſus potuerit inueniri, prouinciæ iudex præſentiam non expectet actoris, ſed mox reum comprehenſum, ne aliquo conludio effugiat, † ſubijciat publicæ diſciplinæ.*

† Subdi iubeat. XII. Impp. Honorius, & Theodoſius AA. conſulibus, Prætoribus Tribunis plebis, Senatui ſuo, Salutem dicunt. Poſt alia.

In criminalibus cauſis, Senatus ſtatuta iamdudum Quinqueuiralis iudicij forma ſeruabitur. In quo cum perfacile eſſe credamus, optimos legere de ſummis, ſortito tamen ad iudicium vocabuntur, ne de capite atque innocentia, alterius iudicio electi iudicent, &c. Dat. VIII. Id. Aug. Rauennæ, Aſclepiodoto, & Mariniano coss.

INTERPRETATIO. *Cum pro obiecto crimine aliquis audiendus eſt, Quinque nobiliſsimi viri iudices de reliquis ſibi ſimilibus miſsis ſortibus eligantur: Ne aliquo ſtudio videantur electi, & de capitali re aut innocentia alterius videatur facile iudicari.*

Ne in ſua cauſa quis iudicet. *Tit. II.*

† Gracchũ. 1. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus AAA. ad † Græcum Præf.

PRomiſcua generalitate decernimus, neminem ſibi eſſe iudicem debere. Cum enim omnibus in ſe propriam dicendi teſtimonij iura facultatem ſubmouerint, iniquum admodum eſt, licentiã tribuere ſententiæ.

tentiæ, Lecta Kal. Decemb. Valente v. & Valentiniano AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Omnes præceptio noſtra conſtringat, vt nullus in ſua cauſa Iudex ſit: quia ſicut teſtimonium vnuſquiſque pro ſe dicere non poteſt, ita nec pro ſe poterit iudicare.*

De Omiſſa actionis impetratione. *Tit. III.*

I. Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. Hierio PF. P.

Poſt alia.

NVlli prorſus non impetratæ actionis in maiore vel in minore iudicio agẽti opponatur exceptio, ſi aptam rei & propoſito negocio competentem eam eſſe conſtiterit, &c. Dat. x. Kalend. Mar. Conſtantinopoli. Felice & Tauro COSS.

INTERPRETATIO. *Nullus per hoc præiudicium negocij videatur incurrere, quod in cuiuſcunque audientia cauſæ ſua actio non peruenerit ad effectum. Solum eſt, vt vox ſua rationabilis cum propoſuerit approbetur.*

De denuntiatione, vel editione reſcripti. *Tit. IIII.*

I. Imp. Conſtantinus Aug. ad Symmachum.

SI quando minoribus vel adultis inferenda lis erit, vel ab ipſis minoribus vel adultis cuidam quæſtio mouẽda ſit, nõ alias curſus† temporis inchoetur, niſi ab vniuerſis quos officij ſollicitudo cõſtringit, Hoc eſt, Tutoribus, ſiue Teſtamento, ſiue Decreto dati ſint, vel Curatoribus, per quos minores defenduntur, vel iiſdem omnibus ſolenni more lis fuerit intimata. Quod ſi diuiſum adminiſtrationis periculum per prouincias ſit, his tantum omnibus inſinuari conuenit, & ab ipſis inferri litem, qui in ea prouincia tutelæ vel curæ officium ſuſtinent, ne aliis de prouinciis defenſores minorum ad iudicia producantur. Dat. Pridie Non. Feb. Firmio. Accepta VIII. Id. Mar. Corintho. Conſtantino Aug. V. & Licinio COSS. † temporibus.

INTERPRETATIO. *Si quis contra eos, qui in annis minoribus conſtituti ſunt, litem forte commouerit, aut ſi à parte ipſorũ reus aliquis arguatur, ex eo tempora computanda ſunt, ex quo tutor ſiue curator minoris per Iudicem, aut per Curiam intulerit, ſeu exceperit actionem: ita tamen vt ſi in diuerſis prouinciis† iſtiuſmodi homines ſunt, id eſt, Curatores vel Tutores, qui minorum cauſas tueantur, qui in eadem prouincia fuerint, vbi intentio nata probatur, ipſi aut ingerant, aut excipiant actiones: quia nolumus, vt ad aliam prouinciam defenſores minorum pro audientia neceſſitate ducantur. Hoc de iure adiectum eſt.* † iſtius officij.

II. Idem Aug. ad Maximium PF. P.

Denuntiari vel apud Prouinciarum Rectores, vel apud eos, quibus Actorum conficiendorum ius eſt, decernimus; ne priuata teſtatio mortuorum, aut in diuerſis terris abſentium, aut eorum qui nuſquam gentium ſint, ſcripta nominibus falſam fidem rebus non geſtis† affigant. Dat. x. Kal. Iul. Sirmio, Probiano & Iuliano COSS. † affingant.

INTERPRETATIO. *Conteſtari apud Rectores Prouinciæ, vel Defenſores, aut omnes apud quos geſta conficiuntur, litem, iubemus, ne vllus nomen abſentis, aut mortui, vel qui nõ potuerit inueniri, in litis cõteſtatione recipiat, ne falſitatis inueniatur occaſio.*

III. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus ad Ampelium PF. P.

Exigendæ denuntiationis locus non eſt, cũ quis ad luendum debitũ euiden-

ti chirographo conuenitur. Dat. IIII. Kal. Aug. Contionati. Gratiano Aug. II. & Probo coss.

INTERPRETATIO. *Conteſtatio locum habere non poteſt, quando aliquis ad ſoluendum debitum certa cautione conuincitur.*

IIII. Imppp. Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius AAA. ad Romulum Conſularem Aemiliæ & Liguriæ.

† denuntiatione ſeu edicto editionem. *† temporū quæ erant.*

Poſt celebratam † denuntiationem, ſiue edicta, ſiue edictionē reſcripti, quod tamen iure ſit impetratum, litis exordium auſpicatur: inter iuſtas videlicet, legitimaſque perſonas. Et ſi quis per ennitatis noſtræ pendentibus tēporibus reſpōſa protulerit, nō modo † tempora quorū erunt curricula nō dilatentur, ſed & quicquid elicitum fuerit, friuolum iudicetur. Dat. XIII. Kalen. Iul. Mediolano. Arcadio Aug. I. & Bautone v.c. coss.

INTERPRETATIO. *Poſteaquàm per ſcripturam lis fuerit conteſtata, & per publicam conuentionem, quiſquis ille eſt qui pulſatur, agnouerit, tunc lis inchoata dicatur, ſi tamen litigantium perfectæ probantur ætates. Nam ſi quis Principis beneficio contra rationem legis cauſæ ſuæ tempora ſperauerit prolongari, quicquid pro hac re meruerit, non valebit.*

V. Iidem AAA. ad Claudium Tuſciæ Conſularem.

Vniuerſa quidem negocia, quæ ex reſcriptorum autoritate ſortiuntur exordium, ad curſum temporum pertinere decretum eſt. Ante omnia vero procurandum eſt: ne peruaſionibus improborum protelandæ cognitioni præbeatur occaſio. Idcirco ſi quis poſſeſsione deiectus, auxiliū noſtri poſcat oraculi, nullis eum temporum, quæ ex reſcriptorum editione defluunt, moris eſſe ludendum hac lege decernimus: ne iuris ſuffragium, quod in celeri reformatione conſiſtit, beneficiorum Imperialium decreta ſuſpendant. Data VI. Non. Maij, Mediolano, Timaſio & Promoto coss.

INTERPRETATIO. *Licet in negociis, quæ per actionem elicitam inchoari videntur legitimus ad reſpondendum temporum ſemper curſus obſeruandus ſit, ſpecialiter eos, qui aliqua peruaſerint, non patimur per quācunque occaſionem differre negocium. Ideoq́, cum ille qui fuerit de poſſeſsione deiectus, audientiam impetrauerit, iuxta iuris ordinem intra annum ad recipienda quæ perdidit nullatenus differatur. Nec aliqua peruaſori dilatio concedatur, etiā ſi pro re differenda beneficiū Principis potuerit obtinere.*

VI. Imppp. Arcadius, Honorius, & Theodoſius AAA. Aemiliano PF. Vrbis.

Si quis debiti vel quod ex fœnore, vel mutuo data pecunia ſumpſit exordiū, vel ex alio quolibet titulo in literarum obligationem facta cautione trāſlatum eſt, ſeu fideicommiſsi dirigat actionem, aut momentariam poſſeſsionem peruaſione violatam, vel quodlibet Interdictū efflagitat, ſeu inofficioſum arguat teſtamentum, vel tutelæ, ſeu negociorum actionem intendat, ruptis denuntiationum ambagibus, inter ipſa cognitionum auſpicia rationem exprimere, ac ſuas allegationes iubeatur proponere, denunciatione & temporum obſeruatione remota, Quam in cæteris ciuilibus cauſis, quarum tamen æſtimatio centum ſolidorum ſummam excedat, volumus cuſtodiri. Dat. XIII. Kalen. Aug. Conſtantinopoli. Arcadio A. VI & Probo v.c. coss.

INT

INTERPRETATIO. *Pro repetendo debito, vnde certa ſcriptura profertur, ſeu de eo quod alicui fideicommiſſum eſt, vt daretur, aliquis† agat, aut aliquid ſibi alleget fuiſſe perſuaſum, aut quodlibet intra annum beneficiũ momenti requirat, aut teſtamẽtum dicat non eſſe legitimũ, vel de tutela aliquid† requirat: non expectetur, vt prius quod repetit apud acta proponat, aut ordo ipſius cauſæ petatur ſcriptus, ſed mox apud Iudicem, ſine vlla temporum mora, quæ per hoc videtur afferri, cauſam ſuam proponat, & omnes chartas ſuæ probationis exhibeat, Quam rem etiam in ciuilibus negociis præcipimus obſeruari, quæ tamen minus quàm centum ſolidorum ſummam valere conſtiterit. Hoc de iure adiectum eſt.*

† aliquis

† proponat

VII. Impp. Honorius, & Theodoſius A A. Iouio P F. P. Poſt alia.

Quæcunque forte eccleſiæ venerabilis negocia ſunt, vel eſſe poterunt actiones, celeri legum ordine ſeruato, iudicantum diſceptatione finiatur. Nec enim decet defenſione loci nominiſque venerabilis ſuſceptæ, publica diu ſecretaria præſtolari. Dat. VI. Kal. Iul. Rauennæ. Honorio VIII. & Theodoſio III. A A. COSS.

INTERPRETATIO. *Eccleſiarum negocia, pro reuerentia ſanctitatis ac fidei, oportet cum ad publicum prolata fuerint, ſine aliqua dilatione finiri. Nec debent defenſores loci venerabilis vlla tarditate ſuſpendi.*

De dominio rei quæ poſcitur. *Tit. V.*

I. Imp. Iulianus Aug. Secundo P F. P. Poſt alia.

EXploſis atque reiectis præſcriptionibus, quas litigatores ſub obtentu conſortium, ſtudio protrahendæ diſceptationis excogitare conſueuerunt, ſiue vnius fori omnes ſint, ſiue in diuerſis prouinciis verſentur, nec adiuncta præſentia conſortis vel conſortium, agendi vel reſpondendi iurgantibus licentia pro parte pandatur. Et amputata conſtitutione Conſtantini Patrui mei, quæ ſuper conſortibus promulgata eſt, antiquum ius, quantum pertinet ad huiuſmodi diſceptationes, cum omni firmitate ſeruetur, vt interruptis artificioſis obſtaculis, poſsidentum aſtutia comprimatur. Dat. III. Non. Septemb. Antiochiæ. Mamertino, & Neuitta COSS.

INTERPRETATIO. *Remotis obiectionibus, quibus ſe conſortes ad reſpondendũ inuicem excuſabant, vt ſi non in vna prouincia, vel ſub vno Iudice omnes eſſent, dum præſentiam ſuam non ſimul eſſe cauſantur, repetentes videbantur inludere, Unde dilationem hanc remouentes, quam Patruus noſter Conſtantinus conſortibus in hac parte præſtiterat, iubemus ſecundum antiqui iuris ordinem, quicunque pulſatus fuerit, pro ſua parte, vel perſona reſpondeat, Nec diutius ſub hac occaſione repetentem differat ille qui poßidet.*

De temporum curſu & reparationibus denuntiationum. *Tit. VI.*

I. Imp. Conſtantinus Aug. Iuliano v. c. Præſidi Tarraconenſi.

CVm ſemel negocium vel neceſſitate, vel caſu tẽporibus fuerit exemptum, ac poſtea per indulgentiam Clementiæ noſtræ redintegratio præſtetur, intra quatuor menſes iudicantis arbitrium non vlterius litigatoribus† pateat oportet, etiamſi per obreptionem aliquid à nobis iterata ſupplicatione meruerit. Dat. Pridie Non. Maij, Viennæ. Sabino & Rufino COSS.

† *præberi.*

INTERPRETATIO. *Quando aliqua cauſa, neceßitate intercedente vel caſu, permiſſum tempus exceſſerit, & principali beneficio eam litigator meruerit reparare, non amplius ad finiendum negocium Iudices, quàm quatuor menſes litigatoribus præſtent. Quibus exactis, etiamſi aliud dominorũ beneficiũ obtinuerint, nullatenus audiantur.*

II. Idem A. ad Felicem Præſidem Corſicæ. Poſt alia.

Si petitores probauerint, interpellantes ſe ſæpius eſſe dilatos, atque ita lapſum tẽporis incurriſſe per negligentiam atque deſidiam Grauitatis tuæ, audientiam differentis indemnitas petitorum pro modo litis, quæ in altercatio-
† VIII. nem fuerit adducta, de tuis facultatibus ſarciatur. Dat. † IIII. Kal. Nouemb. Sirmio. Conſtantino. Aug. V. & Licinio COSS.

INTERPRETATIO. *Si repetentem Iudex per negligentiam vſque eo diſtulerit, vt cauſam ſuam tranſactu legitimu temporibus perdat, omnia quæcunque in illius iudicio iuſte ſibi potuit vindicare, ei de ipſius Iudicis facultatibus, habita æſtimatione, reddãtur.*

III. Idem A. ad Baſſum PF. V.

Altero ex litigatoribus in lite defuncto, curſum temporis reparandum eſſe, latis iamdudum legibus continetur. Dat. XIII. Kal. Iunij Sirmio. Criſpo II. & Conſtantino COSS.

INTERPRETATIO. *Si vnus ex litigatoribus, ſiue pulſatus, ſiue petitor intra con-*
† *per ſcripturam tẽpus.* *ſtitutum † præſcriptúmque tempus de hac luce fortaſſe diſceſſerit, tempora quæ fuerant ſtatuta, ſucceſſoribus renouentur.*

IIII. Impp. Conſtantinus & Conſtans AA. ad Acindinum PF.P.

Si quis iurgantium ante litis terminum vltimum diem obierit, non vt ante ſtatuimus, à decedentium primo die curſus temporis obſeruari oportet, ſi ſucceſſor legitimæ ætatis ſit, ſed ex die petitæ bonorum poſſeſsionis, vel aditæ he-
† χ. *Nec clã, vt fraudem tẽpori faciat, pertentetur.* reditatis ei tempora renouari, ita tamen, vt ea res non lateat poſsidentem, † nec damnum aut fraudem tempori faciat, pertentetur. Quod ſi ſucceſſor minoris ætatis ſit, poſtquam datus tutor ſiue curator ſolennia ſuſceptę † definitionis im-
† χ. *Defenſionis.* pleuerit, tempus dinumerari conueniet. Dat. & PP. VI Kal. Ianua. Antiochiæ. Vrſo & Polemio COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis de litigatoribus ab hac luce diſceſſerit, heredi eius non ex die qua ille defunctus eſt, ſed ex quo hereditatem acceperat, actionis tempora, quæ actori ad litem conſtituta fuerant, renouentur: ita tamen, vt fraus tempori ex quo res eſt poſſeſſa, non fiat, ſed ſciat ſe rem tenere, qui petitur. Quod ſi heres in annis ſit minoribus conſtitutus, tutori vel curatori ex eo tempora ſupputentur, ex quo pro minore firmam perſonam defenſionis accepit, & rem tenuit.*

De dilationibus. *Tit. VII.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Vrſum Vicarium.

SI quando quis reſcriptum ad extraordinarium iudicem reportauerit, dilatio ei penitus deneganda eſt. Illi autem, qui in iudicium vocatur, danda eſt ad probanda precum mendacia vel proferenda aliqua inſtrumenta, vel teſtes: quoniam inſtructus eſſe non potuit, qui prę ter ſpẽ ad alienũ iudicẽ trahitur. D. II. Non. Mart. Voluſi. & Anniano COSS.

INTERPRETATIO. *Quando ab aliquo Principe præceptio fuerit ſperata, vt ad aliũ Iudicẽ, quàm cui cõmiſſus eſt, aduerſarium ſuũ pertrahat audiendũ, ſicut ille qui petitor eſt, inducias ſi petierit, accipere nõ debet: ita illi, qui ad iudiciũ adducitur, dilatio*

petita

petita non negetur, vt facilius aut per ſcripturam, aut per teſtes probare valeat, illum à quo pulſatus eſt falſa ſupplicatione meruiſſe quod petiit.

II. Idem A. ad Iulianum P. V.

Petendę in integrum reſtitutionis temporibus obſeruatis, ſi dilatio ab actore petatur, quæ intra metas lege cōprehenſas valet arctari: eandem, quocunque flagitante, cauſis cognitis tribui oportebit. ſin vero eiuſmodi poſtulantur curricula, quæ intra ſpatium lege receptum anguſtari nequeunt (quippe ſi in confinio legitimi tēporis petantur, & eius terminos prorogabunt) dilationem petitori denegari conueniet. in eius enim arbitrio fuerat, tūc inferre litigium, cum petitæ dilationis mora ſuperſtite ſpatio poſſet includi. Quod ſi defenſio poſsidentium dilationis ſuffragia poſtulauerit, eandem adſerta cauſa citra obſtaculum temporis deferri ſancimus: quia nequaquam ſteterat in ipſius poteſtate, quando litigio pulſaretur. Dari igitur debet, etſi impetrata dimenſio ſeſe vltra Conſtitutionis regulam proferat: qua dilatione, ſi à poſſeſſore impetratur, etiam actor in requirendis probationibus vti minime prohibetur. Dat. XIIII. Kalend. Aug. Romæ, Conſtantino Cæſ. V. & Maximo coss.

INTERPRETATIO. *Licet quatuor menſibus conſtitutum ſit, vt petentibus pro requirenda omni inſtructione induciæ concedantur, Vnde ſi illud ſpatium requiratur quod indultum eſt, id eſt, quod quatuor menſes non poſsit excedere, præſtari conuenit. Si vero tales petantur induciæ, quæ tempus lege conſtitutum excedant, petitori debet dilatio negari, quia ſcire debuit actionem ſuam conſtituto tempore finiendam. Quod ſi ille ſpatium, qui rem poſsidet, fortaſſe petierit, dari ſine mora temporis quod petentibus datum eſt omnino debet: quia ſcire non potuit, quando ab aduerſario prouocaretur ad cauſam, & ideo poſſeſſor ſpatium, vt reſpondere poſsit accipiat. Petitor etiam ſuis partibus neceſſaria poterit prouidere.*

III. Impp. Conſtantinus & Conſtans A A. ad Petronium Vic. Africæ.

Inter priuatos & fiſcum, ſi priuatus actionem intendat, quatuor menſium tempora cuſtodienda ſunt. Cum vero fiſcus priuato inferat aliquam quæſtionem, ſex menſium curricula ſeruentur, vtrique parti petendę dilationis per defenſores ſuos copia nōn neganda, ſi hoc commoditatis ratio poſtulauerit. Dat. VI. Id. April. Aquileię, Acindino & Proculo coss.

INTERPRETATIO. *Quando inter fiſcum & priuatum poſſeſſorem de repetitione aliqua fuerit orta contentio, ſi priuatus fiſcum repetat, quatuor menſes ad reſpondendum actor fiſcalis habebit inducias. ſi vero fiſcus aliquid à poſſeſſore crediderit repetendum, ſex menſium ad reſpondendum dilatio non negetur, dummodo ad præſtandas inducias iuſta ratio cognoſcatur.*

IIII. Impp. Arcadius, & Honorius A A. Meſſalæ PF. P. Poſt alia.

De ſtatu atque patrimonio litigantibus, in Tranſmarina etiam dilatione menſium IX. ſpatium creditur poſſe ſufficere, &c. Dat. XII. Kalend. Decemb. Theodoro V. C. COS.

INTERPRETATIO. *Quoties de ſtatu ingenuitatis, vel de patrimoniis cauſa vertitur, ſi neceſſaria negocij in Tranſmarinis partibus litigatores habere ſe dixerint, nouem menſium ſpatium indubitanter accipiant.*

1. Imp.Conſtantinus Aug.Helpidio.

Sicut indigniſsimum videbatur, diem Solis venerationis ſuæ celebrem altercantibus iurgiis & noxiis partium contentionibus occupati, ita gratum ac iocundum eſt, eo die quæ ſunt maxime votiua compleri. Atque ideo emancipandi & manumittendi die feſto cuncti licentiam habeant, & ſuper his rebus actus non prohibeantur. PP. V. Non. † Iunij. Caralis, Criſpo II. & Conſtantino II. COSS.

† *Iulij calis*

INTERPRETATIO. *Quamuis ſancta die Dominica omnes lites ac repetitiones quieſcere iuſſerimus, emancipare tamen, ac manumittere minime prohibemus, & de his rebus geſta confici pari ordinatione permittimus.*

II. Imppp. Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius AAA. Albino PF.P.

Omnes dies iubemus eſſe iuridicos, illos tantum manere feriarum dies, fas erit, quos geminis menſibus ad requiem laboris indulgentior annus accepit, æſtiuis feruoribus mitigandis, & autumnis fœtibus decerpendis. Kalendarum quoque Ianuariarum conſuetos dies ocio ſancimus. His adiicimus natalitios dies vrbium maximarum, Romæ, atque Conſtantinopolis, quibus debent iura deferre, quia & ab ipſis quoque nata ſunt. Sanctos quoque Paſchæ dies, qui Septeno vel præcedunt numero, vel ſequuntur, in eadem obſeruatione numeramus. Necnon & dies Solis, qui repetito in ſe calculo reuoluuntur, Parem neceſſe eſt haberi reuerētiam noſtris etiam diebus, qui vel lucis auſpicia, vel ortus Imperij protulerunt. Dat. VII. Id. Aug. Romæ. Timaſio & Promoto COSS.

INTERPRETATIO. *Cauſas per anni ſpacium omnibus diebus ſecundum leges audiri præcipimus. Et licet lex quatuor menſes ad fructus colligendos indulſerit, ſed ita pro prouinciarum qualitate, & præſentia dominorum credidimus faciendum, vt à die* VIII. *Kalendarum Iuliarum vſque in Kalendas Auguſti meſsiuæ feriæ concedantur, & de Kalendis Auguſti vſque in* X. *Kalend. Septembris agēdarum cauſarum licentia tribuatur. A* X. *autem Kalen. Septemb. vſque in Idus Octob. vindemiales feriæ cōcedantur. Dies etiam Dominicarum, qui feriati ſunt, ab audiendis negociis, vel exigendis debitis ſequeſtramus. Sanctos etiam Paſchæ dies, id eſt ſeptem qui antecedunt, & ſeptem qui ſequuntur. Necnon & dies natalis domini noſtri, vel Epiphaniæ ſine forenſi ſtrepitu volumus celebrari. Natalem etiam principis, vel initium regni pari reuerentia conuenit obſeruari.*

III. Impp. Honorius, & Theodoſius AA. Iohanni PF.P.
Poſt alia.

Die Sabbati ac reliquis, ſub tempore quo Iudæi cultus ſui reuerentiam ſeruant, neminem aut facere aliquid, aut vlla ex parte conueniri debere præcipimus, cum Fiſcalibus commodis, & litigiis priuatorum cōſtat reliquos dies poſſe ſufficere, &c. Dat. VII. Calend. Aug. Rauennæ. DD. NN. Honorio VIII. & Theodoſio III. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Die Sabbati nullum Iudæorum, aut pro Fiſcali vtilitate, aut pro quolibet negocio volumus conueniri. Quia religionis eorum dies non debet actione aliqua perturbari.*

De

De pactis & tranſactionibus. *Tit. IX.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Maximum P.V. inter cætera & ad locum.

Actiones eas valere volumus, ſi cum legibus cōſentiant. & reliqua. Datum VI. Non. Feb. Romæ Sabino & Rufino COSS.

II. Impp. Valentinianus, & Valens AA. Voluſiano P.V.

Poſt ſententiam paciſci non licere iuris ordine præcauetur. Vnde cum ſupplicans iniquè ſe oppreſſam & poſt ſententiam ſacri auditorij depactam eſſe commemoret, Voluſiane parens Kariſsime atque amantiſsime; amota pœna quam pacto contra ius facto ſerenitas tua ineſſe præuiderit, legum auxilio conſulat ſupplicanti. Dat. IIII. Id. Aug. Mediolane.

III. Iidem AA. Pompeio Fauonio.

Hereditatem quam tibi competere iure confirmas, negocij merito diſcuſſo, approbatis allegationibus reſtitue. * legum fonte demanans ſententia iudicantis * remota videlicet pactione, quam dolo patuerit elicitam. Dat. VIII. Id. Feb. Alleg. Kal. Apr. in Baſilica Thermarum Com. ipſis AA. COSS.

IIII. Iidem AA. Mamertino PP. inter cætera. & ad locum.

Pacta quidem per vim & metum apud omnes ſatis conſtat caſſata, viribus reſpuenda. Dat. XII. Kal. April. ipſis AA. COSS.

V. Iidem AA. ad Valentinianum Conſularem Piceni.

Non dubium eſt eum à fide placiti receſsiſſe, qui quæ promiſerat implere noluit Valentiniane Kariſsime. Proinde ſi aduerſario ſupraſedente quominus explicaret ea quæ ſpoponderat, fides placiti vacillat, familiares literæ quas ad ſe miſſas dicit, ſupplici magnopere non oberunt. Fines etiam quos temeratos adſeuerat, amota præſcriptione temporis, hi qui peruaſerunt, vt ratio iuris eſt, redhibere cogantur. Alleg. IIII. Kalend. Maij Flauia Feneſtri in ſecretario, ipſis AA. COSS.

VI. Iidem AA. Aeliæ Bauoniæ. inter cætera.

Et ſub quodam potentiæ terrore infimos fatigari iudiciorum expectat inuidia: Vnde ſi aduerſarium tuum longe à filij tui ſucceſſione poſitum hæc in re quæ precibus texuiſti excogitaſſe conſtiterit, rector prouinciæ hominis, qui nec paciſcendi nec conloquendi de negocio ſubſtātiam habuit, impudentiam ſubmouebit, reddique faciet quidquid claruerit vſurpatum, ne impudentia vindicet, quod concedere leges & iura non poſſunt, maximè cum memores, nec à prima pactione quę ſubſtantiam non habebat ſecunda conuentione diſceſſum, & inaniter reſediſſe quod non iam pactio, ſed quædam vſurpatio iuſtis non ſubſiſtentibus cauſis in moderatione doceatur. Dat. III. Kalend. Aug. Mediolani, ipſis AA. COSS.

VII. Iidem AA. Ampeliæ.

Ea quæ heredes inter ſe tranſactione interpoſita compoſuerint, firma illibataque perſeuerabunt, & ideo ſecundum fidem inſtrumenti competens tibi portio à poſſeſſoribus cum fructibus reſtituetur, per V.C. Proconſulem Africæ amicum noſtrum fide geſtorum diligenti examinatione comprobata. Dat. III. Non. Iul. Sirmio Diuo Iouiano & Varroniano COSS.

VIII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Rufino PF P.

Si quis maior annis aduerſus pacta vel tranſactiones, nullo cogentis impe-

rio, ſed libero arbitrio & voluntate confecta putauerit eſſe veniendum, vel interpellando Iudicem, vel ſupplicando Principibus, vel non implendo promiſſa. Et quæ, inuocato nomine Dei omnipotentis, eo autore ſolidauerit, non ſolum inuratur infamia, verum etiam actione priuatus, reſtituta pœna, quę pactis probatur inſerta, earum rerum & proprietate careat, & emolumento, quod ex pacto vel tranſactione illa fuerit conſecutus. Quę omnia mox eorum commodo deputabuntur, qui intemerati pacti iura ſeruauerint. Eos etiam huius litis vel iactura dignos iubemus eſſe, vel munere, qui nomina noſtra placitis inſerentes, ſalutem Principum confirmationem initarum eſſe iurauerint pactionum. Dat. v. Id. Octob. Conſtantinopoli. Olibrio & Probino coss.

INTERPRETATIO. *Si quis poſt* XXV. *ætatis ſuæ annum aduerſus pactionem vel definitionem ſuam, quam nulla poteſtate conſtrictus emiſit, ſed voluntate propria feciſſe dignoſcitur, aut interpellare Iudices, aut Poteſtatum animos, contra hoc quod fecit, precibus adire præſumpſerit, aut implere neglexerit ea, quæ ſub ſacramenti interpoſitione definitionis ſuæ ſcriptura teſtatur, Non ſolum ex hoc facto pronuntietur infamis, ſed nec cauſam ipſam agere permittatur, & pœnam quam in pacto conſtituit, cogatur exſoluere. Et quicquid partibus ſuis per tandem ſcripturam fuerit deputatum, illis continuo conferatur, qui emiſſæ pactionis definitionem ſine aliqua contrarietate ſeruauerint. Illos quoque præcipimus ſimilis pœnæ conditione conſtringi, qui Dominorum nomina coniurant, placitis inſerentes, & definita implere neglexerint, quod illis pro munere conſeruatæ pactionis accreſcat, qui ſacramenta & definita ſeruauerint.*

De poſtulando. *Tit.* X.

I. Imp. Conſtantinus Aug. ad Baſſum PF. P.

ADuocatos, qui conſceleratis depectionibus ſuæ opis egentes ſpoliãt atque denudant, non iure cauſæ, ſed fundorum, pecorum, & mancipiorum qualitate rationéque tractata, dum eorum præcipua poſcunt coacta ſibi pactione tñſcribi, ab honeſtorum cœtu, iudiciorumque conſpectu ſegregari præcipimus. PP. VIII. Id. Mar. Conſtantinopoli, Conſtantino Aug. II. & Conſtantio coss.

INTERPRETATIO. *Aduocati, id eſt cauſas agentes, qui per iniquam cupiditatem ſuſceptorum cauſam acturi ſunt, prius cogantur de rebus ſuis taliter ſcriptura intercedente paciſci, vt omnia quæ meliora ſunt in agris, aut mancipiis, aut in pecoribus, ad eos ſub promiſſa defenſione perueniãt. Et ideo qui tam ſcelerati in eos, quibus patrocinium promittunt, fuerint deprehenſi, & à conuentu honeſtorum virorum, & iudiciorum communione præcipimus ſegregari.*

†V. II. Impp. Valent. & Valens AA. Olibrio PF. †P.

Quiſquis vult eſſe cauſidicus, ipſam ſolam ſumat in cauſis agendis perſonã, nec idem in eodem negocio defenſor ſit & quæſitor. Quoniam aliquem inter arbitros & patronos oportet eſſe delectum. Accepta XII. Kal. Septembr. Ipſis AA. coss.

INTERPRETATIO. *Quicunque cauſas ſuſcipere vel agere voluerit alienas, hoc ſibi nouerit vindicandum, ne velit in eo negocio, quod ſuſceperit, & Iudicis, & Aſſertoris habere perſonam.*

III. Impp. Honorius & Theodoſius AA. Euſtaſio PF. P.

De re neceſſaria ad locum. Altero beneficio non ſolum per forum tuæ Magnitudinis,

gnitudinis,ſed in vniuerſis iudiciis valituro,vt filij familiâs, quicquid ex huiuſmodi profeſsione,vel ipſius occaſione conquiſierint,id poſt patris obitum præcipuum,veluti peculium caſtrenſe,proprio dominio valeant vindicare, Sub tali forma,qua militantibus ex iure † præcinctis cinguli prærogatiua detulit.Dat. x. Kalend. Aprilis. Conſtantinopoli ; DD.NN. Honorio XIII. & Theodoſio x. A A. COSS. † precinctus

INTERPRETATIO. *Quicquid viuo patre filius aduocatus de cauſarum ſuſceptione acquiſierit,ſibi nouerit vindicandum,ſicut caſtrenſe peculium,quod in armis conſtituti filij probantur acquirere, Vel illi qui iudiciariam viuis parentibus meruerint poteſtatem.*

De erroribus aduocatorum. Tit. XI.

I. Imp.Conſtantinus A.Furio Felici.

Aduocatorum errores in competenti iudicio litigatoribus non præiudicant. Dat. v. Kalend.Aug. Conſtantino. A. VI. & Conſtantio COSS.

INTERPRETATIO. *Aduocatus,ſi in ſuſcepta cauſa aliquid in præiudicium per errorem dixerit,præiudicare ei,à quo adhibitus eſt,nullatenus debet: ſi continuo de ipſo errore fuerit reclamatum.*

De cognitoribus & procuratoribus. Tit. XII.

I. Imp.Iulianus A.Secundo PF.P.

Nulla dubitatio eſt, poſt cauſam in iudicio publicatam, vtpote dominum litis Procuratorem effectum, etiam poſt exceſſum eius qui defenſionem mandauerat,poſſe inchoatam litem iurgiumque finire. Quippe cum & Procuratorem poſſe eũ inſtituere, & ad heredes ſuos inchoata tranſmittere, veteres iuris voluerunt cõditores. Lecta apud acta. Data pridie Non. Feb. Iuliano A.IIII.& Salluſtio COSS.

INTERPRETATIO. *Qui dominus & Procurator de cuiuſlibet rei petitione fuerit inſtitutus,& ſuſceptam litem viuo mandatore per actionem repetendo fuerit conteſtatus,etiã ſi ille qui ei mandatũ eale fecerat,de hac luce diſcedat,liceat ei rẽ, quã repetendam ſuſceperat,ſibimetipſi defenſare,& alium Procuratorem in hac cauſa,ſi voluerit,qui repetat vt dominus ordinare,atque actionem ad heredes ſuos ſucceſſoresq́ tranſmittere:Quia ſicut in rebus quæ poſſidentur, Procuratores tantum aduerſus † pulſatos manent, non domini poſſunt firmiter ordinari: Ita in rebus quæ repetuntur, dominos Procuratoresque facere is qui pulſat ac repetit iure permittitur. Solum eſt, vt mandatum ad vicem donationis factum,actis habeatur inſertum.* † *x. Pulſantes, nã non & domini, poſſunt.*

II. Impp.Valentinianus & Valens A A.

Commune negocium & quibuſdam abſentibus agi poteſt,ſi præſentes rem ratam dominum habiturum cauere parati ſunt.Vel ſi quod ab hiis petitur, iudicatum ſolui ſatiſdatione firmauerint. † Dat.v.Id. Decemb. Diuo Iouiano & Varroniano COSS. † *PP.V.I.*

INTERPRETATIO. *Communes cauſas abſentibus conſortibus alij conſortes agere poſſunt,ſi illi qui præſentes fuerint,caueant acceptum eſſe illis qui abſentes ſunt, quicquid fuerit iudicatum. Aut in præſenti fideiuſſorem dederint, Vt omnia quæ definita fuerint,implere non differant.*

III. Impp.

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius A A A.

† V. Pancratio P F. P.

In principio quæſtionis perſona debet inquiri, & vtrum ad agendum negocium mandato vtatur accepto. Quibus rite & ſolenniter conſtitutis, poteſt eſſe ſententia. Prӕteritis autem hiis, nec dici controuerſiæ ſolent, nec poteſt eſſe iudicium. &c. Dat. pridie Non. April. Cõſtantinop. Antonio & Syagrio coss.

INTERPRETATIO. *Cum primum ad Iudicem cauſa fuerit intromiſſa, perſonarum firmitas requiratur, vt is qui cauſam alterius proſequitur, mandatum eius, cuius cauſam agendam ſuſceperat proferre procuret.*

IIII. Imppp. Theodoſius, Arcadius, & Honorius A A A. Victorio Proconſuli Aſiæ.

Procurator, licet maritus ſit, id ſolum exequi debet, quod procuratio emiſſa præſcripſerit. Dat. XV. Kal. Iul. Theodoſio A. III. & Abundantio coss.

INTERPRETATIO. *Qui vxoris ſuæ negocium fuerit proſecutus, quamuis maritus ſit, nihil aliud agat, niſi quod ei agendum per mandatum illa commiſerit.*

V. Iidem A A A. Rufino P F. P.

Nullo pacto fœminæ aut amplius quàm ſibi competit agere, aut pro aliis poſſunt interuenire perſonis. Dat. IIII. Kal. Octob. Conſtantinopoli Theodoſio A. & Abundantio coss.

INTERPRETATIO. *Nulla ratione fœminæ amplius quàm ſuas agendi cauſas habeant poteſtatem. Nec alicuius cauſam à ſe nouerint proſequendam.*

† *Andromacho. P. F. V.*

VI. Impp. Arcadius & Honorius A A. † Andronico P. F. P. Poſtalia.

Nemo militantum fiat ſuſceptor defenſorũ cauſarum. Nec ad cognitionem alieni iurgij ſuffragator accedat. &c. Dat. pridie Non. Iul. Mediolani, Olybrio & Probino coss.

INTERPRETATIO. *Militantes non permittuntur legibus lites ſuſcipere alienas, nec Procuratores fieri poſſunt.*

VII. Imp. Theodoſius A. & Valentinianus Cæſar Aſclepiodoto P F. P.

Si lite conteſtata Procuratorem vel cognitorem, qui litis miniſter eſt ordinatus, mori contigerit, minime eius quærantur heredes: néue ſuperuacua domino cauſæ laboris occaſio protendatur, ſed ſtatim ad eum migrent omnes, qui dominus cauſæ fuerat, actiones. Et ſucceſſoribus Procuratoris nulla ſuper eo petitio relinquatur, niſi tãtum expenſarum nomine, vel factorum litis cauſa ſumptuum. Nec ſanè videtur incongruum Cognitori, cum manifeſtum ſit ſi cognitor, vel præſentis Procurator vſus fuerit in iudicio proſperiore fortuna, vel eadem reclamante deuictus, iudicati actionem ſine vlla cunctatione in dominum dari, vel domino. Et hæc quidem in Actoris perſona de litis miniſtro edixiſſe ſufficiat. Cæterum in rei quoque idem licere non dubium eſt: Quãuis abunde legum veterum obſeruatione munita ſit, quæ ſi in rem quoque ſuam Cognitor vel Procurator quis fuerit ordinatus, ſimili modo nihil noui requirere patiuntur. &c. Dat. XVIII. Kal. Decemb. Conſtantinopoli, Victore v. c. coss.

Procurator. Cognitor.

INTERPRETATIO. *Procurator eſt, cui per mandatum cauſa permittitur. Cognitor eſt, cui ſine mandato cauſam ſuam agendam præſens præſente iudice litigator iniungit. Si Procurator aut Cognitor tantummodo, non dominus & Procurator effectus, poſt litem*

litem conteſtatam quolibet caſu de hac luce diſceſſerit, demandato ſibi negocio ad ſuum nihil tranſmittit heredem: niſi tantum ſumptuum vel expenſarum repetitionem, quã auctorem ſuũ in ſuſcepta cauſa feciſſe probauerit. Lis vero ad mandatorẽ redit. Si præſentis Procurator vincatur, aut vincat, in dominum vel domino, non in Procuratorem vel Procuratori actio tribuetur iudicati. Idem eſt & in pulſati vel poſſeſſoris Procuratore ſeruandum, ſi aut vincatur aut vincat. Et ſi in rem ſuam quis factus fuerit dominus & Procurator, & Procuratorem ipſe pro ſua vtilitate iam fecerit, ſimiliter exitus rei iudicatæ dominum reſpiciet, non auctorem.

De actionibus ad potentes tranſlatis. Tit. XIII.

1. Impp. Honorius & Theodoſius AA. Ioanni PF. P. Poſt alia.

SI cuiuſcunque modi cautiones ad potentum fuerint delatæ perſonas, debiti creditores iactura multentur. Aperta enim credentium videtur eſſe voracitas, qui alios actionum ſuarum redimant exactores, &c. Dat. v. Id. Iul. Rauennæ, DD. NN. Hon. XIII. & The. X. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Qui cautiones exigendas potentibus dederint, omne debitũ perdant: Quia vbi poteſt eſſe repetitio, poteſtas ad exigendũ nõ debet à creditoribus inuitari.*

De hiis qui potentiorum nomina in lite prætendunt, aut titulos prædiis adfigunt. Tit. XIIII.

1. Impp. Arcadius & Honorius AA. Meſſalæ PF. P.

ANimaduertimus plurimos iniuſtarum deſperatione cauſarum, potentium titulos, & clariſsimæ priuilegia dignitatis hiis, à quibus in ius vocantur, opponere. At ne in fraudem legũ aduerſariorumque terrorem hiis nominibus abutantur & titulis, qui huiuſmodi dolo ſcientes conniuent, adficiendi ſunt publicæ ſententiæ nota. Quod ſi nullum in hac parte conſenſum præbuerint, vt libelli aut tituli eorum nominibus ædibus adfigantur alienis, eatenus in eos qui fecerint vindicetur, vt affecti plumbo perpetuis metallorum ſuppliciis deputentur. Quiſquis igitur lite pulſatus, cum ipſe & rei ſit poſſeſſor & iuris, & titulum in latæ ſolenniter pulſationis exceperit, contradictoriis libellis aut titulis alterius nomen crediderit inferendum, eius † poſſeſsionis aut cauſæ, quam ſub hac fraude aut retinere, aut euitare tentauerit, amiſsione multetur: nec repetendę actionis, etiamſi ei vel probabilis negocij merita ſuffragẽtur, habeat poteſtatem. Eos ſanè, qui ſe ſponte alienis litibus inſeri patiuntur, cum hiis neque proprietas, neque poſſeſsio competat, veluti famæ ſuę prodigos, & calumniarum redemptores notari oportebit. Dat. v. Kal. Decemb. Mediolani, Stillicone v. c. coss.

† *x. poſſeſſoris iuri, ſiue aliaspoſſeſsione.*

INTERPRET. *Cognouimus multos cauſas ſuas per potẽtium perſonas excuſare vel proſequi, ita vt libellos vel titulos eorũ nominibus, qui dignitate præclari ſunt, quo facilius terreant poſſeſſores, in hiis domibus quæ ab eis repetũtur, affigant. Aut certe ſi aliquid repetantur, nomine magnorum & clariſſimorum virorũ prolatis libellis contradictoriis ſe ſpecialiter excuſare. Quod ſi ex eorum voluntate factũ fuerit, quorum nomina libelli teſtantur, publice debet dignitas eorum pro omni vilitate notari. Illi vero qui cauſas ſuas tali fraude agere præſumpſerint, plumbatis cæſi, in metallum dãnati perdurẽt. Unde quicũq; de re cõuetus, in qua dominus eſſe dinoſcitur, ſi alterius nomine ſe voluerit defenſare, aut aliũ alterius nomine inquietare præſumpſerit, cauſam perdat. Et rei, de qua agitur, ſeu poſſeſſ. ſeu repetitionẽ amittat: quãuis boni meriti negociũ poſſit habere.*

De

De dolo Malo. *Tit. XV.*

1. Imp. Conſtantinus A. ad Symmachum v. c.

OPtimum duximus, non ex eo die, quo ſe quiſque admiſſum dolũ didiciſſe memorauerit, neque intra anni vtile tempus, ſed potius ex eo die, quo adſeritur commiſſus dolus, intra continuum tempus anni, reis quibus eſſe decertandi ius inuenitur, huiuſmodi actionem cauſa cognita deferri. Ita vt ſi forte is, contra quem res agitur, longius vllo genere diſceſſerit, nec denũtiandi neceſsitate petitor oneretur, nec eius qui aberit præſentia poſtuletur. Nec tamen † aſſiſtere, ſi velit, quiſquam prohibeatur examini, contra quem decernenda intentio huiuſmodi fuerit expetita: ita, vt impetrata doli actione, lis ad ſuum Iudicem tranſlata, intra biennij ſpacium decidatur, Ratione temporis cuſtodita, cum legitime fuerit apud ſuum iudicem cœpta, exemplo litium cæterarum: perpetuo vero ſilentio conquieſcat, niſi ex die quo impetrata fuerit actio, intra continuum biẽnium, quod ſequitur, omnis lis fuerit deciſa. Omnes igitur ſciant, neque incipiendę poſt biennium, neq; ante completum biennium cœptæ, poſt biennium finiendę doli actionis cõceſſam licentiam. Dat. VIII. Kal. Aug. Naſſo, Conſtantino A. V. & Licinio Cæſ. COSS.

† *aſcentire.*

INTERPRETATIO. *Dolus malus eſt, quoties per aliquam ſcripturam vel fraudem ea qua definita ſunt, per ſcriptura argumenta mutantur. Vel ſi quis per chartarũ ſuppoſitionem, aut ſubreptionem aliquam id quod contra ſe futurũ ſit, vt conſentire videatur, vel inducitur, vel cum hiis ſimilia diſcutiente Iudice probantur admiſſa: Et ideo ille qui queritur doloſe ſe fuiſſe fraudatum, intra biennium ſuas & incipiat, & definiat actiones: vltra ſibi nec ad inchoandum, nec ad definiendum tẽpus nouerit eſſe conceſſum. Nam ſi aut illum, qui dolum malum admiſiſſe dicitur, aut illum qui pertulit, abſentem eſſe contigerit, à tempore quo apud iudicem agere cœperit, biennium ad definiendam actionem ſciat ſibi eſſe permiſſum.*

De integri reſtitutione. *Tit. XVI.*

1. Imp. Conſtantinus A. ad populum.

IN integrum reſtitutione minoribus aduerſus commentitias venditiones, & aduerſus Tutorum inſidias, ſanctionum præſidio cautum eſſe non dubium eſt, ac ſi quid forte idem de ſuo in fraudem tutelæ alienaſſe docerentur, fraudatorio interdicto proſpectum eſſe minoribus declaratur. Dat. Id. Mart. Sirmio. Ipſo Auguſto VII. & Conſtantino Cæſare IIII. COSS.

INTERPRET. *In annis minoribus conſtitutis multum legibus conſtat eſſe proſpectum. Et ideo aduerſus Tutorum fraudes, vel venditiones, quas minoribus aliquibus cõmentis extorſerint, aut quicquid ſub tutelæ nomine iniuſte egerint, nouerint legu beneficio reuocandum.*

II. Idem A. ad Baſſum.

Placuit poſt completum XX. & V. annum, ex eo quo viceſimi & ſexti anni dies illuxerit, ad interponendam conteſtationem in vrbe Roma vſque ad anni triceſimi extremum diem ſpatia prorogari, & intra centeſimum vrbis Romæ miliarium, ſi tamen ab hiis iudicibus, qui Romę ſunt, fuerit iudicandum. Per omnem vero Italiam vſque ad finẽ anni viceſimi & noni. In cęteris omnibus prouinciis vſque ad completum annum viceſimũ & octauũ. Quo tranſacto tẽpore, manifeſte omnes ſciant, legũ ſibi deinceps præſidia denegari. Quandoquidẽ

conteſta

cōteſtationis neceſſitate depulſa, finiendas integri reſtitutionū decidendaſque cauſas certo genere clauſerimus. Eandem autem cuſtodiri temporum conuenit rationem, ſi forte quis beneficio noſtro ętatis veniam fuerit conſecutus, ex eo die, quo indulgentia noſtra in iudicio competēti fuerit intimata, eique administratio rei propriæ † reſeruata, vt ad perſequendas in integrum reſtitutio- † *reſeratā*
nes, finiendaſque cauſas iuge tempus habeat præſtitutum.† Si quis ſanè in mi † *Si quādo*
noris iura ſucceſſerit minor, minime prohibeatur, cum quintū & viceſimum annum ætatis ſuę tranſierit, integri reſtitutionis beneficio vti tempore illibato: Quod ſi maioris fuerit minor iura nactus, quantum ad eas pertinet actiones, quas ex perſona maioris fuerit conſecutus, tantum temporis ad exponendas integri reſtitutiones, decidendaſque cauſas accipere debebit, quantum defuncto, cuius heres aut bonorum poſſeſſor docebitur extitiſſe, reliquum fuerat. Cum vero maior ſucceſſionem fuerit adeptus minoris; ſiquidem ciuili iure ab inteſtato vel ex teſtamento ſucceſſerit, mox cum creta fuerit vel adita hereditas, ſi vero honorario iure, ex quo bonorum poſſeſſio fuerit accepta, examinando integri reſtitutionis negocio, ſolida ſine vlla diminutione tempora ſupputentur, quę non pro locis, regionibus atque prouinciis, in quibus morantur qui heredes aut bonorum poſſeſſores ſunt, obſeruari iubemus, ſed in quibus defuncti domicilia collocauerant. Dat. † VII. Kal. Aug. Naiſſo. PP. Romę Non. † VIII.
Octob. Conſtantino A. VIII. & Conſtantio V. COSS.

INTERPRETATIO. *Iuſtum videtur, vt poſt XXV. annum, vbi XXVI. annus fuerit ingreſſus, depoſita apud iudicem conteſtatione petat, qui ſibi voluerit, ea quæ in annis minoribus aut per ſe, aut per Tutoris vel Curatoris vitium male acta ſunt, ſalua & integra proprietatis firmitate reſtitui. In hiis duntaxat prouinciis, vſque ad XXVIII. annum, ſi conteſtatus fuerit, integra ei, ſaluo principali negocio, quæ male amiſerat reformentur. Nam & qui Serenitati noſtræ pro venia ætatis crediderit ſupplicandum, hoc ſibi nouerit eſſe conceſſum, vt ſine præiudicio indulgentiæ noſtræ, quod in ſequenti lege comprehenſum eſt, vſque ad conſtitutum ſuperius tempus liberum habeat in rerum, quas male geſſerat, proprietatem reſtitui. Quod ſi forſitan minor annis in illius hereditate ſucceſſerit, qui & ipſe in annis minoribus ab hac luce diſceſſit, non prohibendus eſt, cum ad XXVI. annum peruenerit, vt ſibi vnde illi competebat, reparatione agendarum rerum interpoſita, conteſtationem requirat. Sin vero minor hereditatem illius, qui plena & integra ætate defecit, acceperit, mox in integrum fuerit reſtitutus, ea tempora in negociis proſequatur, quæ defuncto maiori legibus competebant. Cum autem maior minori, ſeu ex teſtamento, ſeu ex quocunque iure ſucceſſerit, cum primum ad eum hereditas defuncti peruenerit, quicquid pupillo potuit pro integri reſtitutione competere, in illius tranſeat actionem: Ita vt illius prouinciæ forum ſequatur, in qua defunctus minor habitaſſe dignoſcitur.*

III. Impp. Honorius, & Theodoſius AA. Iuliano II. Proconſuli Africæ.
Et mulieribus & minoribus in hiis quę vel prætermiſerint vel ignorauerint, innumeris autoritatibus conſtat eſſe conſultum. Dat. Prid. Non. Mar. Rauennæ, Conſtantio V. C. COSS.

INTERPRETATIO. *Minoribus mulieribus, ſicut & viris, ita in cauſis omnibus ſubuenitur. Maioribus vero mulieribus pro fragilitate ſexus in multis rebus, quas per ignorantiam prætermiſerint, ſicut lex ipſa loquitur, iubet eſſe conſultum, id eſt, vt ſi ſi-*

C

deiuſſores pro quibuſcunque acceſſerint, pro ipſa fideiuſsione non teneantur obnoxię, Et ſi in difficilioribus cauſis ius vel leges neſcientes, mandati chartulam pro negociis ſuis forte ſubſcripſerint, vt earum cui mandauerint negocium exequantur, & ille in charta non ſolum procuratorem, ſed & dominum ſi ſe ſcripſerit, deceptis per hanc fraudem mulieribus ſubuenitur. Reliqui autem contractus, quos firma ætate publice & ſolennibus ſcripturis geſſerint, in ſua firmitate perdurent.

De hiis qui veniam ætatis impetrarunt. Tit. XVII.

1. Imp. Conſtantinus A. ad Verinum.

OMnes adoleſcentes, qui honeſtate morum præditi, paternam frugem, vel maiorum patrimonia, vrbana vel ruſtica conuerſatione rectius gubernare cupiunt, & imperiali auxilio indigere cœperint, ita demum ætatis veniam impetrare audeant, cum viceſimi anni clauſa ætas adoleſcentiæ, patefacere ſibi ianuam cœperit ad firmiſſimę iuuentutis ingreſſum: Ita vt poſt impetratam ætatis veniam, iidem ipſi principale beneficium allegantes, non ſolum præſcriptorum annorum numerum probent, ſed etiam teſtibus aduocatis, honeſta aut ſimili, aut potiore dignitate præditis, morum ſuorum inſtituta, probitatémque animi, teſtimonio vitæ honeſtioris edoceant. Quod cum ea conditione effecerint, in alienatione prędiorum ius tantum ætatis obtinebunt, quantum per annorũ dimenſiones ac temporum, † leges & † legis natura ſingulis quibuſque deferre cõſueuit. Fœminas quoque, quarum ætas biennio viros non ſera pubertate pręcedit, ſeruato etiam in hoc temporis interuallo, decem & octo annos egreſſas, ius ętatis legitimę mereri poſſe ſanximus. Sed eas quas morum honeſtas, mentiſque ſolertia, quaſi certa fama commendat, has vero propter pudorem & verecundiam, in cœtu publico demonſtrari teſtibus non cogimus, Sed percepta ętatis venia, annos tantum probare tabulis, vel teſtibus miſſo Procuratore concedimus. Vt etiam ipſę in omnibus contractibus tale ius habeant, quale viros habere pręſcripſimus. Ita vt Senatores apud grauitatis tuæ officium, de ſuis moribus, & honeſtate perdoceant. Perfectiſſimi, apud vicariam pręfecturã. Equites Romani, & cęteri apud Præfectum vigilum. Nauicularij, apud Pręfectum annonę. Cui ętati, quoniam inter plenam perfectamque adoleſcentiam, & robuſtiſſimam iuuẽtutem media eſt, firmatę ętatis appellationẽ imponimus: Vt prima ętas pueritię ſit, ſequens adoleſcentię, firmata hęc tertia, quarta legitima, quinta ſenectus habeatur. In ipſis etiam contractibus hac appellatione cõſignanda, vt non nudum nomen venditoris inſeratur tabulis emptionum: Sed ab illo, qui firmatę ętatis, & honeſtus vir habeatur, emiſſe illum ſignificetur, & venditorem eſſe firmatę ętatis, Ita tamen, vt quia ſpes adempta perfidię eſt, & in vendendis prędiis diligentiores eſſe perſiſtant, qui beneficium meruerunt principale, nec prędia ſine decreto alienent. Dat. VI. Id. April. Theſſal. PP. III. Kal. Iun. Romę, Criſpo II. & Conſtantio II. COSS.

INTERPRETATIO. *Adoleſcentes, qui honeſtis moribus eſſe probantur, & ad gubernandas facultates ſuas idoneam cupiunt habere perſonam, oportet eos primum, antequam ad legitimam ætatem perueniant, id eſt, vbi vir XX. annorum eſſe cœperit, auxilium principis implorare, & accepto huius rei beneficio, eo ordine apud teſtificationem*

tionem

tionem publicam allegare, vt probent ſe XX. annorum impleſſe curricula, & honeſtam conuerſationem tranſegere, & ſic prædia ſua in aliena iura cum decreti tamen interpoſitione, transferre liberam habeant poteſtatem. Fœminæ vero, ſicut biennio in pubertate minores ſunt, ita & tranſacto biennio, vbi ad XVIII. annum peruenerint, eas tamen, quas morum & honeſtatis commendat opinio, non in publico annos probare ſuos cogenda ſunt. ſed miſſo Procuratore per ſcripturam annos eos, quos ſuperius diximus, ſe habere demonſtrent, & ſimilem, quam viri in contractibus habeant facultatem. Ita vt qualis, vel quàm digna perſona ſit, apud talem Iudicem hæc quæ dicta ſunt debeat approbare. Ergo cùm fuerint poſt adoleſcentiam hac ætate firmati, in ipſis quoque ſcripturis, vel venditionum inſtrumentis honeſtos ſe eſſe & firmatos ætate conſcribant. Hoc tamen illis liceat, qui beneficium, vt diximus, Principis pro cõfirmanda ætate meruerint, ne prædia ſua ſine iuſſu Iudicis, vel decreto, quod ex præcepto Iudicũ, vel conſenſu Curialium datur, alienare præſumant.

De Iudicijs. *Tit. XVIII.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Maximum.

IVdicantem oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquiſitione diſcutere, interrogãdi ac proponendi, adiiciendíque patientia præbita ab eo, vt vbi actio partium limitata ſit, cõtentiones, non occurſu Iudicis, ſed ſatietate altercantium metas compreſſerint, ſæpius requiratur, & crebra interrogatione Iudicis frequentetur, † ne quid noui † *num* reſideat, quod annecti allegationibus in iudiciaria contentione cõueniat, cum ad alterutrum hoc proficiat, ſiue definienda ſit cauſa per Iudicem, ſiue ad noſtram ſcientiã referenda. Nec ad nos mittatur aliquid, quod plena inſtructione indigeat. Dat. † IIII. Id. Ian. Sirmio, Criſpo II. & Conſtantino II. coss. † *Prid.*

INTERPRETATIO. *Iudex cum cauſam audire cœperit, litigatorum aſſertiones vel reſponſiones patienter accipiat, & omnia plena diſcuſſione perquirat. Nec prius litigantibus ſua ſententia velit obuiare, niſi quando ipſi peractis omnibus, iam in contentione non habuerint quod proponant: quouſque rei veritas † perueniatur, frequenter* † *inquiratur* *interrogari oportet, ne aliquid prætermiſſum fortaſſe remaneat: Quia ſi apud ipſum finienda cauſa eſt, totum debet agnoſcere. Sin vero ita res exigit, vt ad Principis notitiam deferatur, plena diſcuſſis omnibus data relatione debet eſſe ſuggeſtio, &c.*

II. Idem A. ad Seuerum P F. V.

Nulli prorſus audientia præbeatur, qui cauſæ continentiam diuidit, & ex beneficij prærogatiua id quod in vno eodemque iudicio poterat terminari, apud diuerſos Iudices voluerit ventilare pœna propoſita, Si quis contra hanc ſupplicauerit ſanctionem, atque alium ſuper poſſeſſione, alium ſuper principali quæſtione iudicem poſtulauerit, vt rei quæ petebatur integra æſtimatione ſubducta, quintam portionem Reip. eius ciuitatis inferat, in cuius finibus res, de qua agitur, conſtituta eſt. Dat. III. Kal. Aug. Iuliano & Paulino coss.

INTERPRETATIO. *Nullus penitus audiatur, qui vnius cauſæ propoſitionem apud duos Iudices partiri voluerit, vt apud vnum de negocio principali proponat, & ab alio ſibi momenti beneficio rem poſtulet conſignari. Quod ſi quis hoc facere fortaſſe præſumpſerit, eiuſmodi pœna ſe nouerit condemnandum, vt nec illud quod repetit vlla ratione recipiat, & quintam portionem facultatum ſuarum, quantum ibi poſſidere poterit, Reip. ciuitatis illius cedat, in cuius finibus res, de qua agitur, fuerit conſtituta.*

De inofficioſo teſtamento. *Tit. XIX.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Lucrium Verinum.

FRatres vterini ab inofficioſis actionibus arceantur, & germanis tantummodo fratribus, aduerſus eos duntaxat inſtitutos heredes, quibus inuſtas conſtiterit eſſe notas deteſtabilis turpitudinis, agnatione durante, ſine auxilio Prætoris petitionis aditus reſeretur. Dat. Id. April. Sirmio, Conſtantino A. & Licinio Cæſ. coss.

INTERPRETATIO. *Fratribus vterinis, id eſt diuerſis patribus & vna matre natis, non liceat de inofficioſo contra teſtamentum fratris agere: Sed germanis fratribus prætermiſſis, id eſt vno patre natis: ſi turpibus perſonis, id eſt infamibus fuerit hereditas derelicta, hoc eſt aut pro libidine meretricibus, aut pro inhoneſto affectu naturalibus aut certe timelicis, vel libertis ſuis, agendi contra teſtamentum licentia reſeruatur. Si tamen is ipſe germanus non pro crimine ſuo exilio fuerit deputatus, aut per captiuitatẽ fuerit ſeruus effectus, aut per emãcipationem ſucceſſionis vel actionis iura perdiderit.*

II. Idem A. ad Claudium præſidem Daciæ.

Licet legum auctoritas, filiorum potius quàm matrum perſonis voluit laborem incumbere, vt de inofficioſo agentes, intra præfinita tempora doceant nullo ſuo vitio factum, nec offenſionem ſe parentibus præſtitiſſe, ſed iugiter obſecutos, vt naturæ ipſius religio flagirabat, diſciplinam illæſam, inoffenſamque ſeruaſſe, vt hiis probatis remoueri parentum valeant teſtamenta, tamen ſi mater contra filij teſtamentum inofficioſi actionem inſtituat, inquiri diligenter iubemus, vtrum filius nulla ex iuſta cauſa læſus, matrem nouiſſima læſerit voluntate, nec luctuoſam ei, nec legitimam reliquerit portionem, vt teſtamento remoto matri ſucceſſio deferatur, ſi tamen defuncto conſanguinei agnati non ſunt ſuperſtites, an mater inhoneſtis factis atque indecentibus votis filiũ forte obſedit, inſidiíſque eum vel clandeſtinis vel manifeſtis adpetiit, vel inimicis eius ſuas amicitias copulauit, atque in aliis ſic verſata eſt, vt inimica potius quàm mater crederetur, vt hoc probato, inuita etiã adquieſcat filij voluntati. Dat. VIII. Id. Febr. Serdice, Criſpo Cæſ. II. & Conſtantio II. coss.

INTERPRETATIO. *Quamuis leges filijs, ſi prætermiſſi teſtamento fuerint, maiorem quàm matribus agendi dederint poteſtatem, vt de inofficioſo matris teſtamento proponant, id eſt, ſi quarta debitæ portionis ſuæ filio dimiſſa non fuerit: ita tamẽ, ſi probare potuerint, quod matris in nullo læſerint pietatem, ſed ſe obſequiũ, vt decuit, præſtitiſſe: ſic teſtamentum matris, in quo prætermiſſi fuerint, non valebit. Nam ſi mater contra teſtamentum filij, quod inofficioſum dixerit, agat, debet diligenter inquiri, ſi contra filium mater nihil egiſſe probatur, aut ſi nullis inſidiis, vel publice, vel ſecrete eum lædere fortaſſe tentauerit, Ne forſitan conſilium aduerſus filium inimicis ſuis, & quod impium eſt, auxilium quoque præſtiterit. Quod ſi factum non fuerit, poteſt remouere prætermiſſa mater, quia ei quartam de rebus ſuis portionem filius non dimiſit, quod filius fecerat teſtamentum, ſi tamen filio fratres conſanguinei agnati, id eſt vno patre nati, aut eorum filij per virilem ſexum non eſſe probantur. Nam ſi mater, vt ſuperius dictum eſt, pro manifeſtis inimicitiis ſuis prætermiſſa docebitur, inuita adquieſcat læſi filij voluntati.*

III. Idem A. ad concilium Bizacinorum.

Seruus neceſſarius heres inſtituendus eſt, quia non magis patrimonium quàm

quàm infamiam conſequi videtur. Vnde claret actionem inofficioſi fratribus relaxatam, cum infamię aſpergitur vitiis is qui heres extitit, omniaque fratribus tradi, quę perturpitudinem, aut aliquam leuem notam capere non poteſt inſtitutus. Ita in hac quoque parte ſi quando libertis heredibus inſtitutis fratres fuerint alieni, inofficioſi actione propoſita, præualeant in omnibus occupandis facultatibus defuncti, quas ille perperã ad libertos voluerat pertinere. Dat. VII. Kal. Aug. Coloniæ Agrippinę, Pacatiano & Hilariano COSS.

INTERPRETATIO. *Si ſeruo per neceſſitatem debiti à domino cum libertate hereditas fuerit dimiſſa, quia huiuſmodi perſona videtur infamis, germanis fratribus, qui prætermiſſi ſunt, agendi contra teſtamentum datur facultas: vt remota infami perſona, ſalua tamen quam meruit libertate, hereditatem germani fratres ad ſe debeant reuocare. Nam & ſi prætermiſſis fratribus liberti per teſtamentum heredes fuerint inſtituti, ſimili modo germani defuncti eos à bonis fraternæ hereditatis excludent, ſibique omnia quæ reliquerit vindicabunt.*

IIII. Imp. Conſtantinus A. & Cæſar Olybrio.

Cum ſcribit moriẽs, vt arbitratu boni viri, ſi quid minus filiis ſit relictum, quàm modus quartæ, quę per ſucceſſionem bonis tantum liberis debetur, efflagitat, id ipſum ab herede eiſdem in pecunia cõpleatur, manifeſtum eſt, nullam iam prorſus nec ſuper teſtamẽto, nec ſuper donationibus querelam remanere, preſertim cum vniuerſa eadem repellat & reprimat, quę ad pecuniam rediit taxatio iuſta. Dat. † XII. Kal. Iul. Tauro & Florentio COSS. † XIIII. Kal. Iun.

INTERPRETATIO. *Quoties pater filiis per teſtamentum de facultatibus à ſe dimiſſis quartam dari præceperit portionem, & hoc in nummo fieri bonorum virorum arbitrio crediderit committendum, ſeu hoc teſtamento ſiue donatione conſcripſerit, nullam contra voluntatem patris filius habeat actionem, dummodo quartam portionis ſuæ, quam erat habiturus de omnibus, quæ tempore mortis ſuæ pater reliquerit, conſequatur in nummo.*

V. Imppp. Gratianus, & Valentinianus, & Theodoſius A A A. Hypatio P. F. P.

Intra quinquennium, quod inofficioſis actionibus conſtitutum eſt, liberis quoque parentum iudicia inofficioſa cauſantibus, eadem temporis curricula præſtituta ſunt. Dat. V. Kal. Iun. Patauii, Merobaude II. & Saturnino COSS.

INTERPRETATIO. *Intra quinque annos à die mortis defuncti, quicunque inofficioſum dicere voluerit teſtamentum, inchoandæ actionis licentiam ſe nouerit habiturum. Quod temporis ſpatium etiam filij ſibi, ſi contra parentum teſtamenta ac voluntatem agere voluerint, agnoſcant eſſe cõceſſum. Quo tranſacto, ſi repetitio inchoata non fuerit, omnium perſonarum de inofficioſo intentio conquieſcat. Cæterum intra quinquennium inchoata, vſque ad tricennium obtineat actionem.*

VI. Impp. Honorius & Theodoſius A A. Ioanni P. F. P.

Aduerſus iudicium omnibus integris † atque ſeruatis, quibus inofficioſi actio, aut de immodicis donationibus cœperit forte competere, vel qui ſe præteritum eſſe teſtatur, nos † enim ita huiuſmodi inſtitutiones firmãdas eſſe cenſuimus, vt competẽtibus actionibus viam minime clauderemus. Dat. † XII. Kal. Mart. Rauennę. Poſt conſulatum Honorij VIII. & Theod. V. A A. † atque † etiam † XVI.

INTERPRETATIO. *Contra voluntatẽ defuncti ita omnia quæ ſuperiori lege ſunt ſtatuta ſeruentur, vt & de inofficioſo agere liceat, & ſi quis ſe præteritum dixerit, au-*

diatur. Sed ita hac omnia obſeruari præcipimus, vt ſi qua alia propoſitio fuerit de teſtamento vel donatione, qua poßit opponi, in omnibus audiatur.

VII. Imp. Theodoſius A. ad Aſclepiodotum PFP.

Si quis defuncti agnouerit voluntatem, de inofficioſo agere prohibetur. Dat. VII. Kal. Mart. Conſtantinopoli, Victore coſ.

INTERPR. *Qui per teſtamentum ſibi aliquid derelictum acceperit aut vendicauerit, & voluerit contra voluntatem defuncti agere, licentiam penitus non habebit.*

De inofficioſis donationibus. *Tit. XX.*

I. Imp. Conſtantinus A. & Cæſar Olybrio.

ILlud omnino dubitare non conuenit, quod immodicarum donationum omnis querela ad ſimilitudinem inofficioſi teſtamenti legibus fuerit inducta, & ſit in hoc actionis vtriuſque vel vna cauſa, vel ſimi-
† Iun. lis eſtimanda, vel idem temporibus & moribus. Dat. XIIII. Kal. † Iul. Tauro & Florentio coſs.

INTERPRETATIO. *Certum eſt, quod donatio facta de inofficioſo teſtamento querela ſimilis iudicatur, contra quam ſimiliter prætermiſſus, etſi ei minus, cui hæc actio competit, quàm quartæ portionis ſua modus eſt, dimittatur, intra quinquennium ſuperius conſtitutum agere permittitur. Et ſicut de inofficioſo teſtamento, ita poteſt agere vt donatio euacuetur.*

De inofficioſis dotibus. *Tit. XXI.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Maximum Præſidem Ciliciæ.

CVm omnis hereditas dote dicatur exhauſta, cócordare legibus promptum eſt, vt ad exéplum inofficioſi teſtaméti aduerſus dotem immodicam exercédę actionis copia tribuatur, & filiis cóquerentibus emo-
† XIIII. lumenta debita deferantur. Dat. IIII. Kal. Ian. Sirmio, Datiano & Cereali coſs.

INTERPRETATIO. *Quoties per dotem ita omnis hereditas euacuata probatur, vt quarta hereditatis ipſius non fuerit reſeruata, liceat filiis ad ſimilitudinem inofficioſi teſtamenti contra dotem agere, & debitam ſibi portionem ex lege recipere.*

II. Idem A. & Iulianus Cæſar Pomponiano.

Dote ab vxore marito data, filios ex priori matrimonio, ſi neque vltra dodrantem, neque in fraudem legis Papiæ conſtituatur, de hac repetenda nullam conſtat habere actionem. Dat. XV. Kal. Ian. Syrmio, ipſo Auguſto X. & Iuliano Cæſ. IIII. coſs.

INTERPRETATIO. *Si mulier marito ſecundo dotem dederit, & ex priore marito filios habuerit, & non eis tres vncias, id eſt, quartam portionem de rebus ſuis reſeruauerit, dos quæ contra legem Papiam ſecundo marito data eſt, non valebit. Hic de iure addendum quid ſit lex Papia.*

De hereditatis petitione. *Tit. XXII.*

I. Imp. Conſtantinus A. & Cæſar, ad Maximum PF.V.

SI is qui dignitate Romanæ ciuitatis amiſſa Latinus fuerit effectus, in eodem ſtatu munere lucis exceſſerit, omne peculium eius à patrono, vel patroni filiis, ſiue nepotibus eius, qui nequaquam ius agnationis amiſerint, vindicetur. Nec ad diſceptationem, vel vt hereditariæ controuerſiæ filiis liceat accedere, cum eius potiſſimum ſtatus ratio

tractan

tractanda ſit, non quem beneficio libertatis indulgę ſortitus acceperit, ſed is vindicetur, in quo munere lucis exceſſerit. Dat. III. Kalend. Febr. Serdice, Ipſo Auguſto VII. & Cæſ. coſs.

INTERPRETATIO. *Si quis ciuis Romanus libertus, intercedente culpa, Latinus libertus fuerit effectus, ſi in eadem latinitate ſine reparatione primi ſtatus ab hac luce diſceſſerit, facultates illius patronus, vel patroni filij, vel nepotes, qui tamen per virilem lineam deſcendunt, & emancipati non fuerint, ſibimet vindicabunt. Nec ſi filios, quos ciuis Romanus generauit, fortaſſe dimiſerit, aliquid de eius hereditate præſumant: quia non requirendum eſt, in qua libertate nati fuerint, ſed in qua pater eorum poſtea conditione defecerit.*

De rei vendicatione. Tit. XXIII.

Impp. Honorius & Theodoſius AA. Criſpino Comiti † & magiſtro Equitum. † *Criſpioni*

QVisquis armatæ militię ſtipendiis communitus in ſolo publico vel ædificium aliquod conſtruxerit, vel ſeptis quibuſlibet ſpatia certa concluſerit, perpetuo iure, & firmo dominio eadem ex noſtra generali auctoritate poſſideat: nec per ſubreptionem aliquis poſtea eadem loca à noſtra Clementia audeat poſtulare. Illud quoque ſancimus, ſi quiſquam militum ſimili conditione ante hoc tempus loca publica poſſidenda detinuit, ac poſtea eadem per alias competitionum nebulas detectus fuerit amiſiſſe, reformari eadem, Ita tamen, ſi probatum fuerit, à nullo antea poſſeſſum ſolum hac qua oſtendimus à milite ratione detentum, vel ſi in alios forte eorum militum voluntate tranſlatũ fuiſſe, quod tenuerat, potuerit perdoceri. Ne quis ſanè poſt hanc definitionem noſtri numinis ſurripiẽdo poſtulare audeat, hæc ſpatia, de quibus præſens oraculi noſtri forma comprehendit, pœnam xx. librarũ auri iubemus adſcribi. Dat. v. Kal. Mar. Rauennæ, Aſclepiodoto & Mariniano coſs.

INTERPRETATIO. *Quicunque militans in ſolo publico ædificium fortaſſe extruxerit, aut aliquid pro vtilitate ſua crediderit faciendum, per nullius calumniam penitus repellatur, ſed hoc perpetuo in eius iure permaneat: Idem, ſi miles noſtris vtilitatibus ſeruiens, ſi locum publicum conſtruxerit, vel ad excolendum fortaſſe tenuerit: ſi hoc tamẽ nullus antea tenuit, cui miles ipſe peruaſor extiterit, ſimili ratione poſſideat. Contra quam rem etiam ſi ſubreptum Principi fuerit, non ſolum impetrata non valeant, verumetiam improbus petitor xx. libras auri fiſco cogatur exoluere.*

De familia herciſcunda. Tit. XXIIII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Verinum.

CVm diuidendę res erũt, dubitari non poteſt, ab heredibus ſuis conſenſum ſine vlla cõtrouerſia cõmodandum. Quod vero ad huiuſmodi ſpectat ſcripturas, in quibus talis defunctorum mens fuiſſe inuenitur, vt de teſtamento intelligatur tantummodo cogitatũ, etſi repugnare ius videatur, huiuſmodi quoque inſcriptio, inter ſuos duntaxat heredes, valere oportet, quemadmodum valent ſcripturæ ſimpliciter inchoatæ, quas nulla ſolennitatis adminicula defendunt, ſolis nixę radicibus voluntatis:

Licet enim ſub teſtamẽti vocabulo cœptæ, cum perfectę non fuit, neque appellari aliter vllo modo poſſint, euanuiſſe videntur: tamen diſpoſitiones vltimæ coloratam iuris imaginem referentes, iuſtius in ſe legum procliuem fauorem debent prouocare. Quamobrem cum filiis ac nepotibus, ciuili iure, vel auxilio Pretoris vt ſuis heredibus defuncti ſucceſſio deferatur, etiam ſi inceptum, neque impletum teſtamentum eſſe memoretur, vel ſi ab vtilitate † verborum, vel ſolennitate iuris inanis ſcriptura eſſe dicatur, conſiderari ſpecialiter voluntatem placet, & obſecũdari protinus cum res diuidentur, nec retineri amplius, quàm quod ſingulorum perſonis detegatur adſcriptum: vt & memoria defuncti non violetur parentis, & occaſiones litium dirimantur. Dat. †IIII. Kalen. Septemb. Criſpo II. & Conſtantino II. coſs.

† ſeu vel ſubtilitate verborum

†III.

Interpretatio. *Quando facultas patris inter filios vel nepotes diuiditur, ſpecialiter voluntas patris vel aui paterni debet in omnibus cuſtodire, cuius teſtamentum etiam ſi non fuerit perfectum, aut ſi non legitimo numero teſtium ſubſcribatur, nec geſtis allegetur, tamen ſi agnoſcitur defunctus, de quo ſupradictum eſt, de facultate ſua aliquid ordinaſſe, quicquid vnumquenque de filiis ac nepotibus cuiuſcũque ſexus habere voluerit, hoc ſibi ſine conſortis repetitione defendat: nec præſumat aliquis, quod alteri conſorti auctor ille dimiſerit. Sed hoc inter filios ac nepotes ex filiis maſculis obſeruetur, quod voluntate auctoris per quancunque ſcripturam probabitur ordinatum.*

II. Idem A. ad Conſtantinum P. P.

Nulli quidem de bonis vſurpandis viuorum, nec diuidendi contra bonos mores conceſſa licentia eſt. Sed ſi præcipiente matre bona eius inter ſe liberi diuiſerint, placuit omnifariam nobis huiuſmodi diuiſionem durare, ſi modò vſque ad extremũ eius viuendi ſpatium voluntas eadem perſeueraſſe doceatur. Dat. †IIII. Kal. Iun. Conſtantinopoli, Conſtantio & Maximo coſs.

†III. Id.

Interpretatio. *Licet viuorum bona vt diuidantur iniuſtum ſit, tamen ſi mater viuens facultates ſuas filiis præceperit & permiſerit diuidendas, & vſque ad exitum vitæ ſuæ in eadem voluntate perſtiterit, diuiſio inter filios facta perduret.*

De communi diuidundo. *Tit. XXV.*

1. Imp. Conſtantinus A. Gerulo Rationali trium Prouinciarum.

IN Sardinia fundis patrimonialibus, vel emphyteuticariis per diuerſos nunc dominos diſtributis, oportuit ſic poſſeſſionum fieri diuiſiones, vt integra apud poſſeſſorem vnumquemque ſeruorum agnatio permaneret. Quis enim ferat liberos à parentibus, à fratribus ſorores, à viris coniuges ſegregari? Igitur qui diſſociata in ius diuerſum mancipia traxerunt, in vnum redigere eadem cogantur. Ac ſi cui propter redintegrationẽ neceſſitudinum ſerui ceſſerunt, vicaria per eum qui eoſdem ſuſceperit mãcipia reddantur. Et inuigilandũ, ne per prouinciã aliqua poſthac querela ſuper diuiſis mancipiorũ affectibus perſeueret. Dat. †VII. Kal. Iul. Proculo & Paulino coſs.

†III. Kal. May.

Interpretatio. *In diuiſione patrimoniorum, ſeu fiſcalium dominorum, ſiue priuatorum, obſeruari ſpecialiter debet, vt quia iniuſtum eſt filios à parentibus, vel vxores à maritis, cum ad quemcunque poſſeſſio peruenerit, ſequeſtrari, vt mancipia, quæ permixta fuerint, id eſt vxor cum marito ſuo & filiis, datis vicariis, ad vnum debeant pertinere, cui neceſſe fuerit commutare, quod ſollicitudo ordinantium debet ſpecialiter cuſtodire, vt ſeparatio fieri omnino non poſſit.*

Finium

Finium regundorum. *Tit.* XXVI.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Tertullianum P. V. Comitem dioceſeos Aſianæ.

SI quis ſuper inuaſis ſui iuris locis prior detulerit querimoniā, quæ finali coħerere cū proprietate cōtrouerſiæ, prius ſuper poſſeſsione quæſtio finiatur, & tūc Agrimenſor ire præcipiatur ad loca, vt patefacta veritate huiuſmodi litigiū terminetur. Quod ſi altera pars locorū adepta dominium ſubterfugiēdo moras attulerit, ne poſſit cōtrouerſia definiri ad locorum ordines directus Agrimēſor dirigatur ad loca, vt ſi fidelis inſpectio tenētis locū eſſe probauerit, petitor victus abſcedat, etſi cōtrouerſia eius claruerit, qui primo detulerit cauſam, vt inuaſor ille pœnę teneatur addictus, ſi tamē ea loca eundē inuaſiſſe cōſtiterit: nā ſi per errorē aut incuriā domini loca data ab aliis poſſeſſa ſunt, ipſis ſolis cedere debēt. Dat. VIII. Kal. Mar. Gallic. & Symmac. coſ.

II. Imp. Conſtantinus A. ad Baſſum P. F. V.

Si conſtiterit eum, qui finalē retulerit quęſtionē, priuſquā aliquid ſententia determinetur, rem ſibi alienā vſurpare voluiſſe, nō ſolū id quod male petebat, amittat, ſed quo magis vnuſquiſque cōtentus ſuo, rem nō expetat iuris alieni, is qui inreptor agrorū fuerit in lite ſuperatus, tantū agri modū quārū diripere tentauit amittat. Lecta apud acta XII. Kal. Iul. Gallicano & Symmacho coſs.

INTERPRETATIO. *Si quis peruaſor finium fuerit approbatus, eò quod priuſquā aliquid iudicio finiretur, id quod alter tenuerat inuaſiſſet, non ſolum illud quod male præſumpſit amittat, ſed vt non vnuſquiſque rem alienam occupet, cum fuerit in cauſa deuictus peruaſor iuris alieni, tantum ſpatij reſtituat, quantum præſumpſit inuadere.*

III. Idem A. ad vniuerſos Prouinciales. Poſt alia:

Si finalis controuerſia fuerit, tunc demum arbiter non negetur, cum intra quinque pedes locum, de quo agitur apud Præſidem, eſſe conſtiterit, cum de maiore ſpatio cauſa quędam nō finalis ſed proprietatis, apud ipſum Prȩſidem debeat terminari. Et ſi ſocius quid petat à ſocio, ante Præſes iudicet, an præſtari aliquid oporteat, & tunc demum illud per arbitros reſtituatur, quod conſtiterit eſſe ſoluendum. Dat. Kal. Aug. Baſſo & Ablauio coſs.

IIII. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. A A A. Neoterio P. F. P. O. C. N.

Quinque pedum prȩſcriptione ſummota, finalis iurgij, vel locorum libera peragatur intentio, ſola ſit igitur huiuſmodi legibus vna præſcriptio, quæ improbi petitoris refrenare poſſit inuidiam, ſi veteribus finem cum ſignis limes incluſus congruum erudita arte prȩſtiterit. Nec vero prolixioris temporis in huiuſmodi locum habebit vlla præſcriptio, cum diuturno ocio alienum rus quiſque aſſerat ſe diligentius coluiſſe, quando omne huiuſmodi iurgium ſolo prȩcipimus iure diſcingi, quo artis huius peritis omne commiſimus ſub fideli arbitratione iudiciū. Dat. VII. Kal. Aug. Arcadio Auguſto & Bautone coſs.

V. Imppp. Theodoſius, Arcadius, Honorius A A A. Rufo P. F. P. O.

Cunctis motionibus & machinis amputatis finalibus iurgiis, omnem modum quem prȩſcripſimus, ac de eo tātum ſpatio, hoc eſt, pedum quinque, qui veteri iure præſcripti ſunt, ſine obſeruatione temporis arbitros iuſſimus iudicare. Quod ſi loca in controuerſiam veniant, ſolenniter iudicare cognoſcas, & ſeu ciuilis ſeu criminalis actio cōpetit, tribuetur, ita vt cauſa cognita, & redhibitione obnoxius decernatur, nec pœnam cōuictus aufugiat. Dat. prid. Non. Nouemb. Conſtantinop. Arcadio II. & Rufino coſs.

Si certum petatur de Chirographis. *Tit.* *XXVII.*

1. Imppp. Honorius, Theodoſius, & Conſtantius AAA. Palladio PF. P.

SVper chirographis mortuorum hanc ſeruari volumus perpetua obſeruatione ſententiam, vt qui inter abſentes intra hoc iuge quinquennium, inter præſentes vero biennium, iudiciis competentibus non publicauerit cautiones, nec conuenerit debitoris heredes, actione priuetur. Hic tamen ſi intra tempora conſtituta proceſſerit abſque vllo ſequeſtrationis obiectu prius manum defuncti probare iubeatur, hoc enim toto iure cantatũ eſt, vt ſcripturam prolator affirmet, quam tamen aſtrui non ſola manus collatione conueniet (quid enim aliud falſarius agit, quàm vt ſimilitudinem veritatis imitetur?) ſed aliis multiplicibus documẽtis, vt probet magnæ ſecuritatis fuiſſe quod ſiluit. Nam ſi publicam iudiciorum aditionem amicitiarum forſitan impediuit affectio, priuatam ſaltem conuentionẽ teſtes audierint, libertus aut ſeruus agnouerit. Admonere etiã potuit ſub mortis vicinitate languentem. Quod ſi ſe forſitan cauſetur abſentẽ, maioribus aſtrui poteſt conuentio longinqua documentis, promiſſę ſolutionis † epiſtolare reſcriptum, Ac ne idipſum qui cautionem fingit imitetur, producat in medium portitores, qui alternę partis ſcripta cõfirment, à quibus tamen verum vel † ſacra dignitas, vel ſuppliciis terror exploret. Et quãuis ad illuminandam hereditatij debiti fidem, & cauſas oporteat fœnoris approbari, & pecuniæ baiulos hinc inde produci. His ac talibus ſi deſtituetur taciturnitas longinqua documẽtis, in euidenti eſt, veteratorum calumnias non ſolum repetitione priuandas, verum etiam ſeueritate cohibendas. Sed ſi viuentis ante hanc legem facta cautio profeof ratur, quam ſuam neget ille qui petitur, ſequeſtret pecuniam litigaturus ex falſo: Cauendum eſt enim, ne inficiandi fomitem miniſtremus obnoxiis. Quod tamen tunc conueniet cuſtodiri, ſi inter præſentes vtroſque viuentes, necdum xx. anni, inter abſentes necdum xxx. doceantur emenſi. Alioqui ſi chirographi fides ſub ſilentio iudiciarię cõuentionis ſtatutum tempus exceſſerit, probari prius debitum conueniet, tunc repoſci, ſequeſtrationis neceſſitate ſubmota. Sin vero ſuam quidem manum fateatur obnoxius, ſed nihil ſibi numeratum pro hac obligatione cauſetur, tunc chirographi diſcuti oportebit ætatem, vt ſi iure delata conteſtationibus tempora debitor taciturnus exegit, cauillationis iſtius perdat obſtaculum. De cætero vero ſancimus, vt omnes deinceps cautiones intra duodecennium vim conteſtationis accipiant, quam debitor facta nouatione promittat. Sed ſi mediis temporibus peregrinetur obnoxius, quo nouationi longior obſit abſentia, volumus creditorẽ ante duodecennium præſtitutum aditis Iudiciis edictũ mereri, autoritatemque poſtibus debitoris affigere, domeſticas etiam conuenire perſonas: nullus enim per tanta conteſtationum poterit documenta mentiri. Quod ideo ante duodecennium iubemus agitari, vt per interualla temporis longioris inclamatus, aduertat conſutari debere, ſi fides non agnoſcitur petitorum, nec obeſſe iam poſt aſſcripta tempora creditori, ſi poſt has conſtitutionũ voces longa debitoris abſentia vel redhibitio protelerur, vel nouatio iuſta ludatur. Et quamuis neſcire promulgata non liceat, per omnem hunc annum pendere iubemus edictum. Dat. v. Kal. Aug. Rauennæ. Euſtaſio & Agricola coſs.

† ſicut, epiſtolari reſcripto.
† ſicut, ſacramenti

INTERPR

INTERPRETATIO. *De cautionibus mortuorum hoc præcipimus obſeruari, vt ſi debitor abſens defunctus fuerit, & mortuum eum creditor eſſe cognouerit, cautionem ſuam intra quinquennium Iudici non differat publicare. Si vero præſente creditore defecerit, intra biennium defuncti publicet cautionem. Ita tamen, vt manus mortui conferatur, & agnoſci poßit illius eſſe ſubſcriptio, aut conueniſſe ſe illum dum viueret aliquibus ſcientibus valeat approbare: & cauſas ipſius debiti vnde pecuniam contraxit, exponat. Quod ſi ſupra perſonam mortui detegitur fortaſſe mentiri, non ſolum pecuniam non recipiat, ſed etiam ſeueritatem legis incurrat. Nam de reliquo inter viuorum perſonas hæc obſeruanda decernimus, vt omnes cautiones debitorum intra duodecim annos debeant cõteſtari: ita vt à debitoribus renouentur. Quod ſi forſitan ante duodecim annos debitorem peregrinari contigerit, Iudicis mereatur edictum, quod in poſtibus debitoris ſui pro conteſtatione debiti affigere, & homines illius cõuenire non deſinat, vt cum fuerit aliter debitum conteſtatum, excuſationem qui peregrinatur longi temporis habere non poßit. Nec ideo ſe excuſet, quod non renouauerit cautionem. Sanè ſi debitor ſuam eſſe dixerit cautionem, ſed nihil ſe de ipſa cautione adſerat accepiſſe, tempus debet inſpici cautionis, vt ſi intra quinquennium cautio conſcripta cognoſcatur, & probatum fuerit, quod in cautione continetur acceptum, debitor ſuam impleat cautionem. Si vero quæ in cautione ſcripta ſunt intra quinquẽnium tradita non probantur, is cuius cautio eſt non teneatur obnoxius. Nam tranſacto quinquennio, ſi de cauta & non conſignata pecunia debitor dixerit, nullatenus audiatur.*

De pecunia ſequeſtratione prohibita. *Tit. XXVIII.*

1. Impp. Honorius, & Theodoſius A A. Ioanni P. F. P. Poſt alia.

QVoties ex quolibet contractu pecunia poſtulatur, ſequeſtrationis neceſſitas conquieſcat: oportet enim debitorẽ primo conuinci, & ſic ſolutioni ſuccumbere. Quam rem cum iuris ratio, tum ipſa æquitas perſuadet, vt probationes ſecum afferat, debitoremque conuincat pecuniam petiturus, &c. Dat. † VIII. Id. Iul. Rauennæ Honorio XIII. & Theodoſio X. AA. COSS. † VII.

INTERPRETATIO. *Quoties ab aliquo pecunia repetitur, non prius cogatur ſequeſtrare pecuniam ille qui petitur, quàm ille qui repetit debitorem ſuum certa prius probatione conuincat, & ſic pecuniam, quam ſe dediſſe conuicerit, adhibita probatione recipiat.*

Si certum petatur de ſuffragijs. *Tit. XXIX.*

1. Iulianus A. ad Populum.

FOedis commentis, quæ honorum merito deferuntur, † quam occupare meruerunt, & cum meruiſſent in Rep. quolibet pacto verſari, repetendam ſibi pecuniam, quam inhoneſte ſoluerant, imprudentius atque inhoneſtius arbitrantur: Alij etiam quæ tunc donauerant, vel potius proiecerãt ob immeritas cauſas, inuadenda denuo crediderint. Sed quia leges Romanę huiuſmodi contractus penitus ignorãt, omnem repetendi eorum, quę prodigè nepharieque proiecerint, copiam prohibemus. Qui itaque repetere nititur, vel repetiſſe conuincitur, & quod dedit apud ſuffragatorem eius manebit, vel extortum reſtituet, & alterum tantum fiſci viribus inferre cogetur. Dat. Kal. Feb. Cõſtantinop. Mamertino, & Neuita COSS. † *χ. quidam.*

INTERP

INTERPRETATIO. *Aliquanti pro ſua voluntate ſuffragia dediſſe probantur, & poſtea cum ad militiam peruenerint, ea quæ dederant, repetere vel auferre contra rationem inhoneſte & illicite præſumpſerunt. Ideoq́ prohibemus, vt quicũque aliquid pro præſtandũ ſibi quæ petiit dediſſe dinoſcitur, non habeat licẽtiam repetendi: qui vero repetere fuerit conatus, hoc ille habeat qui accepit, aut certe ſi ſublatum ei fuerit, reformetur, & aliud tantum ille qui abſtulit fiſco cogatur inferre.*

II. Impp. Theodoſius, Arcadius, & Honorius AAA. Rufino PF.P.

Si qui deſideria ſua explicare cupientes, ferri ſibi à quoquam ſuffragium poſtularint, & ob referendam vicem ſe ſponſione conſtrinxerint, promiſſa reſtituant, cum ea quæ optauerint conſequantur. Si artibus moras nectent, ad ſolutionem debiti coartandi ſunt. Sed ſi quid eo nomine in auro, vel argento, vel in cæteris mobilibus datum fuerit, traditio ſola ſufficiet, & contractus habebit perpetem firmitatem: Quoniam collatio rei mobilis inita integra fide ac ratione cumulatur. Quod ſi prædia ruſtica vel vrbana placitum continebit, ſcriptura quæ ea in alium transferat emittatur, ſequatur traditio corporalis, & rem fuiſſe completam geſta teſtentur: aliter enim ad nouum dominum tranſire non poſſunt, neque de veteri iure diſcedere. Quod ſi quis, dum ſolo commonitorio de ſuffragio nititur, bona duxerit occupanda, reus temeritatis ac violentiæ retinebitur, atque in ſtatum priſtinum poſſeſſio reducetur, eo à petitione excluſo, qui non dubitauit inuadere, quod petere debuiſſet. Dat. IIII. Non. Martij Conſtantinop. Arcadio III. & Honor. II. AA. coss.

INTERPRETATIO. *Si quis, dum neceſſitates ſuas expedire deſiderat, aliquid ſe commodi daturum eſſe promiſerit, perceptis quæ voluit, conſtrictus hoc ſine vlla dilatione implere cogatur. Quod ſi aliquid in auro, vel in argento, vel in cæteris rebus mobilibus obtulerit, firmum ſine vlla ſcriptura permaneat: quia res mobiles in ſuffragiis ſcripturam penitus non requirunt, ſed ſola traditione firmantur. Quod ſi loca vrbana vel ruſtica dare placuerit, ſcriptura ſequatur, atque traditio, & de completis omnibus, vel re tradita geſta confecta proferantur, nam aliter poſſeſſio ad alterum dominum tranſire non poterit. Sanè ſi quis ſine tali ſcriptura poſſeſſionem alterius crediderit occupandam, reus violentiæ teneatur, & integrum quod inuaſit reddat, omni ſua repetitione damnata.*

De Pignoribus. *Tit.* XXX.

I. Imp. Conſtantinus A. ad vniuerſos Prouinciales.

INterceſſores à Rectoribus Prouinciarum dati ad exigenda debita ea quæ ciuiliter poſcuntur non ſeruos aratores aut boues aratorios pignoris cauſa de poſſeſſionibus abſtrahunt, ex quo tributorum illatio retardatur. Si quis igitur interceſſor aut creditor, aut Præfectus pacis, vel Decurio, in hac re fuerit detectus, à Rectoribus Prouinciarum capitali ſententiæ ſubiugetur. Dat. IIII. Non. Iunias. Sirmio, Conſtantino A. IIII. & Licinio IIII. coss.

INTERPRETATIO. *Multi pro fiſcali debito ſeruos cultores, aut boues aratorios de poſſeſſionibus cauſa pignoris auferre præſumunt, de quorum laboribus tributa redduntur, & ideo ſi quis creditor vel curator pacis, vel curialis, aut quicunque exactor hoc facere præſumpſerit, à Prouinciæ iudice puniatur.*

II. Impp.

II. Impp. Honorius & Theod. AA. Ioanni PF. P. Poſt alia.

Nexum non faciat prædiorum, niſi perſona, quæ iure potuit obligari: Per ſeruum autem vel procuratorem, colonum vel actorem ſeu conductorem pręiudicium poſſeſsioni, inuito vel inſcio domino imponi non poſſe, & iuris & legum auctoritatibus decătatur. Dat. Id. Iul. Rau. Honor. XIII. & The. X. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Non obliget poſſeſsionem, niſi ille, qui proprius dominus eſſe dinoſcitur: nam neque per ſeruum, neque per procuratorẽ, ſiue colonum, aut actorem, aut conductorem, ſi res fuerit obligata, præiudicium domino poterit exhiberi.*

Quod iuſſu. Tit. XXXI.

I. Impp. Honor. & Theod. AA. Ioanni. PF. P. Poſt alia.

DOminos ita conſtringi manifeſtum eſt actione prætoria, quæ appellatur: Quod iuſſu, Si certam numerari præceperint ſeruo actoriúe pecuniam. Igitur in perpetuum edictali lege ſancimus, vt qui ſeruo, colono, cõductori, procuratoriúe poſſeſsionis pecuniam commodat, ſciat dominos poſſeſsionum cultorésve terrarum obligari non poſſe: neque familiares epiſtolas, quibus homines plerunque commendantur abſentium, in id trahere conuenit, vt pecuniam quoque, quam non rogatus fuerat, impendiſſe ſe pro prædiis mentiatur, cum niſi ſpecialiter vt pecuniam commodaret domino fuerit poſtulatus, idem dominus teneri non poſsit, creditáque quantitate multari volumus creditores, ſi huiuſmodi perſonis, non iubente domino nec fideiuſſoribus ſpecialiter acceptis, fuerit commodata pecunia. Dat. VI. Id. Iul. Rauennæ, Honorio XIII. & Theod. X. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Nullus dominum ad reddendum debitum, ſicut hucuſque fiebat, adſtringat, niſi ſeruo ſuo, vel actori pecuniam rogante domino præſtitiſſe conuicerit. Et ideo ſi quis ſeruo colono, cultori, procuratori, vel actori pecuniam non rogante domino dederit, ſciat dominos terrarum propter hoc debitum nullaenus poſſe teneri. Sed qui non rogante domino pecuniam talibus perſonis crediderint, aut fideiuſſores non acceperint, ea quæ commodata ſunt ſe nouerint perdituros, nec à domino poſſe repoſci.*

De peculio. Tit. XXXII.

I Impp. Honor. & Theodoſ. AA. Ioanni PF. P. Poſt alia.

HOc quoque creditoribus non negamus, vt ſi liber à rationibus fuerit quas regebat inuentus actor ſeruus, Procuratórve prædiorum, vtilis actio pateat de peculio &c. Dat. V. Id. Iul. Honor. XIII. & Theod. X. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Hoc ſanè creditoribus volumus eſſe præſtandum, vt actor vel ſeruus, ſiue Procurator poſſeſsionis, qui pecuniam à creditore ſuſceperit, ſi nihil de rationibus ſuis domino debuerit, pro pecunia, quam accepit de peculio quod habet creditoribus reddat.*

De vſuris. Tit. XXXIII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Tracilianum, agentem Vices præf. pretorio.

QVicunque fruges humidas vel arentes indigentibus mutuas dederint, vſuræ nomine tertiam partem ſuperfluam conſequantur, id eſt, vt ſi ſumma crediti in duobus modiis fuerit, tertium modium amplius conſequantur. Quod ſi conuentus creditor, propter com-

d

modum vſurarum debitum recuperare noluerit, non ſolùm vſuris, ſed etiam debiti quantitate priuandus eſt, quæ lex ad ſolas pertinet fruges, nam pro pecunia vltra ſingulas centeſimas creditor vetatur accipere. Cæſareę x v. Kal. Maias. Paulino, & Iuliano coss.

INTERPRETATIO. *Quicunque fruges humidas, id eſt vinum & oleum, vel quodcunque annonæ genus alteri commodauerit, non amplius ab eo propter vſuram quàm tertiam partem accipiat, id eſt, vt ſupra duos modios qui accepit tertium reddat. Quodſi conuentus fuerit ille qui commodat, & pro maiore vſura noluerit debitum ſuum, adiecto tertio modio, à debitore recipere, etiam debitum perdat. Quam rem ad ſolas fruges præcipimus pertinere: nam quando pecunia fuerit commodata, niſi vnam tantum centeſimam à creditoribus exigi non iubemus.*

II. Imppp. Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius A A A. Cynegio PF. P.

† *quicquid* Quicunque vltra centeſimam iure permiſſam † aliquid ſub occaſione neceſſitatis eruerit, quadrupli pœna & obligatione conſtrictus, ſine ceſſatione, ſiue requie protinus ablata redhibebit. Hi vero, qui antea pari furore graſſati vſpiam detegentur, in duplum extorta reſtituant. Data VIII. Kal. Nouemb. Conſtantinopoli. Honorio IX. & Euodio v.c. coss.

INTERPRETATIO. *Si quis plus quàm legitima centeſima continet, id eſt tres ſiliquas in anno per ſolidum amplius à debitore ſub occaſione neceſſitatis accipere vel auferre præſumpſerit, poſt datam legem ſine vlla dilatione ea quæ amplius accepit conſtrictus quadrupli pœna reſtituat. Ea vero quæ ante legem tali ratione data ſunt, in duplum volumus reformari.*

III. Impp. Arcadius, & Honorius A A. Eutychiano PF. P.

† *conſtitutorum* Fruſtra debitores in annis minoribus † conſtitutis vſuras ſe reſtituere non debere contendunt, quia ſenatoria eos dignitate præditos eſſe teſtantur, vnde ſortem cum vſuris in ſtipulationem deductis reſtituant. Dat. VIII. Kal. Decemb. Conſtantinopoli. Cæſario, & Attico coss.

INTERPRETATIO. *Sine cauſa Senatoribus in annis minoribus conſtitutis, debitum cum vſuris reddere diſſimulant debitores, propter hoc quod ſenatorio genere nati debitum cum vſuris integris recipere non iubentur, & ideo quod cautione per ſtipulationem promiſſum eſt, reformetur.*

IIII. Imppp. Arcadius, Honorius, & Theodoſius A A A. Optato P. F. V.

Senatores ſub medietate centeſimæ vſuræ ad contractum creditæ pecuniæ cenſemus admitti. Itaque omnes intelligant, nullum florentiſsimo cœtui ſociatum fœnus exercentem, vltra medietatem centeſimæ vel iure ſtipulari, vel poſcere poſſe vſuram. Quinetiam ſi quid præter moderatam noſtri numinis definitionem fuerit flagitatum, imminuendæ ſorti pro huius legis auctoritate ceſſurum. Dat. Pridie Id. Iun. Niceæ Stillicone II. & Anrhemio v.c. coss.

INTERPRETATIO. *Senatores, qui pecuniam ad centeſimam dare voluerint, non amplius vſuræ nomine quam medietatem legitimæ centeſimæ à debitore accipiant, nec amplius vt caueant, aut ſe cautione conſtringant, qui commodatam ſuſcipiunt pecuniã, ſorte cogantur. Nam ſi amplius ab eis fuerit requiſitum, ſciant ſe Senatores hoc quod commodauerint perdituros.*

CODICIS THEODOSIANI LIBER TERTIVS.

De Contrahenda emptione. *Tit.* 1.

I. Imp. Conſtantinus ad Proſuturum PF. Annonæ.

VENDITIONES atque emptiones,† id eſt nulla circum ſcriptionis violentia factas rumpi minime decet. Nec enim ſola precij vilioris querela, contractus ſine vlla culpa celebratus litigioſo ſtrepitu turbãdus eſt. PP. Id. Aug. Conſtantino A.V. & Licinio COSS.

† ℞. *Fide nulla circũ ſcriptionis aut violentia facta.*

INTERPRETATIO. *Cum inter* † *emptorem & venditorem res fuerit definito precio comparata, quamuis plus valeat quàm ad præſens venditur, hoc tantummodo requirendum eſt, ſi nihil fraudis vel violentiæ egit ille qui comparaſſe probatur. Et ſi voluerit reuocare qui vendidit, nullatenus permittatur.*

† *tementē & venditem.*

II. Idem Aug. ad Gregorium.

Qui comparat, cenſum rei comparatæ cognoſcat, neque liceat alicui rem ſine cenſu vel comparare, vel vendere. Inſpectio autem publica vel fiſcalis eſſe debebit hac lege, vt ſi aliquid ſine cenſu vẽdiderit, & id ab alio deferetur, venditor quidem poſſeſsionem, comparator vero id quod dedit precium fiſco vindicante perdat. Id etiam placuit, neminem ad venditionem rei cuiuſliber accedere, niſi eo tempore, quo inter venditorem & emptorem contractus ſolenniter explicatur, vt certa & vera proprietas à vicinis demonſtretur, vſque eo legis iſtius cautione currente, vt etiamſi ſubſellia, vel vt vulgò aiunt, ſcamna vendantur, oſtendendæ proprietatis probatio compleatur. Nec inter emptorem & vẽditorem ſolemnia in exquiſitis cuniculis celebrentur, ſed fraudulenta venditio penitus ſepulta depereat. Dat. Prid. Non. Feb. Conſtantinopoli. Feliciano & Titiano COSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque villam comparat, tributum rei ipſius, ſicuti & ius poſſeſsionis ſe comparaſſe cognoſcat, quia non licet vlli agrum ſine tributo vel ſolutione fiſcali aut cõparare, aut vendere. Quod ſi ſuppreſſa fiſcali ſolutione aliquis vendere auſus fuerit, vel comparare præſumpſerit, nouerint inter quos talis fuerit ſecreta tranſactione contractus, quòd & ille precium perdat qui emptor acceſſerit, & venditor poſſeſsionem amittat, quia iubetur vt vicini rei, quæ venditur, teſtes eſſe debeãt & præſentes, in tantum vt etiam de mediocribus rebus ſi quid in vſum venditur, oſtendi vicinis placeat, & ſic comparari ne aliena vendantur.*

III. Imp. Iulianus Aug. ad Iulianum Com. Orientis.

Patrui mei Constantini constitutionem iubemus aboleri, qua præcepit, minores fœminas conſortio virorum copulatas, ſine decreti interpoſitione vẽditiones poſſe celebrare, ſi viri earum conſenſum pariter atque ſubſcriptionem inſtrumentis putauerint eſſe præbendam. Quoniam abſurdum eſt, maritos eis interdum inopes obligari, cum poſſint, venditionis iure ipſo non valente, proprias res recipere ab iis, qui ſe illicitis contractibus miſcuerunt. Vetus igitur ius reuocamus, vt omnis venditio, quæcunque fuerit à minore viro ſiue fœmina, ſine decreti interpoſitione celebrata, nulla ratione ſubſiſtat. Dat. VIII. Id. Decemb. Antiochiæ, Mamertino & Neuita coss.

INTERPRETATIO. *Conſtantini imperatoris fuerat lege præceptum, vt minores ætate fœminæ ſi maritos haberent, cum illorum conſenſu poſſent aliqua de facultatibus ſuis vendere. Sed hoc præſenti lege remotum eſt, atque id obſeruandum erit, vt in annis minoribus conſtituti ſeu viri, ſeu fœminæ, ſi ita neceſſitas exegerit, vt aliquid vendere velint, qui comparare voluerit, auctoritate Iudicis aut conſenſu Curiæ muniatur: nam aliter à minoribus venditio facta non valebit.*

IIII. Imppp. Gratianus, Valent. & Theodoſius AAA. ad Hypatium P.F.P.

Quiſquis maior ætate, atque adminiſtrandis familiarum ſuarum curis idoneus comprobatus, prædia etiam procul ſita diſtraxerit, etiamſi prædij forte totius quolibet caſu minime facta diſtractio eſt, repetitionis in reliquũ precij nomine vilioris copiam minime conſequatur, neque inanibus immorari ſinatur obiectis, vt vires ſibimet cauſetur locorum incognitas, qui familiaris rei ſcire vires, vel merita atque emolumenta debuerit. Dat. VI. Non. Maij, Merobaude II. & Saturnino coss.

INTERPRETATIO. *Quæcunque perſona iam perfecta ætate domum ſuam regere poteſt, ſi villam, domum, vel quodlibet aliud, habita precij definitione vendiderit, & forſitan poſtea apponere velit, quod minus precij acceperit, quàm res valebat, quia forte agrum, quem vendidit, longe poſitum, ignoraſſe ſe dicat, non ideo venditio poterit reuocari: quia ætas perfecta poterat ſcire quid venderet, aut quo precio res vendenda valere potuiſſet.*

V. Iidem AAA. Cynegio P.F.P.

Ne quis omnino Iudæorum Chriſtianum comparet ſeruum, néve ex Chriſtiano Iudaicis ſacramentis attaminet: Quod ſi factum publica indago comperit, & ſerui abſtrahi debent, & tales domini congruæ atque aptæ facinori pœnæ ſubiaceant, addito eo, vt ſi qui apud Iudæos, vel adhuc Chriſtiani ſerui, vel ex Chriſtianis Iudæi reperti fuerint, ſoluto per Chriſtianos competenti precio ab indigna ſeruitute redimantur. Accepta X. Kal. Octob. Regio, Ricomere & Clearco coss.

INTERPRETATIO. *Conuenit ante omnia obſeruari, vt nulli Iudæo ſeruum Chriſtianum habere liceat, certe nullatenus audeat, vt Chriſtianum ſi habuerit, ad ſuam legem transferre præſumat. Quod ſi fecerit, nouerit ſe ſublatis ſeruis dignam pœnam tanto crimine ſubiturum: Nam ante legem datam id fuerat ſtatutum, vt pro Chriſtiano ſeruo, ſi inquinatus fuiſſet pollutione Iudaica, ſciret ſibi precium quod dederat à Chriſtianis eſſe reddendum, vt ſeruus in Chriſtiana lege permaneret.*

VI.

VI. Iidem AAA. Flauiano PF. Illyrici & Italiæ.

Dudum proximis conſortibuſque conceſſum erat,vt extraneos ab emptione remouerent,neque homines ſuo arbitratu vendenda diſtraherent: Sed quia grauis hęc videtur iniuria,quæ inani honeſtatis colore velatur, vt homines de rebus ſuis facere aliquid cogantur inuiti,ſuperiore lege caſſata,vnuſquiſque ſuo arbitratu quærere vel probare poſſit emptorem. Dat. VI. Kal. Iun. Vincentię, Taciano & Symmacho COSS.

INTERPRETATIO. *Prior ordinatio legis fuerat,vt ſi vnus ex conſortibus,ex qualibet neceſſitate rem vendere voluiſſet,extraneus emendi licentiam non haberet. Sed hoc melius probatur indultum,vt quicunque de rebus ſuis libero vtatur arbitrio,& prætermiſſis conſortibus vel propinquis,cui voluerit vendendi liberam habeat facultatem.*

VII. Iidem AAA. Remigio PF. Auguſtali.

Semel inter perſonas legitimas initus empti contractus & venditi,ob minorem adnumeratam precij quantitatem nequeat infirmari. Dat. III. Kal. April. Conſtantinop. Arcadio A. IIII. & Honorio A. III. COSS.

INTERPRETATIO. *Cum inter duas quaſcunque perſonas de precio cuiuſcunque rei cōuenerit,quamuis vilius quàm valebat res fuerit comparata, nullatenus reuocetur.*

VIII. Iidem AAA. Meſſalæ PF.P.

Poſt alia.

Hij qui impoſita fuga munera ciuitatis prouinciarumq́; deſtituūt,& ineundos furtim exiſtimant eſſe contractus, intelligant ſibi nihil hæc profutura eſſe commenta: Et precio emptorem multandum eſſe quod dederit. &c. Dat. XII. Kal. Septemb. Theodoro V.C. COSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque debita Curiæ ſeruitia,aut patriæ ſuæ fugientes, res ſuas occulte vendere voluerint,ſciant non poſſe valere quod fecerint,& ſeipſos ad debita ſeruitia reuocandos,& illos qui emerint precium perdituros.*

VIIII. Impp. Honorius & Theodoſius AA. ad populum.

Venditiones, donationes, tranſactiones, quæ per potentiam extortæ ſunt, præcipimus infirmari. Dat. XIII. Kalendas Mart. Conſtantinopoli, Honorio X. Theod. VI. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Sciant omnes, quicunque à potentioribus perſonis oppreſſi, aut donauerint, aut vendiderint, poſſe reuocari.*

De commiſſoria reſcindenda. *Tit. II.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad populum.

QVoniam inter alias captiones pręcipuè commiſſorię legis creſcit aſperitas, placet infirmari eam, & in poſterum omnem eius memoriam aboleri. Si quis igitur tali contractu laborat, hac ſanctione reſpiret, quę cum præteritis pręſentia quoque depellit, & futura prohibet: Creditores enim re amiſſa iubemus recipere quod dederunt. Dat. pridie Kalend. Febr. Sardice, Conſtantino A. VI. & Conſtantio Cęſare COSS.

INTERPRETATIO. *Commiſſoriæ cautiones dicuntur, in quibus debitor creditori ſuo rem ipſi oppignoratam ad tempus vendere per neceſſitatem conſcriptæ cautionis promittit, quod factum lex iſta reuocat, & penitus fieri prohibet: Ita vt ſi quis creditor rem debitoris ſub tali occaſione viſus fuerit comparare, non ſibi de inſtrumentis blandiatur, ſed cum primum voluerit ille, qui oppreſſus debito vendidit, pecuniam reuocet, & poſſeſſionem ſuam recipiat.*

De patribus qui filios diſtraxerunt. Tit. III.

I. Imppp. Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius AAA. Tatiano PF. P.

OMnes quos parentum miſeranda fortuna in ſeruitium, dum victum requirunt, addixit, ingenuitati priſtinæ reformentur, nec ſanè remunerationem precij debet expoſcere, cui etiam minimi temporis ſpatio ſeruitium ſatisfecit ingenui. Dat. Id. Mart. Mediolani, Tatiano & Symmacho. coss.

INTERPRETATIO. *Si quenquam ingenuum pater, faciente neceſſitate, vendiderit, non poterit in perpetua ſeruitute durare, ſed ad ingenuitatem ſuam, ſi ſeruitio ſuo ſatisfecerit, non reddito etiam precio, reuertatur.*

De ædilitiis actionibus. Tit. IIII.

I. Imppp. Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius AAA. Nibridio P. F. V.

HAbito ſemel bonæ fidei contractu, mancipioq́; ſuſcepto & precio diſſoluto, ita demum repetendi precij poteſtas eſt ei qui mãcipium comparauerit largiẽda, ſi illud quod dixerit fugitiuum potuerit exhibere. Hoc enim non ſolum in Barbaris, ſed etiam in Prouincialibus ſeruis iure præſcriptum eſt. Dat. III. Kal. Iul. Conſtantinopoli, Honorio IX. & Euodio V. C. coss.

INTERPRETATIO. *Cum inter emptorem & venditorem de mancipij precio conuenerit, & fuerit conſcripta venditio, nullatenus poterit reuocari, niſi forte ille qui emit mancipium, probauerit fugitiuum, & tunc habebit licentiam precium recipere, ſi mancipium reddiderit venditori.*

De ſponſalibus & ante nuptias donationibus. Tit. V.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Rufinum P F. P.

PAter noſter nullam voluit liberalitatem valere, ſi actis inſerta non eſſet. Nos etiam inter ſponſos ac ſponſas, omneſque perſonas eam ſolam donationem ex promulgatæ legis tempore valere ſancimus quam teſtificatio actorum ſecuta eſt. Dat. III. Id. Maij. Sirmio, Conſtantino A. & Licinio Cæſ. coss.

INTERPRETATIO. *Ante tempus legis iſtius, donationes etiam ſine geſtorum teſtificatione valebant. Nunc vero poſt hanc legem, nec nuptialis, nec qualibet alia inter quaſcunque perſonas donatio, de quibuſcunque rebus valere poteſt, ſi geſtis non fuerit allegata.*

II. Idem A. ad Maximum Præfectum V.

Cum veterum ſententia diſpliceat, quę donationes in ſponſam, nuptiis quoque

que non ſecutis, decreuit valere, Ea quæ largiendi animo inter ſponſos & ſponſas iure celebrantur, redigi ad huiuſmodi conditiones iubemus: vt ſiue in poteſtate patris degere, ſiue vllo modo proprij videantur eſſe iuris, & tanquam futuri cauſa matrimonij aliquid ſibi ipſi vel conſenſu parentum mutuo largiantur, ſiquidem ſponte vir ſortiri noluerit vxorem, id quod ab eo datum fuerit, nec repetatur traditum, & ſi quid apud donatorem reſedit, ad ſponſam ſubmotis ambagibus transferatur. Quod ſi matrimonij non contrahendi cauſa ab ſponſa, vel in cuius agit poteſtate detegatur extitiſſe, tunc ſponſo, eiúſque heredibus ſine aliqua diminutione redhibeantur. Quę ſimiliter obſeruari oportet, & ſi ex parte ſponſæ in ſponſum donatio facta ſit, nullis cauſis vlterius requirendis, ne forte mores, aut origo dicatur, vel quicquam aliud opponatur, quod ſibi quiſquam non conuenire exiſtimat, cum longe ante quàm ſponſalia contrahantur hæc cuncta perſpici debuerint. Sola igitur indagetur volũtas, & mutata animi ſententia, ad reſtitutionem, ſeu repetitionem rerum donatarum ſufficiat: cum vniuerſis cauſationibus pulſis, nihil amplius conſtare debeat, niſi vt appareat, qui ſibi contrahẽdum matrimonium dixerit diſplicere. Et quoniam fieri poteſt, vt moriatur alter adhuc incolumi voluntate priuſquã nuptiæ contrahantur, congruum duximus, eo in quem fuerat facta donatio, ante matrimonij diem functo, quæ ſponſaliorum titulo vel data, vel vllo genere donata ſunt, ad eum qui donauerat reuocari: Eo etiam qui donauerat ante nuptias mortuo mox infirmari donationem, & ad eius heredes ſine aliqua difficultate detrahi res donatas. Quod beneficium vſque ad perſonam patris ac matris, filiorum etiam, ſi quidem è priore matrimonio fuerint, ſtare decernimus, ſi quocunque modo ex his perſona aliqua defuncto ſucceſſerit. Quod ſi ex his nulla perſona defuncti heres erit, ſed ex reliquis gradibus quiſquam ſuccedat, donationes conuenit etiam non inſecutis ex cauſa mortis nuptiis conualeſcere. quoniam illis tantum perſonis credimus conſulendum. Dat. XVII. Kalendas Nouembres. Prop. VI. Kalendas Septembres. Romæ, Conſtantino Auguſto V. & Licinio Cęſ. coss.

INTERPRETATIO. *Quoties inter ſponſos & ſponſas de futuris nuptiis ſpecialiter fuerit definitum, & donationem ſponſalitia largitatis vir in ſponſam ſuam aut ex cõſenſu parentum, aut ipſe ſi ſui iuris eſt, propria voluntate conſcripſerit, & omni eam ſcripturarum ſolennitate firmauerit, ita vt & geſta legitimè facta doceantur, & introductio locorum, vel rerum traditio ſubſequatur: quicquid tali, & tam ſolenni donatione ad ius dominiumq́ ſponſa tranſierit, ſi vir poſtea ſponte eam quàm depectus eſt, factis ſupra ſcriptis ſolennibus chartis, accipere noluerit vxorem, omnia qua ſunt tradita non repoſcat. Et ſi quid de nominatis tam ſolenniter rebus & traditis, apud ſe habere dinoſcitur, ad ſponſa dominium, quam accipere noluit, ſine dilatione aliqua transferatur. Reliquum Legis iſtius neceſſariũ nõ fuit explanare, quia ſequentibus legibus vacuatur.*

III. Idem A. Valeriano, agenti Vicariam Præfecturam.

Quamuis in lucro nec fœminis ius ignorantibus ſubueniri ſoleat, contra ætatem adhuc imperfectam locum hoc non habere retro Principum ſtatuta declarant. Ne igitur ſoluta matrimonij charitate inhumanum aliquid ſtatuatur, cenſemus: Si futuris coniugibus, tempore nuptiarum intra æta-

tem conſtitutis,res fuerint donatæ & traditæ,non ideo poſſe eas reuocari, quia actis conſignare donationem quondam maritus noluit. Data IIII. Kalend. Maij,Gallicano & Symmacho coss.

INTERPRETATIO. *Quanquam & fœminis,quæ per fragilitatem interdum excuſari poſſunt,in aliquibus cauſis,ſi negligentes fuerint, lex ſubuenire voluerit, hic tamen ſpecialiter voluit eſſe conſultum,vt ſi qua in pupillaribus annis marito fuerit copulata,& ſponſalitiam largitatem pro negligentia actis non allegauerit, huius legis beneficio,etſi geſta deſint,inuiolabilem in ſuo dominio donationem nouerit permanere.*

IIII. Idem A. ad Pacatianum Præfectum v.

Patri,aut puellæ,aut tutori,vel curatori,aut cuilibet eius affini non liceat, cũ prius militi puellam deſponderit,eandem alij in matrimonium tradere. Quod ſi intra biennium,vt perfidiæ reus in inſulam relegetur. Quod ſi pactis nuptiis tranſcurſo biennio,qui puellam deſponderit,alteri eandem ſociauerit, in culpam ſponſi potius quàm puellæ referatur, nec quicquam noceat ei, qui poſt biennium puellam marito alteri tradiderit. Dat. pridie Id. April. Martianop. Pacatiano & Hilariano coss.

INTERPRETATIO. *Si quis aut priuatus,aut militans, poſtquam ſpõderit,& tum patre,tutore, vel curatore puellæ, vel propinquis de puella coniunctione definierit, debet poſt definitionem intra biennium nuptias celebrare. Quod ſi tarditate aut negligentia ſponſi biennij tempus exceſſerit,& alio viro ſe puella coniunxerit,abſoluta erit à calumnia,vel ipſa,vel quicunque ſuorum eam tradiderit:quia culpa eſt illius, qui differendo coniunctionem ſuam alteri nubendi locum patefecit.Nam ſi intra biennium data fuerit,quid obſeruetur,euidentius ſequente lege cognoſcetur.*

V. Idem A. ad Tiberianum Vicarium Hiſpaniarum.

Si ab ſponſo rebus ſponſæ donatis,interueniente oſculo, ante nuptias hunc vel illam mori contigerit,dimidiam partem rerum donatarum ad ſuperſtitem pertinere præcipimus, dimidiam ad defuncti, vel defunctæ heredes, cuiuſlibet gradus ſint,& quocunque iure ſucceſſerint: vt donatio ſtare pro parte media, & ſolui pro parte media videatur. Oſculo vero non interueniente, ſiue ſponſus, ſiue ſponſa obierit,totam infirmari donationem,& donatori ſponſo,ſiue heredibus eius reſtitui. Quod ſi ſponſa,interueniente vel non interueniente oſculo, ſponſaliorum titulo,quod raro accidit,fuerit aliquid ſponſo largita,& ante nuptias hunc vel illam mori contigerit,omni donatione infirmata,ad donatricem ſponſam,ſiue eius ſucceſſores donatarum rerum dominiũ transferatur. Dat. Id. Iul. Conſtantinopoli. Accepta XIIII. Kal. Maij. Hiſpali, Nepotiano & Facundo coss.

INTERPRETATIO. *Si quando ſponſalibus celebratis,interueniente oſculo,ſponſus aliqua ſponſæ donauerit,& ante nuptias forſitan ſponſus moriatur, tunc puella quæ ſupereſt,mediam donatarum ſolenniter rerum portionem poterit vendicare,& dimidiam mortui heredes acquirant,quocunque per gradum ſucceſſionis ordine venientes. Si vero oſculum non interuenerit, ſponſo mortuo nihil ſibi puella de rebus donatis vel traditis poterit vendicare. Si vero à puella aliquid ſponſo donatum eſt,& mortua fuerit, quamuis aut interceſſerit, aut non interceſſerit oſculum, totum parentes puellæ, ſiue propinqui,quod puella donauerat reuocabunt.*

VI. Imppp.

VI. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius
A A A. Eutropio P.F.P.

Patri, matri, tutori, vel cuicunque, ante decimum puellæ annum datis ſpon-
ſalibus, quadrupli pœnam remittimus, etſi nuptiæ non ſequantur. Et ſi interea
puella deceſſerit, ſponſalia iubemus ſponſo reſtitui. Quod ſi decimo anno
vel vltra, pater quiſve alius, ad quem puellæ ratio pertinet, ante duodecim
annos, id eſt, vſque ad vndecimi metas ſuſcepta crediderit pignora eſſe re-
tinenda, deinceps aduentante tempore nuptiarum à fide abſiſtens, qua-
drupli fiat obnoxius. Viduæ autem ratio diuerſa eſt, cui auxilium non ſuffraga-
tur ætatis, ſcilicet vt ea matrimonium non implens; ad quadruplum ex veteri
conſtitutione tenentur. Duodecimo autem anno impleto, quiſquis de nuptiis
paciſcitur: Siquidem pater, ſemetipſum obliget, ſi mater, curatórve, aut alij
parentes, puella fiat obnoxia. Cui quidem cõtra matrem, tutorem, curatorem,
cúmue parentem actio ex bono & ex æquo integra reſeruatur eorum pigno-
rum, quæ ex propriis, iuxta pœnam iuris, reddiderit facultatibus, ſi ad conſen-
ſum accipiendarum arrarum ab hiis ſe oſtenderit fuiſſe compulſam. Dat. XV.
Kal. Iul. Theſſalonicę, Gratiano A V. & Theodoſio A. I. COSS.

INTERPRETATIO. *Pater aut mater puellæ, aut ſi defuerit pater, tutor, curator,
vel alius quis ex propinquis, ſi antequam decimum annum puella contingat, de nuptiis
pacti fuerint, & ſponſalia ſuſceperint, ſi poſtea mutata voluntate renuere voluerint, quæ
prius ſuſceperant, non addicuntur ad quadruplum, ſed ea tantum, quæ ſunt ſuſcepta,
reſtituant: Nam & ſi puella mortua fuerit, hoc tantum quod acceperant reddunt. Sin
vero iam puella decimũ agens annũ vſq; ad vndecimũ plenũ, ſuſceptas arras vel ipſa, vel
parentes, tutores, curatorésve tenuerint, id obſeruandum eſt, vt ſi fidem placiti mutare
voluerint, & illum renuant cuius ſponſalia ſuſcepit, ad quadrupli pœnam ſine dubio re-
neatur perſona, quæcunque de puellæ nuptiis placitum fecit. Quod ſi antequam annus
vndecimus impleatur, pignora ſuſcepta reddiderint, nullã de ſuſceptis arris calumniam
pertimeſcant: Nam ſi vidua fuerit, nihil per ætatem poterit excuſare, ſi animum alibi
diuerterit, & priorem ſponſum renuere voluerit. Tunc quæcũque ſuſcepit ſponſaliorum
titulo, in quadruplum reddat. Puella vero poſt duodecimum ætatis ſuæ annum, ſi pater
de nuptiis illius aliud facere voluerit, quàm promiſit, ad quadrupli pœnam & ipſe te-
nendus eſt. Si pater mortuus eſt, & de nuptiis puellæ mater, tutor, aut curator, aut pro-
pinquus aliquis definierit, & puella alteri nubere maluerit, ipſa ſponſo priori de propriis
facultatibus ſatisfaciat in quadruplum quod accepit: hac tamen conditione ſeruata, vt
poſt modum contra prædictas perſonas agere poßit, ſi illius arras quem renuit, illis cogen-
tibus inuita ſuſcepit.*

VII. Impp. Honorius, & Theodoſius A A. ad Marinianum P F. P. Poſt alia.

Si pater pactum de nuptiis filiæ inierit, & humana ſorte conſumptus, ad vo
ta non potuerit peruenire, id inter ſponſos firmum ratumque permaneat, quod
à patre docebitur definitum, nihilque permittatur habere momenti, quod cum
defenſore, ad quem minora commoda pertinebunt, docebitur fuiſſe trãſactum:
Per iniquum eſt enim, vt contra patriam voluntatem redempti forſitan tutoris
aut curatoris admittatur arbitrium, cum plerunque etiam ipſius fœminę aduer
ſus commoda propria inueniatur laborare conſiliũ. &c. Dat. IIII. Non. No-
uemb. Rauennæ D D NN. Honorio XIII. & Theodoſio X. A A. COSS.

INT

INTERPRETATIO. *Ubi de coniunctione filiæ patris ſententia fuerit definitum, ſi humano caſu, antequam puella iungatur, mortuus fuerit pater, mutari placitum nulla poterit ratione, nec habebit puella licentiam aliud faciendi, etiamſi mater, aut tutor, aut curator, vel propinqui alium fortaſſe voluerint ſuſcipere quàm pater elegit. Sed patris promiſſio circa ſponſum, quem ipſe ſuſcepit, firma permaneat: Nec ipſi puellæ ſuo conſilio contra voluntatem patris aliud velle vlla ratione permittitur.*

VIII. Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. Hierio Præfecto P. Poſt alia.

Si donationis inſtrumentum ante nuptias actorum ſolénitate firmatum ſit, de traditione vtrum nuptias anteceſſerit, an ſecuta ſit, vel penitus prætermiſſa minime perquiratur, in illa donatione, quæ in omnibus intra ducentorum ſolidorum eſt quantitaté, nec actorum confectione quærenda. Hæc enim commoda nec mariti fraude, nec ſucceſſorum eius improbitate, nec ſcrupuloſitate iuris, ſi & imperite vel callide rerum offerendarũ in doté habeat donatio mentionem, denegari vxoribus deceptis non patimur, vel hiis qui in earũ iura ſuccedunt: Sed à marito, vel ab heredibus eius exacta reſtitui, illa manente lege, quæ minoribus ætate fœminis, etiam actorum teſtificatione omiſſa, ſi patris auxilio deſtitutæ ſint, iuſte conſuluit. Dat. x. Kalend. Mart. Conſtantinopoli, Tauro & Felice coss.

INTERPRETATIO. *Si donatio ſponſalitia ante nuptias geſtis inſeritur, etiamſi rès donata non traditur, non poteſt infirmari. In illa vero donatione, cuius ſumma infra ducentorum ſolidorum precium inuenitur, etiamſi geſta defuerint, nulla fœminis poterit ſub quacunque calliditate aut obiectione calumnia commoueri, ſed qualiſcunque cum die & tempore ſcriptura ſufficiet. Et ideo ſeu illa donatio, quæ ſine traditione geſtis habetur inſerta, ſeu illa, quæ infra ducentorum ſolidorum ſummam conſiſtit, nullis calumniarum argumentis in aliquo vacuentur. ſed à marito, vel ab heredibus eius fœminis iubentur exacta reſtitui. Illo tamen beneficio legis circa eas fœminas, quæ in minoribus annis defuncto patre nuptæ ſunt, permanente, vt de quantalibet ſumma fuerit conſcripta donatio, etiamſi geſtis allegata non fuerit, omni firmitate ſubſiſtat.*

Si prouinciæ rector, vel ad eum pertinentes ſponſalia dederint. Tit. VI.

I. Imppp. Gratianus, Valent. & Theodoſius AAA. Eutropio Pręfecto P. Poſt alia.

SI quis in poteſtate publica poſitus, atque honore prouinciarum adminiſtrandarum, qui parentibus, aut tutoribus, aut curatoribns, aut ipſis quę matrimonium contracturæ ſunt, poteſt eſſe terribilis, ſponſalia dederit, iubemus vt deinceps ſiue parentes, ſiue eædem mutauerint voluntatem, non modo iuris laqueis liberentur, pœnęque expertes ſint, quę quadruplum ſtatuit, ſed extrinſecus data pignora lucratiua habeant, ſi ea non putent eſſe reddenda. Quod ita late patere volumus, vt non ſolum circa adminiſtrantes, ſed & circa adminiſtrantium filios, nepotes, propinquos, participes, domeſticoſque cenſeamus: quibus tamen adminiſtrator operam dederit. Impleri autem id poſtea matrimonium non vetamus, quod tempore poteſtatis † ob eas perſonas de quibus locuti ſumus, artis fuerat obligatum, ſi ſponſarum

† inter

ſarum conſenſus accedat. Dat. xv. Kal. Iul. Theſſalonicæ. DD. NN. Gratiano A. v. & Theodoſio A. I. coſs.

INTERPRETATIO. *Iudex prouinciæ cuiuſlibet, vel quicunque in adminiſtratione conſtitutus, ſi habeant aliqui adultos filios ſecum, in prædicto honore poſiti, aut propinquos, vel qui ipſis in conſortio adminiſtrationis videntur adiuncti, ſi per poteſtatem, aut comminando parentibus, aut terrendo forte tutores, ſiue curatores vel ipſas quoque puellas ſponſaliorum nomine aut arrarum, ad obligandam cuiuſlibet domū aliqua dederint, ſi cōtra hanc voluntatem aut parentes, aut ipſæ puellæ reſultare voluerint, habeant liberam facultatem renuere, quod ita ſuſcepiſſe videntur. Nec pœnā ſibi nouerint quadrupli exigendam, ſed etiam ea quæ ſub terrore viſa ſunt accepiſſe, in lucrum ſuum ſi voluerint retinebunt, nec conſtringi poſſunt, niſi forte ex ſuo arbitrio reddere voluerint. Nam ſi poſt adminiſtrationem, aut parentum, aut puellarum, circa eos qui ſponſalia dederint, voluntas nubendi permanſerit, ſequatur electa coniunctio.*

De Nuptiis. Tit. VII.

I. Imppp. Valent. Valens, & Gratia. A A A. ad Senatum.

Viduæ intra xxv. annum degentes, etiamſi emancipationis libertate gaudeant, tamē in ſecundas nuptias non ſine patris ſententia conueniant. In oppugnationem ceſſent itaque ſequeſtres, atque interpretes, taciti nuntij, renuntiique corrupti. Nuptias nobiles nemo redimat, nemo ſollicitet, ſed publice cōſulatur affinitas, adhibeatur frequentia Procerum. Quod ſi in conditionis delectu mulieris voluntas certat ſententiæ propinquorum, placet admodum, vt in pupillarum coniunctionibus ſanctum eſt, habendo examini auctoritatē quoque iudiciariæ cognitionis adiungi, vt ſi pares ſunt genere ac moribus petitores, is potior æſtimetur, quem ſibi conſulens mulier adprobarit. Sed ne forte hij, qui gradu proximo ad viduarum ſucceſſiones vocantur, etiam honeſtas nuptias impediant, ſi huius rei ſuſpitio proceſſerit, eorum volumus auctoritatē iudiciumque ſuccedere, ad quos etiam ſi fatalis ſors intercesserit, tamen hereditatis commodum peruenire non poſsit. Dat. xvii. Kal. Aug. Grat. A. II. & Probo coss. † aut in oppugnationē. Ceſſent

INTERPRETATIO. *Viduæ intra viceſimum & quintum annum ſi fuerint conſtitutæ adhuc viuis parentibus, tametſi emancipatione adquiſierint libertatem, ſi ad ſecundas nuptias venire voluerint, nouerint cōiunctionem ſuam in patrum poteſtate, non in propria voluntate conſiſtere. Et eorum electione, non quorumcunque amicorum, aut familiarium ſequendum eſſe conſenſum. Si vero patres mortui ſint, nec ſic quoque ex ſuo ſingulariter arbitrio nubendi habeant poteſtatem, ſed pro honeſtate coniunctionis iudicium ſequendum eſt propinquorū. Quod ſi duo petitores extiterint, conſulendi ſunt quidem parentes, nec prætermittendus eſt etiam iudex, qui voluntatem fœminæ pro honeſtiore duntaxat parte proſpiciat. Nec illis tantum propinquis præſtet adſenſum, qui ſuſpitione hereditatis vtuntur, qui forte dum nuptias differunt, pro ſucceſſione hereditatis mulieris mortem expectare videntur: ſed illorum magis, ſi talis conditio intercedit, electio ſequenda eſt, qui nihil poſſunt de ipſius hereditate conquirere.*

II. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. A A A. Cynegio Præfecto P.

Ne quis Chriſtianam mulierem in matrimonium Iudæus accipiat, neque

Iudææ

Iudææ Chriſtianus coniugium ſortiatur: nam ſi quis aliquid huiuſmodi admiſerit, adulterij vicem commiſsi huius crimen obtinebit, libertate in accuſandū publicis quoque vocibus relaxata. Dat. Prid. Id. Mart. Theſſal. Theod. XII. & Cynegio v.c. coss.

INTERPRETATIO. *Legis huius ſeueritate prohibetur, vt nec Iudæus Chriſtiana matrimonio vtatur, nec Chriſtianus homo Iudaam vxorē accipiat. Quod ſi aliqui contra vetitum ſe tali coniunctioni miſcuerint, nouerint ſe ea pœna, qua adulteri damnantur, perſequendos, & accuſationem huius criminis non ſolum propinquis, ſed etiam ad perſequendum omnibus eſſe permiſſam.*

III. Impp. Theod. & Valent. AA. Hierio PF.P.

Si donationum ante nuptias, vel dotis inſtrumenta defuerint, pompa etiam, aliaque nuptiarum celebritas omittatur, nullus æſtimet ob id deeſſe, rectè alias inito matrimonio, firmitatem, vel ex eo natis liberis iura poſſe legitimorū auferri, ſi inter pares honeſtate perſonas, nulla lege impediente fiat conſortium, quod ipſorum conſenſu, atque amicorum fide firmatur, & cetera. Dat. X. Kal. Mart. Conſtantinop. Felice & Tauro coss.

INTERPRETATIO. *Si occaſio talis emerſerit, vt nuptiæ ſolennitate debita careant, aut etiam donationes ſponſalitiæ fieri, aut dos celebrari non poſſit, ſed conuenientibus animis ſe matrimonio copulauerint, ſufficiet æqualibus perſonis conueniens electio atque conſenſus, ſic tamen, vt conſcientia intercedat amicorum, & tunc ſi ita res ceſſerit, & coniunctio ſtabilis, & filij legitimi probabuntur.*

De ſecundis nuptiis. *Tit. VIII.*

I. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. Eutropio PF.P.

SI qua ex fœminis perdito marito, intra anni ſpatium alteri feſtinarit nubere: (parū enim temporis poſt X. menſes ſeruādum adiicimus, tametſi idipſum exiguum putemus,) probroſis inuſta notis, honeſtioris nobiliſque perſonæ & decore & iure priuetur, atque omnia, quæ de prioris mariti bonis, vel iure ſponſaliorum, vel iudicio defuncti coniugis conſecuta fuerat, amittat, Et ſciat nec de noſtro beneficio, vel adnotatione ſperandum ſibi eſſe ſubſidium. Dat. III. Kal. Ian. Conſtantinop. Eucherio & Syagrio coss.

INTERPRETATIO. *Mulier, quæ poſt mortem mariti, intra annum alteri viro nupſerit, ſciat ſe infamiæ ſubiacere, & notabilem vſque adeo reddi, vt quæcunque ſponſalitia largitate percepit, vel ſi per teſtamentum ipſi aliquid prior maritus donauit, amittat, & totum illius filiis cedat. Si filij non fuerint, illis profuturum perſonis, qui priori marito gradu proximiori iunguntur, & hoc ſibi per ſucceſſionem poterunt vindicare.*

II. Iidem AAA. Floro PF.P.

Fœminæ, quæ ſuſceptis ex priore matrimonio filiis, ad ſecundas tranſierint nuptias, quicquid ex facultatibus priorum maritorum ſponſaliorū iure, quicquid etiam nuptiarum ſolennitate perceperint, quicquid aut mortis cauſa donationibus factis, aut teſtamenti iure directo, aut fideicommiſſi, vel legati titulo, vel cuiuſlibet munificæ liberalitatis præmio ex bonis maritorum fuerint adſecutæ, id totum, ita vt perceperint, integrum ad filios, quos ex præcedenti coniugio habuerint, tranſmittant, vel ad quemlibet ex filiis: dummodo ex hiis tantum,

tum, quos tali ſucceſsione dignißimos iudicamus, in quos contemplatione meritorum liberalitatis ſuę iudicium mater crediderit dirigẽdum. Nec quicquam eædem fœminæ ex iiſdem facultatibus abalienandi in quamlibet extraneam perſonam, vel ſucceſsionem ex alterius matrimonij coniunctione ſuſceptam, præſumant. Atque habeant poteſtatem poßidendi tantum in diem vitæ, non etiam ab alienandi facultate cõceſſa. Nam ſi quid ex iiſdem rebus per fraudem ſæuioris animi in alium quemlibet fuerit à poßidente trãſlatum, maternarum redintegrabitur compenſationibus facultatum: quo inlibata ad hos quos ſtatuimus heredes bona, & incorrupta perueniant. Illud etiam addimus legi, vt ſi aliquis ex iiſdem filiis, quos ex priore matrimonio ſuſceptos eſſe conſtabit, forte deceſſet, qui ſorores vel ſororem, non etiam fratrem relinquens, Senatus conſulti beneficio matri ſimul ac ſororibus ſucceſſionis locum feciſſe videatur, ſeu etiam filia, quæ nullo exiſtente fratre, & ſuperſtitibus matre ac ſororibus tantum, adeundæ hereditatis locum matri pro dimidia portione ſeruabit, quod ſucceſſionis beneficio mater videbitur conſecuta, in diem vitæ pro ſibi debita portione ſola tantum poſſeſſione delata, omne hiis qui ſupererũt ex priore ſuſcepti matrimonio filiis relinquat, nec ſuper iſtiuſmodi facultatibus teſtandi in quamlibet aliam extraneam perſonam, vel quicquam abalienandi habeat poteſtatẽ. Quod ſi nullam ex priore matrimonio habuerit ſucceſſionẽ, vel natus natiúe deceſſerint, omne quod quoquomodo percepit, pleni proprietate iuris obtineat, atque ex iis nanciſcendi dominij, & teſtandi circa quem voluerit liberam habeat poteſtatem. Similiter etiam admoneri maritos volumus & pietatis & legis exemplo, quos etſi vinculo non aſtringimus, velut impoſitę ſeuerius ſanctionis, religionis tamen iure cohibemus, vt ſciant id à ſe promptius ſperari cõtemplatione iuſtitiæ, quod neceſſitate propoſitę obſeruationis matribus imperatur, ne ſi ita neceſſitas erit, circa eorum perſonam ſubſidio ſanctionis exigi ab eis oporteat, quod optari interim ſperarique condeceat. Dat. VI. Kal. Ian. Conſtantinop. Antonio & Syagrio coss. †XVI.

INTERPRETATIO. *Mulieres, quæ amißis maritis ad alias poſtea nuptias legitimo tempore, id eſt, expleto anno, venerint, ſi ex priori marito filios habuerint, quicquid per ſponſalitiam largitatem, vel nuptiarum tempore conſecutæ ſunt, totum filiis conſeruabunt, nec in alias vel extraneas perſonas nouerint transferendum. Quicquid vero prior maritus per teſtamentum, ſeu fideicommiſſum, ſeu legati titulo, vel mortis cauſa vxori donauerit, de his rebus quas talis mulier donatione percepit, ſeu omnibus filiis, ſeu in vnũ pro merito ſeruitij, ſi conferre voluerit, liberam habebit facultatem, ita vt ei de bonis prioris mariti à filiis ipſius quicquam alienare non liceat. Quod ſi præſumpſerit, de propriis facultatibus nouerit compenſandum. Hoc ſpecialius huic legi credidit inſerendũ, vt mulieri, cum ad alias nuptias venerit, ſi de filiis quos ex matrimonio priore ſuſceperat, maſculus moriatur, eo caſu vt matrem & ſorores, aut certe ſororem ſuperſtitem dimittat, & fratrem non dimittat, qui matrem poßit excludere, tunc beneficio legis, mater cum filiabus, vel filia, æquali ſorte ſuccedat. Si vero filia moriatur, & matrem & ſorores tantum dimittat, dimidiam defunctæ filiæ hereditatem mater adquirat, & media ſororibus, ſeu vna, ſeu plures ſint proficiat. Ea eamẽ ratione, vt dum advixerit mater, adquiſitam ex hac filij aut filiæ medietatem tantummodo in vſufructu poßideat. Et reliquis, ſi ſupererunt ex priore matrimonio, filiis, poſt obitum derelinquat, ad alias perſonas in*

tranſferendo nec per teſtamentum, nec per donationem habitura licentiam. Cui mulieri ſi de priore marito filij non ſuperſint, tunc quæcunque, quæ ſub hac occaſione percepit, ſibi velut propriam vindicet facultatem, & in quemcunque voluerit iure tranſmittat. In hac etiam lege ſimilem & patribus mortuis vxoribus conditionem, ſi ad alias nuptias venerint, voluit obſeruari, vt ſi de priore vxore filij vel filiæ fuerint, ex quibus aliqui moriantur, & in ſuam portionem locum patri faciãt, poſt illius obitum fratribus vel ſororibus, qui ſupererunt de ipſo coniugio, portio relicta proficiat, nec poterit per patriam poteſtatem ad alias tranſire perſonas.

III. Impp. Honor. & Theod. A A.
Ioanni P F. P.

Nulli videatur ambiguum, eorum quæ nuptiarum tempore mulieres accipiunt, etiamſi ad ſecundas nuptias, extantibus ex priore matrimonio liberis, emenſo tempore forte migrauerint, in diem vitæ vſum fructum circa eas debere durare, ſalua iis proprietate, quibus ius integrum poſt earum obitum leges ſacratiſsimæ reſeruarunt, vt manifeſtum eſt, quod delatum ex priori coniugio liberis conſtat. Dat. X. Kal. Iul. Rau. D D. N N. Honor. VIII. & Theod. V. A A. COSS.

INTERPRETATIO. *Notiſsimum valde eſt, has facultates quas tempore nuptiarum mulieres à maritis accipiunt, ſuo dominio vindicare. Et ſi maritum mori contigerit qui tamen filios derelinquat, & poſt tranſacta luctus tempora legitime ad alias nuptias venerint, in diem vitæ ſuæ donatarum rerum teneant vſum fructum. Poſt obitum vero earum, ad prioris mariti filios omnia reuertantur, nec ex inde aliquid matribus viuis filiis in aliorum iura transferre permiſſum eſt.*

Si ſecundo nupſerit mulier, cui maritus vſum fructum reliquerit. Tit. IX.

I. Impp. Arcad. & Honor. A A. Aſterio
Com. Orientis.

APerta definitione ſignamus, longe aliud eſſe quod de rebus ante nuptias à noſtra manſuetudine conſtitutum eſt, aliud quod de iis quæ ex patrimonio proprio vir ſuo arbitrio ad vſum fructũ vxori derelinquit: nam in eo vſu fructu, quem vir extrema conſtituens voluntate, de rebus propriis vxori dimiſerit, ſtatim poſt ſecundas nuptias mulieri volumus imminere iacturam, ſecundum eam legem, quæ de hoc articulo non dubitatur emiſſa. De vſu fructu vero rerum ante nuptias donatarum, ea ſeruari, quæ lex ſaluberrima anterior plena definitione decreuit. Dat. XVI. Kal. Mar. Conſtantinop. Honorio A. IIII. & Eutichiano COSS.

INTERPRETATIO. *Clara interpretatione has duas ſententias explanauit, vt præter ſponſalitiam donationem, ſi maritus moriens de patrimonio ſuo vſum fructum reliquit vxori, iuxta voluntatem eius relicta poſsideat, ita vt ſi mulier poſtea alio viro nupſerit, mox vſum fructum ex teſtamento adquiſitum filiis eius refundat, à quo vſum fructum fuerat conſecuta: vſum fructũ vero de ſponſalitia largitate vſque ad obitum ſuum ſicuti ſuperius alia lex locuta eſt, merito retinebit. Unde hæc ipſa poſt obitum matris, ad illius mariti filios, qui donauit, proprietas reditura eſt.*

Si nuptia

Si nuptiæ ex reſcripto petantur. *Tit.* X.

1. Impp.Honor.& Theod. AA. Theodoro PF.P.

QVidam vetuſti iuris ordine prætermiſſo,obreptione precum nuptias quas ſe intelligunt non mereri, de nobis æſtimant poſtulandas, ſe habere puellæ conſenſum confingentes: quapropter tale ſponſaliorum genus præſentis legis definitione prohibemus. Si quis igitur cõtra hanc definitionem nuptias precum ſubreptione meruerit, amiſſionem bonorum,& pœnam deportationis ſubiturum ſe eſſe non ambigat. Et amiſſo iure matrimonij,quod prohibita vſurpatione meruerit, filios ſe iuſte hac ratione ſuſceptos non habiturum, nec vnquam poſtulatæ indulgentiæ adnotationiſve principis indulto efficacem ſe veniæ effectum meruiſſe,Exceptis hiis,quos conſobrinorum,hoc eſt quarti gradus coniunctionem, lex triumphalis memoriæ patris noſtri exemplo indultorum ſupplicare non vetauit:exceptiſque his, qui parentum ſponſionẽ de nuptiis filiarum impleri deſiderant, vel ſponſalia, hoc eſt arrarum data nomine,reddi ſibi præcepto legum cum quadrupli pœna depoſcunt. Nos enim peti de nobis nuptias ſupplicatione prohibemus, quas deceat de voluntate parentum,vel de ipſis adultis puellis,aut mulieribus impetrari:Nam ſi negato coniugio,quod fuerat ante promiſſum,lis aliqua legum præcepto naſcatur,de iure nos conſuli non vetamus. Dat. Kal. Feb. Rauennæ DD. NN.Honorio VIII.& Theod.III. AA.COSS.

INTERPRETATIO. *Fit aliquoties à quibuſdam,vt obliti ſeueritatem legum,obrepere principis audeant maieſtati,& coniugia ſibi expetant ex præcepto, quæ conſequi nõ merentur,vt de conſenſu parentum,vel puellæ mentiantur:quã de cauſa huiuſmodi audaciam interdicit.Quicunque ergo ſub tali obreptione matrimoniũ ſe obtinere putauerit,& amiſſione bonorum,& exilij relegatione ſe nouerit eſſe damnandum: nec matrimonium quod taliter quæſierit,habiturum,nec filios tali ordine & ambitione ſuſceptos legitimos appellandos: nec etiam per ſupplicationem huius præſumptionis veniam promereri. His vero quos in quartũ gradum originis coniunctio præſumptiua copulauerit, quia notabile eſt,tamen ſi ſupplicauerint,venia relaxabit. Nec his interdici,vt præceptũ expetant maieſtatis,qui parentum placito copulantur. Illi vero qui pactis ſibi viuis parentibus puellis,ab ipſis puellis poſt parentum obitum contemnuntur,præcepti tenore, in quadruplum arrarum nomine data vel donata recipiant:nam de reliquo ſi ante definita non fuerint,per ſupplicationem coniugia poſtulari omni ſeueritate prohibuit. Cæterum ſi cum parentibus puellæ,aut cum ipſa puella quis de nuptiis pactus fuerit,& vnus ex his voluerit de placito eius reſilire,nos ab eo qui diſpicitur conſuli non vetamus. Reliqua pars legis iſtius alibi iam habetur expoſita.*

Si quacumque præditus poteſtate, nuptias petat inuitæ. *Tit.* XI.

1. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. Neoterio PF.P.

SI quis ordinaria,vel qualibet præditus poteſtate,circa nuptias inuitis ipſis vel parentibus contrahendas,ſiue pupillæ,ſiue apud patres, virgines ſiue viduæ erunt,ſiue & ſui iuris viduæ, denique cuiuſcunque ſortis,occaſione poteſtatis vtatur,& minacem fauorem ſuum

inuitis iis quorum vtilitas agitur, exhibere, aut exhibuiſſe detegitur, hunc & multæ librarum auri decem obnoxium ſtatuimus, & cum honore abierit, peractam dignitatem vſurpare prohibemus. Tali ſcilicet pœna, vt ſi circa honorem eum, quo male vſus eſt, vindicandum ſtatuti noſtri ſanctioni parere noluerit, ſemper eam prouinciam, in qua ſibi hoc vſurpauerit, habitare per iuge bie-
† al. Quia † præterea nium non ſinatur. † Qui tamen contra latentem malitiam † parum quaſdam domos, vel quoſdam parentes intelligimus muniendos, iubemus, vt quicunque iis, & quæcunque erit latentibus per iudicem promiſsis, minisve tentata ad eius matrimonium, cui aſpernatur præſtare cõſenſum, confeſtim cõteſtatione propoſita, cum ſua ſuorúmque domo ad iuriſdictioné eius deſinat pertinere, Curaturis hoc vniuſcuiuſque ciuitatis vindicibus, & eiuſdem iudicis Apparitoribus. Equidem ſi hæc prauitas ordinarij iudicis erit, vniuerſa eius domus ratio, atque omnia vel ciuilia, vel criminalia negocia, quàm diu idem in adminiſtratione fuerit, Vicario competant. Sin autem Vicarius, vel ſimilis poteſtatis, vim eiuſmodi contrahendo matrimonio molietur, viciſsim ordinarius iudex interceſſor exiſtat: Si erunt vterque ſuſpecti, ad inluſ. præfecturam ſpecialiter talium domorum, quam diu idem adminiſtrauerit, tutela pertineat. Dat. xv. Kalend. Iul. Theſſalonicæ, Gratiano A. v. & Theod. A. I. COSS.

INTERPRETATIO. *Si aliquis de his iudicibus, qui prouincias adminiſtrant, vel etiam hiis quibus ciuitates, vel loca commiſſa ſunt, per potentiam inuitis parentibus virgines, aut etiam viduas, ſi ſui iuris ſint, per poteſtatem ad nuptias ſuas addixerint: aut ſi pupillæ ſint, & earum vtilitatibus obuiantes per terrorem, aut per quorumcunque colludium addicantur vt his perſonis, de quibus loquitur, inuitæ iungantur, quicunque hoc præſumpſerit, decem põdo auri ſe nouerit condemnandũ, & in ea Prouincia, in qua iudex fuerit, dignitate amiſſa biennio prohibeatur accedere. Beneficium tamen lex iſta aduerſus eiuſmodi homines parentibus, vel ipſis mulieribus, quæ in ſuo iure ſunt, vel qui minorum ætates tuentur, indulſit, vt conteſtationes ad alios iudices, vel ciuitates proximas deferant, & eorum patrocinio defendantur. Vt ſi in eadem prouincia ſit alia poteſtas, vtpote ſi ſint duo iudices, vnus priuata, & alius dominica iura gubernans, ſi ab altero ſub hac conditione quæcunque perſona prematur, alterius tutela debeat defenſari, aut certe ad magnificam poteſtatem, quæ principis auribus hoc poſsit intimare, recurrat.*

De inceſtis nuptiis. Tit. XII.

I. Impp. Conſtantinus & Conſtans A A. ad Prouinciales Fenices.

SI quis filiam fratris ſororisve faciendam crediderit abominanter vxorem, aut in eius amplexum non vt patruus aut auunculus conuolauerit, capitalis ſententiæ pœna teneatur. Dat. prid. Kal. Apr. Antiochiæ Conſtantino & Conſtante A A. COSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque hominum cum fratris filia, vel ſororis inceſtam coniunctionem ſe habere crediderit, capitalem ſententiam ſe nouerit ſubiturum.*

II. Impp. Conſtantinus & Conſtans A A. & Iulianus Cæſar, ad Voluſianum Vicarium Vrbis.

Et ſi licitum veteres crediderunt, nuptiis fratris ſolutis ducere fratris vxorem; Licitum etiam, poſt mortem mulieris, aut diuortium, contrahere cum eiuſdem ſorore coniugium. Abſtineant huiuſmodi nuptiis vniuerſi, nec æſtiment, poſſe legitimos liberos ex hoc conſortio procreari; nam ſpurios eſſe conuenit, qui naſcentur.

naſcentur. Dat. Prid. Kal. Maij. Romæ, Arbitione & Lolliano coss.

INTERPRETATIO. *Fratris vxorem ducendi, vel vni viro duas ſorores habendi penitus licentia denegatur, nam ex tali coniugio procreati filij, legitimi non habentur.*

III. Impp. Arcad. & Honor. A A. Eutichiano PF. P.

Manente circa eos ſententia qui poſt latam dudum legem quoquomodo abſoluti ſunt aut puniti, ſi quis inceſtis poſt hac conſobrinę ſuę vel ſororis, aut fratris filię, vxoriſve eius, poſtremo cuius vetitum damnatumq́ue coniugium eſt, ſeſe nuptiis funeſtarit, deſignato quidē lege ſupplicio, hoc eſt igniū, & proſcriptionis careat, proprias etiā quādiu vixerit teneat facultates. Sed neq; vxorē neq; filios ex ea editos habere credatur, vt nihil prorſus prędictis, ne per interpoſitā quidem perſonā, vel donet ſuperſtes, vel mortuus derelinquat. Dos ſi qua forte ſolenniter aut data, aut dicta, aut promiſſa fuerit, iuxta ius antiquum fiſci noſtri commodis cedat: teſtamento ſuo extraneis nihil derelinquat, ſed ſiue teſtato, ſiue inteſtato, legibus ei & iure ſuccedant, ſi qui forte ex iuſto & legitimo matrimonio editi fuerint, hoc eſt de deſcendentibus, filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis: de aſcendentibus, pater, mater, auus, auia: de latere, frater, ſoror, patruus, amita: Teſtandi ſanè ita demum habeat facultatem, vt hiis tantum perſonis pro iuris ac legum, quod voluerit, arbitrio relinquat, quas ſuccedere imperialis præcepti tenore mandauimus: ita tamen, vt hereditate diē functi penitus arceatur, ſi quis ex iis quos memorauimus, in contrahendis inceſtis nuptiis participatum, atque conſilium iniſſe monſtrabitur: ſucceſſuro in locum illius, qui poſt eum gradū proximus inuenitur. Id ſanè quod de viris cauimus, etiam de fœminis, quæ prædictorum ſe conſortio commaculauerint cuſtodiatur: memoratis vero perſonis non extantibus, fiſco locus pateat. Ad cuius legis nexum & conditionem pertinere iubemus, ſi qui forte iamdudum, hoc eſt ante promulgationem huiuſce legis, illicitis memoratarum nuptiarum ſceleribus commaculati, quoquo modo latere potuerunt. Dat. VI. Id. Decemb. Conſtantinop. Arcad. IIII. & Honor. III. A A. coss.

INTERPRETATIO. *Poſt prioris legis ſententiam, quæ de talibus perſonis lata eſt, id præcipit obſeruari, vt diſtrictione legis ſupplicio & proſcriptione liberi quiſque ille aut ſororis aut fratris filiam, aut certe vlterioris gradus conſobrinam, aut certe fratris vxorem ſceleratis ſibi nuptiis iunxerit, huic pœna ſubiaceat, vt de tali cōſortio ſeparetur. Atque etiam ſi filios habuerint, non habeantur heredes legitimi, nec heredes, ſed infamia ſint notatæ vtraque perſonæ, ita vt poſſidere tātum proprias facultates principis beneficio videantur. Cæterum nullum præſumant ſubire contractuum donandi atque teſtandi facultate ſubmota: ſed nec ipſis fœminis, quas taliter ſortiti ſunt, aliquid conferant, & ſi aliquid tempore nuptiarum ſibi dederint, reuocetur ad fiſcum: aut etiam ſi filios habuerint, non per ſuppoſitam, aut per aliam perſonam, aut per commentitiam donationem ad illos quicquam ex eorum facultate perueniat, ſed ipſis mortuis ad legitimos heredes quoſcunque gradus admittit, vſque ad certum originis locum ab inteſtato ipſi ſuccedunt. Teſtandi etiam eis in his tantum perſonis, quibus lege conceſſum eſt permiſſa poteſtas, ita vt ex his quos elegerint ſcribant heredes, ita tamen, vt ſi qui in tali conſortio conſenſum cum his habuiſſe docentur hereditate excluſi, aliis in proximo gradu venientibus locum faciant: Nam ſi deſunt perſonæ propinquorum, quos ad ſucceſſionem vocat lex, tunc in eorum facultatibus fiſcus accedat.*

INTERPRETATIO. *Commiſſoriæ cautiones dicuntur, in quibus debitor creditori ſuo rem ipſi oppignoratam ad tempus vendere per neceſſitatem conſcriptæ cautionis promittit, quod factum lex iſta reuocat, & penitus fieri prohibet: Ita vt ſi quis creditor rem debitoris ſub tali occaſione viſus fuerit comparare, non ſibi de inſtrumentis blandiatur, ſed cum primum voluerit ille, qui oppreſſus debito vendidit, pecuniam reuocet, & poſſeſſionem ſuam recipiat.*

De patribus qui filios diſtraxerunt. Tit. III.

I. Imppp. Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius AAA. Tatiano PF.P.

OMnes quos parentum miſeranda fortuna in ſeruitium, dum victum requirunt, addixit, ingenuitati priſtinæ reformentur, nec ſanè remunerationem precij debet expoſcere, cui etiam minimi temporis ſpatio ſeruitium ſatisfecit ingenui. Dat. Id. Mart. Mediolani, Tatiano & Symmacho. coss.

INTERPRETATIO. *Si quenquam ingenuum pater, faciente neceſſitate, vendiderit, non poterit in perpetua ſeruitute durare, ſed ad ingenuitatem ſuam, ſi ſeruitio ſuo ſatisfecerit, non reddito etiam precio, reuertatur.*

De ædilitiis actionibus. Tit. IIII.

I. Imppp. Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius AAA. Nibridio P.F.V.

HAbito ſemel bonæ fidei contractu, mancipioq́; ſuſcepto & precio diſſoluto, ita demum repetendi precij poteſtas eſt ei qui mãcipium comparauerit largiẽda, ſi illud quod dixerit fugitiuum potuerit exhibere. Hoc enim non ſolum in Barbaris, ſed etiam in Prouincialibus ſeruis iure præſcriptum eſt. Dat. III. Kal. Iul. Conſtantinopoli, Honorio IX. & Euodio V.C. coss.

INTERPRETATIO. *Cum inter emptorem & venditorem de mancipij precio conuenerit, & fuerit conſcripta venditio, nullatenus poterit reuocari, niſi forte ille qui emit mancipium, probauerit fugitiuum, & tunc habebit licentiam precium recipere, ſi mancipium reddiderit venditori.*

De ſponſalibus & ante nuptias donationibus. Tit. V.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Rufinum PF.P.

PAter noſter nullam voluit liberalitatem valere, ſi actis inſerta non eſſet. Nos etiam inter ſponſos ac ſponſas, omneſq́ue perſonas eam ſolam donationem ex promulgatæ legis tempore valere ſancimus quam teſtificatio actorum ſecuta eſt. Dat. III. Id. Maij. Sirmio, Conſtantino A. & Licinio Cæſ. coss.

INTERPRETATIO. *Ante tempus legis iſtius, donationes etiam ſine geſtorum teſtificatione valebant. Nunc vero poſt hanc legem, nec nuptialis, nec qualibet alia inter quaſcunque perſonas donatio, de quibuſcunque rebus valere poteſt, ſi geſtis non fuerit allegata.*

II. Idem A. ad Maximum Præfectum V.

Cum veterum ſententia diſpliceat, quę donationes in ſponſam, nuptiis quoque

que

que non ſecutis, decreuit valere, Ea quæ largiendi animo inter ſponſos & ſponſas iure celebrantur, redigi ad huiuſmodi conditiones iubemus: vt ſiue in poteſtate patris degere, ſiue vllo modo proprij videantur eſſe iuris, & tanquam futuri cauſa matrimonij aliquid ſibi ipſi vel conſenſu parentum mutuo largiantur, ſiquidem ſponte vir ſortiri noluerit vxorem, id quod ab eo datum fuerit, nec repetatur traditum, & ſi quid apud donatorem reſedit, ad ſponſam ſubmotis ambagibus transferatur. Quod ſi matrimonij non contrahendi cauſa ab ſponſa, vel in cuius agit poteſtate detegatur extitiſſe, tunc ſponſo, eiúſque heredibus ſine aliqua diminutione redhibeantur. Quę ſimiliter obſeruari oportet, & ſi ex parte ſponſæ in ſponſum donatio facta ſit, nullis cauſis vlterius requirendis, ne forte mores, aut origo dicatur, vel quicquam aliud opponatur, quod ſibi quiſquam non conuenire exiſtimat, cum longe ante quàm ſponſalia contrahantur hæc cuncta perſpici debuerint. Sola igitur indagetur volūtas, & mutata animi ſententia, ad teſtitutionem, ſeu repetitionem rerum donatarum ſufficiat: cum vniuerſis cauſationibus pulſis, nihil amplius conſtare debeat, niſi vt appareat, qui ſibi contrahēdum matrimonium dixerit diſplicere. Et quoniam fieri poteſt, vt moriatur alter adhuc incolumi voluntate priuſquā nuptiæ contrahantur, congruum duximus, eo in quem fuerat facta donatio, ante matrimonij diem functo, quæ ſponſaliorum titulo vel data, vel vllo genere donata ſunt, ad eum qui donauerat reuocari: Eo etiam qui donauerat ante nuptias mortuo mox infirmari donationem, & ad eius heredes ſine aliqua difficultate detrahi res donatas. Quod beneficium vſque ad perſonam patris ac matris, filiorum etiam, ſi quidem è priore matrimonio fuerint, ſtare decernimus, ſi quocunque modo ex his perſona aliqua defuncto ſucceſſerit. Quod ſi ex his nulla perſona defuncti heres erit, ſed ex reliquis gradibus quiſquam ſuccedat, donationes conuenit etiam non inſecutis ex cauſa mortis nuptiis conualeſcere. quoniam illis tantum perſonis credimus conſulendum. Dat. XVII. Kalendas Nouembres. Prop. VI. Kalendas Septembres. Romæ, Conſtantino Auguſto V. & Licinio Cæſ. coss.

INTERPRETATIO. *Quoties inter ſponſos & ſponſas de futuris nuptiis ſpecialiter fuerit definitum, & donationem ſponſalitiæ largitatis vir in ſponſam ſuam aut ex cōſenſu parentum, aut ipſe ſi ſui iuris eſt, propria voluntate conſcripſerit, & omni eam ſcripturarum ſolennitate firmauerit, ita vt & geſta legitimè facta doceantur, & introductio locorum, vel rerum traditio ſubſequatur: quicquid tali, & tam ſolenni donatione ad ius dominiumq́ ſponſæ tranſierit, ſi vir poſtea ſponte eam quàm depectus eſt, factis ſupra ſcriptis ſolennibus chartis, accipere noluerit vxorem, omnia quæ ſunt tradita non repoſcat. Et ſi quid de nominatis tam ſolenniter rebus & traditis, apud ſe habere dinoſcitur, ad ſponſæ dominium, quam accipere noluit, ſine dilatione aliqua transferatur. Reliquum Legis iſtius neceſſariū nō fuit explanare, quia ſequentibus legibus vacuatur.*

III. Idem A. Valeriano, agenti Vicariam Præfecturam.

Quamuis in lucro nec fœminis ius ignorantibus ſubueniri ſoleat, contra ætatem adhuc imperfectam locum hoc non habere retro Principum ſtatuta declarant. Ne igitur ſoluta matrimonij charitate inhumanum aliquid ſtatuatur, cenſemus: Si futuris coniugibus, tempore nuptiarum intra æta-

tem conſtitutis,res fuerint donatæ & traditæ,non ideo poſſe eas reuocari, quia actis conſignare donationem quondam maritus noluit. Data IIII. Kalend. Maij,Gallicano & Symmacho coss.

INTERPRETATIO. *Quanquam & fœminis,quæ per fragilitatem interdum excuſari poſſunt,in aliquibus cauſis,ſi negligentes fuerint, lex ſubuenire voluerit, hic tamen ſpecialiter voluit eſſe conſultum,vt ſi qua in pupillaribus annis marito fuerit copulata,& ſponſalitiam largitatem pro negligentia actis non allegauerit, huius legis beneficio,etſi geſta deſint,inuiolabilem in ſuo dominio donationem nouerit permanere.*

IIII. Idem A. ad Pacatianum Præfectum v.

Patri,aut puellæ,aut tutori,vel curatori,aut cuilibet eius affini non liceat, cũ prius militi puellam deſponderit,eandem alij in matrimonium tradere. Quod ſi intra biennium,vt perfidiæ reus in inſulam relegetur. Quod ſi pactis nuptiis tranſcurſo biennio,qui puellam deſponderit,alteri eandem ſociauerit, in culpam ſponſi potius quàm puellæ referatur, nec quicquam noceat ei, qui poſt biennium puellam marito alteri tradiderit. Dat. pridie Id. April. Martianop. Pacatiano & Hilariano coss.

INTERPRETATIO. *Si quis aut priuatus,aut militans, poſtquam ſpõderit,& cum patre,tutore, vel curatore puellæ, vel propinquis de puellæ coniunctione definierit, debet poſt definitionem intra biennium nuptias celebrare. Quod ſi tarditate aut negligentia ſponſi bienniȷ tempus exceſſerit,& alio viro ſe puella coniunxerit,abſoluta erit à calumnia,vel ipſa,vel quicunque ſuorum eam tradiderit:quia culpa eſt illius, qui differendo coniunctionem ſuam alteri nubendi locum patefecit.Nam ſi intra biennium data fuerit,quid obſeruetur,euidentius ſequente lege cognoſcetur.*

v. Idem A. ad Tiberianum Vicarium Hiſpaniarum.

Si ab ſponſo rebus ſponſæ donatis,interueniente oſculo, ante nuptias hunc vel illam mori contigerit,dimidiam partem rerum donatarum ad ſuperſtitem pertinere præcipimus; dimidiam ad defuncti, vel defunctæ heredes, cuiuſlibet gradus ſint,& quocunque iure ſucceſſerint: vt donatio ſtare pro parte media, & ſolui pro parte media videatur. Oſculo vero non interueniente,ſiue ſponſus, ſiue ſponſa obierit,totam infirmari donationem,& donatori ſponſo,ſiue heredibus eius reſtitui. Quod ſi ſponſa,interueniente vel non interueniente oſculo, ſponſaliorum titulo,quod raro accidit,fuerit aliquid ſponſo largita,& ante nuptias hunc vel illam mori contigerit,omni donatione infirmata,ad donatricem ſponſam,ſiue eius ſucceſſores donatarum rerum dominiũ transferatur. Dat. Id. Iul. Conſtantinopoli. Accepta x IIII. Kal. Maij. Hiſpali, Nepotiano & Facundo coss.

INTERPRETATIO. *Si quando ſponſalibus celebratis,interueniente oſculo,ſponſus aliqua ſponſæ donauerit,& ante nuptias forſitan ſponſus moriatur,tunc puella quæ ſupereſt,mediam donatarum ſolenniter rerum portionem poterit vendicare,& dimidiam mortui heredes acquirant,quocunque per gradum ſucceſsionis ordine venientes. Si vero oſculum non interuenerit, ſponſo mortuo nihil ſibi puella de rebus donatis vel traditis poterit vendicare. Si vero à puella aliquid ſponſo donatum eſt,& mortua fuerit,quamuis aut interceſſerit,aut non interceſſerit oſculum,totum parentes puellæ, ſiue propinqui,quod puella donauerat reuocabunt.*

VI. Imppp.

VI. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius
A A A. Eutropio P. F. P.

Patri, matri, tutori, vel cuicunque, ante decimum puellæ annum datis ſponſalibus, quadrupli pœnam remittimus, etſi nuptiæ non ſequantur. Et ſi interea puella deceſſerit, ſponſalia iubemus ſponſo reſtitui. Quod ſi decimo anno vel vltra, pater quiſve alius, ad quem puellæ ratio pertinet, ante duodecim annos, id eſt, vſque ad vndecimi metas ſuſcepta crediderit pignora eſſe retinenda, deinceps aduentante tempore nuptiarum à fide abſiſtens, quadrupli fiat obnoxius. Viduæ autem ratio diuerſa eſt, cui auxilium non ſuffragatur ætatis, ſcilicet vt ea matrimonium non implens, ad quadruplum ex veteri conſtitutione teneatur. Duodecimo autem anno impleto, quiſquis de nuptiis paciſcitur: Siquidem pater, ſemetipſum obliget, ſi mater, curatórve, aut alij parentes, puella fiat obnoxia. Cui quidem cõtra matrem, tutorem, curatorem, cùmue parentem actio ex bono & ex æquo integra reſeruatur eorum pignorum, quæ ex propriis, iuxta pœnam iuris, reddiderit facultatibus, ſi ad conſenſum accipiendarum arrarum ab hiis ſe oſtenderit fuiſſe compulſam. Dat. XV. Kal. Iul. Theſſalonicę, Gratiano A. V. & Theodoſio A. I. coss.

INTERPRETATIO. *Pater aut mater puellæ, aut ſi defuerit pater, tutor, curator, vel alius quis ex propinquis, ſi antequam decimum annum puella contingat, de nuptiis pacti fuerint, & ſponſalia ſuſceperint, ſi poſtea mutata voluntate renuere voluerint, qui prius ſuſceperant, non addicuntur ad quadruplum, ſed ea tantum, quæ ſunt ſuſcepta, reſtituant: Nam & ſi puella mortua fuerit, hoc tantum quod acceperant reddunt. Sin vero iam puella decimũ agens annũ vſq; ad vndecimũ plenũ, ſuſceptas arras vel ipſa, vel parentes, tutores, curatores ve tenuerint, id obſeruandum eſt, vt ſi fidem placiti mutare voluerint, & illum renuant cuius ſponſalia ſuſcepit, ad quadrupli pœnam ſine dubio teneatur perſona, quæcunque de puellæ nuptiis placitum fecit. Quod ſi antequam annus vndecimus impleatur, pignora ſuſcepta reddiderint, nullã de ſuſceptis arris calumniam pertimeſcant: Nam ſi vidua fuerit, nihil per ætatem poterit excuſare, ſi animum alibi diuerterit, & priorem ſponſum renuere voluerit. Tunc quæcũque ſuſcepit ſponſaliorum titulo, in quadruplum reddat. Puella vero poſt duodecimum ætatis ſuæ annum, ſi pater de nuptiis illius aliud facere voluerit, quàm promiſit, ad quadrupli pœnam & ipſe tenendus eſt. Si pater mortuus eſt, & de nuptiis puellæ mater, tutor, aut curator, aut propinquus aliquis definierit, & puella alteri nubere maluerit, ipſa ſponſo priori de propriis facultatibus ſatisfaciat in quadruplum quod accepit: hac tamen conditione ſeruata, vt poſt modum contra prædictas perſonas agere poßit, ſi illius arras quem renuit, illis cogentibus inuita ſuſcepit.*

VII. Impp. Honorius, & Theodoſius A A. ad Marinianum P. F. P. Poſt alia.

Si pater pactum de nuptiis filiæ inierit, & humana ſorte conſumptus, ad vota non potuerit peruenire, id inter ſponſos firmum ratumque permaneat, quod à patre docebitur definitum, nihilque permittatur habere momenti, quod cum defenſore, ad quem minora commoda pertinebunt, docebitur fuiſſe trãſactum: Periniquum eſt enim, vt contra patriam voluntatem redempti forſitan tutoris aut curatoris admittatur arbitrium, cum plerunque etiam ipſius fœminę aduerſus commoda propria inueniatur laborare conſilium: &c. Dat. IIII. Non. Nouemb. Rauennæ D D NN. Honorio XIII. & Theodoſio X. A A. coss.

ſarum conſenſus accedat. Dat. xv. Kal. Iul. Theſſalonicæ. DD. NN. Gratiano A. v. & Theodoſio A. I. coss.

INTERPRETATIO. *Iudex prouinciæ cuiuſlibet, vel quicunque in adminiſtratione conſtitutus, ſi habeant aliqui adultos filios ſecum, in prædicto honore poſiti, aut propinquos, vel qui ipſis in conſortio adminiſtrationis videntur adiuncti, ſi per poteſtatem, aut comminando parentibus, aut terrendo forte tutores, ſiue curatores vel ipſas quoque puellas ſponſaliorum nomine aut arrarum, ad obligandam cuiuſlibet domũ aliqua dederint, ſi cõtra hanc voluntatem aut parentes, aut ipſæ puellæ reſultare voluerint, habeant liberam facultatem renuere, quod ita ſuſcepiſſe videntur. Nec pœnã ſibi nouerint quadrupli exigendam, ſed etiam ea quæ ſub terrore viſa ſunt accepiſſe, in lucrum ſuum ſi voluerint retinebunt, nec conſtringi poſſunt, niſi forte ex ſuo arbitrio reddere voluerint. Nam ſi poſt adminiſtrationem, aut parentum, aut puellarum, circa eos qui ſponſalia dederint, voluntas nubendi permanſerit, ſequatur electa coniunctio.*

De Nuptiis. *Tit. VII.*

I. Imppp. Valent. Valens, & Gratia. AAA. ad Senatum.

Viduæ intra xxv. annum degentes, etiamſi emancipationis libertate gaudeant, tamẽ in ſecundas nuptias non ſine patris ſententia conueniant. † In oppugnationem ceſſent itaque ſequeſtres, atque interpretes, taciti nuntij, renuntiique corrupti. Nuptias nobiles nemo redimat, nemo ſollicitet, ſed publice cõſulatur affinitas, adhibeatur frequentia Procerum. Quod ſi in conditionis delectu mulieris voluntas certat ſententiæ propinquorum, placet admodum, vt in pupillarum coniunctionibus ſanctum eſt, habendo examini auctoritatẽ quoque iudiciariæ cognitionis adiungi, vt ſi pares ſunt genere ac moribus petitores, is potior æſtimetur, quem ſibi conſulens mulier adprobarit. Sed ne forte hij, qui gradu proximo ad viduarum ſucceſſiones vocantur, etiam honeſtas nuptias impediant, ſi huius rei ſuſpitio proceſſerit, eorum volumus auctoritatẽ iudiciumque ſuccedere, ad quos etiamſi fatalis ſors interceſſerit, tamen hereditatis commodum peruenire non poſſit. Dat. xvii. Kal. Aug. Grat. A. II. & Probo coss.

† aut in oppugnatione. Ceſſent

INTERPRETATIO. *Viduæ intra viceſimum & quintum annum ſi fuerint conſtitutæ adhuc viuis parentibus, tametſi emancipatione adquiſierint libertatem, ſi ad ſecundas nuptias venire voluerint, nouerint cõiunctionem ſuam in patrum poteſtate, non in propria voluntate conſiſtere. Et eorum electione, non quorumcunque amicorum, aut familiarium ſequendum eſſe conſenſum. Si vero patres mortui ſint, nec ſic quoque ex ſuo ſingulariter arbitrio nubendi habeant poteſtatem, ſed pro honeſtate coniunctionis iudicium ſequendum eſt propinquorũ. Quod ſi duo petitores extiterint, conſulendi ſunt quidem parentes, nec prætermittendus eſt etiam iudex, qui voluntatem fœminæ pro honeſtiore duntaxat parte proſpiciat. Nec illis tantum propinquis præſtet adſenſum, qui ſuſpitione hereditatis vtuntur, qui forte dum nuptias differunt, pro ſucceſſione hereditatis mulieris mortem expectare videntur: ſed illorum magis, ſi talis conditio intercedit, electio ſequenda eſt, qui nihil poſſunt de ipſius hereditate conquirere.*

II. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Cynegio Præfecto P.

Ne quis Chriſtianam mulierem in matrimonium Iudæus accipiat, neque

Iudææ

Iudææ Chriſtianus coniugium ſortiatur:nam ſi quis aliquid huiuſmodi admiſerit,adulterij vicem commiſsi huius crimen obtinebit, libertate in accuſandū publicis quoque vocibus relaxata. Dat. Prid.Id.Mart. Theſſal. Theod. XII.& Cynegio v.c. coss.

INTERPRETATIO. *Legis huius ſeueritate prohibetur, vt nec Iudaus Chriſtiana matrimonio vtatur, nec Chriſtianus homo Iudaam vxorē accipiat. Quod ſi aliqui contra vetitum ſe tali coniunctioni miſcuerint, nouerint ſe ea pœna, qua adulterii damnantur, perſequendos, & accuſationem huius criminis non ſolum propinquis, ſed etiam ad perſequendum omnibus eſſe permiſſam.*

III. Impp. Theod.& Valent. AA. Hierio PF.P.

Si donationum ante nuptias, vel dotis inſtrumenta defuerint, pompa etiam, aliaque nuptiarum celebritas omittatur, nullus æſtimet ob id deeſſe, recte alias inito matrimonio, firmitatem, vel ex eo natis liberis iura poſſe legitimorū auferri, ſi inter pares honeſtate perſonas, nulla lege impediente fiat conſortium, quod ipſorum conſenſu, atque amicorum fide firmatur, & cetera. Dat.X. Kal. Mart.Conſtantinop.Felice & Tauro coss.

INTERPRETATIO. *Si occaſio talis emerſerit, vt nuptia ſolennitate debita careant, aut etiam donationes ſponſalitia fieri, aut dos celebrari non poſſit, ſed conuenientibus animis ſe matrimonio copulauerint, ſufficiet æqualibus perſonis conueniens electio atque conſenſus, ſic tamen, vt conſcientia intercedat amicorum, & tunc ſi ita res ceſſerit, & coniunctio ſtabilis, & filij legitimi probabuntur.*

De ſecundis nuptiis. *Tit. VIII.*

1. Imppp. Grat. Valent.& Theod. AAA. Eutropio PF.P.

SI qua ex fœminis perdito marito, intra anni ſpatium alteri feſtinarit nubere: (parū enim temporis poſt X. menſes ſeruãdum adiicimus, tametſi idipſum exiguum putemus,) probroſis inuſta notis, honeſtioris nobiliſque perſonæ & decore & iure priuetur, atque omnia, quæ de prioris mariti bonis, vel iure ſponſaliorum, vel iudicio defuncti coniugis conſecuta fuerãt, amittat, Et ſciat nec de noſtro beneficio, vel adnotatione ſperandum ſibi eſſe ſubſidium. Dat. III. Kal. Ian. Conſtantinop. Eucherio & Syagrio coss.

INTERPRETATIO. *Mulier, qua poſt mortem mariti, intra annum alteri viro nupſerit, ſciat ſe infamia ſubiacere, & notabilem vſque adeo reddi, vt quacunque ſponſalitia largitate percepit, vel ſi per teſtamentum ipſi aliquid prior maritus donauit, amittat, & totum illius filiis cedat. Si filij non fuerint, illis profuturum perſonis, qui priori marito gradu proximiori iunguntur, & hoc ſibi per ſucceſſionem poterunt vindicare.*

II. Iidem AAA. Floro P.F.P.

Fœminæ, quæ ſuſceptis ex priore matrimonio filiis, ad ſecundas tranſierint nuptias, quicquid ex facultatibus priorum maritorum ſponſaliorū iure, quicquid etiam nuptiarum ſolennitate perceperint, quicquid aut mortis cauſa donationibus factis, aut teſtamenti iure directo, aut fideicommiſſi, vel legati titulo, vel cuiuſlibet munificæ liberalitatis præmio ex bonis maritorum fuerint adſecutæ, id totum, ita vt perceperint, integrum ad filios, quos ex præcedenti coniugio habuerint, tranſmittant, vel ad quemlibet ex filiis: dummodo ex hiis tantum,

tum,quos tali ſucceſsione digniſsimos iudicamus,in quos contemplatione meritorum liberalitatis ſuę iudicium mater crediderit dirigẽdum. Nec quicquam eædem fœminæ ex iiſdem facultatibus abalienandi in quamlibet extraneam perſonam, vel ſucceſsionem ex alterius matrimonij coniunctione ſuſceptam, præſumant. Atque habeant poteſtatem poſsidendi tantum in diem vitæ, non etiam ab alienandi facultate cõceſſa. Nam ſi quid ex iiſdem rebus per fraudem ſæuioris animi in alium quemlibet fuerit à poſsidente trãſlatum, maternarum redintegrabitur compenſationibus facultatum: quo inlibata ad hos quos ſtatuimus heredes bona,& incorrupta perueniant. Illud etiam addimus legi, vt ſi aliquis ex iiſdem filiis,quos ex priore matrimonio ſuſceptos eſſe conſtabit, forte deceſſet, qui ſorores vel ſororem, non etiam fratrem relinquens, Senatus conſulti beneficio matri ſimul ac ſororibus ſucceſſionis locum feciſſe videatur, ſeu etiam filia, quæ nullo exiſtente fratre, & ſuperſtitibus matre ac ſororibus tantum, adeundæ hereditatis locum matri pro dimidia portione ſeruabit, quod ſucceſſionis beneficio mater videbitur conſecuta, in diem vitæ pro ſibi debita portione ſola tantum poſſeſſione delata, omne hiis qui ſupererũt ex priore ſuſcepti matrimonio filiis relinquat, nec ſuper iſtiuſmodi facultatibus teſtandi in quamlibet aliam extraneam perſonam, vel quicquam abalienandi habeat poteſtatẽ. Quod ſi nullam ex priore matrimonio habuerit ſucceſſionẽ, vel natus natiúe deceſſerint, omne quod quoquomodo percepit, pleni proprietate iuris obtineat, atque ex iis nanciſcendi dominij,& teſtandi circa quem voluerit liberam habeat poteſtatem. Similiter etiam admoneri maritos volumus & pietatis & legis exemplo, quos etſi vinculo non aſtringimus, velut impoſitę ſeuerius ſanctionis, religionis tamen iure cohibemus, vt ſciant id à ſe promptius ſperari cõtemplatione iuſtitiæ, quod neceſſitate propoſitę obſeruationis matribus imperatur, ne ſi ita neceſſitas erit, circa eorum perſonam ſubſidio ſanctionis exigi ab eis oporteat, quod optari interim ſperarique condeceat. Dat. vi. Kal. Ian. Conſtantinop. Antonio & Syagrio cos. †XVI.

INTERPRETATIO. *Mulieres, quæ amiſsis maritis ad alias poſtea nuptias legitimo tempore, id eſt, expleto anno, venerint, ſi ex priori marito filios habuerint, quicquid per ſponſalitiam largitatem, vel nuptiarum tempore conſecutæ ſunt, totum filiis conſeruabunt, nec in alias vel extraneas perſonas nouerint transferendum. Quicquid vero prior maritus per teſtamentum, ſeu fideicommiſſum, ſeu legati titulo, vel mortis cauſa vxori donauerit, de his rebus quas talis mulier donatione percepit, ſeu omnibus filiis, ſeu in vnũ pro merito ſeruitij, ſi conferre voluerit, liberam habebit facultatem, ita vt ei de bonis prioris mariti à filiis ipſius quicquam alienare non liceat. Quod ſi præſumpſerit, de propriis facultatibus nouerit compenſandum. Hoc ſpecialius huic legi credidit inſerendũ, vt mulieri, cum ad alias nuptias venerit, ſi de filiis quos ex matrimonio priore ſuſceperat, maſculus moriatur, eo caſu vt matrem & ſorores, aut certe ſororem ſuperſtitem dimittat, & fratrem non dimittat, qui matrem poßit excludere, tunc beneficio legis, mater cum filiabus, vel filia, æquali ſorte ſuccedat. Si vero filia moriatur, & matrem & ſorores tantum dimittat, dimidiam defunctæ filiæ hereditatem mater adquirat, & media ſororibus, ſeu vna, ſeu plures ſint proficiat. Ea tamẽ ratione, vt dum advixerit mater, adquiſitam ex hac filij aut filiæ medietatem tantummodo in vſufructu poßideat. Et reliquis, ſi ſupererunt ex priore matrimonio, filiis, poſt obitum derelinquat, ad alias perſonas in*

transferendo nec per teſtamentum, nec per donationem habitura licentiam. Cui mulieri ſi de priore marito filij non ſuperſint, tunc quaecunque, quæ ſub hac occaſione percepit, ſibi velut propriam vindicet facultatem, & in quemcunque voluerit iure tranſmittat. In hac etiam lege ſimilem & patribus mortuis vxoribus conditionem, ſi ad alias nuptias venerint, voluit obſeruari, vt ſi de priore vxore filij vel filiæ fuerint, ex quibus aliqui moriantur, & in ſuam portionem locum patri faciāt, poſt illius obitum fratribus vel ſororibus, qui ſupererunt de ipſo coniugio, portio relicta proficiat, nec poterit per patriam poteſtatem ad alias tranſire perſonas.

III. Impp. Honor. & Theod. A A.
Ioanni P. F. P.

Nulli videatur ambiguum, eorum quæ nuptiarum tempore mulieres accipiunt, etiamſi ad ſecundas nuptias, extantibus ex priore matrimonio liberis, emenſo tempore forte migrauerint, in diem vitæ vſum fructum circa eas debere durare, ſalua iis proprietate, quibus ius integrum poſt earum obitum leges ſacratiſsimæ reſeruarunt, vt manifeſtum eſt, quod delatum ex priori coniugio liberis conſtat. Dat. X. Kal. Iul. Rau. D D. N N. Honor. VIII. & Theod. V. A A. coss.

INTERPRETATIO. *Notiſſimum valde eſt, has facultates quas tempore nuptiarum mulieres à maritis accipiunt, ſuo dominio vindicare. Et ſi maritum mori contigerit qui tamen filios derelinquat, & poſt tranſacta luctus tempora legitime ad alias nuptias venerint, in diem vitæ ſuæ donatarum rerum teneant vſum fructum. Poſt obitum vero earum, ad prioris mariti filios omnia reuertantur, nec exinde aliquid matribus viuis filiis in aliorum iura transferre permiſſum eſt.*

Si ſecundo nupſerit mulier, cui maritus vſum fructum reliquerit. *Tit. IX.*

I. Impp. Arcad. & Honor. A A. Aſterio
Com. Orientis.

APerta definitione ſignamus, longe aliud eſſe quod de rebus ante nuptias à noſtra manſuetudine conſtitutum eſt, aliud quod de iis quæ ex patrimonio proprio vir ſuo arbitrio ad vſum fructū vxori derelinquit: nam in eo vſu fructu, quem vir extrema conſtituens voluntate, de rebus propriis vxori dimiſerit, ſtatim poſt ſecundas nuptias mulieri volumus imminere iacturam, ſecundum eam legem, quæ de hoc articulo non dubitatur emiſſa. De vſu fructu vero rerum ante nuptias donatarum, ea ſeruari, quæ lex ſaluberrima anterior plena definitione decreuit. Dat. XVI. Kal. Mar. Conſtantinop. Honorio A. IIII. & Eutichiano coss.

INTERPRETATIO. *Clara interpretatione has duas ſententias explanauit, vt præter ſponſalitiam donationem, ſi maritus moriens de patrimonio ſuo vſum fructum reliquit vxori, iuxta voluntatem eius relicta poſſideat, ita vt ſi mulier poſtea alio viro nupſerit, mox vſum fructum ex teſtamento adquiſitum filiis eius refundat, à quo vſum fructum fuerat conſecuta: vſum fructū vero de ſponſalitia largitate vſque ad obitum ſuum ſicuti ſuperius alia lex locuta eſt, merito retinebit. Unde hac ipſa poſt obitum matris, ad illius mariti filios, qui donauit, proprietas reditura eſt.*

Si nuptia

Si nuptiæ ex reſcripto petantur. *Tit. X.*

1. Impp. Honor. & Theod. A A. Theodoro P F. P.

QVidam vetuſti iuris ordine prætermiſſo, obreptione precum nuptias quas ſe intelligunt non mereri, de nobis æſtimant poſtulandas, ſe habere puellę conſenſum confingentes: quapropter tale ſponſaliorum genus pręſentis legis definitione prohibemus. Si quis igitur cōtra hanc definitionem nuptias precum ſubreptione meruerit, amiſſionem bonorum, & pœnam deportationis ſubiturum ſe eſſe non ambigat. Et amiſſo iure matrimonij, quod prohibita vſurpatione meruerit, filios ſe iuſte hac ratione ſuſceptos non habiturum; nec vnquam poſtulatę indulgentię adnotationiſve principis indulto efficacem ſe venię effectum meruiſſe, Exceptis hiis, quos conſobrinorum, hoc eſt quarti gradus coniunctionem, lex triumphalis memoriæ patris noſtri exemplo indultorum ſupplicare non vetauit: exceptiſque his, qui parentum ſponſione de nuptiis filiarum impleri deſiderant, vel ſponſalia, hoc eſt arrarum data nomine, reddi ſibi pręcepto legum cum quadrupli pœna depoſcunt. Nos enim peti de nobis nuptias ſupplicatione prohibemus, quas deceat de voluntate parentum, vel de ipſis adultis puellis, aut mulieribus impetrari: Nam ſi negato coniugio, quod fuerat ante promiſſum, lis aliqua legum pręcepto naſcatur, de iure nos conſuli non vetamus. Dat. Kal. Feb. Rauennæ D D. NN. Honorio VIII. & Theod. III. A A. COSS.

INTERPRETATIO. *Fit aliquoties à quibuſdam, vt obliti ſeueritatem legum, obrepere principis audeant maieſtati, & coniugia ſibi expetant ex præcepto, quæ conſequi nō merentur, vt de conſenſu parentum, vel puellæ mentiantur: qua de cauſa huiuſmodi audaciam interdicit. Quicunque ergo ſub tali obreptione matrimoniū ſe obtinere putauerit, & amiſſione bonorum, & exilij relegatione ſe nouerit eſſe damnandum: nec matrimonium quod taliter quæſierit, habiturum, nec filios tali ordine & ambitione ſuſceptos legitimos appellandos: nec etiam per ſupplicationem huius præſumptionis veniam promereri. His vero quos in quartū gradum originis coniunctio præſumptiua copulauerit, quia nocabile eſt, tamen ſi ſupplicauerint, venia relaxabit. Nec his interdici, vt præceptū expetant maieſtatis, qui parentum placito copulantur. Illi vero qui pactis ſibi viuis parentibus puellis, ab ipſis puellis poſt parentum obitum contemnuntur, præcepti tenore, in quadruplum arrarum nomine data vel donata recipiant: nam de reliquo ſi ante definita non fuerint, per ſupplicationem coniugia poſtulari omni ſeueritate prohibuit. Cæterum ſi cum parentibus puellæ, aut cum ipſa puella quis de nuptiis pactus fuerit, & vnus ex his voluerit de placito eius reſilire, nos ab eo qui diſpicitur conſuli non vetamus. Reliqua pars legis iſtius alibi iam habetur expoſita.*

Si quacumque præditus poteſtate, nuptias petat inuita. *Tit. XI.*

1. Imppp. Grat. Valent. & Theod. A A A. Neoterio P F. P.

SI quis ordinaria, vel qualibet præditus poteſtate, circa nuptias inuitis ipſis vel parentibus contrahendas, ſiue pupillæ, ſiue apud patres, virgines ſiue viduæ erunt, ſiue & ſui iuris viduæ, denique cuiuſcunque ſortis, occaſione poteſtatis vtatur, & minacem fauorem ſuum

inuitis iis quorum vtilitas agitur, exhibere, aut exhibuiſſe detegitur, hunc & multæ librarum auri decem obnoxium ſtatuimus, & cum honore abierit, peractam dignitatem vſurpare prohibemus. Tali ſcilicet pœna, vt ſi circa honorem eum, quo male vſus eſt, vindicandum ſtatuti noſtri ſanctioni parere noluerit, ſemper eam prouinciam, in qua ſibi hoc vſurpauerit, habitare per iugę biennium non ſinatur. † Qui tamen contra latentem malitiam † parum quaſdam domos, vel quoſdam parentes intelligimus muniendos, iubemus, vt quicunque iis, & quæcunque erit latentibus per iudicem promiſsis, minisve tentata ad eius matrimonium, cui aſpernatur præſtare cōſenſum, confeſtim cōteſtatione propoſita, cum ſua ſuorúmque domo ad iuriſdictionē eius deſinat pertinere, Curaturis hoc vniuſcuiuſque ciuitatis vindicibus, & eiuſdem iudicis Apparitoribus. Equidem ſi hæc prauitas ordinarij iudicis erit, vniuerſa eius domus ratio, atque omnia vel ciuilia, vel criminalia negocia, quàm diu idem in adminiſtratione fuerit, Vicario competant. Sin autem Vicarius, vel ſimilis poteſtatis, vim eiuſmodi contrahendo matrimonio molietur, viciſsim ordinarius iudex interceſſor exiſtat: Si erunt vterque ſuſpecti, ad inluſ. præfecturam ſpecialiter talium domorum, quam diu idem adminiſtrauerit, tutela pertineat. Dat. x v. Kalend. Iul. Theſſalonicæ, Gratiano A. v. & Theod. A. I. COSS.

† al. Quis
† præterea

INTERPRETATIO. *Si aliquis de his iudicibus, qui prouincias adminiſtrant, vel etiam hiis quibus ciuitates, vel loca commiſſa ſunt, per potentiam inuitis parentibus virgines, aut etiam viduas, ſi ſui iuris ſint, per poteſtatem ad nuptias ſuas addixerint: aut ſi pupillæ ſint, & earum vtilitatibus obuiantes per terrorem, aut per quorumcunque colludium addicantur vt his perſonis, de quibus loquitur, inuitè iungantur, quicunque hoc præſumpſerit, decem pōdo auri ſe nouerit condemnandū, & in ea Prouincia, in qua iudex fuerit, dignitate amiſſa biennio prohibeatur accedere. Beneficium tamen lex iſta aduerſus eiuſmodi homines parentibus, vel ipſis mulieribus, quæ in ſuo iure ſunt, vel qui minorum ætates tuentur, indulſit, vt conteſtationes ad alios iudices, vel ciuitates proximas deferant, & eorum patrocinio defendantur. Vt ſi in eadem prouincia ſit alia poteſtas, tempore ſi ſint duo iudices, vnus priuata, & alius dominica iura gubernans, ſi ab altero ſub hac conditione quæcunque perſona premitur, alterius tutela debeat defenſari, aut certe ad magnificam poteſtatem, quæ principis auribus hoc poſſit intimare, recurrat.*

De inceſtis nuptiis. Tit. XII.

I. Impp. Conſtantinus & Conſtans A A. ad Prouinciales Fenices.

SI quis filiam fratris ſororisve faciendam crediderit abominanter vxorem, aut in eius amplexum non vt patruus aut auunculus conuolauerit, capitalis ſententiæ pœna teneatur. Dat. prid. Kal. Apr. Antiochiæ Conſtantino & Conſtante A A. COSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque hominum cum fratris filia, vel ſororis inceſtam coniunctionem ſe habere crediderit, capitalem ſententiam ſe nouerit ſubiturum.*

II. Impp. Conſtantinus & Conſtans A A. & Iulianus Cæſar, ad Voluſianum Vicarium Vrbis.

Et ſi licitum veteres crediderunt, nuptiis fratris ſolutis ducere fratris vxorem: Licitum etiam, poſt mortem mulieris, aut diuortium, contrahere cum eiuſdem ſorore coniugium. Abſtineant huiuſmodi nuptiis vniuerſi, nec æſtiment, poſſe legitimos liberos ex hoc conſortio procreari: nam ſpurios eſſe conuenit, qui naſcentur.

naſcentur. Dat.Prid. Kal. Maij. Romæ, Arbitione & Lolliano coss.

INTERPRETATIO. *Fratris vxorem ducendi, vel vni viro duas ſorores habendi penitus licentia denegatur, nam ex tali coniugio procreati filij, legitimi non habentur.*

III. Impp. Arcad.& Honor. AA. Eutichiano PF.P.

Manente circa eos ſententia qui poſt latam dudum legem quoquomodo abſoluti ſunt aut puniti, ſi quis inceſtis poſt hac conſobrinę ſuę vel ſororis, aut fratris filię, vxoríſve eius, poſtremo cuius vetitum damnatumque coniugium eſt, ſeſe nuptiis funeſtarit, deſignato quidē lege ſupplicio, hoc eſt igniū, & proſcriptionis careat, proprias etiā quādiu vixerit teneat facultates. Sed neq; vxorē neq; filios ex ea editos habere credatur, vt nihil prorſus prędictis, ne per interpoſitā quidem perſonā, vel donet ſuperſtes, vel mortuus derelinquat. Dos ſi qua forte ſolenniter aut data, aut dicta, aut promiſſa fuerit, iuxta ius antiquum fiſci noſtri commodis cedat: teſtamento ſuo extraneis nihil derelinquat, ſed ſiue teſtato, ſiue inteſtato, legibus ei & iure ſuccedant, ſi qui forte ex iuſto & legitimo matrimonio editi fuerint, hoc eſt de deſcendentibus, filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis: de aſcendentibus, pater, mater, auus, auia: de latere, frater, ſoror, patruus, amita: Teſtandi ſanè ita demum habeat facultatem, vt hiis tantum perſonis pro iuris ac legum, quod voluerit, arbitrio relinquat, quas ſuccedere imperialis præcepti tenore mandauimus: ita tamen, vt hereditate diē functi penitus arceatur, ſi quis ex iis quos memorauimus, in contrahendis inceſtis nuptiis participatum, atque conſilium iniſſe monſtrabitur: ſucceſſuro in locum illius, qui poſt eum gradū proximus inuenitur. Id ſanè quod de viris cauimus, etiam de fœminis, quæ prædictorum ſe conſortio commaculauerint cuſtodiatur: memoratis vero perſonis non extantibus, fiſco locus pateat. Ad cuius legis nexum & conditionem pertinere iubemus, ſi qui forte iamdudum, hoc eſt ante promulgationem huiuſce legis, illicitis memoratarum nuptiarum ſceleribus commaculati, quoquo modo latere potuerunt. Dat. VI. Id. Decemb. Conſtantinop. Arcad. IIII. & Honor. III. AA. coss.

INTERPRETATIO. *Poſt prioris legis ſententiam, quæ de talibus perſonis lata eſt, id præcipit obſeruari, vt diſtrictione legis ſupplicio & proſcriptione liberi quiſque ille aut ſororis aut fratris filiam, aut certe vlterioris gradus conſobrinam, aut certe fratris vxorem ſceleratis ſibi nuptiis iunxerit, huic pœnæ ſubiaceat, vt de tali cōſortio ſeparetur. Atque etiam ſi filios habuerint, non habeantur heredes legitimi, nec heredes, ſed infamia ſint notatæ vtraque perſonæ, ita vt poſſidere tātum proprias facultates principis beneficio videantur. Cæterum nullum præſumant ſubire contractuum donandi atque teſtandi facultate ſubmota: ſed nec ipſis fœminis, quas taliter ſortiti ſunt, aliquid conferant, & ſi aliquid tempore nuptiarum ſibi dederint, reuocetur ad fiſcum: aut etiam ſi filios habuerint, non per ſuppoſitam, aut per aliam perſonam, aut per commentitiam donationem ad illos quicquam ex eorum facultate perueniat, ſed ipſis mortuis ad legitimos heredes quoſcunque gradus admittit, vſque ad certum originis locum ab inteſtato ipſi ſuccedunt. Teſtandi etiam eis in his tantum perſonis, quibus lege conceſſum eſt permiſſa poteſtas, ita vt ex his quos elegerint ſcribant heredes, ita tamen, vt ſi qui in tali conſortio conſenſum cum his habuiſſe docentur hereditate excluſi, aliis in proximo gradu venientibus locum faciant: Nam ſi deſunt perſonæ propinquorum, quos ad ſucceſſionem vocat lex, tunc in eorum facultatibus fiſcus accedat.*

IIII. Impp. Honor. & Theod. A A. Aureliano II. P F. P.

Tanquam inceſtum commiſerit habeatur, qui poſt prioris coniugis amiſſionem, ſororem eius in matrimonium proprium crediderit ſortiendam. Pari ac ſimili ratione etiam ſi qua poſt interitum mariti in germani eius nuptias crediderit aſpirandum, illo ſine dubio inſecuturo, quod ex hoc contubernio nec filij legitimi habebuntur, nec in ſacris patris erunt, nec paternam vt ſui ſuſcipient hereditatem. Dat. XVII. Kal. Ian. Conſtantinop. D D. NN. Honor. X. & Theod. VI. A A. COSS.

INTERPRETATIO. *Quæcunque mulier ſororis ſuæ maritum poſt illius mortem acceperit, vel ſi quis ex viris mortua vxore, ſororem eius aliis nuptiis ſibi coniunxerit, nouerint tali conſortio ſe eſſe notabiles, & filij qui exinde fuerint procreati, ex ſucceſſione excludantur, ſed nec inter filios habebuntur.*

De dotibus. *Tit.* XIII.

I. Impp. Conſtant. & Conſtans A A. Ad Philippum P F. P.

DE moribus actio vltra perſonam extendi non poteſt, nec in heredem dabitur, nec tribuetur heredi. Data XII. Kal. Octob. Liminio & Catulino COSS.

INTERPRETATIO. *Si de moribus maritus vxorem accuſat, hoc eſt in maleficio, in adulterio, ſimilibus aliiſque criminibus, ſi mortua vxor fuerit, heredes eius accuſari non poſſunt: quia crimina cum auctore deficiunt, tamen & ſi maritus mortuus fuerit quia accuſabat vxorem, ab herede mariti mulier non poteſt accuſari.*

II. Imp. Iulianus A. ad Mamertinum P F. P.

In dote reddenda, & retentiones ex iure venientes, & pacta quæ legibus conſentanea eſſe monſtrãtur, placet etiam ex huius ſanctionis auctoritate intemerata inuiolataque ſeruari. Dat. IIII. Kal. Mar. Iuliano A. IIII. & Salluſtio COSS.

INTERPRETATIO. *Pacta inter maritum & vxorem, quæ de dote inita ſunt, & cum lege concordant, hæc lex ſicut reliquas pactiones valere præcepit. De retentationibus vero, quia hoc lex iſta non euidenter oſtendit, in iure, hoc eſt, in Pauli Sententiis, ſub titulo, De dotibus requirendum, aut certe in Pauli reſponſis ſub titulo, De re vxoria.* *Iulius Paulus*

III. Impp. Honor. & Theod. A A. Mariniano P F. P.

Poſt alia.

Si conſtante matrimonio maritus fatali fuerit ſorte conſumptus, dos quæ data dicitur vel promiſſa ex eius vxoris facultatibus ad fœminam reuertatur, nihilque ſibi ex hoc defuncti heres audeat vindicare, quod ad mulierem recurrere fecit obitus maritalis. Et ſi fortaſſe conſtante matrimonio à marito vxori dos refuſa eſt, quod legibus ſtare non poteſt, quia donationis inſtar perſpicitur obtinere, eadem vxore defuncta, marito ab eius heredibus cum fructibus ex die refuſæ dotis reſtituatur, ita vt proprietas eiuſdem à liberis ex eadem ſuſceptis alienari à marito non poſſit. &c. Dat. III. Non. Nouemb. Rau. Honor. XIII & Theod. X. A. COSS.

INTERPRETATIO. *Si contigerit, vt maritus vxore ſuperſtite moriatur, quæcunque à muliere marito in dotem data fuerant, ad ſuum dominium fœmina reuocabit, nec heredes defuncti mariti hoc vindicare præſumant: Nam ſi maritus dum ad viueret, hoc ipſum*

ipſum quod à muliere in dote perceperat, fortaſſe refuderit, quia ſimilitudo donationis eſt refuſio, nullam obtinet firmitatem. Si mortua fuerit mulier, non poterũt eius heredes hoc ſibimet vindicare: ſed marito etiam cum fructibus hoc iubetur debere reſtitui: ſic tamen, vt fierunt filij, non ſibi hoc dum ad vixerit pater eorum, quaſi ex bonis maternis vindicent, nec pater aliquid aliud, niſi vſum fructum exinde habere debebit, nec transferendi in aliam perſonam habebit nec transferendi liberam poteſtatem, ſed omnia poſt obitum eius, ad communes filios reuertantur.

IIII. Impp. Theod. & Valent. AA. Hierio PF. P. Poſt alia.

Ad exactionem dotis, quam ſemel præſtari placuit, qualiacunque ſufficere verba cenſemus, etiam ſi dictio vel ſtipulatio in pollicitatione rerum dotalium minime fuerit ſubſecuta. &c. Dat. x. Kal. Mar. Conſt. Felice & Tauro COSS.

INTERPRETATIO. *Adimplendam vel exigendam dotem, hoc eſt, quæ à muliere tempore nuptiarum viro datur, etiamſi deſit ſtipulatio promittentis, & verba iuridica, dos valere iubetur.*

De nuptiis Gentilium. *Tit.* *XIIII.*

I. Impp. Valent. & Valens AA. ad Theod. Magiſtrum equitum.

NVlli prouincialium, cuiuſcunque ordinis aut loci fuerit, cum barbara ſit vxore coniugium: nec vlli gentilium prouincialis fœmina copuletur. Quod ſi quæ inter prouinciales atque gentiles affinitates ex huiuſmodi nuptiis extiterint, quod in iis ſuſceptũ vel noxiũ detegitur, capitaliter expietur. Dat. v. Kal. Iun. Valent. & Valente AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Nullus Romanorum barbaram cuiuſlibet gentis habere præſumat vxorem, neque Barbarorum coniugiis mulieres Romanæ in matrimonio coniungantur, quod ſi fecerint, ſe capitali ſententiæ nouerint ſubiacere.*

De fideiuſſoribus dotium. *Tit.* *XV.*

I. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. † Martiniano Com. Orientis. †*Mariniano*

OMnium ſponſorum vel fideiuſſorum, deinceps in cauenda dotis ſponſione promiſsiones abſoluimus. Dat. III. Id. Nouemb. Conſtantinop. Arcad. A. II. & Rufino COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis implendæ dotis cauſa pro muliere fideiuſſor acceſſerit, pro hac fideiuſſione non tenebitur obnoxius.*

De Repudiis. *Tit.* *XVI.*

I. Imp. Conſtant. A. ad Ablauium PF. P.

PLacet, mulieri non licere propter ſuas prauas cupiditates marito repudium mittere exquiſita cauſa, velut ebrioſo, aut aleatori, aut mulierculario: nec vero maritis per quaſcunque occaſiones vxores ſuas dimittere. Sed in repudio mittendo à fœmina hæc ſola crimina inquiri, ſi homicidam, vel medicamentarium, vel ſepulchrorum diſſolutorem maritum ſuum eſſe probauerit, vt ita demum laudata omnem ſuam dotem recipiat. Nam ſi præter hæc tria crimina repudium marito miſerit, oportet eam vſq; ad acuculã capitis in domo mariti deponere. & pro tã magna ſui cõfidẽtia in inſulã deportari. In maſculis etiã ſi repudiũ mittant, hæc tria crimina inquiri conueniet, ſi mœchã, vel medicamentariã, vel conciliatricẽ repudiare voluerit. Nam ſi ab hiis criminibus liberam eiecerit, omnẽ dotem reſtituere debet, &

aliam non ducere. Quod ſi fecerit, priori coniugi facultas dabitur eius domum inuadere, & omnem dotem poſterioris vxoris ad ſemetipſam trãsferre pro iniuria ſibi inlata. Dat. III. Non. Maij. Baſſo & Ablauio coss.

INTERPRETATIO. *Certis rebus & probatis cauſis, inter vxorem & maritum repudiandi locus patet, nam leui obiectione matrimonium ſolui prohibetur: quod ſi forte mulier dicat maritum ſuum aut ebrioſum, aut luxuriæ deditum, non propterea repudiandus eſt, niſi forte eum aut homicidam, aut maleficum, aut ſepulchri violatorem eſſe docuerit, quibus criminibus conuictus ſine culpa mulieris merito videtur excludi, & mulier recepta dote diſcedit: Nam ſi hæc crimina mulier non potuerit adprobare, hac pœna mutatur, vt & dotem quam dederat, vel pro ipſa data fuerat, & donationẽ quam percepit amittat, atque etiam exilij relegatione teneatur. Quod ſi à viro mulier repellatur, nec ipſe niſi certis criminibus ream docuerit, pro leui, vt adſolet, iurgio repudiare nõ permittitur, niſi fortaſſe adulteram, aut maleficam, aut conciliatricẽ eam probare ſufficiat. Quod ſi docere non potuerit, dotem mulieri reſtituat, & aliam ducere non præſumat vxorem. Quod ſi forte tentauerit, habebit mulier liberam facultatem, quæ innocens eiecta eſt, domũ mariti ſui, atq; omnẽ eius ſubſtantiã ſibimet vindicare. Quod dinoſcitur ordinatũ, vt etiã ſecundæ vxoris dotẽ repudiata iniuſte mulier iubeatur adquirere.*

II. Imppp. Honor. & Theod. & Conſtant. AAA. Palladio P. F. P.

Mulier quę repudij à ſe dati oblatione diſceſſerit, ſi nullas probauerit diuortij ſui cauſas, abolitis donationibus, quas ſpõſa perceperat, etiam dote priuetur, deportationis addicenda ſuppliciis: cui non ſolum ſecundi viri copulam, verumetiam poſtliminij ius negamus. Sin vero morum vitia, ac mediocres culpas mulier matrimonio reluctata cõuicerit, perditura dotem, donationem viro refundat, nullius vnquam penitus ſocianda coniugio, quæ ne viduitatẽ ſtupri procacitate commaculet, accuſationem repudiato marito iure deferimus. Reſtat vt ſi graues cauſas, atque inuolũtam criminibus magnis conſcientiam probauerit, quæ recedit dotis ſuæ compos, ſponſalem quoque obtineat largitatem, atque à repudij die poſt quinquennium nubẽdi recipiat poteſtatem: tunc enim videbitur, ſui magis viri id execratione, quã alieni appetitione feciſſe. Sanè ſi diuortium prior maritus obiecerit, ac mulieri graue crimen intulerit, perſequatur legibus accuſatam, impetratáque vindicta & dote potiatur, & ſuã recipiat largitatem, & ducendi mox alteram, liberum ſortiatur arbitrium. Si vero morum eſt culpa non criminum, donationem recipiat, dotẽ relinquat, aliam poſt biennium ducturus vxorem. Quod ſi matrimonium ſolo maluerit ſeparare diſſenſu, nulliſque vitiis peccatiſque grauetur excluſa, & donationem vir perdat & dotem, ac perpetuo cœlibatu inſolentis diuortij pœnam de ſolitudinis mœrore ſuſtineat, mulieri poſt anni metas nuptiarum poteſtate conceſſa. Super retentionibus autem dotium propter liberos iuris antiqui præcepimus cauta ſeruari. Dat. VI. Id. Mart. Rau. Euſtaſio & Agricola coss.

INTERPRETATIO. *Si mulier prior marito repudium intulerit, & ſtatutas lege non docuerit cauſas, amittat ſponſalitiam largitatem, nec repetat quod marito in dotem dedit, atque inſuper exilio relegata, nec nubendi locum habeat, nec ad propria reuertendi: Nam ſi leues culpas edocuerit, quibus diuortium videatur adpetere, & dote careat, & donationem refundat, neque alteri viro nubendi habeat poteſtatem. Si vero poſtea maritum dimittens, adulterio ſe forte miſcuerit, maritus etiam poſt repudiũ habeat*

beat poteſtatem perſequendi. Quod ſi mulier quæ diſcedit, in virum grauia crimina & certa probauerit, & dotem reuocabit, & quod ei maritus in ſponſalitiam largitatē contulerat, vindicabit, & poſt quinquenniū nubendi habebit liberā facultatē. Nam ſi maritus repudiū prior intulerit, probatis cauſis, vindicta percepta expulſæ vxoris dotē vindicet, donationemq́ recipiat, & cōtinuo ſi voluerit, aliā ducat vxorē: nam ſi crimina certa non fuerint, ſed vt ſolet fieri, fœmina morum leuitate diſpliceat, maritus donationē ſuam reuocet, & illi quicquid ab ea perceperat refundat ſtatim, & poſt biennium aliam ducat vxorem. Quod ſi nec morum culpa docebitur, & ſola eſt diſſenſio animorum, mulier quæ innocens expulſa eſt à marito, & donationem à viro factam ſibi vindicet, & ſuam dotem reuocet. Ille vero in perpetuum ſolitarius permanebit, nec præſumat alterius mulieris coniugio ſociari: mulier vero poſt annum ad aliud viri coniugium ſi voluerit tranſire permittitur. Propter communes vero liberos, ſi fuerint, ea præcepit obſeruari, quæ in iure de retentionibus ſtatuta ſunt pro numero filiorum, quod Paulus in libro Reſponſorum dicit, ſub titulo, De re vxoria.

De tutoribus & curatoribus creandis. Tit. XVII.

I. Imp. Conſtant. A. & Cæſ. Ad Baſſum P. P.

IN vniuerſis litib. placet, non prius puberem iuſtam habere perſonā, niſi interpoſito decreto, aut adminiſtrādi patrimonij gratia, aut ad litem fuerit curator datus, vt iuxta præcedentia noſtræ prouiſionis ſtatuta legitime initiatæ litis agitatæ in iudiciis controuerſiæ finiantur. Dat. IIII. Id. Octob. Aquileiæ. Conſtantino A. V. & Licinio COSS.

INTERPRETATIO. *Si pupillis actio inferatur, quamuis adulti videantur, ad litem venire non poſſunt, niſi forte ætas eorum curia teſtificatione firmetur, aut certe [illegible] curator patrimonium pupilli, vel negocium tueatur.*

II. Idem A. & Cæſ. ad Populum.

In fœminis tutelam legitimam conſanguineus † patruus non recuſet. Dat. pridie Kal. Ian. ipſo A. VII. & Cæſ. COSS. *Iſta interpretatione non indiget.*

III. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Proculo P. V.

Illuſtris Præfectus vrbis, adhibitis X. viris è numero Senatus ampliſſimi, & Prætore clariſſimo viro, qui tutelarib. cognitionib. præſidet, tutores curatoréſve ex quolibet ordine idoneos faciat retentari: & ſanè id libero iudicio, expertéſque damni conſtituent iudicantes, & ſi regēdis pupillaribus cenſibus ſinguli creandorum pares eſſe non poſſunt, plures ad hoc ſecundū leges veteres conueniet aduocari, vt quem cœtus ille adminiſtrandis negociis pupillorum digniſſimum iudicarit, ſola ſententia obtineat præfecturæ. Itaque hoc modo remoti à metu, qui conſilio adfuerint, permanebunt, & paruulis adultíſque iuſta defenſio ſub hac prudentium deliberatione proueniet. Quod tamē circa eorū perſonas cenſuiſſe nos palam eſt, quibus neque teſtamentarij defenſores, neque legitimi vita, ætate, facultatib. ſuppetunt. Nam vbi forte huiuſcemodi homines offerentur, ſi nihil ad defenſionem ſui priuilegiis comparabunt, vt teneri poſſint iure præſcribimus. Ceterum alia quæ in cauſis minorum antiquis legibus cauta ſunt, manere intemerata decernimus. Dat. VI. Kal. Ian. Mediolani, Timaſio & Promoto COSS.

INTERPRETATIO. *Quoties de pupillorum tutela tractatur, debent primi patriæ cum iudice, ſecūdum ætates minorū, aut tutorē aut curatorē eligere, vt ille qui ſuſceperit tut*

rit tutelam, tali electione poſsit eſſe ſecurus. Quæ tamen electio circà eas perſonas obſeruabitur, quæ nec teſtamento decretæ ſunt, nec propinquitate ad id officium adducuntur. De aliis ſanè minorum commodis legum priorum ſtatuta præcepit obſeruari.

III. Iidem A A A. Tatiano PF. P.

Matres, quæ amiſsis viris tutelam adminiſtrandorũ negociorum in liberos poſtulant, prius quam confirmatio officij talis in eas iure veniat, fateantur actis ad alias ſe nuptias non venire. Sanè in optione huiuſcemodi nulla cogitur, ſed libera in conditiones quas præſtituimus voluntate deſcendat: nam ſi malũt alia optare matrimonia, tutelas filiorum adminiſtrare non debent. Sed ne ſit facilis in eas, poſt tutelam iure ſuſceptam, irruptio, bona eius primitus, qui tutelam gerentis affectauerit nuptias, in obligationem venire, & teneri obnoxia rationibus paruulorum præcepimus: ne quid incuria, ne quid fraude depereat. Hiis illud adiungimus, vt mulier, ſi ætate maior eſt, tum demum petendæ tutelæ ius habeat, cum tutor legitimus defuerit, vel priuilegio à tutela excuſetur, vel ſuſpecti genere ſubmoueatur, vel ne ſuis quidem per animi aut corporis valetudinem adminiſtrandis facultatibus idoneus inueniatur. Quod ſi fœminæ tutelas refugerint, & præoptauerint nuptias, neque quiſquam legitimus ad pares poſſit cauſas vocari, tum demum vir illuſtris Præfectus vrbi adſcito Prætore, qui impertiendis tutoribus præſidet, ſiue Iudices, qui in prouinciis iura reſtituunt, de alio ordine per inquiſitionem dari minoribus defenſores iubebunt. Dat. XII. Kal. Feb. Mediolan. Valentiniano A. IIII. & Neoterio COSS.

INTERPRETATIO. *Mulieres mortuis maritis ſi ipſæ voluerint tutelam ſuſcipere filiorum, priuſquam hoc adſumant, actis profiteantur ſe non eſſe nupturas. Sed hoc ipſum non extorquendum eſt, ſed ſi maluerint hoc voluntate propria fateantur: nam ſi ad alias nuptias migrare voluerint, tutelam filiorum adminiſtrare non poſſunt. Sciant hoc etiam viri, qui ſibi iungendas matres poſtulant paruulorum, quod ſi mulieres tutelam adminiſtrare cœperint filiorũ, & poſtea nupſerint, ille qui in conſortio recipitur maritali, bona ſua nouerit obligata, & ſe ad rationem reddendam minoribus obnoxium eſſe futurum. Additur etiam illud, quod mulier niſi maiore ætate fuerit, tutelam ſuſcipere prohibetur. De his verò, qui cum lege veniunt ad tutelam, ſi quis ex his videbitur aut † deceptus facultatibus, aut moribus vilis, admitti non poterit, ne minorum bona depereant: ſed illi accedant in tutelam, qui integritate mentis & certa propinquitate iunguntur. Nam ſi defuerint perſonæ quas diximus, & mater tutelam ſuſcipere noluerit, tũc ſicut prius cõſtitutũ eſt, electio iudicis vel prouincialiũ tutores minoribus deputabũt.*

† defectus

Qui petant. *Tit. XVIII.*

1. Imp. Conſtant. A. & Iulianus Cæſ. Haue Orphite chariſsime nobis.

AVos quoque & auias tutoris neceſsitas poſtulandi teneat obligatos, ſi nepotibus pupillaris ætatis teſtamentaria vel legitima tutela defuerit: nam ſi tutor forte petitus non fuerit ſecundum ea, quæ priſcis legibus ſtatuta ſunt, emolumentum ſucceſsionis amittãt, ad quos poterat hereditas peruenire. Dat. Id. Iul. Conſtantino A. VIII. & Iuliano Cæſ. II. COSS.

INTERPRETATIO. *Si auus paternus defuerit, auos maternos etiam, atque auias, tam paternas quàm maternas iubet ad tutores paruulorum petendos legis præceptione conſtringi, ſi tamen teſtamentarij vel legitimi deeſſe probãtur. Quod ſi nepotibus paruu-*

l'3 tu'ores prouidere deſpexerint,iubet eos huiuſmodi diſpendio ſubiacere,ut ſi forte ceſſerit luctuoſa hereditas,de ſucceßione minorum,quibus tutores, aut non petierint, aut noluerint prouidere,habeantur extranei.

De adminiſtratione & periculo tutorum & curatorum. Tit.XIX.

I. Imp.Conſtant.& Iulianus Cæſ.

PRo officio adminiſtrationis tutoris vel curatoris bona, ſi debitores exiſtant,tanquam pignoris titulo obligara, minores ſibimet vindicare minime prohibentur. Dar.VII.Kal. April.Treueris,Voluſiano & Aniano coss.

INTERPRETATIO. *Quicunque tutor ſiue curator negligentia adminiſtrationis ſua,debitor minoribus comprobatur,nouerit facultates ſuas ita obligatas,ut ſi non ſatisfecerit,ratione deducta bona ſua à minoribus loco pignoris teneantur.*

II. Idem A.ad Maximum P F. P. Poſt alia.

Minorum defenſores,ſi per eos donationum conditio neglecta eſt,rei amiſſæ periculum præſtent.&c.Dat.IIII.Kal.Nou. Romæ,Sabino & Rufino coss.

INTERPRETATIO. *Si in his,quæ minoribus donari poſſunt,per tutoris negligentiam ſiue conludium, donationis ſolennitas vel conditio impleta non fuerit,id quod minori deperierit,de proprio cogatur exoluere.*

III. Idem. A. Felici.

Quoniam per negligentiam ſeu proditionem tutorum & curatorum, poſſeſſiones iuris emphiteutici vitio intercedente commiſſi, è minorum fortunis auelluntur, placet vt tutor curatórue, cuius officio manente poſſeſſio minoris iuris emphiteutici prærogatiuam,commiſſi offenſa perdiderit, tãtum de facultatibus propriis cenſura imminente minoribus reſtituat, quantum rem valere potuiſſe conſtabit. Dat.XIIII.Kal. Maij. Conſtantinop. Dalmatio & Zenophilo coss.

INTERPRETATIO. *Si forte ceſſerit,vt minores poſſeßionem iuris emphiteutici,hoc eſt,quod ex fiſci bonis parentes eorum habere meruerant,ſub qualibet præſtatione tenuerint,& hoc per negligentiam,ſiue proditionem tutoris,aut imminutum fuerit, aut certe ſublatum,quicquid perierit,à tutore vel curatore eſſe reddendum.*

IIII. Impp. Arcad.& Honor.A A. Eutichiano P F.P.

Tutores eodem momento quo fuerint ordinati,mox † audiant cognitores, † *adeant*
vt præſentibus primatibus,defenſore,officiis etiam publicis inuentario ſolenniter facto,omne aurum argentumque,& quicquid vetuſtate temporis non mutatur,ſi in pupilli ſubſtantia reperiatur,iudicum & ſenatorũ, officiorum etiam publicorum inuſtum ſignaculis,in tutiſſima, publicę auctoritate ſentẽtię, ſine ſpe aliqua vſurarum,cuſtodia collocetur: non prius qualibet occaſione mutilandum,quàm adultus legitimam ingreſſus ætatẽ,non tam litibus vacare incipiat,quàm integro mox gaudeat ſe patrimonio reſtitutum. Et quoniam etiam mediocris penſanda fortuna eſt,ſi cui forte in hereditate mobilia tantum relinquantur, nec aliqui fundorum reditus ſupputentur, ex quibus vel familia pupilli ſuſtentari valeat, vel pupillus, ex mobilibus aut prædia idonea comparentur, aut ſi forte, vt adſolet, idonea non poterint inueniri, iuxta antiqui iuris formam vſurarum creſcat acceſſio, vt & hic vnde fundorum reditus non

ſperant

ſperātur, ex incrementis rei mobilis minoris neceſſitas adiuuetur, & ibi ſine periculo tutoris vſuræ penitus non petantur. Dat. VI. Kal. Mart. Conſtantinop. Arcad. IIII. & Honor. III. A A. COSS.

INTERPRETATIO. *Mox ad tutelam quis acceſſerit, adhibitis continuo primatibus ciuitatis, vel defenſore cum officio ſuo, ſuſcepta pupilli bona facto rerum conſcribat inuentario: & ſi quid erit in pecunia vel argento, vel quæ non poſſunt vetuſtate perire, prædictorum anulis obſignata reponat, & nulla occaſione minuatur, neque id pupillo, dum in annis minoribus fuerit, pro litibus aut aliis cauſis nouerint committendum, ſed vſque ad perfectam ætatem omni integritate ſeruetur. In reliquis rebus proficiente diligentia: nam ſi minoris eius ſunt facultates, vt non ſit patrimonium illis, & tantummodo ſubſtantia in rebus mobilibus inuenitur, ſciant tutores ſibi eſſe permiſſum, vt vendere præſumant mobilia, & agros comparare, vt minoribus in ea parte proficiant, ſi vero non eſt eiuſmodi ſubſtantia, vnde prædium comparetur, hanc iubentur habere diligentiam, vt pecunia colligatur, & compendiis vſurarum, aut quibuſlibet aliis rebus commodum pupillis adquirant, aut ſi forte tenuitas ſubſtantiæ erit, exinde ſalua re pupillis ſubſtantia miniſtretur, & ſi ita egerint, à tutore pupillus non erit quæſiturus vſuram.*

CODICIS THEODOSIANI LIBER QVARTVS.

De cretione, vel bonorum poſſeßione. *Tit. I.*

1. Impp. Theod. & Valent. A A. ad Senatum. Poſt alia.

PATREM aliqua ex parte minorem eſſe matribus non ſinemus: nam cum etiam infantis filij morientis mater bonorum ſolatia conſequatur, cur de eius ætate pater graues patiatur tendiculas non videmus. Et cũ legitima ſucceſsio non modo in matre, verum etiam in ſucceſſoribus longius conſtitutis, non bonorum poſſeſſionis petitionem, non cretionis ſolennitatem cogitur cuſtodire, qualicunque contenta aditę vel adeundæ hereditatis indicio, quanto magis pater talibus eſt vinculis exuẽdus? Atque ideo hac † ratione ſancimus, vt pater etiam infantis filij ſucceſſionem, ſiue ille matre eius moriente, adeundæ hereditatis, vel petendæ bonorum poſſeſſionis fuerit executus officium, ſiue iſta neglexerit, morienti filio infanti in qualibet ætate ſine ambiguitate ſuccedat. Dat. VII. Id. Nouemb. Rauennæ. D D. N N. Theodoſio XII. & Valent. II. A A. COSS.

† *ꝛ oratione. alias. ordinatione*

INTERPRETATIO. *Cretio, & bonorum poſſeßio antiquo iure à Prætoribus petebatur, quod*

tur, quod explanari opus non eſt, quia legibus vtrunque ſublatum eſt. Et ideo infans, licet loqui non poſſit, tamen hereditatem ſibi debitam capit, cui moriens pater, aut is qui proximus fuerit, ex lege ſuccedit.

Unde liberi. *Tit. II.*

I. Impp. Arcadius & Honorius AA. Aureliano P. F. V.

Filia quæ dote à patre ſuſcepta, matrimonio ſociata eſt, inteſtato patre mortuo, ſi hereditatem velit adire cum fratribus, dotem quam ſuſceperat, miſcere cogatur paternæ ſubſtantiæ: atque ita in ſubeunda hereditate ſociari cum fratribus. Dat. pridie Non. Octob. Conſtantinop. Arcad. IIII. & Honor. III. AA. coss.

INTERPRETATIO. *Filia ſi tempore nuptiarum à patre fuerit dotata, & poſtea pater inteſtatus moriatur, ſi in reliqua patris ſubſtantia vult cum aliis fratribus æqualis ſuccedere dotem, vel quicquid accepit tempore nuptiarum, hereditati paternæ cum fratribus diuidendum confundat: quod ſi noluerit, ſit his quæ percepit pro ſua portione contenta.*

De Carboniano edicto. *Tit. III.*

I. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Rufino PF. P.

Carbonianum edictum ſub perſonis legitimis, indubitato matrimonio, cuſtodito partu, & probata legitima ſucceſſione defertur, ſcilicet vt in poſſeſſione nouus heres locatus, vſque ad pubertatis annos, ſine inquietudine rebus vtatur interdum alienis. Dat. IIII. Kal. Octob. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio coss.

INTERPRETATIO. *Si quis moriens, ex legitimo matrimonio pregnantem reliquerit vxorem, iubet lex mulierem à propinquis, quouſque ad partum veniat, cuſtodiri quæ cum legitimo tempore ediderit, is qui natus fuerit, pro ſua portione, in patris hereditate ſuccedat, & vſque ad quintum & decimum ætatis ſuæ annum, quæ à patre derelicta ſunt, ſine vllius repetitione poſſideat, futurum, vt ſuas poſtmodum per curatorem aut excipiat, aut exerat actiones.*

De teſtamentis & codicillis. *Tit. IIII.*

I. Impp Conſtantinus A. & Conſtans Cæſ. PF. V.

In codicillis, quos teſtamentum non præcedit, ſicut in voluntatibus teſtamenti, ſeptem teſtium vel quinque interuentum non deeſſe oportet: ſic enim fiet, vt teſtantium ſucceſſiones ſine aliqua captione ſeruentur. Si quando igitur teſtium numerus defecerit, inſtrumẽtum còdicilli habeatur infirmũ, quod & in ceteris voluntatibus placuit obſeruari. Dat. XI. Kal. Ian. Conſtantino A. VII. & Conſtante Cæſ. coss.

INTERPRETATIO. *Si quis non fecerit teſtamentum, ſed vice teſtamenti fecerit codicillum, in quo codicillo legitima heredis inſtitutio teneatur, & hunc ipſum eodem numero teſtium: hoc eſt, ſeptem aut quinque ſubſcriptionibus faciat confirmari, ſi minus quàm quinque, valere non poterit, ſicuti & cæteræ voluntates: nam ſecundum legem ſuperiorem, ſi condito teſtamento poſtea factus fuerit codicillus, & in eo alium quàm in teſtamento fecerat, heredem voluerit nominare, in eo codicillo heredis inſtitutio non valebit.*

II. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Proculo P. † P. tr.

Quæ codicillis aut epiſtolis nobis, neceſſitudinibusvé noſtris relinquũtur,

non admittimus,ſit ille vſus inter priuatos ratus. Et ſanè hoc loco præbemus licentiam,vt ciuiliter,ſiue criminaliter,vt actor elegerit, ſuper prolata epiſtola requiratur,& incumbat probatio ei primitus, qui ſcripturam obtulerit. Cæterum quod ad nos noſtróſque attinet,codicillos & epiſtolas adeo refutamus,vt ex illis,etiamſi veras eas eſſe quæſtionum † regula approbarit,quicquid nobis relictum,noſtrís ve conſtiterit,ad liberos defuncti,vel ſi hij non ſint, ad proximum quenque iudicij noſtri humanitate pertineat,teſtamenti vero ſcripturã legitimam,vel nuncupationem,quæ in nomen noſtrum forte proceſſerit,iure capiemus, nec in ea re diſtare ius noſtrum à priuatis heredibus profitemur. PP. Mediol. x. Kal. Feb. Timaſio & Promoto coss.

† *ſeries*

INTERPRETATIO. *Si quis moriens,Principi vel propinquis, vel amicis eius aliquid per codicillum, aut per epiſtolam crediderit relinquendum, pietatis intuitu, id præcepit non valere:ſed ſi quid tali modo priuatis fuerit derelictum, & de talibus chartulis orta fuerit fortaſſe contentio,in Iudicis diſcuſſione conſiſtat,vtrum poßit ſcriptura prolata iure ſubſiſtere. Cæterum Principi,vel eius proximis, quicquid teſtamento aut nuncupatione dimittitur, hoc ſibi legibus valere permittitur.*

III. Impp. Arcad. & Honot. AA. Aeternali Proc. Aſiæ.

Teſtamentum non ideo infirmari debebit,quod diuerſis hoc deficiens nominibus appellauit,cum ſuperflua non noceant prętermiſſa: nanque neceſſaria,non abundans cautela,vel contractus imminuit,vel teſtatoris officit voluntati. Nec patimur fidem conditi arbitrij ob hoc debere conuelli, ſi aut maiorem in principio ſignatorum,aut minorem,aut nullum numerum conditor ſuæ prędixerit voluntati,cum v. huic non ignari ſubſcripſerint teſtamẽto:licet non eiſdem ſeries fuerit recenſita,ſed his qui extremum diſponit arbitriũ,obſignandum porrexerit teſtamẽtum. Nec enim nouum promulgamus,ſed diui Conſtantini ſanctionem,& inclytę recordationis ſententiam patris Serenitatis noſtrę,noſtraq́ue ſuper huiuſmodi cauſa,quę ſunt ex antiquioribus propagata,ſecuti decreta,ſtatuimus iis qui extremas ordinant voluntates, hęc eſſe ſeruanda,vt & pręſentes videant ſubſcriptores,& ij cur venerint non ignorẽt, etiam ſi iiſdem ſcripturę continentia non fuerit intimata,nec ſi quid ex munificentia morientis fuerint conſecuti,infructuoſum ſubſcribentes facient teſtamẽtum,cum hoc auctorem prudentiſſimũ iuris conſultorũ nõ ſit ambiguum Scæuolam comprobaſſe. Dat. XII. Kal. April. Arcad. IIII. & Hon. III. AA. coss.

INTERPRETATIO. *Si moriens cum ſcribit aut dictat chartulam teſtamenti,prætermiſerit forſitan, vt vocabulum poneret, aut ciuilis,id eſt,quod* V. *teſtium: aut prætorij iuris,quod* VII. *teſtium numerum erit ſubſcriptione firmandum, vnde ſi maiorem, vel minorẽ teſtium numerum ſe teſtator in principio dixerit euocaſſe, vſque ad quinque ſubſcriptorum numerum, etiamſi non relegẽt teſtamentũ, valere permiſſum eſt,ita vt ſicut numerus minor impedit voluntatem,ſic quicquid ſuperfuerit, non noceat teſtamento: quia & lex ipſa conſtituit,quod ſuperflua iuri impedire non debeant. Hoc etiã obſeruandum, vt teſtator ſignandum teſtibus offerat teſtamentũ,nec ideo habeatur infirmũ, ſi alicui de ſubſcriptoribus teſtator aliquid legati nomine derelinquit.*

IIII. Iidem AA. Africano PF. V.

Teſtamenta omnium,cęteraq́ue quę apud officium cenſuale publicari ſolent,in eodem referẽtur,nec vſquã permittatur fieri vlla tranſlatio: mos nãque

retin

retinendus eſt fideliſſimæ vetuſtatis, quem ſi quis in hac vrbe voluerit immutare, irritam mortuorum videri faciet voluntatem. Dat. vi. Kal. Octob. Conſtantinopoli, Cæſario & Attico coss.

INTERPRETATIO. *Teſtamenta omnia, vel reliquas ſcripturas, apud Cenſuales, in vrbe Roma voluit publicari, hoc eſt, vt & in reliquis regionibus apud Curiæ viros teſtamenta, vel quacunque ſcriptura actis firmari ſolent, geſtorum allegatione muniantur. Si vero mortuorum voluntates actis reſeratæ non fuerint, non valebunt.*

v. Impp. Honor. & Theod. AA. Edictum, ad populum vrbis Conſtantinopolitanæ, & omnes Prouinciales.

Nolumus conuelli deficientium ſcriptas iure ac ſolenniter voluntates, dum quoddam morientis ſupremum, & non adſcriptum proceſſiſſe cōfirmatur arbitrium, tanquam patrimonium ſuum ad nos deficiens maluerit pertinere. Omnibus enim priuatis & militantibus interdicimus, ne huiuſmodi perhibeant teſtimonia, & falſi criminis reos teneri præcipimus, ſi cum ſcriptæ iure ac ſolenniter deficientium extiterint voluntates, non ſcriptum aliquid ſub noſtrorum nominum mentione falſo aſtruere moliantur. Nemo itaque relictus, vel legibus ad ſucceſſionem vocatus noſtrum vel potentium nomen horreſcat, nemo ferre teſtimonia in hunc modum, vel ſuſcipere geſtis huiuſmodi voces audeat, noſtro tum vel etiam priuatorum potentium nomine. Maneat arbitrium quod vera & ſolennis ſcriptura commendat: excludatur ſi quid aduerſus eam vel deficientis animum, ſub deferenda hereditate noſtræ perennitati per teſtimonia non ſcripta, & falſo contexta adſequeratur. Nemo ſcriptis proprium auferat robur, & non ſcriptis ſub prætextu noſtri vel potentium nominis ingerat firmamentum. Dat. † III. Id. Mar. Conſtantinop. Theod. A. † IIII. VI. & Palladio coss.

INTERPRETATIO. *Placuit voluntatem defunctorum ea ratione ſeruari, vt ſi deficiens quis non perfecerit teſtamentum, non poteſt quicunque pro perfecta, vt quod imperfectum reſedit, nec admittit hanc teſtificationem Principis clementia, ſi forte dicat aliquis: audiui morientem velle, hoc principi, vel etiam his perſonis quæ poteſtati adiunctæ ſunt, vel cuiuſcunque potentis taliter deputatum; hanc vocem admitti non patitur. Et ſicuti legitimas ſcripturas vel in ſuam perſonam, vel in quaſcunque alias poteſtates, ſiue in priuatos valere mandauit, ita imperfectam, & ſub tali teſtificatione prolatam penitus valere non voluit.*

VI. Iidem AA. Palladio PF.V.

Ne quis poſt diem mortis, ſcriptis ante decennium teſtamentis, præſtetur aſſenſus, nulliſque penitus viribus ſcriptura huiuſmodi tempore antiquata taxetur: preſertim ſi cum voluntas continuata perſtiterit: breuis mora ſit recentibus vetuſtatem innouare temporibus: vix enim fieri poteſt, vt per hæc tempora, quæ fidei amore contraximus, omnem teſtium conſcientiam mors coniurata ſurripiat: & reuera nefas eſt, vt antiquæ deliberationis ordinatio voluntas poſtrema dicatur. Dat. x. Kal. Iul. Rau. DD. NN. Honorio & Theod. XII. & Theo. VIII. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis condito teſtamēto decennio ſuperſtes fuerit, & ſuam non mutauerit voluntatem, quod ante decennium factum eſt, vacuum remanebit.*

VII. Imp. Theodoſius A. Aſclepiodoto PF. P.

Si quis agere ex teſtamento, quolibet modo ſiue ſcripto, ſiue ſine ſcriptura confecto, de hereditate voluerit, ad fideicommiſſi perſecutionem aſpirare cupiens, minime permittatur: tantum enim abeſt, vt aditum cuiquam pro ſuo migrandi deſiderio cõcedamus, vt etiam illud ſanciamus, vt ſi teſtator faciens teſtamentum, in eodem pro codicillis etiam id valere complexus ſit, qui hereditatem petit, ab ipſis intentionis exordiis vtrum velit eligendi habeat poteſtatem: ſciens ſe vnius electione alterius ſibi aditum præcluſiſſe, ita vt ſiue bonorum poſſeſſionem, ſecundum tabulas, vel ſecundum nuncupationem, cæteraſque ſimiles poſtularit, aut certe ex edicto diui Hadriani ſe mitti ad poſſeſſionem ex more petierit, ſtatim inter ipſa huius iuris auſpicia propoſitum ſuę intentionis explanet. Sicut enim ſi quis defuncti agnouerit voluntatem, de inofficioſo agere prohibetur, & patronus liberti muneribus electis & operis, contra tabulas bonorum poſſeſſione pellitur: ſic mulier in edicto quod de alterutro eſt, cum ſuam explanauerit optionem, ne pœnitentia poſſit ad aliud tranſire, etiam ſatiſdatione cogetur præcauere, niſi ſi ætatis iuuetur auxilio. Illud quoque pari ratione ſeruandum eſt, vt teſtator qui decreuerit facere teſtamentum, ſi id implere nequiuerit, inteſtatus videatur eſſe defunctus. Nec traducere liceat ad fidei commiſſi interpretationem, velut ex codicillis vltimam voluntatem, niſi ſi id ille complexus ſit, vt vim etiam codicillorum ſcriptura debeat obtinere, illo iure electionis videlicet perdurante, vt qui ex teſtamento agere voluetit, ad fidei cõmiſſum migrare non poſſit. Si quis vero ex parentibus vtriuſque ſexus ac liberis vſque ad gradum quartum agnationis vinculis alligatus, vel cognationis nexu conſtrictus, ad tertium vſque ſcriptus heres fuerit vel nuncupatus, in eo videlicet teſtamẽto, quod teſtator vicem quoque codicillorũ voluit obtinere, licebit ei ſi de hereditate ex teſtamento ſecundũ mortui voluntatẽ agens fuerit forſitan ſuperatus, vel certe ipſe ſponte voluerit, ad fidei cõmiſſi ſubſidium cõuolare: non enim par eademque ratio videtur amittere debita, & lucra nõ capere. Dat. v. Kal. Mar. Cõſtantinop. Victore v.c. cos.

INTERPRETATIO. *Si quis per ſcripturam condiderit teſtamentum, & poſtmodum ſine ſcriptura, hoc eſt, per nũcupationem ſuam iterandam crediderit voluntatem, vel ſi codicillis, quod eſt fidei commiſſum, poteſtatem heredi ſuo cõmiſerit, vt ex qua voluerit teſtatoris ordinatione ſuccedat, tunc in primordio adeunda hereditatis ſuam publicare non deſinat voluntatem, vtrum ex teſtamento, an per nuncupationem, an per fidei commiſſum hereditatem ſibi eligat vindicandam. Quod ſi prima electio eius fuerit ſuperata, ad alteram ei tranſire non liceat: quia vnius petitione conceſſa, de reliquis ſe nouerit excludendum, quia vna petitio alias aperte & euidenter excludit. Extrema pars legis iſtius ideo non habetur expoſita, quia Nouella lege calcatur.*

De Litigioſis. *Tit. V.*

1. Imp. Conſtantinus A. ad Prouinciales. Poſt alia.

Lite pendente, illud quod in controuerſiam deuocatur, in coniunctam perſonam vel extraneã donationibus, vel emptionibus, vel quibuſlibet aliis contractibus minimè trãsferri oportet, tanquam nihil factum ſit lite nihilominus peragenda: quod ſi tutelæ cauſa

vertitur

vertitur poſt examen iudicis in ſupplementum pronuntiationis dentur arbitri, qui non iam arbitri ſed executores putandi ſunt. &c. Dat. x. Kal. Aug. Baſſo & Ablauio coss.

INTERPRETATIO. *Res quæ propoſita actione repetitur, transferri à poſsidente ad alterũ nullis contractibus poteſt, neque inde aliqua fieri ſcriptura permittitur, niſi prius lis de qua agitur fuerit iudicio definita.*

De naturalibus filiis, & matribus eorum. *Tit. VI.*

I. Imppp. Valent. Valens, & Gratian. AAA. ad Ampilium P. F. V.

PLacuit, manentibus cunctis quæ de naturalibus liberis Conſtantinianis legibus cauta ſunt, hæc tantummodo temperare, vt is qui heredem, heredéſve filios ex legitimo matrimonio, vel nepotes qui filiorum loco habendi ſunt, patrem quoque matrémve dimittit, ſi ex conſortio cuiuſlibet mulieris naturales ſuſceperit, vnam tãtum bonorum ſuorum & hereditatis vnciam naturalibus vel mulieri donãdi, aut relinquendi habeat facultatem. Si quis vero nullo, ex his quos excepimus, ſuperſtite moriatur, atque ex muliere quam ſibi adiunxerat, naturalem, pluréſve dimittat vſque ad tres tantum ſi voluerit vncias tam in mulierem quam in naturales quo maluerit iure tranſcribat. Dat. VII. Kal. Sept. Concionati, Grat. A. II. & Probo coss.

INTERPRET. *Obſeruandũ de naturalibus filiis lex iſta conſtituit, vt ſi quis habens ex legitimo matrimonio filios aut filias, ſiue maſculos nepotes ex filiis, vel patrẽ, aut matrẽ ex quacunque muliere, id eſt ingenua, nata vel facta ſuſceperit naturales, non amplius quam vnciam de facultatibus ſuis nouerit naturalibus conferendam: Nam ſi defuerint ex omni parte perſonæ ſuperius nominatæ, tunc naturalibus filiis, vel mulieri de qua naſcuntur, tres vncias tantum non amplius nouerit, quiſquis ille eſt, ſe poſſe conferre.*

II. Impp. Theod. & Valent. AA. Hierio P. F. P. Poſt alia.

Naturales liberi, eorumque matres, nec parentum arbitrio in ſucceſſionibus, cæteríſque modis, quibus rei mobilis vel immobilis dominium confirmatur, paſſim & ſine legis diſtinctione congrua permittantur, nec tamen legis quę nuper lata eſt aſperitate premantur, cum ſatis ſit eos ſecundum priorem conſtitutionem, aut extantibus iuſtis liberis, aut etiam non extantibus, id tantum conſequi, ſi patris deferatur arbitrio, quod per eam iuſta moderatione decretũ eſt: cæteris quæ de eorum matribus libertis, libertiniſque per nouam conſtitutionem decreta ſunt, in ſua manentibus firmitate. Dat. x. Kal. Mar. Conſtantinop. Tauro & Felice coss.

INTERPRETATIO. *Hæc lex interpretatione non eget, quia ad hoc ſolum intromiſſa eſt, quia poſterior omnibus eſt, & priorem, quæ à poſteriore damnata fuerat, confirmauit.*

De manumiſsionibus in eccleſia. *Tit. VII.*

I. Imp. Conſtantinus A. Oſio Epiſcopo.

QVi religioſa mente in eccleſiæ gremio ſeruulis ſuis meritam conceſſerit libertatem, eandem eodem iure donaſſe videatur, quo ciuitas Rom. ſolennitatibus decurſis dari conſueuit. Sed hoc duntaxat iis, qui ſub aſpectu Antiſtitum dederint, placuit relaxari. Clericis autem amplius concedimus, vt cum ſuis famulis tribuunt libertatem, non ſolum in conſpectu eccleſiæ, ac religioſi populi plenum fructum libertatis conceſſiſſe

dicantur, verum etiam cum poſtremo iudicio libertates dederint, ſeu quibuſcunque verbis dari præceperint, † aut ex die publicæ voluntatis ſine aliquo iuris teſte vel interptete competat directa libertas. Dat. XIIII. Kal. Maij. Criſpo II. & Conſtantino II. coss.

† χ. ita vt ex die publicata

INTERPRETATIO. *Qui manumittendi in ſacroſancta eccleſia habuerit voluntatem, tantum eſt vt ſub præſentia ſacerdotum ſeruos ſuos velit abſoluere, nouerit eos ſuſcepta libertate ciues eſſe Romanos: nam ſi Clerici ſuis mancipiis dare voluerint libertatem, etiamſi extra conſpectum fecerint ſacerdotum, vel ſine ſcriptura verbis fuerint abſoluti, manebit, ſicut ciuibus Romanis, integra & plena libertas.*

De liberali Cauſa. *Tit.* *VIII.*

1. Imp. Conſtant. A ad Maximum P. F. V.

SI quis libertate vtentes, eiuſque compotes inopinatos in diſcrimen ingenuitatis adducat, ſi eos forte aſſertio defecerit; circũductio præbeatur, aſſertorem queti titulo per literas indicante, ne cauſa per ſilentium ignoretur, vel abſurde etiam proclametur, vt qui comperiſſent, velint aſſerere, vel cunctantes etiam cogerentur: ne ſi aſſertor defuerit, vincti multis eos ſcientibus liberos † ad omnes ducantur, Ideoque ſancimus: Si quis aſſertote inops atque ignotus, circunluſtratis prouinciæ populis, deſertus tradatur ei qui ſeruum dixerit, non infracta ſed dilata libertate, aſſertore inuento vires recolligat, & ſuis renouatis defenſionibus reſiſtat in iudicio; poſſeſſoris iure priuilegiiſque ſubnixus quanquam è domo illius proceſſerit: neque enim illa poſſeſſio eſt in tempus accepti, ſed expectatio aſſertoris in tempore non reperti, ita vt ſi inſtaurata lite, reſtitutiſque in ſua iura partibus, pro libertate fuerit lata ſententia, iniuriæ, impudentiæque cauſa aduerſarius pari numero ſeruorum multetur, quot erunt qui in ſeruitutem petiti ſunt: iis vero non † condemnantur, qui in ipſa fuerunt lite progeniti. Quod ſi quis ante aſſertorem repertum, vel ante ſententia fuerit mortuus heredibus cauſam ſtatus probantibus, multatitius ſeruus traditur: & heredes eius qui libertatem temerabat, ſi implacabilem animum † indicant, eadem maneat mancipiorum lex atque conditio: Sin liberos ſinent, quos clauſos repererint, occidant cum perſonis delicta. Minorum defenſores eadem manebit mãcipiorum multa, ac iudicio his quos defenderant repoſcentibus, tei male geſtæ dabitur æſtimatio. Cum id proprio periculo fecerit aſſertor, vt rem ſaluam fore promittat, ita ſatis accipiat de multæ tedhibitione. Libertatem victis hoſtibus victorum dominatio abſtulit. Leges vero iniurioſos pœna afficiunt, & fama ſpoliant, dictumque iurgio in aduerſarium immodeſtius iactatum, petulantiuſque fuſum, pœnam ſubire † cogent, atque non erit impunita labefactatio, atque oppugnatio libertatis, quæ in conuictis quoque punitur: iniuſtum eſt autem alienum, † ad ſeruum recepiſſe, & alterius ſerui abductione condemnatur. Dat. XIII. Kal. Aug. Sirmio, Probiano & Iuliano coss.

† χ. a domini s deſertus.

† χ. contineatur vel connumerantur

† inducant

† cogetur

† χ. ad ſeruitium.

INTERPRETATIO. *Si aliquis in libertate poſitum, ad ſeruitium conetur adducere, iubet pulſatum ex ordinatione Iudicis per populos, & publicum duci, vt defenſorem ſui ſtatus inueniat, & inuentum adſertorem per chartam petat à Iudice, ne ſiletio ingenuitas ſupprimatur. Quod ſi aut ipſe ſibi adeſſe, aut aſſertorem non potuerit inuenire, tradatur domino repetenti ad ſeruitium, non ad pœnale ſupplicium: ita vt non*

per hanc

per hanc traditionem ex integro ſpem libertatis amittat, niſi cum habuerit locum, inuento adſertore libertatis ſuæ ſtatum adſerat legibus audiendus. Quod ſi tali ordine reparata lite qui pulſantur ingenuos ſe eſſe docuerint, tunc ille à quo ingenuitas iniuſte fuerat adpetita, tot mancipia his, quos ad ſeruitutem vocabat, eius ætatis, & ſexus dare cogatur illis ad condemnationem, non adnumerandis hiis, qui dum cauſa protrahitur in litē nati eſſe probātur. Quod ſi ex his, qui ad ſeruitutem vocantur, dum per adſertorem requirendum, aut alia occaſione cauſa protrahitur, aliqui moriantur, & heredes eorū ſtatum ingenuitatis obtinuerint, pro illius perſona quæ in lite mortua eſt, heredibus ſuis eius compenſatio, ſicut & pro viuis, à pulſante reddenda eſt. Si vero ille moriatur qui liberos conabatur adducere, & filios aut heredes dimittat, ſi perſequi voluerint cauſam, quam pater aut auctor inchoauerat, & victi fuerint, ad ſupraſcriptā ſatisfactionem tenendi ſunt, vt alia tot mancipia male pulſatis ſatisfaciant. Si vero agere noluerint, nec perſequi eos tētauerint, ſed etiam in cuſtodiam ab auctore redactos abſoluerint, erunt à multæ condemnatione ſecuri, quia non in auctoris ſui vitio perſtiterūt. Quod ſi forte minores ſint, & tutor eorum, vel curator cauſas eorum aduerſus ingenuitatem proſequi velit, & fuerit ſuperatus, ipſe de propria facultate ad ſatisfactionem tenendus eſt. Si vero poſt ſecundam reparationem adſertor inuentus periculo ſuo † addicti cauſam crediderit replicandam, vt ſi vincatur, peculium, aut ſeruitia ſuſceptorum, vel ipſos reddere debeat. Similiter & ille qui pulſat, dato fideiuſſore promittat ſe prædictum numerum mancipiorum, vel quod ab his † de peculio repoſcit, cum fuerit victus ſatisfaciat.

† *adducti*
† *in*

11. Idem A. ad Maximum P.V.

Libertati à maioribus tantum impenſum eſt, vt patribus, quibus ius vitæ in liberos neciſque poteſtas permiſſa eſt, eripere libertatem non liceret, ſi quiſquā minor venundatus actum maior adminiſtrauit, quoniā minoris emptio ſcientiam non obligat, eum ad libertatem venientem emptionis actuſque à maiore adminiſtrati præſcriptio non tenebit. Nec vero ille qui apud quempiā pro ſeruo educatus, ac maior effectus, vendenti veluti domino acquieuit, actúque adminiſtrato iam pene extremam relegit libertatem, quoniam neque maior effectus originem ſuam nouerat, neque eam quam ignorabat, venditionem patiēs deſeruiſſe iudicādus eſt, minori ſimilis, eadē emptionis atque actus adminiſtrati præſcriptione non alligabitur, ſed vtriq; dabitur adſertio. Paria etiam in libertinis erunt, qui quæſtu quodā in eandē ſeruitutē rurſus relabuntur. Sed eorum hac exceptione cauſa diſtinguenda eſt, vt qui impuberes intra annū quartum decimum manumiſſi, ac deinceps in ſeruitio retēti, ignorata libertate non vtātur, maioréſque venundati actum gerant, ab aſſertione non arceantur: cum illi ætati tributæ libertatis ignoratio vt obliuio conceſſa eſt. Qui vero memoria firma venditioni poſt factæ non neſcius innectitur, huius legis beneficio carebit. Et quoniam viciſſim etiam ipſis qui rem his commiſerunt medēdum eſt, ſi quiſquam omnium qui ſuprà comprehenſi ſunt in libertatē proclamauerit, id quod apud ſe eſſe, eius qui ſe dominum dicit profitebitur quoniam de eo non dubitatur, reddi ac referri. Iudex protinus pronuntiabit. Quod vero petitur, ſi id fuerit † negociatione controuerſum, per cautionem aſſertoris, vt alia lege comprehenſum eſt, conſeruabitur, ac petitio differtur, vt ſi fuerit approbata † propria libertas, geſtarum rerum ab eodem ratio atque omne quod debebitur repoſcatur, vt ſeruitute depulſus, qui pro domino quon-

† *negatione*
† *& ſtipulata, alias, ſpoliata*

f 4

dam fuerat,habeat quod vt ſeruo domini iure largitus eſt, & quæ ex earum rerum quæſtu ac fructibus conciliata ſunt, quæ de furtiuis compendiis obſcure capta ac parta ſunt,cum liberum eſſe non oporteat, quod apud ſeruum dominus peculij nomine collocauerat.Ea vero quæ teſtamento aut donatione quæſita ſunt,aut quæ ex earum rerum emolumentis empta cõfectáque ſunt,eidem ingenuo deputentur,quæ tamen vniuerſa exacto† libertatis iudicio, quo à ſupradictis rebus diſcernuntur,in ſequeſtri eſſe oportet, vt hiis ab vtroque deductis,atque in medio iure locatis,ad eorum proprietatem vterque contendat.

† liberalitatis

† Ian.

Dat. xv. Kal.† Mart. Theſſal. Seuero & Rufino coss.

Interpretatio. *Minor venditus,ſi poſt* xx. *&* v. *ætatis ſuæ annos, iam maior effectus ſeruierit,aut in rebus emptoris actor,aut cuiuſlibet rei ordinator fuerit conſtitutus,cum de ingenuitate ſua proclamauerit,ſine præiudicio ſeruitij, quod geſſerit audiatur,nec hoc ei præiudicium generet,quod eius,à quo emptus eſt domum,aut vtilitates in annis maioribus poſitus viſus eſt ordinaſſe.Hoc etiam de libertis lex hæc præcepit cuſtodiri,vt qui intra* xiiii. *annos fuerint manumiſſi, & actum in maiore ætate poſiti geſſerint patronorum, libertati eorum actus non præiudicet ſeruitutis ,ſed cum voluerint, ſuas aut de ingenuitate,aut de libertinitate,intra tempora legibus conſtituta,proferant actiones.Sic etiam ſi quis minor ingenuus à quolibet fuerit educatus, & liberum eſſe ſe neſciens fuerit à nutritore diſtractus,& actum vel vtilitatem illius à quo emptus eſt, vt ſeruus geſſerit,priuſquam* xxx. *annorum præiudicio teneatur, poteſtatem habeat reclamandi,& quaſi minor is,priuſquam tempora ſuppleantur,amiſſam recipiat libertatem.Quicquid vero ille eis,à quo empti ſunt,vel tradidit,vel donauit,vel quacunque ex rei ſuæ adminiſtratione profecit,totum retinendi ac reuocandi habeat poteſtatem. Si vero huiuſmodi perſonis aliquid à quibuſcunque aliis,aut teſtamento,aut donatione conlatum eſt,id ſolum ſibi iam liberi vindicent:nam quod de re patroni libertus, vel emptoris ingenuus dum ſeruiret profecit, libertati redditus libertus patrono, ingenuus emptori reſtituat. Hij vero,qui in annis maioribus conſtituti ſunt,ſcientes ſe eſſe ingenuos, vel libertinos,ſi vendi adquieuerint,in ea,ad quam ſcientes ſua voluntate tranſeunt,ſeruitute permaneant.*

iii. Idem a. ad Baſſum p.f.p.

Legis promulgatio, quæ per ſedecim annos bona fide in libertate durantes, contra eos qui inquietant præſcriptione defendit,nõ opitulatur hiis qui ex ancillis matribus,& ingenuis patribus orti,per id tempus in libertatis affectu cum parentibus perdurarint,quandoquidem nullo præcedente iuſto legitimæ poſſeſſionis initio vſurpatio libertatis nuda iactetur, cum neque redemptio à ſeruitute,neque vicarij traditio ſeruuli, vel peculij aſſignatio valeat demonſtrari, qui tituli poſſint famulatus nexibus liberare eum,qui conuenitur: ſi quo ex iis genere vſus in libertate eſſet per annos ſedecim demoratus. Iure enim cõmuni maternam cõditionem natum ſequi neceſſe eſt, ita vt & ſi herilem lectulum ancilla aſcenderit, non liberorum domino, ſed ſeruorum partum ſuſcipiat.

Dat. Prid. Kalendas Mart. Baſſo & Ablauio coss.

Interpretatio. *Lex aliquando fuerat promulgata,vt ſi quis* xvi. *annos ſine aliqua moleſtia,nullo repetente vel pulſante vixiſſet,& poſtea in ſeruitium non veniret. Sed hoc illis prodeſſe non poterit, quos de ingenuis patribus, & colonis mulieribus, vel ancillis conſtiterit procreatos, niſi forte patres eorum pro filiorum capite, dominis*

quorum

quorum ancillas in conſortio habent, aut vicaria mãcipia cum peculiis, aut redemptionem ſtatus eorum ſoluerint. Si vero patres hoc ſe perſoluiſſe non doceant, non poterint conditionem matrum mutare, aut mancipia dominis deperire, etiam ſi de propriis dominis naſcantur, niſi per manumiſſionem ſeruilem conditionem capere non poſſint. Si quis in libertate poſitus, ancillam ſibi copulauerit in coniugium, ſi filij ex ipſis nati fuerint, origo matrem ſequatur. Simili modo ſi liberta ſeruum duxerit maritum, agnatio ſeruum ſequatur: quia ad inferiorem perſonam vadit origo.

IIII. Idem A.

Si poſt adſertionem, defenſionemque ordinatam alius in iudicium acciri petiuerit, adſertio quidẽ & defenſio inter omnes ordinetur, ipſe verò tot mancipia quot petebat, fiſco cogatur inferre. quod ſi adſertor defecerit, vel prædictam multam agnoſcat, vel ſi per inopiam id implere non poſſit, in metallum detrudetur. Eadem circa minorum defenſores cum liberalis cauſa agitur forma ſeruanda, & cætera. Dat. VII. Kal. Nou. CP. Pacatiano & Hilariano coss.

INTERPRETATIO. *Si poſt adſertionem, defenſionémque diſpoſitam, alius in iudicium, qui ſe dominum dicit, petierit exhiberi, inter omnes quidem ordinabitur adſertio, ſed ipſe ad certam pœnam tenebitur. Idem & in adſertore vel defenſoribus minorum.*

V. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Rufino P. F. P.

Si cui ſuper ſtatu ſuo quæſtio moueatur, qui diuturno tempore, hoc eſt, per XX. annorum ſpatia in libertatis poſſeſſione durauit, vel quem aſſerãt ſuffragia munerum, & priuilegia meritorum, quiue iis præſentibus, qui dominos ſe eſſe contendunt, in hominum erit celebritate verſatus, nulla ei dandi aſſertoris neceſſitas imponatur, ſed liber aſſiſtat, & ſtatum ſuum ipſe tueatur, calumniantem repellat, redarguat perſequentem, ne fluctuet dubius, ſi de alieno neceſſe habebit pendere faſtidio. De aliis vero, quos nec honor aliquis, nec † ſuperſcriptione prædicti temporis priuilegiũ militare defendit, antiqui iuris forma ſeruetur. Dat. VII. Kal. Octob. Cõſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio coss. †*al. pra ſcriptione*

INTERPRETATIO. *Qui XX. annos non occultè, ſed publicè in libertate durauerint, & aliquid officij, vel militiæ præſente, & tacente petitore geſſerint, adſertorem quærendi eos neceſſitas non manebit, ſed ipſi per ſe, ſi voluerint aduerſus petitorẽ, quod libertati eorum competit exequentur. Circa alios vero, qui neſcientibus dominis latuerint, prioris legis ordo ſeruabitur.*

AD S. C. CLAVDIANVM.

VI. Imp. Conſtantinus A. ad Probum.

Si quæ mulieres liberæ vel à ſeruis vel à quolibet alio vim perpeſſę contra voluntatem ſuam ſeruilis conditionis hominibus iunctę ſint, cõpetenti legum ſeueritate vindictam conſequantur. Si qua autem mulier ſuę ſit immemor honeſtatis, libertatem amittat, atque eius filij ſerui ſint domini, cuius ſe contubernio coniunxit. quam legem & de præterito cuſtodiri oportet. PP. Kal. April. Voluſiano & Aniano coss.

INTERPRETATIO. *Per vim contra voluntatem ſeruo iuncta alieno, & vindictam conſequitur. Si vero ſponte, fit ancilla, & eius filij ſerui ſunt.*

VII. Idem

VII. Idem A. * * * Dat. Kal. Feb. Gallicano & Baſſo coss.

INTERPRETATIO. *Septem teſtibus ciuibus Romanis præſentibus, tertio ex S.C. Claudiano denuntiandum.*

VIII. Idem A. ad populum.

Cum ius vetus ingenuas fiſcalium ſeruorum contubernio coniunctas ad decoctionem natalium cogat, nulla vel ignorantiæ venia tributa vel ętati, placet coniunctionum quidem talium vincla vitari. Sin vero mulier ingenua vel ignara, vel etiam volens eum ſeruo fiſcali conuenerit, nullum eam ingenui ſtatus damnum ſuſtinere. Sobolem vero quæ patre ſeruo fiſcali, matre naſcetur ingenua, mediam tenere fortunam, vt ſeruorum liberi & ſpurij liberorum, Latini ſint, qui licet ſeruitutis neceſſitate ſoluantur, patroni tamen priuilegio tenebuntur. Quod ius & in fiſcalibus ſeruis & in patrimoniorum fundorum origine coercentes, & ad emphyteuticaria prædia & quæ ad priuatarum rerũ noſtrarum corpora pertinent ſeruari volumus. nihil enim rebus publicis ex antiquo iure detrahimus, nec ad conſortium huius legis volumus vrbiũ quarumcunque ſeruitia copulamus, vt ciuitates integram teneant interdicti veteris poteſtatem. ſi vel error improuidus vel ſimplex ignorantia vel ætatis infirmæ lapſus in has cõtubernij plagas depulerit, hæc noſtris ſanctionibus ſint excepta. Dat. VI. Kal. Feb. Sardicæ Conſtantino A. VII. & Conſtantio coss.

INTERPRETATIO. *Ingenua quæ ſe fiſcali ſeruo iunxerit, ſiue ſciens ſiue ignara ipſa manebit libera, filij vero eius & Latini & ſpurij erunt, qui quamuis liberi ſint, iuri tamen obtingunt patronorum. Idem eſt & ſi ſeruo emphyteuticario ſe ſociarit ingenua vel patrimoniali, aut ex priuata re principum, excepto iure Reip. quod lex præſens voluit obſeruatum.*

IX. Imp. Iulianus A. * II. PP.

S. C. Claudianum firmum eſſe cenſemus, omnibus Conſtitutionibus, quę contra id latæ ſunt, penitus infirmatis, vt libera mulier ſiue procuratori ſiue actori priuato ſiue alij cuilibet ſeruili conditione polluto fuerit ſociata, non aliter libertate amiſſa nexu conditionis deterrimæ adſtringatur, niſi trinis fuerit denũciationibus ex iure pulſata. quod quidem circa priuatas perſonas cõuenit obſeruari. Nam eas mulieres quæ fiſcalibus vel ciuitatis ſeruis ſociantur ad huius ſanctionis auctoritatem minime pertinere ſancimus. Data & PP. in foro Traiani V. Id. Decemb. Mamertino & Neuitta coss.

INTERPRETATIO. *S. C. Claudiani auctoritas confirmatur etiam circa eas quæ procuratoribus & priuatorum iunguntur, exceptis his quæ ſeruis fiſcalibus vel ciuitatum ſociantur.*

X. Impp. Valentin. & Valens AA. Felici Conſulari Campaniæ.

Si ſeruilibus contubernis ſeſe mulieres quondam ingenuę ſubdiderint, & nunc contemnentes dominum minoris ætatis, ſeruitutis iugum conantur effugere, grauitas tua his qui ſeruilem conditionem non ſtatim in ipſis coniunctionis primordiis refugerũt, neceſſitatem ſubeundę ſeruitutis imponat. Dat. XIIII. Kal. Aug. Mediolani, ipſis AA. coss.

XI. Imppp. Valentinianus Valens & Gratianus AAA. ad Secundum PP.

Si apud libidinoſam mulierem plus valuit cupiditas quàm libertas, ancilla facta eſt non bello, non pręmio, ſed connubio, ita vt eius filij iugo ſeruitutis ſubiaceant.

ſubiaceat. manifeſtum eſt enim ancillam eſſe voluiſſe eam quam liberam eſſe pœnituit. Dat. prid. Non. April. Treueris Gratiano NB. V. & Dagalaipho coss.

INTERPRETATIO. *Si mulier ex contubernio ſerui fiat ancilla, filij quoque eius ſerui erunt.*

XII. Impp. Arcadius & Honorius A A. ad Anatolium PP. Illyrici.

Cuncti prouinciales agnoſcant, niſi trinis denuntiationibus liberæ fœminę ſeruorum conſortiis arceantur, nullo modo poſſe eas ad ſeruitium detineri. Dat. II. Non. Mar. CP. Honorio A. IIII. & Eutichiano coss.

INTERPRETATIO. *Sine trina denunciatione mulier ſeruo iuncta non fit ancilla.*

De hiis qui non à domino manumiſſi ſunt. *Tit. IX.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Baſſum.

SI non à dominis libertas detur mancipio alieno, ſi quidem ab hiis iudicibus impetrabitur, quibus dandi ius eſt, ſine vlla trepidatione pœnę, facilis diſſolutio eſt. Si verò iubentibus nobis quicquam lege actum eſſe doceatur, & non dominus, vt alienum mancipium manumitteretur petiſſe, tunc eodem, qui in conſpectu noſtro libertatem monſtrabitur conſecutus, ei protinus, ad cuius proprietatem pertinet, reſtituto, is qui mancipium alienum fallendo principis conſcientiam manumiſit, mancipia duo cogatur domino eius dare, cuiuſmodi ſexus ætatis atque artis conſtiterit eſſe manumiſſum, & alia tria † eademque ratione ſimilia. Quę multa nõ ſemper imponitur, ſed potius conquieſcit, ſi forte manumiſſus inferentẽ ſibi quæſtionem ſtatus, obiecta legitima præſcriptione potuerit excludere, cùm ſibi amiſſi mancipij damna debeat imputare, qui in pernitiem ſuam geſta taciturnitate firmauerit. Prop. Id. Iul. Conſtantino A. V. & Licinio Cæſ. coss.

† *deeſſe videtur à fiſco*

INTERPRETATIO. *Si aliquis mancipium manumittere præſumpſerit alienum, & id ſub præſentia principis, vel in eccleſia fecerit, hac pœna tenebitur, vt & manumiſſus à domino reuocetur, & alia duo mancipia eiuſdem ætatis, aut ſexus, aut certe artificij, quod ille qui eſt manumiſſus ſcierit, dare cogatur. Si vero ille, qui manumiſſus dicitur, repetentem dominum ſub hac præſcriptione ſuperauerit, vt iam firmitatem ſtatus ſui temporibus tueatur, tunc ille qui manumiſit, non eſt conſtringendus ad pœnam, dum ille qui repetit, præiudicium domini ſui incurrerit, aut taciturnitate nutrierit.*

De libertis & eorum liberis, aliàs, *moribus.* *Tit. X.*

I. Imp. Conſtant. A. ad Concilium Byzacinorum.

LIbertis ingratis in tantum iura aduerſa ſunt, vt ſi quadam iactantia, vel contumacia ceruices erexerint, aut leuis offenſę contraxerint culpam, à patronis rurſus ſub imperia ditionemque mittantur. Dat. VI. Kalend. Aug. Colonię Agrippinæ, Pacatiano & Hilariano coss.

INTERPRETATIO. *Quæcunque perſona ſeruilis à domino ſuo fuerit conſecuta libertatem, ſi poſtea ſuperbire cœperit, aut patronum, id eſt manumiſſorem ſuum læſerit, amiſſa libertate quam meruit, in ſeruitium merito reuocetur.*

II. Impp. Honorius & Theodoſius A A. Conſulibus, Prętoribus, Tribunis plebis, Senatui ſuo Salutem dicunt. Poſt alia.

Liberti aduerſus patronos non modo audiantur, verũetiam eandem quam

patronis ipſis reuerentiam prȩſtent heredibus patronorum, quibus ingrati actio ſicut ipſis manumiſſoribus deferetur, ſi illi datȩ ſibi libertatis immemores nequitiam receperint ſeruilis ingenij. Quod ſi delatores accuſatorés ve manumiſſorum heredúm ve eſſe prȩſumpſerint, eodem quo ſerui ſupplicio tenebuntur, luituri pœnas ante adhibitȩ delationis exordium. & cætera. Dat. VIII. Id. Aug. Rau. Aſclepiodoro & Mariano coss.

INTERPRETATIO. *Libertos non ſolum contra patronos, ſed & contra patronorum heredes audiendos non eſſe. Ingratos etiam ab heredibus in ſeruitutem reuocari. Delatores etiam contra patronorum heredes antequam audiantur puniendos.*

III. Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. Baſſo PP. Poſt alia.

Libertinæ conditionis homines nunquam ad honores vel palatinam aſpirare militiam permittimus. Sanè hanc diſtinctionem volumus cuſtodiri, vt ex manumiſſis nati ad locum vſque proximum protectoris (licitum nullatenus) adire mereantur, ita vt patronis patronorúm ve heredibus reuerentiæ priuilegia conſeruentur. Nam ſi militantes etiam docebuntur ingrati, ad ſeruitutis nexum proculdubio reducentur. Ipſos vero qui manumiſſi ſunt, nulla ratione ad vllum quamuis humilis militiæ locum ſinimus admitti. Dat. III. Kal. April. Rauennȩ Theodoſio A. XII. & Valentiniano A. II. coss.

INTERPRETATIO. *Libertos ad nullos honores militiámque aſpirare. Eorum filios ingenuos vſque ad protectoris locum poſſe conſcendere. Etiam militantes ingratos in ſeruitutem reuocari.*

De vectigalibus & commiſſis. *Tit. XI.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Iunium Rufinum Conſularem Aemiliæ.

PEnes illum vectigalia manere oportet, qui ſuperior in licitatione extiterit, ità vt non minus quàm triennij fine locatio concludatur, nec vllo modo interrumpatur tempus, exigendis vectigalibus prȩſtitutum. Quo peracto tempore, licitationum iura conductionemque recreari oportet, & hanc ſimili modo aliis conlocari: capitali ſententia ſubiugandum, quem plus aliquid quàm ſtatutũ eſt à prouincialibus exegiſſe conſtiterit. Dat. x. Kal. Iul. Criſpo Cæſ. II. Conſtantino coss.

INTERPRETATIO. *Vectigalia ſunt, quæ fiſco vehiculorum ſubuectione præſtantur, hoc eſt aut in litoreis locis nauibus: aut per diuerſa vehiculis merces deportant, cuius rei conductelam apud extraneas perſonas triennio eſſe præcipit; & cõtinuo hanc exactionem aliis iterũ permittendum, qui maiorem ſummam præſtationis obtulerint. Ex qua conductione aut exactione, ſi quis plus quàm præceptum fuerit, exigere tentauerit, aut mercatorem, aut prouincialem ſub hac exactione grauare cœperit, periculum capitis ſe nouerit eſſe damnandum.*

De longi temporis præſcriptione. *Tit. XII.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Verium Rufinum P. V.

EX donatione principum aut quocũque modo rem ad fiſcum pertinentẽ vſque ad noſtra decẽnalia, ſine aliqua interpellatione poſſidentes (ſecundum ius enim hęc intelligitur eſſe poſſeſſio) ſecuri poſſideant. PP. x. Id. Ian. Romæ Sabino & Rufino coss.

II. Impp. Conſtantinus & Conſtans A A. Argyrio præſidi.

Annorum XL. præſcriptio, quam vetuſtatem leges ac iura nuncupare voluerunt, admittenda non eſt cum actio perſonalis intenditur. quare in præſenti & in cęteris cauſis id potiſſimum ſeruabis atque cuſtodias, niſi iure veteri comprehenſum ſit actionem quæ mouetur propter vetuſtatem non debere moueri; ſed quamuis actio pecuniæ poſtulatæ exceptione temporis non finiatur, iudex tamen debet inſpicere quę temporis interualla nullis iuſtis cauſis exiſtentibus fluxerint, & inſtrumenti vetuſtatem, vt diligentius his conſideratis ex officio iudicantis quid pronuntiari ſuper huiuſmodi actionibus oporteat ęſtimetur. Dat. x. Kal. Iul. Limenio & Catulino coss.

De actionibus certo tempore finiendis. *Tit.* *XIII.*

I. Imp. Theod. A. Aſclepiodoto P F. P.

SIcut in rem ſpeciales, ita ad vniuerſitatem, ac perſonales actiones vltra XXX. annorum ſpatium minime protendantur, ſed ſi qua res, vel ius aliquod poſtuletur, vel perſona qualicūque actione vel perſecutione pulſetur, nihilominus erit agenti triginta annorum præſcriptio metuenda. Eodem etiam in eius valente perſona, qui pignus vel hypothecam nō à ſuo debitore, ſed ab alio poſſidente nitetur vindicare: nam petitio finium regundorum in eo ſcilicet quod nunc eſt iure durabit. Quæ ergo ante non motæ ſunt actiones, triginta annorum iugi ſilentio, ex quo competere iure cœperunt, viuendi vlterius non habeant facultatem, nec ſufficiat precibus oblatis ſpeciale quoddam, licet per adnotationem meruiſſe reſpōſum, vel etiam iudiciis allegaſſe, niſi allegato ſacro reſcripto, aut in iudicio poſtulatione depoſita fuerit ſubſecuta conuentio. In eandem rationem illis proculdubio recaſuris, quę poſt litem conteſtatam in iudicium actione deducta, habitoque inter partes de negocio principali conflictu, triginta denuo annorum deuoluto curriculo, tradita obliuioni ex diuturno ſilentio comprobantur, non ſexus fragilitate, non abſentia, non militia, contra hanc legem defendendam, ſed pupillari ętate duntaxat, quandiu ſub tutoris defenſione conſiſtit, huic eximenda ſanctioni: nam cum ad eos annos peruenerit, qui ad ſollicitudinem pertinent curatoris, neceſſario ei ſimiliter vt aliis annorum triginta interualla ſeruanda ſunt. Hæ autem actiones annis triginta continuis extinguantur, quæ perpetuæ videbantur, non illæ quæ antiquitus fixis temporibus limitantur. Annorum autē curricula ita numerari conueniet, vt & illa in demenſionem tempora reducantur, quæ ante noſtræ Manſuetudinis ſanctionem iugi taciturnitate fluxerunt. Verū ne qua ocioſo nimis ac deſidi querimonia relinquatur, ei qui ſe fiducia perpetuitatis actionem non mouiſſe commemorat, decem poſt hanc legem annorū ſpatia continua ſuperioribus addi pręcipimus, vt ſi quidem ante ſanctionē hac lege pręfinitos annos decurriſſe patuerit, pręter ea tempora quæ manarunt, decem actori annorum ſpatia prorogentur, ita vt tempus illi hoc continuum ex legis tēpore numeretur. Quod ſi x. illi anni ſupereſſe videbuntur, aut amplius, vlterius eum nihil deſiderare conueniet, ſed proprio lapſu temporis decurrente ad triginta vſque conſummationem debere ſuo ſpatio eſſe contentum; ſi in annos † quidem præſtare, non dubium eſt, ſed infra decem eorum interualla con- † *x. ſuperare*

ſperātur,ex incrementis rei mobilis minoris neceſſitas adiuuetur,& ibi ſine periculo tutoris vſuræ penitus non petantur. Dat. VI. Kal. Mart. Conſtantinop. Arcad. IIII. & Honor. III. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Mox ad tutelam quis acceſſerit,adhibitis continuo primatibus ciuitatis,vel defenſore cum officio ſuo, ſuſcepta pupilli bona facto rerum conſcribat inuentario: & ſi quid erit in pecunia vel argento, vel quæ non poſſunt vetuſtate perire, prædictorum anulis obſignata reponat, & nulla occaſione minuatur, neque id pupillo, dum in annis minoribus fuerit,pro litibus aut aliis cauſis nouerint committendum, ſed vſque ad perfectam ætatem omni integritate ſeruetur. In reliquis rebus proficiente diligentia: nam ſi minoris eius ſunt facultates,vt non ſit patrimonium illis, & tantummodo ſubſtantia in rebus mobilibus inuenitur, ſciant tutores ſibi eſſe permiſſum, vt vendere præſumant mobilia, & agros comparare, vt minoribus in ea parte proficiant, ſi vero non eſt eiuſmodi ſubſtantia, vnde prædium comparetur, hanc iubentur habere diligentiam, vt pecunia colligatur, & compendiis vſurarum, aut quibuſlibet aliis rebus commodum pupillis adquirant, aut ſi forte tenuitas ſubſtantiæ erit, exinde ſalua re pupillis ſubſtantia miniſtretur, & ſi ita egerint, à tutore pupillus non erit quæſiturus vſuram.*

CODICIS THEODOSIANI LIBER QVARTVS.

De cretione, vel bonorum poſſeßione. *Tit. I.*

1. Impp. Theod. & Valent. AA. ad Senatum. Poſt alia.

PATREM aliqua ex parte minorem eſſe matribus non ſinemus: nam cum etiam infantis filij morientis mater bonorum ſolatia conſequatur, cur de eius ætate pater graues patiatur tendiculas non videmus. Et cū legitima ſucceſsio non modo in matre, verum etiam in ſucceſſoribus longius conſtitutis, non bonorum poſſeſſionis petitionem, non cretionis ſolennitatem cogitur cuſtodire, qualicunque contenta aditę vel adeundæ hereditatis indicio, quanto magis pater talibus eſt vinculis exuēdus? Atque ideo hac † ratione ſancimus, vt pater etiam infantis filij ſucceſſionem, ſiue ille matre eius moriente, adeundæ hereditatis, vel petendæ bonorum poſſeſſionis fuerit executus officium, ſiue iſta neglexerit, morienti filio infanti in qualibet ætate ſine ambiguitate ſuccedat. Dat. VII. Id. Nouemb. Rauennæ DD. NN. Theodoſio XII. & Valent. II. AA. COSS.

† *generatione. alias ordinatione*

INTERPRETATIO. *Cretio, & bonorum poſſeßio antiquo iure à Prætoribus petebatur, quod*

tur, quod explanari opus non eſt, quia legibus vtrunque ſublatum eſt. Et ideo infans, licet loqui non poſſit, tamen hereditatem ſibi debitam capit, cui morienti pater, aut is qui proximus fuerit, ex lege ſuccedit.

Vnde liberi. *Tit. II.*

I. Impp. Arcadius & Honorius A A. Aureliano P F. V.

Filia quæ dote à patre ſuſcepta, matrimonio ſociata eſt, inteſtato patre mortuo, ſi hereditatem velit adire cum fratribus, dotem quam ſuſceperat, miſcere cogatur paternæ ſubſtantię: atque ita in ſubeunda hereditate ſociari cum fratribus. Dat. pridie Non. Octob. Conſtantinop. Arcad. IIII. & Honor. III. A A. COSS.

INTERPRETATIO. *Filia ſi tempore nuptiarum à patre fuerit dotata, & poſtea pater inteſtatus moriatur, ſi in reliqua patris ſubſtantia vult cum aliis fratribus æqualis ſuccedere dotem, vel quicquid accepit tempore nuptiarum, hereditati paternæ cum fratribus diuidendum confundat: quod ſi noluerit, ſit his quæ percepit pro ſua portione contenta.*

De Carboniano edicto. *Tit. III.*

I. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. A A A. Rufino P F. P.

Carbonianum edictum ſub perſonis legitimis, indubitato matrimonio, cuſtodito partu, & probata legitima ſucceſſione defertur, ſcilicet vt in poſſeſſione nouus heres locatus, vſque ad pubertatis annos, ſine inquietudine rebus vtatur interdum alienis. Dat. IIII. Kal. Octob. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis moriens, ex legitimo matrimonio pregnantem reliquerit vxorem, iubet lex mulierem à propinquis, quouſque ad partum veniat, cuſtodiri quæ cum legitimo tempore ediderit, is qui natus fuerit, pro ſua portione, in patris hereditate ſuccedat, & vſque ad quintum & decimum ætatis ſuæ annum, quæ à patre derelicta ſunt, ſine vllius repetitione poſſideat, futurum, vt ſuas poſtmodum per curatorem aut excipiat, aut exerat actiones.*

De teſtamentis & codicillis. *Tit. IIII.*

I. Impp Conſtantinus A. & Conſtans Cæſ. P F. V.

IN codicillis, quos teſtamentum non præcedit, ſicut in voluntatibus teſtamenti, ſeptem teſtium vel quinque interuentum non deeſſe oportet: ſic enim fiet, vt teſtantium ſucceſſiones ſine aliqua captione ſeruentur. Si quando igitur teſtium numerus defecerit, inſtrumētum cōdicilli habeatur infirmū, quod & in ceteris voluntatibus placuit obſeruari. Dat. XI. Kal. Ian. Conſtantino A. VII. & Conſtante Cæſ. COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis non fecerit teſtamentum, ſed vice teſtamenti fecerit codicillum, in quo codicillo legitima heredis inſtitutio teneatur, & hunc ipſum eodem numero teſtium: hoc eſt, ſeptem aut quinque ſubſcriptionibus faciat confirmari, ſi minus quàm quinque, valere non poterit, ſicuti & cæteræ voluntates: nam ſecundum legem ſuperiorem, ſi condito teſtamento poſtea factus fuerit codicillus, & in eo alium quàm in teſtamento fecerat, heredem voluerit nominare, in eo codicillo heredis inſtitutio non valebit.*

II. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. A A A. Proculo P. P.

Quæ codicillis aut epiſtolis nobis, neceſſitudinibúſvé noſtris relinquūtur, tr.

f

non admittimus,ſit ille vſus inter priuatos ratus. Et ſanè hoc loco præbemus licentiam,vt ciuiliter,ſiue criminaliter,vt actor elegerit, ſuper prolata epiſtola requiratur,& incumbat probatio ei primitus, qui ſcripturam obtulerit. Cæterum quod ad nos noſtróſque attinet,codicillos & epiſtolas adeo refutamus,vt ex illis,etiamſi veras eas eſſe quæſtionum † regula approbarit,quicquid nobis relictum,noſtrísve conſtiterit,ad liberos defuncti,vel ſi hij non ſint, ad proximum quenque iudicij noſtri humanitate pertineat,teſtamenti vero ſcripturā legitimam,vel nuncupationem,quæ in nomen noſtrum forte proceſſerit,iure capiemus, nec in ea re diſtare ius noſtrum à priuatis heredibus profitemur. PP. Mediol. x. Kal. Feb. Timaſio & Promoto coss.

† *ſeries*

INTERPRETATIO. *Si quis moriens,Principi vel propinquis, vel amicis eius aliquid per codicillum, aut per epiſtolam crediderit relinquendum, pietatis intuitu, id præcepit non valere:ſed ſi quid tali modo priuatis fuerit derelictum, & de talibus charculu orta fuerit fortaſſe contentio,in Iudicis diſcuſsione conſiſtat,vtrum poßit ſcriptura prolata iure ſubſiſtere. Cæterum Principi,vel eius proximus, quicquid teſtamento aut nuncupatione dimittitur, hoc ſibi legibus valere permittitur.*

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. Aeternali Proc. Aſiæ.

Teſtamentum non ideo infirmari debebit,quod diuerſis hoc deficiens nominibus appellauit,cum ſuperflua non noceant prętermiſſa: nanque neceſſaria,non abundans cautela,vel contractus imminuit,vel teſtatoris officit voluntati. Nec patimur fidem conditi arbitrij ob hoc debere conuelli, ſi aut maiorem in principio ſignatorum,aut minorem,aut nullum numerum conditor ſuæ prędixerit voluntati,cum v. huic non ignari ſubſcripſerint teſtamēto:licet non eiſdem ſeries fuerit recenſita,ſed his qui extremum diſponit arbitriū,obſignandum porrexerit teſtamētum. Nec enim nouum promulgamus,ſed diui Conſtantini ſanctionem,& inclytę recordationis ſententiam patris Serenitatis noſtrę,noſtraq́ue ſuper huiuſmodi cauſa,quę ſunt ex antiquioribus propagata,ſecuti decreta,ſtatuimus iis qui extremas ordinant voluntates, hęc eſſe ſeruanda,vt & pręſentes videant ſubſcriptores,& ij cur venerint non ignorēt, etiam ſi iiſdem ſcripturę continentia non fuerit intimata,nec ſi quid ex munificentia morientis fuerint conſecuti,infructuoſum ſubſcribentes facient teſtamētum,cum hoc auctorem prudentiſſimū iuris conſultorū nō ſit ambiguum Scæuolam comprobaſſe. Dat. XII. Kal. April. Arcad. IIII. & Hon. III. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Si moriens cum ſcribit aut dictat chartulam teſtamenti,prætermiſerit forſitan, vt vocabulum poneret, aut ciuilis,id eſt,quod V. teſtium: aut prætorij iuris,quod VII. teſtium numerum erit ſubſcriptione firmandum, vnde ſi maiorem, vel minorē teſtium numerum ſe teſtator in principio dixerit euocaſſe, vſque ad quinque ſubſcriptorum numerum, etiamſi non relegāt teſtamentū, valere permiſſum eſt,ita vt ſicut numerus minor impedit voluntatem,ſic quicquid ſuperfuerit, non noceat teſtamento:quia & lex ipſa conſtituit,quod ſuperflua iuri impedire non debeant. Hoc etiā obſeruandum, vt teſtator ſignandum teſtibus offerat teſtamentū,nec ideo habeatur infirmū, ſi alicui de ſubſcriptoribus teſtator aliquid legati nomine derelinquit.*

IIII. Iidem AA. Africano PF. V.

Teſtamenta omnium,cęteraq́ue quę apud officium cenſuale publicari ſolent,in eodem referētur,nec vſquā permittatur fieri vlla tranſlatio:mos nāque

retin

retinendus eſt fideliſſimæ vetuſtatis, quem ſi quis in hac vrbe voluerit immutare, irritam mortuorum videri faciet voluntatem. Dat. vi. Kal. Octob. Conſtantinopoli, Cæſario & Attico coss.

INTERPRETATIO. *Teſtamenta omnia, vel reliquas ſcripturas, apud Cenſuales, in vrbe Roma voluit publicari, hoc eſt, vt & in reliquis regionibus apud Curiæ viros teſtamenta, vel quæcunque ſcriptura actis firmari ſolent, geſtorum allegatione muniantur. Si vero mortuorum voluntates actis reſeratæ non fuerint, non valebunt.*

v. Impp. Honor. & Theod. AA. Edictum, ad populum vrbis Conſtantinopolitanæ, & omnes Prouinciales.

Nolumus quelli deficientium ſcriptas iure ac ſolenniter voluntates, dum quoddam morientis ſupremum, & non adſcriptum proceſſiſſe cōfirmatur arbitrium, tanquam patrimonium ſuum ad nos deficiens maluerit pertinere. Omnibus enim priuatis & militantibus interdicimus, ne huiuſmodi perhibeant teſtimonia, & falſi criminis reos teneri præcipimus, ſi cum ſcriptæ iure ac ſolenniter deficientium extiterint voluntates, non ſcriptum aliquid ſub noſtrorum nominum mentione falſo aſtruere moliantur. Nemo itaque relictus, vel legibus ad ſucceſſionem vocatus noſtrum vel potentium nomen horreſcat, nemo ferre teſtimonia in hunc modum, vel ſuſcipere geſtis huiuſmodi voces audeat, noſtrorum vel etiam priuatorum potentium nomine. Maneat arbitrium quod vera & ſolennis ſcriptura commendat: excludatur ſi quid aduerſus eam vel deficientis animum, ſub deferenda hereditate noſtræ perennitati per teſtimonia non ſcripta, & falſo contexta adſeueratur. Nemo ſcriptis proprium auferat robur, & non ſcriptis ſub prætextu noſtri vel potentium nominis ingerat firmamentum. Dat. † iii. Id. Mar. Conſtantinop. Theod. A. vi. & Palladio coss. † iiii.

INTERPRETATIO. *Placuit voluntatem defunctorum ea ratione ſeruari, vt ſi deficiens quis non perfecerit teſtamentum, non poteſt quicunque pro perfecta, vel quod imperfectum reſedit, nec admittit hanc teſtificationem Principis clementia, ſi forte dicat aliquis: audiui morientem velle, hoc principi, vel etiam his perſonis quæ poteſtati adiunctæ ſunt, vel cuiuſcunque potentis taliter deputatum, hanc vocem admitti non patitur. Et ſicuti legitimas ſcripturas vel in ſuam perſonam, vel in quaſcunque alias poteſtates, ſiue in priuatos valere mandauit, ita imperfectam, & ſub tali teſtificatione prolatam penitus valere non voluit.*

vi. Iidem AA. Palladio P. F. P.

Ne quis poſt diem mortis, ſcriptis ante decennium teſtamentis, præſtetur aſſenſus, nulliſque penitus viribus ſcriptura huiuſmodi tempore antiquata taxetur: preſertim ſi cum voluntas continuata perſtiterit: breuis mora ſit recentibus vetuſtatem innouare temporibus: vix enim fieri poteſt, vt per hæc tempora, quæ fidei amore contraximus, omnem teſtium conſcientiam mors coniurata ſurripiat: & reuera nefas eſt, vt antiquæ deliberationis ordinatio voluntas poſtrema dicatur. Dat. x. Kal. Iul. Rau. DD. NN. Honorio & Theod. xii. & Theo. viii. AA. coss.

INTERPRETATIO. *Si quis condito teſtamēto decennio ſuperſtes fuerit, & ſuam non mutauerit voluntatem, quod ante decennium factum eſt, vacuum remanebit.*

VIII. Imp. Theodoſius A. Aſclepiodoto PF. P.

Si quis agere ex teſtamento, quolibet modo ſiue ſcripto, ſiue ſine ſcriptura confecto, de hereditate voluerit, ad fideicommiſſi perſecutionem aſpirare cupiens, minime permittatur: tantum enim abeſt, vt aditum cuiquam pro ſuo migrandi deſiderio cõcedamus, vt etiam illud ſanciamus, vt ſi teſtator faciens teſtamentum, in eodem pro codicillis etiam id valere complexus ſit, qui hereditatem petit, ab ipſis intentionis exordiis vtrum velit eligendi habeat poteſtatem: ſciens ſe vnius electione alterius ſibi aditum præcluſiſſe, ita vt ſiue bonorum poſſeſſionem, ſecundum tabulas, vel ſecundum nuncupationem, cæteraſque ſimiles poſtularit, aut certe ex edicto diui Hadriani ſe mitti ad poſſeſſionem ex more petierit, ſtatim inter ipſa huius iuris auſpicia propoſitum ſuę intentionis explanet. Sicut enim ſi quis defuncti agnouerit voluntatem, de inofficioſo agere prohibetur, & patronus liberti muneribus electis & operis, contra tabulas bonorum poſſeſſione pellitur: ſic mulier in edicto quod de alterutro eſt, cum ſuam explanauerit optionem, ne pœnitentia poſſit ad aliud tranſire, etiam ſatiſdatione cogetur præcauere, niſi ſi ætatis iuuetur auxilio. Illud quoque pari ratione ſeruandum eſt, vt teſtator qui decreuerit facere teſtamentum, ſi id implere nequiuerit, inteſtatus videatur eſſe defunctus. Nec traducere liceat ad fidei commiſſi interpretationem, velut ex codicillis vltimam voluntatem, niſi ſi id ille complexus ſit, vt vim etiam codicillorum ſcriptura debeat obtinere, illo iure electionis videlicet perdurante, vt qui ex teſtamento agere voluerit, ad fidei cõmiſſum migrare non poſſit. Si quis vero ex parentibus vtriuſque ſexus ac liberis vſque ad gradum quartum agnationis vinculis alligatus, vel cognationis nexu conſtrictus, ad tertium vſque ſcriptus heres fuerit vel nuncupatus, in eo videlicet teſtamẽto, quod teſtator vicem quoque codicillorũ voluit obtinere, licebit ei ſi de hereditate ex teſtamento ſecundũ mortui voluntatẽ agens fuerit forſitan ſuperatus, vel certe ipſe ſponte voluerit, ad fidei cõmiſſi ſubſidium cõuolare: non enim par eademque ratio videtur amittere debita, & lucra nõ capere. Dat. ✝. Kal. Mar. Cõſtantinop. Victore v.c. cos.

INTERPRETATIO. *Si quis per ſcripturam condiderit teſtamentum, & poſtmodum ſine ſcriptura, hoc eſt, per nũcupationem ſuam iterandam crediderit voluntatem, vel ſi codicillis, quod eſt fidei commiſſum, poteſtatem heredi ſuo cõmiſerit, vt ex qua voluerit teſtatoris ordinatione ſuccedat, tunc in primordio adeundæ hereditatis ſuam publicare non deſinat voluntatem, vtrum ex teſtamento, an per nuncupationem, an per fidei commiſſum hereditatem ſibi eligat vindicandam. Quod ſi prima electio eius fuerit ſuperata, ad alteram ei tranſire non liceat: quia vnius petitione conceſſa, de reliquis ſe nouerit excludendum, quia vna petitio alias aperte & euidenter excludit. Extrema pars legis iſtius ideo non habetur expoſita, quia Nouella lege calcatur.*

De Litigioſis. *Tit. V.*

1. Imp. Conſtantinus A. ad Prouinciales. Poſt alia.

LIte pendente, illud quod in controuerſiam deuocatur, in coniunctam perſonam vel extraneã donationibus, vel emptionibus, vel quibuſlibet aliis contractibus minimè trãsferri oportet, tanquam nihil factum ſit lite nihilominus peragenda: quod ſi tutelæ cauſa

vertitur poſt examen iudicis in ſupplementum pronuntiationis dentur arbitri, qui non iam arbitri ſed executores putandi ſunt. &c. Dat. x. Kal. Aug. Baſſo & Ablauio coss.

INTERPRETATIO. *Res quæ propoſita actione repetitur, transferri à poßidente ad alterū nullis contractibus poteſt, neque inde aliqua fieri ſcriptura permittitur, niſi prius lis de qua agitur fuerit iudicio definita.*

De naturalibus filiis, & matribus eorum. Tit. VI.

I. Imppp. Valent. Valens, & Gratian. AAA. ad Ampilium PF. V.

PLacuit, manentibus cunctis quæ de naturalibus liberis Conſtantinianis legibus cauta ſunt, hæc tantummodo temperare, vt is qui heredem, heredésve filios ex legitimo matrimonio, vel nepotes qui filiorum loco habendi ſunt, patrem quoque matrém ve dimittit, ſi ex conſortio cuiuſlibet mulieris naturales ſuſceperit, vnam tātum bonorum ſuorum & hereditatis vnciam naturalibus vel mulieri donādi, aut relinquendi habeat facultatem. Si quis vero nullo, ex his quos excepimus, ſuperſtite moriatur, atque ex muliere quam ſibi adiunxerat, naturalem, pluréſve dimittat vſque ad tres tantum ſi voluerit vncias tam in mulierem quam in naturales quo maluerit iure tranſcribat. Dat. VII. Kal. Sept. Concionati, Grat. A. II. & Probo coss.

INTERPRET. *Obſeruandū de naturalibus filiis lex iſta conſtituit, vt ſi quis habens ex legitimo matrimonio filios aut filias, ſiue maſculos nepotes ex filiis, vel patrē, aut matrē ex quacunque muliere, id eſt ingenua, nata vel facta ſuſceperit naturales, non amplius quam vnciam de facultatibus ſuis nouerit naturalibus conferendam: Nam ſi defuerint ex omni parte perſonæ ſuperius nominatæ, tunc naturalibus filiis, vel mulieri de qua naſcuntur, tres vncias tantum non amplius nouerit, quiſquis ille eſt, ſe poſſe conferre.*

II. Impp. Theod. & Valent. AA. Hierio PF. P. Poſt alia.

Naturales liberi, eorumque matres, nec parentum arbitrio in ſucceſſionibus, cæteriſque modis, quibus rei mobilis vel immobilis dominium confirmatur, paſſim & ſine legis diſtinctione congrua permittantur, nec tamen legis quę nuper lata eſt aſperitate premantur, cum ſatis ſit eos ſecundum priorem conſtitutionem, aut extantibus iuſtis liberis, aut etiam non extantibus, id tantum conſequi, ſi patris deferatur arbitrio, quod per eam iuſta moderatione decretū eſt: cæteris quæ de eorum matribus libertis, libertiniſque per nouam conſtitutionem decreta ſunt, in ſua manentibus firmitate. Dat. x. Kal. Mar. Conſtantinop. Tauro & Felice coss.

INTERPRETATIO. *Hæc lex interpretatione non eget, quia ad hoc ſolum intromiſſa eſt, quia poſterior omnibus eſt, & priorem, quæ à poſteriore damnata fuerat, confirmauit.*

De manumißionibus in eccleſia. Tit. VII.

I. Imp. Conſtantinus A. Oſio Epiſcopo.

QVi religioſa mente in eccleſiæ gremio ſeruulis ſuis meritam conceſſerit libertatem, eandem eodem iure donaſſe videatur, quo ciuitas Rom. ſolennitatibus decurſis dari conſueuit. Sed hoc duntaxat iis, qui ſub aſpectu Antiſtitum dederint, placuit relaxari. Clericis autem amplius concedimus, vt cum ſuis famulis tribuunt libertatem, non ſolum in conſpectu eccleſiæ, ac religioſi populi plenum fructum libertatis conceſſiſſe

dicantur, verum etiam cum poſtremo iudicio libertates dederint, ſeu quibuſcunque verbis dari prȩceperint, † aut ex die publicæ voluntatis ſine aliquo iuris teſte vel interprete competat directa libertas. Dat. XIIII. Kal. Maij. Criſpo II. & Conſtantino II. COSS.

† χ. ita vt ex die publicata.

INTERPRETATIO. *Qui manumittendi in ſacroſancta eccleſia habuerit voluntatem, tantum eſt vt ſub præſentia ſacerdotum ſeruos ſuos velit abſoluere, nouerit eos ſuſcepta libertate ciues eſſe Romanos: nam ſi Clerici ſuis mancipiis dare voluerint libertatem, etiamſi extra conſpectum fecerint ſacerdotum, vel ſine ſcriptura verbis fuerint abſoluti, manebit, ſicut ciuibus Romanis, integra & plena libertas.*

De liberali Cauſa. *Tit. VIII.*

I. Imp. Conſtant. A ad Maximum PF. V.

SI quis libertate vtentes, eiuſque compotes inopinatos in diſcrimen ingenuitatis adducat, ſi eos forte aſſertio defecerit, circũductio prȩbeatur, aſſertorem quæri titulo per literas indicante, ne cauſa per ſilentium ignoretur, vel abſurde etiam proclametur, vt qui competiſſent, velint aſſerere, vel cunctantes etiam cogerentur: ne ſi aſſertor defuerit, vincti multis eos ſcientibus liberos † ad omnes ducantur. Ideoque ſancimus: Si quis aſſertore inops atque ignotus, circunluſtratis prouinciæ populis, deſertus tradatur ei qui ſeruum dixerit, non infracta ſed dilata libertate, aſſertore inuento vires recolligat, & ſuis renouatis defenſionibus reſiſtat in iudicio, poſſeſſoris iure priuilegiiſque ſubnixus quanquam è domo illius proceſſerit: neque enim illa poſſeſſio eſt in tempus accepti, ſed expectatio aſſertoris in tempore non reperti, ita vt ſi inſtaurata lite, reſtitutiſque in ſua iura partibus, pro libertate fuerit lata ſententia, iniuriæ, impudentiæque cauſa aduerſarius pari numero ſeruorum multetur, quot erunt qui in ſeruitutem petiti ſunt: iis vero non † condemnantur, qui in ipſa fuerunt lite progeniti. Quod ſi quis ante aſſertorem repertum, vel ante ſententia fuerit mortuus heredibus cauſam ſtatus probantibus, multatitius ſeruus traditur: & heredes eius qui libertatem temerabat, ſi implacabilem animum † indicant, eadem maneat mancipiorum lex atque conditio: Sin liberos ſinent, quos clauſos repererint, occidant cum perſonis delicta. Minorum defenſores eadem manebit mãcipiorum multa, ac iudicio his quos defenderant repoſcentibus, rei male geſtæ dabitur æſtimatio. Cum id proprio periculo fecerit aſſertor, vt rem ſaluam fore promittat, ita ſatis accipiat de multæ redhibitione. Libertatem victis hoſtibus victorum dominatio abſtulit. Leges vero iniurioſos pœna afficiunt, & fama ſpoliant, dictumque iurgio in aduerſarium immodeſtius iactatum, petulantiuſque fuſum, pœnam ſubire † cogent, atque non erit impunita labefactatio, atque oppugnatio libertatis, quæ in conuictis quoque punitur: iniuſtum eſt autem alienum, † ad ſeruum recepiſſe, & alterius ſerui abductione condemnatur. Dat. XIII. Kal. Aug. Sirmio, Probiano & Iuliano COSS.

† χ. a domiuis deſertus.

† χ. contineatur vel connumerãtur

† inducant

† cogetur

† χ. ad ſeruitium.

INTERPRETATIO. *Si aliquis in libertate poſitum, ad ſeruitium conetur adducere, iubet pulſatum ex ordinatione Iudicis per populos, & publicum duci, vt defenſorem ſui ſtatus inueniat, & inuentum adſertorem per chartam petat à Iudice, ne ſilentio ingenuitas ſupprimatur. Quod ſi aut ipſe ſibi adeſſe, aut aſſertorem non potuerit inuenire, tradatur domino repetenti ad ſeruitium, non ad pœnale ſupplicium: ita vt non*

per hanc

per hanc traditionem ex integro ſpem libertatis amittat, niſi cum habuerit locum, inuento adſertore libertatis ſuæ ſtatum adſerat legibus audiendus. Quod ſi tali ordine reparata lite qui pulſantur ingenuos ſe eſſe docuerint, tunc ille à quo ingenuitas iniuſte fuerat adpetita, tot mancipia his, quos ad ſeruitutem vocabat, eius ætatis, & ſexus dare cogatur illæ ad condemnationem, non adnumerandis his, qui dum cauſa protrahitur in lite natı eſſe probãtur. Quod ſi ex his, qui ad ſeruitutem vocantur, dum per adſertorem requirendum, aut alia occaſione cauſa protrahitur, aliqui moriantur, & heredes eorũ ſtatum ingenuitatis obtinuerint, pro illius perſona quæ in lite mortua eſt, heredibus ſuis eius compenſatio, ſicut & pro viuis, à pulſante reddenda eſt. Si vero ille moriatur qui liberos conabatur adducere, & filios aut heredes dimittat, ſi perſequi voluerint cauſam, quam pater aut auctor inchoauerat, & victi fuerint, ad ſupraſcriptã ſatisfactionem tenendi ſunt, vt alia tot mancipia male pulſatis ſatisfaciant. Si vero agere noluerint, nec perſequi eos tẽtauerint, ſed etiam in cuſtodiam ab auctore redactos abſoluerint, erunt à multæ condemnatione ſecuri, quia non in auctoris ſui vitio perſtiterũt. Quod ſi forte minores ſint, & tutor eorum, vel curator cauſas eorum aduerſus ingenuitatem proſequi velit, & fuerit ſuperatus, ipſe de propria facultate ad ſatisfactionem tenendus eſt. Si vero poſt ſecundam reparationem adſertor inuentus periculo ſuo † addicti cauſam crediderit replicandam, vt ſi vincatur, peculium, aut ſeruitia ſuſceptorum, vel ipſos reddere debeat. Similiter & ille qui pulſat, dato fideiuſſore promittat ſe prædictum numerum mancipiorum, vel quod ab his † de peculio repoſcit, eum fuerit victus ſatisfaciat. † adducti † in

11. Idem A. ad Maximum P. V.

Libertati à maioribus tantum impenſum eſt, vt patribus, quibus ius vitæ in liberos necíſque poteſtas permiſſa eſt, eripere libertatem non liceret, ſi quiſquã minor venundatus actum maior adminiſtrauit, quoniã minoris emptio ſcientiam non obligat, cum ad libertatem venientem emptionis actúſque à maiore adminiſtrati præſcriptio non tenebit. Nec verò ille qui apud quempiã pro ſeruo educatus, ac maior effectus, vendenti veluti domino acquieuit, actúque adminiſtrato iam pene extremam relegit libertatem, quoniam neque maior effectus originem ſuam nouerat, neque eam quam ignotabat, venditionem patiẽs deſeruiſſe iudicãdus eſt, minori ſimilis, eadẽ emptionis atque actus adminiſtrati præſcriptione non alligabitur, ſed vtriq; dabitur adſertio. Patia etiam in libertinis erunt, qui quæſtu quodã in eandẽ ſeruitutẽ rurſus relabuntur. Sed eorum hac exceptione cauſa diſtinguenda eſt, vt qui impuberes intra annũ quartum decimum manumiſſi, ac deinceps in ſeruitio retẽti, ignorata libertate non vtãtur, maiorésque venundati actum gerant, ab aſſertione non arceantur: cum illi ætati tributæ libertatis ignoratio vt obliuio conceſſa eſt. Qui vero memoria firma venditioni poſt factæ non neſcius innectitur, huius legis beneficio carebit. Et quoniam viciſſim etiam ipſis qui rem his commiſerunt medẽdum eſt, ſi quiſquam omnium qui ſuprà comprehenſi ſunt in libertatẽ proclamauerit, id quod apud ſe eſſe, eius qui ſe dominum dicit profitebitur quoniam de eo non dubitatur, reddi ac referri Iudex protinus pronuntiabit. Quod vero petitur, ſi id fuerit † negociatione controuerſum, per cautionem aſſertoris, vt alia lege comprehenſum eſt, conſeruabitur, ac petitio differtur, vt ſi fuerit approbata † propria libertas, geſtarum rerum ab eodem ratio atque omne quod debebitur repoſcatur, vt ſeruitute depulſus, qui pro domino quon- † negatione † & ſtipulata, aliàs, ſpoliata

quorum ancillas in conſortio habent, aut vicaria mācipia eum peculiis, aut redemptionem ſtatus eorum ſoluerint. Si vero patres hoc ſe perſoluiſſe non doceant, non poterint conditionem matrum mutare, aut mancipia dominis deperire, etiam ſi de propriis dominis naſcantur, niſi per manumiſſionem ſeruilem conditionem capere non poßint. Si quis in libertate poſitus, ancillam ſibi copulauerit in coniugium, ſi filij ex ipſis nati fuerint, origo matrem ſequatur. Simili modo ſi liberta ſeruum duxerit maritum, agnatio ſeruum ſequatur: quia ad inferiorem perſonam vadit origo.

IIII. Idem A.

Si poſt adſertionem, defenſionemque ordinatam alius in iudicium acciri petiuerit, adſertio quidē & defenſio inter omnes ordinetur, ipſe verò tot mancipia quot petebat, fiſco cogatur inferre. quod ſi adſertor defecerit, vel prædictam multam agnoſcat, vel ſi per inopiam id implere non poſſit, in metallum detrudetur. Eadem circa minorum defenſores cum liberalis cauſa agitur forma ſeruanda, & cætera. Dat. VIII. Kal. Nou. CP. Pacatiano & Hilariano coss.

INTERPRETATIO. *Si poſt adſertionem, defenſionémque diſpoſitam, alius in iudicium, qui ſe dominum dicit, petierit exhiberi, inter omnes quidem ordinabitur adſertio, ſed ipſe ad certam pœnam tenebitur. Idem & in adſertore vel defenſoribus minorum.*

V. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Rufino PF.P.

Si cui ſuper ſtatu ſuo quæſtio moueatur, qui diuturno tempore, hoc eſt, per XX. annorum ſpatia in libertatis poſſeſſione durauit, vel quem aſſerāt ſuffragia munerum, & priuilegia meritorum, quíue iis præſentibus, qui dominos ſe eſſe contendunt, in hominum erit celebritate verſatus, nulla ei dandi aſſertoris neceſſitas imponatur, ſed liber aſſiſtat, & ſtatum ſuum ipſe tueatur, calumniantem repellat, redarguat perſequentem, ne fluctuet dubius, ſi de alieno neceſſe habebit pendere faſtidio. De aliis vero, quos nec honor aliquis, nec † ſuperſcriptione prædicti temporis priuilegiū militare defendit, antiqui iuris forma ſeruetur. Dat. VII. Kal. Octob. Cōſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio coss. † al. ſub præſcriptione

INTERPRETATIO. *Qui XX. annos non occultè, ſed publicè in libertate durauerint, & aliquid officij, vel militiæ præſente, & tacente petitore geſſerint, adſertorem quærendi eos neceßitas non manebit, ſed ipſi per ſe ſi voluerint aduerſus petitorē, quod libertati eorum competit exequentur. Circa alios vero, qui neſcientibus dominis latuerint, prioris legis ordo ſeruabitur.*

AD S. C. CLAVDIANVM.

VI. Imp. Conſtantinus A. ad Probum.

Si quæ mulieres liberæ vel à ſeruis vel à quolibet alio vim perpeſſę contra voluntatem ſuam ſeruilis conditionis hominibus iunctę ſint, cōpetenti legum ſeueritate vindictam conſequantur. Si qua autem mulier ſuę ſit immemor honeſtatis, libertatem amittat, atque eius filij ſerui ſint domini, cuius ſe contubernio coniunxit. quam legem & de præterito cuſtodiri oportet. PP. Kal. April. Voluſiano & Aniano coss.

INTERPRETATIO. *Per vim contra voluntatem ſeruo iuncta alieno, & vindictam conſequitur. Si vero ſponte, fit ancilla, & eius filij ſerui ſunt.*

VII. Idem

VII. Idem A. * * * Dat. Kal. Feb. Gallicano & Baſſo coss.

INTERPRETATIO. *Septem teſtibus ciuibus Romanis præſentibus, tertio ex S. C. Claudiano denunciandum.*

VIII. Idem A. ad populum.

Cum ius vetus ingenuas fiſcalium ſeruorum contubernio coniunctas ad decoctionem natalium cogat, nulla vel ignorantiæ venia tributa vel ętati, placet coniunctionum quidem talium vincla vitari. Sin vero mulier ingenua vel ignara, vel etiam volens cum ſeruo fiſcali conuenerit, nullum eam ingenui ſtatus damnum ſuſtinere. Sobolem vero quæ patre ſeruo fiſcali, matre naſcetur ingenua, mediam tenere fortunam, vt ſeruorum liberi & ſpurij liberorum, Latini ſint, qui licet ſeruitutis neceſſitate ſoluantur, patroni tamen priuilegio tenebuntur. Quod ius & in fiſcalibus ſeruis & in patrimoniorum fundorum origine coercentes, & ad emphyteuticaria prædia & quæ ad priuatarum rerũ noſtrarum corpora pertinent ſeruari volumus. nihil enim rebus publicis ex antiquo iure detrahimus, nec ad conſortium huius legis volumus vrbiũ quarumcunque ſeruitia copulamus, vt ciuitates integram teneant interdicti veteris poteſtatem. ſi vel error improuidus vel ſimplex ignorantia vel ætatis infirmæ lapſus in has cõtubernij plagas depulerit, hæc noſtris ſanctionibus ſint excepta. Dat. VI. Kal. Feb. Sardicæ Conſtantino A. VII. & Conſtantio coss.

INTERPRETATIO. *Ingenua quæ ſe fiſcali ſeruo iunxerit, ſiue ſciens ſiue ignara ipſa manebit libera, filij vero eius & Latini & ſpurij erunt, qui quamuis liberi ſint, iuri tamen obtingunt patronorum. Idem eſt & ſi ſeruo emphyteuticario ſe ſociarit ingenua vel patrimoniali, aut ex priuata re principum, excepto iure Reip. quod lex præſens voluit obſeruatum.*

IX. Imp. Iulianus A. * II. PP.

S. C. Claudianum firmum eſſe cenſemus, omnibus Conſtitutionibus, quę contra id latæ ſunt, penitus infirmatis, vt libera mulier ſiue procuratori ſiue actori priuato ſiue alij cuilibet ſeruili conditione polluto fuerit ſociata, non aliter libertate amiſſa nexu conditionis deterrimæ adſtringatur, niſi trinis fuerit denũciationibus ex iure pulſata. quod quidem circa priuatas perſonas cõuenit obſeruari. Nam eas mulieres quæ fiſcalibus vel ciuitatis ſeruis ſociantur ad huius ſanctionis auctoritatem minime pertinere ſancimus. Data & PP. in foro Traiani V. Id. Decemb. Mamertino & Neuitta coss.

INTERPRETATIO. *S. C. Claudiani auctoritas confirmatur etiam circa eas quæ procuratoribus & priuatorum iunguntur, exceptis his quæ ſeruis fiſcalibus vel ciuitatum ſociantur.*

X. Impp. Valentin. & Valens AA. Felici Conſulari Campaniæ.

Si ſeruilibus contubernis ſeſe mulieres quondam ingenuę ſubdiderint, & nunc contemnentes dominum minoris ætatis, ſeruitutis iugum conantur effugere, grauitas tua his qui ſeruilem conditionem non ſtatim in ipſis coniunctionis primordiis refugerũt, neceſſitatem ſubeundę ſeruitutis imponat. Dat. XIIII. Kal. Aug. Mediolani, ipſis AA. coss.

XI. Imppp. Valentinianus Valens & Gratianus AAA. ad Secundum PP.

Si apud libidinoſam mulierem plus valuit cupiditas quàm libertas, ancilla facta eſt non bello, non pręmio, ſed connubio, ita vt eius filij iugo ſeruitutis ſubiaceant.

ſubiaceat. manifeſtum eſt enim ancillam eſſe voluiſſe eam quam liberam eſſe pœnituit. Dat.prid.Non.April.Treueris Gratiano NB.v.& Dagalaipho coss.

INTERPRETATIO. *Si mulier ex contubernio ſerui fiat ancilla, filij quoque eius ſerui erunt.*

XII. Impp.Arcadius & Honorius A A. ad Anatolium PP. Illyrici.

Cuncti prouinciales agnoſcant, niſi trinis denuntiationibus liberæ fœminæ ſeruorum conſortiis arceantur, nullo modo poſſe eas ad ſeruitium detineri. Dat.II. Non. Mar. CP. Honorio A. IIII. & Eutichiano coss.

INTERPRETATIO. *Sine trina denunciatione mulier ſeruo iuncta non fit ancilla.*

De hiis qui non à domino manumiſſi ſunt. Tit. IX.

I. Imp. Conſtantinus. A. ad Baſſum.

SI non à dominis libertas detur mancipio alieno, ſi quidem ab hiis iudicibus impetrabitur, quibus dandi ius eſt, ſine vlla trepidatione pœnę, facilis diſſolutio eſt. Si verò iubentibus nobis quicquam lege actum eſſe doceatur, & non dominus, vt alienum mancipium manumitteretur petiſſe, tunc eodem, qui in conſpectu noſtro libertatem mōſtrabitur conſecutus, ei protinus, ad cuius proprietatem pertinet, reſtituto, is qui mancipium alienum fallendo principis conſcientiam manumiſit, mancipia duo cogatur domino eius dare, cuiuſmodi ſexus ætatis atque artis conſ iterit eſſe manumiſſum, & alia tria † eademque ratione ſimilia. Quę multa nō ſemper imponitur, ſed potius conquieſcit, ſi forte manumiſſus inferentē ſibi quæſtionem ſtatus, obiecta legitima præſcriptione potuerit excludere, cùm ſibi amiſſi mancipij damna debeat imputare, qui in perniciem ſuam geſta taciturnitate firmauerit. Prop.Id.Iul.Conſtantino A.V.& Licinio Cæſ. coss. † deeſſe videtur à fiſco

INTERPRETATIO. *Si aliquis mancipium manumittere præſumpſerit alienum, & id ſub præſentia principis, vel in eccleſia fecerit, hac pœna tenebitur, vt & manumiſſus à domino reuocetur, & alia duo mancipia eiuſdem ætatis aut ſexus, aut certe artificij, quod ille qui eſt manumiſſus ſcierit, dare cogatur. Si verò ille, qui manumiſſus dicitur, repetentem dominum ſub hac præſcriptione ſuperauerit, vt iam firmitatem ſtatus ſui temporibus tueatur, tunc ille qui manumiſit, non eſt conſtringendus ad pœnam, dum ille qui repetit, præiudicium domini ſui incurrerit, aut taciturnitate nutrierit.*

De libertis & eorum liberis, aliàs, *moribus.* Tit. X.

I. Imp. Conſtant. A. ad Concilium Byzacinorum.

LIbertis ingratis in tantum iura aduerſa ſunt, vt ſi quadam iactantia, vel contumacia ceruices erexerint, aut leuis offenſę contraxerint culpam, à patronis rurſus ſub imperia ditionemque mittantur. Dat.VI. Kalend. Aug. Colonię Agrippinæ, Pacatiano & Hilariano coss.

INTERPRETATIO. *Quæcunque perſona ſeruilis à domino ſuo fuerit conſecuta libertatem, ſi poſtea ſuperbire cœperit, aut patronum, id eſt manumiſſorem ſuum læſerit, amiſſa libertate quam meruit, in ſeruitium merito reuocatur.*

II. Impp.Honorius & Theodoſius A A. Conſulibus, Prętoribus, Tribunis plebis, Senatui ſuo Salutem dicunt. Poſt alia.

Liberti aduerſus patronos non modo audiantur, verùm etiam eandem quam patronis

patronis ipſis reuerentiam præſtent heredibus patronorum, quibus ingrati actio ſicut ipſis manumiſſoribus deferetur, ſi illi datę ſibi libertatis immemores nequitiam receperint ſeruilis ingenij. Quod ſi delatores accuſatorésve manumiſſorum heredúmve eſſe præſumpſerint, eodem quo ſerui ſupplicio tenebuntur, luituri pœnas ante adhibitę delationis exordium. & cætera. Dat. VIII. Id. Aug. Rau. Aſclepiodoto & Mariano coss.

INTERPRETATIO. *Libertos non ſolum contra patronos, ſed & contra patronorum heredes audiendos non eſſe. Ingratos etiam ab heredibus in ſeruitutem reuocari. Delatores etiam contra patronorum heredes antequam audiantur puniendos.*

III. Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. Baſſo PP. Poſt alia.

Libertinæ conditionis homines nunquam ad honores vel palatinam aſpirare militiam permittimus. Sanè hanc diſtinctionem volumus cuſtodiri, vt ex manumiſſis nati ad locum vſque proximum protectoris (licitum nullatenus) adire mereantur, ita vt patronis patronorúmve heredibus reuerentiæ priuilegia conſeruentur. Nam ſi militantes etiam docebuntur ingrati, ad ſeruitutis nexum proculdubio reducentur. Ipſos vero qui manumiſſi ſunt, nulla ratione ad vllum quamuis humilis militiæ locum ſinimus admitti. Dat. III. Kal. April. Rauennę Theodoſio A. XII. & Valentiniano A. II. coss.

INTERPRETATIO. *Libertos ad nullos honores militiámque aſpirare. Eorum filios ingenuos vſque ad protectoris locum poſſe conſcendere. Etiam militantes ingratos in ſeruitutem reuocari.*

De vectigalibus & commiſſis. *Tit.* *XI.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Iunium Rufinum Conſularem Aemiliæ.

PEnes illum vectigalia manere oportet, qui ſuperior in licitatione extiterit, ita vt non minus quàm triennij fine locatio concludatur, nec vllo modo interrumpatur tempus, exigendis vectigalibus præſtitutum. Quo peracto tempore, licitationum iura conductionémque recreari oportet, & hanc ſimili modo aliis collocari: capitali ſententiæ ſubiugandum, quem plus aliquid quàm ſtatutũ eſt à prouincialibus exegiſſe conſtiterit. Dat. X. Kal. Iul. Criſpo Cæſ. II. Conſtantino coss.

INTERPRETATIO. *Vectigalia ſunt, quæ fiſco vehiculorum ſubuectione præſtantur, hoc eſt aut in litoreis locis nauibus: aut per diuerſa vehiculis merces deportant, cuius rei conductelam apud extraneas perſonas triennio eſſe præcipit, & cõtinuo hanc exactionem aliis iterũ permittendam, qui maiorem ſummam præſtationis obtulerint. Ex qua conductione aut exactione, ſi quis plus quàm præceptum fuerit, exigere tentauerit, aut mercatorem, aut prouincialem ſub hac exactione grauare cœperit, periculum capitis ſe nouerit eſſe damnandum.*

De longi temporis præſcriptione. *Tit.* *XII.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Vetium Rufinum P. V.

EX donatione principum aut quocũque modo rem ad fiſcum pertinentẽ vſque ad noſtra decẽnalia, ſine aliqua interpellatione poſſidentes (ſecundum ius enim hęc intelligitur eſſe poſſeſſio) ſecuri poſſideant. PP. X. Id. Ian. Romæ Sabino & Rufino coss.

II. Impp.

11. Impp. Conſtantinus & Conſtans A A. Argyrio præſidi.

Annorum XL. præſcriptio, quam vetuſtatem leges ac iura nuncupare voluerunt, admittenda non eſt cum actio perſonalis intenditur. quare in præſenti & in cęteris cauſis id potiſſimum ſeruabis atque cuſtodias, niſi iure veteri comprehenſum ſit actionem quæ mouetur propter vetuſtatem non debere moueri; ſed quamuis actio pecuniæ poſtulatæ exceptione temporis non finiatur, iudex tamen debet inſpicere quę temporis interualla nullis iuſtis cauſis exiſtentibus fluxerint, & inſtrumenti vetuſtatem, vt diligentius his conſideratis ex officio iudicantis quid pronuntiari ſuper huiuſmodi actionibus oporteat ęſtimetur. Dat. x. Kal. Iul. Limenio & Catulino coss.

De actionibus certo tempore finiendis. Tit. XIII.

1. Imp. Theod. A. Aſclepiodoto P F. P.

SIcut in rem ſpeciales, ita ad vniuerſitatem, ac perſonales actiones vltra XXX. annorum ſpatium minime protendantur, ſed ſi qua res, vel ius aliquod poſtuletur, vel perſona qualicũque actione vel perſecutione pulſetur, nihilominus erit agenti triginta annorum præſcriptio metuenda. Eodem etiam in eius valente perſona, qui pignus vel hypothecam nõ à ſuo debitore, ſed ab alio poſſidente nitetur vindicare: nam petitio finium regundorum in eo ſcilicet quod nunc eſt iure durabit. Quæ ergo ante non motæ ſunt actiones, triginta annorum iugi ſilentio, ex quo competere iure cœperunt, viuendi vlterius non habeant facultatem, nec ſufficiat precibus oblatis ſpeciale quoddam, licet per adnotationem meruiſſe reſpõſum, vel etiam iudiciis allegaſſe, niſi allegato ſacro reſcripto, aut in iudicio poſtulatione depoſita fuerit ſubſecuta conuentio. In eandem rationem illis proculdubio recaſuris, quę poſt litem conteſtatam in iudicium actione deducta, habitoque inter partes de negocio principali conflictu, triginta denuo annorum deuoluto curriculo, tradita obliuioni ex diuturno ſilentio comprobantur, non ſexus fragilitate, non abſentia, non militia, contra hanc legem defendendam, ſed pupillari ętate duntaxat, quandiu ſub tutoris defenſione conſiſtit, huic eximenda ſanctioni: nam cum ad eos annos peruenerit, qui ad ſollicitudinem pertinent curatoris, neceſſario ei ſimiliter vt aliis annorum triginta interualla ſeruanda ſunt. Hæ autem actiones annis triginta continuis extinguantur, quæ perpetuæ videbantur, non illæ quæ antiquitus fixis temporibus limitantur. Annorum autẽ curricula ita numerari conueniet, vt & illa in demenſionem tempora reducantur, quæ ante noſtræ Manſuetudinis ſanctionem iugi taciturnitate fluxerunt. Verũ ne qua ocioſo nimis ac deſidi querimonia relinquatur, ei qui ſe fiducia perpetuitatis actionem non mouiſſe commemorat, decem poſt hanc legem annorũ ſpatia continua ſuperioribus addi pręcipimus, vt ſi quidem ante ſanctionẽ hac lege pręfinitos annos decurriſſe patuerit, pręter ea tempora quæ manarunt, decem actori annorum ſpatia prorogentur, ita vt tempus illi hoc continuum ex legis tẽpore numeretur. Quod ſi x. illi anni ſupereſſe videbuntur, aut amplius, vlterius eum nihil deſiderare conueniet, ſed proprio lapſu temporis decurrentę ad triginta vſque conſummationem debere ſuo ſpatio eſſe contentum; ſi in annos † quidem præſtare, non dubium eſt, ſed infra decem eorum interualla con- † *x. ſuperare*

cludi, nihiloſminus etiam ſic eum ſpatium tantum oportebit accipere, vt decem integer numerus impleatur; poſtquam hac definitione nulli mouendi vlterius facultatem patere cenſuimus, etiam ſi ſe legis ignorantia excuſare tentauerit. Dat. XVIII. Kalend. Decemb. Conſtantinop. Victore v. c. & Symmacho coss.

INTERPRETATIO. *Hæc lex licet in reliquis rebus fuerit abrogata, propter hoc tamen vt poneretur oportuit, quia de tricennio loquitur, quod pupillis, quamdiu ſub tutoribus agunt, non debeat imputari, ſed vbi ad eos annos peruenerint, quibus Curatores habere poſſent, id eſt vir ad XV. & puella ad XIII. annum, ex eo in cauſis eorum tricennalis actio, quemadmodum omnibus ſupputetur, ſicut & Nouella Valentiniani teſtatur, quæ videtur hæc obſcurius inter cætera poſuiſſe, quæ tamen ita dicit. Excepto priuilegio pupillaris ætatis, quod diui memoria patris noſtri Theodoſij lege conceſſum eſt, intra eadem tempora terminentur. Nam & hoc lex iſta euidenter exponit, vt ſicut illa, quæ perpetua erant, ad triennium iuſſa ſunt reuocari, ita omnes cauſæ, quibus infra tricennium tempora conſtituta ſunt, ſuis quibuſque locis & temporibus obſeruentur, hoc eſt, quæcunque ſeu de vicennio, ſeu de decennio, ſeu de quinquennio, ſeu de anni ſpatio poſita ſunt, & his ſimilia, nullatenus ad tricennium perducantur.*

De quinquennij præſcriptione. Tit. XIIII.

I. Impp. Honor. & Theod. AA. Palladio P. F. P. Poſt alia.

Competitorem quinquennij poſſeſſor eliminet; debet enim iuxta Conſtantinianæ legis indultum, hoc priuilegio petitor arceri, quo fiſcus noſter excluditur, quod ſi quando fortaſſis emerſerit, Iudices, competitionis obreptione reſciſſa, tuitionem pulſatis præſtare iubemus enixam; quibus tamen luſtralis aderit abſque interpellatione poſſeſſio. Dat. VIII. Id. Iul. Rauen. Euſtaſio & Agricola coss.

INTERPRETATIO. *Quicunque rem fiſcalem per quinquennium poſſediſſe probatur, ita vt exinde à nullo fuerit expulſus, & hanc ipſam rem aliquis ſibi petere à principe voluerit, poſſidenti in tantum lege conſultum eſt, vt etiam tuitionem ferre poſſeſſori Iudicem iuſſerit, & competitionis conſtitutionem ordinauerit reſcindendam, ſi tamen ille qui poſſedit ſine vlla inquietudine per quinquennium ſe docuerit poſſedere, quia hoc ſpatio temporis ab eo, qui ſine moleſtia poſſedit, etiam fiſcum ſuum excludi iuſſit.*

De re iudicata. Tit. XV.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Proculum.

Impetrata reſcripta non placet admitti, ſi deciſæ ſemel cauſæ fuerint iudiciali ſententia, quam prouocatio nulla ſuſpendit, ſed eos qui tale reſcriptum meruerint, etiam limine iudiciorum expelli. Dat. VII. Kal. Ian. Conſtantino A. V. & Licinio coss.

II. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. ad Potitum Vica. Poſt alia.

In priuatorum cauſis huiuſmodi forma ſeruetur, ne quenquam litigatorum ſententia non à ſuo Iudice dicta conſtringat. Dat. X. Kal. Octob. Rom. Auſonio & Olibrio coss.

INTERPRETATIO. *In cauſis priuatorum talis ratio obſeruetur, vt nullus alterius Iudicis, niſi ſui ſententia teneatur.*

De ſene

De ſententiis ex periculo recitatis. *Tit.* *XVI.*

I. Imppp. Valent. Valens & Grat. AAA. ad Probum PP.

STatutis generalibus iuſſeramus vt iudices vniuerſi, quibus reddendi iuris in prouinciis permittimus facultatem, cognitis cauſis vltimas definitiones de ſcripti recitatione proferant. Huic adiicimus ſanctioni vt ſententia quę dicta fuerit, cum ſcripta non eſſet, ne nomen quidem Sententiæ habere mereatur, nec ad reſciſſionem perperam decretorum appellationis ſolemnitas requiratur. Dat. III. Non. Triu. Grat. A. III. & Equitio v. c. coss.

II. Imppp. Gratianus Valentin. & Theod. AAA. Clearcho PF. P.

Parere Sublimitatē tuam noſtris legibus conuenit, vt in omnibus negociis ex periculo promatur deliberationis plena ſententia. Dat. XVI. Kal. Ian. Conſtantinop. Antonio & Siagrio coss.

INTERPRETATIO. *Obſeruare Iudices ſpecialiter debent, vt in omnibus cauſis ſententia quæ deliberata fuerit, conſtitutis pariter partibus recitetur, vt ab his, à quibus cauſa dicta eſt, ad integrum quæ data fuerit ſententia cognoſcatur.*

III. Iidem AAA. Clearcho PP.

Iudex in proferenda ſententia, quæ iurgantibus poſſit ad plenum recenſere quicquid negotij fuerit inlatum, quod ſenſerit ſcribat & relegat, ne per errorem iudicis iterum a primordio nouę litis ſentiantur euentus. Dat. X. Kal. Sept. C P. Antonio & Syagrio coss.

IIII. Iidem AAA. ad Symmachum P. V.

Sententia non valeat quæ ex libello data non fuerit. Dat. Kal. Dec. Mediol. Ricomere & Clearcho coss.

V. Iidem AAA. Timaſio Comiti & Magiſtro Equitum.

Conditio præceptorum partibus prǽſentibus habita non poteſt immutari. Dat. X. Kalend. April. Conſtantinop. Honorio IX. N. P. & Euodio coss.

INTERPRETATIO. *Quicquid præſentibus partibus in cauſis fuerit ordinatum, pleniſſimam habebit firmitatem, nec poterit immutari.*

De fructibus & litis expenſis. *Tit.* *XVII.*

I. Impp. Valent. & Valens AA. Olybrio PF. Vrbi.

LItigator victus, quem inuaſorem alienæ rei perdonémvę conſtabit, ſed & qui poſt conuentionem rei incubarit alienæ, non in ſola rei redhibitione teneatur, nec tātum ſimplorum fructuum præſtationem, aut ipſorum quos ipſe percepit, agnoſcat, Sed duplos fructus, & eos quos percipi oportuiſſe, non quos eum redegiſſe conſtabit, exoluat. Et prædoni quidem ratio à die inuaſi loci vſque ad exitum litis habeatur, ei vero qui ſimpliciter tenet, ex eo quo re in iudicium deducta ſcientiam malæ poſſeſſionis accepit. Heredis quoque ſuccedentis in vitium par habenda fortuna eſt. Addemus etiam vt impenſas ſumptúſque litis, re ad finem deducta, petitoribus prǽſtent, ac ne ipſos quidem petitores qui inanes lites, & iurgia non mouenda ingerunt poſſidentibus, ab ipſius cautionis merito ſegregamus: iubemus enim vt ſi intentio petitoris improba iudicetur, præſtet poſſeſſori ſumptus, præſtet

impenſas,quas eum toto litis tempore ſuſtinuiſſe claruerit, etiam ſi ſuper hac re expreſſior ceſſit ſententia iudicantis. Dat. VII. Kal. Maij. Treu. Valent. NB.P. & Victore coss.

INTERPRETATIO. *Quiſquis rem alienam male poſſederit,ſi in iudicio fuerit ſuperatus,quod ſibi rem non debitam occupare præſumpſit:ſed & ille qui conuentus à certo domino reddere inuaſa noluerit,non ſolum pro hac ipſa re reddenda,cum ſuperatus fuerit teneatur,ſed fructus rei ipſius duplo, ex eo tempore,quo res peruaſa eſt, cogatur exoluere,non quales ſe ipſe dixerit collegiſſe,ſed quales per diligentem culturam conſequi proprij domini vtilitas potuiſſet. Ille etiam, qui rem alienam ſcienter vſurpare præſumpſerit, à die inuaſi loci vſque ad conſummatam litem ſimili ratione exigatur. Nam qui ſimpliciter ſine præſumptione aliquam rem tenuerit, ex eo ſimiliter ſoluat, ex quo re in iudicium deducta,quod rem male poßideat conſcientiã ipſius cœperit non latere.Heredes quoque eorum in his damnis,ſi victi fuerint,quibus auctor ipſorum ſimili modo ſuccumbant. Addemus quoque, huiuſmodi perſonis vt & ſumptus & expenſas litis,ex eo die à quo de tali re cœperint litigare,vſque dum finiatur pulſantibus reddant:nam & ipſi,qui alios poßidentes pulſare tentauerint, ſi ea in iudicio repetant, quæ ſua probare non poßint,ſimiliter ſumptus, & expenſas litis pulſatis poſſeſſoribus reddant,quantum eos toto litis tempore perdidiſſe conſtiterit.*

II. Impp. Honorius & Theod. AA. Aſclepiodoto PF.P.

Terminato tranſactoque negocio, poſt hac nulli actio neque ex reſcripto ſuper ſumptuum repetitione præſtetur,niſi cognitor,qui de principali negocio ſententiam promulgauit,comminus partibus conſtitutis iuridica pronuntiatione ſignauerit,victori cauſæ reſtitui debere expenſas,aut ſuper hiis querelam iure competere:poſt abſolutum enim dimiſſumque iudicium,nefas eſt litem alteram conſurgere,ex litis primæ materia. Dat. III. Kal. April. Conſtantinop. Aſclepiodoto & Mariniano coss.

INTERPRETATIO. *Poſteaquam inter partes fuerit definitum iudicio, intercedente negocio,quæcunque actio propter repetendos ſumptus,vel expenſas litis obtenta fuerit,nullam habeat firmitatem,quam iudicati forma non continet:quia quicunque quod in iudicio aduerſario præſente non petiit, poſtea de eadem re litem aliam non poterit inchoare.*

De vſuris rei iudicatæ. *Tit.* XVIII.

I. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Eutropio PF.P.

† χ *per legem ſolutionis*

QVi poſt iudicij finem,exceptis duobus menſibus, quibus per † legis ſolutionem nonnunquam eſt conceſſa dilatio, moram afferent ſolutioni,à die patrati iudicij, quo obnoxij redditi ſunt, in duplicium centeſimarum conueniantur vſuras,extrinſecus ſcilicet medietatem debiti,de quo litigatum eſt,ſicut prius conſtitutum eſt,inferentes vſque in id tempus, quo debitum ſolutione diluerint. Quod à nobis exemplo æquabili ex iuris priſci eſt formulis introductum, vt quia malæ fidei poſſeſſores in fructus duplos conueniuntur,æque malæ fidei debitores ſimile damni periculum perſequatur. Sed tamen creditor ternis interiectis mẽſibus,poſt ſententiã conteſtari moram debebit adhibitę tarditatis, vt ei centeſimarum duplicium fructus poſſit acquiri. Cauendum quippe ex diuerſo eſt,etiã cõtra illam

malitiam

malitiam creditorum,ne iudicatis ad ſolutionem cunctantibus,incipiant ſpe dupli fœnoris imminere:quanquam iudicatum, ſi hanc pœnam à ſe remouere feſtinet,contractam pecuniam vel apud iudices obſignatam locare,vel iudicio conueniat offerre,vt periculum dupliciũ vſurarum incurrere ex ea die, qua obnoxius eſſe cœperit,deſiſtat. Diſtinguendum vero hoc quoque arbitrati ſumus,vt ſi cõtractus debiti ex ſtipulatione deſcendit,& caſu vſurę per annorum curricula ſummam capitis impleuerint, ſcilicet vt quantitas ſortis, quantitati fœnoris adæquetur,poſt ſententiam vſuræ duplices non vtriuſque debiti currant,ſed capitis quidem duplę,vſurarum vero ſimplæ. Dat.xv. Kal.Iun.Theſſal. Gratiano v.& Theod. I. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Debitor,qui poſt emiſſum iudicium,à quo victus fuerit,debiti ſummam implere neglexerit,tranſactu duobus menſibus, duplam centeſimam debiti ipſius,vſque in diem ſolutionis ſe nouerit redditurum,ita tamen, vt medietatem rei iudicatæ mox cogatur inferre:quia nõ immerito ſicut malæ fidei poſſeſſor duplos fructus, ita & qui poſt iudiciũ tardior ad reddendũ fuerit,duplam centeſimam reddat.Sed tamen & hoc contra creditorum malitiam,quibus debitores addicti fuerint, ordinamus, vt non velint pro ſpe duplicandæ centeſimæ ſuo vitio tardius exequi quod fuerat iudicatum, vnde debebit creditor,ternis interiectis menſibus, poſt datum iudicium conteſtari,vt ſic duplam centeſimam poßit exigere: nam ſi collectam pecuniam habuerit debitor & oblatam, & ille qui vicit noluerit pro lucro duplandarum centeſimarum accipere ſignatam,eam debitor apud idoneas faciat ſequeſtrari perſonas,vt damnum vſurarum poſtea non poßit incurrere. Hoc quoque præcipimus obſeruari,vt ſi debitoris cautio cum omni firmitate proferatur, & vſuræ per annos plures cum capitali debito ſe æquauerint à debitore amplius non petatur.Sanè poſt iudicium,duplam cẽteſimam,quam reddi iußimus,taliter ſoluat,vt de capitali debito tantum duplæ vſuræ reddantur. De illo vero quod in vſuris ante iudicium creuit,ſimpla tantum centeſima detur.*

Qui bonis ex lege Iulia cedere poßint. *Tit. XIX.*

1. Imppp.Gratian.Valent.& Theod. AAA.ad Baſilium Conſulem.

NE quis omnino vel fiſci debitor, vel alienæ rei in auro atque in argẽto,diuerſiſq; mobilibus retẽtator,ac debitor bonorũ faciẽs ceſſionem,liberum à repetitione pleniſſima nomen effugiat,ſed ad redhibitionem debitæ quantitatis congrua atque digniſſima ſuppliciorũ acerbitate cogatur,niſi forte propriorum dilapidationem bonorum,aut latrociniis abrogatam,aut fortaſſe naufragiis incendioq; que conflatã, vel quolibet maioris impetus infortunio atque diſpendio docuerit afflictam. Prop. Rom. Prid.Id.Octob.Auſonio & Olibrio coss.

INTERPRETATIO. *Nullus, qui aut fiſcali debito,aut priuato probatur obnoxius, ſed ſi aurum,aut argentum,vel mobilia quæcunque debuerit, ob hoc ſe credat à debito excuſandum,quod dicat de rebus ſuis ſe facere ceßionem,ſed pœnis adflictus quæcunque debuerit cogatur exoluere:niſi forte huiuſmodi perſona ſit,quæ ſe probet omnẽ ſubſtantiam ſuam, aut naufragio, aut latrocinio, aut incendio, aut cuiuſlibet maioris violentiæ impetu perdidiſſe.*

Apud acta Imp. Theod. A. dixit.

In omni ceſſione profeſſio ſola quęrenda eſt. Idem dixit.

In omni ceſſione ſufficit voluntatis ſola profeſſio. Dat. Kal. Maij. Honorio NB. P. & Euodio coss.

INTERPRETATIO. *Quacunque aliquis alteri ceſſerit, profiteatur ſe tantum rem ceßiſſe, vel cauſam, hoc eſt aut geſtis, aut ſcriptura, aut teſtibus, & ſola voluntatis illius profeßio pro omni firmitate ſufficiat.*

Quorum bonorum. *Tit. XX.*

1. Impp. Arcad. & Hon. A A. Petronio Vicario Hiſpaniarum.

QVid tam planius, quàm vt heredibus traderentur, quæ in vltimum vſque diem defuncti poſſeſſio vindicaſſet, etiamſi quod poſſit tribui de propriet te luctamen? conſtat autem virum ab inteſtatæ vxoris bonis ſuperſtitibus conſanguineis eſſe extraneum, cum prudentiũ omnium reſponſa, tum lex ipſa naturę ſucceſſores eos faciat. Inſuper etiã manſura perpetua ſanctione iubemus, vt omnibus fruſtrationibus amputatis, in petitorem corpora transferantur, ſecundaria actione proprietatis non excluſa. Dat. VI. Kal. Aug. Mediolani, Olibrio & Probino coss.

INTERPRETATIO. *Iuſtum eſſe decernimus, vt quodcunque auctor vſque in diem vitæ ſuæ tenuerit, petentibus heredibus debeat conſignari, illi poſtea, cui competit, actione ſeruata. Virum quoque inteſtatæ vxoris ſuæ facultatem, quæ ſine filiis receßit, cõſanguineis eius qui legitimi ſunt, tradere mox ſine vlla dilatione præcipimus, & maritum proponere minime prohibemus, ſi quas ſibi competere putauerit actiones.*

Vnde vi. *Tit. XXI.*

1. Imp. Conſtantinus A. Seuero.

IVdices abſentium, qui cuiuſlibet rei poſſeſſione priuati ſunt, ſuſcipiãt in iure perſonam, & auctoritatis ſuę formidabile miniſteriũ obiiciãt, atque ita tueantur abſentes. Hos tamen Iudices quos abſentium iuſſimus ſubire perſonã, intra hos terminos miniſterij retinemus, vt illibatis, atque omnibus integris cauſæ principalis internis, id ſolum diligenter inquirant, vtrũ eius qui quolibet pacto peregrinatur, poſſeſſio ablata eſt, quam propinquus, vel amicus, vel ſeruulus quolibet titulo retinebat, nec hos qui deiecti ſunt abſentium nomine poſſidentes, quia minime ipſis cauſæ dictio mãdata ſit, ab experiunda reſecludant: nec ſi ſerui ſint eorũ reiiciãt in iure perſonas: quia huiuſcemodi conditionis hominibus cauſas orare fas nõ ſit. Sed poſt elapſa quoque ſpatia recuperandæ poſſeſſioni legibus præſtituta, litigium eis inferentibus largiri conueniet, vt eos momentariæ perinde poſſeſſioni reſtituant, ac ſi reuerſus dominus litigaſſet. Cui tamen quolibet tempore reuerſo, actionem recuperandæ poſſeſsionis indulſimus, quia fieri poteſt, vt reſtitutio propter ſeruulo infideles, vel negligẽtes propinquos, vel amicos, & colonos interea differatur: abſenti enim officere non debet tempus emenſum, quod recuperandæ poſſeſsioni legibus præſtitutum eſt, ſed reformato ſtatu, qui per iniuriam ſublatus eſt, omnia quæ ſupererunt ad diſceptationem litigij immutilata permaneant, iudicio reſeruato iuſtis legitimiſque perſonis, cum valde ſufficiat poſſeſsionem tenentibus, abſentium nomine contra præſentium violentiam ſubueniri. Dat. X. Kalendas Nou. Mediol. Conſtant. A. VII. & Conſtantio coss.

INTERP

INTERPRETATIO. *Omnes iudices ſpecialiter admonemus, vt nullus abſentibus dominis res eorum præſumat inuadere, ſed contra improbos homines omnia per perſonam iudicis vindicentur, ſaluo principali negocio. Quod ſi quis ſe aduerſus abſentem negocium habere cauſatur, & ſi cui illi qui peregrinantur rem ſuam commiſerint gubernandam, nec actor, nec procurator eorum, aut aliquis ſeruorum ad dicendam cauſam domino aut abſente, aut non iubente cogatur, ſed ſiquid eis fuerit ſublatum, mox his qui domino abſente excluſi ſunt, cum interpellauerint reformetur. Ipſe vero dominus ſi forte per negligentiam ſeruorum res recepta non fuerit, cum de peregrinis redierit, poſſeßionem ſuam momenti beneficio, etiamſi annos exceſſerit, nullatenus recipere prohibetur, ſed reſtitutis in integrum omnibus quæ eo abſente ſublata ſunt, integra cauſæ actio proponatur: inter legitimas duntaxat, & integra ætate perſonas: quia dignum eſt, vt contra malitiam eorum qui præſentes ſunt taliter abſentibus iubeamus eſſe conſultum.*

11. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. ad Potitum Vicarium Vrbis.

Quiſquis neq; vulgato reſcripto, neque aduerſario ſolẽniter intimato, poſſeſſorem quietũ dominio ſuo huiuſmodi terrore turbauerit, ea in perpetuum lite multetur, quam præoccupauerit violentia, cum precibus popoſciſſet audiri. Quæ non minus etiam eum tenebit conditio, qui Iudicis interlocutione ſuppreſſa, ſub ſpecie iudicati ius alienum improba temeritate peruaſit, ita vt neuter reparationem interfecti hoc pacto ſemel negocij audeat poſtulare. Si autẽ habito plerunque colludio curatores vel tutores minorum his rem debitã ea occaſione peruadant, vt pupillis vel adultis iurgãdi copia & fructus adimatur, iis eatenus ſubuenimus, vt eoſdem nõ atterat damno culpa temeritatis alienę, ſed ilico quidem poſſeſsio ei, à quo eſt ablata reddatur. Curatores autem vel tutores æterna deportatione punitos, bonorum quoque publicatio perſequatur.
Dat. Prid. Idus Octob. Siagrio & Eucherio COSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque cauſam ſuam non ita agere voluerit, vt aduerſarium ſuum publice patefacta actione conueniat, & dominium poſſeſſoris aliqua ratione conturbauerit, ita negocio ipſo careat, vt eam cauſam nunquã valeat reparare, qui prius rem voluit auferre, quam ſperare à Iudice vt deberet audiri. Similiter & ille omni cauſa priuetur, qui Iudicis ordinatione ſuppreſſa, iudicium ſe habere dicens, alienam poſſeſſionem ſua præſumptione peruaſerit. Quod ſi tutores etiam vel curatores minorum, colludio aliquo pro eorum negociis alienam rem ſub ea qua diximus temeritate peruaſerint, vt minorum cauſa depereat, nullum minoribus præiudicium fieri ex tutorum vel curatorum temeritate permittimus, ſed proprietatem ſine dilatione recipiant. Curatores autem vel tutores amißis rebus ſuis perpetuo exilio deputentur.*

11. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Meſsianum Comitem RP.

Peroſque detectum eſt in rem priuatam noſtram, quam publicatio celebrata quæſiuerat, inuaſiſſe, quam nos à retentatoribus ereptã ſociari iubemus ærario, punientes contumacius quàm decus publicum ſinebat † erectos, vt qui litẽ inferre potuiſſent, nollent expectare iudicium, ac ſpernerent victoriam quam iuſtitiæ præſcripſiſſet euentus, & amplecterentur quod dediſſet audacia. Cadat igitur lite, quiſquis operiri noluerit litis euentũ, & quod recipere lege potuiſſet, contemptor examinis violentus amittat. Illi vero, quos in tantũ † furorẽ prouexit

† *ereptos*

† *furor prouexit audacia*

audacia, vt quod iurgaturi apud examinis fidem ſperare non poſſent, ante euẽtum iudicialis arbitrij illicita pręſumptione temerarent, æſtimationẽ rei, de qua litigari conuenerat, cogantur exoluere. Quod quidem etiam in priuatis obſeruandum negociis generali lege ſancimus. Illud autem ab officio magnificentię tuæ cauendum eſſe decernimus, vt ſacratiſſima domus noſtra litem expectare non inferre cogatur, neque expetat, ſed patiatur examen. Dat. XVIII. Kal. Iul. Treueris, Timatio & Promoto coss.

INTERPRETATIO. *Cognouimus rem fiſci violenter aliquos inuaſiſſe, ſed nos euidenti lege præcipimus, vt ſi quis aut fiſcalem rem, aut priuatam ante ſententiam à Iudice prolatam inuaſerit, & noluerit expectare litis euentum, perdat negocium qui contempſit expectare iudiciũ. Ille vero qui hoc præſumpſit inuadere, quod per iuſtitiã apud Iudicem non poterit obtinere, habita æſtimatione talem rem aliam illi domino reſtituat, qualem noſcitur ante iudicium peruaſiſſe.*

IIII. Impp. Arcad. & Hon. AA. Atriano Conſulari Liguriæ.

Legis iteranda ſunt beneficia, quæ tantum abſentibus detulerunt, vt ſi perturbatus poſſeſſionis ſtatus ſit, vel direptum aliquid, ad repetendum momentum redintegrationemque fortunæ ſeruis etiam præbeatur facultas: amicis præterea, parentibus, proximis, vel libertis. Iudicem quoque abſentium commoda tueri oportet, atque in his quæ comprobantur ablata, celeri redhibitione conſulere, nec iudicium dilatione ſuſpendi. Sub quocunque igitur nomine vel titulo poſſidenti repetendi copia præbeatur, qui vtendæ rei habuit facultatem, vt quę in militia conſtitutis, vel abſentibus erepta eſſe cõſtiterit, ſub cuiuſlibet perſonę repetitione reddantur. Dat. XV. Kalendas Ian. Mediolani, Arcad. IIII. & Hon. AA. COSS.

INTERPRET. *Propter abſentes legem volumus iterare, vt quicquid fuerit eis à qualibet perſona ſublatum, totũ amicis eorum, vel proximis, vel ſeruis, cum iudicem interpellauerint, ſine dilatione reddatur: vt res quas diſcedens dominus in ſua proprietate dimiſit, integra ab actoribus domini quouſque redeat vindicetur. Quæcunque autẽ in militia conſtitutis, vel abſentibus peruaſa fuerint, ſine aliqua iubemus dilatione reſtitui.*

V. Iidem AA. Petronio Vicario Hiſpaniarum.

Nec imperiale reſponſum, quod ſupplicatio litigatoris obtinuit: nec interlocutio cognitoris † interpellare poſſeſſionis ſtatum, eo qui rẽ tenet abſente, permittitur: quia negociorum merita partium aſſertione panduntur. Vitia autem à maioribus contracta perdurant, & ſucceſſorem auctoris ſui culpa comitatur &c. Dat. XV. Kal. Ian. Mediolani, Cæſario & Attico COSS.

† *interpolare*

INTERPRETATIO. *Nec per Principis præceptionem, ſi à litigatore fuerit obtenta: nec per reſponſum Iudicis, ſi fuerit interpellatus, abſente domino poſſeſſio vllius auferatur, quia prius conueniri debet ille qui poſſidet, & niſi inter præſentes iudicium dari non poteſt, nec negocium terminari. Nam quicunque alienam, vel abſentis rem crediderit occupandam, nouerit etiam heredes ſuos ſimiliter pro hac auctoris præſumptione obnoxios eſſe manſuros.*

VI. Impp. Honor. & Theod. AA. Iuliano. II. P C. Africæ.

Momenti actio exerceri poteſt per quamcunque perſonam: ſub colore autem adipiſcendæ poſſeſſionis obrepta petitio alteri obeſſe non debet, maxime cum abſque cõuentione perſonæ legitimæ initiatum iurgiũ videatur. Nihil

autem

autem opitulatur conuentio circa minorem habita, cum id rectius circa curatorem debuerit cuſtodiri. Dat. Prid. Non. Mar. Rauennæ Conſtantio & Conſtante coss.

INTERPRETATIO. *Ad recipiendum momentum, id eſt, infra anni ſpacium cuiuſlibet perſona agere poteſt ſi per obreptionem fuerit facta petitio, alterius parti præiudicare non poterit. Præterea cum legitima perſona non ſit, nihil valeat actio contra ætatem minorem, quæ contra curatorem ſuum potius debuit iuſta ratione proponi.*

Vtrum vi. *Tit. XXII.*

1. Impp. Arcadius & Honor. A A. Vincentio PF.P. Galliarum. Poſt alia.

SI coloni, quos bona fide quiſque poſſedit, ad alios fugæ vitio tranſeuntes, neceſſitatem cõditionis propriæ declinare tentauerint, bonæ fidei poſſeſſori primum oportet & celeri reformatione ſuccurri, tunc cauſam originis & proprietatis agitati, non expectatis tempotibus, nec denunciatione ſolenni, quæ locum in iis negotiis non habebunt. Dat. IIII. Id. Iul. Mediol. Stillicone & Aureliano coss.

INTERPRETATIO. *Si coloni rei alienæ ad alios dominos forte confugerint, primũ eſt, vt fugitiuos ſuos de cuius re exiſſe noſcuntur, momenti beneficio poſſeſſor ſine dilatione recipiat, & ſic de eorum origine audiatur, nec requiratur in iudicio, vt prius titulum litis petitor ſcribat, quia initium litis ad momentariam non pertinet actionem.*

CODICIS THEODOSIANI LIBER QVINTVS.

De legitimis heredibus. *Tit. I.*

1. Imp. Conſtantin. A. ad Baſſum PF.V.

MATRI ius liberorum non habenti, interueniente licet patruo, cęteriſque inter quos agnationis incortupta iura per ordinẽ porriguntur, & quicunque deinceps agnati erunt, à quibus conſanguinitatis iure mater poterat excludi, placet omnium filij bonorum, quotieſcunque ab inteſtato venitur, deferri tertiam portionem, & tam patruo eiuſque filio, quàm & nepoti, agnatione minime durante, ſi forte per emancipationem cuiuſquam fuerit conſanguinitas diminuta, beneficio pari deferri tertiam portionem, licet habeat mater ius liberorum. Nec immerito

immerito ſi quandò ſupradicto ſubnixa mater fuerit priuilegio, agnatione dirempta vltra nepotis gradum noſtrum beneficium minime placuit extendi: ne multis perſonis vocatis, plus ablatum matri, minus additum videretur. Siue igitur vnus extiterit pluréſve patrui eorumque filius aut etiam filij, & nepotes neptéſve, nõ amplius quam ſola tertia vniuerſorum bonorum ſimul, omnibus, vel ſingulis pro ſuis quibuſque gradibus deferenda eſt. Et eodem genere ſi plures erũnt à quibus mater poſſit excludi, non plus quam tertia bonorum matri aduerſus omnes competere debebit. Supradictę ergo originis exiſtentibus perſonis agnatis in infinitum, matri aduerſus omnes cenſuimus ſubueniendum: licet non omnibus aduerſus matrem, ſed certis ſuperius comprehenſis perſonis hoc auxilium tribuatur, ita vt nec petita bonorum poſſeſſione, quoniam huius legis non Prætoris eſt beneficiũ, ilico vt ſibi delatæ portionis dies extiterit, aditione ſimplici adrepto rerum quolibet corpore, vel animi deſtinatione patefacta, plenũ dominiũ delatæ ſibi portionis conſequentur, facultate eis perpetua dum ad vixerint tribuenda in adeunda conceſſa ſibi parte ſucceſſionis. Nec enim ad eos qui eorumdem ſucceſſores erunt, niſi ipſis prius, quos indulgentiæ noſtræ ratio complectetur, quęſita fuerit hereditas, tranſire quicquam iubemus, ſed penes eos manere, apud quos ante iſtam legem reſidere potuiſſent. PP. XIIII. Kal. Ian. Rom. Criſpo II. & Conſtantino II. Cæſ. COSS.

INTERPRETATIO. *Si mater ius liberorum non habeat, hoc eſt, ſi ingenua tres partus viuos, & libertina quatuor non ediderit, & vnicum filium fortaſſe inteſtatum perdiderit, & filius moriens patruum vnum, vel plures, aut certe patrui, vel patruorum filios, vel nepotes plures cum matre reliquerit, qui tamen emancipati non fuerint, mater in tertia portione in filij inteſtati hereditate ſuccedat, & duas partes patruus, vel ſi plures patrui fuerint, aut filij, vel nepotes ſibimet vindicabunt. Quod ſi mater liberorum ius habeat, & patruus vel patrui cum matre ſuperfuerint, etiamſi emancipati ſunt, duas partes de bonis filij inteſtati morientis mater conſequatur, quæ ius liberorũ habet, & tertiam patruus vel patrui: qui ſi defuerint, filij patruorum quanti fuerint æquales ſibi per capita faciant portiones. Quod ſi filij patruorum defuerint, ſimili etiam nepotes patruorum diuiſione ſuccedant. Sed in hac ſucceſſione ſola conſtitutio præſens ſufficit, vt inter matrem, patruos, eorumq́ filios & nepotes, bonorum poſſeſſio præſumatur, quæ ſi fortaſſe adita non fuerit hereditas, & hij qui adire debuerãt moriuntur, heredes eorum à ſucceſſione non aditæ hereditatis excludit: quia euident er lex iſta conſtituit, vt non adita hereditas non tranſeat ad heredes.*

II. Impp. Valent. & Valens AA. ad Auxonium PF. P.

Quia non ſolum filius conſanguineus, ſed etiam per adoptionem quæſitus, nulla capitis diminutione intercedente, eius matrem excludit, ſi quidem patiatur mater defunctorum excludi à fratribus conſanguineis exiſtentibus, quibus ipſa præferatur, intercedente capitis diminutione, proximior gradus ineatur. Nam conſtitutio diui Conſtantini, ad Baſſum Præfectum vrbis emiſſa, patrui tantummodo ius antiquum temperauit, vt ſi vnus patruus, ſeu duo, pluréſve ſint, ſiue filius filiiúe eorum vſque ad nepotem extiterint, beneficio conſtitutionis in partem tertiam componant. De conſanguineis vero fratribus nullam fuiſſe mentionem cognouimus euidenter, licet antiquo iure ſeruato, ac diualis memoriæ Conſtantini conſtitutione comprobata, proſpectum eſſe videatur à

noſtra

Clementia, vt in huiuſmodi litibus qui frater conſanguineus debet excludi ſecundum ius antiquum, præferatur iuxta memoratã deſtinationem: vel certe ſi patrui perſona interceſſerit, vſque ad nepotem ius conſtitutionis temperatum, ſuum teneat robur atque firmitatem. Dat. IIII. Kal. Ian. Conſtantinop. Valent. NB. puero, & Victore v. c. COSS.

INTERPRETATIO. *Si moriatur quis, & relinquat matrem & fratrem conſanguineum, id eſt, vno patre natum, vel etiam adoptiuum, id eſt, geſtis ante Curiam ad filiatum qui conſanguinei loco habendus eſt, conſanguineus frater, vel adoptiuus matrem in tota ſucceſſione mortui fratris excludant. Quod ſi emancipatus fuerit conſanguineus, aut adoptiuus, & moriatur frater ſuperſtitibus emancipatis fratribus, & matre, patruos eorumq́ filios vel nepotes etiam emancipati fratres euidenter excludunt: ita tamen, vt ſi ius liberorum mater habuerit, duas partes de morientis filij hereditate præſumat, & tertiam emancipati fratres, quos conſtat eſſe ſuperſtites. Quod ſi mater ius liberorum non habuerit, tertia mater conſequetur, & duas partes etiam emancipati filij excluſis patruis poſſidebunt.*

III. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. ad Hilarium PF. P.

Quoties de emancipatæ filię ſucceſſione tractatur, ſeu eam fiducię nomen obſtrinxit, ſeu etiam nulla comitantur ſuffragia liberorum, filiis ex ea genitis, etiamſi talis occaſus auo viuente contingat, intacta pro ſolido ſucceſsio deferatur, neque vlla defunctæ patri matrique concedatur inteſtatæ ſucceſsionis hereditas, cum ſatis ſuperque ſufficiat aduerſus omnes legitimo gradu ad ſucceſſionem veniẽtes, in hereditatibus matrum † incolumes ac ſuperſtites optabili ſorte geniti ſucceſſio liberorum. Dat. XI. Kal. Mart. Mediolani, Merobaude II. & Saturnino COSS. *† incolumis ac ſuperſtitũ optabili ſorte genitorũ*

INTERPRETATIO. *Filia, quam fiduciatam nominauit, hoc eſt emancipata, ſi inteſtata moriatur, & relinquat ſuperſtitem patrem, matrem & filios, excluſo patre & matre, etiam ſi ius liberorum defuncta non habeat, filij ſoli in eius hereditate ſuccedunt. Hic de iure addendum quid ſit fiducia.*

IIII. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Conſtant. PF. P. Galliarum. †

Si defunctus cuiuſcunque ſexus aut numeri reliquerit filios, & ex filia defuncta cuiuſcũque ſexus aut numeri nepotes, eius partis, quã defuncti filia ſuperſtes patri inter fratres ſuos fuiſſet habitura, duas partes cõſequantur nepotes ex eadem filia, tertia pars fratribus, ſororibúsve eius quæ defuncta eſt, id eſt, filiis filiabúſque eius de cuius bonis agitur, auúeulis ſcilicet ſiue materteris eorum, quorum cõmodo legem ſancimus, accreſcat. Quod ſi hic defunctus, de cuius bonis loquimur, habebit ex filia nepotes, ſed prętcrea filios non habebit, ſed qui præferri nepotibus poſſint habebit agnatos, in quandam falcidiam, & in dodrantem nepotes iure ſuccedant. Hæc eadem quæ de aui materni bonis conſtituimus, de auiæ maternæ ſiue etiam paternæ ſimili æquitate ſancimus: niſi forte auia elogia inurenda impiis nepotibus iuſta ſemotis ratione monſtrauerit. Non ſolum autem ſi inteſtatus auus auiáve defecerit, hęc de nepotibus quæ ſancimus iura ſeruamus: ſed etſi auus, vel auia, quibus huiuſmodi nepotes erant, teſtari obierint, & prętcrierint nepotes, aut exheredarint eoſdẽ, & de iniuſto auorũ teſtamento, & ſi quę filię poterant vel de re, vel de lite cõpetere actiones, nepotibus deferemus, ſecundum iuſtũ noſtrę legis modum, quæ

de par

de parentum inofficioſis teſtamentis competunt filiis. Dat. v. Kal. Mart. Mediolani, Timaſio & Promoto coss.

INTERPRETATIO. *Si aliquis moriatur inteſtatus, & filios vel filias ſuperſtites, vel nepotes ex filia mortua derelinquat, filij in ſua portione ſuccedunt: Nepotes de portione matris ſua tertiam perdunt, quæ ſuperſtitibus auunculis eius & materteris proficit. Si vero quis moriatur inteſtatus, & relinquat ex filia nepotes, & filios non dimittat, ſed fratrem & ſororem ſuperſtites derelinquat, tres partes hereditatis aui materni ſibi nepotes ac neptes ex filia vindicabunt: quartam frater vel ſoror aui defuncti, iuxta legis huius ordinem conſequentur. Si vero mulier, id eſt paterna vel materna auia inteſtata moriatur, & relinquat filios, & ex mortuo filio vel filia nepotes, æqualiter de patris vel matris portione nepotes vel neptes tertiam perdunt, quam patruis & amitis ex auiæ paternæ bonis, auunculis & materteris ex auiæ maternæ bonis, ſicut & de aui materni conquirunt: nam ſi patruus & amita, vel auunculus, & matertera fortaſſe defuerint, ad fratres vel ſorores*† *auiarum tres vnciæ, & ad nepotes nouem perueniant. Nam in aui paterni hereditate, nepotes vel neptes ex filio mortuo de patris ſui portione nihil perdunt. Si vero auus vel auia, nepotes ac neptes ex filia in teſtamento ſuo præterierint, aut non probatis cauſis exheredauerint, actio illis de inofficioſo contra teſtamentum aui vel auiæ, quæ matri eorum competere potuit, legis beneficio tribuetur.*

† *aui eorũ*

IIII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Aureliano P.F.P.

Nepotes ex filia auis pro rata parte hac conditione ſuccedant, qua & matres, ſi viuerent, hereditatem patrum ſibi cum fratribus vindicarent: ſcilicet vt mixtis matrum ſuarum dotibus, aui hereditatem pro rata parte, quam lex Diualis cenſuit cum auunculis partiantur. Nec amplius his quicquam de auitis facultatibus tribuatur, quàm legis dudum latæ ſanctio comprehendit, ſcilicet detracta tertia partis eius, quæ eorum matri, ſi dotem iungeret, debebatur. Si vero dotem matris miſcere noluerint, maternis ac paternis facultatibus oportet eſſe contentos, quos conſtat alienæ iam familię eſſe procreatos. Dat. pridie Non. Octob. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. coss.

INTERPRETATIO. *Hæc lex ſimilis eſt ſuperiori, ſed hoc amplius habet, quod dotem pro filia in generum factam, vel quicquid filia accepit tempore nuptiarum, poſt mortem aui inteſtati nepotes confundere iubet, ita vt de dote in hereditatem confuſa duas partes de eo quod mater eorum erat habitura percipiant: aut ſi noluerint confundere nepotes, ſint acceptis tempore nuptiarum rebus, vel ſola dote contenti.*

V. Impp. Honorius & Theodoſius AA.† Maximino P.F.V.

† *Maximo* P.P.

Vbi auiarum ſucceſſio caſu interueniente diſcutitur, capitis diminutio materna quærenda non eſt: tunc enim in huiuſmodi hereditatibus filiorum ſtatus aut perſona ſpectatur, quoties de eius bonis qui poteſtatem familiæ potuit habere tractatur. Dat. v. Kalend. Octob. Rauennæ, Theodoſio A. IX. & Conſtantino III. coss.

INTERPRETATIO. *In bonis auiæ emancipatio patris ac matris nepotibus non impediat, ſed perdito triente, in ea, quam lex eis tribuit, portione ſuccedant.*

VI. Impp. Theod. & Valent. AA. Albino P.F.V.

Sicut mater quæ liberorum iure ſubnixa eſt, patruo capite diminuto, dare iuſſa eſt tertiam portionem,† ita etiam quæ nullo huiuſmodi fulcitur auxilio, patruo

† *x. ita ei*

† patruo quatuor cedat vnciis facultatũ. In illa quoque parte matris nõ eſt pri- † al. patruus
uilegium tranſeundum, in qua Conſtantinianæ legis potiſſimum conſtitutum
tenendum eſſe cenſemus: vt ſicuti nulli vnquam, vel ex † prioris generis parte † ſuperiorum
venientium: vel ex cõſequenti ſanguine probatorum, agnationis, compoſitio-
niſve nomine de ſucceſſione filij iuſta cum matre potuit eſſe contentio, præter-
quàm patruo, filio patrui, & eius nepoti, ita omnibus reliquis, ſicut cuſtoditum
hactenus arbitramur, perſona potior matris habeatur. Emãcipati quoque fra-
tris merita tractamus, qui vt agnationis iure integro matrem in totum à ſuc-
ceſſione filij decedentis excludit, ita capite diminutus nihil penitus cõſequitur.
Exemplo igitur patrui, etiam huic cum matre hanc volumus eſſe rationem, vt
quatuor vncias hereditatis accipiat. Laxa vero decernimus ſanctione, vt ſtatu-
ta noſtra non ſolum futurarum ambigua quæſtionum, verumetiam penden-
tium negociorum hoc ordine ſata † diſtinguant. Dat. III. Kal. Febr. Theod. † diſcingãt
XII. & Valent. II. A A. COSS.

INTERPRETATIO. *Similis eſt hæc lex ſuperiori, ſed quia euidentior eſt, & iſtam inſeruimus: Nam illa hoc amplius habet, quod de adoptiuo filio loquitur.*

VII. Iidem A A. ad Senatum vrbis Rom. Poſt alia.

Mater, quæ habens ius liberorum, defuncto filio ſine liberis filiáve, cum eius
ſorore ſuccedit, † patri, ſortis paternę teneatur exẽplo, vt ſi thorum priorem ſe- † al. pari ſortis
cundo non mutarit amplexu, omnia filij morte delata pleno iure conquirat. Si
vero alterius elegerit coniugium mariti, extrinſecus quidem quæſita filio, filiæ-
ve ſimili firmitate poſsideat. Rerum vero paternarum defuncti ſolo vſufructu
humanitatis contemplatione potiatur, proprietatem fratribus trãſmiſſura de-
functi. Si vero filius qui moritur, filium vel filiam derelinquit, omnimodo patri
ſuo matríve ipſo iure ſuccedant. Quod ſine dubio † & de pronepotibus obſer- † & pronepotibus
uandum eſſe cenſuimus. Dat. VII. Id. Nouemb. Theod. XII. & Valent. A A. COSS.

INTERPRETATIO. *Mater ius liberorum habens mortuo filio vel filia, ſi ſuperſtites alias filias habuerit, & filium non habuerit, cum filiabus æquali ſorte ſuccedat; hoc eſt, vt mater dimidiam, & filiæ quantæ fuerint mediam vindicent portionem: ita vt ſi alium maritum non acceperit, portione quam conſecuta eſt faciendi de ea quod voluerit habeat poteſtatem: Si vero alium maritũ acceperit, quicquid filius vel filia mortui aliunde adquiſitum reliquerint, mater perpetuo iure vindicet. De bonis vero prioris mariti portionem, quam ex hereditate filij morientis fuerit conſecuta, ſorores mortuorum fratrum ſibi poſt matris obitũ vindicabunt. Quod ſi filius aut filia, qui moriuntur, matrem ius liberorum habentem ſuperſtitem dimiſerint & ſorores, ſed tamen filios habeant, filij eorũ in integra patris vel matris facultate ſuccedunt, ita vt mater vel ſorores ab hac ſucceſſione habeãtur extraneæ. Hoc & de nepotibus & pronepotibus filiorũ lex iſta cõſtituit.*

VIII. Iidem A A. Hierio P F P.

Pridem latæ conſtitutionis pars quædam abroganda eſt. ne vllis parentibus aut propinquis naturæ legiſque pariter prærogatiua donatis, in capiendis ab inteſtato hereditatibus præferantur coniuges, vel etiam comparentur: cum ſi ſanctitas inter eos ſit digna fœdere coniugali, non ita laborioſa vel ſumptuoſa eſt teſtandi occaſio, vt deſiderio ſuo quiſquam ſubuenire differat, quod interdum ita ſenſu leuiore concipitur, vt antiqui nec quod extraneis, ac ſæpe ignotis in donationibus ſucceſsionibúſque tribuatur, coniugibus cõceſſerint, repri-

mendum inter hos potius, vt in loco ancipiti, quàm incitandum fauorem mutuum arbitrati. Verum lex alia, quam pridem tulimus, vt matrimoniis auxiliũ impartiret, deficientis hoc totum credidit arbitrio permittendum. Nunc vero parentibus extantibus vel propinquis, ab inteſtato venire coniuges prohibemus. Itaque nulla mentio prioris legis ſit, ſi qua hoc medio breuique tempore contigiſſe alicui dicatur coniugis ab inteſtato hereditas; & lege propoſita diuulgetur omnem huiuſmodi ſpem ſucceſſionis, quæ ab inteſtato defertur, coniugibus deponendã; niſi ſi ille caſus emerſerit, vt nemo de propinquis ſucceſſionem mortui vindicare poſſit ex lege, cum fiſco noſtro qualiſcunque iura matrimonij præponamus, & cętera. Dat. x. Kalendas Mart. Conſtantinop. Tauro & Felice coss.

INTERPRETATIO. *Hæc lex id conſtituit, vt omnes propinqui vxorem ab inteſtati mariti ſucceſſione prohibeant, & maritum ſimiliter à ſucceſſione inteſtatæ vxoris excludant. Sed ſi propinqui omnino defuerint, tunc ſibi inuicem, excluſo fiſco, maritus vel vxor ſuccedant.*

De bonis decurionum. Tit. II.

1. Imp. Conſtantinus A. Rufino P.F.P.

SI decurio ſine liberis inteſtatus diem vitæ ſoluerit, cui neque voluntas poſtrema legibus fulta, neq; alio iure gradu proximo heres extiterit, bona eius Curiæ ſuæ commodis cedant, id eſt ordinis vtilitati proficiant, cuius corpori fatali neceſſitate exemptus eſt, nulli prębenda licentia poſtulandi hæc bona, vt vacantia de noſtra Clementia, etiamſi reuera & teſtamentum, & ſucceſſor deeſſe legitimus adprobetur, omni etiam beneficio, ſi quod fuerit impetratum, protinus infirmando. Dat. Kal. Decemb. Sirmio, Conſtantino A.V. & Licinio Cęſ. coss.

INTERPRETATIO. *Si curialis inteſtatus moriens neque filios neque proximos dereliquat, curia, cuius ordini ſubducitur, quicquid reliquerit vindicabit, ita vt nullus audeat ea quaſi bona caduca à principibus poſtulare: quod ſi fecerit, non valebit. nam teſtamentum faciendi Curialibus lex iſta tribuit poteſtatem.*

De bonis clericorum, & monachorum. Tit. III.

1. Impp. Theod. & Valent. A A. ad Taurum P.F.P. & Patric.

SI quis Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Diaconiſſa, aut Subdiaconus, vel cuiuſlibet alterius loci Clericus, aut Monachus, aut mulier, quæ ſolitarię vitę dedita eſt, nullo condito teſtamento deceſſerit, nec ei parẽtes vtriuſque ſexus, vel liberi, vel ſi qui agnationis cognationiſve iure iunguntur, vel vxor extiterit, bona quæ ad eum pertinuerint ſacroſanctæ eccleſiæ, vel monaſterio, cui fuerat deſtinatus, omnifariam ſocientur, Exceptis iis facultatibus, quas forte cenſibus aſcripti, vel iure patronatus ſubiecti, vel curiali conditioni obnoxij Clerici vel Monachi, cuiuſcũque ſexus relinquunt. Nec enim iuſtum eſt, bona ſeu peculia, quę aut patrono legibus debentur, aut domino poſſeſſionis, cui quis eorum fuerat adſcriptus, aut ad curias, pro tenore dudum latæ conſtitutionis, ſub certa forma pertinere noſcuntur ab eccleſiis detineri, actionibus videlicet competenter ſacroſanctis eccleſiis reſeruatis. Si quis forte prædictis conditionibus obnoxius, aut ex geſtis

negociis,

negociis,aut ex quibuſlibet aliis eccleſiaſticis actibus obligatus obierit: ita vt ſi qua litigia ex huiuſmodi competitionibus in iudiciis pendent, penitus ſopiantur,nec liceat petitori poſt huius legis publicationem iudiciũ ingredi, vel œconomis,aut Monachis,aut Procuratoribus inferre moleſtiam,ipſa petitione antiquata,& bonis quę relicta ſunt,religioſiſſimis eccleſiis vel monaſteriis,quibus dedicati fuerant,conſecratis. Dat.XVIII. Kal. Ian.Ariouindo & Aſpare COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis Epiſcopus,vel quos lex ipſa commemorat, aut quilibet religioſi,vel religioſæ inteſtati ſine filiis,propinquis,vel vxore deceſſerint, qui tamen nec curiæ quicquam debuerint nec patrono,quicquid dereliquerint, ad eccleſias,vel monaſteria, quibus obſecuti fuerint, pertinebit. Qui ſi teſtari voluerint, habebunt liberam poteſtatem.*

De bonis militum. *Tit. IIII.*

I. Imp. Conſtant. A. ad Bonoſum Magiſtrum Equitum.

VNiuerſis tam legionibus,quàm vexillationibus comitatenſibus,ſeu cuneis inſinuare debebis, vti cognoſcant, cum aliquis fuerit rebus humanis exemptus,atque inteſtatus ſine legitimo herede deceſſerit, ad vexillationem in qua militauerit res eiuſdem neceſſariò peruenire. Dat.V. Id. Maij.Hierapoli,Rufino & Euſebio COSS.

INTERPRETATIO. *Similites ſine legitimo herede inteſtati deceſſerint, & proximos non habuerint,eorum bona,qui in eodem officio militant,vindicabunt.*

De poſtliminio. *Tit. V.*

I. Imppp.Valent.& Valens,& Gratian.A A A.ad Seuerianum Ducem.

SI quos forte neceſſitas captiuitatis abduxit,ſciant ſi non trãſierunt, ſed hoſtilis irruptionis neceſsitate tranſducti ſunt,ad proprias terras feſtinare debere, receptuitos iure poſtliminij ea quæ in agris vel mancipiis ante tenuerunt, ſiue à fiſco noſtro poſsideantur, ſiue in aliquem principali liberalitate transfuſa ſunt,nec timeat quiſquã alicuius contradictionis moram,cum hoc ſolum requirendum ſit, vtrum aliquis cum Barbaris voluntate fuerit,an coactus. Dat.†XVI. Kalendas Iul. Remis, Grat.A. †XVII. & Dagalaifo COSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque neceſsitate captiuitatis ducti ſunt, & non ſua voluntate, ſed hoſtili depradatione ad aduerſarios tranſierunt,quacunque in agris,vel mancipiis antea tenuerunt, ſiue à fiſco poſsideantur,ſiue aliquid ex his per principem cuicunque donatum eſt,ſine vllius contradictione perſonæ,tempore quo redierint, vindicent ac præſumant,ſi tamen cum aduerſariis non ſua voluntate fuerint,ſed captiuitate ſe detentos eſſe probauerint.*

II. Impp.Honor.& Theod.A A.Theodoro PF.P.

Diuerſarum homines prouinciarum cuiuſlibet ſexus, conditionis, ætatis, quos barbarica feritas captiua neceſsitate tranſuexerat inuitos, nemo retineat, ſed ad propria redire cupientibus,libera ſit facultas,quibus ſi quicquã in vſum veſtium vel alimoniæ impenſum eſt,humanitati ſit præſtitum, nec maneat victualis ſumptus repetitio,exceptis iis, quos Barbaris vendentibus emptos eſſe docebitur,à quibus ſtatus ſui precium propter vtilitatem publicã emptoribus æquum eſt redhiberi. Ne quando enim damni conſideratio,in tali neceſsitate

poſitis, negati faciat emptionem, decet redemptos aut datum pro ſe pretium emptoribus teſtituete, aut labore, obſequio, vel opere quinquenij vicem refer-re beneficij, habituros incolumem eam in qua nati ſunt libertatem. Reddãtur igitur ſedibus propriis ſub moderatione qua iuſſimus, quibus iure poſtliminij etiam veterum reſponſis incolumia cuncta ſeruata ſunt. Si quis itaq; huic præcepto fuerit conatus obſiſtere, actor, conductor, procuratorque dari ſe metallis cum pœna deportationis non ambigat. Si vero poſſeſſionis dominus, tem ſuã fiſco nouerit vindicandam, ſeque deportandum. Et vt facilis executio proueniat, Chriſtianos proximorum locorum volumus huius rei ſollicitudinem gerere. Curiales quoque proximarum ciuitatum placuit admoneri, vt emergentibus talibus cauſis, ſciant legis noſtræ auxilium deferendum, ita vt nouerint rectores vniuerſi decem libras auri à ſe, & tantundem à ſuis apparitoribus exigendas, ſi præceptum neglexerint. Dat. III. Id. Decemb. Rau. Honor. VIII. & Theod. III. A A. COSS.

INTERPRETATIO. *Hi qui ab hoſtibus tempore captiuitatis ducti ſunt, ſi ab aliquibus vel ad victum, vel ad veſtitum aliquid acceperunt, cum redire ad propria voluerint, à nemine aliquid pro eorum requiratur expenſis: Tamen ſi pretium pro captiuo ſuo prædator acceperit, quod dediſſe emptor probauerit, ſine dubitatione recipiat. Quod ſi pretium non habuerit, quinquennio ſeruiat captiuus emptori, & poſt quinquennium ſine pretio ingenuitati reddatur, qui cum ad propria redierit, omnia ſua integra & ſalua recipiat. Si quis itaque huic tam iuſtæ præceptioni reſiſtere tentauerit, nouerit ſe in exilium deportandum. Si vero poſſeſſor fuerit, facultatem ſuam fiſci viribus addicendam. Sanè Chriſtianos, qui redemptioni ſtudere debent, pro captiuis volumus eſſe ſollicitos. Ad Curiales etiam iſta ſollicitudo pertinebit, ita vt omnes iudices ſciant, decem libras auri fiſco ſe daturos, qui huius legis præcepta neglexerint.*

De ingenuis, qui tempore tyranni ſeruierunt. *Tit. VI.*

I. Imp. Conſtantin. A. ad Voluſianum.

VNiuerſi deuotionis ſtudio contendant, ſi quos ingenuis natalibus procreatos, ſub tyranno ingenuitatem amiſiſſe, aut propria conſcientia, aut aliorum indiciis recognoſcunt, natalib. ſuis reſtituere, nec expectata iudicis interpellatione. Nam ſi quis cõtra conſcientiam ſuam, vel certiſſima teſtimonia plurimorum, in eadem auaritia & tenacitate permanſerit, ſeueriſſima pœna multabitur. Placet autem etiam eos periculo ſubiugari, qui ſcientes ingenuos ſeruitutis neceſſitatem per incuriam ſuſtinere, diſſimulant. Prop. VIII. Kal. Maij. Rom. Voluſiano & Anniano COSS.

INTERPRETATIO. *Ingenui qui tempore tyranni addicti ſunt ſeruituti, ingenuitati reddantur. Quod ſi quis hoc ordine ſciens addictum ingenuum in ſeruitute tenuerit, nouerit in ſe legibus vindicandum.*

De expoſitis. *Tit. VII.*

I. Imp. Conſtant. A. ad Ablauium P. F. P.

QVicunque puerum vel puellam, proiectam de domo patris vel domini voluntate ſcientiaque collegerit, ac ſuis alimẽtis ad robur prouexerit, eundem retineat ſub eodem ſtatu, quem apud ſe collectum voluerit agitare, hoc eſt, ſiue filium, ſiue ſeruum eum eſſe maluerit, omni

omni repetitionis inquietudine penitus ſubmouenda eorum,qui ſeruos ac liberos ſcientes propria voluntate domo recens natos abiecerint. Dat.xv. Kal. Maij.Baſſo & Ablauio coss.

INTERPRETATIO. *Quicunque expoſitum recenti partu ſciente patre vel matre vel domino collegerit,ac ſuo labore educauerit,in illius à quo collectus eſt poteſtate conſiſtat,ſeu ingenuum,ſeu ſeruum,quem nutriuit eſſe voluerit.*

II. Impp. Honor.& Theod. AA. Militio P.F.P.

Nullum dominis vel patronis repetendi aditum relinquimus,ſi expoſitos quodāmodo ad mortem voluntas miſericordię amica collegerit:nec enim dicere ſuum poterit,quem pereuntem cōtempſit,ſi modo teſtes epiſcopalis ſubſcriptio fuerit ſubſecuta,de qua nulla penitus ad ſecuritatem poſſit eſſe cunctatio. Dat.† XIIII. Kal. April.Rauen.Honor. VIIII. & Theod. V. AA. COSS. † XV.

INTERPRETATIO. *Qui expoſitum puerum, vel puellam ſciente domino vel patrono miſericordiæ cauſa collegerit,in eius dominio permanebit: ſi tamen conteſtationi de collectione eius Epiſcopus, clericiq́; ſubſcripſerint, quem poſtea ſuum dicere quiſque non poteſt,quem proieciſſe probatur ad mortem.*

De his qui ſanguinolentos emptos vel nutriendos acceperint. Tit. VIII.

I. Imp.Conſtantin. A. Italis ſuis.

SEcundum ſtatūta priorum Principum, ſi quis à ſanguine quoquo modo legitimè comparauerit, vel nutriendum putauerit, obtinendi eius ſeruitij habeat poteſtatem,Ita vt ſi quis poſt ſeriem annorum ad libertatem eum repetat,vel ſeruum defendat,eiuſdem modi alium præſtet, aut pretium quod poteſt valere exoluat.Qui enim pretium cōpetens inſtrumēto confecto dederit,ita debet firmiter poſſidere, vt & diſtrahendi pro ſuo debito cauſam liberam habeat:pœna ſubiiciendis iis,qui cōtra hanc legem venire tentauerint. Prop.xv.Kal.Sept.Serdice,Cōſtantino VII. & Cōſtantio IIII. AA. COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis infantem à ſanguine emerit, & nutrierit, habendi eum & poßidendi habeat poteſtatem: ſanè ſi nutritum dominus vel pater recipere voluerit,aut eiuſdem meriti mancipium nutritori dabit,aut nutritor pretiū, quantum valuerit qui nutritus eſt,conſequetur.*

De fugitiuis colonis, inquilinis, & ſeruis. Tit. IX.

I. Imp.Conſtant. A. ad Prouinciales.

APud quemcunque Colonus iuris alieni fuerit inuentus,is non ſolum eundem origini ſuæ reſtituat,verum ſuper eodem capitationem temporis agnoſcat:ipſos etiam colonos,qui fugam meditantur, in ſeruilem conditionem ferro ligari conueniet,vt officia quę liberis congruunt, merito ſeruilis condemnationis compellantur implere. Dat.† VI. Kal.Nouem. † IIII. Pacatiano & Hilariano COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis alienum colonum ſciens in domo ſua retinuerit,ipſum prius domino reſtituat,& tributa eius quamdiu apud eum fuerit cogatur exoluere: ipſe vero qui noluerit eſſe quod natus eſt,in ſeruitium redigatur.*

II. Imppp.Grat.Valent.& Theod. AAA. † Cynegio P.F.P. † Remigio

Quiſquis colonū iuris alieni aut ſollicitatione ſuſceperit, aut occultatione

ſolicitauerit,pro eo qui priuatus erit ſex auri vncias,pro eo qui patrimonialis, libram auri cogatur inferre. Dat.VIII. Kal.Nouemb. Cõſtantinop.† Honorio N.P.& Euodio coss.

† *Honorio VIII. & Theodoſio* COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis colonum alienum aut ſollicitauerit,aut occultauerit, ſi priuatum hominem ſua ſollicitatione ſuſceperit, ſex auri vncias domino reddat, ſi fiſcalem ſollicitatum tenuit,libram auri cogatur implere.*

De inquilinis & colonis. *Tit.* X.

1. Impp. Honorius & Theodoſius AA. Palladio P.F.P.

SI quis colonus originalis vel inquilinus, ante hos triginta annos de poſſeſſione diſceſſit,neque ad ſolum genitale ſilentij continuatione repetitus eſt,omnis ab ipſo,vel à quo forte poſſidetur,calumnia penitus excludatur:quem annorum numerum futuris quoque temporibus volumus obſeruari.Quod ſi quis originarius intra hos triginta annos de poſſeſſione diſceſsit,ſiue per fugam lapſus,ſeu ſponte ſeu ſollicitatione tranſductus, neque de eius conditione dubitatur,eum contradictione ſubmota,loco cui natus eſt cum origine iubemus ſine dilatione reſtitui. Quod ſi forte ipſe,de cuius proprietate certatur,fatali ſorte conſumptus eſt,eius poſteritatem agrorum iuri cum omni peculio atque mercedibus,velut eo ſuperſtite qui deceſſit,celeri iubemus executione reuocari. In fœminis ſanè obſeruationem volumus eſſe diuerſam,Itaque mulierum,quę fuiſſe originariæ docebuntur,ſi ante viceſimũ annum de ſolo cui debebantur abſceſſerint, vniuerſa repetitio ceſſet.Earum vero,quarum intra cõprehenſum tempus diſceſſio comprobatur,ac de conditione nulla dubitatio eſt,prorſus dominis perire non ſinemus.Ea tamen cõditione ſeruata,vt vicaria cum agnatione partis tertiæ non negetur, quæ de colono ſuſcepta eſt alieno, ita vt pro filiis quoque contrarij præbeantur. Quod ſi non ad alienum prædium,ſed cuiuſcunque liberi hominis ac ſui iuris ſecuta cõſortium,in vrbibus,vel in quibuſcunque locis victura conſiſtit,ſi modo intra prefinitum tempus repoſcitur,eius omnem originem, ſecundum vetera conſtituta,conueniet reuocari. Conteſtatas autem lites,ſi tamen quiſquam docebitur ſolenniter fuiſſe conuictus, ſaluas repetentibus eſſe decernimus. Dat. VI. Kal.Iul.Rauen.† Maximo & Plinta coss.

† *Monaxio*

INTERPRETATIO. *Si quis colonum alienum in re ſua, vel in fuga lapſum, vel ſua voluntate migrantem triginta annos habuerit, ac ſi ſuum vindicet. Qui ſi intra triginta annos inuentus fuerit à domino, cum filiis ſecundum legem ſibi debitũ & omni peculio reuocetur. Quod ſi forte mortuus fuerit, filij eius cum mercedibus ſuis, vel patris mortui à domino reuocentur. Colona etiam ſi* XX. *annis in alieno dominio & iure permanſerit, à priore domino non requiratur. Si tamen intra* XX. *annos inuenta fuerit, & de alieno colono filios ſuſceperit, cum agnationis parte tertia reuocetur: quia colonum duæ partes agnationis ſequuntur. Sanè ne ſeparatio cõiugij fiat, illum,cuius colonus eſt, vicariam mulierem & pro tertia agnationem mulieris domino compenſare præcipimus. Si vero mulier iuris alieni ingenuum maritum duxerit,omnis mulieris agnatio ad eius dominium pertinebit. Quod hic minus eſt de colonæ agnatione, in Nouellis legibus inuenitur.*

Ne col

Ne colonus inſcio domino ſuo alienet peculium, vel litem inferat ei ciuilem. *Tit. XI.*

I. Impp. Valent. & Valens AA. ad Clearcum Vic. Aſiæ.

NOn dubium eſt, colonis arua que ſubigunt vſque adeo alienandi ius non eſſe, vt ſi qua propria habeant, inconſultis atque ignorantibus patronis in alteros transferre non liceat. Dat. VI. Kal. Feb. Valentin. & Valente AA. COSS.

INTERPRETATIO. *In tantum dominis coloni in omnibus tenentur obnoxij, vt neſcientibus dominis nihil neque de terra, neque de peculio ſuo alienare præſumat.*

De longa conſuetudine. *Tit. XII.*

I. Imp. Conſtant. A. ad Maximum.

VEnientium eſt temporũ diſciplina, inſtare veteribus inſtitutis. Ideoq; cum nihil per cauſam publicam interuenit, quę diu ſeruata ſunt permanebunt. Dat. IIII. Kalend. Mart. Conſtantinop. Iuliano A. IIII. & Salluſtio COSS.

INTERPRETATIO. *Longa conſuetudo, quæ vtilitates publicas non impedit, pro lege ſeruabitur.*

CODICIS THEODOSIANI LIBER SEXTVS.

Deeſt Tit. I. & initium II.

✶ Cœleſti oraculo gleualis neceſſitas auferatur. quod non ſolum viros dinoſcitur conſtitutum, verumetiam circa filias ſimili cõditione ſeruandum. Dat. XVIII. Kal. * Hierapoli, Gratiano A. IIII. & Merobaude CONSS.

Imppp. Gratianus, Val. & Theod. AAA. ad Hipatium.

Si quis ſenatorium conſecutus noſtra largitate faſtigium, vel generis felicitate ſortitus, poſſeſſionis alicuius profeſſionem ſenatui crediderit occulendam, prædium fiſco nouerit vindicandum, quodcunque ſubtractum publicis iure compendiis erit, quique conſularitatis inſignia fuerit adſecutus, dignitatis obeundę atque exercendæ adminiſtrationis huius copiam non habeat, niſi propria adnotatione digeſſerit ſenatorium nomen agnoſcere, & larem habitationemque vel ſedes certas in prouincia atque oppido cõlocaſſe, nihilque amplius quam certum profeſſionis modum varias intra prouincias poſſidere, cuius indicio palatinis ſcriniis quæſito quamprimum omnis inſtructio facile declaret, quibus quantíſve nominibus quóve in modo perennis ęrarij emolumenta ſubcreuerint. Duorum verò follium maneat cunctos indiſcreta profeſſio, etiamſi poſſeſſionem fortè non habeant, quos dignitas cõſularis vel cla-

rior atque ſublimior poteſtas vlla prouexerit, neminem ad inſignia poteſtatis admittendo, niſi profeſſionem vinxerit, & his tantùm à neceſſitate huiuſmodi ſegregandis, quos palatinæ honore militiæ & ſtipendiis adprobatos debita potius quàm poſtulata ſenatorij ordinis ſocietas aduocauerit. Dat. IIII. Id. Ian. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

Iidem AAA. Clearcho PP.

Omnes qui ex Machedonia erat * ampliſſimo Conſtantinopolitanæ vrbis ordine nati ſunt * ſimilitudinem ſenatorũ gleuali iubemus præſtatione reddi immunes. Dat. * Sept. Cõſtantinop. Richomere & Clearcho CONSS.

Imppp. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius AAA. ad Aurilianum P.V.

Quod ad eorum querimonias, qui ſe gleualia non poſſe ferre onera teſtabuntur, ampliſſimorum virorum conſilio definitum eſt, ſcilicet vt ſeptenos quotannis ſolidos pro ſua portione cõferret, quid præbitiones implere follium non valeret eatenus confirmamus, vt omnes quibus eſt cenſus anguſtia contemplatis patrimonij ſui viribus, liberam habeant optionem, quatenus ſi conlatio iſta non diſplicet, à conſortio ampliſſimi ordinis non retendant. Sin verò graue, id eſt damnoſum videtur, dignitatem ſenatoriam non requirant. Dat. prid. Kal. Sept. Conſtantinop. Theod. Aug. III. & Abundantio V.C. CONSS.

Impp. Arcadius & Honorius AA. Florentio PV.

Omnes ſenatores, qui in ſacratiſſima vrbe conſiſtunt, licet habeant per longinquas prouincias atque diuerſas, poſſeſſiones, aurum obloticiũ in vrbe perſoluant, quod à procuratoribus & actoribus ſuis ad vrbem reditus perferutur. Sane his ſenatoribus qui in prouinciis larem fouent, per prouincias, cẽſuales qui plenam habent notitiam, immineant, quo cognoſcant ſine dilatione aurum profuturum ærario noſtro quantocius inferendum. Dat. XVIII. Kalend. Octob. Olybrio & Probino CONSS.

Iidem AA. ad Senatum & populum. Poſt alia.

Cenſualibus, quibus oneroſa glebæ adfirmatur exactio, onus quidem negotioſum mouemus: ſed quia eis plurimam ſcimus harum rerum eſſe notitiã, & diſquiſitionis curam & rationem manifeſtæ inſtructionis eis inponimus. Dat. XVII. Kal. Mai. Med. Cæſario & Attico CONSS.

Iidem AA. ad Senatum & pop. Poſt alia.

Senator patrimoniũ propriũ in quemcunque qualibet ratione transtulerit imminutio * ſignationis tẽpore probata non valeat: ſed cauſa prius erit actis prouincialibus adprobanda. Dat. XVII. Kal. Mai. Med. Cæſario & Attico CONSS.

Iidem AA. Cæſario PP.

Qui in ſacro manſuetudinis noſtræ palatio militarint, ſi cœtui ſenatus conſortióque fuerint ſociati, iuxta latam dudum legem gleualem tantum ſuſtineant functionem, ad præturæ verò functionem atque onera non vocentur. Dat. III. Kal. Mai. Conſtantinop. Cæſario & Attico CONSS.

Iidem AA. Florentino PV.

Dudum præcepimus, vt aurum oblaticium ſenatores qui in ſacratiſſima vrbe degunt, in vrbe conplerent. hij verò qui in prouinciis larem fouerent, per cenſualium officia in prouinciis ſoluerent. Sed quoniam cognouimus prædictum officium non poſſe exſecutioni ſufficere, ad prædictum negotium auxilia

congrua

congrua ab ordinariis iudicibus volumus miniſtrari. Dat. v i i. Kal. Ian. Med. Cæſario & Attico c o n s s.

Iidem a a. Felici p. v.

Glebam poſſeſſionum non perſonarum eſſe perſpicimus, ac propterea neceſſe eſt, vt illis immineat exactio qui ex re eadem reditus cōſequuntur: nam cū cenſibus deferuntur, non poteſt au ri profeſſio perire domino. Hac itaque ſanctione decernimus, vt Hiſpaniç in præſens tantū tēpus beneficiis indultis vtātur, ſeruaturi poſthac in ſoluendis functionibus prouinciarum cōſuetudinem cæterarum. Dat. i i i i. Kal. Apr. Mediol. Honorio a. i i i i. & Eutychiano c o s s.

Iidem a a. ✱ Troino c. s. l.

A conlatione gleualis auri vel ✱

Tituli ne domum quidem noſtram inmunem eſſe præcipimus. p p. i i i. Kal. Mart. Med. Vincentio & Auito v v. c c. c o n s s.

Impp. Honorius & Theodoſius a a. ad Monaxium p v.

Si quis ✱ Noſtris tota impleta militia ad proximatum & comitiuam diſpoſitionum vel magiſterium admiſſionum peruenerit, nulla pœnitus functione vel glebatione ſenatoria tum primum ob dignitatem vicariam fatigetur, ſitque inmunis à ſeptem quoque ſolidorum præſtatione, quæ tenuiſſimos ſenatorum adſolet obligare. Dat. v i. Id. Maij. Conſtantinop. Conſtantio & Conſtante c o n s s.

Iidem a a. Sebaſtio com.

Si quis deſertam poſſeſſionem ſub peræquationis ſorte perceperit, eum à præſtatione gleuç ſenatoriæ etiamſi antiquitus hoc onus fundū manebat, alienum eſſe præcepimus. Illa verò prædia quæ naualem ſuſtinent functionem in deſertis huc vſque iacuerunt, meliore conditione in omnibus titulis conuenit releuari, vt grauis ſors pro ea qua reſederit portiuncula naualis eſſe non poſſit, cùm aliis fuerit diſpendiis liberata. Dat. Prid. Id. Maij. Rau. Honorio a. x i. & Conſtantio i i. c o n s s.

Impp. Theod. & Arcad. a a. ad ſenatum vrbis Rom. Poſt alia.

Oblationem nobis ampliſſimi ordinis prompta liberalitate promiſſam partim remittimus vobis, partim patriæ communi vrbíque largimur. Dat. v i. Kal. M. Recitata in ſenatu per Theodoſium primicerium notariorum. d d. n n. Theod. x i i. & Valentiniano i i. a a. c o n s s.

Iidem a a. Proculo p v. Poſt alia.

Præter eos qui notariorum noſtrorum ſcholæ præclaro ſunt ſacrati collegio, vel ſilentiariorum prærogatiua noſtrorum, aut etiam ſacri conſiſtorij decurionum militia muniūtur, vel qui è ſchola agētium in rebus expletis ſtipendiis ad principatum ducenæ peruenerunt, togati prætorianæ atque etiam vrbicariæ prefecturç, ceterique omnes, qui delatis ſibi ſenatoriis dignitatibus fruuntur pro ſuis viribus gleuales tantum functiones agnoſcant, palatinis ſacrarum & priuatarum largitionum, quoniam renuntiandum ſenatoriæ dignitati adita noſtra clementia crediderunt ſenatoriis functionibus eximendis, & quamuis ſenatorum conſortio ſegregentur in omni ſecuritate manſuris, necnon etiam filiis eorum atque nepotibus ſecundum diui Conſtantini atque Conſtantij conſtitutiones, ita vt omne beneficium omniſque adnotatio

ſpecialis

ſpecialis ſuper immunitate contra huius ſanctionis formam à quocunque officio, perſona, ſchola, vel profeſsione elicita nullam habeat firmitatem, ſed allegata quoque, & ab ampliſsimo ſi ita contigerit ſuſcepta ordine denuo cùm libuerit retractetur, totius temporis qui interea fluxerit, ab eo qui hoc impetrare ſtuduerit deſcriptionibus extorquendis, & ſi hoc idem præiudicium annotationis tenore elicitæ remittatur. Dat. Prid. Kalendas Feb. Conſtantinop. Felice & Tauro CONSS.

De prædiis ſenatorum. *Tit.* *III.*

I. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Aurilianо P.V.

SI quid Syriarchiæ à ſenatoriis poſſeſsionibus annua conlatione confertur, iubemus aboleri. Dat. III. Kal. Mart. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

II. Impp. Arcad. & Honor. AA. Cæſario PP.

Senatoriæ functionis curiæque ſit nulla coniunctio, & ne lædedi curialibus præbeatur occaſio, per apparitores rectorum prouinciæ de ſenatorum fundis fiſco poſtulentur, habeatque hanc diſponendi curā, cui defendendi ſenatus ſollicitudo mandata eſt. Si curia ſibi cenſirorem vel peræquatorem voluerit poſtulare, ſibi poſtulet, non ſenatui. Dat. Prid. Id. Aug. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

III. Iidem AA. Africano PV.

A curialibus terris, ſenatoria gleua diſcreta ſit, nec ulla fiat in poſsidendo clariſsimarum domorum curialiumque coniunctio, nec vllo exactionis genere vinciantur, idque curent hij qui per ciuitates defenſorum ſenatus officium ſuſceperint, quorum periculo teneatur, ſi quid diſpoſitum fuerit in diſpendium ſenatorum. Sin vero curiales cenſitorem vel peræquatorē ſuis terris voluerint poſtulare, ab eorum petitione ſit ſenatus alienus. Dat. Prid. Id. Aug. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

IIII. Iidem AA. Eutychiano PP.

Docuit tua ſublimitas exactionem tributorum Senatus non poſſe concurrere, adeò vt in nonnullis prouinciis ſenatorij canonis medietas in debitis reſederet, atque ideo cæteris in prioris legis ſerie permanentibus id ſolum corrigi atque emendari iubemus, vt ſenatorij fundi non per officia ſed per curiales potius exigantur, ad eoſque iterum ſollicitudo recurrat. Dat. Prid. Non. Sept. Ancyra. Cæſario & Attico CONSS.

De prætoribus & quæſtoribus. *Tit.* *IIII.*

I. Imp. Conſtantinus A. Aeliano PV.

REligioſis vocibus ſenatus ampliſsimi perſuaſi decernimus, vt quæſtores ea prærogatiua vtantur, qua conſules & prętores, ita vt ſi quis intra annum ſextumdecimum nominatus fuerit abſens, cum editio muneris celebratur, condemnationis frumentariæ nexibus minime teneatur, quoniam memoratæ ętati placet hoc priuilegium ſuffragari. Dat. VII. Id. Mart. Sirmi, Conſtantino A. VI. & Conſtantio C. CONSS.

II. Idem A. Iuliano P.V.

Minores viginti annis ætatis contemplatione infirmæ, hoc etiam remedio

ſubleuamus

ſubleuamus, vt eius neceſſitudinis titulo minime teneantur, cuius laqueis vinciantur hij qui poſt vicenſimum ætatis ſuæ annũ trans marę poſiti, & in prouinciis cõmorantes, nequaquã ludis circenſibus ac ſcænicis exhibendis ſui copiam faciunt, & ideo certo genere mulctationis obiecti ſunt. Dat. Prid. Non. Mart. Acc. Romæ Conſtantio & Maximo CONSS.

III. Conſtantius A. ad Mecilium Hilarianum PP. Poſt alia.

Prætores & quibus imminet iudicandi neceſſitas modo quantitatis adſcriptæ, ne paruo quidem tempore copiam ſortiantur abeundi ex vrbe: † qualiter fecerit, mulctæ obnoxius ſit, quæ iam pridem diuo principi placuit, & perſcribtam omnem ſummam mox inferre cogatur. Dat. VIII. ★ April. Conſtantio II. & Conſtante. AA. CONSS.

† quod ſi aliter

IIII. Idem A. ad Mecilium Hilarianum PP.

Omnes clariſſimi, qui per diœceſim ſublimitatis tuæ degunt, noſtri auctoritate præcepti ad vrbẽ Romã venire cum inpenſis ſuis, vbi ludi ſcenicorum vel circenſium vel muneris ratio poſcit cogantur, & cætera. Dat. IIII. Kal. Iul. Conſtantio II. & Conſtante CONSS.

V. Idem A. ad Senatum.

Primę pręturæ quę flauiali nuncupatione ſignatur, viginti & quinque milium follium & quinquaginta librarum argẽti erogationem ſumptusque preſcribſimus: in ſecunda verò Conſtantiniana viginti milia follium & quadraginta libras argenti largienda eſſe cenſemus: tertiæ triumphalis quindecim milia follium ac triginta argenti libras ſine incommodo editoris expendat. Dat. V. Id. Sept. Antiochiæ poſt conſulatum Conſtanti II. & Conſtantis.

VI. Idem A. ad Senatum.

Pro eo quem abſentem tempus editionis inuenerit, erogationem debitam fiſcus expendat, poſt aduentum, cuncta quę prærogata fuerint, ſoluturo. Dat. V. Id. Sept. Antiochię poſt Conſſ. D.N. Conſtanti II. & Conſtantis.

VII. Idem A. ad Orphitum PV.

Litteris ad Hilarianum PP. deſtinatis præcepimus ſenatores ad vrbem Romam venire conpelli, vt muneribus iniunctis operam poſſint præſtare ſolemnem & profeſſionem edere compelli. Eos autem editores, qui tempore pręſtituto præſentes eſſe neglexerint, iuxta leges venerabiles diui Cõſtãtini quinquagena millia modiorum tritici vrbis Romæ horreis inferre conpelli. Dat. Prid. Id. Mart. Conſtantino A. VI. & Conſtantio Cęſ. II. CONSS.

VIII. Idem A. ad Senatum.

Hac lege ſancimus arbitrio veſtro nominationes ſolitas fieri vſurpatione iudicum ceſſante. Dat. III. Id. April. Med. Lecta à Braxio proconſule. * die VI. Id. Maij. Conſtantio A. VIII. & Iuliano Cæſare I. CONSS.

VIIII. Idem A. ad Senatum.

Placet ne minus quinquaginta clariſsimi veniant in ſenatum: certũ eſt namque hoc numero large abundare ſubſtantiam virtutis honorandæ. Dat. III. Id. April. Med. Lecta à Braxio proconſule die VII. Id. Maij. Conſtantio VIII. & Iuliano Cæſare I. CONSS.

X. Idem A. ad Senatum.

Die natali meo † (Conſtanti A.) Id. Aug. ac deinceps, deſignationibus curiã operam

† Hac (Conſtanti A.) videtur abũdare, ſatis nõ eſt quod dicit meo.

operam dare ſancimus. Quòd ſi forſitan dies vnus alter ve non ſufficit, tot hęc vtilitas occupet quot eſſe monſtrauerit neceſſarios negotij magnitudo, & quicunque forſitan impetrauerit pretio, functorum patribus adgregari, indulta ei ceſſet, allectionis quętendus eſt honor: ſecernimus enim ab his, patres conſcribti, quibus meriti ſuffragatio conciliat noſtra beneficia, & quicunque ceſſante ſuffragio, illuſtribus meritis, prætorij vel aliam meruerit dignitatem præſidio muneris noſtri perpetuo perfruantur. Nemo ſanè in filium transferat vel nepotem alium ve quemlibet quod perſonæ eius incumbit, ſed honorem ſuum capiat, deſignatus expleat munus impoſitum. Dat. VIII. Id. Maij. Conſtantio Aug. VIII. & Iuliano Cæſ. I. conss.

XI. Idem A. ad Senatum.

Si quos in vrbe Roma perfunctos eſſe claruerit magiſtratibus ad nulla editionum genera deuocentur, vrbis autem Romæ curiam callide declinantes clariſſimo præditos nomine per Achaiam, Macedoniam, totúmque Illyricum iuſſimus quæri, raro vel nunquam ſedem dignitatis propriæ frequentátes quibus locorum grata confinia poſſint eſſe iucunda, vt carens moris longinquę peregrinationis debeat dignitas concupiſci. Lecta Prid. Id. Aug. Conſtantio Aug. VIIII. & Iuliano Cæſ. conss.

XII. Idem A. ad Senatum.

Prætores deſignentur Senatuſconſulto legitimè celebrato, ita vt adſint decem è procerũ numero, qui ordinarij conſules fuerint, qui ue præfecturę geſſerint dignitatem, proconſulari etiam honore ſublimes. Themiſtius quoque philoſophus, cuius auget ſcientia dignitatem, etiam his præſentibus, qui præturæ inſignia honoremque ante ſuſceperint, latis per ordinem ſententiis deſignentur, ita vt ſi qui fortè medio tempore humana ſorte deceſſerint, alij in eorum locum, qui eandem dignitatem vt vtantur veterum verbis ſubſortiti fuerant, ſubrogetur: ſcilicet, vt qui ſequenti poſt eum anno eandem ſuſcepturus præturam fuerat in demortui locũ ſenatuſconſulto & ſententiis ſubſtitutus præturæ inſignia dignitatemque ſuſcipiat. Dat. V. Non. Maij. Gyſyræ, Tauro & Florentio conss.

XIII. Idem A. ad Senatum.

Ex quinque prætoribus, qui ſolenniter deſignati editionem celebrare conſueuerunt tres numero editionis neceſſitati & populi voluptatibus † dent, duo verò argentum inferant eiuſdem vrbis fabricis prouida ratione profuturum namque Conſtantiniana, quæ prior eſt ita deputari fabricis debet, vt libras argenti prætor expendat: flauialis verò quę tertia eſt, quingentas operibus eiuſdem vrbis exhibeat. Quòd ſi qui ex his qui prætores fuerint deſignati ad editionem ſubeundam venire non potuerint vel ætate vel ægritudine retardati, cũ pondere quod à nobis moderantibus conditum eſt, ad officium præfecti vrbi procuratoré debebunt ilico deſtinare, ſcilicet, vt ſub eius præſentia opus quod exerceri cœptum fuerit conſtruatur, hac pollicitatione dũtaxat, vt eidem operi ex eius nomine titulus ſcribatur in poteſtate cenſualium denominatio non ſit, ſed ante decennium legitimo ſenatuſconſulto prætores deſignati editioné prętura ſque ipſis Senatus arbitrio ſortiantur, ita vt ſi conuenti idem venire neglexerint, dimidium plus quàm quanti ſumptuum neceſſitas poſtulat, vel in argento,

† operam

gento, vel in ipſis pigneribus ad præfecti vrbi officium deſtinetur. quod quidem pondus operibus publicis debebit adſcribi ſine vlla cõmendatione adque inſcribtione eius nominis, qui officia dignitatis per contumaciam detrectarit. Quod ſi iudices, qui præfecti vrbi fuerint inſcribtione conuenti, rem ſegnius exſecũtur, & nequaquam aut ipſos ad vrbem aut pignera deſtinarint, per ſingulos prętores ipſi iudices denas auri libras, officia verò eorum quinas denas inferre debebunt, ita vt exerto vigore pręfecti vrbis librę auri pondus exactum operibus faciat mancipari: nec vlla protrahendi ſit cauſa, cùm in tantum pręfecturę vrbi dignitatem auctam eſſe velimus, vt hęc cõdemnatio ob ſegnitiem conuentionis inflicta miſſis ab eodem prefecto vrbi officialibus debeat poſtulari. Quòd ſi qui fortè vicaria poteſtate perfuncti præturam hinc ceptum aferri ſtudent, ſtatutum pondus argenti viribus inferre noſtræ vrbis adigantur, videlicet vt tantũm inferant, quantũ eos prętores inferre iuſſimus, qui editionis neceſſitate ceſſante argentum fabricarum contemplatione prębituri ſunt. Dat. v. Non. Mai. * Nac, Tauro & Florentio CONSS.

XIIII. Idem A. ad Senatum.

Placuit patres conſcribti eos ſolos deſignare prętores, qui aliquibus editionibus functi ſunt, ſi cui diſplicet, vt pręualeat numerus, iſque prędictum accipiat magiſtratum quém plures crediderint eligendum. Dat. XI. Kal. Iun. Sirmio, Euſebio & Hypatio CONSS.

XV. Idem A. ad Senatum.

Meminiſtis profecto patres conſcribti, nec vllius temporis auellet obliuio, quod Facundus ex proconſule & Arſenius ex vicariis prętorũ inſignibus ſplenduerunt, nec quiſquã horum putauit eſſe preturam intra propriam dignitatẽ. Quid autem inluſtrius his repperitur exemplis? debuerat profecto res iſta, debuerat alios etiam conmonere proconſulari ac vicarię prefecturę prěditos poteſtate non eſſe preturam minorem propriis meritis. Oportuit adpeti ſplendidos faſces, decuit tanti nominis gloriam concupiſci, nec aliquem omnino fas erat nominationibus reluctari, quas nec ratio prohibet, & exempla confirmãt. à vobis ergo prętores placuit deſignari, & veſtro eligi arbitrio iuſſimus qui ſuſcipiant faſces editionibus operam prębituri, nec ad notitiam noſtram præfectivè prętorio clariſſimi viri ſuper donationibus vllis referri. Dat. XI. Kalen. Iun. Sirmio, Euſebio & Hypatio CONSS.

XVI. Idem A. ad Senatum.

Prętori defertur hæc iuriſdictio ſancientibus nobis, vt liberale negotium ipſe diſceptator examinet, adſertionibus ordinatis, quas iuxta ordinem iuris conuenit celebrari. Sane interponi ab eo decretum conueniet, vt ſiue in integrum reſtitutio deferenda eſt, probatis duntaxat cauſis ab eodem interponatur decretum, tutoris dandi ſeu ordinandi curatoris, impleatur ab eo interpoſitio decretorũ, quippe cum apud eum quoque adipiſci iubeat patronorũ iudicio ſedula ſeruitus libertatem, nec ſanè debita filiorum votis patrũ vota ceſſabunt, vt patente copia liberos ſuos exuant poteſtate magis propriis obſequiis mancipatos, cum ſe intelligant his obſequiis plus debere quibus ſeſe meminerunt vinculis curiæ exutos. Dat. III. Kalend. Ian. Euſebio & Hypatio CONSS.

XVII. Impp. Valenti. & Val. AA. ad Olybrium P.V.

Diuinum parentem noſtrum Conſtantinum ſancxiſſe perſpeximus, vt quando viuo patre atque omnia cognoſcente munera ſenatoria, eundem nominatum prætorem in diem functum eſſe proponeretur, ac ſuperſtites viderentur eſſe filię maſculorum natura minime extante, nullam executionem haberent. Fœminæ igitur quando euenerit non ſolum maſculos ſucceſſuros eſſe patri ſuo, verumetiam fœminas hereditario iure ſuccedentes aduenire, tam præturam quam etiam oblationes vniuerſas perſonis earundem nullo modo concedas, ſiue plenæ ætatis ſiue adultæ conſtitutæ fuerint. Sed iuxta portionē hereditariam ſingularum perſonarum ad tributa paterna ſubire & ipſas conpellere curabis. Etſi iniuſtū enim atque dedecus videtur mulieres ad laticlauium atque inſignia procedere, tamen † carbonariam præturam iuxta glebam paternæ ſubſtantiæ cognoſcere poterunt. Dat. XIIII. Kal. Feb. ipſis AA. CONSS.

† *forte, cur non onerariam*

XVIII. Idem AA. ad Voluſianum P.V.

Legem diuę memoriæ Conſtantini, qua editores munerum ſiue ludorum, ſi editionis tempore abeſſe voluiſſent, condemnari pro dignitatis gradu certa tritici quantitate præcepti ſunt, fixam atque inuiolabilem volumus permanere. Sinceritas tua igitur vbique his quibus liberum conmeatum clementia noſtra cõceſſerit, in omnes reliquos promulgatam. Med. * IIII. Kal. Iul. Conſtantinop. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XVIIII. Idem AA. ad Senatum.

Satos de Frigiæ gregibus equos * XX. quattuor ſubiugandos quadrigis, hoc eſt ſimul octo duobus maximarum editionũ prætoribus dari ſancimus. Dat. Idib. April. Antiochiæ, Modeſto & Arintheo CONSS.

XX. Idem AA. Clearcho P.V.

Ineundi magiſtratus vnum omnium diem prætoribus quattuor eſſe oportet, Ianuariarum ſcilicet Kalendarum; Et ſi quis vel differendum vel cõtemnendum eſſe crediderit, non ſolum ſtatum editionis pretium cogatur exſoluere, verumetiam multę quoque nomine dimidium extrinſecus pretij cogatur inferre. Dat. VIII. Id. Mai. Modeſto & Arintheo CONSS.

XXI. Imppp. Valentin. & Valens & Gratianus AAA. ad Bapponem P.V.

Tempore quo temonarij deſignantur etiamſi nominatio celebretur, ſiatque conuentio, quam officium P.V. curare oportet, vt ſi ita res expetit * officiis prouinciarum ad perueſtigandum fide vti, quam conmodatur ipſi potiſſimum ſuper deſignatorum nominibus conſulamus, quo miſſis * ſtrenuis obligatiſque iudicibus non modo temonarios, verùm conplices quoque eorum in exhibitionem proprij muneris vrgueamus. Fingamus enim poſſe fieri, vt deſignati primo & ſecundo vel tertio anno ſubterfugere inquirentium ſollicitudinem poſſint, certe ſeptem reliquis haut dubie poterũt † referri. Denique vt prius ſtatuimus, eorum qui per annos ſingulos ad candidatum atque honores certos † noſcuntur in ſcientiam noſtram poſt deſignationem debitam inſinuatione fida vocabula deferant, & in ſubrogandis certis quibus in diem functorum locum ordo teneatur & licentia molita de longe officiis quæ ex denuntiatione huiuſmodi quæſtum ſæpe ſecuta ſunt, ſimul prouinciales noſtri, aut animentur ſpe leuioris impenſæ: aut certe ſi

† *reperiri*

† *vocantur*

editionis

editionis ſuæ tempore communem patriam declinarint metu congruæ ſeueritudinis vrgueantur. Nec ſanè excipimus eos, quos ad præſens labor publicus officiúmue detentat, prouidentia ſecutura, vt aut conuenientia nobis inuicem propriam idoneas dirigant, aut ipſi quia res exegit ſumpto tēporario commeatu Romam ire depróperent. Super prouiſione autem ſenatus egregij atque cōſulto, quod definiri à nobis reuerentiſſimè depopoſcit, vt duo vel tres de his qui nominātur candidati arcæ poſſint certo argenti pondere ſociari, tunc melius æſtimare poterimus, cum duos folles, aut quatuor, aut certe amplius in profeſſionem habebūnt quid ſuſtinere in muneribus poſſint aut debeant, quive editionis ordo ſit. cùm enim populo fuerit intimatū conlata à nobis editionis neceſſitate cum ſubſidiis facultatū & profeſſionis modo, rite poterit definiri quid vnuſquiſque expenſæ pro captu virium debeat ſuſtinere. Sanè eorum arbitrio nulla lege præſcribimus, qui pro conſideratione patrimonij nataliumq́ue merito ſecundum ſplendorem honoris proprij, enormitatem ıpendij non recuſant. His enim prouidendum nos hac ratione cenſemus, qui nō ſolum admonendi ſunt ne muneri ſuo deſint, verum præſcriptorum ſumptuum vilitate ac moderatione prouocandi. Dat. XI. Kalendas Septemb. Naſonaci Modeſto & Arintheo CONSS.

XXII. Iidem. AAA. ad Senatum.

Ante decem annos cuiuſlibet editionis prætorem nominari, & intra quinque menſes deſignatum iuſſimus conmoneri, vt aut editurus pręſtet adſenſum, aut ſi refert contrariam voluntatem, futuri examinis iudicium non moretur. nam intra ſeptem menſes adcelerandæ cognitionis terminus conſtitutus dilationis licentiam imperio fundatæ definitionis excludit. Nec enim allegationibus cuiuſquam vllā poterit eſſe reparatio per ignauiam ſilentij pigrioris, ſi definitum tempus fuerit euolutum, ſi poſt habitam taciturnitatem ſeræ voluerit merita defenſionis oſtēdere. Decem verò auri libras ab vniuerſo officio per ſingulas nominationes iubemus inferri, ſi deſignatus prætor intra quinque menſes nulla fuerit admonitione conuentus, ita vt cum præfecto vrbi electi ex ordine candidato cum allegationes ſuas prętor nominatus exponit, ſuſcipiant officium, audirique ſingulos cupiant patienter. Et ſi admittenda ſunt quæ dicuntur, arbitrio iuſtitiæ vindicari. Sin verò inanis probatur aſſertio, inprobas voces ſeuerioris ſententiæ auctoritate conpeſci. Diſceptandi ergo moderatio cuncta componat, ceſſet potētia, ac ſimiliter ambitionis patrocinium repellatur, nullum inique temporibus noſtris à quoquam vel opprimi patimur vel defendi. Quòd ſi quiſquam iudicum hæc præcepta tranſcenderit, vel nonæ præſumptionis inſania quæ ſunt ſanctionibus conſecrata violarit, vt hoſtis publicus aut expugnator vtilitatis inuentæ contra ſenatuſconſulta inportuni furoris temeritate congrediatur, & arbitrio noſtro & veſtro iudicio notam perpetrati criminis ſortietur ſimilis culpę inſimulatione nectendis, qui cum eodem reſidentes propriæ nobilitatis obliti adulantis gratiæ turpiſſimam prætulerint vilitatem. Nec ſanè fas erit huiuſcemodi reis veniam relaxari, qui per patrocinia iudicum diſtrahētes & ſenatus temptauerint infamare collęgiū, & ſub auctione vēdiderint ius Romanum. Nominatores autem prætorum iudices eſſe non patimur, qui dum arbitrium ſuum cupiant adprobari, inſolentius aliquid

quàm moderatio patitur, ſui contemplatione decernunt. Si quem verò ex nominatis prætoribus pro huius auctoritate grauior condemnatio ſauciauerit, ab editionis eum placet onere ſubmoueri, duabus videlicet exſiſtentibus cauſis, quod vel erogationi idoneus eſſe non valeat vel ſuſcipere, qui culpam meruit, non debeat dignitatem. Cauendum eſt autem ne ſub hac permiſſione conceſſa, etiam illis qui leui fuerint emendatione correcti, huiuſce patrocinij gratia deferatur, cùm his vtique tantum debeat prouideri, quos grauiſſimi diſpendij mole fatigatos ſubitum pondus obpreſſit. Quòd ſi probabilis fuerit & iuſta conqueſtio releuatæ neceſſitatis, gratiam conſequatur. Dat. v. Id. Iun. Valentiniano & Valente IIII. AA. CONSS.

XXIII. Idem AAA. ad Senatum.

Ab illis editionis peti ordinem non debere, iuſtitia pariter & conſuetudo declarat, qui conſulares ac prætorios codicillos ſuo excelléti merito ac noſtro ſunt beneficio conſecuti. Lecta Idus Iun. Valentiniano & Valente IIII. AA. CONSS.

XXIIII. Impp. Valens, Gratianus & Valentinianus AAA. ad Senatum.

Ne quis prætorum ſemel præſtitutæ expenſionis tranſeat modum. Sed nec officiis aliquid largiatur. Dat. III. Kal. Iun. Antiochiæ Valente V. & Valentiniano Iuniore AA. CONSS.

XXV. Imppp. Grat. Valentin. & Theod. AAA. ad Senatum.

Prætores quattuor vobis tot addimus quot fuerunt. Prima igitur, patres cóſcripti, Conſtantiniani & Conſtantiani nominis eſt prætura. Theodoſianum enim & Arcadianum prætores primis prætoribus addidiſtis. Veteres triumphalem prætorem bellicæ felicitatis cauſa reppererunt, nos iniunximus Auguſtalem. His omnibus bonorũ inſignibus Romani nominis prætura ſociatur, huic ſociauimus laureatum: Conſtantiniana & Conſtantiana pretura per duos danda libris argenti mille, Theodoſiana verò & argenti mille, Triumphalis verò & Auguſtalis libris argenti quadringentis & quinquaginta: Romana verò & laureata libris argenti ducentis & quinquaginta peragantur: ita tamé vt ad vnamque præturam conueniens ſummæ medietas à ſingulis vt iam diximus conferatur, ac bini poſthac incipiant agnoſcere quod ſinguli antea tranſigebant. Dat. x. Kal. Nouemb. Conſtantinop. Richomere & Clearcho CONSS.

XXVI. Imppp. Theodoſius, Arcad. & Honorius AAA. Auriliano P. V.

Nominandorum prætorum ſollicitudinem inluſtris magnificentia tua ad officium cenſuale ſciat eſſe reuocandum. Dat. IIII. Kal. Mart. Conſtantinop. Theodoſio A. III. & Abundantio viro clariſſimo Conſulibus.

XXVII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Dextro prepoſito.

Cunctos quæſtores & prætores qui in agris degunt, ſuſceptum & promiſſum munus pro notitia officij cenſualis pro eorum dignitate, vel quod ſpontanea voluntate profeſſi ſunt, dare præcepimus. Dat. Kal. Nouemb. Brixiæ, Olibrio & Probino V V. C C. Conſſ.

XXVIII. Idem AA. Simplicio prepoſito.

Poſt alia.

Qui ducatum adminiſtrarunt, ad editionem vel nominationem præturæ pertineant, præter eos qui grauiſſimam armatæ militiæ ſollicitudiné lóga temporum

porum ſerie pertulerunt,& eos qui ſacri conſiſtorij noſtri arcanis intereſſe meruerunt. Hos enim à præturæ munere alienos eſſe cenſemus. Dat.x.Kal. Ian. Conſtantinop. Arcadio IIII.& Honorio II. Augg. Conſſ.

XXVIIII. Idem AA. ✱ PV.

Nuper quidem huiuſmodi præceſſerat ſanctio principalis, vt theatralis per prætores facienda depenſio in aquæductus fabricam verteretur: nunc verò iuſta moderatione facias cuſtodiri, vt prætores Romanus & Laureatus natalibus noſtri numinis ſcænicas populo præbeant voluptates. Dat. III. Kalend. Ian. Conſtantinop. Arcadio IIII.& Honorio III. AA. CONSS.

XXX. Idem AA. Eutychiano præpoſito.

Ex quinque prætoribus qui aquæductus Theodoſiaco fuerant deputati, vnum qui centum librarum argenti munificentiam ſuam definita erogatione præcludit, æterni principis ac fratris mei Honorij natalium feſtiuitatibus præcipio deputari. Dat. Prid. Kalendas Ian. Conſtantinop. Arcadio IIII.& Honorio III. AA. Conſſ.

XXXI. Idem AA. ad ſenatum & populum. Poſt alia.

Neminem editorum quos votiui ſumptus deſignarit electio reſpõſum noſtræ tranquillitatis ſoluat, ſed deſignationum ordo ſeruetur, &c. Dat. XVII. Kal. Maij. Med. Cæſario & Attico CONSS.

XXXII. Iidem AA. ✱

Prętor diuini numinis noſtri pro his prętoribus, qui primæ editionis fuerat adtributi, præbeat populo voluptates. Dat. VI. Kal. Iul. Nicomediæ. Accep. Prid. Kal. Aug. Conſtantinop. Cæſario & Attico Conſſ.

XXXIII. Idem AA. Seuero PV.

Prætores qui loco primo ſunt, trecentas libras argenti in explecando munere non cogantur excederę. Hi verò qui primos ſecuntur, centum quinquaginta libras argenti depenſuros eſſe cognoſcant: at verò hi qui loco tertio numerantur, centum libras argenti dependant, nec cuiquã profundendi licentia tribuatur. Quia verò theatralibus & Circenſibus ludis per annos ſingulos celebrandis vnus prætor nutu noſtrę clementiæ quingentarum librarum argenti nuper fuerat deputatus: nũc verò hanc quantitatem conſtat in prioribus prętoribus:

✱ deſunt quædam.

Vt dignitatum ordo ſeruetur. *Tit. V.*

Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Clearchum PV.

Nihil eſt tam iniurioſum in conſeruandis & cuſtodiendis gradibus dignitatũ, quàm vſurpationis ambitio. Perit enim omnis prerogatiua meritorum, ſi abſque reſpectu & contemplatione vel qualitate etiam prouectionis emeritæ cuſtodiendi honoris locus præſumitur potius quàm tenetur, vt aut potioribus eripiatur id quod eſt debitum, aut inferioribus proſit quod videtur indebitum. Dat. IIII. Kal. Ian. Conſtantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

INTERPRETATIO. *Nemo ſibi honores vel dignitatem quam à principe non me-*

ruerit præſumat, quia ſicut eis qui meruerunt dignitas ornamento eſt, ita nota maculandi ſunt qui præſumunt.

II. Idem AAA. ad Prætextatum PV.

Cæleſtis recordationis Valentinianus genitor numinis noſtri ſingulis quibuſque dignitatibus certum locum meritumque præſcripſit. Si quis igitur indebitum ſibi locum vſurpauerit, nulla ſe ignoratione defendat, ſitque planè ſacrilegij reus, qui diuina præcepta neglexerit. Dat. XII. Kal. Iun. Mediolani Richomere & Clearcho viris clariſſimis CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis præſumpſerit quam non meruerit à principe dignitatem, ſacrilegij reus habeatur. Hic de iure addendum quæ ſit pœna ſacrilegij.*

De conſulibus, præfectis, magiſtris militum & patriciis. Tit. VI.

Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Senatum PV.

Diuerſa culmina dignitatum conſulatui cedere euidenti auctoritate decernimus. Sed vt conſulatus præponendus eſt omnibus faſtigiis dignitatum in omni etiam curiæ ſenatoriæ actu, ſententia, cœtu, ita ſi quis conſulatu & præfectura vel culmine militari conſpicuus eſt, pridem conſulari præferendus haut dubiò eſt. Porro ſi cõtigerit vt ad duas has prærogatiuas etiam patriciatus ſplendor addatur, oportet huiuſmodi virum præter cæteros eminere, neque enim vnus tantum honor poteſt duobus aut tribus anteferri, dummodò conſulatui ex his quę deſignatę ſunt dignitas quæcunque ſocietur. Dat. April. Antonio & Syagrio ✱ VV. CC. CONSS.

De præfectis prætorio ſiue vrbis & magiſtris militum. Tit. VII.

I. Imppp. Valentinianus Valens & Gratianus AAA. ad Ampelium PV.

Præfectum vrbi, præfectum prętorio, magiſtros equitum ac peditum indiſcretæ ducimus dignitatis, vſque adeo videlicet, vt cum ad priuatam ſeceſſerit vitam, eum loco velimus eſſe potiorem, qui alios promotionis tempore & codicillorum adeptione præceſſerit ✱ circa expreſſum ordinem ciuitatum illic potiſſimum volumus cuſtodiri, vbi intra ſecretaria extraordinarióſque conuentus ſubeſt ratio viſendi ſalutandique iudices. Cæterũ in ampliſſimo curiæ noſtræ intimóque conſeſſu Digeſtas ordinationibus priſcis optineant dignitates. Dat. III. Non. Iul. Naſonaci. Acc. III. Non. Sept. Modeſto & Arintheo CONSS.

II. Imppp. Gratianus Valentinianus & Theodoſius AAA. Reſtuto PV.

Quiſquis magiſterium equitum peditumque ſuſceperit, & geſſerit ante captam à quoquam præfecturam: is cum priuatus erit, honorém ve depoſuerit, ex præfectis, qui poſt prouecti fuerint, præferatur. Sit igitur ſedis prior ante prouectis locus conſpectior, decernendi loquendique facultas antiquior, cui eſt ſplendor adepti magiſtratus vetuſtior, &c. Dat. VIII. Kal. Iul. Theſſal. Gratiano. V. & Theod. I. AA. CONSS.

De

De præpoſitis ſacri cubiculi. *Tit. VIII.*

Impp.Honorius & Theodoſius AA. Florentio PV.

QVi ſacri cubiculi noſtri fuere præpoſiti, vel nunc eſſe cœperunt, vel quos poſtea ſors ad aſcendendi huius gradum faſtigij deuocarit, ea dignitate fungantur qua ſunt prædití, qui eminentiſſimam prætorianam & vrbanam meruerint præfecturam, aut certé militarem magiſteriam poteſtatem, ita vt ſit inter eos poſt depoſitas adminiſtrationes nulla diſcretio, ſiue noſtræ ſerenitatis adoraturi admittuntur imperium, ſiue pro ſuo arbitrio ſollemnes feſtiuitates & cœtus vel ſalutationes, vel quælibet alia officia frequentent, vt in ſedibus & conſeſſu is eis ordo ſeruetur, quem ordo prouectionis oſtenderit, ſub habitu ipſis videlicet conſueto, cum manifeſtè decretum ſit eum eſſe, qui præceſſerit, potiorem, vel illum ſubſequi, quem recentius probauerit examen. Sed vt nos ad hãc promulgationẽ Macrobij viri inluſtris merita prouocarunt, ita obſeruationem quoque legis ab eius volumus ſumere prouectionis auſpicium, vt qui ante ipſum fuerunt ſub hac conditione, præſtituto honore lætentur, vt non ſuæ promotionis tempora ad legis vſurpationem reuoluant, nec præferri ſe poſtulent hiis qui prætorianam vel vrbanam præfecturam vel militare magiſterium poſt eorum prouectionem ſortiti ſunt, ſed perinde habeantur ac ſi nunc cœperint & in eodem ordine permanẽtes, in quo nunc eos liberalitas noſtra conſtituit prouectionis viri inluſtris Macrobij tempora metiant, vt ex huius adminiſtrationis exordio prout quiſque prouectus eſt vel fuerit prouehendus, ſuæ locum vindicet dignitatis. Dat. VIII. Id. Nouemb. Conſtantinop. Honorio XIII. & Theodoſio X. AA. CONSS.

★ Deſunt quædam.

De quæſtoribus, magiſtris officiorum, comite ſacrarum largicionum & rerum priuatarum. *Tit. VIIII.*

I. Imppp.Valentin. & Valens & Gratianus AAA. ad Ampelium PV. Poſt alia.

EOrum honores qui ſacrario noſtro explorata ſedulitate obediunt, hac volumus obſeruatione diſtingui, vt quæſtor atque officiorum magiſter, nec non duo largitionum comites proconſularibus honoribus præferantur, &c. Dat. III. Non. Iul. Naſonaci. Accép. III. Non. Sept. Modeſto & Arintheo CONSS.

II. Imppp.Gratianus Valentinianus & Theodoſius AAA. Reſtuto PV. Poſt alia.

Qui ex quæſturę honore aut efficací magiſteria aut comitiua vtriuſque ęrarij noſtri attonito ſplendore viguerunt, adclamatione excipiantur ſolita, nec prætereantur vt incogniti, atque vt non æquandi illis qui geſſerint pręfecturas, ſed eo obſeruentur cultu omni cœtu omniq́ue conuentu, neque enim † pars eſt tio meriti, etiamſi interuenit dilatio vlla quoniam cohęrent his dignitatibus, quæ hiſdem iure debentur. interſit aliquid inter tempora magiſtratuum vitámque priuatam. actus depoſiti dignitas pares eos viros præſtat atque honore conſimiles. quid enim in his quattuor dignitatibus non ex congtua diuerſitate putemus eſſe commune? quod cum ita ſit, hos viros haberi volumus, non vt qui meruerint tantum, ſed quaſi qui geſſerint præfecturas, cum non

† *forte impar eſt ratio*

priuilegiis temporis prǽferantur,ſed honoris æqualitate lętentur. Dat.VIII. Kal.Iun.Theſſalonicę Gratiano V.& Theodoſio I.A A.CONSS.

De primi cerio & notariis. *Tit. X.*

I. Imppp.Gratianus,Valentinianus & Theodoſius A A A.Eutropio * PP.

PRæcipua eſt noſtræ pietatis intentio circa notariorum nomen: atque ideo ſi vnquam huius ordinis viri laborem quiete mutauerint, vel ſenectute poſuerint, ſeu cum alia dignitate poſt hanc qualibet vſi ſunt, non omittant prioris vocabulum militię,ſed compendium ſequentis honoris adſumant: & ſi quis ex officio vel pręcipuę ſublimitatis tuę temerarius adſenſus, diſcuſſiones,peręquationes,aliam denique vllam rem inquietator extiterit: officium ſuũ nouerit,vel leuis culpę offenſione detecta grauis mulctę diſcrimine fatigãdum,& numerariorum corpus extincto iniurię auctore minuendum. Dat. XVII. Kalendas Iul. Theſſalonicę,Gratiano V. & Theod.I.A A. CONSS.

II. Idem A A A.ad Valerianum P V.

Notariorum primicerios,ſi prout eorum voluntas fuerit de conſiſtorio noſtro ſine adminiſtratione diſceſſerint, non ſolum vicarijs ante poni, ſed etiam proconſulibus ęquari ſancimus: ita vt nihil niſi tempus interſit.eodem honore atq; eodem ordine ſequẽs primicerium tribunus ac notarius perfruetur: alios porrò notarios & tribunos vicarijs iubemus ęquari,ac ſi priores id vocari cœperint anteferri, ad verò domeſticos & notarios conſularibus ſimili ratione conponimus, &c. Dat.III.Kal.April.Acc.XII.Kal.Maij.Syagrio & Eucherio VV. CC.conſulibus.

III. Idem A A A.Floro prępoſito.

Notariorum primicerium in numero proconſulum habemus, tanquam comites eis ſemper faſces cum curialibus dederimus, prætorianos longe ab hoc abducimus,vt qui ad tribunatum nominis huius acceſſerint, orientis ſiue Aegypti comitiuæ videantur infulas conſecuti: tribunos reſidui ordinis nemo dubitet vicariis exæquandos & præferendos his quos adepti honoris pręceſſerint, reliquos verò quos domeſticum inter notarios & familiares nobis nomen inſinuat,parem gradum cum conſularibus obtinere ſancimus,&c. Dat.Id.Decemb.Conſtantinop.Syagrio & Eucherio CONSS.

IIII. Impp.Theodoſius A.& Valentin.Cæſar.Hierio prępoſito Orientis.

Eos qui ex primiceriis notariorum ad inluſtrem meruerint. Magiſtri à vigiliis atque laboribus procedere ſummitatem, minimè redigẽdi ſunt in ordinem cęterorum,qui honorarios meruerint codicillos: quoniam & res ipſa quod primum locum ſint militiæ nobilis adſecuti,& publica ſæpe impleta commoditas nunquam otioſos fuiſſe teſtatur,&c. Dat.X.Kal.Oct.Topiſo, Theodoſio A. XI. & Valentiniano Cæſ.CONSS.

De magiſtris ſcriniorum. *Tit. XI.*

Imppp.Valentinianus Valens & Gratianus A A A.ad Ampelium P.V. Poſt alia.

MAgiſtros ſcriniorum noſtrorum pręferri volumus vicarianę poteſtati, &c. Dat.III.Non.Iul. Naſonaci. Acc.III.Non.Septemb.Modeſto & Arintheo CONSS.

De

De comitibus conſiſtorianis. *Tit.* XII.

Impp. Arcadius & Honorius A A. Seuerino P V.

COmaſij nos & Clearchi virorum ſpectabilium dignitas admonuit, eos qui tranquillitatis noſtræ conſiſtorij dici comites meruerunt, proconſularibus æquari generaliter iuberemus, vt eorum menſo ordine ante omnes alios ipſi vindicent dignitatem. Dat. VII. Kal. Oct. Conſtantinop. Theodoro v. c. CONSS.

De comitibus & tribunis ſcholarum. *Tit.* XIII.

Impp. Honorius & Theodoſius A A. Priſciano P V.

PRæpoſitos ac tribunos ſcholarum qui & diuinis epulis adhibentur, & adorandi principis facultatem antiquitus meruerunt, inter quos tribunos etiam ſacri ſtabuli & cura palatij numerantur, ſi primi ordinis comitiuam cum præpoſitura meruerint, & caſu ad altiora non peruenerint, depoſito ſacramento inter eos qui Comites Aegypti vel Ponticæ diœceſeos fuerint, quorum par dignitas eſt, haberi præcepimus. Si abſque honore comitiuæ cuiuſlibet ſcholæ regimen fuerint nancti, abſolutos militia inter eos qui duces fuerint prouinciarum numerari iubemus, &c. Dat. XII. Kal. April. Conſtantinop. Lucio v. c. CONS.

De comitibus rei militaris. *Tit.* XIIII.

I. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus A A A. Ampelio P V. Poſt alia.

QVi contemplatione meritorum ducto intra prouincias tranſmarinas ſtrenuiſſime milite, primi ordinis comitiuam fuerint conſecuti ea reuerentia altiſſimarum dignitatum viris ſubiugentur, vt his locum præſtent, qui proconſulatus inſignibus adornantur, & cætera. Dat. III. Non. Iul. Naſonaci, Modeſto & Arintheo CONSS.

II. Impp. Arcadius & Honorius A A. Florentino P V. Poſt alia.

Neminem militaris corporis virum reuocari ad curiam liceat poſt primi ordinis comitiuam, dummodo tam probata merita ſudati diu laboris quam fructum antecacti operis adſequatur. Cæterum ſi a quoquam hæc fuerint ſine vſu prioris militiæ vel prima vel ſola dedecorando ambitu turpiter impetrata, quia videntur in fraudem quæſita, non proderunt: diutius tamen repeti non licebit etiam cum ſecundi ordinis comitiuam præmiis impetrauerit, &c. Dat. XII. Kal. Ian. Mediol. Cæſario & Attico CONSS.

III. Impp. Honorius & Theodoſius A A. Priſciano P V. Poſt alia.

Eos qui ſub comitiuæ primi ordinis dignitate peculiariter ad quamlibet prouinciam, vel prouincias defendendas milite credito auctoritate noſtri numinis deſtinantur, & eos qui vicem inluſtrium virorum magiſtrorū militum ſuſceperint peragendam, ducibus, qui præter Ægyptum & Ponticam in aliis prouinciis adminiſtrauerint, adæquamus. Dat. XII. Kal. April. Conſtantinop. Lucio viro clariſſimo CONS.

De comitibus, qui inluſtribus agentibus adſiderunt. *Tit.* XV.

Impp. Honorius & Thodoſius A A. ad Priſcianum P V. Poſt alia.

ADſeſſores qui cum primi ordinis comitiua virorum illuſtrium in actu poſitorum ſiue in prouinciis, ſiue in ſacro comitatu iuuerunt conſilia vel iuuabunt, inter eos qui vicariam præfecturam adminiſtrado

meruerint

meruerint habere, poſt militiam iubemus depoſitam: quoniam abſurdum eſt primi ordinis comitiua decoratos inferiores eſſe vicariis ſedis excelſæ, quorum creſcit dignitas, cùm vicaria poteſtate comitis primi ordinis inſignibus decorẽtur, &c. Dat. x v. Kal. April. Conſtantinop. Lucio v c. cons.

De comitibus & archiatris ſacri palatij. *Tit. XVI.*

Impp. Honorius & Theodoſius a a. Priſciano p v. Poſt alia.

ARchiatros intra palatium militantes, ſi comitiuæ primi ordinis nobilitauerit gradus, inter vicarios taxari præcipimus, ſiue iampridem depoſuerunt militiam, ſiue poſtea depoſuerint: ita vt inter vicarios & duces qui adminiſtrauerint, & hos qui comitiuam primi ordinis meruerint, nihil interſit, niſi tempus quod quis adminiſtrauerit, vel comitiuæ eſt indeptus inſignia, &c. Dat. x i i. Kal. April. Conſtantinop. Lucio v c. cons.

De comitibus qui prouincias regunt. *Tit. XVII.*

Impp. Honorius & Theodoſius a a. Priſciano p v. Poſt alia.

SIlentio non præterimus hos qui in adminiſtratione ciuili ac prouinciæ gubernaculis ſub iuriſdictionis licentia comites quoque primi ordinis eſſe meruerint. Nam hos quoque vicariæ dignitatis poſt depoſitam adminiſtrationem priuilegiis frui oportet, &c. Dat. x i i. Kalendas April. Conſtantinop. Lucio v c. cons.

De comitibus vacantibus. *Tit. XVIII.*

Impp. Honorius & Theodoſius a a. Epiphanio p v.

NVllam honorabiles viri in publicis ſalutationibus patiantur iniuriam, néve ſe illis vllus anteponat, qui primi ordinis comitiuam aut pretio impetrauit aut gratia. Licet enim vnum nomen ſit, tamen eſt meritis æſtimandum, eóſque ſolos tempore obſeruare côueniet, qui poſt probatos labores in noſtro palatio comites eſſe meruerunt. Ac ne inpune vllius temeritas, contra ſtatutum noſtrum poſſit audere, decem librarum auri officiis omnibus, que quos ſalutationis cura conſtringit, damnum præcipimus imminere. Dat. Idib. Oct. Rau. Honorio v i i i i. & Theodoſio v. a a. conss.

De conſularibus & præſidibus. *Tit. XVIIII.*

Impp. Arcadius & Honorius a a. Meſſalæ pp.

EOs qui conſularitatis functi ſunt dignitate, comitibus Italicianorum & Gallicianorum iure præfetimus; ſiquidem haud exiguus ſit titulus meritorum regere & gubernare prouincias. Dat. i i i. Kal. Oct. Aquileia, Stilicone & Auriliano v v. c c. cons.

De comitibus ordinis primi artium diuerſarum. *Tit. XX.*

Impp. Honorius & Theodoſius a a. Priſciano p v. Poſt alia.

HIj quos aut vulgaris artis cuiuſlibet obſequium, aut operis publici cura temporalis iniuncta, aut rerum publicarum procuratio leuis commiſſa adeò commendarit, vt comitiuæ primi ordinis dignitate donentur, ſciant ſe inter eos, qui conſulares fuerint amoto officio quod ſuſceperant, nominandos, niſi forte emolumentis contenti, quæ tempore mil

re militiæ perceperunt,ſpreto nomine ac dignitatem conſularis viri duxerint reſpuendam, ne conlationis onus ſuſtineant, vel frequentare ſenatū alióſque huiuſmodi conuentus, qui honoratorum frequentiam flagitant conpellantur,&c. Dat.XII.Kal.April.Conſtantinop.Lucio ... CONS.

De profeſſoribus, qui in vrbe Conſtantinopolitana docentes ex lege meruerint comitiuam. *Tit.* XXI.

I. Impp.Theodoſius A.& Valentinianus Cæſar Theophilo P.V.

GRammaticos Græcos Helladium & Syrianum:Latinum, Theofilum,Sofiſtas,Martiuum & Maximum:iuriſperitum Leontium placuit honorari codicillis comitiuæ ordinis primi iam nunc à noſtra maieſtate perceptis,ita vt eorum,qui ſunt ex vicariis, dignitate potiantur. Qua in re quicūque alij ad id doctrinę genus quod vnuſquiſque profitetur,ordin dentur,ſi laudabilem in ſe probis moribus vitam eſſe mōſtrauerint,ſi docendi peritiam facundiamque dicendi,interpretandi ſubtilitatem, copiamque differendi ſe habere patefecerint, & cœtu ampliſſimo iudicante digni fuerint ęſtimati,qui in memorato auditorio profeſſorum fungantur officio.Hi quoque cum ad viginti annos obſeruatione iugi ac ſedulo docendi labore peruenerint,hiſdem quibus prędicti viri dignitatibus perfruātur. Dat. Idib.Mart.Conſtantinop.Theodoſio A.XI.& Valentiniano Cæſare CONSS.

De honorariis codicillis. *Tit.* XXII.

I. Imp. Conſtantinus A.ad Seuerum P.V.

SI quis iudicio noſtro ſe adeptum codicillos adſtruxerit, & idem vel ſuperna codicillorū impreſſio vel ſcripturā adſtipuletur interior; tamen ſi ad hoc pecuniam conſtabit ſperatam, nihilominus reiectus in plebem, quo plus extorquere conatus eſt, abdicetur. hos enim ſolos,qui intra palatium verſati ſunt, vel adminiſtrationibus functi, ad honores excipi oportebit cæteris cunctis exemptis & ſuis reſtitutis. Si qui tamen bonorum virorum ſuffragio nulla data pecunia,vel prouincię legatione ſuſcepta,noſtris ſunt obtutibus inluſtrati,duumviratus curas teſtimoniū prouinciæ lucrati,cætera munerum publicorum obire non abnuant. Qui verò coëmtis procurationum adminiſtrationibus poſt lucra de fiſco captata vacationem meruerint,ſiue perfectiſſimi ſunt,ſiue inter egregiorum ordinem, locumque cōſtiterint,decuriones nominentur:quibus illi quoque addendi ſunt, qui neque ex adminiſtrationibus ſunt,& tamen vt perfectiſſimi delitescunt. Dat.x.Kal.Feb.Sirmio Acc.Non.Apr.Criſpo II.& Cōſtantino II.C C. CONSS.

II. Imp.Conſtantius A.Aconio Vicario Africæ.

Ab honoribus mercandis per ſuffragia vel qualibet ambitione quærendis certa multa prohibuit.cui addimus,vt quicumque fugientes obſequia curiarum vmbras & nomina adfectauerint dignitatum, tricenas libras argenti inferre cogantur,manente illa pręterita inlatione auri,qua perpetua lege conſtricti ſunt. PP.V. Kal.Dec. Acc.XVII.Kal.Iun.Thamugadi Vrſo & Polemio CONSS.

III. Idem A.ad Marcellinum PP.

Cuncti qui per ſuffragia pręſidum aut rationalium adepti ſunt dignitatem iudicibus iniuncta protinus exequi debent: etiam ſi de palatio ſerenitatis noſtrę

ad exact

ad exactiones ordinentur, neque his honor in quo ſunt poſiti opem præſtet vtilitate publica præualente: quãto magis opus eſt, iuſſis obſequi, parere præceptis, inſeruire mandatis eos, qui dignitatis fructum antequam mererentur adepti ſunt, præſertim cum & ſtatum ſuarum nouerint ciuitatum, & nullius exactionis rationem ignorẽt. Illos autem ad huiuſmodi officia minime deuocari oportet, quicunque in republica prouinciarũ adſecuti ſunt debitas dignitates, & per adminiſtrationis feriem atque actus in ſummo ſplendore verſati ſunt. Dat. IIII. Kal. Iul. Acyndino & Proculo conss.

IIII. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. Ampelio P V. Poſt alia.

Qui contemplatione meritorum honorarios magiſterij equitum adepti ſunt codicillos, ea reuerentia altiſſimarum dignitatum vires ſubiungantur, vt his locum præſtent, qui proconſulatus inſignibus adornantur, &c. Dat. IIII. Non. Iun. Naſonnaci, Modeſto & Arintheo conss.

V. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Valerianum P V. Poſt alia.

Omnes, qui extra palatium conſtituti codicillis proconſularibus, vel epiſtolis vicariorum vel inſignibus conſularium emendicatis atque adſimulatis vestiuntur, his quos adminiſtratio vel militia prouexit volumus eſſe poſtpoſitos. Dat. III. Kal. April. Med. Syagrio & Eucherio vv. cc. conss.

VI. Iidem AAA. Floro PP. Poſt alia.

Officiis publicis atque militiæ muneribus expertes, quos habent ſecretæ quietis vmbracula, quibus honorum omnium ſpecies ſuffragio eſt magis parta quàm merito, inter ſe potius volumus de tempore agitare diſcrimen, quàm cum his vlla vſurpatione coniungere, quos non adumbratis honoribus, ſed in actu poſiti ſint mortalitate coniunximus. Dat. Id. Decemb. Conſtantinop. Syagrio & Eucherio conss.

VII. Iidem AAA. Poſtumiano PP.

In honoribus hunc ordinem volumus cuſtodiri, ne ſingulorum quorũque codicillariæ dignitates his qui inſignia adminiſtrationis geſſerint præferãtur. ſcilicet, vt quoniam ſublimis apicem præfecturæ ordo proconſularium ſequitur dignitatum, quiſquis vicariæ poteſtatis adminiſtratione perfunctus ex præfectis impetrauerit codicillos, intelligat ſibi omnimodis non vſurpandum, vt inter eos qui geſtę gaudent amplitudine præfecturę ordinem ſalutationis officiumque præſumant. ſed inter proconſulares viros qui tamen eiuſdem poteſtatis ſecurem meruerint, faſceſque ſuſceperint, in publicis officiis rite præbendum locum ſibi patere cognoſcant. his tamen anteferendum ſe qui impetratis forte proconſularibus codicillis abſque adminiſtrationis priuilegio imaginarias tantũ atque honorarias meruerint dignitates. & id quidem circa illos cenſemus eſſe ſeruandum qui vicarias geſſerint poteſtates. Cęterùm quiſquis ex numero ordinariarum poteſtatum, ſeu conſularis adminiſtrationis ſeu nominis præſidalis ex præfectis, aut etiam ex proconſulibus honorarios impetrauerit codicillos, præſtitutum in deferendis obſequiis ordinem poſt eos ſibi intelligat eſſe ſeruandum, qui adminiſtrandi vicarias geſſerint poteſtates. hac tamẽ quantum ad ordinariarum poteſtatum ſpectat meritum diſcretione ſeruata,

vt his

vt his qui præſidalis adminiſtrationis geſſerint dignitates ſeu epiſtulas ex vicariis ſiue ex proconſulibus, ſeu quod adpeti intempeſtiuis ſolet ex præfectis meruerint codicillos, ceſſante omni ambitionis ſtudio debeat anteferri perfunctæ priuilegio adminiſtrationis ſuſceptæ in prouinciis conſularitatis geſſerit dignitates, memor quiſque tamen honorum, memor quiſque meritorum ex his qui qualibet adminiſtratione perfunctus cum gradum honorariæ additionis petat, quod proximiore confinio loco, ordinis ſui cognoſcit eſſe contiguum. Quod ſi quis, neglexerit ordinem conſtitutum, vel amplius in hiſdem honorariis dignitatibus vſurpandum impetrandumque crediderit quam proprij loci ratio & forma permittit, ſciat ſe non ſolum eo quod contra legem impetrauerit, eſſe priuandum, ſed viginti quoque auri libris multandum. Dat. III. Kal. Ian. Conſtantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

VIII. Imp. Theodoſius A. & Valentinianus Cæſ. Hierio PP.

2. Lege auita probatū eſt, ſi quis per gradus ſuo ordini competentes impetratis honorariis codicillis, ad ſummum præfecturæ perueniſſet vſque faſtigium, non prærogatiua temporis vteretur, nec aduerſus eum, qui indeptus inſignia magiſtratus re ipſa quod meruiſſet impleſſet, quāuis interuallo fuerit forte prægreſſus, aut præueniſſet imaginario eandem quam ille actu inluſtrauit apice dignitatem ſibi crederet adrogādum, ſed modis omnibus ſciret ſe in officiis publicis ei poſtferendum qui eundem locum poſitus in poteſtate geſſiſſet, id nos quoque volumus cuſtodiri, ne quis ſibi expetat ſiue imaginarios ſiue inter agentes codicillos acceperit, vt ei qui egerit ratione temporis præferatur, quin & de conſiſtorianis comitibus hoc nobis vniuerſi placere cognoſcant, vt hij qui vel abſentes ſunt vel teſtimonialibus tantum adepti ſunt dignitatem præcedant, qui admitti intra conſiſtorij arcanum meruerunt & actibus intereſſe & noſtra adire reſponſa, præterquam ſi de aliquibus profeſſionum & militię meritis ſcriniorumque ſacrorum emenſis ſudoribus lege ſpecialiter eſt ſtatutum, quod & diui noſtri ſanctio promulgauit, & noſtra manſuetudo conſtituit: ita vt omnibus conuentibus, officiis atque conſeſſibus legem executioni tradi tua celſitudo prouideat, id eſt vt prior ſit ſemper ille qui loci ſui adminiſtratione perfunctus eſt, nec vnquam honor delatus ex debito ei qui ad ſimilitudinem tribuitur comparetur. Nemo igitur ſibi arbitretur annorum adnumeratione plaudendum, quod inter eos tantummodo valere decernimus, qui ſe aut actibus ſubſecuntur, aut codicillorum pari imagine fulciuntur, non alias adſpiraturo quoquam ad conſiſtorianorum comitum dignitatem, niſi ad eius claritudinem viam ſibi ex conſtitutionis auitæ norma praſtruxerit. Dat. X. Kal. Oct. Piſo, Theodoſio A. XI. & Valentiniano Cæſ. CONSS.

De Decurionibus & ſilentiariis. Tit. XXIII.

I. Impp. Honorius, & Theodoſius AA. Vrſo PV. & Antiliano Comiti Or. & Strategio PP. Illyrici.

DEcuriones noſtri palatij poſt emenſum fideliter obſequium, poſt depoſita ſacramenta militiæ, ex quo hæc ſanximus, inter eos qui ex ducibus ſunt tanquam & ipſi adminiſtrauerint, eſſe præcipimus in adoranda noſtra ſerenitate & in ſalutandis adminiſtratoribus, & re-

liquis prædicti honoris priuilegiis: ſed ita vt in ampliſſimo & venerabili ordine inter allectos & immunes à ſenatoriis deſcriptionibus habeantur, nec deſcribti glebalis eos id eo adtineat. Dat. Prid. Kal. Nou. Conſtantinop. Honorio x. & Theodoſio ✱ AA. CONSS.

II. Idem AA. Venantio PP.

Vnuſquiſque decurio vel ſilentiarius ſiue poſt hanc militiam honoratam quietem elegiſſe fuerit adprobatus, ſiue ad ſuperiorem gradum ſucceſſu meliore tranſcenderit, nihil quod honoratis pro rerum neceſſitate iniungitur, cogatur exſoluere, ſed à tironum & equorum præſtatione habeantur immunes: nudam conlationem quæ plerumque poſcitur ſoluant, nihil his vlla poteſtas iniungat, aut neceſſitas inponat. Dat. VII. Id. Mart. Rau. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

III. Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. Flauiano PP.

Decurionibus & ſilentiariis, vel his qui poſt hanc militiam honoratæ quietis otio perfruuntur, vel ad ſuperiorem gradum ſucceſſu meliore tranſcendunt: omnia priuilegia, quæ iamdudum diuorum principum iudicio meruerunt, legis iſtius præceptione nouere eſſe firmata. Illa quoque quæ prioribus indultis omiſſa videntur adicienda eſſe cenſemus, ne angarias vel parangarias ſiue parauer edos vlla eis ampliſſimę pręceptionis inponat auctoritas. A ſordidis quoque muneribus, excoctione calcis, & ſuperindictiçiis titulis non præiudicatura quacunque generalitate pragmatici peculiari eos beneficio eſſe iubemus alienos, permiſſa veniendi ad comitatum licentia præter euocatoriæ ſecuritatem, & multa decem librarum auri iudicibus prouinciarum eorumque officiis infligenda, ſi ſtatuta numinis noſtri crediderint eſſe temnenda. Dat. VIII. Kalend. April. Rau. Aetio & Valerio CONSS.

IIII. Idem AA. Dario viro inluſtri PP. Or.

Decurionum & ſilentiariorum meritis prouocati conlata in eos beneficia, quæ dominus ac filius noſter Valentinianus ſemper Auguſtus erga eos contulit, confirmamus ſpecialibus eoſdem priuilegiis honorantes, vt eorum, videlicet poſſeſſiones, nullas angarias, ſiue parangarias, vel etiam parauer edos alicuius calumnia dare cogantur, nec ſordidis ſint adſtricti muneribus: omni quoque eos excoctione calcis, omni ſuperindicti grauamine liberamus, licentiam poſt militiam tribuentes, vt vbi eis fuerit viſum etiam accedēdi ad ſacratiſſimū comitatum habeant facultatem prouinciarum rectoribus eorumque apparitionibus, denarum librarum auri diſpendio feriendis, ſi manſuetudinis noſtræ ſtatuta violare temptauerint. His addimus, vt cùm optatam quietem acceperint, & inter ſenatores cœperint numerari: honore curiæ ſine aliqua functione lætentur, immunitatiſque gaudio plena dignitatis lætitia potiantur: nec prætoriano nomine pulſandi, nec gleuali onere prægrauandi, ſed vt dignitatem ſolam habeant ex ſenatu. Domos quoque eorum vel in hac ſacratiſſima vrbe, vel in qualibet alia poſitas ciuitate immunes ab omni hoſpitum cuiuſlibet dignitatis inquietudine vindicamus, ſub hac videlicet definitione, vt triginta tantummodo numero hæc priuilegia conſequantur. Decuriones quoque tres quos numero plures fieri inueterata conſuetudo permiſit, ſed eorum demum potiri decernimus beneficiis ſupra ſcriptis, cum continuos tredecim annos inculpatas

excubias

excubias peregerint. Inluſtris auctoritas tua ſtatuta noſtræ clementiæ edictis propoſitis ad omnium notitiam faciet peruenire. Dat. XVIII. Kal. April. Conſtantinop. poſt conſulatum Iſidori & Senatoris.

De domeſticis & protectoribus. *Tit.* *XXIIII.*

I. Imp. Iulianus A. Secundo PP.

Scias ſenum capitum domeſticis per ſingulas quaſque ſcholas quinquagenas iuſſis in præſenti eſſe iuxta morem debere præſtari: ceteris qui vltra numerum in præſenti eſſe voluerint, neque annonarias, neque capitum eſſe mandandum, ſed omnes cogendos ad plurimos ſuos ac terminos redire. Dat. XV. Kalend. Septemb. Antiochiæ, Mamertino & Neuitta CONSS.

II. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Seuerum Com. domeſticorum.

Domeſticorum filios vel propinquos paruos vel impuberes domeſticorum cœtibus adgregamus, ita vt non ſolum matriculis inſerantur, verumetiam annonarū ſubſidiis locupletētur. quaternas enim annonas eos quos armis geſtādis & procinctib. bellicis idoneos adhuc non eſſe cōſtiterit, in ſedibus iubemus adipiſci his conditionibus, vt annonæ, quæ amplius inſumuntur, vel per tractorias deferuntur, recidantur. Dat. XIIII. Kal. Sept. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

III. Idem A A. ad Seuerum Comitem domeſticorum.

Sicuti variis itineribus protectorum domeſticorum ſchola comprehenſos ad eam venire perſpicimus, ita etiam ſportularum diuerſa eſſe debebit inſumptio. graue enim admodum eſt viros poſt emenſum laborem, qui nullius rei cupidiores fuere quàm glorię huiuſcemodi erogationibus fatigari: eos tamen penitus ſollemnitas inter quinos denos & ſolidus ſportularū nomine primatibus diſtribuere præcipimus. eos autem qui vel ſuffragio vel potentia vel gratia ſacram purpuram adorare peruenerint, quinquagenos ſolidos volumus inſumere. Dat. XIIII. Kal. Sept. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

IIII. Imppp. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius A A A. ad Euſignium PP.

Domeſtici ac protectores oſculandi, cum ſalutauerint, vicarios tui culminis habeant poteſtatem. Pœna enim ſacrilegij ſimilis erit, ſi his honorificētia non deferatur, qui contingere noſtram purpuram digni ſunt æſtimati. Dat. Prid. Non. Mart. Med. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS.

V. Idem A A A. Addeo Com. domeſticorum.

Omnes qui domeſticorum iniuncti nomini nunquam noſtris obſequiis inhæſerunt, neque certis quibuſque officiis deputati publicas executi ſunt iuſſiones, protinus matriculis eximantur: deinde hij, qui amiſſam militiam noſtro iudicio receperunt. Siquidem poſt vnius anni ſiue biennij ſpatium loco ſunt priſtino reſtituti, in ſuo ordine permanentes fructum beneficij non amittant. Sin verò longo poſt tempore ambitione atque ſuffragiis, vt rurſus ſociarentur eniſi ſunt, ita nouiſſimorum numero iungantur, non vt nunc ſternantur extremi, ſed vt eum vnuſquiſque optineat locum, in quo eſſe eo tempore potuit vltimus cùm eſſet poſt biennium reſtitutus. Dat. Prid. Kal. Ian. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio VV. CC. CONSS.

VI. Impp. Arcadius & Honorius A A. Addeo Com. & magiſtro vtriuſque militię.

Diuale præceptum quod ſupplicantibus domeſticis dudum deuotiſſimis laborioſos prætulit otioſis, & abuti prohibuit temporis priuilegio eos, qui ſibi potius quàm reipublicæ omni militiæ ſuæ tempeſtate vixiſſent, erga protectores quoque valere præcipimus, ac volumus inconcuſſum æternumque durare, vt ſemper renouari poſſit. Inluſtris itaque auctoritas tua & eos militia ſoluere non morabitur, quos nihil vnquam vel neceſſitatibus noſtris vel expeditionibus bellicis profuiſſe conſtiterit, & his locum priorem auctoritate huius legis decernat, quos viderit otioſis oportere præferri. Dat. v. Non. Oct. Conſtantinop. Olybrio & Probino CONSS.

VII. Impp. Honorius & Theodoſius A A. Epifanio P. V.

Domeſtici atque protectores cum primum ad decemprimatus gradum ordine militiæ temporis prolixitate peruenerint, ſtatim ſibi præter primicerium decem ſequentes Senatoriam vindicent dignitatem, ſeque cum allectione clariſſimos noſtro iudicio gratulentur, recedentibuſque proceribus ſuccedēs ſibi per matriculæ ordinem vſque ad præſcriptum modum vindicet quiſquis accedit ad nullas præterea ſenatorij ordinis vocentur expenſas, quibus non ambitio, ſed meritum & noſtrum ſpontaneum cognoſcitur iudicium detuliſſe. Dat. VI. Kal. Ian. Rau. Conſtantio & Conſtante CONSS.

VIII. Idem A A. Monaxio PP.

Deuotiſſimis domeſticis, quos nobis vt indicio nominis apparet familiarius militando optatam protulimus ſanctionem, vt præter primicerios decemprimi eorum cum ad memoratum decemprimatus gradum peruenerint, ſtatim clariſſimo nomine decorentur, & inter allectos velut exconſulares habiti ſenatoria ſe præditos gaudeant dignitate, ad eundem clariſſimatus honorē ſequentibus cum priores exierint acceſſuris, ita tamen vt inmunes à ſenatoriis functionibus pænitus habeantur. Dat. XV. Kal. Conſtantinop. Theod. A. VII. & Palladio CONSS.

VIIII. Idem A A. Monaxio PP.

Deuotiſſimos Protectores qui armatam militiam ſubeuntes non ſolum defendendi corporis ſui, verū etiā protegēdi lateris noſtri ſollicitudinē patiuntur, vnde etiam protectorum nomen ſortiti ſunt, inglorios eſſe non patimur, ſed vt deuotiſſimis nuper protectoribus domeſticis, ita his quoque honorem congruum condonamus, vt præter primicerium decemprimi eorum clariſſimatus dignitate fruantur, & per ordinem primis exeuntibus qui ad decemprimorum numerum vocante gradu ſubierint, conſularem cum ipſa loci acceſſione clariſſimatus ſibimet vindicent dignitatem, & in ampliſsimo ordine inter allectos velut exconſularibus habeantur, nullis ſenatoriis muneribus adſtringēdi. Dat. XV. Kal. Ian. Conſtantinop. Theodoſio A. VII. & Palladio CONSS.

X. Impp. Theodoſius & Valentinianus A A. Hierio PP.

Præter primicerios protectorum domeſticorum decemprimi ſcholarum, cum ad huius vocabuli dignitatem deuote ac ſtrenue militando peruenerint, ſtatim clariſsimatus honore decorati inter adlectos veluti exconſularibus eſſe mereātur, ita vt à ſenatoriis functionibus pænitus habeātur inmunes, nulloque extrinſecus

extrinſecus onere prægrauentur,cæteris quoque vbi egreſſis prioribus ad prædictum ſuo ordine numerum locúmque cóſcenderint priuilegiis paribus honorandis. Dat. XVII. Kal. April. Hierio & Ardabure conss.

XI. Idem AA. Heliodoro PV.

Conſtantinopolitani ampliſſimi ſenatus conſenſu noſtroque iudicio domeſtici decurſis gradus ſtipendiis ſub eo ſint genere ſenatores, vt primicerius quidem poſt acceptum tribunatum,inter eos dignitate potiatur,qui ducatum agere meruerunt:alij verò qui decurſis ſtipendiis ab eodem decem vſque numero ſubſequuntur,quibus iam ante decretum eſt, dignitatibus perfruantur: ſed ita vt inter eos ſine dubio cenſeantur,qui immunitatem ſibi laboribus redemerũt,vt fructus domeſticis impio termino conſequẽti,etiamſi mortalitas interuenerit,perire non poſſint, ſed quodammodo ſuperſtes illis ſolaciis ſeruetur occaſio,ac ſi primicerij limen ingreſſi in ipſa deſideratæ ſpei longa expectatione fructus interruperit fati neceſſitas,non ſtatim qui præcerpat eos quem vocat ſecundus ordo ſuccedat,ſed liberis ſucceſſoribúſque tantum gradu venientibus agnatorum, quorum maximè cura emolumentorum perceptione gaudebat reſidui temporis vſque ad annum quæ debentur ſollemniter colligantur. Dat. III. Id. Iun. Conſtantinop. Valerio & Aëtio vv. cc. conss.

De præpoſitis laborum. Tit. XXV.

Impp. Honorius & Theodoſius AA. Monaxio PP.

QVi ex deuotiſſimis domeſticorum ſcholis præpoſiti laborum noſtro iudicio & ſtipendiorum ſudoribus promouentur, ad ſimilitudinem decemprimorum domeſticorum clariſſimi ſint inter allectos,ita vt ex conſularibus habeantur. nam ſenatorio nomine & immunitate digni ſunt,quos noſtri lateris comitatus inluſtrat. Dat. III. Id. Nouemb. Conſtantinop. Theodoſio A. VII. & Palladio conss.

De proximis comitibus diſpoſitionum, cæteriſq́ue qui in ſacris ſcriniis militant. Tit. XXVI.

I. Imp. Iulianus A. ad Secundum PP.

IN rebus prima militia eſt,ſecundus in litterarũ præſidiis pacis ornatus:ideoque ſcriniorum noſtrorum merita perpendentes, ſecundum eis in priuilegiis locum tribuimus, vt omnes qui quindecim annis in ſcriniis laborauerunt,memoriæ ac diſpoſitionibus epiſtularum ac libellorum,licet patre vel auo ceteriſque maioribus curialibus orti ac proditi ſint,tamen ab omni hac neceſſitate habeantur immunes,nec ad curiam reuocentur. Dat. VII. Kal. Octob. Antiochię, Acc. V. Id. Nouemb. Naiſſi, Mamertino & Neuitta v. c. conss.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius AAA. ad Valerianum

Clariſſimos viros proximos ſcriniorum & magiſtros diſpoſitionum vicariorum ordini copulamus,ita vt prior aliunde prouectus palatinis honorariis præferatur,vt prius è palatio cum huiuſmodi dignitate dimiſſus priorem locum aliis poſt etiam vera adminiſtratione venientibus ſortiatur. Dat. IIII. Kal. April. Med. Syagrio & Eucherio conss.

III. Idem AAA. ad Hypatium PP.

Obſecundatoribus ſacrorum ſcriniorum, quorum mentibus ingeniiſque committimus, quidquid in alios quoque perennium ſæpe proferimus ſanctionum, equorum ad militare ſubſidium ab honoratis proximè venire iuſſorum miſſam † faciamus. Nullis igitur vel ętate pręſenti, vel in relicum tale ſi quicquam emerſerit, aut equorum oblationibus, aut quibuſcumque pręterea de collatiuo omnium poſtulatis parere cogantur. Dat. XVIII. Kal. Ian. Pataui, Antonio & Syagrio CONSS.

† forte deeſt oblationem

IIII. Idem AAA. Cynegio PP.

Proximos memoriæ, epiſtularum, ac libellorum, ita vicariorum honore cumulamus, vt inter eos merito dignitatis habeantur, qui pro præfectis dioeceſes ſibi creditas temperarunt ex eo tempore ex quo eos ſplendor indepti proximatus oſtentat, inſequentibus pręponendi, qui vicarias poſtea adminiſtrauerunt. Dat. prid. Kal. Ma. Conſtantinop. Honorio nobiliſſimo puero & Euodio CONSS.

V. Imppp. Valentinianus Theodoſius & Arcadius AAA. Conſtantio PP.

In ſacris ſcriniis noſtris militantes ordinarij iudices à ſalutatione non arceant, etiam inuiti in conſeſſum accipiant, ſcituris vel principe vel corniculario, vel capitibus ternas libras auri ex ſuis facultatibus eruendas ſi conſiſtorium noſtrum ſæpe ingredientibus ſecretarij iudicium non patuerit ingreſſus, aut reuerentia non fuerit in ſalutatione delata, aut ſedendi cum iudice ſocietas denegata. Dat. VI. Id. Nouemb. Triueris, Timaſio & Promoto viris clariſſimis CONSS.

VI. Impp. Arcadius & Honorius AA. Oſio magiſtro Officiorum.

De his qui in ſacris ſcriniorum proximi † tranſacto biennio conquieſcant, dentque locum ceteris, qui ad vltimum gradum peruenire feſtinant. eos ſanè, qui ante hoc ſtatutum in locis memoratis inuenti ſunt, ad metam triennij concedimus peruenire. Dat. XV. Kalend. Febr. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

† forte deeſt militarunt

VII. Idem AA. Cæſario PP.

Priuilegia quæ diuæ memoriæ Iulianus in ſacris ſcriniis militantibus tribuit, & illum honorem, quem auguſtæ memoriæ Valentinianus hiſdem detulit confirmantes, ſcilicet vt ingredientes ſponte ſine vllo nuntio ſecretarium iudicantum, conſidendi etiam iudicibus habeant poteſtatem. Id etiam noſtra moderatione decernimus, vt viginti annis in militia ſcriniorum memoriæ, epiſtularum, libellorumque verſatus conſularis inter allectos dignitate cumulatus abſcedat, eumque honorem vel apud rectorem, vel in cœtu ampliſſimi ſenatus obtineat. ita autem eos poſt militiam eſſe volumus otioſos, vt ab omni publica moleſtia habeantur immunes, nec iniungendi quicquã quis in eos habeat poteſtatem. Dat. XVI. Kal. Mart. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

VIII. Idem AA. Claudio PV.

In ſcriniis palatij militantes poſt viginti annos tranſactæ militiæ, ſi diſcedendum ſibi eſſe decreuerint, conſulari honore fulti inter allectos habeantur: huncque

huneque honorem dignitatis in ſenatu teneant, qui exconſularibus deferri conſueuerit:nec eos quiſquam iniungendo aliquit vel iubendo poſſit ab impertito otio ſeparare. Dat. x v. Kalend. Mart. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

VIIII. Idem AA. Cæſario PP. inter alia,

His à quibus diſpoſitionum noſtrarum norma ſeriesque ſeruatur, eadem priuilegia honoreſque peractæ militiæ tribuimus, quæ ſcriniorum noſtrorum meritis nuper præcipimus cuſtodiri. Dat. VI. Id. April. Conſtantinop. Cæſario & Attico CONSS.

X. Idem AA. Cæſario PP.

Ad ſimilitudinem proximorum, qui in ſcriniis militantes comitum dignitatibus adornantur, hij quoque qui priores in ſcrinio diſpoſitionum fuerint, & comitis acceperint dignitatem, ex eo die quo promoti in ſcriniis fuerint, eorum numero ſocientur, qui poteſtates vicarias perceperunt, ſcilicet vt à Neſtorio viro clariſſimo, qui nunc in loco memorato verſatur, dignitatis huius ſumatur exordium. Dat. VIII. Kal. Iul. Cõſtantinop. Cęſario & Attico CONSS.

XI. Idem AA. Hadriano magiſtro officiorum.

Per omnia ſcrinia noſtra ſingulis annis emenſis qui ſunt in capite conſtituti, vno anno teneant proximatum, locum per ordinem ſuccedentibus dantes, manente penes eos nihilominus dignitate, quam diuus pater noſter huius ordinis viris ſingularis meritorum arbiter dedit, ſcilicet vt quicumque ex proximo poſt ſtipendia tandem acta diſceſſerit, vicariis cõferatur, ac ſi eam ipſam egerit dignitatem, integris omnibus priuilegiis, quę cunctis ſcriniis omnes retro principes diuerſis legibus præſtiterunt, atque nulla poſthac de ſtatuto tempore poſſit eſſe contentio genuinus natalis noſtri dies quotannis comitiuam proximatus manſura in longum ætate celebrauit, vt experi ambitione non poſſit, quod laboris præmium ſpeciali munere æſtimauimus. Dat. III. Non. Iul. Med. Cæſario & Attico CONSS.

XII. Idem AA. Clearcho PV.

Omnes, qui ex proximis venerando cœtui ſenatus fuerint adgregati, ſiue hi de ſcrinio memoriæ, ſiue epiſtularum, vel libellorum, ſiue diſpoſitionum comites fuerint, ad ſeptenos duntaxat annuos ſolidos teneantur, nullaque extrinſecus conlatione vexentur, nec molem promiſſionis, nec ſcriptionis iniuriam perhorteſcant. Dat. prid. Id. Septemb. Conſtantinop. Vincentio & Franitto CONSS.

XIII. Idem AA. & Theodoſius A. *

Sicut iampridem à pretura inmunitatem tribuimus his, qui poſt emeritam in armis militiam ad honorem ducatus noſtræ ſerenitatis prouexit iudicium, ita noſtrorum ſcriniorum proximi etiam depoſita militia præturæ immunitate potiantur. Dat. VIII. Kalend. Feb. Conſtantinop. Honorio VII. & Theodoſio II. AA. CONSS.

XIIII. Idem AA. Epiphanio PV.

Quamuis innumeris legibus ſcriniorum gloria decoretur, iubemus tamẽ, vt primo omnium ſit eorum ſecura poſſeſſio ab omnibus ſordidis muneribus excuſata, ſuperindictum non timeãt, venalicium non petantur, ſolúmque ca-

nonicæ indictionis præſtent. tributum,glebalis auri ſolutionem neſciat labore, dignitas conquiſita,extraordinarium munus ignoret,nec vllam temonis patiatur iniuriam,equorum tironúmque præſtationem nullus agnoſcat, qui honorem Proximi & comitiuam primi diſpoſitionum longi tēporis ſudore quæſiuit. Et hæc eadem patrimoniis cenſuimus deferenda, quibus omnia inlibata ſeruamus,quæcúnque diui genitoris noſtri & cunctorum principum ſtatuta detulerūt. Ipſis verò veniendi ad comitatum liberam licentiā perpetuamque præſtamus,nec in eorum perſonis expectari auguſtam præcipimus iuſſionem. Quod autem omnibus conſtat deferri adiectu alterius dignitatis perire non patimur:vt etiamſi proſperioris fortunæ iudicio ad honoris ornamenta proceſſerint,vetera tamen eis ſcriniis labore priuilegia quæſita ſeruentur, & integrum circa eos eorumque facultates ſemper maneat quod anterioris ætatis induſtria conquiſiuit,&c. Dat.Id.Octob.Rau. Honorio VII. & Theodoſio II. AA. CONSS.

XV. Impp.Honorius & Theodoſius AA. Melitio PP.

Quotiens equorum aliarumque rerum procedit indictio, in ſacris ſcriniis militantes immunes ac ſegreges habeantur, ita vt neque in militia neque poſt militiam huius ſollicitudinis moleſtiam ſuſtineant.quibus exceptis circa alios cùm ratio flagitauerit,indictio poſtulabitur,ſciētibus iudicibus,eorumque apparitionibus decem librarum auri multa ſe ſubiiciendos, ſi ab eorum in futurum conuentionibus non temperarint. Dat. XVI. Kal. Decemb. Rau. Varone V. C. CONS.

XVI. Idem AA. Fauſtino PP.

Peculiari præceptionis noſtræ fauore præſtamus,vt in ſcriniis memoriæ,epiſtularum libellorumque ab exceptoribus vſque ad melloproximos dignitatē clariſſimorū honoremque percipiant, & ſicuti reliqui, qui in hiſdem ſcriniis militant, liberum cum ordinariis iudicibus ingreſſum in ſecretarium conſeſſumque habere legibus meruerunt:ita hij quoque in quos hanc ſtipendiorum meritis clariſſimatus conferimus dignitatem, cum ſpectabilibus etiam ſe habere reuerentiam recognoſcant, vt conſedendi ingrediendique ſecretarium ſciant à nobis licentiam contributam ſub multæ interminatione,quam officio ſanctio dudum indulta conſtituit. Dat. VIII. Id. Iu. Rau. Lucio V. C. CONS.

XVII. Idem AA. Euſtathio viro inluſtri quæſtori & Helioni viro inluſtri magiſtro Officiorum.

Pro biennio annum ſolum agere deinceps decernimus eos, qui in tribus ſcriniis,memoriæ, epiſtularum, libellorúmque, ordine ac merito ſtipendiorum ad gradum peruenerint Proximorum. Sed inter cętera priuilegia, quæ diualibus beneficiis ſacris ſcriniis adtributa ſunt, quæque ſalua atque intemerata in perpetuum manere decernimus, vt eorum qui poteſtatē vicariam adminiſtrauerint,pro tenore veterum & noſtrarum ſanctionum, hij qui proximatum egerint, honore cenſeantur: ſecundi etiam ordinis comitiuæ codicillos accipiant,cum eum locum nancti fuerint in quo hactenus tertiæ comitiuæ gradu fruebantur, ita vt ex lege iam debitos atque ſollemnes codicillos genuino die natalis meæ clementiæ in poſterum dum agunt proximatum ſing

tum, ſingulis quibuſque annis accipiant, poſt depoſitum actum inter eos, qui vicariam poteſtatem egerit honorandi, quam legem ſecundum ipſorum petitionem, prætereà tres meſſo proximos, id eſt, Benagium, Hypatium, & Theodorum, circa omnes alios valere præcepimus. Dat. VIII. Id. Feb. Conſtantinop. Theod. A. VII. & Palladio CONSS.

XVIII. Impp. Theodoſius & Valentinianus A A. Acacio C. S. L.

Tam proximo ſcriniorum, quàm comiti diſpoſitionum pro delata eis comitiuæ ſecundi ordinis dignitate veſtem ex integro in poſterum præberi tua celſitudo diſponat. Dat. VII. Kal. Decemb. Conſtantinop. D. D. NN. Theodoſio XII. & Valentiniano II. PP. A A. CONSS.

De agentibus in rebus. Tit. XXVII.

I. Imp. Conſtantius A. ✠ ad PP. poſt alia de agentibus in rebus.

SI quis annos viginti tranſierit in obſequio, minime eum ad curiam reuocari, quod & circa ſcrinia noſtra & cancellarios & largitionales & officiales comitum rerum priuatarũ volumus obſeruari, &c. Dat. VIII. Id. Mart. Conſtantio A. VII. & Conſtante Cæſ. CONSS.

II. Imp. Iulianus A. Secundo PP.

Ex his qui in palatio agentes in rebus militauerint, poſt tertium annum militiæ nemo curię tradatur, nec ille qui in conſulatu meo quarto miſſione donatus eſt. PP. Beryto, die Kal. Mart. Iuliano A. IIII. & Salluſtio CONSS.

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius A A A. ad Florum Mag. Officiorum.

Non plures in aliquem gradum honoris aſcendant, quàm quantos ſinguli quique anni agentium in rebus ſchola ad finem emeriti laboris inuitant, ita duntaxat, vt per ſingulos gradus binorum nobis tantum addendorum extra ordinem ſeruetur poteſtas, quorum eximius labor, vt vim hanc legis excludamus extorſerit: quod quidẽ ſeruandũ vſq; ad circitores erit. nã vt ſterni cõtinuo quiſq; poſſit ſine quæſtione aliqua, & ſine præſcribto numero, ſine adnotatione noſtra ſufficiat impetrari: in cæteris autẽ etiãſi adnotatio ſpecialis extiterit, quæ tamẽ duorũ numero tranſeat, eã eſſe iube mus infirmã, ita vt ne inſequenti quidẽ anno habeat firmitatẽ, niſi inſequẽs annus nullos numero duos qui ex adnotatione noſtra augmẽtũ accipere debeãt honoris inuenerit. Quod ſi poſt antiquam aliquis miſſionem, veteremq́ue militiam præpoſtera ſacramentorum cupiditate per ambitionem ad ſtipendia redire temptauerit, hac propoſita optione ſocientur, vt vltimos ſe militaturos nouerint equitum. quod de vniuerſis quibuſque officiis ſpecialiter cauemus, à quibus nonnulli ad agentum in rebus ſcholam cum propria dignitate tranſierint, vt ſcilicet hi ex quacunque militia ſinantur excedere. Quod in poſterum cuſtodiendũ ita ratum ſit, vt periculum ſe & adiutor & ſubadiuuæ ſubituros eſſe cognoſcant, ſi huius ſanctionis noſtræ normam vnquam etiam inſequentibus magiſtris deſierint intimare. Dat. XVI. Kal. Iul. Theſſalonicæ, Gratiano V. & Theodoſio I. A A. CONSS.

IIII. Idem

IIII. Idem A A A. Palladio magiſtro officiorum.

In ſchola Agentum in rebus nemo facile ſub noſtra quoque adnotatione ſpeciali prorumpat, niſi ſub maiore ſcholę parte quiſque aduenerit probandus adſiſtat qualis moribus ſit, vnde domo, quam officiorum originē ac ſortem fateatur. Noui quinquēnio vacet à primi quoque honoris auſpiciis ante miſſionibus crebris futuris parent, prodāturque nominibus dehinc per ſingulos gradus iuſta & firma præcedentiū dimiſſione ſuccedant. Sane ſi militantibus probeque in actu reipublicæ diuerſatis ſingulorum graduum quos meruerint non negamus acceſſum, ita vt ipſis quoque ſit præcedentium ordo venerabilis, ac ſub maiore parte ſcholæ etiam de huius gradu honorum adteſtatio & conſenſus accedat. Dat. XII. Kalendas April. Conſtantinop. Antonio & Syagrio CONSS.

V. Idem A A. & Arcadius A. Cynegio PP.

Quoniam agentibus in rebus huiuſmodi præſtitimus codicillos, vt poſt principatum in ampliſſimo ordine inter allectos Conſulares habeantur, id etiā huius legis auctoritate præſtringimus, vt eodem gradu vel ordine ab vniuerſis iudicibus honorentur. Dat. III. Non. Mart. Conſtantinop. Honorio nobiliſſimo puero & Euodio CONSS.

VI. Imppp. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius A A A. Proculo PV.

Priuilegia erga eum qui ex agente in rebus princeps fuerit, antiqua cuſtodiri praecepimus. Sit ſenator, & merito Cōſularibus adgregetur, ſed vt eum functio vlla non teneat, conlatio non defraudet. Dat. VI. Kal. Decemb. Med. Valentiniano A. IIII. & Neoterio CONSS.

VII. Impp. Arcadius & Honorius A A. Oſio magiſtro officiorum.

Agentes in rebus, quos diuæ memoriæ pater noſter petitionem ſecutus vnius gradus dicitur adiectione cumulaſſe, delato honore potiri pręcepimus, ita vt ad centenam dignitatem hic ordo ſeruetur. Si quis igitur centenarius eſt ſecutus, quoniam primis non patimur præiudicari, quos conſtat ad hunc locum longo tempore & probato labore veniſſe, his præponatur quos merito precedit. Quiſquis autem adipiſcitur gradum, hoc honore cōtentus præponi his qui ordine priores meruerint non labore. Dat. VI. Kal. Iun. Conſtantinop. Olybrio & Probino VV. CC. CONSS.

VIII. Idem A A. Oſio magiſtro officiorum.

In numero agentiū in rebus creſcant, quos comitū ſecundi ordinis vel cubiculariorū noſtrorū primi dūtaxat loci, vel tribunorū vrbanicianorū petitio fecerit militare, ita vt vrbanicianis ſemel tantū per anni totius ſpatia ſuffragandi licentia ſit. cæteros diuerſorum officiorum ab omni copia huius petitionis excludimus. celſioris verò militiæ ac faſtigij viros numerari non neceſſarium fuit, cùm eos quos ſuperius numerauimus inſerendo, non vnde incipere, ſed quouſque procedere quod inferioribus denegatum eſt, curauerimus exprimere. ſed & ſumentibus ducenariis principatum hanc tribuimus facultatem, vt his pro ſe liberos ac fratres ſuos in eadem militia ſerenitatis noſtræ nutu liceat conlocare. Dat. VII. Kalendas Feb. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio IIII. A A. CONSS.

XIIII. Idem A A. Oſio magiſtro officiorum.

Is qui nutu noſtro in ſchola agentum in rebus augmenta perceperit, in eo gradu in quo promotus eſt, vltimus habeatur, nec præponatur alteri, qui in eodem gradu militiæ primus antea militauit. Emiſſa prid. Kal. Feb. Conſtãtinop. Arcadio IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

X. Idem A A. Cæſario PP.

Inter eos qui conſularitatis geſſerint dignitatem, & eos qui meruerint principatum, is gradu potior habeatur, qui prior locum dignitatis acceperit. quam ſanctionem omnia debebunt officia cuſtodire, non defutura pœna quindecim librarum auri, quam in contumaces olim diualis ſanctio definiuit. Dat. IIII. Kal. Mart. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

XI. Idem A A. Hadriano magiſtro officiorum.

Conſultiſſima definitione ſtatuimus, vt exſecutionem agentis in rebus inconſultis nobis nemo mereatur: conceſſum vero quiſquam reuocare non audeat. Dat. XVII. Kal. April. Med. Theodoro V. C. CONS.

XII. Idem A A. Theodoro PP.

Agentum in rebus ſchola nobis maximè neceſſaria nullo beneficio impetrati muneris vtitur, quo ſibi in ordinem ſplendidiſſimæ curiæ præſtitam humanitate licentiam vindicaret, cum diuę memoriæ pater noſter hiſdem agentibus in rebus voluerit eſſe conſultum. Magnificentia igitur tua ordinum iudices admonebit, vt his lex diuæ memoriæ patris noſtri inuiolata ſeruetur. Dat. VIII. Kal. Nou. Med. Theodoro V. C. CONS.

XIII. Idem A A. & Theodoſius A. Hadriano PP.

Agentibus in rebus, qui poſt iugis militiæ tempus veluti præmium laboris exacti geſſerint principatum, etiam illud beneficio noſtræ liberalitatis adiungimus, vt conlatione iuniorum, qui nuper honoratis indicti ſunt, ea duntaxat cõditione habeantur exortes, ſi poſt principatus officium nulla vlterius honoris fuerint adminiſtratione perfuncti. Dat. Kalen. Iul. Rauen. Theodoſio A. I. & Rumorido CONSS.

XIIII. Idem A A. Anthemio magiſtro officiorum.

Nullus de ſchola agentum in rebus de cetero locum mortui conetur inuadere: ſed his qui ordine ſtipendiorum & laborum merito ad gradum militiæ ſequebatur, ſtatim atque illum fata ſubduxerint, in eius præmia percipienda ſuccedat, omni obreptione ceſſante. Dat. Prid. Kal. Iul. Conſtantinop. Honorio A. VI. & Ariſteneto CONSS.

XV. Impp. Honorius & Theodoſius A A. Namatio magiſtro officiorum.

Omnes omnino agentes in rebus, quibus vel ſpatium commeatus vel iniuncti negotij tempus emenſum eſt, ad comitatum reuerſi adprobent cauſas neceſſariæ tarditatis, vt diligenti conſtet examine qui ordinem ſuum tenere mereantur. Quod niſi intra diem Kalendarum Februariarum fecerint, in perpetuum matriculis eximentur. Meminerint igitur rectores prouinciarum per ſingulos agentes in rebus ſenas auri vncias eruendas, ſi in prouincia ſibi credita quenquam huiuſmodi deſertorum poſt diem præſtitutum latere permiſerint. Ideoque ſub proſecutione latitantes tranſmittant, vt tandem

aliquando

aliquando ad comitatum retractos non ſolâ percellat iactura militiæ. Dat. vii. Id. Decemb. Rau. d. d. n n. Honorio viii. & Theodoſio iii. a a. conss.

xvi. Idem a a. Anthemio pp.

Nemo poſt inſignia principatus, quæ ſtipendiis ac ſudore promeruit, nec reuocari ad originem, ſi forte natus eſt curialis, nec nominari; quod nefas quidem dictum eſt, perhorreſcat. In medio ſanè militiæ tempore ſi quem huiuſmodi lis iurgiumque perculerit ſua defenſione nitatur: nec enim ordines ciuitatum ſuis decurionibus paſſim ſpoliari oportet. Quòd ſi fortè quis vt adſolet honoratij principatus inſignibus impetratis hiſdem priuilegiis vti voluerit, ita impetrata largitate fruatur, ſi in caſſum ſe pulſari ſub iudiciaria cognitione probauerit, niſi fortè annoſa militia & longa ſtipendiorum mole vexatus, & in ordine non temnendæ militiæ conſtitutus principatum non vt laborum compendium voluit expectare, ſed vt portum quietis maluit indipiſci, quod etiam in his cuſtodiri oportet, qui armata militia perfruuntur, ita vt diui Valentiniani conſtitutio valeat, potianturque & ipſi fructu ſtipendiorum ſuorum, ſi eadem ſine vllo næuo excuſationis incurrere valuerunt. Sed his addimus, vt ſi quis ex lucratiuâ cauſa de ſubſtantia aliquid perceperit curialis, pro contingenti portione onera quę huiuſmodi facultates ſecuntur, & vniuerſas deſcriptiones ſuſtineat. Dat. viii. Id. Oct. Lucio v. c. cons.

xvii. Idem a a. Helioni magiſtro officiorum.

Merito magnificentia tua conceſſam ſibi pridem à noſtra maieſtate licentiam proremouendis his quorum conſortio agentum in rebus ſchola laborabat, ad noſtram denuò auctoritatem credidit reuocandam. Nulli igitur poſthac ſine noſtræ maieſtatis auctoritate diſcingendi agentem in rebus, nulli eximendi pateat copia. nam probata ſchola & animaduerſionem vereri iudicis, & nullam debet timere contumeliam vilitatis. Dat. iii. Id. Nou. Conſtantinop. Honorio x. & Theodoſio vi. a a. conss.

xviii. Idem a a. Helioni magiſtro officiorum.

Ad ſcholam agentũ in rebus paſſim plurimi velut ad quoddam aſylum conuolarunt, quos vita culpabiles, & origo habet ignobiles, & ex ſeruili fæce prorupiſſe demonſtrat. Et quoniam ſublimitati tuæ adnuimus eam quam quæſierat poteſtatem, adhibenda eſt competens medicina, vt exploratione diligenter agitata, diſcingendo abiicias punitione cohercẽdos, quo remotis abiectis, peſſimis, criminoſis, ſpectata militia in ſtatum priſtinum reuocata bonorum virorum collegio frequentetur. Dat. xiii. Kal. Feb. Conſtantinop. Theodoſio a. vi. & Palladio conss.

xviiii. Idem a a. Helioni magiſtro Officiorum.

Agentum in rebus indiſcreta merita eſſe non ſinimus, nec indignos fruſ priuilegiis laborantum. ideoque ſancimus, vt nullus ex his emendicato ſuffragio ad honorem principatus audeat adſpirare, niſi quem ordo militiæ ac laborum teſtimonium ad hunc honoris gradum prouexerit. Quòd ſi quis corporalis imbecillitate quaſſatus, eoque modo laboris inpatientia lõgam militiæ ſeriem tolerare non patitur, is nõ ante dignitatẽ principatus honorariã mereatur, quàm ſi viginti annorum ſtipendia cõpleuiſſe ſcholæ totius adteſtatione docuerit. hos ſanè qui quoquomodo per ambitionẽ ſine vllo ſtipendiorũ ſuffragio re-

moratam

moratam principatus adepti ſunt dignitatem poſt eos qui laborũ merito conſecuti ſunt, numerari decernimus. Dat. v. Kal. Decemb. Conſtp. Honorio A. XI. & Conſtantio II. V. C. CONSS.

XX. Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. Helioni patricio & magiſtro Officiorum.

Qui ex agentum in rebus numero militiæ ordine ac labore decurſo ducenę dignitatis meruerit principatum, aut qui viro inluſtri magiſtro officiorum, vt probatus fuerit adiutor, eo tempore quo iam honoratis viris cœperit adgregari, eorum qui vicariam egerint præfecturam honore potiatur, conſeruatis ſine dubio veteribus priuilegiis diuorum in eos principum largitate collatis. Dat. x. Kal. Ian. Conſtp. Theod. XII. & Valentiniano II. AA. CONSS.

XXI. Idem AA. Hierio PP.

Quicumque inpleto militiæ ſuæ ordine ac labore finito ad ducenę peruenerit principatum, quique magiſtri officiorum iudicio probatus adiutor extiterit tempore quo iam honoratorum virorum cœtibus inſeritur, eorum qui vicariam egerint præfecturam inſignibus perfruantur, priuilegiis proculdubio hiſdem quibus antehac vſi videntur reſeruatis. Dat. x. Kal. Ian. Theodoſio XII. & Valentiniano II. AA. CONSS.

XXII. Idem AA. Proculo PV.

Agentum in rebus ſchola quæ noſtro iudicio vicarianam dignitatẽ adepta eſt, id quidem ſuos primates poſt ſtipendiorum finem mereri non ambigat. Verum ampliſſimi ordinis adſertioni pareat, vt quoniam hi quos militię finis ad principatus honorem adduxit, ſenatoriis ſe ęſtimant functionibus eximendos, in priore dignitate permaneant, euius immunitatem amplexi ſunt, & cetera. Data pridie Kal. Febr. Conſtp. Tauro & Felice CONSS.

XXIII. Idem AA. Paulino magiſtro Officiorum.

Cuncta quę ſuper agentum in rebus militia, ordine, loco, numero ſtatuiſti, amplectimur. Inluſtris igitur auctoritas tua, quæ nouellæ matriculæ ſuper ſtatutorũ numero vel ordine confirmando, quęque de reliquis ordinandis huius legis ſanctione decernimus, nauiter ſeruãda & cuſtodienda cognoſcat, videlicet vt ſtatutorũ numero in mille centum ſeptuaginta quattuor nominibus adſignato, qui recẽti matricula definitus eſſe cognoſcitur, reliqui qui extra memoratũ ſtatutorũ numerũ poſiti eſſe noſcuntur, ita cõceſſa potiantur militia, vt hij quoque certis locis laborũ ac ſtipendiorũ meritis conlocati vacãtes præeuntiũ gradus obſequendi ordine mereantur, nec tamẽ hi qui plurimis iuſtiſſimiſque cauſis matricula vidẽtur excluſi militia, quę eis humanitatis intuitu ſub huiuſmodi forma indulta eſt, tamquã penitus ſpreti aut abiecti deiciãtur, quibus beneficij loco ponendũ eſt, quod cum tertio euocati nõ venerint, tamẽ eis militare permiſimus. Dat. XVI. Kal. Mai. Conſtp. Theod. A. XIII. & qui fuerit nũtiatus.

De principibus agentum in rebus. Tit. XXVIII.

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Potitum Vicarium vrbis.

NEmo officialium in munus aliquod niſi principe ordinãte mittatur. Si quis autem ſcriniariorum vel cuiuſquam alterius loci quemquam officialium in aliquod munus principe neſciente direxerit, triũ libra-

rum auri condemnatione plectetur. Dat.prid. Non. Aug. Triuerini, Acc.VII. Id.Sept.Romæ, Auxonio & Olybrio CONSS.

II. Idem AA. ad Probum PP.

Agentes in rebus ſi principatus forte depoſita forſitan prouinciæ gubernacula hiſdem non euenerint, par erit ſalutationis loco his quidem qui præſidatũ geſſerint cedere, ſed eos qui rationales fuerint præuenire. PP. IIII. Id.Mar.Hadrumeto DD.NN. Gratiano A.V.& Theod.I. CONSS.

III. Idem AAA. & Arcadius A. Cynegio PP.

Agentes in rebus poſt palmã laboris emeriti principatus honore muneramus. atque ideo officiales tam ad neceſſitates publicas quàm priuatas nõ niſi principe mittatur auctore, nullarumque ſine ipſo cuiquã mandetur exhibitio perſonarum. Dat. prid. Kal. Mar. Conſtp. Honorio Nob.P.& Euodio CONSS.

IIII. Imppp. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius AAA. ad Pinianum Præf.

Nulla exſecutio ſine adnotatione principis vſurpatione officij concedatur; hoc adiecto vt etiamſi interceſſio in locis degentis officij fuerit impertita, adſcriſtio tamen principis executionem fieri oportere demandet. Quæ definitio ſi fuerit prætcrita, decem librarũ auri fiſco noſtro ab officio ſinceritatis tuę ſtatim iubemus inferri. Qua admonitione etiam cauſarũ patronos volumus eſſe conuentos, ne ignorante principe vllam poſtulationem introducant: néve ſub vnius perſona ſuſcepti fraude quadam aliena negotia inſerendã eſſe pertemptent. Dat.VI.Id.Sept.Med.Valentiniano A.III.& Eutropio CONSS.

V. Impp. Arcadius & Honorius AA. Theodoto PV.

Omnia citatoria omnium ſcilicet cauſarum atque perſonarum, licet ſint ſenatoriæ dignitatis, ad principes ſpecialiter reuocari pręcipimus, actus verò ceteros, qui in ſacratiſſimo cœtu ſenatus tractari conſuerunt, cenſualium ſollicitudine celebrari: nec aliquid pręiudicij ex ſubreptiuo reſcripto ſupplicibus inferri. Dat.XII. Kal.Iun.Conſtp.Olybrio & Probino Conſulibus.

VI. Idem AA. ad Anatolium PP. Illyrici.

Crebrę à nobis legis miſſæ ſine notione principum, qui de agentum in rebus numero ad gubernanda officia diriguntur nulla vrguentium rerum pręceptio, quę de iudicio prolata fuerit, impleatur: ſiquidem deceat diurno fatigatos obſequio hac ſaltem conſolatione fulciri, vt adiuti conmodis de principatu diſcedant. Dat. prid. Id. Nou. Theodoro V.C. CONS.

VII. Impp. Honorius & Theodoſius AA. Palladio Proconſ. Africæ.

Proconſularis apicis dignitatis adiectione principes agentes in rebus præcipimus decorari. Dat. VII. Kal. Octob. Rau. Varane V.C. CONS.

VIII. Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. Valerio magiſtro Officiorum.

Ex agentibus in rebus principibus domeſticos in ſuis actibus habere liceat eos quorum fidem induſtriamque probatam ſibi æſtimant: & ſi ſæpe eodem officio fuerint ante perfuncti. Et ſi qui agens in rebus poſt vigintiquinque annorum curricula ob aduerſam corporis valetudinem militiæ finem minime valuerit expectare, ſed ad honorariam ex principe dignitatem teſtimonio ſcholæ proſilierit, hiſdem eum priuilegiis muniri cenſemus, quibus hij qui ad

princip

principatus actum progreſſi ſunt, potiuntur. Sed in ſalutationibus iudicum cõſeſſibuſque priores eos qui per longæ militiæ metas ad principatus actum peruenerint, & ſi actus tempore poſteriores ſint, eſſe præcipimus: nihil cenſualibus vel apparitoribus aduerſus priuilegia eorum excogitantibus, tanquam in actu principatus fuerint verſati: vicenarum librarum auri condemnatione propoſita. Dat. XIII. Kalendas Feb. Conſtantinop. Theodoſio. A. XV. & qui fuerit nuntiatus.

Eodem exemplo Iſidoro PP. Regino P. Illyricto ri. Leontio PV. Theodo Comiti Aegypti, Abthartio Comiti Orien. Cleopatro præfecto Auguſtali, Heſychio proconſ. Achaiæ, Euſtathio vicario Aſiæ, Nectario vicario Ponticæ.

De curioſis. *Tit.* *XXVIIII.*

Imp. Conſtantius A. ad Lollianum PP.

HIj quos curagendarios ſiue curioſos prouincialium conſuetudo appellat, proprio arbitrio quos eſſe reos putauerint, feralibus carcerũ tenebris mancipare non dubitant. Memorati igitur curioſi & ſtationarij, vel quicunque funguntur hoc munere, crimina iudicibus nuntianda meminerint, & ſibi neceſſitatem probationis incumbere non citra periculum ſui, ſi inſontibus eos calumnias nexuiſſe conſtiterit. Ceſſet ergo praua conſuetudo per quam carceri aliquos inmittebant. Dat. XI. Kal. Aug. Med. Acc. XII. Kal. Sept. Arbitione & Lolliano CONSS.

II. Idem A. & Iulianus Cæſ. ad Taurum. ★

Agentes in rebus in curis agendis & auectionibus publici curſus inſpiciendis noſtrorum memores præceptorum credimus in omnibus velle profutura reipublicæ. Sed accedunt ex officio mirandæ prudentiæ tuæ qui parem ſibi licentiam vindicent. Contigit etiam vt vicarij quoque mittant ex officiis ſuis huiuſmodi negotiis operam præbituros. Adimatur ergo hæc licentia facinoribus & officiis vniuerſis, curarũque publici curſus copia denegetur: nam ſolos agentes in rebus in hoc genere iuſſimus obſequium adhibere. Nec verò multos eſſe per ſingulas prouincias iuſſimus, quippe ſufficit duos tantummodo curas gerere, & curſum publicum gubernare, vt licet in canalibus publicis hæc neceſſitas explicetur, numerus tamen amplior eſſe non debeat. Hi verò peruigili diligentia prouidebunt, ne quis citra euectionis auctoritatem moueat curſum, vel amplius poſtulet, quàm conceſsit euectio: vt habens vnius copiam redę flagitet mulas duas, aut redam vſurpet, cui birotum vel veredum poſtulare vel clabulare permiſſum eſt. Quiſquis igitur aliquid tale perpetrare temptauerit, improbi cœpti priuetur effectu. Demonſtretur etiam iudicibus vel curioſis euectio, & ſi quis nobis iubentibus feſtinare memoret in obſequiũ neceſſarium, nec præualeat cõtumacia vel dignitas. Contin etiã in curſu clabulari, vt forte quis pro animalibus minime præbitis pecunias pendere cogatur, lucro eius qui curſui præſiderit, inprobè vindicandas. ergo numum vetamus expoſci pro animalibus in curſu minime conſtitutis. Quòd ſi forte aliquis peræſtimauerit perpetrandum, eius quadruplum quod accepit, inferre cogatur. Dat. XV. Kalendas Maij. Mediolani, Conſtantio A. VIIII. & Iuliano Cæſ. II. CONSS.

III. Idem A. ad Agentes in rebus.

Per id tempus, quo curſus tuendi ſollicitudinem ſuſtinetis, condemnationes præfectorum prætorio erga eos ſolos irritæ ſunt futuræ qui ſeruauerint honeſtatem: erga eos verò qui inhoneſtè & contra decus ſæculi vel honorem militię verſabuntur, non ſolum condemnatio manſura eſt, verumetiam ſi ad noſtræ ſerenitatis notitiam culpabilia geſta peruenerint, in eos erit acrius vindicandum PP. Prid. Kal. Dec. Euſebio & Hypatio CONSS.

IIII. Idem A. ad Agentes in rebus.

Ceſſet omnis ambitio atque ſuffragium in ſchola veſtra, etenim cuncti ita agere debebitis, quatenus labore atque ordine ad curſum regendum, & ad curas agendas iudicio ſcholæ & ordinis merito dirigamini, ita vt nihil veſtri principis ex his quæ geri in republica videritis, notitiæ ſubtrahatis, ſcientes pœnis eum debitis ſubiugari, qui tantum facinus auſus fuerit perpetrare. PP. eodem die, hiſdem CONSS.

V. ✶

In his duntaxat prouinciis, in quibus curſus à prouincialibus exhibetur, quoniam auaritiæ occurri pœne iam non poteſt, ſingulos ſolidos per ſingulas rędas, id eſt quas quadrigas vel flagella appellant, percipiatis per id tempus, quo curarum & curſus tuendi ſollicitudinem ſuſtinebitis, è curſu verò clabulari ſingulas angarias in his ſcilicet ſtationibus, in quibus curſus eſt conlocatus, ad exhibendam humanitatem venientibus excuſetis, ne quis audeat contra præceptum hoc amplius accipere, aut ſperare quicquam, aut aliquid excuſare vltra quàm continet forma præcepti. Dat. Prid. Kalendas Nou. Euſebio & Hypatio CONSS.

VI. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Florum magiſtrum officiorum.

Felicis natalis noſtri die (iidem vt principis) primi quoque ſcholarum mittantur ad prouincias curioſi anniuerſarium munus acturi, ita caute atque ita ſollerter, vt ſub binorum tantum copia veredorum vltra vſurpationem ceſſante ne capita contrahantur. Remotas quoque peragent ſtationes, & callida machinamenta commeantium, ac ſimulatæ obſeruationis ingenia & fraudes depellant. Dat. III. Non. Febr. Conſtantinop. Eucherio & Syagrio CONSS.

VII. Imppp. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius AAA. Neoterio PP.

Qui vel honore militiæ vel fiducia iuſſionis agentibus in rebus maiorem ad obſiſtendum remur futuram eſſe conſtantiam ex his quos in eminentioribus tantum vrbibus ſollicitudinem curſualem agere mandauimus, magnificentia tua noſcat vnum eſſe conſiderandi tranſeuntium euectionibus relictum, neque eos quicquam vltra hanc formam in curſum habere commune. Dat. V. Kal. Iun. Valentiniano A. IIII. & Neoterio CONSS.

VIII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Marcello magiſtro offi.

Agentes in rebus ſingulos per ſingulas prouincias mittendos eſſe cenſemus: quibus tamen ſpeciendarum euectionum tantum debeat cura mādari, vt nihil

prorſus commune aut cum iudicibus aut prouincialibus habeant: nec naues debebunt inlicita concuſſione vexare: nec libellos aut conteſtationes ſuſcipere, aut in carcerem quemquam trádere, ſed curſui ſolum vacare. Dat. Kal. Iun. Conſtantinop. Olybrio & Probino CONSS.

VIIII. Idem A A. Euchario Procõſ. Africæ.

Curſus publici præpoſitos ſcire præcipimus, ſi ſibi & militię ſuæ conſulunt, nihil eos contra veterem diſciplinam debere præſumere: cui cùm generatur iniuria, haut dubie ſacrilegij crimine obligantur. Libera quinetiam facultas mancipi ſit contemplatione proprij diſcriminis coempta ſanitate robuſta vſui curſus animalia ſua ſollicitudine præparare &c. Dat. Prid. Kal. Mart. Honorio VIIII. & Theodoſio V. A A. CONSS.

X. Impp. Honorius & Theodoſius A A. Syneſio.

Conſtitutione ceſſante, qua ſuper curioſis ex viri inluſtris comitis & magiſtri officiorũ iudicio dirigendis intra certũ numerũ forma cõcluditur, antiqua cõſuetudo ſeruetur, vt curioſi idonei per diuerſas regiones atq; prouincias, litora inſuper portusq; & loca alia tranſmittantur cõmonitoriis cõpetentibus atq; mãdatis inſtructi pro adminiſtratione tuæ ſublimitati cõmiſſa, proq; huius legis auctoritate ad quod nos ablatarũ imperialium ſpecierũ mouit occaſio, vt inpẽſiorem ſollicitudinem adhiberi magnopere iuberemus, quo idoneus quiſque à tua magnificentia deſtinatus inter alia adiuncta & congrue procuranda hæc quoque ſtudeat obſeruare. Dat. V. Id. Nouem. Conſtantinop. Honorio VIIII. & Theodoſio V. A A. Conſs.

XI. Idem A A A. Hadriano PP. Poſt alia.

Curioſos pręcepimus remoueri, curialibus inſuper & nauiculariis omnibúſque corporibus ita ſubueniri volumus, vt nihil apparitoribus vniuerſorum iudicum liceat, qui ex collecta prouincialium pręda ad maiores militias feſtinãt. Dat. V. Non. Mar. Rauen. Conſtantio & Conſtante Conſſ.

XII. Idem A A A. Palladio PP.

Dalmatiæ litora omnéſque inſulas, eorum, qui ſibi curas vindicant, enormibus cõmodis pręgrauari conpertũ eſt, vt nullus audeat ad loca tutiora etiam acerbitate temporis cogente ſuccedere, adque ideo omnes omnino ex memoratis partibus cenſemus remouendos, vt ſecuritas antiqua vel conſiſtentibus, vel commeantibus reparetur. Si qui igitur auſus fuerit poſt hãc pręceptionum formam id officium à quo depulſus eſt, vſurpaſſe, ferro vinctus ad vindictam cura iudicum dirigatur ad ſacratiſſimum comitatum. Dat. VI. Id. Ian. Rauen. Honorio X. & Theodoſio VI. A A. CONSS.

De palatinis ſacrarum largitionum & rerum priuatarum. Tit. XXX.

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius A A A. Aſellę.

Palatini omnes quos conſiſtorij noſtri comites propter diuerſas neceſſitates ad prouincias dirigendos putauerint, ſine vllo metu iudiciarię cõmotionis ꝓpter quę dirigũtur impleãt, cõueniẽdis iudicibus more ſolẽni. Dat. VI. Kal. Mar. Sirmio, Auſonio & Olybrio CONSS.

II. Idem A A A. Pancratio C.R.P.

Priſco iam nunc ordine reuocato de palatino potius officio ad gerendum

principatum officij comitis domorum per Cappadociam mittantur:quales cõ mes etiam domorum,ſi ſecus ſe geſſerit,vereatur. Idoneos itaque ſingulis annis è numero mittendariorum ad hoc eligere debebis,& mittere. Dat. Prid. Non.Iul.Scopis,Auſonio & Olybrio conss.

III. Idem AAA.Careruio c.s.l.

Primicerij Scriniorum,receptoriorum etiam per triennium iuxta inſtar ſacrorum ſcriniorũ adminiſtratione fungantur,ita vt nullus ambitu æui tẽpora longioris vſurpet. Dat.XIII.Kal.Sept.Bauxare,Auxonio & Olybrio conss.

IIII. Idem AAA.ad Heſperium PP.

Nihil omnino vllis iudicibus cum palatinis noſtræ clementiæ quicunque à conſiſtorianis comitibus diriguntur,commune atque coniunctum ſit:ſed excepta reuerẽtia,quæ non ſolũ ab inferioribus,ſed etiã à maioribus rectori prouinciæ debetur atq; defertur,ſuis quiſque neceſſitatibus obſecũdet, nec temere apparitor prouincialis debiti reum, quem rationalis officium ad ſolutionem cogit,abducat. Dat.VIII.Id.Decemb.Sirmio,Auxonio & Olybrio conss.

V. Idem AAA.Nebridio.C.R.P.

Quidam poſt impletum ordinem militiæ Palatinæ,quam geſſerant, honoremq́; tranſactum ad exceptorũ ſcrinia tranſire nituntur.Hac igitur lege ſancimus,vt nulli prorſus dehinc iſta audendi relinquatur occaſio, ſed vnuſquiſque eius ſcrinij,quod primum militando delegit,ordinem perſequatur: nec in alterius loco finem militiæ requirat, qui iam proprij ordinis tranſegerit principatum. Dat.V.Id.Oct.Conſtantinop.Merobaude II.& Saturnino conss.

VI. Idem AAA.ad Probum PP.

Ab officiis Palatinorum excellentia tua ſciat ita pœnitus recedendum,vt neque ipſa poſt modum licitum ſibi credat hiſdem aliquid iniungere:& præterea prouinciarum rectores prohibeat quicquam vlterius tale conari. Dat. VII. Kal.Nou.Med.poſt conſ.Merobaudis ſecundò,& Saturnini.

VII. Idem AAA.Trifolio c.s.l.

Scriniis omnibus largitionum comitatenſium infra ſcriptas dignitates decernimus,vt his contenti, ambiendi ſibi aditum intercluſum eſſe cognoſcant, etiamſi ſpeciale beneficium emendicato ſuffragio quiſquam voluerit impetrare. Annonas etiam iuxta definitum dignitatum modum volumus poſtulari, nec amplius quicquam præſumi. Breuis quas dignitates per ſingula ſcrinia officium ſacrarum largitionum habere ſtatutum eſt. Scrinium exceptoris perſ. ord.p̃.ñ.I.Ducenarij.ñ.II.Scrin.tabulariorũ perſ.ord.III.Cẽtenarij.ñ.II. perfect. ord.III.N.I. perfectiſſ.cum cõſulares ñ.II.Epiſtularij.N.II.Ducenarius N.I. Form. prim.N.III.Cẽtenarius N.I.Cẽtenarij ñ.II.Form.ſec.N.II. Epiſtulares ñ.II.Epiſtulari ñ.III.For.III.N.II.Forma.I.N.III.Forma.prim.N.VI.Scrinia cañ.For. ſec.N.III. Mittendarij For.ſec.N.V. perfectiſſ. Sãc.N. Ducenarij N.II. Formæ. tertię N.III. Centenarij N.II.Cẽtenarij N.VI.Scriniarij numeror. Epiſtulares N.III. Epiſtular. N.XII.perfect.ord.ſec.N.I.Formã.prim.ñ.IIII.For.prim.ñ.XI. For. ſec.ñ.III I. For. ſec.N.XIII. Dat.IIII.Id.Iun.Heracliæ,Richomere & Clearcho conss.

VIII. Idem AAA.Trifolio c.s.l.

Placuit iuſta & omnibus mittendariis palatini officij profutura ſuggeſtio, qua inſinuaſti,vt ex hiſdem annui ſinguli ex ducenariis terni,ex centuriis habito prou

to prouiſionis intuitu cingulo liberentur. Dat.IIII. Id. Mart. Conſtantinop. Arcadio A.I.& Bautone v.c. Conſulibus.

VIIII. Idem AAA. Triſolio c.s.L.

De mittendariis palatinis annui ſinguli, ex ducenariis terni, ex centenariis habito prouiſionis intuitu cingulo liberentur, & prioribus decedentibus, locus ſequentibus detur. Dat.IIII.Id.Mart.Conſt.Arcadio A.I. & Bautone CONSS.

X. Idem AAA. ad Principium PP.

Si quis iudicũ palatino vel profligationẽ debitorũ putauerit eſſe mandãdam, vel eius impertiẽdũ litigatori auxiliũ in lite priuata tã ipſe quã eius officiũ per ſingulos quibus vetita curanda cõmiſerit, quinas auri libras fiſci viribus inferre cogatur. Dat. Prid. Kal. Sept. Aquil. Arcadio A.II. & Bautone CONSS.

XI. Idem AAA. Proculo c.s.L.

Olim ſtatuimus, vt vltra definitas dignitates nullus nec annonas nec ſtrenas perciperet. Sed quia pleroſque de diuerſis palatinis officiis ſub occaſione indepti honoris ſtrenas & veſtes, ceteraque ſollemnia vltra ſtatutũ numerum percepiſſe cognouimus: & id quod ex ſuperfluo prębitũ eſt exigi facias, & deinceps vltra ſtatutas dignitates nihil præberi permittas. Dat. Non. Mai. Conſtantinop. Acc.à Valerio c.s.L. Honorio Nob.P. & Euodio Conſſ.

XII. Impp. Valent. Theodoſius & Arcadius AAA. Seuero Comiti & Caſtrẽſi.

Nullus eorũ qui palatinis intra aulã obſequiis deputãdi ſunt, ad aliquod munus debet admitti, niſi cui adnotatio noſtra ſortiendæ talis militię copiã patefecerit. Dat. XVIII. Kal. Feb. Med. Valentiniano A.IIII. & Neoterio CONSS.

XIII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Oſio c.s.L.

Officiũ ꝙ ſublimitatis tuę iuſſionibus obſecũdat, eas tãtũ modo teneat dignitates, quas diuæ recordationis Valẽtis conſtitutio cõprehẽdit. nihil vltra nec peti conuenit, nec ſperari. Dat. IIII. Kal. Dec. Conſt. Olybrio & Probino CONSS.

XIIII. Idem AA. Martiniano c.s.L.

Officiorum palatinorũ ſcriniorumque primicerij biẽnio trãſacto diſcedãt, nec vlterius in eadem militia commorentur. Eos ſane qui ante hoc ſtatutum in locis memoratis inuenti ſunt, ad metas triennij concedimus peruenire. Dat. XV. Kal. Feb. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

XV. Idem AA. Conſtantio c.s.L.

His abiectis de officio palatino, qui inconſiderate ac vulgo ſunt congregati, ſtatutos ducẽtos 24. ſupernumetarios ſeſcẽtos decẽ electiſſimos inherere pręcepimus, & iuxta inſtructionẽ eminentiæ tuæ quæ adnexa eſt, ſingulis ſcriniis vel rectoribus definitum numerum ſupernumerariorum deputari. Si quis ſanè ad memoratã militiã accedere voluerit, oſtẽſa generis fide tũc demũ adnotatione noſtri numinis palatinorũ cœtui ſocietur. Dat. XIII. Kal. Cõſt. Theod. v.c. CONS.

XVI. Idem AA. Meſſalæ PP.

Salutari definitione cẽſuimus DXL. & ſex de officio comitis ſacratũ largitionũ, trecẽtos priuatarũ, qui tamẽ nullis ſint corporib. obligati, reliquos ſuis officiis & ordinib. eſſe reddẽdos, ſingulis tamẽ ita matriculis retinẽdos, vt patrię prouincia pariter cõſcribatur, iudicibus admonẽdis de numero ſtatuto, vt ceteri ad ſua officia retrahãtur, nec poſthac ſub ſpecie militiæ intra prouinciã poſſit deliteſcere qui ſibi nec indultum cõmeatum, nec publicã neceſſitatẽ docuerit eſſe man-

datam,curialem ſuũ municipes vindicent, collegiatum proprium corpus adſtringat,nec iudicẽ ſuũ apparitor quondã deſertor euadat,ſibi quiſque iure tamen obnoxiũ exſequatur:adiutoribus quoque qui matriculas tractãt, ſupplicium deportationis cũ amiſſione facultatũ ſubeuntibus,ſi quenquã vltra numerum prẽſtitutũ ſiuerint militare. Dat. XI. Kal.Ian.Med.Theodoro v.c.CONS.

XVII. Idem AA.Longiano c.s.L.

Serenitas noſtra ſalubri ſanctione diſpoſuit, vt quingenti quadraginta ſex, qui tamen nullis ſunt corporibus obligati, palatini ſint:ſupernumerarij autem ex quibus in decedentium locum,quos ratio inuenerit,ſinguli ſubrogentur, ad originem tractis deſertoribus,ſciento adiutore officij palatini,ſi qui ſupra ſtatutum numerum vel cohibentia vel neglegentia eius irrepſerit, auaritiam eius proſcriptione omnium facultatum ac deportatione plectendam:reliquos autem qui ſuperflui fuerint, prouinciis ſine dilatione datis auctoritatibus reſtituantur. Dat.x.Kal.Ian.Med.Theodoro v.c. CONS.

XVIII. Idem AA. Neſtorio Comiti R.P.

Non aliter quilibet in officio ſacrarum priuatarum cingulum militiæ ſibi ſumendum exiſtimet,niſi noſtrę manſuetudinis adnotationem meruerit. Dat. Prid.Id.Aug.Ancyræ,Stilichone II. & Anthemio CONSS.

XVIIII. Idem AA.& Theodoſius A.Monaxio PP.

Dominum ex primiceriis ſacrarum largitionum ſpeciali beneficio ex vicariis ad ſimilitudinem proximorum ſacrorum ſcriniorum eſſe præcipimus, cæteros primicerios ſcriniorum, & qui poſt illum primicerij totius erunt officij palatini exconſularibus inter allectos eſſe decernimus. Dat.XVI.Kalend. Feb. Conſtantinop.Baſſo & Philippo viris clariſſimis CONSS.

XX. Impp.Honorius & Theodoſius AA.Iohanni PP.

Palatinos qui ſacrarum remunerationum rationem tractantes inculpatim ad calcem terminumque militię peruenerint,præcepimus ea habere priuilegia, adiutorem & primicerios diuerſorum officiorum,quæ nuper agẽtum in rebus ſcholæ à noſtra ſunt manſuetudine contributa:ſcilicet,vt à tyronum præbitione memorati reddantur exortes, ceteraque onera non agnoſcant, quæ antea cum nihil de hac re ſtatuiſſemus ad dignitatis diſpendium ſuſtinebunt. Dat. VII.Id.Iun.Rau.p̃ Conſulatum Honorij VIII. & Theodoſij v.A A.

XXI. Idem AA.Anyſio.c.s.L.& Tauro c.R.P.

Ad ſimilitudinem ſanctionis quam de proximis ſacrorum promulgauimus ſcriniorum,etiam in officio ſacrarum largitionum atque priuatarum pro biennio annum ſub perpetua obſeruatione præcipimus cuſtodiri in venerabili natali perennitatis meæ Theodoſij exemplo proximorum annus ſuſcipiat exordium promotionis, & priuilegia quæ huiuſmodi officiis vel primicerio ſacris legibus deferuntur,integra inlibataque ſeruentur. Dat.III.Kal.Iul.Conſtantinop.Theodoſio A.VII.& Palladio CONSS.

XXII. Idem AA.Anyſio c.s.L.

Ceſſantibus cũctis quę ſuper bięnio de actu mittẽdariorũ olim ſtatuta ſunt, ad ſimilitudinẽ exceptorũ eiuſdẽ militiæ cõpleto anno, recedere eos, ſubituris eundẽ locũ ſequentibus,præcipimus illis qui nũc agunt biẽnij actũ ex quo cœperunt conplentibus. Dat.IIII.Non.Maij.Conſt.Monaxio & Plinta CONSS.

XXIII.

XXIII. Idem A A. Aſclepiodoto c.s.l.

Quattuor mittendarios, qui per annos ſingulos ex officio palatino exire ſolemniter conſueuerunt beneficiis quibus tuo culmini viſum fuerit ex his videlicet quæ ſuæ iuriſdictionis eſſe, nec aliis ex conſuetudine cælitus deputata cognouerit, tua ſublimitas proſequatur, etiam in poſterum hac conſuetudine permanſura, vt circumuentione damnata prolixa ſtipendia ſiue debita ſolacia conſequantur. Dat. III. Kal. Maij. Conſtantinopoli, Honorio XIII. & Theodoſio X. A A. CONSS.

XXIIII. Impp. Theodoſius A. & Valentinianus Cæſar Hierio præpoſito.

Noſtræ moderationis arbitrio præſtitutum eſt, vt priuatiani priuilegia largitionalis officij perpetuo conſequantur: hoc eſt, vt tam primicerius officij priuatarum, quàm alij quattuor reliquorum primicerij ſcriniorum eiuſdem contemplatione militiæ exconſularibus inter allectos eſſe mereantur, & tam in hac alma vrbe quàm in prouinciis honore potiantur, cum inluſtres viri memoratarum comites dignitatum ita ſimili iugiter infularum ſplendore decorentur, vt non culmine diſcingantur æquali, ſed tempore. Dat. XV. Kal. Dec. Conſtantinop. Theodoſio A XI. & Valentiniano C. CONSS.

De ſtratoribus. *Tit. XXXI.*

Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Zoſimum Præſidem nouæ Epiri.

PEr omnes prouincias edictum generale miſimus, vt ab ſtratoribus vnus tantum ſolidus probæ nomine poſceretur, & in offerendis equis certam formam, ſtaturam, ætatem prouinciales noſtri cuſtodiendam eſſe cognoſcerent, quos etiam fiſco certo ſolidorum modo obnoxios fecimus, ſiquod ſtratores petere nunquam metuunt, illi dare ſtatoribus non timerent. Officium quoque grauitatis tuæ centum argenti libras multabitur, ſciens prædictam rem geſtam fuiſſe, non ilico eam ſeueritati iudiciariæ prodidiſſe. Dat. XIII. Kalendas Iul. Apolloniæ. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

De caſtrenſianis. *Tit. XXXII.*

Impp. Honorius & Theodoſius A A. Narſi viro ſpectabili Comiti & Caſtrenſi s.p.

IN officio ſpectabilitatis tuæ ſecundum formam diualiũ reſponſorum poſt completum tempus præfinitum, id eſt bienniũ, prioribus decedentibus inſequentes ad locum pro merito laborum ſtipendiorumque ſuccedant, nec vlla licentia tribuatur his qui inpletum depoſuerint officium denuo ad eandem militiam vel ſollicitudinem remeandi. Dat. VI. Id. Febr. Conſtantinop. Theod. A. VII. & qui fuerit nunciatus.

II. Idem A A. Scholaſtico viro ſpectabili comiti & Caſtrenſi †. † S. Palatij

Nonnulli diuinis impetratis apicibus primæ vel ſecundæ formæ ſacri miniſterij ſupernumerarij ordinati ſunt, quibus interpoſitis & locum qui vacauerit occupantibus ſtatuti, ſecundæ vel tertiæ formæ de ſuperioribus gradibus excluduntur. Ideoque decernimus, vt qui in prima vel ſecunda forma diuino beneficio ſupernumerarij repperiuntur, ſtatuti quinetiam ſecundæ vel tertiæ formæ alternis vicibus, hoc eſt per viciſſitudines promoueantur, vt nunc vnus ex iſto,

ex iſto, nunc alter ex illo ordine ad ſuperiorem ſtatutorum locum ſi vacauerit progrediatur, de cetero obſeruando, vt ſi quis primæ vel ſecundæ vel tertiæ formæ ſpecialiter inter ſtatutos gradum cælitus valuerit impetrare, ſupernumerios vltimus formæ tertiæ in matriculis habeatur. Dat. Prid. Id. Ian. Conſtantinop. Honorio XIII. & Theodoſio X. A A. CONSS.

De Decanis. Tit. XXXIII.

Impp. Honorius & Theodoſius A A. Helioni comiti & magiſtro officiorum.

QVattuor qui ex corpore decanorum ad primum militiæ gradum peruenerint, bienniĳ ſpatio primiceratus gerant officium, neque vlterius cuiquam hoc loco liceat immorari, vt omni gratia & ambitione ceſſante poſt duorum annorum curricula ſuccedant prioribus ſubſequentes. Dat. Prid. Non. Nou. Conſtantinop. Theodoſio A. VII. & Palladio V.C. CONSS.

De menſoribus. Tit. XXXIIII.

Impp. Arcadius, Honorius & Theodoſius A A A. Aemiliano magiſtro officiorum.

PRimicerius menſorum ad inſtar ſcriniorum biennio expleto agentis in rebus vltimi militiam ſortiatur. Dat. X. Kal. Aug. Ancyræ. Stilicone II. & Anthemio CONSS.

De priuilegiis eorum qui in ſacro palatio militarunt. Tit. XXXV.

I. Imp. Conſtantinus A. Palatinis & benemeritis ſuis ſalutem.

A Palatinis tam his qui obſequiis noſtris inculpata officia præbuerunt, quàm illis qui in ſcriniis noſtris, id eſt, memoriæ, epiſtularum, libellorumque verſati ſunt, procul vniuerſas calumnias ſiue nominationes iubemus eſſe ſummotas: idque beneficium ad filios eorum atque nepotes ipſo ordine ſanguinis peruenire, atque immunes eos à cunctis muneribus ſordidis & perſonalibus permanere, cum vniuerſis mobilibus & mancipiis vrbanis, neque iniurias eis ab aliquibus inferri: ita, vt qui hæc contempſerit indiſcreta dignitate pœnas debitas exigatur. Dat. IIII. Kal. Nou. Trieris, Voluſiano & Anniano CONSS.

II. Idem A. ad Proculum proc. Africæ.

Si ex memorialibus vel ex palatinis noſtris aliquis ad agendas curas reipublicæ vel alterius officiĳ fuerit deſtinatus, minime ab eo repræſentatio poſtuletur equorum: qui autẽ in palatio obſequia non præbuerunt, ſed ex alio hominum genere ſunt, equos ſolemnes pro huiuſmodi actu repræſentent. Dat. VI. Kal. Aug. Conſtantino A. IIII. & Licinio CONSS.

III. Idem A. ad Rufinum præpoſitum.

De cubiculis noſtris vacatione donatos vel diuerſis obſequiis palatinis aut ſcriniis memoriæ, epiſtularum, libellorumque, vel officio largitionum comitatenſium, ſingularúmve vrbium, ſed & officio admiſſionum ad legum noſtrarum

rum priuilegia volumus pertinere, vt nec ipſi nec filij, nec nepotes eorum ad curiam vel honores vel onera, munera municipalia deuocentur: meritóque his ingerimus largitionales vrbium ſingularum, ne priuilegio ſeparentur, quos dignitas propemodum ſimilis copulauit: memorati namque palatinorũ matriculis adtinentur, quique ſub caſtrenſi militant: quibus omnibus cõdonamus, ne exactorum vel turmatiorum, quos capitularios vocant, curam ſubeant, vel obſequium temonariorũ, vel prototypiæ. nam beneficiis noſtris ita digni ſunt, vt etiam ſi quis ad diuerſas adminiſtrationes poſt obſequia palatina peruenerit, hiſdem debeat vti priuilegiis: quoniam maior dignitas nulla debet præiudicium facere. Nemo igitur ex filiis prædictorũ vel ſeruis caſtrenſi peculio cumquiſitis profeſſionibus cenſualibus inſeratur, vel numero adereſcentium loco vel deficientium ſubrogetur, ſi non fuerit innexus voluminibus cenſualibus, perſonalibus etiam & corporalibus muneribus liberentur, ſiue adhuc in palatio obſeruẽt, ſiue optata quiete donati ſunt. Quibus omnibus priuilegiis coniungimus ãgentes in rebus, licet meritis militaribus videãtur eſſe ſubnixi. Dat. v. Kal. Mai. Sirmio, Conſtantino A. V. & Licinio Cæſare CONSS.

IIII. Idem A. ad Iulium Verum Vicarium Italiæ.

Palatinis noſtris, qui ob ſpectatum laborem otio donati ſunt ſub obtẽtu penſitationum, quæ re præſentari conſuerunt, tolerantia munerum ſordidorũ atque indigni oneris quorundam temeritate inponitur. quod facinus, licet grauiore pœna plectendum eſt, tamẽ ita volumus emendari, vt grauitas tua ex officio rationum æris ſpeciem poſtulet, & in tabulas ei formatæ legis huius apices inprimat, vt ſi quid tale ſuſtineant, ad eas ilico quaſi ad præſentia remedia perfugiant, atque ab intẽtato onere liberentur. PP. Id. Mart. Criſpo II. & Conſtantino II. C C. Conſulib.

V. Idem A. ad vniuerſos palatinos.

Ab his qui poſt inpleta officia fidelis obſequij adminiſtrationes publicas meruerunt, conceſſa quidam conantur priuilegia detorquere, nec intelligunt faſtigiis promotionum in ſublime prouectos, ab immunitate legitima exui minimè oportere: ideoque præcepimus vt palatini noſtri expleto munere fidelis obſequij, cùm ad dignitatum cumulos elati fuerint, nihil de conceſſis priuilegiis perdant, ſed incrementis dignitatum vtilis augeatur immunitas. De qua re ad præfectos prætorio, & ad præfectum vrbis ſcribta direximus. Dat. III. Non. Iul. Yſcoi, Ianuarino & Iuſto CONSS.

VI. Impp. Valentinianus & Valens A A. Haue Artemi Kariſſime nobis.

Mirati admodo ſumus te non conſideratis priuilegiis palatinorũ, quoſdam ex eorum numero ſuſceptoribus velle coniungere, cùm id minime legis noſtræ ſententia comprehendat &c. Dat. XIII. Kal. Octob. Aquileia, Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VII. Idem A A. ad Prætextatum PV.

Omnes, qui intra cõſiſtorij ſecreta veneranda notariorum fungũtur officio, quique in ſcriniis militant, quique inter agentes in rebus plenum vigiliarũ munus exercent, admiſſionales etiam, & qui ſub caſtrenſi officio, ſiue comitatenſibus, ſiue priuatis largitionibus obſecundant, cùm pro merito probitatis & fidei, acceſſu iſtius fuerint ſplendoris ornati, conſtetque eos tunc temporis honoratos,

noratos, cùm à palatinis mitterentur obſequiis à primis quibuſque gradibus vſque ad perfectiſſimatus ordinem, tametſi proſecutoriarum adiumenta non habeant, prærogatiua cōceſſi honoris vtantur: comitibus autem quorum iam celſior locus eſt, & tribunis ita demum proſit allectio, ſi ſacra ad vrbanæ officiū præfecturæ ſcribta pertulerint, quibus eorum vita laudetur. Hæc peculiariter Romæ ſeruentur, vt habito loci honoriſque delectu, habito etiam virium fortunarumque diſcrimine & laboribus ſingulorum congrua præmia rependantur, & hi ad impetratam adlectionem pertineāt, quos poſt glorioſum laborem exauriri ſenatoriis ſumptibus non oportet. Dat. XIIII. Kalend. Dec. Triueris. Acc. IIII. Id. Decemb. Lupicino & Iouino CONSS.

VIII. Idem AA. ad Probum PPŌ.

Circa palatinos noſtros quies inlibata permaneat, quo intellegant cuncti, ne officia impunitum habere, nec iudices, ſi inquietentur hi, quibus poſt documenta fidelis obſequij ſub noſtris acta conſpectibus plena eſt inpertienda tranquillitas. Dat. III. Kal. Sept. Briſiaci, Valentiniano nobiliſſimo puero & Victore CONSS.

VIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius AAA. ad Arborium P. V.

Omnes, qui è palatio ſacro, vel priuilegiis ambiuntur, vel prouinciali adminiſtratione donati ſunt, nullis volumus conuentionibus fatigari. Quiſquis igitur agentem in rebus, aliúm ve palatina dignitate ſubfultum, qui vel poſt adminiſtratam prouinciam honorati auctoritate fulcitur, vel teſtimonij noſtri adſertione cōfidit, frequenter ſuper dignitate ſua interpellatione pulſauerit, quinque librarum auri inlatione tenebitur. Dat. XV. Kal. Mart. Triberini, Gratiano V. & Theodoſio I. AA. CONSS.

X. Idem AAA. ad Probum PPŌ.

Rectores prouinciarum inlicitum eſſe cognoſcant quemquam qui è palatio glorioſa adminiſtratione perfunctus ſeu vacatione donatus ſit, vlli neceſſitati extra ordinem ſubiugandum, præterquàm ſemel ad profeſſionem proprij laboris non modo vlla conuentione cōgendum, verumetiam leui ſaltem conmonitione pulſandum. Quod ſi quis iudex hoc præceptum temerare contenderit, eius officium pænes quod culpam neglectæ iuſſionis hęrere manifeſtum eſt, quinque librarum auri condemnatione multandum eſt. Dat. V. Kal. Iul. Aquileia, Gratiano V. & Theodoſio I. AA. CONSS.

XI. Idem AAA. Eutropio PPŌ.

Ab omnibus ex aula noſtra decedentes viri iniunctis habeantur inmunes: numerariorum faſtus vel rapaces quęſtus tamquam experientes, & idonei potiantur, nec poſt emeritam miſſionem ad miniſteria ſenes debiles ſeu vacantes obliterata laboris exacti cōſideratione reuocentur. Dat. III. Non. Feb. Conſtp. Eucherio & Syagrio viris clariſſimis CONSS.

XII. Idem AAA. ad Cynegium C. S. L.

Quoſcumque palatinæ militiæ officiis deputatos per decem annorum ſpatia quiſquam ad ordinem ſibi debitum repetere ceſſauerit, poſtea ſuper petitione perſonæ agere nihil poterit. Dat. III. Non. Mar. Conſtp. Merobaude II. & Saturnino viris clariſſimis CONSS.

XIII. Imppp.

XIII. Imppp. Valentinianus, & Theodoſius & Arcadius A A A. ad Pinianum P. V.

Omnes, qui in palatio militando diuerſis actibus paruerunt ſecundum legem domini germani noſtri in tantum eius dignitatis cuius meruerint miſſionem, optinere norint inſignia, vt his omnibus præferantur in ordine atque conſeſſu, qui poſteriore tēpore regendas prouincias dignitateſque ſuſceperint Palatinas. Hoc autem generale decretum ſi quiſquam temeraria vſurpatione violare temptauerit, ſacrilegij reus legibus cenſeatur. Dat. prid. Non. Iul. Med. Acc. IIII. Kal. Sept. Honorio NP. & Euodio CONSS.

XIIII. Impp. Honorius & Theodoſius A A. ad Aſclepiodotum PPō.

Qui intra noſtra ſcrinia vel agentum in rebus vel palatinorum tam comitis largitionum, quàm comitis priuatarum, vel apparitionis ampliſſimę præfecturæ prætorianæ ſacramenta ſe deuouerit, & quindecimi in tranſcurſu curriculo nulla fuerit à collegis conuentione pulſatus, adſumpti cinguli honore lętetur, nec emeſſa militia relictæ originis inuidia quatiatur. In cohortalinorum autem militia prædicta tempora propaganda cenſemus, non quòd maiores in ipſis reipublicæ vires ſint, quàm in curialibus cōſtitutæ. Sed quòd non hiſdem priuilegiis inferioris ſortis homines debeant honorari, ideoque decernimus, vt ſi in ea militia ad quam tranſire conati ſunt, vigintiquinque annos ſingula fortunæ ſuæ conuentione peregerint, & in officiis ſine inquietudine & intermiſſione permanſerint, quibus ſe quamuis inlicite ſociarūt, ipſi quoque ſecuri ſint, & à prioris condicionis macula liberentur. Liberos autem curialium vel cohortalium quandoque ſuſceptos ſiue ante pręrogatiuam & tempora expreſſa pręſumptæ militiæ, ſiue poſt decurſa ſtipendia originalem ſequi condicionē oportet, quoniam ſatis eſt parentibus eorum vacationem à noſtra clemētia pro remuneratione fuiſſe conceſſam. Hæc autem lex non ad illos pertinet, qui vel curiis vel ſuis officiis per ſentētias iudicum traditi ſunt, quos quidem propriam neceſſe eſt cui addicti ſunt, fortunam amplecti, ſed ad eos de quorum cōdicione in iudiciis quæſtio vertitur, vt datam formā cognitores obſeruent. Dat. X. Kal. Iun. Conſtp. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

XV. Imp. Conſtantinus A. ad Seuerum P. V.

Omnes palatinos, quos edicti noſtri iamdudum certa priuilegia ſuperfundunt, rem ſi quam, dum in palatio noſtro morantur, vel ſi parſimonia propria quæſiuerint, vel donis noſtris fuerint conſecuti, vt caſtrenſe peculium habere præcipimus. quid enim tam ex caſtris eſt, quàm quod nobis conſciis ac prope ſub conſpectibus noſtris adquiritur. Sed nec alieni ſunt à puluere & labore caſtrorū, qui ſigna noſtra comitantur, qui præſto ſunt ſemper actibus, quos intentos eruditis ſtudiis itinerū prolixitas & expeditionū difficultas exercet. Ideoque palatini noſtri qui priuilegiis edicti vti potuerint, peculia ſua pręcipua retineāt: quę, dum in palatio cōſtituti ſunt, aut labore, vt dictū eſt, ꝓprio, aut dignatione noſtra quęſiuerint. PP. X. Kal. Iun. Cōſtantino A. VI. & Cōſtantio Cæſare Conſſ.

De equeſtri dignitate. *Tit. XXXVI.*

Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Mamertinum PPō.

EQuites Romani, quos ſecundi gradus in vrbe omnium optinere volumus dignitatem, ex indigenis Romanis & ciuibus eligantur, vel his peregrinis, quos corporatis non oportet adnecti. Et quia vacuos hu-

juſmodi viros eſſe priuilegiis non oportet, corporalium eos iniuriarũ & proſecutionum formido non vexet, ab indictionibus quoque, quę ſenatorium ordinem manent, habebuntur immunes. Dat. prid. Kal. Nouemb. Philippopoli, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

De perfectiſſimatus dignitate. *Tit. XXXVII.*

Imp. Conſtantinus A. ad Paternum Valerianum.

Codicillis perfectiſſimatus fruantur, qui impetrauerint; ſi abhorreant à conditione ſeruili, vel fiſco aut curiæ obnoxij non ſint, vel ſi piſtores non fuerint, vel non in aliquo negotio conſtiterint, nec ſibi honorem venali ſuffragio emerint, nec rem alicuius adminiſtrauerint.

CODICIS THEODOSIANI LIBER SEPTIMVS.

De re militari. *Tit. I.*

I. Imp. Conſtantinus A.

Si quis barbaris ſcelerata factione facultatem deprædationis in Romanos dederit, vel ſi quis alio modo factum diuiſerit, viuus amburatur. Dat. III. Kalen. Mai. Seuero & Rufino CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis cum quibuslibet hoſtibus prædas egerit, aut prædam cum prædonibus diuiſerit, incendio concremetur.*

II. Imp. Conſtantinus A. ad Siluanum Com. & magiſtrum equitum & peditum.

Si quis miles per commeatum dimiſſus fuerit à tribuno vel præpoſito, aut inconſulto eodem ab obſequio militari ſignisque diſceſſerit, per ſingulos milites tribuni & præpoſiti quina pondo auri fiſco inferant. Dat. VI. Kal. Iun. Sirmio, Limenio & Catullino CONSS.

III. Idem A. ad Titianum PP.

Quicunque militum ex noſtra auctoritate familias ſuas ad ſe venire meruerint, non amplius quàm coniugia liberos ſeruos etiam de peculio caſtrenſi emptos neque adſcriptos cenſibus ad eoſdem excellentia tua dirigi faciat. Dat. III. Kal. Iun. Limenio & Catullino CONSS.

IIII. Idem A. ad Cretionem V. C. Com.

Quamuis omni tempore opera dari debuerit, ne ſacramentis militaribus ſeparatio

† ſeparatio traderentur, qui nec ſtipendiorum numero, nec contraria corporis valetudine quiete perfrui debent, tamen prudentiæ tuæ proſecutione admiſſa quę apud nos verbis facta eſt, precepimus, vt qui ante ſtipendia emenſa vel integra corporis valetudine otio mancipati ſunt, reſtituantur priſtinis numeris. Dat.v.Kal.Iul.Sergio & Nigriniano conss. † *lego, ſeparatis otio traderētur*

V. Impp. Valentinianus & Valens AA.

Eorum liberos, qui armis inhæſerunt, ad vſum bellicum & caſtra reuocantes eis quoque eorum ſtipendiorum copiam deferemus, qui alterius gradus militiæ ſalutarem maximę reipublicæ operam perſecuntur. Quòd ſi quoſdam aut imbecillitas valitudinis, aut habitudo corporis, aut mediocritas proceritatis ab armatæ militiæ conditione ſubmouerit, eos iubemus in officiis ceteris militare. Nam ſi poſt definitam à nobis ætatem ignobile otium adamauerint, curiis obnoxij erunt ſine cōtrouerſia pro virium qualitate, ita vt hij quos debilitas fortuita, aut morbus & corporis valitudo confecta ita eneruauerit, vt ad vſum caſtrorum militiæque idonei eſſe nō poſſint, vacationem perpetuam depulſis curialium muneribus ſollicitudinibus conſequantur, & cætera. Dat. III. Kal. Maij. Hadrianopoli, Diuo Iouiano & Varroniano conss.

VI. Idem AA. Mauris Sitifenſibus.

Si quis armatæ ſacramenta militiæ impegro quinquennij labore pertulerit, auo licet ac patre ſit decurione progenitus, ab omni nexu curiali perſonā duntaxat propriam vendicauerit, diuerſis autem officiis ſeruientes quinque & viginti annis in militia decurſis pari ſecuritate donamus, &c. Dat. VIIII. Kal. Maij. Treuerini. Valentiniano & Valente AA. conss.

VII. Idem AA. Iouio magiſtro equitum, & peditum.

Plures de diuerſis numeris ante impleta ſtipendia, ad indebitos honores ſuffragiorum ambitione peruenıunt. Siue igitur eos purpuram adoraſſe conſtabit, ſiue excepiſſe aliquas dignitates, eo quem reperint honore ſoluantur, ita vt qui ceteros in labore poſitos feſtina cupiditate tranſierint, nec teſtimonium quidem emeriti laboris accipiant. Quòd ſi aliquibus fortaſſe rationibus adtinentur implicıti, ad eos numeros de quibus per ambitionem exierant, reuertantur. Dat. Prid. Kal. Iun. Med. Valentin. & Valente AA. conss.

VIII. Idem AA. ad Equitium Comitem & magiſtrum militum.

Omnibus omnino veteranis auctoritas tua denuntiet, quòd ſi quis filium ſuum armorum honore condignum non propria voluntate militiæ, quam ipſe ſudarit, obtulerit, noſtræ ſit legis laqueis implicandus. Dat. VIII. Kal. Oct. Heracleæ, Valentiniano & Valente AA. conss.

VIIII. Idem AA. ad Iouinum magiſtrum equitum.

Tam duces quàm etiam comites, & quibus Rheni eſt mandata cuſtodia, ſinceritas tua protinus admonebit, vt neque regalibus, neque legatis ſua milites iumenta ſubpeditent. Etenim cum propriis animalibus eouſque veniendum eſt, vbi obſequium curſuale ſuccedit. Sanè ſollicitudinem competentem auctoritas tua iubebit adhiberi, vt eorum pecoribus, vbi conlocauerint manſionem, alimenta non deſint. Dat. IIII. Kalendas Feb. Remis, Lupicino & Iouino conss.

x. Idem A A. ad Iouinum magiſtrum militum.

Plerique milites ſecum homines conditionis ingenuæ propinquitate ſimulata, vel conditione lixarum frequenter abducunt: ideoque vt numeroſiſſima pube creſcat exercitus, moneantur, vt ipſi ſponte huiuſcemodi homines, quos penes ſe eſſe meminerint, tribunis ſuis ſiue præpoſitis offerāt ad ſuum officium dirigendos, aut ſciant ſe non abſque deuotionis nota & morſu honoris alieni commilitonibus eſſe poſtponendos. Etenim his qui occultatores perfidos publicauerint, pro premio huius indicij gradus vnus addetur. Hi verò ad inferiorē ordinem reuoluentur, qui caſtris idoneos iuuenes ſtudio inertis obſequij putauerint occulendos. Dat. XVI. Kal. Mart. Remis, Lupicino & Iouino CONSS.

XI. Idem A A. ad Seuerum magiſtrum militum.

Hij qui inter adcreſcentes matriculis adtinentur, tam diu alimoniam à parentibus ſumant, quoad gerendis armis idonei fuerint æſtimati, ita vt ceſſet ſuper eorum nomine præbitio fiſcalis annonæ. Dat. VIII. Kal. Maij. Triueris, Modeſto & Arintheo CONSS.

XII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius A A A. Cynegio PR.

Tribuni vel milites nullam euagandi per poſſeſſiones habeant facultatem: cum ſignis propriis in manſionibus ſolitis ac publicis maneant. Aut ſi quis tam neceſſaria ſcita contempſerit, de eo ac tribuno eius ad noſtram ſcientiam rectorum, ac defenſorum relationibus protinus deferatur. Dat. IIII. Id. April. Conſtantinop. Richomere & Clearcho CONSS.

XIII. Idem A A A. Richomeri comiti & magiſtro vtriuſque militię.

Cum ſupra virentes fluminum ripas omnis legionum multitudo conſiſtię, id prouida auctoritate decernimus, vt nullus omnino immundo fimo ſordidatis fluentis commune poculum polluat, ne ve abluendo equorum ſudore deproperus publicos oculos nudatus inceſſet, atque ita & turbido potum cæno miſceat & confundat aſpectum, ſed procul à cunctorum obtutibus in inferioribus partibus fluuiorum, id eſt, infra tentoria vagus natatus animalium prout libitum videtur exerceat. Sublimis igitur magnificetia tua id ſollicitudinis ſtudio & admonitionis præcepto faciet cuſtodiri, vt vnuſquiſque tribunus agnoſcat graui ſe ſubdendū eſſe ſupplicio in cuius parte neglectū probabitur, quod agnoſcit imperatū. Dat. VI. Kal. Iun. Vincentię, Tatiano & Symmacho CONSS.

XIIII. Imppp. Theodoſius, Arcadius & Honorius A A A.
Theodoto magiſtro officiorum.

Quicunque infantes vel pueri militare cœperunt, ſterni eos inter vltimos iuſſimus, ita vt ex eo tempore ex quo parere cœperint, locum ſibi incipiāt vindicare, vt laborum ſuffragiis incrementa militiæ conſequantur. Dat. III. Kal. Mart. Conſtantinop. Arcadio II. & Honorio II. A A. CONSS.

XV. Impp. Arcadius & Honorius A A. Remiſtheo
duci Armeniæ.

Si quis poſt hac militem in priuato obſequio repertus fuerit retinere, quinque libras auri multæ nomine feriatur. Dat. XII. Kal. Mart. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

XVI. Idem A A. Theofilo vicario Aſiæ.

Si quos milites per prouincias relictis propriis numeris paſſim vagari cognoueris

uetis, correptos facias cuſtodiri, donec de his clementiæ noſtræ auribus intimetur, & quid fieri oporteat, decernamus, ita vt ſi quis miles in prouincia ſine ſuo numero repertus fuerit, ac poſt elapſus eſſe nuntiabitur, facultatum ſuarum periculo totius officij condemnatione grauiſſimè vindicetur. Dat.v. Kal. Feb. Conſtp. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

XVII. Idem A A. Romuliano P.V.

Si qui miles ex his qui preſentes diuino obſequio noſtræ clementiæ deputati ſunt, & qui in hac eſſe vrbe pręſente comitatu conceſſi ſunt, qui vel de aliis numeris vel legionibus ſunt, repertus fuerit vel ſibi vacãs vel alieno obſequio cõtentus, nobis ilico nuntietur, ita vt conſcij, qui talium pręſentiam non prębuerint, vinginti libras auri ſciant eſſe multandos. Sin vero quiſquàm miſſus à numero vel à tribuno ad comitatũ ſerenitatis noſtræ peruenerit, ilico ſe viris inluſtribus comitibus offerre feſtinet, & cauſas profectionis exponat, vt & reſponſum cæleſte mercatur, & citam remeandi accipiant facultatem. Dat. Kal. Febr. Conſtp. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

XVIII. Idem A A. Stilichoni magiſtro militum.

Contra publicam vtilitatem nolumus à numeris ad alios numeros milites noſtros transferri. Sciant igitur comites vel duces, quibus regendę militiæ cura cõmiſſa eſt, nõ ſolũ de comitatẽſibus ac palatinis numeris ad alios numeros militem trãsferri nõ licere, ſed ne ipſis quidẽ ſeu de comitatẽſibus legionibus, ſeu de riparenſibus caſtricianis, ceteriſque cuiquã eorũ transferẽdi militẽ copiã adtributã, quia honoris augmentũ non ambitione ſed laborẽ ad vnũquẽq; cõuenit deuenire. Quód ſi q cõtra fecerint, per ſingulos milites ſingulas auri libras à ſe nouerint exegẽdas. Dat. XIIII. Kal. April. Med. Stilichone & Aureliano CONSS.

Quid probare debeant ad quãcunque militiam venientes. *Tit. II.*

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theod. A A A. Poſtumiano ppõ.

QVotienſcunque ſe aliqui militiæ crediderit offerendũ, ſtatim de natalibus ipſius ac de omni vitæ conditione examen habeatur: ita vt domum, genus non diſſimulet & parentes, nec tamen huic ipſe rei niſi honeſtiſſimorum hominum teſtimonio adſtipulante credatur. ita enim fiet, vt & curias nemo declinet, & ad militiã nullus adſpiret, niſi quem penitus liberum aut genere aut vitę conditione inquiſitio tam cauta deprehẽderit. Data XIIII. Kalend. Aug. Conſtp. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

II. Idem A A A. ad Neotherium PP.

Quiſquis cinguli ſacramenta deſiderat in ea vrbe qua natus eſt, vel in qua domicilium conlocat: primitus acta conficiat, & ſe oſtendat non patre, non auo eſſe municipe, penitusque ab ordinis neceſſitatibus alienum, ſciturus ſe imperpetuum reuocandum, nec temporis nec militiæ prærogatiua, ſi ita non geſſerit defendendum. Ordines etiam vrbium nouerint, ſi cuiquam præſtitiſſe gratiam doceantur, ac nõ vera actis promẽdo per mendaciũ quẽquã abire permiſerint, ſe periculo ſubiacere. Dat. VI. Id. Iul. Med. Arcadio A. I. & Bautone CONSS.

Quis in gradu præferatur. *Tit. III.*

Impp. Theodoſius, Arcadius & Honorius A A A. Rufino ppõ.

IN omnibus qui militiæ nomen dederunt, ratio eſt habenda meritorum, vt is potiſſimum potiorem adipiſcatur gradum, qui meruerit de labore

ſuffragium,nec quæratur,quis militarit primus,ſed quis m anſerit in ſtudio apparitionis adſiduus. Dat.Prid.Idus Feb.Conſtp. Theodoſio. A.XII. & Abundantio v.c.CONSS.

II. Impp.Honorius & Theodoſius AA.Anthemio PP.

Cum alios in altiores militiæ gradus iugis obſeruatio, nonnullos in eadem militiæ ſtatione cæleſte peruexiſſet oraculum,ac tempore prouehendæ dignitatis exoreretur contentio quiſnam prior incederet,quiſue ſubſequeretur,cùm vterque pari eiuſdem gradus niteretur auſpicio:non immeritò placuit, vt quotiens codicillis vel ſacris affatibus vllus ex alio ad alium gradum cum hiſdem ſtipendiis emigrarit,triẽnio ei poſtponatur,quem ſors militiæ in eum progreſſum duxerit. Dat.x.Kal.Oct.Honorio VIII.& Theodoſio III.AA.CONSS.

De erogatione militaris annonæ. *Tit.* IIII.

I. Imp.Conſtantinus A.HABE Felix R.NB.

Tribunos ſiue præpoſitos qui milites noſtros curãt,annonas per dies ſingulos ſcribtionis iudicio ſibi debitas in horreis derelinquere non oportet; vt procuratores ſeu ſuſceptores vel præpoſiti pagorum & horreorum eam conparent.hinc enim fit, vt à prouincialibus non annonas ſed pecunias poſtulent memorati,ipſis etiam ſpeciebus remaneant viatis adque corruptis,conſtituimus ideoque derelictæ annonæ fiſco conpendium vendicari ſubſcribendario & optione gladio feriendis,quoniam fieri non poteſt,vt vel prouinciales iterata conlatione,grauentur,vel militibus corruptis ſpecies diuidantur; detrectãtibus memoratis ad diem ſumere annonas ſuę cõgruas dignitati. In qua culpa ſi quis fuerit adpræhenſus, nec perſonæ merito, nec honoris faſtigio defendendus eſt. Dat.XIIII.Kal.Nou. Aquis,Paulino & Iuliano CONSS.

II. Imp.Conſtantius A.ad Taurum.

Cum militibus per Africam conſtitutis laridum vel recens forſitan caro deinceps erogabitur, vngulas oriſque tantummodo ſummitatem præcidi amputarique præcipimus, ne porcina integra ſeparetur, ſed erogationi proficiat annonariæ. Dat.VIII.Id.April.Arbitione & Lolliano CONSS.

III. Idem A.& Iulianus Cæſar ad Taurum.

Comes militaris rei per Africam conſtitutus contra vetitum ſpecies annonarias de conditis arbitrio ſuo dicitur vſurpaſſe. hoc de cetero citra vicari arbitrium fieri non poteſt, niſi vicarius comitis ſcribtione conuentus didicerit, qui numerus annonarum & quibus debet erogari,atque id fieri oportere cenſuerit. Dat.XV.Kal.Ian.Sitmio,Conſtantio A.VIII.& Iuliano C.CONSS.

IIII. Idem A.Helpidio.

Cum in expeditione milites degant biduo expeditionalẽ annonã,tertio die panẽ cõſequãtur ac vinũ.Dat.IIII.Kal.Ian.Doridæ,Datiano & Cereale CONS.

V.Idem A.Helpidio PP.

Expeditionalem annonam ex horreis milites viginti dierum debent ſuſcipere,vt eam trãſuehant propriis in expeditione neceſſitatibus profuturam. Dat. Prid.Id.Mart.Conſtp.Euſebio & Hypatio CONSS.

VI. Idem A.& Iulianus Cæſ.Helpidio ppõ.

Repetita conſuetudo monſtrabit expeditionis tẽpore buccellatũ ac panem, vinum

vinum quoque atque acetum, ſed & laridum carnem & verbecinã etiam milites noſtros ita ſolere percipere biduo buccellatum, tertio die panem, vno die vinum, alio die acetum, vno die laridum, biduo carnem berbecinam. Dat. XVI. Kal. Iun. Hierapoli, Conſtantino X. & Iuliano C. III. CONSS.

VII. Imp. Iulianus A. Salluſtio ppó.

Milites ad vicenſimum lapidem capitum petere iuſſimus. Dat. VIII. Id. Ian. Mamertino & Neuitta CONSS.

VIII. Idem A. Secundo PP.

Militibus ad Kalendas Auguſtas capitatio denegetur, ex Kalendis Auguſtis præbeatur. Dat. Kal. Aug. Nicomediæ, Mamertino & Neuitta VV. CC. CONSS.

VIIII. Imp. Iouinus A. Secundo PP.

E vicenſimo non amplius lapide milites ſibi iubemus paleas conuectare. Dat. V. Kal. Oct. Aedeſa, Iou. & Varroniano CONSS.

X. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Symmachum PV.

Protectores fori rerum venalium iuxta veteris moris obſeruantiam in annonarum ſuarum commoda pretia conſequantur. Dat. X. Kal. Mai. Antiochię, Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XI. Idem AA. ad Mamertinum PP.

Suſceptor antequam diurnum pittacium authenticum ab actuaris ſuſceperit, non eroget, quòd ſi abſque pittacio fuerit erogatio, id quòd expenſum eſt, damnis eius potius ſubputetur. In qua re officium grauitatis tuæ in ſpeculis eſſe debebit non ſine detrimento propriarum facultatum: id futurum ſciens ſi neclexerit vt præſcribæ formæ tenor cuſtodiatur: nec prius de horreis ſpecies proferantur & maxime capitationis, quàm vt dictum eſt, ad diẽ pittacia authẽtica fuerit prorogata. Dat. Idibus Dec. Triu. Diuo Iou. & Varroniano CONSS.

XII. Idem AA. ad Victorem mag. mil.

In prouinciis ſtationes militum † adfici poſſe poſſidentes Vtſicini comitis † χ adfice- repoſſidẽtes
ſuggeſtione cognouimus, à quibus ſuper ſtatutorum graue atque inuſitatum quoddam nomẽ cenaticorum fuerit introductum, quod magnifica auctoritas tua miſſis competentibus litteris in omnibus prouinciis iubebit aboleri, vt milites recordentur commoda ſua, quæ in annonarũ perceptione adipiſcuntur, extrinſecus detrimentis prouincialium non eſſe cumulanda. Dat. VI. Kal. Ian. Bonamanſione, Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XIII. Idem AA. ad populum.

Actuarij per ſingulos vel vt multum binos dies authentica pittacia prorogent, vt hoc modo inmiſſis pittaciis ſpecies capitum annonarum ve ex horreis proferantur. Quod niſi fuerit cuſtoditum, actuarius & ſuſceptor, ſed & officiũ iudicantis quod non inſtiterit huic iuſſioni ſtatutæ, obnoxium tenebitur. Dat. Kal. Oct. Aquil. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XIIII. Idem AA. Secundo ppó.

Riparienſes milites menſibus nouem in ipſa ſpecie conſequantur annonam, pro tribus pretia percipiant. Acc. Kal. Dec. Calcedone, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XV. Idem AA. ad Auxonium PP.

Sicut fieri per omnes limites ſalubri proſpectione præcipimus, ſpecies an-

m 4

nonarias à vicinioribus limitibus prouincialibus ordinabis ad caſtra cōferri, & inuitò oneris caſtris conſtituti milites duas alimoniarum partes ibidem de conditis ſumant, nec amplius, quàm tertiam in partem ipſi vehere cogantur. Dat.v.Non.Mai.Marcianopoli, Valentiniano N.P. & Victore CONSS.

XVI. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus A A A. ad Probum PPÕ.

Actuarij niſi expleto triginta dierum ſpatio pittacia authentica confeſtim tradiderint, ſpecies quas ex fiſcalibus conditis diſſimularint excludere, vel numero, cuius ratiocinia pertractant, ſuperſederint erogare, de propriis facultatibus vel militibus ipſis, vel fiſcalibus horreis adigātur inferre. Dat.VI. Id. April. Sirmio, Valentiniano & Valente A A. CONSS.

XVII. Idem A A A. ad Modeſtum PPÕ.

Fortiſſimi ac deuotiſſimi milites, familiæ quoque, ſed & ceteri quibuſcūque prediti dignitatibus annonas & capitū ſingulis diebus aut certè cōpetenti tempore, id eſt priuſquàm annus elabatur, de horreis conſequantur, aut ſi perceptionem ſuam acſi debitā ſtudio voluerint protelare: id quod cōpetenti tempore minimè perceperint, fiſci noſtri commodis vendicetur. Dat. prid. Non. April. Antiochiæ, Gratiano A. IIII. & Merobaude V.C. CONSS.

XVIII. Imppp. Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius A A A. Abundantio Stilichoni, & ceteris Comitibus & magiſtris vtriuſque militiæ.

Ne quis pro ſpeciebus annonariis pretia temptet exegere, vel ſi cōtra legem datam venire temptauerit, nec illud quod in pretio expetiit permittatur exigere, nec illud quod ſuo tempore accipere in ſpeciebus neclexerit conſequatur. Dat.IIII. Kal. Aug. Conſtp. Theod. A. III. & Abundantio V.C. CONSS.

XVIIII. Idem A A A. Tatiano PPÕ.

Officiorum annonas diſpoſitione prouidentiſſima his prouinciis diſtributas, quæ nec tranſuectioni publicæ nec arcæ poſſunt aliquod deferre cōpendium, cōprobamus. Dat. prid. Kal. Aug. Conſtp. Theodoſio A. III. & Abundantio V.C. CONSS.

XX. Idem A A A. Rufino PP.

Nulli militarium pro his annonis quæ in prouinciis delegantur repudiata ad tempus ſpecierum copia, & inopiæ occaſione captata pretia liceat poſtulare: ita vt ſi quis propter anni abundantiam ſuſcipere oblata neclexerit, ac poſtea īpoſitis pro neceſſitate rerum prædiis, repudiata taxauerit, neque id quod contra hanc legem expetit, ſinatur exigere: neque illud quod accipere diſſimulauerit conſequatur. Dat. III. Kal. Aug. Conſtp. Theodoſio A. III. & Abundantio V.C. CONSS.

XXI. Impp. Arcadius & Honorius A A. Cæſario PPÕ.

Si à militaribus prouincialis quælibet damna pertulerint, ac non ipſas ſpecies quæ in prouinciis à poſſeſſoribus congregantur, fuerint cōſecuti, illico interpellato iudice admiſſum crimen ad noſtram clementiam perferatur, vt admiſſum crimen congruè vindicetur. Sin verò tantum nefas ſimili taciturnitate contexerint, præter eam multam quam rectores officiaque ſubire conueniet, etiam detrimentorum quantitas in duplum de eorū facultatibus exigitur reddenda ac reſtituenda his qui diſpendia talia pertulerunt. Dat. XV. Kal. Mai. Arcadio IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

XXII. Idem

XXII. Idem AA. Hilario PP.

Neque ſcholæ neque vexillationes comitatenſes, aut palatinæ, neque legiones vllæ, neque auxilia, qualeslibet ad prouincias delegatorias de ſpecierũ præbitione pertulerint, audiantur, ſi pretia poſcant vltra ea quæ generali lege diui patris ſenioris Valentiniani conſtituta ſunt. nec enim fas eſt, vt exigendis annonis militum noſtrorum ſeruientis noua poſſeſſoribus pro arbitrio proprio indicant ſiue mentionem etiam pretiorum nullam delegationem valere præcipimus. Dat. III. Kal. Iun. Med. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

XXIII. Idem AA. Hilario præpoſito.

Prouincialium commodis non conuenię ſubuenire. Ad omnium vtique numerorum ſiue vexillationum, aut etiam ſcholarum tribunos per viros inluſtres comites ſublimitas tua faciat peruenire, vt meminerint fænum militibus hiſdẽ capitibus præſtandum iuxta legem Diui Valentiniani de quinta decima indictione, nec tamen ad oppidum deferendum. Dat. XVI. Kal. Iul. Arcadio A. IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

XXIIII. Idem AA.

Excellentia tua erogationis per ſuſceptores factæ modum quantitate breuiũ conferri perficiat, ita vt ex quo die numeris datum ſit, diligẽtius exploretur, ac ſi quid amplius actuarios vel optiones accepiſſe conſtiterit, quàm breuium datorum ſcriniis noſtris veritas continet, memorati in duplum reddere compellantur: ſuſceptoribus ea ſumma imputanda, quam ſemel flagitantibus hiſdem erogaſſe mõſtrauerint. nam ad inluſtres quoque magiſtros vtriuſque militię ſacri apices cucurrerunt, quibus prouida ſanctione decreuimus, vt breues ante indictionis principium ſumma fide ac veritate confecti ad noſtra ſcrinia dirigantur, ſecũdũ quos à ſuſceptoribus erogatio celebretur. Dat. VIII. Kal. April. Conſtantinop. Honorio A. IIII. & Eutychiano V. C. CONSS.

XXV. Idem AA. Eutychiano præpoſito.

Quoniam clementia noſtra poſcenti Epifanis ordini conſenſit, vt Nouẽbri menſe nouellum vinum militi præberetur, propterea quod veteris diſpendioſa videtur erogatio: Inluſtris auctoritas tua per omnes prouincias cunctis numeris ac militibus à Nouembri mẽſe de nouello vino annonam dari diſponat. Dat. X. Kal. Iun. Conſtantinop. Honorio A. IIII. & Eutychiano V. C. CONSS.

XXVI. Idem AA. prouincialibus prouinciæ proconſularis.

Opinatoribus nullum ſit cum prouinciali commercium: ita vt à iudicibus vel officio prouinciali omnis ſumma debiti poſtuletur intra anni ſpatium conferenda. Dat. Prid. Kal. April. Med. Vincentio & Frauitto CONSS.

XXVII. Idem AA. & Theodoſius A. Anthemio præpoſito.

Nullus protectorum vel domeſticorum, cui aut tuitio locorum, aut quædã longior eſt commiſſa neceſſitas, aut certe iudicum noſtrorum præceptis iuſſus obtemperat, annonas vel emolumenta percipiat: niſi circumacto anni tempore poſt completum conſulatum in alterius anno conſulis commonitorium reparare curauerit. Dat. Kal. April. Conſtant. Arcadio A. VI. & Probo V. C. CONSS.

XXVIII. Imppp. Arcadius, Honorius & Theodoſius AAA. Anthemio PP.

A prouinciarum rectoribus caueatur, vt tã numeris, quàm familiis necnon & inpedimentis, præter eas ſi annonas, quę adęrãtur, id tantũ in ſpecie prębeatur

tur quod militis flagitarit inſpectio,ne actuariorum fraudibus vlla relinquatur ſuperpoſtulationis occaſio, cùm per præpoſitos piſtorum & diadotas legis forma caueatur, vt nulli omnino nulla in ſpecie præbeatur annona, niſi quę ſubſtantem adque in præſenti conſtitutum poſtulare conſtiterit, hoc quoque legis auctoritate complexo, vt ſemper dierum per quas reſiſtentes Tribuni emolumenti gratia ſolemniter ſtillaturæ nomine conſecuntur, ſpecies non aliter adærentur, niſi vt in foro rerum venalium diſtrahuntur. Dat. v. Id. April. Conſtantinop. Arcadio A. VI. & Probo V. C. CONSS.

XXVIIII. Impp. Honorius & Theodoſius A A. Anthemio præpoſito.

Si quas ſub gratia donationis à militibus auferunt quam merentur annonas duces ſeu tribuni, iuxta nummaria defixa pretia ſine vlla dubitatione percipiant. Dat. IIII. Non. Maij. Conſtantinop. Honorio VII. & Theodoſio II. A A. CONSS.

XXX. Idem A A. Anthemio Præpoſito.

Limitanei milites & poſſeſſorum vtilitate conſpecta per primam, ſecundam, ac tertiam Palæſtinam huiuſcemodi norma proceſſit, vt pretiorum certa taxatione depenſa ſpecierum intermittatur exactio, ſed ducianum officium ſub Verſamini & Mœnæni caſtri nomine ſalutaria ſtatuta conatur euertere. Ideoque lege repetita cenſemus, vt ſi quis interclusam ſpecierum exactionem refricare temptauerit, vel adærationes ſtatutas auſus fuerit inmutare, tam vir ſpectabilis dux centum librarum auri, quàm etiam eius officium pari condemnationis ſumma quatiatur, adiecta ſacrilegij pœna quæ diualium ſcitorum violatores palam inſequitur. Dat. x. Kal. April. Conſtantinop. Honorio A. VIII. & Theodoſio III. A A. CONSS.

XXXI. Idem A A. ad Anthemium Præpoſitum.

Militaribus commodis proſpicientes adæratarum annonarum, quæ familiis apud Oriētem vel Aegyptum pręberi conſueuerunt certa ac diſtincta locis & numero pretia ſtatuimus, verùm quia in hoc & prouincialium nobis habenda eſt cura præcipua, ne nimia feſtinatione poſcendi conlatorum vires adteri videantur, certum conſtitui tempus placet, quo eadem pretia debeant præberi poſcentibus. quapropter vniuſcuiuſque indictionis annonariam in pretiis rationem, tranſacta ea ſequentis indictionis, menſe Nouembri completo præberi præcipimus. Dat. Prid. Kal. Decemb. Conſtantinop. Honorio VIII. & Theodoſio III. A A. CONSS.

XXXII. Idem A A. Leontio viro inluſtri P. P. Illyrici.

Procuratores curiarum, annonarum & cellarienſium ſpecierum gratia minime fatigentur, quas in dignitatibus conſtituti, id eſt rectores prouinciarum & comites ſolent accipere. nam cùm adærationis æſtimatio prius per centum & viginti capita exactione ſolidi teneretur, per ſexaginta recens redegit auiditas, exindeque iam nutrita licentia ad tredecim tributarios non dubitauit artare, procuratore damnum quod ipſe ſubditus fuiſſet prouincialibus infligente, ideoque per cornicularium cuiuſcunque prouincialis officij hanc ſollicitudinem impleri conuenieт, ita vt nulla ab eodem exactionis moleſtia prouincialibus inferatur, ſed erogandas ſpecies ex horreis publicis & cellarienſium nomine aur

ne aurũ ex titulo manifeſto eidem delegatũ pro erogationis qualitate ſuſcipiat, etiam pretium his qui adærare voluerint depẽſurus iuxta nundinationem, quæ aut foro rerum venalium continetur, aut ampliſſimæ præfecturæ eſt culmini deputata: nec enim quæri poterunt, qui vel ſpecies accipient debetas dignitati, vel ſi auri perceptione lætentur, æquari ſe tanto culmini non debebunt. Temerarium etiam audacia punienda, officio tui culminis quinquaginta librarum auri multa continuo percellẽdo, ſi rite diſpoſita obſeruare neglexerit. Dat. XVI. Kal. Sept. Conſtantinop. Honorio VIIII. & Theodoſio IIII. A A. CONSS.

XXXIII. Idem A A. Hadriano præpoſito.

Ne intericcti æquoris tractus querellæ prouincialium pereant, Flauianum & Cæcilianum, viros inluſtres per Africam audientiam cunctis præbere decernimus, militarem quoque annonam, quæ intra Africam corubernalibus erogatur, eorum diligentia indagari præcipimus, vt nihil his poſt eorum examen addatur, & cætera. Dat. V. Non. Mart. Rau. Conſtantio & Conſtante VV. C C. CONSS.

XXXIIII. Idem A A. Conſtantio magiſtro militum.

His ſcholaribus quibus laborum intuitu regendos numeros dederimus, de ærariis annonis ſingulos ſolidos per opinatores caballationis quoque rationem pro adminaſtrato tempore debitam quando militibus erogatur, ſine mora præberi oportet: vel ſi quis eorum antequã accipiat, in fata conceſſerit, quod ex vtraque cauſa ei debebatur, heredibus eius reſtitui. Dat. XIII. Kal. Dec. Conſtantio & Conſtante VV. C C. CONSS.

XXXV. Idem A A. Aſclepiodoto præpoſito.

Annonas omnes, quę vniuerſis officiis atque ſacri palatij miniſteriis & ſacris ſcriniis ceteriſque cunctarum adminiculis dignitatum adſolent delegari, quaſque hij qui ad earum exactionem mittuntur, pro cupiditate ac libidine ſua grauiter ex prouincialium viſceribus eruebant, ad ſimilitudinem militum, quibus ærariæ præbentur annonæ, adærari præcipimus: vt omnibus ſuperius deſignatis emolumenta debita in pretiis diſpoſitio culminis tui pro publica auctoritate taxatis præcipiat erogari. Dat. XVI. Kal. Mart. Conſtantinop. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

XXXVI. Idem A A. Procopio magiſtro militiæ per Orientem.

Si quando tribuni ſiue comites vel præpoſiti numerorum per prouincias annonas voluerint, hoc eſt quas pro dignitate ſua conſequuntur in ære percipere, non aliis eas pretiis, niſi quæ in foro rerum venalium habeantur, adærandas eſſe cognoſcant, ſi alias annonas quæ, non ſuæ dignitatis erunt, ſed alio modo, dum tamen licito ſuis commodis adquiſitas in auro ſibi dari duces ſiue tribuni voluerint, illis pretiis contenti ſint, quæ in forma ærariarũ annonarum vniuerſis militibus ſollemni obſeruatione præbẽtur. Sanctionis temerator ſciat ſe & adminiſtratione ſimul & dignitate ſpoliandum, & facultatum ſuarum percellendum diſpendio. Dat. III. Non. Decemb. Conſtantinop. Victore V. C. CONS.

De

De excoctione & tranſlatione annonarum. *Tit. V.*

I. Impp. Arcadius & Honorius A A. Stiliconi Comiti & Mag. vtriuſque militiæ.

Opinatores, quibus ſpecies in diuerſis prouinciis delegantur, vt pretium maiore taxatione depoſcant, contra omnem conſuetudinem nullis cõſiſtentibus familiis excoctionem panis efflagitant. Inluſtris igitur auctoritas tua nouam vſurpationẽ congrua auctoritate percellat, vt etiam opinatores in prouinciis delegantur, vetus conſuetudo ſeruetur. Dat. Idib. Septemb. Mediol. Theodoro v. c. CONS.

II. Idem A A. & Theodoſius A. ad Hadrianum PRÕ.

In excoctione buccellati, quod deuotiſſimis militibus conuenit præparari, in tranſlatione etiam annonæ nullius excipiatur perſona, videlicet, vt ne noſtra quidem domus ab his habeatur immunis. Et ſi quiſquam, quod non opinamur, implere quæ ſunt præcepta neclexerit, in procuratorem eius ſeueriſſimè vindicetur, ita vt ſi huiuſmodi contumaciæ dominum conſcium eſſe conſtiterit, quadruplum id quod pro eius capitatione poſcitur, poſthabita dilatione ſoluatur. Dat. VIII. Kal. April. Romę, Honorio A. VI. & Ariſteneto CONSS.

De militari veſte. *Tit. VI.*

I. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Mamertinum PP.

Siue ex principalium, ſiue ex honoratorum numero ſuſceptor veſtium nominetur, exceptis videlicet his qui palatinæ militiæ priuilegiis fulciuntur, vel qui officiis ac miniſteriis perfuncti merito ſtipendiorum conſecuti ſunt dignitates, & vir ſpectabilis proconſul Africę moneatur, vt ad excludendas fraudes vno anno non plus hęc neceſſitas procuretur, ita tamen vt creationis periculum à proconſulari officio non recedat. Dat. XIIII. Kal. Mar. Med. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

II. Idem A A. Auxonio PRÕ.

Omnem canonem veſtium ex Kalend. Sept. ad Kal. April. noſtris largitionibus tradi præcipimus: propoſita rectori prouincię vel eius officio cõdemnationis, quæ tuæ iuſtitiæ videbitur, pœna. Dat. XIIII. Kal. Decemb. Marcianopoli, Valentiniano & Valente CONSS.

III. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus A A A. Modeſto PRÕ.

Prouinciæ Trachiarum per viginti iuga ſeu capita conferant veſtem, Scythia & Muſia in triginta iugis ſeu capitibus interim annua ſolutione defendãt per Aegyptum & Orientis partes in triginta terrenis iugis: per Aſianam verò & Ponticam diœceſim ad eundem numerum in capitibus ſeu iugis annua veſtis collatio dependatur, ita vt per Orientem prouincię in titulo auri comparaticij, quod per iugationem redditur compenſationis gratia perfruatur, exceptis Oſroëne & Hiſauria. nam eaſdem conſtat aurum comparaticiũ minime redhibere. Dat. v. Id. Aug. Hierapoli, Gratiano A. IIII. & Merobaude v. c. CONSS.

IIII. Impp. Arcadius & Honorius A A. Martiniano Com. S. L.

Fortiſſimis militibus noſtris per Illyricum non binos trimiſſes pro ſingulis chlamidibus, ſed ſingulos ſolidos dari præcipias. Dat. XVI. Kal. Febr. Conſtp. Arcadio IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

v. Impp.

v. Impp. Honorius & Theodoſius A A. Aſclepiodoto ppõ.

Militaris adæratio veſtis à conlatoribus exigatur, ſacratiſſimis videlicet largitionibus inferenda: ita, vt quinque eius partes fortiſſimis militibus erogentur in pretio: ſexta verò portio à gynæciariis clementię noſtrę abſque vlla vel ipſorum vel publica incommoditate pro eadem contextione ſuſcepta iunioribus gregariiſque militibus in ipſa, quam maximè eos deſiderare cõſtitit, ſpecie prębeatur. Dat. v II. Id. Matt. Conſtp. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

De paſcuis. *Tit. VII.*

I. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Germanianum Com. s. L.

Edimus litteras ad viros clariſſimos præfectos prætorio, vt ab his conuenti rectores prouinciarum ſcirent in locis rei priuatæ augmẽta penſionum non eſſe facienda, neque ſinerent paſcua animalium ex rebus priuatis noſtris prouincialium licitatione præberi. Dat. v. Kal. Febr. Romæ Valentiniano & Valente A A. CONSS.

II. Idem A A. ad Rufinum ppõ.

Cum nulla ratio ſit cur in paſcuis ſaltibus rei priuatæ debeat ampliari, nequaquam pro libidine ordinum augmenta facienda ſunt. etenim idcirco grauiorem penſionem inponi ab ordinibus accipimus, vt animalia ex rebus priuatis noſtris à locorum paſtibus arceantur, quod fieri non oportere diuæ memoriæ Iulianus prorogata iuſſione conſtituit. Quare excellens auctoritas tua conuentis rectoribus prouinciarum non eam licitationis neceſſitatem patiatur inferri, quam repentinam faciunt ciuitatis, ſed eam manere decernant, quam ſtatuit antiquitas. Dat. v IIII. Kalendas Oct. Luceriæ, Valentiniano & Valente A A. CONSS.

III. Arcadius & Honorius A A. Simplicio Comiti & magiſtro vtriuſque militiæ.

Inſignis auctoritas tua hac conditione à publicis pratis Apamenis animalia militum prohiberi præcipiat, vt vniuerſi cognoſcant de emolumentis eorum tuique officij facultatibus duodecim libras auri fiſci commodis exigendas, ſi quiſquam poſthac memorata prata mutilare temptauerit, non minore decernenda pœna, ſi etiam prata priuatorum Antiochenorum fuerint deuaſtata: ita tamen, vt ſine læſione prouincialium prouideãt curiales quo pacto animalium militarium paſtui conſulatur. Dat. v. Id. Mart. Conſtp. Honorio A. IIII. & Eutychiano v. c. CONSS.

IIII. Impp. Honorius & Theodoſius A A. Auriliano ppõ. & patricio.

Poſſeſſores nihil plus debent, quàm quod noſtro arbitrio noſtræ perennitatis & magnificę ſedis tuę diſpoſitione per annos ſingulos iubentur inferre. nec verò milites aliquid præſumere debent, niſi quod largitate noſtri numinis conſequentur. ideoque poſſeſſores vel coloni ſuper pratis nullam moleſtiam patiantur. Dat. Non. Sept. D D. NN. Honorio x. Theodoſio v I. A A. CONSS.

v. Idem A A. comitibus & magiſtris militum.

Prata prouincialium noſtrorum pernicioſum eſt militum moleſtiis fatigari. ideoque legem ad ampliſſimam præfecturam promulgata cenſuimus, ne hoc

deinceps vſurpetur. ſuper qua re vniuerſos, quorum intereſt, conuenire tua magnificentia non moretur, ne permittant poſſeſſores vel colonos pratorum graui qualibet inportunitate vexari. Dat. Non. Sept. Honorio x. & Theodoſio VI. AA. CONSS.

De metatis. *Tit. VIII.*

† Conſtantius

I. Imp. Conſtantinus † A. ad Senatum.

INuitis ſenatoribus noſtris in eorum domibus nullus hoſpitali iure conmaneat. Dat. v. Non. Maij. Tauro & Florentio CONSS.

II. Impp. Valentinianus & Valens AA. Remigio magiſtro officiorum.

In ſynagogam Iudaicæ legis hoſpitij velut merito inruentes iubeas emigrare, quos priuatorum domus, non religionum loca habitatiorum merito conuenit adtinere. Dat. Prid. Non. Maij. Triueris, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. Palladio magiſtro officiorum.

Ab hoſpitalitatis munere domum priuatorum nullus excuſet, præter eos qui ex præfectiſſimum ſibi faſtigium dignitatis agendo repererunt & ex magiſtris equitum ac peditum, quos decurſi actus inluſtrata auctoritas adque ex comitibus conſiſtorianis, qui participantis Auguſti pectoris curas agẽdo claruerunt: ex præpoſitis quoque ſacri cubiculi, quos tanta & tam adſidua noſtri numinis cura inter primas poſuit dignitates: ea tamen lege, vt ſingulas domos ſibi ad manendum quas voluerint teneant, hoſpitibus verò ceteras ſolito iure præbeant. Dat. XVI. Kal. Octob. Conſtp. Richomere & Clearcho CONSS.

IIII. Imppp. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius AAA. Theodoto magiſtro officiorum.

Si quis menſorum noſtrorum manu qua deputatas ſingulis quibuſque domus enotant, & poſtibus hoſpitaturi nomen adſcribunt, delere non dubitauerit: ad inſtar falſi reus ex hac auctoritate tentatur. Dat. VI. Kal. Non. Conſtp. DN. Theodoſio A. III. & Abundantio V. C. CONSS.

V. Impp. Arcadius & Honorius AA. Oſio magiſtro officiorum.

In qualibet vel nos ipſi vrbe fuerimus, vel hij qui nobis militant commorentur, omni tam menſorum quàm etiam hoſpitum iniquitate ſummota, duas dominus propriæ domus, tertia hoſpiti deputata, eatenus intrepidus ac ſecurus poſſideat portiones, vt in tres domus diuiſa partes, primam eligendi dominus habeat facultatem, ſecundam hoſpes, quam voluerit, exequatur: tertia domino relinquenda. Plenum enim æquitate atque iuſtitia eſt, vt qui aut ſucceſſione fruitur, aut empto, vel extructione gaudet: electam præcipue iudicio ſuam rem teneat & relictam. Ergaſteria verò quæ mercimoniis deputantur, ad prædictæ diuiſionis iniuriam non vocentur, ſed quieta ſint & libera, & ab omnibus hoſpitantium iniuria defenſata, ſolis dominis conductoribuſque deſeruiant. Sanè ſi ſtabulum, vt adſolet, militari viro in tertia domus parte defuerit, ex ergaſteriis niſi id dominus qualibet occaſione prouiderit, pro animalium numero vel domus qualitate deputabitur. Inluſtribus ſanè viris nõ tertiã partẽ domus ſed mediam hoſpitalitatis gratia deputari decernimus, ea dũtaxat condicione ſeruata, vt alter ex his quilibet, qui ve maluerit, diuiſionẽ arbitrij æquitate faciat, alter eligendi

elegendi habeat optionem, & firmiſſimum perpetuo quod iuſſimus perſeueret, ita vt triginta libras auri, qui inluſtri ſunt prædıti dignitate, fiſco noſtro ſe inlaturos eſſe cognoſcant, ceteri verò militia ſciant ſe eſſe priuandos, ſi generale præceptum amplius vſurpando quam iuſsimus repræhenſibili temeritate violauerint. Dat. VIII. Id. Feb. Conſtp. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

VI. Idem A. A. Vincentio ppo.

Cunctos iudices ſcire volumus à prætoriis ordinariorũ iudicũ his præſentibus abſtinendum. Dat. XVI. Kal. Feb. Med. Stilichone & Aureliano vv. CC. CONSS.

VII. Idem A. A. Pompeiano Proconſ. Africæ.

Prędia ex Gildonis hoſtis publici & ſatellitum eius bonis ſociata domui noſtræ ne tranſeuntes hoſpitij gratia intrent, decernimus, vt ſciant omnes à poſſeſſoribus noſtris pænitus abſtinendum, quinque auri libras multæ nomine inferre cogendo, quiſquis prædium noſtrum manendi cauſa inportunus intrauerit. Dat. VI. Id. Iun. Med. Stilichone & Aureliano CONSS.

VIII. Idem A. A. Aemiliano magiſtro officiorum.

Secuti ſuggeſtionem tuam à fabricenſium domibus omnem moleſtiã hoſpitum præcipimus amoueri. De qua re & ad illuſtrem virum comitem & magiſtrum militum per Orientem ſacras literas dedimus, vt de Antiochenę ciuitatis fabricenſibus excuſandorũ hoſpitiorũ facultatem abſente ſcilicet ſacro comitatu, quo & Antiochenſibus & ceterarũ ciuitatũ fabricis ſimilis domorũ excuſatio præbeatur. Dat. XI. Kal. Feb. Conſtp. Stilichone & Aureliano CONSS.

VIIII. Impp. Honorius & Theodoſius A. A. Sapidiano.

Licet proximè iuſſerimus quinque librarum auri condemnatione propoſita prædia, quæ ex Gildonis bonis ad noſtrum ærarium delata ſunt, ab hoſpitibus excuſari, nunc etiam præcipimus, vt omnes domus ex eodem iure venientes, in quibuſlibet ciuitatibus ſunt conſtitutæ, ab hoſpitibus excuſentur, quo poſſint conductores facilius inueniri. Si quis igitur contra noſtram fecerit iuſſionem, multa pridem ferietur inflicta. PP. Karthag. VIII. Id. Aug. Honorio VIII. & Theodoſio III. A. A. CONSS.

X. Idem A. A. Iohanni ppõ.

Deuotum poſſeſſorem ab omni inquietudine liberamus. Primo igitur omnium ad nullum prędium per Africam vel publicum vel priuatum domus noſtræ vel cuiuſcunque iuris nullus menſor accedat, ſi à quoquam fuerit deſtinatus. Licentiam enim domino, actori, ipſiſque plebi ſerenitas noſtra commiſit, vt eum qui præparandi gratia ad poſſeſsionem venerit multandi expellendi habeat facultatem, nec crimen aliquod pertimeſcat, cum ſibi arbitrium vltionis ſuę ſciat eſſe conceſſum, recteque ſacrilegium arceat, qui primus inuenerit. Adminiſtrantem verò, eius quoque officij proceres, quorum præcepto inhibitam perſonam ad agrum aliquem deſtinarit in tempore proſcribi debere cenſemus. Solam ſane hoſpitalitatem ſub hac obſeruatione concedimus, vt nihil ab hoſpite quod vel hominum vel animalium paſtui neceſſarium creditur, poſtuletur, omniumque ſit adceleratum iter atque continuum, nec vlli liceat reſidere, ne diuturnitas commanentium vlla ex parte prædium vexet. Decem etiã librarum auri multa ferietur, quiſquis adminiſtrator rogatus, apparitor vllus aut militãs vel iter agens vllo in loco aliquid ab hoſpite poſtularit. In tantũ enim inhi-

beri ſceleratũ moré iubemus, vt ipſis quoque præbentibus impunitum eſſe non patimur, ſi quid vel ſponte contra præceptum noſtrũ probati fuerint obtuliſſe. Dat. Prid. Id. Iun. Rau. poſt. Conſ. Honori v IIII. & Theodoſio v. A A. CONSS.

XI. Idem A A. Probo c. s. l. poſt alia.

De hoſpitalitate ſudi[illegible] & omnium perſonarum, quid ſibi etiam ipſe poſſeſſor pręſumere debeat, qu[illegible]vé cenſura omniũ, quę ad ſui diſpendiũ pertinebũt, ſubmota ſint, iam miſſa ſuper hac re auctoritas declarauit prælata litteris ad Eutychianum præf. vrbi. Die IIII. Id. Ian. Conſtantio & Conſtante vv. c c. CONSS.

XII. Idem A A. Hadriano Proc. Africæ.

Hoc proſpectum eſt, vt infauſta hoſpitalitatis præbitio tolleretur, nec priuatum quiſque à domino ædium poſtulet, &c. Dat. v. Non. Mart. Rau. Conſtantio & Conſtante CONSS.

XIII. Idem A A. Euſtatio ppõ.

Deuotiſſimos milites ex procinctu redeuntes, vel proficiſcentes ad bella muri noui ſacratiſſimæ vrbis ſingulæ turres in pedeplanis ſuis ſuſcipiant: nec aliquis poſſeſſorum grauiter ferat, quaſi illa diſpoſitio neque ſuper publicis ædificiis proceſſerat violata, cũ priuatę quoque domus tertiã partẽ talis rei gratia ſoleant exhibere. Dat. v. Non. Mart. Cõſtp. Honorio XIII. & Theod. X. A A. CONS.

XIIII. Impp. Theod. & Valent. A A. Helioni patricio & magiſtro officiorum.

Vniuerſi cuiuſlibet ordinis, cuiuſlibet etiam dignitatis, ſi quidem felicibus pro ſalute reipublicæ expeditionibus occupati aliarũ prouinciarũ, aliarumque vrbium domiciliis detinentur, propriis domibus nullo vetãte pro dignitatibus ſuis, vel præſtitis ſibi beneficiis perfruantur. Si verò ſecũdum communia vota ſecuri intra huius florentiſſimæ vrbis tecta reſidemus, nullius ſpecialiter domũ, inluſtrium quoque etiam ſi ad ſumma conſcenderent faſtigia dignitatum, præter ſingulas tantum in quibus eoſdem manere conſtiterit, excuſari ab hoſpitibus præcipimus ceſſante omni beneficio principali. Dat. x. Kal. Iul. Conſtp. Hierio & Artaburé vv. c c. CONSS.

XV. Idem A A. Iohanni comiti & magiſtro officiorum.

Nemo in hac alma vrbe, q̃ proprię domus poſſeſſione lętatur, militari ſacramẽto munitus alterius domũ infeſtare pertẽptet, ſed aut ſua cõtẽtus, abſtineat aliena, aut certè in ſuis recipiat, qui in alterius ſibi metatũ exiſtimat vindicãdũ. nec enim videtur eſſe cõueniens cũ inluſtribus viris vnã in qua ipſi habitãt domũ excuſare cõceſſũ ſit, alios & ſuas omnib. domus extruere & alienis ædib. inferre moleſtiã. Dat. VIII. Kal. Mar. Conſtp. Theod. A. XIII. & qui fuerit nũtiatus.

XVI. Idem A A. Valerio magiſtro officiorum & exconſ. ordinario.

Conſularis viri binas proprias domos in hac alma vrbe ab hoſpitũ moleſtia habeant ſibi immunes. Sin verò fati munus expleuerint, adque ad liberos vel parentes, fratres, ſorores ve, vxores etiam domus eorum fuerint delatæ, vna è duabus aliena ſit à metatorum moleſtia. Sed & ſi vnam quis eorum dereliquerit domum, illa ipſa in memoratorum excuſetur perſonis. His verò qui præfecturæ dignitatem, aut ipſius apicis adminiſtratione, aut actu magiſteriæ militum poteſtatis, aut quòd præpoſiti ſacri noſtri cubiculi fuerint, aut quòd honorarios eiuſdem præfecturæ meruerint codicillos cum priore lege vna domus excuſaretur, alterius etiam ſi habere in hac alma vrbe

cos

eos contigerit dimidiam partem noſtra liberalitate dum in vita verſantur, ita excuſari decernimus, vt de altera parte dimidia pars tertia hoſpitibus deputetur, poſt fata verò ſi ad parentes, liberos, fratres, ſorores, vxorésve fuerint delatæ, duas ab vna domo partes ipſis electionem habentibus metatorum moleſtia liberari, tertiæ videlicet partis parte tertia hoſpitibus præſtanda. Aliis ſanè inluſtribus viris quibus vna domus honoris excuſatur gratia, hoc prębendum eſſe cenſemus, vt ſi ipſi deceſſerint, & eorum domus ad ſupraſcriptas perſonas peruenerint, medietatem domus quam ipſi elegerint, habeant excuſatam, altera videlicet parte dimidia hoſpitiorum præbitioni in parte tertia ſubicienda. Dat. IIII. Id. Mart. Conſtp. D N. Theodoſio A. XV. & qui fuerit nuntiatus.

De ſalgamo hoſpitibus non præbendo. *Tit. VIIII.*

I. Impp. Conſtantius & Honorius A A. ad prouinciales.

QVicunque propria voluntate eum quem domũ receperit, neceſſariis rebus, oleo & ligno, aliiſve huiuſmodi voluerit adiuuare, facultatem ſibi iſtius rei ſciat eſſe conceſſam. quòd ſi quis contra interdi-ctum noſtrum eadem ipſa à vobis violenter voluerit vſurpare, interpellandi præpoſitum habebitis copiam. de qua iniuria cõquerendi liberam facultatem, vt nec ſpontanea in vobis humanitas retardetur, nec contra voluntatem veſtram ac patronorum veſtrorum familiaris res adteratur. Dat. prid. Id. Aug. Acc. Capuę, Acindyno & Proculo CONSS.

II. Idem A A. Leontio PPO.

Ne quis comitum vel tribunorum, aut prępoſitorum, aut militum nomine culcitas, lignum, oleum à ſuis extorqueat hoſpitibus, nec inuitis vel magiſtratibus vel hoſpitibus in prædictis ſpeciebus aliquid áuferant, ſed prouinciales noſtri ab hac præbitione ſecuri, comitibus, tribunis vel certe præpoſitis militibúſque graui vexationi ſubiacentibus. Dat. V. Id. Octob. ✱ CONSS.

III. Imppp. Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius A A A. Abundantio Stilichoni, & ceteris Comitibus vtriuſque militiæ.

Nemo militans à ſuo hoſpite ſalgami aliquid nomine poſtulet, id eſt, ne lignum aut oleum culcitæve poſcantur. Dat. IIII. Kal. Aug. Conſt. Theod. A. III. & Abundantio V. C. CONSS.

IIII. Impp. Honorius & Theodoſius A A. Aureliano II. PPO.

Nullus eorum, qui per quaſlibet ædes habitaculi cauſa recepti fuerint vel oleum & ligna flagitare contendat. nam & ſic militibus noſtrę ſufficient largitates, & conlatoribus annona tantummodo ſemper imminebit indictio. Dat. VI. Id. Mai. Theodoſio A. VII. & Palladio viro clariſſimo CONSS.

Ne quis in palatiis maneat. *Tit. X.*

I. Imppp. Arcadius, Honorius & Theodoſius A A A. ad Anthemium PPO.

NVlli manendi intra palatia noſtra in qualibet ciuitate vel manſione facultas pateat, ſed eas prouinciarum rectores & vicarios inluſtriſſimæ præfecturæ per diœceſes quas ſortiti ſunt maneat cura, vt ab eorum vſurpatione qui in his tranſeuntes manere conſueuerant ſacræ domus ſeruentur inmunes, & eorundem prouiſione nulla neglegentia vel

ſenio quatiantur, quod niſi omni inſtantia fuerit obſeruatum, triginta libras à vicariis, viginti à conſulatibus ſeu præſidibus, totitemque ab eorum officiis multæ nomine profligentur, ita vt nec ne curiales quidem à condemnatione ſe cognoſcant inmunes futuros. Hi quoque qui huiuſmodi ſibi manſionẽ praua temeritate præſumpſerint, ſi vel dignitate aliqua vel fortunis nituntur, viginti librarum auri condemnatione ſubiaceant: qui humilioris fortunæ ſunt, exilio tradantur. Equos ſane noſtros ab ſtabulis prohiberi palatiorũ ſuperuacuum iudicamus. Dat. VI. Id. Iul. Ancyrę, Stilichone iterũ & Anthemio CONSS.

II. Idem A A. Anthemio PP Ō.

Ordinarij iudices in remotis ab aggere publico ciuitatibus, ſi prætoria non ſint, metu legis adempto quæ de palatiis lata eſt, In ædibus etiamſi palatij nomine nuncupentur, commanendi habeant facultatem. Dat. VIIII. Kal. Dec. Conſtp. Honorio VII. & Theodoſio II. A A. CONSS.

Ne comitibus & tribunis lauacra præſtentur. *Tit. XI.*

I. Impp. Arcadius, Honorius & Theodoſius A A A. Anthemio PP Ō.

Omnem vel ex priſtini ſeueritate decreti, vel ex hoc ſacro præcepto, quod ſub eadem pœna profertur, inquietudinem à curiis & ciuitatibus præcipimus prohiberi, nec vllas priuatas ab his ſuccẽdi balneas ad tribunorum ſiue ad minorum comitum vſus, ſed inluſtribus tantum viris comitibus ac magiſtris militum, ſi tamen id voluerint, cõceſſum eſſe cognoſcant hoc miniſterium. Dat. V. Kal. Decemb. Conſtp. Arcadio A. VI. & Probo V. C. CONSS.

II. Impp. Honorius & Theodoſius A A. Monaxio PP Ō.

Lege dudum lata, quæ omnem licentiã exigendi ab prouincialibus lauacrã tribunis & comitibus inferioribus denegauit, duci limitis Eufratenſis diurnos tremiſſes pro lignis & balneis exegiſſe conperimus. Ideoque pręcipimus memorati limitis ducis, quos abhinc triennio talia ſibi contra legem lucra vindicaſſe conſtiterit, in duplum ea redhibere, & in poſterum ſub eiuſdem pœnæ metu hanc exactionis licentiam prohiberi. Dat. V. Kal. Aug. Conſtp. Honorio A. XI. & Conſtantio II. V. C. CONSS.

De commeatu. *Tit. XII.*

I. Imp. Conſtantinus A. &c.

Ne cui liceat præpoſitorum vel decurionum vel tribunorum, cohortium quocunque genere cuiquã de militibus caſtris atque à ſignis, vel his etiam in locis, quibus pertendant diſcedendi cõmeatum date. Si quis verò contra legem facere auſus fuerit & militem contra indictum commeatum demiſerit, atque id temporis nulla eruptio erit, tũc deportatione cum amiſſione bonorum adficiatur. Sin verò aliqua barbarorũ incurſio extiterit, & tunc cum præſentes in caſtris atque apur ſigna milites eſſe debeant, quiſquam afuerit, capite vindicetur. Dat. IIII. Kal. Mai. Seuero & Rufino CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius A A A. ad Syagrium magiſtrum officiorum.

Quicunque de ſcriniis aut ãgẽtibus in rebus, vel etiã ex officiis palatinis his videlicet,

videlicet, qui ſacrarum & priuatarum remunerationum comitibus obſecundant, ſex menſium ſpatium ſupra diem cõmeatus aut iuſſionẽ euectionis afuerit, is in inferiorem locum quinque ante latis poſterioribus reuoluatur. Is verò qui anni vacationẽ arbitratu proprio iudiciarij pręcepti oblitus adſumpſerit, à decem poſt ſe militantibus tranſeatur, ac deinde cùm iam aliquis deſidia quadriennio officium proprium adire neglexerit, quadraginta de ſequẽtibus poſtferatur. Qui verò nec poſt quadriennij quidem tempus militandum, non immerito matriculis auferatur. Dat. Kal. Oct. Anxonio & Olybrio CONSS.

III. Impp. Arcadius & Honorius AA. ad Andromachum P.V. Poſt alia.

Hi qui vacationem temporariam, vt ſæpe adſolet, impetrarint, nihil ſibi neceſſitatis vſurpent, nullorum actibus miſceantur, quorum ſi quis poſt exactum commeatus diem indultum beneficium morando corruperit, nihil agere intra prouinciã poſſit, intellegens ſe prætereà pręcepto rectoris prouincię ea tenendum legis pœna, qua deſides gradus proprij deminutione puniti ſunt. Dat. prid. Non. Iun. Med. Olybrio & Probino CONSS.

De Tironibus. *Tit. XIII.*

I. Imp. Conſtantius A. ad PP. Poſt alia.

QVotiens iuniores exhibendi ſunt non ante probentur, niſi pręſentibus decurionibus origo eorum quæratur, ita tamen vt decurionibus hæc fiducia denegetur, ne forte quis fugiens militiam addito nomine decurionis è militia abſcedat, de auxiliaribus ſanè cunctis minimè ducibus licentia concedatur, niſi prius certus redditus iudex reſcribat vtrum minime decurio ſit, ita vt ab anno decimo & nono ad militiam eligãtur. Dat. prid. Non. Iul. Conſtantio A. VI. & C. CONSS.

II. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Fortunatianum.

Domum noſtram ad exhibenda tironũ corpora per eas prouincias à quibus corpora flagitantur nolumus perurgueri: ceterum ſinimus conueniri, in quibus pretia poſtulantur, ita vt ex certa præbitione redituum vicem conceſſionis iſtius repenſemus. Dat. prid. Kal. Febr. Marcianopoli, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

III. Idem AA. ad magnum Vicarium vrbis Rom.

In quinque pedibus & ſeptem vnciis vſualibus delectus habeatur. Dat. V. Kal. Mai. Lupicino & Iouino CONSS.

IIII. Idem AA. ad Magnum Vicarium vrbis Romæ.

Eos qui amputatione digitorum caſtra fugiunt ſecuri, dum Diui Conſtantini decretum tua ſinceritas non ſinat manus deformatione defendi, ſiquidem poſſint in quacumque reipublicæ parte prodeſſe, qui ſe ſponte truncauerunt. Dat. V. Kal. Mai. Lupicino & Iouino CONSS.

V. Idem AA. ad Viuentium PP. Galliarum.

Si quis ad fugienda ſacramenta militiæ fuerit inuentus truncatione digitorum damnum corporis expediſſe, & ipſe flammis vltricibus concremetur, & dominus eius qui non prohibet, graui condemnatione feriatur. Dat. VI. Kal. Mai. Triberis Valentiniano & Valente AA. CONSS.

VI. Idem AA. ad Modeſtum PP.

Si oblatus iunior fuerit, qui cenſibus tenetur inſertus, ex eo tempore, quo

militię ſacramenta ſuſceperit proprij cenſus caput excuſet, ac ſi quinquennij tempus fida obſequij deuotione compleuerit, vxoriam quoque capitationem merito laborum prȩſtet inmunem: ea ſcilicet ſeruanda ratione, vt quam ſibi vxorem copulauerat affectu, & in priore lare derelictam memorarit, in probata cenſus ſarcina ſuſtineat. Nullus vero tironem vagum aut veteranum poſſit offerre, cum ad ſpõtaneam ſinguli militiam propoſitę inmunitatis commodis inuitentur. circa eos enim leges iubemus valere beneficium, qui indigenas atque ipſius prouinciæ finibus innutritos vel adfixos cenſibus vel adcreſcentibus ſuis obtulerint iuniores. neque enim cõuenit illum immunitate gaudere, qui vana oblatione vagi atque fugitiui vel veterani filij ſtatum futurę conuentionis inrriſerit. quod actenus decernimus cuſtodiri, vt oblatus numerus ex adcreſcentibus primitus reparetur, ac ſi compenſatio non potuerit conuenire, neque ex iunioribus modus qui oblatus fuerit, quiuerit reparari, ita demum de publicis faſcibus hij qui ex ſuperfluo veniunt, eximantur. Dat. XIIII. Kal. Octob. Hierapoli, Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

VII. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Modeſtum PPŌ.

Tironum prȩbitio in patrimoniorum viribus potius quàm in perſonarum muneribus conlocetur, vt proto munus, quod prouinciarum interna depaſcitur, ab imis, vt dicitur, radicibus eruatur. nam inter reliqua vitia hęc duo vel maximè intolerabilia iudicamus, quòd aurum ſępe pro corporibus inmane depoſcitur, adque aduenarum coëmtio iuniorum inſolentius quàm conuenit, æſtimatur. Contra hęc ſanè reperta eſt & facilitas & commoditas exigendi, cum neque excuſari quiſquam poterit, vt ante priuilegio conſueta fuerat hominis [illegible]dicatio, nec vllus qui releuandus fuerit perpetuæ ingrauationi addici. Illud etiam ſimiliter definitum eſt, vt hij tantum à conſortibus ſegregẽtur, quorum iugatio ita magna eſt, vt accipere non poſſit adiunctum, cum pro ſuo numero in exhibendo tirone ſolus ipſe reſpondeat. Inter quos verò poſſeſſiones exiguę neceſſitas coniunctionem poſtulat functiones annorũ & præbitiones viciſſitudo ſeruetur. quippe vt ſenatores, cȩterique qui primo anno & ſuo & conſortis nomine tironem dederint, in ſequenti vice habeantur immunes, illique in prȩbitione ſuccedant à quorum conuentione fuerit antè ceſſatum. Quem ordinem cùm corpora poſtulantur, conueniet cuſtodiri. Sin verò aurum fuerit pro tironibus inferendum, vnumquemque pro modo capitationis ſuæ debitum redhibere oportet. & ne aliquid dubium relinquatur, & ſolidorum numerum, qui temonario inferendus eſt, deſignamus, vt ſiue ſenator, honoratus, principalis, decurio, vel plebeius tironem ſuo ac ſociorum nomine ex agro ac domo propria oblaturus eſt, ita ſe à coniunctis accepturum ſolidos nouerit, vt integri pretij modus, in triginta tantummodo & ſex ſolidis colligatur, vt deducta portione, quæ parti ipſius conpetit, reliquum conſequatur, ſex tironi gratia veſtis ac ſumptuum præbiturus, ipſorum etiam qui militaturi ſunt priui legib. accedentibus facilius deuotio prouocatior, videlicet, vt vniuerſi qui militaria ſacramenta ſuſceperint, eo anno quo fuerint numeris adgregati, ſi tamẽ in ſuſcepto labore permanſerint inmunes propriis capitibus mox futuri ſint. Conpletis verò quinque annorũ ſtipendiis, qui comitatenſibus numeris fuerit ſociatus, patris quoque & matris necnon & vxoris ſuę capitationẽ meritis

† forte protoſtaſia

meritis ſuffragantibus excuſauit. Hij verò qui in ripa per cuneos auxiliaque fuerint conſtituti, eum proprio capite vxorem ſuam tantum poſt quinque an nos vt dictum eſt, præſtet immunes, ſi tamen hos cenſibus conſtiterit adtineri. Et quia publica vtilitas quoque cogitanda eſt, ne ſub hac indulgentia inſerte ca ptationis numerus minuatur, ex incesſibus adque adcreſcentibus in eorum locum qui defenſi militia fuerint, alios præcepimus ſubrogari. Dat. IIII. Non. Iun. Antiochiæ, poſt conſulatum Gratiani A. IIII. & Equitii viri clariſsimi CONSS.

VIII. Impp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius A A A.
Edictum ad prouinciales.

Inter optimas lectiſsimorum militum turmas neminem è numero ſeruorum dandum eſſe decernimus; néve ex caupona ductum, vel ex famoſarum miniſteriis tabernarum, aut ex cocorum, aut piſtorum numero vel etiam eo quem obſequij deformitas militia ſecernit, nec tracta de ergaſtulis nomina. Pœnam etenim grauis diſpendij nulla excuſatione fugituri ſunt, ſi hoc cuiuſdam indicio inluſtribus viris magiſtris equitum peditum fuerit intimatum: ſed cum illum animaduerſio dura damnauit offerentem, triplicata nobilioris tironis ſatigabit inlatio. Dat. IIII. Kal. Feb. Cõſtp. Gratiano A. V. & Theodoſio A. I. CONSS.

VIIII. Idem A A. Neoterio ppõ.

Ex oportunis regionibus ſupplemẽta numeris manſuetudo noſtra decreuit agitari in id delectos quoſque viros atq; ab omni ſuſpicione prauitatis alienos iuſsimus deſtinari, in his ſi male ſe geſſerint corrigendis, non mediocrem fore denuntiamus ſeuera animaduerſione ſententiam, cum iudices ſupplicium exiſtimationis extremum, & vitio inexpiabilis excepturi videatur, ne his quidem prouincialibus temperatura, quos in officium miniſteriumque prædarum vel capiendi vbertas vel formido ſimulata deduxerit. PP. VI. Kal. Maij. Antiochiæ, Gratiano V. & Theodoſio I. A A. CONSS.

X. Idem A A. Eutropio PP.

Qui ſpurca amputatione digitûm declinat vſum armorum, non euadat illa quæ vitat, ſed inſignitus macula ferat impoſitum militiæ laborem, qui declinauerit dignitatem. Ipſis quinetiam prouincialibus, qui ex horum auſis iuniorum ſæpe patiuntur penuriam præbendorum, hæc optio inmobilis decernatur, vt tempore delectus agitandi, vbi commune cœperint conueniri, duos mutilos iuniores pro vno integro eminentiæ tuæ diſpoſitionibus offerant. Dat. Non. Sept. Hadrianopoli, Eucherio & Syagrio CONSS.

XI. Idem A A.

Quiſquis mancipium iuris alieni in tirocinium militiæ duxerit offerendum, conuictus ac proditus auri librã ærario noſtro cogatur inferre. Dat. Id. Maij. Tyro metropoli, PP. Byrito, Antonio & Syagrio CONSS. l. 2.

XII. Impp. Arcadius & Honorius A A. Sperechio Com. R.P.

Publica ſuaſit vtilitas iuniores in arma cõſcribere: ideoque ne patrimonium quidem noſtrum à præſtatione præſenti immune eſſe patimur. Igitur per omnes prouincias per quas res noſtra diſtenditur ex patrimonio ſacro maturitate qua conuenit, præberi volumus iuniores. Dat. XV. Kal. Iul. Med. Cæſario & Attico viris clariſſimis CONSS.

XIII. Idem A A. Theodoro ppõ.

Ampliſſimi ordinis petitionibus adnuit noſtra clementia, vt pro tironibus pretia inferantur. Damus itaque [illegible]ionem, vt quod conducibile ſenatui videtur, eligendi habeat poteſtatem, [illegible] eſt aut tirones aptos officiis militaribus præſtent aut pro ſingulis viginti quinque ſolidos numerent, poſt initam videlicet ſumptuum rationem & veſtium & paſtus. Quod ſi aurum dare maluerint, mox ad noſtrum ærarium deferatur. Dat. VIII. Kal. Oct. Pataui, Cæſario & Attico viris clariſſimis CONSS.

XIIII. Idem A A. Mineruio C. R. P.

Aeternæ vrbis merita reuerendam nobis ampliſſimi ſenatus effecit voluntatem, ideóque pro tironibus in corporibus poſtulatis pretia conferri iubemus ab ampliſſimo ordine, quod in fundis etiam perpetuariis noſtræ rei priuatæ ſeruari præcipimus. Dat. Prid. Id. Nouemb. Cæſario & Attico CONSS.

XV. Idem A A. Decio P V.

Ad conlationem iuniorum eos tantum oportet adtineri, quos conſtat dignitates legitimas beneficiis conſecutos, non tamen iuſta priuilegia ſuffragantur. Dat. VIII. Id. Decemb. Rau. Arcadio A. V. & Honorio A. V. CONSS.

XVI. Imppp. Arcadius, Honorius, & Theodoſius A A A. prouincialibus.

Contra hoſtiles impetus non ſolas iubemus perſonas conſiderari, ſed vires, & licet ingenuos amore patriæ credamus incitari, ſeruos etiam huius auctoritate edicti exhortamur, vt cum primum ſe bellicis ſudoribus offerant, præmium libertatis ſi apti ad militiam arma ſuſceperint, pulueratici etiam nomine binos ſolidos accepturi, præcipuè ſanè eorum ſeruos, quos militia armata detentat, fœderatorum nihilominus & dediticiorum, quoniam ipſos quoque vnà cum dominis conſtat bella tractare. Dat. XV. Kal. Maij. Rau. Arcadio A. VI. & Probo viro clariſſimo CONSS.

XVII. Idem A A A. Prouincialibus.

Prouinciales pro imminẽtibus neceſſitatibus omnes inuitamus edicto, quos erigit ad militiam innata libertas. Ingenui igitur qui militiæ obtentu arma capiunt amore pacis & patriæ, ſciant ſe denos ſolidos paratis rebus de noſtro percepturos ærario, quibus tamen ternos ex ſumma ſupradicta iam nunc ſolidos præberi mandauimus. nam optimos futuros confidimus, quos virtus & vtilitas publica neceſſitatibus obtulit. Dat. XIII. Kal. Maij. Rau. Arcadio A. VI. & Probo CONSS.

XVIII. Idem A A A. Stilichoni Comiti & magiſtro militum.

Iuniorum conlatione, vel qui proxime in pretio ab honoratis pro rerum neceſſitate petiti ſunt, vel ſi vnquam tale aliquid reipublicæ ratio flagitauerit, inmunes haberi oportere decernimus, qui militiæ prærogatiua ad tribunatus præpoſiturasvé peruenerint. Dat. XII. Kal. April. Honorio IIII. & Theodoſio II. A A. CONSS.

XVIIII. Impp. Honorius & Theodoſius A A. Com. S. L.

Tirones in ſcholis loco ſemper poſteriore ponantur. nec enim patimur quẽquam celſiorem gradum obtinere, niſi cui & laborum adſiduitas & ſtipendiorum prolixitas ſuffragatur. Dat. VII. Kalendas Decemb. Rau. Baſſo & Philippo CONSS.

XX.

XX. Idem A A. Machedonio C.R.P.

Tirones triceniis ſolidis æſtimatos ab omnibus officiis iudicũ Africæ exemplo præcedentis temporis poſtulamus, quod ſimul etiam ab honoratis memoratarum prouinciarum, nec non Sardiniæ, Siciliæ & Corſicæ. eos ſanè honores excipi ab his conueniet, quibus aut præſenti tempore publicum munus iniunctum eſt, aut in Italiæ ſiue vrbis ſolo barbara vaſtitate depulſi ſunt. Dat. VI. Id. Feb. Rau. Varane V.C. CONS.

XXI. Idem A A. Hadriano ppõ.

Tempore tironatus eorum procuratores qui refugas occultandos putauerint, aut non ipſi ſponte produxerint, in iudicio præſententur, ac pœnas veluti rebelles ac decretorum temeratores compellantur exſoluere. Dat. III. Kal. Feb. Theodoſio A. VII. & Palladio V.C. CONSS.

XXII. Impp. Theodoſius & Valentinianus A A. Voluſiano ppõ.

Manſura in ſeculum auctoritate præcipimus proconſularis prouinciæ non eadem ſacerdotalium quæ eſt de ceteris in præbendis tironibus habendam eſſe rationem. non inique ſiquidem ea potiſſimum ab hoc officio prouincia videtur excepta, quæ omnium intra Africam prouinciarũ obtinet principatum, eiuſque maioribus ſacerdotes fatigantur expenſis, in quarum ſolacium indemnitatem eſſe conuenit dignitatem. Dat. V. Kalendas Mart. Rau. Felice & Tauro VV.CC. CONSS.

De burgariis. Tit. XIIII.

I. Impp. Arcadius & Honorius A A. Vincentio ppõ. Poſt alia.

IN Burgariis eadem volumus obſeruari, quæ de mulionibus lex noſtra præcepit, vt hi quoque, qui intra Hiſpanias vel in quibuſcunque locis auſi fuerint burgarios vel ſollicitare vel receptare, eodẽ modo teneantur, ſimiliſque eos qui publicis veſtibus deputatos ſollicitauerint vel receperint, & de coniunctione & de agnatione, & de peculiis & de cunctis rebus quas in illis deprehendimus, pœna cohibeat. Dat. XI. Kal. Mart. Mediolani, Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

De terris limitaneis. Tit. XV.

I. Impp. Honorius & Theodoſius A A. Gaudentio Vicario Africæ.

TErrarum ſpatia quæ gentilibus propter curam munitionemque limitis atque foſſati antiquorum humana fuerant prouiſione cõceſſa, quoniam comperimus aliquos retinere, ſi eorum cupiditate vel deſiderio retinentur, circa curã foſſati, tuitionemque limitis ſtudio vel labore nouerint ſeruiendum, vt illi quos huic operi antiquitas deputarat, alioquin ſciant hæc ſpatia vel ad gentiles ſi potuerint inueniri, vel certe ad veteranos eſſe non immerito transferenda, vt hac prouiſione ſeruata foſſati limitiſque nulla in parte timoris eſſe poſſit ſuſpicio. Dat. II. Kal. Maij. Rau. Honorio VII. & Theodoſio III. A A. CONSS.

II. Idem A A. Aſclepiodoto ppõ. & Conſ. ordinario.

Quicunque caſtellorum loca quocunque titulo poſſident, cedant ac deferant

ſerant, quia ab his tantum fas eſt poſſideri caſtellorũ territoria quibus adſcripta ſunt, & de quibus iudicauit antiquitas. Quòd ſi vlterius vel priuatæ cõdicionis quiſpiam in his locis vel non caſtellanus miles fuerit detentator inuentus, capitali ſententia cum bonorum publicatione plectatur. Dat. Non. Mart. Conſtp. Aſclepiodoto & Mariniano CONS S.

De litorum & itinerum cuſtodia. Tit. XVI.

Impp. Honorius & Theodoſius A A. Theodoro ppõ.

HOſtis publicus Stilicho nouum adque inſolitum repererat, vt litora & portus crebris vallaret excubiis, ne cuiquam ex Oriente ad hanc imperij partem pateret acceſſus. huius iniquitate rei moti, & ne rarior ſit diuerſarum mercium commeatus, precipimus hac ſanctione, vt litorum deſiſtat ac portuum pernicioſa cuſtodia, & eundi ac redeundi libera ſit facultas. Data IIII. Id. Decemb. Rau. Baſſo & Philippo CONS.

Idem A A. Anthemio ppõ.

Omnes ſtationes nauium, portus, litora, omnes abſceſſus prouinciarum, abdita quinetiam loca, & inſulę tuę magnificentiæ diſpoſitione ſolerti cuſtodiantur indagine, vt nullus vel vi, vel clam, vel apertò, vel etiam occultò noſtri poſſit imperij regiones inrepere, qui non aut interiectis prohibeatur obicibus, aut cum acceſſerit, ilico teneatur, niſi ſacros apices à domino patruo meo Honorio ad me perferre apertiſſima ratione monſtrauerit, cum eadem diligentia obſeruando, vt ſi ad aliud quempiam à memorato principe dixerit habere affatus, petitore detento ſacræ literæ cum omnibus chartis ſignatæ ad meam clementiam transmittantur: hoc enim & tyrannici furoris & barbaricæ feritatis occaſio perſuadet, & inter me dominumq; & patruum meum Honorium viciſſim recurrente admonitione conuenit. Dat. VIII. Kalendas Maij, Conſtantinop. Varane v. c. CONS.

III. Idem A A. Euſtathio ppõ.

Saluberrima ſanctione decreuimus ne merces inlicitè ad nationes barbaras deferantur: & quæcumque naues ex quolibet portu ſeu litore demittũtur nullam concuſſionem vel damna ſuſtineant, geſtis apud defenſorẽ locorum præſente protectore ſeu duciano, qui diſpoſitus eſt ſub hac obſeruatione confectis, vt & ad quas partes nauigaturi ſunt, & quod nullam concuſſionem pertulerũt, apud acta deponant: quorum authenticum nauclerus ſiue mercator habebit, forte, ſcheda apud defenſorem manente. Dat. XIIII. Kalend. Oct. Conſtp. D N. Theodoſio A. VIIII. & qui fuerit nuntiatus.

De luſoriis Danuuij. Tit. XVII.

Impp. Honorius & Theodoſius A A. Conſtanti magiſtro militum per Trachias.

NOnaginta recenti fabricatione contextas decem his adiectas ex veterum reparatione luſurias limiti Myſiaco, centum verò decem nouas additis antiquarum inſtauratione quindecim Scythico, qui in latius diffuſiuſque porrigitur ſub hac deputari condicione ſancimus,

vt per

vt per ſingulos annos veterum renouatione curanda quattuor iudiciariæ in Myſiaco limite, & decem agrarienſes. in Scythico verò quinque iudiciariæ & & duodecim agrarienſes nouę deintegro conſtructæ, inſtrumentiſque ſuis vniuerſis armatæ ducis inſtantia apparitioniſque eius periculo cõtexantur, vt hoc ſupplemento per ſeptennium integri numeri conſtituti reparatio maturetur, ſublimitate tua pro ſua induſtria diſponente vnde earum contextio vel cõſtructio debeat procurari, quod quidem iam rectè credimus conſtitutũ, nobiſque indicari præcepimus. nam ſi memoratus luſuriarum numerus cum omni ſuo inſtrumento non fuerit apparatus, dux quidem cuius tempore diſpoſitio fuerit iſta neglecta, triginta librarum auri, officium verò eius quinquaginta proculdubio multabitur, etiam ſublimitatis tuæ officio quinquaginta libras auri condemnatione ſubiciendo, ſi non per ſingulos annos aut completum numerum aut certe negligentia prætermiſſum magiſteriæ poteſtati ſuggeſſerit. Illo nihilominus obſeruando, vt iſtis ſecundum diſpoſitionem tuæ præſtantiæ ad belli aleam præparatis, atque in conflictus ſpecula munitiſſima ſtatione vel diſcurſus opportunitate delegintibus hac duntaxat quæcunque ex veteribus fuerint reformatæ tranſuectioni ſpeciei annonariæ ſecernantur. Dat. v. Kal. Febr. Conſtp. D N. Theodoſio A. v. & qui fuerit nuntiatus.

De deſertoribus & occultatoribus eorum. Tit. XVIII.

I. Impp. Valentinianus & Valens A A. Edicta duo per Italiam & Alpes.

VNuſquiſque apud quem deſertor fuerit depræhenſus, ſi plebeiæ & humilioris cõdicionis eſt, metalli ſe ſciat ſupplicio puniendum. qui autem ſuperioris cuiuſcunque loci dignitatiſve ſit, media ſe bonorum parte cognoſcat eſſe multandum. in hac pœna ſit & officium vniuſcuiuſque iudicis, quod forte deſertores in cõſortio ſui probatos habet, nec eos prodit. Dat. VII. Kalendas Aptil. Mediolani, Valentiniano & Valente A A. CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius A A A. ad Heſperium ppõ.

Actor eius fundi, in quo alienigena vel idoneus militiæ, vel ante iam traditus latuerit, vltima flammarum animaduerſione conſumatur, hoc interim nos cõſtituiſſe ſufficiat. nam ſi parum profecerit in ſeruos interminatio conſtituta, in dominos peccatum deinceps emendatura decernat. Dat. VI. Non. Iul. Aquileia, Auxonio & Olybrio vv. cc. CONSS.

III. Idem A A A. Neoterio ppõ.

Si temonarius prodiderit deſertorem, protoſtaſiæ onere biennio releuetur. IIII. Kal. Maij. Antiochiæ, Gratiano v. & Theodoſio I. A A. CONSS.

IIII. Idem A A A. ad Syagrium ppõ.

Si quis latebram præbuerit deſertori, poſſeſſionis, in qua latuerit, amiſſione multatus etiam grauiorem ſententiam pertimeſcat. Porrò actorem flammis ſubiciendum eſſe non dubitet, qui in perniciem fortaſſe domini aut ſceleris participatione confouit, aut diſſimulatione neclexit. Ad verò ſi deſertorem ſeruus

perdiderit, libertate donetur: ſi mediocris loci ingenuus immunitate potiatur. Neque ſolùm eos loquimur, qui proxime ſignis felicibus adplicati militiæ rudimenta timuerunt: verum qui ſtipendiis militaribus degenerem latebram præbuiſſe monſtrantur. Deſertor autem habebitur quiſquis belli tempore aberit à ſignis. Horũ qui ſponte proceſſerit, peccati anterioris ſupplicium nõ timebit. Sin verò flagitioſa ignauia deliteſcat, per eum in cuius domo fuerit, inuigilantibus forinſecus quoque officiis publicis vbicunque correptus ſeueritati iudicis offeratur degeneri morte gladium ſubiturus. Si autem rector prouinciæ propoſitam ſeueritatem vel gratia vel diſſimulatione diſtulerit, patrimonij atque exiſtimationis damno ſubiciatur, & in officij primores capitaliter vindicetur. PP. Id. Iul. Rom. Gratiano VI. & Theodoſio I. A A. CONSS.

V. Idem A A. Neotherio ppõ.

Si quis fortè deſertorem agro tectoque ſuſceperit, atque apud ſe diu paſſus fuerit deliteſcere, actor quidem vel procurator loci hoc ſciens prudéſque commiſerit, capitali ſupplicio ſubiugetur. Dominus verò, ſi huius rei conſcius fuerit, prædij in quo latuerit deſertor, amiſſione puniatur. Dat. XVII. Kal. Febr. Eucherio & Syagrio viris clariſſimis CONSS.

VI. Idem A A. ad Seuerum ppõ.

Deſertorum iugiter pretia vindicamus, quos intra annui temporis metas, inter ipſa traditionis exordia deſeruiſſe conſtiterit. ipſorum quippe eſt prouidentiæ, quos huiuſmodi munus amplectitur, militaturis potius quàm fugacibus inſtruere neceſſaria ſupplementa. Si verò in deſertoribus occulendis actorum ſcelus atque commiſſum ſit, flammis ſcelera puniatur. Si dominũ quoque conſcientia talis inuoluerit, prædiis, quę latebram præſtiterunt, ſacro patrimonio vindicatis grauioris exitij dominum quoque caſus inuoluat. PP. Rom. IIII. Non. April. Antonio & Syagrio CONSS.

VII. Idem A A. Conſtantino vicario diœceſis Ponticæ.

Quiſquis in fundo ſuo deſertores vel latrones habere ſe meminerit, niſi eos ex die conſtitutionis emiſſæ in ſex menſes prodiderit, aut comprehenſos etiam ſeueritati iudiciariæ obtulerit, ſciat diſſimulatione conuictus fundum ipſum in quo prædicti poſteà potuerint inueniri, fiſci noſtri viribus eſſe nectendũ. Quòd ſi fortè contigerit, vt inſcio domino memorati latuiſſe videantur, pari conſtituti temporis dimenſione ſeruata actores capite dãnentur. Quam condicionem & circa actores rerum noſtrarum volumus cuſtodiri. Dat. IIII. Id. Iul. Conſtp. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

VIII. Idem A A. ad Flauianum ppõ.

Quiſquis deſertorem vel à ſe receptum, vel in ſuo latitantem cognoſcit, niſi eum ex die publicati huius edicti intra duos menſes adhibita inquiſitione correptum ordinario iudici offerre curauerit, detectus in crimine, pro qualitate atque ordinis perſonæ incurrat in legem. & ſiquidem potuerit corporali iniuriæ ſubiacere ſeruata ex iure ſubſtantia & fuſtibus coherceatur, vel metallo operi publico deputetur, & nonnunquam ſe alterius erigente cenſura exilio perpetuæ relegationis plectatur. Quod ſi eiuſmodi fortaſſe fuerit, vt iniuria corporali intuitu generis aut honoris excipiatur non procraſtinata auctoritate ſententiæ per ſingula capita eorum quos contra interdictum retinere atque occultare

non

non timuit, denos iuniores maximè idoneos militiæ offerat, aut quinquaginta pondo argenti reſtituat. Quòd ſi procurator poſſeſſionis, ſiue actor, vel etiam colonus latebram deſertori domino ignorante præſtiterit: detectus in crimine, capitali ſupplicio mancipetur: cæteros quoque ſimilis conſcientiæ exemplum iſtiſte deterreat, illorum tantummodo probationibus euidenter oſtenſis innoxiis relinquatur habitatio, quos iamdudum fiſcus adæravit. Oblati autem iudicibus niſi in continua quacunque prouincia, vel tuæ præſtantia poteſtatis, vel hij duntaxat ordines militares viri, qui poſſint de capite eorum ferre ſententiam, degere videbuntur interrogati & ſeueritati neceſſariæ ſubiaceant, & ad ſinceritatem tuam per ordinarij iudicis executionem, vel officia rectoris dirigantur cum proſecutione, &c. Dat. III. Kalendas Mart. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

VIIII. Impp. Arcadius & Honorius A A. ad populum.

Quiſquis in domo patrimonio ve ſuo, vel qualibet obſtruſa & lógiſſima à ſe poſſeſſione diſcreta deſertorem latere cognoſcit, ad eos, quibus cura indagandi mandata eſt, vel ſi fortè defuerint, ad rectorem prouinciæ protinus ſpontanea oblatione deducat, veniam delicti veteris habiturus. exactis enim quattuor mẽſibus poſtquam edictum noſtrum intra eam vrbem, quam quiſque habitat, fuerit publicatum, ſi quis noluerit moderationi præſentis obedire præcepti, hæc in eum pœna inponetur, vt & qui occultatus fuerit, eruatur, & latebræ auctor pro vno deſertore vel pro ✱ duas præterea auri libras vel duos iuniores militaris roboris ac ſtaturæ cogatur fiſco abſciſa ſpe totius defenſionis inferre. Et quoniam plurimos cognouimus priuſquam victricibus aquilis ſociarentur, vel illuc vnde electi fuerant, vel quo placuerit abire, alios autem litterarum initiatos auſpicio quamquam necdum dicantur meruiſſe ſub ſignis, præcipimus vt poſt tempus definitum quicunque ex iunioribus fuerit retentus præter eum, vel duos tirones per ſingulos vel duas auri libras malo coactus fiſco noſtro adnumeret. Qui vero cauſarias vel honeſtas indepti ſunt miſſiones, ab inuidia & formidine deſertionis amoueantur. Et ſi hæc ſunt tyrannico tempore conſecuti, dummodo eos meruiſſe vel peracto militiæ labore, vel probata debilitate pateat: ſi qui etiam ex ſeruorum numero militiæ ſe ſociarunt, quos dominis ſuis legitima iudicum reformauit auctoritas, ſine metu legis ab his quibus rectè do centur, redditi tenebuntur. Dat. VI. Kalend. Maij. Med. Arcadio IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

X. Idem A A. Vincentio ppõ. Galliarum.

Protectores, qui ad inquiſitionem vagorum per prouincias diriguntur, nullas in retinendis fugitiuis duntaxar indigenis iniurias poſſeſſoribus parent, quia hoc illis tantum permittitur, vt deſertores veteranorum filios, ac vagos, & eos quos militiæ origo conſignat, ad delectum iuniorum prouocet. Dat. XVI. Kal. Iun. Med. Stilichone & Auriliano VV. C C. CONSS.

XI. Idem A A. & Theodoſius A. Hadriano ppõ.

Si qui deſertores oberrare in prouinciis fuerint comprehenſi, eos & comprehendi protinus volumus, & ad iudicem deduci, vt auditi cum de crimine deſertionis ſuę confeſſi fuerint, carceris cuſtodię deputentur, de quorum nominibus ad tuam ſublimitatem ſubditis confeſsionibus referatur, vt inſtructi magiſtri

militum, quid de his fieri oporteat, pro ſui auctoritate conſtituant. Sin vero inuenti reſiſtendum atque armis obtinendum putauerint, tanquam rebelles in ipſis temeritatis ſuæ conatibus opprimantur: ita tamen vt prouinciarum iudices ſollicita cautione diſquirant, ne ſub falſarum tractoriarum nomine deſertionis ſuæ crimen defendere moliantur, ne ſubpoſitis aut commentis epiſtulis euadendi habeant facultatem, deſertorum quoque occultator iuxta promulgatas leges ſeueriſſimè vindicetur. Dat. VI. Kal. Mart. Rau. Theod. A. I. & Rumorido CONSS.

XII. Idem AAA. Hadriano ppo.

Si quis militem profugum deſertoremque caſtrorum in prædio ſuo ſuſceperit, niſi eum ipſe prodiderit, aut comprehenſum ſeueritati iudiciariæ poteſtatis obtulerit: ſciat ſi in diſſimulando conuictus fuerit, fundum ipſum in quo prædictus poſtea potuerit inueniri, fiſci noſtri viribus ſociandum. Quòd ſi forte contigerit, vt inſcio domino in eius prædiis habitarit, fundo à nexu huius legis exuto actorem conſcium ſeuero ſupplicio damnandum eſſe cenſemus. Quam condicionem etiam circa actores domus noſtræ volumus cuſtodiri. Dat. VIII. Kal. Aug. Rau. Theod. A. I. & Rumorido CONSS.

XIII. Idem AAA. Hadriano ppo.

Deſertores modis omnibus adtinendos eſſe cenſemus. Vniuerſi igitur prouinciales ſciant opprimendorum ſibi deſertorum facultatem eſſe permiſſam, quibus ne ſit tarditas pœnæ ſolacio, velox vbicunque iubemus eſſe ſupplicium, quod ad notitiam primatium vrbium, vicorum, caſtellorumque deueniat, quo ſcire poſſint etiam occultatores eorum ad ſubeundam pœnam, quæ diui genitoris noſtri eſt conſtituta legibus adtineri. Dat. VI. Non. Oct. Theod. A. I. & Rumorido CONSS.

XIIII. Idem AAA. Hadriano ppo.

Opprimendorum deſertorum facultatem prouincialibus iure permittimus, qui ſi reſiſtere auſi fuerint, velox vbicunque iubemus eſſe ſupplicium. cunctis etenim aduerſus latrones publicos deſertoreſq; militiæ ius ſibi ſciant pro quiete communi exercendæ publicæ vltionis indultum: hac tamen condicione ſeruata, vt ab his iunioribus, qui proxima indictione præſenti tempore conſeruntur, ſupplicio temperetur, qua per prouinciales intra præſcribtum legibus tempus ad ea ſigna quibus deſtinati fuerant, redhibendi ſunt, ne poſſeſſores redhibitionis damna percellant, propter eos, qui necdum pæne auſpicati militiam fugerunt. ſed vt in his patientiā tenemus, ita omnes, qui vltra memoratā indictionem & noſtræ beneficia ſanctionis caſtra & militiā deſeruere, condemnationibus obnoxios eſſe præcipimus. occultatoreſque eorum ad ſubeundam pœnam, quæ Diui genitoris noſtri conſtituta eſt legibus, volumus retentari. Dat. VI. Non. Oct. D. N. Theodoſio A. I. & Rumorido viro clariſſimo CONSS.

XV. Idem AAA. Longiano ppo.

Qui relictis militaribus caſtris ſe ad deprædationes vel latrocinium contulerint, ſeueritatem publicam non euadant. Dat. VIII. Kal. April. Rau. Arcadio A. VI. & Probo V. C. CONSS.

.XVI. Impp. Honorius & Theodoſius AA. Gaiſoni comiti & magiſtro militum.

Qui ſine commeatu aliquo annum in penatibus propriis, vel in quibuslibet locis deſidioſa quiete transegerit, decem ſequentibus poſtponatur. in quo verò biennium talis culpa deprehenditur, viginti ſibi antepoſitos congemiſcat: tertius autem annus triginta prælatos iure defleuit, ita vt quartus exempto matriculæ nulli veniam derelinquat & cetera. Dat. prid. Id. Iun. Rau. poſt Conſſ. Honorio VIIII. & Theodoſio V. Auguſtis CONSS.

.XVII. Idem AA. Conſtantio magiſtro militum.

Omnes tribunos qui per Africam vagorũ & deſertorum requirendorum ſumpſerunt officium, ne ſub huiuſmodi profeſſione vaſtent prouinciam, ſubmoueri præcipimus. In futurum autem itur. nequaquam vocabulum vel officium infauſtum conſtituimus per Africam eſſe debere, ita vt ſi quis ad condemnatam huius officij qualitatem prædæ cauſa adſpirare temptauerit, capitalis in eum ſeueritas exeratur. Dat. prid. Kalen. Mart. Rau. Honorio VIIII. & Theodoſio V. AA. CONSS.

De Saturianis & Subafrenſibus, & occultatoribus eorum. Tit. XVIIII.

I. Impp. Arcadius & Honorius AA. Meſſalæ PPÕ.

SAturianorum coniurationem armis ſumus, vt oportuit, perſecuti: ſed aliquotiens imminentis pœnæ euitatione ad diuerſa ſemet latibula contulerũt, quorum occultatores huic ſeueritati ſciant ſe eſſe ſubdendos, vt hæ poſſeſſiones, in quibus latebram conlocauerint, fiſci noſtri corporibus adgregentur, niſi protinus poſt edicti huius auctoritatẽ pœnæ ac legibus fuerint reſtituti. ſimili etiam ſe condicione retenendum eſſe cognoſcat, ſi qui è Subafrenſibus, qui in Saturianorum ſe coniurationem miſcuerunt, quempiam præuiderit occultandum. Quiſquis igitur huiuſmodi hominem aduerſus ſalubris decreti auctoritatem exiſtimauerit latebris ſubtrahendum, ſciat ſibi cum eo facinus eſſe commune. Et ſi eiuſmodi perſonæ fuerint, quæ multari rerum amiſſione non poſſint, proprij capitis luendum eſſe ſupplicium. nec hi ſanè pœnæ exſortes futuros eſſe credant, qui deprehenſos in quolibet iure tantorum ſcelerum machinatores ſilentio prętermiſerint, & non ſtatim ſub publica teſtificatione quibus in locis inuenti fuerint, publicauerint. Id quoque obſeruandum eſſe cẽſemus, vt ad ea loca, quę à memoratis latronibus renebantur, diligens dirigatur inſpector, oblaturus primitus veteribus dominis, vt ſi hęc poſſidere deſiderant, ne abductis mereant cultoribus tranſlatis abunde familiis rura quę hucuſque infructuoſa apud eoſdem perditorum temeritas feciſſe videbatur, exerceant: vel certe ſi inconuenientia exiſtimauerint ſalua tributorũ pręſtatione ad idoneos poſſeſſores transferant. Dat. XIII. Kal. Aug. Theodoro viro clariſſimo CONS.

De Veteranis. Tit. XX.

I. Imp. Conſtantinus A. Floriano præſ.

VEteranis qui ex die quinta nonarum Iuliarum, cum prima per Thraciã victoria vniuerſo orbi inluxit, & qui poſtea apud Nicomediam no-

ſtram miſſionē meruerũt certa per edictũ indulſimus, quę ſcribendi tabulis vel encauto & ceruſſa cōſcribere detur eis licentiā. Edictũ autē cōtinens indulgentiā noſtrā ad deuotionē tuā miſimus, & vt tua dicatio & cūcti alij recognoſcāt quid præſtitimus memoratis. PP. IIII. Id. Apr. Licinio v. & Criſpo Cęſare conss.

II. Idem A. Cùm introiſſet principia, & ſalutatus eſſet à præfectis & tribunis & viris eminentiſſimis adclamatum eſt, Auguſte Conſtantine, dij te nobis ſeruent. veſtra ſalus, noſtra ſalus. vere dicimus, iurati dicimus. Adunati veterani exclamauerunt, Conſtantine Auguſte, quo nos veteranos factos ſi nullam indulgentiam habemus? Conſtantinus A. dixit, Magis magíſque conueteranis meis beatitudinem augere debeo quàm minuere. Victorinus veteranus dixit. Muneribus & oneribus vniuerſis locis conueniri non ſinamur. Conſtantinus Aug. dixit: Apertius indica quæ ſunt maximè munera, quæ vos contumaciter grauant. Vniuerſi veterani dixerunt: Ipſe perſpicis ſcilicet. Conſtantinus A. dixit: Iam nunc munificentia mea omnibus veteranis id eſſe conceſſum perſpicuum ſit, ne quis eorum nullo munere ciuili neque in operibus publicis conueniatur, neque in nulla conlatione, neque à magiſtratibus, neque vectigalibus in quibuſcunque nundinis interfuerint, nulla proponenda dare debebunt. Publicanis quoque, vt ſolent agentibus ſuperconpellere, ab his veteranis amoueantur, quiete poſt labores ſuos perenniter perfruantur. Fiſco noſtro quoque eadem epiſtula interdiximus, vt nullum omnino ex his inquietaret, ſed liceat eis emere & vendere, vt integra beneficia eorum ſub ſæculi noſtri otio & pace perfruantur, & eorum ſenectus quiete poſt labores perfruatur. Filios quoque eorum defendant decertationes, quæ in patris perſona fuerunt, quoſque optamus floreſcere ſollicitius, ne ſi contumaces ſecundũ eoſdē veteranos conprobari potuerint, decimentur his ſententiis cũ præſidali officio adiungētur probabilius iuſſionē meā. Curabunt ergo ſtationarij milites cuiuſque loci cohortis & parentes eorũ deſperationē & ad ſanctimoniā cōſpectus mei ſine vlla deliberatione remittere, vt ſint ſalui cum ſenuas cōſecuntur pœnas indulgētiæ. Dat. Kal. Mart. in ciuitate Velouocorũ, Cōſtantino A. VI. & Cōſtantio Cæſ. conss.

III. Idem A. ad vniuerſos veteranos.

Veterani iuxta noſtrum preceptum vacantes terras accipiant, eaſque perpetuo habeant immunes, & ad emenda ruri neceſſaria pecunię in nummũ viginti quinque milia follium conſequantur. boum quoque par & frugũ promiſcuarum modios centũ. Qui aũt negotij gerendi habuerit voluptatē, huic centum follium ſummam immunem habere permittimus. pręter hos ergo qui vel domiciliis vel negotiis detinentur, omnes qui vacatis, & nullum negotium geritis, ne inopia laboretis, ad hoc remedium debetis recurrere. Dat. III. Id. Octob. Conſtp. Conſtantino A. VI. & Conſtantio Cæſ. conss.

IIII. Idem A. ad Maximum P. V.

Comitatenſes & ripenſes milites atque protectores ſuũ caput patris ac matris & vxoris, ſi tamē eos ſuperſtites habeāt, omnes excuſent, ſi cenſibus inditi habeātur. Quod ſi aliquā ex his perſonis nō habuerint, vel nullam habuerint, tantũ pro ſuo debēt peculio excuſare, quantũ pro hiſdē ſi nō deeſſent, excuſare potuiſſent: ita tamen vt non pactione cum alteris facta ſimulato dominio rem alienā excuſent, ſed verè proprias facultates. Veteranos aũt poſt emeritæ miſſionis

ſionis epiſtulas, tam ſuũ quàm vxoris capud excuſare ſancimus. at ſi honeſtam miſſionem meruerint, ſuum capud tãtummodo excuſare, ceteros omnes veteranos de quocũque exercitu vnà cum vxore ſua vnius capitis frui excuſatione pręcipimus. Ripenſes aũt veteranos, qui ex priore lege poſt viginti quattuor ſtipẽdia honeſta miſſione impetrata vnius excuſatione capitis fruebatur, etiamſi viginti ſtipendiis cõpletis honeſtam miſſionẽ meruerit ad exemplum comitatenſium militũ vnum capud excuſet. Intra viginti etiã ſtipendia dimiſſus, quoniam inbecilli & debiles cenſibus non dedicantur, eodẽ beneficio vtatur. Alares aũt & cohortales dum militant, propria capita excuſent. veteranis quoque eadẽ excuſationis ſolacia habituris, qui quocũque tẽpore in quibuſcũque partibus meruerint miſſionẽ, ſi ex comitatenſi militia ſenectutis vel debilitatis cauſa dimiſſi fuerint, indiſcreto diſpendiorũ numero duo capita excuſaturis, id eſt ſuum adque vxoris, & ripenſibus indiſcrete idem priuilegiũ habituris, ſi ſe ob belli vulnera dimiſſos probauerint, ita vt ſi quis eorum poſt quindecim ſtipendia intra viginti & quattuor annos ex militia deceſſerit, ſui tãtum capitis excuſatione fruatur. vxorem enim ripẽſis† militia deceſſerit, ſui tantum capitis excuſatione poſt viginti & quattuor annos excuſari oportet. PP. XV. Kalend. Iul. Antiochiæ, Paulino & Iuliano CONSS. †ſi

V. Idem A. Maximo.

Prouidendum eſt, ne veterani protectoria dignitate cumulati, aut qui honores varios pro meritis ſuis cõſecuti ſunt, incongruis pulſentur iniuriis: cum ſi quis in hoc crimine fuerit deprehenſus, rectores prouinciarum conueniat ad tuum iudicium referre, atque ad tuum officium prædictos dirigere, vt factum pro ſui qualitate poſſit facillime cohecreri. Dat. IIII. Kal. Ian. Triueros, Ianuarino & Iuſto CONSS.

VI. Imp. Conſtantius A. ad Helpidium Conſularem Pannoniæ.

Priuilegia cõceſſa veteranis, qui ſtipendia iuſta meruerunt, prout ſe quiſque in officiis conpetentibus militaſſe declaret, omnia conſeruentur corporaliũ ſeu perſonalium munerum vacatione eiſdem tribuenda. Dat. VIII. Kal. Iul. Sirmio, Conſtantio A. VII. & Conſtante I. CONSS.

VII. Idem A. Euagrio P. V.

Quoſdã veteranos hoc nomine indignos latrocinia perpetrare conperimus, ideoq; pręcipimus, vt veterani quibus bona mens eſt, aut arua verſent, aut certè in optimis negociis pecuniam tractent, & mercimonia agitent: qui verò neque rus colunt, neque vtilem vitam conmerciis exhibent, mox in ipſos capitaliter exſurgendum. Exui enim omnibus priuilegiis debent, per quos publica quies perturbatur: ita vt ſi leuiſſimum aliquid deliquerint, omnibus ſubiiciatur pœnis. Dat. III. Id. Aug. Conſtantio A. VI. & Conſtante II. CONSS.

VIII. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad vniuerſos prouinciales.

Omnibus benemeritis veteranis, quam volunt patriam damus, & inmunitatem perpetuam pollicemur. Habeant ex vagantibus ſiue ex diuerſis vbi elegerint agros, & à lege habeant, vt ſibi ſoli eorundem fructus ceſſuros eſſe cognoſcant. nullum ex his agris ſtipendium, nullam annuam pręſtationem poſtulauimus. amplius addentes, vt etiam ad culturam eorundem agrorum & animalia & ſemina præbeamus: ita vt is qui ex protectore dimiſſus erit, duo boum

paria & centum modios vtriuſque frugis conſequatur. Alij verò qui honeſtas miſſiones ſiue cauſarias conſequuntur, ſingula paria boum & quinquaginta modios vtriuſque frugis accipiant. ſuper quibus præbendis ad competentes iudices ſcripta congrua deſtinata ſunt. ſi quos etiam veterani ſeruulos familiáſve ad agrum duxerint, immunes perpetuo poſſideant. Dat. xv. Kal. Dec. Rom. diuo Iouiano & Varroniano conss.

VIIII. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Dagalaifum magiſtrum militum.

Remotis iniutiis iuſſimus veteranis noſtris vel adgnatis licere emere, vendere negotiari: quos ſecundum veterem conſuetudinem parentum noſtrorum ab omni munere vniuerſiſque reditibus auri argentique, ſed & portorij indemnes eſſe oportet. Dat. VIII. Id. Decemb. Veronæ, Gratiano nob. p. & Dagalaipho conss.

X. Idem AAA. ad Probum pfo.

Si quis præpoſitus fuerit aut fabricæ aut claſſi aut Lætis, identidem ſi præpoſitus Rom. largitionum, vel cohortis geſſerit tribunatum, aut quicumque his adminiſtrationibus ad quas non niſi cum certis fideiuſſoribus ſinguli quique veniunt fortaſſe præfuerit, qui non vel intra palatium cōgruo labore meruiſſe, vel armatam inuenitur ſudaſſe militiam, his priuilegiis careat quę militaribus palatiniſque tribuuntur. Dat. x. Kal. Ian. Triueris, Valentiniano nobiliſſimo puero & Victore conss.

XI. Idem AA. ad Iouinum magiſtrum militum.

Conmoneat tua ſinceritas hac ſanctione veteranos, vt loca abſentiū ſqualida & ſitu diſſimulationis horrentia de ſolida fructuū indemnitate ſecuri quantum vires vniuſcuiuſque patientur exerceant. namque decernimus, vt his qui ſoli relicti terras ſulcauerint, ſine moleſtia pręiudicioque dominorum prouectuum emolumenta quærantur, nihilque illis, qui meſſium tempus adſolent aucupari, agratici nomine deferatur. Dat. XVI. Kal. Febr. Valentiniano & Valente AA. IIII. conss.

XII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Stilichoni magiſtro vtriuſque militiæ.

Plerique teſtimonialibus fraude quęſitis fiunt veterani, qui milites non fuerint, nonnulli inter exordia militiæ in ipſo ætatis flore diſcedunt. quiſquis igitur Luctus, Alamānus, Sarmata vagus vel filius veterani aut cuiuſlibet corporis dilectus obnoxius & florentiſſimus legionibus inſerendus teſtimonialem ex protectoribus vel cuiuſlibet dignitatis obtinuit, vel eas quę nonnunquam comitum auctoritate pręſtantur, ne delitiſcat, tirociniis caſtrenſibus imbuatur. Si quis pręterea vel prima ſtipendia, vel nondum vt oportebat impleta, miſſionis colore deſeruit, nihil impetrata valeant, niſi fortè quempiam aut defeſſę ętatis aut corporis ęgritudo, aut glorioſorum vulnerum cicatrices cauſaria vel honeſta miſſione defendunt, dummodo hos iſta non adiuuent qui ætate ſolida & integro corpore hęc occuparint. & quoniam plurimos vel ante militiā vel poſt inchoatam vel peractam latere obiectu pię religionis agnouimus, dum ſe quidam vocabula clericorum & infauſtis defunctorum obſequiis occupatos non tam obſeruatione cultus quàm otij & ſocordiæ amore defendunt, nulli omnino tali excuſari obięctione permittimus, niſi qui aut fractus ſenio, aut

membris

membris debilis aut paruitate deformis indignus conſortio virorum fortium repperitur. Illius quoque ſanctionis oportet admoneri, vt ſi quis decurionum, primipilariorum, collegiatorum, ciuilium apparitionum vel aliorum neceſſitatibus nitentibus militiæ ſacramenta duraſſet defendi caſtrenſium ſtipendiorum excuſatione non poſſit. Dat. III. Kal. Feb. Med. Stilichone & Auriliano viris clariſſimis CONSS.

XIII. Impp. Honorius & Theodoſius A. A. Stilichoni comiti & magiſtro vtriuſque militiæ.

Oportet inter eos qui ambitu ac ſuffragiis ad tribunatos præpoſiturasque perueniunt, & eos qui labore, periculis atque ordine militiæ decurſo huiuſmodi dignitates acceperint, eſſe diſcretionem. Quare inmunes eos haberi decernimus, qui militiæ prærogatiua, vt dignum eſt, ad tribunatum præpoſituras ve perueniunt. Conmonendi autem ſunt comites aut duces militum, vt & ipſi eos reuelatos eſſe cognoſcant, neque aliquid hoc nomine ab his flagitãdum, de quibus ad omnes militares iudices pæna ſcribta direximus. Dat. XI. Kal. April. Rom. Honorio VIII. & Theodoſio III. A A. CONSS.

De teſtimoniali ex tribunis & protectoribus. *Tit.* XXI.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Rufinum ppõ.

Ferri non poteſt in titulo militaris laudis inrepere eos qui nec aciem viderint, nec ſigna perſpexerint, nec arma tractauerint. Ideoque ſi qui ex protectoribus, vel ex præpoſitis, vel ex tribunis epiſtulas reportauerint, non habeant priuilegium, quod merentur, qui ordine militiæ ſub armorum labore decurſo ad hunc honorem peruenerint. PP. IIII. Id. Aug. Sirmio, Conſtantino A. III. & Licinio III. CONSS.

II. Imp. Conſtantius A. ad * ppõ. Poſt alia.

Si quis de paganis vel decurionibus ambierit ad honores protectoriæ dignitatis, nec tempus, nec ſtipendia ei poſt hanc legem conputanda ſunt. Hoc & circa eos, qui ad præpoſituras ambitu peruenerint, cuſtodiri præcipimus, &c. Dat. Kal. Maij Conſtantio A. VI. & Conſtante II. CONSS.

III. Impp. Arcadius & Honorius A. A. Florentino P. V.

Quicunque ex protectoribus aut domeſticis honorarias miſsiones meruerint, ſub hac norma penes eos dignitas maneat, vt neque municipes curiam, neque collegiatus obſequium propriæ vrbis effugiant, neque negotiator à pẽſionis aurariæ inſtituta ſumma militiæ ſuffragio ſubtrahatur, neque ab vllo poſtremo officio, militia, vel corpore, talis ſe impetrati quiſquã obiectione defendat, ſed manente norma ſoluat omnia quæ ab illo vel condicione naſcendi vel iure proprij poſtulantur officij, de liberis etiam eorum cẽſemus, ne de his edicti originis munus per priuilegia emendicatę dignitatis effugiant. quę quidem omnia officere illis aliquando non patimur, quos emeritos felicibus caſtris, vel honeſta interdum aduerſæ valetudinis miſsio vel vulnerum laudabilis excuſatio vel emenſum ſub ſignis tempus abſoluit. Dat. XIIII. Kal. Maij. Med. Arcad. IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

IIII. Impp. Honorius & Theodoſius A A. Theodoro PP.

Eos qui teſtimoniales non ſuo merito, ſed eorum contemplatione ſunt adepti, qui pro his noſtram clementiam ſunt precati, par ſeueritas perſequatur.

Eos

Eos tamen eſſe in vrbe ſacratiſſima non vetamus, qui poſuerunt illic larem atque domicilium. Dat. x. Kal. Dec. Rau. Baſſo & Filippo conss.

De filiis militarium apparitorum & veteranorum. Tit. XXII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Optauianum.

Veteranorum liberos aptos militiæ, quorum quidam vt deſides recuſant militarium munerum functionem, quidam adeo ignaui ſunt, vt cum diſpendio corporis militiæ velint neceſsitatem euadere: iubemus, ſi ad militiam inutiles reſectis digitis iudicentur, curialibus ſine aliqua ambiguitate muneribus atque obſequiis adgregari. Dat. x IIII. Kal. Mart. Sirmio, Accep. VII. Id. April. Regio, Conſtantino A. V. & Licinio C. conss.

II. Idem A. ad Seuerum.

Veteranorum filios propter priuilegia parentibus eorum indulta vacare nō patimur, ſed programmate per omnes ciuitates propoſito diligenter quæſitos ad alterutrum conpelli iubemus, vt aut decurionatus muneribus obtemperent, aut militent, obſeruaturo deuotionis tuæ officio, vt qui probantur ab annis viginti vſque ad viginti & quinque annos ætatem agant. Si autem veteranorum filij qui equeſtrem militiam tolerauerunt, inter equites probari voluerint, habeant facultatem, ita vt cum ſingulis equis idoneis prædicto adgregentur obſequio. Quod ſi quis duos equos habeat vel vnum idoneum, & ſeruum vnum, cum circitoria militet dignitate, & binas annonas accipiat. qui gradus prębetur aliis poſt laborem. Singularum autem ciuitatum decurionibus intimetur, vt veteranorum filios, qui prædictæ ætatis ſunt, ſi militare noluerint, vel minus inueniantur idonei, ad curialia vocare non moreñtur obſequia; ſi tamen patrimoniis idonei eſſe noſcuntur. Ex his autem qui militare voluerint, ſi qui minus apti ſunt, equeſtri militiæ deficiente calamitate membrorum, & legionariæ congruiſſe noſcuntur, deducendi ad nos, protectori qui ob hoc miſſus eſt conſignentur. Dat. III. Kalend. Aug. Aquileia, Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſ. conss.

III. Idem A. ad Euagrium.

Hi qui ex officialibus quorumque officiorum geniti ſunt, ſiue eorundem parentes adhuc ſacramento tenentur, ſiue iam dimiſsi erunt, in parentum locum procedant. Dat. Prid. Non. Aug. Baſſo & Ablauio conss.

IIII. Idem A. ad Leontium PP.

Iamdudum ſanciximus, vt veteranorum filij, qui poſt ſedecim annos militię munus ſubire non poſſunt, vel armis gerendis habiles non extiterint, curiis mancipentur. Dat. III. Id. April. Pacatiano & Hilariano conss.

V. Idem A. Ablauio PP.

Veteranorum filij vel eorum qui præpoſiti, vel protectores fuerunt, vel ceterorum qui quemlibet gradum militiæ tenuerunt, ſi inualidi & inbecilles ſint, curiis adgregentur, ita vt rei familiari gaudentes & inaptos militiæ, curiarum ſocietati coniungas. quod etiā nos fecimus ſub conſpectu noſtro his quos deliciosis nutrimētis eneruatos eſſe perſpeximus. Qui igitur ex his patresfamilias ſunt, & idonei functionibus publicis eligãtur ad augēdū curialiū munerū ſingularū ciuitatū ordinib. cōmouēdis, vt quos norũt idoneos, nominare nō dubitēt

præter

præter eos quos vigor & fortitudo defendendæ reipublicæ idoneos facit. nam & duces ſingulorum limitum conuenimus, ne deinceps veterani filius inutilis ſacramento cingatur. Eos etiam qui iam probati ſunt, diligenter inſpiciant, vt qui minus idonei repperiuntur, ſacramento ſoluti ad grauitatem tuam mittantur. Dat. & PP. Idib. Nou. Dalmatio & Zenofilo CONSS.

VI. Imp. Conſtantius A. Antonio duci Meſopotamiæ. Poſt alia.

Obſeruetur ne veteranorum ſeu militum filij officiis prçſidalibus adgregentur. Dat. IIII. Non. Feb. Limenio & Catullino CONSS.

VII. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Petronium Patricium.

Quicunque caſtrenſi ſtirpe progeniti diuerſorum ſe nexibus officiorum tradiderunt, manu iniecta retrahãtur. ſciantque veterani, quibus quies poſt arma conceſſa eſt, liberos ſuos, quos militaribus aptos miniſteriis inſitũ robur oſtendat, offerendos eſſe militiæ. nam ſi quis militaris proſapiæ degeneri mente officiorum ſe conſortiis adgregauit, ita vt fractis viribus grandæuam proferat ſenectutem, aut debilitatis obtentu bellico operi inconueniens iudicetur, eundem ignauiæ latebris vel ſera indagatio protractum curiarum functionibus placuit mancipari. PP. Beryti Idib. April. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

VIII. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Probum ppõ.

Filios veteranorum, qui armatæ militiæ paruiſſent, ſi in officiis publicis vel miniſterio chartularum atque obſeruatione rationum inueniuntur, ſciat tua ſinceritas eſſe reuocandos. etenim hi, quibus vel corporis robur vel ſtatura defuerit, qui comitatenſi digni poſſint eſſe militia, repenſi potuerunt copulari. PP. Rom. XV. Kal. Mart. Modeſto & Arintheo CONSS.

VIIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA.

Quicunque caſtrenſi ſtirpe progenitos diuerſis ſe officiis indiderunt, etiam manu iniecta retrahantur. Sciantque veterani liberos ſuos quos militaribus aptos muniis inſitum robur oſtendat, aut offerendos eſſe militię aut obnoxios noſtræ legis laqueis iam futuros. Scribta Petro Cõſulari Phœnicis, Damuſco, Prid. Id. Maij. Gratiano A. V. & Theodoſio A. I. CONSS.

X. Idem AAA. ad Felicem Com. Or.

Non ſolum in diuerſis officiis militantes, ſed etiam vacantes rebus propriis veteranorum ac militum filios armatæ militiæ volumus ſociari. Nulla igitur ſit excuſationis occaſio. Dat. VIII. Id. Iul. Theſſ. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

XI. Idem AAA. Habe Neoteri K. N.

Si filij primipilarium reperti fuerint, qui ingreſſi legitimos annos nullis ſtipendiis fulciuntur, ſed anno proximo quo ad curiam fuerint laceſſiti, ſemet militiæ manciparint, ad curiam teneantur, ita vt ne officij quidem cum tranſacto anno eſſe cœperint, curialis prçpoſtera audiatur circa eius perſonam ac ſera petitio. Quòd ſi in eadem domo duo filij erunt, & latum adeo felixque patrimonium quod poſſit duplicium neceſſitatum ſuſcipere functiones, vnum oportebit militiæ, vnũ curiæ vindicari. Quod ſeruandum pari norma erit, ſi tres aut quatuor liberi, vel etiam plures numero familiam eiuſdem ſtirpis ornauerint, vt etiam ex numeroſis fratribus vnus ad curiam deuocetur. Dat. VI. Id. Sept. Sirmio, Gratiano V. & Theodoſio I. AA. CONSS.

XII. Impp. Arcadius & Honorius A A. Stilichoni comiti & magiſtro vtriuſque militiæ.

Quoniam filij veteranorum ad diuerſa officia ſe contulerunt, hac ſanctione præcipimus, vt ab his, qui nunc ſunt in officiis occupati, nulli iuniores repetantur, ac deinceps poſt hoc edictum aditum veteranorum filiis militandi per ciuilia officia eſſe præcluſum. Dat. VII. Kal. Oct. Med. Honorio XIIII. & Eutychiano conss.

De oblatione equorum. *Tit. XXIII.*

I. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus A A A. ad Probum PPo.

Qvicunque honorariis codicillis habetur ex comite, tres protinus equos qui digni ſunt comprobari, curet offerre. Quicunque autem eodem eſt ex præſide factus indulto, duos pari deuotione mox tradat. ita enim promptius inſtruitur vſus armorum. quod munus in poſterum ex lege nouetur, vt quinto quoque anno, hoc eſt magis aliquando quam ſæpe ſimilis recurrat exactio. Dat. VIII. Id. Iun. Sirmio, Valentiniano nobiliſſimo puero & victore conss.

De oblatione votorum. *Tit. XXIIII.*

II. Impp. Arcadius & Honorius A A. Baſilio P.V.

Qvando votis communibus felix annus aperitur, in vna libra auri ſolidi ſeptuaginta duo obryziaci principibus offerendi deuotione animo libenti ſuſcipimus, ſtatuentes, vt deinceps ſequentibus annis vniuſcuiuſque ſedulitas principibus ſuis talia ingerant ſemper & deferant. Dat. III. Non. Mart. Med. Olybrio & Probino conss.

Explicit Liber VII.

CODICIS THEODOSIANI LIBER OCTAVUS.

De numerariis, actuariis, ſcriniariis & exceptoribus. *Tit. I.*

I. Imp. Conſtantinus Auguſtus ad Leontium.

Dvdum ſanximus, vt nullus ad ſingula officia adminiſtranda ambitione perueniat, vel maximè ad tabularios, niſi qui ex ordine vel corpore officij vniuſcuiuſque eſt. hos enim officia ſibi iniuncta tamdiu agere iubemus, quoad idoneos eſſe manifeſtum eſt, aut ætate non impediente complere id poſſe monſtrantur, vt adminiſtratione apud vnum iugiter permanente, fides quoque eius appareat. Si quis ergo ex ſuffragio ambitionis ad officia fiſco obnoxia acceſſerit, mulcæ nominè

denas libras auri exigatur.PP.v.Id.Iun. Hierapoli, Conſtantino A.v. & Licinio Cæſ. CONSS.

II. Idem A.

Ne hij,qui procul ab officio ſublimitatis tuæ ſunt, nullum meritum per ſedulitatem vel obſequia præferentes locum poſſint laborantibus debitum inrepere, exceptores placet pro loco & ordine ſuo ad commentarios accedere, & eorum adminiſtrationi ſubrogari, & ceteris propulſatis, ita vt inter exceptores prout quiſque locum tempore adipiſci meruerit, ordine & merito cõſequatur. Dat.Kal.Iul.Triueris,Baſſo & Ablauio CONSS.

III. Idem A.ad Maximum ppõ.

Vtilitate ſuadente annonarios & actuarios conditionales eſſe præcipimus, annonis etiam adiuuari,& capitationem eorũm qui cenſeti ſunt,haberi inmunem.ideoque tua ſolertia competentia amonebit officia, vt actuariis binas annonas,annonariis vero ſingulas protinus ſubminiſtrent. capitationem quoque ipſorum tantum,qui ex his cenſeti ſunt, faciat haberi inmunem quoad in actu fuerint conſtituti. nam poſtea vel laus eos & dignitas honorabit,vel ſi in culpa fuerint deprehenſi,pœna comitabitur. Emiſſa III.Non.Maij.Dalmatio & Zenofilo CONSS.

IIII. Idem A.ad Benoricianum Vicarium Aſiæ.

Vorax & fraudulentum numerariorum propoſitum,qui diuerſis rectoribus obſequntur,ita inhibendum eſt, vt & antea ſancxerimus, & nunc itidem ſancimus condicioni eos ſubditorum & eculeis atque lacerationibus ſubiacere, nec vltra biennium hoc fungi obſequio,& cetera. Dat.XIIII. Kal.Iun.Optato & Paulino CONSS.

V. Imp.Conſtantius A.ad Taurum ppõ.

Actuarij condicionales ſollicite proprio fungantur officio,nec ad quaſdam inrepant dignitates, quibus eos perfrui diualia ſtatuta prohibent, hoc vitium corrigẽtes nos etiam iuſſimus vtiliter à patre præcepta ſeruari,& litteris ad magiſtrum peditum & equitum datis iuſſioni effectum præcipimus commodari. Dat.Prid.Non.Maij.Rom.Conſtantio A.VIII.& Iuliano Cæſ.II. CONSS.

VI. Imp.Iulianus A.ad Auxonium Correctorem Tuſciæ.

Numerarij,qui publicarum rationes ciuitatum verſutis fraudibus lacerare didicerunt,ſubiaceant tortori nomine artis ac fraudis. Verùm cùm quinquennio adminiſtrauerint chartas publicas,vnum integrum annum vacẽt, vt ad incuſantium iurgia facilis adpetitu ſit vita priuata.ſeptimo porrò anno cùm eoſdem bene creditum munus adminiſtraſſe claruerit, ex perfectiſſimis dimittantur.hic abolebit honor dignitatis additæ veterem vilitatem. Dat.XVI. Kal.Feb. Conſtantinop.Mamertino & Neuitta CONSS.

VII. Idem A.Secundo ppõ.

Quamquam prẹcedente iuſſione omnes numerarios cõdicionales eſſe prẹcepimus,tamen etiam nunc eos,qui ſumpſerint chartarum notitiam,& eodem officio inhæſerint,condicionales eſſe iubemus,vt ſcientes nullo ſe priuilegio eſſe munitos, ac facile per tormenta fraudium ſuarum ſutelas detegi poſſe, nihil committant in damna reipublicæ. Data Kalend. Mart.Mamertino & Neuitta CONSS.

VIII. Idem A. ad Mamertinum ppō.

Iubemus omnes numerarios non eos modo quos plebe confuſa vulgus abſcondit, ſed primos etiam & magiſtros eorum officij ſedis ampliſſimæ, tum autem iudicum ceterorum, ſolutos pænitus militaribus ſacramentis, condicionales etiam fieri, ne dignitas fraudibus faciat vmbraculum, per quinquennium perinde inſeruire ſcriniis. quippe admodum iniquum videtur pro alienis fraudibus rudes & nuper adſcitos adiutores conpelli ratiocinia præſtare, adque his inminere periculum. Dat. epiſtula ppō. v. Kal. Dec. Viminacio. Iuliano A. IIII. & Salluſtio CONSS.

VIIII. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Clearchum.

Numerarij qui appellari conſueuerant conſularium ac præſidum duntaxat, tabularij poſthac noſtra ſanctione vocabuntur, ſcientes ſeſe tormentis eſſe ſubiectos niſi iudicibus, vel his qui prouecti noſtro iudicio ad prouincias venerint vel his qui ibidem diutius fuerint commorati, debitorum ac reliquorum modum frequenter ingeſſerint ſub actorum teſtificatione, quos ſcire oportet cum his qui debitores ſunt, ſeſe ad ſolutionem eſſe retinendos, niſi omnia debita ipſis fuerint indicantibus perſoluta, triennij tamen ſpatio tabulariorum decet tempus omne concludi. Denique cum peregrinos delegi adque ad ſingulas quaſque prouincias oporteat deſtinari peractis triennij ſpatiis, adque hoc tempore completo, biennio poſt adminiſtrationē in prouinciis reſidere debebunt, obſequia iudicum præſtolantes vt edant rationem torporis adque ſegnitiæ, ac ſubiaceant diſpendiis, quæ communicari hiſdem cum exactoribus conuenit, ſi detrectaſſe fidem prætermiſſis ſuggeſtionibus monſtrabuntur. Dat. XIIII. Kal. Mart. Conſtantinop. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

X. Idem AA. Iouio magiſtro equitum.

Actuariis Palatinorum & comitatenſium numerorū ſenas annonas, ſenum etiam capitum, pſeudocomitatenſium etiam quaternas annonas, & quaternū capitum ex horreorum conditis præcepimus per decennium curam eius officij ſuſtinere, vt perſpicue manifeſteque fides eorum & induſtria conprobetur. quod cum ad nos iuxta numerorum teſtificationem ſuggeſtione excellentiæ tuę peruenerint, honore perfectiſſimatus in palatio noſtro potientur, etiam maiorem gradum dignitatis poſtmodum adepturi. poſt hoc vero beneficium, qui fraudibus ac rapinis minime temperarint, in eos iudiciorum auctoritas exſeratur. Dat. VIII. Kal. Iun. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XI. Idem AA. ad Rufinum PP.

Super numerariis celſiſſimi officij tui aliter eſt noſtra ſententia, quàm diuæ memoriæ Iulianus duxerat ſanciendum. Ille lege propoſita numerarios omiſſo cingulo condicionis conſcios vilioris, neceſſitati publicæ obſecundare præcepit, nos qui malumus obſequia hominum eſſe volūtaria quàm coacta, ſumere cingulum & militiæ ordinem tenere numerarios iubemus: cum ſi in aliquo fraudium ſcelere fuerint depræhenſi, nullo modo poſſint à corporali iniuria vindicari. Dat. Prid. Id. Decemb. Pariſis, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XII. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. omnibus rectoribus prouinciarum.

In prouinciis ſingulis duo tabularij conlocentur quoad vnum fiſcalis arcæ ratiocinium

ratiocinium ad alterum largitionales pertinere tituli iubeantur,ſcituri quod ſi ex alienis quicquam actibus ad alteram partē inlicita fuerit vſurpatione tranſlatum,is qui iudicis culpā diſſimulatione texerit, grauiſſimo ſit ſupplicio ſubiugandus. Dat.III.Kal.April.Conſtantinop. Antonio & Syagrio CONSS.

XIII. Idem AAA.Floro ppō. Poſt alia.

Numerarij non niſi exacto triennij tempore diuinam noſtri numinis purpuram venerentur,capitali ſupplicio ſubiugandi, ſi in fraudem conſtituti vel ſtatuta tempora ſubterfugere voluerint,vel ambitu vſurpare maioris militiæ dignitatem. Dat.XVIII.Kal.Oct.Conſtp. Antonio & Syagrio CONSS.

XIIII. Impp.Arcadius & Honorius AA.Seuero.P.V.

Ne diutius ad cunctorum perniciem actuarij numerariorum conſortiis adiuuentur,inluſtris auctoritas tua cunctos ex numerariis ab actuariorum ſocietate præcipiat abſtinere,adque ab eorū cōmunione diſcedere. Quod ſi hæc moniti cuſtodire neglexerint,hiſdem pœnis,ſe quibus actuarios, non ambigāt ſubiacere. actuarios vero cunctos intra quinquaginta dies vrbis noſtræ terminos conpellat excedere,ſcituros,quòd ſi vltra ſtatutum tempus præſentes fuerint compræhenſi,viginti librarum auri diſpendium ſubituri ſunt. Dat. IIII. Kal.Iul.Niciæ,Honorio A.IIII.& Eutychiano CONSS.

XV. Impp.Honorius & Theod AA.Hypatio magiſtro militū per Orientem.

Ex inſinuatione magnificentiæ tuæ cognitis his quæ à ſcriniariis officij tui crudeliter perpetrantur, dum actuariis ſua prauitate permixta freti poteſtate chartarum rationes eorum pro ſua voluntate perſcribunt, generali lege cenſemus,vt ad exemplum numerariorum,quorum ob fraudes hæc dudum forma proceſſit,à chartarum cura triennio finito pellantur,nunquam ad eam vlterius admittendi, cum his qui ante ab huiuſmodi conſortio quoque pacto receſſerunt,ita ad principatum officij ſi maluerint, præſtolentur, hac pecunia quam actuariis quolibet genere extorſerunt, fiſco vindicanda. quod & in poſterum obſeruabitur,ſi quis ex ſcriniariis eiuſdem officij aliquos cum actuariis contractus habuerit:quoniam hoc collegium conmerciumque pænitus conuenit inhiberi. Dat.XVII.Kal.April.Conſtp.Honorio X.& Theodoſio.VI.AA.CONSS.

XVI. Idem AA.Vitaliano duci Libyæ.

Nemo de numerariis tui officij,ſeu domeſticis, vel ſcriniariis ſiue adiutoribus poſt conpletum ſui temporis actum ad eandem rurſus ſollicitudinem audeat adſpirare,decem auri librarum condemnatione propoſita,ſi hanc violare voluerit ſanctionem, eadem pœna officio quoque propoſita, ſi per ambitionem vel auaritiam ex his aliquid temerari conceſſerit. Dat.VIIII. Kal.Nou. Conſtantinop.Honorio A.XI.& Conſtantio II.V.C.CONSS.

XVII. Impp.Theodoſius & Valentinianus AA.Tauro ppō.

Qui ad numerariorum gradum veniunt in officio tuæ ſedis excelſæ quamdiu eodē funguntur officio,domeſticorū militiā nō adfectēt, ne in alio actu cōſtituti alterius ſacramenti priuilegiis perfruantur.conpleto ſanè triennij tēpore eam tantummodo militiam conſequantur,quæ inſtituto antiquitus more defertur.intra alterius autem triennij metas * altiorem quamcunque militiam ſeu potius dignitatem nullam pęnitus adipiſcendi habeant facultatem,&c. Dat. V.Non.Iul.Conſtp.Theod.A.XIIII.& Maximo CONSS.

P 2

De tabularijs, logografis & cenſualibus. Tit. II.

I. Imp. Conſtantius A. ad Catullinum ppõ.

NVllus omnino ex tabularijs, vel ſcribis, vel decurionibus eorumque filiis in quocunque officio militet, ſed ex omnibus officiis, nec non & ſi intra noſtrum palatium militent necdum impleto quinquennio reperti & retracti protinus curiis officiiſque municipalibus reddantur. Dat. VIII. Kal. Iul. Lauriaco. Marcellino & Probino CONSS.

II. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Artemium Vicarium Hiſpaniarum.

Si qui tabulariorum neceſſitate perfuncti vel adſpirare cœperint ad curias vel vocari, non prius eos ordo ſuſcipiat, quàm fideliter dederint adminiſtratarum ſuo tempore chartularum apud acta rationem. Dat. Kal. Iun. Triu. Valentiniano & Valente II A A. CONSS.

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius A A A. Neoterio ppõ.

Comperimus aliquantos relictis muneribus curiarum ſcribas, ſed & logografos ciuitatum in nomen inrepſiſſe militię, his retractus legem hanc tulimus, ne quis ex hoc hominum numero paria audeat vſurpare: hoc admodum ſufficiente numero militiæ ſubplementis, qui ex vagis veteranorumque filiis vacantibusque potuerit fida peruestigatione conpleri. Dat. IIII. Non. Febr. Theſſalonicę. Gratiano A. V. & Theodoſio A. I. CONSS.

IIII. Idem A A.

Quicunque decurionum ſponte ſe cenſuali miniſterio manciparit, conditionem habeat quam ipſe delegit, depoſiturus ſui ordinis pœnitus dignitatem, ſi eum neceſſitas quæſtioni ſubdendum inuenerit. Dat. XV. Kal. Oct. Conſtp. Richomere & Clearcho CONSS.

V. Impp. Arcadius & Honorius A A. Hadriano ppõ.

Generali lege ſancimus, vt ſiue ſolidis prouinciis, ſiue ſingulis ciuitatibus neceſſarij fuerint tabularij, liberi homines ordinentur, neque vlli deinceps ad hoc officium pateſcat aditus, qui ſit obnoxius ſeruituti. Sed & ſi quis dominorum ſeruum ſuũ ſiue colonũ chartas publicas agere permiſerit, cõſenſum enim non ignorantiã volumus obligari, ipſum quidẽ inquantũ interfuerit publicæ vtilitati pro ratiociniis quæ ſeruo ſiue colono agente tractata ſunt obnoxium adtineri, ſeruum autem conpetentibus affectum verberibus fiſco addici. In præteritũ quoque decernimus cura dominorum præſentari eos qui ratiocinia tractauerint, quorum interfuit ab initio prouidere ne publicis actibus priuata ſeruitia inmiſcerentur, vt tẽporis ſui quiſque rationem poſitus in quæſtione depromat. Dat. VIII. Kal. April. Med. Vincentio & Frauito CONSS.

INTERPRETATIO. *Siue in ſolida prouincia, ſiue per ſingulas ciuitates tabularij fuerint ordinati, hoc eſt, qui rationes publicas tractãt, ingenui à prouincialibus ordinentur: coloni aut ſerui ad hoc officium nullatenus admittantur, quia quibus fides publica committenda eſt, tales eligi debebunt, de quibus querela eſſe non poſſit. Quod ſi dominus colonum, vel ſeruum ſuum tabularium eſſe conceſſerit, pro conſenſu dominus hac multa feriatur, vt quicquid colonus ille vel ſeruus detrimenti admiſerit, hoc dominus ſine mora reſtituat: colonus ille vel ſeruus verberatus, fiſci viribus addicatur.*

De

De priuilegiis apparitorum magiſteriæ poteſtatis. Tit. III.

I. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Artemium correctorem poſt alia.

QVi ſeſe in officiis magiſtrorum equitũ ac peditum militaſſe ac militare monſtrauerint, ab omni nominationis iniuria excuſentur. Eligendi autẽ erunt ſuſceptores è diuerſis officiis etiam ex largitionalibus ciuitatum, qui vtique extra palatiũ degũt. Dat. XIII. Kal. Oct. Aquil. Acc. XV. Kal. Nouem. Salerni, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

De cohortalibus principibus cornicularis, & primipilaribus. Tit. IIII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Conſtantium PPŌ.

QVoniam iniquiſſimè tyrannus cõſtituit, vt qui ex cohortali militia honeſtam miſſionem & vacationem rerum ſuarum meruerint, ciuilibus officiis & curiæ neceſſitatibus inſeruiant: placet hac lege ceſſante eos qui cohortali militia completis viginti ſtipendiis diſceſſerint, ad nulla deinceps ciuilia munera vel curiæ deuocari. quam rem & circa officiales præſidum obſeruari conueniet. Dat. IIII. Kalend. Mai. Conſtantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

II. Idem A. Edicto ſuo ad Afros.

Stationariis primipilarium, quorum manifeſta ſunt loca corã mandatum eſt, vt ſi extra modum aliquid extorſerint, ſciant ſe capite puniendos. prætereа ne carcerem habeant, néve quis perſonam pro manifeſto crimine apud ſe habeat in cuſtodia, néve quis amplius quàm duos agaſones ex prouincia ſecum habeat, vel de Numidia ſibi adiungat, néve ex aliis prouinciis agaſonem habeat, vel qui alicui iam ſtationarij miniſter fuit. PP. VI. Id. Mai. Kartag. Cõſtantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

III. Idem A. ad Bithynos.

Primipilaribus poſt emeritam militiam perfectiſſimatus, vel ducenę, vel centenæ, vel egregiatus dari dignitas poteſt. Dat. XII. Kalend. Aug. Gallicano & Baſſo CONSS.

IIII. Imp. Conſtantius A. Antonio duci Meſopotamiæ.

Iuxta ſuggeſtionem vicarij Meſopotamiæ de his qui officia præſidalia deſerentes ad ſacramenta militiæ adſpiraſſe noſcuntur, iteranda ſtatuti deſideratur auctoritas, ideoque etiamnum iubemus, vt retentis his, qui veteranorũ ſeu militum filij eſſe noſcuntur, ceteros grauitas tua officiis propriis reſtituere non moretur, &c. Dat. IIII. Non. Febr. Limenio & Catullino CONSS.

V. Idem A. ad viros clariſſimos PPŌ. poſt alia.

Beneficiarios in eodem obſequio perſeuerare volumus. & cetera. Dat. prid. Nõn. Mai. Conſtantino A. VII. & Conſtante C. II. CONSS.

VI. Idem A. ad Taurum PPŌ.

Primipilaribus, qui ad paſcendos milites ſollemniter ad limitem deſtinantur grauia ſuſtinentibus detrimenta hoc modo credidimus conſulendum, vt duces qui multa eis extorquere firmantur, nomine munerũ vel ſportulę nihil amplius percipiant, quàm percipiebant à patre noſtrę perennis memoriæ re-

gente Rempublicam,ita vt ſpecies à primipilaribus ipſa pręſtetur,nec in nummum aurúmve dirigatur,ne ſuper inmenſitate pretiorum neceſſitas cōqueren di exſurgat. hac igitur remota iniuria idonei mittantur, qui ex more ſuſceptis omnibus alimoniis militaribus eaſdē peruehere contendant, actis apud rectorem prouinciæ conficiendis, per quæ deſignabitur quantus ſpecierum modus in vſum alimoniæ militaris à primipilaribus prębeatur,& quid ob munera du cibus mittenda vel ſportulam, cuius habet notitiam officium præſidale. Dat. epiſtula præfecto,cui hæc ſacra fuerat ante lata. XI. Kal. Iun. Mediolani, Datiano & Cereale CONSS.

VII. Idem A. ad Taurum PPŌ.

Beneficiarij vel officiales rationalis ſi exhibitione curſus ſeu primipili neceſſitate neglecta,interuerſa etiam ratione fiſcali ad eccleſias putauerint tranſeundum,curialiū retrahantur exemplo. Si verò obnoxij ratiociniis vel neceſſitatibus non ſint ſub notione iudicum officiis conſentientibus,ſi id probabilis vitę ſtudium poſtularit, transferantur, nec ceſſionem metuant facultatum. Quod ſi clandeſtinis artibus putauerint inrependum,ad curialium ſimilitudinem duas cōcedant liberis:aut ſi proles defuerit,propinquis è propria ſubſtantia portiones,tertiam ſibimet retenturi.Sin vero propinquorū neceſſitudo defuerit,geminę portiones officiis,in quibus militant,relinquātur,portione tertia tantummodo retentata. Dat.IIII.Kal.Sept.Tauro & Florentio CONSS.

VIII. Impp.Valentinianus & Valens AA.ad Mamertinum PPŌ.:poſt alia.

Qui in proconſulum, conſularium,correctorum,vel præſidum officiis ita ſtipendia merentur,vt reipublicæ partes pro virili captu ſpernui laborū procurent,ſi curſui veredorum obnoxij vel paſtui primipili,militiam clariorē aditu obſtricti itineris occupauerint,ita infulas adfectati honoris admittēt,vt neceſſitatem vetuſtæ procurationis agnoſcāt. Liberi verò eorum ſi ab ineunte æuo alterius gradus ſacramēta meruerint, paternæ neceſſitatis condicione nō aliàs fatigentur,quàm ſi adhuc eos loci quamquam altioris,tamen eiuſmodi docebitur retinere menſuram,vt parua contumelia dignitatis paterni muneris ſubdantur inpenſis. & quoad huiuſmodi homines in his prouinciis militabunt, quos aut primipili paſtus, aut neceſſitas veredariæ non adigat functionis XXV. eos ſtipendia à nexu curialis nominationis abſoluant,liberis eorum ea condicione obnoxiis municipum coṁplexui relinquendis ſi militiæ detrectauerint voluntatem. Suſcribendarij verò,tabularij,diurnarij,logografi,cenſuales, ſi & cenſu opulenti erunt & exercitatione, quantulacūque eruditionis,poſt emenſum munus ea condicione curiis adgregentur,ſi cum in officiis eſſent viliori bus, nulla eos ſuppliciorū macula turpauerit. & quoniam infinitum eſt viritim cuncta complecti,hoc quaſi generale concluſio legis amplectitur, vt quicumque alij ſine defenſione prędictorum priuilegiorū in quibuſlibet vrbibus, oppidis,municipiis repperiantur, pro captu virium & mediocritate cenſuum curialia officia ſuę ſortis agnoſcant,& cetera. Dat. III. Id.Mai. Hadrianopoli, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VIIII. Idem AA. ad Probum PPŌ.

Secundum diui Iuliani ſtatuta ſportula duci in quinquaginta libras argenti non ab vno primipilari, ſed ab vniuerſis pariter inferatur, nihilque amplius duces

duces ſportulæ ſollemnis prętexto conentur exculpere. Dat. VIII. Kal. April. Triu. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

X. Idem AA. ad Dracontium Vicarium Africæ.

Principes ſeu cornicularios ſtationes quæ perſonis ſuis merito deferuntur, non aliis vendere, ſed ipſos potiſſimu his adminiſtratiũculis perfrui iubemus. Quòd ſi poſt paſtum primipili de his putauerint nundinandũ, nõ alteri quam adiutoribus ſuis, & tamẽ his ipſis qui numquam eiuſmodi ſtationes egiſſe doceantur, habeãt libertatem licentiamque vendendi. Dat. III. Kal. April. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XI. Idem AA. Feſto Conſulari Syriæ.

Solita cohortalibus Syriæ priuilegia quę à diuo Diocletiano porrecta ſunt anque conceſſa, nos quoque porreximus, ac iubemus eos non ad ſollicitudinẽ vaſtagę, non ad functionem nauicularium deuocandos, non inuitos curialibus cœtibus adſcribendos, verũ peracto labore militiæ paſtus primipili competenti ſedulitate functione tranſacta pęrogatiuam his recuſationis offerimus. Dat. VI. Non. Octob. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XII. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Probum PPÕ. Poſt alia.

Officia rectorum prouinciarum tuæ magnificentiæ litteris volumus admoneri, vt ſuſceptos in officio proprio vel probatos cohortium nomine legionũmve priuilegiis æſtiment inſerendos. Dat. XVI. Kalend. Iun. Modeſto & Arintheo CONSS.

XIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Seuerum PPÕ.

Primipilarium liberos ſacramentis, anque militiæ, quæ eorũ maioribus fuerat claſſos ad vltima quidem apparitionis & eandem neceſſitatẽ minime deuocamus:† auriis tamẽ quas tempus efflagitat iuuare rempublicam ſtatuimus expenſis. Dat. III. Non. April. Med. Antonio & Syagrio CONSS. †auxerijs

XIIII. Idem AAA. ad Proculum comitem Orientis.

Qui relicto principatus officio quod gerebat ad Senatoriæ dignitatis nomẽ ambiit, propriæ redditus militiæ plumbatis cohercendus eſt. Dat. prid. Non. Iul. Conſtp. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

XV. Idem AAA. ad Neotherium PPÕ.

Si apparitor diffugerit criminoſus, edictũ quo reuocari poſſit adiecta condicione legibus ſubſequatur, cui niſi fuerit ſatisfactum, merito in latitantem à iudice pro qualitate peccati ſentẽtia proferetur. veniam enim talibus nos promittimus non daturos, vt ſaltem huiuſmodi oraculi ſanctione perterriti, cùm de indulgentia deſperare cœperint, aut ſcelera nulla committant, aut nouerint crimina nec fugæ latebris nec indulgentiis relaxanda. Dat. prid. Id. Iun. Med. Arcadio A. I. & Bautone CONSS.

XVI. Imppp. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius AAA. Tatiano PPÕ.

Ordinariorum iudicum apparitores, qui vel ſpeculatorum vel ordinariorum adtigerint gradum, nullo annorum numero, nulla ſtipendiorum contemplatione laxentur, priuſquam primipili paſtum digeſta ratione compleuerint.

Quòd ſi ante debitum locum, qui huic functioni habeatur obnoxius, vel ægri corporis labem, vel defeſſæ ſenectutis extrema ad impetrandam quietem crediderit prætendenda; non prius otio condonetur omne quod primipilo debetur expenderit. eos etiam qui pro ſceleribus ſuis ſoluto militiæ cingulo addicuntur infamiæ, ne integro peculio ſub hac occaſione lætentur, ita condignæ vltioni volumus ſubiacere, vt functioni quoque quæ extrema militiæ debebatur, nihil ex eorum facultatibus ſubtrahatur. Dat. III. Non. Mai. Mediol. Timaſio & Promoto CONSS.

XVII. Idem AAA. Cynegio PPŌ. per Orientem.

Cum ante placuiſſet, vt à primipilaribus ſecundum diſpoſitionem diui Gratiani ſpecies horreis eroganda comitatenſibus militibus ex more deferrentur, limitaneis verò pretia darentur: nunc placuit, vt quæq; ad officium inluſtris per Illyricum præfecturæ cum certa taxatione, id eſt, pro octoginta libris laridę carnis, pro octogenis etiã libris olei, & pro duodenis modis ſalis ſinguli ſolidi perferantur. Dat. v. Kal. Iul. Timaſio & Promoto CONSS.

XVIII. Imppp. Theodoſius, Arcadius & Honorius AAA. Rufino PPŌ.

Ex his qui de numero comitianorũ, vel ex apparitione culminis veſtri conſulari officio deputati ſunt, nullus ambiendi & transfugiendi in alterius militię ordinem habeat facultatem. Dat. III. Kalen. Iun. Heracliæ, Arcadio A. III. & Honorio II. AA. CONSS.

XVIIII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Euthymio Vicario Aſiæ.

In ſpeciebus primipilaribus adærandis eadem pretiorum taxatio ſeruetur, quæ in venalibus publicis poterit repperiri. is enim qui excedere præcepta noſtra temptauerit, ſeuera iudicis ſententia cohercebitur. Dat. v. Kalend. Mart. Conſtp. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

XX. Idem AA. & Theodoſius A. Anthemio PPŌ.

Quicunque ad chartas vel tabulas, vel quodcunque aliud miniſterium cohortalis optauerit, non ante accedere permittatur, niſi eius nomen matriculis receptum primitus fuerit: pœna propoſita his, qui contra ſtatuta cæleſtia crediderint ſuſcipiendos aliquos aut quodlibet eis officiũ iniungendum & adtinendis his nihilominus in officio; qui etiã poſt hęc pręcepta meditatione, quadam futuræ fraudis olim fortaſſis ita eorum ordinum actibus interfuerũt, vt obtentu non dati militiæ nominis liberum ſibi cum id expediſſent præcogitarẽt abſceſſum. De his ſanè qui huiuſmodi artib. antehac ſibi euitãda officia, reſcriptorum impetratione crediderint, id ſtatuimus, vt reſcriptis quæ ad tuę ſublimitatis iudiciũ emittuntur, nullis pręterea ad alios iudices elicitis eos vti patiamur, vel ſi obreptio aliqua fuerit impetrata, à nullo alio iudice ſuſcipiatur. Dat. XVII. Kal. April. Conſtp. DD. NN. Honorio VII. & Theodoſio iterum AA. CONSS.

XXI. Impp. Honorius & Theodoſius AA. Anthemio PPŌ.

Polychronio qui ex primipilaribus in memoralium ſcrinia irrepſit, condicioni propriæ reſtituto, generali lege decernimus omnes, qui ex huiuſmodi condicione palatinis ſemet indecenter inſeruerunt obſequiis, omiſſis adſignari natalibus atque omnes quorũ intereſt huius rei ſollicitudo obſeruare, ne quis deſertis adſuetis officiis ad palatina vnquam ſacramenta adſpiret. Dat. prid. Non. April. Conſtp. Varane v. c. CONS.

XXII. Idem AA. Seleuco ppõ.

Quicunque poſt militiam prouincialis officij, vel certè adhuc militans ad maius priuilegium militiæ ditatus ſpoliis prouincialium properauit, abſolutus ſacramento eius militiæ originario ſolo, atque ſtatus ſuis reddatur obſequiis, neque hiſdem in futurum nulla adtemptandi maioris ſplendoris officij, atque ſacramenti poteſtas ſit. Data Prid. Kal. Mart. Rau. DD NN. Honorio VIII. & Theodoſio V. AA. CONSS.

XXIII. Idem AA. Euchario proc. Africæ.

Quia plurimi conſuetam proconſularem ceterorumque iudicum fugientes militiam diuerſis palatinis ſeu illuſtrium poteſtatum officiis ſe ſociaſſe dicuntur, decernimus omnes abſolutos cingulo militię ad propriam functionem reduci. In futurum ſanè pręcipimus, vt ſi quis conprehenſus ad militiam palatinam adſpirare aliquibus indiciis adprobetur, in æternum mancipatui vel ſuſceptioni ſocietur non ante ex eius officij conuerſatione remouendus, quàm vitæ finis huiuſmodi ſententia eundem potuerit liberare. Dat. Prid. Kal. Mart. Rau. Honorio VIIII. & Theodoſio V. AA. CONSS.

XXIIII. Idem AA. Probo Com.

Quiſquis in officio palatino apparitor, vel exutus eodē munere, ex proconſulari officio vel ordinarij iudicis potuerit repperiri, ſublatis militiæ priuilegiis functioni propriæ regioniq́ue reddatur. Dat. Prid. Kal. Mart. Rau. DD NN. Honorio VIIII. & Theodoſio V. AA. CONSS.

XXV. Idem AA. Liberio PP.

Quicunque ex diuerſis officiis omnium moderatorum officiales contra vetitum altioris militiæ gradum indebitè obtinuiſſe noſcuntur, in propria reuocentur officia. Vniuerſos igitur apparitores, quos extra conſcientiam tuam vel ſtipendiorũ meritũ claruerit ad militiã conuolaſſe, præcipimus reuocari, ſimilique præceptione diuerſorum iudicum officiales antiquæ militiæ reſtitui, &c. Dat. VI. Kal. Dec. Rau. Honorio VIIII. & Theodoſio V. AA. CONSS.

XXVI. Idem AA. Anthemio ppõ.

Si quis è grege cohortalinorum vrguente criminis inſectatione ſtipendiis fuerit exemptus, aut otio traditus quietis artibus inmoretur, aut ſi ad priſtina ſacramenta precum miſeratione maluerit repedare indultum noſtræ maieſtatis oraculum ampliſſimæ tuæ ſedi offerat allegãdum, ſanctione hac edictis propoſitis diuulgandum, vt prouinciarum iudices ſciant, ſi quas cæleſtes præſcribtiones ſuper reddenda militia elicuerit prouincialis apparitor, quas non ante pręcelſa ſedes tua librauit, auditionem huius legis interceſſione depulſam. Dat. XIII. Kal. Mart. Conſtp. Honorio X. & Theodoſio VI. Augg. CONSS.

XXVII. Idem AA. Euſtathio ppõ.

Pro ſingulis libris argenti, quas primipilares viris ſpectabilibus ducibus ſportulę gratia pręſtant, quaterni ſolidi prębeantur, ſi non ipſi argentum offerre ſua ſpōte maluerint. Dat. XIII. Kal. Iul. Conſtp. Hon. XIII. & Theod. X. AA. CONSS.

XXVIII. Idem AA. Aſclepiodoto ppõ.

Valentinianę ceterarumque legum, quæ diuerſa ſuper temporibus vſurpatę militię ſtatuerũt, auctoritate ceſſante, hęc pręcepimus obſeruari. primũ, vt neq; curialis neq; cohortalinus, neq; curialis aut cohortalini filius cōdicione deſerta ad

ad aliam audeat adſpirare fortunam, cui maiorum ſuorum exempla præiudicant. Dein ſi quis memoratarum condicionum laqueis irretitus ad militiam armatam per ſubreptionem vel inlicitum patrocinium tranſierit,& id curia ex qua tiro ortus eſt, per decemnium iugiter ſiluerit, vt is qui in caſtris ſine aliqua fortunæ priſtinæ conuentione inceſſanter ſtipendia meruerit deſignata, & ſtrenue ſuſceptis armis inſudauerit, minime conueniatur vlterius, ſed priuilegia & præmia viri fortis expectet,&c. Dat.xv.Kal.Iun.Conſtp.Aſclepiodoto & Mariniano vv.cc. conss.

xxviii. Impp.Theodoſius & Valentinianus aa.Florentio ppõ.

Hi quorum nomina excellentiæ tuæ ſuggeſtio comprehendit, omneſque qui exprimipilariis ex quacunque prouincia quamlibet militiã cõtra licitum præſumpſerunt, etiamſi obtinuiſſe eam ſpeciali adnotatione noſtræ indulgentiæ videantur, ſpoliati cingulo ad priorem ſtatum & condicionem priſtinam reuocentur, omni aditu cuiuſlibet dignitatis ita huiuſmodi condicioni præcluſo, vt non ſolum impetratis iam beneficiis careant, verumetiam ſi quid poſtmodum elicere temptauerint, id omne in irritum deuocetur. præceptis enim veſtris & publicis vtilitatibus in perpetuum debent eſſe ſubiecti, nec exſequendarum neceſſitatum munia declinare. Dat.vi.Id.Iul.Conſtp.Felice & Tauro conss.

xxx. Idem aa.Iſidoro ppõ. Poſt alia.Eodem exemplo Eubulo ppõ Illyrici.

Si cohortalis apparitor aut obnoxius cohorti ad vllam poſthac adſpirauerit dignitatem, ſpoliatus omnibus impetrati honoris inſignibus, ad ſtatum priſtinum reuocetur, liberis etiam in tali eius condicione ſuſceptis fortunæ patriæ mancipandis. Si qui vero cohortalis vel ſubiectus cohorti vllã ante hanc legem geſſit militiã, aut cœptam dudũ etiam nunc gerit aut cauſidicinam in foro ampliſsimæ præfecturę Orientis atque Illyrici vel vrbano profitetur iudicio, in eodem latarum pridem conſtitutionum ſanctio obſeruetur. poſt hanc verò legem ſi quis ex his auſus fuerit vllam affectare militiam, nulla præſcribtione temporis muniatur, ſed ad condicionem propriam retrahatur, ne ipſe vel eius liberi poſt talem ipſius ſtatum procreati, quod cohorti debetur, valeant declinare. Dat.iii.Non.April.Conſtp.Iſidoro & Senatore conss.

De curſu publico, angariis & parangariis. Tit. V.

i. Imp.Conſtantinus a.ad Conſtantium.

SI quis iter faciens bouem non curſui deſtinatum ſed aratris deditum duxerit abſtrahendum per ſtationarios & eos qui curſui publico præſunt, debito vigore correptus aut iudici ſi pręſto fuerit offeratur, aut magiſtratibus municipalibus competenti cenſura tradatur, eorumque obſequio tranſmittatur, aut ſi eius fuerit dignitatis, vt nequaquam in eum deceat tali vigore conſurgere, ſuper eius nomine ad noſtram clementiam referatur. qui enim explicauerit mãſionem, ſi forte boues non habuerit, inmorari debet, donec fuerint exhibiti ab his qui curſus publici curam egerunt, nec culturæ terræ inſeruientes abſtrahere. Acc.xi. Kal. Feb. Caralis, Conſtantino a. iiii.& Licinio iiii. conss.

ii. Idem a.ad Titianum.

Quoniam

Quoniam plerique nodoſis & validiſſimis fuſtibus inter ipſa currendi primordia animalia publica cogunt quidquid virium habent, abſumere, placet vt omnino nullus in agitando fuſte vtatur, ſed aut virga aut certe flagro, cuius in cuſpide infixus breuis aculeus pigreſcentes artus innocuo titillo poterit admonere, non vt exigat tantum quantum vires valere non poſſunt. Qui contra hanc fecerit ſanctionem promotus regradationis humilitate plectetur, munifex pœnam deportationis excipiat. Dat. Prid. Id. Maij. Sabino & Rufino CONSS.

III. Idem A. ad Acindinum ppō.

Præſidibus & rationalibus ceteriſque quibus propterea reſpublicæ & annonas & alimenta pecoribus ſubminiſtrant vſurpandi agminalis ſeu parauerredi licentia derogetur: quibus illud quoque licere non patimur, ne quid de prouincialibus citra ordinem poſcant, niſi hij tantum quorum fides cognita eſt, cùm vſus neceſſitatis exegerit. veſtræ verò grauitatis vbi ratio exegerit curſus publicus præſto eſt, quibus ſi à publico itinere aliqua militari via deuertendum fuerit, vbi euectio non erit, publicis vtemini agminalibus, ſed modicè & temperate tantum ad vſum proprium neceſſariis. Quæ res ſi neglecta fuerit, vobis æſtimationis veſtræ notam incurrentibus, præſides periculum ſuſtinebunt, cum ſuper hac re exploratores iam miſſi ſint. Quę enim mala noſtris prouincialibus inferantur, conici ex eo etiam poteſt, quod noſtris itineribus quos publica vtilitas monet, magna atque anxia diſpoſitione vix vicenorum agminalium numerus ſubminiſtrari queat. PP. XV. Kal. Mart. Conſt. A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

IIII. Idem A. Menandro.

Certis nuntiis compertum eſt, quod plures veluti ſibi ac neceſſitatibus propriis petitas angarias taxato pretio diſtrahunt. quamuis itaque rarò poſthac & non niſi merentibus euectiones prębendæ ſint, omnes tamen qui vbique ſunt, curſus publici obſeruatione deſtricti, inquirant ſi quis in hoc genere criminis poſſit intercipi, vt emptor & venditor in inſulam relegetur: illis etiam, qui obſeruare iuſſi ſunt, pro diſſimulatione vel neglegentia idem ſupplicium luituris. Non improbum tamen eſt, ſi is qui angarialem habet copiam ad tutelam vitæ vel laborem adeundum itineris pro ſolacio ſibi quendam ſociauerit. namque hoc factum meretur veniam, nec latere poterit explorãtes, illud pœna ſuperius dicta plectendum eſt. Super qua re proconſules, rectores prouinciarum, præfectos vehiculorum, adque omnes, qui curſui publico præſunt, admoneri conueniet. Dat. x. Kal. Iul. Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

V. Idem A. ad Muſonianum ppō.

Iamdudum noſtræ clementiæ iuſſa exſiſtunt, vt rectoribus prouinciarum euectionum faciendarum copia denegetur, quoniam curſui publico magna infertur pernicies, ſi hæc licentia latius panderetur, ideoque hoc ipſum repetimus quod ante placuerat, ac iubemus eos auctoritatis tuæ litteris commoneri, vt iuſſis parere feſtinent. Dat. VIII. Kal. Aug. Conſt. A. VII. & Cõſtantio C. CONSS.

VI. Idem A. Magno agenti vicariam præfecturam.

Hoc interdicto prohibemus, ne quis agminales ac parauerredos æſtimet poſtulandos. in eos enim qui hoc temere præſumpſerint, vindicari acrius oportebit iuſſione noſtra cunctis prouincialibus intimata. Dat. Kal. Aug. Conſtantino A. VII. & Conſtantio C. CONSS.

VII. Imp. Conſtantius A. Olybrio proc. Afric.

Parauoredorum exactio patrimonia multorum euertit, & pauit auaritiam nõnullorum. Ideoque prelata iuſſione noſtra prouinciarum rectores excellentia tua commoneat, vt exceptis agentibus in rebus, qui ad mouendum militem mitti conſueuerunt, quiſquis alius parauoredum exegerit, non ei cedat inpune, ſed nec illi qui dederit. Dat. III. Non. Aug. Antiochiæ, Conſtantio A. VII. & Conſtantio Cæſ. Conſſ.

VIII. Idem A. ad Taurum ppõ.

Euectiones ab omnibus poſtulentur quacunque conſpicui fuerint dignitate. non enim debet eſſe vnquam efficax vſurpatio, quę poſsit animalibus publici curſus inferre perniciem. Quod ſi quis putauerit eſſe reſiſtendum, & ſine euectione iter facere detegitur, vbi repertus fuerit, eundem iuſsimus detineri, ac de eius nomine ad prudentiam tuam & ad Muſonium clariſsimum virum comitem & magiſtrum officiorum referri ſtatuimus, redæ mille pondo tantummodo ſuperponi, birotæ ducenta, veredo triginta. non enim ampliora onera perpeti videntur. octo mulæ iungantur ad redam ęſtiuo videlicet tempore, hiemali decem, birotis trinas ſufficere iudicauimus, adque hæc cuncta regionibus præſtitutos curare præcepimus, pœna eis propoſita. Dat. VIII. Kal. Iul. Med. Conſtantio A. VIIII. & Iuliano Cæſare II. CONSS.

VIIII. Idem A. ad Taurum ppõ.

Miranda ſublimitas tua nullos euectioni dies addendos eſſe cognoſcat, nec paſsim redarum tractorias vel euectiones birotum faciat, & Agentibus in rebus tua ſublimitas tribui vel fieri euectionem vetamus. ſufficere namque poſſe cõfidimus, quę hiſdem à nobis vel magiſtris officiorum comitatus noſtri iuſsis neceſſaria habita ratione præbentur. Dat. VIII. Id. Decemb. Med. Conſtantio A. VIIII. & Iuliano Cæſare II. CONSS.

X. Idem A. ad Flauianum Proc. Africæ.

Nulli de cetero ſubiunctorio priuato animalia publica præbeantur, nec rei huiuſmodi facultas mulionibus relinquatur, ſed penitus conquieſcat. Dat. VI. Kal. Nouemb. Sirmio poſt CONSS. Conſtanti A. VIII. & Iuliani Cæſ. II.

XI. Idem A. Helpidio ppõ.

Ne quis poſt hanc legem amplius quàm duas angarias & hoc eorum ſi qui ægri ſunt cauſa vſurpare conetur, cùm ad deſtinata proficiſcitur, ita tamen vt pro ſingulis angariis bina tantum boum paria conſequantur. Si qui poſt hanc legem amplius mouerit, in maximam ſe reprehenſionem ſciat eſſe venturum. Dat. XVI. Kal. Decemb. Indictione IIII.

XII. Imp. Iulianus ad Mamertium ppõ.

Quoniam curſum publicum fatigauit quorundam immoderata præſumptio & euectionum frequentia, quas vicaria poteſtas & præſidum atque conſularium officia prorogare non deſinunt, curam ac ſollicitudinem huius rei nos ſubire conpulſi faciendarum euectionum licentiam cunctis abduximus. Exceptis igitur vobis nulli euectionem licebit facere de cetero, ſed vt neceſsitates publicę impleantur, vicariis denas vel duodenas euectiones manu mea perſcribtas ipſe permittam. Præſidibus verò binas annuas faciat veſtra ſublimitas, quibus ad ſeparatas prouinciarum ſecretaſq; partes neceſſariis ex cauſis officiales ſuos

dirigere

dirigere poſſint. Sed his quoque noſtra etiam manſuetudo euectiones ſingulas dabit, vt ad nos referre poſſint, cum id fieri neceſſitas quædam exegerit. Acc. VIII. Kal. Mart. Syracuſis, Mamertino & Neuitta CONSS.

XIII. Idem A. ad Mamertinum ppõ.

Ad ſuggeſtionem comitis adque eorum, qui largitionibus præſunt, inlationi ſpecierum largitionalium conpetentes euectiones rectores prouinciarum cùm abſit vicarius facere debent: quod vniuerſis rectoribus tua ſublimitas indicare non differat. Acc. XII. Kal. Iul. Mamertino & Neuitta CONSS.

XIIII. Idem A. ad Mamertinum ppõ.

Qui contra adnotationem manus noſtrę plures † euectio continebit, veredos † crediderit vſurpandos, capitalem rem feciſſe videbitur. Etſi inſtantis neceſſitatis gratia non retineatur quis, tamen ille ſit ad cenſuræ tuæ cum ad ſerenitatis noſtræ conſcientiam referendum eſt. & quamquam quid ſit parhippus & intelligere & diſcernere ſit procliue, tamen ne forte interpretatio deprauata aliter hoc ſignificet, ſublimitas tua noſcat parhippum eum videri, & habendum eſſe, ſi quis vſurpato vno vel duobus veredis quos ſolos euectio continebit, alterum tertiumve extra ordinem commoueat. Nihil autem intereſſe debet, nec ad crimen vocari, vtrum agens in rebus ſuo, án ne mulionis itineri ſubiugando modò euectionis datæ formam & licentiam non excedat. Dat. V. Id. Sept. Mamertino & Neuitta CONSS.

XV. Idem A. ad Auitianum Vicarium Africæ.

Mancipium curſus publici, diſpoſitio proconſulis, forma teneatur. neque tamen ſit cuiuſquam tam inſignis audacia, qui parangarias aut parauêredos in ciuitatibus ad canalem audeat commouere, quominus marmora priuatorum vehiculis prouincialium transferantur, ne otioſis ædiũ cultibus prouincialium patrimonia fortunæque lacerentur. Dat. VII. Kal. Nou. Antiochiæ, Iuliano A. IIII. & Salluſtio CONSS.

XVI. Idem A. ad Mamertinum ppõ.

In prouincia Sardinia, in qua nulli pæne diſcurſus veredorum ſeu parauueredorum neceſſarii eſſe noſcuntur, ne prouincialium ſtatus ſubruatur, memoratum curſum pænitus amputari oportere decernimus, quem maximę ruſtica plebs id eſt pagi contra publicum decus tolerarunt. Excellens igitur auctoritas tua officio præſidali neceſſitatem tolerandę huiuſmodi exhibitionis imponat, aut certe ſi hoc exiſtimant oneroſum, ſuis animalibus vti debebunt, quotiés eos commeare per prouinciam neceſſitas publica perſuaſerit. Sane angariarum curſum ſubmoueri non oportet propter publicas ſpecies, quæ ad diuerſos portus deferuntur. Proinde conſiderata rerum neceſſitate, pro locorum ſitu atque itineris qualitate tantum numerum angariarũ collocari oportere decernas, quantum neceſſarium eſſe adhibitæ pleniſſimæ deliberationes ſuaſerint. Dat. VII. Kal. Decemb. Antiochiæ, Iuliano A. IIII. & Salluſtio CONSS.

XVII. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Menandrum.

Vehiculis nihil vltra mille librarum menſuram patiemur inponi, ita vt veredariis, vt habeant quod his triginta libras equis vehere conceſſimus. quidquid igitur ſupra menſuram exſuperare conſtiterit, ad diſpendium eius qui in legem conmiſerit, fiſco conueniet adſcribi. Illud ſanè, vt pænitus enormium vehiculo-

rum vſus intercidat, ſanciendum eſſe decernimus, vt quiſquis opificum vltra hanc quam præſcribſimus normam vehiculum crediderit eſſe faciendum, non ambigat ſibi ſi liber ſit, exilij pœnam: ſi ſeruus, metalli perpetua ſupplicia ſubeunda. Dat. Prid. Id. Mart. Med. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XVIII. Iidem A A. ad Mamertinum ppō.

Si quando præpoſitus largitionum ſpecies tranſmittendas neceſſarias eſſe ſuggeſſerit, ac breuem diuerſarum † ſpecierum cui ſubuectio † vehiculorum poſcitur deſignauerit, a præſidibus diuerſorum officiorum euectio competens præbeatur. illud etiam ſublimitas tua obſeruari omni cautione præcipiat, ne amplius in ſingulis quibusque carpentis quam bini aut vt ſummũ terni homines inuehantur, quos tamen directarum rerum cuſtodes vel proſecutores eſſe conſtiterit. Dat. III. Id. Maij. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

† χ directarum
† χ directo rum

XIX. Iidem A A. ad Symmachum P.V.

Magnifica ſedes tua euectionum faciendarum arbitrium in publicis tantum cauſis vſurpet. Verum ingenti procurabitur cautione, ne parũ conſiderata facilitas ita publicis incipiat viſceribus imminere, vt fatigatione nimia pœnitentiam huius conceſſionis ſuſcipere cogamur. Dat. VIII. Kal. Iul. Philippopolim, Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XX. Iidem A A. ad Florianum Comitem R.P.

Iuxta Diui Iuliani conſultiſſimam legem ad transferendas largitionum res neceſſarias competentia iudices euectionum ſubſidia perferant. Illud quoque adiectum eſt ne quidquam oneris vehiculis publicis cumulatius quam ratio fiſcalis poſceret ſuperponeretur, ſi quidem non amplius in ſingulis quibuſque vehiculis quam binos aut vt ſummum ternos ſedere præceptum ſit. Dat. Prid. Id. Sept. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XXI. Iidem A A. ad Artemium.

Competenti ratione prohibemus, ne hi qui familiæ præſunt nouum rapinarum aut fraudium genus exerceant, vt pro rotarum tritura ac miniſteriis pecuniam ab angariatum præbitoribus poſcant. Pro rotis igitur & pro angariis præbitores diſpendia nulla patiantur. Dat. III. Kal. Oct. Aquileiæ Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XXII. Iidem A A. ad Voluſianum P.V.

Cunctos iudices laudanda tua ſinceritas monebit, vt minime quoſque tranſire patiantur antequam ſeriem euectionis aſpexerint, & congrua ſubnotatione dimiſerint. Sane cuiuſcunque fuerit dignitatis qui noſtra interdicta calcauerit, retentetur, dum ſuper ipſius nomine ad manſuetudinem noſtram querella dirigatur, cui vindicta non deerit. In eos autem protinus vltio competens exſerenda eſt, quos ſinceritas tua pro loco graduque militiæ ibidem coerceri poſſe crediderit. Præterea illud adiungimus vt parhippum vel auertarium nullus accipiat, nullus impune præſumat, niſi cum noſtræ ſerenitatis arbitrio aliqua neceſsitate cogente vir inluſtris magiſter officiorum textui euectionis addiderit.

addiderit. Prolata literis ſub die XII. Kal.Mart.Rom.Accepta IIII.Kal. Apr. Venabri, Conſulatu Valentiani & Valentis AA.

XXIII. Iidem AA.Mamertino PPŌ.

Ad procurationem clabularij curſus eligendi ſunt ex eo hominum genere, qui in prouinciis comitiuæ & præſidatus,aut rationū epiſtulis honorariis nixi ab omni ſe ciuilium & publicorum officiorum miniſterio remouerunt: his tamen ab hac moleſtia ſegregatis,qui legationum reuerentia principalium beneficiorum iudiciis honorem ipſis principibus tradentibus ſunt adepti, vel qui emeritis officiis palatinis miſſione donati ſunt. Locandi autem erunt per ſingulas manſiones vel longius,ſinceritas tua procurationem eorum exiſtimauerit porrigendam. in quo negotio ſi quid neglectum ſecúsve geſtum fuerit, ad eorum quidquid peccatum erit crimen inuidiamque referetur. Quanto autem tēpore vnuſquiſque iniuncti officij ſarcinam debeat ſuſtinere, celſitudinis tuæ arbitriis relinquimus ſanciendum: qui viri & euectiones commeantium exactiſſima cura inſpicere debebunt, & animalibus alimenta quæ fiſcus noſter ſuggerit miniſtrare. Dat.VI.Id.Mar.Med. Valentiniano & Valente AA.CONSS.

XXIIII. Iidem AA.ad Buleforum Conſularem Campaniæ.

Nonnullos id agere compertum eſt, vt ſi forte detecta † fuerint animalia, quæ vehiculis deputata ſunt,veredorum numerum qui alteri ſeruiunt neceſſitati ad redas quibus vtuntur vſurpent. Hanc licentiam per mancipes locorum omnifariam prohiberi conueniet,vt ſi quis extiterit, qui formam noſtræ ſanctionis excedat,cuiuſcumque fuerit dignitatis tamdiu reſiſtere ac reſidere cogatur quamdiu animalia quibus iter peragat reuertantur. Dat.VIIII. Kalen. April.Med. Valentiniano & Valente AA.CONSS. †x defecta

XXV. Iidem AA.ad Symmachum correctorem Lucaniȩ & Brittiorum.

Compertum eſt vſurpatione quorundam in publici curſus damna graſſante,ab itinere ſolito deuiari.proinde ſi quis iter faciens cuiuſcumque dignitatis fuerit militans ab itinere recto deuerterit,quingentis paſſibus pœna in eum competens proferatur,& ad noſtram ſcientiam referatur. Dat.VIII.Kal.April. Med.Valentiniano & Valente AA.CONSS.

XXVI. Iidem AA.ad Mamertinum PPŌ.

Curſus mancipes clabularij ex quo genere hominum debeat ordinari aper tiſſima lege decreuimus,quorum ſi prædictæ numerus functioni non potuerit occurrere,curiales ad hoc munus ſunt vocandi. Dat.VI. Kal.Mai. Valentiniano & Valente AA.CONSS.

XXVII. Iidem AA.ad Fortunatum Conſularem Pannoniæ Secundæ.

Neque plures parhippos dimittendos, nec emenſis euectionibus dandam cōmeandi cuiquam facultatem grauitas tua cognoſcat. In eo autem ne admonitionem quidem adhibendam putamus, vt à nullo omnino curſus publicus ſine euectionis auctoritate moueatur. Dat.V. Kalend. Iun. Med. Valentiniano & Valente AA.CONSS.

XXVIII. Iidem AA. ad Probum PPŌ.

Quod iam Gallis prodeſt,ad Illyricum etiam Italiæque regiones conuenit redundare,vt non amplius reda quam mille pondo ſubuectet,& angariȩ mille quingenta ſufficiat,veredo vltra triginta nullus imponat. Directa V. Kalend.

Ian.Sirmio Valentiniano & Valente A A. CONSS.

XXIX. Iidem A A.ad Domnum Conſularem Siciliæ.

Hi tantum parhippum præſumant quibus nos ipſi in euectione quam facimus veredum cum parhippo tribui iuſſerimus. Si quis vero citra noſtræ adnotationis indultum id licenter exegerit,ſeueriſſimæ ſubiaceat vltioni. Dat. IIII.Non.Decemb.Triueris,Poſt Conſſ.Lupicini & Iouini VV. CC.

XXX. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus A A A. ad Viuentium PP Ő.

Perſpicue ſancxeramus,vt in carpentis redarum menſuram ſubditam nullus excederet,& nemo amplius redæ quam mille pondo, angariæ quam mille quingenta,veredo quam triginta auderet imponere,ideoque ad Inl. Magiſtros equitum & peditum ſcripta porreximus, vt per loca quæ huiuſcemodi obſeruationis excubiis munienda ſunt,ſollicitos protectores diligentesque conſtituant,quo idem & menſuram vehiculorum & vim onerum ſemper inſpiciat, nihilque fieri contra hæc iura patiantur. Quinetiam quotienſcunque aliquis fuerit inuentus exceſſiſſe legem vel vehiculi inormitate vel ponderis:quemlibet locum,quamcumque ille protulerit dignitatem,quidquid vltra mẽſuram eſſe cõſtiterit,apud ſe protector qui inſolentiam depræhenderit retentabit,donec ſuper eo qui interdicta contempſerit ad clementiam noſtram relatio dirigatur. Dat. VIIII. Kal. Oct. Valentiniano & Valente II. A A. CONSS.

XXXI. Iidem A A A.ad Catafronium Vic.Ital.

Nec mulionibus nec carpentariis nec mulomedicis curſui publico deputatis mercedem à quoquam ſinceritas tua fuerit † miniſtrari, cum iuxta publicam diſpoſitionem annonas & veſtem quam hiſdem credimus poſſe ſufficere conſequantur.& cetera. Dat. XVIII.Kal. Septemb.Triueris, Valentiniano & Valente III. A A. CONSS.

† *ꝯ. faciat*

XXXII. Iidem A A A. ad Ampelium.

Euectionum copiam Senatui cum proficiſcendi ad nos neceſſitas fuerit ſerenitas noſtra largita eſt, Nam ſi adclamationibus populi Romani noſtri aliiſque antiquis & ſollemnibus rebus conceſſa iugitas inlibata ſeruatur, prouincialibus etiam quando è re eſſe cenſerent euectionum copia non negata eſt, vt ad nos ſumpta euectione contendant, quanto magis huius arbitrij his facultas eſt deferenda quos collegij merito videre frequentius cupimus? Dat. III. Id. Decemb. Triuer. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

XXXIII. Iidem A A A. ad Conſtantium.

Euectionum emittendarũ etiam per ceteras prouincias dumtaxat in tranſlationem veſtium tua ſinceritas habeat faculeatem, vt ſi forte in itinere vicarius non fuerit, cum veſtes eædem transferuntur, tarditas nulla generetur, certe vbi idem vicarius forte morabitur aut dimittet tuas aut alias ipſe renouauit.& hoc quidem eo conſtituitur exemplo quo aurum argentumque transfertur, in quo vtique nullum euectionibus tuis adfertur obſtaculũ, quominus id quod trãſmiſſum fuerit, ad loca ſtatuta perueniat. Eædem autẽ veſtes militares vſque ad ea loca ſunt transferendæ vbi ipſi milites ſunt cõſtituti, neque enim paulo deuerticulo

uerticulo abducendi ſunt ab excubiis ſibi pro publica vtilitate commiſſis.tales igitur veſtes à prouinciis dirigantur,quæ priuſquã mouentur inſpectione grauitatis tuæ diſplicere non poſſint. Dat.vi.Id.Iul.Robore,Gratiano A.III.& Equitio v.c.CONSS.

XXXIIII. Iidem AAA.ad Heſperium PPO.

Quia in omnibus aliis prouinciis veredorum pars quarta reparatur,in proconſulari prouincia tantum detur quãtum neceſſitas poſtulauerit,& quidquid adſumptum non habuerit,hoc nec pro debito habeatur, nec à prouincialibus poſtuletur.Non dubitamus autem plus quam quartam ad reparationem neceſſariam, non eſſe iumentorum : præterea in ſingulis mutationibus arbitramur ternis veredis muliones ſingulos poſſe ſufficere. nam vt ſtabula impenſis publicis extruantur contra rationem eſt,cum prouincialium ſumptu citius arbitremur & vtilius ad paranda.Iam vero mancipum non ab ordine, nec à magiſtratibus accipienda videntur obſequia,ſed ab officio proconſulari qui miſſione donantur, vel ex aliis officiis,quos idoneos atque emeritos eſſe conſtiterit.non enim improbabilis hæc diſpoſitio eſt,cum & in cubiculariis regionibus hæc conſuetudo ſeruetur. Dat.III.Kalend.Mart.Triueris,Gratiano A.IIII. & Merobaude CONSS.

XXXV. Imppp.Valens,Gratianus & Valentinianus AAA. ad Auſonium PPO.

A nullo vnquam oppido aut frequenti ciuitate manſione denique atque vico vno die vltra quinque veredorum numerus moueatur, ac ſi quis eorum qui præpoſiti vocantur aut mancipes,publico denique curſui nomine aliquo præſunt,hunc quem præſcribſimus modum patiatur excedi, ſeueriſſimæ ſinceritatis tuæ auctoritate compeſcetur,aut militans exauctoritatem ſubibit,aut decurio vel manceps relegatione annua plectetur.Hi autem qui ſupraſcriptũ numerum ſupergredi molientur cuiuſcunque ſint honoris aut nominis,quinque argenti libris in vnius veredi vſurpatione multentur. Si tamen neceſſitas maior coegerit,ſuper ſollemnem numerum iubemus admitti, quos aut ſacras literas ferre cõſtiterit,aut habere in euectionibus adnotatum,vt aliqua de cauſa inſtantius ire iubeantur,quod vel ſpectabilis viri officiorũ magiſtri vel ſinceritatis tuæ literis oportebit adſcribi, vt exſiſtet euidens cauſa quæ præſcribtum legis excedat.In vehiculis etiam hac volumus ratione moderari ne ſupra aſſium numero redamoueatur. quod facinus ſublimis auctoritas tua ſi contra vetitum cernat admitti,pro motu ſuo ſeueritate cohibebit. Dat.XII.Kal. Mai.Triuer.Valente VI. & Valentiniano II. AA.CONSS.

XXXVI. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Syagrium PPO.

Mancipibus ſupra luſtrale tempus cura non immineat mancipatus, nec intra triginta dies amplius cuiquam liceat ex mutatione diſcedere. quod ſi quis ſupra præſcribtum numerum dierum ab ſtatione quam receperit exceſſerit, capitali animaduerſione puniatur. idcirco enim quinquennio deuoluto eos honorem perfectiſſimatus manere præcipimus, omniumque aliarum neceſſitatum immunitate fouemus,vt tempus procurationis impoſitæ ſolerti ſi-

de & integritate ſuccedant. Dat. III. Kalend. Martias, Syagrio & Eucherio CONSS.

XXXVII. Iidem AAA. ad Palladium PP. Aug.

Eum qui ſagum hippocomorũ notabili populatione voluerit vſurpare vel ſcindere, cuiuſlibet fuerit dignitatis ſine aliqua exceptione iubeas detineri, vt cum de eius nomine relatio fuerit deſtinata, quid ſuper eius contumacia ſtatuendum ſit opportunius æſtimemus. Dat. prid. Id. Mai. CP. Antonio & Syagrio CONSS.

XXXVIII. Iidem AAA. Floro PPŌ.

Proficiſcente vicario XXX. aſini, veredi decem tantummodo moueantur, quinquaginta libratum auri diſpendio eius officio ſi hæc fuerint contempta non immerito ſubiugando. illud etiam ſimiliter obſeruetur, ne quis faciendæ euectionis ſibi vindicet facultatem. Dat. VIII. Kal. Mai. CP. Antonio & Syagrio CONSS.

XXXIX. Iidem AAA. Floro PPŌ.

Quiſquis ſeu ciuili ſeu militari depoſita dignitate aget otium, non prius vſquam fiducia euectionum prodeat, quam edictis cauſis noſtra maieſtate conſulta vtendi itidem curſus publici acceperit poteſtatem. reliquos vero etiamſi expreſſerint tali tenore copiam latius euagandi, à fructu furtiuæ impetrationis arcemus. Dat. XVII. Kal. Aug. CP. Antonio & Syagrio CONSS.

XL. Iidem AAA. Floro PPŌ.

Faciendæ euectionis copiam denegamus, cum id noſtro numini & veſtris tantum ſit poteſtatibus reſeruandum. his enim tantum ambulandi facultatem iudices ex ſuo arbitrio præbituri ſunt, quos in tranſmiſſione largitionalium titulorum proſecutores viderint conſtitutos, ſcituri ſi definitionem noſtram exceſſerint ſe quidem viginti quinque auri libris, officium vero quinquaginta eſſe multandos. Sane vt etiam agendi itineris poſſit eſſe moderatio, ſeni veredi, ſingulæ etiam redæ per dies ſingulos dimittantur. Dat. X. Kalend. Aug. CP. Antonio & Syagrio CONSS.

XLI. Iidem AAA. Filagrio Com. Or.

Capitalis periculi acerbitate propoſita, euectionum contractus aſinorúmque merces, & ementis & diſtrahentis pœna prohibemus. PP. Byrito. Dat. XII. Kal. Octob. Antonio & Syagrio CONSS.

XLII. Iidem AAA. Conſtantiano vicario diœceſeos Ponticę.

Reparationis conlatione ab officialium perſona ſubmota, idoneos mancipes conſtitutos quinquennij tempus implere præcipimus. Dat. III. Kal. Ian. CP. Antonio & Syagrio CONSS.

XLIII. Iidem AAA. ad Neoterium. PPŌ.

Quibus ius ante non fuit euectionum faciendarum moderatione Reipub. proſciant.† Inl. enim viri militię equeſtris ac pedeſtris magiſtri qui hac vſurpatione caruerunt, multo in poſterum patientius abſtinebunt, cum & amantes Reipub. ſint, & circa communes vtilitates noſtris ſibi animaduertant moribus eſſe viuendum. Dat. Kal. Feb. Ricomere & Clearco CONSS.

† *ius proſſus ſciant abſtinendum*

XLIIII. Iidem AAA. Cynegio PPŌ.

Nullus euectione vtatur priuatus, tametſi valuerit impetrare, exceptis his quos

quos ſublimiſſimæ adminiſtrationis inluſtrauit indeptio, & quos magiſtri equitum ac peditum pompa ſublimat, qui tamen omnes in actu ipſo poſiti Reip. prouiderunt, non hi quos honorarij tantum nominis ſuffragia proſequuntur; ſub hac videlicet definitione, ve cum ſemel ad propria vel optata peruenerint, vtendæ eiuſdem euectionis non habeant facultatem, niſi conſulta iterum clementia noſtra geminæ hiſdem beneficium detulerit largitatis, etiam ſi adminiſtratione depoſita ad larem proprium reuertuntur. Dat. VI. Non. Mart. CP. Richomere & Clearco CONSS.

XLV. Iidem AAA. Cynegio ppõ.

Nullus numerũ amplius quam ſingulas vel binas angarias ſecundum prius noſtræ præceptum ſerenitatis vſurpet. Dat. IIII. Id. April. CP. Richomere & Clearco CONSS.

XLVI. Imppp. Valentinianus Theodoſius & Arcadius AAA. Cynegio ppõ.

Diuerſorum officiorum veterani mancipatum debitum curſui publico repræſentent, etiam ſi poſt contra vim legis aliquam indepti ſint dignitatem, aut per ſuffragium ad curiarum honorarium patronatum, aut ad ſocietatem conſortiumque Laurẽtum, aut ad decuriæ Herculeæ ſuffragiũ adſpiraſſe doceantur. In his vero qui non terrena ſed celeſtia priuilegia quęſiuerũt, hoc cuſtodiendum eſſe ſancimus, vt ſi quemquam ex huiuſmodi genere hominũ iam tenet religio ſacroſancta, eiuſque operam non poteſt accipere mancipatus, facultates memorati curſus publicus conſequatur. Dat. V. Id. April. Med. Arcadio A. I. & Bautone V. C. CONSS.

XLVII. Iidem AAA. Cynegio ppõ.

Redæ mille librarum onus imponi debet, carro ſeſcentarum, nec amplius, addito eo vt aurum ceteræque ſpecies largitionales non ad libidinem proſecutorum vel ſuſceptorum, ſed aptis oneri ac ponderi vehiculis deferantur, quibus vtique non licebit ſub capitalis exitij minis quicquam oneris priuati ſecus quam lex noſtra preſcribit imponere, neque alios mercede ſubuehendos veluti propoſita licitatione conducere, exceptis his quos neceſſitas proſecutionis adiunxerit, & quoniam veredorum quoque cura pari ratione tractanda eſt, ſexaginta libras ſella cum frenis, XXXV. vero auerta non tranſeat, ea conditione, vt ſi quis præſcripta moderaminis imperatorij libramenta tranſcenderit, eius ſella in fruſta cedatur, auerta vero fiſci viribus deputetur. Dat. XV. Kal. Iul. CP. Arcadio A. I. & Bautone CONSS.

XLVIII. Iidem AAA. Cynegio PPÕ.

Si aurum ſacrarum largitionum vel argentum ad comitatum noſtrum deſtinatur, vna reda quingentis auri libris, mille vero argenti, ſi vero priuatarum, auri trecentis, quingentis vero argenti libris oneretur. Sint præterea duo palatini proſecutores ſingularum redarum cum tribus ſeruis, habentes quinquagenarum librarum auertas & ſaga, quibus par erit eos pro itineris neceſſitate muniri, ita vt ſi quid vltra perſcribtum noſtræ ſerenitatis inuentum fuerit, ad comitatum noſtrum protinus dirigatur. Lineæ vel amictoria quibus hactenus onerari redæ ſolebant, nec vlterius redis, ſed angariis vel nauibus dirigantur: & ſi

alicubi repertę fuerint,huiuſmodi ſpecies thenſauris eius vrbis in qua deprehenſæ fuerint deputentur per angarias vbi facultas fuerit deſtinandæ. reliquæ vero delicatæ veſtes.ſed & linteamen amictorium noſtrorũ vſibus neceſſariũ, redis ſub mille librarum ponderatione mittantur. Dat. IIII. Non. Mart. CP. Honorio N.P. & Euodio CONSS.

XLIX. Iidem AAA. Cæſario magiſtro officiorum.

Hi qui prouinciis præſunt,inſpectis euectionibus ex quacunque parte venientium,ad vehiculorum vicem,comites quatuor veredos cum parhippo, tribunos militum ternos mouere permittant,ceteros domeſticos protectores & agentes in rebus binis vti tantummodo patiantur. Dat. III. Non. Septemb. Valentię,Timaſio & Promoto CONSS.

L. Iidem AAA. * PPŌ.

Non patimur hippocomos per eos qui veredis vterentur indigna ſpoliatione vexari, ſiquidem nonnullis veredarij ſaga eorundem dicantur auferre. quocirca per omnes iudices & curioſos miſerabilis remoueatur iniuria: ſcientibus cunctis quod ſi obſeruata non fuerit noſtra ſanctio, non ſolum damna reſarcire, verumetiam notam & multam qui neeglexerit ſubire cogetur, vt his retentis qui fuerint detecti hippocomis ſaga abſtuliſſe, ſuper eorum nominibus ad noſtram clementiam referatur. PP. XV. Kal. Iul. Triueris, Valentiniano A.IIII. & Neoterio CONSS.

LI. Iidem AAA. Potamio Præf. Aug.

Publici curſus exhibitio antiqua ex conſuetudine inducta curialibus viritim per curias debet penſata locorum,hominum,facultatum qualitate diſtribui. Dat. III. Kal. Aug. CP. Arcadio A.II. & Rufino CONSS.

LII. Iidem AA. Rufino PPŌ.

Faciendarum euectionum licentiam in excidiũ publici curſus à Comitibus Ægyptiaci limitis vſurpatã ſublimis magnitudo tua auctoritate huius legis inhibebit. Dat. VII. Kal. April. CP. DN. Theodoſio A.III. & Abundantio V.C. CONSS.

LIII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Dextro PPŌ.

Quia comperimus quoſdam animalia publica ſubtraxiſſe,ea per inquiſitionem mulionum & mancipum volumus redhiberi, atque ideo per muliones & mancipes,niſi animalia perducta fuerint, diligenti inquiſitioni & plenæ cognitioni locus non negetur, & cum manifeſta ratione deprehenderit inlicita vſurpatione curſum publicum fuiſſe vexatũ, in quadruplum ſuperductorum animalium pretium inferri cẽſemus. & ne idem etiam in futurum admittatur præcipimus, vt ſi qui vel per vnam mutationem veredum mulámve aut bouem ſuperducendum eſſe crediderit, memoratam fiſci viribus multam inferat. Dat. XV. Kal. April. Mediolano, Olybrio & Probino CONSS.

LIIII. Iidem AA. Dextro PPŌ.

Meminimus euectiones inluſtribus viris honori potius quam vſui detuliſſe. Ne igitur curſus publicus pereat, hac lege ſancimus, ne quis ſibi deinceps curſum publicum priuatus vſurpet, niſi cum aut nobis euocatur aut à clementiæ noſtræ veneratione diſcedit. Si quis ergo poſthac contra veritum ſibi curſum publicum inlicita temeritate prẹſumpſerit, motum in ſe noſtræ manſuetudinis excitabit. & cetera. Dat. VI. Kal. Mai, Med. Olybrio & Probino CONSS.

LV. Iidem

LV. Iidem A A. Florentino P.V.

Duorum veredorum euectiones te præſumpſiſſe propria relatione ſignaſti, cuius facti veniam indulgemus, ſed nihil tale poſthac nec vſurpari volumus nec licere. Dat. XII. Kalend. Mart. Mediolani, Arcadio IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

LVI. Iidem A A. Simplicio magiſtro militum.

Sufficiunt iudicum poteſtatibus euectiones, quas à noſtra ſerenitate vel ſede inluſtrium præfectorum neceſſitatibus publicis accipiunt ſeruituras. Inſignis igitur auctoritas tua ſtatutis noſtræ clementiæ ſibi faciendarum euectionum vſurpatam licentiam, negatam fuiſſe cognoſcat. tunc namque metu præceptum cuſtodire oportet iudices inferiores, cum cognouerint à potioribus cuſtodiri. Si vero poſthac eadem culpa permanſerit, in officium auctoritatis tuæ graui ſupplicio vindicabitur. Dat. XV. Kal. Ian. C P. Arcadio IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

LVII. Iidem A A. Remiſtheo duci Armeniæ.

Repetita lege ſancimus ne experientiæ tuæ poſthac prorſus ſit licentia aut euectiones facere aut ſine euectionibus noſtris facultatem curſus publici vindicare, cuius rei temeritatem ſi poſthac laudabilitas tua crediderit eſſe repetendam, ſcias à te x. lib. auri, x. etiam ab officio quod tuis iuſſionibus obſecundat protinus exigendas, his tantummodo vtendi curſus publici facultate conceſſa, qui legati de diuerſis generibus ad noſtram clementiam properare feſtinant. Dat. V. Kal. Mart. C P. Cæſario & Attico CONSS.

LVIII. Iidem A A. Vincentio PPO.

Si quis mulionem mutationibus deputatum vel ſollicitatione vel receptione ſubtraxerit, per ſingula capita humana x. libras argẽti inferre cogatur, & ne ſollicitatoribus & occultatoribus ſit vllum in aliqua excuſatione perfugium, nec mutari quemquam per compenſationis ſimulationem, vel abſolui ſub ætatis aut debilitatis alicuius obtentu licebit, ideoque iudex qui ſibi hoc vindicauerit, vt ſeruum publicum liberet, vnam lib. auri per homines ſingulos, officiũ quoque eius, ſi legem ſupprimendo conſenſerit, ſimili pœna multetur. hæc in futurum manſuetudo noſtra conſtituit: in præteritum autem hoc ſtatuiſſe ſufficiat, vt ſi muliones publici reperti fuerint, licet ſenes aut debiles, cum vxoribus ſuis & omni peculio atque agnatione retrahantur. & cetera. Dat. XII. Kal. Mar. Mediol. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

LIX. Iidem A A. Meſſalæ PPO.

Si quiſpiam paraueredum aut parangariam non oſtenſa euectione, quæ tamen pro publica facta ſit neceſſitate, præſumpſerit, periculo curatoris ſiue defenſoris & principalium ciuitatum ad ordinarium iudicem dirigatur, ſingulas libras auri per ſingulos parauerędos vel parangarias fiſci viribus inlaturus. qua in parte ſi rector prouinciæ atque officium eius conludium præbere voluerit, duplum ex ſuis bonis nouerit exigendum. Dat. XV. Kal. Decemb. Stilichone & Aureliano CONSS.

LX. Iidem A A. Meſſalæ PPO.

Animalia publica dum longe maiore ac periniquo pretio pabula æſtimantur, per

tur, per mancipes atque apparitores aperte vexantur. ne id contingat ſublimitas tua diſponat,vt neque pabula mutationibus deſint,neque prouinciales vltra quam iuſtitiæ ſinit ratio prægrauentur. Dat. v. Kalen. Decemb. Mediol. Stilichone & Aureliano CONSS.

LXI. Iidem AA. Vincentio PPŌ.

Macrobium inlicita præſumptione euectiones feciſſe conſtitit,cum neceſſitas publica non flagitaret,quique multam temeritatis excepit.Ne autē idem in futurum contingat ſublimitas tua vicarios admonebit, atque eorum officia interminatione propoſita, vt ab huiuſmodi vſurpatione nouerint abſtinendum. Dat.v.Id.Decemb.Mediol.Stilichone & Aureliano CONSS.

LXII. Iidem AA. Cæſario PPŌ.

Vſurpationem curſus publici pœnitus iuſſimus amputari, ſcilicet vt excepta magnitudine tua præſumendi velocis & clabularij curſus nullus habeat poteſtatem.quod ſi quis iudicum vel contemptus, vel ignorantiæ vitio ſcita noſtri numinis temeranda cenſuerit,eius quoque officium quod ei paret,ſciat ſe XXX. lib. auri eſſe multandum. Dat. III. Non. Febr. CP. Vincentio & Frauito CONSS.

LXIII. Iidem AA. Prouincialibus prouinciæ proconſularis.

Quoniam multos perſpeximus inlicita præſumptione parauere dos vel parangarias poſtulare,hac lege ſancimus vt nulli deinceps vſurpandi licentia concedatur,niſi in cauſa publica vel manifeſtis euectionibus deſtinato.Si quis contra fecerit,vna libra auri multetur,& cetera. Dat. prid. Kal. April. Mediol. Vincentio & Frauitto CONSS.

LXIIII. Imppp. Arcadius,Honorius & Theodoſius AAA. Septimino Proc. Africæ.

Comperimus prouinciales & pabula & pecuniam pro equorum curſualium ſollemni ratione conferre extrinſecus parauere dorum onere prægrauari.Prouinciarum igitur rectores procurent,ne vmquam curſus publicus veniat in querellam,& occaſio deceptionis curialis animalia indebita præſtare compellat. Dat. VII. Kal. April. Rau. D.N. Theodoſio A.I. & Rumorido CONSS.

LXV. Idem AAA. Hadriano PPŌ.

Per ſtationes ſingulas idoneos mancipes volumus conlocari,a modis deinceps vſurpantium præſumptionibus adteratur. Dat. IIII. Kalen. Mart. Rom. Honorio A. VI. & Ariſteneto CONSS.

LXVI. Idem AAA. Anthemio PPŌ.

Nemo ducum ingreſſus ſemel prouinciam ſuam poſtmodum itineribus faciendis curſu atque angariis ipſe ſiue ſuam vtatur officium, ſed expeditionem militarem iumentis propriis exſequantur. De cohortalinis etiam officiis eadem lege ſancimus,ne quis ex his per prouinciam ſuam diſcurrens veredo vti conetur in poſterum,cūm ſacra prohibitū ſanctione cognoſcant. Quod ſi quis ducum vel apparitorum vel cohortalium temerario animo ea quæ decernimus, contemnenda putauerit, per ſingula animalia, quibus vſus fuerit,ſingularum librarum auri inlatione multabitur. Dat. IIII. Non. Aug. Conſtp. D D. NN. Honorio VII. & Theodoſio II. AA. CONSS.

De tract

De tractoriis & ſtatiuis. Tit. VI.

I. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Rufinum ppô.

NEmini ex his qui ex caſtrenſibus muniis abſoluti ad domum redeunt poſt labores tractoria præbeatur à ſacro ſeparata iudicio. ſed vnuſquiſque in epiſtulis noſtris quibus ad æui reliqui teſtimonium ſingulos ſequimur, viaticum conficiendi itineris conſequatur. Hanc igitur ſanctionem ſinceritas tua congrua auctoritate cuſtodiat. Ac ſi quando aliquis ex hoc genere hominũ annonas popoſcerit, imperialibus litteris ſua ſubſcribtione ſubiecta modum debitæ præbitionis impertiat. Sed ne quis, vt hactenus factum eſt, quas ſuperfluas impetrauerit, largiatur aut vendat, ne quis ad quæſtum de hac erogatione capiendum,† vlterius nomen opponat. Miſſa ſub die VIII. Kal. Feb. Rom. Valentiniano & Valente A A. CONSS. †forte alterius

II. Imppp. Theodoſius, Arcadius & Honorius A A A. Rufino ppô.

Tractoriæ cum ſtatiuis ſolitis bidui tantummodo tempus accipiant. nulli verò pœnitus cum neceſſariis præbeantur niſi his tantummodo, qui animalia atque equos ſacro vſui neceſſarios proſecuntur, ita tamen vt his dimiſſis in tractotiarum corpore præfinitus quinque dierum numerus adſcribatur, vt nullus vltra hoc temporis ſpatium ad reſidendum in quo libitum fuerit loco copiam nanciſcatur. Dat. VII. Kal. Sept. Conſtp. Arcadio A. II. & Rufino CONSS.

De diuerſis officiis & apparitoribus & probatoriis eorum. Tit. VII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Verſennium Fortunatũ Conſularem Aquarum.

PRomotionis ordo cuſtodiendus eſt, vt primus in officio ſit, qui prior fuerit in conſequendo beneficio principali. Dat. VIII. Id. Mart. Theſſalonicæ, Conſtantino A. IIII. & Licinio III. CONSS.

II. Idem A. ad Philippum ppô.

Officiales, quos ex diuerſis officiis ex protectoribus epiſtulas impetraſſe conſtiterit, priſtinæ reddi iubemus militiæ. Dat. III. Nonas. Nou. Arelato, Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſare CONSS.

III. Imp. Conſtantius A. ad Siluanum Comitem & magiſtrum militiæ. Poſt alia.

Vniuerſi officiales diuerſorum officiorum, qui ex protectoribus epiſtulas meruerunt, officiis priſtinis militiæque reddantur: nec opponant quæſita ſibi vocabulum dignitatis. Dat. VI. Kal. Iun. Sirmi, Limenio & Catullino CONSS.

IIII. Idem A. ad VV. CC. ppô. Poſt alia.

De cohortalibus atque magiſtrorum equitum & peditum officialibus iubemus, vt minime de cetero ad adorandam purpuram noſtram veniant, niſi ſi ſub armis militiam tolerauerint, & omnibus expeditionibus adſuerint. Dat. Prid. Id. Maij. Conſtantio A. VII. & Conſtante II. Cæſare Conſulibus.

V. Idem A. ad ppô. Poſt alia.

De chartulariis magiſtrorum equitum & peditum ſi quis poſt viginti quinque annos obnoxius curiæ fuerit repertus, habeat priuilegium militiæ. Et omnes autem, qui probauerint in militia, hij duntaxat qui miniſteriales & † dagogiani & ſilentiarij & decuriones exſiſtunt, ita vt poſt quindecim annos minime †χ. pædagogiam

ab aliq

ab aliquo inquietentur,& cætera. Dat.xv.Kalendas Iun.Conſtantio A.VII.& Cæſare CONSS.

VI. Idem A.ad ppõ. Poſt alia.

De largitionalibus comitatenſibus & officialibus rationales rerum priuatarum cuſtodiri præcepimus,vt poſt viginti & quinque annos ad curiam minime reuocentur. Hoc idem de officialibus præfectorum vicariorum obſeruari ſanximus.De primipilaribus verò quia curſum exhibent, anni decem obſeruandi ſunt.Officiales enim P.V.propterea quod non exhibēt primipili paſtionem,poſt vigintiquinq; annos minime perſequantur.Quod ſane ad logografos pertinet, prius promulgatam legem firmam eſſe volumus. Dat.Prid.Non.Octo. Conſtantio A.VIII.& Conſtante C.II.CONSS.

VII. Impp.Conſtantius & Conſtans A A.ad Taurum ppõ.

Inſtaurata neceſſaria ſanctione id volumus de cetero cuſtodiri,ne vllus quem quam iudicum probare audeat,vel prouehere.Excipimus tamen officia curſus publici ſollicitudinem ſuſtinentia, nec enim tanto muneri adminiculum denegari publica permittit vtilitas.Quæ cum ita ſint,ceteris officiis vniuerſis eique quod paret laudabili prudentiæ tuæ nullus niſi noſtro exſiſtente ſtaturo debebit adſcribi. Dat.VI.Kalendas Ian. Mediol.Acc.VIII.Id.Iul.Datiano & Cereale CONSS.

VIII. Impp.Valentinianus & Valens A A.ad Mamertinum ppõ.

Præfecturæ cornicularios,qui annis ſingulis ex numero deputatorũ exeunt poſt tranſactos corniculos noſtram adorare purpuram volumus: quo honore perfunctis cùm iam miſſionem tenuerint, liberum otium damus vt ad ſuſceptionem vel cuiuſlibet neceſſitatis officium, qui ex corniculario adorauerint, minimè deuocentur.Hæc igitur miſsio ea habeat priuilegia,quę veterum principum ſanctiones habere conſtiterit. Dat.III.Kal.Feb.Med. Valentiniano & Valente A A.CONSS.

VIIII. Idem A A.ad Germanianum ppõ.

Qui de ordinariorum officiis iudicum vel amplitudinis tuæ exceptis his,qui cornicularij honore perfuncti ſunt,vel his qui ſecundum legem purpuram noſtram adorarunt, inter protectores domeſticos vel ſcholares militant, ad eius quod declinare temptarunt, muneris functionem,& ad neceſsitates conſtringantur mancipatus. Dat.VII.Id.April.Remis,Gratiano & Dagalaiſo CONSS.

X. Idem A A.ad Viuentium ppõ.

Probabile & celebrandum tuæ ſinceritatis examen lege firmamus, quod ex officio tui culminis iners vulgus eieciſti & indignos militia diuerſis iuſsiſti inherere muneribus.ideoque nulli eorum,quos inluſtris præſtantia tua propoſitis publicauit edictis,habendi vel adipiſcendi gradum alterũ ſit facultas. Quinetiam ſi quis de his vnquam interdictam adfectauerit dignitatem, iniecta manu à quocunque rectore retrahantur,vt à condicione ſententiæ non recedant. Dat. XVI. Kal.Iun.Conplati,Valentiniano N.P. & Victore CONSS.

XI. Imppp.Valentinianus, Valens & Gratianus A A A.
Seuero magiſtro militum.

Si quando præfectus prætorio vel vicarius aut rector prouinciæ ſignificauerit eum,qui chartis ac ratiociniis publicis inuenitur obnoxius, ad præpoſituram

turam caſtri ac militum tranſiſſe, retractus illi adſignetur officio à quo ad neceſſitatem præſtandi ratiocinij deuocatur, tamen in reiecti vero loco is potiſſimum deſtinetur, cui meritorum adſtipulentur inſignia. Dat. x. Kalend. Ian. Gratiano A. II. & Probo CONSS. Emenſa ad magiſtros militum & comites & duces omnes.

XII. Iidem AAA. ad Iulianum Proc. Africæ.

1 Nullum militem à quolibet numero ad ſtationes agendas per cōſulares Byzacenam & Tripolitanam prouincias deſtinari iubemus; ſed probati in obſequiis prçſidalibus eius officij, in quo parent, vocabulo cēſeantur, nec quicquā his ſit cum armatæ militiæ nuncupatione commune. Sed & ſi quis forte ex his qui in legionibus vel in numeris deputētur, geſtandis armis idoneus ſit, qui tamen paſtui primipili neutiquam obnoxium detegatur, ei cui adſcribtus eſt militiæ, indubitanter iungatur. Dat. III. Kal. Iun. Naſonaci, Accept. VI. Kal. Dec. Modeſto & Arintheo CONSS.

XIII. Idem AAA. ad Romanum Comitem Africæ.

Nunquam officiales iudicum in quolibet militum numero deputentur. probatos enim eius officij in quo parent appellatione congruit nominari. Si qui ſane in quolibet numero ex apparitoribus præſidentium nunc repperientur adſcripti, neque paſtui primipili deteguntur obnoxij, hique armis geſtandis pro ſtatura ac robore corporis idonei ſunt, reuocentur ad numeros quibus de more hactenus deputati ſunt. Dat. III. Kalendas Iulias, Modeſto & Arintheo CONSS.

XIIII. Idem AAA. Titiano Com. S. L.

Nullus thenſaurenſis vel officialis comitis thenſaurorum ſemel depræhenſus euerſor quocumque pacto aut repetat militiam ſuam, aut aliam ſibi requirat per ambitum dignitatem, vel ſeſe trāſferat ad aliam quamcunque militiam. Sed neque hij qui nuper thenſaurorum cuſtodiam ſuſceperunt, ſcriniarij etiam comitum thenſaurorum, vel ceteri thenſaurenſes alterius militiæ ſperent ſe occaſione defendi vel ad honores aliquos dignitates ve tranſire, ſed ea perpetuo tenendos eſſe militia, qua ſunt à principio mancipati. Dat. VIII. Kal. Feb. Antiochiæ, Gratiano A. IIII. & Merobaude CONSS.

XV. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Syagrium P. V.

Qui ab hinc quinquennio deſertis propriæ apparitionis obſequiis in ordines indebitos euolarunt, priſtinis officiis reddantur, &c. Dat. VII. Id. Oct. Syagrio & Eucherio CONSS.

XVI. Idem AAA. ad Principium ppō.

Prçter eos qui de officio eminentium poteſtatum numero ſtipendiorum & curriculis euolutis vrbique præfecti vicariæ etiam poteſtatis ſerenitatis noſtræ annis ſingulis adtingere purpuram, veneratique præcepti ſunt, nulli prorſus vel ex numero, vel illorum certe qui prouincialia officia peregerunt, tranquillitatis noſtrç muricem adorare ſit liberum omniū ſuffragiorum obreptione ceſſante. Adeo autem vnumquenque ea quibus vel ſponte initiatus eſt, vel ſuorum retinetur conſortio maiorum, non ſinimus ciuilium officiorum ſacramenta defugere, vt etiam ad palatina hos, atque agentum in rebus trāſire vetemus officia,

r

niſi omnibus expeditis, quæ eorum peragi poſcit ordo militiæ. Si quis igitur ea, quæ ſunt ſalubriter cauta, violarit, non ſolum ſe ilico ſciat eſſe retrahendum, verumetiam bonorum media parte multandum, ac mancipatus ſtatim muneri ſubiugandum: ita vt per hoc tempus quod hac lege preſcriptū eſt iuſtius functionis muneri ſe eſſe nouerit eſſe ſubdendum. Omnes itaque iudices ciuiles arbitrij tua magnificētia moneat, curam his oportere ineſſe quàm maximam, ne quis apparitionis propriȩ deſertorem ad indebitam adſpirare patiatur. Retrahi enim oportet contumacem, ac legis laqueis inplicari. Dat. XIIII. Kal. Octob. Aquil. Arcadio A. I. & Bautone v. c. CONSS.

XVII. Idem A A A. ad Principium ppō.

Exceptores omnes iudicibus obſequentes, qui nec militiam ſuſtinent, neque à fiſco vllas conſequūtur annonas, abſque metu nauare cœptis operam etiamſi decuriones ſint, minime prohibemus, dūmodo munia propriæ ciuitatis agnoſcant, & peracto ſecundum morem exceptionis officio, ad propriā ſibi curiam redeundum eſſe non neſciant. Dat. IIII. Id. Decemb. Aquil. Arcadio A. I. & Bautone CONSS.

XVIII. Idem A A A. & Arcadius A. ad Euſignium ppō.

Nullus ex his quos claruerit militare ſolutus indebita denuo ſacramenta ſuſcipiat. Si quis autem id per obreptionem forte meruerit, quinque librarum auri multetur incommodo. Dat. Prid. Id. Iul. Mediol. Honorio N. B. P. & Euodio CONSS.

XVIIII. Impp. Arcadius & Honorius A A. Florentino P. V. Poſt alia.

Cuiuſlibet iudicis apparitores inter quos etiam præfectianos locamus, ad quamcunque aliam militiam vel palatinam vel militarem ambiendo tranſierint, retrahendi hos copiam illis quos deſeruere tribuimus, ita vt viliſſima quęlibet officia ac mancipatus quoque ſi modo ab his cui nati ſunt, ordo exegerit, adminiſtrent: in quorum idem ſeruandum quod in curialium ſucceſſione decernimus, vt etiamſi patres hæc fugerint, teneatur agnatio, &c. Dat. XII. Kal. Ian. Med. Cæſario & Attico CONSS.

XX. Impp. Honorius & Theodoſius AA. Gracco P. V.

Quicunque apparitores ob culpam vel neglegentiam fuerint iudicato diſcincti, ad nullam militiam adſpirandi habeant facultatem: nec ex reſcribto his vllus aditus reſeretur, quos congruit pœnȩ grauiſſime ſubiugari, ſi contra inhibita quoque ſacratiſſimis conſtitutis adſpirare præſumſerint. Dat. VIII. Kal. Aug. Rau. Honorio X. & Theodoſio VI. A A. CONSS.

XXI. Impp. Theodoſius & Valentinianus A A. Hierio ppō.

Nemo aliter ad tuæ ſublimitatis admittatur officium, niſi eum emiſſa ex ſacris ſcriniis probatoria conſecrarit: quod & in ceteris officiis quibus ſimilis erat conſuetudo militiæ, diuerſo quidem modo, ſed pari diligentia ſublimitas tua iubeat cuſtodiri, ſed in his quoque, id eſt virorum ſpectabilium, proconſulis Aſię,

Aſiæ, comitis Orientis, præfecti Auguſtalis, & vicariorum, quos etiam monuimus ſub viginti interminatione librarum auri. Irenarchas quoque & actuarios & cornicularios tam claſſium vrbis Conſtantinopolitanæ, quam Thymelæ, equorumque curulium ciuitatum diuerſarum, non aliter niſi vt conſueuerat manus ſanexerit principalis præcipiat ordinari. Quin ſi quis talis ſub tua fuerit indicatione conuictus, profecto irritis his, quæ vetita contrectauit, etiam cōgruam indignationem incurret. his retentis in ſuo ordine & gradu militiæ, qui qualitercunque ad præſentem diem admiſſi ſunt, &c. Dat. x. Kal. Iul. Nicomediæ, D D. N N. Theodoſio x II. & Valentiniano II. A A. CONSS.

XXII. Idem A A. Theofilo P. V.

Nemo aliter ad tuæ ſublimitatis in poſtero admittatur officium niſi eum emiſſa ex ſacris ſcriniis probatoria conſecrarit. Actuarios quoque Thymelæ & equorum curulium, ſuarios etiam & optiones per omnes regiones vrbis Conſtantinopolitanę, & alia omnia, quæ vel in militia, vel gradibus actibuſque nutum pro ſolemnitate priſcæ inſtitutionis deſiderant principalem, non aliter niſi vt conſueuerat manus ſancxerit principalis, præcipiat ordinari. Quin ſi quis talis ſub tua fuerit indicatione conuictus, profecto irritis his, quæ vetita contrectauit, etiam congruam indignationem incurret. his retentis videlicet & in ſuo ordine & gradu militiæ, qui qualitercunque ad præſentem diem videntur admiſſi. Dat. Kalendis Iul. Nicomediæ, Theodoſio x II. & Valentiniano II. A A. CONSS.

XXIII. Idem A A. Acacio comiti S. L.

Comitum thenſaurorum diœceſeos prouectiones & ipſos thenſaurenſes vetus obſeruatio principali dexterę reſeruauit, nec aliter voluit eos vel in iudicum ſuorum obedientiam vel in committendis publicis neceſſitatibus habere progreſſum, niſi militiam eis emiſſa ex ſacris ſcriniis probatoria condonaſſet. Quod ita eſſe decretum ad notitiam eorum, quibus hoc videtur eſſe conueniens, perueniretua magnitudo conſtituet non abſque indignatione arbitrium principale paſſura quorundam temeraria vſurpatione diminui, his retentis videlicet in ſuo ordine & gradu militiæ, qui qualitercunque ad præſentem diem videntur admiſſi. Dat. Kalendis Iul. Nicomediæ, D D. N N. Theodoſio A. x II. & Valentiniano II. A A. CONSS.

De exſecutoribus & exactionibus. Tit. VIII.

I. Imppp. Valentinianus & Valens A A. ad Florianum Conſularem Venetiæ.

Die ſolis, qui dudum fauſtus habetur, neminem Chriſtianum ab exactoribus volumus conueniri, contra eos, qui id facere auſi ſint, hoc noſtri ſtatuti interdicto periculum ſancientes. Dat. x I. Kal. Maij. Triueris, Valentiniano & Valente A A. CONSS.

II. Impppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius A A A. ad Potitum Vic.

Quiſquis fuerit exhibitus vſque ad negotij terminum ab eo cui primum traditus fuerat, obſeruari eum apparitore decernimus. Si qua præſumptione fuerit hæc manſuetudinis noſtræ poſthabita præceptio, primiſcrinio qui iuſſa te-

merauerit, quinque librarum auri condemnatione multando. Dat. VIII. Kal. Nouemb. Auxonio & Olybrio CONSS.

III. Idem AAA. ad Principium ppo.

Solis die, quem dominicum rite dixere maiores, omnium omnino litium, negotiorum, conuentionum quieſcat intentio. Debitum publicum priuatumque nullus efflagitet, ne apud ipſos quidem arbitros vel in iudiciis flagitatos, vel ſponte delectos vlla ſit agnitio iurgiorum. Et non modo notabilis verumetiam ſacrilegus iudicetur, qui à ſanctæ religionis instituto ritu ve deflexerit. P. III. Non. Nouemb. Aquil. Acc. VIII. Kal. Decem. Rom. Honorio nobiliſsimo puero & Euodio v.c. CONSS.

INTERPRETATIO. *Die ſolis, qui dominicus merito dicitur, omnium hominum actio conquieſcat, vt nec publicum nec priuatum debitum requiratur, nulla iudicia neque publica neque priuata fiant. Quod qui non obſeruauerit, reus ſacrilegij teneatur.*

IIII. Idem AAA. ad Eutychianum ppo.

Nullus apparitor amplitudinis tuæ vel de officiis palatinis ad eam prouinciam ex qua oriundus eſt, vel in qua conlocauerit larem, obtentu publicæ neceſsitatis, vel executor priuati negotij dirigatur. Etenim officij celſitudinis tuæ primiſcrinius tres libras auri fiſci vtilitatibus ſine dilatione perſoluet, ſi ſtatuta fuerint temerata, apparitor verò qui huic ſe muneri paſſus eſt deputari, ſolutus militia, mancipum corpori ſociabitur. Hæc verò pœna etiam ceteris inrogata eſt, vt ſi domeſticus aut protector, ſtrator, vel agens in rebus, vel palatinus vtriuſque officij, vel ad eam prouinciam, in qua natus eſt, vel ad eam in qua conlocarit larem, cum huiuſmodi vſurpatione perrexerit, matriculis quidem exemptus ipſe qui ſe voluit mitti, auri libram vnam fiſci viribus inferre cogetur. adiutores verò officiorum palatinorum ac numerarij comitum inluſtrium virorum ſiue actuarij libram fiſci viribus ſoluant, niſi ſtatuta fuerint cuſtodita. Dat. III. Non. Decemb. Mediol. Honorio Nobiliſſimo puero & Euodio v.c. CONSS.

V. Impp. Arcadius & Honorius AA. Dextro ppo.

Siue à palatinis petantur quæ ſunt ſacris largitionibus inferenda, ſiue quid res priuata noſtra deſideret, vel ſi quod ſubſidium publicarum neceſsitatum magnificentia tua per apparitionem ſuam arcæ nomine depoſcit, remota exigentium permixtione per rectorem prouinciæ inſtantibus officiis memoratis exactionem celebrari decernimus, qui ad ſe intellegit vel deſidiæ inuidiam vel induſtriæ gloriam pertinere. Dat. XVII. Kalendis Iun. Med. Olybrio & Probino CONSS.

VI. Idem AA. ad prouinciales & ad proconſules.

Ne per diuerſas prouinciarum partes aut palatinus exactor accederet, aut inluſtrium virorum apparitor vagaretur, vel militaris terror inferret formidinem, hac lege ſancimus, vt omnis memoratis intentio ad prouinciæ rectorem ſit, cum eo agant, illo inſiſtente diſponente adque agnoſcente ſuo periculo rem peragendam compleant vniuerſa. Dat. XVII. Kal. Iul. Med. Olybrio & Probino CONSS.

VII. Idem AA. Andromacho P.V.

Quicunque è palatio noſtro cuiuſlibet tituli ad prouinciam conmearit, conpulſor, exactor, admonitor, portitor ve præcepti, agens in rebus, vel palatinus, vel

vel apparitor inluſtrium poteſtatum: hoc tantũ poteſtatis arripiat, quod mandatum curæ ſuæ ſpecialiter adprobatur: nec quod iniunctum alteri fuit, collegij iure præſumat, ne dum hoc ſibi inuicem mutui officij licentia partiuntur, agant cuncti quod ſingulis credebatur, &c. Data Prid. Id. Iul. Med. Olybrio & Probino CONSS.

VIII. Impp. Honorius & Theodoſius AA. Iohanni ppõ. Poſt alia.

Die ſabbato ac reliquis ſub tempore quo Iudæi cultus ſui reuerentiam ſeruant neminem aut facere aliquid vlla ex parte conueniri debere præcipimus, cum fiſcalibus commodis & litigiis priuatorum conſtet reliquos dies poſſe ſufficere, &c. Dat. VII. Kal. Aug. Rau. Honorio VIII. & Theodoſio III. AA. CONSS.

VIIII. Idem AA. Palladio ppõ.

Siue ex prętoriano officio, ſiue inluſtris comitiuę ſedis largitionum necnon & rei priuatæ noſtræ vel ex quacunque apparitione ad quamcunque neceſſitatem profligandam quis fuerit deſtinatus, ſciat intra anni metas debere collectis ratiociniis ad propriũ iudicẽ remeare, eique ſuã efficaciã oſtendere, quid eius inſtãtia exactum fuerit, quid ve in debitis habetur, vel penes quos reſederit, vel cuius culpa aut cauſa in eadẽ prouincia fuerit derelictũ. Quod ſi exacto ſpatio anni eius regionis viſceribus prædator inſidens deprehẽſus fuerit remorari, tũc abſolutus cingulo, militia abiicietur, primoribus eiuſdẽ militię decẽ librarũ auri multa propoſita. ſin redire diſſimulet, ligatus ferreis nexibus cura prouincialis officij ſub elogio ad debitũ mittatur examẽ, nec ei liberũ ſit, vt hoc ſe priuilegio aut occaſione defẽdat, ꝙ ſibi aliud negotiũ vel aliã neceſſitatẽ poſt iniunctã eſſe cauſetur cũ hiſdẽ licentiã auferamus in eadem prouincia iterare exactionem, &c. Dat. X. Kal. Oct. Rau. DN. Theodoſio A. VII. & Palladio CONSS.

X. Idem AA. Iohanni ppõ. Poſt alia.

Nullam poſſeſſionem alterius pro alienis debitis publicis ſiue priuatis præcipimus conueniri, &c. Dat. V. Idus Iul. Rauennæ, Honorio XIII. & Theodoſio X. AA. CONSS.

De lucris officiorum. *Tit. VIIII.*

Imp. Conſtantinus A. ad Pacatianum.

ORdines decuriarum, ſcribarum, librariorum, & lictoriæ conſularis, oblatis precibus meruerunt, vt in ciuilibus cauſis & editionibus libellorum, officiorum ſolennitate fungantur, ita vt vetuſta ætate ſeruatum eſt, hucuſque prærogatiua veniẽte vt militares interceſſiones procul vſque à liberalibus cauſis ſeſe contineant. Rectores itaque quę iuſſimus, obſeruabunt. Dat. XV. Kal. Maij. Conſtp. Conſtantio & Albino CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Seuerum P.V.

Emolumenta cęteraque compendia quibus magnitudinis tuæ apparitio ſuſtinetur, neque his auferri ſancimus, quibus pro eiuſdem officij liberalitate cõlata ſunt, neque in eos veluti ex neceſsitate transferri futura ætate permittimus, quos huiuſmodi largitate vel præmio opinantur indignos, modo vt nihil ab eo neceſſarij moris aut ordinis pandat antiquitas, ſed volentium potius fuiſſe doceatur, quàm principatus ipſius adque adminiſtrationi officium. Dat. Kal. Aug. Antonio & Syagrio CONSS.

De concuſsionibus aduocatorum ſiue apparitorum. *Tit. X.*

I. Imp.Conſtantinus A.Proc.Africæ.

SI quis ſe à ducenariis vel centenariis,ac præcipue fiſci aduocatis læſum eſſe cognoſcit,adire iudi ia,ac probare iniuriam non moretur, vt in eum qui conuictus fuerit conpetenti ſeueritate vindicetur. Dat.VI.Id.Nouemb.Triueris.Acc.XV.Kal.Mart.Carthagine,Conſtantino A.IIII.& Licinio IIII.CONSS.

II. Imp.Conſtantius A.Eubolidæ v.c. Vicario Africæ.

Præter ſollemnes & Canonicas penſitationes multa à prouincialibus Afris indigniſsime poſtulantur ab officialibus & ſcholaſticis non modo in ciuitatibus ſingulis,ſed & manſionibus,dum ipſis & animalibus eorundem alimoniæ ſine pretio miniſtrantur.Nec latet manſuetudinem noſtram ſæpiſsime ſcholaſticos vltra modum acceptis honorariis indefenſione cauſarum omnium & annonas & ſumptus accipere conſueſſe. quibus tantis conmodis fulti itinere ſuam auaritiam explere nequeunt.Prouinciales itaque cuncti iudices tueantur,nec iniurias inultas trãſire permittant. Dat.III.Kal.Iul.Leontio & Salluſtio CONSS.

III. Impp. Arcadius & Honorius A A.Pompeiano Proconſuli Africæ.

Quotiens conpulſor arguitur in deprædatione conuictus non conſulta clementia noſtra,pœnam ſubeat legibus conpetentem. Dat.Prid.Kal.Ian.Med. Stilichone & Auriliano CONSS.

IIII. Impp.Honorius & Theodoſius A A.Euchario proconſuli Africæ.

Vniuerſa conpulſorum genera ex Africanis prouinciis conſtituimus eſſe pellenda,his videlicet reſtitutis,quę forſitan per temeritatem ſuſtulerant. Dat. VI.Id.Aug.Rau.D D.NN.Honorio VIIII.& Theodoſio V.A A.CONSS.

Ne quid publicæ lætitiæ nuntij ex deſcribtione vel ab inuitis accipiant. *Tit. XI.*

I. Impp.Valentinianus & Valens A A.ad Eugramminum.

CVm anni exordia certis inchoanda conſulibus nuntiãtur, à tenuioribus ſportulæ ſpecie conlationis neceſſitas ſeparetur,ne ſcilicet deſcribtione facta pro capitatione aut iugatione quicquam hiſdem veluti legitimi muneris exptimitur:iubemus tamen,vt viri per prouincias emerito iam honore pollentes,præterea curiales, quos his gradus honore & in conlationibus honeſtate functionis conuenit eſſe finitimos, arbitratu ſuo tribuant,quantum putauerint largiendum.Porro tenuioribus ab hac ſorte iniurioſæ neceſſitatis alienis.quod quidem interdicti ſeueritate fieri vetamus in poſterum,vt rectores prouinciarum vicenis auri libris,porrò officia quadragenis cõſtituamus eſſe multanda,ſi quicquam pauperes hac adſcribtione prębuerint,vel his extorqueri quicquam paſſi fuerint, aut æque quos contra vetitum feciſſe cognouerint,taciturnitate alicuius diſsimulationis aboleuerint. Dat. XVII.Kal.Ian.Conſtp.Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

II. Idem A A.prouincialibus ſalutem dicunt.

Si quando victoriæ, ſi quando lætitiæ publicæ nuntiantur, vel nouorum conſulum

conſulum nomina perferuntur,conlationi nullus locus,nulla ſir licentia, nihil quiſquam exigat,nihil audear poſtulare.Si quis verò honorarorũ ſponte quid offerre voluerit, id tantum rectè dandum iudicamus. Ceterum quidquid expoſtulatum,quidquid fuerit indictum,rector quidem prouinciæ eius in qua res ita geſta erit,duplum quod indixerit,quod ve dare coegerit, ex ſuo fiſci viribus pendet, officium autem quadrupli ſummam pro eadem neceſsitate perſoluet. Dat.III.Id.Ian.Med.Valentiniano & Valente AA.CONSS.

III. Imppp.Valentinianus,Valens & Gratianus AAA.ad Mamertinum præfectum prætorio.

Si quando fauſtorum nuntiorum gaudia prouincialibus intimantur, quotienſcũque quid per terrarum orbẽ diſſeminatur,ſeu militum inluſtres victorias ſeu ſtrages hoſtium aut noſtri triũphi perferuntur,vel hi quos geremus,aut deferimus cõſulatus,nulli publica diſtributione & arbitrio iudicis munera quę vocant ſportulas,deputẽtur. Ceterum ſi quis iudicum vim decretorũ noſtrorum violauerit,eius rei quæ viritim diſtributa fuerir & coacta,duplicem pœnam ſubibit,aut officium quoque ei paruerit, in quattuor partibus multa exaggerata conſtringat: honorati vero & vrbibus ſuis eminentes ex arbitrio ſuo quantum mens tulerit,largiantur.Miſſa à ppõ.die.Id.Feb.Med.Valentiniano N.B.P. & Victore.v.c.CONSS.

IIII. Imppp.Gratianus,Valentinianus,& Theodoſius AAA.Floro ppõ.

Quidquid noſtrorum vmquam nuntiari cœperit proſperorum,bella ſi deſinent,ſi oriũtur victorię,faſtis ſi honor datus fuerit regalium trabearum,compoſitæ pacis ſi erit efferenda tranquillitas,ſacros vultus inhiantibus ſi forte populis inferemus: hæc ſine pretio nuntiari excipique ſancimus.gerulum iubemus eſſe caſtiſſimum, indices nummarios eſſe prohibemus. iudices ſtatuimus eſſe ſollicitos,ne turpi conludio quęratur ex miſeris pretium gaudiorum.Quod ſi id ſacrilega fuerit diſsimulatione violatum: & accipientem pudoris fortunarumque manebit excidium,& cogentem par pœna multabit,& officium triginta librarum auri vexatione quatiatur. Dat.IIII.Non.Feb.Conſtp. Merobaude II.& Saturnino CONSS.

V. Imppp.Valentinianus,Theodoſius & Arcadius AAA. Hase Tatiane K.N.B.

Legem noſtram, qua nihil ab inuitis prouincialibus gratulationis nomine exigendum eſſe decreuimus, volumus cuſtodiri. Dat.IIII. Kal. Maij. Med. Timaſio & Promoto CONSS.

INTERPRETATIO. *Quando gaudia publica nunciantur, nihil inuitis Prouincialibus gratulationis nomine exigatur.*

De donationibus. *Tit. XII.*

I. Imp.Conſtantinus A.ad Maximum P.V.

DOnatio ſiue directa ſit ſiue mortis cauſa inſtituta, ſiue condicionibus faciendi ac non faciendi ſuſpenſa, ſiue ex aliquo notato tempore permiſſa,ſiue animo dantium accipientium ve ſentẽtiis quãtum ius ſinit, cognominata:ſub hac fieri debet obſeruatione,vt quas leges indulgẽt actiones, condiciones pactionéſque contineat.Hiſque pœnitus cognitis vel recipiãtur,ſi

conplacitæ ſunt:vel reiciantur, ſi ſunt moleſtæ, ita vt minorum defenſores, ſi per eos donationum condicio neglecta eſt, rei admiſſæ periculum præſtent. In conſcribendis autem donationibus nomen donatoris, ius ac rem notari oportet, neque id occultè aut per imperitos, aut priuatim, ſed vt tabulæ, aut quodcunque aliud materiæ tempus dabit, vel ab ipſo vel ab eo quem ſors miniſtrauerit, ſcientibus plurimis perſcribatur, & corporalis traditio ſubſequatur ad excludendam vim atque inruptionem aduocata vicinitate, omnibuſque arbitris adhibitis quorum poſtea fide probabitur donatam rem ſi eſt mobilis ex voluntate traditam donatoris: vel ſi inmobilis abſceſſu donantis nouo domino patefactam: actis etiam adnectendis quæ apud iudicem vel magiſtratus conficienda ſunt. Dat. III. Non. Feb. Romæ, Sabino & Rufino CONSS.

INTERPRETATIO. *Donatio aut directa eſt, aut mortis cauſa conſcribitur. Directa donatio eſt, vbi in præſenti res donata traditur. Mortis cauſa donatio eſt, vbi donator dum ad viuit rem quam donat ſibi reſeruat, ſcribẽs. Si prius mortuus fuero quàm tu, res mea ad te perueniat, vt poſtea ad illum cui donat, non ad heredes donatoris res donata perueniat. Quod ſi prius moriatur cui res mortis cauſa donata eſt, res in iure permaneat donatoris. Eſt & alia donatio, vbi donator obligat illum cui donat, vt aliquid faciat aut non faciat, id eſt, ſi aliquid iubeat fieri, quod impoſsibile iudicetur, aut quod honeſtati contrarium videatur: aut ſi id ordinet fieri, quod honeſtum eſt, & poſſet impleri: quia tunc infirmatur donatio, quando conditiones honeſtatis poſsibilis impletæ non fuerint. Nam ſi inhoneſtæ & impoſsibiles conditiones ponãtur, remotis conditionibus firma donatio eſt. Eſt item alia, in qua ſibi donator certum tempus poſſeſsionis ſeruat. Quætamen omnes donationes ſuperius comprehẽſæ, ſi modum exceſſerint lege conſcriptum, vnde poſsint certæ perſonæ de immodica donatione proponere, hoc eſt ſi quartam ſibi facultatis ſuæ donator non reſeruauerit, non valebunt. Sed præterea illa donatio contra legem eſt, ſi quis rem in lite poſitam quæ repetitur, aut recto ordine donet, aut conditionem contra bonos mores, hoc eſt, cauſam cuiuſlibet criminis donator in donatione cõſcribat. Minoribus vero ſi quid fuerit per donationem à quocunque oblatum ſiue conlatum, tutores vel curatores eorum debent ſtudere, ne quid firmitati donationis deſit. Quod ſi eorum negligentia donatio ad effectum perducta non fuerit, ad eorum diſpendium pertinebit, ita vt quicquid minores de donatione perdiderint, curatores vel tutores illis de propria facultate reſtituant. In conſcribendis autem donationibus hic ordo ſeruandus eſt, vt donationẽ prius contineat donatoris, vel illius cui donatur: deinde res quæ donatur ſiue in agris ſiue in mãcipiis, ſiue in quibuſlibet rebus atq; corporibus, nominatim in donatione conſcribendæ ſunt, non occulte, ſed publice, nõ priuatim vel ſecrete, ſed vt in tabulis, aut in chartis, aut vbicunque legatur facta donatio. Quam tamen donationem, ſi literas nouit donator, ipſe ſubſcribat: ſi vero ignorat, præſentibus plurimis eligat, qui pro ipſo ſubſcribat: & hanc ipſam donationem geſtorum ſolemnitas & corporalis traditio ſubſequatur, ita vt ſi mobilia donantur, præſentibus plurimis tradantur. Si vero ager vel domus donatur, quod moueri non poteſt, vt inde donator abſcedat, & nouo domino pateat res donata, ſi tamen ſibi de his rebus vſumfructum donator non reſeruauerit, geſta vero donationum aut apud Iudicem, aut apud Curiam alleganda ſunt.*

II. Idem A. Aconio Catullino proconſuli Africæ.

Si quis in emancipatum minorem priuſquam fari poſsit, aut habere rei quę ſibi donatur affectum, Italicum ſiue ſtipendiarium fundũ crediderit conferendum:

rendum: omne ius conpleat inſtrumentis ante præmiſſis, & inductione corporaliter impleta. quod propter adteſtationem fidei per eum ſeruum quem idoneum eſſe conſtiterit, tranſigi placuit, qui eo vſque in ſtatu ſuo permanebit, donec is cuius facultatibus ceſſerit, annos Lætoriæ legis egreſſus legitimam conpleuerit ætatem; quo tunc demum ſi eius integritas ac fides fuerit conprobata, ſi ita ſederit poſſidentibus, libertatis præmium conſequatur. Dat. XII. Kal. Maij. Serdicæ, Sabino & Rufino CONSS.

III. Idem A. ad Caſſium P.V.

Promulgatum dudum eſt donationes nullo alio modo firmas poſſe detineri, niſi apud actorum conteſtationem confectæ fuerint. ſed quia multi aliena vel non pleno iure ad ſe pertinentia donantes extra patriam & prouinciam in qua poſſident, acta conficiunt: placet, vt nulli liceat, extra prouinciam laremque ſuum donationum inſtrumẽta apud acta adlegare, ſed in quo domicilium habuerit atque poſſeſſiones conſtitutę ſunt, apud ſuũ ordinarium iudicem, vel ſi eum abeſſe contigerit, apud curatorem municipalesve eiuſdem ciuitatis. nam ſi hoc prætermiſſum fuerit, nullam firmitatem habere donationes ſancimus. Dat. Kal. Maij. Romæ Sabino & Rufino CONSS.

IIII. Idem A. ad Baſſum P.V.

Iuxta Diui Pij conſultiſſimi principis inſtituta, valere donationes placet inter liberos & parentes, in quocunque ſolo & cuiuſlibet rei liberalitas probabitur extitiſſe, licet neque mancipatio dicatur neque traditio ſubſecuta, ſed nuda tantum voluntas claruerit, quę non dubium conſilium teneat nec incertum, ſed iudicium animi tale proferat, vt nulla quæſtio voluntatis poſsit intepere & conlata inter ceteras exceptas Cinciæ legi perſonas obtinere propriam firmitatem, ſiue mancipationis decurſa fuerit ſolenitas, vel certe res tradita doceatur. quam legem ad lites volumus pertinere quocunque tempore iuſsionis noſtræ inueniuntur eſſe ſuſpenſæ, & quæ poſt futuræ ſunt, ne tranſacta negotia reſricentur. Dat. Non. Octo. Conſtantino A.V. & Licinio Cæſ. CONSS.

V. Idem A. ad Seuerum Comitem Hiſpaniarum.

Data iampridem lege ſtatuimus, vt donationes interueniente actorum teſtificatione conficiantur, quod vel maxime inter neceſſarias coniunctiſsimaſque perſonas conuenit cuſtodiri. ſiquidem clandeſtinis ac domeſticis fraudibus facile quiduis pro negotij oportunitate confingi poteſt, vel id quod vere geſtum eſt aboleri. Cum igitur ne liberos quidem ac parentes lex noſtra ab actorum confectione ſecernat, id quod neceſſario ſuper donationibus apud acta conficiendis, iampridem ſtatuimus, vniuerſos teneat, ſaluo tamen iuris priuilegio, quod liberis & parentibus ſuffragatur, ſcilicet ne traditionis vel mancipantionis ſollemnitas ſit neceſſaria. Dat. IIII. Non. Maij. Conſtp. Dalmatio & Zenofilo Conſulibus.

VI. Impp. Conſtantius & Conſtans A A. ad Celſinum.

A venerabili parente noſtro ſtatutum eſt irritas donationes eſſe quæ actorum indicia non haberent, nec ſegnius etiam lenitudinis noſtræ cura ſuccedit. Dat. VIIII. Kal. Ian. Marcellino & Probino CONSS.

VII. Idem A A. ad Orſitum P. V.

Cum genetoris mei ſcitis euidenter expreſſum ſit nullam donationem inter extraneos firmam eſſe, ſi ei traditionis videatur deeſſe ſolemnitas, & idem huiuſmodi neceſſitatem liberis tantum ac parentibus relaxauit: in omnibus deinceps obſeruari negotiis oportebit, vt donatio inter extraneos minus firma iudicetur, ſi iure mancipatio & traditio non fuerit impleta. Dat. VIII. Kal. Maij. Arbitione & Lolliano CONSS.

VIII. Impp. Honorius & Theodoſius A A. Aureliano ppõ.

Donationes debere ſortiri perpetuam firmitatem, quas corporalis traditio fuerit ſubſecuta: ſancimus, ne vſuſfructus exceptio pro traditione poſſit intellegi. qui enim poſt liberalitatem re donata perfrui concupiſcit, hoc ſibi quo voluerit modo, conſignata videlicet poſſeſſione debet præcipuum cuſtodire, ne imperfecta vacillet donatio. Geſtorum quoque confectionem ſiue ante traditionem ſiue poſt traditionem fieri oportebit, vt inſtrumentum quo continetur munificentia, apud acta publicetur, in hac quidem vrbe apud magiſtrum cenſus, in prouinciis verò apud prouinciarum rectores: vel ſi præſto non fuerint, apud magiſtratos municipales: vel ſi ciuitas ea vel oppidum, in quo donatio celebratur, non habeat magiſtratus, apud defenſorem plebis in qualibet ciuitate fuerit repertus. curatores enim ciuitatum ab huiuſcemodi negotio temperare debebunt, ne tãta res eorum concidat vilitate, ſed iam allegatas apud curatores donationes & geſta confecta valere neceſſe eſt. in poſterum omnibus, quæ ſtatuta ſunt obſeruandis: quoniam ſi quid fuerit prætermiſſum, nullius momenti videbitur eſſe donatio. Geſta autem confici ſuper rebus etiam alibi conlocatis vbicunque ſufficiet, ita vt traditio corporalis in locis vbi res donata conſiſtit, omnimodo celebretur. Dat. X. Kal. April. Conſtp. D D. NN. Honorio X. & Theodoſio VI. A A. CONSS.

VIIII. Idem A A. Monaxio ppõ.

Legis à nobis paulo ante latæ cetera quidem cautio neceſſaria nobis admodum viſa eſt, ſublata verò in donationibus ſpecies traditionis, quam olim retentio vſusfructus induxerat, non ſine magna ratione deſiderata eſt, cùm obſeruationem iuris contrahere potius quam propagare debeamus. ideoque ius priſtinum renouamus, vt quiſquis rem aliquam donando, vel in dotem dando vſumfructum eius retinuerit, etiamſi ſtipulatus non fuerit, eam continuo tradidiſſe credatur, ne quid amplius requiratur, quo magis videatur facta traditio, ſed omnimodo idem ſit in his cauſis vſumfructum retinere, quod tradere. Dat. Prid. Id. Mart. Conſtp. D N. Honorio A. XI. & Conſtantio V. C. II. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque de rebus propriis cuilibet aliquid quacunque donatione contulerit vel in dotem dederit & ſibi vſumfr. reſeruet, rem tradidiſſe cognoſcitur, quia reſeruatio vſufr. etiam ſi ſtipulatio inſerta non fuerit, pro traditione habeatur.*

De

De reuocandis donationibus. *Tit.* XIII.

I. Impp. Conſtantius & Conſtans AA. ad Philippum PP.

Liceat matribus ſi impios filios probare ſe poſſe confidunt publice adire iudicia. Matrem autem ingenuam, liberam, libertam, libertinam, cui ſcilicet ciuitatis Romanæ iura quæſita ſunt, ita vt queri antiquo iure poterant, accipi audirique decernimus. Itemque filios filias, ingenuos ingenuas, libertos libertas, libertinos libertinas, ciues pari conditione Romanos. Secludimus mulierem quæ in ſecundi matrimonij fœdus innubſerit, & vnius tantum matrimonij mulieribus reuocandarum donationum pro dimidia parte decernimus facultatem. Hic autem qui à matre impietatis arguitur, quidquid ex eo quod titulo donationis tenet: eo die quo controuerſiæ qualecunque principium iuſſu iudicantis datur, habere repperitur, huius dimidium eripiatur. Cæterum quæ ante adhuc matre pacifica iure perfecta ſunt, & ante inchoatum cœptumque iurgium vendita, donata, mutata, in dotem data, ceteriſque cauſis legitime alienata, minimè reuocamus. Actionem verò matris ita perſonalem eſſe volumus vt vindicationis tantum habeat effectum, nec in heredem detur, nec tribuatur heredi. Quare de ceteris vel alterius ſtatus, vel portentuoſæ vilitatis abiectæque pudicitiæ, ſatis etiam tacitè cautum putamus. Quis eſt enim, qui his aliquid arbitretur tribuendum eſſe: cum etiam illis, quæ iure ſecundas tamen contraxerunt nubtias, nihil ex his priuilegiis tributum eſſe vellemus? Dat. XII. Kal. Octo. Limenio & Catullino CONSS.

II. Idem AA. ad Philippum ppo.

Aui noſtri pro patribus firma lege ſancxerunt, vt ſi quid patres in liberos munificentiæ titulo contuliſſent, ſi eos impios in iudicio declaraſſent, omne id eſſe reuocandum, ne pietatis premium apud ſceleſtos & flagitioſos animos permaneret. Dat. XII. Kal. Octo. Limenio & Catullino CONSS.

INTERPRETATIO. *Donatio in emancipatum filium à patre facta, ſi læſum pater ſe eſſe probauerit, reuocatur. Hic de iure requirendum de reuocandis donationibus.*

III. Idem AA. ad Orfitum P.V.

Si vnquam libertis patronus filios non habens bona omnia vel partem aliquam facultatum fuerit donatione largitus, & poſtea ſuſceperit liberos: totum quidquid largitus fuerit, reuertatur in eiuſdem donatoris arbitrio ac dicione manſurum. Dat. V. Kal. April. Arbitione & Lolliano CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis filios non habens, bona ſua, vel partem bonorum libertis donauerit, & ſi is qui donauit filios poſtea habuerit, donationes in libertis factas ad integrum vacuantur.*

IIII. Idem AA. ad Orfitum P.V.

Si quis forſitan filiorum maternam munificentiam conſecutus in matrem impius detegitur, non iam dimidiam portionem, vt ante fuerat iuſſum rei donatæ, ſed omnem ſubſtantiam proprietatis amittat. Matres verò quæ in ſecundas conuenerint nubtias, repoſcere vetamus à filiis, quæ earum perceperint largitate. Quinetiam idētidem commonemus alia omnia iuxta prioris legis tenorem debere ſeruari. Dat. VIIII. Kal. Iul. Sirmio. Datiano & Cereale CONSS.

INTERP.

INTERPRETATIO. *Si quis filius donatione matris fuerit aliquid conſecutus, & eam poſt modum læſerit, probatis in iudicio læſionis cauſis, donationem mater ſi voluerit in integrum reuocabit. Quod ſi mater hæc, quæ filio donauit, ad ſecundas nuptias tranſierit, contra donationem per quamcunque occaſionem veniendi nullam habeat poteſtatem, ſeruatis de reliquo legibus, quæ ſub titulo De ſecundis nuptiis continentur.*

v. Imppp. Theodoſius, Arcadius & Honorius AAA.
Victorio proconſ. Aſiæ.

Maritus donationes, quas inſtabiles eſſe teſtatur, formata legibus repetat actione. Dat. v. Kal. Iul. Conſtp. Theodoſio A. III. & Abundantio CONSS.

vi. Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. ad Senatum. Poſt alia.

Donationem circa filium filiamvé, nepotem neptemve, pronepotem proneptemve emancipationis tempore celebratam pater ſeu auus vel proauus reuocare non poterit, niſi edoctis manifeſtiſſimis cauſis quibus eam perſonam, in quam conlata donatio eſt, contra ipſam venire pietatem, & ex cauſis, quæ legibus continentur, fuiſſe conſtabit ingratam. quas tamen cauſas in cognitione diſcuti oportebit, & noſtro admitti iudicio, cùm hoc inter partes conpetenti viſum fuerit cognitori. alias iubemus non audiri parentis querellas, &c. Dat. VII. Id. Nou. Rau. DD. NN. Theodoſio XII. & Valentiniano II. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis filio, filiæ, nepoti ex filio, vel pronepoti ex nepote mancipationis tempore aliquid donauerit, id niſi probatis in iudicio manifeſtis offenſarum cauſis reuocare non poterit.*

De ingratis liberis. *Tit. XIII.*

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA.
ad Prætextatum P. V.

lib. 8. tit. 50 l. 1. FIlios contumaces, qui patres vel aceruitate conuicij vel cuiuſcunque atrocis iniuriæ dolo repulſaſſent, leges mancipatione reſciſſa damno libertatis inmeritæ multare voluerunt. Dat. XV. Kal. Sept. Ambianis, Lupicino & Iouino CONSS.

INTERPRETATIO. *Filij emancipati, ſi iniuriam grauem patri, quæ probari poſſit, intulerint, & conuicti fuerint hoc feciſſe, reſciſſa emancipatione, in familiam reuocentur.*

* * *

De iis quæ adminiſtrantibus vel officium publicum gerentibus tradita ſunt vel donata. *Tit. XIIII.*

* * *

*

Agrippina D. τῷ τόπῳ ὅθεν ἐστὶν ὑπάρχει. Conſtantinus A. D. Sed iure continetur, ne quis in adminiſtratione cõſtitutus aliquid compararet. vnde quidem nihil intereſt, an in ſuo pago, an in alieno comparauit, cum conſtet contra ius eundem comparaſſe. & adiecit, Ignoratis fiſcale effici totum, quidquid adminiſtrantes

ſtrantes comparauerint? Agrippina dixit. τοῦ τόπου ἐκείνου στρατευόντος οὐκ ἦν, ἐγὼ ἠγόρασα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Εὐδαίμονος. Conſtantinus A.D. Recipient à venditore Codia & Agrippina competens pretium.

Idem A. ad Veronicianum Vic. Aſiæ. Poſt alia.

Damus prouincialibus facultatem, vt quicunque ſibi a numerariis, qui diuerſis rectoribus obſecuntur, conqueſti fuerint aliquas venditiones extortas, inritas inaneſque efficiant, & male vendita ad venditoris dominium reuertantur, amiſſione etiam pretij inlicitis ac deteſtandis emptoribus puniendis. Dat. XIIII. Kal. Iun. Optato & Paulino CONSS.

Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Iouinum P.V.

Princeps, cornicularius, commentarienſis, numerarius & ordinarij per ſingula officia poſſeſſionum adque ædium, necnon etiam mancipiorum comparationem ſciant ſibi eſſe præcluſam. Siue igitur in ipſis prouinciis, in quibus memorata officia ſuſtinere noſcuntur, conſtiterit eos eſſe progenitos, ſeu in aliis omnimodo à prædictis conparationibus per prouincias in quibus militāt temperare debebunt. Solas tamen res paternas memoratos mercari poſſe præcipimus, ita vt apud Rectorem prouinciæ non minoribus pretiis quàm ratio æquitatis expoſcit, venditio celebretur. Dat. II. Id. April. Conſtp. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

Idem A A. Senecæ. Poſt alia.

Vimillius legis aſpicito, eique pareto, qua proximè conſtitutum eſt, vt publicum munus agitantes nihil in ſuſcepto mercarentur officio. Dat. V. Kal. Iul. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

Idem A A. ad Probum ppō.

Omnis ſe turpibus nundinis adminiſtrator abſtineat, idem ſibi altior iudex, idem mediæ dignitatis, idem quicunque vel minimus putet eſſe præſcribtum. Nemo in prouincia quam tuetur, donec in eadem commorabitur, aliquid conparandi ſumat adfectum: ſimiliter adminiſtrantiū ſocij adque participes. quædam enim vniuſcuiuſque portio videtur adſeſſor. Patronis etiam fiſci ab his contractibus iubemus inhiberi, & qui principatum officiorum gerunt ſeu corniculum, quique commentarienſium nomine exoſa miſeris clauſtra cuſtodiūt, tabularios quoque prouinciarum & vrbium ſingularum pari condicione conſtringimus. identidem numerarij præfecturæ vel vicariæ poteſtatis obſeruent. præterea officiales adque municipes, qui exactiones quaſcūque ſuſceperint, eos etiam quibus vel diſcuſſionis indago vel negotium cenſuale mandatur: inſuper principales, à quibus diſtributionum omnium forma procedit: curatores etiam lex iſta contineat. Verùm ſi qui ex his medio muneris ſui tempore vel priuatim aliquid emiſſe vel publice detegetur, in inritum geſta reuocentur: comparatores autem contra interdicta, non modo his quæ per ſemetipſos vel per aliam fuerint empta perſonam ſiue agri ſint ſiue domus ſiue mancipia ſeu quæcunque mobilia, ſed etiam ea pecuniæ taxatione quam dederint, exuātur: nec vllus inquirat vtrum ciuiliter rem actam conſtet an turpide nec obſit propria repoſcenti vel venditio interiecta, vel largitas, vel mentio vlla legati. nam vtcunque in alterum res fuerit a comparatore tranſlata, quam emi in officio non oportuit, liberum corporis perſequendi præſtamus arbitrium. Adiungimus autem,

vt ſi domini corporum venditorum poſtquam emptores cœperint eſſe priuati, quinquennio integro in repetitione ceſſauerint, cõtinuo ſibi fiſcus vſurpet, quę contra hoc vetitum vendita docebuntur. Dat. III. Non. Aug. Sirmio Valentiniano & Valente A A. CONSS.

Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius A A A. Floro ppō.

Quicunque adminiſtranti prouinciam prouincias ve atque indifferentes ſub quoquo apice poteſtatis quid donauerit, repetendi vſque ad quintum annum proximum, ex quo idem priuatus eſſe cœperit, habeat facultatem. atque hoc ſcito noſtro non vnam iudicis perſonam comprehendimus, ſed latius ſtudio prouiſionis excurrimus. Siue igitur ei ſiue eius vxori, filio filiæ ve, nepoti nepti & deinceps in infinitum indiſſidenter emancipato an in ſacris agenti, matri patri, fratri ſorori, ſocero ſocrui, & qui in cõſilio erit domeſtico ve coacta quis, ſeu palam vi adhibita ſeu clam & latenter impoſita prompſerit largitate, eam nõ ſecus repetere queat intra quæ præſcribſimus tempora, ac ſi de iure ipſius nullo vel inchoatæ alienationis titulo receſſiſſet: ita vt ad repetendam poſſeſſionem ne denuntiatione quidem opus ſit, ſed ſufficiat apud iudicem, cuius ea de re notio erit docuiſſe tempus, quo liberalitas ſit parata. quo patefacto non ſecus ad eundem poſſeſſio cum fructibus reuertatur ac ſi ex eius nunquam iure migraſſet. donatoris autem heredibus ſimilem relinquimus actionem, ſi donator eo tempore obierit quo adhuc in poteſtate is degerit, cuius obtẽtu videtur expreſſa donatio. Sin autem donator ſuperſtes fuit, quamdiu is abierit poteſtate, tum heredum extinguimus actionem, maxime cum donator non ſtantem ab initio donationem taciturnitatis ſuæ videatur firmaſſe conſenſu. Dat. XV. Kal. Iul. Theſſal. Gratiano A. V. & Theodoſio A. I. CONSS.

Idem A A A. Floro ppō.

Numerarij nihil emant, nihil contrahant, &c. Dat. XVIII. Kal. Octo. Conſtp. Antonio & Syagrio CONSS.

Impp. Arcadius & Honorius A A. Cæſario ppō.

Omnes quos olim legum forma complectitur, ampliſſimæ etiam poteſtatis nihil adminiſtrationis ſuæ tempore aut emptionis aut donationis titulo conſequantur. Dat. III. Id. Iul. Conſtp. Cæſario & Attico VV. CC. CONSS.

De infirmandis pœnis cælibatus & orbitatis. *Tit. XVI.*

1. Imp. Conſtantinus A. ad populum.

QVi iure veteri cælibes habebantur imminentibus legum terroribus liberentur, atque ita viuant ac ſi numero maritorũ matrimonij fœdere fulcirentur. ſitque omnibus æqua cõdicio capeſſendi quo quiſque mereatur. Nec vero quiſquam orbus habeatur. propoſita huic nomini damna non noceant. Quam rem & circa feminas æſtimamus, earumque ceruicibus impoſita iuris imperia velut quædam iuga ſoluimus promiſcue omnibus. Verum huius beneficij maritis & vxoribus inter ſe vſurpatio non patebit, quorum fallaces plerumque blanditiæ vix etiam oppoſito iuris rigore cohibentur: ſed maneat inter iſtas perſonas legum priſca auctoritas. Dat. Prid. Kalend. Febr. Serdicæ. PP. Kalend. April. Romæ Conſtantino A. VI. & Conſtantio C. CONSS.

De

De iure liberorum. *Tit.* XVII.

I. Impp. Arcadius & Honorius AA. ad Cæſarium PPŌ.

SAncimus, vt ſit in petendo iure liberorum ſine definitione temporis licētia ſupplicandi, nec inplorantum preces, ętas vel tempus impediat, ſed ſola miſeris ad poſcendum auxilium ſufficiat deſperatio liberorum. Dat. VIII. Id. Mai. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AAA. CONSS.

II. Impp. Honorius & Theodoſius AA. Iſidoro P.V.

In perpetuum hac lege decernimus inter virum & vxorem rationem ceſſare ex lege Papia decimarum. & quamuis non interueniant liberi, ex ſuis quoque eos ſolidum capere teſtamentis, niſi forte lex aliam inuenerit derelicta. tantum igitur poſt hæc maritus vel vxor ſibi inuicem derelinquant, quātum ſuperſtes amor exegerit. Dat. prid. Non. Sept. Varane V. C. CONS.

III. Idem AA. Iſidoro P.V.

Nemo poſthæc à nobis ius liberorum petat, quod ſimul hac lege detulimus, & cetera. Dat. prid. Non. Sept. Varane V. C. CONS.

IIII. Idem AA. Iohanni ppō. Poſt alia.

Quod inpetratum ius cōmunium liberorum ſuperſtite Catullino clariſſimo viro minus allegatum eſſe cognoſcitur, nec ſuccedenti obeſſe permittimus, nec vlli vmquam in ſimili cauſa ſtatuimus nociturum. & cetera. Dat. XIII. Kal. Mart. Rau. Honorio VIIII. & Theodoſio V. AA. CONSS.

De maternis bonis & materni generis, & cretione ſublata.
Tit. XVIII.

I. Imp. Conſtantinus A. Conſulibus, Prętoribus, Tribunis plebis, Senatui ſalutem dicit.

PLacuit ſalua reuerētia & pietate ſacris nominibus debita, vt poteſtas quidem & ius fruendi res liberorum ſuorum in ſacris conſtitutorū in maternis duntaxat facultatibus penes patres maneat: deſtituēdorum autem liberorum eis licentia derogetur. Ceſſet itaque in maternis dumtaxat ſucceſſionibus cōmentum cretionis, & res quæ ex matris ſucceſſione fuerint ad filios deuolutæ, ita ſint in parentum poteſtate adque dominio, vt fruendi pontificium habeant, alienandi eis licentia derogetur. nam maternū patrimonium, quod filiis in poteſtate conſtitutis obuenerit, cum patre mortuo ſui iuris fuerint, præcipuum habere eos, & ſine cuiuſquam conſortio placuit. Quod ſi pater ſuum filium patremfamilias videre deſiderans eum emancipauerit, repræſentare & maternā debebit ſubſtantiā, ita vt filius accepto munere libertatis, reique ſuę dominus effectus ne videatur ingratus, tertiam partē cuſtoditæ ſibi rei muneris cauſa parēti offerat, æſtimatione ſi res diuidi cœperint bonorum virorum arbitrio permittenda, quam tertiam alienare quoque pater ſi hoc maluerit, habebit liberam poteſtatē. Ante emancipationem autē parentes penes quos maternarum rerum vtendi fruendique poteſtas eſt, omnem debent tuēdæ rei diligentiā adhibere. & quod iure filiis debetur, in examine poſcere & ſumptus ex fructibus inpigrè facere, & litē inferentibus reſiſtere, adque ita omnia agere, tamquam ſolidum perfectumque dominiū & perſonam gerant le-

gitimam,ita vt ſi quando rem alienare voluerint emptor, vel is cui res donatur obſeruet,ne quam partem earum rerum, quas alienari prohibitum eſt, ſciens accipiat vel ignorans.docere enim pater debet proprij iuris eam rem eſſe quam donat aut diſtrahit:& emptori ſi velit ſponſorem aut fideiuſſorem licebit accipere,quia nullam poterit præſcriptionem opponere filiis quãdoque rem ſuam vindicantibus. Dat.xv.Kal.Aug.Aquileiæ,Recit.apud Vettium Rufinum p.v. in ſenatu,Non.Sept.Conſtantino a.v.& Licinio c. conss.

Interpretatio. *Legis iſtius reliqua pars in aliis legibus cõtinetur, hoc tantum de reliquis legibus plus habet,vt patres,qui filiorũ res gubernare iuſſi ſunt, negocia eorum ſummo ſtudio & integritate procurẽt,vt nihil per negligentiã eorum filiis pereat, ſed fructus rerum maternarũ ſine aliqua negligentia redigi vel vendi faciant,vt ex tempore competenti,ſicut lex Nouella dicit,portiones ſuas filij ſine aliqua imminutione percipiant. Res filiorum patribus alienare non licet,hoc eſt nec vendere,nec donare. Quod ſi fortaſſe præſumpſerint,emptor vel qui donator acceſſerit,grandi ſe ſollicitudine vel cura cuſtodiant,ne filiorum res à patre comparatas,aut donatas accipiant,aut ſcientes, aut etiam neſcientes.Sed compellant patrem,qui venditor vel donator fuerit, & filiorũ res in ſua retinet poteſtate,vt probet ſuum eſſe quod tradidit. Etiam vt ſuſpitionem ſuam poſſit abſtergere,fideiuſſorem à patre venditore percipiat,qui obligatione rerũ ſuarum damnum emptori non faciat:quia defuncto patre licet filiis res ſuas à quibuſcũque perſonis,ſiue vendita,ſiue donata à patre fuerint,in ſuum dominium reuocare.*

II. Idem a.Iulio Seuero.

Cum ad patrem aliquid ex materna ſucceſſione interpoſita cretione peruenerit,& ad liberos maternarum rerum ſucceſſiones defluxerint, ita eas haberi placet in parentum poteſtate,vt dominium tantum poſſeſſionis vſurpent, alienandi vero licentiam facultatemq́ue non habeant,vt cum ætates legitimæ liberorum ad emancipationẽ parẽtes inuitauerint,& patresfamilias videre liberos ſuos voluerint,tertiam partem maternorũ bonorum eis filij tanquã muneris cauſa offerant.quam ſi ſuſcipiendã patres putauerint, faciendę diuiſionis arbitrium permitti oportebit iuſtitię bonorũ virorum per quos facta diuiſione tertiam partem oblatam parentes ita accipient,vt alienandi quoque eius patres habeant facultatem,ſi modo vllus potuerit inueniri cui placeat hanc amplecti licentiam,cùm omnimodo filios conducat adniti, vt pio ſedulitatis affectu mereantur accipere eam quam patribus dederint portionem. Dat.vii.Id.Sept. Med.Accept.Non.Octob.Conſtantino a.v.& Licinio Cæſ. conss.

Interpretatio. *Materna bona filiorum defuncta vxore ita pater poſſideat, vt vſumfructum de his habeat:ſed quantum & quandiu habeat, lex Nouella conſtituit:Diſtrahendi tamen aut donandi ex his nullam pater habeat poteſtatem. Sanè ſi filium mortua matre emancipauerit, de bonis maternis,id eſt,de emancipati filij portione,ipſe filius ſuperius emancipatus,muneris cauſa de maternis bonis tertiã offeret portionem:quæ tamen in ipſius poteſtate manſura eſt ita,vt eam pater bonis viris diuidentibus cõſequatur.Si tamen tantum patris nomen ad hoc adduci poterit,vt rem filiorum impia cupiditate ſuſcipiat,aut aliis derelinquat: ſtudere tamen filios decet,vt id quod parentibus cauſa emancipationis obtulerint,ſeruitio & pietate recipiant.*

III. Idem a.ad Seuerum Com.Hiſpaniarum.

Inſinuatũ eſt quoſdam patres principalis coniugij copulatione deſtitutos in perniciem

perniciem filiorũ vltra miſericordiã ſanguinis properare, & receptis deinceps aliis matrimoniis maiorem ſibi in rebus filiorũ vindicare perſonã. qui quoniã in his vſufructuarij remanſiſſe videntur, vſurpare ea ac peruertere cõfidunt, vt per hoc his qui in orbitate remanſerunt, nulla nec poſſidendi nec litigandi tribuatur occaſio. Ideoque placet ne quis pater receptis deinceps matrimoniis, earum rerum quæ prioris cõiugis fuerunt, ſibi ius defendendum exiſtimet, niſi tutelæ vice donec minores probata ętate eſſe videantur. His autem moderatio noſtra cuncta iubet ſeruari adque reſtitui. PP. III. Kal. April. Conſtp. Optato & Pauli[illegible].

IIII. Imp. Conſtantius A. ad Dionyſium.

Cretionis obſeruantiã præcipimus remoueri, per quam filij patriæ poteſtati ſubiecti res ex materna hereditate vel ex diuerſis ſucceſſionibus ad ſe deuolutas antehac his in quorum poteſtate fuerant adquirebant, vt intra ſextum annum facultates ad ſe pertinentes * ſi quidem ſuperſtites * intra præfinitum tempus * * ex materna hereditate vel genere * * ad ipſos deuoluta ſunt ad proximos * pertineant quoniam priorem iuſſionem quæ ſine temporis diſtinctione filiorũ ſucceſſiones ad patres iuſſerat pertinere, ęquitatis ratio corrigi perſuaſit. Si quis verò ex paterno genere vel amicis paternis quacumque ratione reliquerit, id ſimili iuſtitiæ moderamine ad patrem, aut ad patris genus pertineat, vt ex vtraque familia manantes facultates ſingulis quibuſcũque ceſſiſſe potius quàm adepta eſſe videantur. Poſt emenſum verò ſextum ætatis ſuæ annũ adæq. ſine eiuſdem cretionis neceſſitate delatas ſibi qualicũque ſucceſſionis genere facultates ad eos, in quorum poteſtate ſunt, iure patrio tranſmittant. PP. Prid. Id. Mart. Heliopoli, Conſtantio A. II. & Conſtante CONSS.

V. Idem A. ad Leontium comitem Orientis.

Qui ſe patris negat heredem, defuncti aui ſuſcipere facultates non poteſt, maximè emancipatus, niſi per bonorum poſſeſſionem ad huiuſmodi beneficium peruenerit, & quòd maternus auus relinquit, patri adquiritur: & ſi legatũ fideicõmiſſumve eſſet ſolutum bonorum patris effectũ eſt. quòd ſi fideicommiſſi dies legative iam ceſſerat, ad heredes patris petitio deuoluta eſt. Si verò filiusfamiliàs abauo ſuo materno heres oſtenditur inſtitutus patre cernere iubente, filioque cernente perſona filij media hereditas peruenit ad patrem dudum ſiquidem placuiſſe gi temporis in heredi inefficax eſſe adque patrib la ſollemnitas cretionis adq excepta cauſa maternorum bere certiſſimum eſt, in quibus vis ac vocabulum cretionis expulſum eſt. Nec verò dubitari poteſt, ſi prius quàm legati vel fideicõmiſſi cederet dies, aut iuſſu patris diceret cretionẽ propriæ poteſtatis effectus eſt, arbitrio ſuo eundem hæc potuiſſe conquirere. Dat. VIII. Id. April. Limenio & Catullino CONSS.

VI. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Heſperium PPO.

Quemadmodum maternas facultates vẽditione vel donatione tranſcribere

in alias perſonas patribus non licet, ita ea quæ pater matris ac mater, quæque auus matris aut auia nepotibus pronepotibúsve donauerint, ſiue ab inteſtato reliquerint, patribus alienare non liceat, delatę verò ab extraneis ſiue ex tranſuerſa linea facultates præterquàm ab his neceſſitudinibus, quas locuti ſumus patribus confetant quidquid filiis poſitis in eorum poteſtate detulerint. Dat. prid. Kal. Aug. Acc. IIII. Kal. Sept. Auxonio & Olybrio vv. cc. conss.

Interpretatio. *Pater, vxore mortua, filiorum bona ita poßidebit, vt ex hiis ei nec vendere aliquid liceat, nec donare, nec quolibet alio ordine alienare. Similiter & quæcunque aui vel proaui materni, nepotibus, pronepotibus, neptibus pronepotibúsve vel donauerint, vel fortaſſe reliquerint, in alias perſonas transferre patri quolibet ordine non licebit. Sanè ſi quid extraneorum donatione vel munere filiis in familia poſitis facultatis acceſſerit, vel alij parentes, quàm qui ſupra nominati ſunt contulerint, id totum patribus adquiratur, vt faciendi ex hoc quod voluerint habeant poteſtatem.*

VII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Florentino P. V.

Quidquid auus auia, proauus proauia, nepoti nepti, pronepoti pronepti cuiuſlibet tituli largitate contulerint, id eſt teſtamento, fideicommiſſo, legato codicillo, donatione, vel etiam inteſtati ſucceſſione pater filio filiæve integra, inlibataque cuſtodiat, vt vendere, donare relinquere alteri aut obligare non poſſit, vt quemadmodum ipſe ſuper his licẽtiam poteſtatis totius habet, defunčto eo filio filiáve præcipua conputentur, nec ab illis qui ex patre ſunt conſortibus, vindicentur. Supplicandi etiam in futurum contra hæc licentiam ſubmouemus. & cetera. Dat. Id. Octob. Med. Olybrio & Probino conss.

Interpretatio. *Quicquid ad nepotes vel pronepotes, auorum vel auiarum maternarum munere, teſtamento vel ſucceßione, aut qualibet ſcriptura peruenerit, id præcipuum, hoc eſt proprium poſt patris obitum vindicabunt, neque in coheredum communione mittendum eſt, quod auorum expreßis nominatisq́; perſonis maternorum fuerit largitate conlatum.*

VIII. Imppp. Arcadius Honorius & Theodoſius AAA. Anthemio ppõ.

Certis annorum interuallis in bonorum poſſeſſione maternæ hereditatis à patre poſcenda aut ſucceſſione amplectenda infantis filij ætatem noſtra auctoritate pręſcribimus, vt ſiue maturius ſiue tardius filius fandi ſumat auſpicia intra ſeptem annos ætatis eius pater aut bonorum poſſeſſionẽ imploret, aut qualibet actis teſtatione ſucceſſionem amplectatur. hac verò ætate finita, filius edicti beneficium petat, vel de ſucceſſione ſuſcipienda ſuam exponat voluntatem, dumtamen intra annum ad inpetrandam bonorũ poſſeſſionem præſcribtum vterque de poſſeſſione amplectenda ſuum prodat arbitrium. Cretionũ autem ſcrupuloſam ſollemnitatem, ſiue materna filiofamilias, ſiue alia quædam defetatur hereditas, hac lege emendati pænitus amputarique decernimus. Dat. XVI. Kal. April. Conſtp. DD. NN. Honorio VII. & Theodoſio II. AA. conss.

VIIII. Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. ad Senatum Vrbis Rom. Poſt alia.

Siue vxor inteſtata defecerit ſuperſtitibus cõmunibus filiis in patria poteſtate degentibus, vtitur maritus priſco beneficio iuris ac legũ circa vſumfructum retinendum, quãdiu filij in poteſtate conſiſtunt, aut in pręb enda filiis liberalitate circa trientem ſibi ex Cõſtantinianę legis beneficio cõquirendum. Si vero

viua

viua matre mancipati ſunt filij, tunc demum quia omni cõmodo deſtituetur, nec retinet vſumfructum virilis ei inter filios, ſeu vnus, ſeu plures ſunt vſusfructus tribuimus portionis. Si vero mulier moriens alios ex filiis emancipatos à patre, alios in patria poteſtate dimiſerit, in caſu diſpari vtitur maritus defunctæ beneficio, quod caſui vtrique perſcribimus, id eſt circa eorum quidem portionem, quos adhuc in ſacris retinet vſumfructum ex legum auctoritate retinebit, & præmium debitę cùm volet mancipationis accipiet. In eorum verò parte, quos exiſſe de poteſtate viua matre conſtiterit vſumfructũ virilis inter eos portionis ſecundum perſcribta percipiet, & in nepotibus etiam vel neptibus hoc obſeruandum eſſe cenſemus, vt maritus qui vxore mortua extãtibus filiis cum ſolis nepotibus vel neptibus ex hac lege ad emolumentũ vocandus eſt, ſi vnus vel vna, pluresve nepotes ex filio vno vel pluribus qui in poteſtate defecerunt, procreati ſunt, hoc iure vtatur, quod de filiis conſtitutum eſt. nam licet hoc nouum pręſens lex conſtituat in nepotes, non eſt tamen ab re, vt in hoc caſu deteriores eſſe nepotibus filij non ſinantur. Habeat igitur auus veniẽs cum nepotibus in poteſtate durantibus vſumfructum bonorum omniũ, quę ex defunctæ auię ſucceſſione delata ſunt. Cum verò is quoque libertatẽ emancipatione largitur, ſimiliter & ab ipſis ſicut de filiis conſtitutũ eſt, trientem pro præmio manumiſſionis accipiat: vel ſi ex pluribus alteros manumittit, alteros retinet, ex parte manumiſſorum trientẽ, ex parte verò in poteſtate manentium retineat vſumfructum. Quod ſi nepotes ſint, neptéſve, aut ex emancipato filio, aut ex filia procreati, aut ex ipſo in ſacris auia viuẽte dimiſſi, idem auus viriliscum ipſis portionis habeat vſumfructũ. Si verò ex nepotibus neptibúsve tẽpore quo in auiæ ſucceſſione vocãtur, alij in aui ſunt poteſtate, id eſt mariti defunctę: alij ſui iuris ſint, circa perſonam quidem eorũ qui in poteſtate cõſiſtunt, & in vſufructu conſequendo, & in trientis ex emancipationis pręmio cõquirendo ratio ſu pradicta ſeruetur. In his vero qui ſui iuris ſunt, facultas capiendi vſusfructus virilis inter eos portionis habeatur. Eadẽ autẽ & de pronepotibus ſexus vtriuſque ſancimus monente definitione, quę de ſingulis ſancta eſt. ſi filij ſint pariter ac nepotes &c. Dat. VII. Id. Nou. Rau. D N. Theodoſio XII. & Valentin. II. A A. CONSS.

INTERPRET. *Uxor ſi ſuperſtite marito defecerit, & omnes filios in patris poteſtate dimiſerit, pater de maternis filiorũ bonis vſumfructum habeat, vſque ad illud tempus, quod lex Nouella conſtituit. Quod ſi poſt matris obitum filios vel filias pater emancipauerit, de eorum portionibus, quos liberos facit, trientem à filijs pro collata libertate percipiet, iure ſuo perpetuo vindicandum. Quod ſi ſuperſtite matre pater filium vel filios emancipauerit, quia non poteſt matre viua de filiorũ portionibus vindicare tertiã portionem, neceſſe erit vt poſt matris obitũ, ſi ſuperſtes pater fuerit, à ſingulis emancipatis filiis virilem, id eſt, de vno mediã, de duobus tertiam, de tribus quartã percipiat portionem in vſumfructum, quoadusq; vixerit poßidendam. Quod ſi aliqui filij viua matre à patre emãcipati fuerint, & aliqui fortaſſe non fuerint, circa emãcipatos, vel nõ emancipatos eadẽ, quæ ſuperius cõprehenſa eſt, à patre forma ſeruetur. Quod ſi mortua vxore filij nõ fuerint, & neptes vel nepotes ex filijs auus paternus habuerit, qui omnes in aui poteſtate cõſiſtunt, eadẽ quæ de filiis, & circa nepotes in omnibus forma ſeruetur. At verò ſi aliquos ex ipſis nepotibus auus emãcipare voluerit, tertiã ſimiliter partẽ, ſicut & de filiorũ partibus accipiat portionẽ: nam & de pronepotibus ſimiliter obſeruari lex ipſa conſtituit.*

x. Idem AA. ad Senatum. Poſt alia.

Si ſine liberis vnus vel vna morietur è filiis, & ſuperſtitem fratrem vel fratres, ſororem vel ſorores, & patrem relinquat, ſiue is emancipatus, ſiue in poteſtate defecerit, eius portionem, quam ex bonis maternis, vel vnde iure quęſiuerit, pater ſine dubio conſequatur iugi dominio poſſidendam. Quòd ſi nouercam ſuperduxerit, ea quidem quæ filius defunctus extrinſecus adquiſierat, ſibi habeat pater, & perpetuo iure dominij poſſideat. Bonorũ verò ex matris patrimonio filio qui defunctus eſt quæſiturũ ſolum vſumfructum retentet ad alios filios ſe ex eodem matrimonio natos poſt eius obitũ proprietate reditura. Et ſi ante mortẽ filij domum ſecundis nubtiis occupauit, ſimilem caſum ſequatur, vt filio extrinſecus adquiſita perpetuo iure poſſideat maternarũ autem rerum eius ſolum vſumfructum retentans. Quòd ſi filius filiave extantibus liberis adhuc poſiti in poteſtate defecerint, portionis eorum totius ſolum vſumfructum morientis retentet, nepotibus, id eſt defuncti filiis proprietate ſeruata. Si verò nepotes tempore mortis maternæ extra aui ſint poteſtatẽ, ipſi ilico in patris ſui matríſve ſucceſſionem vocentur. & cetera. Dat. VIII. Id. Nou. Rau. Theod. XII. & Valentiniano II. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si amiſſa matre, patre ſuperſtite, vnus vel vna de filiis, ſiue emancipatus, ſiue non emancipatus ſine filiis moriatur pater mortuo filio in totam illius portionem iure ſuccedit. Quod ſi aliam vxorem duxerit, hæc quæ de maternis bonis mortuus filius derelinquit, pater vſufructuario tantum ordine poßidebit, poſt eius obitum ad fratres mortui, ex eodem matrimonio natos, quod ille de maternis bonis habuit, reuertatur. Aliunde vero filio qui moritur adquiſita, in proprietate patris reſidebunt. Quod ſi filius vel filia, viuo patre, habentes filios moriantur, pater res nepotum, ſicut filiorum, iure vſufructuario retinebit. Si vero hÿ qui moriuntur, emancipatus vel emancipata moriantur, in portionibus eorum in integrum filÿ ſui ſine vlla aui poteſtate ſuccedant.*

De bonis quæ filiisfamilias ex matrimonio adquiruntur.
Tit. XVIIII.

1. Impp. Theod. & Valentinianus AA. ad Senatum. Poſt alia.

CVm veneradę leges vetuerint patribus iure poteſtatis cõquiri quidquid eorum filiis auus auia, proauus proauia, alio modo à linea materna veniente quocumque titulo contuliſſent, hoc quoque conuenit obſeruari, vt quidquid vel vxor marito non emancipato, vel maritus vxori in poteſtate poſitæ quocumque titulo vel iure contulerit, ſiue tranſmiſerit, hoc patri nullatenus adquiratur. adque ideo in eius tantum cui delatum eſt, iure durabit. & cetera. Dat. VII. Id. Nouemb. DD. NN. Theodoſio XII. & Valentiniano II. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Sicut id quod auus vel auia materna nepotibus pronepotibus poſitis in patris poteſtate donauerint, patri non adquiritur, ita & quidquid maritus vxori, vel vxor marito in patris poteſtate poſitis donauerint, aut teſtamento diuiſerint id ad patris dominium minime pertinebit, ſed hoc ſibi filÿ ad integrum vindicabunt.*

* * *

CODICIS THEO-
DOSIANI LIBER NONVS.

De accuſationibus & inſcriptionibus. *Tit. I.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Octauianum Com. Hiſpaniatum.

QVICVMQVE clariſſimæ dignitatis virginem rapuerit, vel fines aliquos inuaſerit, vel in aliqua culpa ſeu crimine fuerit deprehenſus, ſtatim intra prouinciam, in qua facinus perpetrauit, publicis legibus ſubiugetur: neque ſuper eius nomine ad ſcientiam noſtram referatur, nec fori præſcriptione vtatur. Omnem enim honorem reatus excludit, cùm criminalis cauſa, & nõ ciuilis res vel pecuniaria moueatur. Dat. prid. Non. Decemb. Serdicæ. Accepta v. Non. Mart. Cordubæ, Gallicano & Baſſo CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunq; damnabile, vel puniendum legibus crimen admiſerit, non ſe dicat in foro ſuo, id eſt in loco vbi habitat debere pulſari, ſed vbi crimen admiſſum eſt, ab eius loci iudicibus vindicetur, nec de eius perſona ad Principẽ referatur.*

II. Idem A. ad Ianuarium.

Quicunque ex eo die, quo reus fuerit in iudicio petitus, intra anni ſpatium noluerit adeſſe iudicio, res eius fiſco vindicentur: & ſi poſtea repertus, nõcẽs fuerit deprehenſus, ſæuiori ſententię ſubiugetur. Sed & ſi argumentis euidentibus, & probatione dilucida innocentiam ſuam purgare ſuffecerit: nihilominus facultates eius pænes fiſcum remaneant. Dat. Id. Ianuar. Acc. v. Kal. Aug. Cotin tho, Conſtantino A. V. & Licinnio Cæſ. CONSS.

III. Idem A. ad Agricolanum.

Cum ius euidens adque manifeſtum ſit, vt intendendi criminis publici facultatem non niſi ex certis cauſis mulieres habeant, hoc eſt, ſi ſuã ſuorumq́ue iniuriam perſequantur: obſeruari antiquitus ſtatuta oportet. neque enim fas eſt, vt paſſim mulieribus accuſandi permiſſa facultas ſit, alioquin in publicis olim quæſtionibus interdum, aut admiſſa probatio eſt, aut accuſantis auctoritas. Patroni etiam cauſarum monendi ſunt, ne reſpectu compendij fœminas ſecuritate forſitan ſexus in actionem inlicitam proruentes temere ſuſcipiãt. PP. V. Id. Feb. Probiano & Iuliano CONSS.

INTERPRETATIO. *Fœminis, niſi in ſua ſuorumq; cauſa quenquam accuſare non liceat, quia ſuſceptione alienarũ cauſarum legibus prohibentur. Aduocati etiam commonendi ſunt, ne contra leges ſuſcipiant in alienis cauſis fœminas litigare cupientes.*

IIII. Idem A. ad vniuerſos prouinciales.

Si quis eſt cuiuſcunque loci, ordinis, dignitatis, qui ſe in quemcunque iudicum,

cum,comitum,amicorum,vel Palatinorum meorum aliquid veraciter, & manifeſtè probare poſſe confidit,quod non integrè,adque iuſtè geſſiſſe videatur: intrepidus & ſecurus accedat,interpellet me, ipſe audiam omnia, ipſe cognoſcam:& ſi fuerit cõprobatum,ipſe me vindicabo:dicat ſecurus,& bene ſibi conſcius dicat:ſi probauerit,vt dixi,ipſe me vindicabo de eo qui me vſque ad hoc tempus ſimulata integritate deceperit.Illum autẽ,qui hoc prodiderit, & comprobauerit:& dignitatibus & rebus augebo. Ita mihi ſumma diuinitas ſemper propitia ſit,& me incolumem præſtet,vt cupio feliciſſima & florẽte republica. PP.XV. Kal.Octob.Nicomed.Paulino & Iuliano CONSS.

V. Idem A. ad Maximinum P.V.

Quodam tempore admiſſum eſt,vt non ſubſcribtio, ſed profeſſio criminis vno ſermone ex ore fugiens,tam accuſatorem,quàm reum:ſub experiendi periculo de patria,de liberis,de fortunis,de vita denique dimicare cogeret:ideoque volumus,vt remota profeſſionis licentia, ac temeritate ad ſubſcribtionis morem,ordinemq́ue criminatio referatur,vt iure veteri in criminibus deferendis, omnes vtantur,id eſt,vt ſopita ira,& per hæc ſpacia mentis tranquillitate recepta, ad ſupremam actionem cum ratione veniant, adque conſilio. Dat. XI. Kal.Iun.Sirmio,Acc.Romæ,Conſtantino A. VII. & Conſtantio C. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis iratus crimen aliquod temere cuilibet obiecerit, conuicium non eſt pro accuſatione habendum,ſed permiſſo tractandi ſpatio, id quod iratus dixit,per ſcripturam ſe probaturum eſſe fateatur.Quod ſi fortaſſe reſipiſcens poſt iracundiã,quod dixit iterare,aut fortaſſe ſcribere noluerit,non vt reus criminis teneatur.*

VI. Idem A. Secundo P.P.

Edi criminalia acta vt ciuilia iubemus his videlicet,quorum ſalus ad diſcrimen vocatur:neque expectari deprecationem actorum, neque arte accuſatoris differri,vt de innocentia iudicantis,adque æquitate conſiſtat. Dat. Kaen. Decemb.Ianuarino & Iuſto CONSS.

VII. Imp.Conſtantius A. Dometio Leontio P.P.

Hi,quos cuſtodia delatæ criminationis includit,intra vnius menſis ſpatium audiantur inquiſitione completa,ne ſi delati criminis cauſam ſegnius iudicantis lenitudo diſtulerit,reciprocos pœnæ ſortiatur incurſus. Dat. XV. Kal. Nou. Burſo & Polemio CONSS.

VIII. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Maximinum correctorem Tuſciæ.

Non ſinendum eſt,vt quiſque negotij criminalis ſtrepitu terreatur, niſi inſcribtione conſcribtus & exhibitionis iniuriam, & rei conditionem ſuſtineat. Dat. XV. Kal.Dec.Remis,Acc.Florẽtię Gratiano Nob.Cæſ.& Gadalaifo CONSS.

IX. Idem AA. ad Valerianum.

Non prius quemquam ſinceritas tua ad tuæ ſedis examen iubebit adduci, quàm ſollemnibus ſatisfecerit, qui nititur fidem doloris adſerere: cum iuxta formam iuris antiqui,ei, † cui cœperit vrguere,aut vindicta propoſita ſit,ſi vera detulerit:aut ſupplicium,ſi fefellerit. Dat. VII. Kal. Decemb.Remis,Gratiano & Gadalaifo CONSS. † *x. qui*

INTERPRETATIO. *Tam ciuile negocium quàm criminale, accuſationis profeſſio manu accuſatoris conſcripta præcedat.*

X. Idem

x. Idem A. & Gratianus A. ad Florianum Com. Poſt alia.

Vltra prouinciæ terminos accuſandi licentia nō progrediatur. oportet enim illic criminum iudicia agitari, vbi facinus dicatur admiſſum. Peregrina autem iudicia præſentibus legibus cohercemus. Dat. Id. Nou. Marcianop. Valentiniano & Valente. IIII. A A. CONSS.

INTERPRETATIO. *Criminum diſcuſſio ibi agitanda eſt, vbi crimen admiſſum eſt, nam alibi criminum reus prohibetur audiri.*

XI. Idem A A A. ad Florianum Com. Poſt alia.

Nullus ſecundum iuris perſcribtum crimen, quod intendere propoſuerit, exequatur: niſi ſubeat inſcribtionis vinculum. Etenim qui alterius famam, fortunas, caput denique, & ſanguinem in iudicium deuocauerit: ſciat ſibi impendere congruam pœnam, ſi quod intenderit, non probauerit, &c. Dat. Id. Nou. Conſtantinop. Valentiniano & Valente. IIII. A A. CONSS.

INTERPRETATIO. *Niſi inſcribtione celebrata reum quenquam non fieri, nec in iudicium exhiberi, quia ſicut conuictum pœna conſtringit, ita & accuſatorem, ſi non probauerit quod obiecit.*

XII. Idem A A A. Laodicio præſidi Sardiniæ.

Neganda eſt accuſatis licentia criminandi, priuſquam ſe crimine, quo premuntur, exuerint. Nam ſanctionum veterum conditores adimendam licentiam omnibus cenſuerunt in accuſatores ſuos inuidioſam dicendi vocem. Nullam itaque optineat in iudiciis auctoritatem periclitantium furor: qui ſi latius euagetur, ne ipſe quidem cognitor tutus erit, aut quæſtionem ſecurus agitabit; qui exequendo iuris ſeueritatem non poteſt illorum quos punit, odium euitare. Dat. Prid. Id. Aug. Carnunti, Gratiano A. III. & Equitio. V. C. CONSS.

INTERPRETATIO. *Non credendum eſt contra alios eorum confeſſioni, qui in criminibus accuſantur, niſi ſe prius probauerint innocētes: quia perniculoſa eſt, & admitti non debet rei aduerſus quencunque profeſſio.*

XIII. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus, A A A. ad Senatum. Poſt alia.

Prouincialis iudex, vel intra Italiam cum in eius diſceptationem criminalis cauſæ dictio aduerſum Senatorem inciderit, intendendi quidem examinis & cognoſcendi cauſas habeat poteſtatem. verum nihil de animaduerſione decernens integro non cauſæ, ſed capitis ſtatu referat ad ſcientiam noſtram, vel ad inclytas poteſtates. Referent igitur præſides & correctores, item conſulares, vicarij quoque, proconſules de capite, vt diximus, ſenatorio negotio examine habito. Referant autem de ſuburbanis prouinciis iudices ad præfecturam ſedis vrbanæ, de ceteris ad præfecturam prætorio: ſed præfecto vrbis cognoſcente de capite Senatorum, ſpectatorum maximè virorum iudicium quinqueuirale ſociabitur, & de præſentibus & adminiſtratorum honore functis licebit adiungere ſorte ductos non ſponte delectos, &c. Lecta in Senatu. III. Id. Feb. Valente. V. & Valentiniano. A A. CONSS.

XIIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A. ad Marinum Vic. Hiſpaniæ.

Qui vel † interne ciui exerit actionem, vel crimen ſuſpectæ mortis intendit, non prius cuiuſcūque capud accuſatione pulſet, quàm vinculo legis adſtrictus pari

† *aliàs Qui vel ciuilem internecini*

pari cœperit pœnæ conditioni iurgare:ita vt etiam ſeruos ſi quis crediderit accuſandos,non prius ad miſerorum tormenta veniatur,quàm ſe accuſator vinculo inſcribtionis adſtrinxerit. adpetendorum enim cauſa ſeruorum aut diſpendium facultatum eſt,aut pœna dominorum. Dat.VI.Kal.Ian̄.Pataui,Merobaude iterum,& Saturnino CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque alium de homicidij crimine periculoſa vel capitali obiectione pulſauerit, non prius à Iudicibus audiatur,quàm ſi ſimilem pœnā, quam reo intendit,conſcripſerit ſubiturum: & ſi ſeruos alienos accuſandos eſſe crediderit, ſe ſimili inſcriptione conſtringat,futurum vt ſupplicia innocentum ſeruorum, aut pœna capitis ſui,aut facultatum amiſſione compenſet.*

XV. Idem AAA.Cynegio.P.P.

Conceſſum ſinguli vniuerſique cognoſcant non emendicatis ſuffragiis decretorum,ſed lite ſuis nominibus inſtituta inluſtris & magnificæ celſitudinis tuę adeundam poteſtatem. quoniam accuſari vnumquemq; per alterū non oportet,videlicet,vt iuſtitia & æquitate qua notus es in iudice punias,ſi innoxios verberauit:in officio,ſi fortaſſe conticuit,quod cędi decuriones innoxios non liceret. Dat.Prid.Kal.Maij.Conſtantp.Arcad.A.I.& Bautone. CONSS.

INTERPRETATIO. *In criminalibus cauſis vel obiectionibus per mandatum,nullus accuſet,nec ſi per ſcriptum Principis hoc potuerit impetrare. Sed ipſe qui crimen intendit, præſens per ſe accuſet, inſcriptione præmiſſa. Iudices vero puniendi ſunt, & damnandum officium,ſi fortaſſe tacuerint,ſi innocentem niſi præmiſſa inſcriptione ſubdendum crediderint quæſtioni.*

XVI. Idem AAA.Tatiano.

Extra prouinciæ terminos accuſatori non erit licentia progredi: quia oportet illic criminum iudicia fieri,vbi facinus dicitur admiſſum.Dat.III.Kal.April. Honorio nobiliſſimo puero,& Euodio CONSS.

XVII. Idem AAA.Tatiano P.P. Poſt alia.

Tunc conuenit potentiores viros adeſſe iudiciis,cum eorum præſentiam criminalis per inſcribtionem cauſa depoſcat. Dat.XV.Kal. Mar. Med. Valentiniano A.V.& Neother. CONSS.

XVIII. Impp.Arcad.& Honor.A A.

Ne diuerſorum criminum rei,vel deſidia iudicum,vel quadam lenitatis ambitione per prouincias detenti in carcere crudelius differantur: moneātur omnes iudices productos è cuſtodiis reos diſceptationi debitæ ſubdere:& quod leges ſuaſerint,definire. Dat.III. Non̄. Augu. Conſtp. Arcad.IIII. & Honor. III.A A. CONSS.

INTERPRETATIO. *Rei non multo tempore in carcere,vel in cuſtodia teneantur, ſed celeriter aut innocentes abſoluantur, aut ſi conuicti fuerint criminoſi, ſententia puniantur.*

XVIIII. Impp.Honor & Theod.A A.Conſſ.prætoribus,tribunis plebis,Senatui,ſuis,ſalutem dicunt.

Accuſationis ordinem iamdudum legibus inſtitutum ſeruari iubemus, vt quicunque

quicumque in diſcrimen capitis arceſſitur, non ſtatim reus, qui accuſari potuit, æſtimetur: ne ſubiectam innocentiam faciamus: ſed quiſquis ille eſt, qui crimen intendit in iudicium veniat, nomen rei indicet, & vinculum inſcribtionis accipiat, cuſtodiæ ſimilitudinem, habita tamen dignitatis ęſtimatione, patiatur: nec impunitam fore nouerit licentiam mentiendi, cum calumniãtes ad vindictam poſcat ſimilitudo ſupplicij. Nemo ſibi tamen obiectu cuiuſlibet criminis blandiatur, de ſe in quæſtione confeſſus, veniam propter flagitia ſperans adiuncti, vel communione criminis conſortium perſonæ ſuperioris optans, aut inimici ſupplicio in ipſa ſupremorum ſuorum ſorte ſociandus, aut eripi ſe poſſe confidens ſtudio, aut priuilegio nominati: cum veteris iuris auctoritas de ſe cõfeſſos, ne interrogari quidem de aliorum conſcientia ſinat. Nemo igitur de proprio crimine confitentem, ſuper conſcientia ſcrutetur aliena. Nemo credat ſponte fingenti: commonito, ſecretiſque ſecreta mandans fidem penitus abnegamus, &c. Dat. VIII. Id. Aug. Rauennæ, Aſclepiodoto, & Mariniano CONSS.

INTERPRETATIO. *Ante inſcriptionem nemo efficitur criminoſus: Nam inſcriptione per ordinem facta, tunc à Iudice ſuſcipiendus eſt reus, & cuſtodiæ cum accuſatore tradendus eſt, ea tamen ratione, vt tam accuſati, quàm accuſatoris dignitas æſtimetur, & vnumquenque ante diſcuſſionem ita Iudex faciat cuſtodiri, vt eorum natales aut dignitas patiuntur. Sanè his qui crimina ſua in quæſtione confeſſi ſunt, de alijs ſi dicere voluerint, à Iudice non credatur: quia iure & legibus conſtitutum eſt, vt ſi ſpontanea profeßione reus reum non faciat, neque illi de altero credatur, qui ſe criminoſum eſſe confeſſus eſt.*

De exhibendis, vel tranſmittendis reis. *Tit. II.*

I. Imp. Iulianus. A. Salluſtio P.P.

IVs Senatorum & auctoritatem eius ordinis, in quo nos quoque ipſos eſſe numeramus, neceſſe eſt ab omni iniuria defendere. Si quis ergo Senator ſocius criminis inſimulatus fuerit, ante cauſæ cognitionem omni terrore calumniæ, omni ſuſpicionis moleſtia careat, vacuus ſit prorſus & liber antè, quàm reconuicta crimen agnoſcat, & exuat dignitatem. Dat. Nõ. Feb. Conſtantinop. Mamertino, & Neuitta. CONSS.

II. Impp. Valentinianus & Valens. A A. Valentino conſulari Piceni.

Quiſquis fuerit, quem crimen pulſat, quem negotium tangit, comprehenſum eum iudex ſub cuſtodia conſtituat, atque ita vel cauſæ meritum, vel perſonæ qualitatem ad nos referat: vel, ſi longius fuerimus, ad inluſtres viros præfectos prætorio, ſiue ad magiſtros militum, ſi militaris fuerit perſona, ne ſub ſpecie, vel veræ, vel ementitæ dignitatis facinora dilabantur. Dabimus enim formam, quam vnuſquiſque iudex ſequetur in eo, qui reus fuerit inuentus: interim ille, qui in ſuſpicionem venerit negotij criminalis, cuiuſcunque honoris eſſe dicatur, comprehenſus ex officio non recedat. Dat. XI. Kal. Feb. Med. Valentiniano & Valente. A A. CONSS.

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A. Eutropio. P. P.

Nullus in carcerem prius, quàm conuincatur, omnino vinciatur. Ex longinquo ſi quis eſt acciendus, non prius adſimulanti adcõmodetur adſenſus, quàm,

ſollemni lege ſe vinxerit, & in pœnam reciproci ſtilo trepidãte recauerit. Eique qui deducendus erit, ad diſponendas res ſuas, componendóſque mæſtos penates, ſpatium coram loci iudice aut etiam magiſtratibus dierum x x x. tribuatur, nulla remanente apud eum, qui ad exhibendum miſſus eſt, copia nundinandi. Qui poſtea, quàm ad iudicem venerit, adhibita aduocatione, ius debebit explorare quæſitum: ac tam diu pari cum accuſatore fortuna retineri, donec repperit cognitio celebrata diſcrimen. Dat. III. Kal. Ian. Conſtantinop. Gratiano v. & Theod. A A. CONSS.

IIII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. A A A. Drepanio Proconſ. Africæ.

Neminem iudicio exhibendum eſſe præcipimus, niſi de cuius exhibitione iudex pronunciauerit. Dat. Prid. Non. Feb. Med. Valentiniano. A. IIII. & Neotherio. CONSS.

V. Impp. Honor. & Theod. A A. Cæciliano P.P.

Defenſores ciuitatum, curatores, magiſtratus, & ordines, oblatos ſibi reos in carcerem non mittant, ſed in ipſo latrocinio, vel congreſſu violentiæ, aut perpetrato homicidio, ſtupro, vel raptu, vel adulterio deprehenſos, & actis municipalibus ſibi traditos expreſſo crimine proſecutionibus arguentium cum his, à quibus fuerint accuſati, mox ſub idonea proſecutione ad iudicium dirigãt, &c. Dat. XII. Kalen. Feb. Rau. Honor. VIII. & Theod. III. A A. CONSS.

VI. Impp. Honor. & Theod. A A. Cæciliano P.P.

Si quos præcepto iudicum præmiſſo inſcribtionis vinculo reos factos adminiculum curiæ proprie dirigere iuſſum fuerit: municipalibus actis interrogentur, an velint iuxta præceptum triumphalis patris noſtri x x x. diebus ſibi conceſſis ſub moderata & diligẽti cuſtodia propter ordinationem domus propriæ, parandóſque ſibi ſumptus in ciuitate reſidere. Quod ſi fieri voluerint, hoc genus beneficij cupientibus non negetur. Si verò dirigi velint, mox reos cum ſuis accuſatoribus mittant, nec ad arbitrium aduerſariorum in ciuitatibus retineri patiantur, &c. Dat. XII. Kalend. Feb. Rau. Honor. VIII. & Theod. A A. CONSS.

De cuſtodia reorum. *Tit. III.*

I. Imp. Conſtantinus. A. ad Florentium rationalem.

IN quacũque cauſa reo exhibito, ſiue accuſator exſiſtat, ſiue eum publicę ſollicitudinis cura perduxerit: ſtatim debet quæſtio fieri, vt noxius puniatur, innocens abſoluatur. Quod ſi accuſator aberit ad tempus, aut ſociorum præſentia neceſſaria videatur: id quidem debet quàm celerrime procurari. Interea viro exhibito, non ferreas manicas & inhærentes oſſibus mitti oportet, ſed prolixiores catenas, vt & cruciatio deſit, & permaneat fida cuſtodia. Nec verò ſedis intimæ tenebras pati debebit incluſus, ſed vſurpata luce vegetari: & vbi nox geminauerit cuſtodiam, veſtibulis carcerum & ſalubribus locis recipi, ac reuertente iterum die ad primum ſolis ortum ilico ad publicum lumen educi, ne pœnis carceris perimatur, quod innocentibus miſerum noxiis non ſatis

non ſatis ſeuerum eſſe cognoſcitur. Illud etiam obſeruabitur, vt neque his, qui ſtratorum funguntur officio, neque miniſtris eorum liceat crudelitatem ſuam accuſatoribus vendere, & innocẽtes intra carcerum ſepta leto dare, aut ſubtractos audientiæ longa tabe conſumere. Non enim exiſtimationis tantum, ſed etiam periculi metus iudicij imminebit, ſi aliquem vltra debitum tempus inedia, aut quocunque modo aliquis ſtratorum exhauſerit: & non ſtatim eum, pęnes quem officij cuſtodiæ eſt, adque eius miniſtros capitali pœna ſubiecerit. Dat. Prid. Kal. Iul. Serdicæ, Conſtantino A. VI. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

II. Idem A. ad Euagrium.

Si quis in ea culpa vel crimine fuerit deprehenſus, quod dignum clauſtris carceris & cuſtodiæ ſqualore videtur: auditus apud acta cum de admiſſo conſtiterit, pœnam carceris ſuſtineat, atque ita poſtmodum eductus apud acta, audiatur. Ita enim quaſi ſub publico teſtimonio commemoratio admiſſi criminis fiet, vt iudicibus inmodicè ſæuientibus freni quædam ad temperies adhibita videatur. Dat. III. Noñ. Feb. Heracleæ, Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

III. Imp. Conſtantius A. Acyndino P.P.

Quoniam vnum carceris conclaue permixtos ſecum criminoſos includit: hac lege ſancimus, vt etiam ſi pœnæ qualitas permixtione iungenda eſt, ſexum tamen diſparem diuerſa clauſtrorum habere tutamina iubeatur. Dat. Noñ. April. Acyndino & Proculo CONSS.

INTERPRETATIO. *Viri & mulieres, etiam ſi criminis æqualitate iungantur, non tamen in vnius carceris cuſtodia teneantur.*

IIII. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Valerianum Vic. Hiſpaniarum. poſt alia.

Nullus antè carceris cuſtodiæ mancipetur, quàm ab eo qui in accuſationem eius erupit, in codice publico ſollemnia inſcribtionis impleta ſint. Pręlata litteris v. c. vicarij. VI. Id. Sept. Veronæ, Valentiniano & Valente A A. CONSS.

V. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus A A A. ad Probum P.P.

Ad commentarienſem receptarum perſonarum cuſtodia, obſeruatióque pertineat: nec putet hominem abiectum, atque vilem obiciendum eſſe iudiciis, ſi reus condicione aliqua fuerit elabſus. Nam ipſum volumus eius pœna conſumi, cui obnoxius docebitur fuiſſe, qui fugerit. Si verò commentarienſis neceſſitate aliqua procul ab officio egerit, adiutorem eius pari iubemus in vigilare cura, & eadem ſtatuimus legis ſeueritate conſtringi. Dat. III. Kalen. Iul. Contionaci, Gratiano A. V. & Probo CONSS.

INTERPRETATIO. *Si de carcere reus fugerit, ab eo cui eſt traditus requiratur, qui ſi eum non potuerit præſentare, nouerit negligens cuſtos, illius ſe aut damnum aut pœnam qui fugerit ſubiturum.*

VI. Imppp. Gratianus, Valentin. & Theod. A A A. Eutropio P.P.

De his quos tenet carcer, id aperta definitione ſancimus, vt aut conuictum velox pœna ſubducat: aut liberandum cuſtodia diuturna non maceret. Temperari autem ab innoxiis auſtera præceptione ſancimus, & prædandi omnem

ſegetem de neglegentia iudicum prouinciarum miniſtris feralibus amputamus, Nam niſi intra triceſimum diem ſemper commentarienſis ingeſſerit numerum perſonarum, varietatem delictorum, clauſorum ordinem, ætatémque vinctorum, officium viginti auri libras ærario noſtro iubemus inferre: iudicem deſidem, ac reſupina ceruice tantum titulum gerentem, extorrem impetrata fortuna decem auri libris multandum eſſe cenſemus. Dat. III. Kal. Ian. Conſtantinop. Gratiano v. & Theod. I. A A. CONSS.

VII. Impp. Honorius, & Theod. A A. Cæciliano P.P. Poſt alia.

Iudices omnibus dominicis diebus productos reos è cuſtodia carcerali videant, interrogent, ne his humanitas clauſis per corruptos carcerum cuſtodes negetur. Victualem ſubſtantiam non habentibus faciant miniſtrari, libellis duobus aut tribus diurnis, vel quot exiſtimauerint vt commentarienſi decretis, quorum ſumptibus proficiant alimoniæ pauperum, quos ad lauacrum ſub fida cuſtodia duci oportet: multa iudicibus viginti librarum auri, & officiis eorũ eiuſdem ponderis conſtituta. ordinibus quoque trium librarum auri multa propoſita, ſi ſaluberrimè ſtatuta contempſerint. nec deerit antiſtitum Chriſtianæ religionis cura laudabilis, quæ ad obſeruationem conſtituti iudicis hanc ingerat monitionem. Dat. VIII. Kalendas Febr. Rauen. Honor. VIII. & Theod. VI. A A. CONSS.

INTERPRETATIO. *Omnibus dominicis diebus Iudices ſub fida cuſtodia de carceribus reos educant, vt eis à Chriſtianis vel à ſacerdotibus ſubſtantia præbeatur, & ad balneum prædictis diebus ſub cuſtodia religionis contemplatione ducantur. Si qui Iudices hoc implere neglexerint, pœnam quam lex iſta conſtituit, cogantur implere.*

Si quis imperatori maledixerit. *Tit. IIII.*

I. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. A A A. Rufino P.P.

SI quis modeſtiæ neſcius & pudoris ignarus, improbo, petulantíque maledicto nomina noſtra crediderit laceſſenda, ac temulentia turbulentus obtrectator temporum fuerit: eum pœnæ nolumus ſubiugari, neque durum aliquid nec aſperum ſuſtinere: quoniam ſi id ex leuitate proceſſerit, contemnendum eſt: ſi ex inſania, miſeratione digniſſimum: ſi ab iniuria, remittendum. Vnde integris omnibus ad noſtram ſcientiam referatur, vt ex perſonis hominum dicta penſemus, & vtrum prætermitti, an exquiri te debeat, cenſeamus. Dat. v. Id. Aug. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio v.c. CONSS.

Ad legem Iuliam maieſtatis. *Tit. V.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Maximum P.V.

SI quis alicui maieſtatis crimen intenderit, cum in huiuſcemodi re conuictus minime quiſquam priuilegio dignitatis alicuius ad ſtrictiore inquiſitione defendatur: ſciat ſe quoque tormentis eſſe ſubdendum (ſi aliis manifeſtis indiciis accuſationem ſuam non potuerit comprobare) cum eo, qui huius eſſe temeritatis deprehenditur. Illum quoque tormentis ſubdi oportet, cuius conſilio, atque inſtinctu ad accuſationem acceſſiſſe videbitur, vt ab omnibus commiſſi conſciis ſtatuta vindicta poſſit reportari.

portari. In ſeruis quoque vel libertis, qui dominos, aut patronos accuſare, aut deferre temptauerint, profeſſio tam atrocis audaciæ ſtatim in admiſſi ipſius exordio per ſententiam iudicis comprimatur, ac denegata audientia patibulo adfigatur. P.P. Kal. Ianu. Voluſiano & Anniano conss.

Ne præter crimem maieſtatis ſeruus dominum, vel patronum libertus ſeu familiaris accuſet. Tit. VI.

I. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus AAA. ad Maximum P.P.

CEſſent liberti capitalium criminum tumultu, & nefariæ delationis indiciis auctores libertatis inceſſere, ita vt tam nefandos conatus ferri aut ignium pœna conpeſcat. P.P. Id. Mart. Valente V. & Valentiniano. AA. conss.

II. Idem AAA. ad Maximum P.P.

Cum accuſatores ſerui dominis intonent, nemo iudiciorum ſpectet euentus, nihil quæri, nihil diſcuti placet, ſet cum ipſis delationum libellis, cum omni ſcributurarum & meditati criminis apparatu nefandarum accuſationum crementur auctores: excepto tamen adpetitę maieſtatis crimine, in quo etiam ſeruis honeſta proditio eſt. Nam & hoc facinus tendit in dominos. Dat. Id. Mart. Valente V. & Valentiniano AA. conss.

Interpretatio. *Seruus dominum accuſans non ſolum audiendus non eſt, verum etiam puniendus, niſi forte dominum de crimine maieſtatis tractaſſe probauerit.*

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eutychiano P.P.

Si quis ex familiaribus, vel ex ſeruis cuiuſlibet domus cuiuſcunque criminis delator adque accuſator emerſerit, eius exiſtimationem, caput, adque fortunas petiturus, cuius familiaritati vel dominio inhæſerit, ante exhibitionem teſtium, ante examinatum iudicium in ipſa expoſitione criminum adque accuſationis exordio vltore gladio feriatur. Vocem enim funeſtam intercidi oportet potius, quàm audiri. Maieſtatis crimen excipimus. Dat. VI. Id. Nouemb. Conſtantinop. Cæſario & Attico conss.

Interpretatio. *Si ſeruus dominum, aut amicus, vel domeſticus, ſiue libertus patronum accuſauerit, vel detulerit cuiuſlibet criminis reum, ſtatim in ipſo initio accuſationis gladio puniatur: quia vocem talem extingui volumus, non audiri, niſi forte dominum aut patronum de crimine maieſtatis tractaſſe probauerit.*

IIII. Impp. Honor. & Theod. AA. Poſt alia.

Libertorum aduerſus patronos inlicitas adque improbas voces pœnæ obiectione præcludimus: adque ita vt non modo ſponte prodire non audeant, ſed ne vocati quidem in iudicium venire cogantur, &c. Dat. VII. Id. Aug. Rauen. Aſclepiodoto & Mariniano conss.

Interpretatio. *Liberti accuſatores patronorum vbi primum in accuſationis vocem proruperint, puniantur.*

Ad legem Iuliam de adulteriis. Tit. VII.

I. Imp. Conſtantinus A. Africano.

QVæ adulterium commiſit, vtrum domina cauponia, an miniſtra fuerit, requirī debebit, & ita obſequio famulata ſeruili; vt plerumque ipſa intemperantiæ vina præbuerit: Vt ſi domina tabernæ fuerit, non ſit a vinculis iuris excepta. Si verò potantibus miniſterium præbuit, pro vilitate eius, quæ in reatum deducitur, accuſatione excluſa, liberi qui accuſantur, abſcedant; cùm ab his feminis pudicitiæ ratio requiratur, quæ iuris nexibus detinentur: hæ autem immunes à iudiciaria ſeueritate præſtentur, quas vilitas vitæ dignas legum obſeruatione non credidit. Dat. III. Non. Feb. Heracleæ, Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

INTERPRETATIO. *Tabernæ domina, hoc eſt vxor tabernarij, ſi inuenta fuerit in adulterio, accuſari poteſt. Si vero eius ancilla, vel quæ miniſterium tabernæ præbuit, in adulterio fuerit deprehenſa, pro vilitate dimittetur. Sed & ipſa tabernarij vxor, ſi tam vilis miniſterij officium egerit, in adulterio fuerit deprehenſa, accuſari non poteſt à marito.*

II. Idem A. ad Euagrium.

Quamuis adulterij crimen inter publica referatur, quorum delatio in commune omnibus ſine aliqua legis interpretatione conceditur: tamen ne volentibus temere liceat fœdare connubia, proximis neceſſariiſque perſonis ſolummodo placet deferri copiam accuſandi: hoc eſt patri, vel filio, vel conſubrino, & conſanguineo, maxime fratri, quos verus dolor ad accuſationem impellit. Sed & his perſonis legem imponimus, vt crimen abolitione conpeſcant. In primis maritum genialis tori vindicem eſſe oportet: cui quidem ex ſuſpicione etiam ream coniugem facere, nec intra certa tempora inſcribtionis vinculo contineri, veteres retrò principes adnuerunt. Extraneos autem procul arceri ab hac accuſatione cenſemus. Nam etſi omne genus accuſationis neceſſitas inſcribtionis adſtringat: nonnulli tamen proteruè id faciunt, & falſis contumeliis matrimonia deformant. PP. Nicomediæ, VII. Kalend. Maij. Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

INTERPRETATIO. *In adulterio extraneam mulierem nullus accuſet, ſed propinqui ad quorum notam pertinet, hoc eſt, frater germanus, frater patruelis, patruus, & conſobrinus, qui tamē ante inſcriptionem, ſi accuſata adquieuerit, poſſunt per ſatisfactionem veniam promereri: reliqui vero ab accuſatione prohibentur. Maritus ſanè ex ſuſpitione accuſare permiſſum eſt.*

III. Impp. Conſtantius & Conſtans A A. ad populum.

Cum vir nubit in femina, viros proiectura, quid cupiat, vbi ſexus perdidit locum? vbi ſcelus eſt id, quod non proficit ſcire? vbi venus mutatur in alteram formam? vbi amor quæritur, nec videtur? iubemus inſurgere leges, armari iura gladio vltore, vt exquiſitis pœnis ſubdantur infames qui ſunt, vel qui futuri ſunt rei. Dat. Prid. Non. Decemb. Med. P P. Romæ. XVII. Kal. Ianuar. Conſtantio VIIII. & Conſtante A A. CONSS.

IIII. Imppp. Gratianus, Valentinian. & Theod. A A A. Cynegio P.P.

In adulterij quæſtione ab omni familia non ſolum mariti, ſed etiam vxoris (quæ tamen tunc temporis domi fuerit, quo adulteriū dicatur admiſſum) quætendum

rendum eſt,ſine defenſione cuiuſquam. Idem volumus,& ſi forte mulier marito mortis paraſſe inſidias, vel quolibet alio genere voluntatem occidendi habuiſſe inueniatur: parem etiam condicionem in interrogatione mancipiorum ſeruari volumus,ſi fortè maritus eo modo inſectetur vxorem. Dat.III.Id.Decemb.Conſtantinop. Arcad.A.I.& Bautone CONSS.

INTERPRETATIO. *De adulterio vxorum, mariti per tormenta familia vtriuſque,hoc eſt,ſua & vxoris quærere permittuntur: ſi tamen illo tempore quo admiſſum dicitur,hac ipſa mancipia præſentia, aut in eadem domo fuiſſe probantur. Similiter & ſi mortem ſibi ab vxore adultera maritus paratam fuiſſe conqueratur,vtriuſque familiæ diſcußione quæri licet. Similiter etiam familia vtriuſque pœna quærendum eſt, ſi maritus mortem vxoris qualibet ratione parauerit.*

V. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Cynegio P.P.

Ne quis Chriſtianam mulierem in matrimonio Iudæus accipiat, neque Iudææ Chriſtianus coniugium ſortiatur. Nam ſi quis aliquid huiuſmodi admiſerit, adulterij vicem commiſſi huius crimen obtinebit: libertate in accuſandum publicis quoque vocibus relaxata. Dat. Prid. Id. Mar. Theſſal. Theod. A. II. & Cynegio CONSS.

INTERPRETATIO. *Nec Iudæus Chriſtianam,nec Chriſtianus Iudæam ducat vxorem: quod ſi fecerit,cuiuſlibet accuſatione,velut in adulteros,vindicetur.*

VI. Idem AAA. Orontio Vicario Vrbis Romæ.

Omnes quibus flagitij vſus eſt virile corpus muliebriter conſtitutum alieni ſexus damnare patientia,(nihil enim diſcretum videntur habere) cum feminis huiuſmodi ſcelus ſpectante populo flammæ vindices expiabunt. PP. in Foro Traiani, VIII. Id. Aug. Valentiniano A. IIII. & Neotherio CONSS.

VII. Imppp. Theod. Arcad. Honor. AAA. Rufino P.P.

Adulterij accuſatione propoſita, præſcriptiones ciuiles, quibus aut dos repeti fingitur, aut ex ratione aliqua debitum flagitatur, quæ occurrere adque perſtrepere examini conſuerunt: iuſſimus ſequeſtrari, nec earum obice aliquid negotio tarditatis adferri, ſed accuſatione fundata, hoc eſt cum quo iure, quóve tempore actio fuerit intromiſſa, conſtiterit, diſcutiatur crimen, facti qualitas publicetur, cum & iurgia quæ magnitudine ſuperant, præponantur, cum & ciuilis actio crimini ſoli iure poſtponitur. Idem tamen cum competere cœperit, habitura momenti: dummodo non obſit examini. Dat. VII. Id. Decemb. Conſtantinop. Arcadio A. II. & Rufino CONSS.

INTERPRET. *Cum adulterium maritus accuſator obiecerit, dotis aut donationis repetitio conquieſcat. quia ciuilem repetitionē miſceri criminali accuſationi non oportet.*

VIII. Idem AA. Rufino P.P.

Si, qui adulterij fuerint accuſati, & obtentu proximitatis intentata depulerint per commemorationem neceſsitudinis fidem crimini derogando, dum exiſtimatur nō debere credi, quod allegatur, non potuiſſe committi: hi, ſi poſtmodū in nuptias ſuas conſortiúmque conuenerint, facinus illud, quo fuerint accuſati, manifeſta fide, atque indiciis euidentibus publicabunt. vnde ſi qui eiuſmodi repperti fuerint, iuſsimus in eoſdem ſeuerißimè vindicari, & veluti conuictum facinus confeſſúmque puniri. Dat. Prid. Noñ. Decemb. Conſtantinopoli, Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

INTERPRETATIO. *Qui in adulterio accuſantur, & ſe propinquitatis aut amicitiarum excuſatione defenderint, ſi fortaſſe quolibet tempore ſecretum crimen publica coniunctione prodiderint, eos velut manifeſtos adulteros puniri placet.*

XIIII. Idem AAA. Gildoni Com. & Magiſtro vtriuſque mil. per Africã.

Si quis adulterij reus factus, accuſatoris mariti forum declinare temptauerit, in hoc non poſſit eludere, nec prerogatiua militari defenſetur, ibi confeſtim audiendus, vbi fuerit accuſatus. Dat. III. Kal. Ian. Conſtantinop. Theodoſio A. III. & Abundantio CONSS.

Si quis eam, cuius tutor fuerit, corruperit. *Tit. VIII.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Baſſum Vic. Ital.

VBi puella ad annos adultæ ætatis acceſſerit, & adſpirare ad nuptias cœperit, tutores neceſſe habeant comprobare, quod puellæ ſit intemerata virginitas, cuius coniunctio poſtulatur. quod ne latius porrigatur, hic ſolus debet tutorem nexus adſtringere, vt ſe ipſum probet ab iniuria læſi pudoris immunem. Quod vbi conſtiterit, omni metu liber optata coniunctione frui debebit, officio ſeruaturo, vt ſi violatæ caſtitatis apud ipſum facinus hæreat, deportatione plectatur, adque vniuerſę eius facultates fiſci viribus vindicentur: quamuis eam pœnam debuerit ſuſtinere, quam raptori leges inponunt. Dat. Prid. Noñ. April. Aquil. Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

INTERPRETATIO. *Vbi primum puellæ ſub Tutore viuentes ad annos peruenerint nuptiales, & quicunque petitor acceſſerit, non prius puella iungatur, niſi virginitas illius quod à Tutore ſeruata ſit, fuerit approbata: nam ſi ab ipſo Tutore conuincitur eſſe violata virginitas, ſtatim exilio deputetur, & res illius omnes fiſcus vſurpet.*

De mulieribus, quæ ſe ſeruis propriis iunxerunt. *Tit. VIIII.*

1. Imp. Conſtantinus A. ad populum.

SI qua cum ſeruo occulte rem habere detegitur, capitali ſentẽtia ſubiugetur, tradendo ignibus verberone. Sitque omnibus facultas crimen publicum arguendi, ſit officio copia nunciandi, ſit etiam ſeruo licentia deferẽdi, cui probato crimine libertas dabitur: cùm falſę accuſationi pœna immineat, ante legem nupta tali conſortio ſegregetur, non ſolùm domo, verũ etiam prouinciæ cõmunione priuata, amati abſceſſum defleat relegati. Filij, etiam quos ex hac coniunctione habuerit, exuti omnibus dignitatis inſignibus, in nuda maneant libertate, neque per ſe, neque per interpoſitam perſonam quolibet titulo voluntatis accepturi aliquid ex facultatibus mulieris. Succeſsio autem mulieris ab inteſtato, vel filiis, ſi erunt legitimi, vel proximis cognatiſque deferatur, vel ei quem ratio iuris admittit: ita vt & quod ille qui quondam amatus eſt, & quod ex eo ſuſcepti filij quolibet caſu in ſua videntur habuiſſe ſubſtantia, dominio mulieris ſociatũ: à memoratis ſucceſſoribus vindicetur. His ita omnibus obſeruandis, & ſi ante legem deceſsit mulier, vel amatus, quoniam vel vnus auctor vitij cenſuræ occurrit. Sin vero iam vterque deceſſit, ſuboli parcimus, ne defũctorũ parẽtũ vitiis prægrauetur, ſint filij, ſint potiores fratribus proximis adq; cognatis, ſint relictæ ſucceſsionis heredes. poſt legẽ enim hoc cõmittẽtes morte punimus. Qui vero ex lege diſiũcti clã denuo cõuenerint, cõgreſſus vetitos renouãtes: hij ſeruorũ indicio, vel ſpeculãtis officij, vel

etiam

etiam proximorum delatione conuicti, pœnam ſimilem ſuſtinebunt. Dat. IIII. Kal. Iuñ. Serdicæ, Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si qua ingenua mulier ſeruo proprio ſe occulte miſcuerit, capitaliter puniatur. Seruus etiam qui in adulterio dominæ conuictus fuerit, ignibus exuratur. In poteſtate habeat huiuſmodi crimẽ quicunque voluerit accuſare. Serui etiam aut ancillæ ſi de hoc crimine accuſationem detulerint, audiantur: ea tamen ratione vt ſi probauerint, libertatem conſequantur, ſi fefellerint, puniantur. Hereditas mulieris quæ ſe tali crimine maculauerit vel filiis ſi ſunt ex marito ſuſcepti vel propinquis ex lege venientibus tribuatur.*

Ad legem Iuliam de vi publica & priuata. *Tit. X.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Catullinum Proconſulem Africæ.

QVi in iudicio manifeſtam detegitur commiſiſſe violẽtiam, non iam relegatione aut deportatione inſulæ plectatur, ſed ſupplicium capitale excipiat, nec interpoſita prouocatione ſententiam, quæ in eum fuerit dicta, ſuſpendat. quoniam multa facinora ſub vno violentiæ nomine continentur, cum aliis vim inferre temptantibus, aliis cum indignatione repugnantibus verbera, cædéſque crebro deteguntur admiſſæ. Vnde placuit, vt ſi forte quis vel ex poſſidentis parte, vel ex eius, qui poſſeſſionem temerare temptauerit, interemptus ſit: in eum ſupplicium exeri, qui vim facere temptauit, & alterutri parti cauſam malorum præbuit. Dat. XV. Kal. Maij. Serdicæ, Gallicano & Baſſo CONSS.

INTERPRETATIO. *Conuictus in iudicio de euidenti violentiæ crimine, capite puniatur, nec ſententiam iudicis qui damnatus eſt qualibet appellatione ſuſpendat: & ſi fortaſſe homicidia ab vtraque parte commiſſa fuerint, in illum vindicetur, qui vt alium per cædem expelleret violenter ingreſſus eſt.*

II. Idem A. ad Baſſum P. V.

Si quis per violentiam alienum fundum inuaſerit, capite puniatur. Et ſiue quis ex eius parte, qui violentiam inferre temptauerit, ſiue ex eius, qui iniuriam repulſauerit, fuerit occiſus, eum pœna adſtringat, qui vi deiicere poſſidentem voluerit. Dat. VI. Id. Mar. Rom. Gallicano & Baſſo CONSS.

III. Idem A. ad Baſſum P. V.

Si quis ad ſe fundum, vel quodcumque aliud adſerit pertinere, ac reſtitutionem ſibi competere poſſeſſionis putat: ciuiliter ſuper poſſidẽdo agat, aut impleta ſollemnitate iuris crimen violentiæ obponat: non ignarus eam ſe ſententiam ſubiturum, ſi crimen obiectum non potuerit comprobare, quam reus debet excipere. Quod ſi omiſſa interpellatione vim poſſidenti intulerit, ante omnia violentiæ cauſam examinari præcipimus, & in ea requiri, quis ad quem venerit poſſidentem: vt ei, quem conſtiterit expulſum, amiſſæ poſſeſſionis iura reparentur: eadémque protinus reſtituta, violentus pœnæ non immerito deſtinatus, in totius litis terminum differatur: vt agitato negotio principali, (ſi contra eum fuerit iudicatum) in inſulam deportetur, bonis omnibus

abro

abrogatis. Quod ſi pro eo, quem clatuerit eſſe violentum, ſententia proferetur omnium rerum, de quibus litigatum eſt, media pars pœnes eum reſideat, cætera fiſci viribus vindicentur. PP. Prid. Non. Octob. Rom. Conſtantino A. V. & Licin. Cæſ. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis aduerſarium ſuum ita apud Iudicem crediderit accuſandum, vt ſe adſerat violentiam pertuliſſe, ad probationem rei eum conuenit teneri, quod ſi probare non potuerit, quem dixerat violentum, eandem pœnam ſuſcipiat, quam ille quem impetit conuictus potuiſſet excipere. De reliquo hæc lex prætermittenda eſt, quia in quarto libro ſub titulo Unde vi, quæ tamen temporibus poſterior inuenta eſt, habetur expoſita.*

IIII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. ad Albinum P. V.

Seruos, qui feciſſe violẽtiam confeſſionibus teſtium aut propriis docebuntur, ſi inſcio domino cõmiſerint, poſtremo ſupplicio deditos, luere perpetrata cenſemus. Quod ſi illi metu atque exhortatione dominorum violentiam admiſerint, palam eſt ſecundum legem Iuliam, dominum infamem pronunciandum, loci aut originis propriæ dignitate non vti. Seruos verò quos futoribus talium paruiſſe conſtiterit, metallis per ſententiam dedi: Viles autem infameſque perſonæ, & hi, qui bis aut ſæpius violentiam perpetraſſe cõuincentur, conſtitutionum diualium pœna teneantur. Iudicem verò noſſe oportet, quod graui infamia ſit notandus, ſi violentiæ crimen aput ſe probatum diſtulerit, omiſerit, vel impunitate donauerit, aut molliore, quàm præſtituimus, pœna pertulerit. Dat. Prid. Non. Mar. Med. Valentiniano A. IIII. & Neotherio CONSS.

INTERPRETATIO. *Si ſe rui inſcio domino confeſſi, vel conuicti fuerint violentiã commiſiſſe, addicti tormentis grauibus puniuntur. Si vero iubentibus dominis violentiæ crimen admiſerint, domini qui illicita præceperunt, notantur infamia, & nobilitatis, vel honoris ſui dignitatem tenere non poſſunt. Serui autẽ qui talibus dominorum furoribus paruerunt, in metallum detruduntur. Cæterum non liceat Iudicibus diſcuſſionem violentiæ differre, vel dimittere, vel donare, qui ſi probauerint violentiam, & non ſtatim vindicauerint, nouerint ſe periculum ſubituros. Uiles autem perſonæ, quæ bis aut frequenter admiſiſſe violentiam comprobantur, conſtituta legibus pœna ſupraſcripta omnimodis feriantur.*

De priuati carceris cuſtodia. *Tit.* XI.

I. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Erytrio Præf. Auguſtali.

SI quis poſthac reum priuato carceri deſtinarit, reus maieſtatis habeatur. Dat. Prid. Kal. Maij, Theſſal. Theod. A. V. & Cynegio V. C. CONSS.

De emendatione ſeruorum. *Tit.* XII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Baſſum.

SI virgis aut loris ſeruum dominus adflixerit, aut cuſtodiæ cauſa in vincla coniecerit: dierum diſtinctione ſiue interpretatione depulſa, nullum criminis metum mortuo ſeruo ſuſtineat. Nec vero inmoderatè ſuo iure vtatur: ſed tunc reus homicidij ſit, ſi

voluntate

voluntate eum vel ictu fuſtis,aut lapidis occiderit:vel certe telo vſus letale vulnus inflixerit,aut ſuſpendi laqueo præceperit,vel iuſſione tætra præcipitãdum eſſe mandauerit,aut veneni virus infuderit,vel dilaniauerit pœnis publicis corpus ferarum veſtigiis latera perſecando, vel exurendo admotis ignibus membra,aut tabeſcentes artus atro ſanguine permixta ſanie defluentes,prope in ipſis adegerit cruciatibus vitam linquere ſæuitia immanium barbarorum. Dat. v.Id.Maij.Rom.Conſtantino.A.V.& Licinio.CONSS.

II. Idem A.Maximiliano Macrobio.

Quotiens verbera dominorum talis caſus ſeruorum comitabitur, vt moriantur:culpa nudi ſunt,qui dũ peſſima corrigũt,meliora ſuis adquirere vernulis voluerũt.Nam requiri in huiuſmodi facto volumus,in quo intereſt domini incolume iutis proprij habere mancipium, vtrum voluntate occidendi hominis,an vero ſimpliciter facta caſtigatio videatur.totiens etenim dominum non placet morte ſerui reum homicidij pronuntiari,quotiens ſimplicibus quæſtionibus domeſticam exerceat poteſtatem. Si quando igitur ſerui plagarum correctione inminente fatali neceſſitate,rebus humanis excedunt: nullam metuãt domini quæſtionem. Dat.XIIII. Kalendas Maij.Conſtantino A.VII.& Conſtante Cæſ. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si ſeruus, dum dominus culpam vindicat, mortuus fuerit, dominus non teneatur culpa homicidij, qui tunc homicidij reus eſt, ſi occidere voluiſſe conuincitur:nam emendatio non vocatur ad crimen.*

De emendatione propinquorum. *Tit. XIII.*

I. Impp.Valentinianus & Valens,A A.ad Senatum.

IN corrigendis minoribus pro qualitate delicti ſenioribus propinquis tribuimus poteſtatem:vt quos ad vitæ decora domeſticæ laudis exempla non prouocant,ſaltem correctionis medicina compellat.Neque nos in puniendis morum vitiis poteſtatem in inmenſum extẽdi volumus,ſed iure patrio auctoritas corrigat propinqui iuuenis erratum, & priuata animaduerſione conpeſcat. Quod ſi atrocitas facti ius domeſticæ emendationis excedit,placet enormis delicti reos dedi iudicum notioni. Dat. Prid.Kal.Decemb.Valentiniano & Valente. CONSS.

INTERPRETATIO. *Propinquis ſenioribus lege permittitur, errorem vel culpas adoleſcentium propinquorum patria diſtrictione corrigere,id eſt,vt ſi verbis vel verecundia emendari non poſſint, priuata diſtrictione verberibus corrigatur. Quod ſi grauior culpa fuerit adoleſcentis,quæ priuatim emendari non poſſit, in notitiam Iudicis deferatur.*

Ad legem Corneliam de ſicariis. *Tit. XIIII.*

I. Imppp.Valentinianus,Valens,& Gratianus.A A A. ad Probum.P.P.

SI quis necandi infantis piaculum adgreſſus adgreſſave ſit: erit capitale iſtud malum. PP. VII. Id. Febr. Rom. Gratiano A. III.& Equitio, CONSS.

INTERPRETATIO. *Siue vir ſiue mulier infantem necauerit, rei homicidij teneantur.*

II. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. A A A. ad Prouinciales.

Liberam reſiſtendi cunctis tribuimus facultatem, vt quicunque militum, vel priuatorum ad agros nocturnus populator intrauerit, aut itinera frequentata inſidiis adgreſſionis obſederit: permiſſa cuicunque licentia dignus ilico ſupplicio ſubiugetur, ac mortem, quam minabatur, excipiat: & id quod intēdebat, incurrat. melius eſt enim occurrere in tempore, quàm poſt exitum vindicari. Veſtram igitur vobis permittimus vltionem, & quos ſerum eſt punire, iudicio ſubiugamus edicto. Nullus parcat militi, cui obuiari telo oporteat vt latroni. Dat. Kalen. Iul. Tatiano & Symmacho. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quoties ad faciendam rapinam, aliquis aut iter agentem, aut domum cuiuſlibet nocturnus expoliator adgreditur, huiuſmodi perſonis, quæ vim ſuſtinent, damus etiam cum armis licentiam reſiſtendi, & ſi pro temeritate ſua occiſus fuerit ille, qui venerit, mors latronis ipſius à nemine requiratur.*

III. Impp. Arcad. & Honor. A A. Eutychiano P.P.

Quiſquis cum militibus, vel priuatis, barbaris etiam ſceleſtam inierit factionem, aut factionis ipſius ſuſceperit ſacramenta vel dederit, de nece etiam virorum inluſtrium, qui conſiliis & conſiſtorio noſtro interſunt, ſenatorū etiam (nam & ipſi pars corporis noſtri ſunt) cuiuſlibet poſtremo, qui nobis militat cogitarit (eadem enim ſeueritate voluntatem ſceleris, qua effectum puniri iura voluerunt) ipſe quidem (vt pote maieſtatis reus) gladio feriatur, bonis eius omnibus fiſco noſtro addictis. Filij verò eius, quibus vitam imperatoria ſpecialiter lenitate concedimus (paterno enim deberent perire ſupplicio, in quibus paterni hoc eſt hereditarij criminis exempla metuantur) à materna vel auita omniū etiam proximorū hereditate ac ſucceſſione habeantur alieni, teſtamētis extraneorū nihil capiāt, ſint perpetuò egentes & pauperes, infamia eos paterna ſemper comitetur, ad nullos vmquā honores, nulla prorſus ſacramenta perueniāt: ſint poſtremo tales, vt his perpetua egeſtate ſordentibus, ſit & mors ſolacio, & vita ſupplicio. Denique iubemus etiam eos notabiles eſſe ſine venia, qui pro talibus vmquam aput nos interuenire temptauerint. ad filias ſane eorum quolibet numero fuerint, Falcidiam tantum ex bonis matris ſiue teſtata, ſiue inteſtata defecerit, volumus peruenire: vt habeant ingratæ potius filiæ alimoniam, quàm integrè emolumentum ac nomen heredis. mitior enim circa eas debet eſſe ſententia, quas pro infirmitate ſexus minus auſuras eſſe confidimus. Emancipatio, quæ à prædictis ſiue in filios poſt legem duntaxat latam, ſiue in filias fuerit conlata: non valeat. Dotes, donationes, quarumlibet poſtremo rerum alienationes, quas ex eo tempore qualibet fraude, vel iure factas eſſe conſtiterit: quo primum memorati de ineunda factione ac ſocietate cogitauerint, nullius ſtatuimus eſſe momenti. Vxores ſanè prædictorum recuperatas dotes, ſi in ea condicione fuerint, vt quæ à viris titulo donationis acceperint, filiis debeant reſeruare: tempore, quo vſusfructus abſumitur, omnia fiſco noſtro ſe relicturas eſſe cognoſcant, quæ iuxta legem filiis debebantur, Falcidia etiam ex his rebus filiabus tantùm, non etiam filiis deputata. Id quod de prædictis eorum filiis cauimus,

uimus,etiam de ſatellitibus conſciis,ac miniſtris,filiiſque eorum ſimili ſeueritate cenſemus. Sanè ſi quis ex his in exordio initæ factionis ſtudio veræ laudis accenſus,ipſe prodiderit factionem: & præmio nobis & honore donabitur. Is vero,qui vſus fuerit factione,ſi vel ſero tamen incognita adhuc conſiliorum arcana patefecerit: abſolutione tantùm ac venia dignus habebitur. Dat. prid. Non.Septemb.Ancyræ,Cæſario & Attico CONSS.

De parricidiis. Tit. XV.

I. Imp.Conſtantinus A.ad Verinum Vic.Africæ.

SI quis in parentis,aut filij,aut omnino affectionis eius, quæ nuncupatione parricidij continetur,fata properauerit:ſiue clam,ſiue palā id fuerit eniſus,neq; gladio,neq; ignibus, neq; vlla alia ſolēni pœnæ ſubiugetur,ſed inſutus culleo & inter eius ferales anguſtias comprehenſus,ſerpentum contuberniis miſceatur:& vt regionis qualitas tulerit, vel in vicinum mare vel amnem proiciatur:vt omni elementorum vſu viuus carere incipiat,vt ei cælum ſuperſtiti,terra mortuo auferatur. Dat.XI.Kal.Decemb. Licinio v.& Criſpo Cæſ.CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis patrem,matrem,ſororem,filium,filiam,vel alios propinquos occiderit,remoto omnium aliorum genere tormētorum,facto de coreis ſacco,qui culeus nominatur,in quo cum miſſus fuerit,cum ipſo etiam ſerpentes claudantur, & ſi mare vicinum non fuerit,in quolibet gurgite proiiciatur, vt tali pœna damnatus, nullo tempore obtineat ſepulturam.*

De maleficiis,& mathematicis,& his ſimilibus. Tit. XVI.

I. Imp.Conſtantinus A.ad Maximum.

NVllus aruſpex limen alterius accedat,nec ob alteram cauſam,ſed huiuſmodi hominum (quamuis vetus) amicitia repellatur: concremando illo haruſpice,qui ad domum alienam acceſſerit,& illo, qui eum ſuaſionibus,vel præmiis euocauerit,poſt ademptionem bonorum,in inſulam detrudendo. ſuperſtitioni enim ſuę ſeruire cupientes,poterunt publicè ritum proprium exercere. Accuſatorē autem huius criminis non delatorem eſſe,ſed dignum magis prēmio arbitramur.PP.Kal.Feb.Romę,Conſtantino A.V.& Licinio Cæſ.CONSS.

II. Idem A.ad populum.

Aruſpices,& ſacerdotes,& eos,qui huic ritui adſolent miniſtrare: ad priuatam domum prohibemus accedere, vel ſub prætextu amicitiæ limen alterius ingredi,pœna contra eos propoſita,ſi contemſerint legem. Qui verò id vobis extimatis conducere,adite aras publicas,adque delubra:& conſuetudinis veſtrę celebrate ſollemnia:nec enim prohibemus præteritę vſurpationis officia libera luce tractari. Dat.Id.Maij.Conſtantino A.V.& Licinio CONSS.

III. Idem A.& Cæſ.ad Baſſum P.V.

Eorum eſt ſcientia punienda,& ſeueriſſimis meritò legibus vindicanda, qui magicis adcincti artibus, aut contra hominum moliti ſalutem, aut pudicos ad libidinem deflexiſſe animos detegentur. Nullis verò criminationibus inplicāda ſunt remedia humanis quęſita corporibus, aut in agreſtibus locis, ne maturis vindemiis metuerentur imbres,aut ruentis grandinis lapidatione quaterentur,

innocenter adhibita ſuffragia: quibus non cuiuſque ſalùs, aut exiſtimatio lęderetur, ſed quorum proficerent actus, ne diuina munera & labores hominum ſternerentur. Dat. x. Kal. Iun. Aquilino Criſpo, & Conſtantio Cæſ. CONSS.

INTERPRETATIO. *Malefici, vel incantatores, vel immiſſores tempeſtatum, vel hij qui per inuocationem dæmonum mentes hominum turbant, omni genere pœnæ puniantur.*

IIII. Imp. Conſtantius A. ad populum.

Nemo haruſpicem conſulat, aut mathematicum, nemo hariolum. Augurum & vatum praua confeſſio conticeſcat. Chaldæi ac magi, & cæteri, quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur. Sileat omnibus perpetuò diuinandi curioſitas. etenim ſupplicium capitis facit gladio vltore proſtratus, quicumque iuſſis obſequium denegauerit. Dat. VIII. Kalendas Febr. Mediol. Conſtantio A. VIIII. & Iuliano Cæſ. II. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque pro curioſitate futurorum, vel inuocatorem dæmonum, vel diuinos, quos ariolos appellant, vel aruſpicem, qui auguria colligit, conſuluerit, capite punietur.*

V. Idem A. ad populum. poſt alia.

Multi magicis artibus auſi elementa turbare, vitas inſontium labefactare non dubitant, & Manibus accitis audent ventilare, vt quiſque ſuos conficiat malis artibus inimicos. Hos, quoniam naturæ peregrini ſunt feralis peſtis abſumat. Dat. Prid. Non. Dec. Med. Conſtantio VIIII. & Iuliano Cæſ. CONSS.

VI. Idem A. ad Taurum P.P.

Etſi excepta tormentis ſunt corpora honoribus prędítorum, præter illa videlicet crimina, quæ legibus demonſtrantur: etſi omnes magi, in quacumque ſint parte terrarum, humani generis inimici credendi ſunt: tamen quoniam qui in comitatu noſtro ſunt, ipſam pulſant prope modum maieſtatem: ſi quis magus, vel magicis contaminibus adſuetus, qui maleficus vulgi conſuetudine nuncupatur, aut haruſpex, aut hariolus, aut certè augur, vel & mathematicus, aut narrandis ſomniis occultans artem aliquam diuinandi, aut certè aliquid horum ſimile exercens in comitatu meo vel Cæſaris fuerit deprehenſus: præſidio dignitatis cruciatus & tormenta non fugiat. Si conuictus ad proprium facinus detegentibus repugnauerit pernegando, ſit æculeo deditus, vngulisque ſulcantibus latera perferat pœnas proprio dignas facinore. Dat. III. Non. Iul. Arimini, Datiano & Cereale CONSS.

VII. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Secundum P.P.

Ne quis deinceps nocturnis temporibus, aut nefarias preces, aut magicos apparatus, aut ſacrificia funeſta celebrare conetur. detectum adque conuictum conpetenti animaduerſione mactare perenni auctoritate cenſemus. Dat. v. Id. Septemb. Diuo Iou. & Varroniano CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque nocturna ſacrificia dæmonum celebrauerit, vel incantationibus dæmones inuocauerit, capite puniatur.*

VIII. Idem A A. ad Modeſtum P.P.

Ceſſet mathematicorum tractatus. nam ſi qui publicè aut priuatim, in die noctuque deprehenſus fuerit in cohibito errore verſari: capitali ſentẽtia feriatur

vterque

VIIII. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Senatum.

Haruſpicinam ego nullum cum maleficiorum cauſis habere cõſortium iudico, neque ipſam aut aliquam prӕterea conceſſam à maioribus religionẽ genus eſſe arbitror criminis. teſtes ſunt leges à me in exordio imperij me⁋datӕ, quibus vnicuique, quod animo in viuis, ſet † colendi libera facultas tributa eſt. Nec haruſpicinam reprehendimus, ſet nocenter exerceri vetamus. Data IIII. Kal. Iunij Tribero, Gratiano A. II. & Probo CONSS. † *al. imbibiſſet*

X. Idem AAA. ad Ampelium P.V.

Quia nonnulli ex ordine ſenatorio maleficiorum inſimulatione, adque inuidia ſtringebantur: idcirco huiuſmodi negotia vrbanӕ prӕfecturӕ diſcutienda permiſimus. Quòd ſi quando huiuſmodi inciderit quӕſtio, quӕ iudicio memoratӕ ſedis dirimi vel terminari poſſe non-creditur: eos, quos negotij textus amplectitur, vnà cum geſtis omnibus prȩſentibus adque prӕteritis ad comitatum manſuetudinis noſtrӕ ſollemni obſeruationi trãſmitti prӕcipimus. Dat. VIII. Id. Decemb. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

XI. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcadius AAA. Albino P.V.

Quicumque maleficiorum labe pollutum audierit, deprehenderit, occupauerit: ilico ad publicum protrahat: & iudiciorum oculis communis hoſtem ſalutis oſtendat. Quòd ſi quiſquam ex agitatoribus, ſeu ex quolibet alio genere hominum contra hoc interdictum venire temptauerit, aut clandeſtinis ſuppliciis etiam manifeſtum reum maleficiӕ artis ſuppreſſerit: vltimum ſupplicium non euadat geminӕ ſuſpicionis obnoxius, quòd aut publicum reum, ne facinoris ſocios publicaret, ſeueritati legum & debitȩ ſubtraxerit quӕſtioni: aut proprium fortaſſis inimicum ſub huius vindictӕ nomine conſilio atrociore confecerit. Dat. XVII. Kal. Septemb. Rom. Timaſio & Promoto CONSS.

XII. Impp. Honor. & Theod. AA. Cӕciliano P.P.

Mathematicos, niſi parati ſint codicibus erroris proprij ſub oculis epiſcoporum incendio concrematis catholicӕ religionis cultui fidem tradere, nunquam ad errorem prӕteritũ redituri: non ſolum vrbe Roma: ſed etiam omnibus ciuitatibus pelli decernimus. Quòd ſi hoc non fecerint, & contra clementiӕ noſtrӕ ſalubre conſtitutum in ciuitatibus fuerint deprehenſi, vel ſecreta erroris ſui & profeſſionis inſinuauerint: deportationis pœnã excipiant. Dat. VIII. Kal. Feb. Rau. Honor. VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

De ſepulchris violatis. *Tit. XVII.*

I. Imp. Conſtantius A. ad Tatianum P.V.

SI quis in demoliendis ſepulchris fuerit adprehenſus: ſi id ſine domini cõſcientia faciat, metallo adiudicetur: ſi verò domini auctoritate vel iuſſione vrguetur, relegatione plectatur. Et ſi forte detractatũ aliquid de ſepulchris ad domum eius villamq́ue peruectum, poſt hanc legem repperietur: villa ſiue domus, aut ӕdificium, quodcunque erit, fiſci viribus vindicetur. Dat. VII. Kal. Iul. Med. Acyndino & Proculo CONSS.

II. Idem A. ad Limenium P.P.

Factum ſolitum ſanguine vindicari, multӕ inflictione corrigimus: atque ita ſupplicium ſtatuimus in futurum, vt nec ille abſit à pœna, qui ante commiſit.

Vniuerſi itaque qui de monumentis columnas, vel marmora abſtulerunt, vel coquendæ calcis gratia lapides deiecerunt: ex conſulatu ſcilicet Dalmatij & Zenophili, ſingulas libras auri per ſingula ſepulchra fiſci rationibus inferant, inueſtigati per prudentiæ tuę iudicium. Eadem etiam pœna, qui diſſiparunt, vel ornatum minuerunt, teneantur: & qui poſita in agris ſuis monumenta calcis coctoribus vendiderunt, vnà cum his, qui auſi ſunt comparare. quicquid enim attingi nefas eſt, non ſine piaculo comparatur. ſed ita, vt ab vtroque vna libra poſtuletur. Sed ſi & pręcepto iudicum monumenta deiecta ſunt, ne ſub ſpecie publicę fabricationis pœna vitetur: eoſdem iudices iubemus hanc multam agnoſcere. nam ex vectigalibus, vel aliis titulis ędificare debuerunt. Quòd ſi aliquis multam metuens, ſepulchri ruinas terrę congeſtione celauerit, & non intra ſtatutum ab excellentia tua tempus confeſſus ſit, ab alio proditus duas auri libras cogatur inferre. Qui vero libellis datis à pontificibus impetrarunt, vt reparationis gratia labentia ſepulchra deponerent: ſi vera docuerunt, ab inlatione multæ ſeparentur. At ſi in vſum alium depoſitis abuſi ſunt, teneantur pœna pręſcribta. Hoc in poſterum obſeruando, vt in prouinciis locorum iudices, in vrbe Roma cum pontificibus tua celſitudo inſpiciat, ſi per ſarturas ſuccurrendum ſit alicui monumento: vt ita demum data licentia, tempus etiam conſummando operi ſtatuatur. Quòd ſi aliquis contra ſanctionem clementiæ noſtrę ſepulchrum lęſurus attigerit, viginti libras auri largitionibus noſtris cogatur inferre. Locorum autem iudices, ſi hęc obſeruare neglexerint, non minus nota, quàm ſtatuta in ſepulchrorum violatores pœna graſſetur. Dat. v. Kalen. April. Limenio & Catullino CONSS.

III. Idem A. & Iulianus Cæſ. ad Orfitum.

Quoſdam cõperimus lucri nimium cupidos, ſepulchra ſubuertere, & ſubſtantiam fabricandi ad proprias ædes transferre: hij detecto ſcelere animaduerſionem priſcis legibus definitam ſubire debebunt. PP. in foro Traiani, Conſtantio A. VIII. & Iuliano Cæſ. CONSS.

IIII. Idem A. ad populum.

Qui ædificia manium violant, domus (vt ita dixerim) defunctorum, geminum videntur facinus perpetrare. nam & ſepultos ſpoliant deſtruendo, & viuos polluunt fabricando. Si quis igitur de ſepulchro abſtulerit ſaxa, vel marmora, vel columnas, aliamve quamcunque materiam fabricę gratia, ſiue id fecerit venditu tus, decem pondo auri cogatur inferre fiſco: ſiue quis propria ſepulchra defendens, hanc in iudicium querellam detulerit, ſiue quicũque alius accuſauerit, vel officium nuntiauerit: quæ pœna priſcę ſeueritati accidit. nihil enim derogatum eſt illi ſupplicio, quod ſepulchra violantibus videtur impoſitum. Huic autem pœnę ſubiacebunt & qui corpora ſepulta, aut reliquias contrectauerint. Dat. Idus Iun. Mediol. Conſtantino A. VIIII. & Iuliano Cęſare II. CONSS.

V. Imp. Iulianus A. ad populum.

Pergit audacia ad buſta diem functorum, & aggeres conſecratos, cum & lapidem hinc mouere, terram ſollicitare, & ceſpitem vellere proximam, ſacrilegio maiores ſemper habuerint: ſed ornamenta quidam triclinius, aut porticibus auferunt de ſepulchris. Quibus primis conſulentes, ne in piaculum incidant

dant contaminata religione buſtorum: hoc fieri prohibemus, pœna manium vindice cohibentes. Secundum illud eſt, quod eſferri cognouimus cadauera mortuorum per confertam populi frequentiam, & per maximam inſiſtentium denſitatem. quod quidem oculos hominum infauſtis inceſtat aſpectibus. Qui enim dies eſt bene auſpicatus, à funere? aut quomodo ad deos & templa venietur? Ideoque quoniam & dolor in exſequiis ſecretum amat, & diem functis nihil intereſt, vtrum per noctes, an per dies efferantur: liberari conuenit populi totius aſpectus, vt dolor eſſe in funeribus non pompa exſequiarum, nec oſtentatio videatur. Dat. Prid. Idus Febr. Antiochiæ, Iuliano A. IIII. & Salluſtio CONSS.

VI. Impp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius AAA. Pancratio P. V.

Omnia, quæ ſupra terram vrnis clauſa, vel ſarcofagis corpora detinentur: extra vrbem delata ponantur, vt & humanitatis inſtar exhibeant, & relinquant incolarum domicilio ſanctitatem. Quiſquis autem huius præcepti neglegens fuerit, adque aliquid tale ab huius interminatione præcepti auſus fuerit moliri: tertia in futurum patrimonij parte multetur. Officium quoque quod ſibi paret. quinquaginta librarum auri affectum diſpoliatione merebitur. Ac ne alicuius fallax & arguta ſollertia ab huius ſe præcepti intentione ſubducat, atque apoſtolorum vel martyrum ſedem humandis corporibus æſtimet eſſe conceſſam: ab his quoque ita vt à reliquo ciuitatis nouerint ſe atque intellegant eſſe ſubmotos. Dat. IIII. Kal. Aug. Heracleę, Eucherio & Syagrio CONSS.

VII. Idem AAA. Cynegio PP.

Humatum corpus nemo ad alterum locum transferat, nemo martyrem diſtrahat, nemo mercetur. Habeat vero in poteſtate, ſi quolibet in loco ſanctorum eſt aliquis conditus, pro eius veneratione, quod martyrium vocandum ſit. addant, quod voluerint fabricarum. Dat. IIII. Kalen. Mar. Conſtantinop. Honorio N. P. & Euodio CONSS.

Ad legem Fabiam. *Tit. XVIII.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Domitium Celſum Vic. Afric.

Plagiarij, qui viuentium filiorum miſerandas infligunt parentibus orbitates, metalli pœna cum cæteris antè cognitis ſuppliciis tenebantur. Si quis tamen eiuſmodi reus fuerit oblatus poſtea, quàm ſuper crimine patuerit: ſeruus quidem vel libertate donatus, beſtiis primo quoque munere obiiciatur: liber autem ſub hac forma in ludum detur gladiatorium, vt antequam aliquid faciat quo ſe defendere poſſit, gladio conſumatur. Eos autem qui pro hoc crimine iam in metallum dati ſunt, nunquam reuocari præcipimus. Dat. Kalend. Aug. Conſtantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

INTERPRETATIO. *Hi qui filios alienos furto abſtulerint, & vbicunque tranſduxerint, ſiue ingenui, ſiue ſerui ſint, morte puniantur.*

Ad legem Corneliam de falſo. *Tit. XVIIII.*

I. Imp. Conſtantinus A. Mechilio Hilariano correctori Lucaniæ & Brittiorum.

SI quis decurio teſtamentum, vel codicillos, aut aliquam deficientis ſcribſerit voluntatem, vel conſcribendis publicis priuatiſque inſtrumentis præbuerit officium: ſi falſi quæſtio moueatur, decurionatus honore ſepoſito, quęſtioni (ſi ita popoſcerit cauſa) ſubdatur. Sed nõ ſtatim deſinit eſſe decurio, qui in huiuſmodi facto fuerit deprehenſus. quãtum enim ad municipales pertinet neceſſitates, decurio permanet: quãtum ad rem geſtam & veritatem ſeruandam,† vti decurionatus honore non poterit. Nec verò is, qui antè fuerit tabellio, ad eludendam quæſtionem ſuper his, quæ ante conſcribſit, factus decurio, defendi hac poterit dignitate: quoniam ſcribturę veritas (ſi res popoſcerit) per ipſum debet probari auctorem. Dat. III. Kal. Feb. Acc. Kal. Aug. Sabino & Rufino CONSS.

x.† eruendam

INTERPRET. *Si quis Curialis voluntatem morientis, aut quodlibet publicum documentum ſcripſerit, & de falſitate accuſatur, ſepoſita primitus dignitate, ſi neceſſe fuerit ſubdatur examini, qui ſi cõuincitur, à Curia non expelletur, ſed Curiæ dignitate priuabitur, id eſt, vt honoratus eſſe non poßit. Tabellio vero, qui amanuenſis nunc vel cancellarius dicitur, etiam ſi ad Curiæ peruenerit dignitatem, ſi de falſitate fuerit accuſatus, aut conuictus, ſubdatur examini, vt per ipſum, per quem confecta eſt, ſcripturæ veritas adprobetur.*

II. Imp. Conſtantinus A. ad Maximum P. V.

Cum in pręterito is mos in iudiciis ſeruaretur, vt prolatis inſtrumentis, ſi ea falſa quis diceret, à ſententia iudex ciuilis controuerſiæ temperaret: eoque contingeret, vt imminens accuſatio nullis clauſa temporibus petitorem poſſeſſorémve deluderet: cõmodum duximus, vt etſi alteruter litigantium falſi ſtrepitum intuliſſet, petitori tamen poſſeſſorive momẽtum prolatorum inſtrumentorum conferret auctoritas: vt tunc ciuili iurgio terminato, ſecunda falſi actio ſubderetur. Volumus itaque, vt primum ceſſet inſcribtio. Sed vbi falſi examen inciderit, tunc ad morem priſtinum quæſtione ciuili per ſententiam terminata acerrima fiat indago argumẽtis, teſtibus, ſcripturarũ conlatione, aliiſque veſtigiis veritatis. nec accuſatori tantum quęſtio incumbat, nec probationis ei tota neceſſitas indicatur, ſed inter vtranque perſonam ſit iudex medius, nec vlla quę ſentiat interlocutione diuulget, ſed tanquam ad imitationem relationis, quæ ſolùm audiendi mandato officium præbeat notionem, poſtrema ſententia quid ſibi liqueat, proditurus. Vltimum autem finem ſtrepitus criminalis, quem litigantem diſceptãtemque fas non ſit excedere, anni ſpatio limitamus, cuius exordium teſtatę aput iudicem competentem actionis naſcetur auſpicium capitali poſt probationem ſupplicio (ſi id exigat magnitudo cõmiſſi) vel deportatione ei, qui falſum cõmiſerit imminente. PP. VIII. Kalend. Apr. in Foro Traiani, Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

III. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Feſtum P. V. Afric.

Serenitas noſtra proſpexit inde cæleſtium litterarum cœpiſſe imitationem, quod his apicibus tuæ grauitatis officium conſultationes relationéſque complectitur, quibus ſcrinia noſtræ perennitatis vtuntur. quamobrem iſtius ſanctionis auctoritate præcipimus, vt poſthac magiſtra falſorum conſuetudo tollatur & communibus litteris vniuerſa mandentur, quæ vel de prouincia fuerint ſcrib

rint ſcribenda, vel à iudice, vt nemo ſtili huius exemplum aut priuatim ſumat aut publice. Dat. v. Id. Iun. Treu. Lupicino & Iouino CONSS.

IIII. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus AAA. ad Maximinum P.P.

Damus copiam iurgantibus, ſi apud iudicem proferatur ſcribtura, de qua oritur aliqua diſputatio, ſpatium vt habeat, qui perurgueat profitendi, vtrum de falſo criminaliter, an de ſcribturæ fide ſtatuat ciuiliter experiri. Quod ſi expetens vindictam falſi crimen intenderit, erit in arbitrio iudicantis, an eum ſinat etiam ſine inſcribtione certare. Iudicis enim poteſtati committi oportet, vt de eo, qui obiecta non probauerit, ſumat propoſitũ antiquo iure ſupplicium. Rationi quoque huiuſmodi pleniſſime ſuffragatur antiquitas, quæ nequiſsimos homines & accuſari voluit, & coherceri legibus variis, Cornelia de veneficiis, ſicariis, parricidiis: Iulia de adulteris, ambitúsve criminibus, cæteríſve ita promulgatis, vt poſſit etiam ſine inſcribtione cognoſci: pœna tamen accuſatorem etiam ſine ſollemnibus occuparet. de qua re & diuus Antoninus reſcribſiſſe docetur, id in iudicis poteſtate conſtituens, quod noſmet in legibus iuſſeramus. Remouebitur itaque iſtius leuitate reſcribti, præceptis ſuperioris auſteritas, vt ſi quis deinceps tabulas teſtamẽti, chirographa, teſtationesque, necnon etiam rationes priuatas, vel publicas, pacta, & epiſtulas, vel vltimas voluntates, donationes, venditiones, vel ſi quid prolatum aliud inſimulare conabitur: habeat prætermiſſis ſollemnibus accuſandi facultatem, pro iudicis motu ſententiam relaturus. Ciuiles autem inquiſitiones inter vtraſque confligentium partes ęquali motu ingruit, & recurrit humanitas cum is, qui prærerit quęſtioni intentiones falſas, aut conuicta crimina ex legibus pœnis conpetentibns poſſit vlciſci. PP. Romæ, XVI. Kal. Mai. Valente V. & Valentiniano CONSS.

INTERPRETATIO. *De crimine poteſt & criminaliter & ciuiliter agi. Ciuiliter, cum aliquis in quibuslibet ſcripturis non falſi crimen obiecerit, ſed veritatem ſcripturæ quærere ſe velle dicit: Nam ſi ad Iudicem venerit accuſator, & falſi crimen intenderit, Iudex tribuat accuſatori ſpatium, vt deliberet vtrum criminaliter agere, an ciuiliter velit. Qui ſi reuerſus ad Iudicem in obiecto falſitatis crimine perſeuerauerit, in poteſtate Iudicis erit, vtrum inſcriptionem celebrari velit, an obiectum crimen ſine inſcriptione diſcutere. Quod cum Iudex de obiectione falſitatis audierit, ſeu ſcriptione habita, ſeu omiſſa, aut in accuſatum, ſi falſitas adprobatur, aut in accuſatorem, ſi falſa obiecerit, proferatur ex lege ſententia.*

Victum ciuiliter agere criminaliter poſſe. Tit. XX.

I. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus AAA. ad Antonium PP.

APleriſque prudentium generaliter definitum eſt, quotiens de re familiari & ciuilis, & criminalis conpetit actio, vtraque licere experiri: nec ſi ciuiliter fuerit actum, criminalem poſſe conſumi. Sic denique & per vim poſſeſſione deiectus, ſi de ea recuperanda interdicto Vnde vi erit vſus, non prohibetur tamen etiam lege Iulia De vi, publico iudicio inſtituere accuſationem. Et ſuppreſſo teſtamento, cum ex interdicto de tabulis exhibendis fuerit actum, nihilominus ex lege Cornelia teſtamentaria

poterit crimen inferri. Et cum libertus ſe dicit ingenuum: tam de operis ciuiliter, quàm etiam lege Viſcellia criminaliter poterit perurgueri. Quo in genere habetur furti actio, & legis Fabiæ conſtitutum. Et cum vna excepta ſit cauſa, de moribus, ſexcenta alia ſunt, quæ enumerari non poſſunt: vt cum altera prius actio intentata ſit, per alteram quæ ſupererit, iudicatum liceat retractari. Qua iuris definitione, non ambigitur, etiam falſi crimen, de quo ciuiliter iam actum eſt, criminaliter eſſe repetendum. Dat. pridie Id. Ianuar. Treu. Valente VI. & Valentiniano II. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Cauſæ permixtæ ſunt, ciuiles pariter & criminales, & poſſunt hæ cauſæ ita diuidi, vt prius ciuiles, deinde criminales agantur, ſi voluerit accuſator. Ita vt ſi quis de re ſua fuerit violenter expulſus, & rem ablatam ciuili primitus maluerit actione repetere, momentum ſibi reſtitui petat. & ſi de eius proprietate, is qui expulſus eſt, ciuiliter fuerit ſuperatus, criminali poſtmodum actione ſeruata, recepto primitus momento, poteſt poſtmodum impetere violentum. De teſtamento etiam, ſi quis commendatum à teſtatore teſtamentum, in fraudem heredis fortaſſe ſuppreſſerit, & id heres ſcriptus iudicio reſtitui petit, teſtamento per iudicium momenti beneficio reſtituto, poteſt poſtmodum de ſuppreſſo teſtamento criminalem proponere actionem. Et reliquis ſimilibus cauſis ſimilis actio tribuatur.*

De falſa moneta. *Tit.* XXI.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Verinum.

QVicumque adulterina fecerit nomiſmata, pœnam pro diſcretione ſexus & condicionis ſuæ diuerſitate ſuſtineat: hoc eſt, vt ſi decurio, vel decurionis ſit filius, exterminatus genitali ſolo ad quamcunque in longinquo poſitam ciuitatem ſub perpetui exilij condicionem mittatur, ac ſuper facultatibus eius ad noſtram ſcientiam referatur. Si plebeius, vt rebus amiſſis, perpetuæ damnationi dedatur: ſi ſeruilis conditionis, vltimo ſupplicio ſubiugetur. Dat. & acc. XV. Kalend. April. Conſtantino A. V. & Licinio Cæſ. CONSS.

II. Idem A. ad Ianuarium.

Quoniam nonnulli monetarij adulterina moneta clandeſtinis ſceleribus exercent, cuncti cognoſcant, neceſſitatem ſibi incumbere huiuſmodi homines inquirendi, vt inueſtigati tradantur iudiciis, facti conſcios per tormenta ilico prodituri, ac ſic dignis ſuppliciis addicendi. Accuſatoribus etiam eorum immunitatem permittimus, cuius modus quoniam diſpar cenſus eſt, à nobis per ſingulos ſtatuetur. Seruos etiam, qui hoc detulerint, ciuitate Romana donamus, vt eorum domini pretium à fiſco percipiant. Si quis autem militum huiuſmodi perſonam ſuſceptam de cuſtodia exire fecerit, capite puniatur: appellandi etiam priuato licentia denegetur. Si verò miles, aut promotus, huiuſmodi crimẽ incurrerit, ſuper eius nomine & gradu ad nos referatur. Si dominum fundi, vel domus conſciũ eſſe probabitur: deportari eum in inſulam oportebit, cunctis eius rebus protinus confiſcandis. Si verò eo ignaro crimen cõmiſſum eſt, poſſeſſionem, aut domum debet amittere, in qua id ſcelus admiſſum eſt. Actor fundi, vel ſeruus, vel incola, vel colonus, qui hoc miniſterium præbuit: cũ eo, qui fecit ſupplicio capitali plectetur. Nihilominus fundo, vel domo fiſci viribus

viribus vindicanda. Quod ſi dominus antè ignorans, vt primum repperit, ſcelus prodidit perpetrarū: minime poſſeſſio, vel domus ipſius proſcribtionis iniuriæ ſubiacebit, ſed auctorem ac miniſtrum pœna capitalis excipiet. Dat. XII. Kal. Decemb. Rom. Criſpo II. & Conſtantino II. C C. CONSS.

III. Idem A. ad Tertullum P. V. Afric.

Si quis nummum falſa fuſione formauerit: vniuerſas eius facultates fiſco addici præcipimus, atque ipſum ſeueritate legitima coherceri, vt in monetis tantum noſtris cudendæ pecunię ſtudium frequentetur. Dat. prid. Non. Iul. Med. Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

IIII. Idem A. Helpidio.

Pridem ſtatutum fuit, vt ſi ignorante quoque domino in fundo eius, vel domo figuratus clam nummus cuderetur, ſedem flagitij ſuo fiſcus domino vindicaret: nunc diſcretionem fieri placet, vt ſi dominus in proximo conſtitutus ſit, cuius incuria, vel neglegentia punienda eſt, præceptum prius valeat. Sin verò longiſſimè ab ea domo, vel poſſeſſione afuerit: nullum ſuſtineat detrimentum. Viduas autem ac pupillos ſpeciali dignos indulgentia credidimus, vt viduę nec in proximo conſtitutæ, domo ſua, vel poſſeſsione careant, ſi nulla apud ipſas tam grauis conſcientię noxa reſideat. Pupilli verò etiamſi conſcij fuerint, nullum ſuſtineant detrimentum, quia ętas eorum (ſi tamen fuerint inpuberes) quid videat ignorat. Tutores tamen eorum ſi in proximo ſint, quoniam ignorare eos, quid in re pupilli geritur, non oportet: hæc pœna expectabit, vt ex rebus eorum ſi idonei fuerint, tantum fiſco inferatur, quātum pupillo fuerat auferendum. Quibus ita emēdatis omnibus capitulis, lex pridem lata ſeruabitur. Dat. IIII. Non. Mai. Conſtantino A. VIII. & Conſtantio IIII. CONSS.

V. Imp. Conſtantius A. Leontio P. P.

Pręmio accuſatoribus propoſito, quicumque ſolidorū adulter potuerit repperiri, vel à quoquam fuerit publicatus, ilico omni dilatione ſubmota, flāmarum exuſtionibus mancipetur. Dat. XII. Kalend. Mart. Antiochiæ, Placido & Romulo CONSS.

INTERPRETATIO. *Præmium accipiat quicumque adulterum monetarium prodiderit, & is qui proditus eſt, ſi de monetæ adulteratione conuictus fuerit, ignibus concremetur.*

VI. Idem A. Limenio P. P.

Cōperimus nōnullos flaturarios maiorinā pecuniā non minus criminoſè, quàm crebre ſeparato argento ab ære purgare. Si quis igitur poſt hæc fuerit in hac machinatione deprehenſus, capitaliter ſe feciſſe cognoſcat. Verum & eos, qui domum, agrumque prębuerint, relatis in largitionibus facultatibus eſſe plectendos, noſtra ſcilicet ſuper eorum nominibus edocenda clementia. PP. Prid. Id. Febr. Limenio & Catullino CONSS.

VII. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus A A A. ad Archelaum Com. S. L.

Quidquid ex auro hominum priuatorum in monetis publicis reppereris figuratum, id omne noſtris ſcias largitionibus vindicandum. ſiquidem ipſe ſe dignum condemnatione iudicauit, quiſquis aurum proprium non coactus

monetis

monetis fiſcalibus ſponte credidit inferendum. Dat.v.Id.Mar.Marcianop.Valentiniano N.P. & Victore CONSS.

VII. Idem AAA. Tatiano Com.S.L.

Solitæ moderationis arbitrio ſuperiorem ſentẽtiam mitigamus, qua omne aurum, quod à priuatis pro figuratione monetis dicebatur, inlatum fiſci iuſſeramus commodis vindicari, vt pro omni ſumma, quæ breuibus tenetur inſerta, binæ per ſingulas libras omiſſa fruſtratione vnciæ conferantur. Dat.XII. Kal.Iun.Antiochię, Gratiano A.III. & Equitio CONSS.

VIII. Imppp.Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius AAA. Haue Tatiane K. NB.

Falſæ monetę rei, quos vulgò paracharactas vocant, maieſtatis crimine tenentur obnoxij. Dat.v.Kal.Iul.Conſtantinop.Timaſio & Promoto CONSS.

VIIII. Idem AAA. Rufino P.P.

Si quis ſuper cudendo ęre, vel reſcribto aliquo, vel etiã adnotatione noſtra ſibi eripuerit facultatem, non ſolum fructum proprię petitionis amittat, verumetiam pœnam quam meretur excipiat. Dat.IIII.Id.Iul.Conſtp.Theod. A.III. & Abund.CONSS.

Si quis ſolidi circulum exteriorem inciderit, vel adulteratum in vendendo ſubiecerit. Tit. XXII.

I. Imp. Conſtantinus A. Leontio P.P.

OMnes ſolidi, in quibus noſtri vultus ac veneratio vna eſt, vno pretio ęſtimandi ſunt atque vendendi, quamquam diuerſa formę menſura ſit. Nec enim qui maiore habitu faciei extenditur, maioris eſt precij: aut qui anguſtiore expreſſione concluditur, minoris, habere credendus eſt: cum pondus idem exiſtat. Quod ſi quis aliter fecerit: aut capite puniri debet, aut flammis tradi, vel alia pœna mortifera. Quod ille etiam patietur, qui menſuram circuli exterioris adroſerit, vt ponderis minuat quantitatem, vel figuratum ſolidum adultera imitatione in vendendo ſubiecerit. Dat.VII.Kalen. Aug.Gallicano & Baſſo CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque ſolidum circunciderit, aut adulterum ſuppoſuerit, aut falſam monetam fecerit, capite puniatur.*

Si quis pecunias conflauerit, vel mercandi cauſa tranſtulerit, aut vetitas contrectauerit. Tit. XXIII.

I. Imp.Conſtantinus A. & Iulianus Cęſ.ad Rufinum PP.

QVicumque vel conflare pecunias, vel ad diuerſa vendendi cauſa transferre detegitur, ſacrilegij ſententia ſubeat, & capite plectatur. Portus enim litoraque diuerſa, quo facilior eſſe nauibus conſueuit acceſſus, & itineris tramites ſtatuimus cuſtodiri per idoneos officiales ac prępoſitos à prędidibus & nõnullis prędítis dignitate, vt cognita veritate, prouinciarum rectores obnoxios legibus puniant. Officia quoque immenſo periculo ſubiacebunt. Nec vero aliquis negotiatorum plus mille follibus pecunię in vſu publico conſtitutę animalibus proprüs ſumptuum gratia portare debebit. At ſi ampliorem modum quiſquam vehere detegatur, facultates eius

eius fiſci dominio vindicentur,& ipſe adficiatur exilio. Nam pecunias nauibus vectas non omnes iudicamus mercatores debere promere, quippe in vſu tantum publico pecunias conſtitutas permittimus conuehi: itidemque eas ſolas ſpecies emi, quæ mercatoribus more ſolemni ad diuerſa portantur. Pecunias verò nulli emere omnino fas erit,nec vetitas contrectare: quia in vſu publico conſtitutas pretium oportet eſſe non mercem.Placet denique, vt ſi quis forſitan nummus præter eum,qui in vſu publico perſeuerat, apud aliquem mercatorem fuerit inuentus, fiſci dominio cum omnibus delinquentis facultatibus vindicetur. Et ſi fortè cum mercibus ad quaſcúque prouincias venerint naues, cuncta ſolita licentia mercabuntur præter pecunias, quas more ſolito maiorinas,vel centenionales communes appellant,vel ceteras,quas vetitas eſſe cognoſcunt. Acc.VIII.Id.Mar.Conſtantina,Conſtantio A.VIII.& Iuliano Cæſ.CONSS.

II. Impp. Arcad.& Honor.A A. Dextro P.P.

Centenionalem tantum nummum in conuerſatione publica tractari præcipimus maioris pecuniæ figuratione ſubmota. Nullus igitur decargyrum nummum alio audeat commutare,ſciens fiſco eandem pecuniam vindicandã,quæ in publica potuerit conuerſatione deprehendi. Dat.Prid.Id. April.Med.Olybrio & Probo CONSS.

De raptu virginum vel viduarum. *Tit.* *XXIIII.*

I. Imp.Conſtantinus A.ad populum.

SI quis nihil cum parentibus puellæ ante de pectus, inuitam eam rapuerit, vel volentem abduxerit, patrocinium ex eius reſponſione ſperans,quam propter vitium leuitatis,& ſexus mobilitatem,atque conſilij à poſtulationibus & teſtimoniis omnibusque rebus iudiciariis antiqui pœnitus arcuerunt: nihil ei ſecundum ius vetus proſit puellæ reſponſio,ſed ipſa puella potius ſocietate criminis obligetur. Et quoniam parentum ſæpe cuſtodiæ nutricum fabulis,& prauis ſuaſionibus deluduntur, his primum,quarum deteſtabile miniſterium fuiſſe arguimus, redemptique diſcurſus pœna immineat,vt eis meatus oris,& faucium,qui nefaria hortamenta protulerit,liquentis plumbi ingeſtione claudatur. Et ſi voluntatis adſenſio detegitur in virgine,eadem qua raptor,ſeueritate plectatur: cum neque his impunitas præſtanda ſit quæ rapiuntur inuitæ,cum & domi ſe vſque ad cõiunctionis diem ſeruare potuerint. Et ſi fores raptoris frangerentur audacia, vicinorum opem clamoribus quærere,ſeque omnibus tueri conatibus. Sed his pœnam leuiorem inponimus,ſolamque eis parentum negari ſucceſſionem præcipimus. Raptor autem indubitatè conuictus,ſi appellare voluerit,minime audiatur. Si quis verò ſeruus,raptus facinus diſſimulatione præteritum,aut pactione tranſmiſſum detulerit in publicum,latinitate donetur: aut ſi Latinus ſit, ciuis fiat Romanus, parentibus,quorum maxime vindicta intererat,ſi patiẽtiam præbuerint,ac dolorem conpreſſerint,deportatione plectendis. Participes etiam & miniſtros raptoris citra diſcretionem ſexus, eadem pœna præcipimus ſubiugari: Et ſi quis inter hæc miniſteria ſeruilis condicionis fuerit deprahenſus, citra ſexus diſcretionem eum concremari iubemus. Dat. Kal. April. Aquil. Conſtantino A.VI. & Conſtantio C. CONSS.

Si cum

INTERPRETATIO. *Si cum parentibus puellæ nihil quiſquam ante definiat, vt eam ſuo coniugio debeat ſociare, & eam vel inuitã rapuerit; vel volentẽ ſi raptori puella conſentiat, pariter puniantur. Si quis vero ex amicis, aut familia, aut fortaſſe nutrices puellæ conſilium raptus dederint, aut opportunitatem præbuerint rapiendi, liquefactum plumbum in ore & in faucibus ſuſcipiat, vt merito illa pars corporis concludatur, de qua hortamenta ſceleris miniſtrata noſcuntur. Illæ vero quæ rapiuntur inuitæ, quæ non vocibus ſuis de raptore clamauerint, vt vicinorum, vel parentum ſolatio adiutæ, liberari poſſent, parentum ſuorum eis ſucceßio denegetur. Raptori conuicto appellare non liceat, ſed ſtatim inter ipſa diſcußionis initia à Iudice puniatur. Quod ſi fortaſſe raptor cum parentibus puellæ paciſcatur, & raptus vltio parentum ſilentio fuerit prætermiſſa, ſi ſeruus iſta detulerit, Latinam percipiat libertatem: ſi Latinus fuerit, ciuis fiat Romanus. Parentes vero, qui raptori in ea parte conſenſerint, exilio deputentur. Qui vero raptori ſolatia præbuerint, ſiue viri ſiue fœminæ ſint, ignibus concrementur.*

II. Imp. Conſtantius A. ad Tatianum.

Quamuis legis prioris extet auctoritas, qua inclytus pater noſter contra raptores atrociſſime iuſſerat vindicari: tamen nos tantummodo capitalẽ pœnam conſtituimus, videlicet ne ſub ſpecie atrocioris iudicij aliqua in vlciſcendo crimine dilatio naſcetetur. In audaciã vero ſeruilẽ diſpari ſupplicio mẽſura legũ inpendenda eſt, vt perurendi ſubiciantur ignibus, niſi a tanto facinore ſaltem pœnarum acerbitate reuocentur. Dat. II. Id. Nouemb. Limenio & Catullino CONSS.

III. Imppp Valens, Gratianus, & Valentinianus AAA. ad Maximinum P.P.

Qui coniugium raptus ſcelere coctractum voluerit accuſare, ſiue propriæ familiæ dedecus eum mouerit, ſeu commune odium delictorum, inter ipſa ſtatim exordia inſignem recenti flagitio vexet audaciam. Sed ſi quo caſu quis vel accuſationem differat, vel reatum, & opprimi è veſtigio atrociter commiſſa nequiuerint: ad perſecutionem criminis ex die ſceleris admiſſi quinquennij tribuimus facultatem, quo ſine metu interpellationis & complemento accuſationis exacto, nulli deinceps copia patebit arguendi, nec de coniugio aut ſubole diſputandi. Dat. XVIII. Kalend. Decemb. Gratiano A. III. & Equitio CONSS.

INTERPRETATIO. *Si accuſationem raptus, vel per metum, vel per voluntatem per quinquennium quiſquam diſtulerit, à die raptus expleto quinquennio, accuſandi vltra non habeat poteſtatem, ſed poſt quinquennium nec de tali coniunctione raptoribus aliquid opponatur, & filij omnes legitimi habeantur.*

De raptu, vel matrimonio ſanctimonialium virginum, vel viduarum. Tit. XXV.

I. Imp. Conſtantius A. ad Orfitum.

EAdem vtrunque raptorem ſeueritas feriat, nec ſit vlla diſcretio inter eum, qui pudorem virginum ſacroſanctarum, & caſtimoniam viduæ labefactare ſceleroſi raptus acerbitate detegitur. Nec vllus ſibi ex poſteriore conſenſu valeat raptæ blandiri. Dat. XI. Kalen. Septemb. Conſtantio VII. & Conſtante C. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque ſacratam Deo virginem vel viduam fortaſſe rapuerit, ſi poſtea hiis de coniunctione conuenerit, pariter puniantur.*

II. Imp. Iouianus A. ad Secundum P.P.

Si quis non dicam rapere, ſed vel adtemptare matrimonij iungendi cauſa ſacratas virgines, vel inuitas auſus fuerit: capitali ſententia ferietur. Dat. XI. Kal. Mar. Antiochiæ, Iouiano A. & Varroniano CONSS.

III. Impp. Honor. & Theod. A A. Palladio P.P. Poſt alia.

Si quis dicatam deo virginem prodigus ſui raptor ambierit: publicatis bonis, deportatione plectatur, cunctis accuſationis huius licentia abſque metu delationis indulta. Neque enim exigi conuenit proditorem, quē pro pudicitia religionis inuitat humanitas. Dat. VIII. Id. Mar. Rau. Theod. A. VIII. & Conſtantio II. V.C. CONSS.

Ad legem Iuliam de ambitu. Tit. XXVI.

I. Impp. Arcad. & Honor. A A. ad Cæſarium P.P.

SI quis ad inluſtrem palatij noſtri ambierit dignitatem, atque ad eos honores aſcendere ambitione temptauerit, qui non niſi probatis nobis viris noſtro iudicio deferuntur: cuiuſlibet ille ſit loci, ordinis, dignitatis, amiſſis bonis, & fiſco noſtro protinus vindicatis, deportationis multetur exilio: neque aliud inter cœptum ambitum atq; perfectum eſſe arbitretur, cùm pari ſorte leges ſcelus, quàm ſceleris puniant voluntatem. Dat. XIIII. Kal. Mar. Conſtantinop. Cæſario & Attico CONSS.

II. Idem A A. Pompeiano P.V. Africæ.

Nullus omnino principatum, ceteráque officia repetere audeat: cum publicæ diſciplinæ ſemel geſta ſufficiant. At ſi quiſpiam promotorum denuo ad id munus inrepſerit, quod docebitur ante geſſiſſe, affectus grauiſſimis ſupplicijs, pœnam deportationis excipiat: ita vt primates officij, quorum intereſt, ambientibus obuiare hanc propoſitam pœnam non dubitent. Dat. Prid. Kal. Iun. Med. Stilicone & Aureliano C. CONSS.

III. Idem A A. & Theod. A. Strategio Vic. Africæ.

Non abſque publicæ dilacerationis incommodo officia peractare petuntur. Quare huius præcepti auctoritate cenſemus, vt eadem rurſus officia ſubreptitiis nemo ſupplicationibus admittatur, ſed caſſatis, quæ hoc modo ſunt impetrata, ad ſolutionem debiti primitus artentur. Et qui contra fecerint, pœnam in futurum deportationis excipiant. Dat. III. Kal. Iuñ. Rau. Theod. A. I. & Rumorido CONSS.

IIII. Impp. Honor. & Theod. A A. Palladio P.P.

Si quis proconſularem aut vicariam poteſtatem, vel conſularitatis faſces aut vexilla præſidalia, adque in diſcuſſionibus comitiuas, vel officia principatus contra definitionem noſtrā iterare temptauerit: fiſco eius omne patrimonium ſociari decernimus. Dat. Id. Mar. Rau. D N. Theod. A. VII. & Palladio V.C. CONSS.

Ad legem Iuliam repetundarum. Tit. XXVII.

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A. Neotherio P.P.

Vdices, qui ſe furtis & ſceleribus fuerint maculaſſe conuicti: ablatis codicillorum inſignibus, & honore exuti, inter peſsimos quoſque & plebeios habeantur. Nec ſibi poſthac de eo honore blandiantur quo ſe ipſi indignos iudicauerunt. Dat. XVIII. Kal. Feb. Theſſal. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

II. Idem AAA. Eutropio P.P.

Hij, qui in republica verſati ſiniſterius ſunt, perpetuo ſibi omnes dignitates, vel legitimas, vel honorarias ſciant eſſe præcluſas. Quocirca iubemus, vt inluſtris magnificentia tua nullum omnino, qui ſuperiore tempore malè vſæ adminiſtrationis crimen excepit, ad prouincias patiatur accedere, ſed de his ad nos referat. Dat. XV. Kal. Iul. Theſſ. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

III. Idem AAA. Matroniano duci & Præſidi Sardiniæ.

Vt vnius pœna metus poſsit eſſe multorum, Natalem quondam ducem ſub cuſtodia protectorum ad prouinciam, quam nudauerat, ire præcipimus, vt non ſolum quod eius, non dicam domeſticus, ſed manipularius & miniſter accepit, verumetiam quod ipſe à prouincialibus noſtris rapuit, ac ſuſtulit, in quadruplum inuitus exſoluat. Dat. Prid. Id. Iun. Conſtantinop. Antonio & Syagrio CONSS.

IIII. Idem AAA. Floro P.P.

Sciant iudices ſuper admiſsis propriis, aut à ſe, aut ab heredibus ſuis, pœnam eſſe repetendam. Dat. X. Kal. Septemb. Antonio & Syagrio CONSS.

INTERPRETATIO. *Omnes Iudices ſciant, quicquid male rapuerint, ſi ipſi non reddiderint, à ſuis heredibus eſſe reddendum.*

V. Idem AAA. Haue Marcelline K.N.B.

Omnes cognitores & iudices à pecuniis atque patrimoniis manus abſtineāt: neque alienum iurgium putent ſuam prædam. Etenim priuatarum quoque litium cognitor, idemque mercator parem capitis ac vitæ, quæ peculatus reos conſueuit inuoluere, cogetur ſubire iacturam. Dat. Prid. Non. April. Med. Merob. II. & Saturnino CONSS.

VI. Idem AAA. & Arcad. A. Edictum ad Prouinciales.

Iubemus, hortamur, vt ſi quis forte honoratorum, decurionum, poſſeſſorū, poſtremo etiam colonorum, aut cuiuſlibet ordinis à iudice fuerit aliqua ratione cōcuſſus: ſi quis ſcit venalem de iure fuiſſe ſententiam: ſi quis pœnam vel pretio remiſſam, vel vitio cupiditatis ingeſtam: ſi quis poſtremo quacumque de cauſa inprobum iudicem potuerit adprobare: is vel adminiſtrante eo, vel poſt adminiſtrationem depoſitam in publicum prodeat, crimen deferat, delatum adprobet: cum probauerit, & victoriam reportaturus, & gloriam. Dat. X. Kal. Iul. Conſtantinop. Honorio N.P. & Euodio CONSS.

VII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Seuerino. Com. R.P.

Vnuſquiſque procurator, præpoſitus gynæcio, tabularius, ſuſceptor, colonus, vel quicumque ſe à comite domorum meminerit eſſe concuſſum: cum ipſe, cui pecuniam numerauerit, adminiſtratione deceſſerit: intra anni ſpatia ad iudicium ſpectabilitatis tuæ quicquid dederit, repetiturus adcurrat: vt proſit penſionibus, quidquid ille reddiderit. Sin vero ex tempore depoſitæ adminiſtrationis

ſtrationis præſtituti temporis curricula tranſfluxerint: nulla vox aduocationis emergat,ſed ipſos procuratores, præpoſitos, colonos, tabularios, ſuſceptores obnoxios ad ſolutionem iubemus artari. Dat.Prid.Non̄.Iun̄.Med.Valentiniano A.IIII.& Neotherio CONSS.

De crimine peculatus. *Tit.* *XXVIII.*

I. Imppp.Theod.Arcad.& Honor.A A A.Rufino P.P.

PRidem fuerat conſtitutum, vt hi iudices, qui peculatu prouincias quaſſauiſſent, multæ diſpendio ſubiacerent: ſed quoniam nec condigna crimini vltio eſt, nec par pœna peccato, placuit tam ſeueram animaduertendi eſſe cenſuram, vt cum vix par pœna his poſſit flagitiis inueniri,neque condignis tantùm nefas cruciatibus expiari, capitale hoc eſſe præcipiamus adque animaduerſione ſeueriſſima coherceri. Dat.IIII.Id. Septemb.Conſtantinop.Arcad.A.II.& Rufino CONSS.

II. Impp.Honor.& Theod.A A.Aureliano P.P.II.

Non eſt ſanctitatis negotium rapinis & prædis fidem adhibere: quandoquidem hæc ſcelera velut contagium quoddam funeſtę peſtis debeant declinari, nec enim crimen diſſimile eſt rapere,& ei,qui rapuerit,rapta ſeruare. Dat.III. Non.Mar.Conſtantinop.Honorio X.& Theod.VI.A A.CONSS.

De his,qui latrones,vel aliis criminibus reos occultauerint. *Tit.* *XXVIIII.*

I. Imppp.Valentinianus,Valens,& Gratianus A A A. Simplicio Vic.

EOs,qui ſecum alieni criminis reos occulendo ſociarunt: par atque ipſos reos pœna expectet.PP.Rom.X.Kal.Apri.Gratiano A.III.& Equitio V.C.CONSS.

II. Imppp.Gratianus,Valentinianus,& Theod.A A A ad Flauianum P.P. Poſt alia.

Latrones quiſquis ſciens ſuſceperit,vel offerre iudiciis ſuperſederit ſupplicio corporali,aut diſpendio facultatum,pro qualitate perſonæ, & iudicis æſtimatione plectatur.Si verò actor,ſiue procurator latronem domino ignorante occultauerit,& iudici offerre neglexerit:flammis vltricibus concrem etur. Dat. III.Kal.Mar.Merob.II.& Saturnino CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis ſciens in domo ſua latronem ſuſceperit, aut eum occultare voluerit,aut eum Iudici tradere fortaſſe neglexerit,ſi ingenua & vilior perſona eſt,fuſtigetur.Si verò melior,damno ad arbitrium Iudicis feriatur.Si vero actor aut procurator inſcio domino fecerit,incendio concremetur.*

Quibus equorum vſus conceſſus eſt,aut denegatus. *Tit.* *XXX.*

I. Impp.Valentinianus,& Valens A A.ad Mamertinum P.P.

EXceptis ſenatoribus atque honoratis, ſed & his, qui prouincias adminiſtrant,veteranis etiam,qui ſub armis militia functi ſunt, & decurionibus,cæteris omnibus per Picenum atque Flamminiam,necnon etiam Apuliam & Calabriam, Brittios, & Lucaniam, atque

Samnium habendi equi, vel equæ copiam præcluſam eſſe ſancimus. Hij vero, qui minimè animos ab huiuſmodi vſurpatione deflectunt, abactorum ſupplicio teneantur. Dat. Prid. Kal. Oct. Altino, diuo Iou. & Varroniano CONSS.

II. Idem AA. ad Buleforum Conſ. Campaniæ. Poſt alia.

Vt omnes latronum conatus debilitati conquieſcant, paſtoribus rei noſtræ, id eſt lanigerarum ouium, pecudumque cuſtodibus, necnon etiam procuratoribus, & actoribus ſenatorum habendi equini pecoris licentiam denegamus, ſub hac videlicet interminatione, vt hij, qui noſtræ manſuetudinis ſtatuta temptauerint violare, abactorum ſupplicia tolerare cogantur. Dat. III. Non. Octo. Altino, diuo Iouiano, & Varroniano CONSS.

III. Idem AA. Rufino P.P.

Cum omnifariam vrbicarias regiones ab omni crimine & adſiduis abactorum rapinis quietas eſſe cuperemus, eouſque intentio noſtra proſpexit, vt iſtis in locis equo vehi his tantummodo liceret, quos ab huiuſmodi ſceleris ſuſpicione locus, aut dignitas vindicauit. Sed poſtea ſanximus, vt ſuarij equis quidem vterentur, verum ad periculum ſuum pertinere cognoſcerent, ſi quid in his regionibus ſceleris eſſet admiſſum. Nūc quia aduertimus à ſuariis, qui propriis officiis occupantur, hanc neceſſitatem alienam eſſe debere: excellentia tua ita his ſedendorum equorum poteſtatem datam eſſe cognoſcat, vt nullo prioris ſanctionis timore teneantur per ea ſanè loca, quæ neque abactoribus, neque aliis criminationibus infamata ſunt. Dat. XI. Kal. Iul. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

IIII. Idem AA. ad Valentinum Conſ. Piceni.

Palatini vtendorum equorum per Picenum ad itinerum neceſſitatem habeant facultatem. Dat. XVII. Kal. Iañ. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

V. Impp. Arcad. & Honor. AA. Benigno Vic. vrbis Romæ.

Paſtores Valeriæ prouinciæ, vel Piceni, vti equinis animalibus non iubemus. alioquin, ſi interdictus vſus animalium vindicetur, conſcios vſurpationis huius, ſeu dominos vel procuratores relegationis pœna retinebit. Dat. Kal. Decemb. Med. Theodoro V.C. CONSS.

Ne paſtoribus dentur filij nutriendi. *Tit.* XXXI.

I. Impp. Honōr. & Theod. AA. Cæciliano P.P. Poſt alia.

NEmo curialium, plebeiorum, poſſeſſorúmve filios ſuós nutriendos paſtoribus tradat. aliis verò ruſticanis, vt fieri ſolet, nutriendos dari non vetamus. Si verò poſt iſtius legis publicationem quiſquam nutriendos paſtoribus dederit: ſocietatem latronum videbitur confiteri. Dat. XII. Kal. Feb. Rau. Honor. VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

De Nili aggeribus non corrumpendis. *Tit.* XXXII.

I. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P.P.

SI quis poſthac per Aegyptum intra duodecimum cubitum fluminis Nili vlla fluenta de propriis ac vetuſtis vſibus præter fas, præterque morem antiquitatis vſurpauerit: flammis eo loco conſumatur, in quo vetuſtatis reuerentiam, & propemodum ipſius imperij adpetierit ſecuritatem: conſciis & conſortibus eius Oaſenę deportationi cōſtringendis, ita vt nunquam

ſupplicandi

ſupplicandi eis, vel recipiendi ciuitatem, vel dignitatem, vel ſubſtantiam licentia tribuatur. Dat.x.Kalend.Octob.Conſtantinop.Honor.VIII.& Theod.III. AA.CONSS.

De his, qui plebem audent contra publicam colligere diſciplinam. Tit. XXXIIII.

I. Imppp.Gratianus, Valentinianus, & Theod.AAA. Florentio.PF.Auguſtali.

SI quis contra euidentiſſimam iuſſionem ſuſcipere plebem, & aduerſus publicam diſciplinam defendere fortaſſe temptauerit: multam grauiſſimam ſuſtinebit. Dat.XIII.Kal.Ian.Conſtp.Richomere & Clearcho CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis populum ad ſeditionem concitauerit, damnis grauiſſimis ſubiacebit.*

De famoſis libellis. Tit. XXXIII.

I. Imp.Conſtantinus.A.ad Verinum Vic.Africæ.

SI quando famoſi libelli repperiantur, nullas exinde calumnias patiantur hij, quorum de factis, vel nominibus aliquid continebunt: ſed ſcribtionis auctor potius requiratur, & repertus cum omni vigore cogatur his de rebus, quas proponendas credidit, comprobare. nec tamen ſupplicio, etiam ſi aliquid oſtenderit, ſubtrahatur.PP.IIII.Kal. April. Karthag.Conſtantino A.V.& Licinio C.CONSS.

INTERPRETATIO. *Qui famoſam chartulam ad cuiuſcunque iniuriam, & maculam conſcripſerit, in ſecreto aut in publico adfixerit, inueniendam proiecerit, illi contra quem propoſita eſt chartula non nocebit, nec famæ eius aliquid derogabit. Sed ſi inueniri potuerit qui huiuſmodi chartulam fecit, conſtringatur vt probet quæ conſcripſit, qui ſi etiam quæ ſcripſit probare potuerit, fuſtigetur, qui infamare maluit quã accuſare.*

II. Idem A.ad Helianum Proc.Afric.

Licet ſeruentur in officio tuo & vicariis exemplaria libellorum, qui in Africa oblati ſunt: tamen eos, quorum nomina continent, metu abſolutos ſecuritate perfrui ſinas, ſolumque moneas, vt ab omni non ſolum crimine, ſed etiam ſuſpicione veriſimili alieni eſſe feſtinent. nam qui accuſandi fiduciã gerit, oportet comprobare, nec occultare quæ ſcierit, quoniam prædicabilis erit ad dicationem publicam merito peruenturus. PP.V.Kal.Mar.Carthagine.Conſtantin. A.VI.& Conſtantio C.CONSS.

III. Idem A.ad Ianuarium agentem vicariam præfecturam.

Vt accuſatoribus patientia præbenda eſt, ſi quem perſequi in iudicio volunt ita famoſis libellis fides habenda non eſt, nec ſuper his ad noſtram ſcientiam referendum, cùm eoſdem libellos flammis protinus conducat aboleri, quorum auctor nullus exiſtit. PP.Prid.Noñ.Decemb.Rom. Conſtantino A.VI.& Conſtantio Cæſ.CONSS.

IIII. Idem A.ad Dionyſium.

Famoſa ſcribtio libellorum, quæ nomine accuſatoris caret, minimè examinanda eſt, ſed pænitus abolenda. nam qui accuſationis promotione confidat,

libera potius intentione,quàm captioſa atque occulta conſcribtione alterius debet vitã in iudiciũ deuocare.PP.Tyro,XII.Kal.Nou.Ianuarino & Iuſto CONSS.

V. Imp.Conſtantius A.ad Afros.

Libellis,quos famoſos vocant,ſi fieri poſſit, abolendis inclytus pater noſter prouidit:& huiuſmodi libellos,ne in cognitionem quidem ſuam,vel publicam iuſſit admitti.Non igitur vita cuiuſquam, non dignitas concuſſa his machinis vacillabit.Nam omnes huiuſmodi libellos concremari decernimus. Dat.XIIII. Kal.Iul.Vrſo & Polemio CONSS.

VI. Idem A.ad Populum.

Nemo prorſus de famoſis libellis,qui neque aput me, neq; in iudiciis vllum obtinet locum,calumniam patiatur.Nam & innocens creditur,cui defuit accuſator,cum non defuerit inimicus. Dat.Prid.Kal.Nou.Med. Arbitione & Lolliano CONSS.

VII. Impp.Valentinianus,& Valens AA.ad Edictum.

Famoſorum infame nomen eſt libellorum.Ac ſi quis vel colligendos,vel legendos putauerit,ac non ſtatim chartas igni conſumpſerit:ſciat ſe capitali ſententia ſubiugandum.Sane ſi quis deuotionis ſuæ ac ſaluris publicæ cuſtodiam gerit,nomen ſuum profiteatur, & ea quæ per famoſum proſequenda putauit, ore proprio edicat:ita vt abſque vlla trepidatione accedat,ſciens,quod ſi adſertionibus veri fides fuerit opitulata, laudem maximam ac præmium à noſtra clementia conſequetur. Dat.XIIII.Kal.Mar.Conſtantinop. Valentiniano & Valente AA.CONSS.

VIII. Idem AA.ad Florianum Com.

Iampridem aduerſus calumnias firmiſſima ſunt præſidia comparata. Nullus igitur calumniam metuat.Conteſtatio verò,quæ caput alterius contra iuris ordinem pulſat,depreſſa noſtris legibus iaceat,intercidat furor famoſorum,ſæpe vt conſtituimus,libellorum,&c. Dat.V.Id.Nōũ.Martianop. Valentiniano & Valente AA.CONSS.

VIIII. Imppp.Valentinianus,Theod.& Arcad.AAA.Cynegio P.P.

Si quis famoſum libellũ ſiue domi,ſiue in publico,vel quocũq; loco ignarus offenderit:aut diſcerpat prius,quàm alter inueniat,aut nulli confiteatur inuentum. Nemini denique, ſi tam curioſus eſt, referat, quid legendo cognouerit. Nam quicunque obrulerit inuentum,certum eſt ipſum reum ex lege retinendum,niſi prodiderit auctorem, nec euaſurum pœnam huiuſmodi criminibus conſtituram,ſi proditus fuerit cuiquam retuliſſe quod legerit. Dat.XIIII.Kal. Feb.Conſtantinop.Honor.Nob.P.& Euodio CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis chartulam famoſam in cuiuſcunque iniuriam vel infamiam in publico propoſitam,viderit,& legerit, & non ſtatim diſcerpſerit, ſed cuicunque qua in ea legerit fortaſſe retulerit,ipſe velut autor huius criminis teneatur.*

X. Imppp.Arcad.Honor.& Theod.AAA.Anthemio P.P.& Patricio.

Vniuerſi,qui famoſis libellis inimicis ſuis velut venenatum quoddam telum iniecerint:hij etiam, qui famoſam ſeriem ſcribtionis inpudenti agnita lectione non ilico diſcerpſerint,vel flammis exuſſerint,vel lectorem cognitum prodiderint:vltorem ſuis ceruicibus gladium reformident. Dat.IIII.Kal.Maij.Conſtantinop.Arcad.A.VI.& Probo CONSS.

De

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Olybrium P.V.

NVllas omnino ob fidiculas perferendas inconſultis ac neſcientibus nobis vel militiæ auctoramento, vel generis, aut dignitatis defenſione, nudetur: excepta tamen maieſtatis cauſa, in quo ſola omnibus ęqua condicio eſt. Hij quoque citra conſultationis modum ſubiciantur quæſtioni, qui euidentibus argumentis ſubſcribtiones noſtras finxiſſe prodentur: qua in re ne palatini quidem nominis adſumptionem huius eſſe volumus quæſtionis exortem. Dat. VIII. Id. Iulias, Valentiniano Nob. P. & Victore CONSS.

II. Idem AAA. ad Antonium P.P. Gall.

Decuriones ſiue ob alienum, ſiue ob ſuum debitum exortes omnino earum volumus eſſe pœnarum, quas fidiculæ, & tormenta conſtituunt. Quod quidem capitale iudici erit, ſi in contumeliam ordinis exitiúmque temptetur. Maieſtatis tantummodo reos & quæ nefanda dicto ſunt conſcios, aut molientes ex ordine municipali maneat tam crueta condicio. Debitores verò, & quos allectos, aut ſuſceptores memorant, à ſummo vſque ad infimum ordinẽ curiales exortes talium volumus eſſe pœnarum. Habet ſeueritas multa quę ſumat ad ſanciendam publici officij diſciplinam, vt abſtineant tam cruentis. Plumbatarum vero ictus, quos in ingenuis corporibus non probamus, non ab omni ordine ſubmouemus, ſed decem primos tãrum ordinis curiales ab immunitate huiuſmodi verberum ſegregamus: ita vt in ceteris animaduerſionis iſtius habeatur moderatio commonentis. Dat. XV. Kal. Octob. Treu. Valente V. & Valentiniano AA. CONSS.

III. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus AAA. ad Gracchum P.P.

Seueram indagationẽ per tormenta quærendi à ſenarorio nomine ſubmouemus. Dat. Prid. Non. Ianuar. Treu. Gratiano A. IIII. & Merobaude CONSS.

IIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Albuciano Vic. Macedoniæ.

Quadraginta diebus, qui auſpicio cærimoniarum paſcale tempus anticipãt: omnis cognitio inhibeatur criminalium quæſtionum. Dat. VI. Kal. April. Theſ. Gratiano A. VI. & Theod. A. I. CONSS.

INTERPRETATIO. *Diebus quadrageſimæ pro reuerentia religionis omnis criminalis actio conquieſcat.*

V. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Tatiano P.P.

Sacratis quadragenſimę diebus nulla ſupplicia ſint corporis, quibus abſolutio expectatur animarum. Dat. VIII. Id. Septemb. Foroflamini, Timaſio & Promoto CONSS.

VI. Impp. Arcad. & Honor. AA. ad Meſſalam P.P.

Nihil ſibi deflectens à iuſtitia indignatio cognitorum, nihil venalis exigentium terror in eas quæ aut innocẽtiæ auctoritate ſecurę, aut principalitatis ſunt honore munitæ, intellegat licere perſonas ad inferendas iniurias corporales.

Habeat hanc mercedem laboris multorum munerum teſtimoniis commendata deuotio,&c. Dat.XII.Kal.Septemb.Theodoro V.C.CONS.

VII. Impp.Honor.& Theod.AA.ad Anthemium P.P.

Prouinciarum iudices moneantur,vt in Iſaurorum latronum quæſtionibus nullum quadragenſimæ, nec venerabilem paſcarum diem exiſtiment excipiendum,ne differatur ſceleratorum proditio conſiliorum, quæ per latronum tormenta quærenda eſt, cum facillime in hoc ſummi numinis ſperatur venia, per quod multorum ſalus & incolumitas procuratur. Dat.V. Kal. Maij. Conſtantinop.Baſſo & Philippo CONSS.

Vt intra annum criminalis quæſtio terminetur. Tit. XXXVI.

I. Imppp.Valentinianus,Theodoſius,& Arcad.AAA. Deſiderio Vic.Aſiæ.

Quiſquis accuſator reum in iudicium ſubſcribtione detulerit, ſi intra anni tempus accuſationem cœptam proſequi ſuperſederit, vel (quod eſt contumacius) vltimo anni die adeſſe neglexerit: quarta bonorum omnium parte multatus,aculeos conſultiſſimæ legis incurrat, ſcilicet manente infamia,quam veteres iuſſerant ſanctiones. Dat.IIII.Id.Iul.Treu. Arcad.A.I. & Bautone CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque inſcriptione præmiſſa cuiuſcunque criminis reum accuſare voluerit,ab eo die quo inſcripſit,intra annum peragat propoſitam actionem,qui ſi diſtulerit,infamis effectus,bonorum ſuorum quarta parte multabitur.*

II. Impp.Honor.& Theod.AA.Cæciliano P.P. Poſt alia.

Nouerint iudices cuilibet culmini honoríve præſidentes,neceſſariis vtrique parti(ſi petantur)dilationibus non negatis, à die inſcribtionis intra anni curricula criminales cauſas limitandas:quo emenſo,habeat accuſator, quia deſtitit, pœnam ſibi legibus conſtitutam.Et ſi perſona vilior fuerit,cui damnum famæ non ſit iniuria,pœnam patiatur exilij: niſi forſitan intra anni metas conſenſus partium abolitionem popoſcerit.In iudicum autem debet eſſe diligentia, vt ſi nulla rationabilis à reo,vel accuſatore dilatio poſtuletur: vrgueāt talium cauſarum notionem,non expectatis anni moris.Si verò accuſator, vel reus propter documenta forſitan ſibi neceſſaria annum voluerint cuſtodiri, dare adſenſum debet patientia cognitoris in alteram partem ſeueriorem formatura ſententiam, & cetera. Dat.XII. Kalend. Feb.Raueñ. Honorio VIII.& Theod.III. A.A. CONSS.

INTERPRETATIO. *Iudices,qui inſcriptione præmiſſa criminalia negocia audire cœperint,à die inſcriptionis ſi inducias aut accuſator aut reus petierit,intra annum præſtare debebunt,vt hæc actio intra anni curriculum finiatur.Quod ſi accuſator intra annum quæ propoſuit probare diſtulerit,abſoluto reo,pœnam ſuſcipiat lege ſuperiori comprehenſam.Quod ſi talis perſona ſit,ad cuius deformitatem infamia nō pertineat,exilio deputetur.Tamen ſi inter accuſatorem & reum,ita Iudice præſente conuenerit, vt pro inſtructione vtriuſque partis anni integri induciæ tribuantur,debet à Iudice non negari,futurum,vt pars quæ poſt inducias fuerit ſuperata,diſtrictiori ſententia feriatur.*

De

De abolitionibus. Tit. XXXVII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Ianuarinum P.V.

SI poſt ſtrepitum accuſationis exortæ abolitio poſtuletur, cauſa nouæ miſerationis debet inquiri, vt ſi citra depectionem id fiat, poſtulata humanitas præbeatur. Sin aliquid ſuſpicionis extiterit, quod manifeſtus reus depectione celebrata, legibus ſubtrahatur, redemptæ miſerationis vox minime admittatur, ſed aduerſus nocentem reum inquiſitione facta pœna competens exeratur. Dat. VI. Kal. Decemb. Serdicæ, Conſtantino A. V. & Licinio C. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quem pœnituerit accuſaſſe criminaliter, & inſcriptionem feciſſe de eo quod probare non potuerit, ſi ei cum accuſato innocente conuenerit, inuicem ſe abſoluant. Si vero Iudex eum qui accuſatus eſt, crimino ſum eſſe cognouerit, & inter reum & accuſatorem per corruptionem de abſolutione reatus conuenerit, is qui reus probatur, remoto conludio, pœnam excipiat legibus conſtitutam.*

II. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus A A A. ad Probum P.P.

Accuſator, qui ſe laqueo legis adſtringit, agnoſcat nullum ſibi fore ad latebram abolitionis recurſum, poſtquam aliquid iniuriæ merito ſcribtionis inlatę toleratit inſcribtus, id eſt, ſi vel carcerem ſuſtinuerit, vel tormenta, vel verbera, vel catenas: niſi forte ille, qui hæc pertulit, contemnat, & donec ipſe, quod pertulit, ac par fuerit tam petitoris, quàm petiti in accipienda abolitione conſenſus. Prius tamen, quàm aliquis de quæſtione liberetur, ſequitur illud, vt pleriſque criminibus ne conſentientibus quidem partibus præſtetur abolitio: vt ſunt illa, in quibus aut violata maieſtas, aut patria obpugnata, vel prodita, aut peculatus admiſſus, aut ſacramenta deſerta ſunt, omniáque ea, quæ iure veteri continentur. In quibus iudex non minus accuſatorem ad docenda quæ detulit, quàm reum ad purganda, quæ negat, debet vrguere. Dat. Prid. Id. Octob. Treu. Valentiniano Nob. P. & Victore CONSS.

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A. Floro P.P.

Fallaciter incuſantibus maximè poſt exhibitionē accuſati nullius iuris color, vel vt deriuata excuſatione proficiat, non publica abolitio, non priuata, talibus proſpiciat, ſubueniátque perſonis, non ſpecialis indulgentia, ne beneficium quidem eos generale ſubducat: ſciant cuncti, prędmeditentur, ante prę caueant, eam ſe rem deferre debere in publicam notionem, quæ munita ſit teſtibus, inſtructa documentis, ſignis ad probationem luce clarioribus expedita. Dat. XV. Kal. Iuñ. Conſtantinop. Antonio, & Syag. CONSS.

IIII. Impp. Arcad. & Honor. A A. Cæciliano P.P.

Abolitionem inuito reo poſtquam fuerit officij cuſtodiæ traditus, intra dies XXX. accuſatori petenti dari permittimus, poſt hoc tempus, niſi reus conſentiat, cenſemus non eſſe tribuendam. Si vero ingenuos aliquos, velut teſtes criminis petitos ab accuſatore deductos eſſe conſtiterit, ſolam cuſtodiæ iniuriam toleraſſe, qui teſtes dicantur eſſe non conſcij, eorum ab accuſatore ſumptibus conſulendum eſt. Quod ſi ingenuorum, licet plebeiorum, corpora fuerint cęſa verberibus, tormentíſque vexata, abolitionē etiam duarũ partium conſenſu petitã, iubemus vigore iudicũ denegari, & crimē propoſitũ, cuius examē tormētis

iam

iam cœperat agitari, nec ante à iudice dimitti, quàm in reum probato crimine vindicetur, aut in accuſatorem pari forma ſententiæ damnatio referatur, &c. Dat. VIII. Kal. Feb. Rau. Honor. VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si criminis accuſator intra XXX. dies abolitionem petierit, etiam inuito reo à Iudice concedatur: vt liberi & accuſatus & accuſator abſcedant: poſt XXX. vero dies, quam accuſatus cuſtodiæ fuerit traditus, niſi abolitionem & reus & accuſator à Iudice petierint, accuſatori ſolo non eſſe præſtandam. Quod ſi teſtes exhiberi ad petitionem accuſatori fuerint, & in cuſtodiam miſſi fuerint, & abolitio petita præſtitaque fuerit, ſumptus quos fecerunt teſtes, eis accuſator exoluat: Nam ſi teſtes exhibiti ab accuſatore pœnæ ſubiacuerint, etiam ſi conſentient partes, abolitio à Iudicibus denegetur, ſed aut in accuſatum, ſi conuictus fuerit, aut in accuſatorem, ſi non conuicerit legibus, ex ſententia Iudicis pœnam, quam paſſurus erat reus, accuſator excipiat.*

De indulgentiis criminum. *Tit.* XXXVIII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Maximum P.P.

PRopter Criſpi adque Helenæ partum omnibus indulgemus, præter veneficos, homicidas, adulteros. Acc. III. Kal. Nouemb. Rom. Probiano & Iuliano CONSS.

II. Imp. Conſtantius A. ad Cerealem P.V.

Omnia pænitus amputentur, quæ tyrannicum tempus poterat habere triſtiſſima. Vniuerſos ergo præcipimus eſſe ſecuros, exceptis quinque criminibus, quæ capite vindicantur. Dat. VIII. Id. Septemb. Lygduni. Conſtantio A. VII. & Conſtante C. CONSS.

III. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Viuentium P.V.

Ob diem paſchæ, quem intimo corde celebramus, omnibus, quos reatus adſtringit, carcer incluſit, clauſtra diſſoluimus. Adtamen ſacrilegus, in maieſtate reus, in mortuos veneficus, ſiue maleficus, adulter, raptor, homicida, communione iſtius muneris ſeparentur. Dat. III. Noñ. Maij. Rom. Lupicino & Iouiano CONSS.

IIII. Idem AAA. ad Olybrium P.V.

Paſchæ celebritas poſtulat, vt quoſcunque nunc ægra exſpectatio quæſtionis, pœnæque formido ſollicitat, abſoluamus: decretis tamen veterum mos gerendus eſt, ne temere homicidij crimẽ, adulterij feditatem, maieſtatis iniuriam, maleficiorum ſcelus, inſidias venenorum, raptúſque violentiam ſinamus euadere. Lecta VIII. Id. Iun. Valentiniano & Valente II. AA. CONSS.

V. Idem AAA. ad Senatum.

Indulgentia, patres cõſcribti, quos liberat, notat, nec infamiam criminis tollit, ſed pœnæ gratiam facit: in vno hoc, aut in duobus reis ratum ſit. Qui indulgentiam ſenatui dat, damnat ſenatum. Dat. XIIII. Kal. Iuñ. Treu. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

VI. Imppp. Gratianus, Valent. & Theod. AAA. ad Antidium V.C. Vicarium.

Paſchalis lætitiæ dies ne illa quidem tenere ſinit ingenia, quæ flagitia fecerũt. pateat inſuetis horridus carcer aliquando luminibus. Alienũ autẽ cenſemus ab indulgentia, qui nefariam criminum conſcientiam in maieſtatem ſuperbè animauerit, qui parricidali furore raptus, ſanguine proprio manum tinxit, qui cuiuſque præterea hominis cæde maculatus eſt, qui genialis tori ac lectuli fuit

fuit inuaſor alieni,qui verecundię virginalis raptor extitit,qui venerandum cognati ſanguinis vinculum profano cęcus violauit inceſtu,vel qui noxiis quęſita graminibus,& diris inmurmurata ſecretis mentis, & corporis venena conpoſuit:aut qui ſacri oris imitator & diuinorum vultuum adpetitor, venerabiles formas ſacrilegio eruditus inpreſſit.His ergo tali quoq; ſub abſolutione damnatis,indultum noſtræ ſerenitatis eo pręcepti fine concludimus,vt remiſſionem veniæ crimina,niſi ſemel commiſſa,non habeant:ne in eos liberalitatis Auguſtæ refeṙatur humanitas,qui inpunitatem veteris admiſſi non emendationi potius,quàm cõſuetudini deputarunt.Recitata XII.Kal. Aug. Rom. Syagrio & Eucherio CONSS.

VII. Idem AAA.ad Marcianum Vic.

Religio anniuerſariæ obſecrationis hortatur,vt omnes omnino periculo carceris metúque pœnarum eximi iuberemus,qui leuiore crimine rei ſunt poſtulati.Vnde apparet, eos excipi, quos atrox cupiditas in ſcelera compulit ſæuiora,inquibus eſt primum crimen,& maxime maieſtatis,deinde homicidij, veneficiíque,ac maleficiorum,ſtupri atque adulterij,parique immanitate ſacrilegij, ſepulchríque violatio,raptus,monetęque adulterata figuratio. Dat. XI. Kal. April.Med.Richomere & Cleatcho CONSS.

VIII. Idem AAA.ad Neotherium P.P.

Nemo deinceps tardiores fortaſſis affatus noſtræ perennitatis exſpectet: exſequantur iudices,quod indulgere conſueuimus.Vbi primùm dies paſcalis extiterit,nullum teneat carcer incluſum,omnium vincla ſoluantur.Sed ab his ſecernimus eos,quibus contaminari potius gaudia lætitiámque communem, ſi dimittantur, aduertimus. Quis enim ſacrilego diebus ſanctis indulgeat? quis adultero,vel inceſti reo tempore caſtitatis ignoſcat?quis non raptorem in ſumma quiete & gaudio cõmuni perſequatur inſtãtius? Nullam accipiat requiem vinculorum,qui quieſcere ſepultos quadam ſceleris immanitate non ſiuit,patiatur tormenta veneficus,maleficus,adulteratórque monetæ: homicida quod fecit,ſemper expectet:reus etiam maieſtatis, de domino aduerſum quem talia molitus eſt,veniam ſperare non debet. Dat. V. Kal. Mar. Med. Arcadio I. & Bautone CONSS.

INTERPRETATIO. *Sacrilegus,adulter,inceſti reus,raptor,ſepulchrorum violator, veneficus,maleficus,adulterator monetæ,homicida,diebus Paſchæ nullatenus abſoluantur. Reliqui omnes,quos minorum cauſarum culpa cõſtringit,diebus venerabilibus Paſchæ ſpecialiter abſoluantur.*

VIIII. Impp.Arcad.& Honor.AA.ad Cæſarium P.P.

Deuoti'ſimæ nobis prouincię Lycię priorem famam meritúmque inter ceteras renouari cenſemus.Idque excellens eminentia tua,edictis propoſitis,cunctis faciat innoteſcere, ne quis poſthac ciuem Lycium contumelioſo nomine iniuriæ audeat vulnerare.Teneant honores ſuos,quos meritis ac laboribus perceperunt, & à noſtra ſerenitate ſumpturi ſunt. Habeant præteritas dignitates, ſperentque ſui deuotione venturas, nec vnius viri inluſtris Tatiani tantum valuerit temporalis offenſio teterrimi iudicis inimici, vt athuc macula in Lycios perſeueret, quæ in ipſo iam temporis abſolutione conſumpta eſt. Dat. Prid. Kal.Septemb.Conſtantinop.Arcad.A.IIII.& Honor.A.III. CONSS.

X. Idem.

x. Idem A A.& Theod.A.Romulo P.P.

Omnes omnium criminum reos vel deportatione depulſos, vel relegatione, aut metallis deputatos, quos inſulæ variis ſeruitutibus, aut loca deſolata ſuſceperunt, hac noſtra indulgentia liberamus: ſeparatis illis, qui ad locum pœnæ deſtinatum contra iudicum ſententias ire noluerũt. Indignus eſt enim humanitate, qui poſt damnationem commiſit in legem. Dat. VIII. Id. Aug. Rauẽ. Stilichone.& Aureliano CONSS.

XI. Impp.Honor.& Theod.A A.Gaiſoni Com.& Magiſtro Offic. poſt alia.

De his, qui tyrannicæ præſumptionis ſacramenta ſectati, ad noſtrum imperium redierunt, hanc volumus eſſe ſententiam, vt quos inter incendia tyrannidis adſumptæ fidelis pænitudo reuocauit, ordinem & fructum militiæ nõ amittant. Eos verò, quibus lentum regreſſum neceſſitas deſperationis indixit, ſoluto cingulo matricula conuenit aboleri, ira vt illud quoque par reuerentiæ forma cuſtodiat, ne redire ei ad priſtinam militiam liceat, qui aliud militandi genus elegerit. Dat. Prid. Id. Feb. Rau. Varana CONS.

XII. Idem A A.Palladio P.P.

Liberata republica tyrannidis iniuria, omnium criminum reos relaxari præcipimus. Dat. VIII. Id. Aug. Rau. Varana V.C. CONS.

De calumniatoribus. *Tit.* XXXVIIII.

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theod. A A A. Hellebico Com.& Magiſtro vtriuſque mil.

NOn eſt ratio, qua manifeſti calumniatoris ſupplicium differatur. Nec enim patimur frequenter iterari, quæ conſiſtere prima actione non quiuerint, atque alienam innocentiam ſecuritatemque ſine crimine damnabili adpetitione terreri. Dat. III. Kal. Iañ. Conſtantinop. Merobaude II.& Saturnino CONSS.

II. Idem A A. Menandrio Vic. Afiæ.

Noſtris, & parentum noſtrorum conſtitutionibus comprehenſum eſt, eos qui accuſationem alienis nominibus præſumpſiſſent, delatorum numero eſſe ducendos: atque ideo calumnioſiſſimum caput & perſonam iudicio irritæ delationis infamem deportatio ſequatur: quo poſthac ſinguli vniuerſique cognoſcant non licere in eo principum animos conmouere, quod non poſſit oſtendi. Dat. VIII. Id. Maij. Conſtantinop. Arcad. A. I.& Bautone CONSS.

III. Impp. Arcad.& Hono. A A. Victuro P.V. Africæ.

Innocentes ſub ſpecie falſæ criminationis non patimur callidorum impugnatione ſubuerti: qui ſi temprauerint, intellegant ſibimet ſeueritatem legum pro commiſſis facinoribus incumbere. Dat. III. Id. Mart. Med. Honor. A. IIII. & Eutychiano CONSS.

INTERPRETATIO. *Calumniatores ſunt, quicunque cauſas ad ſe non pertinentes, ſine mandato alterius propoſuerunt. Calumniatores ſunt, quicunque iuſto iudicio victi, cauſam iterare tentauerint. Calumniatores ſunt, quicunque quod ad illos non pertinet petunt, aut in iudicio proponunt. Calumniatores ſunt, qui ſub nomine fiſci facultates impetunt alienas, & innocentes quietos eſſe non permittunt. Calumniatores etiam*

ſunt,

ſunt, qui falſa deferentes contra cuiuſcunque innocentis perſonam, principis animos ad iracundiam commouere præſumunt. Qui omnes infames effecti in exilium detrudantur.

De Pœnis. *Tit.* *XL.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Catullinum.

QVi ſententiam laturus eſt, temperamẽtum hoc teneat, vt non prius capitalem in quempiam promat ſeueramq́ue ſententiam, quàm in adulterij, vel homicidij, vel maleficij crimen, aut ſua confeſſione, aut certe omnium, qui tormentis, vel interrogationibus fuerint dediti, in vnum conſpirantem concordantemq́ue rei finem, conuictus ſit: & ſic in obiecto flagitio deprehenſus; vt vix etiam ipſe, ea quæ commiſerit negare ſuſſiciat. Dat. III. Noñ. Nou. Treu. Acc. XV. Kalen. Maij. Hadrumeti, Voluſiano & Anniano CONSS.

INTERPRETATIO. *Iudex criminoſum diſcutiens, non ante ſententiam proferat capitalem, quàm aut reus ipſe fateatur, aut conuictus, vel per innocentes teſtes, vel per conſcios criminis ſui aut homicidium, aut adulterium, aut maleficium cõmiſiſſe manifeſtus conuincatur.*

II. Idem A. Eumelio.

Si quis in ludum fuerit, vel in metallum pro criminum deprehenſorũ qualitate damnatus, minimè in eius facie ſcribatur: dum & in manibus & in ſuris poſſit pœna damnationis vna ſcribtione comprehendi: quo facies, quæ ad ſimilitudinem pulchritudinis cæleſtis eſt figurata, minimè maculetur. Dat. XII. Kal. April. Cabilluno, Conſtantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

III. Idem A. ad Feſtum Prẹſidem Sardiniæ.

Quicumque cohęrcitionem mereri ex cauſis non grauibus videbuntur, in vrbis Romæ piſtrina dedantur. Quod vbi tua ſinceritas cœperit obſeruare, omnes ſciant eos, qui (ſicut dictum eſt) ex leuioribus cauſis huiuſmodi meruerint ſubire ſententiam, ergaſtulis vel piſtrinis eſſe dedendos, adque ad vrbem Romam, id eſt, ad præfectũ annonæ ſub idonea proſecutione mittendos. Dat. IIII. Kal. Aug. Conſtantino A. V. & Licinio CONSS.

IIII. Imp. Conſtantius A. Theodoro P. V. Præſidi Arabiæ.

Dum reis manifeſta probatione conuictis ſpatium ante ſententiam temporis datur, facultas ſupplicandi criminoſiſſimis patet, cum in homicidij crimine & in aliis detecti grauioribus cauſis vltio differenda non ſit. Igitur quidem, qui iam impetrauerunt, ad veniam pertineãt. de cetero vero iuxta criminis qualitatem legem oportet ſeruari & in ſceleroſos, & in noxios proferri iuris ſententiam. Dat. Id. Octob. Conſtantio A. IIII. & Conſtante C. CONSS.

V. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Symmachum P. V.

Leuiorum criminum reos excellens auctoritas tua piſtrinis iubebit legum æquitate ſeruata damnari, ſub hac videlicet obſeruantia, vt ſub obtutibus tuis ſemper piſtoribus præcipiantur adſignari, ne dum occultè per nequiſſimos commentarienſes traduntur, gratia venalis exiſtat. Dat. V. Id. Iun. Naiſſo, Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VI. Idem AA. Arthemio.

Omnes qui in leuioribus criminibus rei deteguntur, piſtrinorum exercitio

vrbis Romæ damnare debebis ita, vt tranſmiſſio eorum ad officium præfecti annonæ ſine aliqua tergiuerſatione celebretur. Dat. III. Id. Iuñ. Naiſſo, diuo Ioiano & Varroniano CONSS.

VII. Idem AA. Arthemio.

Nullum ex his, quos piſtrinis qualitas condemnationis addixerit, inpertita ceteris reis indulgentia relaxari oportet, niſi aliquis ſpeciali ſerenitatis noſtræ meruerit reportare reſcribtum. Dat. VIII. Id. Octob. Altino, diuo Iouiniano, & Varroniano CONSS.

VIII. Idem AA. ad Symmachum P.V.

Quicumque chriſtianus ſit in quolibet crimine deprehenſus, ludo non adiudicetur. Quod ſi quiſquam iudicum fecerit: & ipſe grauiter notabitur, & officium eius multæ maximæ ſubiacebit. Dat. XVIII. Kalen. Feb. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

VIIII. Idem AA. ad Olybrium P.V.

Ne quis pro cohercitione delicti, vel piſtoribus, vel cuicumque alteri corpori, cum alterius ſit corporis, addicatur: ſed vnuſquiſque pro crimine in quo fuerit deprehenſus, motum congruæ ſeueritatis excipiet. Dat. III. Id. April. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

X. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Pretextatum P.V.

Quotiens in ſenatorij ordinis viros pro qualitate peccati auſterior fuerit vltio proferenda, noſtra potiſſimum explorentur arbitria, quo rerum adque geſtorum tenore comperto eam formam ſtatuere poſſimus, quam modus facti contemplatioque dictauerit. Dat. VIII. Id. Octob. Remis, Gratiano A. I. & Dagalaifo CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quando aliquæ maiores perſonæ, aut alicuius dignitatis viri vocantur in crimen, Iudex ad rerum dominos referat, vt de huiuſmodi perſonis quid fieri debeat dominorum praceptio iuſta conſtituat.*

XI. Idem AAA. ad Viuentium P.V.

Neminem de numinis noſtri ſacrario prodeuntem harena ſuſcipiat, laniſta doceat, ſæua meditatio & pugnatrix exerceat. multa ſiquidem poſſunt eſſe ſupplicia, quibus culpa plectatur. Dat. V. Id. April. Lupicino & Iouiano CONSS.

XII. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus AAA. ad Antonium P.P.

Campaniæ conſularibus formam iudicationis adſcribimus, ne in loco certa condicione finito modum animaduerſionis excedant, neque extra prouinciam ſuam ius relegationis exerceant. Dat. prid. Kalend. Decemb. Treu. Valente VI. & Valentiniano II. AA. CONSS.

XIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theod. AAA. Flauiano P.P. Illyrici & Italiæ.

Si vindicari in aliquos ſeuerius contra noſtram conſuetudinem pro cauſæ intuitu iuſſerimus, nolumus ſtatim eos aut ſubire pœnam, aut excipere ſententiam: ſed per dies XXX. ſuper ſtatu eorum ſors & fortuna ſuſpenſa ſit. Reos ſanè accipiat, vinciatque cuſtodia, & excubiis ſollertibus vigilanter obſeruet. Dat. XV. Kalend. Septemb. Veronæ, Antonio, & Syagrio CONSS.

INTERP

INTERPRETATIO. *Si Princeps cuiuſcunque graui accuſatione commotus, quenquam occidi præceperit, non ſtatim à iudice quæ ab irato Principe iuſſa ſunt, cōpleantur, ſed triginta diebus qui puniri iuſſus eſt, reſeruetur, donec pietas dominorum iuſtitiæ amica ſubueniat.*

XIIII. Imppp. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius AAA. ad Principium P.P.

Ne diu appatitorum praua admodum venaliſque perfidia in publica impunè commoda deſæuiret, cenſuimus etiam in abſentes pro conpetenti vltione debere conſurgi. Dat. Kalend. Iuñ. Arcadio A. & Bautone CONSS.

XV. Idem AAA. Tatiano P.P.

Si quis conuictus reus maximi criminis fuerit, ſubiectuſque ſententiæ: conpetens iudicium compleatur, nec exquiſita commentis ars eiuſmodi ſubornetur, vt direptus à clericis adſeratur, vel appellaſſe ſimuletur. Quòd ſi quiſquam poſt iudicium vendibili conhibentia licentiæ huic præſtiterit aſſenſum: haut leuia ſuſtinebit. nam proconſules, comites orientis, præfecti Aug. vicarij, etiam adfecti nota deformi, tricenas auri libras compendiis fiſcalibus conferent. Iudices autem ordinarij ſimiliter deformati, quinas denas cogentur exſoluere. officia vero eorundem hiſdem, quibus iudices ſui diſpendiis ſubiacebunt, ſi in ſuggeſtione ceſſauerint, ac non præceptum legis ingeſſerint, atque iniecta manu ne rei auferantur, obſtiterint, ac niſi id, quod fuerit conſtitutum, in effectum exſecutionémque perduxerint. Dat. III. Id. Mar. Conſtantinop. Arcadio A. II. & Rufino CONSS.

XVI. Impp. Arcadius & Honorius AA. poſt alia, Eutychiano P.P.

Addictos ſupplicio & pro criminum immanitate damnatos, nulli clericorum, vel monachorum, eorum etiam quos cœnobitas vocant, per vim adque vſurpationem vindicare liceat ac tenere. Quibus in cauſa criminali humanitatis conſiderationе ſi tempora ſuffragantur, interponendæ prouocationis copiam non negamus, vt ibi diligentius examinetur, vbi contra hominis ſalutem, vel errore, vel gratia cognitoris oppreſſa putatur eſſe iuſtitia: ea conditione, vt ſiue proconſul, comes orientis, præfectus Auguſtalis, vicarij, fuerint cognitores: non tam ad clementiam noſtram, quàm ad ampliſſimas poteſtates ſciant eſſe referendum. Eorum enim de his plenum volumus eſſe iudicium, qui ſi ita res eſt, & crimen exegerit, rectius poſſint punire damnatos. Reos etiam tempore prouocationis emenſo ad locum pœnæ ſub proſecutione pergentes, nullus aut teneat, aut defendat, ſed ſciat ſe cognitor XXX. librarum auri multa, primares officij capitali eſſe ſententia feriendos, niſi vſurpatio iſta, aut protinus vindicetur: aut ſi tãta clericorum ac monachorum audacia eſt, vt bellum potius, quàm iudicium futurum eſſe exiſtimetur, ad clementiam noſtram commiſſa referantur, vt noſtro mox ſeuerior vltio procedat arbitrio. Ad epiſcoporum ſanè culpam, vt cetera, redundabit, ſi quid forte in ea parte regionis, in qua ipſi populo Chriſtianæ religionis doctrinę inſinuatione moderantur, ex his, quæ fieri hac lege prohibemus, à monachis perpetratum eſſe cognouerint, nec vindicauerint. Ex quorum numero rectius ſi quos forte ſibi deeſſe arbitrantur, clericos ordinabunt, & cetera. Dat. VI. Kalend. Aug. Mnyzo, Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

XVII. Idem A A. Aureliano P.P.

Omnes res Eutropi, qui quondam præpoſitus ſacri cubiculi fuit, ærarij noſtri calculis adiunximus, erepto ſplendore eius & conſulatu à tætra inluuie & à commemoratione nominis eius, & cænoſis ſordibus vindicato, vt eiuſdem vniuerſis actibus antiquatis, omnia muteſcant tempora; nec eius enumeratione ſeculi noſtri labes appareat, nec ingemeſcat, aut qui ſua virtute ac vulneribus Romanos fines propagant, vel qui eoſdem ſeruandi iuris æquitate cuſtodiunt, quod diuinum premium conſulatus lutulentum prodigium contagione fœdauit, patriciatus etiam dignitate atque omnibus inferioribus ſpoliatum ſe eſſe cognoſcat, quos morum polluit ſcæuitate. omnes ſtatuas, omnia ſimulacra tam ex ære, quàm ex marmore, ſeu ex †fucis, quàm ex quacumque materia, quæ apta eſt effingendis, ab omnibus ciuitatibus, oppidis, locisque priuatis ac publicis precipimus aboleri, ne tanquam nota noſtri ſeculi obtutus polluat intuentum. Adhibitis itaque fidis cuſtodibus, ad Cyprum inſulam perducatur, in qua tua ſublimitas relegatum eſſe cognoſcat, vt ibidem peruigili cura vallatus, nequeat ſuarum cogitationum rabie cuncta miſcere. Dat. XVI. Kal. Febr. Conſtantinop. Theodoro V. C. CONS.

† *χ. fuſis*

XVIII. Idem A A. Eutychiano P.P.

Sancimus ibi eſſe pœnã, vbi & noxa eſt. Propinquos, notos, familiares procul à calumnia ſubmouemus, quos reos ſceleris ſocietas non facit. nec enim adfinitas, vel amicitia nefarium crimen admittunt. Peccata igitur ſuos teneant auctores, nec vlterius progrediatur metus, quam repperitur delictum. Hoc ſingulis quibuſque iudicibus intimetur. Dat. VIII. Kalend. Aug. Conſtantinop. Theodoro V. C. CONS.

INTERPRETATIO. *Pœna illum tantum ſequatur qui crimen admiſit, propinqui vero, affines, vel amici, familiares, vel noti, ſi conſcij criminis non ſunt, non teneantur obnoxij. Nemo de propinquitate crimi noſi, aut de amicitijs timeat, niſi ſi quis ſcelus admiſerit.*

XVIIII. Impp. Honorius & Theod. A A. Donato P. V. Afric.

Satellites Gildonis cuſtodiis mancipentur, & proſcribtione damnẽtur. Dat. III. Id. Nouemb. Baſſo & Philippo CONSS.

XX. Idem A A. Theodoro P.P.

Si quis ex proſcribtorum numero comitatum noſtræ ſerenitatis ſiue mœnia æternæ vrbis intrauerit, deportatione plectetur. Dat. X. Kal. Octob. Baſſo & Philippo CONSS.

XXI. Idem A A. honoratis, & prouincialibus Afric.

Heraclianum hoſtem publicum iudicantes digna cenſuimus auctoritate puniri, vt eius reſecentur infauſtæ ceruices: eius quoque ſatellites pari intentione perſequimur. Sed hanc omnibus priuatis atque militantibus licentiam damus, vt omnes prodendi in medium habeãt liberam facultatem: nec inuidiam metuat, qui ad publicum deduxerit criminoſum, cùm illud ſpecialiter caueamus, ne vllus aliquem eorum aut ſubtrahendum iudicet, aut celandum, néve ex eorum facultatibus, vel depoſita deneget, vel accepta non prodat. Dat. III. Non. Iul. Rau. Honorio VIIII. & Theod. V. A A. CONSS.

XXII. Idem

XXII. Idem AAA. ad Anthemium P.P.

Omnes, quos damnationis condicio diuerſis exiliis deſtinatos metas tempo ris præſtituti in carceris impleſſe cuſtodia deprehendit, ſolutos pœna vinculiſque laxatos cuſtodia liberari præcipimus, nec vllas exilij poſtmodum miſerias formidare. Sit ſatis immenſorum cruciatuum ſemel eluiſſe ſupplicia, ne qui auræ communis hauſtu & lucis aſpectu diu priuati ſunt, intra breue ſpatium catenarum ponderibus prægrauati etiam exilij pœnam ſuſtinere iterum compellantur. Dat. XIIII. Kalen. Maij. Conſtantio & Conſtante VV. CC. CONSS.

XXIII. Idem AA. Monachio P.P.

Rectores prouinciarum conueniri præcipimus, vt hij, qui pro ſuo crimine pœnam exilij ſub certo temporis ſpatio ſubire decreti ſunt, exacto præfinito tẽpore, nec clauſtris carceralibus, nec in locis, in quibus exules verſati ſunt, teneantur. Dat. III. Kalen. Septemb. Eudoxiopoli, DN. Theod. A. VII. & Palladio V. C. CONSS.

XXIIII. Idem AA. Monaxio P.P.

His, qui conficiendi naues incognitam ante peritiam barbaris tradiderunt, propter petitionem viri reuerentiſſimi Aſclepiadis Cerſonæſitanæ ciuitatis epiſcopi imminenti pœna & carcere liberatis capitale tam ipſis, quàm etiam ceteris ſuppliciumproponi decernimus, ſi quid ſimile fuerit in poſterum perpetratum. Dat. VIII. Kal. Octob. Conſtantinop. Monaxio & Plinta CONSS.

Ne ſine iuſſu principis certis iudicibus liceat confiſcare. *Tit. XLI.*

I. Impp. Theod. A. & Valentinianus, Cæſ. ad Hierium P.P.

NVlli iudicum (exceptis his, qui in ſumma adminiſtrationis ſunt poſiti poteſtate, vitæ quoque noxiis jus adimendæ ſortiti ſunt) quemquam omnino inconſulta noſtra clementia in vllo genere criminationis triſti liceat proſcribtionis tempeſtate percellere. Ad nos ſimulationum genera, quæſtionis ordo, criminum moles, documentorum, probationumque penſanda libramenta mittantur. Nemo ſibi præſumat moderatorum, prouinciarumque rectorum, ſub quibuſcũque inſulis poteſtatis quemquam patrimonij vniuerſis priuare ſubſidiis, in illos gladij ſui & ius ſeueritatis exerceant, in quos ſtatim deſtringi ferrum iura præcipiunt, quorumque differri ſupplicium materia eſt interitus plurimorum. Dat. X. Kal. Feb. Conſtantinop. DN. Theod. A. XI. & Valentiniano Cæſ. CONSS.

INTERPRETATIO. *Nullus Iudicum priuatas facultates fiſci nomine proſcribere aut occupare præſumat, ſed ad rerum dominos referat cauſam, pro qua hoc aliquis mereatur, & quod iuſſum fuerit, obſeruetur.*

De bonis proſcriptorum, ſeu damnatorum. *Tit. XLII.*

I. Imp. Conſtantinus A. Petronio Probiano.

REs vxoris, quæ vel ſucceſſione qualibet, vel emptione, vel etiam largitione viri in eam ante reatum iure peruenerant: damnato marito inlibatas eſſe præcipio, nec alieni criminis infortunio ſtringi vxorem, cum paternis materniſve, ac propriis frui eam integro legum ſtatu religioſum ſit. Et donatio maritalis ante tempus criminis ac reatus con-

lata in vxorem (quia pudicitię pręmio ceſſit) obſeruanda eſt, tamquam ſi maritos eis natura non pœna ſubduxerit, capacitatis priuilegio videlicet & modo inſpecto, vt conſideretur, quid capere potuit. Si quid etiam in emancipatos liberos ante tempus criminis ac reatus patrem contuliſſe claruerit, integrum hiſdem & citra inquietudinem reſeruetur. Quod verò nec vxor, nec emancipati liberi potuerint vindicare, captum & incorporatum ita ad me referri ſpecialiter cenſeo, vt illud quoque addatur, vtrum filios habeat, qui damnatus eſt: ſimulque adiciatur, vtrum idem apud ſe ex cauſa donationis aliquid vindicarint. Sed in his, qui fiſcalibus actibus nexi ſunt, & pro ratiociniis proſcribuntur, & condemnantur: placuit, ſi quid proprium vxor habuit, vel à marito datum, in quantum capere potuit ante initium actum, ex quo origo fraudis ac vitij in iudicium deducta eſt. Si quid deinde in emancipatos filios donatione conlatum antè, quàm orto nexu, ſuffugium potius, quàm munificẽtia, fraúſque temptetur intemeratum aput accipientium iura perſiſtere, nec quicquam fiſco in qualibet cauſa teneatur obnoxium, niſi quod in dominio proprio cùm obligari ortus eſt, habuit, vel quod agens tam ſuo, quàm vxoris, vel filiorum, vel cuiuſcumque præterea nomine comparauit, exceptis dumtaxat Cæſarianis, qui ab omni iuris beneficio excluduntur, niſi probata à me purgataque ratiocinia fuerint, vt quod innoxie habuerint, tranſmittendi copiam habeāt. Dat. III. Kal. Mar. Serdicæ, Criſpo II. & Conſtantino II. C. CONSS.

II. Imp. Conſtantius A. & Iulianus Cæſ. ad populum.

Si quem fortè gladius vltor adflixerit, aliáve quælibet vitam adimens pœna conſumpſerit: vſque ad tertium gradum generis, copulationis eiuſdem ſucceſſio deferatur: fiſco pænitus quieſcente, vt accipiat hereditatem, qui eam iure ciuili, vel prętorio poterat vindicare, de numero videlicet perſonarum, quas legis huius excepit auctoritas: ſed ita, vt alia ſit condicio damnatorum ex crimine maieſtatis, aut magicæ. In his enim etiam ſi liberos damnatus habeat, vel parentes: nōn condentes pœnam, ſed relinquentes antiquam, fiſco fieri locum præcipimus. Dat. VIII. Idus Mar. Med. Conſtantio A. VIII. & Iuliano Cæſ. CONSS.

III. Idem A. & Cęſ. Cęleſtino Conſ. Beticæ.

Vbi aliquis pro qualitate criminis viuendi ſententiam paſſus, fiſco fecerit locum ſuper occupandis rebus eius: ſtatim officium procuratoris patrimonij litteris tuis conueniatur, vt eadem corpora fiſci viribus vindicentur: & protinus ſuper occupatione eorum ſcribtis competentibus intimetur. Dat. V. Kal. Sept. Conſtantio A. VIII. & Iuliano Cæſ. II. CONSS.

IIII. Idem A. ad Taurum.

Vetueramus bona capite damnatorum fiſcali dominio vindicari, excepto crimine maieſtatis & magicæ, vt ea haberent vſque ad gradum tertium ſucceſſores eorum, quorum vitam ſeueritas ademiſſet: nunc verò bona capite dānatorum fiſcali dominio vindicari decernimus, ſanctione illa, quam certa condicione dederamus, quieſcente. Data prid. Non. Ianuar. Sirmi, Acc. VI. Kalend. Septemb. Datiano & Cereale CONSS.

V. Imp. Iulianus A. ad Felicem Com. S. L.

Quidam ſcelerate proſcribtorum facultates occultant, hos præcipimus, ſi locupletes ſint, proſcribtione puniri, ſi per ægeſtatem abiecti ſunt in fæcem, vilitatemque

litatemque plebeiam damnationo capitali debita ſucto detrimenta. PP. Rom. VII. Id. Mart. Mamertino & Neuitta CONSS.

VI. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Symmachum P.V.

Subſtantiam damnatorum integram ad liberos peruenire, & in qualibet cauſa poſitis parentibus, liberos herodes eſſe præcipimus, excepta ſola maieſtatis quæſtione: quam ſi quis ſacrilego animo adſumit, iuſtè pœnam ad ſuos etiam poſteros mittit. Dat. VII. Kal. Decemb. Mediol. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis pro crimine ſuo occidi vel damnari meruerit, crimen cum auctore ſuo deficiat: Bona verò ad filios vel heredes legitimos pertinebunt: niſi fortè maieſtatis crimine damnatus ſit aliquis, quorum etiam filios de bonis damnati patris iubemus fieri alienos.*

VII. Idem A A. & Gratianus A. ad Probum P.P.

Si qui intra prouinciam pro qualitate delicti ſtilum proſcribtionis incurrerit, per ordinarij officij ſollicitudinem, bonorum eius indago diligentiſſimè celebretur, ne quid rei priuatæ commodis per gratiam atque conludium furto ſubducatur. Et plena deſcribtio conprehendat, quod ſpatium, & quod ſit ruris ingenium, quid aut cultum ſit, aut colatur, quid in vineis, oliuis, aratoriis, paſcuis, ſyluis, fuerit inuentum: quæ etiam gratia, & quæ amœnitas ſit locorum, quis ædificiis ac poſſeſſionibus ornatus, quótve mancipia in prædiis occupatis, vel vrbana, vel ruſtica, vel quarum artium generibus imbuta teneâtur, quot ſint caſarij, vel coloni, quot boum exercitiis terrarum atque vomeribus inſtruentium, quot pecorum & armentorum greges, & in qua diuerſitate numerati ſint, quantum auri & argenti, veſtium aom oniliũ, vel in ſpecie, vel in pondere, & in quibus ſpeciebus, quídve in enthecis ſit repertum: tum demum omnia ea, quæ velle nos perſpicis, inquiſitione conſtricta rationalis rei priuatæ tradantur officio, noſtro nectenda patrimonio. Mox verò ad nos ſub litteris publicis iudices ſingillatim de omnibus nominatimque perferatur, procul dubio neglegentia multanda. Nam ſi quid poſt factam à prędicto officio inueſtigationem rationalis rei priuatę, cui inquiſitio ſecunda mandata eſt, amplius fortaſſis inuenerit, officium fraudulentum ea condemnatione ferietur, vt aliud tantum, quantum fuerat ſubtractum, ex propriis facultatibus inferat. Dat. III. Non. Mai Treu. Valentiniano N.B.P. & Victore CONSS.

VIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A. Eutropio P.P.

Deportato ſi erunt liberi, nepotésve ſui, ſeu emancipati, nepotes quoque ex filia: ſemiſſem tantum bonorum fiſcus vſurpet, ſemiſſis ipſi ac liberis hac diſtributione ſeruetur, vt ſextantem ipſe ad fortunam ab extrema inopia vindicandam ſuæ habeat poteſtatis, trientem liberi, nepotéſve ſcilicet indifferenter, ſiue hij ex filio ſiue filia erunt. Quod ſi idem, & emancipatos, & ſuæ poteſtatis filios, nepotésve habuerit: beneficium tantum ad eos, qui in poteſtate ſunt, transferatur, ſi emancipati ea, quę conſecuti erant emancipationis tempore, damnoſè exiſtimant conferenda. Sin autem confuſionem bonorum & donationis elegerint: omnia ea, quæ fiſcus concedit, ęquę diuiſionis partibus ſortiantur. Quę regula etiam in dote filię, vel neptis ex filio conferenda

cuſtodienda erit. Et ſi filius quidem erit aut filij, ex filio autem alio filiiſve aut filia nepotes: triens hic in ſtirpes non in capita diuidatur. Quod ſi deportatus ſine liberis, vel nepotibus patrem habebit ac matrem, vel etiam vtrumque: non ſemiſſis à fiſco, ſed benſis patrimonij vindicetur, triens reſiduus in duos ſextantes redactus inter parentes ac deportatum æqualiter diuidatur: ita vt vnciam mater, ſi ius liberorum habuerit, vſurpet. Sin fecunditatis priuilegium non habebit, patri vnciam iam habenti mater ſemunciã ex vncia ſua cedat. Idem ſeruabitur, ſi deportato ex duobus parentibus vnus ſupererit, vt ſextantem ſine aliqua malignitatis interpretatione præſumat. Tunc quidem mater etiam ſi ius non habuerit liberorum, quam ſuperſtes vir, vt ſanximus, ſemper excludet. Quòd ſi deportato nec liberi fuerint, nec parentes, dextantem fiſcus accipiat, ſextans ei ad vitæ adflictæ adminicula reſeruetur. exceptis his, qui crimine fuerint maieſtatis adflicti. nam in eo caſu ſolum ſextantem iubemus filiis ac nepotibus reſeruari. his regulis, quibus ſupra eſt conſtitutum, dextantem fiſco vſurpante. Ipſum verò in tam atroci facinore conuictum, non ſolum deportatione, ſed egeſtate puniri conueniet. Dat. xv. Kal. Iul. Theſſal. Gratiano v. & Theod. I. AA. CONSS.

VIIII. Idem AAA. Eutropio P.P.

Si aliquis ſupplicio fuerit adflictus, filiis quidem omnium facultatum deferatur prima ſucceſſio. Nepotes verò ex filia gradus ſecundus admittat: ſi tamen nullus ſuorum fuerit inuentus, qui eos antecedat hereditate, in ſtirpes non in capita diuidenda. Quod æquè obſeruabitur, ſi erit filius ac nepotes, qui ab inteſtato ſucceſſuri defuncto, vel ex duodecim tabulis, vel per reſciſſionem capitis prætorio vocabuntur edicto emancipatis & filia neceſſitate conlationis adſtrictis. Progredietur tamen beneficium etiam ad tertij gradus liberos, ſi modo ex virili ſtirpe deſcendunt. Ita dumtaxat, vt ſub hoc caſu ipſi ſemiſſem, ſemiſſem fiſcus vſurpet, ea diſtributione partium, quam ius ciuile diſponit. Quod ſi ſupplicio huiuſmodi adflictus comprehenſorum graduum liberos non habebit, tum capite ſecundo pater ac mater in trientem dumtaxat vocetur, benſe ad ærarium publicum transferendo: atque ita, ſi matri ius fuerit liberorum, partes inter vtrumque parentem ſextantibus impleantur. Sin deerit, quadrantem pater, vnciam mater accipiat. Quod ſi interfectus patrem tantum reliquerit: nihiloſeiius vindicatione trientis vtatur. Item ſi matrem, modo ea ius habeat liberorum. Sin autem ſola ſupererit mater: Papiæ tamen legis priuilegiis deſtituta, neque trino partu fecunditati publicæ gratioſa ſextante contenta ſit, fiſco dextantem vſurpante. Tertij capitis hæc erit regula, vt ſecundi quoque gradus parentes auum ſcilicet atque auiam paris beneficij foueat ſanctio. paternus tamen hoc caſu non & maternus auus & auia quærentur: vt quadrantem ex defuncti accipiat bonis ea diuiſionis lege, quæ circa patrem ac matrem diuerſis eſt caſibus explicata. Iungimus tamen capite tertio auo auiæque fratrem perempti ac ſororem, ita vt in capita diuidi quadrantem hiſdem exiſtentibus ſanciamus, ac ſi cui perempto cum fratre ac ſorore manſerit conſanguinitatis agnatio. Sit duodecim tabulis locus, ac ius ciuile præualeat, vt auus atque auia cognatorum gradu inuitati vinci ſe à legitimis adquieſcant. Quo quidem caſu tres vnciæ inter ſororem ac fratrem æqualiter diuidentur. Vterinus autem

nus autem frater ac ſoror eodem gradu, quo auus & auia vocabuntur. Sin omnes hæ deerint, punito neceſſitudines, fiſco omnia vindicentur. Dat. xv. Kalen. Iul. Theſſa. Gratiano v. & Theod. I. A. CONSS.

x. Idem AAA. Poſtumiano P. P.

Ad beneficium legis Valentinianæ pertineant poſtumi quoque puniti patris, vt bona faciant non caduca, & ne quis partum qui fuerit, vel ſubpoſitum arguat, vel non ſubpoſitum mentiatur. Si fortè eo tempore, quo maritum ſeueritas rapiet ad pœnam (excepto tamẽ maieſtatis reatu, ſicut ante præceptum eſt) grauidam ſe vxor aduerterit: mittat ad iudicem, cõueniat magiſtratus, maneat depoſita de conceptione teſtatio, petantur futuræ partitudinis teſtimonia, adhibitiſque cuſtodibus fecunditas pudica ſeruetur. Quippe illam fidem ſolam generis fiſco noſtro volumus eſſe potiorem, de cuius minime natiuitate dubitetur. Data VIII. Idus April. Conſtantinopoli, Merob. II. & Saturnino CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quicunque damnatus pragnantem reliquerit vxorem, ſtatim mulier de conceptu ſuo Iudici, vel Curiali conteſtetur, vt cum pepererit, in bonis damnati poſtumus, id eſt poſt mortem patris natus ſuccedat.*

XI. Imppp. Theodoſius, Arcadius, & Honorius AAA. Rufino P. P.

Si qui pro atrocitate commiſſi formam eiuſmodi ſuſtinebunt, vt bona eorum proſcribtionis nomine vindicata fiſcalibus ſint ſocianda corporibus: commemorationem noſtrorum nominum in his titulis nolumus fieri, qui eorum poſtibus adfigentur, vel his, quorum ius ac proprietas auferetur. Officium etenim palatinum decem librarum auri multa diſpendioque vexabitur, ſi hoc deinceps crediderit neglegendum. Dat. die Kal. Mai, Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio v. c. CONSS.

XII. Idem AAA. Rufino P. P.

Omnia proſcribtorum bona, quæ fiſco iuſſerat Tatianus adnecti, vel ipſis, qui propriam nuditatem, vel illis, qui ſuorum mortem in extrema poſiti egeſtate lugent, ſine dubitationis obſtaculo reddi præcipimus. Dat. prid. Idus Iun. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio v. c. CONSS.

XIII. Idem AAA. Drepanio Com. R. P.

Omnia proſcribtorum bona, quæ fiſci nomine ſingulis quibuſque Tatianus eripuit, vel ipſis, qui gladio acerbiorem ſtilum paſſi ærumnas ſuas nuditatem fleuerunt, vel eorum filus, ac propinquis, qui cruentas excepere ſententias, reſtitui mox iubemus: ita vt omnes, qui aliquid ex huiuſmodi bonis noſtra liberalitate meruerunt, reſtituere indepta cogantur. Dat. prid. Id. Ianuar. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

XIIII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Cæſario P. P.

Serenitatis noſtræ prouiſione ſolita cõmonemus, vt ea, quę Rufinus quondam, cum viueret, quoquo pacto poſſedit, in eodem ſtatu interim maneant, nec quiſquam ſibi poſt eius obitum ſpontaneam vindicandi tribuat poteſtatem. Nam qui tranſacto tempore ſiluit, ac Rufinum tenere conceſſit, fiſcum quoque noſtrum ſine præiudicio poſſidere patiatur. Hoc edictis propoſitis per omnes prouincias præcipimus diuulgari, quod cuncti ſciant iacturam ſe perpeſſuros

peſſuros grauiorem, totiúſque rei familiaris periculum, niſi ante præceptum noſtrũ manus ab his, quæ Rufinus viuus poſſederat, voluerint abſtinere. Dat. Id. Febr. Conſtantinop. Arcadio A. IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

XV. Idem AA. Cæſario P.P.

Si quis poſthac ſtilum (quod abſit) proſcribtionis exceperit: ſolus criminis ſui ſoluat pœnas, neminem habeat in bonorum amiſſione cóſortem. Sit à proſcribti mariti ſorte vxor aliena, quo (vt adſolet) proſcribto, vxor proprias velut manu iniecta mox vindicet, aut certè quoquomodo occupatas ſtatim recipiat facultates. Dos etiam non quæ aliquotiens inaniter dotalium inſtrumentorum tenore conſcribitur, ſed quam ſe corporaliter tradidiſſe docuerit, præſentetur. Ea etiam ſi fortè cum proſcribti bonis mixta ſunt, non negentur, quæ ab innoxio athuc marito ante nuptias titulo donationis acceperit. Sin verò frater, ſoror, propinquus, adfinis, & quicumque proſcribto qualibet ſorte ſocientur. tam longe enim vnuſquiſque à metu ac pœna abeſſe debet, quàm alienus à crimine eſt. Dat. III. Noñ. Aug. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicumque damnari proſcribiq́ meruerit, ab eius facultatibus bona vxoria ſequeſtrentur, ita vt & dotem, quam marito vxor, aut eius parentes detulerunt, & donationem, quam ante nuptias pro coniunctione perceperat, vxor retineat, ſibiq́ vindicet, & à bonis proſcripta facultatis alienet, quia mariti crimine vxor non poteſt obligari.*

XVI. Idem AA. ad Peregrinum Com. & procuratorem diuinæ domus.

Ex poſſeſſionibus Gildonis, quæ ad noſtrum ærarium ſunt deuolutæ, canonem omnium titulorum ex integro ſolemni more inputata cautione ſolui præcipimus. Dat. Kal. Decemb. Altino, Theodoro V. C. CONS.

XVII. Idem AA. Studio Com. R. P.

Ne quis proſcribtorum bona, vel eorum, qui publicam videntur excepiſſe ſententiam, intra biennium æſtimet poſtulanda. Abſtineant facultatibus intra id temporis expetendis, vt aut proprias quis recipiat, ſi vt nobis ingenitum eſt, duriores caſus & triſtiorem fortunam imperatoria humanitate molliamus: aut tum demum poſtulet, cum iam fiſcalem potius, quàm proſcribtorum expetiſſe noſcatur. Si quis autem petendas proſcribti, vel deportati intra biennium crediderit facultates: careat fructu liberalitatis Auguſtæ: ita, vt nec inſtruantur huiuſmodi petitiones, nec ſi temere inſtructæ fuerint, & ſub ſpecialis beneficij munificentia noſtra prouocauerit liberalitatem, habeat aliquas vires indulta. Dat. XIIII. Kal. Feb. Conſtantinop. Vincentio & Frauitto CONSS.

INTERPRETATIO. *Bona eorum qui proſcribi meruerint, intra biennium non competantur. Si quis vero intra biennium proſcripti bona petierit, quod meruerit non valebit. quia ſolet miſericordiæ noſtræ pietas commoueri, & reddere quæ merito commota iuſſit auferri.*

XVIII. Idem AA. Bathanario Com. Afric.

Marcharidus proſcribtus plurima rerum pænes diuerſos reliquit, ſicut quæſtio habita patefecit. vt quiſque igitur aliquid ex eius facultatibus retinet, ſi intra

ſi intra duos menſes ſpontanea reſtituat voluntate: ſciat ſe ad veniam pertinere, ſi quæ ſuſceperat fideliter, repreſentet. Alioquin patrimonio ſuo fiſco ſociato, pœnam ſe deportationis nouerit ſubiturum. Dat. III. Id. Iul. Med. Vincentio & Frauitto CONSS.

XVIIII. Idem AA. & Theod. A. Vrſicino Com. S. L.

Poſſeſſiones, quæ ex bonis Gildonis, aut ſatellitum eius in ius noſtræ ſerenitatis retentæ ſunt, ab occupatoribus noſtro patrimonio adgregentur, ita vt ab his ex eo tempore, quo indebitè retentarunt, præſtationum ſimplum inferatur. Qui ſi conuenti intra Kalendas Octobres poſſeſſiones putauerint retinendas: ſciat ſe ad dupli reſtitutionem cohortandos, & duplos fructus eſſe reddendos. Dat. XII. Kal. Mai. Rau. Stilichone II. & Anthemio CONSS.

XX. Impp. Honorius & Theod. AA. Theodoro P. P.

Proſcribtorum ſatellitumque fortunas ærario noſtro iubemus accedere. Ideoque per agros, per cuncta domicilia titulos noſtræ ſerenitatis adfigi præcipimus. Quidquid ſanè ab eorum procuratoribus ex prædiorum fructibus congregatum eſt, largitionibus noſtris protinus copuletur, ne ſi iuſſa noſtra, aut diſſimulatione neglexerint, aut conludio prætermiſerint, ſupplicium exilij pariter & proſcribtionis ſuſtineant. Dat. VIII. Kalend. Octob. Med. Baſſo & Philippo CONSS.

XXI. Idem AA. Theodoro P. P.

Qui in facultates Stilichonis, & actus videntur eſſe verſati, vel ex hiſdem facultatibus aliquid ſubtraxiſſe, vel aliquid rapuiſſe: omnifariam reddant. Dat. VIII. Kalend. Nouemb. Baſſo & Philippo CONSS.

XXII. Idem Theodoro P. P.

Qui ſuas opes prædoni publico, vel eius filio, ceteriſque ſatellitibus dederunt, vel iure, vel corpore, quibus ille vſus eſt ad omnem ditandam inquietandamque barbariem: his omnem repetendi viam iubemus eſſe præcluſam. Dat. X. Kalend. Decemb. Rau. Baſſo & Philippo CONSS.

XXIII. Idem AA. Palladio P. P. Poſt alia.

Eorum facultates, qui pro criminibus ſuis meruere puniri, omni penitus competitione ſubmota, fiſco noſtro iubemus addici. Si nullos tamen liberos, patrem, matrémve derelinquunt, quibus damnatorum bona legum ſeruauit humanitas: ſcelere maieſtatis excepto, cuius atrocitas nihil relinquit heredibus. Dat. VIII. Id. Iul. Rau. Enſtathio & Agricola CONSS.

XXIIII. Impp. Theod. & Valentinianus AA Hierio P. P.

Sentiat latro nefarius, aut huiuſmodi quis profeſſis teſtatiſque ſceleribus inuolutus, vltionem ſuam non poſſe tardari. Damnato etiam ita, proſcribtio infligenda eſt, vt dimidia parte ærario vindicata, alia damnati filiis reſeruetur. Decurioni verò, qui hoc incurrerit, ſi liberos non habeat: ſuccedat curia, bonaque vniuerſa detineat, aut ipſa per ſe, aut ſua ordinatura periculo munera ſubiturum. Sin erit ſuboles curiali, quam municipales ſibi vindicent functiones: integris fortunis fulciatur. Si filia, vel filiæ fuerint, quod pro certa legis ſanctione defixum eſt, pars dimidia ad eas deueniat facultatum: ſin mares curiales fuerint intermixti, dimidia pars eis curiæ nomine deferatur, & aliam quam in commune omnibus tribuit indulgentia principalis pro virili diuidant portione.

portione. Dat.x. Kalen. Febr. Conſtantinop.D N. Theod.XII. & Valentiniano II. AA. CONSS.

De ſententiam paßis, & reſtitutis, & liberis eorum. *Tit. XLIII.*

1. Imp. Conſtantinus A. ad Maximum P. V.

IN quæſtione teſtamenti, quod deportati filius remeante patre feciſſet, remotis Vlpiani atque Pauli notis, Papiniani placet valere ſententiam, vt in patris ſit filius poteſtate, cui dignitas ac bona reſtituta ſunt: ita tamen, vt geſta per filium, cuius conſilia legitima ætas firmauerat, rata ſint, eodem in poteſtatem patriam redeunte. Nec eorum reſciſſio efficiat, quod eſt maxime abſurdum, eodem tempore, nec in patris, nec in ſua quemquam fuiſſe poteſtate. minores enim ętate iure quicquam agere prohibentur. Quibus ſi damnato patre tutor datus eſt, neceſſe eſt, vt ab officio recedat, regreſſo eo, quem non ſolum nomine redire, ſed etiam officiũ ſuum nulla prauitate corruptum liberis præbere oportet, vt eorum bona tueatur & augeat. Nam ſi patria poteſtate ad corrumpendi atque effundendi patrimonij licentiam abutetur, vt furioſo ac dementi, item prodigo, libidinum omnium vitiorumque ſeruo non eſt eorum pecunia committenda. Ab adminiſtratione fugiat, neque tutor eſſe deſinat, omniaque minoris diſpendia ſuis ipſe damnis præſtet. Sententia verò deportationis nullo patrẽ præiudicio deminuat. Quem ſi conpetta integritas vt natura, ita officio liberis reſtituerit, ei gubernacula rerum tradenda ſunt, cuius ad imitationem publici iuris prouiſa cuſtodia eſt. Quę niſi bonis patribus detur, luctuoſior erit reditus, quàm diſceſſus. Ideoque tantum ad reſtitutionem indulgentia valeat, quantum ad correctionem ſententia valuit. Vtque deportationis ipſum per ſe nomen rerum omnium ſpoliatio eſt, ita indulgentiæ reditus bonorum ac dignitatis vno nomine amiſſorum omnium ſit recuperatio. & filij emancipationem à patribus officiis petant, vt libertatem non damnationis, ſed lenitatis paternæ teſtem habeant. Dat. XVIII. Kal. Octob. Sirmi, Criſpo II. & Conſtantino II. C C. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis pater in exilium miſſus, filiũ in maiore ætate reliquerit, quæcunque de bonis propriis geßit filius, iuxta ſententiam Papiniani rata & firma permaneant, nec contra aut teſtamentum, aut tranſactionem filij reuerſus pater venire permittitur. Sanè cum redierit pater, ſi filium viuum inuenerit, filium in ius ſuũ paterna poteſtate recipiet. Cæterum quod de rebus proprijs abſente patre filius geßit, reuerſus pater reuocare non poterit. Quicquid vero filij in annis minoribus conſtituti fecerint, penitus non valebit: qui tamen ſi pro ætate, vel abſentia patris, aut tutores, aut curatores acceperint, reuerſus pater filios, repulſis curatoribus vel tutoribus, cum omni facultate recipiet, ea tamen conditione, vt rem filiorum ita adminiſtret ac regat, vt non ſolum detrimenta non ſentiant, ſed ſtudio patris res & facultas proficiat filiorũ. Quod ſi pater aut prodigus, aut negligẽs, aut euerſor, aut libidini deditus eſſe cõuincetur, & filiorum res impie ac demẽter vaſtare, ac dilapidare cognoſcetur, filij talis patris tanquã eo mortuo ſub tutore aut curatore cõſiſtant: quia ſicut æquum eſt, vt bonus ac vtilis pater rem filiorũ regendam adminiſtrandamq; recipiat, ita iniquum eſt, vt in damnum filiorũ reuerſus, facultates à tutoribus curatoribuſve reſeruatas dementi ſubuerſione dilaceret.*

De his

De his, qui ad ſtatuas confugiunt. *Tit.* XLIIII.

1. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. A A A. Cynegio P.P.

EOs qui ad ſtatuas, vel euitandi metus, vel creandæ inuidiæ cauſa confugerint: ante diem decimum neque auferri ab aliquo, neque diſcedere ſponte perpetimur. ita tamen, vt ſi certas habuerint cauſas, quibus confugere ad imperatoria ſimulacra debuerint: iure ac legibus vindicentur. ſin vero proditi fuerint artibus ſuis inuidiam inimicis creare voluiſſe: vltrix in eos ſententia proferatur. Dat. Prid. Noñ. Iul. Conſtantinop. Honor. NP. & Euod. V C. CONSS.

De his, qui ad eccleſias confugiunt. *Tit.* XLV.

1. Impp. Theodo. Arcad. & Honor. A A A. Romulo Com. S. L.

PVblicos debitores, ſi confugiendum ad eccleſias crediderint, aut ilico extrahi de latebris oportebit, aut pro his ipſos, qui eos occultare probantur, epiſcopos exigi. Sciat igitur præcellẽs auctoritas tua, neminem debitorum poſthac à clericis defendendum: aut per eos eius, quem defendendum eſſe crediderint, debitum eſſe ſoluendum. Dat. XV. Kal. Nou. Conſtantinop. Arcad. A. II. & Rufino CONSS.

II. Impp. Arcad. & Honor. A A. Archelao P F. Aug.

Iudæi, qui reatu aliquo, vel debitis fatigati, ſimulant ſe Chriſtianæ legi velle coniungi, vt ad eccleſias confugientes vitare poſſint crimina, vel pondera debitorum: arceantur, nec ante ſuſcipiantur, quàm debita vniuerſa reddiderint, vel fuerint innocentia demonſtrata purgati. Dat. XV. Kal. Iul. Conſtantinop. Cęſario & Attico CONSS.

III. Idem A A. Eutychiano P.P.

Si quis in poſterum ſeruus, ancilla, curialis, debitor, publicus procurator, murilegulus, quilibet poſtremò publicis priuatíſve rationibus inuolutus ad eccleſiam confugiens, vel clericus ordinatus, vel quocunq; modo à clericis fuerit defenſatus: nec ſtatim conuentione præmiſſa priſtinæ conditioni reddatur. Decuriones quidem, & omnes, quos ſolita ad debitum munus functio vocat, vigore & ſollertia iudicantum ad priſtinam ſortem, velut manu mox iniecta reuocentur. quibus vlterius legem prodeſſe non patimur, quæ ceſſione patrimonij ſubſecuta, decuriones eſſe clericos non vetabat. Sed etiam hij, quos œconomos vocant, hoc eſt, qui eccleſiaſticas conſuerunt tractare rationes, ad eam debiti, vel publici, vel priuati redhibitionẽ, amota dilatione cogantur, in qua eos obnoxios eſſe conſtiterit, quos clerici defenſandos receperint, nec mox crediderint exhibendos, &c. Dat. VI. Kal. Aug. Mnizo, Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

IIII. Impp. Theod. & Valentinianus A A. Antiocho P.P.

Pateant ſummi dei templa timentibus, nec ſola altaria & oratorium templi circumiectum, qui eccleſias quadripertito intrinſecus parietum ſæptu concludit, ad tuitionem confugientium ſancimus eſſe propoſita. ſed vſque ad extremas fores eccleſię, quas oratum geſtiens populus primas ingreditur, confugientibus aram ſalutis eſſe præcipimus, vt inter templi quod parietum deſcribſimus cinctu, & poſt loca publica & ianua primas eccleſiæ, quidquid fuerit interiacẽs

ſiue in cellulis,ſiue in domibus,hortulis,balneis,areis,atque porticibus,confugas interioris templi vice tueatur. Nec in extrahendos eos conetur quiſquam ſacrilegas manus inmittere, ne qui hoc auſus ſit cum diſcrimen ſuum videat, ad expetendam opem,ipſi quoque confugiant.Hanc autem ſpatij latitudinem ideo indulgemus,ne in ipſo dei templo, & ſacroſanctis altaribus confugiẽtium quemquam mane,vel veſpere cubare,vel pernoctare liceat,ipſis hoc clericis religionis cauſa vetantibus:ipſis,qui confugiunt,pietatis ratione ſeruantibus. Arma quoque in qnouis telo,ferro,vel ſpecie, eos, qui confugiunt, minime intra eccleſias habere præcipimus,quæ non modo à ſummi dei templis ac diuinis altaribus prohibentur,ſed etiam cellulis,domibus,hortulis, balneis, areis, atque porticibus.Proinde hij,qui ſine armis ad ſanctiſſimum dei templum,aut ad ſacroſanctum altare, ſiue vſquam gentium, ſiue in hac alma vrbe confugiunt, ſomnum intra templum,ſiue ipſum altare, vel omnino cibum capere abſque aliqua eorum iniuria,ab ipſis clericis arceantur,deſignãtibus ſpatia, quæ in eccleſiaſticis ſæptis eorum tuitioni ſufficiant, abducentibus capitalem pœnam eſſe propoſitam, ſi qui eos conentur inuadere. Quibus,ſi perfuga non adnuit, neque conſentit,præferenda humanitati religio eſt,& à diuinis ad loca,quæ diximus turbanda temeritas.Hos vero,qui templa cum armis ingredi audent,ne hoc faciant,præmonemus:dein ſi telis cincti,quouis eccleſiæ loco, vel ad templi ſæpta,vel circa,vel extra ſint:ſtatim eos,vt arma deponant, auctoritate epiſcopi à ſolis clericis ſeuerius conueniri præcipimus,data eis fiducia, quod religionis nomine melius,quàm armorum præſidio muniantur.Sed ſi eccleſię voce moniti poſt tot tantorúmque denũtiationes noluerint arma relinquere:Iam clementię noſtrę apud deum & epiſcopum cauſa purgata,armatis,ſi ita res exegerit, intromiſſis, trahendos ſe abſtrahendóſque eſſe cognoſcant, & omnibus caſibus eſſe ſubdendos.Sed neque epiſcopo inconſulto,nec ſine noſtra ſiue iudicum in hac alma vrbe,vel vbicumque iuſſione armatum quemquam ab eccleſiis abſtrahi oportebit,ne ſi multis paſſim hoc liceat, confuſio generetur. Dat.x.Kal.April.Conſtantinop.Antiocho v.c.CONS.& qui fuerit nuntiatus.

INTERPRETATIO. *Eccleſia,ac loca deo dicata,reos, qui ibidem compulſi timore confugerint,ita tueantur vel,vt nulli locis ſanctis ad direptionem reorum vim ac manus inferre præſumãt,ſed quicquid ſpatij vel in porticibus, vel in atriis vel in domibus vel in areis ad eccleſiã adiacentibus pertinet,velut interiora tẽpli præcipimus cuſtodiri,vt reos timoris neceſſitas non conſtringat circa altaria manere,& loca veneratione digna polluere.Sanè ſi qui ad loca ſancta confugerint,arma ſi quã ſecum portauerint,mox deponant, nec ſe æſtiment magis armorum præſidio, quàm ſanctorum locorum veneratione defendi.Quod ſi deponere arma noluerint,& ſacerdoti,vel clericis non crediderint, ſciant ſe armatorum viribus extrahẽdos.Si vero extrahere de locis ſanctis quemlibet reum quacunque ratione quis tentauerit,nouerit ſe capitali ſupplicio eſſe damnandum.*

v. Idem A A. Ἀντιόχῳ μεγαλοπρεπεστάτῳ ἐπάρχῳ καὶ ὑπάτῳ.

Ἀνεῴχθωσαν τοῖς αἰδοῦσιν οἱ ναοὶ τοῦ μεγάλου θεοῦ. οὐ γὰρ μόνα τὰ θεῖα θυσιαστήρια, καὶ τὸν εὐκτήριον ναὸν τὸν τεττάρων τῶν τειχῶν περιβολῇ τειχιζόμενον, εἰς ἀσφάλειαν συντελεῖν τῶν προσφευγόντων θεσπίζομεν, ἀλλ' εἴτι καὶ περαιτέρω τούτου τυγχάνει, ἄχρι τῶν τελευταίων θυρῶν τῆς ἐκκλησίας, ἐλέου βωμὸν τοῖς προσφυγοῦσιν εἶναι προστάττομεν, ὥστε μεταξὺ τοῦ ναοῦ, ὃν τῷ προειρημένῳ

τῷ προειρημένῳ τρόπῳ περιπεφράχθαι διεγράψαμεν, ἄχρι τῶν πρώτων μετὰ τοὺς δημοσίους τόπους τῆς ἐκκλησίας θυρῶν, τῶν δ' παρεγκειμένων εἴτε ἐν οἰκίαις, ἢ κήποις, ἢ αὐλαῖς, ἢ λουτροῖς, ἢ ἐν στοαῖς τυγχάνει, τοὺς εἰσδύντας πρόσφυγας, καθ' ὁμοιότητα τοῦ ναοῦ, φυλάττειν, καὶ μηδένα τούτοις ἱεροσύλους ἐπιβάλλειν χεῖρας, ἵνα μὴ ὁ τοῦτο τολμῶν ἐν συμφορᾷ σεαυτὸν εἰδὼς, καὶ αὐτὸς ἐξαιτῶν βοήθειαν, καταφύγῃ. τοῦτο δὲ τῶν διαστημάτων πλάτος διὰ τοῦτο συνεχωρήσαμεν, ἵνα μή τινι τῶν προσφευγόντων ἐν τῷ τοῦ θεοῦ ναῷ, ἢ ἐν τοῖς ἄγχου θυσιαστηρίοις μένειν, ἢ ἐσθίειν, ἢ καθεύδειν, ἢ παννυχίζειν ἐξῇ, τῶν μὲν κληρικῶν τῆς θρησκείας χάριν τοῦτο κωλυόντων, τῶν προσφυγόντων δὲ τῆς εὐσεβείας ἕνεκα φυλαττόντων. ὅπλα δὲ ἢ ἐν σιδήρῳ, ἢ ἐν ἑτέρῳ ἀμυντήρια τοὺς προσφεύγοντας οὐδαμῶς ἔχειν ἢ ἐπιφέρεσθαι ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας προστάττομεν, οὐ μόνον ἐκ τῶν θείων ναῶν καὶ θυσιαστηρίων, ὡς τὰ λοιπά, ταῦτα κωλύοντες, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκημάτων, καὶ διαιτῶν, καὶ κήπων καὶ λουτρῶν καὶ αὐλῶν, καὶ στοῶν. τοὺς τοίνυν δίχα ὅπλων τῷ ἁγίῳ οἴκῳ τοῦ θεοῦ, εἰ καὶ εἰς δ' ἅγιον θυσιαστήριον, ἐν οἱῳδήποτε ἔθνει, ἢ κατὰ ταύτην τὴν πόλιν προσφεύγοντας ὑπονοοῦ ἐν τῷ ναῷ ἤτοι τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ τροφῆς μεταλαμβάνειν παρὰ τῶν κληρικῶν προσήκει κεκωλῦσθαι ἐκτὸς τινος ὕβρεως, δεικνυμένων τὰ διαστήματα ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς περιβόλοις διὰ τὴν τῶν προσφυγῶν ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν ἀφορισθέντα, καὶ διδασκομένων τιμωρίαν κεφαλικὴν κατὰ τῶν προπετῶς ἐπιόντων αὐτοῖς ὁρίζεσθαι. οἷς ὁ προσφεύγων εἰ μὴ πείθοι, τότε προτιμάσθω τῆς φιλανθρωπίας ἡ θρησκεία, καὶ ἐκ τῶν θείων εἰς τοὺς προλεχθέντας τόπους χωριζέσθω θρασύτης. τοὺς δὲ μετὰ ὅπλων τὰς ἁγίας ἐκκλησίας καταλαμβανομένους προηγουμένως μὲν μὴ ποιεῖν τοῦτο ὑπομιμνήσκομεν. ἐὰν δὲ ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ τῆς ἐκκλησίας ἢ ἐντὸς τοῦ ναοῦ, ἢ περὶ τὸν ναόν, ἢ καὶ ἐκτὸς τούτου τυγχάνωσιν, παραχρῆμα τὰ ὅπλα αὐθεντίᾳ τοῦ ἐπισκόπου παρὰ μόνων τῶν κληρικῶν αὐστηρότερον διαγκαζομένους ἀποτίθεσθαι προστάττομεν, διδομένους αὐτοῖς ἐλπίδος καὶ ὅρκου ὡς τῇ θρησκείᾳ μᾶλλον ἢ τῇ τῶν ὅπλων ἐπικουρείᾳ ὀχυρωθήσονται. ἐὰν δὲ τῇ ἐκκλησιαστικῇ φωνῇ ὑπομνησθέντες μετὰ τοσαύτας καὶ τηλικαύτας παραγγελίας τὰ ὅπλα μὴ ἀποθῶνται, ἐξευμενισθείσης τῆς θρησκείας, παρά τε τῆς ἡμετέρας γαληνότητος, καὶ τῶν ἐπισκόπων τοῦ θεοῦ τῆς ἀπολογίας δοθείσης, ἐνόπλων εἰσπεμφθέντων ἀποσπασθήσονται, καὶ πάσαις ταῖς συμφοραῖς ὑποβληθήσονται. ὑμῖν δίχα γνώμης ἢ κελεύσεως τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἡμῶν, τῶν τε δικαστῶν τῶν κατὰ τὴν δεῖνα πόλιν, καὶ ὁπουδήποτε τυγχανόντων, τὸν ὡπλισμένον ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν χρὴ παραδίδοσθαι, ἵνα μὴ πολλοῖς κατὰ τῶν ἀθλίων τοιαύτης ἀδιαφόρως ἐξουσίας δοθείσης, σύγχυσίς τις ἐκ τούτου γίνεσθαι μέλλῃ, καὶ ταραχή. Dat. x. Kalend. April. Conſtantinop. Antiocho, & qui fuerit nuntiatus.

VI. Idem A A. Hierio P.P.

Super confugientibus, ad ſanctæ religionis altaria ſanctionem in perpetuum valituram credidimus promulgandam, vt ſi quidem ſeruus cuiuſquam eccleſiam altariáve loci tantum veneratione confiſus ſine vllo telo petierit: is non plus vno die ibidem dimittatur, quin domino eius, vel cuius metu pœnam imminentem viſus eſt declinaſſe, à clericis, quorum intereſt, nuntientur. Iſque eum inpertita indulgentia peccatorum, vt nullis reſidentibus iracundię menti reliquiis in honorem loci, & eius reſpectu, ad cuius auxilium conuolauit abducat. Quod ſi armatus nullis hoc ſuſpicantibus inopinus inruerit, exinde protinus abſtrahatur, vel certè continuo domino, vel ei, vnde eum tam furioſa formido proripuit, indicetur: eique mox abſtrahendi copia non negetur. Sed ſi armorum fiducia reſiſtendi animos inſania inpellente conceperit, abripiendique eum domino, quibus poteſt id efficere viribus, cōcedatur. Quod ſi illum

etiam confici in concertatione pugnaq́ue contigerit:nulla erit eius noxa, nec conflandæ criminationis relinquetur occaſio,ſi is,qui ex ſtatu ſeruili in hoſtilis,& homicidæ conditionem tranſiuit,occiſus ſit. Quod ſi quæ tam ſunt vtiliter conſtituta,eorum,qui huic rei pro ſuo præficiuntur officio,aut neglegẽtia, aut conhibentia,vel aliqua ratione fuerint deprauata:animaduerſio iuſta non deerit,vt ſub epiſcopalis diiudicationis arbitrio,loco eo, quẽ tueri nequiuere, ſubmoti & reiecti in ordinem plebeiorum motum iudiciarij vigoris excipiant. Dat.v.Kal.April. Conſtantinop. Valerio,& qui fuerit nuntiatus.

CODICIS THEODOSIANI LIBER DECIMVS.

De iure fiſci. *Tit. I.*

I. Imp. Conſtantinus A. & Cæſ.ad populum.

SI quid à fiſco fuerit occupandum, vel à nobis de cetero pro vnius cuiuſque meritis obſequiiſq́ue donandum,vel ab eodem diſtrahendum, intra annum omnibus, vel à petitione, vel à conparatione ſe abſtinentibus,hij qui putant iniuſtè res proprias à fiſco eſſe comparatas, contra eundem agere contendant, ſcientes,gratulantéſque,quòd annua ſpatia,intra quę ſuum repetant, ſint indulta. Ac ſi probauerint iuſtitiam petitioni ſuæ adeſſe, recipiant, & noſtro beneficio habeant reſtitura. Dat.Id.Septemb.Rom. Conſtantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

II. Idem A.ad Seuerum rationalem Afric. Poſt alia.

Poſſeſſiones atque mancipia exempta fiſci patrimonio, quibuſdam donauimus. Hæc directo iure atque perpetuo abſque omni quęſtione volumus obtineri,pœna contra rationales & magiſtros priuatæ rei atque officiales propoſita,ſi quid contra temptauerint,&c. PP. XVI. Kal.Iul. Rom. in foro Traiani, Conſtantino A. V. & Licinio C. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque agri atque mancipia, quibuſcunque perſonis de fiſci noſtri iure donantur,apud eos quibus donata ſunt ſine ſuſpicione aliqua volumus permanere:contra ordinatores domorum dominicarum pœna propoſita, ſi contra praeceptionem facere cognoſcuntur.*

III. Idem A. ad prouinciales.

Iuſtas etiam,& quæ locum habent fiſci actionęs,pręcipimus concremari ob hoc

hoc ſolùm, quòd ſuis temporibus prolatæ non ſunt. Iam calumniȩ priuatorum eo ſaltem arceantur exemplo, quo iuſtas fiſci lites ſilere pręcipimus. Dat. III. Kalend. Iuñ. Conſtantino A. V. & Licinio Cæſ. CONSS.

IIII. Idem A. ad Dometium Dracontium magiſtrum priuatæ rei Afric.

Cùm fiſcus litem patiatur, aut inferat, anni ſpatiũ ad determinandam cauſam ſpectari oportet: quia hoc ad inſtruendum ſatis eſt. Et diutius non oportet priuatorum, ſiue fiſci emolumenta fatigari. Dat. XIIII. Kal. Iuñ. Serdicę, Conſtantino A. VI. & Conſtante Cæſ. CONSS.

V. Idem A.

Defenſionis facultas danda eſt his, quibus aliquam inquietudinem fiſcus infert, cùm facultates eorundem athuc controuerſia pendente inquietari, deſcribiq́ue fas non ſit. Vbi ergo controuerſia extiterit fiſco alicuius patrimonium vindicante, aput eum, omnibus facultatibus conſtitutis, cognitio ventiletur, vt cum rei exitus debere eas vindicare probauerit, tum demum res perſequi liceat, & ſuper modo facultatum ac rerum interrogationem haberi, quæ per condicionales ſeruos inueſtiganda eſt, vt ſi quid ſubtractum fuerit, exigatur, & extrinſecus tantum aliud multæ nomine, quantum fuerat per fraudem ablatum. Sanè in huiuſcemodi quæſtione ſi Cæſariani nomen inciderit, ad vſurpationem conſtitutionis iſtius non debebit accedere, ſiquidem conſuetudo fraudium, quibus prędicti omnia temerare conſuerunt exceptionem eorundem meruerint. Dat. prid. Kalend. Iañ. Sirmio, Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

VI. Imp. Conſtantius A. ad Hieroclem Conſ. Syriæ Cœles.

Secundum legem, quam dudum promulgauimus, vanam appellationem rectè non ſuſcepiſti, de cetero quoque in cauſis, rebusq́ue fiſcalibus huiuſmodi prouocationes non debebis admittere. Dat. VIII. Kalend. Mai, Philippo & Sallia CONSS.

VII. Idem A. & Iulianus Cæſ. Verecundo rationali ſummarum.

Ab edicti noſtri tenore, quo tempore† à negotiis ſancienda eſſe cẽſuimus, †χ.sēpora fiſcales cauſæ ſeiunctæ ſunt: quoniam fieri poteſt, vt per innumeras occupationes tui officij vel fortè fraudulentam aſtutiam & venale ſilentium fiſcalis petitio omni iuſtitię rationem ſubnixam propter temporis anguſtias perimatur. PP. VI. Kal. Iul. Vallis, Conſtantio A. VIIII. & Iuliano Cæſ. CONSS.

VIII. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Cęſarium com. rerum priuatarum.

Vniuerſa loca vel prędia, quę nunc in iure templorum ſunt, quęq́ue à diuerſis principibus vendita vel donata ſunt retracta, ei patrimonio, quod priuatum noſtrum eſt, placuit adgregari. Dat. pridie Noñ. Feb. Med. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VIIII. Idem A A. ad Symmachum P. V.

Obſeruet in poſterum eminentia tua, ne quid de rebus rei priuatę violetur, niſi prius comes rerum priuatarum fuerit gnarus. Dat. VII. Id. Mar. Med. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

x. Idem A A. ad Dracontium Vic. Afric.

Qui in contractibus ſceleſtis ac fiſco pernicioſis interuerſorum maculoſis ſeſe fraudibus inplicuerunt: in quadrupli redhibitionem teneantur. Dat. xv. Kal. Decemb. Adrumeto, Valentiniano & Valente A A. CONSS.

xi. Idem A A. & Gratianus A. Alexandriano Com. R. P.

Vt perſpicuè colonorum vtilitatibus conſulatur, decima indictione ſingulas tantum dependant centeſimas, qui reditus domui noſtræ debitos quotannis iuxta conſuetudinem arcariis tradunt: ita tamen, vt ſingularum quoque centeſimarum ratio ſemper euidens ſcientiæ tuæ digeſta referatur: videlicet, vt erogationibus cunctis aperta inſtructione patefactis, reliquorum ratio ex centeſima poſſit agnoſci. Dat. VII. Kalend. Octob. Doroſtori, Lupicino & Iouiano CONSS.

XII. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius A A A. Pancratio Com. R. P.

Et more veteri, & conſtitutis nos maiorum acceſſiſſe cognoſcas, & alytarchæ vrbis Antiochenæ plantandi plures excidendæ vnius cupreſſi iubemus tribui facultatem. Dat. xv. Kal. Iul. Theſſal. Auſonio & Olybrio CONSS.

XIII. Idem A A A. ad Meſſianum Proconſ. Afric.

In omnibus fiſcalibus cauſis quiſquis iudicum cognitor reſederit, exceptis magnificis viris largitionum noſtrarum comitibus, quos extra ordinem negotia definire non multo ante latam ſecundum veteres mores conſtitutionem præcipimus, ſi intra eandem prouinciam res agatur, duos menſes ſatis abundeque ſufficere cenſemus: ſi ex contigua perſonæ atque inſtructiones neceſſariæ putabuntur, quattuor: ſi ex tranſmarina, ſex. Cùm verò de cauſę meritis interpoſita prouocatione tractabitur in eadem prouincia partibus conſtitutis, intra viginti: ſi ex contigua, intra quadraginta dies negotiũ terminetur. Dat. xv. Kal. Octob. Aquil. Arcadio A. I. & Bautone CONSS.

XIIII. Idem A A. Hyperechio Com. R. P.

Auri atque argenti maximum pondus plurimis diuerſiſque temporibus vſurpatum & ad ærarij noſtri rationes non relatum cognouimus. quod ne in diſpendium rei priuatæ procedat, vt facilius accepti expenſique ratio clareſcat, nihil volumus de conlatione prędicta abſque noſtri auctoritate in quibuſcumque prouinciis vſurpari, quo facilior ſit diſcuſſio pecuniæ, cuius nobis fuerit ſumma teſtatior. Dat. XVI. Kalend. Iañ. Mediolani, Cæſario & Attico CONSS.

XV. Imppp. Arcadius & Honorius A A A. ad Paulum.

Si qua vſquam loca ad ſacrum dominium pertinentia cuiuſlibet temeritas occupauit, ſecundum veteris cenſus fidem in ſua iura retrahentur. Reſcribta igitur obreptionibus inpetrata cum pręſcribtione longi temporis & noui cenſus præiudicio ſubmouebit auctoritas tua, atque ita omnia ſuo corpori quæ ſunt auulſa, reſtituet. neque enim aut precatio colorata, aut incubatio diuturna, aut nouella profeſſio proprietatis noſtrę priuilegium abolere potuerunt. Dat. V. Kal. April. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

XVI. Idem A A. Apollodoro.

Omnium pręediorum, quę rei noſtrę adgregata ſunt, in diuerſis ſpeciebus maxima

maxima pars paſſim ab inprobis direpta eſt. Et quamuis ſecundum iuris ordinem, ea quæ erepta ſunt, in quadruplum oportuerit poſtulari: clementiæ tamen noſtræ moderationem ſecuti, decernimus ex eo die, ex quo iuſſio noſtra fuerit celebrata, ceſſantibus fruſtratoriis defenſionibus, quibus in exactorum perſonam refertur commiſſa direptio, intra tres menſes ea tantum, quæ conſtiterit per vaſa reſtitui. Quod ſi quiſpiam ingratus noſtro beneficio ſolutionem diſtulerit, in dupli pœna teneatur obnoxius. qua condicione eos quoque volumus adſtringi, qui in fugam verſi eſſe dicuntur: vt niſi intra conſtitutum tempus quæ ſunt direpta, reddantur: vt ad modum dupli rei noſtræ eorum prædia vindicentur. Officio quoque iudicum diuerſorum, ſi non exactores & compulſores, quorum direptio arguitur, repreſentauerint: tempore ſuperius conſtituto eadem pœna retinebit, ipſis aduerſus fugientes actione ſeruata. Iudicum quoque ſegnitiam in hac parte grauiſſima multa feriendam eſſe cenſemus. Dat. XII. Kal. Decemb. Med. Theodoro V. C. CONS.

XVII. Impp. Honorius & Theod. AA. Patricio Com. R. P.

Super creandis ſuſceptoribus diſpoſitionem tuæ ſublimitatis firmam eſſe præcipimus periculo procuratorum rei dominicæ, ita vt omni ambitione ceſſante, quę ſtatuta ſunt, quęque antiqua conſuetudine commendantur, in pabulis, vel ſumptu familię miniſtrando intemerata permaneant, ſuper hirenarcho & optione omnia antiqua conſuetudine obſeruanda. Dat. III. Kal. Ian. Conſtantinop. Theod. A. VIIII. & Conſtantio II. CONSS.

De domibus ad rem priuatam pertinentibus diſtrahendis vel prætoriis iudicum reſeruandis. Tit. II.

I. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus AAA. Com. Largitionum.

Rationales, vel ordinarij iudices earum domorum, quas procuratorum nequitia & rationalium neglegentia labi patitur in ruinas, inſtituant auctionem haſtis habitis ex licitatione currente. Sane ſi quæ ſunt per varias prouincias huiuſcemodi domus, quales eſſe in Auguſtenſi Suitranea ciuitate ſuggeritur, vel aliis in locis pręſtantes, & priuatis vſibus ampliores, vt ſeruari forſitan oportebit iudicum manſionibus deputandas prouincialium, & eorum cura reficiendas. Dat. VII. Kalen. Octob. Valente VI. & Valentiniano II. AA. CONSS.

II. Impp. Arcadius & Honorius AA. Firmino Com. Sac. Larg.

Ne domus ad noſtrum patrimonium pertinentes, quæ ſunt in diuerſis vrbibus, ex neglegentia noſtro ęrario adferant detrimentum, omnes licitatione habita volumus venundari. Palatinos autem fide probatos ire pręcipimus. Ordinarios quoque iudices tua ſublimitas admonebit, vt certa pretiorum fides, & domorum ſit iuſta in auctione taxatio. Dat. Kal. Nouemb. Mediol. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

De locatione fundorum iuris emphyteutici, & reip. & templorum. Tit. III.

I. Imp. Iulianus A. Secundo P.P. Poſt alia.

POſſeſſiones publicas ciuitatibus iubemus reſtitui, ita vt iuſtis ęſtimationibus locentur, quo cunctarum poſſit ciuitatum reparatio procurari. PP. Id. Mar. Conſtantinop. Mamertino & Neuitta CONSS.

II. Imppp. Valentinianus Valens & Gratianus AAA. ad Probum P.P.

Curialibus omnibus conducendorum reipublicæ prædiorum ac ſaltuum inhibeatur facultas: illo etiam obſeruando, ne quis curialium vel de extraneis ciuitatibus fundos, aut loca huiuſmodi conditione ſuſcipiat. Dat. VI. Kal. Iul. Triberio, Modeſto & Arintheo CONSS.

INTERPRETATIO. *Omnibus Curialibus conducendorum reipub. agrorum, ac ſaltuum licentia denegetur, illo ſpecialiter obſeruando, vt nullus Curialis vel de extraneis ciuitatibus agros ac loca ſupraſcripta ſub qualibet conditione ſuſcipiat, nec ſub hac occaſione ſeruitia curiæ debita non impendat.*

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. Pancratio Com. R.P.

Secundum legem diui Valentiniani, quę ſemel conductas poſſeſſiones nulla ad alios conſtituit ratione transferri, nullum priorem conductorem à ſecundo patiaris excludi, ſed pęnes eos iugem permanere iubeas poſſeſſionem, quos priore conductionis iure eandem meruiſſe cõſtiterit. Dat. prid. Id. Iuñ. Theſſal. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

IIII. Idem AAA. Nebridio Com. R.P.

Vt quiſque conductor, fuerit inuentus poſſeſſor fundi, qui ex publico vel templorum iure deſcendit, huic cum augmento oblato ager iungatur inutilior. Quod ſi contra id reluctandum exiſtimauerit, alius poſſeſſor ſub eadem pręſtatione, quęratur: vel ſi voluntarius quis conductor non inuenietur, tunc ad poſſeſſores antiquos, id eſt, decuriones, vel quoſlibet alios loca iuris prędicti, adiunctis inutilibus reuertantur ſine adiectione tertia, idoneis fideiuſſoribus prębitis. Dat. XV. Kal. Feb. Conſtantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

V. Impp. Arcadius & Honorius AA. Meſſalę P.P.

Ædificia, hortos, adque areas ędium publicarum, & ea reipublicę loca, quę aut includuntur mœnibus ciuitatum, aut pomeriis ſunt connexa, vel ea, quę de iure templorum, aut per diuerſos petita, aut ęternabili domui fuerint congregata, vel ciuitatium territoriis ambiuntũr, ſub perpetua conductione, ſaluo dumtaxat canone, quem ſub examine habitę diſcuſſionis conſtitit adſcriptum, pænes municipes collegiatos, & corporatos vrbium ſingularum conlocata permaneant, omni venientis extrinſecus, atque occultę conductionis adtemptatione ſubmota. Officia etiam Palatina decem librarum auri multę ſubiaceant, ſi cui aduerſus pręcepta huiùs ſanctionis veniendi aditum adſentatione pręſtiterint. Dat. VI. Kal. Decemb. Med. Stilichone & Aureliano CONSS.

VI. Idem AA. Neſtorio Com. rei priua.

Nullus Palatinorum, qui in officio rei priuatæ noſtræ militat, conductoris nomine, vel per ſe, vel per quamlibet perſonam poſſeſſionum huiuſmodi conducendarum habeat facultatem. Dat. VI. Kalend. Aug. Vincentio & Frauitta CONSS.

VII. Impp.

VII. Impp. Honor. & Theod. AA. Vrſacio Com. R. P. Poſt alia.

Emphyteutici iuris prædia ita locari præcipimus, vt ceſſante inluſtris priuatarum comitis iuſſione, quanta ſors in aliis functionibus fuerit ſubleuata, tanta etiam in penſione dematur. Illut quoque pari diligentia ſtatuimus, vt ſi quis etiam reſcribtum de noſtris altaribus meruerit alium inſpectorem, loca debere diſcutere: ſubreptio iſta vacuetur, & illut valeat, quod probatiſſimi perequatoris generalis electio, non ſpecialis & gratioſa forſitan definiuit ambitio. Dat. prid. Id. Mai. Raũ. Honor. A. XI. & Conſtantio II. CONSS.

De actoribus, & procuratoribus, & conductoribus rei priuatæ. Titulus IIII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Philippum Vic. Vrb.

SI quis ab actore rerum priuatarum noſtrarum, ſiue à procuratore fuerit vexatus: ſuper eius calumniis, vel deprædationibus deferre querimoniam non dubitet. Quæ res cum fuerit conprobata, ſancimus, vt idem qui contra prouincialem quidquam moliti fuerit auſus, publice concremetur: quoniam grauior pœna conſtituenda eſt in hos, qui noſtri iuris ſunt, & noſtra debent cuſtodire mandata. Dat. III. Noñ. Mar. Heracleæ, Conſtantino A. III. & Licinio CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque ab actore dominico, vel procuratore fuerit alicuius iniuriæ improbitate vexatus, de eorum calumniis vel deprædationibus ad principem conuolare debebit, quæ res ſi potuerit probari, eos qui circa prouinciales talia facere auſi ſunt, placuit incendio concremari: quia grauiorem pœnam principes conſtitui voluerunt in eos qui ſui iuris ſunt, & ſua debent cuſtodiri mandata.*

II. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Seuerum Vic. Vrb.

Diuum Iulianum hoc conpetitiſſimè decreuiſſe conperimus, vt actores rei priuatæ noſtræ minime neceſſitatibus tererentur adque affligtarentur iniuriis, quas ſæpenumero rectores prouinciarum, vel adrogatione inlicita principalium, vel propriis decretis ordinis fieri cenſuiſſent. quod adeò nos probamus, vt ratum eſſe iubeamus. Dat. XI. Kalend. Aug. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Iulianum principem bene ac ſalubriter ſtatuiſſe certiſſimum eſt, vt actores domus dominicæ nullis neceſſitatibus turbarentur, aut fatigarentur iniuriis, quas eis frequenter rectores prouinciarum per ſuggeſtiones principalium facere conſueſſent, cuius facti conſtitutionem intantum rationabilem & neceſſariam iudicamus, vt firmam permanere iubeamus.*

III. Idem AA. ad Creſcentem Vic. Afric.

In negotio criminali pet rationalem colonos, vel conductores rei priuatæ noſtræ, quorum repræſentatio poſcitur, exhibendos eſſe ſinceritas tua cognoſcat. In ciuili vero cauſa defenſorem domus noſtræ adeſſe debere. Dat. pridie Noñ. April. Alteio, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

Qui

Qui conductores rei priuatæ fideiuſſores exigi non debent. *Tit. V.*

I. Impp. Arcad.& Honor. A A. Eulogio Com.R P.

QVidquid diui parentis noſtri Valentiniani ſenioris iuſſio de fundis priuatæ rei continebat, noſtra etiam auctoritate firmamus. Vt igitur ille præceperat, ne cōſiſtoriani comites fideiuſſores in ſuſcipiendis poſſeſſionibus darent (quod etiam diuus Gratianus ſecutus eſt) cuſtodiri oportet. Dat. III. Kalend. Mai, Med. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

De grege dominico. *Tit. VI.*

I. Impp. Arcadius & Honorius A A. Cæſario P. P.

PRopoſitis ſublimis magnificētiæ tuæ minimi maximiq́ue moneantur edictis, vt ſciant ſingulas auri libras ex propriis facultatibus eruendas pro ſingulis equis vel equabus, ſiue Hermogenianis, ſiue palmatis: niſi eas ſponte obtulerint, in his vero, quos ex aliis gregibus occupatos eſſe cōſtiterit, ſex auri vncias fiſci viribus inferendas. Dat. prid. Kalen. Decemb. Conſtantinop. Olybrio & Probino CONSS.

De Cæſarianis. *Tit. VII.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Bithynos.

CAeſarianos in actu dumtaxat conſtitutos, ad perfectiſſimatus, vel ducenæ, vel centenæ, vel egregiatus dignitates non oportet admitti: ſed ſi inculpatè conpleuerint ſuum officium, & ab omni vacent ratione, fiſcali iudicio datam huiuſmodi dignitatē prodeſſe eis oportet. Dat. XII. Kal. Aug. Gallicano & Baſſo CONSS.

II. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Mamertinum P. P.

Non conuenit Cæſarianos inconſultis nobis ad alicuius corporis moleſtiā deuocari. Quapropter ſi alicui corpori neceſſarij fuerint viſi, ad noſtrā manſuetudinem referatur, vt nobis decernentibus, his iubeantur adiudicari, quibus eos rectiſſima ratione poſtulari noſtra manſuetudo perſpexerit. Dat. X. Kal. Mai. Sirmio, diuo Iouiano & Varroniano Conſulibus.

De bonis vacantibus. *Tit. VIII.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Aemilium V. P.†

† Ad Aemiliū R. P. Rationem. Si quando &c.

RAtionalem ſi quando adnotationes noſtræ contineant poſſeſſionem, ſiue domum, quam donauerimus, integro ſtatu donatam: hoc verbo ea vis continebitur, quam antea ſcribebamus, cum adiacentibus & mancipiis, & pecoribus, & fructibus, & omni iure ſuo: vt ea, quæ ad inſtructum poſſeſſionis, vel domus pertinent, tradenda ſint. Dat. VI. Id. Mar. Med. Conſtantino A. III. & Licinio CONSS.

II. Idem A. ad Priſcum rationalem.

Ne principali liberalitate præuenta dominium quis rei alienæ affectet, iubemus, quotiens iure ſuadente aliquorū bona ex officio tuo fuerint occupata, breues eorum pleniſſimos ad virum perfectiſſimū comitem & amicū noſtrum mitti, ne fraudibus Cæſarianorū minuantur, vel petentibus aliquid abiuretur:

pœna

pœna contra rationalem & officium eius propoſita, ſi petitorem ante poſſidere permiſerit id, quod ei donatum eſt prius, quàm prędicti breues commeauerint. Dat. v. Id. Mar. Sirmio, Conſtantino A. V. & Licinio Cæſ. CONSS.

III. Idem A. ad Seuerum P. V.

Nec interpellatis his, quibus pro laboribus ſuis ac meritis aliquid donauerimus, ſed in iure ſuo, hoc eſt ſine moleſtia litis manentibus, concitatorem iudicij, qui inquietudinem inferre temptauerit, examini tuo præſentari oportet, vt citra moleſtiam poſſidẽtis ius ſuum manifeſtis probationibus doceat, in quo partes reluctantis ipſe ſuſcipies, quoniam fructus liberalitatis noſtræ pulſatur. Hac enim lege ſancimus, vt quicumque in tales venient querellas, ſecundum prædictam formam ius ſuum oſtendant, his, quæ comperta fuerint ad noſtram ſcientiam referendis, vt ſalua poſſidentium proprietate, quibus (vt dictum eſt) in perpetuum quæſita eſt firmitas poſſidendi, deliberationis noſtræ ſit, qualiter his, qui allegationes ſuas probauerint, beneficio lenitatis noſtræ extrinſecus debeat ſubueniri. Recitata III. Non. Aug. in palatio, Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

INTERPRETATIO. *Non inquietentur ij, quibus aliqua pro ſuo labore donauimus, ſed omnibus quæ ijs donauimus in ipſorum iure poſitis, ij qui eos inquietare voluerint, ad iudicij audientiam protrahantur, vt ſine aliqua moleſtia poſſidentis ius ſuum pulſator valeat confirmare, omnibus quæ hac de re inter præfatos acta fuerint, ad noſtram notitiam referendis, vt & noſtris inquietatus remediis adiuuetur.*

IIII. Imp. Conſtantinus A. ad Iuuenalem rationalem Numidiæ.

Quamuis plurimis petentibus facultates eorum, qui ſub hoſte publico egerunt, adque in prælio pœnas debitas pependerunt, liberalitas noſtra largita ſit: tamen volumus, vt aurum, argentum, & mancipia vrbana, & veſtes, ceteráque mobilia petitores habeant, qui iam meruerũt, vel poſtea impetraturi ſunt. Mãcipia autem ruſtica, & poſſeſſiones, & domos ad fiſcum pertineant officij tui inſtantia. his etiam reddituris, qui hæc percepiſſe noſcuntur, vt conſtitutio & de præterito, & deinceps habeat firmitatem. Dat. Id. Iun. Conſtantio A. IIII. & Conſtante III. CONSS.

V. Impp. Theod. & Valentinianus A A. Hieritocrati Com. R. P.

Si vacantia vel caduca bona delata legibus ad ærarium in Achia perhibeantur, certi Palatini electi & iureiurando obſtricti mittantur, vt eorum inſtantia v. s. proconſul præſente fiſci patrono diligenter inquirant, cuius vacans caducúmque fuerit patrimonium, quantúmque, vel quale videatur. Et cùm data reclamandi copia, nullum id iure poſſidere, vel vindicare conſtiterit, locúmque ærario factum eſſe, tam ipſius relatione quàm publicorum monumentorum fide conſtiterit, rerum nobis notitia intimetur, vt iuſſu noſtro vacantia, vel caduca nomine occupentur ærarij, quo petentes à nobis huiuſmodi res ſic demum (ſi ita viſum fuerit) reſponſum legitimum mereantur, quorum petitiones antequam res prædicto ordine procuretur, nec accipiendas, nec inſtruẽdas eſſe cenſemus. Quæ forma etiam in parte bonorum in vna alteráve re, ſeu actione vna, vel iam pluribus ſeruetur. Nam ſi quid fraude in diſpendium ærarij fuerit admiſſum, miſſi quidẽ exſecutores non vitante indignatione proconſule,

parte

parte facultatum dimidia multabuntur. Fiſci vero patronus detrimento, quod vitio eius fiſco ingeritur, reſarcire vtguebitur: aut ſi litem inprobe cuiquam intenderit, redhibitione ſumptuum damnorúmq; cohercebitur. Petitores autem bonorum omni petitionis emolumento carebunt. Dat. VII. Id. Octob. Conſtantinop. D.N. Theod. A. XV. & qui fuerit nunciatus, CONSS.

De incorporatione. *Tit. VIIII.*

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Florentinum Com. rerum priuatarum.

SI quando aut alicuius publicatione, aut ratione iuris aliquid noſtrę addendum eſt rei, rite adq; ſollemniter per comitem rerum priuatarum, dein rationales in ſingulis quibuſque prouinciis commorantes incorporatio compleatur, & diligens ſtilus ſingillatim omnia adſcribat. Tituli verò quorum adiectione prædia noſtris ſunt conſecranda nominibus, non niſi publica reſtificatione ponantur: grauiſſimis ſtatim ſubdendis ſuppliciis, qui huiuſmodi aliquid propria vſurpatione temptauerint. Dat. IIII. Kal. April. Valentiniano nobiliſſimo puero, & Victore CONSS.

II. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eulogio Com. R.P.

Quicumque à nobis caducas vacantéſve meruerit facultates, ſiue cum auro ſiue cum argento, quod ſpecialiter rarum erit (nam ſæpius habita horum exceptione præſtatur) poſt allegationem beneficij principalis omnem bonorum, id eſt, mobilium, mouentium, vel (vt pleniſſime loquamur) prædiorum vrbanorum, ædium, mancipiorum, animalium, argenti, auri, ornamentorum, veſtium, pecuniæ, fiſcus incorporationem traditionémque percipiat. Et cum officij Palatini breuibus fuerint cuncta competenter inſerta, omne illud, quod ex quibuslibet corporibus eſt repertum, noſtris auribus intimetur. Nec quicquam horum ad petentem ante perueniat, quàm ſuggeſtione ſublimitatis tuæ informata manſuetudo noſtra traditionem ſecundario præcepto prioris liberalitatis inpertiat: vt niſi denuo à nobis fuerint confirmata, quæ videntur inpetrata, nihil valeant. Dat. XVIII. Kal. Decemb. Med. Olybrio & Probino CONSS.

III. Impp. Honor. & Theod. AA. Largo P.V. Africæ.

Et motis veteris inſtituto incorporationem bonorum anteferri competitionis effectui decreuimus, & de poſſeſſore iā fiſco referri ad viri inluſtris priuatarum largitionum comitis ſcientiam cenſemus: illud conpetitoribus conpendiū relaxantes, vt quod à manſuetudine noſtra iterata ſupplicatione poſcendum fuerat, ab eius ſublimitate non expectato imperiali beneficio poſtuletur, &c. Dat. V. Id. Octob. Raū. Honor. XII. & Theod. VIII. AA. CONSS.

De petitionibus, & vltro datis, & delatoribus. *Tit. X.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad populum, Poſt alia.

DE delatoribus iam certa ſtatuimus: quibus, ſi quis contra fecerit, pœnā capitalem excipiet P.P. XV. Kalendas Feb. Conſtantino A. III. & Licinio III. CONSS.

II. Idem A. ad populum.

Conprimatur vnum maximum humanæ vitæ malum delatorū exſecranda pernicies,

pernicies,& inter primos conatus in ipſis faucibus ſtranguletur, & amputata radicitus inuidiæ lingua vellatur,ita vt iudices nec calumniam,nec vocẽ prorſus deferentis admittant.Sed ſi quis delator extiterit, capitali ſententiæ ſubiugetur. Dat.&PP.in Foro Traiani. Kal.Decemb. Conſtantino A.V.& Licinio Cæſ. CONSS.

INTERPRETATIO. *Delatores dicuntur, qui aut facultates prodiderint alienas, aut caput impetierint alienum.Quicunque delator cuiuſlibet rei extiterit, in ipſo proditionis initio à Iudice loci correptus continuo ſtranguletur,& ei inciſa radicitus lingua tollatur,vt ſi quis proditor futurus eſt,nec calumnia,nec vox illius audiatur.*

III. Idem A.ad prouinciales.

Omnes iudices inuigilare præcipimus,& delatores pœnis adficere. apertiſſimi enim iuris eſt,vt quod ex cuiuſcunque patrimonio ceciderit in caſum,& legibus,& recto iuris ordine fiſci aduocatis agentibus vindicetur. Sed quia nonnulli præcipites ſecundum ius poſſeſſa patrimonia deferre non ceſſant:damus omnibus,qui ſe læſos exiſtimant, contra delatores ſeueritatem iudicum inplorare ferro deſtrictam.Nemo enim poteſt delatorem plus agnoſcere,quàm ille, qui iniuriam per eius nequitiam ſuſtinuit. Dat.XI. Kal.April. Conſtantinop. Conſtantio,& Albino CONSS.

INTERPRETATIO. *Cuſtodientes iuſtitiam nomen perſequimur delatorum ita vt cum agniti & conuicti fuerint delatores,gladio puniantur.*

IIII. Imp.Conſtantius A.Celſino PP.

Innocentiam ſecuritate firmantes, & quorundam audaciam prohibentes, edictum promulgauimus,ne quid occultis delationibus poſſit in hominum licere fortunas. Dat.Prid.Id.Iun.Viminaci,Vrſo & Polemio CONSS.

V. Idem A.Callepio Rationali trium prouinciarum.

Donatarum rerum dominium his tradatur,quos anteriores tempus imperialis donationis oſtenderit. Dat.IIII.Non. Febr.Naiſſo, Acyndino & Proculo CONSS.

VI. Idem A.ad Euſebium Com.R.P.

Donationes à diuo genitore noſtro ex priuatis rebus factas valere præcipimus. Data VIII.Id. April. Sabariæ, Conſtantio A. III. & Conſtante iterum CONSS.

VII. Idem A.ad Euſtathium Com.R.P.

Nulli Palatino delatorios libellos de competentibus rei priuatæ noſtræ rebus accipere liceat, nec delatori ad comitatum noſtrum, vel officium ſublimitatis tuæ pateat acceſſus prius,quam ordinarius iudex cognitione ſuſcepta veram eſſe delatoris adſertionem probauerit,adque ad tuam ſublimitatem retulerit. Dat.Id.Maij.Treu.Amantio & Albino CONSS.

VIII. Idem A.ad Orionem Com.R.P.

Qui largientibus nobis aliquid fuerint conſecuti, cum delatoribus ſuis ad iudicia veniant,in iure conſiſtant,negotia perſequantur,vt adſeueratio delatorum prodat fiſco debitas facultates.In eos autem,qui aliquorum detulerint patrimonia,adfirmantes ad fiſci noſtri dominiũ pertinere:ſi non potuerint oſtendere, quod adſtruxerant,ſeueritas conpetens exeratur. Conſequens igitur erit petitiones legibus minime cõſentaneas à iudiciis remoueri,nec eos adfici metu,

A

qui legibus poſſident proprias facultates. Dat. III. Non. Mart. Sirmio, Conſtantio A. VI. & Conſtante Cæſ. CONSS.

VIIII. Impp. Valentinianus & Valens, A A. ad Prouinciales Byzacenos, poſt alia.

De munificentia principali quælibet bona tanquam caduca poſcentes, non aliter adipiſcantur petitionis effectum, niſi delatores valuerint publicare. Dat. Prid. Id. Septemb. Aquil. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

X. Idem A A. ad Prouinciales Afros.

Intantum humani generis inimicos arbitra æquitate perſequimur, vt delatores pronuntiatos puniri gladio iuſſerimus. Dat. Prid. Non. Feb. Med. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

XI. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus A A A. Alexandriano Com. R. P.

Super vacantibus ac caducis cum fortè largitatem noſtram auiditas circuit poſtulantium, prius tua ſcribta mittantur. Certi etiã dirigantur, qui cuncta ſollerter inquirant, & cuius fuerint facultates. Et ſi nemo eas ſibi iure nititur retẽtare, ac ſi locum fiſco factum eſſe claruerit, occupatis prius bonis, & rerum omnium deſcribtione perfecta, ſerenitatis noſtræ ſcientia protinus inſtruatur, vt quid ſtatuendum ſit pro legum ordine terminemus. Dat. III. Id. Dec. Marcianop. Valentiniano NB. P. & Victore CONSS.

XII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A. Pancratio Com. R. P.

Qui cum ex præſenti die vt caducas popoſcerit facultates, ex conſenſu noſtræ liberalitatis acceperit: non ante allegare reſcribtum, nõ prius obtinere ſententiam, non denique effectum exſecutionis debebit accipere, quàm eum iudiciis introducat, à quo ſibi id quod popoſcerit, delatum adſerit eſſe patrimoniũ. Quod quidem non ſolum in generali iubemus bonorum petitioni ſeruari, verumetiam ſi carptim fundos, vel vacantia rura, aliqua denique prædia, vel ruſtica, vel vrbana poſcentur, aliqua etiam huiuſmodi quæ viritim ſolent obtentu liberalitatis inuadi, vt ſi cauſam non tenuerit, cautum legibus ſuppliciũ delator excipiat. Neque ſanè introduci eum ſatis erit eo tempore, quo reſcribtum allegatur, ac liberalitas intimatur, verum dirigendus is erit ad eam prouinciam prouinciáſve, in quibus patrimonia delata conſiſtunt, vt eius inſtituat actiones, qui noſtra liberalitate nitetur, & cuius ſe honeſtati per blandum miniſterium iniuſtæ delationis inmerſit. vt ſcilicet maiore omniũ plauſu detecta, ibi calumnia eius ſupplicio publicæ ſeueritati litetur, vbi ſecuri ac tuti domini trepidauére fortunæ. Illud etiam ad profeſſionem odij, quo vniuerſas delationes exſecramur, adiungimus, vt ſi idem delator etiam in bonis cauſis tertio tamen fuerit inuentus, poſt victoriam tertię proditionis capitali ſupplicio cohereeatur. Dat. III. Kal. Feb. Theſſal. Gratiano V. & Theod. I. A A. CONSS.

XIII. Idem A A. Edictum ad prouinciales.

Delatores ab ipſis, qui bona à nobis delata, vel carptim ſuſcipiũt, fundos, vel vacantia rura tam ruſtica quàm vrbana, cum reſcribtum allegatur, primũ apud virum clariſſimũ Com. inducantur, deinde ad prouinciã prouinciáſve ducantur, vt præſentibus ibidem probationibus, quæ detulerant indicarent. Illud

etiam

etiam odio eorum ducti decernendum eſſe cenſuimus, vt & ſi vera in delationem negotia detuliſſent, poſt victoriam tertiæ delationis delator capite plectetur. Dat. Prid. Kal. Sept. Theſſal. Gratiano v. & Theod. I. A A. CONSS.

XIIII. Idem A A. Pancratio Com. R. P.

Nemo poſſit ad indultum à nobis beneficium pertinere, niſi qui ante inſtructionem ab officio, quod tuis meritis paret adnuentibus nobis fuerit conſecutus. Dat. XII. Kal. Octob. Theſſal. Gratiano v. & Theod. I. A A. CONSS.

XV. Idem A A. Eutropio R. P.

Quiſquis in crimine maieſtatis deprehenſus fuerit, & punitus, bonaque eius (ſicut plectendi conſuetudo criminis habet) fiſcus inuaſerit: nullus eaſdem ſub ſpe munificentiæ tuæ principalis audeat proprio iuri poſcere: qui contra legem id auſus fuerit ſperare quod non licet, reus violatæ legis habeatur. Sed quoniam plerumque ita in nonnullis inuerecunda petentum inhiatione cõſtringimus, vt etiam non concedenda tribuamus: ne reſcribto quidem noſtro aduerſum formam latæ legis loci aliquid relinquatur. Si quid autem ex bonis talibus noſtro iudicio, nullo tamen deſiderante atque poſcente cõcedĩ cuiquam voluerimus: huiuſmodi tantũm valeat liberalitas. Dat. XVI. Kal. Decemb. Theſſall. Gratiano v. & Theod. I. A A. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quiſquis in crimine maieſtatis inuentus fuerit & punitus, bona eius fiſcus acquirat, ita vt nullus aliquid ex eius facultatibus ſibi velut munificentia iure audeat poſtulare: Et ſi aliquid contra leges crediderit poſtulandum, nec id quod petiit accipiat, & violator legis habeatur. Si quid tamen nullo petente, proprio arbitrio de talibus bonis cuiquam dederimus, donatio huiuſmodi firma permaneat.*

XVI. Idem A A. Nebridio Com. R. P.

Nemo eas ſine ſummo ſacrilegio poſſeſſiones exiſtimet poſtulandas, quæ cum magno cẽſu tectorum, ambitu palatiis ſint magis aptę quàm prędiis. Adeóque hoc nomen refugiendum ſibi eſſe cognoſcat, vt ſacrilegij vereatur inuidiam, etiam ſi laqueos deceptæ ignorationis inciderit, cùm ſemper in petendo debeat eſſe ſollicitus, quicunque eſt in inpetrandi occaſione curioſus. Laudanda igitur experientia tua officio grauem pœnã tali lege conſtituat, ſi vmquam inſtructione deceperit, & petenti nefaria conluſione cõſenſerit, illi etiam vt deprehenſo beneficij adimat poteſtatem. Dat. XIII. Kal. Iuñ. Conſtantinop. Antonio & Syagrio CONSS.

XVII. Idem A A A. Pallio Conſ. Lydiæ.

Seruum domini delatorem iubemus in exemplum omnium proditorum ſeueriſſimæ ſententiæ ſubiugari, etiam ſi obiecta probauerit. Dat. VII. Kal. Nou. Conſtantinop. Antonio & Syagrio CONSS.

XVIII. Idem A A A. Nebridio com. R. P.

Et ſi color petitionis aut ratione aliqua, aut tempore poſſit admitti, ſecũdum noſtras leges non debet audiri prius, quàm proditum delatorem conpetens pœna conſtrinxerit. Dat. III. Kal. Septemb. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XIX. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. A A A. ad ſenatores ciuitatis Alexandrinæ.

Securitati veſtræ ſtudentes, & iuſtitia neceſſariæ legationis animati, dedimus litteras ad virum clariſſimum & inluſtrẽ Cynegium præfectum prætorio, qui-

bus iuſſimus, vt delatores, quos iam etiam ſua ſententia meritis pœnis adfecit, vbi repperit, pari ſupplicio perſequatur. fundatis omnibus quę ſuper poſſeſsionibus ac terris, quas hoc nomen hucuſque vexauit, idem vir inluſtris conſtituit. Agite igitur ſecuri, atque ita patrimonia veſtra tenete, colite, frequentate, vt boni ſæculi poſcit affectio. Dat. XVI. Non. Mar. Conſtp. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS.

XX. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. A A A. Flauiano P.P.

Pleriſque mancipia vaga, tacita fidei cõmiſſa, bona vacantia & caduca monſtrantibus, quies poſsidentibus abnegatur: ideoque præcipimus, vt omnium officiorum periculo cuſtodiatur. Vicarij etiam, adque ordinarij cognitores moneantur ea animaduerſione propoſita, quæ non facultates eorum ſit expetitura, ſed ſanguinem: vt nullum huiuſmodi reſcribtum manſuetudinis noſtræ, nec ſi ſpecialis ſuper hoc adnotatio proferatur, niſi vnà cum delatore ſuſcipiant de animo eius & facto vel impleris probationibus, vel deſertis iuxta conſtituta legum, quę ſuper hoc iamdudum à diuis principibus lata ſunt, iudicetur. PP. VI. Id. April. Arcad. A. II. & Rufino CONSS.

XXI. Impp. Arcad. & Honor. A A. Laurentio Com. R. P.

Sit hæc menſura bona poſcentium, ne quis oblatis precibus, in petitione bonorum auri atque argenti faciat mentionem. Ac ne generaliter in omnes hæc fuerit conſtituta, ſummis dignitatibus vſque ad ſecundicerium notariorum hoc ſeruari decernimus, ceteris ab hac licentia retentatis, ne dum nimia largitas tenditur, publica commoditas neglegatur. ita vt ſi qui poſt hanc legem textum impetratæ petitionis adtulerit, effectu denegato fruſtretur. Dat. VIII. Kal. Maij. Conſtp. Arcad. IIII. & Honor. III. A A. CONSS.

XXII. Idem A A. Firmino Com. R. P.

Diui patris noſtri ſtatuta renouantes, æterna lege ſancimus officium Palatinum quinquaginta auri libras de ſuis facultatibus exigi, ſi prius allegari diualia reſcribta permiſerit, quàm delator in iudicio fuerit conſtitutus. Dat. VI. Kal. Nou. Med. Honor. A. IIII. & Eutychiano CONSS.

XXIII. Idem A A. Studio Com. R. P.

Ne quis proſcribtorum bona, vel eorum, qui publicam videntur excepiſſe ſententiam, intra biennium æſtimet poſtulanda: abſtineant facultatibus intra id temporis expetendis, vt aut proprias quis recipiat, ſi vt nobis ingenitum eſt, duriores caſus & triſtiorem fortunam imperatoria humanitate molliamus: aut tum demum poſtulet, cùm iam fiſcalem potius, quàm proſcribtorum expetiſſe noſcatur. Si quis autem petendas proſcribti vel deportati intra biẽnium crediderit facultates, careat fructu liberalitatis Auguſtæ, ita vt nec inſtruantur huiuſmodi petitiones, nec ſi temere inſtructę fuerint, & ſub ſpecialis beneficij munificentiam noſtram prouocauerit, liberalitatem habeant aliquas vires indulta. Dat. XIIII. Kal. Feb. Conſtp. Vincentio & Frauitto CONSS.

XXIIII. Idem A A. & Theod. A. Anthemio P.P.

Pro incliti principis Conſtantini ſanctione, quam nos etiam hac lege roboramus in his poſſeſsionibus quæ velut de patrimoniali vel reipublicæ, aut templorum, aut cuiuſlibet huiuſmodi tituli iure ſubtractæ à noſtra liberalitate

poſcuntur,

poſcuntur, ceſſet pæ nitus delatorum nomen infeſtum, omnéſque ſe ab hac nefaria petitione retineant, ſcientes nullum ex hoc poſſe fructum adquiri, ſed huius decreti violatores ſacrilegij pœnam contrahere. Dat. VIII. Id. Nou. Stilichone II. & Anthemio CONSS.

XXV. Idem A A. ad Theodorum P.P.

Cum per Illyrici partes barbaricus ſperaretur incurſus, numeroſa incolarum manus ſedes quæſiuit externas, in cuius ingenuitatem adſidua petitorum ſolet libido graſſari, eique inlicitè iugum ſeruitutis inponere. Igitur præſcribtum tua ſublimitas recognoſcat, vt Illyricianos omnes, quos patria complectitur, vel alia quælibet terra ſuſceperit, petere non liceat. Dat. III. Id. Decemb. Rau. Baſſo & Philippo CONSS.

XXVI. Impp. Honor. & Theod. A A. Maximo Com. R.P.

Antecedentium temporum conſtituta firmamus, vt carere ſe fructu impetrati nouerint, qui contra geminatam præceptionem contenderint. Nec cuiquam liberum permittatur arbitrium inſtructionis ſollemnitate tranſgreſſa, quicquam inprobum de noſtra clementia flagitare, cùm oporteat inſtructionis luce euidenter agnoſci, cuius æſtimatio meritum ponderandum ſit, quod noſtra munificentia relaxatur. Dat. VIII. Kalendas Aug. Honor. X. & Theod. VI. A A. CONSS.

XXVII. Idem A A. Largo P.V. Afric.

Quicunque ex præſenti die ſub ſpecie caducorum quæcunque bona putauerit poſtulanda, eadémque conſenſu noſtræ liberalitatis acceperit, ſiue ſupplicis reſcribti auctoritate nitatur, ſiue elicitis ſpecialiter apicibus adnotationis expreſſæ: cùm ad tranſmarinam prouinciam vel prouincias, in quibus ſunt patrimonia conſtituta, peruenerit, & contradictionē domini per quamcunque perſonam rem propriam defendentis acceperit, effectum adepti beneficij ſuſpenſa exſecutione non peragat, & ad comitatum ſpondentem venire immatura profectione nō vrgueat. immo ille, qui pulſatus fuerit, inſtitutum ſibi integri anni ſpatium recognoſcat, idoneum ſatis tempus muniendę congruæ tractatibus litis, & inſtruēdi, quem deſerit, laris habiturus, nec ad iacturam veteris dominij ſub iniuria properæ feſtinationis artandus, omnium iudicum, quos locorum ratio exegerit implorari, publico muniēdus auxilio, vt prædę inhiantium non dedatur. Quem ſi mora forſitan pro voluntate prolixior delectarit, nec intra anni metas, quas fiximus, ad inluſtris viri priuatæ rei comitis examen occurrērit: ſciat ſeipſum in ſe tuliſſe ſententiam, nec ſubeundi vltra certaminis experiendam eſſe fortunam. Cui ſi per impugnantium profectionem circumdato ad comitatum pergere, aut peruenire liberum intra curricula pręfinita non fuerit, apud quemcumque iudicem conteſtatis querellis, & euidenter probatis, pręiudicio contractæ non ſuo vitio tarditatis exutus, & de factionis auctore vindictam congruam proſequatur. Illud ſanè præ ceteris prouidæ cautionis habiturus, vt ſtatuto tempore legitimam perſonam ſui probaturus adueniat non inluſor vtilitatis alienæ, nec futuræ diſceptationis circumſcribtor occurrat. Cum verò intra contiguas vicináſque prouincias bona aliqua expetuntur, quorum contradictor potuerit inueniri, ad præbendam inter legitimas perſonas audientiam & exercendum inter partes iure conflictum, ex die conuentionis perlatę in

XXXI. Idem A A. Proculo Com. R. P.

Edictali lege ſancimus, vt ſicut poſſeſſori vnius anni ſpatia præſtita ſunt, intra quæ propriis allegationibus adſututus adſit examini: ita his, qui caduca, vel vacantia bona, vel quocunque nomine tamquam fiſco noſtro quæſita crediderit poſtulanda, ſimili ſorte teneatur. Quod niſi intra anni metas ex die auctoritatis intra prouinciam publicatæ petitionis ſuæ demonſtrauerit æquitatẽ: careat impetratis, ac poſſeſſori ad propria reuertendi facultas libera tribuatur. Cui deſiſtente competitore, conſuli volumus etiam de ſumptibus & litis expenſis. PP. in Foro Traiani, VIII. Kal. Septemb. Honor. XIII. & Theod. X. A A. CONSS.

XXXII. Impp. Theod. A. & Valentinianus Cæſ. Valerio Com. R. P.

Petitores bonorum partiri cum ærario noſtro præcipimus, ac ſi quis, exceptis iuris templorũ poſſeſſionibus, vel patrimonialibus, qualitercunque aliquid ad noſtrum ærarium pertinens, noſtræ nutu clementiæ meruerit, poſtquã efficax quod impetrauerat poſtulatum rei ipſius euentum cõſtiterit, ex æqua cum ærario diuidere parte non dubitet, videlicet impenſis omnibus litis & ſumptibus inputatis, ac petitori dein ſumma integra tribuendis, vt quod purè ad quæſtus eius compendiumque deuenerit, in eius proculdubio ſocietatem admittat ærarium: nullo ex his, quæ de tẽporibus poſſidentis, vel aliis, veteri obſeruatione & cõpetitionũ auctoritate ſunt tradita, deminuto, ſed in ſua omnibus ſtabilitate durãtibus, vt in delatores quę eſt nihil ominus pœna, & ſi fieri poteſt, acerbior exeratur. Quin & iudex, ſiue vir inluſtris comes rei priuatæ is fuerit, ſeu prouinciæ moderator, integritatis proculdubio erit vehemẽs obſeruator, quãdiu priuato iurgio æquis conflictibus decertatur. Fiſci etiam aduocati præcipimus vocem in ſuo manere ſilentio, nec partem ęrario vindicãdis admitti prius, quam iure cognitionali ſententia, quam quidem præſente fiſci patrono proferri ac tractari præcipimus, petitor certiſſimam victoriã fuerit cõſecutus: etiamſi lis ex trãſactione, aut qualibet alia ratione fuerit ſopita, modis omnibus ſuam à petitore vindicaturo ærario portionem: quamuis etiam beneficio quis ſpeciali ſibi de vniuerſitate præcauerit: alioquin titubet in petitore perceptio, ſi ius ſuum non conſtet ærario. Dat. III. Id. Maij. Conſtantinop. Theod. A. XI. & Valentiniano Cæſ. CONSS.

XXXIII. Impp. Theod. & Valentinianus A A. ad Senatum.

Nuſquam calumnia perſtrepet, nullus innocentium fortunarum delator occurret, ſtabit legitima ſeruitutis libertatiſq; diſcretio, iura dominorum ſeruorum non impune rebellium reſtitutione ſancimus, patricij fori ſolidantes priuilegia, inuiolabilem manere decreuimus trabeatam quietem. competitorum non tantum vitia conprimimus, ſed ipſum etiam nomen abolemus, &c. Dat. VI. Kal. Iañ. Rom. Theod. XII. & Valentiniano II. A A. CONSS.

XXXIIII. Idem A A. Thalaſſio Com. R. P.

Si quis ex his, qui ſacro noſtro cubiculo ſeruiunt, ad petitionem caducorum ad fiſcum pertinẽtium adſpirauerit, cum impetrabile huius fuerit poſtulatum, lege, qua pars dimidia vindicatur, ærario protinus abſoluatur, primoque nuto noſtræ clementiæ ſtatim integro perfruatur: nec laboret ad partis

alterius, quæ fiſco videtur addicta, prorſus petitionem attingi, norma legis antea promulgatæ in ceteris omnibus cuſtodita. Dat. VIII. Kal. Mar. Conſtantinop. Theod. A. XII. & qui fuerit nuntiatus.

De his qui ſe deferunt. *Tit. XI.*

I. Imp. Conſtantinus A. Rationalibus Hiſpaniarum.

IS cuius tacitę fidei commiſſa fuerit hereditas, ſtatim officio grauitatis tuę nuntietur, & geſta prodat, & continuò, quod actum fuerit, renuntiet, & poſt hanc fidem, tertiam ab omnibus defuncti bonis percipiat portionem. Quod ſi ab vxore defuncti iſtud officio deuotionis tuæ fuerit reuelatum, ipſam etiam quam defunctus eſſe voluit heredem ſi geſta aperuerit, tali præmio mancipetur, vt ex omni patrimonio medium conſequatur, & eam fiſco noſtro celebret diuiſionem, id etiā habitura priuilegium, vt prior eligat portionem, & tunc occultator ille geſtorum fiſci & mulieris pariter inimicus exutus omni patrimonio ſuo ac fiſco vindicato in inſulam deportetur. Dat. Id. Mar. Gallicano & Baſſo CONSS.

Si vagum petatur mancipium. *Tit. XII.*

I. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Probum P. P.

QVi vaga mancipia iuris alieni petunt, ſi iuſtitia eadem probant, impetrati beneficij auctoritate potiantur, vendendique cōceſſam, aliis, quàm delatoribus, habeāt facultatem. Si verò aut his, qui detulerint, diſtracta fuerint, aut ab his, qui ante poſſederint, detinentur: non effugiatur vltio, quæ eſt legibus conſtituta. Sed & dominis propriorum vindicatio competat, & eadē pœna, quę de occultatoribus & fugitiuariis data eſt, vnuſquiſque teneatur. Dat. XII. Kalendas April. Treu. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

II. Idem A A. ad Probum P. P.

Quicunque habuerit ſuper vagi mancipij poſtulatione reſcribtum, nō prius quicquam inquietudinis moliatur, quàm facta eius allegatione, ſollemniter delatorem, à quo fuerit inſtructus, expreſſerit: careat etiam, ſi eum prodere ſuperſederit, fructu & commoditate beneficij: nec antè aliquis quem popoſcerit per manus iniectionem æſtimet vindicandum, quàm definitiua inter partes fuerit dicta ſententia. Has verò cognitiones ad ordinarios volumus pertinere rectores, vt delatoribus primitus in medio cōlocatis, his etiam, qui quaſi vagi ſacro nominabuntur indulto, ad iudicia productis, totius cauſæ interna diſcutiant, ſolliciteque ac diligenter interrogent, de quorū dominio, fuga vel quo alio genere diſceſſerint, qui petūtur: vt is in quo vitiū deprehēderint ad dominū ſub proſecutione reuocetur. Si quis etiam vel tributarius repperitur, vel inquilinus oſtēditur, ad eum protinus redeat, cuius ſe eſſe profitetur. Nihilominus etiam eò pergat indago, vt cuncta rimando cognoſcat, vtrum is fuerit petitionis hortator, qui iniquę retētionis inuidiā aliquo neceſſe habuerit colorare velamine, vt ſi colonos eadē occulere arte quæſiuerit, indēnitatē ſarciat tributorū: ſi ſeruos, ad eam pœnā quæ dudū eſt legibus conſtituta teneatur. Quiſquis autē plebeium ſe adſerit eſſe, vel liberū, fide rei oſtenſa, ab omni moleſtia vindicetur, & ad

ea

ea loca, ex quibus eum eſſe ſtatuerit, remittatur. Contra in his, qui aut dominis ſine herede defunctis, inuenientur dominos non habere, aut ſerui pœnæ aliquando facti ac, poſtmodum liberati iudicialibus dominos amiſere ſententiis: poſtremò in vniuerſis de quibus iniectio manus fiſco ritè præbetur, munificentiæ principali congruus patebit effectus. Sanè quia in petitione deceptis conuenit prouideri, quotieſcumque fuerit circumſcribta ſimplicitas, ex delatorum hiſdem re atque ſubſtantia, ad eum modum, quem habitæ concertationis impendia ſupputata collegerint, poſtulatique hominis æſtimatio comprehenderit, conſulitur. Dat. xv. Kal. Iul. Treū. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

De petitoribus & deſiſtentibus. *Tit.* XIII.

I. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. ad Gorgonium Com. R.P.

SI quiſpiam alienæ ſubſtantiæ petitor mora ludificante in longum protrahere cœperit poſſidentem, & tertiò conuentus, cum delatore noluerit adeſſe iudiciis, non ſolùm iurgij, quod exortum eſt, amiſſione multetur, verum etiam ſumptus & litis expenſas ei reddere compellatur, quem ſuperfluo litigio credidit eſſe vexandum. Quod quidem etiam in abſentem contumacem poſt trinam, vt dictum eſt, conuentionem, ſtatuendum eſſe cenſemus. Dat. VIII. Id. Iuñ. Med. Honor. N. B.P. & Euodio CONSS.

Si petitionis ſocius ſine herede defecerit. *Tit.* XIIII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Mygdonium Caſtrenſem Palatij.

SI quis fortè deceſſerit eorum, qui communi nomine donatum aliquid à noſtra impetrauerunt clementia, nec ſuperſtites dereliquerit ſucceſſores, placet non ad extraneam quamcumque perſonam, ſed ad ſociū, vel conſortem peruenire portionem illius, qui inteſtatus aut ſine liberis diem functus eſt. Dat. XII. Kalend. April. Antiochię, Conſtantino A. III. & Licinio IIII. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si aliquis ex his mortuus fuerit, ad quos nominatim munificentia noſtra proceſſit, & nec teſtamentum feciſſe, nec filios reliquiſſe cognoſcitur, placet vt portionem eius, is cum quo pariter defunctus accepit, id eſt, ſocius eius acquirat: merito enim ſocius præfertur, vbi filij nulla perſona interueniſſe cognoſcitur.*

II. Imp. Conſtantius A. Orioni v.c.

Nonnulli in noſtro vel patris noſtri obſequio conſtituti, nominibus iunctis profeſſionem ſibi largientibus nobis tribui popoſcerunt. Iubemus itaque, vt, ſi qui forſitan ex his, qui communiter aliquid impetrauerint, nullo herede derelicto deceſſerit, ad conſortem potius ſolacium, quàm ad perſonam aliam pars perueniat decedentis. Dat. xv. Kal. Iul. Med. Philippo & Sallia CONSS.

De aduocato fiſci. *Tit.* XV.

I. Imp. Conſtantinus A. Aeliano P.V. Afric. poſt alia.

FIſci aduocatus pœnam metuens caueat, ne fiſcalia commoda occultet, néue, nullo negotio exiſtēte, fiſci nomine priuatis audeat calumnias commouere. Dat. VI. Id. Nouemb. Treū. Conſtantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

INT.

INTERPRETATIO. *Hij qui fiſci noſtri commoda, vel vtilitatem tuentur, hanc debent cuſtodire menſuram, ne negligentes circa ea quæ nobis iure debentur exiſtant, & ne prouincialibus calumniatores; dum aliquid ab his iniuſto fiſci nomine repetant, adprobentur.*

II. Idem A. ad Pacatianum P. P.

Etſi potior apud nos priuatorum cauſa eſt, quàm fiſci tutela, præcipimus tamen, ſi à nobis plures defenſacula fiſci meruerint, eum præponi cæteris, qui melior, innocentia potior, litteris pollentior reliquis, examinata fide eſſe noſcetur, etiam ſi poſt alios hoc beneficium à noſtra clementia reportabit. Dat. VI. Non. Iul. Singinduno, Optato & Paulino CONSS.

III. Imp. Conſtantius A. ad Petronium Vic. Afric.

Patroni fiſcalium commodorum fidem cum veritate tueantur, niſi fortè intra præſcriptas cauſæ cognoſcendæ metas, fiſcus aliqua circumſcribtione fuerit irretitus, colluſionis fraude vulgata ex eorum facultatibus recuperet quidquid calliditate præuaricationis perdiderit. Subſcribta V. Id. April. Aquil. Acyndino & Proculo CONSS.

IIII. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Rufinum P. P.

Vicarios præfectura ordinarioſque rectores præcelſa ſinceritas tua iſtius ſanctionis auctoritate commoneat, vt priuatæ rei noſtræ quotieſcumque aliquas vel denuntiauerit, vel exceperit actiones, idoneos tribuant aduocatos. Dat. XIIII. Kal. Iuñ. Remis, Lupicino & Iouino CONSS.

De fiſci debitoribus. *Tit. XVI.*

I. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Auxonium P. P.

DE diacathocis quoſdam comperimus ita fiſcales lacceraſſe rationes, vt ſatisfieri ærario noſtro ſine patrimonij eorum venditione nõ poſſit, ſed eorundem bonis propoſitis, nonnulli fiſcalem refugiant functionem, metuentes, ne ſi aliquam bonorum emerint portionem, etiam ad reliqua debita inferenda teneantur. Nihil igitur ab his amplius flagitetur, quàm pro rerum viribus generaliter comparatarum diſcurſis haſtis voluntaria fuerint pretij oblatione polliciti. Dat. Kal. Septemb. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

II. Idem AA. & Gratianus A. ad Archelaum. Com. OR.

Hij, qui fiſco noſtrę manſuetudinis obnoxij ſunt, omiſſa fruſtratione teneantur, vt quod ſuis nominibus debent, de ſuis facultatibus cogantur exſoluere: ſeruatis cum compleuerint, allegationibus propriis ſi quas aduerſus quoſcumque ex ſuis contractibus debitores competere ſibi ex iure crediderint: ita vt aduerſus eos, quos ſibi obnoxios adſeuerant, legibus & iudiciis experiendum eſſe cognoſcant. Dat. III. Noñ. Iul. Nouioduno Valentiniano NB. P. & Victore CONSS.

III. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus AAA.
Fortunatiano C. R. P.

Inter chartulas deportati breuis quidam adſeueratur inuentus, qui nomina continebat debitorum ſeu contractorum, cum tamen neque teſtibus credita pecunia probaretur, neque cautionibus quæ inſerta ſunt doceantur, facile eſſe perſpeximus, vt ſub propriæ adnotationis manu vnuſquiſque faciat debitorem.

debitorem. Occaſionis igitur huius calumniam præſenti volumus iuſſione cohiberi, vt breuis vanitate reiecta, nullus ad redhibitionem de his quorum nomina conſcribta ſunt, vrgueatur. Dat. Prid. Non̄. Iul. Hierap. Gratiano A. IIII. & Merobaude CONSS.

INTERPRETATIO. *Si prolati breues, vel à quocunque dimiſſi inueniantur, in quibus ſibi quicūque aliquos faciat debitores, nullis cautionibus prolatis, neque aliis euidentibus documentis, nullam adſcribti breues obtineant firmitatem.*

IIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Florentio P.V. Palæſtinæ.

Nemo ſuſceptor, vel exactor, vel debitor fiſci duntaxat ceſſionem bonorum faciens intentionem publicæ neceſſitatis euadat: ſed omnes omnino, quos fiſci noſtri eſſe conſtiterit debitores, ad ſolutionem ea ſeueritate, quam vigor iudiciarius poſtulat, vrgueantur. Dat. VIII. Kal. Septemb. Conſtantinop. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

De fide & iure haſtæ. Tit. XVII.

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Viuentium P.P. Gall.

QVæcumque pro reliquis prodigorum in annonario titulo ceteriſve fiſcalibus debitis in quibuſcunque corporibus, ſub auctione licitanda ſunt, fiſco auctore vēdantur, vt perpetuo penes eos ſint iure dominij, quibus res huiuſmodi ſub haſtæ ſollemnis arbitrio, fiſcus addixerit: & ſi quid vmquam vt à fiſco facta venditio poſſit infringi, auctoritate reſcribti fuerit impetratum, nullus obtemperet. Cum etiam minoribus ſi quādo aliquid ex rebus eorum pro fiſcalibus debitis adiudicatur emptoribus, repetitionis facultas in omnem intercipiatur ætatem. Dat. III. Non̄. Nouemb. Treū. Valentiniano NB.P. & Victore CONSS.

II. Idem AAA. ad Felicem Com. S.L.

Si qui proſcribente ac diſtrahente fiſco, debitorum fiſcalium emerint facultates, pro earum rerum tantum pretiis obnoxij ſint, quas eos patuerit decurſis haſtis & proſcribtione habita comparaſſe. Nam ita eos munimus, vt nullius cōuentioni patiamur extrinſecus ſubiacere. Dat. VII. Id. Mart. Marcianop. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

III. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad AAA. ad Magnillum Vic. Africæ.

Si quos debitorum mole depreſſos neceſſitas publicæ rationis adſtringat proprias diſtrahere facultates, rei qualitas & redituum quantitas æſtimetur, nec ſub nomine ſubhaſtationis publicæ, locus fraudibus relinquatur. & poſſeſſionibus viliore diſtractis plus exactor ex gratia quàm debitor ex pretio conſequatur. Hij poſtremo ſub empti titulo perpetuo dominij iure potiantur, qui tantum adnumerauerint fiſco, quantum exegerit vtilitas priuatorum. etenim periniquum eſt, vt alienis bonis ſub gratioſa auctione diſtractis parum accedat publico nomini, cum totum pereat debitori. Dat. XIII. Kal. Iul. Aquil. Acc. Id. Ian. Hadrumeti, poſt conſ. Tatiani & Symmachi VV. CC.

INTERPRETATIO. *Si quicunque publici debiti enormitate conſtringitur, vt non poſſit hoc ipſum debitum, niſi propria vendita facultate diſſoluere, in huiuſmodi debito hanc executores formam ſeruare debebunt, vt non ita rem præcipitent, vt res minore quàm valeat pretio diſtrahantur, nec tales ſub quolibet colludio prouideant emptores, vt & debitor proprietatem perdat, & parum fiſcus acquirat.*

De theſauris. *Tit.* *XVIII.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Rationales.

QVicunque theſaurum inuenerit, & ad fiſcum ſponte detulerit: medietatem conſequatur inuenti, alterum tantum fiſci rationibus tradat: ita tamen, vt citra inquietudinem quęſtionis omnis fiſcalis calumnia conquieſcat. haberi enim fidem fas eſt his, qui ſpõte obtulerint, quod inuenerint. Si quis autem inuentas opes offerre noluerit, & aliqua ratione proditus fuerit: à ſupradicta venia debebit excludi. Dat. III. Kal. April. Conſtantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theod. A A A. ad populum Vrb. Conſtantinopolitanæ.

Quiſquis theſauros & condita ab ignotis dominis tempore vetuſtiore, monilia quolibet caſu reppererit: ſuæ vindicet poteſtati, neque calumniæ formidinem fiſcali, aut priuato nomine vllis deferentibus pertimeſcat. Non metalli qualitas, non repperti modus ſub aliquo periculum quæſtionis incurrat. in hac tamen naturali æquitate animaduertimus quoddam temperamentum adhibendum, vt ſi qui in ſolo proprio huiuſmodi contigerit: integro id iure præſumat, qui in alieno in quartam reppertorum partem eum, qui loci dominus fuerit, admittat. Ne tamen per hanc licentiam quiſquam aut aliena effodiat, aut in locis non ſui iuris per famam ſuſpecta rimetur. Dat. VII. Kal. Feb. Theſſal. Gratiano A. V. & Theod. A. I. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quicunque theſaurum in ſua terra inuenerit, ei ex integro quod inuentum eſt acquiratur, & nullam calumniam pertimeſcat. Si vero in loco alieno theſaurum caſu inuenerit, eum qui loci dominus eſt in quartam inuentarum rerum debet admittere. Attamen nullus effodiendo loca aliena præſumat iſta requirere.*

III. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. A A A. Neotherio P. P.

Eos, qui ſuadente numine, vel ducente fortuna, theſauros repperérint: reppertis lætari rebus ſine aliquo terrore permittimus. Dat. VI. Non. Mart. Conſtantinop. Valentiniano A. IIII. & Neotherio CONSS.

De metallis & metallariis. *Tit.* *XVIIII.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Maximum rationalem Afric.

SEcandorum marmorum, ex quibuſcunque metallis volentibus tribuimus facultatem, ita vt qui cædere metallum, atque ex eo facere quodcumque decreuerint, etiam diſtrahendi habeant liberam poteſtatem. Dat. Prid. Kalendas Octob. Conſtantino A. VI. & Conſtante Cæſ. CONSS.

II. Imp. Iulianus A. ad Rufinum Com. Officiorum.

Quoniam marmorum cupiditate in inmenſum quoddam ſaxorum pretia aucta

ſunt, vt ſumptuoſa voluntas copia relaxetur, permittimus omnibus, vt qui volunt cędere, habeant licentiam adtributā. fore enim arbitramur, vt etiam conplures ſaxorum nitentium venæ in lumen vſúmque perueniant. Dat. XI. Kal. Nou. Antiochiæ, Iuliano A. IIII. & Salluſtio CONSS.

III. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Creſconium Com. metallorum.

Perpenſa deliberatione duximus ſanciendum, vt quicumque exercitium metallorum vellet adfluere, is labore proprio & ſibi & reipublicæ commoda compararet. Itaque ſi qui ſponte confluxerint, eos laudabilitas tua octonos ſcripulos in balluca cogat exſoluere. Quidquid autem amplius colligere potuerint, fiſco potiſſimum diſtrahant, à quo competentia ex largitionibus noſtris precia ſuſcipient. Dat. IIII. Id. Decemb. Pariſis, Valentiniano & Valente A A. CONSS.

IIII. Idem A A. ad Germanianum Com. S. L.

Ob metallicum canonem, in quo propria conſuetudo retinenda eſt, quatuordecim vncias ballucæ pro ſingulis libris conſtat inferri. Dat. VI. Id. Ian. Rom. Lupicino & Iouiano CONSS.

V. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus A A A. Fortunatiano Com. R. P.

Nullam partem Romani orbis credidimus relinquendam, ex qua non metallarij, qui in colunt latebras, producantur, & quos domus noſtræ ſecreta retinent, & in conprehendendis eis inueſtigatores eorum rectores cōgruis auxilijs proſequantur. Dat. Prid. Kalend. Maij. Antiochiæ, Valentiniano N B. P. & Victore CONSS.

VI. Idem A A A. ad Probum P. P.

Si qua nauis metallarium ad Sardiniam tranſtulerit, gubernator ipſius, vel magiſter quinos pro ſingulis hominibus ſolidos cogatur inferre. Dat. Prid. Non. Iun. Martiatici, Valentiniano N B. P. & Victore CONSS.

VII. Idem A A A. ad Probum P. P.

Quemadmodum dominus noſter Valens per omnem orientē eos, qui ibidem auri metallum vago errore ſectantur, à poſſeſſoribus cunctis iuſſit arceri: ita ſinceritas tua vniuerſos per Illyricum & diœceſim Macędonicam prouinciales edicto conueniat, vt nemo quemquam Thracem vltra in poſſeſſionem propria putet eſſe celandum, ſed vt ſingulos potius regredi ad ſolum genitale conpellant, quos inde veniſſe cognoſcunt. Alioquin grauis in eum animaduerſio proferetur, qui latebram huiuſmodi hominibus poſt hæc interdicta præbuerit. Data XIIII. Kalendas April. Treu. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

VIII. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus, A A A. ad Senatum.

Poteſtatem eruendi vel exſecandi de priuatis lapidicinis iampridem per Macedoniam & Illyrici tractum certa ſub cōdicione permiſimus: ſed vobis, patres conſcribti, volentibus liberalius deferetur, ſuo vt quiſque ſumptu, ſuóque emolumento vectigalis operas & portorij damna non metuens pariat eam copiam, &c. Lecta in ſenatu. Id. Aug. Valente V. & Valentiniano A A. CONSS.

B

VIIII. Idem AAA. ad Vindicianum v.c. Vicarium.

Datis ad inluſtres viros præfectos Galliarum & Italię litteris, primùm metallarios præcipimus admoneri, ne eis nouelli ſtatuti, quod fuerat elicitum, priuilegio tranſeundi ad Sardiniam ſpes inproba blãdiatur. Deinde prouinciarum, quæ mari alluuntur, iudices ſcientes fieri, vt vniuerſorum nauigatio huiuſmodi hominum generi clauderetur: ita, vt ſi aurileguli transfretare temptaſſent, ſeueritate iudicis audaciæ ſuę ferrent digna ſupplicia. adficiendis etiam pœna cuſtodibus, ſi neglegentia nauigandi hiſdem copiam præbuiſſent, ita vt hæc non ſine periculo ſuo rectores prouinciarum neglegenda meminerint. Dat. XVIII. Kal. Septemb. Valente VI. & Valentiniano II. AA. CONSS.

X. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Floro P.P.

Cuncti, qui per priuatorum loca ſaxorum venam laborioſis effoſſionibus perſequuntur, decimas fiſco, decimas etiam domino repræſentent, cetero modo ſuis deſideriis vindicando. Dat. IIII. Kal. Septemb. Conſtantinop. Antonio & Syagrio CONSS.

XI. Idem AAA. Cynegio P.P.

Hij, quibus ad exercenda metalla priuata diues marmorum vena conſentit, excidendi exſecandíque iuxta legem dudum latam habeant facultatem, ita vt decima pars fiſci noſtri vtilitatibus, decima ei, cuius locus eſt, deputetur. Quidquid verò reliquum fuerit, id iuxta eiuſdem legis tenorem exercentibus cedat, habituris licentiam vendendi, donandi, & quò voluntas ſuaſerit, transferendi. Dat. III. Non. Octob. Conſtantinop. Richomere & Clearcho CONSS.

XII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Romulo Com. S.L.

Per annos ſingulos ſepteni per hominem ſcripuli largitionibus inferantur ab aurilegulis non ſolum in Ponticã diœceſi, verumetiam in Aſiana. Dat. XI. Kal. Mar. Conſtantinop. Arcad. A. II. & Rufino CONSS.

XIII. Idem AAA. Rufino P.P.

Priuatorum manus ab exercendo quolibet marmoreo metallo prohiberi præcipimus, vt fiſcalibus inſtantia locis liberior relaxetur. Si qui verò clandeſtino opere vetita deinceps exercere temptauerit, omne id, quidquid exciderit, iuri fiſci & publico vindicandum. Dat. Prid. Id. Feb. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

XIIII. Idem AAA. Paterno.

Quoſdam operta humo eſſe ſaxa dicentes, id agere cognouimus, vt defoſſis in altum cuniculis, alienarum ædiũ fundamenta labefactent; qua de re, ſi quãdo huiuſmodi marmora ſub ædificiis latere dicantur, perquirendi eadem copia denegetur, ne dum cautium ementita nobilitas, cum ædificiorum qualitate taxatur, & pretium domus, ne diruatur, offertur, non tam publicæ rei ſtudium quàm priuati cauſa videatur fuiſſe diſpendij. Dat. XVII. Kal. April. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque metallum dicentes ſub alienis ædificiis, quælibet ſaxa vel marmora effodienda crediderint, vt per eos fundamentorum firmitas incipiat vacillare, hiis [illegible] licentiam denegamus, nedum nobiliores lapides ſe quærere adſerunt, aut vendere, aut ſubuertere aliena fundamenta præſumant.*

xv. Imp. Theod. A. Maximino Com. s. l.

Metallarij, qui ea regione deſerta, ex qua videntur oriundi, ad exteriam migrarunt, indubitanter ad propriæ originis ſtirpem larémque reuocetur. Eorum autem earúmque progenies, qui ex domibus priuatorum eligere maluerunt conſortia nuptiarum, de qua inter fiſcum meum, & parentes ſuos æqua lance diuidatur: ita vt qui ſingulorum tantummodo filiorum probabuntur eſſe genitores, ex integro vnicis fiſco affectibus cedant in poſterum cunctis metallariorum condicionem neceſſario ſecuturis, quicumque ex ipſis & ex quocumque fuerint latere procreati. Qui verò metallica loca prædictæ obnoxia functioni emiſſe perhibentur, hiſdem proculdubio, quæ auctores eorum implere cõſueuerant, muniis ſubiacebũt. Nam de his qui ad cenſus annonarios tranſierunt, obſeruandum eſt, vt illi, qui ante quinquennium tantummodo nexibus priuatorum videntur inpliciti, ſine dubio ad originem propriam redire cogantur, ex æquo cum publicis fundis eorum ſubole diuidenda, & vnico filio metallariorum origini vindicando, omni tamen ceteris in futurum huiuſcemodi licentia arte præcluſa. Quòd ſi quis poſtea illud quod nunc prohibetur, fecerit: ſciat nullum exinde præiudicium fiſco eſſe generandum, etiamſi is, quem metallicum eſſe conſtabit, priuatis cenſibus ſuum nomen indiderit. Dat. v. Id. Iul. Conſtantinop. Victore v. c. CONS.

De murilegulis & gynæcariis & monetariis & baſtagariis. Tit. XX.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Bithynos.

Monetarios in ſua ſemper durare conditione oportet, nec dignitates eis perfectiſſimatus tribui, vel ducenæ, vel centenæ, vel egregiatus. Dat. XII. Kal. Auguſt. Gallicano & Baſſo CONSS.

II. Imp. Conſtantius A. ad Taurum P. P.

Quinque auri librarum multam exigatur, qui mancipium gynæcæi, quod celat, non intra Kal. Septemb. prodiderit. Dat. XIIII. Kal. April. Med. Datiano & Cereale CONSS.

III. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Germanum Conſularem.

Ingenuæ mulieres, quæ ſe gynæcæariis ſociauerint, ſi conuentæ denuntiatione ſollemni ſplendorem generis contuberniorum vilitati præferre noluerint: ſuorum maritorum conditione teneantur. Dat. IIII. Kal. Iul. Med. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

IIII. Idem A A. ad Auxonium P. P.

Quod ad præſens remedium pertinet, decimum animal baſtagariis pro reparatione præbeatur. Dat. Id. Decemb. Marcianop. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

V. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus A A A. Filematio Com. s. l.

Si quis vxorem de familiis conchylegulorum acceperit, ſciat condicioni eorundem ſe eſſe nectendum. Dat. IIII. Kalendas Iul. Treu. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

VI. Idem AAA. ad Modeſtum.

Opifices veſtis linteæ contexendæ in vſu erogationum noſtrarum operam dantes, ſollicitatos à plurimis eſſe cognouimus. Igitur & eos, pænes quos ſunt, & textores ipſos terna auri pōdo theſaurorum commodis inferre præcipimus. Quinetiam opifices ipſos textrinis linteæ veſtis vindicari conueniet. Quòd ſi aliquis detegetur in eadem inſolētia permanere, & iugiter opificem detinuerit: non iam multam, vt præterito tempore iuſſeramus, ſed proſcribtionem ſubire debebit. Dat. v. Kal. Iul. Modeſto, & Arintheo CONSS.

VII. Idem AAA. ad Filematium Com. s. l.

Qui aliquem ex familiis gynæcē rij in latebris habere conperti ſunt: quinque librarum auri damno ſubicientur. Dat. XII. Kal. Septembr. Ciliciæ, Modeſto & Arintheo CONSS.

VIII. Idem AAA. ad Tatianum Com. s. l.

Intra Kalendarum Auguſtarum diem, qui linteones retentare dicuntur, antiquis eos condicionibus reddant, aut ſe pro ingentis audacię contumacia quinis auri libris per ſingulos eorum pœnæ nomine ſciant eſſe feriendos: non minore circa eos etiam multæ cōminatione propoſita, qui obnoxios Scythopolitanos lyniſos publico canoni in poſterum ſuſcipere conabuntur. Dat. XIIII. Kal. Mart. Antiochiæ, Gratiano A. III. & Equitio CONSS.

VIIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. ad Eucherium.

Qui textrini noſtri mancipia occultatione celauerit: ternis libris auri pro ſingulorum hominum ſuppreſsione plectatur. PP. Kartha. III. Kal. Mar. poſt conſulatum Auxoni & Olybri.

X. Idem AAA. ad Heſperium PP.

Edicimus, ne qua mulier ſplendidioris gradus monetarij adhærēs conſortio, decus natiuæ libertatis amittat. Quòd ſi quam ab hac præceptione ſtatutū noſtræ perennitatis abduxerit: ea ſecundum auctoritatem ſenatuſconſulti Claudiani, vel legitima admonita conuentione diſcedat, vel ſi cōplexui monetarij putauerit inhęrendum, non ambigat ſe & liberis præiudicaturam, & eius condicioni eſſe nectendam. nihilominus autem & eas, quæ ante legem noſtrā monetariis videntur eſſe coniunctæ, placuit prædicto titulo conueniri, ſcientes niſi interdicta coniunctione diſceſſerint, mutaſſe ſe ſtatum. Si qua verò originalia ſeu colona poſſeſsionis alienæ ignaro domino, ſeu ſciente, monetario adſociabitur: hij conuenti mox iuri agrorum debitas perſonas retrahere feſtinent: vel de cetero ſciāt repetēdi facultatē, ſilentij ſui conhibentiā perdidiſſe. Sed vt monetario nullā necti volumus, ita & monetario patre ſuſceptas prohibemus extraneis copulari. Dat. Prid. Id. Mart. Aquil. poſt conſulatū Auxoni & Olybri.

XI. Idem AAA. Trifolio Com. s. l.

Aeternam fiximus legem, ne vmquam baſtagariis militiam vel ſuam deſerere liceat, vel aliam ſubreptiuam inpetratione temptare. Et tribuni, qui ſciētes huiuſmodi milites ad numerum receperint, per ſingulos baſtagarios ſingulas auri libras fiſco cogantur inferre. & ſuper hoc dedimus litteras ad inluſtres magiſtros vtriuſque militiæ. Dat. VIIII. Kalend. Aug. Heracleæ, Richomere, & Clearcho CONSS.

XII.

XII. Idem A A A. ad Principium P. P.

Si quis nauiculam functioni muricis & legendis conchyiis deputatam auſus fuerit vſurpare, duarum librarum auri inlatione teneatur. Dat. VI. Kalend. Octob. Aquil. Arcad. A. & Bautone CONSS.

XIII. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. A A A. Filometori Com. s. l.

Lotas in poſterum ſericablattæ ac mataxæ huiuſmodi ſpecies inferri præcipimus, viginti librarum auri condemnatione propoſita his, qui ſcrinium canonum tractāt, prioribus etiam eiuſdem officij, ſi ſtatuta cœleſtia à quoquam paſſi fuerint temerari. Dat. V. Kal. Iul. Conſtantinop. Arcad. A. VI. & Probo CONSS.

XIIII. Imp. Theod. A. & Valentinianus Cæſ. Maximino Com. s. l.

Murileguli, qui relicto adque deſpecto propriæ condicionis officio, vetitis ſe infulis dignitatum & cingulis pænitus denegatis muniſſe dicuntur: ad propriæ artis & originis vincla reuocentur. Ab illis autem, qui rebus eorum videntur inhiaſſe, quos in ſua origine permanere & ſollemnibus miniſteriis inſeruire manifeſtum eſt, omnia quæcumque conſtiterit, ex quocumque titulo poſſeſſa antiquis poſſeſſoribus reſtituātur. Quòd ſi alienigenæ detentatores oneribus condicionis externæ maluerint ſubiacere, quā reſtituere facultates, & futura deinceps agnoſcant munia ſibi eſſe ſubeunda, & de præterito, ſi qua ipſis poſſidentibus reliqua colliguntur, à ſemetipſis ſciant ſine aliqua excuſatione ſoluenda. Dat. XVII. Kal. Nou. Conſtantinop. Victore CONS.

XV. Idem A. & Cæſ. Maximino Com. s. l.

Hij, qui ex filiabus murilegulorum & alienæ originis patribus ſunt vel fuerint procreati, iura maternę condicionis agnoſcant. Dat. VIII. Kal. Iuñ. Theod. A. XI. & Valentiniano Cæſ. CONSS.

XVI. Impp. Theod. & Valentinianus A A. Acacio Com. s. l.

Si quis ex corpore gynæcuariorum vel lineariorum, ſiue lynifiariorum, monetariorum, ac murilegulorum, vel aliorum ſimiliū ad diuinas largitiones nexu ſanguinis pertinentium, voluerint poſthac de ſuo collegio liberari, non quoſcumque nec facile in locum proprium freti dexteræ triumphalis abſolutione ſubſtituant, ſed eos quos omnibus idoneos modis ſub ipſis quodammodo ampliſſimæ tuæ ſedis obtutibus adprobarint. Ita tamen, vt is qui ab huiuſmodi cōdicione iuxta formam cælitus datam beneficio principali fuerit abſolutus, vniuerſam generis ſui proſapiam in functionem memorati corporis permanentem cum omnibus eius qui abſoluitur rebus obnoxiam largitionibus ſacris futuram eſſe non dubitet. Dat. VII. Kal. Mar. Conſtantinop. D D. N N. Theod. XII. & Valentiniano II. A A. CONSS.

XVII. Idem A A. Valerio Com. s. l.

Placet ſi conchyliolegulorum filiæ condicionis alienæ nubſerint viris, qui ex ipſis fuerint procreati, ab eo tempore nexum maternę adſcribtionis agnoſcant, ex quo promulgatā ſuper hoc cognouerint legem. De his verò, quos ante eam natos eſſe conſtiterit, huiuſmodi forma ſeruetur, vt ſiue conchyliolegulorum, ſeu adſcribtorum progenies fuerit colonorum, paternam rantùm cōdicionem ſequantur. Si qui verò poſt legē aut patre cōchyliolegulo geniti probabuntur,

aut matre,memoratæ adſcribtioni obnoxios ſe eſſe non ambigant. Dat.x.Kal. April.Conſtp.Hierio & Ardabure CONSS.

XVIII. Idem A A.Apollonio Com.s.L.

Quoniam trecentas pæne libras blantæ ſericæ clandeſtina fucatione, non ſine læſæ maieſtatis crimine coloratas,& adæratum conchylij non minimum pondus,patefactum eſt,quæſtione prodēte,quibus ſollemniter artibus, quibus conſciis,ac miniſtris metaxa tinguebatur,cum priuata & fiſcalis æqualiter publico murice tinguebatur,purpuræ nundinas,licet innumeris ſint conſtitutionibus prohibitæ,recenti quoque interminatione vetamus,& diſpoſitione inluſtris memoriæ Syneſij reuocata,quę perperam infirmata eſt ab inluſtri memoriæ Aniſio,à quo ſubreptum nobis eſt veritate celata ſeptimum de ſcrinio canonum,quintum de ſcrinio tabulariorum ad baſia Fœnicis per certum tempus mitti præcipimus, vt fraus omnis eorum prohibeatur ſollertia timentium,ne quæſitis multo ſudore ſtipendiis careant, etiam viginti librarum auri condemnatione propoſita. Dat.VIII.Id.Mar.Conſtp.Iſidoro & Senatore CONSS.

De veſtibus oloueris & auratis. Tit. XXI.

I. Impp.Valentinianus,& Valens A A.Archelao Com.s.L.

AVratas ac ſericas paragaudas auro intextas tam viriles, quàm muliebres priuatis vſibus contexere conficereque prohibemus,ſed gynæceis tantùm noſtris fieri præcipimus. Dat.v.Nōn.Iul.Nebiodumi. Acc. XV. Kalendas Auguſt.Marciano p.Valentiniano NP.P.& Victore CONSS.

II. Imppp.Gratianus,Valentinianus,& Theod A A A.Floro P.P.

Nemo auratas habeat,aut in tunicis,aut in lineis paragaudas.Non enim leui animaduerſione plectetur,quiſquis vetito ſe,& indebito non abdicarit indutu. Dat.III.Kal.April.Conſtantinop.Antonio & Syagrio CONSS.

III. Imp.Theod.A.Maximino Com.s.L.

Temperent vniuerſi,qui cuiuſcunque ſunt ſexus,dignitatis,artis,profeſſionis & generis,ab huiuſmodi ſpeciei poſſeſſione,quę ſoli principi eiúſque domui dedicatur.Nec pallia tunicáſque domi,quis ſerica contexat aut faciat, quæ tincta conchylio nullius alterius permixtione ſubtexta ſunt.proferantur ex ædibus,tradantúrque tunicæ & pallia ex omni parte texturæ, cruore infecta conchylij,nulla ſtamina ſubtexantur tincta conchylio, nec eiuſdem infectionis arguto pectine ſolidanda fila decurrant,reddenda ærario olouera veſtimēta protinus offerantur:nec eſt,vt quiſquam de abiurata pretio conqueratur.quia ſufficit calcatæ legis inpunitas,nec vacet illi curare de quæſtu,cui ſua ſalus eſſe non debet in pretio. Ne quis verò hunc huiuſmodi ſuppreſſione in laqueos nouæ conſtitutionis incurrat: alioquin ad ſimilitudinem læſæ maieſtatis periculum ſuſtinebit. Dat.XVII.Kal.Febr.Conſtantinop.Victore v.c. CONS.

De fabricenſibus. Tit. XXII.

I. Imppp.Valentinianus,Valens,& Gratianus A A A.Tatiano Com.s.L.

CVm ſenæ per tricenos dies ex ære, tam aput Antiochiam, quàm apud Conſtantinop.à ſingulis barbaricariis caſſides,ſed & bucculę tegerentur, octo verò aput Antiochiam caſſidas totidémque bucculas per dies

dies triginta,& tegerent argento & deaurarent,apud Conſtantinop. autem tres ſolas ſtatuimus,vt Conſtantinop li quoque non octonas ſinguli caſſidas per tricenos dies,ſed ſenas ſi pari numero bucculatum auro argentoque condecorent. Dat.v.Id.Mar.Antiochiæ,Gratiano A.III.& Equitio CONSS.

II. Imppp.Valentinianus,Theod.& Arcad.AAA.Tatiano P.P.

Omnibus fabricis non pecunias pro ſpeciebus,ſed ipſas ſpecies ſine dilatione inferri in perpetuum ſeruanda hac forma præcipimus, vt venæ nobiles, & quæ facile deducatur ignibus ſeu liqueſcat ferri materies,præbeatur, quò promptius adempta fraudibus facultate, commodo publico conſulatur. Dat.XV.Kal.Nou.Theod.A.II.& Cynegio CONSS.

III. Idem AAA.Rufino Magiſtro officiorum.

Primicerium fabricæ poſt biennium non ſolùm vacatione, verum etiam honore donari præcipimus, ita vt inter protectores adoratutus æternitatem noſtram ſuo quiſque tempore dirigatur. Dat.VIII.Id.Mar.Med. Valentiniano A.IIII.& Neotherio CONSS.

IIII. Impp.Arcad.& Honor AA.Oſio Magiſtro officiorum.

Stigmata,hoc eſt, nota publica fabricenſium brachiis ad imitationem tironum infligatur,vt hoc modo ſaltem poſſint latitantes agnoſci his qui eos ſuſceperint,vel eorum liberos ſine dubio fabricæ vindicandis, & qui ſubreptione quadam declinandi operis,ad publicæ cuiuſlibet ſacramenta militiæ tranſierunt. Dat.XVIII.Kal.Ian.Conſtp.Honor.A.IIII.& Eutychiano CONSS.

V. Idem AA.Anthemio Magiſtro officiorum.

Si quis poſthac fabricenſem admiſerit procuratorem,vel cultorem ſui prædij detinuerit,conductorémve ſuſceperit rei, quam contra vetitum fabricenſi crediderit iniungẽdam,proprietate priuetur,ea videlicet fiſcalibus calculis ſocianda.Ipſe verò fabricenſis qui contraxerit legis offenſam, multæ duarum librarum autiferiatur. Dat.III.Kal.Augu. Conſtantinop.Honor. A.VI. & Ariſteneto CONSS.

VI. Impp.Honor.& Theod.AA.Anthemio P.P.

Si quis conſortium fabricenſium crediderit eligendum in ea vrbe qua natus eſt,vel in qua domicilium conlocauit, his quorum intéreſt conuocatis primitus acta conficiat,ſeſe doceat non auo,non patre curiali progenitum,nihil ordini ciuitatis debere, nulli ſe ciuico muneri obnoxium, atque ita demum geſtis confectis vel apud moderatorem prouinciæ,vel,ſi is abſit,apud defenſorem ciuitatis,ad militiam quam optauerit ſuſcipiatur. Quod ſi abſque hac cautione quiſpiam ad fabricenſium conſortium obrepſerit, ſciat ſe ad ordinis cui debetur patriæque ſuę munera eſſe reuocandum:ita vt nulla eum nec temporis,nec ſtipendiorum prærogatiua defendat. Dat.XV.Kal.Iuñ.Conſtantinop.Honor. VIIII.& Theod.V.AA. CONSS.

De claßicis. *Tit. XXIII.*

I. Impp.Valentinianus & Valens AA.Auxonio P.P.

CLaſſem Seleucenam, aliáſque vniuerſas ad officium, quod magnitudini tuæ obſequitur, volumus pertinere, vt claſſicorum numerus ex incenſetis vel adcreſcentibus conpleatur, & Seleucena

ad auxilium purgandi Orontis aliáſq; neceſſitates Orientis comiti deputetur. Data indictione XII.

De his, qui cum diſpenſatore contraxerunt. *Tit. XXIIII.*

I. Imppp. Valentinianus & Valens AA. ad Probum P.P.

SI quis ab exactoribus tabulariis, arcariis, officiiſue rationum vel alio cui fiſcalium theſaurorum tutela mandetur, fenebrem pecuniam ſumpſerit, detectus in eodem ad quadrupli pœnam ex hac auctoritate teneatur. Dat. IIII. Id. Mart. Treu. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Palladio Com. S.L.

Sciant omnes neque dandi neque accipiendi mutuo ex largitionibus ſacris auri parere cuiquam facultatem. Quòd ſi quis aurum ex noſtro ærario priuatis cõmodis profuturũ occultè aut cautionis aut ſpõſionis fide, vt debitor redditurus, acceperit, ablatis bonis omnibus perpetuæ deportationis ſubdetur exilio. Is etiam qui ex memoratis theſauris ſub ſpecie publici creditoris aurũ cuiquam commodarit, ac dederit, capitali ſubſtantia ſubiugetur. Dat. XII. Kal. Aug. Heracleę, Eucherio & Syagrio CONSS.

III. Idem AA. Palladio Magiſtro officiorum.

Aurum quod à prouincialibus ſine cunctatione perſoluitur, nundinatione conſumitur. Pœnis itaque ſe vltimis quicumque harum machinatores prædarum detegi prodíque potuerint, ſe nouerint ſubiugandos: niſi dimenſo itineris ſpatio ſuſceptum à prouinciali officio aurũ traditum ſacris largitionibus nuntiarint. Inſuper ſi decem vltra diebus aurum quod percurſo itinere potuerit inferri detentum, vel à proſecutoribus, vel à palatinis fuerit deprehenſum, binarum ex toto centeſimarum inlationi ſe ſentiant obligatos. PP. Prid. Kal. Decem. Byrito, Eucherio, & Syagrio CONSS.

De priuilegiis domus Auguſtæ. *Tit. XXV.*

I. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Anthemio P.P.

AD omnem fraudem amputandam, procuratores per ſingulas quaſque prouincias nobiliſſimarum puellarum filiarum mearum apud fidem geſtorum preſentibus cenſualibus ac principalibus, quos huius imminutionis oneribus premi non dubium eſt, exponant numerum iugorum ad memoratarum domus † pertinentiũ, & pro eo tantùm inluſtribus priuilegiis ac debitis potiantur, ita vt ex veri fide breuibus præbitis & à rectoribus prouinciæ mox relatis, quæ eos excuſare debere conueniat, conlatis rationibus cognoſcant. Dat. Kal. Decemb. Conſtantinop. Arcad. A. VI. & Probo V.C. CONSS.

† χ. domuũ ius

De conductoribus & hominibus domus Auguſtæ. *Tit. XXVI.*

I. Impp. Theod. & Valentinianus AA. Baſſo P.P.

COnductores hominéſue auguſtiſſimæ domus noſtræ nullum cuiuſlibet nomen militiæ vſurpent, nullius cingulo dignitatis vtantur, ne ex hoc ſibi erigendi ſupercilij faſtus ſacro nomini noſtræ

pietatis

pietatis oriatur inuidia:ſed quotiens de cauſa ad domũ regiam pertinente aliquid quæſtionis emergit,nõ aliter quàm ex legum ordine quibus ſimiliter omne hominum genus tenetur,vel excipiant, vel inferant actionem,nec aliorum litigatorum negotio intercedant,nec ſententiam iudicantum aut inlicito patrocinij ſui fomite iura conturbent,nullíque exſecutionis ſuæ turbulentum miniſterium audeant commodare.non priuatis ſe negotiis, non publicis miſceant, nec quieſcentem domum delatio vlla ſollicitet,ne eos inconſultæ pertinaciç ſerò pœniteat. Dat.Prid.Noñ.Mart.Raũ.Theod.XII.& Valentiniano II. A A. CONSS.

II. Idem A A.ad Senatum Vrb.Romæ. Poſt alia.

Conductores domus noſtræ ab omni militiæ priuilegio ſubmouemus. Viuant æqua ſorte cum ceteris,nec vmquam ſi ratio poſcat examinis ſeueritatem iudiciariam, vllo cinguli fruſtrabuntur obiectu, ſed potiùs pari diſceptationis euentu in omnibus cauſis legibus ſeruiant,quibus tenentur & principes. Dat. III.Noñ.Ianuar.Romæ.D D.NN.Theod.XII.& Valentiniano II.A A.CONSS.

CODICIS THEODOSIANI LIBER VNDECIMVS.

De annona & tributis. Tit. I.

I. Imp.Conſtantinus A.ad Proclianum.

PRAETER priuatas res noſtras,& eccleſias catholicas,& domum clariſſimæ memoriæ Euſebij exconſule,& ex magiſtro equitum,& peditum,& Arſacis regis Armeniorum,nemo ex noſtrà iuſſione præcipuis emolumentis familiaris iuuetur ſubſtantiæ. Datianus enim v.c.patricius,qui hanc olim gratiam fuerat cõſecutus, auferri ſibi id cũ tanta inſtantia depopoſcit, cum quanta alij poſcere conſueuerunt.Ideoque omnes penſitare debebunt,quæ manu noſtra delegationibus adſcribuntur, nihil amplius exigendi.Nam ſi qui vicarius aut rector prouinciæ aliquid iam cuiquam crediderit remittendum, quod aliis remiſerit, de propriis dare facultatibus compelletur. Dat.XV.Kal.Iul.Conſtantinop. Conſtantino A.IIII.& Licinio IIII.CONSS.

II. Idem A.ad Aelianum Proc.Afric.

Poſſeſſores cũ ſatisfecerint publicæ conlationi, cautiones ſuas ad tabularios publicos deferant, vt eas tabularij ſiue ſexaginarij periculi ſui memores ſuſcipiant

piant à conlatoribus ipſas ſpecies quæ debentur ex horreis ſuis ad ciuitates ſingulas per menſes ſingulos perlaturis: ne inlatio tributorum ex ſolis apochis falſis vel imaginariis cognoſcatur, & cetera. Dat. Kal. Nou. Treu. Constantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

III. Idem A. Gregorio P. P.

Manu propria iudices vniuerſi periculo ſuo annonarias ſpecies & cetera, quæ indictione penduntur, definitis quantitatibus & conprehenſis modis facta adſcribtione deſignent: cuius obſeruantiæ illa erit commoditas, vt poſt ſucceſſionem quoque eorum facilè requiratur, an exactores, vltrà quàm oportuit, de fortunis prouincialium aliquid exculpere voluerunt. Dat. VII. Id. Octob. Nepotiano & Facundo CONSS.

IIII. Imp. Conſtantius A.

Si quis ab emphyteuticariis ſeu patrimoniali poſſeſſore priuati iuris quippiam comparauerit, cuius ſubſtantia alias poſſeſsiones ſuſtentare conſueuerat, & ſuccisis quaſi quarũdam virium neruis reliquam lababuntur, earum poſſeſſionum onera ſubiturus eſt, quæ pænes diſtractores inutiles permanebunt. Dat. VIII. Id. Decemb. Theſſal. Feliciano & Titiano CONSS.

V. Idem A. ad Vlpianum.

Omnes omnino ad oblationem pecuniarum oportet vrgueri. Lege enim noſtra ſignatum eſt neceſſe extraordinaria nec vocari, quæ ſpecialiter à prouincialibus deuotiſſimis conferenda ſunt. Dat. III. Non. Feb. Conſtantio A. II. & Conſtante CONSS.

VI. Impp. Conſtantius & Conſtans A A. Ordini Cæſinatium.

Vinum, quod ad cellarij vſus miniſtrari ſolet, cuncti Italiæ poſſeſſores iuxta ſtatutum Conſtantij fratris mei conparent. Quod vt fieri faciliùs poſſit, ab omnibus Italis noſtris conferatur pecuniæ quantitas ea, quam Rufini viri clariſſimi & inluſtris præfecti prætorio parentis amicique noſtri moderatio dandam eſſe cenſuerat, Dat. XI. Kal. Iuñ. Med. Conſtantio VII. & Cõſtante III. A A. CONSS.

VII. Idem A A. ad Senatum.

Conpertum eſt pro colonis profugis ad exſoluenda vos fiſcalia conueniri. Iubemus igitur ſi nihil ex eorundem terris ſenatorum quemquam poſſidere conſtiterit, vt nulla cuiquam penſitandi pro his, qui aufugerint neceſsitas imponatur. Dat. V. Noñ. Maij. Tauro & Florentio CONSS.

VIII. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Symmachum P. V.

Nemini aurum pro ſpeciebus vrbis Romæ liceat exigere de futuro. Dat. Id. Iuñ. Naiſsi, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VIIII. Idem A A. ad Mamertinum P. P.

Tabulariorum fraudes ſe reſecaſſe per ſuburbicarias regiones vir clariſsimus Anatolius conſularis miſſa relatione teſtatus eſt: quòd pabula, quæ hactenus ex eorum voluntate atque arbitrio ad mutationes mãſionéſque ſingulas animalibus curſui publico deputatis repente atque inprouiſè ſolebant conuehi, nunc ir conſilio, ratione tractata, pro longinquitate vel moleſtia itineris ab vnoquoque oppido, certo ac denunciato tẽpore deuehi ordinauit: ꝙ iubemus, vt etiam

per

per omnes Italię regiones pari ratione ſeruetur. Dat.Prid.Non.Mar.Treu.Valentiniano & Valente A A.CONSS.

x. Idem A A.ad Dracontium Vic.Afric.

Omnes, qui per Africam opulentas deſertáſue centurias poſſident, ad integrum profeſſionis modum neceſſitati publicæ ſatisfaciant. Dat.XVI.Kal.Iun. Med.Valentiniano & Valente A A.CONSS.

XI. Idem A A.ad Dracontium.Vic.Afric.

Pro loco ac proximitate poſſeſſionum annona ad limitem tranſuehatur:quę iuſſio haut difficile capit effectum,ſi tabularij metu præſentium tormẽtorum à conſuetis fraudibus arceantur. Dat.XV.Kal.Iul.Med.Valentiniano & Valente A A.CONSS.

XII. Idem A A.ad Fauentium.Vic.Ital.

Quiſquis ex deſertis agris veluti vagos ſeruos liberalitate noſtra fuerit conſecutus,pro fiſcalibus penſitationibus ad integram glebæ profeſſionem,ex qua videlicet ſerui videantur manere,hebeatur obnoxius.Id etiam circa eos obſeruari volumus,qui ex huiuſmodi fundis ſeruos ad poſſeſſiones ſuas trãſire permiſerint,etiam ſi militares viri aliquos ex his pænes ſe retentant, conueniendi primitus ſunt,vt aut reſtituant,quos perperam petiuerunt,aut ſciant pro tributis obnoxios ſe futuros. Dat.Prid.Kal.Aug.Med.Valent.& Valẽte A A.CONSS.

XIII. Idem A A. ad Dracontium Vic.Afric.

Placuit per ſingulos quoſque annos reliqua eorum,qui Romæ conſiſtentes in Africa poſsident miſsis breuibus indicari,eoſdémque compelli, vt procuratores inſtructos ad officium tuę ſinceritatis pro celebranda ſolutione tranſmittant.Vt autem nihil de tranſmiſsione ac peruectione obſcuritatis oriatur,tabularios præfecti annonæ Afric.ſed & Vrb.Romæ ad officium,quod ſolleptiæ tuæ paret,deduci præcipimus,conlaturos apud acta quid tranſmiſſum, quid peruectum ſit:cuius rei indicia manere & perferri ad ſcrinia noſtra debebũt, eo nihilominus curando,vt plena inſtructio ad officium inluſtris præfecturæ pretorianæ deferatur. Dat.XV.Kal.Nou.Pariſis,Acc.XV.Kalen.Feb. Karthag. poſt Conſ.Valentiniani & Valentis A A.

XIIII. Idem A A.ad Modeſtum P.P.

Pænes quos fundorum dominia ſunt pro his colonis originalibus, quos in locis hiſdem cenſos eſſe cõſtabit, vel per ſe,vel per actores proprios, recepta cõpulſionis ſollicitudine,implenda munia functionis agnoſcãt. Sanè quibus terrarum erit quantulacumque poſſeſsio, qui in ſuis conſcripti locis proprio nomine libris cenſualibus detinentur,ab huius præcepti commonitione diſcernimus.Eos enim conuenit propriæ commiſſos mediocritati annonarias functionet ſub ſolito exactore cognoſcere. Dat. Kal. Maij. Conſtantinop. Gratiano A. & Dagalaiſo CONSS.

XV. Idem A A.ad Probum P.P.

Vnuſquiſque annonarias ſpecies pro modo capitationis & ſortium prębituris(per quaternos menſes anni curriculo diſtributo)tribus vicibus ſummã conlationis implebit.Si verò quiſque vno tempore omnia ſua debita optat expendere,proprio in adcelerandis neceſſitatibus ſuis vtatur arbitrio. Dat.XIIII.Kal. Iun.Remis,Gratiano & Dagalaiſo CONSS.

INT.

INTERPRETATIO. *Iſta lex hoc præcipit, vt in inferendo publicis horreis tritico, quod debet poſſeſſor pro rata canonis ſui tribus illationibus, id eſt, quaternis mẽſibus ſingulas debitorum partes acceleret, vt per annum ſumma debiti canonis impleatur. Erit autem in ipſius arbitrio, ſi celerius potuerit debita frumenta conuehere.*

XVI. Idem AA. ad Dracontium.

Prouinciales noſtri tributa fiſcalia per anni curriculum tripertita ſatisfactione reſtituant. Dat. VIII. Kal. Nou. Nicomediæ, poſt conſulatum Gratiani A. & Dagalaifi.

XVII. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Creſcentem. Vic. Afric.

Heredes ſcribti etiam pro minus idoneis fundis fiſcale onus cogantur agnoſcere: vel ſi renuntiandum hereditati putent, cedant his omnibus rebus, quas ex hiſdem bonis quocumque titulo & iure perceperint. Dat. IIII. Id. Iul. Contionaci, Gratiano A. II. & Probo CONSS.

INTERPRETATIO. *Hij qui heredes teſtamento ſcripti ſunt, hereditariorum agrorum onus, id eſt, tributum cogantur agnoſcere. Quod ſi hereditatem ſibi damnoſam credunt, cedant hiis omnibus rebus, quæ eis de hac ipſa hereditate poterant prouenire.*

XVIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theod. AAA. ad populum.

Quiſquis poſſeſſor, aut maximæ dignitatis, aut infimæ annonæ vrbis æternę annuam penſitationem ſoluendo moram dilationis adtulerit, eius anni atque indictionis exordio, quæ nouum denuo annonæ commeatibus poſcit obſequium, duplum protinus etiam graui coactus incommodo reſtituere cogatur; aut ſi forte non profecerit, etiam geminati debiti in adcceleranda ſolutione correctio quadrupli deinceps etiam proprij dilapidatione patrimonij veſtræ liberorúmque veſtrorum alimoniæ profuturis ingratus & degener ciuis exſoluat. Dat. VII. Kal. Ianuar. Aquil. Syagrio & Eucherio CONSS.

XVIIII. Idem AAA. Poſt alia.

Id quod in titulis debitis ſub præſtatione confertur auraria, non aliter niſi ſcientibus defenſoribus detur, quo ſub eorum conſcientia (ſicut & ante præceptum eſt) ſoluantur debita, ſecuritatéſque reddantur, cuſtodita ſanctione emiſſæ primitus legis, quo apocharum vel ſecuritatum, quæ reſtituentur, digeſta ſignatio cùm à ſuſceptoribus dabitur, & formam indictionis teneat, & manifeſtationem eius, quæ fuerit exacta, præſtationis oſtendat. Dat. Prid. Kal. Feb. Byritho, Richomere & Clearcho CONSS.

XX. Idem AAA. ad Principium P.P.

In fraudem annonariæ rei, ac deuotionis publicæ elicitum damnabili obreptione reſcriptum manifeſtum eſt vires non poſſe ſortiri. Circa omnes igitur par atque æqualis inlationis forma teneatur. Dat. VIII. Kal. Octob. Aquil Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

XXI. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Cynegio P.P.

Nemo poſſeſſorum ad inſtruendas manſiones vel conferendas ſpecies exceptá limitaneorum annona longiùs delegetur: ſed omnis itineris ac neceſſitatis habita ratione. Dat. X. Kalendas Ianuar. Conſtantinop. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

XXII. Idem AAA. Cynegio P.P.

Mediterraneæ ciuitates antea maritimis & maritimæ mediterraneis onerabantur expenſis, vt plus haberet diſpendij tranſlatio, quàm deuotionis inlatio. Hoc non ſolùm in præſens, verum etiam in poſterum prohibemus ea lege, vt ſe vltimo nouerint ſupplicio puniendos, qui iſta commiſerint. Dat. III. Non. Septemb. Valentiæ, Honor. Nob. P. & Euodio CONSS.

XXIII. Imppp. Theodoſius, Arcadius, & Honorius AAA. Rufino P.P.

Ærariæ præſtationis adiectio quam citra priſcam conſuetudinem prouincialium humeris Tatianus inpoſuit, à cunctis penitus ſalubri moderatione remouenda eſt. Dat. prid. Id. Iun. Conſtantinop. Theodoſio A. IIII. & Abundantio CONSS.

XXIIII. Impp. Arcadius & Honorius AA. Ennoio ſuo Sal.

Textrinis vel gynecčis ex more à corporatis Karthaginis ſpecies ſolitas præſtari cognouimus, ſed inmodica pro hiſdem reddi pretia, quod in diſpendium nolumus fieri corporatorum: atque ideo ſublimitas tua pretiorum modum ſtatuat. Dat. XII. Kal. Ian. Mediol. Olybrio & Probino CONSS.

XXV. Idem AA. Mineruio Com. R. P.

Obſiſtere commodis publicis & ſtatutis neceſſitatibus non poſſunt priuilegia dignitatum, vnde vt quiſque prędij emolumenta conſequitur, ſi non euoluto anni ſpatio intra ſex menſes omnem, cui eſſe conſtrictus dicitur, reliquorũ intulerit cumulum, ad ipſos qui ſunt domini prędij, exactionem volumus pertinere. PP. in programmate Vari viri clariſſimi vicarij vrb. Rom. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

XXVI. Idem AA. Vincentio P.P. Gall.

Omni amoto priuilegio beneficiorum, poſſeſſores ſublimitas tua præcipiet vniuerſos muneribus adſtringi, earum ſcilicet prouinciarum ex quibus orta querimonia eſt, aut in quibus hæc retinendę plebis ratio adſeribióque ſeruatur: nullum gratia releuet, nullum iniquę partitionis vexet incommodum: ſed pari omnes ſorte teneantur. ita tamen vt ſi ad alterius perſonam transferatur prędium, cui certus plebis numerus fuerit adſcribtus, venditi onera nouellus poſſeſſor conpellatur agnoſcere: cum plebem conſtet non tam in omnibus prędiis adſcribendam, neque auferendam ab eo, cui ſemel poſthac deputata fuerit &c. Dat. XIIII. Kal. Iul. Med. Theodoro V.C. CONS.

XXVII. Idem AA. Saluino Com. R. P.

Opulentos, quos annua ſolutione debitas inferre cõuenerat penſiones, cum eo quod reſedit indebitum, quadruplum iubemus inferre. hij verò, quos forte mediocritas à contumacię huius excuſat inuidia, ſimplam debiti ſummam omni maturitate redhibere cogantur. quos tamen oportuerat pro media ſaltem prę ceptionis cõdemnatione retineri, qui ad ſoluenda rei noſtrę debita extiterunt. Dat. Id. Nou. Rau. Stilichone & Aureliano CONSS.

XXVIII. Idem AA. Pompeiano Proconſ. Afric.

Veterani terras cenſibus obligatas, vt cognouimus, vindicarunt, pro quibus tributum ſoluere dedignantur. Quoſcunque igitur inſertas cenſibus terras tenere fuerit deprehenſum, ilico ad ſoluenda tributa conpelli pręcipimus. Dat. prid. Kal. Ian. Med. Stilichone & Aureliano CONSS.

XXVIIII. Idem AA. Prouincialibus prouinciæ proconſularis.

Perpenſa cura ſtatuimus, vt non amplius vobis aliquid extra ordinem indicetur, quàm rei annonatiæ neceſſitas, ac deuotio poſtularit. Si quid verò de eodem modo diuerſarum ſpecierum potuerit redundare, futuræ iuſſimus inlationi proficere, ſcilicet vt in locis propriis conlata frumenta poſſeſſor dependat, vt vicenis ſolidis, qui in præteritum pro equis curatoriciis petebantur, duo ſolidi detrahantur, ita vt proconſularis Numidię cognoſcat octonos & denos ſolidos pro ſingulis equis debere perſoluere. Byzaceni etiam Tripolitaniq́ue cognoſcant quinos denos pro ſingulis equis ſe debere præſtare. ſportularum autem nomine, quę comiti ſacri ſtabuli pręſtabantur, nihil pęnitus inferendum. Dat. prid. Kal. April. Med. Vincentio, & Frauito CONSS.

XXX. Imppp. Arcadius, Honorius, & Theod. AAA. Sapidiano Vic. Afric.

Super mutando canone à quolibet inpetrata reſcribta vacuentur: & ſi quid deinceps auſus fuerit, quæ prohibemus, poſtulare, in duplum teneatur obnoxius. Nam cum in priuatis cauſis quæ contra leges fuerint elicita, caſſentur: rectiùs in publicis negotiis quæ aduerſum vetera decreta extorta fuerint, ſubmouemus. Dat. prid. Non̄. Septemb. Altino, Arcadio A. VI. & Probo CONSS.

XXXI. Impp. Honor. & Theod. AA. Seleucho P.P.

Poſſeſſor Africanus pro deſtitutis poſſeſſionibus cogetur tributa dependere: quod ne accidat, hac definitione ſancimus, nullum poſſeſſorem neque munificum prædium pro alienis debitis, vel deſtitutione eſſe detinendum. Neque eorum prędiorum depectione † pręgrauari, quæ ex hiſdem bonis, quæ retinēt, nequaquam eſſe monſtrantur: ne vllis præſtigiis atque commentis exactio mutiletur. Electos igitur inſpectores iam nunc cēſuimus eſſe mittendos, vt eorum relatione integro canoni & inlibatę penſitatione ſollemni, quatenus prouideri debeat, æſtimetur. Dat. Prid. Kal. Feb. Rau. Honor. VIII. & Theod. V. AA. CONSS.

† 7ς. defectione

XXXII. Idem AA. Euchario Proconſ. Afric.

Inlationem omnem auri vel argenti à poſſeſſoribus in Karthaginienſi vrbe poſcendam eſſe decernimus, in qua oportunitas eſt (ſi deprędator fraudium pareat) iudicis adeundi, ne cui ſit facultas apochas abnegari, cum deuotio cognitori potuerit aperiri, ſcilicet remotis omnibus, qui ad exactionem prouincialiū exquiſita lucra captare feſtinant. Dat. prid. Kalen. Mart. Rau. Honorio VIIII. & Theod. V. AA. CONSS.

XXXIII. Imp. Theod. A. Iſidoro P.P. Illyrici.

Id ab vnaquaque prouincia cenſuimus expetendum, quod ab hiſdem nuper eſſe promiſſum tua ſublimitas indicauit. Vt verò nullus deceterò ad poſſeſſiones eorum (quod maximè reformidant) inſpector accedat, Macedonum reliqui exemplum ſecuti medię quantitatis, vt obtuliſſe noſcuntur, tributa ſuſcipiant. Sed Achiui, qui proteſtati ſunt nihil à ſe vltra tertiam partē poſſe conferre, illud exſoluant, ad quod ſe indubitanter fore idoneos pollicentur. Quæ diſpoſitio in perpetuum obſeruanda, initio indictionis octauæ congruum ſumere debebit exordium, ſacroſancta Theſſalonicenſis eccleſia ciuitatis excepta: ita tamen vt apertè ſciat proprię tantummodo capitationis modum beneficio mei numinis ſubleuandum: nec externorum grauamine tributorū rem-

publicam

publicam eccleſiaſtici nominis abuſione lędendam. Dat. vi. Id. Octob. Conſtantinop. Victore v.c. CONS.

xxxiiii. Impp. Theodoſius, & Valentinianus A A. Celeri ſuo Sal.

Numquam pro diſſimulationę iudicum conpulſore aut opinatore Africanus poſſeſſor mittatur in prædam: ſed quattuor menſium ab edicti publicati die indutiis datis, aurum à poſſeſſore capitolio ſtudio ſpontaneæ deuotionis ſancimus inferri. Vltra id tempus ſi tarditas adferatur, tunc militi debiti poſtulati delegandam eſſe rationem, quæ pietatem noſtram viri ſpectabilis bubuli comitis & legati decernere coegit eloquium. Dat. v. Kalend. Mart. poſt conſ. Felicis, & Tauri.

xxxv. Idem A A. Voluſiano P.P. Poſt alia.

Ne prouinciales (ad quorum vtilitates ſpectat omnis hæc noſtra prouiſio) à deuotione reuocet nimia ſecuritas & ſoluendi voluntas, ceſſent neceſſitates, ſubmota ea quæ noſtro ęrario penſitantur, hac ratione diſſoluēnt, vt omni modo antè, quàm elabatur indictio, annua tributa gratus beneficiis noſtris poſſeſſor exſoluat. Si quis verò ſolutionem voluerit in tempora longiora differre, hunc prouinciæ rector omni exactionis aceruitate conpellat, & cetera. Dat. xvi. Kal. Mar. Rau. poſt conſ. Felicis, & Tauri.

xxxvi. Idem A A. Flauiano P.P.

Excepto patrimonio pietatis noſtræ (cuius quidem reditus neceſſitatibus publicis frequentiſſime deputamus) vniuerſos poſſeſſores functionis in canonicis & ſuperindictitiis titulis abſque vllius beneficij exceptione agnoſcere oportere cenſemus. Igitur tua ſublimitas pragmatici noſtri ſtatuta cuſtodiens indifferenter cunctum poſſeſſorem, obnoxium videlicet publicę functioni, ad ſubeunda deſignatione diſtributa conpellet. Dat. iii. Kalen. Maij. Rau. Baſſo & Antiocho CONSS.

xxxvii. Idem A A. Dario P.P.

Præteritis vtcumque impetrata ſunt in ſuo ſtatu manentibus, quoniam munificentiam principalem nefas eſt reuocari in poſterum (excepto Cyro reuerentiſſimo Afrodiſienſium ciuitatis epiſcopo, cuius tanta ſunt merita, vt etiam contra generalem huiuſmodi ſanctionem ſpeciali beneficio perfrui non vetetur) quicumque per adnotationem noſtram in auro voluerit tributa dependere, communicata ęſtimatione quinquennij ſterilitatis ac fecunditatis, pro foro rerum venalium habita ratione, ex eadem ſumma, quę ejuſdem quinquennij perpenſis frugibus colligitur, partem quintam pro annis ſingulis ſoluere conpellantur. Dat. v. Kal. Septemb. Apameę, Iſidoro & Senatore CONSS.

Tributa in ipſis ſpeciebus inferri. *Tit. II.*

i. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Symmachum P.V.

SCias inhibitam eſſe apochandi licentiam, ita vt ne ex præſenti aut futuro vel præterito ſub hoc titulo nummus à prouincialibus poſtuletur. PP. pridie Idus Aug. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

ii. Idem A A. ad Symmachum P.V.

Commoda cogitantes vrbis æternæ, vini ſpeciem ita prouinciales ſtatuimus conportare, vt apocandi præſumptione damnata vina Romam porten-

tur, intantumque populi vſibus profutura prouiſionis noſtræ emolumenta porreximus, vt etiam pretio laxamenta tribuantur. Sanximus quippe, vt per vini ſingulas qualitates detracta quarta pretiorum quæ habetur in foro rerum venalium, eadem ſpecies à mercantibus conparetur. Dat. x. Kalen. Nou. Med. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

III. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus A A A. ad Probianum P. V.

Vinum quod ſollemnis expreſſio popularibus cōmodis ex prouincialium collectione deſiderat, ilico ſuſcipiatur aducctum, vt erogationis pro tempore cura præſtetur, vt ea vina populi vſibus erogentur, quæ natura ſua proceſſu temporis ferre non poſſunt, quod peræquè in omni vino, quod ex vrbicaria regione confertur, obſeruandum eſſe cenſemus. Dat. xv. Kalend. Octob. Treu. Gratiano A. IIII. & Merobaude CONSS.

IIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A.

Earum rerum, quæ in præbitionibus canonicis vel debitis ex more poſcuntur, non ſunt pretia ſpecierum, ſed ipſæ, quæ poſtulantur ſpecies inferendæ: ſcilicet, vt (quod maximum eſt, & vnde omnis ſolet querella procedere) in annonario quoque titulo ſpecies annonarias ſoluāt: neque ſubtaxationibus pretiorum diſpendioſis occaſionibus adquieſcant. Nam & accipientem & dantem inlicitæ tranſactionis reatus inuoluet, & cetera. Dat. Prid. Kal. Feb. Byricho, Richomere, & Clearcho CONSS.

V. Imppp. Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius A A A. Cynegio P. P.

Ne quis pro ſpeciebus annonariis pecunias exiſtimet inferendas, ſcientibus cunctis, quòd ſi quis contra hanc ſerenitatis noſtræ legem captioſum aliquid putauerit perpetrandū, ſecuritatibus hoc modo editis eos eſſe carituros. Dat. xv. Kal. Iañ. Conſtantinop. Timaſio & Promoto CONSS.

Sine cenſu vel reliquis fundum comparari non poſſe. Tit. III.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Antonium Marcellinum præſidem prouinciæ Lugdunenſis primæ.

Rei annonariæ emolumenta tractantes, vt cognoſceremus quanta reliqua per ſingulas quaſque prouincias, & per quæ nomina ex huiuſmodi penſitarionibus reſediſſent, cognouimus hanc eſſe cauſam maximè reliquorum, quod nonnulli captati aliquorum momentarias neceſſitates ſub hac condicione fundos opimos conparent, & electos, vt nec reliqua eorum fiſco inferant, & immunes eos poſſideant. Ideoque placuit, vt ſi quem conſtiterit huiuſmodi habuiſſe contractum, atque hoc genere poſſeſſionem eſſe mercatum, tam pro ſolidis cenſibus fundi comparati, quàm pro reliquis vniuerſis eiuſdem poſſeſſionis obnoxius teneatur. Dat. Kalend. Iul. Agrippinæ, Conſtantino A. V. & Licinio C. CONSS.

II. Idem A. Acacio Com. Macedoniæ.

Mancipia adſcribta cenſibus intra prouinciæ terminos diſtrahantur, & qui emptione dominium nancti fuerint, inſpiciendum ſibi eſſe cognoſcāt, id quod in poſſeſſione quoque ſeruari rationis eſt, ſublatis pactionibus eorundem onera ac penſitationes publicæ ad eorum ſollicitudinem ſpectent, ad quorum dominium

minium poſſeſſiones eædem migrauerunt. Dat. III. Kal. Mart. Theſſall. Conſtantio & Maximo CONSS.

III. Idem Iulianus A. ad Secundum P. P.

Omnes pro his agris, quos poſſident, publicas penſitationes agnoſcant, nec pactionibus contrariis adiuuentur, ſi venditor aut donator apud ſe conlationis ſarcinam pactione inlicita voluerit retinere: & ſi necdum tranſlata ſit profeſſio cenſualis, ſed apud priorem fundi dominium fortè permaneat, diſſimulantibus ipſis, vt non poſſidentes pro poſſidentibus exigantur. Dat. XIIII. Kal. Mar. Antiochiæ, Iuliano A. IIII. & Salluſtio CONSS.

INTERPRETATIO. *Fundum nullus audeat comparare, ſed omnes pro hijs agris, qui ad eos quoquo modo peruenerint, publici canonis impleant functiones, nec de ſolutione tributi cuicunque liberum ſit paciſci, ſed ſiue donetur ager, ſiue vendatur, factus dominus integra rei tributa ſuſcipiat.*

IIII. Idem A. Edictum. Poſt alia.

Dominum, qui fructus capit, tributa exigi iuſtum eſt. Dat. III. Kal. Mart. Iuliano A. IIII. & Salluſtio CONSS.

V. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Tatiano P.P.

Quiſquis alienæ rei quoquomodo dominium conſequitur, ſtatim pro ea parte, qua poſſeſſor fuerit effectus, cenſualibus paginis nomen ſuum poſtulet adnotari, ac reſpondeat ſoluturum, ablataque moleſtia de auctore in ſuccedentem capitatio transferatur. Dat. XV. Kalend. Octob. Conſtantinop. Tatiano & Symmacho CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque cuiuſlibet rei dominium quolibet ordine acquiſierit, continuo pro ea parte qua poſſeſſor effectus eſt, publicis libris nomen ſuum petat aſſcribi, ac ſe promittat tributum agri, cuius poſſeſſor eſt, ſoluturum, vt remota de auctore, id eſt, de priore domino inquietudine, in præſentem dominum ſolutio transferatur.*

Ne conlocatio per logografos celebretur. Tit. IIII.

I. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Modeſtum P.P.

SI quis conlator iugationem ſuam logografo commiſerit, eam fiſco nouerit vindicandam: quidquid etiam, vel in pretiis, vel in ſpeciebus, aut aurum ordinem delegationis oblitus pretermiſſis ſuſceptoribus aut horreis ad logografos detulerit, omne hoc amiſſurũ ſe eſſe cognoſcat, & exactionem à ſe debito ordine depoſcendam. Officiales autem qui ex huiuſmodi cõmerciis aliquid fuerint accepiſſe detecti, quæ auaritia præcipitante captarant, exerta dupli animaduerſione adhibebunt: ipſis dumtaxat logografis in priſtinæ condicionis diſcrimine permanſuris, ſi quidem his pro omnibus pœnis ſufficiat adſiduo tormentorum periculo ſubiacere. Dat. prid Noñ. April. Seleucia, Modeſto & Arintheo CONSS.

De indictionibus. Tit. V.

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Pompeiano Proconſ. Afric.

AD tantùm, quod eſt neceſſarium, intra Africam militibus conſiſtentibus prouincialibus iubemus indici, ac iuxta matricularum fidem quod exigit ratio poſtulari, ita vt ſi quid erogationibus redun-

daritin ſpeciebus diuerſis,vel præbitione vecturiſque,id futuræ indictioni conlationique proficiat. Dat.v. Kalen.April. Vincentio & Frauitto CONSS.

II. Impp.Honorius, & Theod. A A. Palladio P.P.

Omnes omnino quocunque ex titulo poſſidentes quod delegatio ſuperindicti nomine videtur amplexa, velutcanonem cogantur inferre: &,ne qua ſit dubietas,hac aperta definitione decernimus,vt id potius canonis vocabulo poſtuletur. Nulla igitur domus vel ſacri patrimonij, vel emphyteutici iuris, vel hominum priuatorum,etiam ſi priuilegium aliquod habere doceatur, ab hac neceſſitate ſeiuncta ſint,quæ iam non extraordinarium (vt hactenus) ſed ipſis facientibus canonicum nomen accepit. Dat. VII. Id. Ian. Rau. Theod. A. VII. & Palladio CONSS.

III. Impp.Theodoſius,& Valentinianus A A. Iſidoro P.P.

Cùm omnis hoc Ægyptiaci tractus poſſeſſoribus conducibile videatur, vt ante Kal.Mai prædelegatio manifeſtetur in locis,ne per ignorantiam conlatores ad anni prioris exemplum ante delegationem miſſam ea cogantur exſoluere,quæ poſtmodum indebita miſſa delegatione forſitan prouocauit euentus, ſcriniariis videlicet ſedis excelſæ modis omnibus ordinata ſalubriter impleturis,ita vt auguſtaliani officij,& cohortalis, & defenſoris diſcrimine in locis celebertimis per diſmenſtrum tempus ad omnium perueniat notionem. Dat. prid.Non.Iun. Conſtantinop. Iſidoro & Senatore CONSS.

IIII. Idem A A. Dario P.P.

Particulari delegationum notitia ante indictionis exordium ſingulis tranſmiſſa prouinciis conlationis modum à poſſeſſoribus multo ante proſpectum deuotionis ſolitæ non ſubitis calumniis tua ſublimitas faciat imputari, vt & prouincialibus ſubeundi diſpendia neceſſitas auferatur, & officiis ingerendi damna licētia denegetur. Dat.v.Kal.Sept. Apamię, Iſidoro & Senatore CONSS.

De ſuperindicto. *Tit. VI.*

I. Imppp.Gratianus, Valentinianus,& Theodoſius A A A. ad Proconſules vicarios, omneſque rectores.

Nihil ſuperindictorum nomine ad ſolas pręfecturę litteras quiſquam prouincialis exſoluat: neque vllius omnino indictionis titulus etiā ſollemnis immineat, niſi eum noſtro confirmata iudicio & imperialibus nexa præceptis ſedis ampliſſimæ depoſcat indictio,& cogat exactio. Dat. VII. Kal.Iun. Med. Antonio & Syagrio CONSS.

INTERPRETATIO. *Iſta lex præcipit,vt nullum per rectores prouinciæ ſuperindictū prouincialibus imponatur,niſi forte ex hac re proceſſiſſe præceptio dominica comprobetur:tunc enim id quod ſuperindictum eſt aut peti aut exigi poterit, quando à rerum domino cognoſcitur conſtitutum.*

De exactionibus. *Tit. VII.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Aelianum P.V. Afric. Poſt alia.

Ducenarij & centenarij, ſiue ſexagenarij, non prius debent aliquem ex debitoribus conuenire, quàm à tabulario ciuitatis nominatim breues accipiant debitorum. quam quidem exactionem ſine omni fieri concuſſione oportet, ita vt ſi quis in iudicio queſtus, quod indebitè

debitè exactus eſt,vel aliquam inquietudinem ſuſtinuit,hoc ipſum probare po tuerit:ſeueta in exactores ſententia proferatur. Dat.Kal.Nou. Treu. Conſtan tino A.IIII. & Licinio IIII. CONSS.

II. Idem A. ad Pacatianum Vic.Britanniarum.

Vnuſquiſque decurio pro ea portione conueniatur,in qua vel ipſe,vel colo nus,vel tributarius eius conuenitur, & colligit: neque omnino pro alio decu- rione,vel tetritotio cõueniatur.Id enim prohibitum eſſe manifeſtum eſt,& ob- ſeruandum deinceps,quo iuxta hanc noſtram prouiſionem nullus pro alio pa tiatur iniuriam. Dat.XII.Kal.Dec.Conſtantino A. & Licinio C. CONSS.

III. Idem A. ad populum.

Nemo carcerem plumbatarumque verbera,aut pondera, aliaque ab inſo- lentia iudicum repperta ſupplicia in debitorum ſolutionibus, vel à peruerſis, vel ab iratis iudicibus expaueſcat. carcer pœnalium, carcer hominum noxio- rum eſt officialium, & cum denotatione eorum iudicum, quorum de officio cohercitii citatiores eſſe debebunt,qui contra hanc legem admiſerint:ſecuti iu- xta eam transeant ſolutores. vel certè ſi quis tam alienus ab humano ſenſu eſt, vt hac indulgentia ad contumaciam abutatur, contineatur aperta & libera & in vſus hominum conſtituta cuſtodia militaris,ſi in obdurata nequitia perma- nebit,ad res eius omnemque ſubſtantiam ciues eius accedant,ſolutionis obſe- quio cum ſubſtantiæ proprietate ſuſcepto:qua facultate præbita, omnes fore credimus proniores ad ſoluenda ea,quæ ad noſtri vſus exercitus pro commu- ni ſalute poſcuntur. Dat. Kalend.Febr. Conſtantino A. VI. & Conſtantio Cæ- ſare CONSS.

IIII. Idem A. ad Afros.

Quoniam ſub clamatione veſtra meritò poſtulaſtis,ne qua his, qui præſta- tiones fiſcales differunt,reliquorum laxitas proueniret, ſpecialiter præcipimus obſeruari,vt res eorum,qui fiſcalibus debitis per contumaciam ſatisfacere dif- ferunt,diſtrahantur, comparatoribus data firmitate perpetua poſſidendi, &c. Dat.XV.Kal.Iuñ.Serdicę,Conſtantio & Maximo CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque agrorum ſuorum tributa implere contempſerit, agri eius qui tributa ſua contemnet exoluere, ab exactore vendantur, & qui compa- rauerint, firmo iure hoc ordine empta poſſideant.*

V. Imp.Conſtantius A. Nemeſiano V.P. Com.larg.

Quotiens quis & priuati debitor inuenitur,& fiſci arreptus ab vno officio, teneatur ad vniuerſi debiti ſolutionem,qui eum abſtulit, cohartetur, ac totius ſummę exactionem in ſe ſuſcipiat,qui eundem auellendum abſtrahendumque crediderit. Dat.IIII.Id.Mai.Nizibi,Amantio & Albino CONSS.

VI. Idem A. ad Euſtathium P.P. Poſt alia.

Actores ceteriq́ue rei priuatæ noſtræ ad ſolutionem ſpecierum ſollemnium debiti vigoris auctoritate cogantur, ne prouinciales rei priuatæ noſtræ fatiget immunitas. Dat.VIII.Id.Mar.PP.Rom.Limenio & Catullino CONSS.

VII. Impp. Conſtantius, & Conſtans AA. Bibulenio Reſtituto præſidi Sardiniæ.

Prouinciales pro debitis,plumbi verbera, vel cuſtodiam carceris minimè ſuſtinere oportet: cùm hos cruciatus non inſontibus, ſed noxiis cõſtitutos eſſe

noſcatur. Satis verò ſit debitorem ad ſoluendi neceſſitatem capione pignorum conueniri. Dat. VIII. Idus Decemb. Theſſall. Conſtantio VI. & Conſtante III. AA. CONSS.

VIII. Idem AA. ad Taurum P.P.

Exactiones prouinciarum, quas rectores, aut præfecti annonæ, aut rationales per Africam ſuſtinẽt, à maioribus iudicibus vſurpari non debent: ſed ab his ſolis impleri, quibus cura exactionis imminet. Data IIII. Noñ. Septemb. Dinummę, Acc. Prid. Id. Nou. Karthag. Arbitione & Lolliano CONSS.

VIIII. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Dracontium Vic. Afric.

Ducenarios ab exactione prouincialium, ſecundum conſtitutionem ſacræ memorię Conſtantij, probabilis ſinceritas tua iubebit arceri. Dat. III. Id. Mai. Hadrianop. Acc. VIII. Kal. Octob. Karth. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

X. Idem AA. ad Florianum Conſ. Venetiæ.

Die ſolis, qui dudum fauſtus habetur, neminem Chriſtianum ab exactoribus volumus cõueniri, contra eos, qui id facere auſi ſunt hoc noſtri ſtatuti periculum ſancientes. Dat. XI. Kal. Mai. Treu. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XI. Idem AA. ad Florianum Com. R.P.

Omnes prouinciis præſidentes iuſſimus conueniri, vt à rei noſtræ conuentione ceſſarent, ne principales neceſſitates in publicum proferentes eadem, qua hactenus in colonos iniquitate ſæuirent. Illud etiam moderationi adiecimus, vt tripertita eſſet inlatio fiſcalium penſionum, ſinceritas tua rationales procuratoréſque commoneat, vt quidquid pro iugatione, vel capitatione depoſcitur, certantibus ſtudiis deuotionis exſoluant. Dat. VIII. Kalend. Iuñ. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Conſtantiano Vic. Ponticæ.

Potentiorum poſſeſſorum domus officium prouinciæ rectoris exigere debet. Decurio verò perſonas curialium conuenire, minores autem poſſeſſores defenſor ciuitatis ad ſolutionem fiſcalium penſitationum ſpectata fidelitate compellere. Dat. V. Noñ. Mai. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XIII. Idem AAA. ad Principium P.P.

Solis die, quem dominicum ritè dixere maiores, omnium omnino litium & negotiorum quieſcat intentio: debitum publicum priuatumque nullus efflagitet, ne apud ipſos quidem arbitros, vel è iudiciis flagitatos, vel ſponte delectos vlla ſit agnitio iurgiorum, & non modo notabilis, verum etiam ſacrilegus iudicetur, qui à ſanctæ religionis inſtinctu ritúve deflexerit. PP. III. Noñ. Nou. Aquil. Honorio NB.P. & Euodio CONSS.

XIIII. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AA. Rufino P.P.

Apparitores quicumque in conlatione auri præcepti fuerint officij ſui adhibere ſeruitium, titulorum debita, & cõlationum ſummas, relationis ſuæ fide, & adnotatione prę́ſcribant: ſitque ex officialis inſtructione officium cõſcium, quid exactum, quídve perlatum eſſe videatur: ne longinqui itineris diuerſitate ſuſceptor abductus & curiæ ſuæ deſit, & rei familiaris detrimenta ſuſtineat. Dat. pridie Idus April. Conſtantinopoli, Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

XV. Impp.

xv. Impp. Arcad. & Honor. A A. Meſſalæ P.P. Poſt alia.

Quoniam plerique callidis precibus reſcripta impetraſſe dicuntur, ne à ſolitis compulſoribus exigantur: præſenti iuſſione monemus, ne prętenio, velut quodam beneficio clementiæ noſtræ quidquam in exactione celebranda vetuſtati & conſuetudini derogetur. Dat. IIII. Kalend. Octob. Altini, Theodoro V. C. CONS.

xvi. Idem A A. Hadriano P.P.

Miſſi opinatores cum delegatoriis iudicibus eorúmque officiis inſiſtant, vt intra anni metas, id quod debetur accipiãt. Nihil his ſit cum poſſeſſore commune, cui non militem, ſed exactorem, ſi ſit obnoxius, conuenit imminere. Iudices itaque, qui prouinciales paſſi fuerint opinatoribus delegari, eiuſdé quantitatis duplex pœna retinebit: & apparitores ex quolibet officio ſententiam deportationis excipient, ſi per ſemet exigendos voluerint delegare militibus: & curiales temporale manebit exilium, ſi eos, quos ſollemniter exigere conſuerunt, opinatoribus putauerint eſſe tradendos: cùm iudicem oportet inquirere debitores tabularios, fideliter prodere nomina dominorum, apparitores ſiue curiales conſuetudine ſeruata regionum conuictis debitoribus imminere, vt perceptis congruis emolumentis, opinatores impleto anno ad proprios numeros valeant remeare. Qui ſi vltra annum protracti iudices fuerint & officia, abſque vlla mora de proprio cogentur exſoluere militibus, quod debetur, ipſis aduerſus obnoxios repetitione ſeruata. Quod ſi ad nos aliqua de retentis opinatoribus querella peruenerit, in duplum ab his protinus exigetur, vt partem debitam miles, reliquum fiſcus accipiat. Iudicibus quoque eorumque officiis eatenus ſubuenimus, vt in contumaces debitores cuiuſlibet dignitatis auctoritatem ſuam exerant: ac ſi inpudenter ſolutio differatur, actores procuratores eorumque prędia perſequantur, de eorum quoque nominibus ad noſtrã ſcientiam relaturi. Dat. III. Id. Iul. Med. Vincentio & Frauitto CONSS.

XVII. Impp. Honor. & Theod. A A. Anthemio P.P.

Neque agentes in rebus, neque ſacrarum priuatarum, vel largitionum palatina officia, ex quacumque cauſa, ex quocumque titulo fiſcalis debiti, cum ad prouinciam mittuntur, poſſeſſores per ſe audeant conuenire: ſiue id ex pręterito reliquum trahatur, ſeu pręſentis temporis tributo ſolui cõueniat: ſed rectores prouinciarum frequenter adeundo cõmoneant, eorumque officiis incumbant. Quod ſi rector prouincię imminentem ſibi memoratorũ declinare moleſtiam quæret, vel qualibet alia ratione hiſdem propria auctoritate publicæ exactionis permiſerit curam, tam ipſe, quàm officium eius vicena auri pondo fiſco dependent. Dat. VII. Id. Decemb. Cõſtantinop. Baſſo & Philippo CONSS.

XVIII. Idem A A. Anthemio P.P.

Largitionalium titulorum exactionem palatinorum obſequiis vetuſtatis more conſecratam iuxta priſcam conſuetudinem celebrari cenſemus, recens conditę legis in hac parte auctoritate ſequeſtrata, quę ritu vetuſtatis neglecto, palatinę munera dignitatis intempeſtiua legatorum Achiuorum admonitione abſtulerat. Ideoque huius ſtatuti pręceptionem, per quam palatinos veteri exigendi functioni conſtrinximus, commoniti rectores obſeruent. Dat. V. Kalen. Octob. Conſtantinop. Honor. VIII. & Theod. III. A A. CONSS.

XVIIII.

XVIIII. Idem AA. Euchario Proconſ. Afric.

Tertiam partem canonis fundorum priuatorum, vel ſextam emphyteuticorum ex Kal. Mart. (ſicut conſuetudo depoſcit) reliquam verò canonis ſummam ex Kal. Iul. par erit poſtulari: ne præpoſtera exactione poſſeſſor ad redimendam conuentionis cogatur iniuriam, & cetera. Dat. prid. Kal. Mar. Rau. Honor. VIIII. & Theod. V. AA. CONSS.

XX. Idem AA. Euchario Proconſ. Afric. poſt alia.

Conſtituto tempore publicè apud Karthaginem in ſecretario admiſſo populo exactorum ordinabuntur idoneæ ſtrenuæque perſonæ. De quibus ſi popularis accuſatio vlla proceſſerit, in eorum locum alios par erit deſtinari: ita vt ſeuera indagatione, ſi in concuſſione poſſeſſorum deprehenſi fuerint, ilico & capitali periculo ſubiaceant, & direptorum quadrupli pœna ex eorum patrimonio eruetur. Iudices autem triginta librarum auri multæ aceruitate ſciant ſe eſſe plectẽdos: niſi ea, quę ſalubriter ordinata ſunt, neceſſaria deuotione conpleuerint. Dat. pridie Kalend. Mart. Rau. Honorio VIIII. & Theodoſio V. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Hæc lex præcipit, exactores ad exigendas tributarias functiones idoneos eſſe mittendos, ita vt ſi de hijs populi vlla accuſatio proceſſerit, id eſt, querela depoſita fuerit, in eorum loco alij deligantur, vt habita diligenti inquiſitione, ſi in diſpendia prouincialium de ſuperexactionis crimine conuinci potuerint, & capitali periculo ſubiaceant, & eorum facultatibus in quadruplum quæ ſunt ſuperexacta reddantur. Iudices vero prouinciarum* XXX. *librarum auri ſe nouerint pœna feriendos, ſi ea quæ ſtatuta ſunt implere neglexerint.*

XXI. Idem AA. Euchario ſuo Sal.

Graue & contra rerum ordinem iudicamus, vt idem municeps & ciuitatis neceſſitatem, & exactoris publici ſubire cogatur officium. Quod ne contingat, generali lege ſancimus cognitoris cuius intereſt iuſſioni ad prędia manſuetudinis noſtrę, vel quę ſub fiſci nomine cœperint retineri moderanda, vel ex ſuo corpore idoneos quoſque dare debere, vel ex his ſi qui perfuncti ſacramento militię abſolutione potiuntur. Ab his namque conuenit, à quibus ratio ob prędam diſcuti conſueuit, adminiſtrationem ſuſtinere huiuſcemodi prędiorum. Iudicibus itaque atque officiis pœnam quinquaginta librarũ auri inponimus, niſi commodè obtemperauerint definitis. Dat. prid. Kal. Mart. Rau. Honorio VIIII. & Theod. V. AA. CONSS.

De ſuperexactionibus. *Tit. VIII.*

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Cæſario P. P.

SI quis exactorum ſuperexactionis crimen fuerit confutatus, eandem pœnam ſubeat, quæ diui Valentiniani ſanctione dudum fuerat definita. Capitis namque periculo poſthac cupiditas amouenda eſt, quę prohibita totiens in hiſdem ſceleribus perſeuerat. Dat. prid. Nõ. Mart. Conſtantinop. Cæſario & Attico CONSS.

II. Idem AA. Apollodoro Proconſ. Afric.

Quicquid vltra debitum elicitum fuerat, eruatur: quod prouincię reſtitui protinus oportebit. Dat. prid. Id. Mart. Stilichone & Aureliano CONSS.

III. Impp.

III. Impp. Honor. & Theod. A A. Cæciliano P.P. Poſt alia.

Velut licito committi frequenti læſorum deploratione didicimus, vt maioribus ſubiectis menſuris atque ponderibus graui poſſeſſor damno quatiatur. Iubemus vt cura & ſollertia defenſorum hoc fieri à ſuſceptoribus non ſinant, deprehenſoſque ad iudicium dirigant, cùm ipſo cõmiſſæ fraudis indicio idem fieri notum eſt: vt prouincialibus noſtris conteſtari iniurias ſuas cupientibus actorum confectio à defenſoribus, ordinibus, curatore & magiſtratibus denegetur. Idque gratia tribuatur eorum, quos rationabiliter intellexerint arguendos. quod ne accidat, nouerint cuncti prouinciales, quotiens petitam ſibi actorum copiam à memoratis viderint denegari, querellæ propriæ libellum conſcriptum, eo tenore, quo fuerat, conteſtandum, in frequentioribus ciuitatum locis adfigendum, conueniendoſque ſcribas, tabularios, & cetera officia publica cõmonenda, per quæ libellum colligi oportebit, atque inuitis ſuprà memoratis perſonis ſub actorum confectione ingeri, quorum quæſtione fides poſſit inquiri, quæ probata in eos, quos geſtorum petitam cõfectionem negaſſe conſtiterit, vigor iudiciarius exeratur. Dat. XII. Kalen. Febr. Rau. Honorio VIII. & Theod. III. A A. CONSS.

De diſtrahendis pignoribus, quæ tributorum cauſa tenentur. *Tit.* VIIII.

I. Imp. Conſtantinus A.

QVoniam deceſſoris tui litteræ miſſę ad Proculianum tribunum & magiſtrum officiorum continent quorundam prouincialium mancipia abducta pro pignore ſub officio retineri, eo quòd veſtes canonicas, vel equos minimè intulerunt, atque hæc mancipia neque dominos ſolutis debitis recepiſſe, neque alios comparaſſe veritos, ne hæc reſcinderetur diſtractio: iubemus duorũ menſium ſpatium ad ſoluenda debita mancipiorum dominis indulgeri: quo tranſactionis† debita fuerint perſoluta firmiter mancipia comparabunt, quicunque ad emptionem acceſſerint. PP. prid. Kal. Iañ. Caſtulone, Seuero & Ruſino CONSS. †χ. tranſacto niſi

II. Imp. Conſtantius A. ad Egnatium Fauſtinum præſidem Beticæ.

Si quis fundum, vel mancipia ob ceſſationem tributorum, vel etiam ob veſtium, auri, argentíque debitum, quę annua exactione ſoluuntur, occupata, conuento debitore, & aput iudicem interpellatione celebrata, cum ſolutio ceſſauerit, ſub haſta diſtracta comparauerit: perpetuam emptionis accipiat firmitatem. Cum ſi minoris fortè perſona fuerit inſerta, neceſſe ſit quempiam legitimę defenſionis indiguiſſe perſona, pręſertim cùm ad iuris etiã pręſentis & veteris ęquitatem, illud quoque indulgendum eſſe ducamus, vt ſcilicet par condicio etiam in hac pignorum capione ſeruetur, quę ob fiſcale debitum fuerint occupata, nihílque interſit, vtrúmne officium ſummę rei vel procuratoris, an certè rector prouincię id, quod debitum fuerit, deleget, ſi etiam in hac debitores fortè ceſſauerint condicione iuris expreſſa. Dat. prid. Id. Decemb. Feliciano & Titiano CONSS.

Ne operæ à conlatoribus exigantur. Tit. X.

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Viuentium P.P.

OPerarum præbitionem, quæ inlicitè à prouincialibus hactenus expetita eſt, ſinceritas tua ceſſare præcipiat. Nullum autem, qui caupona, vel propola, vel tabernaria lucrum familiare ſectetur, cum animalia, quibus proſecutio debeatur, aduenerint, ſi collegiati numero inpares videbuntur, ab hoc obſequio eſſe patiatur. Melius enim eſt, vt otioſorũ ſit iſta ſedulitas, quàm ipſas quoque perdat vrbes triſtis abductio ruſticorum. Dat. x. Kalen. Mart. Treu. Valentiniano NB. P. & Victore CONSS.

II. Idem AAA. ad Catafronium Vic. Italiæ. Poſt alia.

Operas ad proſecutionem equorum, vel diuerſorum neminem prouincialium prębere permittimus, quia non ignoramus per vniuerſas Italiæ ciuitates eſſe quamplurimos, & hũc eſſe morem, vt quotiens inpares videntur, qui proſecutionis officio † maiore animalium numero repente veniẽte tabernariis oppidorum hoc iniungatur obſequium. Cauſam verò pontis Liquentię nolumus noſtris præiudicare decretis, videlicet, ob reparationem eiuſdem aliquis numerus excuſatus habeatur: ſed ita eum inſtaurari oportet, vt à poſſeſſoribus ciuitatis eius territorio ſuo, quotiens vſus popoſcerit, reformetur. Dat. XVIII. Kal. Septemb. Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

† *videtur deeſſe funguntur*

Ne damna prouincialibus infligantur. Tit. XI.

I. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Probum P. P. Illyrici.

SI qui eorum, qui prouinciarum rectoribus obſequuntur, quíque in diuerſis agunt officiis principatus, & qui ſub quocumque prętextu muneris publici poſſunt eſſe terribiles ruſticano cuipiam, neceſſitatem obſequij, quaſi mancipio ſui iuris, inponat, aut ſeruum eius, vel forſitan bouem in vſus proprios neceſſitatéſque conuerterit, ſiue xenia aut munuſcula, quæ canonica ex more fecerunt, extorſerit, vel ſponte hęc, quæ inprobata ſunt, oblata non refutauerit: ſublatis omnibus facultatibus, vltimo ſubiugetur exitio: & nihilominus ruſticanum, qui ſe in eiuſdem operas ſponte propria detuliſſe reſponderit, par pœnæ ſeueritudo conſtringat. Eadem verò circa eos cenſura ſeruetur, qui xenia aut munera deferri ſibi à poſſeſſoribus cogunt, aut oblata non reſpuunt. Dat. prid. Kalen. Octob. Agrippinæ, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quicunque ex hijs qui prouinciarum rectoribus cõiunguntur, aut militant, vel qui agunt in diuerſis officiis principatus, vel quicunque ſub occaſione publi[c]i actus videntur eſſe terribiles, ruſticano alicui neceßitatem ſeruitij, velut ſui iuris mancipio impoſuerint, aut ſeruum ipſius, aut bouem in ſui operis vtilitatem tranſtulerint, ſiue xenia, aut qualibet munera crediderint exigenda, vel ſi oblata nõ recuſauerint, vltimo exitio deputantur, & rerum ſuarum amißione damnantur.*

De immunitate conceſſa. Tit. XII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Marcellinum.

PVblicus ac noſter inimicus diuerſis immunitatem dederat, iugorum capitationibus, & profeſſionibus amputatis. Iubemus ergo, vt omnibus omnino hæc priuilegia derogentur. Dat. III. Kal. Maij. Acyndino, & Proculo CONSS.

II. Imp.

II. Imp. Iulianus A.

Omnes omnino, quicumque capitationis indulgentiam immunitatémque meruerunt, non ſolùm ex annonario titulo, verumetiam ex ſpeciebus ceteris, atque largitionibus excepti ſunt, immuneſque erunt. Neque enim præſtanda diuidimus. Melius quippe eſt munificentiæ compendium integrum conpetere, quam ſæpius poſtulari. Dat. Prid. Kal. Maij. Conſtantinop. Mamertino & Neuitta CONSS.

III. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Florentium Com. s. l.

Omnium rerum, ac perſonarum, quæ priuatam degunt vitam, in publicis functionibus ęqua debet eſſe inſpectio. Hoc ideo dicimus, quia nonnulli priuatorum elicitas ſuffragio proferunt ſanctiones, quibus vectigalia, vel cetera eiuſmodi, quæ inferri fiſco moris eſt, ſibi adſerant eſſe conceſſa. Hoc ſi quando militibus noſtris, híſve, qui in palatio noſtro degunt, præſtamus ad probantibus ſe ſacramentis militaribus adtineri: quod conceſſimus firmum ſit atque robuſtum. Ceterum ſi quis priuatorum eiuſmodi reſcribtione nitatur, caſſa eadem ſit. Vectigalium enim non parua functio eſt, quæ debet ab omnibus, qui negotiationi, ſeu transferendarum mercium habent curam æqua ratione dependi. Dat. x. Kal. Mart. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

IIII. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Baſilio Com. s. l.

Salubribus licet antè proſpectum meminerimus oraculis, vt eorum pænitus vacuaretur obreptio, qui largitionalibus quippiam commodis derogātes, abſque palatini officij notione veniam debitæ quantitatis manſuetudinis noſtræ abſolutione meruerunt: iterandæ tamen copiam præceptionis amplectimur, vt prę iudicio ſegregato non triplum modò, cui primitus videbatur obnoxius, verumetiam quadruplum diſpendio digniore exſoluat. Pręlata literis viri inluſtris Com. ſacrarum largitionum III. Id. Iun. Honor. VII. & Theod. II. AA. CONSS.

Si per obreptionem fuerint impetrata. *Tit. XIII.*

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. ad Probum PP.

PRiuilegia omnia paucis cōceſſa perſonis in perniciem plurimorum, in irritum deuocetur: omneſque huiuſmodi immunitates, quacumque ambitione meruerunt, ad ęquale prouincialium ceterorū conſortium reducantur: profitque iugatio reipublicæ hactenus ſuſpenſa, & in quo libentius adquieſcant, proprio æquanimitatem docemus exemplo, id contemptui haberi quod immune hactenus habeatur. facile perſuademus ab omnibus faciendum eſſe quod fecimus. Igitur ſinceritas tua idipſum per omnem Italiam, tum etiam per vrbicarias Africanaſq; regiones, ac per omne Illyricum prælata oraculi huius auctoritate firmauit. Dat. IIII. Kal. Feb. Med. Merob. II. & Saturnino CONSS.

De conditis in publicis horreis. *Tit. XIIII.*

I. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Voluſianum P. V.

CAuens ne vrbaniciani officiales annonariis neceſſitatibus miſceantur, omnia participe præfectura annonaria diſponas, ac iubeas ad curam propria reuocari. Ante omnia autem, quæ in horreis habentur, expendi volumus, ita vt non priùs ad id frumentum tendatur ex-

penſio, quod ſub præfectura tua vrbis horreis infertur, quàm vetera condita fuerint erogata. Si forte vetuſtate ſpecies ita corrupta eſt, vt per ſemet erogari ſine querella non poſsit, eidem ex noua portione miſceatur, cuius adiectione corruptio velata damnum fiſco non faciat. Ad iſtud autem negotium arbitratu ac tuo iudicio nobilis, prudens, fidelis, optimè ſibi conſcius, pro integritatis meritis adponatur cuſtos ac menſor, qui vel frumenta modio metiatur, vel iuſtis æſtimationibus colligat, quanta habeantur in condito. Dat. VI. Id. April. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

II. Impp. Arcad. & Honor. A A. Florentino P.V.

Nihil prius ex horreis conſequantur, quam omnis canon, qui antiquitus eſt inſtitutus, fuerit conpletus, cognoſcente officio vrbicariæ præfecturæ decem libris auri eſſe multandum, ſi quæ decreuimus fuerint temerata. Dat. VI. Kal. Ian. Med. Arcad. III. & Honor. III. A A. CONSS.

III. Idem A A. Anatolio P.P. Illyrici.

Nulli poſthac horreaticas ſpecies contingendi copia præbeatur. Sin verò quiſquam temerator horreorum extiterit, qui ſibi ex prædictis aliquid audeat vſurpare, hanc pœnam ſciat noſtro arbitrio definitam, vt deportationis pœnæ ſubiectus, totius ſubſtantiæ cogatur ſubire iacturam. Dat. VII. Id. Iul. Conſtantinop. Cæſario & Attico CONSS.

De publica comparatione. Tit. XV.

I. Imp. Conſtantius A. ad Senatum.

AD comparationem diuerſarum ſpecierum, quod ſynoneton appellatur actores procuratorẽſque ſenatorum per diuerſas prouincias nullã inquietudinẽ tolerẽt. Dat. V. Non. Maij. Tauro & Florentio CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A.

Cunctos formari plenius conueniet, vt in ſpeciebus etiam annonariis, quę à prouincialibus ſub trãſactione cõparationis pretio expeti ſolet, ſciant nullam ſibi neceſsitatẽ indictionis inponi, ſed huius adſcribtionis neceſsitatẽ ſublatam mox ab ampliſsima pręfectura pretiis conpetentibus deſtinãdis, vt nihil trahatur in debitis, q̃ aut ſperetur, aut promittatur, quãdo ſoluendũ, vnuſquiſq; prouincialium noſtrorum arbitratu proprio, & mente deuota ſpecies petitas hiſdem pretiis, quæ in foro rerum venalium habebuntur, libens præſtet, ac diſtrahat, ita vt prius vendendas det ſpecies, quàm omne, quod in ratione diſtractionis venerit, aurum fuerit conſecutus, potiorum tantùm, id eſt, poſſeſſorum domibus delegatis. Quibus tamen cohortatio inponitur, non neceſsitas imperatur, vt conſenſum facilem præbeant ſuper ſpeciebus annonariis diſtrahendis. Hæc autem adſcribtio inferiores, vel plebeios non tenebit, vt vſibus publicis profutura diſtrahant fruges PP. Prid. Kalend. Febr. Byritho, Richomere & Clearcho CONSS.

De extraordinariis ſiue ſordidis muneribus. Tit. XVI.

I. Imp. Conſtantin. A. ad Catullinum P.V. Afric.

PAtrimoniales fundos extraordinariis oneribus, vel mediæ, aut tertiæ portionis obſequiis fatigari non conuenit: cum eoſdem & auri ſpeciem, & frumenti plurimum modum conſtet perſoluere, ita vt qui violare

violare ſtatuta temptauerit, puniatur. P P. VI. Kal. Septemb. Kathagini, Conſtantino A. V. & Licinio CONSS.

II. Idem A. ad Vlpium Flauianum conſ. Aemiliæ & Liguriæ.

Ab extraordinariis omnibus † fundi patrimoniales adque emphyteuticarij per Italiam noſtram conſtituti habeantur immunes, vt canonica tantùm, & conſueta dependant, ad ſimilitudinem per Africam poſſeſſorum. Dat. XII. Kal. Iun. Lecta apud acta, Seuero & Rufino CONSS. † χ oneribus

III. Idem A. ad edictum Chalcedonienſium, & Macedonienſium.

Quotieſcumque aliquam adſcriptionem fieri neceſſe eſt, rectorum conſiliis & diſpoſitione vniuſcuiuſque ciuitatis fiat adſcribtio, ne libidini & commodo potiorum multitudo mediocrium ſubiecta grauibus & iniquiſſimis adficiatur iniuriis. Acc. VIII. Kal. Maij. Criſpo III. & Conſtantino III. A A. CONSS.

IIII. Idem A. ad Aemilianum P. P.

Extraordinariorum munerum diſtributio non eſt principalibus committenda. Ideoque rectores prouinciarum monendi ſunt, vt eam diſtributionem ipſi celebrent, manuque propria perſcribant, adq; encauto nomina adnectant, ea forma ſeruata, vt primò à potioribus, dein à mediocribus adque infimis, quę ſunt danda, preſtentur: neque vmquam rationibus, vel colligendis frugibus inſiſtens agricola ad extraordinaria onera trahatur: cùm prouidentiæ ſit oportuno tempore his neceſſitatibus ſatisfacere, quæ res neglecta vicariorum tuorum verecundiam tangit. Ad rectorum autem officiorum capita venietur. Manu autem ſua rectores ſcribere debebũt, quid opus ſit, & in qua neceſſitate per ſingula capita, vel quantæ angariæ, vel quantæ operæ, vel quæ aut in quanto modo præbendæ ſint: vt recognouiſſe ſe ſcribant exactionis prædicto ordine inter ditiores, mediocres, atque infimos obſeruando. Lecta VII. Id. Maij. Rom. Ianuarino & Iuſto CONSS.

V. Imp. Conſtantius A. ad Italicum.

Priuatas res noſtras ab vniuerſis muneribus ſordidis placet eſſe immunes. Neque earum conductores, nec colonos ad ſordida, vel extraordinaria munera, vel ſuperindictiones aliquas conueniri, &c. Dat. VIII. Kal. Feb. Bononię, Placido & Romulo CONSS.

VI. Impp. Conſtantius & Conſtans A A. ad Beronicianum Vic. Aſiæ.

Palatini & Conſtantinopolitani ciues pro capitibus ſeu iugis ſuis tantùm penſitationem atque obſequia recognoſcant, extraordinariis & temonariis oneribus liberati. Dat. Non. Maij. Conſtantinop. Conſtantio IIII. & Conſtante III. A A. CONSS.

VII. Idem A A. & Iulianus C. ad populum.

Sola iubemus exigi quæ factis à nobis indictionibus aliiſve præceptis continentur, & quę anniuerſaria conſuetudine antiquitus poſtulantur, aut ſi inexcuſabilis neceſſitas quiddam nouum exigat, nec dilationem publica vtilitas patiatur, referri à ceteris iudicibus ad viros clariſſimos præfectos prætorio, & eorum arbitrio flagitanda depoſci, ſtatimque id noſtræ intimari clementiæ. Itaque iudicem, qui vltra iuſſa aliquid poſtulauerit, duplum iubemus inferre, officium verò eius quadruplum, viro clariſſimo largitionum comite huic exactioni imminente, cùm primùm ad nos, vel præfectos prætorio fuerit querella delata, &

facinus reuelatum, vt & læſi nobis auctoribus aut præfectis, recipiant quod per arbitrium iudicis amiſerant. Dat. IIII. Non. April. Med. Conſtantio A. VIII. & Iuliano C. CONSS.

VIII. Idem A. & Cæſ. ad Taurum P.P.

Placet nullum omnino iudicem decetero prouincialibus inferendum aliquid indicere, vt ea tantùm ſedulò cunctorum ſtudio penſitentur, quæ canonis inſtituti forma complectitur, vel noſtra clementia decernit inferenda, vel delegatione ſollemniter ſanciente, vel epiſtulis præcedentibus. Sed ſi quid vrguere forſitan cœperit, referri ad celſitudinem tuã ſtatuimus, & auctore te fieri, & eo perſolutore ferri ad ſcientiã noſtrã: vt nobis iubentibus roboretur, de ceteris quę proſpici oportet ante plurimum temporis, inſinuetur nobis tempore indictionis ex more promendæ. Quippe ſuggerit ratio eius omnia ſerie contineri. Ideoque tituli penſitandi ſemper ad noſtram ſcientiam perferantur, vt indictione anniuerſariis vicibus emiſſa, iubeamus inferri meritò penſitãda. Si quid autem arbitrio ſuo deſcribſerit prouinciales, vel exegerit, in duplum inferet, & officium eius quadruplum cogetur expendere ſuper exigenda condemnatione comite largitionum curante. Dat. Kal. April. Med. Conſtantio A. VIIII. & Iuliano Cæſ. II. CONSS.

VIIII. Idem A. & Cæſ. ad Taurum P.P.

Exemplo Afric. debẽt fundi patrimoniales & enphyteutici per Italiam conſtituti ab extraordinariis omnibus † excuſari. Non enim per Italiam tantùm, ſed etiam per vrbicarias regiones, & Siciliam patrimonialium, & emphyteuticorum fundorum vires ſeruandas eſſe perſpeximus. P.P. Rom. VII. Kal. Mart. Euſebio & Hypatio CONSS.

† *χ. oneribus*

X. Imp. Iulianus A. Secundo P.P.

Nihil prouincialibus indici ſine noſtra ſcientia fas eſt. Neque rurſus ex his, quæ ſunt indicta, referri. Omnia igitur, quæ conſuetudo, vel diſpoſitio noſtra amplectitur, hoc eſt curſum publicum, trãſlationes, itinerum ſollicitudines, ceteraq; ſimilia cuncti poſſeſſores implere pariter conpellantur, &c. PP. III. Id. Mart. Conſtantinop. Mamertino & Neuitta CONSS.

XI. Impp. Valentinianus, & Valens A A. Secundo P.P.

Nihil à prouincialibus extraordinaria patimur indictione depoſci. Caueat igitur magnifica auctoritas tua, ne præter ea, quæ à mãſuetudine noſtra patuerit indicta, tenuiorum oneret functionẽ. Vt ſi quis vſurpatoria temeritate amplius aliquid fuerit conatus exigere, obnoxius quadrupli repetitione teneatur: quæ ſeueritas iuſſionis ad ordinariorum iudicum officiorumq́ue terrorem debebit excurrere: vt ſi eorum, vel gratioſa conhibentia, vel ignobili diſſimulatione temeritas admiſerit curialis, eos quoque damni ſimilis pœna caſtiget. Dat. XIIII. Kal. April. Conſtantinop. Valentiniano, & Valente A A. CONSS.

INTERPRETATIO. *Hæc lex hoc præcipit, nihil debere à prouincialibus de ſuperindictitiis titulis peti, niſi ea tantum, quæ à rerum dominis indicta conſtiterit. Et hoc iubet, vt quicunque aliquid ſuperexigendum crediderit, quadrupli redhibitione componat. Sed & ad ordinarios iudices hanc inquiſitionem iubet excurrere, vt etiam ſi quid in prouinciis eorum à quibuſcunque perſonis aut Curialibus factum eſt, etiam eos ſimilis damni pœna caſtiget.*

XII.

XII. Imppp. Gratianus, Valentinian. & Theod. AAA. ad Theodorū. C. R. P.

Ad virum clariſſimum & inluſtrem præfectum prætorio Italiæ ſcribta porreximus, vt ab actoribus & conductoribus patrimonij noſtri, atque ab his, qui iure perpetuo poſſederunt, extraordinarij muneris ceſſaret iniuria: neque ſuburbicariis partibus tironum imminerer exactio. Sanè præſtantia tua prouidere debebit: quatenus frumenti & equorum maturetur exactio. Dat. XV. Kal. Aptil. Treu. Gratiano V. & Theod. I. AAA. CONSS.

XIII. Idem AAA. ad Hypatium P.P.

Priuatæ rei noſtræ priuilegiis permanentibus, nihil extra ordinem prædia iure perpetuo conſignata ſuſtineant. Neque abiectis ſæpius, ac præter primum delegationis canonem poſtulatis, adficiantur impendiis. Quandoquidem neque aurario canoni ſub priuilegiis æſtimato aliquid ex ea iubētibus nobis prębitionū diuerſitate decutitur, & pari cum ceteris æſtimati ſorte non conuenit, quos præter annonarias functiones æſtimata perpetuò penſionum prærogatiua nexuerint. PP. Karthag. Id. April. poſt conſ. Syagrij & Eucherij.

XIIII. Idem AAA. ad Syagrium P.P.

Eos, qui cum honore, comitum nomine magiſtrorum memoriæ pręfuerint, vel epiſtulis, vel libellis: item eos, qui ibidem peragendis ſignandiſque reſponſis noſtræ manſuetudini obſecundant, omnium vilium munerum, ac totius capitulariæ, ſiue (vt rem, quam volumus intellegi, communi denuntiationi ſignemus) temonariæ functionis fieri iubemus exſortes: ita vt eorum vniuſcuiuſque adſcribtio excuſetur, non, vt vnus alterius excipiat, ſi etiam eius ſummæ ſit, vt recipere poſſit adiunctos: ſed, aut ſuum tantùm munus agnoſcat, aut ſi conplacito opus eſt, magis alteri ipſe ſocietur, quàm eidem alter annectatur. Hij igitur qui ex eo gradu è palatio noſtro abſceſſerint, adeſſe ſibi conpetentia priuilegia glorietur. Qui verò ſuperioribus dignitatibus creuerint, nihilominus huius loci priuilegia præſto ſibi fuiſſe lætentur. Lecta III. Kal. Septemb. Capuæ, Antonio & Syagrio CONSS.

XV. Idem AAA. ad Hypatium P.P.

Maximarum culmina dignitatum, conſiſtoriani quoque comites, notarij etiam noſtri, & cubicularij omnes, atque excubiculariis ab omnibus ſordidis muneribus vindicentur. Ceteros autem palatina, vel militari intra palatium pręrogatiua munitos ita demum priuilegium ſimile contingat, ſi prioribus ſtatutis ſe ad eiuſmodi exactionem docuerint pertinere: vt non ſingulis indulta perſonis, ſed in commune dignitati, vel corpori eiuſmodi beneficia doceantur fuiſſe conceſſa, circa eccleſias, rhetores, atque grāmaticos eruditionis vtriuſque vetuſto more durante. Sanè rerum extraordinariarum munus ab omnibus omnino magnificentia tua ſciat eſſe poſcendum, nec poſthac, aut petitionem, aut vſurpationem cuiquam meminerit profuturam. Sordidorum verò munerum talis exceptio ſit vt patrimoniis dignitatum ſuperius digeſtarum nec conficiendi pollinis cura mandetur, aut panis excoctio, aut obſquium piſtrini, ne paraueredorum huiuſmodi viris, aut parāgariarum præbitio mandetur, exceptis his, quibus ex more Rheticus limes includitur, vel expeditionis Illyricę pro neceſſitate vel tempore vtilitas adiuuatur operarum, atque artificum diuerſo-

rum excoquendæ etiam calcis obſequia nulla de talibus adiumenta poſcantur, materiam, lignum, atque tabulata exceptorum virorum patrimonia non præbeant. Carbonis quoque (niſi eum, quem moneta ſollemniter, vel fabricatio ſecundum veterem morem poſcit armorum) ab huiuſmodi viris præbitio deſiſtat. Publicis vel ſacris ædibus conſtruendis, atque reparandis hoſpitalium domorum minimè cura ſubiaceant. Viarum & pontiũ talis ſollicitudo non oneret. Capituli atque themonis neceſſitas nulla mandetur. Legatis atque allectis ſumptus poſſeſſio huiuſmodi priuilegiis munita non ferat. Hoc tamen his patrimoniis proſit, quæ dignitatem proprio videtur nomine poſsidere, ita vt perſonis, ac dignitatibus indulta beneficia tãdiu vnicuiq; quã diu ſuperfuerit ſuffragentur. Omnes autem quorũ dignitates atque perſonas hac lege perſtringimus, non ſolùm quandiu militauerint, verum etiam poſt miſsionem, atque etiam eos, qui ſimili honore perfuncti ſunt, generali prærogatiua à præbitione ſordidorum munerũ vindicamus. Dat. v. Id. Dec. Antonio & Syagrio CONSS.

XVI. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. ad Neotherium P.P.

Sordidorum munerum excuſatione delata perſonis, ad heredem ſucceſſorém ve tranſire non poteſt. Neque enim poteſt eſſe perpetuum, quod nõ rebus, ſed perſonis contemplatione dignitatis adque militiæ indulſiſſe nos conſtat. Igitur ne ſuperindictorum nomine cuiuſuis domus minus præſtet, né ve quis id audeat poſtulare, oraculi noſtri definitione ſancimus. Dat. XVIII. Kal. Maij. Med. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

XVII. Idem AAA. ad Principium P.P.

Cogendarum intuitu penſionum à fundis patrimonialibus, vel emphyteuticis extraordinaria functionum ſarcina remoueatur, capitis atq; fortunis eorum iudicum atque officiorum, qui priuilegia tanta temerauerint, diſcrimine minimè defuturo, ſi ſimilem rurſus inquietudinem mouere temptauerint. fundos enim tam patrimonialis iuris, quàm emphyteutici, abſque his, quæ diuali lege præcepta ſunt, ad alia iubemus onera non vocari. Dat. III. Id. Dec. Aquil. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

XVIII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Tatiano P.P.

Extraordinariorum munerum beneficiis nullum omnino potiri iubemus, ſed quidquid talis obſequij communis omnibus populis functio poſtularit, id ab omnibus indiſcretum meritis atque perſonis iubemus impleri. Neque ſanè deeſt, vbi vel meritorum priuilegia, vel dignitatum à communione vindicemus, ſiquidem ea munera, quæ ſordida nuncupantur, excepta lege prohibeamus obire perſonas ſcilicet, ne ad eorum obſequia ampliſſimarum etiam militari faſtigio nomina dignitatum, vel conſiſtoriani comites deuocentur, quæ ſimili priuilegio eccleſiis, rhetoribus adque grammaticis inſtitutionis vtriuſque largimur. Ac ne in occulto lateat, quæ ſit munerum enumeratio ſordidorum, vocabulis ipſis ſignata reſpondet. Eius igitur patrimonium, quem ab his obſequiis lex noſtra defendit, cura conficiendi pollinis non habebit, nullam excoctionem panis agnoſcet, nulla piſtrinis obſequia dependet, operas atque artifices non præbebit, excoquendæ ab eo calcis ſollicitudo ceſſabit, non conferendis

dis tabulatis obnoxia, non lignis, indultam quoque materiem ſub eadem exceptione numerabit, nulla parauerẽdorum & parangariarum præbitione pulſabitur, exceptis his, quas Rhetiarum limes, expeditiones Illyricæ, quas paſtus, translatio militaris, vel pro neceſſitate, vel pro ſollemnitate depoſcũt: carbonis ab eo inlatio non cogetur, niſi vel monetalis cuſio, vel antiquo more neceſſaria fabricatio poſcit armorum: nullam ſollicitudinem publicatum ædium vel ſacrarum conſtituendarum reparandarúmve ſuſcipiet, nulla pontium, vel viarum conſtructione retinebitur; themonis ſiue capituli opera nõ ſentiet, allectis atque legatis nihil in ſumptuum conlatione numerabit. Quæ vniuerſa ita enumerati viri ad ſuum nouerint priuilegiũ pertinere, vt ea nec vxorum facultatibus indulta cognoſcant, & ſuis patrimoniis cum viuendi circunſcribra temporibus. Neque enim ea, quæ laborum contemplatione ſingulis ſunt delata perſonis, heres poterit vindicare ſecurus. Dat. III. Noñ. Iul. Med. Valentiniano A. IIII. & Neotherio CONSS.

XVIIII. Idem AAA. Tatiano P.P. Orient.

Eam legem, quam de extraordinariis ſordidiſque muneribus expreſsis vocabulis functionum, & inſignibus dignitatum, ſine vlla ambage preſcribſimus: ita circa eos, in quos noſtra munera redundarunt, ſeruandam eſſe præcipimus, vt hiſdem beneficiis non quandiu militauerint, ſed quãdiu vixerint, perfruantur. Dat. XI. Kalend. April. Med. Tatiano & Symmacho CONSS.

XX. Impp. Arcad. & Honor. AA. Meſsiano Com. R.P.

Euidenter atque abſolutè iubemus, ne fundi ad patrimonium noſtrum pertinentes, ſeu conductionis titulo, ſeu perpetuo iure teneantur aliquid præter ordinem, ſuperindicti vel pretij petiti nomine, vel de ſordidis quibuſcunque muneribus agnoſcant. nam hoc & à diuis principibus impetratum eſt, & à noſtra ſerenitate reparatum. Quiſquis igitur iudicum cõtra fecerit, quinque pondo auri de facultatibus, alia de officiis ſuis, totidem & de curialibus, qui exſequi malè iuſſa feſtinant, nouerit eruenda. Dat. XVII. Kal. Iul. Med. Olybrio & Probino CONSS.

XXI. Idem AA. Theodoro P.P.

Priuilegia venerabilis eccleſiæ, quæ diui principes contulerunt, inminui non oportet. proinde etiam, quæ circa vrbis Romæ epiſcopum obſeruatio intemerata cuſtodiet, ita vt nihil extraordinarij muneris eccleſia, vel ſordidæ functionis agnoſcat, &c. Dat. Prid. Kal. Feb. Med. Cæſario & Attico CONSS.

XXII. Idem AA. Theodoro P.P.

Priuilegia venerabilis eccleſiæ inminui non patimur, ita vt nihil extraordinarij muneris eccleſiæ, vel ſordidæ functionis agnoſcant. Quidquid igitur præceptis veteribus reuerentia religionis obtinuit, mutilari etiam pœnæ interminatione prohibemus, ita vt hi quoque qui eccleſiæ obtemperant, his, quibus cautum eſt, beneficiis perfruantur. Dat. Prid. Id. Iuñ. Med. Cæſario & Attico CONSS.

XXIII. Idem AA. & Theod. A. Melitio P.P. poſt alia.

Ab inluſtribus perſonis ſordida munera & extraordinarię neceſsitate damna remouemus, &c. Dat. XV. Kalend. Mar. Rau. DD. NN. Honor. VIIII. & Theod. V. AA. CONSS.

De equorum conlatione. *Tit.* XVII.

I. Impp. Valentinianus, & Valens A A. Alexandrino Com. R.P.

Viceni & terni ſolidi per ſingulos equos, qui à colonis atque ab obnoxiis exigũtur, ipſi magis iugiter, quàm fraude procuratorum noſtrorum equi offerantur. Dat. III. Kal. Iuñ. Marcianop. Lupicino & Iouino CONSS.

II. Impp. Arcad. & Honor. A A. Pompeiano Proc. Afric.

Sicut dudum præceptum eſt, quamprimum equorum qui curatoricio nomine flagitantur, in pretio maturetur exactio, ita vt viceni quidem ſolidi pro ſingulis equis à prouincialibus exigantur, ſepteni verò contubernalibus miniſtrentur. Dat. Id. Feb. Med. Vincentio & Frauitto CONSS.

III. Idem A A. P.P. & Com. S.L.

Equos canonicos militaris diœceſeos Africanæ ſecundum ſubiectam notitiam ſingularum prouinciarum ex præſenti duodecima indictione iuſſimus adærari, in tribuendis viris clariſſimis comitibus ſtabuli ſportulis in binis ſolidis pro ſingulis equis ſeruari conſuetudinem decernentes. quam formam quotannis obſeruari præcipimus, vt ſecundum poſtulationem Gaudenti viri clariſſimi comitis Afric. deuotiſsimo militi ſepteni ſolidi pro equis ſingulis tribuantur. Dat. XII. Kal. April. Med. Vincentio & Frauitto CONSS.

IIII. Impp. Honor. & Theod. A A. Herculio P.P.

Conſtructioni murorum, & conparationi tranſuectionique ſpecierum vniuerſi ſine vllò priuilegio cohertentur ad neceſsitates Illyricianas. nam in his dumtaxat titulis nullum ſub quodam ceſſare priuilegij velamento cenſemus. ſed ſub hac condicione, cum tempus exegerit, huiuſmodi conlationi ſubcumbant, vt non tantum requiratur idoneus, verùm vniuerſi proportioni ſuæ poſſeſſionis iugationiſque ad hæc munia cohertentur, & à ſummis ſarcina ad infimos vſque decurrat. Dat. III. Id. April. Conſtp. Baſſo & Philippo CONSS.

Qui à præbitione Tironum & equorum excuſentur.

Tit. XVIII.

I. Impp. Honor. & Theod. A A. Melitio P.P.

Tirones, quorum pretia exhauſti ærarij neceſsitas flagitauit, præbere noluimus inluſtris viros præfectos, cum gerunt infulas dignitatis, vel cum ſublimem egerint præfecturam, non magiſtros militum, vel comites domeſticorũ ſimile munus adſtringat (neq; enim tirones de facultatibus eorum poſcendi ſunt, quorum virtus triumphis noſtris ſubiugat de hoſte captiuos) non præpoſitum vel primicerium ſacri cubiculi, nõ caſtrenſem, non comitẽ ſacræ veſtis, non ceteros cubicularios, non magiſtrum officiorum, quæſtorem, vel comites ſacri ac priuati ærarij inluſtres, non virum ſpectabilem primicerium notariorum, non conſiſtorianos comites, ac ſcriniorum magiſtros, vel tribunos, & notarios eadem damni multa percellet, non viros ſpectabiles comites archiatrorum, non comites ſtabuli cura palatij, ſcholares, proximos ſcriniorum, eadémque ſcrinia, comites diſpoſitionum, decuriones, magiſtrum admiſsionum, & ceteras ſimiles comitum laboribus noſtris ſocias dignitates eiuſdem præſtationis ſors teneat: non tribunos, vel præpoſitos militares poſt teſtimonium inueteratæ militiæ habeant

habeant in commune omnes, ſiue dum adminiſtrant, ſeu poſtquàm adminiſtrauerint, debitum regiæ liberalitatis officium, nemo tirones, equos, vel prçſtationem aurariam vereatur, quem ſub legis noſtræ ſanctione proſequimur: illos tantum tironum atque auri munus adſtringat, quos honorarios vocauit antiquitas, vel qui faſces ciuilium partiũ conſecuti, nulla prius laboribus rudimenta poſuerunt. De ipſis etiam militaris nominis viris eos præpoſitos, vel tribunos à priuilegiis eſſe conuenit alienos, qui caſtrorum experces habentur, nec in hoſtem martio ære caluerunt. Dat. xv. Kal. Mart. Raũ. Honor. VIII. & Theod. III. A A. CONSS.

De conlatione fundorum patrimonialium, vel emphyteuticorum & rei priuatæ. *Tit.* XVIIII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Dometium Dracontium.

QVotiens plures fundum patrimonialem poſſident, pro portionibus fieri à ſingulis nõ vetetur inlatio. quorumdam enim probata induſtria, ceterorum culpa poterit coherceri. Dat. xv. Kal. Maij. Sirmi. Accep. xv. Kal. Iuñ. Karthag. Criſpo II. & Conſtantino II. CONSS.

II. Imp. Iulianus A.

Omnes, qui patrimoniales fundos tetinent, pro his conueniendi ſunt ad vniuerſorum munerum functiones, ſicut vnumquemque priuatorum neceſſitas publicæ penſitationis adſtringit, &c. Dat. v. Kal. April. Mamertino & Neuitta CONSS.

III. Impp. Valentinianus, & Valens A A. Prouincialibus Byzacenis.

Ab emphyteuticariis poſſeſſoribus annonariam quidem ſolutionẽ per quattuor menſes ita ſtatuimus procurari, vt circa vltimos anni terminos paria concludantur: aurum verò non ex die x. Kal. Dec. in Prid. Kalendarum Ianuariarum, ſed per annum ſolidum, prout quiſque pendere potuerit, inferetur. Dat. Id. Septemb. Aquil. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

IIII. Impp. Arcad. & Honor. A A A. Firmino C. S. L. poſt alia.

Qui prædia patrimonialia, & emphyteutica, priuatæ quoq; rei perpetuo iure retinent, & dominici actores augmenti & ſuperindicticij, & onerum Rheticorum dicuntur mediam nolle ſoluere penſionem: igitur iubemus, vt moniti rationales, ſciant ea, quæ à diuæ memoriæ Valentiniano conſtituta ſunt, quam primitus eſſe ſeruanda. Dat. VIIII. Kal. Iuñ. Med. Honor. A. IIII. & Eutychiano CONSS.

De conlatione donatarum vel releuatarum poſſeſſionum. *Tit.* XX.

I. Imp. Iulianus A. Aginatio Conſ. Byzacenæ.

ADmodum nobis videtur abſurdum, & à noſtrorum temporũ tranquillitate ſubmotum, vt hij, qui proſcribtionis ſortem pertulerunt, ad exemplum eorum, qui fundos donatos ſacra liberalitate tenuerunt, auri atque argenti conlationibus redderentur obnoxij, quę ſub diuæ memoriæ Conſtantio adſcribta eſt, cùm multum interſit inter eum, qui principali munificentia perfruitur, & eos, qui propria recuperare meruerunt.

Dat.

Dat.Prid. Id.Nouemb.Mampſyſtæ,Iuliano A.IIII.& Salluſtio CONSS.

II. Impp.Valentinianus & Valens A A.ad Mamertinum P.P.

Eos,qui rem paternam,vel ſuam à fiſco recuperare meruerunt, à conlatione auri atque argenti,quæ adſcribta eſt, & his, qui aliquid à ſacra liberalitate meruerunt,rutos defenſóſque ſeruari præcipimus. Dat.VI.Kal.Maij.diuo Iouiano,& Varroniano CONSS.

III. Impp.Arcad.& Honor.A A.Hadriano P.P.

Exigua quodammodo ædificiorum penſitatio nullum erga poſſeſsiones ſuas ſuperindicti oneris pondus agnoſcat. per omnes autem ciuitates, municipia, vicos,caſtellos,ex horreis,balneis,ergaſteriis,tabernis,domibus,cœnaculis, ſalinis etiam omnibus,præter mancipium,quæ populi Romani lauacris inſeruiũt, vel his,quæ in memoratis locis ſub penſionis locatione retinentur, nullius excepta perſona,vnius anni hoc eſt tertiæ indictionis deuotione congrua a locorum dominis penſio conferatur,excepta ſcilicet æternabili vrbe, quam ab huiuſmodi munere reuerentia propriæ maieſtatis excuſat,ea videlicet ratione ſeruata,vt ſi qui dominorum defuerit,vel à procuratoribus,vel ab his,qui hæc loca ſubconductione detentant, id quod præceptum eſt inferatur, dominorum rationibus inputandum,ea conditione ſeruata,vt ſciant tantum, quantum ipſi percipere conſuerunt,omni maturitate oportere conferre. Dat.III.Non.Octo. Raũ.Stilichone & Aureliano CONSS.

† χ Strategio.

IIII. Impp.Honor.& Theod.A A. Trygetio † Com R.P.

Largitates tam noſtræ clementiæ,quàm retro principum ex eo tẽpore, quo in bene meritos de republica conferuntur, tenere perpetem firmitatem præcipimus:vt quod vnuſquiſque meruit,& recte tranſmiſit,nec ad heredem,neç ad originem filiorum, nepotúmve ſollicitudinem reuocetur: nec quicquam pro his poſſeſsionibus,quæ largitate principali iamdudum in ſingulos quoſque cõlatæ ſunt, damnoſæ conuentionis moleſtiam pertimeſcat. Sanè (quod non optamus) ſi vmquam extiterit tanta neceſsitas, vt aliquid in adiumentum ærarij noſtri publica requirat expenſa, adiuuari nos biennali penſione præcipimus, quæ non grauat poſſeſſorem, vt & temporum rationem,& poſſeſsionis,de cuius non poteſt ſoliditate dubitari,ante oculos conlocemus. Ideóque ſi quando in dono datis intra quinquennium poſsidentem neceſsitas dandi forte reppererit,hunc à conlatione eſſe iubemus alienum. Si verò poſt quinquennium intra decem annorum ſpatia fuerit poſſeſſor inuentus, mediam biennalis penſionis inferat portionem. Hij verò, qui ſupra decennium dono data inuenti fuerint prædia poſsidere, ſi emerſerit vlla neceſsitas integra biennali nos adiuuent penſione. Quod ſi contra hanc formam ſcientia iudicis,vel exſecutoris conuentio pulſandum intra hæc tempora iudicauerit poſſeſſorem: ad multam ſexaginta librarum auri perſoluendam ſe nouerint adſtringendos. Nec officium palatinum hac excuſatione vtatur, vt paucos eſſe adſerat, ad quorum partes & ſcrinium hæc cura pertineat. Sed omnes omnium ſcriniorum totius militiæ quod ſub priuato mæret, ætario ad præſcriptam pœnam ſe nouerint adtinendos, ita vt primates præter damnum, etiam cinguli amiſſione multentur, ſi cuiquam prouidentiam ſimulanti conſenſum in hac ſuggeſtione, aut inſtructionem præbuerint. ipſum enim codicem cauſa concuſsionis,& fraudis & vniuerſa ſcripturarum

tarũ genera tali cõnexa negotio, ne veſtigia timoris poſthac vlla remaneant, in cõuentu prouincialium flammis iubemus exuri, eadémq; pœna, ſi poſthac vlla extiterit, quod in ipſa aliáue prouincia huiuſmodi adſerat ſe proferre documentum, pro publica quiete deperire. PP. in Foro Traiani, XIIII. Kal. Iuñ. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

v. Imp. Theod. A. Aſclepiodoto P.P.

Ab vniuerſis, qui poſt obitum diui aui clementiæ meæ ex munificentia tam diuæ recordationis patris ac patrui mei, quàm etiam ſerenitatis meę fundos cuiuſlibet iuris petiuerunt, ſub hac diſpoſitione reditus conferantur, vt quicumq; à præſenti die triennio poſſident, vnius anni habentes immunitatem, pro reliquo biennio medij anni conferant reditus, ex triennio verò vſque quinquennium vnius anni, à quinquennio vſque ad decennium, biennij: à decẽnio & vltra triennij. in qua diſpoſitione etiã hij habebũtur, qui dempto canone poſſeſſiones cuiuſlibet iuris donationis obtinent titulo: aut cum eſſent domini poſſeſſionum, canonem ex parte vel integrum adimi exorauerũt. Ita tamen, vt qui fundum dempto canone accepit, reditus vniuerſos quos ipſe percepit, iuxta datam diſpoſitionem temporis ſoluat. Qui verò dominus conſtitutus poſſeſſionis tantùm canonis promeruit releuationem, canonem tantum prodat à forma, hoc eſt, aut dimidij anni, aut vnius, aut biennij, aut triennij ſoluat, eadem ratione etiam illis tenendis, qui releuationem iugationis ex ſimplici beneficio meruerunt. Sanè qui inſpectorem ſpecialem ac ſi de ieiunis, ac deſertis poſſeſſionibus accepiſſe dicuntur, electionem à ſede culminis tui propoſitam amplectantur, & aut ſoluant, vt dictum eſt, quod nunc conſequuntur lucri, pro rata temporum ratione, aut, ſi hoc moleſtè tulerint, patiantur denuo alios inſpectores dirigi. Quòd ſi qui ex poſſeſſionibus principali ſibi quondam liberalitate donatis, poſtmodum quaſdam aliis, aut venundedit, aut & ipſe donauit, pro his quidem, quæ venditæ probabuntur, ille ſe ſtatutis præſentibus obnoxium eſſe cognoſcat, qui videtur pretium conſecutus. Cui verò non vendita, ſed legitimè donata, vel iure ſucceſſionis adquiſita poſſeſſio eſt, is profectò debebit iuſtiùs adtineri ad illa præſtanda iuxta tempora præfinita, qui adipiſci in præſenti ex donata ſibimet poſſeſſione monſtratur. Qui verò alterius nomine ex munificentia principali donatos obtinet fundos, quique releuationis, vel peræquationis beneficium ſimili modo conſecutus oſtenditur: ipſe ad huiuſmodi ſolutionem debebit adſtringi, qui non vt petitor, ſed vt dominus, & poſſeſſor rei poterit adprobari. vel certè, ſi hoc caſu quodam patere forſitan non valebit, ab ipſa poſſeſsione, quæ vel donata, vel per æquata, aut releuata eſt, ſupradictis fructus beneficij conferantur: ſcituris cunctis quòd quiſquis prædictam præſtationem intra quattuor menſes, ex quo fuerit admonitus, inferre diſtulerit, ipſas poſſeſsiones, quæ donatæ eidem videntur, amittet. Hij verò, qui certum quid conlationis, ſeu functionis indictæ pro temporali poſſeſsione præſtiterint, pleno in poſterum beneficio principali quod aliquando meruerunt, munere perfruentur. Dat. III. Id. Maij. Conſtantinop. Victore V.C. CONS.

vi. Impp. Theod. & Valentinianus A A. Antiocho P.P.

Eorum iugorum, ſiue capitum, ſiue quo alio nomine nuncupantur, priuati iuris,

iuris,vel patrimonialis,ſiue ciuilis,ſiue templorum,quæ à principio imperij diuæ recordationis Arcadij genitoris mei ex petitionibus diuerſorum, vel vltro datis adnotationibúſque in præſentem diem qualitercumque releuati ſunt, vel adæ rata leuiùs,vel de patrimoniali iure ad priuatam,vel in aurariam,ærariam, atque ferrariam præſtationem tranſlata,quinta pars commodi,quod ex eo beneficio ad dominos fundorum peruenit,ex eodem tempore exacta pro æſtimatis per ſingulos annos habitis areæ & ſacrarum largitionum viribus ex æquo ſocietur:exceptis his,quæ in capitatione humana,atque animaliũ diuerſis qualicumque conceſſa ſunt,ita vt omnium,quę prędicto tempore,atque etiam ſub inclytæ recordationis auo noſtro in terrena ſiue animarum deſcriptione releuata ſunt vſque ad quadringentorum iugorum,ſiue capitum quantitatem pars dimidia publicis cenſibus adiungatur, vt ſi quidem vſque ad quadringenta iuga vel capita releuatio facta eſt,dimidia tãtùm pars fiſco reddatur.Si verò amplius aliquid releuatum eſt,vtque ad ducentorum iugorum,vel capitum aput beneficium conſecutos releuatio firma permaneat,reliqua omnia publicis cenſibus refundantur. Aut enim intra ducentorum numerum pro rata partis dimidiæ portione vnumquenque releuari conueniet, aut vltra eundem minimè ad diſpendium publicum præſtita releuatione abuti,ſiue in vna,ſiue in diuerſis prouinciis,vel ſuo,vel interpoſito nomine, huiuſmodi beneficium impetrabit. niſi ſi quis ſe pro fundis ſterilibus,ac deſertis,maioris etiam adſcribtionis,releuationem iuſtè meruiſſe firmauerit,& inſpectore,ſeu perçquatore miſſo probauerit, non iam ſecundum noſtrum beneficium (quod vſque ad ducenta iuga, vel capita pro dimidia parte indulſimus) ſed pro inſpectionis futuræ veritate, ac fide, tributa publica ſoluturus:adæratis etiam & qualitercumque tranſlatis ex quarta decima feliciter futura indictione tranſlatione vel adæratione ſeruata modũ conlationis inponi,qui conſecutis partem quandam beneficiis reſeruabit, pro regionum diuerſitate factæ adærationis modum,atque omnium,quę in huiuſmodi rebus conſideranda ſunt,qualitate præfectura ampliſſima diſponente: illis ſolis ab hac deſcriptione à ſublimitate tua,ſicut viſum fuerit, diſponente penitus eximendis,& in præſenti conlationis modo manſuris,quæ ciuitatibus,vel curiis,vel officiis in commune remiſſa ſunt, vel aliquando perſonarum magis

Tim: meritis † indulta,ſed ex diſpoſitione ampliſſimæ ſedis tuæ, ſi qua ſit de releuatione ſuſpicio inſpectioni veriſſimæ ſubiciendis. Exactionem verò quintæ partis conlationum ab exordio imperij diuę memoriæ patris mei, vt dictum eſt, iam nunc fieri ab his,qui meruerunt,vel eorum heredibus,ſi ſoluendo ſint, vel detentatoribus,pro quo quiſque poſſedit tempore quo obiit,poſterioribus, vel nouis dominis ad quos releuata prædia deuenerunt contra ſuos auctores actoribus legitimis reſeruandis, neque penitus vllo ſub quocunque priuilegio diſpoſitione hac eximendo firmiter in futurum, & ſine vlla deſcribtionis moleſtia aput eos, qui meruerunt, diuina indulgentia permanſura, ita vt ne tractari quidem, nec proferri in medium has rurſus liceat rationes,completis, his quę in pręſenti de cauſis ſingulis, aut perſonis, pro rerum neceſſitate ſtatuta ſunt. Dat. Prid. Kalendas Iañ. Conſtantinop. D D. NN. Theod. XIII. & Valentiniano III. AA. CONSS.

De conlatione æris. *Tit.* XXI.

I. Impp. Valentinianus, & Valens A A. Modeſto P.P.

Es, quod dichoneutum vocatur, non modò deinceps largitionibus inferatur, verùm de vſu pœnitus, & conuerſatione tollatur, ac nemini publicè hoc habere liceat. Et conflatores figurati æris, adulteratores etiam monetæ capitalis animaduerſio perſequatur. Dat. VII. Id. April. Conſtantinop. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

II. Impp. Arcad. & Honor. A A. Hilario.

AEris pretia, quę à prouincialibus poſtulantur, ita exigi volumus, vt pro viginti quinque libris æris ſolidus à poſſeſſore reddatur. Dat. V. Kal. Ianuar. Med. Arcad. IIII. & Honor. III. A A. & CONSS.

III. Imp. Theod. A. Maximino C.S.L.

Perpetuò ſancimus generalíque decreto, ne cui deinceps ex precepto comitiuæ ſedis, vel per oraculũ ſacrum, vel per diuinas adnotationes numinis noſtri in nummo, vel in ſpecie, (niſi ita publica neceſſitas poſtularit) propria liceat tributa perſoluere, ſed vt magis aut ipſam ſpeciẽ, ſi hoc vſus exegerit, aut aurum, quod æſtimatio certa conſtituit, pro cẽtenario æris huiuſmodi poſſeſſor exſoluat. Dat. V. Id. Decemb. Conſtantinop. Victore V.C. CONS.

Ne conlationis tranſlatio poſtuletur. *Tit.* XXII.

I. Impp. Conſtantius & Conſtans A A. Philippo P.P.

Pleriquecenſum fundorum ſuorum iugorũ ad alias ciuitates transferre curarunt. Vniuſcuiuſque itaque ciuitatis cenſum in omnibus prouinciis ad proprias ciuitates redire cenſuimus. Dat. V. Kal. Aug. Conſtantino IIII. & Conſtante III. A A. CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A. ad Neotherium P.P.

Habeat vnaquæque ciuitas conſortem munerum, quem habuit in profeſſione collegam. Iugatio omnis vbi eſt antiquitus adſcribta permaneat, redeat ad ſe aliò in fraudem munerum tranſlata iugatio. Diſcant ordines, diſcant reliqui poſſeſſores mutato eo, quod non rectè eſt impetratum, quem participem poſſidendi cognouerint eſſe etiam in omnibus ſocium functionibus. PP. IIII. Non. Maij. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

III. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. A A A. ad Euſignium P.P.

Transferat, qui orando meruerit ex iudicio tuæ magnitudinis in annonariis dumtaxat commeatibus, ex alio loco ad vrbem aliam profeſſionem publicæ functionis. Qui diuerſis in vrbibus non ſufficiet reſpondere exactorum numero crebriori, ad vnum vbi magis poſſidet iugationis reliquum modũ, ſine publico detrimento exactorum, tranſmittat. Dat. XVIII. Kal. Maij. Valentiniano A. tertiùm, & Eutropio CONSS.

IIII. Impp. Honor. & Theod. A A. ad Anthemium P.P.

Nonnullos poſſeſſores, exactionis conſuetæ more diſſimulato, eo temeritatis procedere cognouimus, vt quidam auctoritate reſcribtionis elicita inſtantiam conpulſorum eludant, ſub eo obtentu, quòd ſponte pronius inferant ex-

petenda. Qua vſurpatione patefacta, promulgamus, vt huiuſmodi impetrationis nouitate ſupploſa (quæ vulgò auctopractorum vocatur) vniuerſa penſitationis profligandæ quæ fuit, reuiueſcat ſollemnitas, & curiales, vel apparitio prouincialis huius muneris vota procurent, exceptis his quos eminentiſſimæ tuæ ſedis ſpecialiter conſideratio digeſſit. Dat. XIIII. Kalend. Iun. Honor. VIII. & Theod. III. A A. CONSS.

V. Idem A. Herculio P.P. Illyrici.

Quod olim meminimus conſtitutum, hac generali denuo legis præceptione ſancimus, ne cuiquam liceat prętationes poſſeſſionum ad aliud territorium ex alio tranſferre, ſed omnibus modis in eo loci tributaria agnoſcatur inlatio, quem fides cenſum retinet, & neceſſitas publicæ adſcribtionis adſtringit. Quòd ſi vlteriùs ab officio præfecturæ præſentia, vel priora ſtatuta fuerint temerata, centum librarum auri multa ferietur. Sed & ſinguli qui nequaquam prohibitis tẽperabunt, viginti librarum auri diſpendia ſuſtinebunt. Dat. VIII. Kal. Iul. Conſtantinop. Varana V. C. CONS.

De protoſtaſia. *Tit. XXIII.*

I. Imp. Conſtantius A. ad Senatum.

PRotoſtaſiæ munus hactenus ſenatores inpoſita neceſſitate ſuſtentent, vt hiſdem ſenatorum cenſus implendę neceſsitatis contemplatione ſocietur, nec cuiuſquam alterius iuga, aut capita ſenatorum cenſibus adgregentur. cùm protoſtaſiæ munus ita debeant ſuſtinere, vt ad eum numerum quem ipſi cenſuali ſorte ſuſtentant, ſenatorum tantùm cenſibus nexis eandem neceſsitatem debeant explicare. Dat. V. Non. Maij. Tauro & Florentio CONSS.

II. Imp. Iulianus A. Salluſtio P.P.

Prototypias & exactiones in capitatione plebeia curialium munera, & quidem inferiora eſſe minimè dubitatur. Atque ideo à ſenatoriis eaſdem domibus ſubmoueri oportet, &c. Dat. III. Id. Mart. Conſtantinop. Mamertino & Neuitta CONSS.

III. Impp. Arcad. & Honor. A A. præſidi Frygiæ Palęſtinæ.

Ceſſantibus his, quæ quibuſdam cuniculis & ſubreptionibus impetrata noſcuntur, & ſaluis priuilegiis dignitatum, grauitas tua vniuerſos faciat protoſtaſiæ ſubcumbere functioni, vt & officia publica maturiùs peragantur, & priuatorum merita ex hac diſtributione prouidentiſsimè conſeruentur. Dat. Prid. Kal. Iul. Conſtantinop. Arcad. A. IIII. & Honor. A. III. CONSS.

IIII. Impp. Arcad. & Honor. A A. Euthymio. Vic. Aſiæ.

Qui ex primipilaribus ſunt protoſtaſię, neceſsitatibus obedire cogantur: nec aliqua ſe obreptione ſubtrahere. Dat. XII. Kalend. Ian. Arcad. IIII. & Honor. III. A A. CONSS.

De patrociniis vicorum. *Tit. XXIIII.*

I. Imp. Conſtantius A. & Iulianus Cæſ. Helpidio.

COlonorum multitudinem indicaſti per Aegyptum conſtitutorum ad eorum ſeſe, qui variis honoribus fulciuntur, ducum etiam patrocinia contuliſſe. Vniuerſos itaque, quos tantùm ſibi claruerit temeritatis adſumere,

adſumere,vt præbeant latebram, & defenſione repromiſſa aditum implendæ deuotionis obcludāt,iubemus vrgueri,vt debita quæcumque vicani,quorum conſortio receſſerunt,è propriis facultatibus fiſci docebuntur commodis intuliſſe,idem cogantur expendere.Eos quoque,quos in defenſionem ſuam videntur ſuſcepiſſe,ab eorum patrocinio facias ſeparari. Dat.Prid.Non.Feb. Conſtantinop.Conſtantio A.X.& Iuliano Cæſ.III. CONSS.

II. Imppp.Valentinianus,Valens & Gratianus A A A.ad Auxonium P.P.

Abſtineant patrociniis agricolæ ſubiugandi ſupplicio, ſi talia ſibimet adiumenta commentis audacibus conquiſierint. Hij verò, qui propria patrocinia largiuntur, per ſingulos fundos, quotiens repperti fuerint, viginti & quinque auri libras dare debeant:& non quantum patroni ſuſcipere conſuerant, ſed dimidium eius fiſcus adſumat. Dat.Prid.Id.Nouemb.Marcianop.Valentiniano & Valente III.A A.CONSS.

III. Impp.Arcad.& Honor.A A.Heracliano Com.Aegypti.

Quicumque ex officio tuo, vel ex quocumque hominum ordine vicos in ſuum detecti fuerint procinium ſuſcepiſſe,conſtitutas luent pœnas.Poſſeſſores autem conpetēter coherciti etiam inuiti ſtatutis imperialibus obedire, & muneribus publicis ſatiſfacere cogantur. Quoſcunq; autem vicos aut defenſionis potentia,aut multitudine ſua fretos publicis muneribus conſtiterit obuiari,vltioni,quam ratio ipſa dictabit,conueniet ſubiugari. Dat.Prid.Kalend.Octob. Olybrio & Probino CONSS.

IIII. Idem A A.Eutychiano P.P.

Cenſemus, vt qui ruſticis patrocinia præbere temptauerit, cuiuſlibet ille fuerit dignitatis, ſiue magiſtri vtriuſque militiæ, ſiue comitis ſiue ex proconſulibus, vel vicariis, vel auguſtalibus, vel tribunis, ſiue ex ordine curiali, vel cuiuſlibet alterius dignitatis, quadraginta librarum auri ſe ſciat diſpendium proſingulorum fundorum præbito patrocinio ſubiturum: niſi ab hac poſtea temeritate diſceſſerit. Omnes ergo ſciant, non modò eos memorata multa feriendos,qui clientelam ſuſceperint ruſticorum,ſed eos quoque qui fraudandorum tributorum cauſa ad patrocinia ſolita fraude confugerint, duplum definitæ multæ diſpendium ſubituros. Dat.VI.Id.Mart.Conſtantinop.Theodoro V.C.CONS.

V. Idem A A.Eutychiano P.P.

Excellentia tua his legibus, quæ de prohibendis patrociniis aliorum principum nomine promulgatę ſunt,ſeueriorem pœnam nos addidiſſe cognoſcat:ſcilicet,vt ſi quis agricolis,vel vicanis propria poſſidentibus patrocinium reppertus fuerit miniſtrare,propriis facultatibus exuatur.His quoque agricolis terrarum ſuarum diſpendio feriendis,qui ad patrocinia quæſiti confugerint. Dat. VIII.Kal.Iun.Conſtantinop.Theodoro V.C.CONS.

VI. Impp.Honor.& Theod.A A.Aureliano P.P.

Valerij Theodori & Tharſacij examinatio conticeſcat,illis duntaxat ſub auguſtaliano iudicio pulſandis,qui ex Cæſarij & Attici conſulatu poſſeſſiones ſub patrocinio poſidere cœperunt.Quos tamen omnes functionibus publicis obſecundare cenſemus,vt patronorum nomen extinctum pęnitus iudicetur.Poſſeſſiones autem athuc in ſuo ſtatu conſtitutæ penes priores poſſeſſores reſide-

bunt,ſi pro antiquitate cenſus functiones publicas & liturgos, quos homologi coloni præſtare noſcuntur,pro rata ſunt abſque dubio cognituri. Metrocomiæ verò in publico iure & integro perdurabunt:ne quiſquam eas,vel aliquid in his poſſidere temptauerit,niſi qui ante conſulatum præfinitum cœperit proculdubio poſſidere,exceptis conuicanis,à quibus penſitanda pro fortunę condicione negare non poſſunt. Et quicumque in ipſis vicis terrulas contra morem fertiles poſſederunt,pro rata poſſeſsionis ſuæ glebam inutilem & conlationem eius & munera recuſent. Hij ſanè qui vicis,quibus adſcribti ſunt,derelictis, & qui homologi more gentilicio nuncupantur,ad alios ſeu vicos, ſeu dominos tranſierunt,ad ſedem deſolati ruris conſtrictis detentatoribus redire cogantur. Qui ſi exſequenda protraxerint,ad functiones eorum teneantur obnoxij, & dominis reſtituant,quę pro his exſoluta cōſtiterit,& in earum metrocomiarum locum, quas temporis lapſus,vel deſtituit,vel viribus vacuauit,ex florentibus alię ſubrogentur,à rure quoque & poſſeſſiones,quas curiales quolibet pacto publicatis apud acta prouincialia deſideriis ſuis,vel reliquerūt,vel poſſidere alios permiſerūt,pœnes eos,qui eas excoluerūt, & functiones publicas recognoſcūt,firmiter perdurabunt,nullam habentibus curialibus copiam repetēdi. Quidquid autem in tempus vſque diſpoſitionis habitæ† auro inluſtri deceſſore ſublimitatis tuæ eccleſiæ venerabiles, id eſt Conſtantinopolitana atque Alexandrina poſſediſſe deteguntur,id pro intuitu religionis ab his præcipimus firmiter retineri ſub ea videlicet ſorte, vt in futurum functiones omnes, quàs metrocomiæ debent,& publici vici pro antiquæ capitationis profeſſione debent, ſciant proculdubio ſubeundas,nequaquam,cephalæotis, hirenarchis,logographis Chomatum, & ceteris liturgis, ſub quolibet patrocinij nomine publicis functionibus denegatis, niſi quid ex his,quæ exigenda ſunt,vel neglegentia,vel contemptus diſtulerit,metrocomias poſſidere noſtro beneficio meruerunt,& publicos vicos committere compellantur. Dat.III.Non.Decemb.Honor.x.& Theod. VI.A A. CONSS.

† χ à viro

De quadrimenſtruis breuibus. *Tit. XXV.*

1. Imppp. Theod. Arcad. & Honor A A A. Rufino P.P.

QVotienſcunque quadrimēſtrui breues ab apparitoribus ducianis ad ſedem veſtræ celſitudinis deſtinātur,parilis notitia prouinciali quoque tradatur officio,vt prius, quàm ad iudicium veſtrum examinanda mittantur, ibidem ſub vtrorumque pręſentia conferantur, vt qui perperam vel petita,vel erogata notauerit,confutetur, ne diſcordanti breuium modo in eorum damnum expenſa reuocetur,qui ſuſceptionibus, vel nominationibus obligati, quæ militum nomine petuntur,exſoluant,nec inputari ſibi, quod exſoluerint,congemeſcant. Dat.XII.Kal.Iuń. Conſtantinop. Theod. A. III.& Abundantio CONSS.

De diſcuſſoribus. *Tit. XXVI.*

1. Imppp. Valentinianus,Valens,& Gratianus,A A A. ad Arthemium Vic. Hiſpaniarum.

Quotiens

QVotiens in diſceptatione conſtiterit iniquè diſcuſſionem fuiſſe confe-ctam,& fidem facti non poterit adprobare diſcuſſor: ipſe in eodem titulo,& in eodem modo ad ſoluẽdum protinus vrgueatur, in quo alterum perperam fecerit debitorem. Dat.Prid.Id.Maij.Valentiniano NB.P.& Victore CONSS.

II. Impp. Arcad.& Honor.AA.Meſſalæ P.P.

Maximas prædas hoc pacto agi de prouincialibus certum eſt,vt acceptæ ſemel ſecuritates, & regeſtæ polypticis à diſcuſſoribus vel apparitoribus denuo poſtuletur,non quòd vtilitas publica flagitat, ſed vt ſi caſu eſt amiſſa ſecuritas, maior præda naſcatur.Decernimus itaque,vt quando inſertę ſecuritates ratiociniis publicis continentur,rurſus per iniuriam non petantur. Dat.v.Kal.Dec. Stilichone & Aureliano CONSS.

INTERPRETATIO. *Lex iſta hoc iubet,in hoc maximam prædam exactores de prouincialibus exercere,vt poſt emiſſas ſecuritates iterum polipticos & ſecuritates incipiant poſtulare,quod ab his non pro publica vtilitate fieri,ſed vt ſi ſecuritates inuentæ non fuerint,maior eis præda naſcatur. Ideoque ſtatuit,vt ſi ſecuritates ratiociniis publicis,vel in polipticis exactorum continentur,iterum pro cupiditatis nequitia nõ petantur.*

De alimentis,quæ inopes parentes de publico petere debent. Tit. XXVII.

I. Imp.Conſtantinus A.ad Ablauium.

AEreis tabulis,vel ceruſſatis, aut linteis mappis ſcribta per omnes ciuitates Italię proponatur lex,quæ parentum manus à parricidio arceat,votumque vertat in melius: officiumque tuum hæc cura perſtringat,ut ſi quis parẽs adferat ſobolem,quam pro paupertate educare non poſſit,nec in alimentis, nec in veſte inpertienda tardetur,cùm educatio naſcentis infantiæ moras ferre non poſſit, ad quam rem & fiſcum noſtrum, & rem priuatam indiſcreta iuſſimus præbere obſequia. Dat.III. Id. Maij. Naiſſo,Conſtantino A.IIII.& Licinio IIII.AA.CONSS.

II. Idem A.Menandro.

Prouinciales ægeſtate victus atque alimoniæ inopia laborantes, liberos ſuos vẽdere,vel obpignorare cognouimus. Quiſquis igitur huiuſmodi repperietur, qui nulla rei familiaris ſubſtantia fultus eſt,quique liberos ſuos ægrè ac difficile ſuſtentent:per fiſcum noſtrum antequàm fiat calamitati obnoxius, adiuuetur: ita,vt proconſules, præſidesque & rationales per vniuerſam Africam habeant poteſtatem,& vniuerſis,quos aduerterint,in ęgeſtate miſerabili conſtitutos,ſtipem neceſſariam largiantur: atque ex horreis ſubſtantiam protinus tribuant conpetentem.abhorret enim noſtris moribus,vt quemquam fame confici, vel ad indignum facinus prorumpere concedamus. Dat. Prid. Noñ. Iul. Romæ, Probiano & Iuliano CONSS.

De indulgentiis debitorum. Tit. XXVIII.

I. Imp.Iulianus A.ad Auitianum Vic.Afric.

EXcepto auro & argento cuncta reliqua indulgemus. Dat.VII. Kal. Nouemb. Antiochiæ, Acc.XV. Kal. April. Karthag. Iuliano A.IIII.& Salluſtio CONSS.

II. Impp. Arcad. & Honor. A A. Dextro P.P.

Quingenta vigintiocto milia quadragintaduo iugera, quæ Campania prouincia iuxta inſpectorum relationem, & veterum monumēta chartarum in deſertis & ſqualidis locis habere dignoſcitur, hiſdem prouincialibus conceſsimus, & chartas ſuperfluæ deſcribtionis cremari cenſemus. Dat. VIIII. Kal. April. Med. Olybrio & Probino CONSS.

III. Idem A A. Ardromacho P.V.

Omnium titulorum, ſiue qui ad inluſtres viros præfectos prætorio, ſiue qui ad largitiones noſtras pertinent, vſque in conſulatum primum clementiæ noſtræ, id eſt, vſque indictionem quintamdecimam, quæ proxima fuerit, reliqua vniuerſa concedimus. Atque vt ipſa memoria reliquorum intercidat, chartas omnes, ſiue quas tabularij ciuitatum, ſiue officia iudicum, ſiue officium palatinum, ſiue diſcuſſores habent, quibus tamen eius temporis & debitorum nomina, & debita continentur, vndique in medium congregatas palàm flammis iubemus aboleri Poſt conſulatum verò manſuetudinis noſtræ, id eſt, à prima indictione in conſulatum Olybrij & Probini omnium reliquorum: exactionem ſuſpendi oportere cenſemus, donec admoniti ordinarij iudices nominatarios † breues abſque vlla conſcribtos fraude tranſmittant, quibus apertè liqueat, quę pænes minuſcularios, quæ pænes curiales debita, quæ tam in defectis domibus habeantur. his enim præcipuè conſulendum eſt, qui iuſto remedio indigent. Nouerint igitur officia ad ſe omne diſpendium redituum, ſi occultatis idoneis, in eorum locum fæneos defectóſve ſubiecerint. ex conſulatu ſanè Olybrij & Probini, id eſt, ex nona indictione in præſentem diem adcelerari ſolutionem omnium conueniet debitorum. Eos etiam, qui perſonalibus debitis ſacro ærario tenentur adſtricti, id eſt, conductores diuerſorum portuum ac vectigalium volumus eſſe ſecuros. Publicani etiam & telonarij, præpoſiti theſaurorū adque baſyorum, procuratores gynæciariorum ac monetariorum, ceterique, quos omnes in chartis ſuis officium palatinum ſine vllo ætatis fine cuſtodit, decernimus, vt quæcunque per eos debita contracta ſunt, ſubmoueantur ab heredibus, etiam memoratorum exactionis atrocitas conquieſcat. Dat. VII. Kal. Iul. Med. Vincentio & Frauitto CONSS.

† *ſiue no-tarios*

IIII. Idem A A. Theodoro P.P.

Ab omni intra Italiam iugatione, quam munere annonariæ functionis abſoluimus, etiam glebalem penſionem iubet ſerenitas noſtra remoueri. Dat. Id. Septemb. Med. Baſſo & Philippo CONSS.

V. Impp. Honor. & Theod. A A. honoratis & poſſeſſoribus per Africam.

Reliquorum ex fiſcalibus titulis cuncta debita noſtræ manſuetudinis indulgentia ſubſequatur, &c. Dat. VII. Kalend. Decemb. poſt Conſ. Honor. VIII. & Theod. III. A A.

VI. Idem A A. Macrobio Proconſ. Afric.

Conſiderantes Africæ deuotionem vſque in initium fuſionis quintæ vniuerſa reliqua, quæ tam ad arcam ſublimium poteſtatum, quàm ad largitiones pertinent, relaxari præcipimus. Priuatæ quoque rei debita ſimiliter relaxamus, chartis abolitis, quibus debita publica continentur. Dat. VII. Kalen. Iul. Rau. Varana CONS.

VII.

VII. Idem A A. Iohanni P. P.

Campaniæ, Tuſciæ, Piceno, Samnio, Apuliȩ, Calabriȩ, ſed & Britiis, & Lucaniæ, ex omni prȩſtationis modo, quem antiqua ſollemnitas detinebat, quattuor partes iubemus auferri, ita vt ex indictione decima, quinque annorum indulgentia contributa, partem ſoluant publicæ functionis. Ad reparationem ſanè curſus intra indulgentiȩ tempus, quidquid fuerit poſtulatum, id ſolum conferri cenſuimus. Dat. VIII. Id. Maij. Rauen. Lucio v. c. CONS.

VIII. Idem A A. Seleucho P. P.

Nauiculariis intra Africam ex quartadecima indictione conſulatus Valentiniani Aug. II. & Eutropi. v. c. vſque ad indictionem quartam conſulatus noſtri ſepties, & Theodoſi iterum, omnia reliqua indulgemus. Dat. III. Non. April. Rau. Conſtantio & Conſtante CONSS.

VIIII. Idem A A. Anthemio P. P.

Per omnes prouincias Orientis ex indictione vndecima Valentiaca in quintam vſque nuper tranſactam indictionem, annorum ſcilicet quadraginta, id eſt, ex conſulatu diuorum Valentiniani & Valentis iterum Auguſtorum vſque ad conſulatum inuictiſſimi Honorij patrui mei ſepties, & meum iterum, omnium generalium titulorum ſub æqua lance tam curiis, quàm conlatori priuato & patrimoniali, diuinæ quinetiam domui, omnique iuri munifico, necnon & cellariis præter trium metallorum debitoribus Docimeni, Proconenſis, & Troadenſis conceſſimus reliqua, ſiue ſpecies, ſiue æs, pecunia, aurum, argentúmque debetur, ita vt nec horreis & præfectoriæ arcæ, nec noſtro aliquid ex his ærario debeatur, ſequentis temporis debitis ex indictione ſexta vſque ad præſentem duodecimam emergentibus neceſſitatibus reſeruatis. Dat. v. Id. April. Conſtantinop. Conſtantio & Conſtante CONSS.

De eadem re ſcriptum edictum ad populum, ad Marcianum Com. S. L. Muſellio præpoſito ſacri cubiculi de titulis ad domum ſacram pertinentibus, ad rectores prouinciarum, & de metallariis edictum ad populum per prouincias Illyrici, & ad rectores prouinciarum.

X. Idem A A. Aureliano P. P.

Indulgentiam, quã ex vndecima indictione Valentiaca in quintã vſq; nuper tranſactã generaliter per omnes prouincias & populos ſparſimus, nõnulli viſi ſunt in ſuum compendium rapinamque conuertere, vt fierent priuata debita, quæ fuerant publica. Ideóque vt largitatem noſtrã non nomine, ſed re ipſa prouinciales experiantur, à nullo ordine obtẽtu anticipatæ per ſe inlationis vlterius aliquid exigantur, cum eis ſufficere debeat ad medellam quidquid & ipſi ex eadem indulgentia meruerunt, quam ſacrilego animo temerare conati ſunt. Dat. v. Id. Iul. Conſtantinop. Honor. X. & Theod. VI. A A. CONSS.

XI. Idem A A. Monaxio P. P.

Primipili reliqua tanquam ad nuper emiſſam generalem indulgentiam minimè pertineant, flagitari cognouimus. ideóque ſancimus primipili quoque reliqua eiuſdem temporis relaxati, nec quenquam debere pro eo tempore, quod indulgentia definiuit, primipili vel cuiuſlibet alterius tituli gratia conueniri præter Docimeni, Proconenſis, & Troadenſis metallorum debitores, quos

& dudum latæ indulgentiæ ſeries conprehendit. Dat. v. Id. Sep. Heracleæ, Theod.A.VII.& Palladio CONSS.

XII. Idem A A. Palladio P.P.

Præter cenſuales functiones Campania, quam & vetuſtatis grauior onerat adſcribtio, & poſt hoſtium vaſtauit incurſio, perequatis territoriis nonam partem tantummodo præteriti aſſis publicarum toleret functionum. Picenum verò & Tuſciam ſuburbicarias regiones ſeptimam tributorum ad ſupputationem profeſſionis antiquę per vniuerſos titulos iubemus agnoſcere, vt reciſo antiqui cenſus onere, is tantum modus, quem ſuperius comprehendimus, chartis publicis inſeratur, hac condicione, vt omnis ſuper deſertorum nomine querella in poſterum conquieſcat. Dat. XVII. Kal. Dec. Rau. Honor. XII. & Theod. VIII. A A. CONSS.

XIII. Idem A A. Venantio Com. R.P.

Breues, quos ſpectabiles ac probatiſsimi nobis viri ac Palatinorum ſacrarum vel ad prętoriana ſcrinia detulerunt, & profeſsionis modum eum, qui breuibus ſedit, ſcribi, volumus. Eum verò, qui reciſus eſt de chartis publicis, iubemus auferri. Vnde ſecundum fidem polypticorum, per prouinciam proconſularem nouem milia duas centurias iugera centumquadragintavnum in ſoluendo, & quinque milia ſeptingentas centurias, iugera centum quadragintaquattuor ſemis in remouendis: per prouinciam verò Byzacenam in præſtanda functione ſeptem milia quadringentas ſexaginta centurias iugera centum octogintaſeptem milia ſexcentas, quindecim verò centurias iugera tria ſemis in auferenda conſtat adſcribta, vt circa eos, quibus conlocata ac releuata ſunt prædia, ad ſecuritatem perpetuæ proprietatis intermina poſsint ætate ſeruari. De his verò, quæ edictis pendentibus nondum ſunt certis adſignata perſonis, rectores prouinciarum decernimus prouidere, vt manentibus remediis quæ fides ſupradicta adtribuit idoneis conlocentur. Dat. x. Kalend. Mar. Rau. Honor. XIII. & Theod. X. A A. CONSS.

XIIII. Idem A A. Rufino Com. S.L.

Quod de annonariis functionibus per vrbicarias regiones clementia noſtra conceſsit, etiam in largitionalibus titulis & emphyteuticis reipublicæ prædiis cuſtodiri mandamus. Amotis igitur reliquis, etiam circa largitionales titulos debita ex præſenti indictione conſtituet, chartis abolitis debitorum capitali ſanè ſupplicio percelletur quiſquis prouincialem ſupra conſtitutum hac auctoritate modum debitæ functionis adſtrinxerint. Regeſta VI. Id. Febr. Rau. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

XV. Impp. Theod. Valentinianus A A. Tauro P P. & patricio.

Quicumque ex inpoſita deſcribtione donatis releuatiſque per ſacram liberalitatem obnoxium ſe eſſe ex parte vel ex integro cognoſcit, noſtri numinis beneficio liberetur, &c. Dat. XII. Kalend. Iul. Conſtantinop. Hariobindo & Aſpare CONSS.

XVI. Idem A A. Tauro P.P.

A ſexta indictione ad quam ſuperior indulgentia vſque proceſsit, ad vndecimam nuper tranſactam ſub æqua dimẽſione tam curiis, quàm poſſeſſori priuaro

uato ac patrimoniali,diuinæ quinetiam domus ex omni iure munifico,necnon & in ſpeciebus cellarienſibus reliqua indulgemus,ita vt quę in iſtis viginti annis à ſexta,qua dictum eſt,indictione, vndecimam vſque per omnes titulos ſiue in ſpeciebus,ſiue pecunia, auro argentoque debentur, nomine reliquorum omnibus conceduntur,nihil de his viginti annis ſperet publicorum cumulus horreorum,nihil arca ampliſſimæ præfecturæ, nihil vtrunque noſtrum ærarium. Dat.x.Kalend.Maij.Theod.A.XIIII.& Maximo V.C.CONSS.

XVII. Idem A A.Iſidoro P.P.

Debita ſuſceptoribus ante decimam indictionem congregata,quæ ſedes excelſa pretiis humanioribus adęrauit,ex parte dimidia condonamus,arcę cetera inferri præcipimus. Dat.Prid.Id.Iul.Conſtp.Iſidoro & Senatore CONSS.

De relationibus. *Tit. XXVIIII.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Claudium Plotianum correctorem Lucaniæ & Brittiorum,poſt alia.

SVper paucis,quæ iuridica ſententia decidi non poſſunt,noſtram debes conſulere maieſtatem,ne occupationes noſtras interrumpas: cùm litigatoribus legitimum remanęat arbitrium à ſententia prouocandi. Dat.VI.Kal.Iañ. Treu. Acc.VIII.Id.Febr.Regio, Conſtantino A.III.& Licinio III.CONSS.

II. Idem A.Profuturo P F.Annonæ.

Si quis iudicum duxerit eſſe referendum,nihil pronuntiet, ſed magis, ſuper quod hæſitandum putauerit,noſtram conſulat ſcientiam: aut ſi tulerit ſententiam,minimè poſtea,ne à ſe prouocetur,relatione promiſſa terreat litigantes. Dat.IIII.Id.Feb.Sirmio,Conſtantino A.V.& Licinio C. CONSS.

III. Impp.Valentinianus,& Valens A A.ad Viuentium P.P.

Super delictis prouincialium, numquam rectores prouinciarum ad ſcientiam principum putent eſſe referendũ,niſi ediderint priùs conſultationis exemplum.Quippe tunc demum relationibus plena maturitas eſt, cùm vel allegationibus refelluntur,vel probantur adſenſu. Dat.III.Kal.Iañ. Treũ. Valentiniano & Valente A A.CONSS.

IIII. Idem A A.& Gratianus A.ad Apodemium.

Si quando ratio,aut neceſſitas eſt in negotiis noſtra iudicia requirendi, exſpectandíque reſponſa,omnem omnino cauſam relationis ſeries conprehẽdat, vt recitata conſultatione,quę ita eſt dirigenda,propemodum auctorum recenſione non opus ſit,actis etiam neceſſario ſociandis. Dat.VI.Id.Maij.Treũ. Valentiniano N B.P.& Victore CONSS.

V. Imppp.Valentinianus,Valens,& Gratianus A A A. ad Eupraxium P.V.

Quicunque iudicum,vel appellatione interpoſita,vel ipſe dubitans,relationem in cauſa,vel ciuili, vt criminali ſpoponderit ſeſe miſſurum, exemplũ opinionis edendæ, refutariorúmque dandorum, ſed & tranſmittendæ relationis intra eum diem ſeruet, qui Conſtantiana lege decretus eſt: ita vt ſimul omnia ad eam,de qua refertur, cauſam pertinentia acta tranſmittat. Quòd ſi qui

iudicum

iudicum poſthac non ita obſeruauerint cuncta in relationibus dirigendis, quæ iampridem ſtatuta ſunt,eo crimine tenebuntur vnà cum officio,quod ordinem ſeruandorum ſuggerere neglexerit,quo tenentur, qui ſacrilegium admiſerint, &c.PP.XVI.Kal.Mart.Gratiano A.III.& Equitio CONSS.

VI. Impp.Honor.& Theod.A A.Palladio P.P.

Nunquam ad vnius litigatoris querimoniam noſtris altaribus ſuggeſtio offeratur,ita vt ſi cuiuſquam ambitione plectenda inportunitas id fortè meruerit,ei,cuius intentione contra generale factum fuerit,conſtitutum damnum litis iudex infligat,nec vmquam in rediuiuum ſtatum negotium redigatur,quod hac fuerit conditione præſumptum. Dat.V.Id.Septemb.Raũ.D N.Theod.A.VII. & Palladio CONSS.

De appellationibus,& pœnis earum,& conſultationibus.
Tit. XXX.

I. Imp.Conſtantinus A.ad Claudium Plotianum correctorem Lucaniæ & Brittiorum.

SI in negotio ciuili cognitis vtriſque actionibus pronuntiaueris te ad noſtram ſcientiam relaturum, conſultationis exemplum litigatoribus intra decem dies edi aput acta iubeas: vt ſi cui fortè relatio tua minùs plena, vel contraria videatur, is refutatorias preces ſimiliter tibi aput acta offerat intra dies quinque,quàm illi exemplum cõſultationis tuæ obtuleris. Iam dicationis tuæ eſt omnia quæ aput te,vel aput alios geſta fuerint in eo negotio conſultationi tuę cum refutatoriis litigantis adnectere,ita vt ſcias & decem dies intra quos edi cõſultationem oportet, & quinque intra quos preces refutatoriæ offerendæ ſunt,continuos debere ſeruari. Nam quinque diebus tranſactis,nec offerẽtem preces refutatorias litigatorem debebis audire,ſed ſine his quoniam intra ſtatutum tempus oblatæ non ſunt, geſta omnia ad noſtram referre ſcientiam, & cetera. Dat.III.Kal.Iañ.Treũ.Conſtantino A.III.& Licinio III.CONSS.

II. Idem A.ad Catullinum. poſt alia.

Minimè fas eſt, vt in ciuili negocio libellis appellatoriis oblatis, aut carceris cruciatus,aut cuiuſlibet iniurię genus ſeu tormẽta, vel etiam contumelias perferat appellator,abſque his criminalibus cauſis in quibus etiam ſi poſſunt prouocare,eum tamen ſtatum debent obtinere, vt poſt prouocationem in cuſtodia perſeuerent: ea cuſtodita moderatione vt eorum prouocationes recipiantur, qui eaſdem non à preiudicio interpoſuiſſe noſcũtur,aut etiam ante cauſam examinatam, & determinatam, ſed vniuerſo negotio peremptoria præſcriptione finito,vel per cuncta membra decurſo contra iudicem interpoſitæ eſſe noſcantur,&c. Dat.III.Noñ.Noũ.Treũ.Acc.XV.Kal.Maij.Hadrumeto,Voluſiano, & Anniano CONSS.

INTERPRETATIO. *Iſta lex hoc præcipit,non debere appellantem aut carceris cuſtodia,aut cuiuſlibet iniuriæ afflictione conſtringi,exceptis tamen criminalibus cauſis,in quibus ſimilis accuſantem & accuſatum cõditio pœnæ cuſtodiaq́ conſtringet. Et eorum appellationes dicit debere recipi,ſed ita,vt qui appellauerit,in cuſtodia teneatur,quouſq́ ad alium Iudicem crimina obiecta perueniant,vt diſcuſſis ad integrum omnibus,aut de abſolutione,aut de damnatione accipiat ſententiam finitiuam.*

III. Idem

III. Idem A. ad Probianum Proc. Afric.

Appellationum cauſas, quæ per vos in auditorio veſtro, quibus vicem noſtri mandamus examinis, diiudicantur, ita audire debes, vt edicto, quod ſuper appellationum negotiis finiendis iam generaliter conſtitutum eſt, pareas, atque eadem negotia quàm maturiſſimè explices. Dat. VIII. Kal. Septe. Rom. Conſtantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

IIII. Idem A. Amabiliano PF. Annon. Afric.

Officij cura eſt, vt omnes omnino appellationes, quæcumque fuerint interpoſitæ, ſollemniter curet accipere: nec in recipiendis libellis aliquod genus iniuriæ inferendum cuipiam exiſtimet. PP. III. Kal. Ianuar. Conſtantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

V. Idem A. Petronio Probiano ſuo Sal.

Ex illo tempore, quo in ciuilibus cauſis, quæ inter priuatos mouentur, conſulturum, vel relaturum te eſſe promiſeris, vel appellationis à te interpoſitæ ſollemnia completa fuerint, nihil poſthac tibi quodlibet ſpeciale, ac requiſitum, vel quibuſcumque modis fauoris gratiam præferens audiendum eſt: ſed obſeruandum, vt iuxta priora ſtatuta ſollẽnitatis more expleto geſta ad comitatum omnia dirigantur, &c. Dat. Id. Aug. Arelato PP. Id. Octo. Thebeſte, Sabino & Rufino CONSS.

VI. Idem A. Petronio Probiano ſuo ſal.

Supplicare cauſa pendente non licet, niſi fortè ei cui opinionis exemplum negatum eſt, vel inſtructionis vniuerſæ ſubpreſſa tranſmiſſio. Quo facto crimen iudici ſacrilegij imminebit, qui hoc commiſſo litigatori ſupplicãdi neceſſitatem inponit: cui aliter ſupplicanti dimidię partis rei, de qua agitur, inponenda eſt multa, vt pro iudicis æſtimatione fiſco pretium inferat: eo etiam, qui terminatam reſcribto, vel conſultatione quæſtionem exquiſito ſuffragio refricare conabitur (quoniam maius crimen admittit) in omnem litis ęſtimationem protinus condemnando, & ſub ſacramenti obſeruatione omni venia denegãda, ſi quis contra hæc ſupplicare temptauerit. Dat. Id. Aug. Arelato PP. Id. Octob. Thebeſte, Sabino & Rufino CONSS.

VII. Idem A. ad Baſſum P. V.

Litigatoribus copia eſt, etiam non conſcribtis libellis, ilico appellare voce, cùm res popoſcerit iudicata. Dat. VIII. Id. Iuñ. Sirmio, Gallicano & Baſſo CONSS.

VIII. Idem A. ad Baſſum P. V.

Manente lege, qua præſcribtum eſt intra quot dies opinionis ſiue relationis exemplum priuatis iudex debeat exhibere, & refutatorij libelli intra quot dies rurſum iudicibus offerendi ſunt, tam in priuatis, quàm etiam in fiſcalibus cauſis, ex eo die, quo fuerit quęſtio terminata, vel ex quo relationem iudex per ſententiam promiſerit, intra vicẽſimum diem quæcumque ad inſtructionem pertinent cauſæ, ad comitatum noſtrum properantiſſimè volumus adferri. Quod niſi factum fuerit, ab vniuerſo officio viginti tranſactis diebus, quos poſt latam ſententiam placuit ſupputari, intra viginti alios dies, qui ſequuntur, tantum fiſco noſtro pręcipimus inferri, quanti per ęſtimationem rationalis emolumentum litis (cuius ſuppreſſa fuerat inſtructio) fideliſſimè potuerit æſtimari. Cui capitale ſupplicium imminebit, ſi rigorem legis quocumque modo mollire temptauerit.

temptauerit.eadem pœna officio imminente, ſi quando appellatione, vel conſultatione pendente, vel poſt deciſas noſtris reſponſionibus cauſas,ei quod vllo modo fuerit impetratum, damnabilem voluerit conhibentiam commodare. Nam decreta noſtra debet ingerere iudicantia, aut ipſo etiam diſſimulante iudice, reluctari, & tanquam manibus iniectis eos de iudicio producere, ac rationum officio traditos ſtatuti prioris nexibus obligare, quorum deſideriis violari noſtras proſpexerit ſanctiones. PP. IIII. Kal. April. Rom. Conſtantino A. V. & Licinio C. CONSS.

VIIII. Idem A. ad Seuerum Vicarium.

Ne cauſas, quæ in noſtram venerint ſcientiam, rurſus transferri ad iudicia neceſſe ſit, inſtructiones, neceſſarias plenè actis inſeri præcipimus. Nam cogimur à proferenda ſententia temperare, qui ſanximus retractari reſcribta noſtra ad opiniones, vel etiam relationes iudicum data, non oportere: quoniā verendum eſt, ne lis incognito negotio dirimatur adēpta copia cōquerendi. Quare perennibus inuretur iudex notis, ſi cuncta, quę litigatores inſtructionis probationiſque cauſa recitauerint, indita actis vel ſubiecta non potuerint inueniri. Dat. X. Kal. Iul. Aquil. Conſtantino V. & Licino C. CONSS.

X. Idem A. ad Criſpinum.

Si quis per abſentiam nominatus ad prouocationis auxilium cucurrerit, ex eo die interponendæ appellationis duum menſum tempora ei conputāda ſunt, ex quo cōtra ſe celebratā nominationē didiciſſe mōſtrauerit. Nā præſenti qui factam nominationem cognouit, & appellare voluerit, ſtatim debet duorū menſum ſpatium conputari. Dat. VIII. Id. Iulias, Conſtantino A. VI. & Conſtantio C. CONSS.

XI. Idem A. ad Maximum. poſt alia.

Nemo in refutatione aliquid congerat, quod adſerere intentione neglexerit. Quod quidem ſæpe fit induſtria, ſi quod quis probari poſſe deſperet in præſenti diſceptatione diſſimulet, certus ſe eſſe reuincendum, ſi commēticia & ficta ſuggeſſerit. Propter quod cogi etiam ſingulos oportebit, ad proferenda in iudicio vniuerſa, quæ ad ſubſtantiam litigij proficere arbitrantur, adque ea ratione vrgueri, vt ſciant ſibi ex auctoritate legis iſtius non licere refutatoriis tale aliquid ingerere, quod aput iudicem non auſi fuerint publicare. Nam ſi plena, vt iubemus adſertio per litigatorem in iudiciis exeratur, & integra inſtructio in cōſulti ordinē cōferatur, ſtabit ratū ac fidele, quod iudicia noſtra reſcribſerint. Neq; vllus querimoniæ locus dabitur, nec occaſio ſupplicandi, vt conuelli labefactaríque iubeamus, quæ ad relationem eius ſanximus, qui neque vera, neque vniuerſa ſuggeſsit. Omnes igitur partium allegationes, acta vniuerſa, ſcribturarumque exempla omnium dirigantur. Quod cùm vniuerſos iudices tunc præcipuè ſublimitatem tuam, qui cognitionibus noſtram vicem repræſentas, ſeruare conueniet. Sanè etiam ex eo querimoniæ litigantium oriuntur, quòd à vobis, qui imaginem principalis diſceptationis accipitis, appellationū adminicula reſpuuntur. Quod inhiberi neceſſe eſt. Quid enim aceruius indigniúſque eſt, quàm indulta quempiam poteſtate ita per iactantiam inſoleſcere, vt deſpiciatur vtilitas prouocationis, opinionis editio denegetur, refutandi copia reſpuatur? Quaſi

verò

verò appellatio ad contumeliam iudicis non ad priuilegium iurgantis inuenta ſit, vel in hoc non æquitas iudicantis, ſed litigantis debeat conſiderari vtilitas. Dat. Prid. Id. Ian. Sirmio, Criſpo II. & Conſtantino II. C C. CONSS.

XII. Idem A. ad Florentinum.

Si nominatus magiſtratus aliquis refragetur, non appellatio, ſed querimonia hoc dicetur. appellationis enim verbum in maioribus rebus dici oportet. Similiter & ſi ad exactionẽ annonariã nominatus de iniuſtitia queratur, non appellatio, ſed querella hoc eſſe videbitur. Ideoque nec tempora appellationum ſeruanda ſunt, ſed mox ſuper huiuſmodi querimoniis diſceptandum. Dat. Id. April. Conſtantinop. Seuero & Rufino CONSS.

XIII. Idem A. ad Iulianum P. V.

Nonnulli iudicum inferioris gradus à ſententiis ſuis interponi prouocationis auxilium ægreferentes, id efficiunt, vt nobis eorum relationes non neceſſariæ, & inſolentes ingerantur. Igitur volumus cùm ab eorum ſententiis fuerit prouocatum, ſuper ea quęſtionẽ, cuius appellatione interpoſita iudices eſſe deſierunt, minimè eos ad noſtram referre clementiam, ſed grauitatis tuæ, cui noſtram vicem commiſimus, ſacrum auditorium expectari. Dat. III. Non. Aug. Heracleæ, Conſtantino A. VII. & Conſtantio C. III. CONSS.

XIIII. Idem A. Victori rationali Vrb. Rom.

Quoniam nonnulli fiſci debitores, cum iuſſi fuerint debitam ſummam exſoluere, interpoſito prouocationis auxilio vim exſecutionis eludunt, nec iam opinionis exemplum, nec refutatorias preces curant petere vel offerre: Placuit vt ſi intra dies complendis ſollemnitatibus præſtitutos ad facienda hæc, appellatoris cura defuerit, deſerta ab eo prouocatio æſtimetur, móxque debitũ exigatur. Dat. Prid. Kal. Aug. Conſtantio & Maximo CONSS.

XV. Idem A. ad concilium prouinciæ Afric.

Non rectè iudices iniuriam ſibi fieri exiſtimant, ſi litigator cuius negotium ſententia vulneratum eſt, à principali cauſa prouocauerit. Quod neq; nouum, neque alienum à iudiciis eſt. Ideoque poſt negotium principale diſcuſſum, litigatori liceat litem iuris remedio ſubleuare, & iudices obſeruare debebunt, ne appellatores, vel in carcerem redigant, vel à militibus faciant cuſtodiri. PP. IIII. Kal. Aug. Karthag. Conſtantino A. VIII. & Conſtantio C. IIII. CONSS.

INTERPRETATIO. *Lex iſta hoc iubet, non debere Iudices prouinciarum adſertiones appellantium ad ſuam iniuriam reuocare, quia hoc nec nouum, nec alienum à iudiciis eſſe cognoſcitur: & ideo hoc iubet, vt liceat à litigatore vitiatam cauſam appellationis remedio ſubleuare. Hoc etiam ſpecialiter præcepit, vt appellator nec in carcerem, nec in quancunque cuſtodiam redigatur, ſed ad agendum negocium ſuum liber obſeruet.*

XVI. Idem A. ad vniuerſos prouinciales.

A proconſulibus, & comitibus, & his, qui vice pręfectorum cognoſcunt, ſiue ex appellatione, ſiue ex delegato, ſiue ex ordine iudicauerint, prouocari permittimus, ita vt appellanti iudex præbeat opinionis exemplũ, & acta cum refutatoriis partium ſuíſque litteris ad nos dirigat. A præfectis autem pretorio, qui ſoli vice ſacra cognoſcere verè dicendi ſunt, prouocari non ſinimus: ne iam noſtra contingi veneratio videatur. Quòd ſi victus oblatam nec receptam à iudice

appellationem adfirmet, præfectos adeat, vt aput eos de integro litiget, tāquam appellatione ſuſcepta. Superatus enim ſi iniuſtè appellaſſe videbitur, lite perdita notatus abſcedet: aut ſi vicerit contra eum iudicem, qui appellationem non receperat, ad nos referri neceſſe eſt, vt digno ſupplicio puniatur. Dat. Kal. Aug. PP. Kal. Sept. Conſtantinop. Baſſo, & Ablauio CONSS.

XVII. Idem A. ad vniuerſos prouinciales.

Qui licitam prouocationem omiſerit, perpetuò ſilere debebit, nec à nobis inpudens petere per ſupplicationem auxilium. quod ſi fecerit, deportationis pœna plectendus eſt. Dat. Kal. Aug. PP. Kal. Sept. Baſſo, & Ablauio CONSS.

XVIII. Imp. Conſtantius A. Anicio Iuliano P.V.

Quotiens rationalis, vel officij neceſſitate poſcente, vel ex prærogatiua reſcribti inter priuatos iudicauerit, ſi à ſententia fuerit prouocatum, non ad noſtram ſcientiam referendum eſt, ſed apoſtolis datis, quod iuxta obſeruatā rationem poſtulari ſufficiet, & ad auditorium grauitatis tuæ, cui ad vicem noſtram delata iudicatio eſt, partes peruenire oportet: in fiſcalibus cauſis ſeruato priſcæ conſuetudinis more, vt opinione edita vniuerſa ad noſtram ſcientiam referantur. Dat. XIII. Kal. Iul. Serdicæ. PP. VI. Kal. Aug. Rom. Conſtantio A. II. & Conſtante CONSS.

XVIIII. Idem A. ad Anatolium Vic. Aſiæ poſt alia.

Si ad curiam nominati vel ad duumuiratus aliorúmque honorum infulas, vel munus aliquod euocati, putauerint appellandum, intra duos menſes negotia perorentur. Dat. VI. Kal. Decemb. Conſtantio A. II. & Conſtante CONSS.

XX. Impp. Conſtantius. & Conſtans A A. Philippo P.P.

Iudices cùm in ciuilibus cauſis, tum etiam in criminalibus, in quibus vitæ hominum ſalutiſque quodammodo fata tractantur, appellationes admittant, nec denegent vocem in ſupplicium ſententia deſtinatis. PP. V. Id. Iun. poſt Conſ. Conſtantij iterum & Conſtantis A A.

INTERPRETATIO. *Lex iſta hoc præcipit, vt etiam in criminalibus cauſis, vbi vita vtriuſque partis in dubium deuocatur, liceat appellari, nec appellandi vox denegetur ei, quem in ſupplicium ſententia deſtinarit.*

XXI. Idem A A. ad Proculum Proconſ. Afric.

Si qui fiſcale debitum per ſententiam luere iuſſi, appellationem fruſtrationis commento crediderint obponēdam, ne moris tergiuerſantibus abutantur, ilico ad eum miſi, cuius vice noſtra cognitio eſt, intra viginti dies appellationis ſubſtātiam perſequatur, vt vel probata appellatione ad dicationis tuæ officium reuertantur, vel inprobata, vt legis iſtius contemptores ad præfectorum prætorio commentarios deſtinentur: eadem forma ſeruanda etiam, ſi peſſima conſcientia fortè grauati appellandi cauſa intra diem ſuperſederint perorare. Dat. IIII. Kal. Decemb. Acyndino & Proculo CONSS.

XXII. Idem A A. ad Scyllacium.

Omnes præſides moneantur, vt ſi quis prouocatione ſibi opus eſſe cognoſcit, iuxta morem ordinémque legum accipiant libellos, & ad eos, qui conſuerunt audire, tranſmittant: nec appellantes iniuriarum adflictatione deterritos à ſuffragio neceſſariæ defenſionis expellant. Inponimus enim præſentis multæ faſcem,

faſcem, vt iudex qui ſuſcipere neglexerit, auri libras x. & officium eius quindecim pendat. PP. Cyzico, VI. Kal. Mart. Placido & Romulo CONSS.

XXIII. Idem AA. ad Ruſticum P.V.

Dudum meminimus ſancientibus nobis eſſe decretum, vt iuris veteris auctoritate ſubmota, nullus clariſſimus à præfecti vrbis ſententia prouocandi vſurparet licentius facultatem, ſed cunctas nobis partes publicæ vtilitatis atque cõmunis iuris volentibus præſtare, viſum eſt, vt vetuſtatis auctoritas, & appellandi facultas & origo repetatur, ſcilicet conſeneſcente priore lege qua iſtiuſmodi poteſtas videatur excluſa. PP. Rom. VI. Non. Iul. Amantio & Albino CONSS.

XXIIII. Idem AA. Procopio præſidi Ciliciæ.

Cum in controuerſia criminali ſiue ciuili iudex ad nos exiſtimauerit referendum, acta, vt geſta ſunt, refutatorios libellos, vt oblati ſunt, referri oportet. Quos quidem exigi & intra præſcriptum patria cõſtitutione tempus à iurgantibus flagitari iubemus, ac pronunciamus grauiſſimam notam eſſe ſubiturum, quiſquis hæc à nobis conſtituta neglexerit. PP. VI. Id. Nouemb. Philippo & Sallia CONSS.

XXV. Idem AA. ad Lollianum P.P.

Quoniam iudices ordinarij prouocationes æſtimant reſpuendas: placet, vt ſi quis appellationem ſuſcipere recuſauerit, quæ non ab executione, vel à præiudicio, ſed à ſententia iurgium terminante fuerit interpoſita, triginta pondo auri cogatur fiſco inferre, XXX. alias libras auri officio eius itidem ſoluturo. Dat. VIII. Kal. Aug. Meſſadenſi. PP. Capuæ, Arbitione, & Lolliano CONSS.

XXVI. Idem AA. ad Voluſianum P.P. poſt alia.

Lata ſententia, quę pertinent ad bona vacantia & caduca, & ad ea quę indignis, legibus cogentibus, auferuntur: ſi quis putauerit prouocandum, vox eius debebit admitti. Dat. III. Kal. Aug. Arbitione & Lolliano CONSS.

XXVII. Idem AA. & Iulianus Cæſ. ad Taurum P.P.

De Sardinia, Sicilia, Campania, Calabria, Brittiis & Piceno, Aemilia & Venetia, & ceteris interpoſitas appellationes laudabilis ſublimitas tua more ſollemni debebit audire competenti appellatione terminandas. Nec verò vlla poterit eſſe confuſio. Præfectus enim vrbis noſtra reſponſione conuentus prædictis cognitionibus temperandum ſibi eſſe cognouit. Dat. Sirmio, Conſtantio A. VIIII. & Iuliano II. C. CONSS.

XXVIII. Idem AA. ad Taurum.

Patris noſtri ſalutaribus imperatis comperimus dudum eſſe præceptum, vt ſi à rationali, vel comite, vel alio, qui curam fiſcalis commodi gerit, fiſcale debitum poſtulãte, fuerit prouocatum, ad eos, qui vice noſtra huiuſmodi cognitionibus præſident, appellatores intra diem triceſimum perducantur, aduerſus ſententias, quas iniquas eſſe contendunt, exſecuturi proprias actiones. Quapropter viginti ſufficit dies intra eandem prouinciam cuſtodiri, intra quam fuerit prouocatum, ſicut ex aliis quadraginta ſeruentur: adque intra eorum terminos quod patris noſtri conſtitutio ſtatuit, explicetur. Dat. XIIII. Kal. Iul. Singiduno. PP. X. Kal. Aug. Rom. Euſebio & Hypatio CONSS.

XXVIIII. Imp. Iulianus A. ad Hymetium Vic. Vrb.

Omnes legitimæ appellationes, quæcunque fuerint contra audientiam tuę grauitatis interpoſitę, indubitanter ſuſcipiantur, & poſt latam ſententiam intra triginta dies vniuerſa, quæ in eiuſmodi negotio geruntur, cum refutatoriis precibus, ſeu libellis ad noſtrum comitatum mittantur: ſtrenuo videlicet officiali ex his, qui tibi parent, ad hanc ſollicitudinem electo, ita vt publicis monumentis confectis dies quo gerulis geſta tradantur, fideliter deſignetur. nam x. librarum auri multæ conſtituetur officium obnoxium, ſi ſtatuta noſtra aliqua fuerint diſſimulatione violata. Dat. x. Kalend. Octobr. Antiochiæ, Mamertino & Neuitta CONSS.

XXX. Idem A. ad Germanianum P.P.

His, qui tempore competenti non appellant, redintegrandæ audientiæ facultas denegetur. Omnes igitur, qui contra præfectos vrbi, ſeu proconſules, ſeu comites orientis, ſeu vicarios ſub ſpecie formidinis prouocationem non arbitrantur interponendã, à renouanda lite pellantur. Nobis enim moderantibus rempublicam, nullum audebit iudex prouocationis perfugium iurgantibus denegare. Qui verò vim ſuſtinuerint, conteſtatione publicè propoſita intra dies videlicet legitimos, quibus appellare licet, cauſas appellationis euidenti adfirmatione diſtinguant, vt hoc facto tanquam interpoſita appellatione hiſdem ęquitatis adminicula tribuantur. Emiſſa XV. Kalend. Ian. Mamertino, & Neuitta CONSS.

XXXI. Idem A. ad Mamertinum P.P.

Quoniam plerique rectores relationes, quas ad noſtræ tranquillitatis comitatum deſtinare promittunt, ſupprimere, vel differre conantur, praua id conſcientia faciente, conueniri eos ab inluſtri auctoritate tua præcipimus, vt intellegant ſibi quidem denarum librarum auri, officiis verò ſuis vicenarum imminere condemnationem, ſi promiſſa relatio intra triginta dies non fuerit ſine aliqua ambiguitate tranſmiſſa his officialibus, per quos conuenit geſta tranſmitti. Et quia plerumque contingit, vt gerulis litterarum, aliquo caſu exiſtente, tarditatis obſtaculum videatur adferri, ne id quod neceſſitate contingit, ad culpam rectorum redundare videatur, actis apud ſe confectis diem deſignare debebunt, in quo tranſmiſſio geſtorum committitur his, qui huic neceſſitati deputantur. Dat. x. Kal. April. Iuliano A. IIII. & Salluſtio CONSS.

XXXII. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ſalutem dicunt ordini ciuitatis Karthaginis.

Iudicibus non ſolùm appellationis ſuſcipiendæ neceſſitas videtur inpoſita, verùm etiam triginta dierum ſpatia definita ſunt, intra quæ negotij merità ad manſuetudinis noſtræ ſcrinia conueniat deſtinari à iudice & officio, ſi ſtatuta fuerint aliqua parte mutilata, multæ ſubiacente. Dat. Prid. Non. Febr. Med. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XXXIII. Idem A A. ad Dracontium Vic. Afric.

Quicunque iudicum aduerſus auctoritatem legis appellationes neglexerit, protinus officio tuo non rationalis imminente ad viginti librarum auri exſoluendam multam cogetur, ita vt & officium eius triginta ſimili celeritate diſſol-

uat.

nat. Dat.Prid.Id.Septemb.Aquil.Acc.XVIII.Kal.Decemb.Tacapiſdiuo,Ioiano & Varroniano CONSS.

XXXIIII. Idem A A.ad Symmachum P.V.

Si quiſquam auſus conſultationem ſequi circa limina palatij noſtri comitatúmve fuerit deprehenſus:æſtimatæ litis,quæ in controuerſiam venit,medietatem in auro adque argento fiſci viribus inferre cogetur. Iudex ſanè,qui relationem promiſerit,niſi intra triginta dies dictę ſententię promiſſā relationē ad noſtra ſcrinia deſtinarit, ipſe quidem notabili ſententia reprehenſus, X. librarum auri condemnatione quatietur. officium verò eius, quod non ſuggeſſerit, nec commonuerit de relationis neceſſitate, viginti libris auri fiat obnoxium. Dat. V.Id.Nou.Med.Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XXXV. Idem A A.ad Modeſtum P.P.

Cuncta inſtrumenta, quæ iudiciis offeruntur, ſubiecta conſultationi geſta continere debebunt. Sed & acta,quę ſint antè habita,& monumenta tranſmittenda ſunt,hiſque adnectenda ſunt teſtimonia,vel cōfeſſiones partium,& omnia huiuſmodi,in quibus cauſa conſiſtit,& habere exitum videatur. Dat.Kal. Aug.Marc.Valentiniano & Valente A A.CONSS.

XXXVI. Imppp.Valentinianus,Valens,& Gratianus A A A. ad Eupraxium P.V.poſt alia.

Cùm ex cauſis iuſtis aliquid quò minus iudicari ſtatim poſſit,reppeҫietur incertum,ac debitor aduerſus diſcuſſoris ſtatum cœperit reluctari,dilatione poſtpoſita ſuper eo quod exorietur ambiguū,vel ſublimitas tua,vel vicarius, prout quiſque veſtrum proximus erit,adhibeat examen. P P.XVI. Kal. Mart. Gratiano A.III.& Equitio CONSS.

XXXVII. Imppp.Valens,Gratianus & Valentinianus A A A.ad Thalaſſium Proc.Afric. poſt alia.

Cùm de præſcribtionibus peremptoriis agitatur examen,ſi eas præſcribtiones iudex,vt leues,putauerit inprobandas, & ab eius interlocutione fuerit appellatum, prouocatio huiuſmodi recipiatur. Cùm perēptoria præſcribtio,& definitiua ſententia eadē vi vel conſumptæ cauſæ,vel non admittendæ videantur operari.Sed quoniam euenire poteſt,vt multæ præſcribtiones peremptoriæ litigatoribus competant, ne in vno eodemque negotio per ſingulas neceſſe ſit ſæpius prouocari,totiens ad nos referri omnes peremptorias præſcribtiones, quas ſibi quiſque putauerit conpetere, cogatur expromere: & ita demum ſi à cognitore fuerint repudiatæ,vtatur,ſi placet, prouocationis auxilio,&c. Dat. III. Kal. Septemb. Treu. Valente.VI.& Valentiniano II. A A. CONSS.

XXXVIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus,& Theod.A A A. ad Syagrium P.P. poſt alia.

In condemnationibus appellationes iubemus admitti. Dat.XIIII.Kal.Iul. Gratiano V.& Theodoſio I.A A.CONSS.

XXXVIIII. Idem A A A.ad Macedonium C.S.L.

Quotiens fiſcalibus cauſis controuerſiæ alicuius dubitatione pendentibus ſummā ſententiæ comes ærarij noſtri inpoſuiſſe detegitur,& cogendis obuium debitis prouocationis ſuffugium fuerit obiectum, proprium ſuper eo eſſe tri-

buendum preſtantia tua diſcat examen, modò vt frequentibus ſtatuta preceptis eos præter debiti modum pœna comitetur, quos executionem veteris iudicati ſuperfluę appellationis obiectu ſuſpendiſſe claruerit. P.P. Karthag. XV. Kal. April. Syagrio & Eucherio CONSS.

XL. Idem AAA. ad Baſilium Com. S.L.

Omnem, quę de libello ſcribta recitatur, dici volumus, atque eſſe ſententiam; atque ab ea prouocationis auxilia quiſquis efflagitat, ad auditorij ſacri venire iudicium, neque illic ex præiudicio pœnam vereri, ſed appellationis iniuſtæ iuſtæ ve diſcrimen conpetenti ſubire luctamine. Præterea quidquid in cunctis cognitionibus, atque conflictibus libelli abſque documento & recitatione decernitur, præiudicij loco iuſtè ac probabiliter putatur, atque ab eo ſi vel vocem quiſquam prouocationis obiecerit, vel libellum, diſputatione non indiget, qui incerta atque manifeſta præiudicij cõdicione teneatur, eúmque confeſtim ab eodem cognitore exigi conueniet, ac teneri. Dat. Prid. Kal. Septemb. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XLI. Idem AAA. ad Ammianum Com. R.P.

Rationales priuatæ rei cauſis, vel ſacri ærarij præſidentes, examen præſente fiſci aduocatione ſuſcipiant, ac ſi eorum ſententia fortè fuerit appellatione ſuſpenſa, ad eos iudices diſceptationis fata tranſeant, ad quos priuatorum hominum cauſæ referri ex prouocatione conſuerunt, ita vt ſi ab illis quoque fuerit prouocatum, manſuetudinis noſtræ expectetur arbitrium, vel ſinceritate tua, vel ſacrarum remunerationum comite, prout ad quem negotium pertinebit, quid ſuper his de quibus referatur geſtum ſit ſcribtis currentibus inſtruente, vt ſiue athuc ſupereſt noſtra cognitio, manſuetudinem noſtram facta ſuggeſtione commoneat, ſiue adquieſcentibus partibus terminum negotio datum eſſe conſtiterit, plenam rei inquiſitionem notitiámque eius accipiat. Sanè tempora tantùm volumus priuatis fiſcalibúſque cauſis non eſſe communia, vt antiquo iure fiſcalia negotia intra duos menſes in eadem prouincia, intra quattuor in contigua, intra ſex in tranſmarina, dicantur. P.P. XVII. Kal. Ian. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XLII. Idem AAA. ad Agreſtium Proconſ. Palæſtinæ.

Probamus verecundiam iudicantis, ſi ſuperfluam quoque recipiat prouocationem, ne interim reliquum negotium audiret. Dat. Prid. Kal. April. Conſtantinop. Richomere & Clearcho CONSS.

XLIII. Idem AAA. Merobaudi duci Aegypti.

Prouocantibus multas, niſi ex noſtris decretis, non patimur imponi. Dat. XIII. Kal. Nou. Conſtantinop. Richomere & Clearcho CONSS.

XLIIII. Idem AAA. ad Symmachum P.V. poſt alia.

Obiecta appellatione, etiam ſi à præiudicio interpoſita dicatur, vel ad nos, vel ad cognitorem ſacri auditorij ſollemniter cauſa mittatur. Cùm ſi ea prouocatio aduerſum leges fuerit emiſſa, facilè poſt iudicium ſacri examinis ab huiuſmodi litigatoribus multa poſſit exculpi. Dat. III. Kal. Decembr. Med. Richomere & Clearcho CONSS.

XLV. Idem AAA. & Arcad. A. ad Pelagium C.R.P. poſt alia.

Cùm poſt ſententiam diſcuſſoris, vel rationalis fuerit prouocatum, ad ſinceritatem

ceritatem tuam negotium transferatur, vt ſi mediocritas negotij, aut longinquitas regionis ad iudicium tuum litigatores venire non patitur, iudici prouinciæ, quem ipſe probaueris, negotium delegas. Appellationes verò tranſmarinæ in iudicio tuo intra anni agantur ſpatium. De contiguis, & non longè poſitis prouinciis appellationes intra conſtituta iure tempora peragantur. Dat. xv. Kal. Mar. Med. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

XLVI. Idem AAA. ad Florentium Com. S. L. poſt alia.

Cùm ſuper fiſcali debito emerſerit prouocatio, in eadem prouincia viceſimo die negotij merita noſcenda ſunt, ita vt ſecundum generalis arbitriũ ſanctionis XL. dierum ex contigua prouincia ſpatia ſufficiant. Dat. VII. Kal. Dec. Aquil. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

XLVII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Cynegio P. P.

Cùm antea ſit conſtitutum, vt conſultationem iudicis ad comitatum ſacrum miſſam litigatorum nemo ſequeretur, hoc integra deliberatione ſancimus, vt ſi ad conſultationem anno decurſo non fuerit aliqua ratione reſponſum, litigatores, quorum intereſt collectis omnibus geſtis, & ipſius relationis exemplis veniendi ad comitatum noſtræ ſerenitatis habeant liberam facultatem. Dat. VII. Kal. Feb. Conſtantinop. Honor. N. B. P. & Euodio CONSS.

XLVIII. Idem AAA. ad Euſignium P. P.

Reuocare appellationem ſuam vnicuique minimè permittatur, ſed ſacro auditorio totius negotij examinatio reſeruetur. Quòd ſi hac lege neglecta gratiam fuerit appellationis, & ipſe quinquaginta libras argenti, & eius officium parem ſummam condemnationis inferre cogetur. Dat. XIIII. Kal. Iuñ. Med. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS.

XLVIIII. Idem AAA. Albino P. V. Rom.

In negotiis quæ in vrbe venerabili noſtri patrimonij nomine ventilantur, id iuris tulimus, vt ſi ducentarum librarum argenti negotium, quod agitur, ſummam æſtimationemque tranſcendit, à rationalis ſententia prouocantes, comitiuæ priuatarum ſequantur examen. Si verò intra præſtitutum modũ litigij ſumma ſe cohibet, ſublimi eminentiæ tuæ ſacrum noſtri numinis iudicium delegamus. Dat. VIII. Kal. Aug. Rom. Timaſio & Promoto CONSS.

L. Idem AAA. Victorio Proconſ. Aſiæ.

Eum, qui procuratorem ſuum cum appellatione ante ſententiam aduerſum ſe latam ad iudicium dirigit, iudiciaria auctoritate iubemus præiudicialis multæ excipere, ac ſuſtinere iacturam. Emiſſa Prid. Noñ. April. Conſtp. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

LI. Idem AA. Apodemio P. P. Illyrici & Ita. II.

Quibus cauſis non eſt prouocatio reſpuenda, iubemus reſpuentem iudicem triginta librarum auri, obſecundantem officij gratiam, quinquaginta eſſe feriendam. Dat. V. Id. Iuñ. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

LII. Idem AAA. Haue Rufine K. N. B.

Nihil ſub ſacri iudicij examine de ea parte negotij debet definiri, de qua nihil in exordio aput præſidem, aut inſtitutum fuerit, ac probatum. Dat. IIII. Kal. Octob. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

LIII. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Ennoio Proc. Afric. poſt alia.

Libellis vel edictis factæ citra conſilium publicum non valeant nominationes, de quibus nec appellari neceſſe eſt, ſi ſollemnitas deeſt. Dat. XVII. Kalen. Iuñ. Med. Olyb. & Probino CONSS.

LIIII. Idem AAA. Andromacho P.V.

Si ante annum relationi miſſæ reſponſum ſacra ſcrinia non dediſſent, cauſæ litigatoris commonitio non nocebit. Poſt quod etiam ſi aliqua conſtitutio manaſſe monſtratur, quæ venientes rei, de qua agitur, (vt dudũ) amiſſione conſtringit, in quo ei, quæ tempus deſignat nihil intellegitur detraxiſſe, quia nullam indulti anni nec attigit, nec ſuſtulit mentionem. Atque ideo poſitum vigorem legum ſcitáque ſeruabunt, ſi intra annum miſſæ relationis inpatientia litigatoris eruperit, vel condicio preſtituta, vel pœna. Tranſacto autem anni curriculo, nemo venire prohibebitur, quominus à clemẽtia noſtra repetat oraculum, quod lex præſcripta anni definitione diſtulit, non ademit. Dat. VIII. Kal. Iuñ. Med. Olybrio & Probino CONSS.

LV. Idem AAA. Meſſalæ P.P.

In negotiis ciuilibus cùm nihil ſit quod ante appellationem iudicio principali indigeat, agnitis partium allegationibus, atque penſatis, terminari oportet controuerſias, non duntaxat conſultatione differri. Neque enim fas eſt, quod aput infirmum diſceptatorem definiendi conſtantiam prouocantis trepidatio retardauit, litigatorem ſub conſultationis ambiguo iugi expectatione pendere. Dat. XIIII. Kal. Iuñ. Arcad. IIII. & Honor. III. AA. CONSS.

LVI. Idem AAA. Nebridio Proconſ. Aſiæ.

Repugnantes priſcorum ſententias noſtra ſerenitas temperauit. Si quis itaque libellos appellatorios ingeſſerit, ſciat intra triduum poſt oblationem legitimam, non ex quo eſt ſententia deprompta, appellatorem habere licentiam arbitrium commutandi, ne iuſtæ pænitudinis humanitas amputetur. Dat. XI. Kal. Aug. Conſtantinop. Arcad. IIII. & Honor. III. AA. CONSS.

LVII. Idem AAA. ad Eutychianum P.P. poſt alia.

Addictos ſupplicio, & pro criminum immanitate damnatos, nulli clericorũ vel monachorum eorum etiam, quos ſynoditas vocant, per vim atque vſurpationem vindicare liceat, ac tenere, quibus in cauſa criminali humanitatis conſiderationem ſi tẽpora ſuffragantur, interponendæ prouocationis copiã non negamus, vt ibi diligentiùs examinetur, vbi contra hominis ſalutem vel errore vel gratia cognitoris obpreſſa putatur eſſe iuſtitia: ea conditione, vt ſiue proconſul, comes Orientis, Auguſtalis, Vicarij fuerint cognitores, non tam ad clementiam noſtram quàm ad ampliſſimas poteſtates ſciant eſſe referendum. Eorum enim de his plenum volumus eſſe iudicium, qui, ſi ita res eſt, & crimen exegerit, rectiùs poſſint punire damnatos, &c. Dat. VI. Kal. Aug. Mnizo, Honor. A. IIII. & Eutychiano CONSS.

LVIII. Idem AAA. Theodoro P.P.

Multorum querellis excitati hac lege ſancimus, vt ſiquis prouocatione interpoſita ſuſpecti iudicis velit vitare ſentẽtiam, in hac voce liberam habeat poteſtatem: nec timeat contumeliã iudiciorum: cùm & ab ipſa iniuria poſſit facilè

prouoc

prouocare permiſſum ſit. Sciant igitur cuncti ſibi ab iniuriis & ſuſpectis iudicibus, & à capitali ſupplicio, ac fortunarum diſpendio prouocationem eſſe conceſſam. Quòd ſi quis poſthac iudicum appellatione emiſſa libellos quoq; ablatos audire noluerit, viginti librarum auri diſpendio multabitur. Officium verò eius niſi huic pertinaciter reſtiterit, atque actis ita contradixerit, & quid iure ſit conſtitutum oſtenderit, viginti quinque libras auri largitionibus noſtris inferre cogetur. Dat. VII. Id. Iuñ. Med. Theodoro v.c. CONS.

LVIIII. Idem AAA. Simplicio Præſidi Trip.

Nullum ita credimus contumacem, vt appellationem interpoſitam legibus audeat recuſare. Quamobrem teneat apparitio veterem diſciplinam, nec à ſuggeſtionibus neceſſariis metu eius, cui ad tempus paret, retrahatur. XXX. autem libras auri ærario noſtro cogetur inferre, qui obiectam prouocationem iure neglexerit, & eadem officium, ſi conhibentiam præſtet iudici, pœna retinebitur. Dat. Prid. Id. Iuñ. Verona & Theodoro v.c. CONSS.

LX. Idem AAA. Pompeiano P.P. Afric.

Cùm de appellationibus recipiendis necne promulgatarum legum ſufficiat auctoritas, atque his, qui ritè ab iniuſta ſentẽtia prouocantes, audire noluiſſent, ſit pœna propoſita, pœna etiam officio conſtituta, ſiue in criminalibus, ſiue in ciuilibus cauſis fuerit iudicatum: adtamen noſtro etiam motu decernimus, vt veterum ſtatuta ſeruentur, quæ nullum patimur vnquam inpunè violare. Dat. Kal. Iuñ. Med. Stilichone & Aureliano CONSS.

LXI. Idem AAA. Flauiano P.V.

Quotiens vir ſpectabilis vicarius venerandæ vrbis negotium aliquod præmiſſa inſcribtione cognoſcit, atque ab eius ſententia fuerit prouocatum, ad noſtram clementiam referri decernimus. Sin verò huiuſmodi examen arripuerit, in quo ſine vllo legis vinculo non tam crimen obicitur, quàm cuiuſdam criminis conflatur inuidia, lataque ſententia appellatione ſuſpenditur, in illuſtrem ſedem tuam, editis ex more apoſtolis, ſacra vice audientiam præbere ſancimus. Dat. XIIII. Kal. Septemb. Brixiæ, Stilichone & Aureliano CONSS.

LXII. Idem AAA. & Theod. A. ad Diotimum Proconſ. Afric.

In negotiis, quæ ex appellatione deſcendunt, veterem conſuetudinem volumus cuſtodiri, illud addentes, vt ſi quando à gentilibus, vel à præfectis eorum fuiſſet interpoſita prouocatio, ſacrum ſollenniter hoc eſt procõſularis cognitionis præſtoletur examen. Dat. XI. Kal. Aug. Rau. Stilichone II. & Anthemio CONSS.

LXIII. Idem AAA. Anthemio P.P.

In his cauſis, quæ præſentes arbitro ex ſententia veſtræ magnitudinis ſortiuntur, vel in ea ciuitate, ſeu prouincia qua degetis, ſiue in proximis atque cõtinguis prouinciis lex antiqua propriam obtineat firmitatem: vt duobus exactis menſibus dies ſit vltimus temporalis, & intra triginta dies reparatio poſtuletur. Vbi verò in longioribus ac remotis prouinciis eadem litis ac dilationis ratio penſabitur, ad eorum inſtar, quos à rectoribus prouinciarum eorũmque ſentẽtiis conuenit appellare, ſex menſum temporalis diei, triũ reparationis nomine, dilatio præbeatur. Dat. XIIII. Kal. Iañ. Conſtantinop. Stilichone II. & Anthemio CONSS.

LXIIII.

LXIIII. Impp.Honor.& Theod.A A.Iuliano Proconſ.Afric.

Non ignoramus poſt interpoſitam prouocationem in cauſis fiſcalibu antiquitus conſtitutum, vt viginti dies conſtituti intra prouinciam videantur, & vt ſacri auditorij cognitores diuinæ domus negotia terminarent: ex contingua verò prouincia intra quadraginta dies negotia vniuerſa diſcingerent. Verùm ſerenitas noſtra certum moderamen inuenit. Præcipimus itaque, vt præter hos viginti dies, quos lex Auguſta cõſtituit, viginti alios iungeremus. Quorum quidem omnium hæc erit forma ſeruanda, vt quocumque die ex adiectis viginti diebus fuerit negotium peroratum, ſacri auditorij habere reuerentiam iudicetur: ſitque vltimus etiamſi non quadragenſimus conprobatur. Quæ idcirco ita cuſtodienda ſancimus, ne ſi vnius tantum obſeruabitur dies, aut ægritudo iudicantis, aut litigantis fuerit occupatio rectè præfinitum tempus interdum diſtuliſſe videatur. Ideóque hanc reuerentiam cunctis his, qui ſuperadditi ſunt, diebus ſtatuendam eſſe cenſuimus, vt nihil poſtea excuſationis occurrat. Labſos enim poſt hoc tempus, reparationem præcipimus nõ habere: ac ne medio tempore officij colludium differat litigantem, viginti librarum auri multam præcipimus imminere, vt ſi eorum culpa atque colludio, quos ſuggerendi cura conſtringit, negotium claruerit fuiſſe dilatum, præſcribtæ multæ teneantur obnoxij. Si in totdiebus vtilitatibus ſuis non adfuerit litigator, cui aduerſus fiſcũ noſtrum iurgium manet, emenſo iam tempore nullius reparationis beneficium ſperet, ſolam fiſco exſecutionem ſupereſſe iam nouerit. In contiguis quoque prouinciis, in quibus quadraginta dies dedit antiquitas, ſub ſimili conditione alios triginta dies iungi præcipimus, vt adiecti temporis ſpatium ſub ea definitione cuſtodiant, & omni adiecto tempore, ſit dies vltimus quocumque potuerit definiri, emenſo tamen tempore litiganti reparationem pænitus iuſſimus inhiberi. Officium ſanè ad eandem multam præcipimus retineri, ſi eius diſſimulatione actum eſſe conſtiterit, quominus negotium peroretur. Dat.Id.Octob. Raũ.Honor.VIIII.& Theod.V.A A. CONSS.

LXV. Idem A A.Symmacho Proc. Afric.

Præſcribtiones fori in principio à litigatoribus obponendas eſſe legum decreuit auctoritas, nec ab interlocutionibus appellandum eſſe duxerunt. Quòd ſi quis id fecerit, præiudicialem multam ſubire cogetur, quæ priſcis ſanctionibus continetur. Hac igitur lege ſancimus, vt appellatio litigantium intra tempus iure præſcribtum ſuſcepta nectatur annalibus, & promiſſa relatio intra triginta dies legibus definitos ad ſacra ſcrinia deſtinetur. Quam legem niſi in omnibus cauſis vniuerſorum iudicum, & officiorum executio deuota ſeruauerit, ſtatutum priſcis ſanctionibus multæ modum ab his mox iubemus exculpi. Dat.V.Kal.Septemb.Raũ.Honor.X.& Theod.VI A A.CONSS.

LXVI. Idem A A.Monaxio P.P.

Omnes, quorum in cauſis ſententię iudicum vel appellationes ſuſpẽſæ ſunt, vel medio tempore tranſegiſſe demonſtrent, vel ſi non tranſegerunt, conſultationes eorum quantociùs noſtris auribus intimare cogantur, vt reſpõſa legibus conpetentia mereantur: illa videlicet lege ſeruanda, qua cauetur neminem litigantium poſt interpoſitam appellationem intra annum ad ſacrum comitatum noſtrę maieſtatis accedere. Dat.VIII.Id.Mart. Conſtp.Monaxio,& Plinta CONSS.

LXVII. Idem A A. Aſclepiodoto P.P. poſt alia.

Si appellationem oblatam, in qua, vel tuæ amplitudinis, vel vrbanæ præfectūræ ſacrum auditorium poſtulatur, iudex non ſuſceperit, vel ſuſcepta appellatione apoſtolorum copiam denegauerit, ad deponendam ſuper hac iniquitate querimoniam, necnon etiam conueniendum aduerſarium ex prolata ſententia, iuxta antiquum ius anni metas habeat litigator: vel ſi huiuſmodi appellatio ſuſcepta non fuerit, in qua inferiorum iudicum ſacra deſideratur auditio, ad hæc eadem facienda ſex menſes habeat litigator. Si verò arbiter appellationem ſuſcipere, aut relationem dare contempſerit, quattuor menſum tempora obſeruentur, vt his, quæ ſtatuimus actitatis, pareat appellator temporibus, quæ de appellationibus definita noſcuntur, &c. Dat. III. Kal. April. Conſtantinop. Aſclepiodoto: & Mariniano CONSS.

LXVIII. Impp. Theod. & Valentinianus A A. Celeri ſuo ſal.

In priuatæ rei cauſis præter penſionum & competitionum negotia de ceteris titulis ex appellatione à rationalis iudicio proconſulem oportet cognoſcere. Salua enim noſtræ reuerentia maieſtatis, ius nobis cum priuatis non dedignamur eſſe commune. Dat. V. Kal. Mart. Raū. poſt Conſ. Felicis & Tauri VV. CC.

De reparationibus appellationum. *Tit.* *XXXI.*

I. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Mamertinum P.P.

SI poſſeſſor in iudicio ſuperatus, prouocationis auxilio ſe defenderit, & temporibus fuerit euolutus, intra menſem tertium redintegrari ſibi exhauſtum poſtulet ſpatium. Id ni fecerit, dictam in eum volumus manere ſententiam. Similis etiam ratio ex iudicio magiſtratuum eſſe debebit, tamen vt in eo artiores metæ temporum ſeruentur: intra triginta enim illic dies reparationem poterit adipiſci, ne ſententiam inpoſitam rerum effectus conpetens ſubſequatur. Dat. Id. Octob. Veronæ, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

II. Idem A A. ad Symmachum P.V.

Et ſi poſt iteratum temporis labſum nulli reparationem præſcribtio legis indulgeat, tamen his iuris beneficia ſubueniunt, quorum non ſtudio, aut culpa, ſed ægritudo iudicis vel reipublicæ interueniens negotium, ne perſequerentur, obſtiterit. Dat. XIIII. Kal. Mart. Med. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

III. Idem A A. ad Olybrium P.V.

Si in ſacræ cognitionis examine audientiam neceſſitas publica vel ægritudo iudicis abnegauerit, intra tres menſes reparatio poſtuletur: atque in aduerſariorum notitiam impetrata reparatio perferatur. Ac ne vtrumq; intra hos tres menſes fuerit effectum, ſententia, quam appellator prouocatione ſuſpenderat, conualeſcat. Quotiens vero à magiſtratibus, pedaneíſque iudicibus dicta ſententia appellatione ſuſpenditur, ſuper qua diſceptatio non auditorij ſacri, ſed ordinariorum iudicum cognitione tractanda eſt, cuique duo ad peragendum menſes cauſarum vrguētium concluſione tribuuntur, ſi fortè ſine appellatoris ſtudio prædictus labſus inciderit, intra triginta dies reparatio poſtuletur. Dat. XIIII. Kal. April. Treū. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

IIII. Idem A A. & Gratianus A. ad Olybrium P.V.

Si qui ex iuſtis cauſis, quæ diuorum parentū noſtrorū conſtitutionibus conprehenſæ

prehenſæ ſunt,per occupationem eius iudicis, qui eſt in ſacro auditorio cogniturus,ad reparationis poſſunt beneficium pertinere, trium menſum tempus in vtroque cuſtodiant:ſcilicet vt priùs,quàm id poſſit elabi,& redintegrent euoluta curricula,& redintegrata denuntient,aut certè,cauillatione ſubmota,his,quę ſtatuta ſunt,obſecundent. Dat.XIII.Kal.Iul.Altaripa,Valentiniano N.P. & Victore CONSS.

V. Idem AAA.ad Olybrium P.V.

In ſpeculis agat is,aduerſus quem in ſacro auditorio cauſa reparanda eſt: & an intra tres menſes reparationem aduerſarius mereatur, exploret,ac ſtatutum ſcitis triumphalibus diem ſedulus in iudiciis litigator obſeruet. Incumbat quoque appellatori cura, vt ſi aduerſarius ex loco, quem habitare conſueuit, fortè ſubterfugiat,pergat cum officio publico,hominíque eius,quem in loco repperit,conuentionem tradat ad aduerſarium perferendam. Idque ita geſtum eſſe curator aut magiſtratus reſcribti publici vel actorum teſtificatione confirmet. Quibus impletis,ſi is,cuius conuentio curata eſt,iudicium obire neglexerit,ferat hanc deſidiæ contumaciæque multam, vt vrguens negotium ipſo quoque abſente dicatur,diligentíque iudicantis examini ſententia proferatur ea, quam æquitatis ratio & iuris præſcribta dictauerint. Dat.XVIII.Kal.Septemb. Altino,Valentiniano & Valente IIII.AA.CONSS.

VI. Idem AAA.ad Modeſtum P.P.

Reparatis intra menſem tertium ex priore lege temporibus, in notitiã hoc ipſum aduerſarij per denuntiationem ex more celebrandam iubemus ſine dilatione perferri,ſcilicet vt interiectorum ſpatiorum dinumeratione ſeruata, ad debitum partibus iudicium reuertantur.Quod ſi is,cui reparata ſunt tempora, vltra dinumeratione crediderit differendum,lata aduerſus eum ſententia roboretur,atque in exſecutionem ſemel iudicata ducantur. Dat.VI.Id.Dec.Conſtp. Valentiniano & Valente IIII.AA.CONSS.

INTERPRETATIO. *Lex iſta hoc præcipit,vt ſi quis videtur iniuſte in cauſa ſua victus,reparatis ante tertium menſem temporibus,quæ appellationi videntur fuiſſe conceſſa,ſtatim hoc ipſum in aduerſarij ſui notitiam deducere procuret, & intra tempora quæ appellationi conſtituta ſunt,de hoc ipſo negocio is qui appellauit,vt ſibi credidit competere,agere non moretur. Quod ſi facere neglexerit, ſententia quæ aduerſus eum lata fuerat perſeueret,& data executione in omnibus compleatur.*

VII. Imppp.Gratianus,Valentinianus,& Theod.AAA. ad Siburium P.P.

Si poſſeſſor primis dicendi negotij temporibus excuſſus intra tres menſes inſtaurationem non potuerit poſtulare ob id, quod copiam ad iudicia veniendi hoſtis obrepſerat,iuris beneficium eiuſmodi occaſionem non perdat,ſitque depulſis perduellionibus hæc prima litium rerumque reparatio,vt cum primum adiri potuerit,ſacræ cognitionis auditor cognitis cauſis præſidium amiſſæ inſtaurationis indulgeat. Dat. III. Non. Decemb. Treu. Auxonio & Olybrio CONSS.

VIII. Imppp.Theod.Arcad.& Honor.AAA.Victorio Proconſ.Aſiæ.

Quotienſcunque in his negotiis,quibus aliqui ad curiam deuocantur, primus

mus temporum labſus inciderit, intra triginta dies ſub ea definitione, qua cautum eſt, reparatio poſtuletur, & petitæ reparationis tenor in aduerſæ partis notitiam perferatur. Dat. VIII. Kalend. Maj. Conſtantinop. Arcad. A. II. & Rufino CONSS.

VIIII. Impp. Honor. & Theod. A A. Aſclepiodoto P. P. poſt alia.

Appellatoribus, qui præfinito tempore iudicia non obſeruauerint, hęc tempora cuſtodienda ſunt, vt ſi contra arbitri definitionem fuerit appellatum, lapſumque prouocator incurrerit, tempora priſcis ſtatuta legibus obſeruentur, ſecunda reparatione, quam prouocanti ab arbitro ſerenitas noſtra concedit, in ea quidem prouincia, in qua iurgium ventilatur, & in contigua tres menſes, in vlteriore autem, quattuor menſes habitura. Si verò ſententiam iudicis prouocatio obiecta ſuſpenderit, cùm ſacri cognitoris tribunal appellatur, poſt labſum ad primam reparationem petendam tribus mẽſibus ſtatuendis, ſi in eadem vel proxima prouincia eius aduerſarius commoretur, quattuor verò, ſi in vlteriore conſiſtet. In ſecunda verò reparatione, quam à iudice appellantibus ſerenitas noſtra præſtare conſueuit, illi quidem, qui poſt labſum intra tres quattuórue menſes, ſicut ſtatuimus, non popoſcerit reparationem ab eo, cui ſacri auditorij cognitio debetur, tranſacto dierum ſpatio deſignato, tres alios menſes induluimus ad impetrandum allegandúmque reſcribtum, & ad conueniendos eos, quos pulſat intentio: ita tamen, vt tam in prima, quàm in ſecunda reparatione, ſicut iam diximus, cauſæ idoneæ comprobentur, hoc eſt, ægritudo, vel occupatio actuum publicorum, aliáque neceſſitas, quam iudex aut litigator differre non potuit, vel ſi negotij patronus cognitis adſertionibus temporali die adeſſe non potuit. Clarum autem fieri volumus poſt ſecundam reparationem aliam vlterius nullo modo poſſe depoſci, & in omnibus reparationũ generibus formam cuſtodiri, quam ſuper his dedimus, qui ſe ne conueniantur, ex reparatione ſubtraxerint. Dat. III. Kal. April. Conſtp. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

De ſecundo labſu. *Tit.* XXXII.

I. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Voluſianum P. V.

SI culpa iudicis gemino labſu cauſa fuerit euoluta, iuxta diui Conſtantini præceptum ipſe ad redhibitionem eius æſtimationis, quanto res valet, de qua iurgium eſt, debet adtineri. Dat. III. Non. Sept. Med. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

De dilationibus ex conſenſu. *Tit.* XXXIII.

I. Impp. Arcad. & Honor. A A. Africano P. V.

COgnitiones omnes, quotiens conſenſu partium differuntur, vltra duos menſes differendi non habeant poteſtatem, ne paulatim libera dilatione conceſſa, ætates plerumque iurgantium veternoſis litibus conſeneſcant. Dat. III. Kalend. Maij. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

De his, qui per metũ iudicis non appellauerunt. *Tit.* XXXIIII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad vniuerſos prouinciales.

IN inſulam deportandi ſunt cum amiſſione omnium facultatum, quæ fiſco addicendæ ſunt, hij, qui prouocatione omiſſa litem reparare temptauerint contra comitum ceterorúmque ſententias, qui vice noſtra

† *χ omiſiſſe* iudicauerint,firmãtes ſe per metum appellationis.† omiſſæ auxilium in qua re vel noſtrum vel præfectorum prætorio ex noſtra erit iuſſione iudicium. Dat. Kal. Aug. PP. Kal. Septemb. Baſſo & Ablauio CONSS.

II. Imp. Conſtantius A. ad Voluſianum P.P.

Si à præfecto vrbi, vel à proconſule fuerit dicta ſententia, eandémque prouocatio minimè fuerit ſubſecuta, præſidium poſtulare fas erit imminẽte iudicum metu territos ſe eſſe firmantibus. nam quicumque neceſſitatis huiuſcemodi laqueis beneficio meo eximi poſtulauerit, aut per me cognoſcam, aut excellentiæ tuæ inpertiam notionem, hac videlicet condicione, qua vicariorum ſententiæ, quas appellatio non ſuſpenderit, ex diui patris mei ſanctione retractãtur. Cum vero conſularium ac præſidum aliorúmve ſententiæ in querimoniam deducentur, prioris legis ſtatuta ſectanda ſunt, quæ ſimiliter certo terrore propoſito, auxilium poſcentibus detulit. Dat. Kalend. Ian. Med. Arbitione & Lolliano CONSS.

Si pendente appellatione mors interuenerit. *Tit.* *XXXV.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Baſſum P.V. poſt alia.

Conſulentibus iudicibus, ſi debeant, cum de appellatione cognoſcunt, litigatoris heredibus, qui ante labſum negotium in lite defecit, noua tempora prorogare, an eos cogere intra dies reliquos, etiam incognitum negocium perorare: placuit, cùm de appellationibus iudicatur, altero ex litigatoribus in lite defuncto, menſes quattuor innouare, & noua tempora prorogari, ne ignorantes negotia vel etiam ſuper adeunda hereditate dubitantes prius, quàm aliquod commodum ſentiant, damnis adfici compellantur. PP. XIII. Kal. Iun. Sirmi, Criſpo. II. & Conſtantino II. C.C. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si pendente adhuc appellatione mors interuenerit litigatoris appellantis heredibus eius qui appellauit quatuor menſes, ei cuius autor mortuus eſt, ad tractandum negotium debent præſtari, nec eum debere ad dicendam cauſam præcipitari, ne per ignorantiam litis, quam non ad integrum tractauit, damnum videatur incurrere.*

Quorum appellationes non recipiantur. *Tit.* *XXXVI.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Catullinum.

Moratorias dilationes fruſtratoriáſque non tam appellationes, quàm ludificationes, admitti non conuenit. nam ſicut bene appellantibus negari auxilium non oportet, ita his, contra quos merito iudicatum eſt, inaniter prouocantibus differri bene geſta non decet. Vnde cùm homicidam, vel adulterum, vel maleficum, vel veneficum, quæ atrociſſima crimina ſunt, confeſſio propria, vel dilucida exprobatiſſima veritatis quæſtio probationibus adque argumentis detexerit: prouocationes ſuſcipi non oportet, quas conſtat non refutandi ſpem habere, quæ geſta ſunt, ſed ea potius differre temptare, quæ de variis litibus cauſiſque diſſentiunt, nec temere, nec ab articulis præiudiciiſque, nec ab his, quæ iuſte iudicata ſunt, prouocare debebunt. Quòd ſi reus in homicidij, vel maleficij, vel adulterij, vel veneficij crimine partem pro defenſione ſui ex teſtibus, quæſtionéque propoſita poſſit arripere, parte verò obrui accuſaríque videatur: tunc ſuperinpoſita appellatione ab eodem, qui ſibi magis, quæ pro ſe faciant, teſtimonia prodeſſe debere adfirmat, quàm

quàm ea, quæ aduerſus ipſum egerint, nocere deliberationi noſtræ plenum arbitrium relinquatur. Dat. IIII. Non. Nouembr. Hadrumeti, Voluſiano & Anniano CONSS.

INTERPRET. *In ciuilibus cauſis, vel leuioribus criminibus, quæ legibus non tenentur inſerta, appellationi conſtituta legibus dilatio præſtanda eſt, & ſuſpendenda eſt per appellationē ſententia iudicâtis: Ac vero homicidiis, adulteriis & reliquis, quos lex iſta cõprehēdit ſi conuicti confeſſique fuerint, & appellare voluerint, dilatio denegetur, ſed ſtatim in manifeſtis criminibus conuicti Iudicis eſt ſententia proferenda, aut certe de magnis criminibus & maioribus perſonis ad principis eſt notitiam deferendum.*

II. Idem A. ad Voluſianum P.V.

Quì à præiudicio appellauerit, vel ab executoribus rerum antea ſtatutarum, adque alterius auditorij præproperè iudicia popoſcerit, triginta follium pœna multetur, ita vt omnem cauſam ipſe ſine dilatione diſcinguas, quippe cum & cauſam tuam videaris eſſe facturus, ſi per conhibentiam huiuſmodi appellationem admiſeris. Si quas ſanè de omni cauſa interpoſitas eſſe prouocationes perſpexeris, in earum diſceptatione obſeruare debebis, quod iampridē à nobis eſt euidentiſſimè conſtitutum PP.V. Kalend. Mart. Rom. Conſtantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

III. Idem A. ad Aelianum proconſ. Afric.

Cum antehac lege de appellationibus data ſtatutum ſit, ne quis à præiudicio, vel ab executione interponeret prouocationem, néve huiuſmodi appellatio ab his, qui vice noſtra iudicant, admittatur, ne in perniciem plurimorum interpoſitis à præiudicio appellationibus, vel moratoriis quibuſdam fruſtrationibus interiectis, litigia protrahantur tamen nunc pœnam addi placuit, vt intelligant vniuerſi principalis negotij diſceptationes, cauſas ſuas munire debere, & non ab ipſis quodammodo primæ interlocutionis exordiis, vel ab executionibus prouocare, cum & illis, qui inpatienter ab articulo appellandum putauerint, poſt cognitionem totius cauſæ liceat appellare, & his, qui ſerò ab exſecutionibus prouocant, facultas appellandi minimè fuerit denegata. Si quis igitur tali vſus appellatione fuerit in tuo iudicio deprehenſus, ipſum quidem triginta follium pœna multes: cauſam autem vniuerſam eius dumtaxat, qui à præiudicio, vel ab executione temere appellauerit, ſine vlla dilatione diſcinguas, cùm in noſtro auditorio dari minime dilationem oporteat interpoſitæ appellationis tempore ſufficiente litigatoribus ad perferendam inſtructionem pleniſſimam. PP. VI. Kalend. Maij. Karthag. Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

IIII. Impp. Conſtantius & Conſtans A A. ad Catullinum.

Oportuerat te publici inſtituti reſpectu confeſſione detectos legum ſeueritate punire, nec fruſtra vitam differentum moratorias prouocationes admittere, ſed delatum adulterij crimen, & quæſtionibus adhibitis adprobatum pari ſceleris immanitate damnare, quod deinceps in huiuſmodi criminibus conuenit obſeruari, vt manifeſtis probationibus adulterio probato fruſtratoria prouocatio minime admittatur, cum pari ſimilíque ratione ſacrilegos nuptiarum tamquam manifeſtos parricidas inſuere culleo viuos, vel exurere iudicantem oporteat. Dat. IIII. Kal. Septemb. Conſtantio A. II. & Conſtante Cæſ. CONSS.

v. Idem A A. ad Albinum Vic. Hiſpaniarum.

Cùm maior ſubſtantia litigij ſit à præiudicio, prouocans triginta librarum argenti pondere plectatur: in minoribus etiam negotiis quindecim pondo argenti exſoluat. Dat. VII. Id. April. Marcellino & Probino CONSS.

VI. Idem A A. ad Leontium.

In ciuilibus cauſis appellationis beneficium ſæpe ſanximus non oportere differri. In fiſcalibus verò vel rei priuatæ cauſis, hoc eſt ob debitum renuendum, vel munera reſpuenda, ſi quis appellare voluerit contra vtilitatem fiſci vel rei priuatæ, appellationem oblatam ceſſare oportet, nec libellos huiuſmodi ſuſcipi, qui in damna fiſcalia commodum ſententiæ latæ aut dilatione ſuſpendāt, aut terrore detorqueant. Dat. v. Id. Maij. Antiochiæ, Conſtantio III. & Conſtante III. A A. CONSS.

VII. Idem A A. ad Hieroclen Conſ. Syriæ Cœles.

Obſeruare curabis, ne quis homicidarum, veneficorum, maleficorum, adulterorum, itemque raptorum argumento conuictus, teſte ſuperatus, voce etiam propria vitium, ſcelusque confeſſus, audiatur appellans. Vt enim æquum eſt non conuictos neque confeſſos (quia plerumque accidit, vt fortuna iudicij argumenta conglutinet, quorum ſimilitudine opprimatur reus, qui non poſſit vera ratione conuinci, vel aduerſarij calliditas teſtes ſubtrahat, qui veritatem audacia vel acrimonia ſuperet, vel confeſſos neque conuictos, quod ſępe vel repentinæ formidinis, vel in poſitorum tormentorum cogit immanitas, vt in appellando ceteris etiam reis iure communi: ita & aliena & propria voce depreſſum non oportet, quòd contempſerint æquitatem, ac moram tātum vſurpandæ lucis indebitæ rurſus inportunitates arripere. Dat. v. Id. Decembr. Leontio & Salluſtio CONSS.

VIII. Idem A A. Theodoro Conſ. Syriæ Cœles.

In fiſcalibus debitis nullius prouocationem tua grauitas cenſeat admittendam. nec enim commodum publicum fas eſt diuturna fruſtratione ſuſpendi, nec eludendi licentiam callidis fraudatoribus relaxari. Dat. VIII. Id. Mar. Ancyræ, Euſebio & Rufino CONSS.

INTERPRETATIO. *In manifeſtis fiſcalibus debitis nulli penitus appellationem debere præſtari: quia non oportet publicæ rei commodum qualibet dilatione ſuſpendi.*

VIIII. Idem A A. ad Cerealem P. V.

Calliditatis auxilio perſpicui debitores rei priuatæ noſtræ ſolutionem cupiunt euitare fruſtratoriis prouocationibus interpoſitis: ideoque decreuimus minimè conuenire huiuſcemodi vocem appellationis admitti. Dat. x. Kal. Aug. Conſtantio A. VI. & Conſtante C. CONSS.

x. Idem A A. ad Proclianum Proconſ. Afric.

Placuit quinquaginta pondo argenti fiſco inferre prudentiam tuam, ſi fruſtratoriam prouocationem contra commodum fiſci ſuſceperis, ſolutionemque vitanti præbueris culpabilem conhibentiam. Dat. XV. Kal. Feb. Conſtantinop. Acc. x. Kal. Aug. Karthag. Conſtantio A. VII. & Conſtante Cæſ. CONSS.

XI. Idem A A. ad Lollianum P. P.

Ab exſecutione vel à præiudicio appellationem oblatam ſuſcipi nō oportet. Dat.

Dat.VIII.Kal.Aug.Arbitione & Lolliano CONSS.

XII. Idem A A.ad Voluſianum P.P.

Publica vtilitate ſuadente,in cauſis penſitationum debitorúmque fiſcalium inhibitum eſt prouocationis auxilium,&c. Dat.IIII. Kal.Aug.Arbitione & Lolliano CONSS.

XIII. Idem A A.ad Probum Proconſ.Afric.

Cùm conſtet iamdudum eſſe noſtra ſanctione præceptum, ne aliquis cum fiſcale debitum poſtulatur,audeat prouocare:proconſulare officium ſi patientiam commodauerit,triginta pondo auri fiſco cogatur inferre. Dat.VIIII.Kal. Iul.Sirmio,Datiano & Cereale CONSS.

XIIII. Idem A A.ad Flauianum Proconſ.Afric.

Grauis iſta commotio eſt, ac non ferenda iracundia iudicis, quæ effuſione humani ſanguinis expiatur, ſed ad fucum iniquitatis augendum lex noſtri genitoris adſcita eſt,ſcilicet,vt diceretur genitor noſter cõuictis in quæſtione violentię appellationis perfugia decerpiſſe,Plectatur,inquit,qui manifeſtam detegitur commiſiſſe violentiam.Quæ legis ſuæ verba aliis quoque ſcitis clemens conditor explanauit. Etenim vigorem vindictæ differri poſt totius negotij exitum noluit,ſcilicet vt ſi procacem vęſaniam principalis negotij diſcuſſio publicaſſet,conuictum reum aut medietatis amiſsio, aut ſors deportationis adfligeret. Dat.III.Nõ. Aug.Tauro & Florentio CONSS.

XV. Impp. Valentinianus & Valens A A.ſalutem dicunt ordini ciuitatis Karthaginienſium. poſt alia.

Ab executione,vel à præiudicio prouocantes decreuimus non admitti, intantum,vt contra definita facientes, quinquaginta libras argenti cõdemnatione feriantur. Dat.Prid.Nõ.Feb.Med.diuo Iouiano,& Varroniano CONSS.

XVI. Idem A A.ad Symmachum P.V.

Interpoſitas appellationes à præiudicio, vel ab exſecutione damnantes, & eum,qui ab iſtiuſmodi titulis prouocauerit,& officium, quod non renuntiarit, quinquagenas argenti libras fiſco noſtro iubemus inferre: litem ſuam faciente iudice,qui recepit. Dat.VIII.Id.Octob.Altino,Acc. XVI. Kal.Nouemb.diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XVII. Idem A A.ad Modeſtum P.P.

Nulli officialium à ſententia proprij iudicis prouocatio tribuatur, niſi in eo tantum negotio,quod ratione ciuili ſuper patrimonio forſitan aput proprium iudicem inchoarit,ſcilicet,vt in eo tantum negotio à ſententia eius,cui paret iudici,quiſquis velit officialis appellet.quod per procuratorem perſequi iure tribuitur. Dat.IIII.Id.Iuñ.Cyzico,Valentiniano & Valente A A.CONSS.

XVIII. Idem A A.ad Symmachum P.V. poſt alia.

Nullum audiri prouocantem ante definitiuam ſententiam volumus: ſi tamen in iudicio conpetenti negotium fuerit inchoatum,ſalua ſcilicet iuris antiqui moderatione,atque ſẽtẽtia,cùm vel exceptio obponitur, vel ad agendum locus poſcitur,vel dilatio inſtrumentorum cauſa,aut teſtium poſtulatur, atque hæc in patiencia vel iniquitate iudicum denegantur, ſimiliter ne ab exſecutione quidem ptouocantem admitti conuenit: ſi tamen executoris vitio minimè modus ſententiæ tranſeatur. In fiſcalibus quoque,vel manifeſtis debitis, & cri-

minalibus cõfeſſis negotiis, necnon etiam præiudiciis omnis praua repugnantium amputetur intentio. Poſtremò vniuerſas appellationes, quas iura inprobant, non oportet audiri. Dat. XIII. Kalen. Ian. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XVIII. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Olybrium P.V.

Abſtinendum prorſus appellatione ſancimus, vt quotiens fiſcalis calculi ſatisfactio poſtulatur, aut tributariæ functionis ſollemne munus expoſcitur, aut publici, vel etiam priuati (dummodo euidentis, atque conuicti) redhibitio debiti flagitatur: vt neceſſariò in contumacem vigor iudiciarius excitetur. PP. Rom. XV. Kal. Septemb. Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

XVIIII. Idem AAA. ad Claudium P.V.

Quoniam Chronopius ex antiſtite idem fuit in tuo qui fuerat in ſeptuaginta epiſcoporum antè iudicio, & eam ſententiam prouocatione ſuſpendit, à qua non oportuit prouocare, argentariam multam quam huiuſmodi facto ſanctio generalis inponit, cogatur expendere. Hoc autem non fiſco noſtro volumus accedere, ſed his, qui indigent fideliter erogari. Quod in hac cauſa & ceteris eccleſiaſticis fiat. Dat. VIII. Id. Iul. Valentiniano N.P. & Victore CONSS.

INTERPRETATIO. *Chronopium Epiſcopum à multis Epiſcopis fuiſſe damnatum, & ſtudioſe eum ante iudicium ſententiam quæ proferebatur appellatione ſuſpendere, à qua ſententia quia iuſte prolata fuerat, appellare minime debuiſſet, in qua eum graui multa, id eſt quinquaginta librarum argenti addictum fuiſſe dicit: quæ tamen ſumma ipſius multæ non fiſco prodeſſe iuſſa eſt, ſed pauperibus erogari.*

XX. Idem AAA. ad Eupraxium P.V. poſt alia.

A diſcuſſoribus obſeruari iubemus, vt manifeſti debitores prouocationis ſuffragio minimè ſubleuentur, & cetera. PP. XVI. Kalend. Mar. Gratiano A. III. & Equitio CONSS.

INTERPRETATIO. *Omnes qui huiuſmodi negotia diſcutiunt, hoc ſpecialiter obſeruare debere, vt manifeſti debitores appellationis ſuffragio non vtantur, nec euidens debitum vlla poſſint appellationis dilatione ſuſpendere.*

XXII. Idem AAA. ad Claudium P.V.

In interdicto, Quorum bonorum, ceſſat licentia prouocandi, ne quod beneficio celeritatis inuentum eſt, ſubdatur iniuriis tarditatis. Dat. XII. Kalen. Iuñ. Treu. Gratiano III. & Equitio CONSS.

XXIII. Imppp. Valens, Gratianus & Valent. AAA. ad Thalaſſiũ Proconſ. Afric.

Exceptis præſcribtionibus peremptoriis, ſi quis ab articulo appellare temptauerit, non audiatur: ſed neglecta appellatione, iudex diſcuſſis omnibus rendat ad finem, reſeruata poſt vltimum facultate partibus appellãdi, ſi diſplicuerit definitiua ſententia. Neque tamen ſit iudici poteſtas inrogandæ multæ. Satis enim pœnæ videtur, non audiri ab articulo prouocantem, &c. Dat. III. Kal. Febr. Treu. Acc. VI. Kal. Maij. Valente VI. & Valentiniano II. AA. CONSS.

XXIIII. Idem AAA. ad Thalaſſium Proconſ. Afric. poſt alia.

Si quis poſt ſuſceptam ſuper præſcribtionibus peremptoriis appellationem, & reſponſum à nobis redditum, aliam peremptoriam præſcribtionem obpoſuerit, non admittatur. Et ſi propter eam non admiſſam prouocare voluerit, refutetur. Sanè volumus ei iuxta ordinem iuris defenſionis loco præſcribtiones

peremptor

peremptorias, quibus ante vti debuerat, reſeruari. Quam formam ab his cognitoribus volumus obſeruari, quibus neceſſe eſt, interpoſita prouocatione, noſtræ inſinuare clementiæ. In cæteris verò iudiciis eadem, quæ dudum ſtatuta fuerat, forma ſeruetur, &c. Dat. III. Kalend. Feb. Valente V. & Valentiniano II. AA. CONSS.

XXV. Idem AAA. ad Thalaſſium Proc. Afric. poſt alia.

Ab executione appellari non poſſe, ſatis & iure, & conſtitutionibus cautum eſt, ita vt appellantem etiam noſtris ſanctionibus ſtatuta multa compeſcat: niſi fortè executor ſententiæ modum iudicationis excedat, à quo ſi fuerit appellatum, executione ſuſpenſa decernendum putamus, vt ſi res mobilis eſt, ad quam reſtituendam executoris opera fuerit indulta, appellatione ſuſcepta poſſeſſori res eadem detrahatur, & idoneo collocetur, reddenda ei parti pro qua ſacer cognitor iudicauerit. Quòd ſi de poſſeſſione, vel fundis executio conceſſa erit, & eam ſuſpenderit prouocatio, fructus omnes, qui tempore interpoſitæ prouocationis capti, vel poſtea nati erunt, in depoſito collocentur iure fundi, vel penes eum, qui appellauerit conſtituto. Sciant autem ſe prouocatores, vel ab executione appellantes, vel ab articulo, excluſis dumtaxat cauſſis, ex quibus recipi iuſſimus prouocationem, ſi eos perperam intentionem cognitoris ſuſpendiſſe claruerit, quinquaginta librarum argenti animaduerſione multandos. Dat. III. Kal. Feb. Treu. Valente V. & Valentiniano II. AA. CONSS.

XXVI. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. ad Hypatium P.V.

Quiſquis, ne voluntas diem functi teſtamento ſcripta referetur, vel ne hij, quos ſcriptos putauerit, heredes edicti per diuum Hadrianum conditi beneficium conſequantur, auſus fuerit prouocare, interpoſitamque appellationem (cuius de ea re notio erit) recipiendam eſſe crediderit: viginti librarum auri multa & litigatorem, qui tam inportunè appellauerit, & iudicem, qui tam ignauè conhibentiam adhibuerit, inuoluat. Dat. Non. April. Treu. Auxonio & Olybrio CONSS.

INTERPRETATIO. *Lex iſta ſpecialiter iubet, vt ſi quis à quocunque conditum teſtamentum per appellationem differre voluerit, vt non debeat reſerari, & ſcriptum heredem ab adeunda hereditate ſuſpendere, & in hac parte Iudex appellatori voluerit præbere conſenſum, vt quo minus ſcriptam voluntatem non ſubſequatur effectus, tam ipſe Iudex, quàm is qui appellauerit, viginti libras auri fiſco cogantur exoluere.*

XXVII. Idem AAA. Hypatio PF. Auguſtali.

Vniuerſi, quos in publicis contractibus manifeſtiſſimos debitores cognitio inquiſitioque conuicerit, ſtatim, vt ſententia fuerit promulgata, obnoxij redhibitione teneantur: nec illis aliquid, ad excogitandas fraudes & verſutias exerendas, moræ ac temporis relaxetur. Dat. VIII. Id. Maij. Conſtantinop. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XXVIII. Idem AAA. Euchario Proconſ. Palæſtinæ.

Propter neglectorum cõtumaciam præceptorum, obnoxios, beneficio prouocationis excluſo, pœnam inferre ſine aliqua procraſtinatione præcipimus. Dat. X. Kal. Decemb. Conſtp. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XXVIIII. Idem AAA. ad Pelagium Com. R.P.

Ante certum ſententiæ tempus & ordinem euentus, à diſcuſſore, vel à ra-

tionali appellare non liceat,&c. Dat.xv. Kalend.Mar.Med. Arcad.A.I.& Bautone CONSS.

XXX. Idem AAA.ad Florentinum Com.S.L.

Sæpe cautũ eſt euidentiſſimos debitores appellantes audiri nullatenus oportere:deinde ab exſecutione adeò poſſe neminem prouocare,vt ſi hoc fortè temptauerit, vt poſtea à præiudicio appellans ad quinquaginta librarum argenti multam iure retinendus ſit,&c. Dat.VII.Kalen.Decemb.Aquil.Arcad.A.I.& Bautone CONSS.

XXXI. Imppp.Theod.Arcad.& Honor.AAA.Hypatio PF.Auguſtali.

Officium,quod rettulit prouocare conuictos,vel appellare confeſſos, triginta auri libras inferat fiſco:nec vlla epiſcoporum,vel clericorum,vel populi ſuggeratur interuenire,aut interueniſſe perſona.Nec enim eos fas eſt adimi debitæ ſeueritati,qui pacem publicam actuum perturbatione confuſam rebelli contumacia miſcuerunt. Non ignaro ipſo etiam iudicante,(niſi poſt ſententiam dictam impleuerit ſuas partes)eadem ſe multa,qua officium,eſſe plectendum. Dat.V.Id.April.Conſtp.Arcad.A.II.& Rufino CONSS.

XXXII. Impp.Arcad.& Honor.AA.Apollodoro Com.R.P.

Et publicarum neceſſitatum,& priuati ærarij poſcit vtilitas, ne commoda, quę domui noſtræ debentur,callidis debitorum artibus differantur. Quamobrem eorum appellatione reiecta, qui apertè manifeſteque conuicti ſunt, hoc obſeruari præcepti huius auctoritate cenſemus, vt ei, quem conſtiterit eſſe publicum debitorem, appellationis beneficium denegetur. Dat.IIII.Id. Aug. Med.Arcad.IIII.& Honor.III.CONSS.

XXXIII. Imppp.Arcad. Honor. & Theod.AAA.
Neſtorio com.& duci.

Aliquantos in Tripolitana prouincia reos temere ad appellationis conpetimus auxilium conuolare,vt pœnam prouocatione diffugiant.Ideoque decernimus,vt manentibus his,qui de audientiæ diſcretione ſuperioribus ſunt decreta pręceptis,in conuictos tamquam confeſſos ſententia proferatur:ea nihilominus condicione ſeruata,vt nullus prius,quàm iudicij formam examen ſuſceptę cognitionis inueniat, appellandi habeat facultatem. Dat.VII.Id. Decemb. Rauenn. Arcad.A.VI.& Probo V.C.CONSS.

Si de momento fuerit appellatum. Tit. XXXVII.

I. Imppp.Valentinianus,Theod.& Arcad.AAA.ad Euſignium P.P.

CVm de poſſeſſione & momento cauſa dicitur, etſi appellatio interpoſita fuerit,tamen lata ſententia ſortiatur effectum,atq; ita demum ad noſtram ſcientiam referatur. Ita tamen poſſeſſionis reformationem fieri oportet,vt integra omnis proprietatis cauſa ſeruetur. Dat. XIIII.Kal.Dec.Med.Honor.N.P.& Euodio CONSS.

INTERPRETATIO. *Si de momento fuerit appellatum,momentariæ cauſæ audientiam proprietati obeſſe penitus non debere,quamlibet de momento videatur aliquid iudicatum, quod in effectum ſit ſine dubio deducendum, nec poßit appellatione ſuſpendi. Iubet autem reſtituto momento cauſam proprietatis ex integro debere cognoſci.*

De

De poſſeſſione ab eo, qui bis prouocauerit, transferenda. Tit. XXXVIII.

I. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. A A A. Proculo P. V.

Qvi gemino iudicio fuerit ſuperatus, nec tamē obſtinatam illam peruicaciam putauerit relinquendam, ſed iterum prouocandum eſſe crediderit, ab eo ad petitorem mox poſſeſſio transferatur. Dat. XVI. Kal. Iul. Aquil. Tatiano & Symmacho CONSS.

INTERPRET. *Si quicunque in vna cauſa duobus iudiciis fuerit ſuperatus, adhuc eandem agendi pertinaciam voluerit retinere, & iterum appellandum eſſe putauerit, in aduerſarium eius continuo poſſeſſio transferatur.*

De fide teſtium & inſtrumentorum. Tit. XXXVIIII.

I. Imp. Conſtantinus A. Aurelio Helladio.

ETſi veteris iuris definitio & retro principum reſcribta in iudicio, petitori eius rei, quam petit, neceſſitatem probationis dederunt: tamen nos æquitate & iuſtitia moti iubemus, vt, ſi quando talis emerſerit cauſa, in primordio iuxta regulam iuris petitor debeat probare, vnde res ad ipſum pertineat. ſed ſi deficiat pars eius in probationibus, tūc demum poſſeſſori neceſsitas inponatur probandi, vnde poſsideat, vel quo iure teneat: vt ſic veritas examinetur. Dat. Naiſſo XV. Kalendas Octob. Paulino & Iuliano CONSS.

II. Idem A. & Cæſ. ad Seuerum Com. Hiſpaniarum.

Scripturæ diuerſæ & fidem ſibi inuicem derogantes, ab altera parte prolatæ, nihil firmitatis habere poruerunt. Dat. IIII. Noň. Maij, Conſtp. Dalmatio & Zenofilo CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis multiplici ſcriptura contractum ſuū munire cupiens, de vna revenditionem & donationem proferat, vel quacunque alia documenta, omnia reſcindantur, quia impugnantes ſe chartulas lex hæc verat admitti.*

III. Idem A. ad Iulianum præſidem.

Iuriſiurandi religione teſtes prius quàm perhibeant teſtimonium, iamdudum artari præcipimus, & vt honeſtioribus potius fides teſtibus habeatur, ſimili more ſanximus, & vnius teſtimonium nemo iudicum in quacunque cauſa fiſcali patiatur admitti. Et nunc manifeſtè ſancimus, vt vnius omnino teſtis reſponſio non audiatur, etiam ſi præclaræ curię honore præfulgeat. Dat. VIII. Kal. Sept. Naiſſo, Optato & Paulino CONSS.

INTERPRETATIO. *Teſtes priuſquam de cauſa interrogentur, ſacramento debent conſtringi, vt iurent ſe nihil falſi eſſe dicturos. Hoc etiam dicit, vt honeſtioribus magis quàm vilioribus teſtibus fides potius admittatur: vnius autem teſtimoniū, quamuis ſplendida & idonea videatur eſſe perſona, nullatenus audiendum.*

IIII. Impp. Conſtantius, & Conſtans A A. Aurelio Mimenio.

Quotiens ſcriptura aliqua profertur, eáque ab eo, aduerſus quem facere videtur, ſuſpecta dicitur, non ſolum is, qui de ea dubitat, falſo conſcribtam cogatur oſtendere, verùm etiam ille qui eadem vtitur, veritate ſubnixam probare cogatur. Dat. VI. Kal. Septemb. Conſtantinop. Conſtantio IIII. &

Conſtante III. AA. CONSS. V. Pars actorum habitorum aput imperatorem Iulianum Auguſtum Mamertino & Neuitta CONSS. X. Kal. April. Conſtantinop. in Conſiſtorio, adſtante Iouio viro clariſſimo quæſtore, Anatolio magiſtro officiorum, Felice Com. ſacrarum largitionum, &c. Imp. Iulianus A. dixit. τηλικαῦτα γραμμάτια μεγάλην ἰσχὺν ἔχει, ὅταν περὶ αὐτῶν τῶν γραμματίων μὴ ἀμφισβήτησις ἐξ ἄλλων ὤφειλε βεβαιῶσθαι.

VI. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Olybrium P.V.

Cùm res agatur ex ſcribto, aut infirmari ſcribturam conuenit, aut probari. Infirmari autem quæ poteſt, niſi falſa doceatur? falſa porro à quibus aliis demonſtranda eſt, quàm ab illis, qui negant ei eſſe credendum? Dat. Prid. Id. Mart. Treũ. Valentiniano NB. P. & Victore CONSS.

VII. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus AAA. ad Antonium P.P. poſt alia.

Iubemus omnes deinceps, qui ſcribturas nefarias comminiſcuntur, cũ quid in iudicio promiſerint, niſi ipſi adſtruxerint veritatem, vt ſuſpectæ ſcribturæ & falſi reos eſſe detinendos. Dat. Prid. Id. Ian. Treũ. Valente VI. & Valentiniano II. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque ſcripturam in audientiam protulerit, veritatem eius probare iubeatur: quia hoc in omnibus cauſis ſtatutum eſt, vt ſcripturam prolator adfirmet: Nam ſi is qui ſcripturam protulit, eius non adſtruxit veritatem, vt falſitatis reum eſſe retinendum.*

VIII. Pars actorum habitorum in conſiſtorio aput imperatores Gratianum, Valentinianum, & Theodoſium CONSS. Syagri & Eucheri, die III. Kalen. Iul. Conſtantinop. in conſiſtorio. Imp. Theod. A. dixit: Epiſcopus nec honore, nec legibus ad teſtimonium flagitatur. Item dixit: Epiſcopum ad teſtimonium dicendum admitti non decet. Nam & perſona dehonoratur, & dignitas ſacerdotis excepta confunditur.

VIIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. ad Florentium P.F. Auguſtalem.

Non oportet in abſentem, quaſi in præſentem, atque cõuictum, verum ſtatim putari, quidquid ab eo ſolo dicitur, qui accuſat. Dat. XIII. Kal. Ian. Richomere, & Clearcho CONSS.

INTERPRETATIO. *Quotiens quilibet accuſator aliquid de aduerſario ſuo eo abſente ſuggeſſerit, ante diſcuſſionem vtriuſque partis penitus non credatur.*

X. Idem AAA. Paulino P. Auguſtali.

Presbyteri citra iniuriam quæſtionis teſtimonium dicunt, ita tamen, vt falſa non ſimulent. Ceteri verò clerici, qui eorum gradum, vel ordinem conſecuntur, ſi ad teſtimonium dicendum petiti fuerint, prout leges præcipiunt, audiantur. Salua tamen ſit litigatoribus falſi actio, ſi fortè presbyteri, qui ſub nomine ſuperioris loci teſtimonium dicere citra aliquam corporalem iniuriam ſunt præcepti, hoc ipſo, quòd nihil metuant, vera ſuppreſſerint. multò magis etenim pœna ſunt digni, quibus cùm plurimum per noſtram iuſſionem delatum fuerit, occulto inueniuntur in crimine. Dat. VIII. Kal. Auguſt. Arcadio I. & Bautone CONSS.

INTERPRETATIO. *Presbyteri citra iniuriam quæſtionum, id eſt, ſine ſupplicio corporali poſſunt teſtimonium dicere: alij vero clerici qui eorum ordinem ſubſequuntur, ſi ad teſtimonium dicendum adhibiti fuerint, ſicut leges præcipiunt audiantur: ita vt ſalua ſit contra presbyteros falſi actio, ſi in aliquo docebuntur fuiſſe mentiti, quia magis pœna digni ſunt, quibus cum lex reuerentiam præſtat, ſuæ profeſſionis immemores, in mendacij crimine deteguntur.*

XI. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Flauiano PP.

Hi, qui ſanctam fidem prodiderint, & ſacrum baptiſma profanarint, à conſortio omnium ſegregati ſint, à teſtimoniis alieni, &c. Dat. v. Id. Maij. Concordiæ, Tatiano & Symmacho CONSS.

XII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Æternali Proconſuli Aſiæ.

Cogi poſſeſſorem ab eo, qui expetit, titulum ſuæ poſſeſſionis edicere, quæ tanta erit amentia, vt ratione præpoſtera petitor ab eo, quem pulſat, informari ſuas poſtulet actiones, cùm omnem probationem exigi oporteat ab eo, qui indicare nititur, non ab eo qui ſe iuſtè tenere contendit? Intentanti namque, non ſuſcipienti probationum neceſſitas inponenda eſt, præter eum, qui edicere cogitur, vtrum pro poſſeſſore, an pro herede poſſideat. Dat. XII. Kal. April. Arcadio VII. & Honorio III. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Lex iſta hoc præcipit, vt probatio non à poſſeſſore, ſed à petitoris partibus requiratur: quia omnem probationem ab eo quæri debere dicit, qui petitam rem deſiderat obtinere, non ab illo, qui ſe iuſte tenere contendit: præter illum tantum caſum, vbi interrogari neceſſe eſt poſſidentem, vtrum ex ſua perſona, an per ſucceſſionem cœperit poſſidere.*

XIII. Impp. Honor. & Theod. AA. Cæciliano PP. poſt alia.

Quoniam ingenui teſtes ad cauſas poſtulantur alienas, ſi ſocij & participes criminis non dicantur, ſed fides ab his notitiæ poſtuletur: in exhibitione neceſſariarum perſonarum, hoc eſt, teſtium, talis debet eſſe cautio iudicantis, vt his venturis ad iudicium per accuſatorem, aut ab his, per quos fuerint poſtulati, ſumptus conpetentes, dari præcipiat, &c. Dat. XII. Kal. Febr. Rauennæ, Honorio VIII. & Theodoſio IIII. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque teſtes neceſſarios habet, dummodo idoneos qui non ſint cauſæ aut culpæ participes, ſtudeat qualiter eos ſuo ſumptu, vbi cauſa dicenda eſt, debeat exhibere.*

CODIC

CODICIS THEODOSIANI LIBER DVODECIMVS.

De decurionibus. *Tit. I.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Euagrium.

NEMO iudex ciuilium munerum vacationẽ cuiquam præſtare curiali conetur, vel aliquem ſuo arbitrio de curia liberet. Nam ſi quis fuerit eiuſmodi infortunio deprauatus, vt debeat ſubleuari, de eius nomine ad noſtram ſcientiam referri oportet, vt certo temporis ſpatio ciuilium munerum ei vacatio porrigatur. PP. Id. Mart. Conſtantino A. III. & Licinio III. CONSS.

INTERPRETATIO. *Nullus Iudex vacationem indebitam tribuat Curiali, nec eum de ſuo officio ſtudeat liberare: Nam ſi ita tenuis cuiuſcunque Curialis exhauſta facultas eſt, vt ei publici oneris neceßitas nõ credatur, ad principis iußit referri noticiam.*

II. Idem A. ad Criſpinum.

Quoniam dubitaſti, vtrum ex numero dierum, an ex nominatione Kalendarum conputari duum menſum ſpatia debeant, forma publici iuris obſeruanda eſt, quæ manifeſtè declarat, quid pro dierum diuerſitate præceperit conprehendi. Dat. Kal. Octob. Conſtantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

III. Idem A. Mechilio Hilariano correctori Lucaniæ, & Brittiorum.

Vniuerſos decuriones volumus à tabellionum officiis temperare. Nemo autem ad decurionatum vocatus excuſare ſe poterit, eo quòd fuerit tabellio, cum & huiuſmodi homines, ſi ſint idonei, vocari ad decurionatum oporteat. Lex enim, quæ decuriones à tabellionum officiis voluit ſubmouere, ad decurionatum tabelliones vocari non prohibet. Dat. III. Kalend. Feb. Sabino & Rufino CONSS.

IIII. Idem A. ad Octabianum comitem Hiſpaniarum.

Hij, qui honoris indebiti arripere inſignia voluerunt, cum in conſilium primates municipéſque coguntur, adſiſtunt, ſedentibus his, quibus emeritis, omnis honor iure meritóque debetur. Ideóq; ſublimitas tua nullũ omnino faciet præſidatus prærogatiua lætari, niſi qui cunctos in patria gradus egreſſus ordinem venerit, ita vt illi etiam, qui præſidatum ante tempus reportarunt, poſt expleros honores ciuicos honeſtamentis præſtitis potiantur. PP. XIIII. Kalen. Feb. Gallicano & Baſſo CONSS.

V. Idem A. ad Bithynos.

Eos, qui in palatio militarunt, & eos, quibus prouinciæ commiſſæ ſunt, quique

que meritò ampliſſimarum adminiſtrationum honorem perfectiſſimatus, vel egregiatus adepti ſunt, necnon & illos, qui decuriones, vel principales conſtituti cuncta ſuæ patriæ munera impleuerunt, frui oportet dignitate indulta. Si verò decurio ſuffragio comparato perfectiſſimatus, vel ducenæ, vel centenæ, vel egregiatus meruerit dignitatem, declinare ſuam curiam cupiens, codicillis amiſſis, ſuæ conditioni reddatur: vt omnium honorum & munerum ciuilium diſcuſſione perfunctus iuxta legem municipalem aliquam prærogatiuam obtineat. Eum quoque, qui originis gratia, vel incolatus, vel ex poſſidendi conditione vocatur ad curiam, perfectiſſimatus ſuffragio impetrati dignitas non defendit. Qua remota tradi eum curiæ oportebit. Dat. XII. Kal. Aug. Gallicano & Baſſo CONSS.

VI. Idem A. Patroclo.

Nulla præditos dignitate ad ſordida deſcendere connubia ſeruularum etſi videtur indignum: minimè tamen legibus prohibetur. Sed neque connubium cum perſonis poteſt eſſe ſeruilibus, & ex huiuſmodi contubernio ſerui naſcuntur. Præcipimus itaque, ne decuriones in gremia potentiſſimarum domorum libidine ducente confugiant. Si enim decurio clam actoribus atque procuratoribus neſcientibus alienæ fuerit ſeruæ coniunctus, & mulierem in metallum trudi per ſententiam iudicis iubemus, & ipſum decurionem in inſulam deportari bonis eius mobilibus, & vrbanis mancipiis confiſcandis. Prædiis verò & ruſticis mancipiis ciuitati, cuius curialis fuerat, mancipandis, ſi patria poteſtate fuerit liberatus, nullóſque habeat liberos, vel parētes, vel etiam propinquos, qui ſecundum legum ordinem ad eius ſucceſſionē vocantur. Quòd ſi actores, vel procuratores loci in quo flagitiū admiſſum eſt, fuerunt conſcij, vel compertum facinus prodere noluerunt, metallo eos cōuenit inplicari. Si verò dominus hoc fieri permiſit, vel poſtea cognitū celauit, ſi quidem in agro id factū eſt, fundus cum mancipiis & pecoribus ceteriſque rebus, quæ cultui ruſtico ſuſtinentur, fiſci viribus vindicetur. Si verò in ciuitate id factum eſt, dimidiam bonorum omnium partem præcipimus confiſcari: pœnam augentes quoniam intra domeſticos parietes ſcelus admiſſum eſt, quod noluit mox cognitum publicare. Igitur ſi legis latæ die repperietur quiſquam patrimonium ſuum alienaſſe, atque in dominum ſeruulæ contuliſſe, ordini liceat diligenter inquirere, vt ita reipublicæ ciuitatis quod de facultatibus ſupradicti fuerit deminutum in pecunia ſarciatur. Dat. Kalend. Iul. Aquil. Conſtantino A. V. & Licinio C. CONSS.

VII. Idem A. ad Edictum.

Filios decurionum, qui decem & octo annorum ætate vegetantur, per prouinciam Karthaginem muneribus ciuicis adgregari præcipimus. Neque enim opperiendum eſt, vt ſoluantur familia, & ſacris explicentur. Cum voluntates patrum præiudicare non debeant vtilitatibus ciuitatum. PP. X. Kalend. Mart. Conſtantino A. VI. & Conſtantio C. CONSS.

VIII. Idem A. ad Florentium.

Decuriones ad magiſtratum, vel exactionem annonarum ante tres mēſes, vel amplius nominari debent: vt ſi querimonia eorum iuſta videatur, ſine im-

pedimento in abſoluendi locum alius ſubrogetur. Dat. Id. April. Conſtantinop. Seuero & Rufino CONSS.

VIIII. Idem A. ad Hilarianum proconſ. Afric.

Si quis decurio, vel propriæ rei cauſa, vel reipublicę cogatur noſtrum adire comitatum, is non antè diſcedat, quàm inſinuato iudici deſiderio proficiſcendi licentiam cōſequatur. Quòd ſi pro ſua audacia parui aliquis hanc fecerit iuſſionem, deportationis exitum ſortiatur. PP. VII. Id. Iul. Karthag. Criſpo III. & Conſtantino III. CONSS.

X. Idem A. ad Maximum.

Quoniam diuerſis præſtitimus, vt legionibus, vel cohortibus deputentur, vel militiæ reſtituantur, quiſquis huiuſmodi beneficium proferat, requiratur, vtrum ex genere decurionum ſit, vel antè nominatus ad curiam, vt ſi quid tale probetur, curię ſuæ & ciuitati reddatur. Quam formam circa omnes, qui iamdudum probati in militaribus officiis agunt, vel reſtituti militiæ ſacramento muniantur, vel poſteà per ſuffragia probabuntur, obſeruari conueniet. PP. V. Id. Iul. Antiochię Paulino & Iuliano CONSS.

XI. Idem A. ad Conſtantium P. P.

Quoniam relictis curiis nonnulli ad militiæ pręſidia cōfugiunt: omnes, qui nondum primipilo inueniuntur obnoxij, ſolutos militia ad eandem curiam reuerti pręcipimus, his ſolis in militia permanſuris, qui pro loco, adque ordine iam pars tui † adtinentur. Dat. Noñ. Octob. Paulino & Iuliano CONSS.

† fortè, primipilatui

XII. Idem A. ad Maximum vic. Orient.

Si qui vel ex maiore, vel ex minore ciuitate originem ducit, ſi eandem ciuitate ſtudens ad alienam ſe ciuitatem incolatus occaſione contulerit, & ſuper hoc vel preces dare temptauerit, vel qualibet fraude niti, vt originem propriæ ciuitatis eludat: duarum ciuitatum decurionatus onera ſuſtineat, in vna voluntatis, in vna originis gratia. PP. VIII. Kal. Iañ. Paulino & Iuliano CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quicunque Curialis de ea in qua natus eſt ciuitate ad aliã tranſire voluerit, conditionem curiæ debitam nullatenus poßit euadere, nec ſi hoc ipſum mereri interpoſita ſupplicatione tentauerit, nec vllo argumento neceßitatis aut ſeruitia ciuitatis ſuæ, pro eo quod habitationem mutare voluit, poßit euadere: Nam quicunque hoc fecerit, & ſe in aliam ciuitatem trãſtulerit, hoc iubet, vt in vtraque ſeruiat ciuitate, hoc eſt, in vna pro cõditione naſcendi, & in alia pro habitãdi volũtate deſeruiat.*

XIII. Idem A. ad Euagrium. P. P.

Quoniam curias deſolari cognouimus, his qui per originem obnoxij ſunt, militiam ſibi per ſupplicationem poſcentibus, & ad legiones, vel diuerſa officia currentibus, iubemus omnes curias admoneri, vt quos intra viginti ſtipendia in officiis deprehenderit, vel originem defugiſſe, vel, ſpreta nominatione, militiæ ſe inſeruiſſe, hos ad curiam retrahant, & deceterò ſciant eſſe ſeruandum, & qui derelicta curia militauerit, reuocetur ad curiam: non ſolùm ſi originalis ſit, ſed & ſi ſubſtantiam muneribus aptam poſſidens ad militiam confugerit, vel beneficio noſtro fuerit liberatus. Dat. XVI. Kal. Iuñ. Conſtantino A. VII. & Conſtantio C. CONSS.

XIIII. Idem A. ad * P. P.

Dudum lege promulgata ſanxit noſtra clemẽtia, vt filij comitum, & pręſidum, &

dum,& rationalium,magiſtrorumque priuatæ,qui tamen ex origine curialiũ deſcendunt,ordinibus nectterentur nunc præcipimus, vt qui perfuncti muneribus idonei reperti ſint, iudicio clementiæ noſtræ accedere ad honores præcepti ad honeſtas promotiones perueniant. Eos verò,quos neſcit principalis auctoritas,iudicio præfecturæ commiſimus, vti eos, qui ex genere videntur eſſe curialium,& minùs apti iudicio principali, ordinibus propriis reſtituant. Illos verò,quos iudicio noſtro prouexímus,intactos eſſe perficiant:ita tamen,vt heredes eorum curiis mancipentur. Si quis ſanè decurio euertens fiſcalia commoda,fugiens curiam, ambitu ad ſenatum orbis inclytum peruenerit, minimè admittatur. Dat. VIII. Kalend. Decemb. Conſtantino A. VII. & Conſtantio C. CONSS.

XV. Idem A. ad Annium Tiberianum Com.

Vniuerſis prouinciarum rectoribns intimato noſtram clemẽtiam ſtatuiſſe, veteranorum filiós curialibus munüs innectendos, ita vt & hij, qui perfectiſſimatus ſibi honore blandiuntur,truſi in curiam,neceſſariis officiis publicis inſeruiant. PP. XI. Kal. Maj, Karthag. Conſtantio,& Maximo CONSS.

XVI. Idem A.

Si ad magiſtratum nominati aufugerint,requirantur: & ſi pertinaci animo latere patuerint,his ipſorum bona permittantur, qui præſenti tempore in locum eorum ad duumuiratus munera vocabuntur. Ita vt ſi poſtea repperti fuerint, biennio integro onera duumuiratus cogantur agnoſcere. Omnes enim, qui obſequia publicorum munerum declinare temptauerint, ſimili condicione teneri oportet. Dat. III. Kal. Octob. Serdicæ, Conſtantino A. VIII. & Conſtantio IIII. CONSS.

XVII. Idem A. ad Lucretium Paternum.

Vacuatis reſcribtis,per quæ munerum ciuilium nonnullis eſt vacatio præſtituta, omnes ciuilibus neceſſitatibus adgregentur:ita vt nec conſenſu ciuium, vel curiæ præſtita cuiquam immunitas valeat: ſed omnes ad munerum ſocietatem conueniantur. Dat. VIII. Kal. Nouemb. Heracleæ, Conſtantino A. VIII. & Conſtantio IIII. CONSS.

XVIII. Idem A. ad VV. C. C. P. P. Poſt alia.

Ad ſenatum decurio non adſpiret, manẽtibus athuc his, qui eandem dignitatem conſecuti ſunt. Filios ſanè militarium iuxta prius præceptum aut patris militiam adſequi volumus: aut ſi detrectauerint militare, & triginta quinquè annos impleuerint,curiis mancipari. Dat. VII. Kalend. Decemb. Conſtantino A. VIII. & Conſtantio IIII. CONSS.

XVIIII. Idem A. ad Euagrium.

Quoniam nonnulli diuerſarum ciuitatum curiales intemperanter minores,quibus publica tutela debetur,ad curiæ conſortium deuocarunt, vt ſeptem, vel octo annorum conſtitutos nonnullos nominaſſe firmentur, decernimus, vt omnino nullus in curiam nominationibus deuocetur, nec functionum obſequia ſubire cogatur, niſi qui decimum & octauum annum ętatis fuerit ingreſſus. Quod & in futurum arceri volumus,& eós eximi,qui infra eius ętatis terminos conſtituti iam nominati ſunt, curialibus vt vinculis abſoluantur. Cùm enim decimum & octauum annum ætatis intrauerint, ſi militię nomẽ inſerere

iuxta legem datam non potuerint, vel ſuperſederint, municipali poterunt dari obſequio. Dat. prid. Non. Aug. Baſſo & Ablauio CONSS.

INTERPRETATIO. *Minores decem & octo annorum ætate, Curiales nec nominari à quibuſcunque, nec ad ſeruitia applicari debere: quia hæc lex ſufficere credit, ut decem & octo anni neceſſitati publicæ, ſi neceſſe fuerit, applicentur, ita ut ſi quis infra hanc ætatem ante nominati iam fuerint, abſoluantur.*

XX. Idem A. ad Euagrium P. P.

Nullus decurionum ad procurationes, vel curas ciuitatum accedat, niſi omnibus omnino muneribus ſatisfecerit patriæ, vel ætate vel meritis. Qui verò per ſuffragium ad hoc peruenerit adminiſtrare deſiderans, non modò ab expetito officio repellatur, ſed epiſtula quoque, vel codicilli ab eo protinus auferantur, & ad comitatum deſtinentur. Dat. prid. Id. Aug. Baſſo & Ablauio CONSS.

INTERPRETATIO. *Iſta lex hoc iubet, nullum Curialem, niſi omnibus curiæ officiis per ordinem actis, aut curatoris, aut defenſoris officium debere ſuſcipere, niſi omnibus, vt dictum eſt, ante muneribus ſatisfecerit, quæ patriæ ordini debentur: nam ſi præfatus contra hanc præceptionem quolibet ſuffragio, aut ſub quocunque obtentu honoris ſe munire voluerit, & obtentis careat, & vbi rerum domini fuerint dirigantur.*

XXI. Idem A. ad Felicem. P. P.

Quoniam Afri curiales conqueſti ſunt quoſdam in ſuo corpore, poſt flamonij honorē, & ſacerdotij, vel magiſtratus decurſa inſignia, præpoſitos compelli fieri manſionum, quod in ſingulis curiis ſequentis meriti & gradus homines implere conſuerunt: iubemus, nullum prædictis honoribus ſplendentem ad memoratū cogi obſequium, ne noſtro fieri iudicio iniuria videatur. Dat. prid. Non. Aug. Viminacio, Conſtantio & Albino CONSS.

XXII. Idem A. ad Euagrium. P. P.

Cùm decuriones decurionumque filij, deque his geniti ad diuerſas militias confugiant: iubemus eos in quibuſcunque officiis militātes exemptos militia, reſtitui curiæ: exceptis his, qui in palatij noſtri iam habentur officiis. Dat. XI. Kal. Septemb. Conſtantinop. Nepotiano & Facundo CONSS.

XXIII. Imp. Conſtantius A. ad Iulianum.

Quamuis eos, qui tertio edictò vocati minimè reſpōdere voluerunt, legum ſeueritas obnoxios faciat cœtibus curiarum: tamen humaniorem placuit ſequi viam, & eos admonere edicto, vt intra triginta dies ſui præſentiam faciant. Quòd ſi intra hoc tēpus neglexerit, vel ſui præſentiam facere, vel defenſorem ad iudicia mittere, qui abſentię eorum iuſtas allegationes deponat, ſententia ſuper his lata ſine aliquo cūctamine conualeſcat. Dat. v. Id. Octob. Antiochię, Vrſo & Polemio CONSS.

XXIIII. Idem A. Aconio Catullino Vic. Afric.

Quicumque fugientes obſequia curiarum affectauerint adumbratæ nomina dignitatis, & ſi eos ſpes falſi honoris inluſerit, triginta argenti libras inferre cogantur. Acc. Karthag. prid. Id. Decemb. Vrſo & Polemio CONSS.

XXV. Idem A.

Quoniam emptæ dignitatis obtentu curias vacuefactas eſſe non dubiū eſt, placuit vt cuncti qui ſuffragiis dignitatum inſignia conſecuti ſunt, inmeriti honoris

noris ſplendore priuati,ciuilium munerum ſollennitate fungantur.Eorum ſanè intemeratas inconcuſſasque dignitates volumus permanere,qui vel iudicio prouinciarum in officium legationis electi ſunt,vel honeſtis teſtimoniis adminiculis enitentes talium dignitatum priuilegia inſigniaque meruerunt. Dat.vi Kalen.Nouemb.Emeſa,Vrſo & Polemio CONSS.

XXVI. Impp.Conſtantius, & Conſtans AA.ad Catullinum Vic.Afric.

Cunctos ex comite cuiuſlibet ordinis, & ex præſidibus, & rationalibus, & magiſtris ſtudiorum,denique ex perfectiſſimis honorariis,vel affectus eorum ad ciuica onera conſtringes,ſi quidem rectiùs patriæ,vel honoribus,vel magiſtratibus expendere debuiſſent, quæcunque ab his fœdantibus honores conſumpta ſunt. Dat.Kal.Nouemb.Vrſo & Polemio CONSS.

XXVII. Idem AA.Haue Celſine K.N.B.

Rarum Karthaginis ſplendidiſſimæ ſenatum,& exiguos admodum curiales reſidere conqueſtus es,dum vniuerſi indebitæ dignitatis infulas fœda familiaris rei vexatione mercantur.Igitur iſtiuſmodi viri demptis honoribus imaginariis,huiuſcemodi illi erunt,quos fuerant cóſecuti ciuicis muneribus ſubiugentur. Quod quidem per omnem Africam ſollertiſſimè ſeruari oportet. Dat.VI. Id.Ian.Treū.Conſtantio II.& Conſtante AA.CONSS.

XXVIII. Idem AA. ad Anatolium Vicarium Afric.

Conſtitutionibus perſpicuè definitum eſt, Kalendis Martiis nominationes fieri,vt ſplendidorum honorum munerumque principia primo tempore procurentur,&c. Dat.VI.Kal.Decemb.Conſtantio II.& Conſtante AA.CONSS.

XXVIIII. Idem AA.Ordini ciuitatis Conſtantinæ Circenſium.

Magiſtratus deſertores ad eam grauitas tua faciat neceſſitatem condicionis vrgueri,vt quaſcūque pro his expenſas ciuitas prærogauit,refundere protinus, ac repræſentare coganrur.Et deinceps tenaciter obſeruabit,ne qui derelicta curia in ordinem veniant ſenatorium, priuſquàm cunctas functiones ciuicis honoribus penſitauerint. Dat.XIIII.Kalend.Febr.Naiſſo, Acindyno & Proculo CONSS.

XXX. Idem AA.Nemeſiano Com.

Curiales omnium ciuitatum nullam pro re priuata noſtra debent inquietudinem ſuſtinere, nec huiuſmodi oneribus, veluti extraordinariis occupari: quoniam ſatis eſt,ſi ciuitatum munera per eos congrua conpellantur,&c. Dat. prid.Id.Aug.Beſſæ,Acindyno & Proculo CONSS.

XXXI. Idem AA.ad Catullinum P.P.

Nullus omnino ex tabulariis, vel ſcribis, vel decurionibus eorumque filiis in quocūque officio militet,ſed ex omnibus officiis,necnon etſi intra noſtrum palatium militet,necdum impleto quinquennio repperti & retracti protinus curiis officiiſque municipalibus reddantur. Dat.VIII. Kalend.Iul.Lauriaco, Marcellino & Probino CONSS.

XXXII. Idem AA.ad Hilarianum.

Militarium filios,qui geſtandis armis idonei non eſſe dicuntur, curiis iamiamque tradi oportet. Nam reipublicæ incommodum eſt curias hominum paucitate langueſcere. Dat.XVI. Kal.Sept.Marcellino & Probino CONSS.

XXXIII. Idem AA. Rufino Com. Orient.

Quoniam ſublimitas tua ſuggeſſit, multos declinantes obſequia, machinati, vt priuilegia rei priuatæ noſtræ colonatus iure ſectantes, curialium nominationes declinent: ſancimus, vt quicumque vltra vigintiquinque iugera priuato dominio poſſidens, ampliorem ex re priuata noſtra iugerationis modum cultura & ſollicitudine propria gubernauerit, omni priuilegiorum, vel originis, vel cuiuſlibet excuſationis alterius fruſtratione ſubmota, curiali conſortio vindicetur. Illo etiam curiæ ſimiliter deputando, qui minus quidem quàm vigintiquinque iugerorum proprietatem habeat, ex rebus verò noſtris, vel paruum, vel minorem iugerationis modum ſtudio cultionis exercet, ita vt omni fraude ſubmota, ſi qui venditione ſimulata præſcribtas legi minuat facultates, omne, quod ſimulata venditione ad alium tranſtulit, fiſci noſtri viribus vindicetur. Quam pœnam illi etiam ſuſtinebunt, qui captioſa ſupplicatione delata, ſpeciale reſcribtum in fraudem ſanctionis extorſerint. Dat. Non. April. Antiochiæ, Conſtantio III. & Conſtante II. AA. CONSS.

† 7c. Augu ſtamnicæ

XXXIIII. Idem AA. ad Auxentium præſid. Aug. Tamnice. †

Eos, qui curialibus muneribus obnoxij honorariis dignitatibus gaudent, iuxta legem noſtram remoto hoc patrocinio publicis vtilitatibus obœdire, ac ſatisfacere prudentia tua decernat. Dat. VI. Id. April. Antiochiæ, Conſtantio III. & Conſtante II. AA. CONSS.

XXXV. Idem AA. Leontio P. P.

Iterata lege ſancimus, vt veteranorum filij, ſi poſt ſedecim annos militiæ munus ſubire non poſſint, vel armis geſtandis habiles non exiſtãt, curiis mancipentur. Dat. V. Kal. Iul. Hierapoli, Placido & Romylo CONSS.

XXXVI. Idem AA. ad Titianum.

Vniuerſi omnino ex comitibus, vel ex præſidibus, qui ſuffragio perceperint dignitates, ciuilibus oneribus muneribúſque teneãtur adſtricti. Plebeiam quoque ſuſtineant capitationem, ne commoda publica ſub vmbratili ſuffragiorum pactione lacerentur. Eos tamen à prædictis oneribus excipi oportebit, qui vel in adminiſtratione, vel in legationibus publicis verſati ſunt, ita vt ſi quis cõtra interdictum legis noſtrę precationem obtulerit, eius patrimonium fiſci noſtri viribus protinus vindicetur. Dat. prid. Kalen. Iul. Triueros, Placido & Romylo CONSS.

XXXVII. Idem A. ad Placidum P. P.

Cautum eſt, vt quicumque orti ex decurionibus ſeſe ad militiam contuliſſent, in quibuſcumque ſtipendiis deprehenſi nulla abſolui prærogatiua temporis poſſint: ſed ordinibus quos reliquerant, traderẽtur. Hoc & in calcarienſibus & fabricenſibus, & argentariis obſeruetur, vt quicumque obnoxij officiis, vel muneribus ciuilibus ex ſupradictis fabriciis fuerint, curiæ reſtituti nec impetrato reſcribto liberentur. Dat. V. Kal. Iuñ. Leontio & Salluſtio CONSS.

XXXVIII. Idem A. ad Anatolium P. P.

Quoniam nonnulli curiis derelictis, domeſticorum ſeu protectorum ſe conſortio copularunt, ſcolarij etiam quidam nomen dederunt militiæ, aut palatinis ſunt officiis adgregati: cunctos iubemus, omni fruſtratione ſubmota, ad curias reuocari. Ne tamen diuturnitatis ratio videatur eſſe neglecta, quicumque ſub armis

ſub armis militiæ munus comitatenſe ſubierunt, ſi necdum quinque ſtipendia compleuerunt, nec pro publica defenſione prœliis adfuerunt, reddantur. Qui verò palatini nominis præferunt dignitatem, ſi curialem trahunt originem, infra tot annos militiæ nudati præſidiis, oppidaneis reſtituantur obſequiis. De qua re magiſtros equitum, ac peditum & v. c. comitem domeſticorũ, necnon etiam ſacrarum largitionum comitem, & magiſtrum officiorum & caſtrenſem (ſub quibus cuncti eſſe noſcuntur) credidimus commonendos: vt tua inſiſtente prudentia & ſcribente de nominibus ſingulorum vnuſquiſque propriç condicioni reddatur. Dat. x. Kalend. Iuñ. Cæſeriæ, Conſtantio IIII. & Conſtante III. A A. CONSS.

XXXVIIII. Idem A. ad Anatolium P. P.

In perpetuum obſeruãdum eſſe ſancimus, vt citra iniuriam corporis, quod in ſeruis etiam probroſum, atque poſtremum eſt, cuncti primarij, & curiales præcepta à iudicibus exequantur. Frequenti ergo monitione, atque hortatu tam primarios curiarum, quàm hos, qui magiſtratus gerunt, atque geſſerunt, ſinceritas tua incitare debebit, vt promptius pręcepta ſuſcipiant, omni corporalis contumeliæ timore ſublato. Dat. Kalend. April. Antiochiæ, Limenio & Catullino CONSS.

XL. Idem A. ad Taurum P. P.

Curiales plerique ad inane vocabulum militiæ cucurrerunt, ac tanta arte rem gerunt, vt nec muniis militaribus obſequantur, nec oneribus oppidaneis proſint. Igitur vniuerſi nulla prerogatiua de vocabulo dignitatis in militia conquiſitæ, nulloque ſtipendiorum numero ſuffragante reſtituantur ciuitatibus. Dat. XII. Kal. Aug. Rau. Conſtantio VI. & Conſtante II. A A. CONSS.

XLI. Idem A. ordini Carthaginienſium.

Ex comitibus, & ex pręſidibus vniuerſi ceteriq́ue qui ſine adminiſtratione adumbratarum dignitatum codicillos honorarios meruerint, ſi ex veſtro eoſdem numero fuiſſe claruerit, in veſtro conſortio perſeuerent. Fungantur oneribus, & honoribus vniuerſis, quos ratio municipalis expoſcit, permanentibus dignitatum titulis, quas eiſdem conſtat indultas. Dat. x. Kal. Aug. Conſtantino A. VI. & Conſtantio II. CONSS.

XLII. Idem A. ordini Cæſenatium Salutem dicit.

Si qui ex præſidibus, vel perfectiſſimatus acceſſione cumulati eſſe noſcuntur, manentibus dignitatibus, quas ſuffragio meruerunt, nihilominus in ſui ordinis conſortio perſeuerent: fungantur officiis curialibus, ac municipalium munerum cura partita vobis cum obſequio capiantur.

Si quis autem clariſſimæ meruerit infulas dignitatis, nec indulti muneris gratiam codicillorum allegatione percepit, impetratæ fructum dignitatis amittat, & cuncti, qui per officia diuerſa nomina dederũt militiæ, ſi decurialium numero originem trahunt, ſoluti ſacramentis veſtris cœtibus adgregentur. Dat. XI. Kal. Iuñ. Med. Conſtantino A. VII. & Conſtantio III. Cæſ. CONSS.

XLIII. Idem A. ad Taurum P. P.

Inludere commodis curiarum decurionibus, ac decurionum filiis cautum eſt non licere, etſi vero adfectu militiæ ſe obſequiis traderent. Tum verò idcirco tantummodo ad militiæ ſacramenta confugiunt, vt commodis oppidaneis

obſequium denegetur. Fraudis huius commenta facilè comprimentur: compe rimus nanque plurimos prædictorum nomen militiæ tradidiſſe, vel ad ſuffragia cucurriſſe, ita vt poſt tempus exiguum honeſta miſſione donentur, & muneribus patriæ perferendis curam ſedulæ mentis intendant. Dat. xvi. Kalend. Aug. Med. Arbitione & Lolliano conss.

xliiii. Idem a. ad Martinianum Vicarium Africæ.

Quicumque intra palatium perfectiſſimus, aut comes prouectus ſuffragio eſt, ſpolietur honoris indebiti dignitate. etſi intra prouinciam reppertus fuerit otioſus, cuius munia vitare ſtudebat, obſequiis competentibus ſubiugetur. Dat. xi. Kalend. Iuñ. Sirmio, Datiano & Cereale conss.

xlv. Idem a. ad Martinianum Vic. Afric.

Patul habito generis, & originis nexu, pletique (muniis oppidaneis inprobè deſtitutis) ad militiam confugiſſe dicuntur. Ideoq́ue non eos tãtum, qui etiam nunc in militia perſeuerent, ſet veteranos etiam ſtatuimus euocari, executuros proprias allegationes in iudiciis conpetentibus. Aequum eſt namque nullum ſe nomine honeſtæ miſſionis tueri, vt etiam nunc in militia permanentes, vel iam otium conſecutos recipiant curiæ, ſi ſibi obnoxios eſſe mõſtrauerint. Elicitas quoque epiſtulas adimi volumus veteranis, curiæ decernentes eſſe reddendos, quos obnoxios eſſe claruerit. Dat. x. Kalend. Iul. Sirmio, Datiano & Cereale conss.

xlvi. Idem a. ad Martinianum Vic. Afric.

A ſolis precipimus aduocatis eorumq́ue conſortio dari prouinciæ ſacerdotem. Nec aliquis arbitretur ita eſſe aduocationis neceſſitatem inpoſitam ſacerdotio, vt & ab eo munerum oppidaneorum functio ſecernatur: cùm nulla vnquam iura patronis forenſium quæſtionum vacationem ciuilium munerum præſtituerint. Nullum igitur aduocatum à curia (cui tenetur obnoxius) patimur excuſari: videlicet, ſi ciuico nomine, aut vinculo incolatus oppidanea neceſſitas eum detinet obligatum. Itaque aput alios etiam iudices operam dantes negotiis perorandis, obnoxios eſſe decernimus ſacerdotio: ſic videlicet, & vt intra eam prouinciam huiuſmodi honoribus mancipentur, vbi eos neceſſitas curialis detinet obligatos. Dat. v. Kalend. Iul. Murſæ. Datiano & Cereale conss.

xlvii. Idem a.

Oppidaneis ordinibus cõſulentes dudum iuſſimus ab iniuriis corporalibus tutam eſſe debere ordinis dignitatem. Condemnationibus etiam modum inpoſuimus, qui legibus deſignatur. Ideoq́ue ſancimus, vt ſi iudex, vel in condemnationibus exprimendis, vel in corporalibus iniuriis vltra licitum contra curialem exarſerit, ipſe quidem auri pondo quinque, officium verò eus decem fiſco inſerat. Dat. xviii. Kal. Iul. Euſebio & Hypatio conss.

Interpretatio. *In correctione Curialium certam patientiam Iudices debent retinere, vt in corpore vel in ſanguine Curialium non facile audeant deſæuire: nam ſi qui contra hoc fecerit, ipſe quidem Iudex quinque libras auri, & officium eius decem auri libras fiſco cogantur inferre.*

xlviii. Idem aa. ad Senatum.

Si qui fortè decuriones munia detrectantes, ad ſenatus noſtri ſeſe conſortiũ conteler

contulerunt,exempti albo curiæ propriis vrbibus mancipandi ſunt. Qui verò prętorum honore perfuncti ſunt, reſidentes in ſenatu, redhibere debebunt quę ex rationibus fiſci, aut vrbium viſceribus abſtulerunt: ita vt omnibus deinceps adipiſcendi honoris huiuſce aditus obſtruatur. Dat. v. Non. Mai. Tauro & Florentio CONSS.

XLVIII. Idem A A. ad Taurum P. P.

Solum epiſcopum facultates ſuas curiæ, ſicut antè fuerat conſtitutum, nullus adigat mancipare: ſed antiſtes maneat, nec faciat ſubſtantiæ ceſſionem. Sanè ſi qui ad preſ byterorum gradus, diaconum etiam, ſeu ſubdiaconum, ceterorumque peruenerint, adſiſtente curia, ac ſub obtutibus iudicis promēte conſenſum (cum eorum vitam inſignem, atque innocentem eſſe omni probitate cōſtiterit) habere debet patrimonium probabilis inſtituti, vt retineat proprias facultates: maximè ſi totius populi vocibus expetatur. Quòd ſi qui fortè, non curialibus aput iudicem profitentibus, non denique expetente populo, ad eos (quos diximus) gradus adſpirent, aut ſtudio fraudulentæ artis inrepſerint, patrimoniū ſuum liberis tradant ad curialia obſequia ſubrogatis. Quòd ſi ſuboles defuerit, propinquis ſuis (quos tamen gradus poterant legitimæ ſucceſſionis adtingere) duas tradat propriæ ſubſtantiæ portiones, ſibi tertiam reſeruaturus: ſcilicet, vt per propinquos (ſi tamen curiales ſunt, aut etiam, ſi curię nunquàm antea obſequium præbuerunt) præbeatur ſuſceptis facultatibus obſequella. Quòd ſi filios aut propinquos non habuerint hij, qui derelicta curia ad cultum diuinæ reuerentiæ exiſtimauerint tranſeundum, duas portiones curia debebit accipere, relicta penes eum tertia, quem antè diximus ad eccleſiaſticorum conſortium inſidioſis artibus adſpiraſſe. Ea vero quę ad curiam ex eorum iure tranſierint, curiæ eſſe oportet, nec ex eius iure transferri. Sed quoniam verendum fuerit, ne alienatis facultatibus, aut in aliorum iura antè tranſcriptis, nulla ex parte poſſit curiæ vtilitatibus conſuli, obſeruari oportet, vt ſi patefacta fuerint fraudulenta conſilia, qui qualibet neceſſitudine copulatus eſt, cum id potuerit demonſtrare, eaſdem percipiat facultates, curiæ muneribus præbiturus obſequia. Vel ſi propinquorum ceſſet indago, cuncta ad curiam transferantur, quæ quolibet titulo alienata probabuntur, ex eo tempore, ex quo curiæ munia cœperit detrectare, qui viam diuinæ cultionis affectat. Si prępoſiti horreorum hiique, qui ſuſcepturi ſunt magiſtratum, præpoſiti etiam pacis, ſeu ſuſceptores diuerſarum ſpecierum ad eccleſiam crediderint adſpirandum, poſtquam officia inpoſitæ ſollicitudinis, aut honoris adgreſſi ſunt, ipſos primùm antiſtites ſupernæ legis conueniet reluctari, ipſiſque primùm adnitentibus, eoſdem ad obſequia congrua reuocari: aut ſi hoc neglexerint, à curialibus, iudiciali officio ſuffragāte, retrahendi ſunt, &c. Dat. IIII. Kal. Septemb. Tauro, & Florentio CONSS.

L. Imp. Iulianus A. Secundo P. P. Poſt alia.

Decuriones, qui vt Chriſtiani declinant munia, reuocentur: & ab auri atque argenti præſtatione, quod negotiatoribus indicitur curiæ immunes ſint: niſi fortè decurionem aliquid mercari conſtiterit, ita vt ordines ciuitatum ex huiuſmodi reliquis ſarcinarum (vt iam diximus) amoueantur. Et quoniam ad potentium domus cōfugiſſe quoſdam relatum eſt curiales: vt tam fœda perfugia prohib

prohibeantur, multam ſtatuimus, vt per ſingula capita ſingulos ſolidos dependat, qui ad potentis domum confugerit, & tantumdem, qui receperit, multæ nomine inferat. Nam ſi ſeruus inſcio domino ſuſceperit, capite punietur: & ingenuus, qui inuito patrono hoc fecerit, deportabitur. PP. III. Id. Mar. Conſtantinop. Mamertino, & Neuitta CONSS.

LI. Idem A. Iuliano Com. OR.

Eos indulſerunt veteres principes, qui materno genere curialibus Antiochenis adſcribi, quos patris dignitas nullius vindicaret iure ciuitatis. Dat. VI. Kal. Septemb. Antiochię, Mamertino & Neuitta CONSS.

LII. Idem A ad Iulianum Conſ. Fœnicis.

Non obſtat curialium petitioni, quòd hij quos incolas dixerunt, alibi decuriones eſſe dicuntur. Poterunt enim & aput eos detineri, ſi eorum patitur ſubſtantia, & ante cõuentionem incolatui renuntiare noluerunt. Sola verò poſſeſſione ſine laris conlocatione prędictos onerari iuris ratio non patitur: quamuis res decurionum comparaſſe dicantur. Sanè in colonatus iure tunc detinendi ſunt, ſi non aut arma geſſerunt, aut expeditioni militari pręfuerũt, aut ſub pręcone adminiſtrationis facti ſunt ſenatores. Dat. III. Noñ. Septemb. Antiochię, Acc. Id. Octob. Tyro, Mamertino & Neuitta CONSS.

LIII. Idem A. ad Salluſtium P. P.

Quoniam ex paucis plurima commiſſa non abſurdè ſuſpicamur, ex die Kal. Septembrium omnes omnino pręter ſollemnes nominationes factas à curiis in irritum deuocamus: de pręcedentibus porrò iuſtum agitabis examen. Placuit etiam deſignare, quę corpora ſunt, in quibus nominationis iuſtè ſollemnitas exerceetur. Decurionum enim filios necdum curię mancipatos, & plebeios eiuſdem oppidi ciues, quos ad decurionum ſubeunda munera ſplendidior fortuna ſubuexit, licet nominare ſollemniter. Dat. XIIII. Kalen. Octob. Antiochię, Mamertino & Neuitta CONSS.

LIIII. Idem A. ad Iulianum Com. OR.

Prouidendum eſt eorum nouitati decurionum, qui nuper nomen curiis addiderunt, ne pręteritis debitis ſuſceptorum onerentur, ſed conuentis propter hęc debita, qui ea pręcedentibus delegationibus contraxerunt, nullam moleſtiam pro ſarcina nominationis alienę ſuſtinere patiaris. PP. Byritho, Kalend. Nouemb. Mamertino, & Neuitta CONSS.

LV. Idem A. Leontio Conſul. Palæſtinæ.

Qui pater ſit XIII. liberorum, non modò ad curiam non vocetur, verumetiã ſi ſit decurio, honoratiſſima quiete donetur. Dat. Kal. Mart. Antiochiæ, Iuliano A. IIII. & Salluſtio CONSS.

INTERPRETATIO. *Lex iſta hoc dicit, eum qui pater eſſe probatur tredecim filiorum, non ſolum ad curiæ ſeruitia non detinendum, verumetiam ſi Curialis ſit, honoratiſſima quiete donandum.*

LVI. Idem A.

Qui nati origine curiali militare munus adamauerunt, vbi decem annorum ſtipendia confecta ſunt, iuſſionum noſtrarum auctoritate erunt curia immunes. Si verò intra decennium recens athuc erit ratio militię limitaneę cauſa

generis

generis præponderauerit, & originis. Curiis enim adgregabuntur. Dat. XII. Kal. Ianuar. Antiochiæ, Iuliano A. IIII. & Salluſtio CONSS.

LVII. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Mamertinum P.P.

Nemo ad ordinem ſenatorium ante functionem omnium munerum municipalium ſenator accedat. Cùm autem vniuerſis tranſactis patriæ ſtipendia fuerit emenſus: tum eum ita ordinis ſenatorij complexus excipiet, vt repoſcentium ciuium flagitatio non fatiget. Hij autem, qui legem noſtram neglexerint, exempti ſenatorio albo, quoad municipalibus neceſſitatibus ſatisfaciant, non capiant caſſi honoris augmentum. nam qui cupiunt incrementum honoris adipiſci, perfunctos ſe eſſe muneribus actis debent ordinarij iudicis adprobare, in locum ſuum ſcilicet filiis ſubrogatis, ſi eos ſucceſſio familię ad exſequendam vniuerſam legis noſtrę mentem docebitur adiuuare. Dat. Non. Mai. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

LVIII. Idem AA. ad Mamertinum P.P.

Qui curiali ortus familia ante completa munera patrię ſenator factus eſt, fructu careat, quouſque muneribus abſoluatur: quibus expletis, ſi velit ſumptuoſum ordinem ſenatorium vitare, denuntiet dignitati ſi permanſerit, liberos, quos poſt ediderit, habeat ſenatores, prætores iam, quæſtoréſque non muneri decurionum obnoxios. Militiæ vero nullus gradus, nulla diuturnitas defendet eum, qui vt curialem cõtrahens originem, repetetur. Sed & qui nexum curialem naſcendi oportunitate vitauerit, niſi cùm duodeuiginti annos expleuerit, militiam exerceat, per quam parentibus eius immunitas quæſita eſt, ſecurus eſſe non poterit propter ſortem originis. Dat. III. Id. Mai. Hadrianop. diuo Iouiano, & Varroniano CONSS.

LVIIII. Idem AA. ad Byzacenos.

Qui partes eligit eccleſiæ, aut in propinquum bona propria conferendo eum pro ſe faciat curialem, aut facultatibus curię cedat quam reliquit ex neceſſitate reuocando eo, qui neutrum fecit, cum clericus eſſe cœpiſſet, & cetera. Dat. IIII. Id. Septemb. Aquil. diuo Iouiano, & Varroniano CONSS.

LX. Idem AA. ad Byzacenos.

Sacerdotes vel curiales vltra terminos propriæ ciuitatis non iubeantur ſui exhibere pręſentiam: in ſacerdotibus creandis, & in priuilegiis, quæ hiſdem deferebantur, veteri more ſeruando. Dat. Prid. Id. Septemb. Aquil. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

LXI. Idem AA. ad Terentium Corr. Tuſc.

Vrbis Vulſinienſium principales, qui tamen patronorum adepti fuerint dignitatem, hanc prerogatiuam laborum atque officiorum ferant, ne interdum ad libidinem praue conſulentium iudicum grauibus adficiantur iniuriis. Dat. V. Kal. Nouemb. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

LXII. Idem AA. ad Symmachum P.V.

Municipalis, qui ad fabrorum collegium, alia officia inluſurus inrepſit, ſtatui priſtino reformetur, nec in poſterum decurionum quis originem trahens ad hoc officium aſpirare audeat. Dat. IIII. Id. Decemb. Mediol. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

LXIII.

LXIII. Idem AA. ad Modeſtum P. P.

Quidam ignauię ſectatores,deſertis ciuitatum muneribus,captant ſolitudines,ac ſecreta,& ſpecie religionis cum cœtibus monazonton congregantur. Hos igitur atque huiuſmodi intra Aegyptum deprehenſos per comitem orientis erui è latebris conſulta pręceptione mādauimus:atque ad munia patriatum ſubeunda reuocati, aut pro tenore noſtrę ſanctionis familiarium rerum carere inlecebris:quas per eos cenſuimus vindicandas,qui publicarum eſſent ſubituri munera functionum. PP. Byritho, Kalend. Ianuar. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

LXIIII. Idem A. Mauris Sitifenſibus.

Priuilegio militię paternę ſe non vindicet,quem auitus curię nexus adſtringit,& patrem ſine dubio receptura curia,ſi intra prędicti temporis calcem ſuis partibus adfuiſſet.quòd ſi militari auo & patre decurione naſcetur,paternę erit ſuccedaneus functioni. Dat.VIIII. Kalend. Mai. Treū. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

LXV. Idem AA. ad Terentium Corr. Tuſc.

Omnes curiales,qui qualibet gratia prius ad altiorem gradum properauerint,quàm munia vniuerſa percurrerint, ad ordinem neceſſitatum ſuarum reuocentur,nec ante ad vſurpatam dignitatem admittantur,quàm quæ patriæ debentur,impleuerint.Non difficilè autem intellegitur id,quod ſenatorio ordini conceſſum non eſt,concedi non poſſe ordinibus ciuitatum. Dat.V. Kal. Iuñ.Med.Valentiniano & Valente AA. CONSS.

LXVI. Idem AA. ad Rufinum P P.

Ordinibus curiarum,quorum nobis ſplendor vel maximè cordi eſt,non adgregentur,niſi nominati,niſi electi, quos ipſi ordines cœtibus ſuis duxerint adgregandos,nec quis ob culpam,ob quam eximi deberet,ex ordine mittatur in curiam. Dat.XI.Kal.Iul.Rauen.Valentiniano,& Valente AA.CONSS.

LXVII. Idem AA. ad Voluſianum P. V.

Nullus,exceptis palatinis,qualibet pręrogatiua fultus à debitis muneribus habeatur immunis. Dat.IIII.Kalend. Iul. Mediol. Valentiniano,& Valente AA.CONSS.

LXVIII. Idem AA. ad Seuerum P.V.

Quæ cum in perniciem ordinis Auellinatium ſine auctoritate ac iudicio principali ordinarij iudicis nimia arrogatione geſta ſunt,neque vetuſtæ conſuetudini pręiudicare debebunt,neque in futurum quandam neceſſitatem legis inponere. Dat.prid.Noñ.Octob.Veronę,Valentiniano & Valente AA.CONSS.

LXVIIII. Idem AA.ad Auxonium.Vic.Diœceſeos Aſianæ.

Vniuerſi qui pręmatura cupiditate ſenatorios cœtus honoribus patrię prætuliſſe noſcuntur,habeant quidem incolumem ſtatum ſenatoriæ dignitatis, verùm fungantur his honoribus,quos patrię nondum reddiderunt. Quinetiam liberos ſuos indicent,quos ante ſenatoriam dignitatem quiſque ſuſcepit. Dat. prid.Noñ.Octob.Valentiniano & Valente AA.CONSS.

LXX. Idem AA.ad Mamertinum PP.

Quiſquis ex hoc corpore,quod ſuſceptioni deputatum eſt,honorē quemlibet ſuffr

bet ſuffragio meruit: etiamſi noſtras purpuras adorauit, meritis careat dignitatis. Dat. III. Kal. Feb. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

LXXI. Idem AA. & Gratianus A. ad Amphilocium Conſ. Campaniæ, ſiue ad Sophronium Conſ. Piceni.

Qui præterito aliquo vel honore vel munere ad locum indebitum tetenderunt: etiamſi conhibente curia, vel aliquibus in iudicium cauſis tamquam probabilibus allatis valuit obreptio, ad ea, quæ fugerant retrahantur. quieſcat autem illa interlocutio, quæ cum huiuſmodi querimoniæ deferantur, pronuntiet iudex curiam ſuum noſſe diſcrimen. Dat. III. Noñ. Maij. Treũ. Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

LXXII. Idem AA. ad Olybrium Conſ. Tuſc.

Si quis negotiator fundos comparauerit, & vt aliquorum poſſeſſor prædiorum vocetur ad curiam, ei neceſſitatis vmbra non adſit, quod propterea pecunia quam habet, in conuerſatione mercatoribus indictum aurum argentumque agnoſcit, ſed nominatione facta, eius pareat functionibus, cui ſe ſponte dedit, pecuniæ vſum in glebæ cõmodum conferendo. Dat. III. Noñ. Maij. Treũ. Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

LXXIII. Idem AA. ad Symmachum Proconſ. Afric.

Qui nullo adminiſtrationis honore fultus, nullis vel palatini laboris inſignibus, vel meritis iuſtis militiæ in conſortium ſenatus nititur peruenire: miſſa in hanc rem legatione reuocetur, eique reddatur curiæ, quam voluit declinare. Dat. Prid. Kal. Decemb. Treũ. Valentiniano & Valente IIII. AA. CONSS.

LXXIIII. Idem AAA. ad Modeſtum P.P. poſt alia.

In his, qui ex curiis ad ſenatus conſortia peruenerunt, hæc forma ſeruetur, vt ſi perfunctus quiſpiam muneribus, & filij ſubole nixus fuerit, quem ſenatorio necdum indepto honore ſuſcepit, filium ſuum curiæ functionibus tradat, ipſe optata clariſſimatus dignitate potiatur. Quòd ſi ei gemina vel numeroſa ſuboles erit: tunc diſcrimen promptè dudum diualis legis adhibendum eſt, vt de duobus eius liberis, ac pluribus ſortiendi vnius filij ad collegium ſenatus habeat optionem, ita vt ei, qui cum patre, vel poſt patrem ad conſortium ſenatus legetur, diuiſio cum fratribus per ſortem ſucceſſionis patrimonij idonea ſolius glebæ ſubſtantia congregetur. Planè ſi quis curialis factus ſenator, & vnius filij poſteritate ſubnixus ipſum ſenatui popoſcerit connecti, ſeque promittat ad curiæ munera regreſſurum, eiuſmodi captio minimè admittatur. Ceterùm ſi de numero curialium factus ſenator, filium non habebit, quem functionibus patriæ heredem generis ac munerum derelinquat: glebæ ſenatoriæ breuibus eximatur, circa eos forma data, qui intra annos quadraginta conſulatus Conſtantij decimi, & Iuliani III. ampliſſimi ordinis participaſſe collegium mõſtrabuntur. Ceterùm anteriore tempore adſcitos ipſa æquum eſt antiquitate defendi. Si quis igitur curialis proſapię ſenatorio adepto vel à nobis, vel à diuis principibus honore ſubnixus ſit, quantum ad liberos, quidem pertinet, eadem quę ſuperius conprehenſa eſt forma ſeruetur, excepto ſcilicet eo, qui ſine filio ſit. & vt ſtatuimus, retrahendus eſt, niſi vel antiquitate participati ſenatus, vel præſtituti temporis prærogatiua muniatur, vel ius gladij habuit, vel præconum, qui honores conceſſi ceteris & antiquum inſtar ſenatorij nominis fuerint conſecuti his veræ

dignitatis titulis & iudicibus adiungendis, qui proprium decus ſenatum indepti prærutæ inſignibus fuerint & honoribus ampliati, vel quos veteris tribunorum plebis appellatione reſperſos vmbra nominis nobis annuentibus conſtiterit populo præfuiſſe. Inanes verò vmbras & caſſas imagines dignitatum codicillis honorariis ſectantes nihil adiuuari præcipimus, exceptis eminentium claris titulis dignitatum, ſi & honorario nomine à ſummo gradu vſque ad conſularitatem haut exiguis profectò meritis ampliſſima ſibi honeſtamenta pepererunt, ceteris inferioribus dumtaxat honorariis dignitatibus ad ea officia, quę relique tant, deducendis, hæc ſuper obnoxiis curiali origine. Ceterùm ſuæ poteſtatis, & nullis per prouincias functionibus obligatis, vel longæ militiæ labore, vel proximis erga nos iuuantibus codicillos ſenatorios reportauerint, niſi vitiis, aut actæ vitæ obprobriis ampliſſimo ordine deprehēdantur indigni, indepti ſemel clariſſimatus dignitatem perpetuo manebunt in ordine ſenatorum. Dat. Kal. Mart. Conſtantinop. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

LXXV. Idem A A. ad Viuentium P.P.

Qui ad ſacerdotium prouinciæ, & principalis honorem gradatim, & per ordinem muneribus expeditis, non gratia, emendicatiſque ſuffragiis, & labore peruenerint, probatis actibus, ſi conſona eſt ciuium fama, & publicè ab vniuerſo ordine comprobantur, habeantur immunes, otio fruituri, quod continui laboris teſtimonio promerentur, liberúmque ſit corpus eorum ab his iniuriis, quas honoratos non decet ſuſtinere. honorem etiam eis excomitibus addi cenſemus, quem hij conſequi ſolent, qui fidem, diligentiámque ſuam in adminiſtrandis rebus publicis adprobarint. Dat. IIII. Kal. Iul. Treū. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

LXXVI. Idem A A. ad Modeſtum P.P.

Ex omnibus domibus producti, qui origine ſunt curiali, ad ſubeundam publicorum munerum functionem protrahantur: quippe cum occultatoribus talium, præter iacturam exiſtimationis, etiam rerum diſcrimen incumbat, ſi vlterius progreſſi, vtilitatem publicā priuatis ſtudiis, & patrociniis poſtponant. Dat. III. Id. Iul. Ancyræ, Gratiano A. II. & Probo CONSS.

LXXVII. Idem A A. ad Probum Vicarium Vrb.

Nemo originis ſuæ oblitus, & patriæ, cui domicilij iure deuinctus eſt, ad gubernacula prouinciæ nitatur aſcendere prius, quàm decurſis grádatim curiæ muneribus, ſubuehatur. Nec verò à duumuiratu, vel à ſacerdotio incipiat, ſed ſeruato ordine, omnium officiorum ſollicitudinem ſuſtineat. quod nec his deferri per gratiam, aut conhibente iudice patimur, qui aduocationis prærogatiua nituntur. Nec verò principalium, vel ſacerdotalium, cum nullam curialium officiorum agnouerint functionem, in honores primos inrepant. Poſt munera verò & magiſtratus gradatim patriæ perſolutos, aditus ſingulis ad adminiſtrationes publicas, nobis quoque adſiſtentibus recludatur, &c. Dat. VII. Kal. Mart. Treū. Modeſto & Arintheo CONSS.

LXXVIII. Idem A A A. ad Probum P.P.

Ad inluſtres comites & magiſtros equitum ac peditum ſcribta porreximus, vt ſcirent ab omnibus his veteranorum filiis, qui vel curię addicti ſunt, vel ciuilibus muneribus, aliiſque neceſſitatibus obſecundant, pænitus abſtinendum: vel ſi

vel ſi qui forte retracti eſſent,eos ita protinus officiis anterioribus redderent,nec pro his vicarios expeterent iuniores. Dat.xvii.Kal.Iuñ. Pataüione, Modeſto & Arintheo CONSS.

LXXVIIII. Idem AAA.Modeſto P.P.

Quicumque per Oſdroënam primipilarium maiore lætatur numero filiorum,vnum loco ſuo veluti hereditario iure ſubſtituat, alterum pro amore patriæ Aedeſenæ curiæ tradat obſequiis, ceteris quam voluerit militiam prouiſurus.Sin autem duos tantùm procreauerit, cohorti ſatisfacere cogatur & curiæ. Quòd ſi vnum procreauerit,eundem ordini patriç reſtituat, nullo contra hanc formam beneficio valituro.Damus ſanè licentiam tam patribus eorum,quàm ipſis,qui huius legis auctoritate ciuitatum obſequio adgregantur,vt ſi quos curiales patrocinio principalium inuenerint excuſari,in medium proferant, vt & ipſi ſimilibus officiis deputati pareant impetratis. Dat. III.Non. Decemb. Antiochiæ,poſt conſ.Gratiani A.III.& Equiti V.C.

LXXX. Imppp.Gratianus,Valentinianus, & Theod.
AAA.Iuliano P.F.Aegypti.

Omnis ordo curialis à torme͂tis his,quæ reis debita ſunt,& ab ictibus plumbatarum habeantur immunes,ſciturо iudice,quòd ſi vel ipſe, vel eius officium contra vetitum legis aliquid vſurpare temptauerit,grauiſſimo ſe ſupplicio eſſe ſubdendum. Grauitas igitur tua ſanctionis maieſtate perſpecta, non ſolùm à corporalibus curialium iniuriis temperabit,verum etiam tota obſeruatione prouidebit,vt ſi aliquid temerarium ab officio aliquo fuerit perpetratum,ſeuerioris pœnæ diſcrimine vindicetur. Dat.XVI.Kal.April.Gratiano V.& Theod. I.AA.CONSS.

LXXXI. Idem AAA.ad Neotherium P.P.

Fabricenſes ordinibus reſtituantur, qui originem curialem & propriæ munera declinauerint ciuitatis.Reliqui ne leui quidem inquietudine pulſentur. Dat.XVI.Kal.April.Theſſal.Gratiano V.& Theod.I.AA.CONSS.

LXXXII. Idem AAA.Neotherio P.P.

Omnes ad curiam præcipimus reuocari,qui ad mu̇nera ſubeunda originalibus vinculis occupati officia cōantur exhibere maiora, ſiue ſe ſplendidiſſimo ſenatui tradiderunt, ſiue per officia militãtes obſequia patriæ denegarunt,ſi tamen allegationum meritis deſeruntur. Dat.XVI.Kal.April.Theſſalonicæ,Gratiano V.& Theod.I.AA.CONSS.

LXXXIII. Idem AAA.

Si quis militaris proſapiæ ſe officio cohortis adgregarit,& ſi infractis viribus grandæuam præferat ſenectutem,aut debilitatis obtentu bellico inconueniens operi iudicetur,de ignauiæ latebris, vel ſera indagatione retractus curiarũ functionibus mancipetur. Scribta Petroconſulari Fœnicis Damaſco,Prid.Id.Maij. Conſtp.Gratiano & Theod.I.AA. CONSS.

LXXXIIII. Idem AAA.ad Cameniumi Vic.Afric.

In nominationibus à ſingulis,quibus ordinibus celebrandis dudum expreſſę quantitatis modum eatenus volumus cuſtodiri,vt eorum in duabus,quæ concilio adeſſe debent, partibus numerus derogetur, quos aut obiectus debilitatis alienat,aut ſenectus pigra remoratur,aut clericatus obſequia vindicarunt, aut

pedimento in abſoluendi locum alius ſubrogetur. Dat. Id. April. Conſtantinop. Seuero & Rufino CONSS.

VIIII. Idem A. ad Hilarianum proconſ. Afric.

Si quis decurio, vel propriæ rei cauſa, vel reipublicę cogatur noſtrum adire comitatum, is non antè diſcedat, quàm inſinuato iudici deſiderio proficiſcendi licentiam cõſequatur. Quòd ſi pro ſua audacia parui aliquis hanc fecerit iuſſionem, deportationis exitum ſortiatur. PP. VII. Id. Iul. Karthag. Criſpo III. & Conſtantino III. CONSS.

X. Idem A. ad Maximum.

Quoniam diuerſis præſtitimus, vt legionibus, vel cohortibus deputentur, vel militiæ reſtituantur, quiſquis huiuſmodi beneficium proferat, requiratur, vtrum ex genere decurionum ſit, vel antè nominatus ad curiam, vt ſi quid tale probetur, curię ſuæ & ciuitati reddatur. Quam formam circa omnes, qui iamdudum probati in militaribus officiis agunt, vel reſtituti militiæ ſacramento muniantur, vel poſteà per ſuffragia probabuntur, obſeruari conueniet. PP. V. Id. Iul. Antiochię Paulino & Iuliano CONSS.

XI. Idem A. ad Conſtantium P. P.

Quoniam relictis curiis nonnulli ad militiæ pręſidia cõfugiunt: omnes, qui nondum primipilo inueniuntur obnoxij, ſolutos militia ad eandem curiam reuerti pręcipimus, his ſolis in militia permanſuris, qui pro loco, adque ordine iam pars tui † adtinentur. Dat. Noñ. Octob. Paulino & Iuliano CONSS.

† fortè, primipilatui

XII. Idem A. ad Maximum vic. Orient.

Si qui vel ex maiore, vel ex minore ciuitate originem ducit, ſi eandem euitare ſtudens ad alienam ſe ciuitatem incolatus occaſione contulerit, & ſuper hoc vel preces dare temptauerit, vel qualibet fraude niti, vt originem propriæ ciuitatis eludat: duarum ciuitatum decurionatus onera ſuſtineat, in vna voluntatis, in vna originis gratia. PP. VIII. Kal. Iañ. Paulino & Iuliano CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quicunque Curialis de ea in qua natus eſt ciuitate ad aliã tranſire voluerit, conditionem curiæ debitam nullatenus poßit euadere, nec ſi hoc ipſum mereri interpoſita ſupplicatione tentauerit, nec vllo argumento neceßitatis aut ſeruitia ciuitatis ſuæ, pro eo quod habitationem mutare voluit, poßit euadere: Nam quicunque hoc fecerit, & ſe in aliam ciuitatem trãſtulerit, hoc iubet, vt in vtraque ſeruiat ciuitate, hoc eſt, in vna pro cõditione naſcendi, & in alia pro habitãdi volũtate deſeruiat.*

XIII. Idem A. ad Euagrium. P. P.

Quoniam curias deſolari cognouimus, his qui per originem obnoxij ſunt, militiam ſibi per ſupplicationem poſcentibus, & ad legiones, vel diuerſa officia currentibus, iubemus omnes curias admoneri, vt quos intra viginti ſtipendia in officiis deprehenderit, vel originem defugiſſe, vel, ſpreta nominatione, militiæ ſe inſeruiſſe, hos ad curiam retrahant, & deceterò ſciant eſſe ſeruandum, & qui derelicta curia militauerit, reuocetur ad curiam: non ſolùm ſi originalis ſit, ſed & ſi ſubſtantiam muneribus aptam poſſidens ad militiam confugerit, vel beneficio noſtro fuerit liberatus. Dat. XVI. Kal. Iuñ. Conſtantino A. VII. & Conſtantio C. CONSS.

XIIII. Idem A. ad * P. P.

Dudum lege promulgata ſanxit noſtra clemẽtia, vt filij comitum, & pręſidum, &

dum,& rationalium,magiſtrorumque priuatæ,qui tamen ex origine curialiũ deſcendunt,ordinibus nectcrentur nunc præcipimus, vt qui perfuncti muneribus idonei reperti ſint, iudicio clementiæ noſtræ accedere ad honores præcepti ad honeſtas promotiones perueniant. Eos verò,quos neſcit principalis au-ctoritas,iudicio præfecturæ commiſimus, vti eos, qui ex genere videntur eſſe curialium,& minùs apti iudicio principali, ordinibus propriis reſtituant. Illos verò,quos iudicio noſtro proueximus,intactos eſſe perficiant:ita tamen,vt heredes eorum curiis mancipentur. Si quis ſanè decurio euertens fiſcalia commoda,fugiens curiam, ambitu ad ſenatum orbis inclytum peruenerit, minimè admittatur. Dat. VIII. Kalend. Decemb. Conſtantino A. VII. & Conſtantio C. CONSS.

XV. Idem A. ad Annium Tiberianum Com.

Vniuerſis prouinciarum rectoribus intimato noſtram clemẽtiam ſtatuiſſe, veteranorum filios curialibus muniis innectendos, ita vt & hij, qui perfectiſſimatus ſibi honore blandiuntur,truſi in curiam,neceſſariis officiis publicis inſeruiant. PP. XI. Kal. Maj. Karthag. Conſtantio,& Maximo CONSS.

XVI. Idem A.

Si ad magiſtratum nominati aufugerint,requirantur: & ſi pertinaci animo latere patuerint,his ipſorum bona permittantur, qui præſenti tempore in locum eorum ad duumuiratus munera vocabuntur. Ita vt ſi poſteà reperti fuerint, biennio integro onera duumuiratus cogantur agnoſcere. Omnes enim, qui obſequia publicorum munerum declinare temptauerint, ſimili condicione teneri oportet. Dat. III. Kal. Octob. Serdicæ, Conſtantino A. VIII. & Conſtantio IIII. CONSS.

XVII. Idem A. ad Lucretium Paternum.

Vacuatis reſcribtis,per quæ munerum ciuilium nonnullis eſt vacatio præſtituta,omnes ciuilibus neceſſitatibus adgregentur:ita vt nec conſenſu ciuium, vel curiæ præſtita cuiquam immunitas valeat: ſed omnes ad munerum ſocietatem conueniantur. Dat. VIII. Kal. Nouemb. Heracleæ, Conſtantino A. VIII. & Conſtantio IIII. CONSS.

XVIII. Idem A. ad VV. C C. P. P. Poſt alia.

Ad ſenatum decurio non adſpiret,manentibus adhuc his, qui eandem dignitatem conſecuti ſunt. Filios ſanè militarium iuxta prius præceptum aut patris militiam adſequi volumus: aut ſi detrectauerint militare, & triginta quinque annos impleuerint,curiis mancipari. Dat. VII. Kalend. Decemb. Conſtantino A. VIII. & Conſtantio IIII. CONSS.

XVIIII. Idem A. ad Euagrium.

Quoniam nonnulli diuerſarum ciuitatum curiales intemperanter minores,quibus publica tutela debetur,ad curiæ conſortium deuocarunt,vt ſeptem, vel octo annorum conſtitutos nonnullos nominaſſe firmentur,decernimus,vt omnino nullus in curiam nominationibus deuocetur, nec functionum obſequia ſubire cogatur,niſi qui decimum & octauum annum ętatis fuerit ingreſſus. Quod & in futurum arceri volumus,& eos eximi,qui infra eius ętatis terminos conſtituti iam nominati ſunt,curialibus vt vinculis abſoluantur. Cùm enim decimum & octauum annum ætatis intrauerint, ſi militię nomẽ inſerere

iuxta legem datam non potuerint,vel ſuperſederint, municipali poterunt dari obſequio. Dat.prid.Noñ.Aug.Baſſo & Ablauio CONSS.

INTERPRETATIO. *Minores decem & octo annorum ætate, Curiales nec nominari à quibuſcunque,nec ad ſeruitia applicari debere:quia hoc lex ſufficere credit, vt decem & octo anni neceſſitati publicæ,ſi neceſſe fuerit,applicentur, ita vt ſi quis infra hanc ætatem ante nominati iam fuerint,abſoluantur.*

XX. Idem A. ad Euagrium P.P.

Nullus decurionum ad procurationes, vel curas ciuitatum accedat, niſi omnibus omnino muneribus ſatisfecerit patriæ,vel ætate vel meritis. Qui verò per ſuffragium ad hoc peruenerit adminiſtrare deſiderans, non modò ab expetito officio repellatur, ſed epiſtula quoque, vel codicilli ab eo protinus auferantur, & ad comitatum deſtinentur. Dat. prid. Id. Aug. Baſſo & Ablauio CONSS.

INTERPRETATIO. *Iſta lex hoc iubet, nullum Curialem,niſi omnibus curiæ officiis per ordinem actis,aut curatoris,aut defenſoris officium debere ſuſcipere,niſi omnibus,vt dictum eſt,ante muneribus ſatisfecerit, quæ patriæ ordini debentur:nam ſi præfatus contra hanc præceptionem quolibet ſuffragio,aut ſub quocunque obtentu honoris ſe munire voluerit,& obtentis careat,& vbi rerum domini fuerint dirigantur.*

XXI. Idem A. ad Felicem. P.P.

Quoniam Afri curiales conqueſti ſunt quoſdam in ſuo corpore, poſt flamonij honorẽ,& ſacerdotij,vel magiſtratus decurſa inſignia, præpoſitos conpelli fieri manſionum,quod in ſingulis curiis ſequentis meriti & gradus homines implere conſuerunt: iubemus, nullum prædictis honoribus ſplendentem ad memoratũ cogi obſequium,ne noſtro fieri iudicio iniuria videatur. Dat. prid.Noñ. Aug.Viminacio,Conſtantio & Albino CONSS.

XXII. Idem A. ad Euagrium. P.P.

Cùm decuriones decurionumque filij,deque his geniti ad diuerſas militias confugiant:iubemus eos in quibuſcunque officiis militãtes exemptos militia, reſtitui curiæ: exceptis his, qui in palatij noſtri iam habentur officiis. Dat. XI. Kal.Septemb.Conſtantinop.Nepotiano & Facundo CONSS.

XXIII. Imp. Conſtantius A. ad Iulianum.

Quamuis eos,qui tertio edicto vocati minimè reſpõdere voluerunt, legum ſeueritas obnoxios faciat cœtibus curiarum: tamen humaniorem placuit ſequi viam,& eos admonere edicto,vt intra triginta dies ſui præſentiam faciant. Quòd ſi intra hoc tẽpus neglexerit,vel ſui præſentiam facere, vel defenſorem ad iudicia mittere, qui abſentię eorum iuſtas allegationes deponat, ſententia ſuper his lata ſine aliquo cũctamine conualeſcat. Dat.v.Id.Octob.Antiochię, Vrſo & Polemio CONSS.

XXIIII. Idem A. Aconio Catullino Vic. Afric.

Quicumque fugientes obſequia curiarum affectauerint adumbratæ nomina dignitatis, & ſi eos ſpes falſi honoris illuſerit,triginta argenti libras inferre cogantur. Acc. Karthag.prid.Id.Decemb.Vrſo & Polemio CONSS.

XXV. Idem A.

Quoniam emptæ dignitatis obtentu curias vacuefactas eſſe non dubiũ eſt, placuit vt cuncti qui ſuffragiis dignitatum inſignia conſecuti ſunt,inmeriti honoris

noris ſplendore priuati,ciuilium munerum ſollennitate fungantur.Eorum ſanè intemeratas inconcuſſasque dignitates volumus permanere,qui vel iudicio prouinciarum in officium legationis electi ſunt,vel honeſtis teſtimoniis adminiculis enitentes talium dignitatum priuilegia inſigniaque meruerunt. Dat.v. Kalen.Nouemb.Emeſa,Vrſo & Polemio CONSS.

XXVI. Impp.Conſtantius, & Conſtans AA.ad Catullinum Vic.Afric.

Cunctos ex comite cuiuſlibet ordinis, & ex præſidibus, & rationalibus, & magiſtris ſtudiorum,denique ex perfectiſſimis honorariis,vel affectus eorum ad ciuica onera conſtringes,ſi quidem rectiùs patriæ,vel honoribus,vel magiſtratibus expendere debuiſſent, quæcunque ab his fœdantibus honores conſumpta ſunt. Dat.Kal.Nouemb.Vrſo & Polemio CONSS.

XXVII. Idem AA.Haue Celſine K.N.B.

Rarum Karthaginis ſplendidiſſimæ ſenatum,& exiguos admodum curiales reſidere conqueſtus es,dum vniuerſi indebitæ dignitatis infulas fœda familiaris rei vexatione mercantur.Igitur iſtiuſmodi viri demptis honoribus imaginariis,huiuſcemodi illi erunt,quos fuerant cõſecuti ciuicis muneribus ſubiugentur. Quod quidem per omnem Africam ſollertiſſimè ſeruari oportet. Dat.VI. Id.Iañ.Treũ.Conſtantio II.& Conſtante AA. CONSS.

XXVIII. Idem AA. ad Anatolium Vicarium Afric.

Conſtitutionibus perſpicuè definitum eſt, Kalendis Martiis nominationes fieri,vt ſplendidorum honorum munerumque principia primo tempore procurentur,&c. Dat.VI.Kal.Decemb.Conſtantio II.& Conſtante AA. CONSS.

XXVIIII. Idem AA.Ordini ciuitatis Conſtantinæ Circenſium.

Magiſtratus deſertores ad eam grauitas tua faciat neceſſitatem condicionis vrgueri,vt quaſcũque pro his expenſas ciuitas prærogauit,refundere protinus, ac repræſentare cogantur.Et deinceps tenaciter obſeruabit,ne qui derelicta curia in ordinem veniant ſenatorium, priuſquàm cunctas functiones ciuicis honoribus penſitauerint. Dat.XIIII. Kalend.Febr.Naiſſo, Acindyno & Proculo CONSS.

XXX. Idem AA.Nemeſiano Com.

Curiales omnium ciuitatum nullam pro re priuata noſtra debent inquietudinem ſuſtinere, nec huiuſmodi oneribus, veluti extraordinariis occupari: quoniam ſatis eſt,ſi ciuitatum munera per eos congrua conpellantur,&c. Dat. prid.Id.Aug. Beſſæ,Acindyno & Proculo CONSS.

XXXI. Idem AA.ad Catullinum P.P.

Nullus omnino ex tabulariis, vel ſcribis, vel decurionibus eorumque filiis in quocũque officio militet,ſed ex omnibus officiis,necnon etſi intra noſtrum palatium militẽt,necdum impleto quinquennio repperti & retracti protinus curiis officiiſque municipalibus reddantur. Dat.VIII. Kalend. Iul. Lauriaco, Marcellino & Probino CONSS.

XXXII. Idem AA. ad Hilarianum.

Militarium filios,qui geſtandis armis idonei non eſſe dicuntur, curiis iamiamque tradi oportet. Nam reipublicæ incommodum eſt curias hominum paucitate langueſcere. Dat.XVI. Kal.Sept.Marcellino & Probino CONSS.

XXXIII. Idem AA. Rufino Com. Orient.

Quoniam ſublimitas tua ſuggeſſit, multos declinantes obſequia, machinari, vt priuilegia rei priuatæ noſtræ colonatus iure ſectantes, curialium nominationes declinent: ſancimus, vt quicumque vltra vigintiquinque iugera priuato dominio poſſidens, ampliorem ex re priuata noſtra iugerationis modum cultura & ſollicitudine propria gubernauerit, omni priuilegiorum, vel originis, vel cuiuſlibet excuſationis alterius fruſtratione ſubmota, curiali conſortio vindicetur. Illo etiam curiæ ſimiliter deputando, qui minus quidem quàm vigintiquinque iugerorum proprietatem habeat, ex rebus verò noſtris, vel paruum, vel minorem iugerationis modum ſtudio cultionis exercet, ita vt omni fraude ſubmota, ſi qui venditione ſimulata præſcribtas legi minuat facultates, omne, quod ſimulata venditione ad alium tranſtulit, fiſci noſtri viribus vindicetur. Quam pœnam illi etiam ſuſtinebunt, qui captioſa ſupplicatione delata, ſpeciale reſcribtum in fraudem ſanctionis extorſerint. Dat. Non. April. Antiochiæ, Conſtantio III. & Conſtante II. AA. CONSS.

† al. Augustamnice

XXXIIII. Idem AA. ad Auxentium præſid. Aug. Tamnice. †

Eos, qui curialibus muneribus obnoxij honorariis dignitatibus gaudent, iuxta legem noſtram remoto hoc patrocinio publicis vtilitatibus obœdire, ac ſatisfacere prudentia tua decernat. Dat. VI. Id. April. Antiochiæ, Conſtantio III. & Conſtante II. AA. CONSS.

XXXV. Idem AA. Leontio P. P.

Iterata lege ſancimus, vt veteranorum filij, ſi poſt ſedecim annos militiæ munus ſubire non poſſint, vel armis geſtandis habiles non exiſtāt, curiis mancipentur. Dat. V. Kal. Iul. Hierapoli, Placido & Romylo CONSS.

XXXVI. Idem AA. ad Titianum.

Vniuerſi omnino ex comitibus, vel ex præſidibus, qui ſuffragio perceperint dignitates, ciuilibus oneribus muneribúſque teneātur adſtricti. Plebeiam quoque ſuſtineant capitationem, ne commoda publica ſub vmbratili ſuffragiorum pactione lacerentur. Eos tamen à prædictis oneribus excipi oportebit, qui vel in adminiſtratione, vel in legationibus publicis verſati ſunt, ita vt ſi quis cōtra interdictum legis noſtrę precationem obtulerit, eius patrimonium fiſci noſtri viribus protinus vindicetur. Dat. prid. Kalen. Iul. Triueros, Placido & Romylo CONSS.

XXXVII. Idem A. ad Placidum P. P.

Cautum eſt, vt quicumque orti ex decurionibus ſeſe ad militiam contuliſſent, in quibuſcumque ſtipendiis deprehenſi nulla abſolui prerogatiua temporis poſſint: ſed ordinibus quos reliquerant, traderētur. Hoc & in calcarienſibus & fabricenſibus, & argentariis obſeruetur, vt quicumque obnoxij officiis, vel muneribus ciuilibus ex ſupradictis fabriciis fuerint, curiæ reſtituti nec impetrato reſcribto liberentur. Dat. V. Kal. Iuñ. Leontio & Salluſtio CONSS.

XXXVIII. Idem A. ad Anatolium P. P.

Quoniam nonnulli curiis derelictis, domeſticorum ſeu protectorum ſe conſortio copularunt, ſcolarij etiam quidam nomen dederunt militiæ, aut palatinis ſunt officiis adgregati: cunctos iubemus, omni fruſtratione ſubmota, ad curias reuocari. Ne tamen diuturnitatis ratio videatur eſſe neglecta, quicumque

ſub armis

ſub armis militiæ munus comitatenſe ſubierunt, ſi necdum quinque ſtipendia compleuerunt, nec pro publica defenſione prœliis adfuerunt, reddantur. Qui verò palatini nominis præferunt dignitatem, ſi curialem trahunt originem, infra tot annos militiæ nudati præſidiis, oppidaneis reſtituantur obſequiis. De qua re magiſtros equitum, ac peditum & v. c. comitem domeſticorũ, necnon etiam ſacrarum largitionum comitem, & magiſtrum officiorum & caſtrenſem (ſub quibus cuncti eſſe noſcuntur) credidimus commonendos: vt tua inſiſtente prudentia & ſcribente de nominibus ſingulorum vnuſquiſque propriæ condicioni reddatur. Dat. x. Kalend. Iuñ. Cæſenæ, Conſtantio IIII. & Conſtante III. A A. CONSS.

XXXVIIII. Idem A. ad Anatolium P. P.

In perpetuum obſeruãdum eſſe ſancimus, vt citra iniuriam corporis, quod in ſeruis etiam probroſum, atque poſtremum eſt, cuncti primarij, & curiales præcepta à iudicibus exequantur. Frequenti ergo monitione, atque hortatu tam primarios curiarum, quàm hos, qui magiſtratus gerunt, atque geſſerunt, ſinceritas tua incitare debebit, vt promptius præcepta ſuſcipiant, omni corporalis contumeliæ timore ſublato. Dat. Kalend. April. Antiochiæ, Limenio & Catullino CONSS.

XL. Idem A. ad Taurum P. P.

Curiales plerique ad inane vocabulum militiæ cucurrerunt, ac tanta arte rem gerunt, vt nec muneris militaribus obſequantur, nec oneribus oppidaneis proſint. Igitur vniuerſi nulla prærogatiua de vocabulo dignitatis in militia conquiſitæ, nulloque ſtipendiorum numero ſuffragante reſtituantur ciuitatibus. Dat. XII. Kal. Aug. Rau. Conſtantio VI. & Conſtante II. A A. CONSS.

XLI. Idem A. ordini Carthaginienſium.

Ex comitibus, & ex præſidibus vniuerſi ceterique qui ſine adminiſtratione adumbratarum dignitatum codicillos honorarios meruerint, ſi ex veſtro eoſdem numero fuiſſe claruerit, in veſtro conſortio perſeuerent. Fungantur oneribus, & honoribus vniuerſis, quos ratio municipalis expoſcit, permanentibus dignitatum titulis, quas eiſdem conſtat indultas. Dat. X. Kal. Aug. Conſtantino A. VI. & Conſtantio II. CONSS.

XLII. Idem A. ordini Cæſenatium Salutem dicit.

Si qui ex præſidibus, vel perfectiſſimatus acceſſione cumulati eſſe noſcuntur, manentibus dignitatibus, quas ſuffragio meruerunt, nihilominus in ſui ordinis conſortio perſeuerent: fungantur officiis curialibus, ac municipalium munerum cura partita vobiscum obſequio capiantur.

Si quis autem clariſſimæ meruerit infulas dignitatis, nec indulti muneris gratiam codicillorum allegatione percepit, impetratæ fructum dignitatis amittat, & cuncti, qui per officia diuerſa nomina dederũt militiæ, ſi decurialium numero originem trahunt, ſoluti ſacramentis veſtris cœtibus adgregentur. Dat. XI. Kal. Iuñ. Med. Conſtantino A. VII. & Conſtantio III. Cæſ. CONSS.

XLIII. Idem A. ad Taurum P. P.

Inludere commodis curiarum decurionibus, ac decurionum filiis cautum eſt non licere, etſi vero adfectu militiæ ſe obſequiis traderent. Tum verò idcirco tantummodo ad militiæ ſacramenta confugiunt, vt commodis oppidaneis

obſequium denegetur. Fraudis huius commenta facilè comprimentur: compe rimus nanque plurimos prædictorum nomen militiæ tradidiſſe, vel ad ſuffragia cucurriſſe, ita vt poſt tempus exiguum honeſta miſſione donentur, & muneribus patriæ perferendis curam ſedulæ mentis intendant. Dat. XVI. Kalend. Aug. Med. Arbitione & Lolliano CONSS.

XLIIII. Idem A. ad Martinianum Vicarium Africæ.

Quicumque intra palatium perfectiſſimus, aut comes prouectus ſuffragio eſt, ſpolietur honoris indebiti dignitate. etſi intra prouinciam repertus fuerit otioſus, cuius munia vitare ſtudebat, obſequiis competentibus ſubiugetur. Dat. XI. Kalend. Iuñ. Sirmio, Datiano & Cereale CONSS.

XLV. Idem A. ad Martinianum Vic. Afric.

Patul habito generis, & originis nexu, plerique (muniis oppidaneis inprobè deſtitutis) ad militiam confugiſſe dicuntur. Ideoque non eos tãtum, qui etiam nunc in militia perſeuerent, ſet veteranos etiam ſtatuimus euocari, executuros proprias allegationes in iudiciis conpetentibus. Aequum eſt namque nullum ſe nomine honeſtæ miſſionis tueri, vt etiam nunc in militia permanentes, vel iam otium conſecutos recipiant curiæ, ſi ſibi obnoxios eſſe mõſtrauerint. Elicitas quoque epiſtulas adimi volumus veteranis, curiæ decernentes eſſe redden dos, quos obnoxios eſſe claruerit. Dat. X. Kalend. Iul. Sirmio, Datiano & Cereale CONSS.

XLVI. Idem A. ad Martinianum Vic. Afric.

A ſolis præcipimus aduocatis eorumque conſortio dari prouinciæ ſacerdotem. Nec aliquis arbitretur ita eſſe aduocationis neceſſitatem inpoſitam ſacerdotio, vt & ab eo munerum oppidaneorum functio ſecernatur: cùm nulla vnquam iura patronis forenſium quæſtionum vacationem ciuilium munerum præſtituerint. Nullum igitur aduocatum à curia (cui tenetur obnoxius) patimur excuſari: videlicet, ſi ciuico nomine, aut vinculo incolatus oppidanea neceſſitas eum detinet obligatum. Itaque aput alios etiam iudices operam dantes negotiis perorandis, obnoxios eſſe decernimus ſacerdotio: ſic videlicet, & vt intra eam prouinciam huiuſmodi honoribus mancipentur, vbi eos neceſſitas curialis detinet obligatos. Dat. V. Kalend. Iul. Murſæ. Datiano & Cereale CONSS.

XLVII. Idem A.

Oppidaneis ordinibus cõſulentes dudum iuſſimus ab iniuriis corporalibus tutam eſſe debere ordinis dignitatem. Condemnationibus etiam modum inpoſuimus, qui legibus deſignatur. Ideoque ſancimus, vt ſi iudex, vel in condemnationibus exprimendis, vel in corporalibus iniuriis vltra licitum contra curialem exarſerit, ipſe quidem auri pondo quinque, officium verò eus decem fiſco inferat. Dat. XVIII. Kal. Iul. Euſebio & Hypatio CONSS.

INTERPRETATIO. *In correctione Curialium certam patientiam Iudices debent retinere, vt in corpore vel in ſanguine Curialium non facile audeant deſæuire: nam ſi qui contra hoc fecerit, ipſe quidem Iudex quinque libras auri, & officium eius decem auri libras fiſco cogantur inferre.*

XLVIII. Idem AA. ad Senatum.

Si qui fortè decuriones munia detrectantes, ad ſenatus noſtri ſeſe conſortiũ

contuler

contulerunt,exempti albo curiæ propriis vrbibus mancipandi ſunt. Qui verò prętorum honore perfuncti ſunt,reſidentes in ſenatu,redhibere debebunt quę ex rationibus fiſci,aut vrbium viſceribus abſtulerunt:ita vt omnibus deinceps adipiſcendi honoris huiuſce aditus obſtruatur. Dat.v. Non. Mai. Tauro & Florentio CONSS.

XLVIII. Idem A A. ad Taurum P.P.

Solum epiſcopum facultates ſuas curiæ,ſicut antè fuerat conſtitutum, nullus adigat mancipare:ſed antiſtes maneat, nec faciat ſubſtantiæ ceſſionem. Sanè ſi qui ad preſbyterorum gradus,diaconum etiam, ſeu ſubdiaconum, ceterorumque peruenerint,adſiſtente curia,ac ſub obtutibus iudicis promēte conſenſum (cum eorum vitam inſignem, atque innocentem eſſe omni probitate cōſtiterit) habere debet patrimonium probabilis inſtituti, vt retineat proprias facultates:maximè ſi totius populi vocibus expetatur. Quòd ſi qui fortè, non curialibus aput iudicem profitentibus,non denique expetente populo,ad eos (quos diximus) gradns adſpirent,aut ſtudio fraudulentæ artis inrepſerint, patrimoniū ſuum liberis tradant ad curialia obſequia ſubrogatis. Quòd ſi ſuboles defuerit, propinquis ſuis (quos tamen gradus poterant legitimæ ſucceſſionis adtingere) duas tradat propriæ ſubſtantiæ portiones, ſibi tertiam reſeruaturus:ſcilicet,vt per propinquos (ſi tamen curiales ſunt,aut etiam,ſi curię nunquàm antea obſequium præbuerunt) præbeatur ſuſceptis facultatibus obſequella. Quòd ſi filios aut propinquos non habuerint hij,qui derelicta curia ad cultum diuinæ reuerentiæ exiſtimauerint tranſeundum, duas portiones curia debebit accipere,relicta penes eum tertia,quem antè diximus ad eccleſiaſticorum conſortium inſidioſis artibus adſpiraſſe. Ea vero quę ad curiam ex eorum iure tranſierint,curiæ eſſe oportet,nec ex eius iure transferri. Sed quoniam verendum fuerit,ne alienatis facultatibus, aut in aliorum iura antè tranſcribtis, nulla ex parte poſſit curiæ vtilitatibus conſuli,obſeruari oportet,vt ſi patefacta fuerint fraudulenta conſilia,qui qualibet neceſſitudine copulatus eſt, cum id potuerit demonſtrare,eaſdem percipiat facultates, curiæ muneribus præbiturus obſequia. Vel ſi propinquorum ceſſet indago, cuncta ad curiam transferantur,quæ quolibet titulo alienata probabuntur,ex eo tempore, ex quo curiæ munia cœperit detrectare,qui viam diuinæ cultionis affectat. Si prępoſiti horreorum hiique,qui ſuſcepturi ſunt magiſtratum,præpoſiti etiam pacis, ſeu ſuſceptores diuerſarum ſpecierum ad eccleſiam crediderint adſpirandum, poſtquam officia inpoſitæ ſollicitudinis, aut honoris adgreſſi ſunt, ipſos primùm antiſtites ſupernæ legis conueniet reluctari, ipſiſque primùm adnitentibus, eoſdem ad obſequia congrua reuocari:aut ſi hoc neglexerint,à curialibus, iudiciali officio ſuffragāte,retrahendi ſunt,&c. Dat.IIII. Kal. Septemb. Tauro, & Florentio CONSS.

L. Imp. Iulianus A. Secundo P.P. Poſt alia.

Decuriones,qui vt Chriſtiani declinant munia,reuocentur:& ab auri atque argenti præſtatione, quod negotiatoribus indicitur curiæ immunes ſint: niſi fortè decurionem aliquid mercari cōnſtiterit, ita vt ordines ciuitatum ex huiuſmodi reliquis ſarcinarum (vt iam diximus) amoueantur. Et quoniam ad potentium domus cōfugiſſe quoſdam relatum eſt curiales: vt tam fœda perfugia prohib

generis præponderauerit, & originis. Curiis enim adgregabuntur. Dat. XII. Kal. Ianuar. Antiochiæ, Iuliano A. IIII. & Salluſtio CONSS.

LVII. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Mamertinum P. P.

Nemo ad ordinem ſenatorium ante functionem omnium munerum municipalium ſenator accedat. Cùm autem vniuerſis tranſactis patriæ ſtipendia fuerit emenſus: tum eum ita ordinis ſenatorij complexus excipiet, vt repoſcentium ciuium flagitatio non fatiget. Hij autem, qui legem noſtram neglexerint, exempti ſenatorio albo, quoad municipalibus neceſſitatibus ſatisfaciant, non capiant caſſi honoris augmentum. nam qui cupiunt incrementum honoris adipiſci, perfunctos ſe eſſe muneribus actis debent ordinarij iudicis adprobare, in locum ſuum ſcilicet filiis ſubrogatis, ſi eos ſucceſſio familię ad exſequendam vniuerſam legis noſtrę mentem docebitur adiuuare. Dat. Non. Mai. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

LVIII. Idem AA. ad Mamertinum P. P.

Qui curiali ortus familia ante completa munera patrię ſenator factus eſt, fructu careat, quouſque muneribus abſoluatur: quibus expletis, ſi velit ſumptuoſum ordinem ſenatorium vitare, denunciet dignitati ſi permanſerit, liberos, quos poſt ediderit, habeat ſenatores, prætores iam, quæſtoréſque non muneri decurionum obnoxios. Militiæ vero nullus gradus, nulla diuturnitas defendet eum, qui vt curialem cõtrahens originem, repetetur. Sed & qui nexum curialem naſcendi oportunitate vitauerit, niſi cùm duodeuiginti annos expleuerit, militiam exerceat, per quam parentibus eius immunitas quæſita eſt, ſecurus eſſe non poterit propter ſortem originis. Dat. III. Id. Mai. Hadrianop. diuo Iouiano, & Varroniano CONSS.

LVIIII. Idem AA. ad Byzacenos.

Qui partes eligit eccleſiæ, aut in propinquum bona propria conferendo eum pro ſe faciat curialem, aut facultatibus curię cedat quam reliquit ex neceſſitate reuocando eo, qui neutrum fecit, cum clericus eſſe cœpiſſet, & cetera. Dat. IIII. Id. Septemb. Aquil. diuo Iouiano, & Varroniano CONSS.

LX. Idem AA. ad Byzacenos.

Sacerdotes vel curiales vltra terminos propriæ ciuitatis non iubeantur ſui exhibere pręſentiam: in ſacerdotibus creandis, & in priuilegiis, quæ hiſdem deferebantur, veteri more ſeruando. Dat. Prid. Id. Septemb. Aquil. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

LXI. Idem AA. ad Terentium Corr. Tuſc.

Vrbis Vulſinienſium principales, qui tamen patronorum adepti fuerint dignitatem, hanc prerogatiuam laborum atque officiorum ferant, ne interdum ad libidinem prauè conſulentium iudicum grauibus adficiantur iniuriis. Dat. V. Kal. Nouemb. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

LXII. Idem AA. ad Symmachum P. V.

Municipalis, qui ad fabrorum collegium, alia officia inluſurus inrepſit, ſtatui priſtino reformetur, nec in poſterum decurionum quis originem trahens ad hoc officium aſpirare audeat. Dat. IIII. Id. Decemb. Mediol. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

LXIII. Idem AA. ad Modeſtum P. P.

Quidam ignauię ſectatores, deſertis ciuitatum muneribus, captant ſolitudines, ac ſecreta, & ſpecie religionis cum cœtibus monazonton congregantur. Hos igitur atque huiuſmodi intra Aegyptum deprehenſos per comitem orientis erui è latebris conſulta pręceptione mãdauimus: atque ad munia patriarum ſubeunda reuocari, aut pro tenore noſtrę ſanctionis familiarium rerum carere inlecebris: quas per eos cenſuimus vindicandas, qui publicarum eſſent ſubituri munera functionum. PP. Byritho, Kalend. Ianuar. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

LXIIII. Idem A. Mauris Sitifenſibus.

Priuilegio militię paternę ſe non vindicet, quem auitus curię nexus adſtringit, & patrem ſine dubio receptura curia, ſi intra prędicti temporis calcem ſuis partibus adfuiſſet. quòd ſi militari auo & patre decurione naſcetur, paternę erit ſuccedaneus functioni. Dat. VIIII. Kalend. Mai. Treū. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

LXV. Idem AA. ad Terentium Corr. Tuſc.

Omnes curiales, qui qualibet gratia prius ad altiorem gradum properauerint, quàm munia vniuerſa percurrerint, ad ordinem neceſſitatum ſuarum reuocentur, nec ante ad vſurpatam dignitatem admittantur, quàm quæ patriæ debentur, impleuerint. Non difficilè autem intellegitur id, quod ſenatorio ordini conceſſum non eſt, concedi non poſſe ordinibus ciuitatum. Dat. V. Kal. Iuñ. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

LXVI. Idem AA. ad Rufinum P P.

Ordinibus curiarum, quorum nobis ſplendor vel maximè cordi eſt, non adgregentur, niſi nominati, niſi electi, quos ipſi ordines cœtibus ſuis duxerint adgregandos, nec quis ob culpam, ob quam eximi deberet, ex ordine mittatur in curiam. Dat. XI. Kal. Iul. Rauen. Valentiniano, & Valente AA. CONSS.

LXVII. Idem AA. ad Voluſianum P. V.

Nullus, exceptis palatinis, qualibet prerogatiua fultus à debitis muneribus habeatur immunis. Dat. IIII. Kalend. Iul. Mediol. Valentiniano, & Valente AA. CONSS.

LXVIII. Idem AA. ad Seuerum P. V.

Quæ cum in perniciem ordinis Auellinatium ſine auctoritate ac iudicio principali ordinarij iudicis nimia arrogatione geſta ſunt, neque vetuſtæ conſuetudini pręiudicare debebunt, neque in futurum quandam neceſſitatem legis inponere. Dat. prid. Noñ. Octob. Veronę, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

LXVIIII. Idem AA. ad Auxonium. Vic. Diœceſeos Aſianæ.

Vniuerſi qui pręmatura cupiditate ſenatorios cœtus honoribus patrię prætuliſſe noſcuntur, habeant quidem incolumem ſtatum ſenatoriæ dignitatis, verùm fungantur his honoribus, quos patrię nondum reddiderunt. Quinetiam liberos ſuos indicent, quos ante ſenatoriam dignitatem quiſque ſuſcepit. Dat. prid. Noñ. Octob. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

LXX. Idem AA. ad Mamertinum PP.

Quiſquis ex hoc corpore, quod ſuſceptioni deputatum eſt, honorē quemlibet ſuffr

bet ſuffragio meruit etiamſi noſtras purpuras adorauit, meritis careat dignitatis. Dat. III. Kal. Feb. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

LXXI. Idem AA. & Gratianus A. ad Amphilocium Conſ. Campaniæ, ſiue ad Sophronium Conſ. Piceni.

Qui præterito aliquo vel honore vel munere ad locum indebitum tetenderunt: etiamſi conhibente curia, vel aliquibus in iudicium cauſis tamquam probabilibus allatis valuit obreptio, ad ea, quæ fugerant retrahantur. quieſcat autem illa interlocutio, quæ cum huiuſmodi querimoniæ deferantur, pronuntiet iudex curiam ſuum noſſe diſcrimen. Dat. III. Non. Maij. Treu. Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

LXXII. Idem AA. ad Olybrium Conſ. Tuſc.

Si quis negotiator fundos comparauerit, & vt aliquorum poſſeſſor prædiorum vocetur ad curiam, ei neceſſitatis vmbra non adſit, quod propterea pecuniam quam habet, in conuerſatione mercatoribus indictum aurum argentumque agnoſcit, ſed nominatione facta, eius pateat functionibus, cui ſe ſponte dedit, pecuniæ vſum in glebæ cōmodum conferendo. Dat. III. Non. Maij. Treu. Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

LXXIII. Idem AA. ad Symmachum Proconſ. Afric.

Qui nullo adminiſtrationis honore fultus, nullis vel palatini laboris inſignibus, vel meritis iuſtis militiæ in conſortium ſenatus nititur peruenire: miſſa in hanc rem legatione reuocetur, eíque reddatur curiæ, quam voluit declinare. Dat. Prid. Kal. Decemb. Treu. Valentiniano & Valente IIII. AA. CONSS.

LXXIIII. Idem AAA. ad Modeſtum P.P. poſt alia.

In his, qui ex curiis ad ſenatus conſortia peruenerunt, hæc forma ſeruetur, vt ſi perfunctus quiſpiam muneribus, & filij ſubole nixus fuerit, quem ſenatorio necdum indepto honore ſuſcepit, filium ſuum curiæ functionibus tradat, ipſe optata clariſſimatus dignitate potiatur. Quòd ſi ei gemina vel numeroſa ſuboles erit: tunc diſcrimen promptè dudum diualis legis adhibendum eſt, vt de duobus eius liberis, ac pluribus ſortiendi vnius filij ad collegium ſenatus habeat optionem, ita vt ei, qui cum patre, vel poſt patrem ad conſortium ſenatus legetur, diuiſio cum fratribus per ſortem ſucceſſionis patrimonij idonea ſolius glebæ ſubſtantia congregetur. Planè ſi quis curialis factus ſenator, & vnius filij poſteritate ſubnixus ipſum ſenatui popoſcerit connecti, ſeque promittat ad curiæ munera regreſſurum, eiuſmodi captio minimè admittatur. Ceterùm ſi de numero curialium factus ſenator, filium non habebit, quem functionibus patriæ heredem generis ac munerum derelinquat: glebæ ſenatoriæ breuibus eximatur, circa eos forma data, qui intra annos quadraginta conſulatus Conſtantij decimi, & Iuliani III. ampliſſimi ordinis participaſſe collegium mōſtrabuntur. Ceterùm anteriore tempore adſcitos ipſa æquum eſt antiquitate defendi. Si quis igitur curialis proſapię ſenatorio adepto vel à nobis, vel à diuis principibus honore ſubnixus ſit, quantum ad liberos, quidem pertinet, eadem quę ſuperius conprehenſa eſt forma ſeruetur, excepto ſcilicet eo, qui ſine filio ſit. & vt ſtatuimus, retrahendus eſt, niſi vel antiquitate participati ſenatus, vel præſtituti temporis prærogatiua muniatur, vel ius gladij habuit, vel præconum, qui honores conceſſi ceteris & antiquum inſtar ſenatorij nominis fuerint conſecuti his veræ

dignitatis titulis & iudicibus adiungendis,qui proprium decus ſenatum indepti. præturæ inſignibus fuerint & honoribus ampliati,vel quos veteris tribunorum plebis appellatione reſperſos vmbra nominis nobis annuentibus conſtiterit populo præfuiſſe.Inanes verò vmbras & caſſas imagines dignitatum codicillis honorariis ſectantes nihil adiuuari præcipimus,exceptis eminentium elatis titulis dignitatum,ſi & honorario nomine à ſummo gradu vſque ad conſularitatem haut exiguis profectò meritis ampliſſima ſibi honeſtamenta pepererunt, ceteris inferioribus dumtaxat honorariis dignitatibus ad ea officia, quę relique rant,deducendis,hæc ſuper obnoxiis curiali origine. Ceterùm ſuæ poteſtatis,& nullis per prouincias functionibus obligatis,vel longæ militiæ labore, vel proximis erga nos iuuantibus codicillos ſenatorios reportauerint, niſi vitiis, aut actæ vitæ obprobriis ampliſſimo ordine deprehĕdantur indigni, indepti ſemel clariſſimatus dignitatem perpetuo manebunt in ordine ſenatorum. Dat.Kal. Mart.Conſtantinop.Gratiano A.II.& Probo CONSS.

LXXV. Idem A A.ad Viuentium P.P.

Qui ad ſacerdotium prouinciæ,& principalis honorem gradatim,& per ordinem muneribus expeditis, non gratia, emendicatiſque ſuffragiis, & labore peruenerint,probatis actibus,ſi conſona eſt ciuium fama,& publicè ab vniuerſo ordine comprobantur,habeantur immunes,otio fruituri.quod continui laboris teſtimonio promerentur, liberúmque ſit corpus eorum ab his iniuriis, quas honoratos non decet ſuſtinere.honorem etiam eis excomitibus addi cenſemus,quem hij conſequi ſolent, qui fidem, diligentiámque ſuam in adminiſtrandis rebus publicis adprobarint. Dat.IIII.Kal.Iul.Treū. Gratiano A.II.& Probo CONSS.

LXXVI. Idem A A.ad Modeſtum P.P.

Ex omnibus domibus producti,qui origine ſunt curiali,ad ſubeundam publicorum munerum functionem protrahantur: quippe cum occultatoribus talium, præter iacturam exiſtimationis, etiam rerum diſcrimen incumbat, ſi vlterius progreſsi,vtilitatem publicā priuatis ſtudiis,& patrociniis poſtponant. Dat.III.Id.Iul. Ancyræ,Gratiano A.II.& Probo CONSS.

LXXVII. Idem A A.ad Probum Vicarium Vrb.

Nemo originis ſuæ oblitus,& patriæ,cui domicilij iure deuinctus eſt,ad gubernacula prouinciæ nitatur aſcendere prius, quàm decurſis gradatim curiæ muneribus,ſubuehatur.Nec verò à duumuiratu, vel à ſacerdotio incipiat, ſed ſeruato ordine,omnium officiorum ſollicitudinem ſuſtineat. quod nec his deferri per gratiam,aut conhibente iudice patimur, qui aduocationis prærogatiua nituntur.Nec verò principalium,vel ſacerdotalium,cum nullam curialium officiorum agnouerint functionem,in honores primos inrepant.Poſt munera verò & magiſtratus gradatim patriæ perſolutos, aditus ſingulis ad adminiſtrationes publicas,nobis quoque adſiſtentibus recludatur,&c. Dat.VII.Kal.Mart. Treū.Modeſto & Arintheo CONSS.

LXXVIII. Idem A A A.ad Probum P.P.

Ad inluſtres comites & magiſtros equitum ac peditum ſcribta porreximus, vt ſcirent ab omnibus his veteranorum filiis,qui vel curię addicti ſunt,vel ciuilibus muneribus, aliíſque neceſsitatibus obſecundant, penitus abſtinendum: vel ſi

vel ſi qui forte retracti eſſent, eos ita protinus officiis anterioribus redderent, nec pro his vicarios expeterent iuniores. Dat. XVII. Kal. Iuñ. Pataüione, Modeſto & Arintheo CONSS.

LXXVIIII. Idem AAA. Modeſto P.P.

Quicumque per Oſdroënam primipilarium maiore lætatur numero filiorum, vnum loco ſuo veluti hereditario iure ſubſtituat, alterum pro amore patriæ Aedeſenæ curiæ tradat obſequiis, ceteris quam voluerit militiam prouiſurus. Sin autem duos tantùm procreauerit, cohorti ſatisfacere cogatur & curiæ. Quòd ſi vnum procreauerit, eundem ordini patriç reſtituat, nullo contra hanc formam beneficio valituro. Damus ſanè licentiam tam patribus eorum, quàm ipſis, qui huius legis auctoritate ciuitatum obſequio adgregantur, vt ſi quos curiales patrocinio principalium inuenerint excuſari, in medium proferant, vt & ipſi ſimilibus officiis deputati pareant impetratis. Dat. III. Non. Decemb. Antiochiæ, poſt conſ. Gratiani A. III. & Equiti V.C.

LXXX. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod.
AAA. Iuliano P.F. Aegypti.

Omnis ordo curialis à torme̅tis his, quæ reis debita ſunt, & ab ictibus plumbatarum habeantur immunes, ſcituro iudice, quòd ſi vel ipſe, vel eius officium contra vetitum legis aliquid vſurpare temptauerit, grauiſſimo ſe ſupplicio eſſe ſubdendum. Grauitas igitur tua ſanctionis maieſtate perſpecta, non ſolùm à corporalibus curialium iniuriis temperabit, verum etiam tota obſeruatione prouidebit, vt ſi aliquid temerarium ab officio aliquo fuerit perpetratum, ſeuerioris pœnæ diſcrimine vindicetur. Dat. XVI. Kal. April. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

LXXXI. Idem AAA. ad Neotherium P.P.

Fabricenſes ordinibus reſtituantur, qui originem curialem & propriæ munera declinauerint ciuitatis. Reliqui ne leui quidem inquietudine pulſentur. Dat. XVI. Kal. April. Theſſal. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

LXXXII. Idem AAA. Neotherio P.F.

Omnes ad curiam præcipimus reuocari, qui ad munera ſubeunda originalibus vinculis occupati officia co̅antur exhibere maiora, ſiue ſe ſplendidiſſimo ſenatui tradiderunt, ſiue per officia militâtes obſequia patriæ denegarunt, ſi tamen allegationum meritis deſeruntur. Dat. XVI. Kal. April. Theſſalonicæ, Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

LXXXIII. Idem AAA.

Si quis militaris proſapiæ ſe officio cohortis adgregarit, & ſi infractis viribus grandæuam præferat ſenectutem, aut debilitatis obtentu bellico inconueniens operi iudicetur, de ignauiæ latebris, vel ſera indagatione retractus curiaru̅ functionibus mancipetur. Scribta Petro conſulari Fœnicis Damaſco, Prid. Id. Maij. Conſtp. Gratiano & Theod. I. AA. CONSS.

LXXXIIII. Idem AAA. ad Camenium Vic. Afric.

In nominationibus à ſingulis, quibus ordinibus celebrandis dudum expreſſç quantitatis modum eatenus volumus cuſtodiri, vt eorum in duabus, quæ concilio adeſſe debent, partibus numerus derogetur, quos aut obiectus debilitatis alienat, aut ſenectus pigra remoratur, aut clericatus obſequia vindicarunt, aut

crimen deſertionis abſentat, vt ex reliquo numero duobus tertiis ſupputandis. PP. Karthag. xv. Kal. Mart. Syagrio & Eucherio CONSS.

LXXXV. Idem AAA. Eutropio P.P.

Omnes iudices prouinciarúmque rectores à conſuetudine temerariæ vſurpationis abſtineant, ſciántque neminem omnino principalium ac decurionum ſub qualibet culpæ aut erroris offenſa plumbatarum cruciatibus eſſe ſubdendum. Quod ſi quis fortè iudicum in hanc pertinaciam inliciti furoris eruperit, quod audeat principalem ac decurionem & ſuæ (ſi ſic dici oportet) curiæ ſenatorem plumbatarum ictibus ſubdere, viginti librarum auri inlatione multatus, & perpetua infamia inuſtus, vt nec ſpeciali quidem reſcribto notam vel eruere mereatur, & officium quinquaginta librarum auri multam fiſco noſtro cogetur inferre: quoniam, vt pertinaciæ iudicis reſiſtat, liberam eidem contradicendi permittimus facultatem. Dat. XII. Kal. Aug. Heraclea, Eucherio & Syagrio CONSS.

LXXXVI. Idem AAA. Eutropio P.P.

Qui laborem curialis officij declinantes, per inlicitæ ambitionis compendia prouecti non merito probantur eſſe, ſed pretio: nulla debent ratione defendi, ſed functionibus debitis redhiberi. Super eorum autem filiis reuocandis, nullius dubietatis extet ambiguum. Dat. XII. Kal. Aug. Heracleæ Eucherio & Syagrio CONSS.

LXXXVII. Idem AAA. ad Florum P.P.

Vniuerſos qui ſe tam cauſarum actionibus, quàm etiam ſacramentis militaribus ceſſantes, ac ſtipendiis mancipariũt, ad obſequium ſublimitas tua iubeat redire curiale. Eos vero quos emptæ defenſionem præferre conpererit dignitatis, cunctas, quas crediderant ſubtrahendas, complere præcipiat functiones. Dat. III. Kal. Aug. Heracleæ, Eucherio & Syagrio CONSS.

LXXXVIII. Idem AAA. ad Syagrium P.P. poſt alia.

Curiales, niſi per quinquennium armata militia, vel per triginta annos dignitas palatina defendat, certum eſt origini eſſe reddendos: ita vt ſeruata quinquennij de preterito condicione, & in poſterum iſtiuſmodi perſonis à conſortio militiæ celſioris excluſis, omnes, qui intra præſcribtum tempus inter palatinos habentur, ſeu inter protectores, aut domeſticos, reſtituantur ſuę fortunę. PP. V. Id. April. Karthag. poſt conſ. Syagri & Eucheri. V V. C C.

LXXXIX. Idem AAA. ad Syagrium P.P.

Omnes omnino, quos paterna obſequia municipes fecerunt, reſultandi curiæ nexibus (quælibet auorum, atque maiorum ſtemmata referant) licentiam pænitus amittant: non minore rectoribus (ſi hoc conceſſerint) periculi denunciatione conſtrictis. Veteranorum quoque filios armis inpares, ſéque otio, vel debilitate membrorum, vel mentis torpore, dotiãtes, vindicet curiarum neceſſitas. Dat. III. Non. Iul. Viminacio poſt conſ. Syagri & Eucheri VV. C C.

XC. Idem AAA. Proculo Com. Or.

Vniuerſos, qui ex conſulatu diui Pij Conſtanti decimi & Iuliani tertij (hoc enim tempus eſt quod Diuorum parentium noſtrorum Valentiniani, & Valentis decreta ſignarunt) ex genere curiali ad ſenatoriam dignitatem adſpiraſſe cõſtiterit vel reſtituendis omnibus functionibus, quas debebunt curabis addicere,

vel

vel ſi cunctis functionibus obſecuti ſunt, in ſubſtituendis quam maximè idoneis obnoxios facere non deſiſtas. Dat. VIII. Id. Mart. Conſtantinop. Antonio & Syagrio CONSS.

XCI. Idem AAA. Dario conſ.

Si qui curiales curia derelicta, neque debitas patriæ reddiderint functiones, nec, cùm ipſi diſcederent, idoneos ſubrogarunt, ita eos conſtringi oportet, vt & agenda perſoluant, & in locum ſuum idoneos pro publica vtilitate conſtituant. Dat. VIII. Id. Aug. Conſtantinop. Antonio & Syagrio CONSS.

XCII. Idem AAA. Floro P.P.

Si quis procurationem facultatum ſuarum curiali crediderit eſſe mandandam, totius dignitatis exceptione depulſa, patrimonium eius, quod crediderat curiali, proſcriptio fiſcalis inuadat. Ille verò, qui immemor libertatis, & generis, infamiſſimam ſuſcipiés vilitatem, exiſtimationem ſuam ſeruili obſecundatione damnauerit, deportationis incommodo ſubiugetur. Dat. X. Kal. Nouemb. Conſtantinop. Antonio & Syagrio CONSS.

XCIII. Idem AAA. Clearcho P.P.

Cuncti, qui ex decurionibus ſenatorum ſe ſplendori, & collegio miſcuerunt, eorúmque omnes ſuboles, vel quæ priùs edita eſt, vel quæ poſtmodum docetur eſſe ſuſcepta, remittatur ad curiam. Dat. VII. Kalend. Decemb. Antonio & Syagrio CONSS.

XCIIII. Idem AAA. Conſtantiano Vic. Diœce. Pontic.

Vniuerſos, quos furtiuam militiam, & fraudes varias dignitatum obſequia ciuitatum grauitas tua conpererit refugiſſe, ac per ambitum honoris indebiti, neceſſarium patriæ miniſterium denegaſſe, ad collegium ordinum, & conſortium functionum amota reuocare dilatione contendat: neque eos ſub excuſatione alicuius officij, vel honoris permittat euagari; qui tunc demum libero poterunt honore gaudere, ſi vniuerſis muneribus nominationibúsque completis, abſolutam poſſidere cœperint dignitatem. Dat. Prid. Kal. Feb. Conſtantinop. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XCV. Idem AAA. ad Euſignium proc. Afric.

Viri ordinibus nati ad militiæ non debent ſacramenta confugere. Poſt quindecim verò ſtipendia, vinculo prioris ordinis liberetur; qui ſe tribus luſtris adſiduè militaſſe, & neque bellicis neceſſitatibus, neque muneribus militaribus oſtenderit defuiſſe. Dat. III. Kal. Mart. Med. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XCVI. Idem AAA. Floro P.P.

Conceſſum curialibus prouinciæ Myſiæ, vt ſi quos è plebe idoneos habent, ad decurionatus munia deuocent: ne perſonæ famulantium facultate locupletes, onera, pro quibus patrimonia requiruntur, obſcuritate nominis vilioris euadant. In quorum deſiderio etiam iſtud adiectum eſt, vt originales, qui ad diuerſa prouinciarum officia confugerunt, ex diui Iuliani tempore, ad curiales functiones, ſublata omni ambiguitate retrahantur. Dat. III. Non. Mar. Conſtp. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XCVII. Idem AAA. Cynegio Com. S.L.

Scias, excepta diœceſi Aegyptiaca, vbiquè ſeruandum eſſe, ne vſquam penitus in ſuſceptionem, vel minimi vectigalis decurio conductor accedat, ſed

eorum profeſſionibus, & perſonis omnis hæc diuerſarum locationum ſumma credatur, qui ad exhibendam publicis rationibus fidem, periculo & fortunæ coguntur, & vitæ. Dat. VIII. Id. Mar. Conſtp. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XCVIII. Idem AAA. Poſtumiano P.P.

In muneribus peragendis, ſi qua ſoluta antè non fuerant, vel in ſubſtituendis idoneis, ne quid patriæ periſſe videatur, vel in filiis retinendis priorum præceptorum decreta ſublimitas tua cuſtodiat. Eos quoque qui aduocationis obtentu curialia onera declinant, onera vniuerſa compellat; quæ, etſi neceſſitas non exigit, tamen patria non remittit ipſos. Quinetiam filios magiſtrorum, qui ex curiali ſtirpe deſcendunt, ſimili modo obnoxios eſſe decernat. Dat. VIII. Id. April. Conſtp. Merob. II. & Saturnino CONSS.

XCIX. Idem AAA. ad Hypatium P.P. poſt alia.

Iuſſio, qua ſibi Iudææ legis homines blandiuntur, per quam eis curialium munerum datur immunitas, reſcindatur: cum ne clericis quidem liberum ſit prius ſe diuinis miniſteriis mancipare, quàm patriæ debita vniuerſa perſoluant. Quiſquis igitur verè deo dicatus eſt, alium, inſtructus facultatibus ſuis, ad munera pro ſe complenda conſtituat. Dat. XIIII. Kal. Maij. Med. Merobaude. II. & Saturnino CONSS.

C. Idem AAA. ad Hypatium P.P.

Omnes, qui ex origine curialium ſe diuerſis gradibus inſeruere militiæ, reddi propriis ordinibus oportebit: exceptis his, quibus legis vetuſtæ (quæ certum numerum ſtipendiorum, vel palatinæ militiæ viris ſtatuit) opitulatur auctoritas. Dat. XIIII. Kal. Maij. Med. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

CI. Idem AAA. ad Baſilium Com. S.L.

Exemplo ſenatorij ordinis, patris originem municeps vnuſquiſque ſequatur: nec valeant ſpecialiter delata reſcripta, ſi quis ſe matris origine defendens, à maiore curia ad minorem transferri fortaſſe promeruerit, neque vlla pro more prouinciæ referri ſinatur exceptio. Dat. XVI. Kal. Iul. Rom. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

CII. Idem AAA. Poſtumiano P.P.

Quotienſcunque ſe ex reſcriptis noſtris aliquid impetraſſe contendent, hij, quos obnoxios curiæ, vel origo fecerit, vel latum inter partes iudicium deſignarit, nullam prorſus ſpem curiæ declinandi ex colore facto iuſſionis accipiant. Dat. XIII. Kal. Aug. Conſtp. Merob. II. & Saturnino CONSS.

CIII. Idem AAA. ad Proculum Com. Or.

Voluntate propria vnuſquiſque ſyriarchiæ munus ſuſcipere debet, non neceſſitate impoſita. Dat. XI. Kal. Aug. Salamatię. Merob. II. & Saturnino CONSS.

CIIII. Idem AAA. Poſtumiano P.P.

Curiales, qui eccleſiis malunt ſeruire, quàm curiis, ſi volunt eſſe quod ſimulant, contemnant illa, quæ ſubtrahunt. Nec enim eos aliter, niſi contemptis patrimoniis liberamus. Quippe animos diuina obſeruatione deuinctos non decet patrimoniorum deſideriis occupari. Dat. VII. Id. Nou. Conſtp. Merob. II. & Saturnino CONSS.

CV. Idem AAA. Cynegio P.P.

Ob penuriam Aedeſenorum municipum, diui parentes noſtri ſtatuerunt, vt

E I officij

officij præſides Oſdroenæ prouinciæ principum liberi, ſi ſinguli eſſent memoratæ ciuitatis, curialibus iungerentur. ſin verò bini, diuiſa fecunditate ſinguli militiæ, ſinguli verò curiæ necterentur. Quod cum ita ſit, iubemus & præſenti lege, & ſuperiore ſeruata, vt omnes omnino, qui ordine militiæ ad principatum venturi ſunt, vel veniſſe monſtrantur, (etiã ſi aliqua calliditatis arte ſe à principatus munere putauerint ſubtrahẽdos) memoratæ curię ſuos liberos tradant, diuidãtque cum Aedeſena ciuitate ſubolem rei publicæ profuturã. Hij quoque, qui iam contra legem, ante principatum patrum, quibuſlibet ſacramentis innexi ſunt, retracti memoratæ curiæ congregentur. Dat. Pridie Noñ. Maij, Conſtp. Richomere & Clearcho CONSS.

CVI. Idem A A A. Cynegio P.P.

Curiales, quicunq; perſuncti prouincialibus dignitatibus fuerint, ad perſoluenda ea, quæ debent patriæ, detinentur. Dat. VIII. Id. Iul. Heracleæ, Richomere & Clearcho CONSS.

CVII. Idem A A A. Cynegio P.P.

Quicunq; heres curiali, vel legitimus, vel electus teſtamẽto gradúve ſucceſſerit, quiq; fidei cõmiſſarius, aut legatarius eiuſdẽ arbitrio morientis extiterit, vel ſi quẽ liberalitas locupletauerit forte viuẽtis, quos à curię nexu códicio ſolet dirimere, ſciãt pecuniariis deſcribtionibus, pro ea tantũ parte patrimonij, in quã quiſque ſucceſſit, ad denariſmum, ſiue vncias ſeſe auctoris ſui nomine retinendum. Dat. Prid. Kal. Septemb. Veronæ, Richomere & Clearcho CONSS.

CVIII. Idem A A A. ad Cynegium P.P.

Ne quis officialium curiæ, pœnę ſpecie, atque æſtimatione edatur, niſi ſi quis forte curiam diffugiens ob hoc cœperit militare, ne ingenitis fungatur officiis. Omnes itaque omnino iudices tuæ cenſuræ ſubditos admonebis, ne quis æſtimet curiæ, loco ſupplicij, quemquam deputandum. Cum vtique vnumquemque criminoſum non dignitas debeat, ſed pœna comitari. Dat. VI. Id. Nou. Conſtp. Richomere & Clearcho CONSS.

CVIIII. Idem A A A. Cynegio P.P.

Nec cogi ad agonotheſiam volumus inuitos, & ad eum ſtatũ cuncta referenda ſunt, in quo inueniuntur. Atque ideo curiales, qui vniuerſa perſoluerint, nihilque iam, vel ex honoribus reliquum habeant, quod debere videantur, dumtaxat huius, ac ſimilium pro qualitate generis functionum, poſtquam patriæ cuncta reddiderint, quæ publica poſcit vtilitas. Et ſi præſentare forſitan nolunt, tamen propter perſonarum condicionem præſtare cogendi ſunt: & conceſſa ſibi generaliter, atque in perpetuum ex comitibus dignitate lætentur. Oſculum quoque his in prouincia iudicantum, & conſeſſus indultus ſit. Dat. VI. Kal. Maij. Arc. A. I. & Bautone CONSS.

CX. Idem A A A. ad Neotherium P.P.

Vniuerſos municipes ſibimet debitos ordo apud propriũ repetat cognitorem. Siquidem nullum magis vniuſcuiuſque forum competens poterit appellari, quàm patriæ. Si quis tamen prouinciam rexerit curialis, aditum ſibi interclu ſum ſenatoriæ dignitatis intellegat: niſi patriæ quidquid debet antè diſſoluerit. Et ne conludio forte municipum, quæ ſunt iuſſa fruſtrentur: ſciant ſingu-

larum ordines ciuitatum triginta libris auri ſe eſſe multandos, niſi ad repoſcendos proprios, ſedulis inſtiterint querellis. Dat. v. Kal. Iuñ. Med. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

CXI. Idem AAA. Cynegio P.P.

Nemo prorſus curialium ſubſtituto filio, vel quolibet alio, deferendorum munerum patriæ habeat facultatem. Sed vnuſquiſque qui relicto in aliqua ciuitate, vel filio, vel vicario, ordini ſe inplicat ſenatorio, tam ſuis, quàm ſubrogati muneribus obligatos, ſub ſpecie munerum publicorum enormia vtrubique cogatur patrimonij ſubire diſpendia. Dat. Prid. Kal. Maij. Conſtp. Honor. N.P. & Euodio CONSS.

CXII. Idem AAA. Florentio P.P. Auguſtali.

In conſequenda archieroſyna ille ſit potior, qui patriæ plura præſtiterit: nec tamen à templorum cultu, obſeruatione Chriſtianitatis abſceſſerit. Quippe indecorum eſt, immo (vt verius dicamus) inlicitum, ad eorum curam templa, & templorum ſollemnia pertinere, quorum conſcientiam veræ ratio diuinæ religionis imbuerit, & quos ipſos decebat tale munus (etiam ſi non prohiberetur) effugere. Emiſſa XVI. Kal. Iul. Conſtp. Honor. N.P. & Euodio CONSS.

CXIII. Idem AAA. vniuerſis Com. & Magiſtris equitum & peditum.

Admonitis VV. C C. ducibus, tribunis, præpoſitis, cunctos transfugas ſtatuat inluſtris magnificentia veſtra ad originem priſtinam reuocari, ſeu qui diuerſis officiis dedicati, ſeu qui ſacramentis militaribus mãcipati ſunt. Nemo ſe annoſitate tueatur. Nemo (ſi tamen eius patet, aut auus decuriones fuerunt) factum ſuum incongrua vſurpatione defendat. ordine quoq; meminerint ſe condemnationi obnoxios, & periculo quibuſcunque in locis reppertos, non etiam renitentes, ac repugnantes huius ſtatuti auctoritate reddiderint. Dat. III. Noñ. Sept. Valentiæ, Honor. N.P. & Euodio CONSS.

CXIIII. Idem AAA. ad Euſignium P.P.

Curiales, qui ſeſe priuilegio domus noſtræ defendi poſſe crediderint, ad curiam retrahantur, & vt propriis functionibus mancipentur, & publica damna ſarciant. Tamen ſi quis ex his domui diuinæ detectus fuerit quippiam debere, exſoluat. Dat. VIII. Kal. Iañ. Honor. N.P. & Euodio CONSS.

CXV. Idem AAA. Cynegio P.P.

Clerici ad curiam pertinentes ſciant ex patrimonio ſuo, ſi ipſi immunes cupiunt permanere, alios idoneos eſſe faciendos, qui recedentum præſentiam perſonámque reſtituant in publicis muneribus ſubeundis. Dat. Prid. Kal. Iañ. Conſtp. Honorio N.P. & Euodio CONSS.

CXVI. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Cynegio P.P.

Omnes, qui ex origine decurionum, ad perorandas cauſas laudum, atque induſtriæ amore ducuntur, reddant patriæ, cui nati ſunt, debitas functiones. Nec eſſe ſuperflui nominis prærogatiua defendant. Quandoquidem facilius parere muniis poſſint, ſi neceſſitatem publicam eo tempore, quo ſtudent cauſis, induſtriæ fauore tolerauerint. Dat. VI. Kal. Apr. Conſtantinop. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS.

CXVII. Idem AAA. Cynegio P.P.

Quilibet principalium, vel ducurionum, vel decoctor pecuniæ publicæ, vel fraud

fraudulentus in adſcribtionibus inlicitis, vel inmoderatus in exactione fuerit inuentus, iuxta priſtinam conſuetudinem non ſolùm à vobis (quibus, propter loci dignitatem, rerū ſumma commiſſa eſt) verùm à iudicibus ordinariis, plumbatarum ictibus ſubiciatur. Dat. die Kal. April. Conſtantinop. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS.

CXVIII. Idem AAA. Cynegio P.P.

Decurio fortunam, quam naſcendo meruit, ſuffragiis, atque ambitione non mutet. Et ſi vacare per ſenectutem potuerit propter ordinationē, quæ per plurimos citò definiri ſolet, curiam non relinquat. Illud verò iterata lege præcipimus, ne in locum proprium homo curialis filium ſuum ſubſtituat, & ipſe otioſus defendatur ſenatorij nominis dignitate. Si quis verò ad indebitū honorem poſthac adſpirare auſus fuerit, auctoritate ordinarij iudicis remotus, patriæ redd atur, & ciuibus. Dat. Prid. Noñ. Iul. Conſtantinop. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS.

CXVIIII. Idem AAA. Tatiano P.P.

Claudiopolis, Pruſiadis, ac Tottai, & Voridis oppidorum, ſiue manſionum per Bithyniam, curiales publicis inludere functionibus per ſuā fugam cognouimus: iubemusq́; vt edictis primitus euocati, vtilitatibus ſe patriæ & ei cui nati ſunt reſtituant ciuitati. Quòd ſi etiam poſt publicam admonitionem fugæ, & indeuotionis vita præfertur, tunc ex idoneis quibusque corporibus, ac potiſſimum ex his, qui in ſublimitatis tuæ officio probatam militiam peregerunt, in locum fugacium ſubrogentur: ita vt quorum ſubeunt neceſſitates, & patrimonia conſequantur: illis, qui ſponte patriam reliquerunt, id neceſſitatis habituris, vt perpetuò careant, cui nihil commodi contulerunt. Dat. XI. Kal. Iul. Scupis, Theod. A. II. & Cynegio CONSS.

CXX. Idem AAA. Tatiano P.P.

Vniuerſos, qui ad indebitam militiam ſimiliter adſpirarunt, datis litteris ad inluſtrem virum magiſtrum officiorum, comitem ſacrarum ac priuatarum, ſolutos militia ordinibus propriis, atque officiis iuſſimus ſubrogari. Dat. XVI. Kal. Iañ. Med. Timaſio & Promoto CONSS.

CXXI. Idem AAA. Tatiano P.P.

Qui ante ſecundum conſulatum manſuetudinis meæ ex ordine curialis, vel presbyteri faſtigium, vel miniſterium diaconi, vel exorciſtæ ſuſcepit officium, omne eius patrimonium immune à curialibus nexibus habeatur ac liberum. Is verò, qui ſe ad religioſa diuini cultus obſequia, quocunque ſub nomine; poſt memorati conſulatus tempora præſcribta contulerit, omni ſciat cedēdum eſſe patrimonio. Dat. XV. Kal. Iul. Med. Valentiniano A. III. & Neotherio CONSS.

CXXII. Idem AAA. Tatiano P.P.

Hij, quibus detulimus ſplendidos magiſtratus, quoſq́ue etiam ornauimus inſignibus dignitatum, ſi non habent curiam, cui, aut neceſſitudinis fœdere, aut nexu ſanguinis teneantur, in ſplendidiſsimum ordinem ſenatorium, & illam nobiliſsimam curiam cooptētur. His vero ratio diuerſa ſit, qui ſtatim vt nati ſunt, curiales eſſe cœperint. Hij namque prærogatiua quidem conceſſæ dignitatis vtantur: atque eos præſtiti honoris ſplendor exornet, ſed maneant in ſinu patriæ, & veluti dicati inſulis, myſterium perenne cuſtodiant: ſit illis piaculum

piaculum inde diſcedere. De filiis vero eorum, vti natiuis curiis debeant permanere, adſatim cautum eſt: cum adempta ſit patribus licentia diſcedendi. Dat. IIII. Noñ. Septemb. Veronæ, Valentiniano A. III. & Neotherio CONSS.

CXXIII. Idem AAA. ad Tatianum P.P.

Dudum ſuper his, qui relicta curia, vel ſenatoriam dignitatem adepti ſunt, vel Chriſtianitatis obtentu curialium ſe conſortio ſepararunt, euidens ſanctionum noſtrarum proceſſit auctoritas, vt ſi eorum perſonas, vel honor, vel religio defenderet, quod ex curiali ſubſtantia, vel ipſi retinerent, vel in alios tranſtuliſſent, obnoxium publicis deſcribtionibus haberetur. Euidens etiam præcepto noſtro tempus expreſſum eſt, ex quo conſulatu, ſi qui de curialibus ad eccleſiam confugiſſent, omni ſcirent patrimonio curiæ eſſe cedendum: quidquid ex ſubſtantia curialium ad vnumquenque diuerſa largiendi occaſione peruenerit, denariſmo, vel vnciis habeatur obnoxium, in ea parte, in qua auctoris ſui nomine fuerat retentatum. Eos verò, qui honores aliquos conſecuti, naturale nomen dignitate mutarunt, hos etiam poſt honorem muneribus obligamus, quibus debitores patriæ mōſtrabuntur. Super filiis autem eorum euidens ſanctionis definitum eſt, quæ cum patres patria non concedat excedere, non poteſt filios curiæ muneribus liberare. Si qui autem diuino cultu occupati, & ſacroſanctis myſteriis ſeruientes, legitima filiorum ſucceſſione nituntur, ſi nullum filij eorum adhuc in eccleſia locum tenentes, vel his, quæ per leges comprehenſa ſunt, non defendantur, officiis hos, cum patrum facultatibus curiæ inſeruire decernimus. Vacuas verò & inanes ſine naturali ſucceſſione fortunas (vt euidenter expreſſimus) ſibi curia vindicabit: habitura ſolaciū facultatum, cui deſit in functionibus numerus perſonarum. Dat. V. Kal. Aug. Conſtantinop. Tatiano & Symmacho CONSS.

CXXIIII. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Filoxeno Vic. Thraciar.

Si quis filiam decurionis, vel principalis ſuo iunctam conſortio, nullis exſtantibus liberis, fatali ſorte perdiderit, atque eius vltimo hereditatem fuerit adeptus arbitrio, ſi ab omnibus alienus officiis eſt, & nullis (quibus merito excuſari poſſit) priuilegiis adiuuatur, eius mox citatis curiæ mancipetur in qua antea vxore viuente ſine rerum dominio & proprietate liber curiæ obnoxias facultates heres cœperit vxoris poſſidere. Dat. III. Noñ. April. Conſtp. Arcad. A. II. & Rufino CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis filiam Curialis accipiat vxorem, & hæc ipſa in coniugio eius mortua fuerit, & omnia ad maritum, quæcunque ſupradicta videbatur poſſidere, teſtamenti voluntate peruenerint, omnibus curiæ neceſſitatibus maritus ille qui heres eſt teneatur obnoxius.*

CXXV. Idem AAA. Victorio Proc. Aſiæ.

Submoto priuilegio militari, quo ſibi auctuatij blandiūtur, eum, qui euidenter oſtenditur curiali patre genitus, mox neceſſariis, atque origini ſuæ debitis functionibus mancipari præcipimus. Dat. VIII. Kal. Maij. Conſtantinop. Arcad. A. II. & Rufino CONSS.

CXXVI. Idem AAA. ad Potamium PF. Auguſtalem.

Principales deuoti, & nihil debentes habeant priuilegium, vt nihil corpora-lium

lium moleſtiarum patiantur:ſcitura experientia tua, niſi præceptionis noſtræ forma ſeruetur,& officium, & ipſam ſedis ruę iudiciariam poteſtatem propoſitæ multæ eſſe ſubdendam. Dat.x. Kalend.Iul. Conſtantinop.Arcad.A.II.& Rufino CONSS.

CXXVII. Idem AAA.Tatiano P.P.

Quicunque decurſis perfunctis officiis,primum obtinuerit in ſua curia, ſequentibus ceteris locum,comitiuæ tertij ordinis habeat dignitatem, vt ab omnibus eum iniuriis dignitas conceſſa defendat:ita tamen, vt hoc honore donatus à nexu propriæ originis non recedat. Dat.Prid.Kal.Iul.Conſtp.Arcad.A.II.& Rufino CONSS.

CXXVIII. Idem AAA. Abundantio Com.& Magiſtro vtriuſque mil.

Militaribus viris nihil ſit commune cum curiis.Nihil ſibi licitum ſciat,quod ſuæ non ſubiectum eſt poteſtati.Nullum iniuria,nullum verbera,nullum graui pulſatione tribunus,dux ille,an comes ſit,curialem principalem contingat. Si quis poſthac temerario & inconſiderato auſu vllum ex principalibus viris vſurpata adtrectauerit iniuria,ſciat ſe decem auri libris eſſe multandum. Dat. Prid.Kal.Aug.Conſtantinop.Arcad.A.I.& Rufino CONSS.

CXXVIIII. Idem AAA.Rufino P.P. poſt alia.

Quicunque eſt è curia ſenator effectus,quicunque militiam cùm eſſet curialis adgreſſus eſt,reſtituatur:obſtringendus ei,quã declinauerat,functioni. Quin etiam iubemus eos ad munera relicta,& ad cognoſcenda conſtringi, quos adminiſtrationum honor diuerſa ſuffragiorũ ambitione prouexit,vt eo quidem, quem adepti ſunt,honore non careant,ſed ab ea, quam reliquerant functione non abſint:prouidendo, ne quiſpiam curiæ natus ad conſortium ſenatoriæ dignitatis adſpiret:Cum ita ſibi videat,& præterita,& præſenti iuſſione præſcribtum,vt ei,vel affectata, vel emendicata huius ordinis gratia prodeſſe non poſſit. Dat.x.Kal.Decembr.Conſtantinop.Arcad.A.II.& Rufino CONSS.

CXXX. Idem AAA.Aureliano P.V.

Si quis municipum ad ſenatorium tranſire ordinem omnibus muniis perfunctus optauerit,bona ſua,quibus ſubſtitui idoneus poſſit, ſciet curiæ ſemper eſſe obnoxia. Dat.III.Kal.Mart.Conſtantinop.Theod.A.III.& Abundantio CONSS.

CXXXI. Idem AAA.Aureliano P.P.

In calefaciendis apud Antiochiam thermis, veterem præſtationis conſuetudinem ſeruari placet. Conſtat enim meritò ſubmouendum quidquid à Tatiano probatur adiectum. Dat.III.Kalend.Marr.Conſtantinop.Theod.A.III.& Abundantio CONSS.

CXXXII. Idem AAA.Aureliano P.P.

Si quis curialis tres mares filios ſuſceperit, vnum dare ſenatui non vetetur. Dat.III.Id.Mart.Conſtp.Theod.A.III.& Abundantio CONSS.

CXXXIII. Idem AAA. Siluano duci & Corr. Limitis Tripolitani.

Quicunque ex numero plebeiorum præſentibus ſingulorum ordinibus ciuitatum agro,vel pecunia idonei comprobantur, muniis curialibus adgregentur. Qui verò nullam rei familiaris ſubſtantiã habent, militare in apparitorum numero non vetetur. Dat.VI.Kal.April. Conſtp.Theod.A.III.& Abund. CONSS.

CXXXIIII.

CXXXIIII. Idem AAA. Rufino P.P.

Omnes, qui curiali obſtricti ſanguine, diuerſis ſe officiorum priuilegiis, & actuũ præiudiciis adgregarunt, reddendos muniis eſſe non ambigas. Eos etiam, qui adepti honores eſſe dicuntur, debitis ſtatuas functionibus ſubrogandos, manente priuilegio dignitatis. Ac ne ab his ſententia promenda ſe temperet, quos præſidalis officij defendit obſcuritas, quóſue nullum munus allegat nauiculariæ functionis, vſque eo ſuper hac re iudicantis eſt ſententia porrigenda, vt quoniam curialium fundos, diuerſis titulis huiſcemodi homines tenere cœperunt, intellegant ſeſe, quos nulla militiæ priuilegia, nulla honorum ſuffragia, non ætatis defenſabit infirmitas, in eorum locum ſuſcipiẽdis functionibus ſubrogandos, quorum, vel habendo, vel habitando ſibi patrimonia præſumpſerunt. Dat. Prid. Id. April. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

CXXXV. Idem AAA. Rufino P.P.

Nullus vacationem temporariam curialis accipiat: niſi id fortè veris ac probatis cauſis adnotatio noſtra conceſſerit. Dat. Prid. Non. Iun. Conſtp. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

CXXXVI. Idem AAA. Rufino P.P.

Nec debitis curiæ licitum poteſt eſſe negare, aut vitare quod declinare non poſſunt, nec curiis eſſe liberum debet eos expetere, quos iuſtis adſertos priuilegiis non poterunt obtinere. Dat. VIII. Kal. Iul. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

CXXXVII. Idem AAA. Rufino P.P.

Omnes qui municipibus genere aut actu tenentur obnoxij, à militia, vel à quibuſlibet retrahi mandamus officiis, nec reſcribta, aut adnotationes ad munerum fugam prodeſſe permittimus. Incolas etiam & vacantes (qui tamen idonei ſunt) iubemus adſtringi. Nullus ſanè ſolis materni ſanguini vinculis inligetur: quia mulierum infirmitas nunquam huiuſmodi functionibus reddit obnoxios, à quibus ipſa habeatur immunis. Dat. V. Id. Aug. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

CXXXVIII. Idem AAA. Aureliano P.P.

Curiales, qui gradu meritorum vſque ad honorariam peruenerint dignitatem, nulla equorum præſtatio maneat: ne gleba ſenatoria ab his poſcatur, quos non ita fecit obligatos. Dat. VI. Id. Decemb. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

CXXXVIIII. Idem AAA. Rufino P.P.

Omnes ilico, qui curiis debiti militarint, patriis muneribus reſtitui oportet. In qua re ſublimis auctoritas tua prouidebit, vt de ſingulorum nominibus ad ſedem veſtram ſingulæ quæque referant ciuitates, ne quis diſſimulatione ſuggerentium deliteſcat, vt cuncti ſine fruſtratione aliqua reſtituti curiarum munus cum omni poſteritate deſeruiant. Quod ita fixum volumus intemeratúmque ſeruari, vt aduerſum hoc poteſtas nulla denique adnotatio audiatur. Quòd ſi quis ex illis in officia externa tranſierit, omnis eius ſubſtantia iure curiæ, & poſſeſsione teneatur. Dat. III. Kal. Iun. Conſtantinop. Arcad. III. & Honor. II. AA. CONSS.

CXL. Impp. Arcad. & Honor. AA. Theodoro P.P.

Ad ſubeunda patriæ munera digniſſimi, & meritis, & facultatibus eligantur: ne tales fortè nominentur, qui functiones publicas implere non poſſint. Dat. XIII. Kal. Feb. Olybrio & Probino CONSS.

CXLI. Idem AA. Ennoio Proconſ. Afric.

Inconcuſſa volumus permanere, quæ de incolatus iure antiquitus ſunt conſtituta. Dat. XVII. Kal. Iuñ. Med. Olybrio & Probino CONSS.

CXLII. Idem AA. Ennoio Proconſ. Afric.

Nominationum forma vacillare non debet, ſi omnes, qui albo curiæ continentur, adeſſe non poſſunt, ne paucorum abſentia ſiue neceſſaria, ſiue fortuita debilitet, quod à maiore parte ordinis ſalubriter fuerit cõſtitutum. Cùm duæ partes ordinis in vrbe poſitæ totius curiæ inſtar exhibeant, &c. Dat. XVII. Kal. Iuñ. Med. Olybrio & Probino CONSS.

CXLIII. Idem AA. Ennoio Proconſ. Afric.

Fraudem ciuium non ferendam, in diſpendium ire ciuitatum animaduertimus, cùm municeps, aut peregrinando, munera ciuitatum, aut militiæ ambitione, declinant. Intra quinquennium igitur, niſi ad curiam reuerterint, facultates eorum pro muneribus & oneribus curiæ addici decernimus. Dat. XVII. Kal. Iuñ. Med. Olybrio & Probino CONSS.

CXLIIII. Idem AA. Ennoio Proconſ. Afric.

Ne diu in fraudem ciuitatum municipes euagentur, vel ad militiam ſocientur: niſi intra quinquẽnium ad ciuitates proprias reuertantur, facultates eorum pro muneribus, & oneribus curiæ addicantur. Dat. XVII. Kal. Iuñ. Med. Olybrio & Probino CONSS.

CXLV. Idem AA Ennoio Proconſ. Afric.

Africani ſacerdotales Karthagini reſtitui ibíque arbitratu ſuo agere cum fauorabili editione placuit. Quod faciẽtes, diui patris noſtri beneficium renouamus. Dat. XVII. Kal. Iun. Med. Olybrio & Probino CONSS.

CXLVI. Idem AA. Dextro P.P.

Multos animaduertimus, vt debita præſtatione patriam defraudarent, ſub vmbra potentium latitare. oportet igitur ſtatui multã, vt quiſquis in præſcribti iuris formam inciderit, pro curiali quinque auri libras fiſco noſtro cogatur inferre: pro collegiato, vnam. Omnes igitur, quos tegunt, expellant, ne clementia noſtra ob contumaciam diſſimulantium in maiorem indignationem exurgant. Dat. XVII. Kal. Iul. Med. Olybrio & Probino CONSS.

CXLVII. Idem AA. Palladio P.P.

Quicumque decuriones patre, atque maioribus adprobantur, & armatam quacumque occaſione adepti docentur eſſe militiam, abſoluti ſacramento militari (vt conſtitutum eſt) ad munia ciuilia reuocantur. Si quos etiam huiuſmodi homines palatinorum officiorum conſortia retinent, exempti matriculis, ad propriam vrbem ſub proſecutione dirigantur. Ac ſi in apparitione prætoriana aliquis inuentus fuerit decurio, inmorari pari condicione ad ciuitatem originariam dirigatur. reliqua quoque miniſteria, adque officia palatina pari forma legis adſtringimus, vt quiſquis municeps deprehenſus fuerit, abſolutus militari

cingulo,reddatur muneribus ciuitatis,& cetera. Dat.v. Id.Septemb.Rau.D N. Theod. A.VII.& Palladio. CONSS.

CXLVIII. Idem A A. Theodoro P.P.

Cùm ſuper ordinando ſacerdote prouinciæ publicus eſſet ex more tractatus,idem noſtra authoritate decretū eſt,vt ad ſubeunda patriæ munera dignisſimi & meritis,& facultatibus eligantur, nec huiuſmodi nominentur, qui functiones debitas implere non poſſint. Dat. IIII. Kal. Octob. Med. Olybrio & Probino CONSS.

CXLVIIII. Idem A A. Ennoio ſuo Sal.

Curiales in exitium curiarum,ſe conantur exuere quacumque occaſione patrimonij,qualitercunque quæ ſit in nauiculariorum onere, volentes ſuam originem commutare. Qua in re quia totum inhibere non poſſumus,ratione diuidimus. Ciuitas ergo, quem genuit non amittat: patrimonium,quod ex ordine nauiculariorum aduenerit,prodat pro moderatione quem ditat:quia nec emere,nec donatum adſequi, nec damnoſam quiſque hereditatem adire conpellitur:cùm & in deliberationibus coniunctionum futurarum commodis proſpiciatur heredum.neminē igitur ſublimitas tua ad expediendas publicas neceſſitates, parenti curiæ ſe permittat auferre, détque operam,vt & ordines curiarum noſtrarum reddātur indemnes,& patrimonia nauiculariorū non pereant, ſed functionis vterque ſtatus habeatur incolumis. Dat.VII. Kal.Ian.Olybrio & Probino CONSS.

CL. Idem A A. Cæſario P.P.

Curiales,qui honorariā adepti ſunt comitiuā, formidare debent eos,quorum ſunt moderationi commiſſi,nec ſe exiſtimare ideo meruiſſe dignitatem,vt iudicum præcepta deſpiciant. Quòd ſi in eadem culpa perſeuerent,quinque librarum auri multæ obnoxius ſubiugetur, honore quoque, quem prodit,ſpoliandus. Dat.IIII.Kal.Iañ.Conſtantinop.Olybrio & Probino CONSS.

CLI. Idem A A. Petronio Vic.Hiſpaniar.

Municipalia geſta non aliter fieri volumus,quam trium curialium præſentia,excepto magiſtratu,& exceptore publico: Semperq; hic numerus in eadem actorum teſtificatione ſeruetur. Sic enim & fraudi non patebit occaſio, & veritati maior creſcit auctoritas. Dat.Non.Maij.Med.Arcad.IIII. & Honor.III. A A. CONSS.

CLII. Idem A A. Africano P.V.

Ne quis ex corpore togatorum prouinciales ſuſcipiat functiones: ſcilicet vt & ambientibus claudatur ingreſſus, & inuitis neceſſitas auferatur. PP. Conſtantinop.III.Noñ.Aug. Arcad.IIII. & Honor.III. A A. CONSS.

CLIII. Idem A A. Florentino P.V.

Nonnulli decurionum honorarias ex protectoribus, vel domeſticis, vel quaſlibet alias obtinent miſſiones: vnde licet ſuperiore pręcepto conſultum ſit, vt ſic pænes eoſdem emendicata dignitas permaneret, nec quicquam ob hoc patriæ negaretur,nunc altiùs intuentes,honoris eius ab his pęnitus amouemus vmbracula:ita vt ſi quis id meruit,ac ſi nihil impetrauerit,habeatur: neque ob hoc ſordido quolibet minimóve rueatur,vel à verberibus (ſi id modò perſonæ eius

eius qualitas patitur) iudiciariæ emendationis excuſetur. Dat.xii.Kalen.Ian. Med.Cæſario & Attico conss.

cliiii. Idem a a. Florentino p.v. poſt alia.

Si qui municipum, vel palatinam, vel armatam aliquando militiam debitis prætulerit functionibus, nullis priuilegiis, nullis poſtremò temporibus exuatur: nec ei annorū ſpatia ſtipendiorúmque merita ſupputentur: ſed teneat ſuum curia, & perpetua ſibi obnoxium vindicatione defendat, &c. Dat.xii.Kal. Ian.Med.Cæſario & Attico conss.

clv. Idem a a. Florentino p.v. poſt alia.

Quia * ex * ſpendidiſſimum ordinem ſubmoueri dignitatibus non oportet, quiſquis honorum emenſus curialia onera, vel ✠ honeſtis, ✠ vel adminiſtrationis, vel quarumcunque aliarum dignitatum inſulas inpetrauerit, ipſe quidem decoretur inſignibus, ſed liberi omníſque ſucceſſio paternæ dignitatis obiectu curialia vincula non exuant, niſi fortè quis iam ſenatore ſuſceptus conſortio curiæ nobilioris adnectitur. Inluſtrium quoque virorum liberos, ſi non otio, & torpore degeneri paternam exuêre virtutem, fas erit excuſari. In his tamen, qui ante expletas curialium munerum functiones, meruerint dignitates, ſpeciali humanitate tribuimus, vt quæ illis inponentur à patria, per ſubſtitutos præbere ſimulauerint: non vetetur, nec agentis perſona quæratur, dummodo debiti * enim * negetur officij, &c. Dat.xii.Kalend.Ian.Med.Cæſario & Attico conss.

clvi. Idem a a. Florentino p.v. poſt alia.

Omnes ordines, collegia, centuriones, ac ſi qui cuiuſque muneribus, vel officiis vbicumque ſunt corporati, ita generaliter inligentur, vt teſtimoniales impetratas ſciant ſibi nihil honoris, priuilegij excuſationíſve conferre, &c. Dat. xii.Kal.Ian.Med.Cæſario & Attico conss.

clvii. Idem a a. Theodoro p.p.

Omnes, qui quolibet curiæ iure debentur, cuiuſcumque ſuperſtitionis ſint, ad implenda munia teneantur. Dat. Id. Feb. Med. Hon. a. iiii. & Eutychiano conss.

clviii. Idem a a. Theodoro p.p.

Vacillare per Apuliam Calabriámque plurimos ordines ciuitatum comperimus, quia Iudaicæ ſuperſtitionis ſunt, & quadam ſe lege, quæ in Orientis partibus lata eſt, neceſſitate ſubeundorum munerum æſtimant defendendos. Itaque hac auctoritate decernimus, vt eadem, ſi qua eſt, lege ceſſante (quam conſtat meis partibus eſſe damnoſam) omnes, qui quolibet modo curiæ iure debentur, cuiuſcumque ſuperſtitionis ſint, ad conplenda ſuarum ciuitatum munia teneantur. Dat.Id.Septemb.Med.Honor.a.iiii.& Eutychiano conss.

clix. Idem a a. Eutychiano p.p.

Omnes omnino curiales in originalibus, ac debitis perpetuò curiis perſeuerent, & qui ex his ad prouinciarum regimen, adque adminiſtrationum qualibet fraude, adque ambitione peruenerint, ſciant ſe eo, quem meruerant, honore priuandos: & non ſolum ad curiam, velut manu mox iniecta, reuocandos, & cunctis rurſus ab exordio muneribus ſeruituros, verumetiam media patrimonij parte multandos. Dat.viii.Kal.Nou.Conſtantinop.Honor.a.iiii.& Eu-

tychiano CONSS.

CLX. Idem AA. Optatio P.V. poſt alia.

Si quis ex curia vſque ad diem Iduum Nouembrium Conſ. D N. Hon. Auguſti fratris æternitatis meæ quarti & Eutychiani V.C. adminiſtratione donatus, ſenatorio eſt ordini mancipatus, ſenator quidem eſſe non deſinat, neque ad nouellæ legis vincula pertineat, ſed de ſubſtituto, & rebus (vt antea caueramus) omnia incunctanter quæ ſunt iuſſa cuſtodiant. Dat. VIII. Kalen. Dec. Conſtp. Honor. A. IIII. & Eutychiano CONSS.

CLXI. Idem AA. Meſſalæ P.P. poſt alia.

Plectibili ſeueritate eorum fraudibus obuiandum eſt, qui genitalem curiam deſerentes, ad indebita officia fraude callidæ molitionis inrepunt. Et quamuis prouiſum fuerat congruæ emendationis occurſu, quemadmodum iſti, militiæ nomine, & honore ſuſpenſo, officiis redderentur: tamen quia hoc callido conſilio repperetunt, vt euitatis prouinciæ ſuæ finibus, tamquam his eorum tantùm interdictus fuiſſet acceſſus, peregrinos expeterent commeatus: ne diutius in perniciem curiarum latitandi ſpes & ſolacium eos inpunitatis exacuat, horum cupiditatibus obuiamus, vt ex eorum bonis, qui ſe, vel proſecutioni, vel muniis ciuitatũ, interdictæ dudum ambitione militiæ, vel qualibet fraude ſubtraxerint, curiis quas deſeruerant, conſulatur. Itaque, ſi vocati edictis intra anni metas, hij tamen, qui manifeſtis curiæ nexibus inligantur, latere potiùs quàm redire maluerint, nec ſuffecerint, qui ad vicem eorũ munera patriæ poſt emenſum annum (vt ordinis ratio poſtularit) exſoluant, ſciant interpellatis prouinciarum moderatoribus, ex facultatibus ſuis curiis (quas deſtituerunt) conſulendum. Neque enim de inmaturo præiudicio temporis poſſunt breuitate cauſari, &c. Dat. XVII. Kal. Septemb. Theod. V.C. CONS.

CLXII. Idem AA. Benigno Vic. Vrb. Rom.

Ne relictis vrbibus, plures ſeſe ad corpus centenariorum transferant, ſpectabilitas tua, quoſcunque, & vbicumque latentes curiis adq; collegiis debitis adprobarit, matura exſecutione reſtituat. Siquidem tot exiſtentibus legibus, quæ occultatores certa ferri pœnam ✶ luerunt, exſecutiones præſtare iudices conueniat, non referre. Dat. Kal. Dec. Med. Theod. CONS.

CLXIII. Idem AA. Eutychiano P.P.

Si qui ex ſecundo diui patris noſtri conſulatu curiam relinquentes, clericorum ſe conſortio manciparunt, ſi iam epiſcopi, vel presbyteri diaconos eſſe meruerunt, in ſacris quidem & ſecretioribus dei myſteriis perſeuerent, ſed aut ſubſtitutos pro ſe curię offerre cogantur, aut iuxta legem dudum latam, tradant curiæ facultates. Reſidui omnes lectores, ſubdiaconi, vel hij clerici, quibus clericorum priuilegia non debentur, debitis mox patriæ muneribus pręſententur. Dat. III. Id. Decemb. Theodoro CONS.

CLXIIII. Idem AA. Eutychiano P.P.

Si quis vmquam natus patre curiali, vel initis muneribus curię affectara militia, à ſuis conſortibus in iudicio rectoris prouinciæ lite pulſabitur, nullo fori pręſcribtionis obice, quæ quidem habeat locum, (vti) licebit. In aliis actionibus, aput eundem prouinciæ moderatorem ſuis allegationibus vtatur. Dat. V. Kal. Ian. Theodoro V.C. CONS.

CLXV.

CLXV. Idem A A. Eutychiano P.P.

Quicunque ex Iudæis obnoxij curiæ conprobantur, curiæ mancipentur. Dat. III. Kal. Ian. Theodoro V.C. CONS.

CLXVI. Idem A A. Pompeiano procõſ. Afric.

Iuxta veterem morem Mecilianus legatus adſtruxit, vt ſacerdotum filij inuiti ad ſacerdotium non cogantur. Antiquam igitur conſuetudinem laudabilitas tua præcipiat cuſtodiri, ita vt neque vllus indebitè teneatur, & tam idonei ſacerdotes deeſſe non poſſint. Dat. Prid. Kal. Iul. Med. Stilichone & Aureliano CONSS.

CLXVII. Idem A A. & Theod. A. Anthemio P.P.

Ne quis curialium per ſubſtitutionem muneribus ſe patriæ, quibus natus eſt, abſtrahat, intercludi curialibus iuſſimus licentiam ſupplicandi. Dat. III. Non. Octob. Conſtantinop. Arcad. A. VI. & Probo CONSS.

CLXVIII. Impp. Honor. & Theod. A A. Anthemio P. P.

Vniuerſarum ciuitatum ordinibus conſulentes, retrò principum ſtatuta firmamus, vt nemo nexui curiæ mancipatus ad cuiuſlibet militiæ ſacramentum audeat adſpirare, vel hoc admiſſo, mox abſtractus militia, obſequiis oppidaneis mancipetur. Dat. XV. Kal. Iun. Conſtp. Honor. VIII. & Theod. III. A A. CONSS.

CLXIX. Idem A A. Anthemio P.P.

Sexcentorum ſolidorum præbitionem, qua magiſtratuum cẽſus Antiochenæ per Syriam ciuitatis, cum frequenter nutaret, erectus eſt, gratanter admiſimus. Fruatur itaque decora ciuitas tuæ prouiſionis iugiter incrementis, & largitione noſtræ clementiæ, vt ſub hac oblectatione populus ſua triſtitia conſoletur. Dat. V. Kal. Octob. Conſtp. Honor. VIII. & Theod. III. A A. CONSS.

CLXX. Idem A A. Liberio P.P. poſt alia.

Eos curiales, qui non expletis muneribus, declinarunt eſſe quod nati ſunt, reddi vrbibus debita cenſura præcipimus, &c. Dat. VI. Kal. Decemb. Rau. Honor. VIII. & Theod. III. A A. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque curialis non actis ſeruitiis quæ debebat a debito officio declinauit, ad ciuitatis vnde diſceſſit ſeruitia reuocetur.*

CLXXI. Idem A A. Dardano P.P. Gall.

Placuit principales viros è curia in Galliis non antè diſcedere, quàm quindecennium in ordinis ſui adminiſtratione compleuerint: per quæ annorum moderata curricula impleant patriæ gratiam. Et quamuis cunctos deceat reuocari, qui breui tempore videtur elabſi, ſectandam tamen moderationem eſſe cenſuimus, vt eos tantùm ad declinatas neceſſitates nunc redire iuberemus, qui ante hoc receſſiſſe ſexſennium deteguntur. Nec quemquam conuenit conſtituta ſalubriter annorum ſpatia recuſare, quando expletis omnibus, ſplendoris & honoris ornamenta ſuccedunt. Sanè quoniam principalem locum, & gubernacula vrbium probatos adminiſtrare ipſa magnitudo depoſcit, ſine ordinis præiudicio conſenſu curiæ eligendos eſſe cenſemus, qui contemplatione actuum omnium poſſint reſpondere iudicio. Cùm verò, qui vſque ad ſecundum euectus locum adminiſtrationem, aut ætate implere, aut debilitate nequiuerit, ſuffragium meritorum, & tranſactæ teſtimonium vitæ, tamquam pri-

mus conſtituto tempore curiam rexerit, obtinere conueniet. Dat. VII. Id. Decemb. Rau. Honor. VIII. & Theod. III. A A. CONSS.

CLXXII. Idem A A. Herculio P F. Illyrici.

Sententiæ conquieſcant, quæ in præiudicium curiarum tranſactis temporibus ſub examine magnificæ ſedis tuæ contra rationem veritatis prolatæ, curiæ debitos per gratiam abſoluerunt. Vniuerſique, quos ſors naſcendi municipalibus muneribus obligauit, fortunam propriam ſubire cogantur. Eos autem qui ſub patrocinio clericatus muneribus debitis patriam fraudauerunt, reddi ſub ea condicione præcipimus, vt pro temporis conſideratione, & gradu, quem in eccleſiis obtinent, vel ipſi ad ſtatum priſtinum redeant, & functionibus municipalibus obſecundent, vel eorum patrimonia curiis conſignentur: his etiam, qui vltro ſe curiarum cœtibus inſeruerunt, in ea, quam elegerũt fortunam à reſidentibus, circa eorum filios legum auctoritate ſeruata. Dat. VIIII. Kal. Iun. Conſtantinop. Varana V. C. CONS.

CLXXIII. Idem A A. Anthemio P. P.

Ad inferiorum curialium releuandas fortunas, & impreſſionem potentium cohibendam, placuit, vt ab inſtanti octaua indictione deſcribtiones, quæ per ſingulos ordines agitantur cogentibus diuerſis negotiis, non ſumant antè principium, quàm aput acta prouinciarum rectoribus intimentur, & ex eorũ fuerint auctoritate firmatæ. Sed & aurum, quod ex huiuſmodi contributione redigitur, ita debet ſuſceptori aurario conſignari, vt ſecuritatibus nomen inferentis, dies, conſul, menſis, cauſa, & ſumma comprehendatur: quo & deſcribtionis æquitas inluſtretur, & deſcribtus documentis euidentibus fulciatur. Hoc etiam obſeruando, vt quadrimenſtruis quoque breuibus, qui ab excellentiæ tuæ officio ſollemniter diriguntur, celebratę deſcribtionis diſpunctio ſocietur: vt veſtrę poteſtatis ſcientiam formidantes, nihil ad releuationem locupletum, adque inopum perniciem, audeant pertemptare. Quod & circa hos optimum eſt cuſtodiri, quibus lucratiuæ facultates ex bonis curialium obuenerunt, & ipſi fructu prouiſionis ſimillimæ potiantur. Quam diſpoſitionem ſi quis iudicum numerariorum, vel curialium mutilandam crediderit, interminationi, quam veſtra ſedes ſtatuerit ſubiacebit. Dat. VII. Kalend. Sept. Conſtantinop. Varana V. C. CONS.

CLXXIIII. Idem A A. Euchario proc. Africæ.

Duumuirum impunè non liceat extollere poteſtatem faſcium extra metas propriæ ciuitatis. Curiales etiam ſacerdotio prouinciæ, ſed & filios reddi præcipimus propriæ ciuitati. Dat. VI. Id. Mart. Rau. Honor. VIIII. & Theod. V. A A. CONSS.

CLXXV. Idem A A. Lupiano Com. & Mag. mil. per Orient.

Hij, quos moderatores prouinciarum maximéque Fœnices, ordinibus ciuitatum proſequentibus, docti ex conſortio curiali, ad officium culminis tui demigraſſe ſuggeſſerint, mox ſub fida proſecutione ad eiuſdem iudicis transmittantur examen, qui ſuper eorum nominibus rettulerint, vel ſponte ciuilia munera ſubituri, vel ſi litigandum putauerint, poſt ſententiam cognitoris, ſi id ea ſuggeſſerit, ordini mancipandi. Dat. XV. Kal. Iun. Conſtantinop. Honor. VIII. & Theod. V. A A. CONSS.

CLXXVI. Idem A A. Iuliano II. proconſ. Afric.

Exceptis his, qui Karthaginienſi curiæ munus ſacerdotij tranſegerunt, omnes, quicunque ex aliis prouinciis; adque ciuitatibus hoc honore decorātur, ad proprias vrbes redire præcipimus. Quidquid ſanè prouinciarum nomine agi ſacerdotalium ſuperflua turba conſueuit, id ab eo, qui ſacerdotium reddet, ſuo tempore iubemus impleri. Ac ne quid feſtis ac legitimis diebus ſubtraxiſſe videamur, etiam illud definiendum eſſe cenſemus, vt quicumque propter pompam illius diei Karthaginem fortè conuenerit, intra quinque dies ad propria rediturus, ex eadem vrbe diſcedat. Ne autem certa ſtatuta inpune vllus audeat violare, triginta librarum auri multa ſtatim à proconſulari officio exigi ſe cognoſcat, qui in Karthaginienſi vrbe (excepto ipſius decurię viro) habitandi gratia voluerit reſidere, cùm dierum numerum qui eſt ſtatutus exceſſerit: ipſius quoque dignitatis priuilegio ſpoliandū eſſe non dubitet. Inhiberi autem etiam illas occaſiones præſenti auctoritate cenſemus, ne comparatis ſacerdotalibus aliquis ſubitò ædibus, domicilium ſe habere confingat: cùm ſpecialiter ſtatuiſſe videamur, vt quiſque illò redeat, vnde eum ducere originem conſtat. Dat. VI. Kal. Feb. Rau. poſt conſ. Honor. VIIII. & Theod. V. A A.

CLXXVII. Idem A A. Leontio P. P. Illyrici.

Etſi veterum principum ſanctiones, eos qui nullis curiæ nexibus obligati, ſoli genitalis amore, vel liberalitatis cupiditate ſuadente, munus curiale ſubierint, obligari neceſſitatibus curiarum præcipiunt: tamen vaſtato Illyrico conſulentes, apud omnes dumtaxat Illyrici ciuitates præcipimus obſeruari, vt quiſquis poſthac integræ opinionis, à conſortio curiæ penitus alienus, vltro munus curiale putauerit ſubeundum, vel oblata dumtaxat pecunia, per quam id ex integro poterit [illegible]periti, vel actu muneris ipſius, vel inſignibus ſubeundis, id eſt, ſiue cum populi plauſu, ſiue etiam verecundæ, & tacitæ conſcientię remuneratione contentus, à debito ordine, vel maiore eius parte, illius videlicet ciuitatis, in qua munus ſpontaneum crediderit explicandum in iudicio rectoris prouinciæ, vel abſente eo, apud duumuiros, ſiue defenſorem eiuſdem ciuitatis, primò ſe curiæ non teneri incorrupta ordinis adſtipulatione perdoceat. Dein ſi certum munus ſe explicaturum promiſerit, curialium præſentium reſponſione munitus, quod nec ipſe, nec facultates eius aut ſucceſſores vt pote curialis inquietudine ſuſtinebunt, liberet ab omni ſecurus moleſtia curiali, promiſſum munus adſoluat. Nec enim quod cœperit, ſemiplenum deſerere permittatur: ita vt pro hac liberalitate peracto munere, quod ſponte promiſit, eum honorem in ea ciuitate habeat, quem curialis habet, eodem munere ſuſcepto pariter & impleto. Sed ſi quis ex curiali proſapia, vel gratia, vel anguſtiis ordinis abuſus, prætextu legis per munus aliquod ſe putauerit curia liberandum, poſt expletum munus, & gratioſam, vel neceſſitate expreſſam profeſſionē ordinis, nihilominus pulſetur à curia, vt pote curialis. Quam legem, ex quo lata eſt, videlicet valituram per omnem duntaxat Illyricum præcipimus obſeruari. Dat. XVI. Kal. Maij. Conſtp. Lucio V. C. CONS.

CLXXVIII. Idem A A. Seleucho P. P.

Omnes, qui curiali genere origine, vel ſtirpe gignuntur, curiarum nexibus obligentur. Aequum eſt enim, vt ingenua matre naſcentes, & quorum natales

origo demonſtrat,ex matre ingenua nati maiorum ſuorũ dignitatibus ſocientur. Nec quiſquam priuatorum ſuorum iuri lege noſtra putet aliquid derogatum,qua eorum morem ſecuti,reipublicæ noſtræ ex feminis cupimus eſſe conſultum,&c. Dat.XII.Kal.Feb.Rau.Honor.x.& Theod.VI.A A. CONSS.

CLXXVIIII. Idem A A.Seleucho P.P. poſt alia.

Senatuſconſulti Claudiani auctoritatem firmantes, ingenua ſtirpe creatos, quorum maiores curiæ ſeruierunt, ciuitatibus iuſſimus redhiberi. Quod non ſolum de futuris,ſed etiam de præteritis obſeruandum eſſe cenſemus. Vacantes quoque,& nulla veterum diſpoſitione vllius corporis ſocietate coniunctos,curiæ,atque collegiis ſingularum vrbium volumus ſubiugari. Eos etiam, qui ad militiæ cuiuſlibet ſacramenta venerunt, conuentos propriis volumus inſeruire muneribus:ita vt ſi quis de reddendis,ac iungendis eligẽdíſve curialibus vocem reluctationis obiecerit,quinque librarum auri multa protinus feriatur,fiſci noſtri compendiis profutura. Seruus verò actor, ſiue procurator flammis detur vltricibus:obnoxiis curialibus nihilominus reſtitutis. Dat.XII.Kal.Feb.Rau. Honor.x.& Theod.VI.A A.CONSS.

CLXXX. Idem A A.Vrſo P.V.

Licet augeri cœtum ampliſſimum cupiamus, cuius conſortio gratulamur, tamen ſi quis functionibus inuolutus, & nexibus municipalis ordinis innodatus codicillos clariſſimatus potuerit inpetrare, nec ſuſcipiendos eos tua ſublimitas,nec pœnitus allegãdos eſſe cognoſcat.Nec enim credimus vtrunque per vnum,prout conuenit,poſſe compleri. Dat.XIIII.Kal.Mar.Conſtp.Theod. A.VII.& Palladio CONSS.

CLXXXI. Idem A A.Palladio P.P.

Saluis his,quæ iamdudum tam à nobis,quàm à retrò principibus parẽtibus noſtris ſuper curialibus ſtatuta noſcuntur,hac etiam generali lege ſancimus, vt ſi quis ſuum decurionem vindicare voluerit: ſi iudicis deſit copia, in eundem manus iniectione conceſſa,ſciet ad examẽ cognitoris reſultantẽ eſſe deducendũ.ita vt moderator prouinciç, ſi quçſtio fortaſſe fiducia defenſionis vlla generatur, niſi intra tres menſes cauſam originis competenti diſceptatione cognouerit, atque conuictum cum pœna reſtituerit debitis muneribus, vel liberum ab inquietudine vindicauerit,decem librarum auri multam cogatur exſoluere. eius etiam officium pari damni inrogatione teneatur. Si quos ſanè curiæ obnoxios, in diuerſis officiis, atque militia ſubterfugientes decurionatum ante eſſe claruerit,ſi per ſuffectam perſonam, & periculo ſuo idoneam, originis nexum procurare noluerint, exutos ſacramento militiæ, ad ciuitates proprias dirigi conuenit, ſub proſecutione idonea: ita vt de eorum nominibus qui armatum adpetierit ſacramentum, ad viros inluſtres magiſtros militum ſcribta mittantur, vt eorum auctoritate ſoluto cingulo militari, reddantur muniis ciuitatum, Dat.v.Noñ.Maij.Rau.D N.Theod.A.VII.& Palladio CONSS.

CLXXII. Idem A A.Monaxio P.P.

Nemo poſthac,munerum ordine tranſcurſo, ad altioris curiæ honores audeat peruenire,ſed prius vniuerſis functionibus per ordinẽ propriç ciuitatis expletis,

pletis, tum demum ad conpetentem honorem ſinguli venire deproperent. Dat.VII.Kal.Septemb.Eudoxiop.Theod.A.VII.& Palladio CONSS.

CLXXXIII. Idem AA. Monaxio P.P.

Neminem obnoxium curiæ, & publicis functionibus inuolutum ad incongruam ſibi fortunã deinceps adſpirare, elicitis codicillis clariſſimatus, magnitudo tua permittat: vt ſingulæ ciuitates retineant obnoxios ſuis muneribus. Super hoc enim etiam & inluſtris præfectura vrbana noſtra eſt commonita ſanctione. Dat.XV.Kal.Maij.Conſtp.Honõ.XI.& Theod.VII.AA.CONSS.

CLXXXIIII. Idem AA. Aſclepiodoto P.P.

Liberos curialium, vel cohortalinorum quandoque ſuſceptos, ſiue ante prerogatiuam & tempora expreſſa præſumptæ militiæ, ſiue poſt decurſa ſtipendia, originalem ſequi condicionem oportet: quoniam ſatis eſt parentibus eorum, vacationẽ à noſtra clementia pro remuneratione fuiſſe conceſſam. Dat.XVII. Kal.Maij.Conſtp.Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

CLXXXV. Impp.Theod.& Valentinianus AA. Celeri Proc. Afric.

Semel ſecuritatem de refuſione munerum emiſſam ab alio proconſule non liceat refricari. Et ideo ſpectabilitas tua ſaluberrimę, ac iuſtiſſimæ præceptionis formam ſecuta, prohibebit in poſterum eos ad diſcuſſionem tranſacti muneris conſtringi, quos claruit acceptæ ſecuritatis proſperitate lætari. Dat.V.Kal. Maij Rau.poſt conſ.Felicis & Tauri VV.CC.

CLXXXVI. Idem AA. Celeri Proc. Afric.

Legatio proconſularis prouinciæ per Bubulcum ſpectabilem virum comitem curiales pro aliis, qui in eodẽ territorio poſſident, defleuit adſtringi, quod ab obnoxiis ſæpe debetur, deuotiſſimi quiq; cogantur exſoluere. Quæ res pro arbitrio conpulſorum, vel opinatorum, ſiue iudicum in eam famam mali ſugitate peruenit, vt nullus pæne curialis idoneus in ordine cuiuſquam vrbis valeat inueniri. Cuius præſumptionis abolita conſuetudine iubemus neminẽ curialem pro alieni territorij debitis adtineri, ſed tantùm municipem pro gleba propria conueniri ſpectabilitas tua ſalubrem ſanctionem ſecuta, vnumquenque debitorem ſuo deinceps nomine faciet adtineri. Dat. V. Kal. Maij. Rau. poſt conſ.Felicis & Tauri VV.CC.

CLXXXVII. Idem AA. Iſidoro P.P.

Qui ante hanc legem ſpectabilium, vel inluſtrium quocumque modo ſortiti ſunt dignitatem, parto ſemel honore & priuilegiis perfruantur. Si qui verò poſtea ex decurionibus, vel ſubiectis curiæ ad ſpectabilium gradum proceſſerint, perfectam curialia, quàm ſenatoria ſubeant munera, eorumque liberi poſt ſenatoriam ſuſcepti dignitatem patrum obſtringantur exemplo. Quòd ſi qui inter inluſtres etiam viros locum occupauerint, non laborioſo adminiſtrationis actu, ſed honorario titulo dignitatis ſenatui quidem per ſe reſpondeant: curiæ verò per ſubſtituros ſuarum periculo facultatum ſtatim † faciant, quorum liberos, & poſt eorum inluſtrem dignitatem progenitos, nõ ſolum ſenatorum, ſed etiam decurionum munia per ſe non per ſubrogatos ſubire conueniet, &c. Dat.III.Non. April. Conſtantinop. Iſidoro & Senatore CONSS. eodem exemplo Eubulo P.P. Illyrici. † al. ſatis

CLXXXVIII. Idem A A. Iſidoro P.P. poſt alia.

Si quis decurio, aut ſubiectus curiæ vllam ante hanc legem geſſit militiam, aut cœptam dudum etiam nunc gerit, aut cauſidicinam in foro ampliſſimæ præfecturæ orientis, atque Illyrici, vel vrbano profitetur iudicio, in eodem latarum pridem conſtitutionum ſanctio obſeruetur. poſt hanc verò legem ſi quis ex his auſus fuerit vllam affectare militiam, nulla præſcribtione temporis muniatur: ſed ad condicionem propriam retrahatur: ne ipſe, vel eius liberi poſt talem ipſius ſtatum procreati, quod patriæ debetur valeant declinare, &c. Dat. III. Non. April. Conſtp. Iſidoro & Senatore CONSS.

CLXXXVIIII. Idem A A. Iſidoro P.P.

Alexandrinis principalibus, etſi aduocatione fungantur, nihilominus onus peregrinationis incumbat, nec cura publica, niſi in ſua tantum ciuitate committatur. Et primus curiæ qui in muneribus vniuerſis expletis ad ſummum peruenerit gradum, comitiuæ primi ordinis frui per quinquenniũ dignitate præſtita nec ſenatoriis minime functionibus obſtringatur, in curia tamen permaneat. Dat. Prid. Noñ. Iuñ. Conſtantinop. Iſidoro & Senatore CONSS.

CXC. Idem A A. Iſidoro P.P.

Quinque primates ordinis Alexandrini à corporalibus iniuriis immunes eſſe cenſemus, vt voce libera cõmoditates patriæ defendãt, cùm poſſint: ſi quid egerint criminoſè pecuniariis coherceri diſpendiis. Aeſtimabuntur autem præſente curia viri ſpectabilis Auguſtalis iudicio. Dat. Prid. Noñ. Iuñ. Conſtp. Iſidoro & Senatore CONSS.

CXCI. Idem A A. Iſidoro P.P.

Eum, qui triginta annos in Alexandrina ciuitate ciuilibus inhæſerit muneribus, corporalibus muniis, non pecuniariis excuſari conuenit: habita conſiderationе videlicet meritorum, vt hoc bene cognitum priuilegium conſequantur, nec eo paſſim fruantur indigni. Dat. Prid. Non. Iun. Conſtantinop. Iſidoro & Senatore CONSS.

CXCII. Idem A A. Iſidoro P.P.

Si quos ſpontaneos Hypomnematografi munificos ſuis exhortationibus ad publicas nominauerint functiones: Auguſtalis iubemus non expectandum eſſe conſenſum, qui fit plerumque venalis, ſed vtriuſque partis ſufficere volũtatem, vt incipiat functio quam nullus incuſat: tum ad memoratum iudicem tam nominati quàm etiam creatores conſona relatione currente, quam ſi ſuſcipere, vel confirmare diſtulerit, ſciat ſe vigintiquinque auri librarum condemnatione plectendum. Dat. Prid. Noñ. Aug. Conſtp. Iſidoro & Senatore CONSS.

De prębendo ſalario. *Tit. II.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Marcellinum Corr. poſt alia.

NVlli ſalarium tribuatur ex viribus reipublicæ, niſi ei qui iubentibus nobis ſpecialiter fuerit conſecutus. Grauitas igitur tua placitis obſequatur, &c. Dat. v. Noñ. Octob. Conſtantinop. Limenio & Catullino CONSS.

De prædiis & Mancipiis curialium ſine decreto non alienandis. *Tit.* *III.*

1. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Cynegio P. P.

SI quis decurionum, vel ruſtica prædia, vel vrbana vel quælibet mancipia venditor neceſſitate coactus addicit, interpellet iudicem conpetentem, omnéſque cauſas ſingillatim, quibus ſtrangulatur, exponat: vt mereatur valituram in perpetuum, comparatori probata adſertione, ſententiam. Ita enim fiet, vt nec inmoderatus venditor, nec emptor inueniatur iniuſtus. Denique nihil erit poſtmodum quo venditor, vel circumuentum ſe inſidiis, vel obpreſſum potentia comparatoris queri debeat: quandoquidem ſub fide actorum, & de neceſſitate diſtrahentis, & de voluntate patuerit comparantis. Quòd ſi quis contra vetitũ occultis molitionibus per ſubpoſitas fraude perſonas cuiuſlibet loci, quem tamen decurio diſtrahat, comparator extiterit, ſciat ſe pretio, quod dederit, & loco, quem comparauerit, eſſe priuandum. Dat. VIII. Kal. Decemb. Conſtantinop. Honor. N. P. & Euodio. CONSS.

II. Impp. Honor. & Theod. AA. Aſclepiodoto P. P.

Quoniam de conſtitutione inclytæ recordationis aui noſtri de alienandis prædiis curialium promulgata dubitatum eſt, vtrum ſoli principales ſine decreti interpoſitione collegarum poſſeſſiones emere vetentur, an omnibus conparandorum huiuſce fundorum copia ſine prædicta obſeruatione negata ſit, generali ſanctione decernimus, vt ſi curialis prædium vrbanum, aut ruſticum vendat, cuiuſcumque conditionis emptori; aput rectorem prouinciæ idoneas cauſas alienationis alleget, non perfunctoriè à iudice, ſed veriſſimè requirẽdas, vt ita demum diſtrahendæ poſſeſſionis facultatem accipiat, ſi alienationis neceſſitatem probauerit. Infirma enim erit venditio, ſi hæc fuerit forma neglècta, ita vt & pretium emptor amittat, & venditori cum fructibus inlæſam poſſeſsionem reſtituat. Quæ quidem de futuris contractibus obſeruanda ſunt, præteritas vero emptiones in Oſdroena ſpecialiter prouincia cõfectas, licet ex tempore legis ſub diuo auo noſtro promulgatæ, ſine geſtorum teſtificatione, à qualibet perſona celebratas infirmari oporteat, tamen ex prima tranſacta nuper indictione, ita volumus infirmari, vt alterius fortunæ, vel honoris homines, qui ſine decreto prædia curialium in memorata prouincia cõpararunt, receptis pretiis, poſſeſsiones, quas emerant, dominis reſtituant, ita vt ſi vſuras, vel ſumptus rei melioratæ popoſcerint, à venditore percipiant, fructus inuicem reddituri. Dat. V. Id. Aug. Eudoxiop. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

De imponenda lucratiuis deſcriptione. *Tit.* *IIII.*

1. Impp. Theod. & Valentinianus AA. Florentio P. P.

HIj, qui ex lucratiua cauſa poſſeſsiones detinent, quæ aliquãdo curialium fuerint, pro ſingulis earum iugis & capitibu squaternas ſilliquas annue* ordinibus nomine deſcribtionis exſoluãt, ita vt præbitionis iſtius forma non præiudicet illis ciuitatibus, in quibus conſuetudo præcedens vel pacta quædã, vel alia neceſsitas

amplior

III. Impp. Conſtantius, & Conſtans A A. Claudio P F. annon. Alexandrię.

Suſceptores centeſimæ dimidium, annotatores verò ceterorumque officiorum diuerſos homines, quos rationibus conſtat obnoxios eſſe, alterum dimidium habere cenſuimus. Et nihil impetratoribus beneficij per reſcribtum, aduerſus ordinem conſtitutionis poſſint prodeſſe commenta. Dat. Kal. Aug. Limenio & Catullino CONSS.

IIII. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Mamertinum P.P.

Ad virum clariſſimum Proc. Africæ dari litteras iubemus, vt ſiue ex principalium, ſiue ex honoratorum numero, pro merito fidei ſuæ induſtriæque ſuſceptor veſtium electus fuerit, huiuſmodi neceſſitatis ſarcinam vno dumtaxat anno ſuſtinere præcipiatur. Exceptis tamen his, qui palatinæ militiæ priuilegiis muniuntur: vel qui officiis ac miniſteriis functi merito ſtipendiorum, merito dignitatis ornatum ſe adprobant conſecutos: ita tamen vt creationis periculum à proconſulari officio non recedat. Dat. XIIII. Kal. Iul. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

V. Idem A A. ad Secundum P.P.

Perpenſo proſpeximus ſtudio, vt ſuſceptores & præpoſiti horreorum ex pręſidali officio qui per diuerſa officia militię ſacramenta geſtarunt, congrua ratione crearentur. Sed quoniam prętes Cilicię adſeruit deeſſe ex his corporibus, quibus poſſit hæc ſollicitudo committi: ne in pręſens tempus fiſci noſtri, ſeu publica emolumenta vacillent, excellentia tua, vbi eos deeſſe peruiderit, quos ſuſceptores ac præpoſitos creari ſcitis prioribus iuſſeramus, vetuſtũ morem conſuetudinemque ſectabitur: ſcilicet, vt ex eo ordine conſtituantur, ex quo antè conſueuerant ordinari. modo vt ipſe Cilicię prętes & ceteri magnitudinis tuę litteris vrgueantur, vt idoneos ex diuerſis officiis tota ſagacitate veſtigent, eosque gerere præſtitutam ſcitis noſtrę manſuetudinis ſollicitudinem faciant. Nam ſi qui per gratiam fuerint prętermiſſi, neceſſe habet exigere publica commoditas vltionem. Nec enim dubium eſt eos officiales, qui nunc diuerſis officiis obſecundant, plurimos prętermittere, quorũ ſi qui in huiuſmodi fuerint arte deprehenſi, dabunt pœnas (facultatibus traditis curiis) etiam capitis ac ſalutis. Dat. IIII. Non. Iul. Cęſarea, Valentiniano & Valente A A. CONSS.

VI. Idem A A. ad Mamertinum P.P.

Tametſi iam lege apertiſſimè cautum ſit de officiis diuerſis, quæ extra palatium ſunt, ſuſceptores debuiſſe conſtitui: tamen & hac iuſſione ſimiliter deſignamus, ab his, qui in officio magiſtrorum equitum & peditum militarunt, ſiquidem ordinis ſint militaris, inquietudinem ſubmouendam: eligendos autem ſuſceptores è diuerſis officiis, ſcilicet, quę extra palatium deputantur: additis etiam largitionalibus ciuitatum, quos poſt militiam volumus inter cetera corpora ſuſceptionis munus agnoſcere. Dat. XV. Kal. Aug. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

VII. Idem A A. ad Mamertinum P.P.

Ad ſuſceptionem ſpecierũ veniant, qui ante omnia ſciant ſe decuriones non eſſe. Ex corpore igitur diuerſorum officiorũ, quiſquis idoneus repperitur tam moribus, quàm facultatibus, veluti matriculę per ſingulas prouincias nomen ſuũ adſcribat, vt hac ordinatione diſpoſiti annuas ſuſceptiones peragant: ita vt

nihil prætérea muneris pertimeſcant; atque expleta ſuſceptione, erogationibuſque perfectis, tranſacto illo officio, cum aput iudicem fidele obſequium comprobarint, iudicij noſtri digna pręmia conſequantur. Adiungi autem ad hoc corpus debent etiam illi, qui ex officiis ſingulis ſint, hoc eſt, ex rabulariis & numerariis ſimilibúſve officiis eorum officiorum, de quorum ordine hoc corpus conſtitui volumus. Quicunque verò ex his ad honores potiores per ſuffragium peruenerint, ſuſceptionis munus perfungantur, ita vt ſalua ſit dignitas, quam habent, nec ex hac ordinatione curiale conſortiũ pertimeſcant. Dat. prid.Noñ.Aug.Sirmio, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

VIII. Idem AA. ad Secundum P.P.

Iuxta inueteratas leges, nominatores ſuſceptorum, & eorum, qui ad præpoſituram horreorum & pagorum creantur, teneantur obnoxij, ſi minus idonei ſint, qui ab hiſdem fuerint nominati. Nec quicquam ex eorum ſubſtantia, celebrata per interpoſitam perſonam emptione, mercentur. Dat. III. Kal. Aug. Conſtantinop. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

VIIII. Idem AA. ad Dracontium Vic. Afric.

Suſceptores ſpecierum idcirco per Illyrici prouincias ex officialiũ corpore creari præcipimus, quòd cognitum eſt illos & re, & fide idoneos haberi, quàm eos qui in curia ſuſcipere cõſueuerint. verum in prouinciis Africæ tua ſinceritas hoc ab his officium iubeat amoueri, atque eos ſuſceptores ſpecierũ anniionariarum manere, quos ad hanc neceſſitatẽ vetus conſuetudo cõſtringit: maximè cùm (ſi ſuſceptores de curia dat aliquid vel neglegentia, vel fraude decoxerint) ad redintegrationẽ ſpecierum (ſicuti moris eſt) ordo, qui creauerit, poſſit artari. Acc. prid. Kal. Sept. Cõſtantinę, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

X. Idem AA. ad Mamertinum P.P.

Suſceptores noui nõ modò pręſentis anni debita, verum etiam ſpecies, quæ ex reliquis inferuntur, (quia nouæ ſunt ac recentes,) ſuſcipiãt. Dat. prid. Kal. Noũ. Rom. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XI. Idem AA. ad Florentium C. S. L.

Neminem biennio iugi allegationis officiis inſeruire permittat: neminem ab huiuſmodi munere ad id munus adſtringi, niſi priùs ſe vinculo ſollicitudinis ſuperioris abſoluerit. Nam neque eos, qui placuerint, grauare iuſti eſt, neque illos, qui diſplicuerint tenere, prudentis. Integro igitur ſinguli anniuerſario anno tranſcurſo, cogantur exponere, quibus titulis ſuſcepta diſperſerint, vt faciliùs, ſi quis in furto fuerit deprehenſus, recentem queat redintegrare iacturam. Dat. XV. Kal. Octob. Mantebri, Gratiano N.P. & Dagalaifo CONSS.

XII. Idem AA. ad Rufinum P.P.

Nulla debet eſſe cauſatio, quin ſolidi ex quocunque titulo congregati (ſicut iampridem pręcipimus) in maſſam obryzę ſoliditatemque redintegrentur. Et ita fiat omnis inlatio, vt largitionũ & proſecutorum, allectorumque fraudibus aditus obſtruatur. Facilè etenim eos prouinciæ rector à diſpendio vindicabit, qui binis ſolidis, ſeu ternis neceſſitatem ſolutionis implebunt: ſi poſtquam viritim nominatimque ſuſceperint ſolidos plurimorũ, ea (quam ſuperius memorauimus) qualitate poſcenda, omnium debitum compleant in maſſam. Sanè ſi idem ſuſcipientiũ deprehenditur (quod fuerat ante) faſtidiũ, cùm obryzę materies

teries adferatur, quæ non poteſt diſplicere, ſed congrua animaduerſione plectens eſt, qui id calumniatur, & reprobat, quod ad compendium ſimplicis ſatisfactionis inuentum eſt. Prius tamen ad comitatum manſuetudinis noſtræ maſſa obryzę, quę fuerit repudiata, mittatur: vt, qua ſit mẽte reiecta, videamus. Dat. IIII. Id. Nou. Gratiano N.P. & Dagalaiſo CONSS.

XIII. Idem AA. ad Germanianum Com. S. L.

Quotienſcumque ſolidi ad largitionum ſubſidia perferendi ſunt, non ſolidi, pro quibus adulterini ſæpe ſubduntur. ſed aut idem in maſſam redacti, ſi aliunde qui ſolui poteſt habere materiam auri obryza dirigatur: pro ea ſcilicet parte, quam vnuſquiſque defendit: ne diutius vel allecti, vel proſecutores, vel largitionales adulterinos ſolidos ſubrogando in conpendiũ ſuum fiſcalia emolumenta conuertant. Illud etiam cautionis adicimus, vt quotienſcumque certa ſumma ſolidorum pro tituli qualitate debetur, & auri maſſa tranſmittitur, in ſeptuaginta duos ſolidos libra feratur accepto, &c. Dat. VI. Id. Iañ. Rom. Lupicino & Iouino CONSS.

XIIII. Idem AA. Alexandriano Com. R. P.

Singulas tantùm dependant cẽteſimas, qui reditus domui noſtrę debitos, arcariis quotãnis iuxta conſuetudinẽ tradunt: ita tamen, vt earum quoque ſingularum centeſimarũ ratio ſemper euidens ſcientiæ tuæ digeſta referatur, vt erogationibus cunctis aperta inſtructione patefactis reliquorũ ratio ex eadẽ centeſima poſſit agnoſci. Dat. VII. Kal. Oct. Doroſtoli, Lupicino & Iouino CONSS.

XV. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. Probo P.P.

A poſſeſſoribus per tres vices petatur annona. In epimetris autẽ eam conſuetudinẽ ſinceritas tua faciat obſeruari, vt in aridis quidem fructibus, centeſimam leuandi diſpendij cauſa à poſſeſſore ſuſceptor accipiat, laridi verò, & vini vicenſimã cõſequatur. PP. VII. Id. Iañ. Sabarię, Valẽtiniano N.P. & Victore CONSS.

XVI. Idem AAA. ad Chilonem.

Frumenta, quę horreis inferuntur, pro inlationis modo ilico apocharũ cautionibus annotentur. Non autem oportet in horreis fiſcalibus niſi fiſcalia frumenta conſtitui. Dat. V. Id. April. Treũ. poſt conſ. Gratiani A. III. & Equitii V.C.

XVII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Hane Hypati K.N.

Vnus poſthac in vna diœceſi auri vel argenti ſuſceptor ne ſit: nec diu pænes ipſos ſuſceptores maneat facta conlatio, ſed ſtatim quodcumque à prouincialibus fuerit exſolutum, ſacris theſauris inferatur. Dat. III. Kal. Mai. Conſtantinop. poſt Conſ. Antoni & Syagri.

XVIII. Idem AAA. Flauiano Proconſ. Aſiæ.

Quiſquis poſthac, quem exactionis, vel ſuſceptionis prouincia manet, non ſpecialiter & quid, & in qua ſpecie, & ex quibus titulis, & pro qua indictione videatur accepiſſe, reſcribſerit, quadrupli eius rei, quam debitor dediſſe ſe dicit, inlatione multetur. Officium quoque, niſi ad fraudes (ſi fortè deinceps iterarę fuerint) detegendas tale cõmiſſum & inquiſitione ſubiaceat. Dat. VI. Id. Maij. Conſtantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

XVIIII. Idem AAA. Poſtumiano P.P.

In ſingulis ſtationibus & menſurę, & pondera publicè conlocentur, vt fraudare cupientibus fraudandi adimant poteſtatem. Dat. V. Noñ. Octobr. Me-

robaude II. & Saturnino conss.

xx. Idem AAA. Cynegio P.P.

Exactores, vel ſuſceptores in celeberrimo cœtu curiæ, conſenſu & iudicio omnium, ſub actorum teſtificatione firmentur: prouinciarúmque rectores eorum nomina, qui ad publici munus officij editi, adque obligati fuerint, innoteſcant, & animaduertant quicumque nominauerint, ad diſcrimen ſuum vniuerſa, quæ illi geſſerint, redundare. Dat. VI. Kal. Noui. Conſtantinop. Honorio N.P. & Euodio conss.

Interpretatio. *Exactores & ſuſceptores publicæ functionis, non ſecretim, ſed publice præſentibus alijs Curialibus vel populo, neceſſitates agendas expediendasq; ſuſcipiant, & qui nominati vel electi fuerint, Iudicibus innoteſcant; ſcituris hiis qui de electione talium fuerint apud acta profeſſi, quod ſi quid everterint, ad eorum à quibus electi ſunt, diſpendium pertinebit.*

xxi. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Cynegio P.P.

Modios æneos, ſeu lapideos cum ſextariis, adque ponderibus per manſiones ſingulas, quaſque ciuitates iuſſimus conlocari, vt vnuſquiſque tributariis ſub oculis conſtitutis rerum omnium modi ſciat quid debeat ſuſceptoribus dare, ita vt ſi quis ſuſceptorum conditorum modiorum ſextariorumque vel ponderum normam putauerit excedendam, pœnam ſe ſciat conpetentem eſſe ſubiturum: & ſubmotis, quæ contra vtilitatem populorum omnium hactenus geſta ſunt, frumenti quinquagenſimas, hordei quadragenſimas, vini & laridi vicenſimas ſuſceptoribus dari præcipimus. Humanitatis autem neceſſitate cōmoniti, ſuſceptoribus in Armeniæ ſuſceptionibus, longinquitatis cauſa frumenti & hordei quadragenſimas, vini & laridi quintaſdecimas dari præcipimus. Dat. III. Kal. Decemb. Conſtantinop. Honor. N.P. & Euodio V.C. conss.

xxii. Idem AAA. ad Paulinum P.P. Aug.

Non perpetui exactores in continuata vexandorum prouincialium poteſtate, veluti concuſſionum dominatione teneantur, ſed per annos ſingulos iudiciaria ſedulitate mutentur, niſi aut conſuetudo ciuitatis, aut raritas ordinis eos per biennium eſſe conpellat. Quod niſi factum fuerit, ſcias te & officium tuum non minus multa, quàm graui pœna eſſe plectendum. Dat. prid. Kalen. Decemb. Conſtantinop. Honorio N.P. & Euodio conss.

Interpretatio. *Lex iſta hoc iubet, non debere Exactores, qui vno anno exegerint, ſecundi anni exactionem ſuſcipere, & poſſeſſores ſuperflua exactione vexare. Sed hoc obſeruari debere, vt annis ſingulis iudiciaria electione mutentur, niſi forte aut conſuetudo ciuitatis, aut raritas Curialium per biennium eos Exactores eſſe compellat: aliter enim ſi factum fuerit, & Iudicem, & officium ſuum multa pariter & graui pœna conſtringat.*

xxiii. Idem AAA. Cynegio P.P.

Suſceptores præſentibus defenſoribus, & modum iugationis poſſeſſorum, & ſpecies ſingulas, vel earum numerum quantitatemque perſcribant. Dat. IIII. Kal. Decem. Conſtantinop. Timaſio & Promoto conss.

xxiiii. Impp. Arcad. & Honor. AA. ad Senatum & Populum. poſt alia.

Suſceptores canonis horreorúmque præpoſiti ſingulis annis, audiente viro ſpectabili vicario, & præfecto annonæ, expenſionem ſuſceptarum ſpecierum probare

probare cogantur:ita vt ſi qui eorũ idonei probabuntur, quinquennio in huius officij ſtatione permaneant,& electi deinceps de curiis memorato muneri ſubrogentur,&c. Dat.xii.Kal.Maij. Med. Cæſario & Attico conss.

xxv. Idem aa. Firmino Com.r.p.

Palatinum iubemus procurare officium, vt nullus præpoſituræ, vel cuiuſcumque ſuſceptionis ſubeat munus antè, quàm iuxta legem diuæ memoriæ Gratiani,& ſuſceptorum ſubſtantiæ,& fideiuſſorum facultates diligenti deſcribtione collectæ ad eiuſdem officij notitiam perferantur:ceſſante reſpóſo quod per ſubreptionem in ærarij noſtri diſpendium elicitum eſt. Dat. xv. Kalend. April.Med.Theodoro v.c. cons.

xxvi. Idem aa. Benigno Vic.Vrb.Rom.

Securitates ſemel publicatas & geſtis lectas binis ſuſceproribus inputari, & cœptam arcæ diſcuſſionem volumus in apertum quæſita ratione deduci, & omnes publicas ſecuritates quæ geſtis tenentur, à ſuſceptoribus ferri accepto. Dat.vi. Id.Iuñ.Med.Stilichone & Aureliano conss.

xxvii. Idem aa. Pompeiano ſuo Salutem.

Ne fraude ſuſceptorum, dum ſubducunt eos, qui apochas ſcribſerunt, denuo ſoluta poſcantur, manifeſtè ſancimus, vt periculo totius corporis intra ipſam indictionem mutare eos non liceat,à quibus emiſſæ ſunt ſecuritates: niſi falſitatis arguantur,& plurima inprobare non audeant. item tabulariis quadrimenſtruos breues publicari iubemus, vt ſi hiſdem relatæ ſecuritates fideliter continent debitum duplex non teneat exactio. Si autem aliquid à ſuſceptore, vel tabulario fraudis admiſſum,& poſſeſſor deprehendat, nemo eorum ſemel in interuerſione conuictus id rurſus officium gerat, in quo antè decoxit: etſi reſcribtum noſtrũ elicitum clandeſtina ſupplicatione detulerit. Dat. prid. Kal. Iañ.Med.Stilichone,& Aureliano conss.

xxviii. Idem aa. Pompeiano proconſ. Afric.

Si apochæ ad ſuſceptores nomine militum deferantur, nihil ex ea pecunia intra prouinciam tibi creditam prorogetur, quam ſub teſtificatione geſtorum ad inſtructionem prouinciæ Numidię, vel Mauritanię oportet integram peruenire: vt illic deuotiſſimus miles emolumenta ſibi debita ex integro cõſequatur. Si quis autem poſt interdictum manſuetudinis noſtræ apochas putauerit eſſe deferendas, inaniter eas ſciat eſſe delatas, nec in acceptum ei, qui ſuſceperit, referendum. Dat.iiii.Kal.Mar.Med.poſt conſ.Stilichonis,& Aurel.vv.cc.

xxviiii. Idem aa. & Theod. a. Septimino proconſ. Afric.

Dudum pręcipimus, vt ex corpore negotiatorum ad ſuſcipiendam tuendamque aurariæ noſtrę rationem adponeretur idoneus, qui tamen fide omniũ, & periculo fuiſſet electus. Et nunc eadem renouantes, ex negotiatorum, ſiue quolibet alio corpore ad ſuſcipiendam arcæ rationem idoneum adponi pręcipimus: ea dumtaxat condicione ſeruata, vt tam de ſuis, quàm officij ſui facultatibus iudices nouerint etuendum, ſi quid ille ex commiſſa ſibi ratione crediderit vſurpandum. Dat.x. Kal.Mart.Rau.Theod. a.i. & Rumorido conss.

xxx. Idem aaa. Lucio Com.s.l.

Duos tabularios,& ſuſceptores totidem per vniuerſas prouincias oportere conſtitui clementia noſtra pręcepit. Super hoc autem admonuimus, & præto-

rianam ampliſſimam pręfecturam, quò ſciret eos, qui aurum largitione ſuſceperunt, nihil cum arcę ratiociniis habere commune. Iudices autem prouinciarum quinque libris auri multandos, & primates officiorum capitali pœna plectendos, ſi hoc vel in pręſenti non fuerit cuſtoditum, vel poſtea cõmutatum. Dat. VI. Kal. Feb. Baſſo & Philippo CONSS.

XXXI. Impp. Honor. & Theod. AA. Euchario ſuo Sal.

Humilibus officiis, aut extraordinariis oneribus occupari curiales non patimur, ne publica vacillet vtilitas. Suſceptionem itaque veſtium æquius eſt ab officio proconſulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt, ſollemniter procurari. Horum namque intereſt huiuſmodi explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quorum ad contuendum cura commodior eſt. Neque enim æquum eſt, vt ad officium lucella, ad curialem ſuſceptionis tantùm damna pertineant. hanc igitur ab ordinibus iniuriam ſubmouemus, exceptis his, ſi qui curialium officio memorato, aut militaſſe, aut militare fuerit deprehenſus. Dat. pridie Kal. Mar. Rau. Honorio VIIII. & Theodoſio V. AA. CONSS.

XXXII. Impp. Theod. & Valentinianus AA. Voluſiano P. P. poſt alia.

Aurum, ſiue argentum cumque à poſſeſſore confertur, arcarius vel ſuſceptor accipiat: ita vt prouinciæ moderator eiuſque officium ad crimen ſuũ nouerit pertinere, ſi poſſeſſoribus vllum fuerit ex aliqua põderum iniquitate inlatum diſpendium. Poſſeſſori ſanè ſecuritatem ſub deſignatione titulorum arcarius vel ſuſceptor emittat: & quidquid ex prouinciis ad noſtrum dirigetur ærarium, id non ſolùm ad inluſtres viros ęrarij noſtri comites, ſed etiam ad eminentiam tuam pari relatione deferatur. Contra hæc noſtra ſi quiſquam vetito auſu palatinus audebit, licebit prouinciæ moderatori eundem correptum ad ſublimitatis tuæ iudicium ſub proſecutione dirigere. Licebit prouinciali, etſi probatur obnoxius, palatini contra vetitum exactionem ſibi vindicantis temeritatem legitimè repellere. Quam ſi prouincialis pulſare nequiuerit, & delata ad inluſtres viros ęrarij comites querimonia, inpediente Palatino officio, non meruerit vltionem, tunc demum licebit magnificentiæ tuæ poſſeſſorum querellas, & probata aput ſe diſpendia vindicare. Dat. III. Kalend. Mar. Rau. poſt conſ. Felicis & Tauri VV. CC.

XXXIII. Idem AA. Theodoſio P. P.

† forte, ne vrbium ſuarum

A Byzachena prouincia dudum impetratũ fuiſſe comperimus, † vt vrbium ſuariorum curiales horreorum cuſtodiam curamque ſuſciperent: ideoque ſancimus proconſularis prouinciæ horreis non pręfici principalem. Dat. XV. Kal. Mar. Rau. Theodoſio XIII. & Valentiniano V. AA. CONSS.

De ponderatoribus & auri inlatione. *Tit.* VII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Eufraxium Rationalem trium prouinciarum.

SI quis ſolidos appendere voluerit auri * cocti, ſeptem ſolidos quaternorum ſcripulorum noſtris vultibus figuratos adpendat pro ſingulis vnciis: quatuordecim verò pro duabus iuxta hanc formam omnem ſummam debiti inlaturus: eadem ratione ſeruanda, & ſi materiam quis inferat, vt ſolidos dediſſe videatur. Aurum vero, quod infertur ęqua lance,

lance,& librametis paribus ſuſcipiatur:ſcilicet, vt duobus digitis ſummitas lini retineatur,tres reliqui liberi ad ſuſceptorem emineant,nec pondera deprimāt nullo examinis libramento ſeruato,nec ęquis ac paribus ſuſpenſo ſtatere momentis,&c. PP. XIIII. Kal. Aug. Paulino & Iuliano CONSS.

II. Imp. Iulianus A. ad Mamertinum P.P.

Emptio venditioque ſolidorum,quos excidunt,aut deminuunt,aut (vt proprio verbo vtar cupiditatis) adrodunt,tanquam leues eos vel debiles nonnullis repudiantibus inpeditur.ideoque placet,quem ſermo Græcus appellat,per ſingulas ciuitates conſtitui Zygoſtaten,qui pro ſua fide atque induſtria,neque fallat,neque fallatur,vt ad eius arbitrium,atque ad eius fidem,ſi qua inter vendentem emptorémque in ſolidis exorta fuerit cōtentio,dirimatur. Dat VIIII. Kal. Mai. Salonæ,Iuliano A. IIII. & Salluſtio CONSS.

III. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Dracontium.

Si quid ex proſcribtionibus, vel condemnationibus depoſcitur, ſi quid ex ceteris titulis,qui annui atque ſollemnes ſunt,vel veteres,vel recentes, aut peculiaris in ſingulis,aut certa per paucos, aut vniformis in cunctos cogit indictio, non in materia conferatur,ſed ſub condicionalium oculis,ac periculis diu multúmque flammæ edacis examine in ea obryza detinetur,quemadmodum pura videatur. Dat. prid. Noñ. Aug. Nemaſia, poſt conſſ. Gratiani N.P. & Dagalaifi CONSS.

De auri publici proſecutoribus. *Tit. VIII.*

I. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P.P.

AVri proſecutores partim nulla præmiſſa (vt adſolet) proſecutoria, aurum præſumunt,partim diutiùs retentāt,quod ſtatim fuerat adſignandum.Ideoque cenſemus,ne quis abſque præcepto viri inluſtris comitis ſacrarum largitionum,vel coquendum aurum ſumat, vel capiat deinceps retinendum. Dat. XIII. Kal. Aug. Honorio VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

De his, quæ ex publica conlatione inlata ſunt, non vſurpandis. *Titulus VIIII.*

I. Imp. Conſtantinus A.

NVllus iudicum id, quod à republica ex conlatione ſuſceperit, mutui interuentione obpoſita,vel inuadat,vel conetur inuadere. Dat. prid. Noñ. Mar. Treu. Paulino & Iuliano CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Hauc Lampadi K. N.

Nullus pœnitus ex eo,quod refertur in conditis, vel in arca continetur, ad quemlibet titulum vſurpet,niſi fortè præſumendi facultatem ſublimium poteſtatum iuſſione perceperit. Dat. III. Id. April. Conſtantinop. Antonio & & Syagrio CONSS.

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. Meſſalæ P. P. poſt alia.

Sciant iudices nihil ſibi ex priuatę rei canone,vel eo,quod ex hiſdem titulis exegerint,ad neceſſitates alias transferre licere:niſi malunt grauiſſima ſeueritate ſuam licentiam çoherceri. Dat. XVI. Kal. Iuñ. Med. Theodoro CONS.

Ne præfectianus exactoris, vel curioſi, vel horreorum cuſtodis fungatur officio. *Tit. X.*

1. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Zoſimum præſid. Epyri nouæ.

COmperimus, imperatoriç iuſſionis auctoritate neglecta, pręfectianos ad perniciem prouincialium exitiumque temeaſſe, & exactionibus in prouincia meritis tuis credita, vel potius lucris, & quæſtibus ſuis contra vetitum laborare. pręterea vel horreorum gerere cuſtodiam, vel curarum ius atque arbitriū ſibi pręſumere. Horum ſi quis exiſtat, volumus huius auctoritate pręcepti in futurum ſuſceptorum officiis eum deputari, deque eius nomine vniuerſa clementiæ noſtræ auribus intimari. Dat. XIIII. Kal. Dec. Med. Valentiniano & Valente IIII. AA. CONSS.

De curatoribus kalendariis, & fideiuſſoribus eorum. *Tit. XI.*

1. Imp. Conſtantinus A. Locrio Verino ſuo Salutem.

APut eos, quos ſuperſtites integris facultatibus eſſe peruideris, vel quorum heredes incolumia retinere patrimonia, ſortes Kalendarij perſeuerare debebunt: ita tamen, vt annuas vſuras ſuis quibuſque temporibus exſoluant: cùm ſimul & reipublicæ vtile ſit retinere idoneos debitores, & ipſis commodum cumulum debiti minimè nutriri. Et quia nefas eſt obnoxiis corporibus alienatis circumſcribi ciuitates, placuit, ſi qui debitor reipublicę ciuitatis quippiam ex eo patrimonio, quod habuit, cùm pecuniam reipublicæ ſumeret, donauerit, vel diſtraxerit, vel qualibet in alium ratione contulerit, qualitate rei alienatę perſpecta, atque omnibus debitoris facultatibus conſideratis, quas habuit cum ei pecunia crederetur, pro rata ab eo, qui ex debitoris facultatibus aliquid detinet, ex ſorte atque vſuris poſtulari. Itaque quotiens minus idoneum deprehenditur eius patrimonium, cuius nomen Kalendario ciuitatis alicuius inuenitur obnoxium, iudex omni diligētiæ ſollicitudine debebit inquirere, ad quos ex qualibet condicione tranſierint debitoris facultates: vt ſinguli ęqua ęſtimatione habita pro rata rerum, quas poſſident, conueniantur, perſonalem actionem contra eum habituri debitorē, qui ipſis ſoluentibus liberatur. Ab eo autem, à quo conſtat fortunarum ſuarū partem maximā receſſiſſe, etiam reliquam portionē, quę apud eum reſederit, tranſferri ad idoneū oportebit. Quòd ſi quiſpiam debitor reipublicæ ciuitatis fiſco noſtro locum fecerit, emptores quidem, qui ex fiſco noſtro conparauerint, manifeſtum eſt ſecundum ius vetus & reſcribta diuorum, conſtitutionesque noſtras nullam debere moleſtiā ſuſtinere: cum huiuſmodi caſibus rempublicam placuerit fortuita diſpendia ſuſtinere. Qui verò aliquid ex eiuſdem bonis principali liberalitate fuerint conſecuti, iuxta legem latam obnoxij erunt reipublicæ, habita ſolidatum facultatum conſideratione, quę fuerat debitoris, cùm pecuniam reipublicę ſumeret, vt pro rata corporis, quod ex largitate noſtra tenent, conpetentem ſortis atque vſurarum partem exigantur. Quòd ſi quis debitor non conparauerit, vel certè ita omnia ſua conſumpſerit, vt nemo aliquam rem ex eius bonis poſſideat, id quoque debitum cōuenit ad diſpendium reipublicę pertinere. Ideoque periculo curatoris Kalendarij, & magiſtratuum

& creat

& creatorum, apud idoneos, vel dominos ruſticorum prædiorum pecunia collocanda eſt. VI. ID. Kal. Feb. Voluſiano & Anniano CONSS.

II. Imppp. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius AAA. ad Hellenium Vic. vrb.

Kalendariorum nomen tam olearię arcę, quàm frumentarię, non multò antè oratio ad ſenatum miſſa † naſcitur ✱ antiquas ſanè igitur ea, quę aboleri antè cenſuimus, nouis calumniarum facibus inardeſcant, tua prouidebit inſtantia. Nos enim quò ſanctius quę cauta ſunt, obſeruentur, viginti librarum auri multa iudicem cenſuimus eſſe plectendum, ac primates officij capitali cohercendos eſſe ſententia. Dat. Non. Aug. Honor. N. P. & Euodio CONSS. † *forte, noſcitur an ſi quaſſe. ne igitur*

De legatis, & decretis legationum. *Tit.* *XII.*

I. Impp. Conſtantinus & Conſtans AA. ad Taurum P. P.

IN Africanis prouinciis vniuerſis conſiliis liberã tribuo poteſtatẽ, vt cõgruente arbitrio ſtudij condant cuncta decreta, aut commodum, quod credunt, cõſulant ſibi, quod ſentiunt eloquantur decretis conditis miſſisq́; legatis. Nullus igitur obſiſtat cœtibus dictator, nemo cõſiliis obloquatur. Dat. Kal. Aug. Med. Arbitione & Lolliano CONSS.

II. Idem AA. & Iulianus C. Muſoniano P. P.

Nullus ad gentem Axumitarum & Homerita ire præceptus vltra annui temporis ſpatia debet Alexandriæ de cetero demorari, nec poſt annum percipere alimonias annonarias. Dat. XVIII. Kal. Febr. Med. indictione XV. Conſtantio A. VIII. & Iuliano C. CONSS.

III. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Mamertinum P. P.

Prouinciales deſideriorum ſuorum decreta initio aput acta ordinariorum iudicum proſecuti, ad ſedis tuæ eminentiam mittant, vt inpudentior petitio refutetur, aut iuſtior petita commoda conſequatur. Siqua autem eiuſmodi fuerint, quæ magnificentiam tuam probabili cunctatione deſtringant, ſuper his ſatis erit conſuli ſcientiam noſtram, ita vt cunctas petitiones cum litteris tuis legatorum vnus aduectet. Dat III. Kalen. Iuñ. Serdicę, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

IIII. Idem AA. ad Mamertinum P. P.

Iuxta legem diui Conſtantini nihil poſt tractatum habitum ciuitatum voluntate mutetur, ſiue mutiletur, ſed integrè atque inlibatè ciuitatum petitiones ad magnificentiſſimæ ſedis tuæ notitiam perferantur: vt ſit examinis tui, quænam ex his auxilio tuo inplenda protinus, quę clementię noſtrę auribus intimanda videantur. Dat. VII. Id. Septemb. Aquil. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

V. Idem AA. Victori duci Aegypti.

Cùm legati gentilium venerint, obſignari eorum tabulas oportet, vt ad manſuetudinem noſtram fides eorum, quæ à regulis profectæ fuerint litterarum, & numerus perferatur: ne per hanc occaſionem etiam addendi in epiſtulis poſſit his facultas aperiri. Dat. V. Kal. Iañ. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VI. Idem AA. & Gratianus A. ad Claudium Proconſ. Afric.

Legati, qui ad comitatum noſtrum non cum neceſſariis deſideriis, & probabilibus

babilibus rebus aduenerint, cum iniuria ſui ad prouinciã animalibus propriis reuertentur. Dat. IIII. Non̄. Feb. Treu. Valentiniano N.P. & Victore CONSS.

VII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Eutropio P.P.

Cùm deſideria ſua ſingulæ ciuitates cupiunt explicare, non viritim legatos mittant ad noſtri numinis comitatum, ſed tractatu habitoque conuentu, tres è prouincia, qui petitiones aduehant, delegentur: multæ conpetentis denuntiatione præſtrictis his, qui prouincias moderantur. Dat. VI. Kal. Aug. Conſtp. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

VIII. Idem AAA. ad Seuerum P.V.

Quæcunque ciuitas legatos ad ſacrarium noſtrum voluerit ordinare, libera ei tribuatur facultas: ita tamen, vt à te probata atque elimata ad nos deſideria perferantur. PP. Karthag. VIII. Kal. April. poſt conſ. Syagrij & Eucherij VV. CC.

VIIII. Idem AAA. ad prouinciales.

Siue integra diœceſis in cõmune conſuluerit, ſiue ſingulæ inter ſe voluerint prouincię conuenire, nullius iudicis poteſtate tractatus vtilitati earũ congruus differatur: neque prouinciç rector, aut prçſidens vicariç poteſtati, aut ipſa etiã præfectura decretum æſtimet requirendum. Illud etiam addimus, vt ſi integra diœceſis vnum, vel duos elegerit, quibus deſideria cuncta committat, redę curſualis, vnius hiſdem tribuatur euectio. Si verò ſingulæ prouinciæ ſeparatim pu tauerint dirigendos, ſingularum angariarũ copia præbeatur, dummodo (ſicut licere volumus) oppreſſis deflere, quæ perferunt. Ita prouinciales noſtri nec in caſſum peregrinationem ſuſcipiendam, eaque ad ſacras aures deferenda cognoſcant, quæ probabiliter principibus adſerantur, nec ſuperfluis perennitatem noſtram exiſtiment actibus occupandam. Dat. VI. Id. Mai. Brixię, Antonio & Syagrio CONSS.

X. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Principio P.P.

Quotienſcunque ex diuerſis prouinciis ad ſacrum manſuetudinis noſtræ comitatum legationes quas inſtruxere decreta neceſſe erit commeare, in auditorio quidem celſitudinis tuæ vniuerſa tractentur, ſed ita vt nullum finem capiat ordo geſtorum, inlibataque rerum deciſio ſingularum noſtro auditui ſen rentiæque ſeruetur: ita vt deinceps excellentia tua cum in conſiſtorio manſuetudinis noſtræ ſecundum conſuetudinem ex decretis petitiones legatorum de noſtris ſcriniis recitantur, motum proprij arbitrij ratione decurſa ſententiis, quas pandimus, referat. Dat. Non̄. Nou. Aquil. Arcad. A. I. & Bautone CONSS.

XI. Idem AAA. ad Euſignium P.P.

Si quis vel ciuitatis, vel prouinciæ, vel corporis alicuius ita proſequi deſideria voluerit, vt non omnia mandata litterarum decretorũ auctoritate demonſtret, inauditus, ac ſine effecto remeare protinus iubeatur. Dat. XV. Kal. Mar. Ticeni, Honor. N.P. & Euodio CONSS.

XII. Imppp. Theod. Arcadius & Honor. AAA. Apodemio P.P. per Illyricum.

Si quod extraordinarium conciliũ poſtulatur, cùm vel ad nos eſt mittenda legatio, vel veſtrç ſedili aliquid intimandum, id quod inter omnes cõmuni concilio tractatuque cõuenerit, minimè in examẽ cognitoris ordinarij perferatur. Prouincialium enim deſideria, quibus neceſſaria ſępe fortuitis remedia depoſcuntur,

ſciuntur, vobis ſolis agnoſcere, atque explorare permittimus: nobis probationẽ ac iudiciũ reſeruamus: ad prouinciale conciliũ in vna frequentiore totius prouinciæ vrbe cunctos volumus conuenire, qui primatũ honorantur inſignibus: exceptis præfectoriis, quos dignitatibus ampliatos indignius à conſiliantibus præteriri, indignius verò ad publicii honoris iniuria deuocari, vnde honeſtum eſſe cenſemus de ſingulis, quę tractanda erunt, intra domos ſuas eos conſuli. Et ne plebi mixta dignitas inclinetur, nec eius, cuius præſentiæ copia deerit, probatum in republica conſilium neglegatur: ſcilicet, vt in loco publico de communi vtilitate ſententia proferatur: atque id, quod maioris partis probarit adſenſus, ſollemnis firmet auctoritas. Dat. v. Kal. Aug. Conſtantinop. Arc. A. II. & Rufino CONSS.

XIII. Idem AAA. Apodemio P.P.

Prouinciale concilium quo tempore initi debeat, cùm adſenſu omniũ, atque conſilio própria auctoritate definiat, ita vt ipſe conuentus in vna opulentiore totius prouinciæ vrbe abſque vllius iniuria celebretur. inde quod in conſilium communia vota deducunt, vel in ęde publica, vel in aliqua fori parte tractetur, ad quam omnium poſſit eſſe conuerſus, ne quid diſpoſitio paucorum tegat, quod in communem vtilitatem expetat ſollicitudo cunctorum. Si quis autem eorum virorum, quos emeritos honor à plebe ſecernit, prouincialium extraordinario cupit intereſſe conſilio, pro ſuo loco atque ordine, ſeruata reuerentia dignitatis, vel ad eum locum, in quo cunctorum deſideria poſſit agnoſcere, ire debebit, vel procuratoribus deſtinatis ſententię ſuę promere voluntatem: modò vt quod voluerit paucorum voluntas publica conuocetur auctoritas. Dat. IIII. Id. Sept. Conſtp. Arcadio A. II. & Rufino CONSS.

XIIII. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P.P. & Patricio.

Omnium legationum prouincialium inſtructiones apud ſublimitatẽ tuam actis legi penſari præcipimus, vt quæ digna nutu, vel indulgentia noſtrę clementiæ probabuntur, eligere ac referre ad nos ſublimitas tua non ambigat. Nam remedia feſſis quibuſque neceſſaria noſtro arbitrio decernentur. Dat. XIIII. Kal. Octob. Conſtantinop. Baſſo & Filippo CONSS.

XV. Idem AA. Monaxio P.P.

Quoties legatio deſtinatur, vniuerſos curiales præcipimus, qui intra vrbem conſiſtunt, (ſi non ęgritudine, vel alia inexcuſabili neceſſitate impediuntur) in locum curiæ conuenire, & decreta ſua propria ſubſcriptione firmata viro ſpectabili præfecto Auguſtali inſinuare: vt eius relatione tuis virtutibus intimata, & ſub examine tuo perpenſa, venire necne legati debeat, ordinetur: nulli penitus legatione libera cõmittenda, & auro coronario non (ſicut nuper factũ eſt) ab his colligendo, qui venditis honoribus, vt ad gradus altiores venirẽt contra licitum coemerunt. Quos quidem, recepta ſumma quam dederunt, vniuerſa munia patriæ implere præcipimus: ſed à curia omni pręſtanda vindicta huius facinoris tuæ ſublimitati permiſſa, &c. Dat. III. Non. Octob. Conſtantinop. XIV. Theod. A. VII. & Palladio V.C. CONSS.

XVI. Impp. Theod. & Valentinianus AA. Hierio P.P.

Ciuitatium poſtulata, decreta vrbium, deſideria populorũ liquido tua ſublimitas recognoſcit ad imperialis officium pertinuiſſe reſponſi, admiſſoſque ſacratiis

tratiis noſtris ſemper ſui imperatoris aſpectu decoratos eſſe legatos dixiſſe libereque illorum fuerant à communi fidei, cóſtantięque commiſſa. Dat. Kal. Iuñ. Nichomedię, DD. NN. Theod. XII. & Valentiniano II. AA. CONSS.

De auro coronario. *Tit.* XIII.

I. Imp. Iulianus A. ad Salluſtium P. P.

AVrum coronarium munus eſt voluntatis, quod non ſolùm ſenatoribus, ſed ne aliis quidem debet indici, licet quædam indictionum neceſſitas poſtulauerit, ſed noſtro arbitrio reſeruari oportebit. Dat. III. Kal. Mai. Mamertino & Neuitta CONSS.

II. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Mamertinum p. p.

Vniuerſi, quos ſenatorij nominis dignitas non tuetur, ad auri coronarij pręſtationem vocentur, exceptis his, quos lex præterita ab hac conlatione abſoluit. Omnes igitur poſſeſſores, aut inter decuriones coronarium aurum, aut inter ſenatores glebalem præſtationem deinceps recognoſcant. Dat. V. Kalend. Septemb. Emonæ, diuo Iouiano & Varroniano V. C. CONSS.

III. Idem AA. ad Probum. P.P.

Nullus (exceptis curialibus, quos pro ſubſtantia ſui aurum coronarium offerre conuenit) ad oblationem hanc adtineatur. Dat. VIIII. Kal. Iul. Sabariæ, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

IIII Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius AAA. Pancratio P.V.

Quæ diuerſarum ordines curiarũ, vel amore proprio, vel indulgentiarum lætitia, vel rebus proſperè geſtis admoniti in coronis aureis ſignísque diuerſis obtulerint, in quacumque fuerint oblata materia, in ea ſuſcipiatur: ne id quod voluntate offertur, occaſione obryzæ incrementi neceſſitatis iniuria inſequatur. Dat. IIII. Id. Aug. vico Auguſti, Auxonio & Olybrio CONSS.

V. Idem AAA. Cynegio P.P.

Ad conlationem auri coronarij placuit neminem abſque conſuetudine eſſe cogendum. Dat. XV. Kalend. Febr. Conſtp. Richomere & Clearcho CONSS.

VI. Idem AAA. Gaddanæ Satrapæ Soſanenæ.

Aurum coronarium his reddi reſtituique decernimus, quibus inlicitè videtur ablatum, vt ſecundum conſuetudinem moris antiqui, omnes Satrapę pro deuotione, quę Romano debetur imperio, coronã ex propriis facultatibus faciant ſerenitati noſtrę ſollemniter offerendam. Dat. XVIII. Kal. Iul. Conſtantinop. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS.

De Hirenarchis. *Tit.* XIIII.

I. Impp. Honorius & Theod. AA. Anthemio P.P.

HIrenarcharum vocabula, quæ adſimulata prouincialium tutela quietis ac pacis per ſingula territoria haud ſinunt ſtari cõcordiam, radicitus amputanda ſunt. ceſſet igitur genus pernicioſum reipublicæ, ceſſet reſcribtorum Hirenarchas circiter inconuulſa ſimplicitas, & celſitudinis tuę ſedes prouinciarum defendenda ſuſcipiat pacis huiuſmodi locupletioribus commiſſura pręſidia. Dat. VIII. Kal. Iañ. Conſtantinop. Honorio VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

De centurionibus. *Tit.* XV.

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Vincentio P.P.

HAc auctoritate ſancimus, vt quicumque centurionum corpus deſeruit, nullis dignitatum priuilegiis excuſatus debitum munus ſubire cogatur. Dat. Id. Septemb. Med. Theodoro CONS.

De mancipibus. *Tit.* XVI.

I. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Albino P.V. Rom.

QVicumque vel reſcribti aduerſus veteres ſanctiones ſubreptiua defenſione munitur, vel de minuſculis corporibus, aut certè otioſis idoneus adprobatur, functioni mancipatus eſt addicendus. Dat. XVII. Kal. Septemb. Rom. Timaſio & Promoto CONSS.

De his, qui numero liberorum, vel paupertate excuſationem meruerint. *Tit.* XVII.

I. Imp. Conſtantinus A. Dalmatio.

QVoniam cognouimus nonnullos vacationē à nobis perſonalium munerum impetraſſe, alienos pro ſuis libertis noſtris conſpectibus offerentes, iubemus eos, cùm hoc probatum ſit, indulto beneficio priuari. Eos autem qui cuiuſcumque ſexus liberos quinque habeāt, impetrata ſemel vacatione potiri: ita vt ſi in hoc numero filius legitimæ ætatis inueniatur, obeundis ſtatim pro ſuo patre muneribus adplicetur: patribus, qui filios vel filias quinque habuerint promiſſa legibus immunitate ſeruanda. Quòd ſi quis propter cenſum tenuem vacationem meruerit, atque hoc probauerit, beneficio potiatur, ſi propter rerum anguſtias ad perſonalia vocabatur obſequia. Dat. XIIII. Kal. Feb. Sirmio, Criſpo III. & Conſtantino II. CONSS.

Si curialis relicta ciuitate rus habitare maluerit. *Tit.* XVIII.

I. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Tatianum P.F. Aegyp.

IVdiciario omnes vigore conſtringes, ne vacuatis vrbibus ad agros magis (quod frequenti lege prohibetur) larem curiales transferant familiarem. Data VI. Id. Maij. Marcianop. Lupicino & Iouino CONSS.

II. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eutychiano P.P. poſt alia.

Curiales omnes iubemus interminatione moneri, ne ciuitates fugiant, aut deſerant rus habitandi cauſa: fundum, quem ciuitati prætulerint ſcientes fiſco eſſe ſociandum, eóque rure eſſe carituros, cuius cauſa impios ſe vitādo patriam demonſtrarint. Dat. XVIII. Kalen. Iañ. Conſtantinop. Arcad. IIII. & Honor. III. AA. CONSS.

De his qui condicionem propria nreliquerunt. *Tit.* XVIIII.

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Vincentio P.P. Gall.

DEſtitutæ miniſteriis ciuitates ſplendorem, quo pridem nituerant amiſerunt. Plurimi ſiquidem collegiati cultum vrbium deſerentes agreſtem vitam ſecuti in ſecreta ſeſe & deuia contuleruut, ſed talia ingenia

huiuſmodi auctoritate deſtruimus, vt vbicumque terrarum repperti fuerint, ad officia ſua ſine vllius niſu exceptionis reuocentur. De eorum verò filiis qui tamen intra hos proximè quadraginta annos docebuntur fuiſſe ſuſcepti, hæc forma ſeruabitur, vt inter ciuitatem & eos, quorum inquilinas, vel colonas, vel ancillas duxerint, diuidantur: ita vt in vlteriorem gradũ miſſa ſucceſſio nullam calumniam perhorreſcat, &c. Dat. III. Kal. Iul. Med. Stilichone & Aureliano V V. C C. CONSS.

II. Idem A A. Vincentio P.P. Gall.

Actiones publicas priuatáſque non eadem ratione concludimus. ſi quidem ſtatui publico inpenſius prouidendum eſt. Eum igitur, qui curiæ, vel collegio, vel burgis ceteriſque corporibus intra eandem prouinciam poſt triginta annos in alia quadraginta ſine interpellatione ſeruierit, neque res dominica, neque actio priuata continget, ſi colonatus quis aut inquilinatus quæſtionem mouere temptauerit, &c. Dat. III. Kal. Iul. Med. Stilichone, & Aureliano CONSS.

III. Idem A A. Vincentio P.P. Gall. poſt alia.

Manente hoc præcepto manſuetudinis noſtræ, vt is qui triginta annis docebitur functus officiis, neque vlla vmquam interpellatione pulſatus, intra eandem dumtaxat prouinciam, nihil calumniæ ſuper ſtatu ſuo à priuato neque à rei dominicæ actoribus pertimeſcat. Intra definiti temporis metas, ſi quis docebitur fuiſſe conuentus, iure legitimo in ordinaria ſede pulſabitur, vt illic de ſtatu eius ſententia proferatur. Primates ſanè ordinum defenſoréſq; ciuitatum pœnæ denũciatione conſtringimus, ne paſſim vagari curię, vel collegij deſugas in publica damna patiantur. Quòd ſi per gratiam tacuiſſe detegentur, pœnam relegationis excipiant. Dat. III. Kal. Iul. Med. Stilichone & Aureliano CONSS.

CODICIS THEO-DOSIANI LIBER DECIMVSTERTIVS.

De luſtrali conlatione. *Tit. I.*

I. Imp. Conſtantius A. & Iulianus Cæſ. ad Taurum P.P.

NEGOTIATORES omnes protinus conuenit aurum argentúmque præbere, clericos excipi tantum, qui copiatæ appellantur, nec alium quenquam eſſe inmunem ab huius conlationis obſequio. Dat. IIII. Non. Decemb. Acc. Rom. VIII. Id. Feb. Conſtantio A. VIIII. & Iuliano Cæſ. II. CONSS.

II. Idem A. & Cæſ. ad Taurum P.P.

Præter eos, quos manifeſta probatio demonſtrat ſub

ſub armis militiæ ſacraméta toleraſſe,quóſque cùm requiem ſortirentur,in pecuniarum certo numero inmunitatem claruerit conſecutos, vniuerſi, qui negotiandi videntur exercere ſolertiam, ad onus conlationis adſtringantur. Acc. VI.Id.Iul.Karthagine,Conſtantio A.X.& Iuliano C.III.CONSS.

III. Idem A.ad Senatum.

Ruſticanos colonóſque veſtros inter negotiatores deſcribi non oportet,ſcilicet ſi nequaquam exercent negotiationis induſtriam. Si quidem in eo negotiationem & mercimonia non oporteat æſtimari, ſi ea homines veſtri ac ruſticani etiam in veſtris poſſeſſionibus commorantes diſtrahant, quæ in his terris, quas incolunt,adque in eodem rure gignuntur. Dat.V.Non. Maij. Tauro & Florentio CONSS.

IIII. Imp.Iulianus A.Secundo P.P. poſt alia.

Decuriones,qui vt Chriſtiani,declinant munia,reuocentur:& ab auri adque argẽti præſtatione,quod negotiatoribus indicitur curię,inmunes ſint. Niſi fortè decurionem aliquid mercari conſtiterit: ita vt ordines ciuitatum ex huiuſmodi reliquis ſarcinarum (vt iam diximus) amoueantur.PP.III.Id. Mar. Conſtantinop.Mamertino,& Neuitta CONSS.

V. Impp.Valentinianus & Valens AA.Secundo P.P.

Negotiatores, ſi qui ad domum noſtram pertinent (ſi modò mercandi videantur exercere ſollertiam)& Chriſtianos,quibus ſi verus eſt cultus, adiuuare pauperes & poſitos in neceſſitatibus volunt potiorũ quoque homines vel potiores,ſi poſſis tamen his mercandi cura eſt,ad neceſſitatem penſitationis adhibeas: prẹſertim cùm potiorum quiſque,aut miſcere ſe negotiationi non debeat, aut penſitationem debeat,quod honeſtas poſtulat,primus agnoſcere. Dat.XV. Kal.Maij.Conſtantinop.diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VI. Idem AA.ad Florentium Com.S.L.

Aurum mercatoribus adque argentum,quo erogatio publica iubetur,indiximus.Igitur exceptione inmunitatis,nullus vtetur.Omnium enim regionum huiuſmodi homines omnium dignitatum, hanc virilem iuuandæ reipublicæ partem ſine aliqua priuilegij venia iuſſimus ſuſtinere. Exceptio autem eos tantummodo in hac communi ferè ſorte defendet, qui proprio iure per ſe aut homines ſuos,qui euidentiſſimè cognoſcuntur negotiantes, nõ tam mercatorum loco haberi debent,quàm ſollertium ſtrenuorúmque dominorum. Dat.VI.Id. Sept.diuo Iou.& Varroniano CONSS.

VII. Idem AA.ad Probum P.P.

Qui in ſudore bellandi ſtipendiorum gradus vſque ad protectores meruerunt,vnius vaginæ pretiũ,etiam ſi aliis mercimoniis ſtudere videantur. Si quid autem ſupra hunc modum in mercimonij commutatione habeãt,pro eo quod amplius potuerit inueniri, ad neceſſitatem conlationis artentur. Omnes verò omnino,qui alterius nomine dignitatis, emeritæque militiæ honore cumulati ſunt,etſi per homines ſuos id exercẽt, ad oblationis obſequia adſtringantur. PP. Karthagine Kal. April.Valentiniano N.P.& Victo. CONSS.

VII. Imppp.Valentinianus,Valens,& Gratianus AAA.ad
Claudium proconſ. Afric.

Hi tantùm ad auri argentíque detineantur oblationem, qui merces emendo,

adque vendendo commutantes,qui in exercitio tabernarum vſuque verſantur. Non etiam coloni rei noſtrę,qui ea diſtrahunt,quæ in dominicis poſſeſſionibus annus tulerit. Dat. VI. Kalend. Maij. Triueris, Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

IX. Idem AAA.ad Leontium conſ.Fœnicis.

Omnes iam nunc ſtudio negotiationis intenti, ſeu conchylioleguli, ſeu ex aliquolibet corpore mercatores ad penſitationem auri, quod negotiatoribus indicitur,conpellantur.Beneficium enim quibuſdam datum plebis iniuria eſt. PP.Byrito.Prid. Kal.Iul.Modeſto & Arintheo CONSS.

X. Impp.Valentinianus,Gratianus,& Valens * AAA. ad Italicum Vic. Italiæ.

Colonos rei priuatæ,vel ceteros ruſticanos pro ſpeciebus, quæ in eorũ agris gigni ſolent,inquietari non oportet.Eos etiam,qui manu victum rimantur,aut tolerant figulos videlicet,aut fabros,alienos eſſe à prę ſtationis moleſtia diſcernimus:vt hi tantùm,qui pro mercimonio & ſubſtãtię mercede ex ruſticana plebe inter negotiatores ſunt,ſortem negotiationis agnoſcant, quos in exercendis agris ingenium iampridem ſtudium non retinet, ſed mercandis diſtrahẽdíſque rebus inſtitutum vitæ & voluntatis inplicuit. Dat. Non. Feb. Med. Gratiano III. & Equitio V.C. CONSS.

XI. Imppp.Gratianus,Valentinianus,& Theod.AAA. ad Heſperium P.P.

Etſi omnes mercatores ſpectat luſtralis auri depenſio,clerici tamen intra Illyricum & Italiam, in denis ſolidis, intra Gallias in quinis denis ſolidis inmunem vſum conuerſationis exerceant. Quidquid autem ſupra hunc modum negotiationis verſabitur,id oportet ad functionem aurariã deuocari. Dat.III. Non.Iul. Aquileiæ,Auxonio & Olybrio CONSS.

XII. Idem AAA.ad Atticum P.P.

Nemo negotiator muneribus publicis eximatur,exceptis his dumtaxat, qui innocenti induſtria fructus domeſticos ſuis poſſeſſionibus innatos ſimpliciter vendunt:officiis & exactoribus pro his negotiatoribus adtinendis, quos excuſatos ſubtractóſve eſſe conſtiterit,in duplam quantitatem eius ſummæ, quam illi inferre debuerant. Dat.III.Id.Mar.Med.Richomere & Clearcho CONSS.

XIII. Idem AAA.Haue Poſtumiane Kar. NB.

Singuli quique ſi per eos vernacula quæque vendantur, functione auraria non teneantur.ſi verò emendi vendendíve conpendiis vltro citróque quæſitis familiaris rei amplitudo cumuletur (etſi militares ſint) memoratę præſtationi nectantur. Dat.VI.Id.Nouemb.Richomere & Clearcho CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quicunque rem quæ ei nata eſt,aut quam non emit vendat, ad ſolutionem aurariam minime teneatur.Si vero emendi vendendiq́ ſtudio probabitur huc illucq́ diſcurrere, etiamſi militans eſt, ad ſolutionem teneatur aurariam.*

XIIII. Imppp. Valentinianus, Theod.& Arcad.AAA. ad Principium P.P.

Eos,quos peractæ militiæ labor decurſo ſtipendiorum ordine, vel protectoris honore cumulauit, vel honeſtæ,vel cauſariæ miſſionis neceſſitate donauit, quindecim

quindecim ſolidorum in mercimoniis omnibus inmunitatem habere iubemus: agnituros publicum munus, ſi vltra præſtitutum legis noſtræ modum emendis vendendíſque rebus laxiore ſumptu operam voluerint commodare. Dat.Prid.Non.Nou.Veronæ, Arcadio A.I.& Bautone CONSS.

XV. Idem AA. Cynegio P.P.

Si quis potentior negotiatorem quempiam, quominus aurum debitum inferat contra fiſci noſtri commoditates putauerit defendendum, ipſe defenſor negotiatoris adſcribtam ei, quem defenderit, ſummam cogatur expendere. Dat.XVIII.Kal.Maij.Conſtantin.Hon.N.P.& Euodio CONSS.

XVI. Impp.Arcad.& Hon.AA. Clearcho P.V.

Omnes corporatos de quibus orta querimonia eſt, quàm maturiſſimè præcipimus conueniri, vt aut commoda negotiatorum ſequentes à clericorum excuſatione diſcedant, aut ſacratiſſimo numini ſeruientes verſutis quæſtibus intuitu tuæ ſinceritatis abſtineant. Diſtincta enim ſtipendia ſunt religionis & calliditatis. Dat.VIII.Id.Maij.Conſtp.Theodoro V.C.CONS.

XVII. Idem AA. Ianuarino.Conſ.Numidiæ.

A negotiatoribus aurum luſtrale dependi non ignoramus: & cùm ad eos ſoleat diſtributionis cura recurrere, quos neceſſitas conlationis adſtringit, non conuenit municipes hoc onere ſubiacere. Sciant igitur de corpore ſuo ſicut in omnibus ferè ciuitatibus mancipes eligere, abſque vlla ærarij noſtri deminutione, à curialibus alienæ functionis diſtributione reiecta. Dat.Prid.Non.Iun. Med.Theodoro V.C.CONS.

XVIII. Idem AA. Pompeiano proconſ.Afric.

Omnes negotiatores luſtralem conferre conuenit penſionem. Non ſolùm igitur hi, qui probantur in territoriis ſiue in ciuitatibus exercere commercia, ſubcumbant aurariæ functioni, verùm etiam qui ſtudentes fænori, creſcentis in dies ſingulos pecuniæ acceſſione lætantur. Dat.Prid.Kal.Iul.Med.Stilichone & Aureliano CONSS.

XIX. Idem AA. Septimio proconſ.Afric.

Omnes deuotionem aurariæ functionis agnoſcant, quos diuerſi mercimonij cura conſtringit: ita vt quibus negotiandi ſollicitudo eſt, ad ſolutionem teneantur. Dat.VII.Kal.April.Rau.D.N.Theod.A.I.& Rumorido CONSS.

XX. Impp.Honor.& Theod.AA. Anthemio P.P.

Functiones, quas conferentium frequentia extenuata debilitat, ad ſtabilitatem reuocandę ſunt: vt quod ſimul, & ſub vna conuentione petebatur, ſub parua ac minima contributione, abſque conſenſu conferentium, præbeatur. Hoc in luſtralis auri conlatione in perpetuum decernimus obſeruari, illud videlicet præcauentes, ne quis à noſtra clementia vectigal huiuſmodi audeat poſtulare. Dat.VIII.Kal.Iun.Varane V.C.CONS.

XXI. Idem AA. Monachio P.P.

Nemo mercator, vel poſſeſſor rerum, quæ luſtralis auri conlatione tenentur obnoxiæ, patrociniorum fiducia, vel nomine cuiuſlibet altiſſimæ dignitatis, à prædicta ſe functione æſtimet ſubtrahendum: nec ſi ad domum dominæ ac venerabilis Auguſtæ Pulcheriæ germanæ noſtræ, ſeu nobiliſſimarum ſororum

pietatis noſtræ pertineat. Dat.XII.Kalend.Sept.Hon.XII.& Theodoſio VIII. AA. CONSS.

De argenti pretio, quod thenſauris infertur. *Tit. II.*

I. Impp. Arcad.& Honor. AA. Eutychiano PP.

IVbemus, vt pro argenti ſumma, quam quis thenſauris fuerat inlaturus, inferendi auri accipiat facultatem: ita vt pro ſingulis libris argenti quinos ſolidos inferat. Dat.XI.Kal. Mart.Conſtantinop.Cęſario & Attico CONSS.

De medicis & profeſſoribus. *Tit. III.*

I. Imp.Conſtantinus A.ad Voluſianum.

MEdicos, grammaticos & profeſſores alios litterarum inmunes eſſe, cum rebus, quas in ciuitatibus ſuis poſſident, præcipimus: & honoribus fungi. in ius etiam vocari eos, vel pati iniuriam prohibemus: ita vt ſi quis eos vexauerit, centum milia nummorum ærario inferat à magiſtratibus, vel quinquennalibus exactus, ne ipſi hanc pœnam ſuſtineant. Seruus eis ſi iniuriam fecerit, flagellis debeat à ſuo domino verberari, coram eo, cui fecerit iniuriam: vel ſi dominus cōſenſit, viginti milia nummorum fiſco inferat, ſeruo pro pignore, donec ſumma hæc exſoluitur, retinendo. Mercedes etiam eorum & ſalaria reddi præcipimus. Quoniam grauiſſimis dignitatibus, vel parentes, vel domini, vel tutores eſſe non debēt, fungi eos honoribus volentes permittimus, inuitos non cogimus. PP. Kal. Aug. Sirmio, Criſpo & Conſtantino C. CONSS.

II. Idem A.ad Rufinum P.P.

Archiatri omnes & exarchiatris ab vniuerſis muneribus curialium, ſenatorum, & comitum, perfectiſſimorumque muneribus & obſequiis, quæ adminiſtratione perfunctis ſæpe mandantur: à præſtationibus quoque publicis liberi inmunéſque permaneant, nec ad vllam auri & argenti & equorum præſtationem vocentur, quæ forte prædictis ordinibus aut dignitatibus adſcribuntur. Huius autem indulgentiam ſanctionis ad filios quoque eorum ſtatuimus peruenire. Dat.XII.Kal.Iun.Conſtantino A.VII.& Conſtantio Cæſ. CONSS.

III. Idem A.ad populum.

Beneficia diuorum retrò principum confirmantes, medicos, & profeſſores litterarum, vxores etiam & filios eorum ab omni functione & ab omnibus muneribus publicis vacare præcipimus, nec ad militiam conprehendi, neque hoſpites recipere, nec vllo fungi munere, quo facilius liberalibus ſtudiis & memoratis artibus multos inſtituant. PP.V.Kalen. Octob. Conſtp. Dalmatio & Zenophilo CONSS.

IIII. Imp.Iulianus A.ad archiatros.

Ratio æquitatis expoſcit, vt veterum priuilegia principum circa vos cenſeamus eſſe firmāda. Proinde noſtræ māſuetudinis ſanctione ſubnixi ſecuri à moleſtiis

leſtiis munerum omnium publicorum reliquum tempus ætatis iugiter agitabitis. Dat.IIII.Id.Maij.Conſtantinop.Mamertino & Neuitta CONSS.

V. Idem A.

Magiſtros ſtudiorum doctoréſq; excellere oportet moribus primùm, deinde facundia. Sed quia ſingulis ciuitatibus adeſſe ipſe nō poſſum, iubeo quiſque docere vult, non repentè nec temerè proſiliat ad hoc munus, ſed iudicio ordinis probatus decretum curialium mereatur, optimorum conſpirante conſenſu. hoc enim decretum ad me tractandum referetur, vt altiore quodam honore noſtro iudicio ſtudiis ciuitatum accedant. Dat.XV.Kal.Iul.Acc.IIII.Kal.Aug. Spoletio, Mamertino & Neuitta CONSS.

VI. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Mamertinum P.P.

Si qui erudiendis adoleſcentibus vita pariter & facundia idoneus erit, vel nouum inſtituat auditorium, vel repetat intermiſſum. Dat.III.Id. Ian. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VII. Idem A A. ad Probum P.P.

Reddatur vnuſquiſque patriæ ſuæ, qui habitum philoſophiæ indebitè, & inſolēter vſurpare cognoſcitur exceptis his, qui à probatiſſimis adprobari ab hac debent conſubione ſecerni. Turpe enim eſt, vt patriæ functiones ferre nōn poſſit, qui etiam fortunæ vim ſe ferre profitetur. Dat.XIIII.Kal.Feb.Sirmio, Valentiniano N.P. & Victore CONSS.

VIII. Idem A A. ad Prætextatum P.V.

Exceptis portus Syxti virginumque veſtalium, quot regiones vrbis ſunt, totidem conſtituantur archiatri, qui ſcientes annonaria ſibi commoda à populi commodis honeſtè obſequi tenuioribus malint, quàm turpiter ſeruire diuitibus. Quos etiam ea patimur accipere, quæ ſani offerunt pro obſequiis, non ea quæ periclitantes pro ſalute promittunt. Quòd ſi huic archiatrorum numero aliquem aut condicio fatalis, aut aliqua fortuna decerpſerit, in eius locum non patrocinio præpotentium, non gratia iudicantis alius ſubrogetur, ſed horum omnium fideli circumſpectóque dilectu, qui & ipſorum cōſortio & archiatriæ ipſius dignitate, & noſtro iudicio dignus habeatur: de cuius nomine referri ad nos protinus oportebit. Dat.III. Kalend.Feb. Triu. Valentiniano & Valente III. A A. CONSS.

IX. Idem A A. ad Olybrium P.V.

Si qui in archiatri defuncti eſt locum promotionis meritis adgregandus, non antè eorum particeps fiat, quàm primis qui in ordine repperientur, ſeptem, vel eo amplius iudicantibus idoneus adprobetur: ita vt quicumque fuerit admiſſus, non ad priorum numerum ſtatim veniat, ſed eū ordinem conſequatur, qui ceteris ad priora ſubuectis, vltimus poterit inueniri, hiſque annonarum cōpendia, quæ eorum ſunt meritis dignitatique præſtanda, tua ſinceritas iuxta diſpoſitionem priùs habitam faciat miniſtrari. Dat.VI.Id. Mar. Valentiniano, & Valente III. A A. CONSS.

X. Idem A A A. ad Principium P.V.

Medicis & magiſtris vrbis Romæ ſciāt omnes inmunitatem eſſe conceſſam: ita vt etiam vxores eorum ab omni inquietudine tribuantur inmunes, & à ceteris oneribus publicis vacent: eoſdemque ad militiam minimè conprehendi

placeat:Sed nec hoſpites militares recipiant. Dat.II I.Kalen.Maij. Valentin.& Valente III.A A. CONSS.

XI. Imppp.Valens,Gratianus,& Valentinianus A A A.
Antonio P.P. Galliarum.

Per omnem diœceſim commiſſam magnificentiæ tuæ frequentiſſimis in ciuitatibus, quæ pollent, & eminent, claritudine præceptorum optimi quique erudiendæ præſideant iuuentuti. Rhetores loquimur & grammaticos Atticæ Romanęque doctrinæ, quorum oratoribus viginti quatuor annonarum è fiſco emolumenta donētur, Grammaticis Latino vel Græco duodecim annonarum deductior paulò numerus ex more præſtetur, vt ſingulis vrbibus, quæ metropoleis nuncupantur, nobilium profeſſorum electio celebretur. Nec verò iudicemus, liberum vt ſit cuique ciuitati ſuos doctores & magiſtros placito ſibi iuuare compendio: Triuerorum vel clariſſimæ ciuitati vberius aliquid putauimus deferendum: Rhetori, vt triginta: item viginti Grammatico Latino, Greco (etiam ſi qui dignus repperiri potuerit) duodecim præbeantur annonæ. Dat. X.Kal.Iun.Valente.V.& Valentiniano A A.CONSS.

XII. Idem A A A.Vindiciano.

Archiatrorum, qui intra penetralia regalis aulæ totius vitę probitate floruerunt, nulla dignitate ſequatur ex pēſa, neque eorū fatiget heredes. Ab his etiam, qui comitiuæ honore donati ſunt (vt conſuetudo poſcebat) ſordidi muneris interpellatio conquieſcat. Nam dilecti à patribus adque ſuſcepti honoris ac muneris incrementa ſeruamus. Dat. XVIII. Kal. Octob. Triu. Auxonio & Olybrio CONSS.

XIII. Imppp.Valentinianus,Theod.& Arcad.
A A A.ad Pinianum P.V.

Si quid impetratis ſubrepticiis in iudicio ſuo magnificentia tua ita viderit actitatum, vt his legibus, quæ ad relationes promulgatæ ſunt, videatur aliquid inminutum, reſciſſis omnibus, quæ per gratiam geſta videbuntur, eorum tenorem ſuper archiatris ordinandis, quæ à diuæ memoriæ patre noſtro conſtituta ſunt à nobis quoq; confirmata ex huius auctoritate reſcribti faciet omnifariam cuſtodiri. Dat.XI.Kal.Feb.Med.Valentiniano A.III.& Eutropio CONSS.

XIIII. Idem A A A.Cynegio P.P.

Ea, quæ principes veteres, archiatris ſacri palatij ſalutaris ac neceſſariæ artis profeſſoribus, ſacro & manſuro in æternum iudicio detulerunt, & antiquorum contemplatione iuſſorum, & laborum præſentium intuittu roborata in perpetuum manere pręcipimus: nec vlla cuiuſpiam inprobitate conuelli. Dat.VI.Id. Mar.Conſtp.Valentiniano A.III.& Eutropio CONSS.

XV. Idem A A A.Rufino P.P.

Archiatrorum priuilegia, quæ his vetuſtis ſanctionibus adtributa ſunt inlibata volumus permanere, ac tenere perpetem firmitatem. Hoc quoque addendum eſſe cenſuimus, vt qui egerunt adminiſtrationes, aut earum honore fungentur, vel dimiſſi è palatio teſtimonialium ſuffragio munientur, ad deſcribtiones ſenatorias non vocentur, ſed ab omnibus muniis abſoluti, liberi adque ſecuri dignitatis præmiis perfruantur. Dat.VII.Kal.Aug.Conſtp. Theod. A.III. & Abundantio CONSS.

XVI.

XVI. Impp.Honor.& Theod.A A.Monachio P.P.

Grammaticos,oratores,adque philoſophiæ pręceptores,necnon etiam medicos præter hæc, quæ retrolatarum ſanctionū auctoritate conſecuti ſunt priuilegia,inmunitatéſque,frui hac prærogatiua præcipimus, vt vniuerſi,qui in ſacro palatio inter archiatros militarunt:cum comitiuam primi ordinis, vel ſecundi adepti fuerint,aut maioris gradum dignitatis aſcenderint,nulla municipali,nulla curialium cōlatione,nulla ſenatoria, vel glebali deſcribtione vexentur:ſeu indepta adminiſtratione, ſeu accepta teſtimoniali, meruerint miſſionē, ſint ab omni functione,omnibúſque muneribus publicis inmunes,nec eorum domus,vbicumque poſitę,militem,ſeu iudicem ſuſcipiant hoſpitandum. Quę omnia filiis etiam eorum & coniugibus inlibata pręcipimus cuſtodiri,ita vt nec ad militiam liberi memoratorum trahantur inuiti.Hęc autem & profeſſoribus memoratis,eorúmque liberis deferenda mandamus. Dat.Prid.Kal.Decem. Conſtp.Conſtantio & Conſtante CONSS.

XVII. Idem A A.Helioni Magiſtro offic.

Artium liberalium profeſſoribus, ac præcipuè medicis, qui cum comitiuæ primi ordinis ac ſecundi militant dignitate, priuilegia & beneficia à retro principibus præſtita,necnon etiam noua ipſis eorumque filiis clementia noſtra detulit,vt coherens ſanctio proteſtatur, quæ tenaciter obſeruari oportet. Dat. Prid. Kal.Dec.Conſtp.Conſtantio & Conſtante CONSS.

XVIII. Impp.Theod.& Valentinianus A A.Helioni Magiſtro offic.

Habente propriam firmitatem ſecundo noſtræ maieſtatis oraculo,quod de excuſandis,ſiue præbendis his,quæ militantibus debentur, hoſpitiis, promulgatum eſt,illa,quæ dudum circa archiatros & magiſtros ſanximus litterarum, obſeruentur.Hos enim pro neceſſariis artibus & liberalibus diſciplinis hoſpitali moleſtia,quoad viuerent,liberari pręcipimus.Inlibata ergo permaneant illa, quæ quondam circa archiatros,quos in palatio noſtro primi vel ſecundi ordinis comites militaſſe conſtiterit,& circa liberalium litterarum magiſtros vidētur à nobis iuſtiſſimè conſtituta. Dat.XIIII.Kalen.Septemb. Hierio & Ardabure CONSS.

XVIIII. Idem A A.Proculo P.V.

Archiatrorum ſacri palatij obſequia cogitantes,id pręſenti ſanctione decernimus,vt ſi qui ex his,aut primi ordinis adepti fuerint comitiuam, aut maioris gradum dignitatis aſcenderint,ſecundum id, quod eis dudum per ſacras conſtitutiones indultum eſt,à glebali çonlatione ſpecialiter inmunes ſint:non præiudicāte eis nouella lege,per quam iuſſimus, exceptis quibuſdam dignitatibus, quæ illic nominatæ ſunt,ſenatoria munera omnes agnoſcere. Dat.III.Id. Iul. Conſtp.Felice & Tauro CONSS.

De excuſationibus artificum. *Tit. IIII.*

I. Imp.Conſtantinus A.ad Felicem.

ARchitectis quam plurimis opus eſt:ſed quia non ſunt,ſublimitas tua in prouinciis Africanis ad hoc ſtudium eos inpellat, qui ad annos fermè duodeuiginti nati, liberales litteras deguſtauerint, quibus vt hoc gratum ſit, tam ipſos, quàm eorum parentes ab his, quæ perſonis iniungi ſolent, volumus

volumus eſſe inmunes, ipſiſque qui diſcẽt, ſalarium conpetens ſtatui. PP. VI. Kal. Sept. Kàrthag. Optato & Paulino CONSS.

II. Idem A. ad Maximum.

Artifices artium breui ſubdito conprehenſarum per ſingulas ciuitates morantes, ab vniuerſis muneribus vacare præcipimus. ſiquidem ediſcendis artibus otium ſit adcommodandum, quo magis cupiant & ipſi peritiores fieri, & ſuos filios erudire. Dat. IIII. Noñ. Aug. Feliciano & Titiano CONSS.

Architecti, laquearij, albarij, tignarij, medici, lapidarij, argentarij, ſtructores, mulomedici, quadratarij, barbaricarij, ſcaſores, pictores, ſculptores, diatritarij, inteſtinarij, ſtatuarij, muſiuarij, ęrarij, ferrarij, marmorarij, deauratores, fuſores, blattiarij, teſſellarij, aurifices, ſpecularij, carpentarij, aquælibratores, vitriarij, eburarij, fullones, figuli, plumbarij, pelliones.

III. Impp. Conſtantius, & Conſtans A A. ad Leontium P. P.

Mechanicos & geometras & architectos, qui diuiſiones partium omnium, inciſioneſque ſeruant, menſuriſque & inſtitutis operam fabticationi ſtrigunt. & eos, qui aquarum inuentos ductus, & modos docili libratione oſtendunt, in par ſtudium docendi adque diſcendi noſtro ſermone perpendimus. Itaque inmunitatibus gaudeant & ſuſcipiant docendos, qui docere ſufficiunt. Dat. Prid. Noñ. Iul. Leontio & Salluſtio CONSS.

IIII. Imppp. Valentinianus. Valens, & Gratianus A A A. ad Chilonem Vic. Afric.

Picturæ profeſſores, ſi modo ingenui ſunt, placuit neque ſui capitis cenſione, neque vxorum, aut etiam liberorum nomine tributis eſſe munificos: & ne ſeruos quidem barbaros in cenſuali adſcribtione profiteri: ad negotiatorum quoque conlationem non deuocari, ſi modo ea in mercibus habeant, quę ſunt propria artis ipſorum: pergulas & officinas in locis publicis ſine pẽſione optineant. Si tamen in his vſum propriæ artis exerceant, néve quemquam hoſpitem inuiti recipiant, lege præſcribſimus, néve pedaneorum iudicum ſint obnoxij poteſtati, arbitriumque habeant conſiſtendi in ciuitate, quam elegerint: néve ad proſecutiones equorum, vel ad præbendas operas deuocentur: né ve à iudicibus ad efficiendos ſacros vultus, aut publicorum operum expolitionem ſine mercede cogantur. Quæ omnia ſic conceſsimus, vt ſi quis circa eos ſtatuta neglexerit, ea teneatur pœna, qua ſacrilegi cohercentur. Dat. XII. Kal. Iul. Triu. Gratiano A. III. & Equitio CONSS.

De nauiculariis. *Tit. V.*

I. Imp. Conſtantius A. ad Voluſianum.

SI nauicularius originalis leuamentarius fuerit, nihilominus aput eoſdem, aput quos & parentes eius fuiſſe videntur, firmiter permanebit. Dat. XIIII. Kal. April. Voluſiano & Anniano CONSS.

II Idem A. Amabiliano præfecto annonæ.

Nauicularios ad conſortium piſtorum vrbicorum nominatos, neque vlla hereditatis ſucceſsione piſtoribus obnoxios abſolui ab hoc munere oportebit. Quòd ſi hereditario iure forſitan piſtoribus teneantur, facultatem habeant, ſi forte maluerint ob vindicias piſtorum hereditates eidem corpori reddere, aut

quibuſcumque proximis defuncti c edere, vt ipſi à piſtorum conſortio liberentur. Quòd ſi hereditatem amplectantur, neceſſe eſt ſucceſſionis ratione piſtorij muneris ſocietatem eos ſuſcipere, & ex propriis facultatibus onera nauicularia ſuſtinere v.c.p f. vrbi ſuper hac re videlicet diſceptante. Dat. Kalen. Iuñ. Triu. Conſtantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

III. Idem A. Amabiliano PF. annonæ.

Si quis nauicularius per obreptionem, vel quacumque ratione inmunitatem inpetrauerit, ad excuſationem eum admitti in vllo modo volumus: ſed & ſi quis patrimonium nauiculario muneri obnoxium poſſidet, licet altioris ſit dignitatis, nihil ei honoris priuilegia in hac parte dumtaxat opituletur. Sed ſiue pro ſolido, ſiue pro portione huic muneri teneatur. Nec enim æquũ eſt, vt patrimonio huic functioni obnoxio excuſato commune onus non omnes pro virili ſuſtineant portione PP. V. Kal. Iuñ. Conſtantinop. Conſtantino A. V. & Licinio Cæſ. CONSS. † χ nullo

IIII. Idem A. Helpidio.

Ex quocunque Hiſpaniæ litore portum vrbis Romæ nauicularij nauis intrauerit, quæ onus dumtaxat fiſcale ſubuexerit, eandem ſine interpellatione cuiuſquam abire præcipimus: nec vlli extraordinario oneri deſeruire, vt facilius iniuncta ſibi poſſit implere obſequia. Dat. VIII. Id. Mart. Theſſalonicæ, Criſpo III. & Conſtantino III. CONSS.

V. Idem A. ad Ablauium P.P.

Nauicularios omnes per orbem terrarum, per omne æuum ab omnibus oneribus & muneribus (cuiuſcumq; fuerint loci vel dignitatis) ſecuros, vacnos, inmunéſque eſſe præcipimus: ſiue decuriones ſint, ſiue plebei, ſeu potioris alterius dignitatis, vt à conlationibus & omnibus oblationibus liberati, integris patrimoniis nauicularium munus exerceant. Naues quoq; eorum (quantæcumque fuerint) ad aliud munus ipſis inuitis teneri non conuenit, ad quodcumque litus acceſſerint: litorum cuſtodibus, & vectigalium præpoſitis, exactoribus, decurionibus adque rationalibus, & iudicibus ſcituris, quòd qui hanc legem violauerit, capite punietur. Dat. XIIII. Kal. Octob. Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

VI. Idem A. ad Felicem.

Commoda nobis viſa eſt ea diſpoſitio, quæ expreſſè nauicularios in hunc ordinem formauit, vt non promiſcuè, ſed per viciſſitudines ritè ſernatas iuges curſus agnoſcerent, & exiguos implerent: quò ita leuamentis alternantis auxilij cunctorum fortunę & tenuioribus * um potiſſimum confirmen *, nec neceſſitas fieret aliquos ſemper longiora luſtrare, ac pleriſque obnoxios caſibus fieri. Quod ne vlteriùs poſſit accidere, labor omnibus par & iuſtus adiunctus ſit, & ſubſidia pari ratione defetantur: nec tenuiores in querellas infructuoſæ conplorationis incurrant PP. VII. Id. Sept. Karthagine Optato & Paulino CONSS. *forte, tenuiorũ potiſſimũ confirmentur.*

VII. Idem A. nauiculariis orientis.

Pro commoditate vrbis, quam æterno nomine, iubẽte deo, donauimus, hęc vobis priuilegia credidimus deferenda, vt nauicularij omnes à ciuilibus muneribus, & oneribus & obſequiis habeantur inmunes: & ne honores quidem ciuicos, ex quibus aliquod incommodum ſentiant, ſubire cogantur. Ab

admin

adminiſtratione etiam tutelæ, ſiue legitimæ, ſiue eius, quam magiſtratus, aut prouinciæ rectores iniungunt, habeantur inmunes: & vacatione legis Iuliæ & Papiæ potiantur: vt etiam nullis interuenientibus lucris † & viri ex teſtamento vxorum ſolidum capiant, & ad vxores integra voluntas perueniat maritorum. De proprietate etiam vel hereditate, vel qualibet alia ciuili cauſa pulſati, ne ex reſcribto quidem noſtro ad extraordinarium iudicium euocentur, ſed agentibus in ſuo foro reſpondeant, & ad exemplum Alexandrini ſtoli quaternas in frumento centeſimas conſequantur: ac præterea per ſingula milia ſingulos ſolidos, vt his omnibus animati, & nihil pæne de ſuis facultatibus expendentes, cura ſua frequentent maritimos commeatus. Acc. Kalen. Decemb. Optato & Paulino CONSS.

† χ liberis

VIII. Idem A. ad Seuerum.

Nauicularios Hiſpaniarum neque ad extraordinaria teneri officia, neque alicubi retentos moras ſuſtinere oportet, ſed relatorias traditarum ſpecierum intra decem dies à ſuſceptoribus percipere. Cúmque ad aliquas inſulas, portus, litora, ſtationes acceſſerint, oſtenſis relatoriis nullam prorſus inquietudinem ſuſtinere. Dat. XIIII. Kal. Iuñ. Nepotiano & Facundo CONSS.

VIIII. Impp. Conſtantius A. & Iulianus Cęſ. Olybrio P.V.

Nullam vim oportet nauicularios ſuſtinere, delegatas ſpecies annonarias transferentes, nec concuſſiones perpeti, nec aliquod genus incommodi, ſed venientes ac remeantes omni ſecuritate potiri; decem auri librarum multa proponenda his, qui eos inquietare temptauerint. Dat. Kal. Iuñ. Romi. Conſtantio VIIII. & Iuliano Cæſ. II. CONSS.

X. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Ampelium Proc. Afric.

Nauicularios Africanos, qui idonea publicis diſpoſitionibus ac neceſſitatibus ligna conuectant, priuilegiis conceſſis dudum rurſus augemus. Dat. III. Id. Mart. Hadrianop. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XI. Idem AA. ad Symmachum P.V.

Quiſquis ex nauiculariorum corpore defugiens ſolita munia ad honores indebitos venit, in corporis ſui conſortia reuertatur, &c. Dat. III. Id. Ian. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XII. Idem AA. ad Demetrianum PF. ann. Afric.

Si quis nauiculariorum ex noſtræ perennitatis indulto fori tranſlationem potuerit optinere, fructu careat impetrati. Circa feminarum verò perſonas veterum ſtatuta teneantur: vt in quibus foris antiqua eas diſpoſitione conſtet adſcribtas, illic nauicularij oneris munus agnoſcant. Vt enim in litibus cauſiſque priuatis fora eaſdem ſequi conuenit maritorum, ita in publicis neceſſitatibus originis debent ſeruare rationem. Dat. Prid. Id. Maij. Triũ. Valentiniano N.P. & Victore CONSS.

XIII. Idem AA. ad Olybrium P.V.

Sicut olim de linteonibus & nauiculariis diuus Cõſtantinus inſtituit, ita nũc ex omnibus ſexaginta ad præſentis neceſſitatis teneãtur inpenſas. Quos tamen idoneos & communis dilectus adſeruit, & facultatum inſpectio conprobauit, & ſententia tuæ ſublimitatis adſtrixit. Quibus ſi quem aut neceſſitas fatalis, aut inopia

inopia repentina,aur aliquis caſus inuiderit,ex vocationibus obnoxiis oportebit idoneum ſubrogari:ſed ſollicita inſpectione proſpiciatur, ne à quoquā amplius poſtuletur quàm neceſſitas exegit lauacrorum, vel inſtitura iamdudum forma præſcribſit. Dat. IIII. Non. Decemb. Triu. Valentiniano N. P. & Victore CONSS.

XIIII. Imppp. Valentinianus Valens & Gratianus A A A. ad Modeſtum P.P.

Iuxta eum tenorem,quem à diuo principe Conſtantio data Muſoniani clariſſimæ memoriæ P.P. executione conſtat eſſe roboratum, intra orientales prouincias nauiculariorum corpus impleri iubemus: ea videlicet ſtatutorum ratione ſeruata, vt per eminentiam tuam numerus nauiculariorum deſignetur, tam intra orientem,quàm intra Aegyptiacas partes, qui præſenti poſſit intentione compleri: excuſandis videlicet pro denum milium modiorum luitione quinquagenis numero iugis in annonaria præſtatione duntaxat: ita vt veſtes adque equi ceteræque canicæ ſpecies ab indictione eadē non negatur. Ad conficienda verò conpetentia nauigia prouincialibus cunctis primitus materiæ poſtulentur, reparationem deinceps per ſingulos annos iiſdem nauiculariis ex conceſſa iugorum inmunitate curaturis. Eorundem autem nauiculariorum ex fide nobis nomina,loca,ſubſtantię nuntientur breuibus duplici ratione conſcribtis: quod videlicet de veteribus,quódque ſint, & quales recenti adſocietate delecti. His autem nauiculariis, qui fuerint inſtituti ſeruari priuilegia Africanā decernimus,ita vt facultatibus propriis per ſuccedaneas hereditatum vices perpetuò ſint obnoxij functioni. Et ſunt corpora, de quibus nauicularij ex indictione quintadecima conſtituendi ſunt,iuxta ſacram iuſſionem. Ita ex adminiſtratoribus cetenſque honorariis viris: præter eos, qui intra palatium ſacrum verſati ſunt, de cœtibus curialibus & de veteribus idoneis nauiculariis,& de ordine primipilario,& de ſenatoria dignitate: vt ſi qui voluerint,freti facultatibus conſortio nauiculariorum congregentur. Dat. III. Id. Feb. Conſtantinop. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

XV. Imppp. Gratianus,Valentinianus & Theod. A A A. ad Heſperium P.P.

Quiſquis nauiculariorum codicillis optauerit ornari, præbitioni equorum intellegat ſe eſſe ſubdendum. Acc. XII. Kal. Aug. Conſtantinæ, Auxonio & Olybrio CONSS.

XVI. Idem A A A. corpori nauiculariorum.

Delatam vobis à diuo Conſtantino & Iuliano principibus æternis equeſtris ordinis dignitatem nos firmamus. Quod cum ita ſit, ſi quis contra interdicta innumerabilium ſanctionum corporali vos iniuria pulſare audeat, niſi qui digna expiatione eſt luiturus aurum inmanis admiſſi: apparitione quoq; ſua vltimo ſupplicio deputanda. Cuius monitio hanc debet ſollicitudinem ſuſtinere, vt iudices prauā forſitan indignatione ſuccenſos ab inlicitis tempeſtiua ſuggeſtione deducat. Huic illud additur, ne qui certum ordinem ex noſtra definitione retinet, is vlli vos alteri hominum generi haerere vereamini, nec timeatis vos ciuitatium municipibus innecti. Ex nullo itaque nexu, nulla cauſa, nulla perſona decurionum vos obſequia contingent: cùm præſertim priſcis conſtitutionibus

N

(quarum ſeries orationis paginis antelata eſt)magis illud inualuiſſe perhibeatis, vt pleīumque & ordinarios curiales nauiculariorum ſibi neceſſitas vindicaret. Quod verò ad negotiationis commodum aduehēdáſque merces ſpectat,ac reſpicit,in eo ſollers cura competentium iudicum prouidebit, vt optentu nominis veſtri non paſſim,ac ſine cōſideratione negotiatorum lateat inmunitas, nec ipſi dudum delati beneficij priuilegiis fructuque fraudemini. Dat.VIII.Id.Feb. Triū.Gratiano v.& Theod.I.AA.CONSS.

XVII. Idem AAA.ad Principium P.P.

Omnes nauicularij per omne æuum ab omnibus oneribus & muneribus,& conlationibus,& oblationibus ſubleuentur, cuiuſcumque loci fuerint, vel dignitatis.Et quicumque contra iſtam fecerit legem,ſeu cuſtos lirorum,ſeu vectigaliū prępoſitus,ſeu exactor,vel decurio,ſeu rationalis, vel iudex, cuiuſcumq; prouinciæ exhibitus, ſublatis vniuerſis facultatibus ſuis, capitali ſentētiæ ſubiugetur. Dat.XII.Kal.Maij.Aquil.Honor.N.P.& Euodio CONSS.

XVIII. Imppp. Valentinianus,Theod.& Arcad.AAA. Alexandro P.F. Auguſtali.

Iudæorum corpus ac Samaritanorum ad nauiculariam functionem non iure vocari cognoſcitur.Quidquid enim vniuerſo corpori videtur indici, nullam ſpecialiter poteſt obligare perſonam. Vnde ſicut inopes vilibúſque commerciis occupati nauiculariæ tranſlationis múnus obire non debent,ita idoneos facultatibus,qui ex his corporibus deligi poterunt,ad prædictam functionem haberi non oportet inmunes. Dat.XII.Kal.Mart. Conſtp. Valentiniano A.IIII.& Neotherio CONSS.

XVIIII. Idem AAA.Tatiano P.P.

Quæ de nauiculariis & curialibus ordinaſti,maneant inlibata,atque perpetua.Sint perpetuò nauicularij:quia qui meritò eſſe debeāt prouidiſti. Ac ſi,cùm obierint ſubolem non relinquent, quíque ille in eorum facultatibus qualibet ratione ſucceſſerit,auctoris ſui munus agnoſcet.manebit verò in ordine curiali, & ei filius in officium curiale ſuccedat.nihil hic ſubripiendum decerpet:ambitio ipſa denique,ſi quoquo modo annotati elicita fuerit,excludatur. Dat.VI.Id. Septem.Veronæ,Valentiniano A.IIII.& Neotherio CONSS.

XX. Idem AAA.Hypatio P.F.Auguſtali.

Eum, qui agentum in rebus militiam adeptus eſt, certis & debitis (eatenus nauiculariæ inquietudinis ſuſpicione ſubmota)frui priuilegiis non veramus, ſi nec genere nauiculariorum corpori coheret,nec nauarchiæ obnoxias functioni retinet facultates. Dat. Prid. Id. April. Conſtantinop. Arcadio II.& Rufino CONSS.

XXI. Idem AAA.Apodemio P.P.Illyrici & Afric.

Vnuſquiſque nauicularius nouerit intra biennium aut ſecuritatem ſuſcepti oneris reportandam,aut periculorum ad probandam eſſe fortunam. Dat.XV. Kal.Mart.Conſtantinop.Arcadio A.II.& Rufino CONSS.

XXII. Idem AAA.Rufino P.P.

Nauiculariorum vires,ac debitas huic neceſſitati origines in ipſis prouinciis honoratorum fides lecta penſabit,manſurúmque aliquid definiet,vel reuocando

do excuſatos, vel debitos obligando, quos compoſitis omnibus ad nos referre neceſſe eſt: ſcituros à nobis de ſuo iudicio iudicandum. Dat.III.Non.Septem. Conſtp.Theod.A.III.& Abundantio CONSS.

XXIII. Idem AAA.Rufino P.P.

Solos nauicularios à vectigali præſtatione inmunes eſſe præcipimus. Omnes verò mercatores teneri ad ſupradictam præſtationem in ſoluendis vectigalibus abſque aliqua exceptione decernimus. Dat.III.Id.Decembr.Theod.A,III.& Abundantio CONSS.

XXIIII. Impp.Arcad.& Honor.AA.prouincialibus Afric.

Ne qua cauſatio vectigalium nomine relinquatur, hoc obſeruari decernimus, vt nulla omnino exactio nauiculariis ingeratur, cũ ſibi rem gerere probabuntur: ſed à præſtatione vectigalium habeantur inmunes. Dat.VII.Kal.Iuñ. Med.Olybrio & Probino CONSS.

XXV. Idem AA.Ennodio ſuo ſal.

De nauiculariis & curialibus aliquid ſanxiſſemus, niſi diui patris noſtri ſuper his perſonis proceſſiſſet auctoritas. Dat.VII.Kal.Iañ. Med.Olybrio & Probino CONSS.

XXVI. Idem AA.Euſebio P.P.

Comperimus nauicularios ſuſceptas ſpecies in negotiationis emolumenta conuertere, eo quòd abutantur Conſtantinianę legis indulto, quę his ex die ſuceptarum ſpecierum concluſo biennio ſecuritates reportare permiſit. Quod nos quoque non prohibemus, ſed tantùm ſententię conſultæ definitionis addimus: vt intra annum quas ſuſceperint, inferãt ſpecies, & eiuſdem conſulis ſecuritates reportent, quæ etiam diem inlationis edoceant. Biẽnium autem propter aduerſa hiemis & caſus fortuitos in reportandis ſecuritatibus non negamus, dummodo intra tempus ſuperiùs deſignatum fides peracti conſtet officij, quod ad omnium notitiam volumus peruenire: vt cognoſcant tranſmiſſionem, vel traditionem intra annum ſuſceptionis eſſe conplectendam. Dat.X.Kal.Ian. Med.Arcad.III.& Honor.III.AA.CONSS.

XXVII. Idem AA.ad Senatum & populum.poſt alia.

Nauiculario tertiam vrbani canonis portionem inter prima nauigationis iubemus deferre exordia. Quorum claſſem in curiæ vetuſtate conlapſam prætoriana præfectura reſtituat, ita vt omnes, qui prædia his obligata muneribus quibuſlibet modis, vel contractibus impetrarunt, ſecundũ poſſeſſionis modum ad commeandi vocentur officium, &c. Dat.XVII.Kal.Maij. Med.Cæſario & Attico CONSS.

XXVIII. Idem AA.Meſſalæ P.P. poſt alia.

Prouideatur, vt naues ſinguli quique nauiculariæ obnoxij functioni ad neceſſarium & conſtitutum modum exædificare cogãtur: vt onera debita & iuſta ſuſcipiant. Qui ſcient ſe de propriis pericliraturos eſſe fortunis, niſi in his præparandis debitæ capacitatis ſummam modúmque ſeruauerint. Dat.XIIII. Kal.Mart.Med.Theodoro V.C.CONS.

XXVIIII. Idem AA.Flauiano P.V.

Depræhenſæ fraudes iure puniuntur. Solidos itaque, quos ſublimitas tua eruere valuit, ab his, qui in nauicularios prędas egerũt, volumus nauiculariorũ

N 2

commodis reſeruari. Et ne ſimpli pœna in raptores conſtituta creſcat audacia, in poſterum ſancimus, vt quicumque in rapinis fuerit depræhenſus, in pœnam quadrupli teneatur. PP. Rom. in foro Aproniani, VIIII. Kalen. Feb. Stilichone & Aureliano CONSS.

XXX. Idem A A. Pompeiano Proc. Afric.

Venerandæ vrbis intuitu nauiculariis priuilegia certa delata ſunt: quæ quicumque temerare temptauerint, noſtra auctoritate propoſitam multam lege, inferre cogantur. Dat. XVII. Kal. Iul. Med. Stilichone & Aureliano CONSS.

XXXI. Idem A A. Hadriano P.P.

Vniuerſa, quæ conſultis noſtris, vel decretis inluſtris præfecturæ indulta ſunt nauiculariis, ſi nulla melior vtiliórque ſententia commutauit, vel auctoritas ſanctionis infregit, firma ſeruari decernimus. Dat. XV. Kal. Septem. Honorio A. VI. & Ariſtheneto CONSS.

XXXII. Impp. Honor. & Theod. A A. Anthemio P.P.

Cum nauarchorum cœtus circiter prouincias orientis inopia nauium titubaret, & inueſtigandæ claſſis optentu inſularum ſucceſſus obiret, & nauigandi opportunitate tranſacta, iudiciorum indignatio ſine tranſuectionis expectaretur effectu: meritò celſitudo tua (PR. Auguſtali & inſularum præſide conuentis) Alexandrinæ & Carpathiæ claſſis ſummates, & nonnullos alios naucleros eò profeſſionis adduxit, vt onus frumentarij commeatus qui per orie͂tales nauarchos ex Alexandrinæ ciuitatis conditis cenſuerat ad ſacratiſſimam vrbem tra͂ſferri, in ſuam fidem ſuſceptum, ad eadem auguſtiſſimæ vrbis horrea comportaret, ſolaciis pro mercedula præſtitis ex tributariæ penſitationis inmunitate, vel ex eo quod vocatur ſilicon: necnon etiam alios quæ tuæ cognitionis limauit examen: ita vt ſuper naufragiorum, quę contigerint, caſibus vſitato more habita quæſtione, ſi qui calculus modiationis dicatur tempeſtate maris deperiſſe, ſub tuæ ſedis auditione nequaquam feratur acceptus: ſed hæc diſpendij lacuna in omne nauiculariorum concilium, pro rata ſcilicet contingentis muneris, deferatur. Hæc igitur noſtra lege firmamus. Dat. XIIII. Kal. Feb. Honorio VIII. & Theod. III. A A. CONSS.

XXXIII. Idem A A. Anthemio P.P.

Qui fiſcales ſpecies ſuſceperit deportandas, ſi recta nauigatione contempta litora deuia ſectatus, eas auertendo diſtraxerit, capitali pœna plectetur. Dat. XIIII. Kal. Aug. Conſtantin͂. Honorio VIII. & Theodoſio III. A A. CONSS.

XXXIIII. Idem A A. Fauſtino P.P. poſt alia.

Iudices, qui in portubus diœceſeos ſuæ onuſta nauigia, cùm proſperior flatus inuitat, ſub prætextu hiemis inmorati permiſerint, vnà cum municipibus & corporatis eiuſdem loci fortunarum propriarum feriantur diſpendiis. Nauicularij prætereà pœnam deportationis excipiant, ſi aliquid fraudis eos admiſiſſe fuerit reuelatum. Dat. XVIII. Kal. Sept. Rau. Varan͂. V.C. CONS.

XXXV. Idem A A. Seleuco P.P.

Vniuerſos, quos nauiculariæ condicioni obnoxios inuenit antiquitas, prædictæ functioni conueniet famulari. Perſonas igitur memoratas, & eorum heredes, & prædia perſequenda eſſe decernimus: vt canon ſacratiſſimæ vrbis, vel

exped

expeditionalium portuum neceſſitas impleatur. Dat. Prid. Non. Mar. Rau. Honorio VIIII.& Theod.V.A A. CONSS.

XXXVI. Idem A A.nauiculariis per Africam.

Tributa nauiculariis priuilegia hac interminatione firmamus, vt ſi quis cuiuſlibet dignitatis iudicum, vel militantum crediderit neglegenda, & aditus negauerit petitum à ſe tuitionis præſidiũ, patrimonium ſuum nouerit iſtius functionis oneribus addicendum, ſine vlla ſpe veniæ, quam de nobis ſub annotationis indulto meruerit. Illud etiam addimus, vt decem librarũ auri multa tam nauiculariis, quam iudicibus necnon proconſuli & vicario ſpectabilibus viris & V.C. annonæ P.F. officiiſque eorum proponatur, ſi vnquam ordine memorato, vel ipſi coegerint, vel ſponte cupienti (quod non poteſt fieri) de centeſimis ſuis auferri permiſerint, vel de propria ſubſtantia quidquam ſportulæ nomine cuiquam donare, vel offerre perſonæ: vt à ſingulis conſtitutum multæ pondus non ambigant exigendum. Accipientem quoque quadruplum fiſco noſtro iubemus exſoluere, &c. Dat. XVI. Kal. April. Rau. Honor. VIIII.& Theod.V.A A. CONSS.

XXXVII. Idem A A.nauiculariis per Africam. poſt alia.

Si vlla dignitas, vel apparitio frumenti curam ſuſtinens dirigendi, à nauiculario magiſtróve nauis aliquid accepiſſe detegitur, probato crimini pro motu iudicis pœna non deſit, &c. Dat. XVI. Kalend. April. Rau. Honorio VIIII.& Theod.V.A A. CONSS.

XXXVIII. Idem A A. Albino P.V.

Diſſimulationi & corruptelæ vrbani vel annonarij officij exquiſitis remediis manſuetudo noſtra proſpexit: vt ſi quando nauicularius extra modum centeſimarum diametrum incidiſſet, intra quinque dies, ex quo portum venerabilis vrbis eſſet ingreſſus, adhibitis tribus inluſtribus viris Vrbana præfectura, præſente quoque annonario cognitore, quid eueniſſet detrimẽti inquireret: & quicunque in hac fraude fuiſſet inuentus, ſub elogio, adiuncto idoneo exſecutore, mox ad Africam adque ad V.C.P.F. annõ. iudicium deduceretur: ſoluturus inſtantia memorati, quidquid debere fuerit depræhẽſus. Hac itaque lege decernimus, vt ſi vltra diem præfinitum permiſerit nauicularium protelari, quinque libras auri ſe adque officium ſuum ſciat ærario noſtro debere inferre. Apparitionem quoque præfecturæ Vrbanæ multa trium librarum auri feriendam eſſe cenſuimus. P.F. annonæ duas libras auri ſacris largitionibus inferre cogetur, niſi eius præcipuè inſtantia intra diem conſtitutum fuerit adcelerata cognitio. Huiuſmodi igitur inquiſitio etiam diebus feriatis & deuotionum, abſque vlla obſeruatione peragenda eſt. Dat. XV. Kalend. Octob. Rau. Conſtantio, & Conſtante CONSS.

De prædiis nauiculariorum. *Tit. VI.*

I. Imp. Conſtantius A. ad decretum nauiculariorum.

Alienationes poſſeſſionum à nauiculariis factas fugiẽdi muneris gratia præiudicare vobis non ſinimus. Ideoque volumus, vt comparatores ſupraſcribtarum poſſeſſionum interpellato P.F. annonæ ad id obſequium conpellantur, cui ſe obnoxios eſſe fecerunt. Dat. V. Kal. Nou. Conſtantino A. VII.& Conſtantio Cæſ. CONSS.

II. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Symmachum P.V. poſt alia.

Patrimonia nauiculariorum, quæ quolibet genere in extraneorum dominia demigrarunt, in corporis ſui ius proprietatémque remeent. Dat. III. Id. Iun. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

III. Idem AA. ad Muſufilum Vic. Afric.

Aduerſus petitionem nauiculariorum de ſuo iure certantium ſpatium non præſcribat, annorum etiam illis adſertionibus remotis quibus nonnulli amplexantur, quę diuorum principũ conſecuti fuere permiſſu. Sed & ſi eſt quidquam nauiculario iuri obnoxiũ, quod domus noſtræ proprietatem ſpectat, tolerare præcipimus nauicularias functiones. Dat. Prid. Kal. Aug. Vangionibus, Valentin. & Val. AA. CONSS.

IIII. Idem AA. ad Dracontium Vic. Afric. poſt alia.

Nauiculariæ facultates nauiculario corpori reddantur, ſi bona ritè retinentes ſubire eorum onera nolint, quorum poſſeſſione fruuntur. Ceterùm ſi ſponte cognoſcunt nauiculariam functionem ſine exceptione potioris, vel cuiuſcunque bona ad ſe tranſmiſſa ſine inquietudine poſſideãt: cùm pro rata ex parte debitis fungantur officiis, &c. Dat. IIII. Kal. Maij. Remis, Lupicino & Iouino CONSS.

V. Idem AA. ad Aurelianum PF. Ann.

Temporibus præſcribtionem in vindicatione rerum ad nauicularios pertinentium cognoſcat tua grauitas eſſe ſuccisam: domum etiam manſuetudinis noſtræ in his, quę nauiculario nomine obnoxia ſunt, agnoſcere pręcipimus debitam functionem. Dat. III. Kal. Octob. Lupicino, & Iouino CONSS.

VI. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad prouinciales Afros.

Fundi omnes ad nauiculariorum dominium pertinentes, & ad aliorum iura tranſlati fiſco, vel reipublicæ, vel nauiculario, vel quolibet alio diſtrahente ſiue donante, vel ad filios, vel propinquos, vel extraneos transferente, etſi ad nauicularios traſlati ſint, reddantur: dominis actione in rem & perſecutione conceſſa. Niſi maluerint hi ad quos res peruenerint, onus agnoſcere, cui erat ille obnoxius, cuius nomine vindicatio competit, euectionis, ac melioratæ rei perceptorumque fructuum inſpectione habita, &c. Dat. VII. Id. April. Triu. Modeſto & Arintheo CONSS.

VII. Idem AA. Achiloni proconſ. Afric.

In his, quæ nauicularij vendunt, quoniam intercipere contractum emendi vendendíque fas prohibet, emptor nauicularij functionem pro modo portionis comparatæ ſubeat. Res enim oneri addicta eſt, non perſona mercantis. Neque nauicularium ilico iubemus fieri eum, qui aliquid cõparauit, ſed eam partem, quæ empta eſt pro ſuo modo ac ratione eſſe munificam. Nec enim totum patrimonium ad functionem nauicularij muneris occupandum erit, quod habuerit, qui rei exiguæ mercator acceſſit: ſed illa portio, quæ ab initio nauicularij fuit, ad penſionem huius functionis ſola tenenda eſt, reſiduo patrimonio, quod ab hoc vinculo liberum eſt, otioſo & inmuni ſeruãdo. Domos verò, quarum cultu decus vrbium potiùs, quã fructus adquiritur, vbi à nauicularijs ve-

neunt,

neunt,pro tanto modo ad hanc penſionem obligari placet, quãtum habebant emolumentum,cùm pecuniam mutuarentur. Vbi verò ſpatia loci & exiguitas nullam habuit penſionem, aut extructio, cuius eſt ardua difficiliſque molitio, aut decus ſumptuoſum,aut(vt eſt plerumq; liberale inſtitutum) habitationem quis ſuam ornamento vrbis adiecit,nolumus munificentiam,quæ poſtea addita eſt,inprobam licitationem æſtimationis excipere,ſed vetuſta potiùs loci ſpecie & pẽſio cogitetur quàm cultus hodiernus, qui per induſtriam hominis animoſi acceſſit. Dat.III.Non.Aug.poſt conſ.Gratiani A.III.& Equiti v.c.

VIII. Impp.Arcad.& Honor.A A.Meſſalæ P.P.

Hi,qui fundos nauiculariæ functioni adſcribtos à nauiculariis acceperunt, quolibet ad ſe titulo tranſeuntes, ſecundum agri opinionem (quæ antiquitus habetur adſcribta) nauiculariam functionem ſuſcipere cogantur. Neque eas condiciones ſibi æſtiment profuturas, quas venditor minùs idoneus in ſe receperit in poſitæ mẽtis arbitrio. Hac tamẽ ratione ſeruata, vt ſi ad minùs idoneum fuerit tranſlata poſſeſſio, etiam auctores tranſſcribti prædij tenẽtur obnoxij: ſitque hoc in promptu, vt damnis fiſcalibus primitus ab idoneis conſulatur, &c. Dat.XIIII.Kal.Mar.Med.Theodoro v.c.CONS.

VIIII. Impp.Honor.& Theod.A A.Sebaſtio Com. poſt alia.

Naualem hæreſim in omnibus volumus cuſtodiri,vt vſque ante viginti annos quæcunque poſſeſſiones ſubhaſtariæ ſorte diſtractæ ſunt, & propter contractum publicum, nauali fuerant hæreſi ſeparatæ, ſi huic oneri ante eas ſubiacuiſſe conſtiterit,ruſus ad debitam functionem teneantur obnoxię,&c. Dat. Prid.Id.Maij.Rau.Honorio XI.& Conſtantio II.CONSS.

X. Idem A A.Proculo P.P.

Si quod prædium in quolibet Africani ceſpitis loco per quinquaginta annorum curricula ad naualem functionem nulla ſollicitudo reuocabit, nec pulſatum aliquando intra deſignatam annorum ſeriem ſuper hac parte conſtiterit: ac prædictæ annoſitatis curſum ſine vlla naualis hæreſis conuectione tranſcenderit, nullis patimur ſollicitudinibus agitari. Illud quoque penitus abolendum eſſe cenſemus, vt quem non perſonæ alicuius ſuper nauicularia functione probamenta confutarant, nulla chartarum poſt quinquaginta annorum ſeriem moleſtia * re diuinu * conueniat. Dat. XV. Kalend.Iuñ.Rau. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

De nauibus non excuſandis. *Tit. VII.*

I. Impp.Arcad & Honor.A A.Eutychiano P.P.

Cunctis per Aegyptum intimetur, viginti librarum auri multæ eſſe ſubdendos eos, qui naues ſuo nomine, vel defenſione à tranſuectionibus publicis excuſare temptauerint: publica iactura nauiũ quoque dominis feriendis, qui neglectis neceſſitatibus publicis, potiorum voluerunt patrociniis excuſare. Dat. Prid. Id. Mar. Conſtantinop. Theodoro v.c.CONS.

II. Idem A A.Longiniano P.P.

Multi naues ſuas diuerſorum nominibus & titulis tuentur. Cui fraudi obuiantes præcipimus, vt ſi quis ad euitationem publicæ neceſſitatis titulum crediderit adponendum, ſciat nauem eſſe fiſco ſociandã. Nam vt priuatos quoque

non prohibemus habere nauigia,ita fraudi locum eſſe non ſinimus. Cùm omnes in commune (ſi neceſſitas exegerit) conueniat vtilitatibus publicis obœdire,& ſubuectionem ſine dignitatis priuilegio celebrare. Niſi igitur intra triginta dies hæc fraus fuerit remota, vniuerſa nauigia quę ad exceptiones cōfugiunt, dominis auferantur. Dat.III.Id.Ian̄.Rau.Arcad.A.VII.& Probo CONSS.

Ne quid oneri publico inponatur. *Tit. VIII.*

I. Impp.Arcad.& Honor.AA.Rufino P.P.

ONeri publico ſarcinam priuatam ne quis inponat: nec audeat portitores frumenti ad ſuſcipiendum onus aliqua neceſſitate conpellere. Hoc enim facto adque commiſſo,non in diſpendium ſolum adque naufragij damnum tenebitur obligatus, verum etiam publicæ coercitionis experietur vigorem. Dat.V.Id. Ian̄. Conſtantinop. Olybrio & Probino CONSS.

De naufragiis. *Tit. VIIII.*

I. Imppp.Valentinianus,Valens,& Gratianus AAA. ad Modeſtum P.P.

SI quis nauicularius naufragium ſuſtinuiſſe adfirmat, prouinciæ iudicem eius videlicet,in qua res agitur, adire feſtinet, ac probet aput eum teſtibus euentum,relatioque ad ſublimiſſimam referatur præfecturam,ita vt intra anni ſpatium veritate relata,remedium ex indulgentia conſequatur.Quòd ſi per huiuſmodi neglegentiam præfinitum anni ſpatium fortaſſe claudatur,ſuperuacuas ſeraſque actiones emēſo anno placuit non admitti. Dat.PP.Berſti,Non̄.Iun̄.Modeſto & Arinth. CONSS.

II. Idem AAA.ad Demetrianum P.F.ann.Afric.

Si quando cauſatio eſt de impetu procellarum,medium ex his nautis numerum nauicularius exhibeat quæſtioni, quos eum in naui pro modo capacitatis conſtat habuiſſe,quò eorum tormentis plenior veritas poſſit inquiri. De caſu autē nauis, quæ ad vrbē Romā directa fuerit, intra annū quidquid acciderit iudiciis publicetur.De his verò,quæ ad portus expeditionales lōgius, vel Conſtantinopolim ſint profectæ, intra biennium oblato prædicto numero nautarum, ſuper fide caſus examen agitetur. Addimus etiam, vti intra præfinitum tempus nulla fuerit delata querimonia omnis poſthac deplorationum aditus obſtruatur.Acc.Aquil.Lecta actis.

III. Imppp.Gratianus,Valentinianus,& Theod.AAA. nauiculariis Afris ſal.

Quotiens obruta, vel ſubmerſa fluctibus naui examen adhibetur, PF. ann. duorum vel trium quæſtione deſtrictum purgandi in alios nautas licentia offeratur.Quid eſt enim quod non adiunde intra præfinitum numerū ſollers quæſitor inueniat circa magiſtros nauium, quibus eſt ſcientia plenior, inmoretur. Qui ſi fatali ſorte defuerint, in alios inquiſitio transferetur. Sanè ſi vniuerſos violentia tempeſtatis obruerit, ne veritas lateat, ſequimur Conſtantinianæ legis prouidam ſanctionem : vt adfectionibus nauiculariorum intra iudicia

conſtitutis

conſtitutis ſuper eorum quæratur interitu, quos nauicularius naufragio periſſe contendit. Cuius rei examen placuit vnius luſtri ſpatio terminari, vt omnis in poſterum (vt à duarum ſemiſcenteſimarum, quæ ex hibernis oneribus poſtulantur) à vobis petitio conquieſcat. Placuit ſanè vt Nouembri menſe nauigatione ſubtracta Aprilis, qui æſtati eſt proximus, ſuſceptionibus adplicetur. Cuius ſuſceptionis neceſſitas ex Kal. Aprilib. in die Kal. Octob. menſura ſeruabitur. In diem verò Iduum earundem nauigatio porrigetur. Et quia ordinē veſtrum ampliari etiam hominum adiectione gaudemus, quoſcumque vacuos publico inuenerit officio in complexum veſtri ordinis adplicate, dūmodo is, qui in municipalibus manet cauſis, nominatione ordinis non teneatur. Dat. VIII. Id. Feb. Triu. Gratiano, vel Theod. I. AA. CONSS.

IIII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Tatiano P. P.

Quæ in naufragiis pereunt, nolumus nobiscum poſſeſſoribus vel ſenatoribus vel priuatis eſſe communia: ſi quidem naufragij detrimentum fiſcus agnoſcat, quod interdum non grandis diſpendij eſſe monſtratur, ſi vexatam fluctibus nauem leuis iactura defendat, quam ſi pondere ſuo grauatam pelagi vnda ſubmergat. Vbi verò non eſt teſtis periculi, reſtituantur damna naufragij, & diſpendia proſecutoris fraudibus inferantur: vt ad eorum iniuriam retorqueatur, qui minus idoneos nominarunt, non ad eos redeāt, quos ſemel conſtiterit fuiſſe deuotos. Dat. XV. Kal. Aug. Conſtp. Tatiano & Symmacho CONSS.

V. Impp. Arcad. & Honor. AA. ad Senatum & populum. poſt alia.

Nauicularios, quos vos aduerſa naufragij prohibuerit ſuſcepta deferre, vel de oneribus prauitate ſubmerſis, vel de diametris aliiſque iacturis quia excludere caſus, & inclementum non poſſumus cohibere fortunam, PF. annonæ & Vic. vrbis fidem probare geſtorum congrua iudicatione compellant, moram & neglegentiam punituri. Dat. XVII. Kalend. Maij. Mediol. Cæſario & Attico CONSS.

VI. Impp Honor. & Theod. AA. nauiculariis per Africam. poſt alia.

De ſubmerſis nauibus decernimus, vt leuato velo iſtæ cauſæ cognoſcantur: & ſi quiſquam de talibus negotiis aliquid accepiſſe detegitur, iudex, apud quem conſtiterit his cōquerētibus, qui nudātur, pro qualitatibus perſonarū multādi, remouēdi, proſcribendi habeat poteſtatem. Si verò cauſarū taliū cognitores libelli aditione, vel plenaria interpellatione commoniti intra metas temporis conſtituti, hoc eſt, intra biēnium cauſis talibus veteri lege præſcribtum, has cauſas audire neglexerint, & legitimum tempus fuerit elabſum: præiudiciū noceat eatenus cognitoris, vt nauiculario propter vitium iudicis abſoluto mediam oneris eius partem, propter cuius probandam amiſſionem legitimo dumtaxat tempore cognitio petebatur, iudex cogatur inferre. Reſiduam verò officium eius exſoluat. Dat. XVI. Kalend. April. Rau. Honorio VIIII. & Theod. V. AA. CONSS.

De

De cenſu ſiue adſcribtione. *Tit.* X.

I. Imp.Conſtantinus A.ad populum.

QVoniam tabularij ciuitatum per conluſionem potentiorum ſarcinam ad inferiores transferunt, iubemus, vt quiſquis ſe grauatū probauerit, ſuam tantum priſtinam profeſſionem agnoſcat, &c. P. P. XV. Kal.Feb.Rom.Conſtantino A.IIII.& Licinio III. CONSS.

INTERPRETATIO. *Si tabularij, aut hij quibus exactionis libri traduntur, potentiores voluerint releuare, & quod releuauerint inferioribus addiderint, is qui grauatum ſe probauerit, non amplius diſſoluat, quàm ſecundum cenſum ſe oſtenderit ſuſcepiſſe.*

II. Idem A A.ad Euſebium V.P.præſidem Lyciæ & Pamſyliæ.

Plebs vrbana (ſicut in orientalibus quoque prouinciis obſeruatur) minimè in cenſibus pro capitatione ſua conueniatur: ſed iuxta hanc iuſſionem noſtram inmunis habeatur, ſicuti etiam ſub domino & parente noſtro Diocletiano ſeniore A. eadem plebs vrbana inmunis fuerat. Dat.Kal.Iuñ.Conſtantino A.III. & Licinio III. CONSS.

III. Imp.Conſtantius A.ad Dulcitium Conſ.Aemiliæ.

Si quis prædium vendere voluerit, vel donare, retinere ſibi transferendos ad alia loca colonos priuata pactione nō poſſit. Qui enim colonos vtiles credunt, aut cum prædiis eos tenere debent, aut profuturos aliis derelinquere, ſi ipſi ſibi prædia prodeſſe deſperant. Dat.III.Kalend.Maij.Med. Conſtantio A.VIIII. & Iuliano C.II.CONSS.

IIII. Impp.Valentinianus,& Valens A A.ad Viuentium P.P. Galliarum.

In virginitate perpetua viuentes, & eam viduam, de qua ipſa maturitas pollicetur ętatis nulli iam eam eſſe nupturam, à plebeię capitationis iniuria vindicandas eſſe decernimus. Item pupillos in virili ſexu vſque ad viginti annos ab iſtiuſmodi functione inmunes eſſe debere. Mulieres autem donec virum vnaquæque ſortitur. Dat.x.Kal.Decemb.Valentiniano & Valente A A.CONSS.

V. Idem A A.ad Florentium P.P. Galliarum.

Si quis cenſus inquiſitione conpleta grauatum ſe eſſe credat, apud prouincię iudicem pulſet, quem mauult, ex die clauſi renuntiatique cenſus ſpatia præſtituta dinumerans: vt ſi neceſſitatibus publicis occupatus domeſticis commodis defuit cùm cenſus agitatus eſt, intra anniuerſarij temporis circulū fiducia competitionis adſiſtat. Si verò præſentem ſciat ſe eſſe cenſitum, intra quinque menſes, quibuſcunque viribus fultus immineat, vltrà non habeat huius vocis arbitrium. Dat.III.Noñ.Iuñ.Remis, Lupicino & Iouino CONSS.

INTERPRETATIO. *Si aliquis in cauſa publica occupatus, cum deſcriptio agitaretur, per abſentiam ſuam ſe eſſe grauatum queratur, intra anni ſpatium apud Iudicem loci querelas ſuas allegare debebit: nam ſi præſentem fuiſſe conſtat, non amplius quàm quinque menſes ad exequendas querelas ſuas nouerit ſibi fuiſſe coceſſum, quibus tranſactis agendi copia denegetur.*

VI. Idem A.& Gratianus A.ad Viuentium P.P.

Nulla vidua, nemo pupillus ex vtroque ſexu, donec eos ingrediatur annos, qui iam tutoribus, curatoribus, vel publicis non egeant, exactionem plebis agnoſcat.

agnoſcat. Simili autem deuotione habeantur immunes, & ſi quæ ſe ſacræ legis obſequio perpetuò dedicarunt. Dat. II. Kal. April. Triu. Valentiniano & Valente III. A A. CONSS.

VI. Idem A A A. ad Modeſtum P. P.

Sicubi ſubſcriptorum modo ſorte fatali morientibus deſcripto aliquid fuerit imminutum, contráque in vicina, vel contermina eius, vel in eodem, vel vbilibet ſimilis ſubſtantia ratione naſcendi vltra conſcriptorum numerus adcreuerit, modus cenſuum intráque ſeruetur: vt ex eo, qui ſupereſt, ille, qui defuerit, suppleatur. Hoc autem vt ritè celebretur, auctoritas tua iudicibus tantum (id eſt, rectoribus prouinciarum) permittat poteſtatem: ita vt idem, cùm querimonia defenſorum, vel plebeiorũ ad eos fuerit nuntiata, exhibitis partibus, ſecundum fidem rerum coràm cognoſcant: ac ſtabilitatem cenſus finita altercatione componat, eos tantùm, qui mortui videbuntur, ex adcreſcentibus repleturis. Ceterum illos, qui relictis cenſibus aufugerunt, ad excuſationem pertinere non eſt æquum. quandoquidem eum, qui videbitur aufugiſſe, conſtat eſſe reuocandum. Dat. XVIII. Kal. Feb. Conſtp. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

VII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A. ad populum.

Nemo aliquid immune poſſideat: ſit irritum, ſi quid domui noſtræ tale conceſſimus. Exæquationes cenſuum, quas conſenſus prouinciarum, quas noſtra reſponſa, quas cenſorum, & peræquatorum officia, quas auctoritates denique ordinariorum & ampliſſimorum iudicum neceſſaria emendatione, vel conſtitutione probauerant, inconcuſſa æternitate permaneat. Immunitates verò specialiter datæ, iugatio vel capitatio libris publicis, & ciuitatum ac prouinciarum encautariis ſine aliqua probatione factæ penes fruentes erepta in functionem priſtinam redeat. His noſtræ ſerenitatis edictis ciuitatum tabulariis erit flamma ſupplicium, ſi cuiuſquam fraude, ambitu, poteſtate iniuſta cuiuſpiam profiteretur immunitas: ac non ſecundum præcedentem definitionem, omnes omnino abolita ſpecialium inmunitatium gratia neceſſitas tributariæ functionis firmata cenſorum peræquatorum, prouincialium iudicum peræquatione conſtrixerit. Dat. III. Non. Mar. Med. Merobaude II. & Saturnino CONSS.

De cenſitoribus, peræquatoribus, & inſpectoribus. *Tit. XI.*

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A. Eutropio P. P.

SI quis ſacrilega vitem falce ſucciderit, aut feracium ramorum fetus habetauerit, quo declinet fidem cenſuum, & mentiatur callidè paupertatis ingenium, mox detectus capitale ſubibit exitium: & bona eius in fiſci iura migrabunt: illo videlicet vitante calumniã, qui fortè detegitur laboraſſe pro copia, ac reparandis agrorũ fetibus, non ſterilitatem, aut inopiam procuraſſe. Dat. Prid. Non. Iun. Conſtantinop. Eucherio, & Syagrio CONSS.

II. Idem A A A. Cynegio P. P.

Si per æquatorem miſſo aliquis, aut procuratorem ſuum retraxerit, aut colonum ad contumaciam retractationis armauerit, ad eũ cenſuũ modum, quem vel eo,

vel eo, vel procuratore illius abſente perequator adpoſuerit, ad noſtræ ſanctionis auctoritate tenebitur. Dat. VI. Kalend. April. Conſtantinop. Honor. N.P. & Euodio CONSS.

III. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. A A A. Rufino P.P.

Qui fundum aliquem, velut afanticorum mole depreſſum, cupit aliquatenus releuari, omne nihilominus patrimonium ſuum admiſſo pariatur inſpecto recenſeri. Quod quidem etiam ad ſingularum ciuitatium legationes conuenit cuſtodiri: vt ſcilicet omne territorium cenſeatur, quotiens defectorum leuamen expoſcitur: vt ſqualiora adque ieiuna inculta adque opima conpenſent. Nemini autem citra noſtram conſciētiam in quanrolibet modo tributariam ſuſpendere liceat functionē. Quod enim ad tēpus differri iubebit, aut perpetuò amittitur, aut ſub acerbiore reliquorum mole repetendum eſt. Dat. III. Non. April. Conſtp. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

IIII. Idem A A A. Rufino P.P.

Qui grauatos ſe à peræquatoribus conqueſti ſunt, & iniuſto oneri inpares eſſe proclamant, conpetitionis habeāt facultatē, vt quid remiſſum graria, quid interceptum fuerit fraude, conuincant: & ex eo leuamen accipiāt, quod per deformia, & criminoſa commercia ſibi inpoſitum eſſe deplorant, vt aliis demeretur. Sed in eotēpus placuit definiri, ne plures fruſtra litibus premerentur, ſi nullis intercepta metis actio tolleretur. Quare cum fuerint traditi codices, & completa peræquatio, intra annum cui videbitur, de iniuſto onere conqueratur, iniquitatem perequatoris accuſet, ac prēſtitam gratiam habita competitione conuincat. vt quod ei fuerat ſuperfuſum, ille cognoſcat, quē debitæ functioni fraus clandeſtina ſubtraxerat. Emenſo autem eo tempore actio denegabitur: ſequeſtratis minoribus, qui fuerint indefenſi, his etiam, qui aberunt cauſa reipublicę, qui tamen ex eo tempore quæ ſunt ſtatuta cuſtodient, ex quo ad agendum habere potuerint facultatem. Dat. III. Kal. Decemb. Conſtp. D N. Theod. A. III. & Abundantio V.C. CONSS.

V. Impp. Arcad. & Honor. A A. Herodi.

Actus ſtratoris, qui poſſeſſores iuris enphyteutici ſub peræquationis colore turbauit, iubemus aboleri, alio ad id negotium dirigēdo, quem obſeruari conueniet: vt priſtinis dominis (ſi quidem idonei comprobantur) cuncta reſtituat. Nobis verò ad rethibendā omnia, quę per eum, vel ſuſpenſa, vel minuta, vel dilata ſunt, ſtrenuus exactor incumbat. Si quid etiam latioribus ac fecundioribus fundis addi in præſtatione poteſt, tenax inquiſitor incumbat. In omnibus verò ſubſignationem facultatium, quæ in huiuſmodi locationibus prima eſt quærenda, ſuſcipiat. Dat. XVI. Kal. Mar. Arcad. IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

VI. Idem A A. Hilariano.

Peræquationem omnibus neceſſariam eſſe non ignoramus. Ideóque præcipimus, vt nullus electus contra iudicium culminis tui reſcribti ſe priuilegio alicuius auctoritate defendat: quoniam per cognitos, ac probatos viros conpendia prouincialium iudicum volumus ordinari. Dat. XIIII. Kalen. April. Med. Arcad. IIII. & Honor. III. A A. CONSS.

VII.

VII. Idem A A. Euſebio P. P.

Peræquatores ac diſcuſſores, quorum nobis data ſunt nomina, ſi incurrerint culpam neglegentiæ, vel gratiæ: non ſolum honorum iacturam, verum etiam annonarum in quadruplum multæ ſubire debebunt. Ea verò, quę in damnum prouincialium fuerint accepiſſe conuicti, in quadruplum cogentur exſoluere. Dat. IIII. Kal. April. Med. Arcad. & Honorio III. A A. CONSS.

VIII. Idem A A. Eutychiano P. P.

Qui per inpotentiam fundos opimos ac fertiles occuparūt, cum quęſtuoſis vberibusque pro rata portione ſuſcipiant infecundos. Quoniam itaque legati Hieropolitanæ ciuitatis ſucciſos eſſe proſecuti ſunt, huiuſmodi poſſeſſionum retentatores cum opimis fundis, & minus idoneos ſuſcipiant: quò eiuſmodi æqualitate ſeruata, & antedictæ curię vires poſſint in poſterum reſpirare, & fiſci indemnitas cuſtodiri. Dat. Noñ. Mart. Conſtantinop. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

VIIII. Idem A A. Meſſalæ P. P.

Quoniam ex multis gentibus ſequentes Romanam felicitatem ſe ad noſtrū imperium contulerunt, quibus terrę læticæ adminiſtrandæ ſunt, nullus ex his agris aliquid, niſi ex noſtra adnotatione mereatur. Et quoniam aliquanti aut amplius quàm meruerant occuparunt, aut conludio principalium, vel defenſorum, vel ſubrepticiis reſcribtis maiorem, quàm ratio poſcebat, terrarum modum ſunt conſecuti, inſpector idoneus dirigatur, qui ea reuocet, quæ aut malè ſunt tradita, aut inprobè ab aliquibus occupata. Dat. Noñ. April. Med. Theodoro V. C. CONS.

X. Idem A A. Longiniano P. P.

Per hoc quinquennium multos comites ac peræquatores, necnon etiam diſcuſſores per diuerſas prouincias cōſtat eſſe directos, quos nihil profuiſſe vtilitatibus publicis cognouimus. Ideoque ſublimitas tua eorum actus diligenti examinatione perpendat, & ſi quos neglegētes inuenerit iniuncta curaſſe, ablatis codicillis primitus & refuſis faciet in duplum, quæ perceperunt emolumenta rethibere. Si quos verò rapacitate plectenda à prouincialibus aliquid abſtuliſſe conſtiterit, direpta in quadruplum rethibere compellas. Dat. V. Id. Febr. Raū. Arcad. A. VI. & Probo CONSS.

XI. Impp. Honor. & Theod. A A. Anthemio P. P.

Cunctis per prouincias adminiſtratoribus noſtra inſinuetur præceptio, vt ſi quando è republica viſum fuerit diſcuſſiones inſpectionesque, aut aliquid ſimile agitari, ei iniungant, qui vicarianæ poteſtati comitiuæ orientis, aut Auguſtalitati parendo ſtatuta peregit ſtipendia: ita vt ſi quis ex his, quos palàm expreſſimus ſuper hoc officij munere excuſando noſtrum impetrauit oraculum, aut poſt elicuerit, nequaquam id admittatur. His enim ita ritè digeſtis, & ab hominibus ignaris adminiſtrabuntur publica munia, & altiores adque inhabiles fortunæ homines incompetentia obſequia declinabunt. Dat. X. Kalend. Feb. Conſtantinop. Honorio VIII. & Theod. III. A A. CONSS.

XII. Idem A A. Iohanno P. P.

Loca, quæ præſtationem ſuam implere non poſſunt, præcipimus adęquari, vt quid præſtare poſſint, mera fide & integra veritate ſcribatur. id verò quod

impoſſibile eſt,è vaſariis publicis auferatur. Et primò quidem veteribus dominis adſcribi prędia ipſa conueniet,quorum ſi perſonę eorúmve heredes non potuerint repperiri,vicinos vel peregrinos volentes, modo vt ſint idonei, dominos ſtatuendos eſſe cenſemus.In tantum autem omnium animos beneficiis prouocamus, vt id,quod defectę poſſeſſioni inſpectoris arbitrio adſcribitur, biẽnij inmunitate releuetur,vt nec idonea prędia alterius glebę ſarcina inpoſterum pręgrauentur. Dat.VIII.Id.Iun.Raű.Honor.VIIII.& Theod.V.A A. CONSS.

XIII. Idem A A. Vrſacio C.R.P.

Peræquationem Agapij in perpetuum manere cenſemus. Dat.IIII.Noñ. Iul.Raű.Theod.A.VII.& Palladio CONSS.

XIIII. Idem A A. Sebaſtio Com.primi ordinis.poſt alia.

Si qui aliarum poſſeſſionum dominus deſertũ prędium ſuum inſpici fortè voluerit, vniuerſa loca, quę poſſidet, etiamſi idonea ſunt, peragrari patietur, vt ſarcina deſtitutę poſſeſſionis inquantum inſpectio deprehenderit, poſſit melioribus ſociari, perequatoque omni patrimonio, nihil de deſertis poſtea conqueratur. Tantùm enim his prędiis aperta & abſoluta leuamenta præſtamus, quorum aut domini omnino non extant, aut paupertate medioctes ipſa tantum prędia habere monſtrantur. Dat. prid. Id. Mar. Raű. Honorio A. XI. & Conſtantio II. CONSS.

XV. Idem A A.Sebaſtio Com.primi ord.

Competitionis obreptione ſecluſa apud eum poſſeſſio firma permaneat, cui à perequatore ſemel eam traditam fuiſſe conſtiterit. Reliqua verò tẽporis anteacti à nouo domino fiſcũ poſtulare non patimur:ne alterius culpa alter incipiat ſubiacere diſpendio. Si quis verò priuatus aut obligatã ſibi poſſeſſionem, quæ deſerta hucuſque permanſit,aut ex aliquo titulo deberi ſibi iure cõfirmat, allegationes ſuas ſine mora, vel per ſe, vel per aliam perſonam legibus ordinatam apud ſpectabilitatẽ tuam publicare debebit: ita vt ſi æquitatis ratione ſuadente ad petitorem fuerit tranſlata poſſeſſio, is,qui eam à perequatore ſuſceperat, rei melioratæ receptis ſubleuetur expenſis. Verùm ne ſub ſpecie litis dominationis ſemel conſtitutę turbentur, duorum menſum ſpatiũ cenſemus debere ſeruari, intra quod is, qui putat ſibi rem probabili ratione cõpetere, debitas exerat actiones. Quòd ſi tempus adſcribtum ſilentio fuerit interueniente tranſactum, nullum penitus repetendi volumus eſſe principium. Quòd ſi quis eo tempore, quo peræquator prædium alicui addicit de ſuo iure vel per ſe, vel per homines ſuos non crediderit actitandum, duorum menſum curriculis euolutis in perpetuum conquieſcat, &c. Dat.prid.Id.Mar.Raű.Honorio XI. & Conſtantio II. CONSS.

XVI. Idem A A. Sebaſtio Com.primi ordinis. poſt alia.

Illa, quę ante viginti retrò annos ſpeciali inperratione diuerſis petitionibus inſpecta claruerit, ab ſpectabilitate tua cõuenit iterare: quatenus aliorũ ceſſante iudicio intra prouinciam ſibi cõmiſſam tuo omnia finiantur arbitrio. Eas quoque poſſeſſiones quę ante viginti ſimiliter annos ſpeciale beneficiũ de reciſione meruerunt, ſtudioſè peragrare debebis: vt verum verę ſint, poſtulata remedia, vel his aliquid deceat functionis adiungi, æſtimatio fida demonſtret, &c. Dat.prid.Id.Mar.Raű.Honor. A.XI. & Conſtantio II. CONSS.

CODICIS

CODICIS THEODOSIANI LIBER DECIMVSQVARTVS.

De decuriis vrbis Romæ. *Tit. I.*

I. Imp. Conſtantius A. & Iulianus Cæſ. ad Iulianum.

IN decuriarum ordine, niſi cui librariorum, vel fiſcalium, ſiue cenſualium nomẽ eſt, nequaquam aliquis locum primi ordinis adipiſcatur: niſi is, quem conſtiterit ſtudiorum liberalium vſu adque exercitatione pollere, & ita eſſe litteris expolitum, vt citra offenſam vitij ex eodem verba procedant. Quod cunctis volumus intimari. Ne autem litteraturæ, (quę omnium virtutum maxima eſt) præmia denegentur, eum qui ſtudiis & eloquio dignus primo loco videbitur, honeſtiorem faciet noſtra prouiſio, ſublimitate tua, vel eius nomina indicante, vt deliberemus, quæ in eum dignitas defendenda ſit. Dat. VI. Kalen. Mar. Conſtantinop. Acc. Id. Maj. Rom. Conſtantio VIIII. & Iuliano Cæſ. II. CONSS.

II. Impp. Valentinianus, Theod. & Arcadius AAA. ad Salutium P.V.

Priuilegiorum antea decurialibus conceſſorum firmitatem mutare, nec volumus, nec debemus: quinimo ea, quæ primitus ſtatuta perdocentur, etiam noſtræ manſuetudinis ſanctione permaneant. Dat. III. Id. Iun. Med. Honorio N. P. & Euodio CONSS.

III. Idem AAA. Tryfolio P.P.

Petire nolumus quod æternæ vrbi conſtat fuiſſe conceſſum: vſque adeo priuilegia vetuſta ſeruamus, vt noua (inquantum ratio permittit) beneficia preſtare velimus. Vnde in defendendis decurialibus, quos binos eſſe ex ſingulis quibuſque vrbibus omnium prouinciarum veneranda decreuit antiquitas, id obſeruare debebis, quod vel priſcorum principum conſtitutis, vel noſtris intellegis ſanctionibus definitum. Si quis verò decurialem de auferendis priuilegiis putauerit lite pulſandum, intellegat ſe decurię interpellare debere iudicẽ. Dat. XIIII. Kal. Feb. Med. Timaſio & Promoto CONSS.

IIII. Imppp. Arcadius Honorius & Theod. AAA. Exſuperantio Iulio, & ceteris decurialibus.

Leges tam à ſuperioribus principibus, quàm à Diuo patre noſtro conditas noſtra auctoritate firmamus. Singulos itaque iudices ſcire volumus, ne quis huic collegio iniuriis corporalibus temptet notam adterere, neque ab his commodis, quę rationibus adprobantur, audeat ſeparare. Huic etenim collegio

volumus antiquam priuilegiorum prætogatiuam ſeruari. Dat. VIII. Id. Iul. Rom. Honorio A. VI. & Ariſten. CONSS.

V. Idem A A A. Curtio P. P.

Cùm tot & tam euidētibus pręceptionibus ſacris iam inde ab antiquis principibus noſtris quoque reſcriptis decurię ſunt ſacratiſſimę vrbis priuilegia confirmata, adtamē quę ſępius ſtatuta ſunt, hęc etiam lege firmamus, &c. Dat. VII. Id. April. Rau. Honorio VII. & Theod. II. A A. CONSS.

VI. Impp. Honorius & Theod. A A. Bonoſiano P. V.

Vellemus priuilegia augere decuriæ, niſi genus eſſet iniuriæ antiquitati aliquid ſociare. Quare cūcti cognoſcant quinque libras auri multę nomine propoſitas, ſi quo in loco eorum actibus vllius perſona obripere fortè temptauerit. Emolumenta omnia per diuerſos erepta rethiberi decernimus. In eos ſanè, qui contra Diualia ſtatuta veniſſe dicuntur, ſpectabilis Vic. Afric. Vindictam ferre curauit. Dat. VII. Kalend. Octob. Rauen. Honorio VIII. & Theodoſio III. A A. CONSS.

De priuilegiis corporatorum vrbis Romæ. Tit. II.

I. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Symmachum P. V.

EA priuilegia, quibus pro reuerentia Vrbis æternæ varia corpora hominum, vel priſcarum legum cautio, vel antecedentium principum fouit humanitas, magnifica ſinceritas tua ſciat, vel confirmata eſſe arbitrio ſerenitatis noſtrę, vel ſi in aliqua parte titubauerint reſtituta. Dat. Kalen. Iun. Bonamanſione, PP. in foro Traiani, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

II. Imppp. Valentinianus, Theód. & Arcad. A A A. ad Alypium P. V.

Nulli ſit liberum, nulli permiſſum, vt nouum aliquid vrbis incolæ in vrbe ſuſtineant. Dat. prid. Id. Iul. Aquil. Tatiano & Symmacho CONSS.

III. Impp. Arcadius & Honorius A A. Florentino P. V.

In honorē æternæ vrbis corporatis indulta ſuffragia valere pręcipimus, &c. Dat. XV. Kal. April. Med. Cæſario & Attico CONSS.

IIII. Impp. Honorius & Theod. A A. Palmato P. V.

Cura rectorum prouinciarū corporati vrbis Romæ qui in peregrina transgreſſi ſunt, redire cogantur; vt ſeruire poſſint functionibus, quas impoſuit antiqua ſollemnitas. Dat. III. Kal. April. Rau. Honorio IX. & Theod. A A. CONSS.

De piſtoribus & catabolenſibus. Tit. III.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Profuturum PF. ann.

CVnctis piſtoribus intimari oportet, quòd ſi quis fortè poſſeſſiones ſuas ideo putauerit in alios transferendas, vt poſtea ſe, rebus in abdito conlocatis, minùs idoneum adſeueret, tamquā in locū eius alio ſubrogando, nihil ei hęc aſtutia, nec deteſtabilia commenta profutura ſunt, ſed in obſequio piſtrini ſine vlla excuſatione durabit, nec ad eius iura reuocabuntur, ſi quas emptiones tranſcribſerit. PP. Id. Aug. Conſtantino A. & Licinio Cæſ. CONSS.

II. Imp. Conſtantius A. ad Orfitum P. V.

Si quis piſtoris filiam ſuo coniugio crediderit eſſe ſociandam, piſtrini conſortio

ſortio teneatur obnoxius: ſed familiæ piſtoris adnexus, oneribus etiam parere cógarur. Et quoniam neceſſarium corpus fouendum eſt, patronos piſtoribus conſtitutos ad altera functionis officia prohibeo deuocari, caudicariorum corpori minimè deceterò copulandos, vt aliis neceſſitatibus abſoluti eam iátummodo functionem liberæ mentis niſibus exſequantur. Dat. pridie Non. Iul. Med. Arbitrone & Lolliano CONSS.

III. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Symmachum P.V.

Prædia ruſtica, vel vrbana, quæ poſſident priuato iure piſtores, nec ſenatorem, nec officialem comparare permittimus, contractu pari cum aliis non interdicto. Quippe mercantes ad venditoris officium vocabuntur ſuper hac emptione aput PF. ann. teſtatione depoſita. In donationibus verò filij excepti ſunt & nepotes, eodem loco poſitis omnibus, qui qualibet proximitate iunguntur, quibus ideo non dempſimus beneficium largitatis: quia & paneficij neceſſitatem ſuſcipere ſucceſſionis iure coguntur. Hęc forma ſeruabitur & in teſtamentis, aut donatione, vel nouiſſima voluntate, vt in extraneos conlata non valeār, niſi piſtoris officium ſponte ſuſceperint, qui piſtorum ſunt munificentiā conſecuti. Dat. IIII. Non. Iun. Naiſſi, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

IIII. Idem AA. ad Symmachum PF. Vrb.

Optio conceſſa eſt his, qui è piſtoribus facti ſunt ſenatores, vt aut ſtudiò facultatum, aut ſplendidiſſimo ordine ſegregati ſunt. Quòd ſi fuerint cupidi dignitatis, in tantam paneficij ſubſtantiam idoneos de ſuis ſubrogare cogantur, quantam ipſi exhibuere piſtores. Dat. VIII. Id. Iun. Naiſſi, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

V. Idem AA. ad Symmachum P.V.

Filios piſtorum, qui in paruula ętate relinquuntur, vſque ad viceſimum annum ætatis à piſtrini ſollicitudine defendi iubemus. Sanè periculo totius corporis ſubrogari conuenit piſtores idoneos pro pupillis, ſub hac videlicet conditione, vt poſt emenſum viceſimum annum ætatis paterni muneris neceſſitatem ſubire cogantur: nihilominus permanentibus piſtoribus his, quos in locum eorum conſtat ſubſtitutos. Dat. VI. Id. Ian. Naiſſi, diuo Iouiano, & Varroniano CONSS.

VI. Idem AA. ad Symmachum P.V.

Nulli liceat, piſtorum ſupplicatione delāta, ſubterfugiendi muneris impetrare licentiam. Dat. VI. Id. Iañ. Naiſſi, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VII. Idem AA. ad Viuentium P.V.

Poſt quinquennij tempus emenſum vnus prior è patronis piſtorum otio & quiete donetur: ita vt ei, qui ſequitur officinam cum animalibus, ſeruis, molis, fundis dotalibus, piſtrinorum poſtremò omnem enthecam tradat adque conſignet. Dat. VIII. Id. Octob. Altino, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

VIII. Idem AA. ad Symmachum P.V.

In ſpeculis erit officium ſinceritatis tuæ, ne cui, qui ſemel piſtorum corpori fuerit deputatus, abſcedendi qualibet ratione copia facultasque tribuatur: etiam ſi abſolutionem eius piſtorum omnium labor & adſenſus conſeſſus conuenisse videatur. Ne illud quidem cuiquam concedi oportet, vt officina ad aliam poſſit tranſitum facere. Dat. XVIII. Kalen. Febr. Mediol. Valentiniano, & Valente AA. CONSS.

VIIII. Idem AA. ad Olybrium P.V.

Ex libertinis catabolenſium corpori ſtatuimus ſociari eum, cuius tota ſubſtantia triginta librarum argenti æſtimatione colligitur. Idque pondus, ſiue ipſum per ſe habet, ſeu in aliis quibuſcumque ſpeciebus, vel in ædificiis adque agris dictæ adſcribtionis merita non tranſit, iubemus ab inquietudine iſtius moleſtię ſegregari. Dat. III. Kal. April. Triu. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

X. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Olybrium P.V.

Libertini, qui à dominis cuiuſcumque honoris aut meriti aliquid teſtamento, vel donatione meruerunt, ſi aliquam piſtrinis obnoxiam conſecuti ſunt, piſtorum corpori copulentur. Si verò libera ob hoc nexu hiſdem ſunt corporibus derelicta, catabolenſium neceſſitatibus obſequantur. Quinetiam ſi qui ex his aliis ſe corporibus crediderint inſerendos, ab his incunctanter abſtracti, ei, cui hac lege ſociati ſunt, muneri deputentur: ſi autem à clariſſimis viris aliquos acceperint fundos, ſic prędicto corpori pareant, vt glebæ, ex qua lucratiua ſunt corpora, nullum præiudicium comparetur. Dat. Noñ. Iul. Lecta in Pantheo, Noñ. Nou. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XI. Idem AA. ad Symmachum P.V.

Hac ſanctione generaliter edicimus, nulli omnino ad eccleſias ob declinanda piſtrina licentiam pandi. Quòd ſi quis ingreſſus fuerit, amputato priuilegio Chriſtianitatis, ſciat ſe omni tempore ad conſortium piſtorum & poſſe, & debere reuocari. Dat. V. Kal. Octob. Aquil. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XII. Idem AA. ad Claudium proconſ. Afric.

Secundum parentis noſtri Conſtantini diuale pręceptum, omnibus luſtris piſtores ex officio, quod ei corpori conſtat addictum, ad vrbem ſacratiſſimam deſtinentur, in quo illud conuenit præcaueri, ne quis hanc, quæ perſonalis eſt, functionem pretio putet eſſe taxandam: veniant ſuo tempore quos cauſa conſtringit: & ita veniant vt eos officium, quod tibi paret piſtorum patronis adque annonæ PF. aput publica monumenta conſignet. Quòd ſi quis iudicum ſtatuto tempore perſonam, quę eſt deſtinanda, non miſerit, ipſe profectò remanebit obnoxius functioni, cui ſubtraxiſſe probatur obnoxium. In officium quoque pœna conpetens exeretur, quod aut diſſimulatione neglexerit, aut fraude ſubtraxerit iudicem ſuum ſuper vi legis & conſuetudinis admonere. Dat. Kalend. Decemb. Triu. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

XIII. Idem AA. ad Olybrium P.V.

Non ea ſola piſtrini ſint, vel fuiſſe videantur, quę in originem adſcribta corpori dotis nomen & ſpeciem etiam nunc retentant: ſed etiam ea, quæ ex ſucceſſione piſtorum ad heredes eorum, vel quos alios deuoluta noſcuntur, quò eorum quoque diſtractio inhibita euidentiùs cerneretur. In his verò ſolis liciti cõtractus eidem corpori reſeruetur, quæ ad ipſos non hereditario piſtorum nomine, ſed priuatorũ inſtitutione, liberalitate, vel dote, aut quolibet titulo probantur eſſe transfuſa: & ſi qua ipſi ex priuata munificentia conſecuti, in rebus humanis agentes in aliquem ex ſociis, id eſt, in piſtorem alterum tranſtulerunt. Ceterùm ſi hæc quoque in ſucceſſione propria reliquere, etiam eadem dotis nomine & titulo nuncupamus. Quia piſtrino proficere conuenit, quod aput piſtorem eo viuente permanſit. Seruaui igitur deceterò ordinem conſtitutum,

vt ſi vel

vt ſi vel donatione piſtoris rem piſtrino hereditatis ſucceſſioníve meritis obli-gatam quicumque ex priuatis à piſtoribus fuerit conſecutus, ſciat corpori obnoxium vendere, & alienare non poſſe, ſed in ſua cauſa & piſtorum nomine ac iure reſidere. Dat. Kal. Iun. Triu. Valentiniano N.B. & Victore CONSS.

XIIII. Idem AA. ad Vrſicinum PF. ann.

Si cui piſtoris filia nubſerit, ac poſtea is eandem dilapidatis facultatibus con ſortio putauerit eximendam, non alia lege adque ratione eundem piſtoriæ neceſſitati & corpori præcipimus adſtringi, quàm eodem munere originis vinculo teneretur. Dat. VIII. Kal. Mar. Triu. Modeſto & Arintheo CONSS.

XV. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus AAA. ad Gregorium V. C. PF. ann.

Ne quis vmquam PF. ann. contra ſuam alienámve ſententiam piſtorum locum eiectis permiſerit reformari, cùm præſcribtum ſuum apud iudices obtinere lex debeat, per quam ſimul aduerſus decoctorum vitia, & vtilitati annonæ publicæ, & rerum iudicatarum conſtantiæ prouidetur. Dat. XIIII. Kal. Mart. Triu. Gratiano A. IIII. & Merobaude CONSS.

XVI. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theod. AAA. ad Arborium P.V.

Quidquid ex horreis plectibili vſurpatione præſumptum ſit, id per piſtores, (in quos totius criminis confertur inuidia) matura exactione reddatur: vt ſi quid in hac ſpecie minùs potuerit exſolui, in quibuſcumque ſpeciebus in ære vel plumbo ſeu qualibet alia ſolutione penſetur, dummodo redintegratio totius ſummæ curetur. Dat. Id. Iun. Gratiano A. V. & Theodoſio A. I. CONSS.

XVII. Idem AAA. ad Titianum Vic. Afric.

Iudices Africanos laudabilis ſinceritas tua huiuſmodi interminatione conterreat, vt niſi tempore ſolito debitos piſtores venerabilis Romę vſibus dirigere curauerint, ſciant ſeipſos, quinquaginta argenti librarum officiumque eorum pari condemnatione multandum. Dat. IIII. Id. Iul. Triu. Gratiano V. & & Theodoſio AA. CONSS.

XVIII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcadius AAA. ad Salutium P.V.

Vt conceſſa decurialibus priuilegia nolumus abrogari, ita lege ſuper mancipibus data nihil iubemus imminui. Nam ſi qui ob hoc ad decurias inlicitè tranſierunt, vt munus euaderent mácipatus, neceſſe eſt erga eos priuilegia non poſſe ſeruari, qui obnoxios ſibimet rectè vindicát * functio memorata. * Intantum etiam defenſiones diuerſorum principum largitate conceſſa erga decurias manere decernimus, & mancipatui obnoxios iubemus addici, vt ſi quiſpiá ſuper abſolutione mancipatus noſtræ maieſtati preces obtulerit, bonorum amiſſione plectetur. Quod quidem non ſolùm in decurialibus, ſed etiam in ceteris decernimus perpetua lege ſeruari. Dat. III. Id. Iun. Mediol. Honor. N.P. & Euodio CONSS.

XVIIII. Impp. Arcadius & Honor. AA. Euſebio P.P.

Piſtores vrbis æternæ prætermiſſa veteri conſuetudine, fundis vel prædiis ad nihilum redactis, quæ eorum corporis ſolacia certa præbebant, nouos ſibi quęſtus excogitaſſe comperimus. Ideoque in futurum prouiſionis remedia pro-

ferentes miſſo probatę induſtrię viro ſingulorum fundorum ſiue prædiorum, quæ piſtorum corpori obnoxia ſunt, vires diſcuti exquiri que præcipimus, vt idem iure perpetuo idoneis adfixa pręſtatione tradantur: adque conductores præſtationis modum & ſolatia miniſtrent antiquitus cōſtituta piſtoribus. Dat. VII. Id. Iul. Arcad. IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

XX. Idem AA. Theodoro P.P.

Adſcribtis ſemel per ſententiam iudicis ordini piſtorio ſubreptitia reſcribta non quærent, nec vlla eis ſupplicandi præſtetur facultas. Et qui huiuſmodi ſperare voluerit beneficia, quinque libras auri fiſco noſtro inferre cogetur. Si quo enim caſu vel occultis, vel ambitioſis hoc precibus elicuerit iudex, cuius in iudicio hæc fuerit prolata ſententia, officium quoque eius, ſi conſenſum præbuerit impetratis, quinas auri libras ærario noſtro inferent. Dat. VII. Kal. Maij, Med. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

XXI. Idem AA. Vitali PF. ann.

Nulli piſtori, nec poſteris eius in priuatas perſonas, vel thymelicas, vel eas, quæ aurigandi ſtudio detinētur, liceat coniugij ſocietate tranſire: etiam ſi huic facto omnium piſtorum accedat adſenſus, etiam ſi noſtra licita fuerit aliqua ſubreptione ✱ reſcripta. Quòd ſi quiſquam in hęc vetita adſpirare temptauerit: ſciat ſe verberibus adfectum deportatione puniendum: facultateſque ſuas paneficio ſociandas. Quod ſi non ſtatim officio grauitatis tuæ in ipſis inceptis occurrerit, ſed in ſuggeſtione ceſſauerit, in ſingulis familiis librarum auri decem multa feriatur: ita vt hæ quoque perſonæ cum patrimonio ad debitū officium reuocentur, quæ per huiuſmodi nuptias in ſimili conſortio fuerunt. Omnes igitur, qui filias piſtorum in ✱ con ✱ ſortiti ſunt, vel ex thymelicis, vel aurigis, vel vniuerſis priuatis, piſtorio corpori ilico deputentur. Dat. VIII. Id. Mart, Rau. D N. Theod. A. I. & Rumorido V. C. CONSS.

✱ in coniugium

XXII. Impp. Honor. & Theod. AA. Palladio P.P.

Quicumque inluſtris vrbanæ ſedis vel annonariæ poteſtatis apparitor clandeſtina fraude piſtorem concuſſerit, accuſatus adque conuictus perpetuis paneficij nexibus addicatur, &c. Dat. VII. Kalend. Iañ. Rau. Honorio A. XI. & Conſtantio II. V. C. CONSS.

De ſuariis, pecuariis, & ſuſceptoribus vini, ceteriſq. corporatis. *Tit.* IIII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Pacatianum P.P.

QVoniam ſuariorum corpus ad paucos deuenit, iubemus eos adſtante populo Romano dicere, quibus excuſatio ſit delata, quibus prouenerit onus: vt his in medium publicæ rationis edoctis exemplum rei nauiculariæ proponatur. Itaque dinoſcant facultates proprias ſuariorū eſſe obnoxias muneri: ac de duobus alterū eligant, aut retineant bona, quę ſuarię functioni deſtricta ſunt, ipſique ſuario teneātur obſequio, aut idoneos, quos volunt, nominent, qui neceſſitati idem ſatisfaciant. Nullū enim vacare ab huius rei munere patimur. Sed ſiue honoribus euecti, ſiue quolibet verſutiæ genere fugerunt, reuocari eos iubemus: idque ipſum teſte & audiente populo Romano compleri, ac nos ſuper his cōſuli: vt animaduertamus in eos, qui

qui hac tergiuerſatione nulli penitus tribuendas ideo, qui ſubripere potuerit poſt beneficium infirmatum ſalutis etiam periculum ſubituros. Dat. VIII. Idus Mart. Rom. Optato & Paulino conss.

II. Idem A. Lucrio Verino.

In arbitrio ſuo poſſeſſor habeat ne ſuario pecuniam ſoluat. Quod ideò permiſſum eſt, ne in æſtimando porcorum pondere licentia ſuariis præbeatur. Quòd ſi iuſtè porcos ſuarius æſtimauerit, huic pecuniam poſſeſſor, cui penſitationis vtriuſque copia eſt indulta numerabit. Ne autem ſuario in ſuſcipienda pecunia detrimenti aliquid adferatur, ſingulis quibuſque annis ea pretia porcinæ poſſeſſor adnumeret, quæ vſus publicæ conuerſationis adtulerit. Et quoniam non ſemper nec in omnibus locis vna eſt forma pretiorum, pro diuerſitate locorum & temporum in ſpecie pretia danda ſunt, niſi ipſa porcina præſtetur. Iudices autem regionum monendi ſunt, vt per ſingulos annos ad ſcientiam tuam referant, quæ in quibus locis ſunt pretia porcinę, vt inſtructione hac à tua grauitate perpenſa tunc demum ſuarij per diuerſa proficiſcantur, & pretia ſuſcipiāt, quæ in his regionibus verſari cognoueris. Quæri enim ſuarij non poterunt, quia nihil intereſt carius, an vilius compararent, cum quantum pretium daturi ſunt, à poſſeſſore accipiant, & poſſeſſores erunt moderati in ſpecię diſtrahenda cum ſe ſciant quanto maiora pretia pro carne popoſcerint, tantò plus ſuariis ſoluturos. Dat. III. Id. April. Cōſtantino A. VII. & Conſtantio C. CONSS.

III. Imp. Iulianus A. Fl. Aproniano ſuo Salutem.

Ea pretia, quæ in Campania per ſingulos annos repperiuntur, ſuariis vrbis Romæ debent ſolui: ita vt periculo ſuariorum populo porcinę ſpecies adfatim prębeatur. Et quia officialibus pro omni ſupplicio ſufficit direptorum reſtitutio, quidquid vltra ſenos folles per ſingulas libras claruerit flagitatum, id fiſci viribus protinus vindicetur. Exactio autem nummaria nō per officium tuum, vel ipſos ſuarios, ſed per officiales conſularis iuxta præceptum noſtrę manſuetudinis competentem ſortiatur effectum. Nam quia maiorum poteſtatum officiales ſolent eſſe prouincialibus pernicioſi, per ordinarios iudices adque curias etiam hanc exactionem conuenit celebrari. Per ſingulos itaque annos iuxta pretia, quæ repperiuntur in publica conuerſatione per Campaniam, habitantes pecuniam pro ſingulis libris porcinæ præcipiantur exſoluere: ita vt non ad pretia, quæ in vrbe Roma repperiuntur, ſed quæ aput Campanos in publicis vſibus habentur, nummariæ exactionis facultas denegetur. Nam dedimus litteras ad virum clariſſimum conſularem, vt remotis officialibus pręfecturę vrbanę & ſuariis, ipſe totius exactionis inſtantiam adque periculum ad ſuam curam ſollicitudinemque reuocare contendat: qui euidentiſſimo diſcrimini conſtituetur obnoxius: ſi in tranſmittendis pecuniis aliqua fuerit materia deceptionis exorta. Dat. V. Idus Decemb. Antiochiæ, Iuliano A. IIII. & Salluſtio CONSS.

IIII. Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Prętextatum P. V.

Per ſingulas & ſemiſdecimas, quibus ſuariorum diſpendia ſarciuntur, damnum quod inter ſuſceptionem & erogationem neceſſariò euenit, vini, hoc eſt, ſeptem & decē milium amphorarū perceptione releuetur. Cui rei illud prouiſionis

ſionis accedat, vt Lucanus poſſeſſor & Brittius, quos longę ſubuectionis damna quatiebant, poſſint (ſi velint) ſpeciem moderatam, hoc eſt, ſeptuagenarum librarum compenſatione diſſoluere: Quod ibi debebit inferre, vbi vina fuerat traditurus. Quibus in rebus illud quoque à deceſſore tuo ſalubriter inſtitutum eſt, quò ſuariis æſtimandi licentia denegetur, pondúsque porcorũ trutinę examine, non oculorum libertate quæratur: ita videlicet, vt ne volenti quidem poſſeſſori tradere animal liceat, cuius modum non prius ponderatione certa deciderit ſuarius: animal verò à poſſeſſore tradendum ob digeriem prius vnius noctis tantum ieiunitate vacuetur. Illud quoque ſalubris Conſtantinianę legis forma conpeſcat, videlicet, vt cùm à poſſeſſore, cui commodioris pretij beneficia indulta à veteribus principibus pręrogatiua prouidit, proptius ordo decidat, ac tranſigat: idque ordo ſuarius quibuſcum habet vini emolumenta communia, aut legitimum pretium, id eſt, Romani fori, cui carnem fuerat inlaturus, tradat, aut carnem debitam ſubminiſtret. Porrò decimę ſemis, quam ſtatuimus, non petantur ab his, à quibus fuerit pecunia miniſtranda. Hæc autem omnia æneæ tabulæ in foro ſuario collocandæ ad æternam memoriam oportebit inſculpi. Dat. VIII. Id. Octob. Remis, Lupicino & Iouino CONSS.

V. Imppp. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius AAA. ad Albinum P. V. Romæ.

Suariorum vires ea concidiſſe occaſione comperimus, quod fundi eorum adque alia prædia in extraneas quaſque perſonas multimoda donatione tranſcribta ſunt. Quæ ſublimis eminentia tua, aut ad memoratorũ iura reuocabit, aut ſi eorum detentatores putauerint abluendum, ſubeant cum his communem ſarcinam, quorum incubuere corporibus. Conſanguineos quoque eorum, vel originales, vt memoratorum nomini functionique iubeas adiungi, plenum & æquitatis & iuris eſt. Dat. XV. Kalend. Sept. Romæ, Timaſio & Promoto CONSS.

VI. Idem AAA. ad Albinum P. V.

Porcinarij vrbis æternæ cùm peruigilem laborem populi Romani commodis exhibeant, id ſe diuæ memoriæ Gratiani beneficio metuiſſe proponunt, ne ſordidis vnquam muneribus ſubiacerent. Inluſtris igitur auctoritas tua diualium præceptorum formam conſeruans, etiam cum interminatione conpetenti ſuo inſiſtat officio, quatenus id, quod & antè cõſtitutum eſt, & nulla poſtmodum iuſſione mutilatum, indubitatum adque intactum faciat perdurare. Dat. VIII. Kal. Sept. Romæ, Timaſio & Promoto CONSS.

VII. Impp. Arcad. & Honor. Florentino P. V.

Heredes ſuariorum, filiorum etiam emancipatorum bona omnia ac patrimonia requirantur: vt ſiue perſonarum agatur ratio, ſiue rerum, non minus habeatur obnoxius, quem poſſeſſio tenet, quàm quem ſucceſſio generis adſtringit: dummodo ſuo ordini adtributos ſuarij non admittant, & propriis facultatibus ſolitiſque ſubſidiis aliena adque longinqua, & ab hoc munere diſtracta non quærant. Dat. XV. Kal. Mar. Med. Cæſario & Attico CONSS.

VIII. Idem AA. Hilario P. V.

Quicumque de ſuariorum corpore originariam functionem ſub cuiuſlibet deſiderio

deſiderio auxilij, vel honore declinaſſe noſcũtur, vel † aduerſa ſe officia contuliſſe, aut adnotationibus vel reſcribtis noſtræ ſerenitatis elicitus ad munus priſtinum reuocentur † tamquam paterno, quàm qui materno genere inueniuntur obnoxij. Oportet enim viribus vacuari, quæ in diſpendium publicum adumbratione exorta ſint. Nullique pænitus ad quemlibet honorẽ adque militiam aditus tribuatur, niſi qua deinceps de noſtris altaribus per adnotationẽ, vel reſcribtum, vel quolibet genere fuerint elicita vel emendicata, caſſentur. Eos etiã, qui ad clericatus ſe priuilegia contulerunt, aut agnoſcere oportet propriam functionem, aut ei corpori, quod declinant, proprij patrimonij facere ceſſionem. Hij verò, qui prædia obnoxia corpori, vel ex empto, vel ex donato, vel ex quolibet titulo tenent, pro rata publicum munus agnoſcant, aut poſſeſſionibus cedant. Circa reliqua etiam corpora quæ ad priuilegia vrbis Romæ pertinere noſcuntur, eadem præcepti noſtri forma ſeruetur. Dat. XVIII. Kal. Feb. Romæ, Baſſo & Philippo CONSS.

† χ. ad diuerſa

† χ. tamquam qui

VIIII. Impp. Honorius & Theodoſius AA. Palladio P. P. Poſt alia.

Ad excludendas patronorum caudicariorum fraudes, & portuenſium furta menſorum, vnus è patronis totius conſenſu corporis eligatur, qui per quinquennium cuſtodiam portuenſium ſuſcipiat conditorum, clandeſtinũ ad collegas digma miſſurus, ne quid ex ſpecie fraus occulta vectorum peſſimæ qualitatis inmutet. cui præmia iſta deferimus, vt ſi optima fide adminiſtrauerit munus iniunctum, poſt expletas luſtralis ſollicitudinis metas, comitiuę tertij ordinis honore cumuletur: idque non iam ex codicillis noſtris, ſed conſtituti iſtius conſequatur indulto, depræhenſus in fraudem amiſſo patrimonio ad piſtrini etiam munia prima reuocetur. Illud etiam decernimus, ne in ſingulis tres primos patronos corporũ ſingulorum vir clariſſimus P. F. ann. ius habeat corporalis iniuriæ. Nam ſufficit in delinquentem inluſtris vrbani cenſura iudicij. Dat. VII. Kal. Ianuar. Raũ. Honorio A. XI. & Conſtant. II. V. C. CONSS.

X. Idem AA. Palladio P. P.

Suariis pecuarij iungantur, ſub hac tamen condicione decreti corpora volumus miſcere, vt reſciſſis priuilegiis, quæ impetraſſe dicuntur, mixtæ corporum vices alternis fungantur officiis. Quibus cùm lege concedimus, vt corpora externa iungamus, ę re eſt, vt his quoque ſuas reddi iubeamus perſonas, quas reſciſſis omnium priuilegiis vinculis gratioſis ſententiis; ſi quas in abolitionem genuinæ functionis callida fraude meruerunt, reſtitui cũ facultatibus ſuis poſt habita dilatione. Nulla tamẽ eos corporis iniurię formido percellat. Nam pręcipimus, vt tres huius corporis principales † certi ordinis comitiuam recipiant: quam ſibi non iam ex codicillis noſtris, ſed ex priuilegio latæ legis adſumant. Per quinque autem menſes quinas in obſoniis libras carnis poſſeſſor accipiat, ne per minutias exigui ponderis amplius fraus occulta decerpat. Poſſeſſores quoque, qui pro larido millenos denarios in vicenis libris ſolebant conferre, ſuariis in pretio exſoluant. Primi ſcrinij quoque tam inluſt. vrbanę ſedis, quàm ſpectabilis vicariæ poteſtatis, niſi anno militiæ finalis inſtiterit, ad ſupplendam ſummam præteritæ diſſimulationis artentur: vt ex propriis facultatibus debita ſuariæ functionis exſoluant, quæ neglexerunt flagitare, dum militabant.

† fortè, tertij.

tabant.priuilegia etiam militiæ perdituri quattuor milia ſanè obſoniorũ, amputatis ſuperfluis,ac domus noſtrę perceptionibus,diurna ſublimitas tua decernat,quibus copiis populus animetur. Dat.IIII. Kal. Aug. Raũ. Monaxio & Plinta CONSS.

De mancipibus thermarum, vrbis & ſubuectione lignorum. Titulus V.

I. Impp.Valentinianus & Valens AA. ad Olybrium P.V.

QVidquid erga mancipes,qui thermarum exhibitionem Romæ curant,in exercitio conpendiisque ſalinarum,ſcitis priorum principũ cautum eſt,ęterna ſanctione firmamus. Dat.III. Nonã. April.Triũ. Valentiniano & Valente CONSS.

De calcis coctoribus vrbis Romæ & Conſtantinop. Tit. VI.

I. Imp. Conſtantius A. ad Orfitum P.V.

EX omnibus prędiis,quæ iamdudum pręſtationi calcis cœperũt obnoxia adtineri,coctoribus calcis per ternas vehes ſingulæ amphorę vini prębeantur. Vecturariis verò amphora per bina milia & nungenta pondo calcis. Quinetiam volumus non perſonas, ſed ipſos fundos titulo huius pręſtationis adſtringi: vecturarios etiã ex quattuor regionibus trecentos boues præcipimus dari. Dat. VIII. Kal. April. Euſebio & Hypatio CONSS.

II. Impp.Valentinianus & Valens AA. ad Symmachum P.V.

Oratio noſtra immunitatem eorum, quos coctio calcis manet & vecturariorum eſt euidenter amplexa. Quæcumque igitur extraordinariorum priſca adque inueterata conſuetudine huiuſmodi ſortis homines antea ſunt adepti, nunc quoque ad leniendum opus,quod ſuſtinent publici muneris conſequantur. Dat.VI. Id.Iuñ.Naiſſi,diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

III. Idem AA. ad Voluſianum V.C. Vic.

Statum vrbis æternæ reformare cupientes, ac prouidere publicorum mœnium dignitati, iubemus, vt calcis coctoribus vectoribusque per ſingulas vehes ſinguli ſolidi prębeantur. Ex quibus tres partes inferant poſſeſſores, quarta ex eius vini pretium ſumatur,quod conſueuit ex arca vinaria miniſtrari. Illud addentes, vt non amplius, quàm terna milia minores vehes annuæ poſtulentur. Huius autem vehationis ita ſit ratio partita, vt mille quingenta onera formis alia ſartis tectis annua deputentur: ita vt nulli iudicum, ſeu officiorum excoquendæ calcis licentia relinquatur ſub eo ſtatuto, vt qui in hac vſurpatione fuerit, auſteritatem vigoris publici ferre cogatur. Hoc autem excepto à Tarracinenſis præſtationis canone ✶ ſuggera, quę vetuſto pręberi ſari ac portus vſibus more conſueuit: à curialibus verò Tuſcis nungentarum vehum, quas inferre per ſingulos annos cogebantur, Sarcinam ſub ea cõdicione pręcipimus amoueri, vti quando neceſſitas noui operis extiterit, idipſum in notitiam noſtram ſuggeſtionibus iudicum perferendum quid addendum, vel quatenus inferendum ſit, noſtrę deliberationis moderamine ſanciatur. Ex ſupradicto autem numero vehationis medietatem, quam ſartis tectis iuſſimus deputari, ſeparatim

paratim conueniet adſcribi:ita vt præfecti vrbis officium ad ſuam partem hanc curam pertinere cognoſcat. Dat.VIII.Id.Auguſt. Med. Valentiniano & Valente AA.CONSS.

IIII. Imppp.Gratianus, Valentinianus, & Theod.AAA. ad Seuerum P.V.

Vt cementorum & calcis in vrbe venerabili copiæ minimè derogetur, quiſquis ex his quippiam ſibi deferendum qualibet cœleſtis indulgētiæ definitione contenderit,nihil prorſus accipiat, niſi quod cunctis mœnibus fabricationíque Romanæ ſuperfluere ac redundare conſtiterit. Dat. Kal. April. Antonio & Syagrio CONSS.

V. Impp.Honor.& Theod.AA.Aethio P.V.

Omnes fornaces per omne ſpatium, quod inter amphiteatrum & diui Iuliani portum per litus maris extenditur,tolli præcipimus, propter ſalubritatem vrbis ampliſſimę,& noſtrarum ædium vicinitatem,nec vlli in his locis coquendæ calcis præberi licentiam. Dat.IIII.Noñ.Octob.Conſtantinop.Monarxio & Plinta CONSS.

De collegiatis. *Tit. VII.*

I. Impp.Arcad.& Honor.AA.Gracco Conſ.Campaniæ.

DE retrahendis collegis, vel collegiatis iudices competentes dabunt operam, vt ad proprias ciuitates eos, qui longiùs abierunt, retrahi iubeant cum omnibus, quæ eorum erunt: ne deſiderio rerum ſuarum loco originario non valeant adtineri. De quorum agnatione hæc forma ſeruabitur,vt vbi non eſt æquale coniugium, matrē ſequatur agnatio: vbi verò iuſtum erit, patri cedat ingenua ſucceſſio. Dat.VIIII. Kal. Iuñ. Med.Cæſario & Attico CONSS.

INTERPRETATIO. *Collegiati ſi de ciuitatibus ſuis forte deceſſerint,ad ciuitatis ſuæ officia cum rebus ſuis,vel ad loca vnde diſceſſerunt reuocentur: de quorum filiis hæc ſeruanda conditio eſt,vt ſi de colona vel ancilla naſcuntur,matrem ſequatur agnatio: Si verò de ingenua & collegiato,collegiati naſcuntur.*

II. Impp.Honor.& Theod.AA.Liberio P.P. poſt alia.

Collegiatos,& vitutiarios,& nemeſiacos,ſigniferos,cantabrarios,& ſingularum vrbium corporatos ſimili forma præcipimus reuocari. Quibus etiā ſupplicandi inhibendam facultatem eſſe cenſuimus, ne originem (quod fieri non poteſt)commutare vlla iuſſio videatur, ac ſi fortè per ſacrā auctoritatem cognoſcitur,aliqui liberatus ceſſante beneficio ad originem reuertatur. Dat.VI. Kal.Decemb.Raū.Honor.VIIII.& Theod.V.AA.CONSS.

De centonariis & dendroforis. *Tit. VIII.*

I. Imp.Conſtantinus A.ad Euagrium P.P.

AD omnes iudices litteras dare tuam conuenit grauitatem,vt in quibuſcunque oppidis dendrofori fuerint, centonariorum adque fabrorum adnectantur.Quoniam hæc corpora frequētia hominum multiplicari expediet. Dat.XIIII.Kal.Octob.Naiſſo, Acc.VIII.Id. Nouemb.Conſtantino A.IIII.& Licinio IIII.CONSS.

P

II. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Olybrium P.V.

Ne quis ex centonariorum corpore ſubtrahere ſe poſſit ad curiam, pœna eidem corpori propoſita, niſi ilico de eius abſceſſu querellam depoſuerit. Dat. v. Kal. Feb. Triũ. Valentiniano N.P. & Victore CONSS.

De ſtudiis liberalibus vrbis Romæ & Conſtantinop.

Tit. VIIII.

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Olybrium P.V.

Qvicumque ad vrbem diſcendi cupiditate veniunt, primitus ad magiſtrũ cenſus prouincialiũ iudicũ, à quibus copia eſt dãda veniundi, eiuſmodi litteras proferant, vt oppida hominum, & natales, & merita expreſſa teneantur. Deinde vt in primo ſtatim profiteantur introitu, quibus potiſſimum ſtudiis operam nauare proponant. Tertiò vt hoſpitia eorum ſollicitè cenſualium norit officium, quo ei rei inpertiant curã, quam ſe adſeruerint expetiſſe. Idem inmineant cenſuales, vt ſinguli eorum tales ſe in conuentibus præbeant, quales eſſe debent qui turpem inhoneſtámque famam & conſociationes, (quas proximas putamus eſſe criminibus) æſtiment fugiendas. néve ſpectacula frequentiùs adeant, aut adpetant vulgò intempeſtiua conuiuia. Quinetiam tribuimus poteſtatem, vt ſi quis de his non ita in vrbe ſe geſſerit, quemadmodum liberalium rerum dignitas poſcat, publicè verberibus adfectus, ſtatímque nauigio ſuperpoſitus abiciatur vrbe, domúmque redeat. His ſanè, qui ſedulò operam profeſſionibus nauant, vſque ad viceſimum ætatis ſuæ annum Romæ liceat commorari. Poſt id verò tempus, qui neglexerit ſponte remeari, ſollicitudine præfecturæ etiam inpuriùs ad patriam reuertatur. Verùm ne hæc perfunctoriè fortaſſe curentur, præcelſa ſinceritas tua officium cenſuale commoneat, vt per ſingulos menſes, qui, vel vnde veniãt, quíue ſint, pro ratione temporis ad Africam, vel ad ceteras prouincias remittẽdi breuibus conprehendat. His dumtaxat exceptis qui corporatorum ſunt oneribus adiuncti. Similes autem breues etiam ad ſcrinia manſuetudinis noſtræ annis ſingulis dirigantur: quò meritis ſingulorum inſtitutionibúſque conpertis vtrum quandoque nobis ſint neceſſarij, iudicemus. Dat. IIII. Id. Mart. Triu. Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

II. Idem AAA. Clearcho P.V.

Antiquarios ad bibliothecæ codices componendos, vel pro vetuſtate reparandos, quattuor Græcos & tres Latinos ſcribendi peritos legi iubemus, quibus de caducis popularibus, & ipſi* enim videntur è populo cõpetentes inpertiantur annonæ ad eiuſdem bibliothecæ cuſtodiam condicionalibus & requirendis & protinus adponendis. Dat. VIII. Id. Maij. Modeſt. & Arinth. CONSS.

III. Impp. Theod. & Valentinianus Cæſ.

Vniuerſos, qui vſurpantes ſibi nomina magiſtrorum in publicis magiſtrationibus, cellulíſque collectos vndecumque diſcipulos circumferre conſueuerunt, ab oſtentatione vulgari præcipimus amoueri: ita vt ſi qui eorũ poſt emiſſos diuinæ ſanctionis adfatus, quæ prohibemus adque damnamus iterum fortè temptauerit, non ſolùm eius quam meretur infamię notam ſubeat, verùm

etiam

etiam pellendum ſe ex ipſa,vbi verſatur inlicitè vrbe,cognoſcat. Illos verò, qui intra plurimorum domus eadẽ exercere priuatim ſtudia conſueuerunt, ſi ipſis tantummodo diſcipulis vacare maluerint, quos intra parietes domeſticos docẽr,nulla huiuſmodi interminatione prohibemus. Sin autem ex eorum numero fuerint,qui videntur intra capitolij auditorium cõſtituti, hi omnibus modis priuatarum ædium ſtudia ſibi interdicta eſſe cognoſcant:ſcituri,quòd ſi aduerſum cęleſtia ſtatuta facientes fuerint deprẹhenſi,nihil penitus ex illis priuilegiis conſequentur, quæ his, qui in capitolio tantùm docere præcepti ſunt, meritò deferuntur. Habeat igitur auditorium ſpecialiter noſtrũ in his primùm, quos Romanę eloquentiæ doctrina commendat,oratores quidem tres numerò,decem verò grammaticos:in his etiam, qui facundia græcitatis pollere noſcuntur,quinque numero ſint ſophiſtæ,& grãmatici æque decem. Et quoniam non his artibus tantùm adoleſcentiam glorioſam optamus inſtitui,profundiores quoque ſcientiæ adque dictrinæ memoratis magiſtris ſociamus auctores. Vnum igitur adiungi ceteris volumus, qui philoſophiæ arcana rimetur: duos quoque,qui iuris ac legum formulas pandant. Ita vt vnicuique loca ſpecialiter deputata adſignari faciat tua ſublimitas: ne diſcipuli ſibi inuicẽ poſſint obſtrepere, vel magiſtri: néue linguarum confuſio permixta,vel vocum aures quorundam,aut mentes à ſtudio litterarum auertat. Dat. III. Kal. Mar. Conſtantinop. Theod. A. XI. & Valent. CONSS.

De habitu,quo vti oportet intra vrbem. *Tit. X.*

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A. ad Pancratium P.V.

Sine exceptione temporis matutini duntaxat intra mœnia conſtitutus nullus ſenatorum habitum ſibi vindicet militarem: ſed chlamydis terrore depoſito quieta coloborum ac penularum induat veſtimenta. Cùm autem vel conuentus ordinis candidati cœperit agitari, vel negotium eius ſub publica iudicis ſeſſione cognoſci, togatum eundem intereſſe mandamus. Officiales quoque,per quos ſtatuta complentur,ac neceſſaria peraguntur, vti quidem penulis iubemus, verum interiorem veſtem admodum cingulis obſeruare.ita tamen, vt diſcoloribus quoque palliis pectore contegentes condicionis ſuæ neceſſitatem ex huiuſcemodi agnitione teſtentur. Seruos ſane omnium (quorum tamen dominos ſollicitudine conſtat militiæ non teneri) aut byrris vti permittimus, aut cucullis. Si quis de ſenatoribus ſtatuta neglexerit,proprij auctoritate honoris exutus ingrediendi ſenatũ iam non habeat poteſtatem. Officiales verò,ſed & ſerui,qui pudoris non poſſunt diſpendium ſuſtinere,exilij pœnam ſubire iubeantur. Officio cẽſuali viginti librarum auri non inmeritò diſpendij ſubiugando, ſi culpam vſurpationis huiuſce, aut diſſimulatione ſubpreſſerit, aut accepta pretij mercede ſubtraxerit. Dat. Prid. Id. Iañ. Conſtp. Antonio & Syagrio CONSS.

II. Impp. Arcad. & Honor. A A. ad populum.

Vſum tzangarum adque bracharum intra vrbem venerabilem nemini liceat vſurpare. Si quis autem contra hanc ſanctionem venire temptauerit, ſententia viri inluſtris P F. ſpoliatũ eum omnibus facultatibus tradi in perpetuum

exilium præcipimus,&c. Dat.PP. Romæ in foro diui Traiani,Cæſario & Attico CONSS.

III. Idem AA.Flauiano P.V.

Intra vrbem Romam nemo vel ragis,vel tzancis vtatur.Quòd ſi quiſquam poſt præceptum noſtrę clementię in hac contumacia perdurauerit,prout condicio ſiuerit,cohercitus ſacra vrbe pelletur,&c. Dat.VIII.Id.Iuñ.Brixię,Theodoro V.C.CONS.

IIII. Impp.Honor.& Theod.AA.Probiano P.V.

Maiores crines, indumenta pellium etiam in ſeruis intra vrbem ſacratiſſimam præcipimus inhiberi.Nec quiſquam poſt hac inpunè hunc habitum poterit vſurpare. Si quis autem neglexerit noſtræ ſanctionis vigorem, ingenuus legis laqueos non euitet,ſeruus operi publico vindicabitur. Quod innoteſcere non ſolùm intra vrbem petimus, verùm etiam in vicinis regionibus non licere ſancimus. Dat.Prid.Id.Dec.Raũ.D.N.Theod.A.VII.& Palladio CONSS.

Quibus militantibus ad vrbem non liceat accedere. *Tit.* *XI.*

I. Impp.Arcad.& Honor.AA. ad populum,poſt alia.

AGentes in rebus, adque palatinos alióſque milites inferioris militiæ (exceptis his,quibus negotium aliquod,aut munus fuerit iniunctũ) omni penitus arceri vrbis venerabilis iubemus acceſſu: ita vt ſi quis noſtri edicti auctoritatem violare temptauerit,deportatione plectatur,&c. Dat.&PP.Romæ,VII.Id. April.Cæſario & Attico CONSS.

De honoratorum vehiculis. *Tit.* *XII.*

I. Imppp.Gratianus,Valentinianus,& Theod.AAA.Nebridio P.V.

OMnes honorati,ſeu ciuilium, ſeu militarium dignitatum,vehiculis dignitatis ſuæ, id eſt, carrucis biiugis intra vrbem ſacratiſſimi nominis ſemper vtantur. Dat.III.Kal.Feb.Conſtantinop. Honor.N.P.& Euodio CONSS.

De iure Italico vrbis Conſtantinopol. *Tit.* *XIII.*

I. Imppp.Valentinianus,Valens,& Gratianus AAA.ad Clearchum P.V.Conſtantinopolitanæ.

ITalici iuris auxilium arbitra æquitate renouamus. Conceſſi igitur gratia beneficij publicis actibus intimetur, & inciſa tabulis debitā ſollemnitate permaneat. Dat.Prid.Noñ.Aug.Hieropoli, Valentiniano & Valente AA.CONSS.

De campo martio vrbis Romæ. *Tit.* *XIIII.*

I. Impp.Arcad.& Honor.AA.ad populum. poſt alia.

EOs,qui in campo martio caſas ſeu tuguria conlocare temptauerint, ſentẽtia viri inluſtris PF.ſpoliatos omnibus facultatibus tradi in perpetuum exilio præcipimus, &c. Dat. & PP. Romæ in foro diui Traiani,Cæſario & Attico CONSS.

De

De canone frumentario vrbis Romæ. *Tit.* XV.

I. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Symmachum P. V.

NE peſſimus panis populi Romani vſibus miniſtretur, ſola ducentena milia modiorum frumenti integri adque intemerati iuxta priſcum morem menſores & caudicarij leuioribus pretiis piſtoribus venundare cogantur. Dat. VI. Id. Iul. Naiſſo, Diuo Iouiano, & Varroniano CONSS.

II. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus A A A. ad Iulianum P F. ann.

Nautici aput curatorum vel magiſtratuum acta fateantur incorruptas ſe ſpecies ſuſcepiſſe, eorúmque aput quos deponitur iſta teſtatio, præſens aſpectus probet, nihil in his eſſe vitij. Quod eo tempore, quo ad ſacræ vrbis portum peruenit præfectura, iugiter obſeruare præceptum eſt. Dat. XVIII. Kal. Iul. Remis, Gratiano A. I. & Dagalaifo CONSS.

III. Impp. Arcad. & Honorius A A. ad Senatum.

Certum habetis patres conſcribti, quantum curarum inpendimus pro veſtris ac populi commodis. Ideóque hac lege ſancimus, vt ſi quid frumenti vel olei vrbicarij canonis remiſſione indultum eſt, ſpeciali beneficio contra publicum commodum elicita non valeant. Vrbani etiam vſus frumenta ſi quando vel fortuna, vel ratio in Africa coegerit reſidere litoribus, adtingere nullus audeat, aut mutatis directoriis quoquam præter ſacram vrbem præſcribti vllius innouatione tranſmittere, & cetera. Dat. XVII. Kalend. Maij. Med. Cæſario & Attico CONSS.

IIII. Idem A A. Theodoro P. P.

Inproborum petitiones, qui inpudétiùs auſi ſunt poſtulare penſiones aquæ molarum, quæ vrbi venerabili annonas abundantiùs præſtitiſſent, quinque librarum auri multa infligat: niſi ab hac peteridi inportunitate diſcedant. Illos etiam, qui poteſtati præfecturæ annonariæ præſunt, & apparitores, qui hiſdem miniſteriis obſecundant, permulta retineat, ſi cuiuſquam inprobiſſimi hominis conſenſerint, vel paruerint voluntati. Simili autem pœna teneantur, qui aliquid ex his horreis cellulíſve, quæ intra vrbem Romam adque in portu conſtitutæ piſtorio iure retinentur, ſibimet tamquam poſſeſſione priuata auſi fuerint vindicare. Dat. Prid. Id. April. Med. Honor. A. IIII. & Eutychiano CONSS.

V. Idem A A. Meſſalæ P. P.

Neminem patimur in mutando canone vrbis Romæ noſtrę clementiæ beneficium poſtulare. Ideóque euidenti præceptione conſulentes, non ſolùm ea reſcribta, quæ quoquomodo potuerint imperrari, ſuſcipi non ſinimus, verùm etiam illa vacuari, quæ præteritum quoque tempus elicuit. Ac ne vllus ſubreptioni pateſcat aditus, eos, qui poſthac commutari ſibi canoné in fraudem venerandæ vrbis popoſcerint, ad duplum retinendos eſſe decernimus, vt vetus diſpoſitio ſuum robor obtineat. Dat. Prid. Non. Septemb. Altino, Theodoro V. C. CONS.

VI. Idem A A. Meſſalæ P P.

Ne deinde facinora inpunita coaleſcant, euidenti præceptione decernimus, vt à vicario ceteríſque iudicibus, quos ex vrbicario canone quidquam vſurpaſ-

ſe conſtiterit, in quadruplum præſumptâ poſcantur: ita vt duplum iudices, duplum eorum officia cogantur inferre. Deinceps autem niſi ab huiuſmodi ſcelere temperetur, iudices deportationis pœna retinendos, primates officiorum capitali ſupplicio ſubiugandos perpeti auctoritate ſancimus, &c. Dat. III. Kal. Octob. Altino, Theodoro v.c. CONS.

De frumento vrbis Conſtantinopolitanæ. *Tit.* XVI.

I. Impp. Honor. & Theod. A A. Monaxio P.V.

Q Vingentas auri libras partim à tui culminis indagine, partim ampliſſimi ſenatus grata inlatione collectas ad prohibendam famem ita huic titulo conſecramus, vt quidquid ſuper frumentaria comparatione titulus emptionis inuenerit in tribunalibus præfecturæ vrbanæ ſubgeſtorum teſtificatio pandatur: vt ſumma collecta & incrementa, quæ venundato tritico acceſſerint, patrum inſinuetur examini, omni de eo, quę contra hunc titulum temptabitur, vſurpatione ceſſante: vt nec tuæ ſedis auctoritate, nec cuiquam liceat cuiuſcumque, vel honeſtæ occaſionis obtentu hæc perpenſa vllo pacto conuellere: ne non modo tot ſententiarum violare munimina videatur, ſed & familiari diſpēdio quatiatur: & id, quod ex hac auri quantitate decerpſerit, geminatum arcæ frumentariæ inferat. Si quis autem priuatim ad vſus proprios intra vrbem ampliſſimam frumentum conparare voluerit, habeat licentiam cōemendi. Dat. VI. Kalen. Maij. Conſtantinop. Honorio VIII. & Theod. III. A A. CONSS.

II. Idem A A. Vrſo P.V.

Nulli ne diuinæ quidem domui noſtræ frumentum de horreis publicis pro annona penitus præbeatur, ſed integer canon mancipibus conſignetur, annona in pane cocto domibus exhibenda. Ita enim debet canon ab inclytæ memoriæ Conſtantino præſtitutus, nec non à diuo pietatis meę auo auctus expendi: quoniam creſcit inopia, ſi frumento, quod pro annona tribuitur, ad vſus alios deputatā cognoſcantur. Cogentur enim ſibi de publico emere, quæ aliis vendere potuiſſent. Dat. x. Kal. Aug. Conſtp. Theodoro A. VII. & Palladio CONSS.

III. Impp. Theod. & Valentinianus A A. Leontio P.V.

Seſcentarum vndecim auri librarum quantitas ad coemptionem frumentariam ſit perpetuò dedicata. Nec liceat cuiquam poſtea adminiſtratione vrbicariæ poteſtatis percepta, aliquid ex memorata ſumma minuere, vel ad quoſcumque alios vſus conuertere: ſed ſub geſtorum teſtificatione certum fiat, & quòd mancipibus mutui nomine datum eſt, & quòd ab hiſdem ſit (excepta omni concuſſione) ſoluendum. Eum autem, qui hanc formam auſus fuerit inquietare, quantitatem, in qua ſuam calliditatem exercuerit, in duplum redhibere iubemus: & quidquid ex prædicta ratione adcreuerit, ad cumulum memoratæ auri quantitatis & frumentarij tituli fomitem redundare, legiſque huius tenorem æneis tabulis incidi. Dat. v. Kal. Decemb. Conſtantinop. Ariobindo, & Aſpere CONSS.

De annonis ciuicis, & pane gradili. *Tit.* XVII.

I. Impp.

I. Impp. Valentinianus & Valens A A. Iouio P. V.

QVia comperimus nonnullos venditis ædibus panes earum penes ſe retinere: nulli liceat, vt ædes ſequantur annonæ. Sanè ſi qui ex huiuſmodi titulo caduci ſint panes, fiſci viribus vindicentur. Dat. VI. Kalen. April. Diuo Iouiano, & Varroniano CONSS.

II. Idem A A. ad Mamertinum P. P.

Panis gradilis in alium gradum tranſlatio inhibetur. Et cognoſcat officium PF. annonæ ſeueriſſima ſibi imminere ſupplicia, ſi vlterius trãſlationem per gradus permiſerit commutari. Dat. V. Id. Decẽmb. Naiſſi, Diuo Iouiano, & Varroniano CONSS.

III. Idem A A. ad Maximum PF. annonæ.

Vniuerſi panem gradilem de gradibus adipiſcantur. Neque cuiquam hæc aut deferatur gratia, aut imponatur iniuria, vt de piſtrino accipiat. Omni igitur ſtudio hoc curabit officium ſinceritatis tuę, vt quæcumque illa ſunt, quæ diurna piſtores alimentis popularibus præbent, omnia ea gradibus diſtribuant, non ex officinarum conductoribus promant. PP. die Non. April. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

IIII. Idem A A. ad Mamertinum P. P.

Ne quid ſuper gradili pane fraudis orire tur, iuſſimus omne illud, quod populo penditur, palam in gradibus non clam à piſtoribus miniſtrari. PP. Prid. Nõ. April. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

V. Idem A A. ad populum.

Ciues Romanos, qui in viginti panibus ſordidis, qui nunc dicuntur Ardinienſis, quinquaginta vncias comparabat, triginta & ſex vncias in bucellis ſex mundis ſine pretio conſequatur: ita vt ius in his nullus habeat officialis, nullus ſeruus, nemo qui ædificiorum percipiat panem. Quorum ſi quis ſe aliqua ratione fortaſſe inmerſerit, adquiſito pane priuabitur, proprium nihilominus perditurus: aut dabit pro condicione ſupplicium, eo, qui commiſſam detulit fraudem, & emptoris panes, & venditoris habituro. Popularibus enim, quibus non eſt aliunde ſolacium, quibus idem panis hodieque diſtrahitur, & eorum ſucceſſoribus clementia noſtra deputabit, in quo nunc emitur loco propriis gradibus erogandum. Quibus titulus figendus eſt æneus, in quem & panis modus, & percipientis nomen debebit incidi. Et ſi ad tantum alicuius temeritas eruperit, vt aut per ſe, aut per aliquem ſuorum ſibi quolibet modo: ius panis iſtius adque æreæ tabulæ ſuum voluerit nomen inferere, ſupradictis condicionibus ſubiacebit. PP. Romæ, Kal. Aug. Valentin. N. P. & Victore CONSS.

VI. Idem A A. ad Maximum PF. ann.

Si quis vmquam actor, procurator, ſeruúſve ſenatoris vſurpatum gradilem gratificante, aut vendente ſcriba, vel etiam conſenciente perceperit, ſubiciatur æculei quæſtioni. Ac ſi eundem patuerit temeritate propria, adque ignorante domino de perceptione panis inlicitè trãſegiſſe, ipſe ſub vinculis piſtrino, quod fraudabat, inſeruiat. Si verò ſenatoris culpa id fuiſſe conſtiterit, domus eius fiſci viribus adgregetur. Ex aliis quoque ſi quis rei familiaris facultatibus præditus deſignatum crimen admiſerit, cum his, quæ habet, piſtrini exercitio ſubiugetur. Si quis etiam pauperrimus rerum erit, cogetur exhibere opera-

riam ſeruirutem. In ſcribas verò, quos cõſtiterit nefas vetitum perperraſſe vindex legum gladius exeratur. Dat. XIIII. Kal. April. Triu. Valentiniano & Valente CONSS.

VII. Idem AAA. Clearcho P.V.

Vendendi de reliquo popularibus annonam conſuetudinem derogamus: vt huiuſmodi celebtata vẽditio omni careat firmitare. Verùm ſi quis vrbe abeundum eſſe crediderit, panes ceteraq́ue quæ percipit, in horreorum conditis reſeruentur, poſcentibus iuxra legem eiuſdem ordinis hominibus deferenda: quin lege propoſita etiam quæ fuerint fortaſſe diſtractæ, ad originem propriam iuſq́ue reuocamus. Siquidem iuſtum eſt, vt in perpetuum ſuum quiſque detineat, & per ſuccedaneas vices proprius ordo teneat, vt palatinus palatini, miles verò miliraris, popularem annonam popularis expoſcat: nec alterum alterius ſibi expetens diuerſorum ordinum valeat miſcere rationem. Dat. VIII. Kal. Maij. Modeſto & Arinth. CONSS.

VIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod.
AAA. Reſtiruto P.V.

Si quis ex ſchola defecerit, mortémque obierit, non ab alio corpore vacantes flagitenrur annonæ, ſed ipſis ſcholis ceſſuræ diuidendæq́ue perdurent. Dat. Prid. Id. Iul. Theſſal. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS.

VIIII. Imppp. Valenrinianus, Theod. & Arcad. AAA.
Proculo P.V. Conſtantinop.

Annonas ciuicas in vrbe Conſtantinopolitana ſcholæ ſcutariorum, & ſcutariorum clibanariorum diui Conſtantini adſeruntur liberaliratem meruiſſe. Quarum ex magna parte inminutio facta perhibetur: quod alij eas putarunt tamquam proprias diſtrahendas, alij per ſucceſſionum gradus hereditarium ius venire. Sublimis igitur eminẽtia rua omnes eas, quas quoquomodo alienatas fuiſſe reppererit, his ſcholis, quibus donatæ ac deputatæ ſunt (amota omni reluctatione) reſtituet. Habere enim debent earum perpetuitatẽ, quarum meruere compendium. Dat. VII. Kal. Aug. Romæ, Timaſio & Promoro CONSS.

X. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Proculo P.V.

Annonas ciuicas non tam titulis dignitatum, quàm ſingulorum viritim meritis adrributas diui Conſtantini liberalitate ſat claruit. Ideoq́; nihil ex his ſcholarum nomine vindicetur, ſed pro vniuſcuiuſque metito quę ſunt conceſſa ſeruentur: vt quicunque percepr arum annonarum emolumenta vel in heredes proprios iure ſanguinis transfuderũt, vel in extraneos diſtractionis tirulo tranſcribſerunt, maneat quod geſtum eſt, vel hereditaris meriro, vel venditionis arbirrio. Dat. VII. Kal. Iul. Conſtp. Arcad. A. II. & Rufino CONSS.

XI. Idem AAA. Aureliano P.V.

Annonas ciuicas ad hoc militaribus viris beneficium diuale diſtribuit, vt qui emolumenta perciperent, ædificandi ſtudio magnitudinem vrbis augerent: ac proinde ne fruſtra deputatis commodis perfruantur, quorum ope incrementa mœnium non iuuantur, id ſuper his annonis, quę ſcholis erogati ſolent, ſeruandum eſt, vt hij tantum, qui domus habent, deputara ſuo nomini commoda conſequantur: aliæ retractatę adque in ſuſpenſo habitæ noſtrę munificenriæ reſeruentur: his tantummodo etiam, ſi liberalitas ſacra extiterit, deputandæ,

qui

qui ex numero militarium virorum annonas pro extructis domibus beneficio noſtræ adnotationis acceperint: vt & parata ſui munera habeat largitas, & ſuperfluis neceſſitas non grauetur. Dat. VI. Kal. Maij. Conſtp. D. N. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

XII. Idem AAA. Aureliano P. V.

Siquæ ſpeciatim annonę domus in hac vrbe habētibus diuę memorę Cōſtantini vel Conſtantij largitates cōceſſæ ſunt, adq; in heredes proprios iure ſucceſſionis, vel in extraneos vēditionis titulo tranſierūt, erogatione ſolita miniſtrentur, & ſi quæ ſcholarum nomine defenduntur. Inluſtris igitur magnificētia tua & hanc ſuper his formam cuſtodire debebit. Si quæ vero ad arbitrium Proculi datæ nobis neſcientibus erogantur, & retrahere eas ilico, & reuocare debebit. Dat. XII. Kal. Decemb. Conſtp. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

XIII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Africano P. V.

Eos, quos in hac vrbe domos nō habere cognoueris, annonis nouis quolibet titulo acceptis priuari tua magnitudo præcipiet: nec vllis emolumentis ciuicis adiuuare. Neque enim fas eſt, vt qui vrbis adfectum domus indicio monſtrare neglexerint, eius cōmodis perfruantur. Sin verò quiſquam eſt, qui ſe ædes ſpondeat habiturum, niſi intra ſex mēſes inſtruxerit, nequaquam publicatū annonarū modū potiatur. PP. III. Kal. Aug. Conſtp. Arc. IIII. & Hon. III. AA. CONSS.

XIIII. Idem AA. Clearcho P. V.

Inclytæ recordationis pater clementiæ noſtræ poſt ſolitum canonem, qui vrbi Auguſtiſſimi nominis præbetur, certum annonarum modum de nouo canone addendum eſſe conſtituit. Et quia nonnullos abſque liberalitate noſtra ex ea quantitate annonas conſequi compertum eſt, magnificentia tua nulli ex eo modo annonam faciat miniſtrari, qui vel liberalitate noſtra perceperit, vel ſuper his, quæ ab inluſtri ſede magnitudinis tuæ ei ſunt deputatæ, triumphalis dexteræ noſtræ confirmationem eſt conſecutus. Dat. XI. Kal. April. Conſtp. Arcad. V. & Honor. V. AA. CONSS.

XV. Idem AA. Monachio P. V.

Diſpoſitione magnificentiæ tuæ olei menſuram firmā manere præcipimus, vt decem & octo per ſingulos ſextarios ſcripulis ad certorum ordinum commodum commoderata diſpoſitione tua retentis ac diſtributis ſextarius olei ad viginti vnam ſemis vnciam redigatur. Quam mēſuram certum deſignatis ſuggeſtione corporibus ſolacium conſtitutam nullius poſthac fraude credimus adtemptandam. Dat. XV. Kal. Mar. Baſſo & Philippo CONSS.

De mendicantibus non inualidis. *Tit.* XVIII.

I. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. ad Seuerum P. V.

CVnctis adſatim, quos in publicum quęſtum incepta mendicitas vocauit, inſpectis exploretur in ſingulis, & integritas corporum & robur annorū, adque ea inertibus & abſque vlla debilitate miſerandis neceſſitas inferatur, vt eorū quidē, quos tenet cōdicio ſeruilis, proditor ſtudioſus & diligens dominiū conſequatur. Eorū verò, quos natalium ſola libertas proſequatur, colonatu perpetuo fulciatur quiſquis huiuſmodi lenitudinem

dinem prodiderit, ac probauerit, ſalua dominis actione, in eos, qui vel latebram fortè fugitiuis, vel mendicitatis ſubeundæ conſilium præſtiterunt. Dat. XII. Kal. Iul. Parau, Antonio & Syagrio CONSS.

De pretio panis oſtienſis. *Tit. XVIIII.*

1. Impp. Arcad. & Honor. A A. Theodoro P. P.

PAnem oſtienſem adque fiſcalem vno nummo diſtrahi volumus. Sancimus autem, vt nullus per ſacrum reſcribtum audeat pretium ampliare. Qui ſi obtulerit ſupplicationem, duarum librarum auri multa ferietur. Dat. Prid. Id. April. Med. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

De pretio piſcis. *Tit. XX.*

1. Impp Honor. & Theod. A A. Anthemio P. P.

QVi miniſterij noſtri cauſa exhibendi piſcis cura vel ſollicitudine tenentur, plus à ſe exigi, quàm quod emere potuerint, proteſtãtur. Si quidem in tricenis libris ſibi ſolidus miniſtretur, & multo diſparẽ quantitatem vix ægréque valeant comparare. Ideoque per vicena pondo piſcis primæ ſcilicet qualitatis memoratis ſolidus miniſtretur. Spatangium ſanè in primæ qualitatis piſcem inputari præcipimus, quod decem librarum pondus ſua magnitudine minime excedere videtur. Dat. XVII. Kal. Maij. Lucio V. C. CONS.

De nautis tiberinis. *Tit. XXI.*

1. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Symmachum P. V.

QVi nauem Tiberinam habere fuerit oſtenſus, onus reipublicæ neceſſarium agnoſcat. Quęcumque igitur nauigia in alueo Tiberis inueniuntur, competentibus & ſolitis obſequiis mancipentur: ita vt nullius dignitas, aut priuilegium ab hoc officio vindicetur. Dat. VIII. Id. Octob. Altino, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

De ſaccariis portus Romæ. *Tit. XXII.*

1. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Symmachum P. V.

OMnia quæcunque aduexerint priuati ad portum vrbis æternæ, per ipſos ſaccarios, vel eos, qui ſe huic corpori permiſcere deſiderant, magnificentia tua iubeat comportari: & pro temporum varietate mercedes conſiderata iuſta æſtimatione taxari: ita vt ſi claruerit aliquem priuatum per ſuos aduenticias ſpecies comportare, quinta pars eius ſpeciei fiſco lucratiua vindicetur. Dat. VI. Id. Iuñ. Naiſſo, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

De patronis horreorum Portuenſium. *Tit. XXIII.*

1. Impp. Arcad. & Honor. A A. Meſſalæ P. P.

PAtronos horreorum Portuenſium ſingulis tantum annis præeſſe decernimus, omni ſubreptione ceſſante: ne vmquam veteris erogationis ratiocinium nobis commeantibus inſeratur: nec vltra tempus conſtitutum quiſpiam ſibi adminiſtrationem horreorum Portuenſium fraudulenter vſurpet, niſi prioris anni ratiocinio antè deducto, in alium annum quaſi fidelis iam & idoneus ſubrogetur. Dat. VI. Kal. April. Altino, Stilichone & Aureliano CONSS.

De

De menſis olearijs. *Tit.* XXIIII.

I. Imp.Conſtantinus A.ad Cerealem P F.annonæ.

Menſæ oleariæ, quæ ita caducæ fuerint, vt nullus poſſit adherere dominio, vicenis follibus per officium diſtrahantur. Sed ſi quis menſam oleariam prædictis follibus emptam cariore pretio vendiderit, ferreis vinculis conſtrictus ad Illyricum tranſmittatur, pœnam congruam luiturus. Si quis autem menſam oleariam in dominio ſuo retinens viuendi curſum impleuerit, eandem mēſam ad ſucceſſores proprios cum reliquis ſuis rebus hereditario poterit iure tranſmittere. Dat.Kal.Mar.Nicomediæ. Acc.VIII.Id.April.Romæ, Ianuarino & Iuſto CONSS.

De frumento Chartaginienſi. *Tit.* XXV.

I. Imp.Conſtantinus A.ad Catulinum P.V. Africæ.

Si quis corpora æneo frumento obnoxia detraxerit, ab omni interpellatione liber ſit: quamuis alia corpora poſſederit, ſiue coemerit libera ab ænei frumenti inquietudine. Comparatores enim rerum obnoxiarum teneri oportet pro modo eius rei, quam adepti ſunt, etiam ſi extrà liberalitate rem fuerint conſecuti. Sed quia plerique ex magiſtratibus ænei frumenti penſitatione obnoxij, vel ipſi ſibi dum adminiſtrant, alios ſubrogarunt, vel redempti pro aliis alios creauerunt, reſciſſis ſubrogationibus ad eiuſdem ænei frumenti penſitationem teneantur. Illos enim ſolos ex ſubrogatis perſeuerare oportet, quos conſtiterit idoneos eſſe facultatibus, & minus idoneorum loco non à redemptis magiſtratibus ſubrogatos. Dat. Prid. Id. Dec.Sirmi, Conſtantino A.IIII.& Licinio IIII. CONSS.

De frumento Alexandrino. *Tit.* XXVI.

I. Impp.Honor.& Theod.A A.Anthemio P.P.

IN æſtimatione frumenti, quod ad ciuitatem Alexandrinam conuehitur, quidquid de crithologia & zygoſtaſij munere, & pro nauiculariorum tuenda ſubſtantia eminentia tua diſpoſuit, roboramus. Adque vt curialibus prædæ auferatur occaſio, iubemus eos ad huiuſmodi ſollicitudinem adfectandam nunquam accedere, ſed deſignata officia tuis prouiſionibus examinata ſollicitudinem prædictam implere. Dat.V.Kal. Feb.Conſtantinop.Honorio VIIII.& Theodoſio V.A A. CONSS.

II. Impp.Theod.& Valentinianus A A.Iſidoro P.P.

Diurnos centum & decem modios alimoniis Alexandrinæ ciuitatis addi decernimus: vt nemo priuetur eo, quod nunc vſque percepit, & periſſochoregiæ nomen penitus amputetur, & teſſeræ deſignētur, & noſtræ pietatis nomine cenſeantur. Dat.Prid.Non.Iun.Conſtp.Iſidoro & Senatore CONSS.

De alexandrinæ plebis primatibus. *Tit.* XXVII.

I. Impp.Arcad.& Honor.A A.Gennadio P F. Auguſtali.

ARchigerontes & diœcetę ergaſiotanorum numero deligantur, quod officium tuum ſollicitis obſeruet excubiis. Dat.Non.Febr. Conſtantinop.P P. Alexandriæ Eutycheo, Arcad. IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

II. Impp.

II. Impppp. DD. NN. Theod. & Valentinianus AA. Iſidoro P. P.

Corporatos ciuitatis Alexandrinæ repurgandi fluminis onere liberamus, & pro tenore & diſpoſitione tua quadringentos ſolidos ex dinummio vectigali memoratæ ciuitatis prçcommodari decernimus: ita vt ex titulo nauium omnibus modis repenſetur. Dat. Prid. Noñ. Iuñ. Conſtantinop. Iſidoro & Senatore CONSS.

CODICIS THEODOSIANI LIBER DECIMVSQVINTVS.

De operibus publicis. *Tit. I.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Flauianum P. V. Afric.

Nemo propriis ornamentis eſſe priuandas exiſtimet ciuitates. Fas ſiquidem non eſt acceptum à veteribus decus perdere ciuitatem, veluti ad vrbis alterius mœnia transferendum. Dat. IIII. Noñ. Feb. Med. Acc. VIII. Id. Iul. Conſtantino A. & Cæſ. CONSS.

II. Idem A. Menandro.

Propter neglegentiam iudicum, qui imperialia præcepta differunt, ad diuerſas prouincias diuerſos miſimus, qui ad ſcientiam noſtram referant, quæ vel diligentia promota viderint, vel deſidia corrupta culpauerint. Monendi autem iudices ſunt, qui inſtaurare publica opera debent, vt de effectis eis potiùs, quàm inchoatis ad noſtram ſcientiam referant: niſi fortè iuſta ratione petẽdũ ſit aliquos (ſi fortè defuerint) inpenſarum titulos prouideri. De rebus autem præcipuis maximíſque non de quibuſcumque viliſſimis noſtrum debent interpellare conſilium. Dat. III. Id. April. Sirmi, Criſpo II. & Conſtantino II. VV. CC. CONSS.

III. Idem A. Secundo P. P.

Prouinciarum iudices commoneri præcipimus, vt nihil ſe noui operis ordinari antè debere cognoſcant, quàm ea conpleuerint, quæ à deceſſoribus inchoata ſunt: exceptis dumtaxat templorum ædificationibus. Dat. III. Kal. Iul. Conſtantino A. VII. & Conſtantio C. CONSS.

IIII. Idem A. Haue Felix cariſſime nobis.

Omnes intra centum pedes vicinitus, quantum ad horrea pertinet, arceantur. Ac ſi quid conſtructum fuerit, diruatur: quoniam experimentis nuperrimis palàm factum eſt, ædificiorum, quæ horreis adherebãt, incendiis fiſcales copias laboraſſe.

laboraſſe. Quòd ſi quis ędificandi amore publica damna neglexerit, non ſolùm quod conſtruxit, ſed omnes res eius, & quidquid in ſuo iure habuit, fiſco adiudicari præcipimus. Dat. XI. Kalend. Aug. Sirmio, Conſtantino A A. IIII. & Conſtantio C. CONSS.

V. Impp. Conſtantius & Conſtans A A. Haue Catuline Kariſſime nobis.

Plurimi inmunitates operum publicorum conceſſione iudicum adepti ſunt. Itaque omnes iubemus inquiri, vt eorum nomina adque etiam priuatas indulgentias lenitudo noſtra cognoſcat, & infra iam nunc tamen iuſſimus, vt aduerſus fas elicitas inmunitates per detriméta ſi conperiſſent, & in lucro habere deſiſtant, in poſterum aditus ſimilia cupientibus obſtruatur. Dat. VI. Kal. Aug. Sirmi, Vrſo & Polemio CONSS.

VI. Idem A A. ad Marcellinum Com. orientis.

Quæ operibus publicis inpenſa conſtiterit, accepto ferri oportere cognoſcas. Dat. V. Noñ. Octob. Conſtp. Limenio & Catulino CONSS.

VII. Idem A A. ad Senatum.

Quoniam diuerſi iudices nonnulla opera, in quibuſdam æſtimant vrbibus extruenda, ad huiuſmodi neceſſitatem ſenatorum ſubſtantia non vocetur. Eos quoque ſenatores, quibus per diuerſas prouincias fuerit ſollicitudo commiſſa, fretos ſanctione noſtra huiuſcemodi temptamentis decet conſtanter obſiſtere; ne ſenatoriæ facultates harum rerum contemplatione vexentur. Dat. V. Noñ. Maij. Tauro & Florentio CONSS.

VIII. Idem A A. Ecdicio P F. Aegypti.

Oportuit prætoria iudicum, & domos iudiciarias publico iuri adque vſui vindicari. Sed quia ſalubris noſtra diſpoſitio dilata eſt, nunc ſaltem tradatur effectui, &c. PP. IIII. Noñ. Decemb. Antiochiæ Mamertino & Neuitta CONSS.

VIIII. Idem A A Ecdicio PF. Aegypti. poſt alia.

Comperimus ſuper ergaſteria publica, quæ ad huius pertinent ciuitatis, pleroſque ſibi domos extruxiſſe. Præcipimus ergo eas inconcuſſo iure quæ ædificauerunt poſſidere. PP. IIII. Noñ. Decemb. Antiochiæ, Mamertino & Neuitta CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis in ciuitate conſiſtens in locu publicis ſibi domos forte conſtruxerit, eas ſine inquietudine aliqua poſſideat.*

X. Idem A A. ad Rufinum.

Quicumque cuiuſlibet ordinis, dignitatis aliquod opus publicum quoquo genere obſcura interpretatione meruerit, fructu talis beneficij ſine aliqua dubitatione priuetur. Non ſolùm enim reuocamus quod factum eſt, verum etiam in futurum cauemus, ne qua fraude temptetur. Dat. VII. Id. Decemb. Aquil. Mamertino & Neuitta CONSS.

XI. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Symmachum P. V.

Intra vrbem Romam ęternam nullus iudicum nouum opus informet, quotiens ſerenitatis noſtræ arbitria ceſſabunt, ea tamen inſtaurandi, quæ iam deformibus ruinis intercidiſſe dicuntur, vniuerſis licentiam damus. Dat. VIII. Kal. Iuñ. Philippis, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

Q

XII. Idem A A. ad Symmachum.

Horrea fiſcalia apud vrbem Romam, necnon etiam portus in vſus tranſlata priuatos cognouimus. Hæc ad priſtinum inferioribus horreorum frumenta condantur, quæ natura loci & humore vitiantur. Annonas quoque horreis antiquitus deputatas hos rethibere conpelles, qui eas in damna publica auſi ſunt occupare, quarum ſubſtantiam entichæ populi Romani proficere præcipies. Sanè quos inueniens fabricarum deſtructionis auctores, ad reparationem neceſſario tenebis. Dat. VI. Id. Iuñ. Naiſſo, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XIII. Idem A A. Tautomedi duci Daciæ Ripenſis.

In limite grauitati tuæ commiſſo præter eas turres, quas refici oportet, ſi forte indigeant refectione turres, adminiſtrationis tempore quodannis locis opportunis extrue. Quòd ſi huius præcepti auctoritaté neglexeris, finita adminiſtratione reuocatus in limitem ex propriis facultatibus eam fabricam, quam adminiſtrationis tempore adiumẽtis militum & inpenſis debueras fabricare, extruere cogeris. Dat. XIII. Kal. Iul. Med. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XIIII. Idem A A. ad Mamertinum P.P.

Præſumptionem iudicũ vlteriùs prohibemus, qui in euerſionẽ abditorũ oppidorũ Petropolis, vel ſplẽdidiſſimas ciuitates ornare ſe fingũt, transferẽdorum ſignorum, vel marmorum, vel columnarum materias requirentes. Quod poſt legem noſtram ſine pœna admittere non licebit, præſertim cum neque nouam conſtitui fabricam iuſſerimus, ante quàm vetera reformentur. Et ſi adeo aliquid fuerit inchoandum, ab aliis ciuitatibus conueniat temperari. Dat. Kal. Ianuar. Med. Valentiniano & Valente CONSS.

XV. Idem A A. ad Dracontium.

Lex ſancientibus nobis rogata eſt, quæ iudices omnes & rectores prouinciarum edicto ſuo adque auctoritate cohibet aliquid noui operis adripere priùs, quàm ea quæ victa ſenio fatiſcerent, repararent. quæ nunc etiam credidimus repetenda. Dat. XIIII. Kal. Mart. Med. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

XVI. Idem A A. ad Mamertinum P.P.

Cenſura tua ac iudicibus licẽtiam penitus amputabit, ne aliquid nouellum adgrediatur opus, veterum inluſtrium fabricarum reparatione neglecta. In eo ſanè larga ac benigna his licentia tribuetur, vt ornamenta vrbium, ac decora marmorum, quæ in aliquo ſenium temporis ſentiunt, ad ſpeciem priſtinam & vſum congruę vtilitatis inſtaurent. Ceterùm nihil auſpicari quemquam noui operis patieris, exceptis ſtabulorum fabricis, quæ ex vſu publico (ſi ita res tulerit) non prohibemus inſtitui. Dat. Id. Mar. Senigalia, Valentiniano & Valente A A. CONSS.

XVII. Idem A A. ad Valentinianum Conſ. Piceni.

Si quid ſinceritas tua his vrbibus, quibus præeſt, putauerit deferendum, inſtaurare antiquum opus rectiùs poterit, quàm nouum inchoare. Sanè ſi quid reparationi alicuius operis poſtulandum erit, non in pecunia, ſed in ipſis ſpeciebus poſtulare te par eſt. Si loca aliqua indigent nouis ſtabulis aut horreis, vi-

deris

deris exædificare, etiam ſi emolumenta publica aduerteris poſtulare. Dat. Prid.Non.Octob.Valentiniano & Valente CONSS.

XVIII. Imppp.Valentinianus,Valens, & Gratianus AAA. ad Probum P.P.

Rectores prouinciarum, quodcumque opus inchoandum eſſe neceſſario viderint in aliqua ciuitate, id arripere non dubitẽt. Si ciuitatis eius reſpublica tantum in tertia penſionis parte non habeat, quãtùm cœptæ fabricæ poſcat inpendium, ex aliarum ciuitatum reipublicæ canone præſumant, tertię videlicet portionis. PP. VII. Kal.Feb.Sirmio, Gratiano A. III. & Equitio CONSS.

XVIIII. Imppp.Valens, Gratianus, & Valentinianus, AAA. ad ſenatum. poſt alia.

Nemo præfectorum vrbis, aliorúmve iudicum, quos poteſtas in excelſo locat, opus aliquod nouum in vrbe Roma inclyta moliatur, ſed excolendis veteribus intendat animum. Nouum quoque opus qui volet in vrbe moliri, ſua pecunia, ſuis operibus abſoluat, non contractis veteribus emolumẽtis, non effoſſis nobilium operũ ſubſtructionibus, non rediuiuis de publico ſaxis, non marmorum fruſtis ſpoliatarum ædium deformatione conuulſis. Lecta in ſenatu Valente V. & Valentiniano AA. CONSS.

XX. Imppp.Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Iuliano PF. Aegypti.

Iudex, qui ad prouinciam fuerit deſtinatus, duas partes, vel incuria, vel vetuſtate conlabſas ad ſtatum priſtinum nitoris adducat, adque tertiam conſtrat * nouitatis: ſi tamen famæ & propriis cupit laudibus prouidere. Dat. XVI. Kal.April.Theſſal.Gratiano A.V. & Theod. A.I. CONSS.

XXI. Idem AAA. Eutropio P.P.

Singuli quique iudicum primo omnium in tuendis veteribus ædificiis publicis impendant propriæ ſollicitudinis curam: tum adgrediãtur noua, adque ſtudio cautæ celeritatis quidquid à ſuperiore repperetint inchoatum, quaſi à ſe cœptum nouerint explicandum. Dat. XVI. Kal.Septemb.Hadrianop.Gratiano A.V. & Theod. A.I. CONSS

XXII. Idem AAA. Haue Procule K.nob.

Præſcribtio temporis iuri publico non debet obſiſtere: ſed ne reſcribta quidem. Adque ideo diruenda ſunt omnia, quæ per diuerſas vrbes vel in foro, vel in quocumque publico loco ciuitatis extructa noſcuntur. Dat. III. Id. Iun. Conſtp.Merobaude II. & Saturnino CONSS.

XXIII. Idem AAA. Cynegio P.P.

Ad portus & aquæductus inſtaurationem, omnes certatim facta operatum conlatione, inſtare debent. Neque aliquis ab huiuſcemodi conſortio dignitatis priuilegiis excuſari. Dat. XV. Kalend. Febr. Conſtantinop. Richomere, & Clearcho CONSS.

XXIIII. Idem AAA. Cynegio P.P.

Omnes, quibus vel cura mandata fuerit operum publicorum, vel pecunia ad extructionem ſolito more decreta, vſque ad annos quindecim ab opere perfecto cum ſuis heredibus teneantur obnoxij: ita vt ſi quid vitij in ædificatione infra præſtitutum tempus prouenerit, de eorũ patrimonio (exceptis tamen his

caſibus,qui ſunt fortuiti)reformetur. Dat.III.Non.Feb.Conſtantinop. Arcadio A.I.& Bautone CONSS.

XXV. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcadius AAA. Proculo P.V. Conſtantinop.

Turpe eſt publici ſplendoris ornatum priuatarum ædium adiectione corrumpi,& ea quæ conſpicuæ vrbis decori, vel noſtri temporis, vel prioris ſæculi ætate creuerunt,auiditate cogendæ pecuniæ ſociari. Vnde ſublimis eminentia tua quidquid talis aſtutiæ depræhenderit fraude violatum,id ſi publicis nitoribus faciem aſpectus deterioris inducit, ſiue illud voluntaria præſumptione temeratum eſt,ſiue expreſſam coactis adnotationibus occaſionem fraudis obtinuit,iubebit amoueri. Tuo enim arbitrio relinquimus à quibus temperãdum, quæúe diruenda diiudices. Dat.XVI.Kalend. Auguſt.Rom.Timaſio,& Promoto CONSS.

XXVI. Idem AAA.Polemio P.P. Illyrici & Italiæ.

Quotiens clariores vrbis per ſingulas quaſque prouincias expenſis propriis & vectigalibus maiorem pecuniã abſoluẽdi cuiuſlibet operis neceſſitate depoſcunt,id ex minorum viribus vindicetur,ita vt non antè poſcatur,quàm omnis ſumma,quæ hiſdem ex ſuis compendiis quæri ſolet, inſtaurandis ædibus adſumatur. Conſequens verò erit, vt in notitiam ſerenitatis noſtræ, quotiens habita fuerit hæc vectigalium vſurpatio, diriuetur, quantum fuerit aliunde præſumptum,per quos expenſum,quatenus conſummatum. Dat.XVII.Kal.Feb.Med. Valentiniano A.IIII.& Neotherio CONSS.

XXVII. Idem AAA.Albino P.V.Rom.

Auguſtæ in partibus ciuitatis magis antiqua reddi conuenit,quàm inchoari ſuperuacua. Noſſe itaque par eſt officium magnitudinis tuæ,& ceteros,à quibus ſumptus huiuſmodi operibus de ærario præbebũtur,accepto omnino non ferri,ſi quis per vſurpationem opus præter conſcientiam noſtrã intra æternam vrbem voluerit publica conlatione cõſtruere. Ideóque ſummam omnem quę illi contra interdictum forte præbebitur, pecunia ſua, & propriis facultatibus pendet ſequeſtrata condemnatione librarum auri decem quæ plectet ſacrilegam contemnentis audaciam. Dat. Prid. Non. April. Med. Valentiniano A. IIII.& Neotherio CONSS.

XXVIII. Idem AAA.Polemio P.P. Illyrici & Italiæ.

Si quis nouum opus in qualibet ciuitate ſuſtollere audaciùs quàm conſultiùs molietur,de proprio ſe conlaturum ſumptus,& perfecturum,quod cœperit noſcat. Nihil quippe diſpenſatoribus ex hoc vſu feremus accepto,& contra officium adque ipſum iudicem auri pondo dena conſtringent: vt ſaltem metu, quod facere ſponte debuerant reficiendis vetuſtioribus inpendant laborem. Dat.Prid.Non.April.Med.Valentiniano A.III.& Neotherio V.C. CONSS.

XXVIIII. Imppp.Theod. Arcad.& Honot.AAA. Aureliano P.V.

Ne quis iudicum noua ædificia moliatur, cum opera nonnulla, aut cœpta penderent,aut neglecta nutarent. Dat.III.Kal.Mart.Conſtantinop. Theod. A.III.& Abundantio CONSS.

XXX. Idem AAA.Aureliano P.V.

Si quando conceſſa à nobis licentia fuerit extruendi, id ſublimis magnificentia

centia tua ſciat eſſe ſeruandum, vt nulla domus inchoandæ publicæ fabricæ gratia diruatur: niſi vſque ad quinquaginta libras argẽti pretij æſtimatione taxabitur. De ædificiis verò maioris meriti ad noſtram ſcientiam referetur, vt vbi amplior poſcitur quantitas, imperialis extet auctoritas. Dat. III. Kalen. Mart. Conſtp. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

XXXI. Idem AAA. Rufino P.P.

Si qui iudices perfecto operi ſuum potiùs nomen, quam noſtræ perennitatis ſcribſerint, maieſtatis teneantur obnoxij. Illud etiam repetita ſanctione decernimus, vt nemini iudicum liceat nouis molitionibus induſtriæ captare famam. Quòd ſi quis in adminiſtratione poſitus ſine iuſſu noſtro ædificij alicuius iacere fundamenta temptauerit, is proprio ſumptu etiam priuatus perficere cogetur, quod ei non licuerat inchoare: nec prouincia permittetur abſcedere priùs, quàm ad perfectum manu cœptum perduxerit: & ſi quid de quibuſlibet publicis titulis in ea ipſa fabrica præcepto eius inpenſum fuerit, reformarit. Dat. III. Non. Iul. Conſtp. Arcadio III. & Honor. II. AA. CONSS.

XXXII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Euſebio C.S.L.

Ne ſplendidiſſimæ vrbes vel oppida vetuſtate labantur, de reditibus fundorum iuris reipublicę tertiam partem reparationi publicorum mœnium & thermarum ſubuſtioni deputamus. Dat. XI. Kalend. Iul. Med. Olybrio, & Probino CONSS.

INTERPRETATIO. *Quotiens ædificia vetuſtate conſumpta neceſſe fuerit reparari, ad ipſam reparationem tertiam partem de proprio fiſcus impendat.*

XXXIII. Idem AA. Haue Vincenti K. nobis.

Præcipua nobis cura eſt, ne aut prouinciales noſtri ſuperindictionibus prægrauentur, aut opera publica pereant vetuſtate conlabſa. Singuli igitur ordines ciuitatum ad reparationem mœnium publicorum nihil ſibi amplius nouerint præſumendum, præter tertiam portionẽ eius canonis, qui VI locis fundiſque reipublicæ quodannis conferri ſolet: ſicut diui parentis noſtri Valentiniani ſenioris deputauit auctoritas. Dat. III. Non. Iul. Med. Olybrio & Probino CONSS.

XXXIIII. Idem AA. Cæſario P.P.

Omnes prouinciarum rectores litteris moneantur, vt ſciant ordines adque incolas vrbium ſingularum muros, vel nouos debere facere, vel firmiùs veteres renouare: ſcilicet hoc pacto inpendiis ordinandis, vt adſcribtio currat pro viribus ſingulorum. Deinde ſcribantur pro æſtimatione futuri operis territoria ciuium, ne plus poſcatur aliquid, quàm neceſſitas imperauerit, néve minùs: ne inſtans inpediatur effectus. Oportet namque per ſingula iuga certa quæque diſtribui, vt par cunctis præbendorum ſumptuum neceſſitas inponatur. Dat. VIIII. Kal. April. Arcad. IIII. & Honor. III. AA. CONSS.

XXXV. Idem AA. Cæſario P.P.

Quidquid de palatiis, aut prætoriis iudicũ, aut horreis, aut ſtabulis & receptaculis animaliũ publicorũ ruina labſum fuerit, id rectorũ facultatibus reparari præcipimus, qui à primo conſulatu diui genitoris noſtri, vſque pręſens tempus geſſerunt iudiciariã poteſtatem. PP. Regio, Arcad. IIII. & Honor. III. AA. CONSS.

XXXVI. Idem AA. Aſterio Com. Orientis.

Quoniam vias, pontes, per quos itinera celebrantur, adq; aquæductus, muros quinetiam iuuari prouiſis ſumptibus oportere ſignaſti, cũctam materiam, quæ ordinata dicitur, ex demolitione templorum memoratis neceſſitatibus deputari cenſemus, quo ad perfectionem cuncta perueniant. Dat. Kalend. Nouemb. Cæſario & Attico CONSS.

XXXVII. Idem AA. Theodoro P.P.

Nemo iudicum in id temeritatis erumpat, vt inconſulta pietate noſtra, noui aliquid operis exiſtimet inchoãdum, vel ex diuerſis operibus æramen, aut marmora, vel quamlibet ſpeciem, quæ fuiſſe in vſu vel ornatu probabitur ciuitatis, eripere vel aliò transferre ſine iuſſu tuæ ſublimitatis audeat. Etenim ſi quis contrà fecerit, tribus libris auri multabitur. Similis etiam condemnatio ordines ciuitatum manebit, niſi ornamentum genitalis patriæ decreti huius auctoritate defenderint. Horreorum autem, vel ſtabulorum fabricas arbitratu proprio prouinciarum iudices ſtudio laudandæ deuotionis adripiant. Dat. Kal. Ian. Med. Honor. A. IIII. & Eutychiano CONSS.

XXXVIII. Idem AA. Eutychiano P.P.

Excellens eminẽtia tua cuncta priuata ædificia, quę cõiuncta horreis publicis eſſe cognouerit, dirui ac demoliri præcipiet: ita vt ex quattuor lateribus priuatorũ conſortio ſeparata ſint: ac libero ſpatio recernantur, vt à principio fuerant fabricata. Dat. v. Non. Iul. Conſtp. Honor. A. III. & Eutychiano CONSS.

XXXVIIII. Idem AA. Seuero P.V.

Aedificia, quæ vulgi more parapetaſia nuncupantur, vel ſi qua aliqua opera publicis mœnibus, vel priuatis ſociata cohærent, vt ex his incẽdium, vel inſidias vicinitas reformidet, aut anguſtẽtur ſpatia platearum, vel minuatur porticibus latitudo, dirui ac proſterni præcipimus. Dat. v. Id. Octob. Conſtp. Honorio. A. IIII. & Eutychiano CONSS.

XL. Idem AA. Eutychiano P.P.

Si aliquando operum publicorum petitores emergant, non niſi diruta penitus, quę diſtructa, & quæ parum ſint vſui ciuitatum, petitoribus adſignentur. Dat. Id. Decemb. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

XLI. Idem AA. Hadriano P.P.

Omnia ædificia publica ſiue iuris tẽplorum intra muros poſita, vel etiam muris coherentia, quæ tamen nullis cenſibus patuerit obligata, curiales & collegiati (ſubmotis conpetitoribus) teneant, adque cuſtodiant, ſuarum non inmemores fortunarum: ita vt eos nullus penitus inquietet, qui aliquem locum publicum, aut per ſacram adnotationem meruerit, aut in areis vacantibus, quæ nullum vſum ciuitatibus ornarumq; præberẽt, inſinuata auctoritate reſcribti propriis ſumptibus ædificauerit. Si qua verò ſuper huiuſmodi locis fuerit orta dubitatio, non aliquid municipes ſiue collegiatos volumus ſponte pręſumere: ſed à rectore prouinciæ ortam dirimi quæſtionem, vel ſublimẽ conſuli præfecturam, ſi iudicandi exegerit difficultas. Palatina ſanè officia ab his locis abſtinere oportet, nec præbendæ inſtructionis gratia cuique ſubripiendi aditum reſerari. Cùm ſi quando à quopiam vacans locus, aut area poſtulatur, conſultiùs ad ordinarios iudices noſtri mittantur afflatus: vt ſi neque vſui, neque ornatui ciuitatis

ciuitatis adcommodum videtur eſſe quod poſcitur, periculo ordinis & prouincialis officij, abſque vllius gratiæ conludio, conpetitori ſub geſtorum teſtificatione tradantur. penſiones autem quæ deinceps ſublatæ à conpetitoribus fuerint, rationabiliter inpoſitas reparationi iubemus proficere ciuitatis: videlicet penſionibus præteriti temporis, quæ iam ſollemniter ſacro priuatóque debentur ærario. Dat. IIII. Non. Iul. Med. Vincentio & Frauitto CONSS.

XLII. Idem AA. Eutychiano P.P.

Eudoxiopolitanæ ciuitatis ciues pro oblatano ſuam patriam ergaſteria condonamus. Ne quis igitur ergaſteria memorata à noſtra ſerenitate deinceps petere moliatur, eáque ratione ciuium (quorum cenſum cupimus ampliari) iura perturbet. Dat. Prid. Id. Iul. Conſtp Honor. A. VI. & Atiſteneto CONSS.

XLIII. Idem AA. Hadriano P.P.

Petentibus loca publica ea condicione adnuimus, ne quid vſui vel ornatibus, aut commodis ciuitatum auferatur. Et quamquam nullum opinemur exiſtere, qui contra commoda, vel ornatum propriæ ciuitatis competitorum obreptionibus cohiberet, adtamen huiuſcemodi reſcribta non niſi ad excellentiam tuam referri præcipimus: ſcientibus iudicibus, quòd ſi quis deinceps ſubrepticia voluerit allegare reſcribta, non niſi repræhēſione exiſtimationis ſuæ, & pœna officiorum ſuorum his aditum præbebunt. Si in tradendis locis publicis, ſi qui fortè noſtra liberalitate fuerint conceſſi, excellenriæ tuæ non expectetur auctoritas. Dat. VIII. Kal. Octob. Rau. Stilichone II. & Anthemio CONSS.

XLIIII. Idem AA. Aemiliano P.V.

Si quando vſus exegerit, vel porticus, vel quaſlibet ædes ætatis ſenio, ſeu fortuitis concuſſas caſibus, reparari, liceat etiam inconſulta clementia noſtra cum reuerentia ſui imaginem deponere vel noſtram vel retrò principum reportaram, quæ poſt refecta ædificia loco proprio denuo conlocare. Dat. V. Kal. Iul. Conſtp. Arcad. A. VI. & Probo CONSS.

XLV. Idem AA. Aemiliano P.V.

Omnibus tabulatis, tam his, quæ intercolumnis adfixa ſunt, quàm his, quæ ſuperiores porticus diuidunt, ad formam priſtinam ciuitatis habitus reuocetur. Aſcenſibus etiam his, qui ad ſuperiores porticus ducunt, tam in latiorem modum patentibus, quàm pro ligneis ſcalis lapideis gradibus fabricandis. Ita enim & pericula incendij aberunt, & ſi qui caſus aduerſi tulerinr, facilè amotis anguſtiis, homines inter incendia diſcurſus, ac liberandi ſui facultatem inuenient. Dat. XI. Kal. Nouemb. Conſtp. Arcad. A. VI. & Probo CONSS.

XLVI. Idem AA. Aemiliano P.V.

Aedificia priuatorum publicis ædibus adherentia, ſiue ſuperpoſita deſtrui tollíque præcipimus. Et in poſterum id apertè ſancimus, vt ſi qui ędificandi iuxta publicas ędes animos dederit, quindecim pedum ſpatio interiecto inter publica ac priuata ędificia, ita ſibi nouerit fabricandum, vt tali interuallo & publicę ędes à periculo vindicentur, & priuatus ædificator, velut

perperam fabricati loci deſtructionis quandoque futurę non timeat detrimentum. Dat.XI.Kal.Decemb.Conſtp.Arcad.A.VI.&Probo CONSS.

XLVII. Impp.Honor.& Theod AA.Monaxio P.V.

Quicumque locus in palatio huius vrbis priuatis ædificiis incommodè occupatus eſt, is quamprimùm ſubrutis omnibus, quæ in eo ſunt, ædificiis, palatio reformetur. Quod priuatorum non eſt parietibus cohartandum. Nam imperio magna ab vniuerſis ſecreta debentur: vt hi tantùm locum habeant habitandi, quos legitimus maieſtatis noſtræ vſus & reipublicæ diſciplina delegit: in futurum etiam vniuerſis ab huiuſmodi vſurpatione prohibendis. Dat.VIIII.Kal. Mart.Conſtp.Honor.VIII.& Theod.III.AA.CONSS.

XLVIII. Idem AA.Bonoſiano P.V.

Nihil ex his, quæ inſtaurationi ornatibúſque ſingulis deputauit antiquitas, nullius colore occaſionis auferri volumus. Igitur futuro proximo conſulatu vniuerſa prædictæ vrbi debitorum vectigalium inlibata augmenta perualeant. Dat.IIII.Kal.Dec.Rũ.poſt conſ.Varanæ v.c.

XLVIIII. Idem AA.Herculio PF.Illyrici.

Conſtructioni murorum & comparationi tràſuectionis ſpecierum vniuerſi ſine vllo priuilegio cohartentur: ita vt in his dumtaxat titulis vniuerſi portione ſuæ poſſeſſionis & iugationis ad hæc mœnia cohartẽtur: quò ita demum à ſummis ad infimos vſque ſarcina decurrente ferendi oneris non leue ſolacium, ſed in commune omnibus profuturum cõmuni labore curetur, quod in partibus dumtaxat Illyricianis noſtram clemẽtiam ſtatuiſſe tua ſublimitas recognoſcat. Dat.V.Id.April.Conſtp.DD.NN.Honor.VIIII.& Theod.V.AA.CONSS.

L. Idem AA.Iſidoro P.V.

Opus cœptum extruatur: & porticus thermas Honorianas præcurrat acie columnarum: cuius decus tantum eſt, vt priuata iuſtè neglegeretur pauliſper vtilitas. Sed ne cenſus ſui quiſquam intercepta lucra deploret, ſed è contrario cum pulchritudine ciuitatis etiam fortunas ſuas auctas eſſe lætetur: pro loco quod quiſque poſſederat, ſuperędificandi licentiam habeat. Nam in locum priuati ędificij, quod in vſum publicum tranſlatum eſt, occupationem baſilicę iubemus vetuſtæ ſuccedere: vt contractus quidam, & permutatio facta videatur, cùm dominus, qui ſuum dederat ciuitati, pro ea habiturus ſit ex publico, remota omni formidine quod inconcuſſo robore & ipſe habere, & quibus velit tradere, habebit liberam facultatem. Dat.IIII.Kal.Nouemb. Conſtp. Honorio VIIII.& Theod.V.AA.CONSS.

LI. Idem AA.Anthemio P.P.

Turres noui muri, qui ad munitionem ſplendidiſſimæ vobis extructus eſt, completo opere, præcipimus eorum vſui deputari, per quorũ terras idem murus ſtudio ac prouiſione tuæ magnitudinis ex noſtræ ſerenitatis arbitrio celebratur: Eadem lege in perpetuum & conditione ſeruanda, vt annis ſingulis hi, vel ad quorum iura terrulæ demigrauerint, proprio ſumptu earum inſtaurationem ſibimet intellegant procurãdam, earúmque vſu publico beneficio potientes, curam reparationis ac ſollicitudinem ad ſe non ambigant pertinere.

Ita

Ita enim & ſplendor operis & ciuitatis munitio cum priuatorum vſu & vtilitate ſeruabitur. Dat. Prid. Nōn. April. Lucio v.c. CONS.

LII. Idem AA. Seuerino P.V.

Quia plurimę domus cum officinis ſuis in porticibus Zeuxippi eſſe memorantur, reditus memoratorum locorum pro quantitate, quę placuit ad prębenda luminaria, & ædificia, ac tecta reparandæ gratia vrbis huius lauacro ſine aliqua iubemus excuſatione conferri. Dat. v. Id. Iañ. Victore CONS.

LIII. Idem AA. & Valentinianus Cæſ. Conſtantio P.V.

Exſedras, quæ ſeptentrionali videntur adherere porticui, in quibus tantum amplitudinis & decoris eſſe monſtratur, vt publicis commodis poſſint capacitatis ac pulchritudinis ſuæ admiratione ſufficere, ſupradictorum conceſſibus deputabit. Eas verò, quæ tam orientali, quā occidentali lateri copulantur, quas nulla à platea aditus adque egreſſus pa ✶ tamen ipſisque humiliores aliquāto adque anguſtiores putantur vicinarum ſpatia cellularum ex vtriuſque lateris portione oportet adiungi: ne quid aut miniſtris eorumdem locorum deſit, aut populis. Sanè ſi qui memoratas cellulas probabuntur vel imperatoria largitate, vel quacumque alia donatione, aut emptione legitima poſſidere, eos magnificentia tua conpetens pro hiſdem de publico pretium iubebit accipere. Dat. III. Kal. Mar. Conſtantinop. D.N. Theod. A. XI. & Valentiniano Cæſ. CONSS.

De aquæ ductu. *Tit. II.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Maximilianum Conſ.

Aquarum poſſeſſores, per quorum fines formarū meatus tranſeunt, ab extraordinariis oneribus volumus eſſe inmunes, vt eorum opera aquarum ductus ſordibus oppleti mundentur, nec ad aliud ſuperindictæ rei onus hiſdem poſſeſſoribus adtinendis, ne circa res alias occupati repurgium formarum facere non occurrant. Quod ſi neglexerint, amiſſione poſſeſſionum multabuntur. Nam fiſcus eius prædium obtinebit, cuius neglegentia perniciem formæ congeſſerit. Præterea ſcire eos oportet, per quorum prædia ductus commeat, vt dextra leuaque de ipſis formis quindecim pedibus intermiſſis arbores habeant: obſeruante tuo officio, vt ſi quo tempore pullulauerint excidantur, nec earum radices fabricam formæ corrumpant. Dat. XV. Kal. Iuñ. Gallicano & Symmacho CONSS.

II. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. Fortunaciano C.R.P.

Aquæductus, qui Dafnenſi palatio vſum aquę pręſtat, quorundam auiditate tenuatur adpotis maioribus fiſtulis, quàm ex imperiali largitate meruerūt. Conſenſu igitur omnium in tribus locis conceptacula reparentur, & ſingulorum nomina modúſque ſeruandus tabulis adſcribatur: & ſi vltra licitum aliquem vſurpare conſtiterit, per ſingulos obolos libræ vnius auri diſpendiis ingrauetur. Et ſi ſacri tenore reſcribti aliquis certum modum aquæ meruiſſe noſcetur, non prius eidem accipiendi poteſtas aliquatenus tribuatur, niſi adito rectore ex ipſo conceptaculo quantitatem, quam meruit, poſſit adipiſci. Dat. III. Kal. Nou. Antiochiæ, Valentiniano N.P. & Victore CONSS.

III. Imppp.

III. Imppp.Gratianus,Valentinianus,& Theod AAA.Clearcho P.V.

Summas quidem domus ſi lauacris lautioribus præſentētur,binas non amplius aquæ vncias:aut ſi hoc amplius exegerit ratio dignitatis,ſupra ternas neutique poſſidere:mediocres verò & inferioris meriti domus ſingulis & ſemis cōtentas eſſe decernimus. Si tamen huiuſcemodi balneas eaſdem habere claruerit,ceteros verò,qui manſionem ſpatio anguſtiore ſuſtentantur, ad mediæ vnciæ vſum tantum gaudere præcipimus: neque obreptionem cuiquam patere: ita vt quod tibi paret officium,ſex librarum auri multa feriatur,niſi prodiderit vſurpantes:& is,qui feſellit,careat impetrato. Dat. x. Kal.Iul.Conſtp.Antonią & Syagrio CONSS.

III. Imppp.Valentinianus,Theod.& Arcad. AAA.Pancratio P.V.

Si quis decetero vetiti furoris audacia florentiſſimæ vrbis commoda voluerit mutilare, aquam ad ſuum fundum ex aquæductu publico deriuando, ſciat eundem fundum fiſcalis tituli proſcribtione ſignatum priuatis rebus noſtris adgregandum. Dat.VIII.* Coſtp.Timaſio & Promoto CONSS.

IIII. Idem AA.Albino P.V.Rom.

Eos,qui aquæ copiam vel olim vel nunc per noſtra indulta meruerunt, eius vſum aut ex caſtellis, aut ex ipſis formis iubemus elicere, neque earum fiſtularum (quas matrices vocant) curſum ac ſoliditatem adtemptare. Dat.v. Kal. Sept.Rom. Timaſio & Promoto CONSS.

V. Impp.Arcad.& Honor.AA.ad Africanum P.V.

Quicumque ex aquæ ductu magis quàm ex caſtellis aquæ vſum putauerit deriuandum,etiam id, quod prius iure beneficij fuerat conſecutus, amittat. In eum verò pro condicione perſonæ conueniet ſeueriſſimo ſupplicio vindicari, qui aduerſus ſtatuta huius oraculi auidæ cupiditatis noluerit frena cohibere, vt priuatis indulti meatus menſura famuletur. PP.IIII.Kal.Iuñ. Conſtp.Olybrio &Probino CONSS.

VI. Idem AA.Aſterio Com.or.poſtalia.

Vſum aquæ veterem longóque dominio conſtitutum ſingulis ciuibus manere cenſemus,nec vlla nouatione turbari:ita tamen,vt quātitate ſinguli,quam vetere licentia percipiunt,more vſque in præſentē perdurante percipiant:manſura pœna in eos,qui ad inrigationes agrorum, vel hortorum delicias, furtiuis aquarum meatibus abutuntur. Dat.Kal.Nou.Cæſario & Attico CONSS.

VII. Idem AA.Meſſalæ P.P.

Ex forma,cui nomen Auguſta eſt,quæ in Campania ſumptu publico reparata eſt,nihil priuatim ſingulorum vſurpatio præſumat, neque cuiquam poſthac diriuandæ aquæ copia tribuatur. Si quis autem meatum aquæ auſus fuerit auertere,quinque libras auri ęrario noſtro inferre cogatur.Quidquid etiam ob eam fraudem ex reſcribto fuerit elicitum,vel qualibet arte temptatum,inritum habeatur. Dat.v.Kal.Iañ.Med.Theodoro v. c. CONS.

VIII. Idem AA.ad Flauianum P.V.

Ne quis Claudiam,interruptis formæ lateribus adque perfoſſis, ſibi fraude elicita exiſtimet vindicandam. Si quis contrà fecerit, earum protinus ædium & locorum amiſſione multetur. Officium præterea cuius ad ſollicitudinem

operis

operis huius cuſtodia pertinebit, hac pœna conſtringimus: vt tot librarum auri inlatione multetur, quod vncias Claudiæ noſtra cohibētia eius vſurpatas fuiſſe conſtiterit. Dat. VI. Id. Nou. Med. Stilichone & Aureliano CONSS.

De itinere muniendo. *Tit.* III.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Proculum Procons. Afric.

Emphyteuticarij poſſeſſores, qui manſuetudinis noſtræ beneficio ad extraordinaria minimè deuocentur, ſicut ceteri prouinciales obſequium ſuum muniendis itineribus inpendant. Nulla enim ratione debent ab hoc, quod in commune omnibus profuturum eſt, eſſe ſeiuncti. P.P. Non. Maij. Karthagine, Conſtantino A. V. & Licinio Cæſ. CONSS.

II. Imp. Iulianus A. ad Auitianum Vic. Afric. poſt alia.

In muniendis viis iuſtiſſimum æquitatis curſum reliquid auctoritas. Singuli enim loca debent quæque ſortiri, vt ſibi conſulant, vel neglegentia, vel labore. Igitur eos loca iuxta morem priſcum delegata curare oportebit, &c. Dat. VII. Kal. Nou. Iuliano A. IIII. & Sal. CONSS.

III. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. A A A. ad Euſignium P.P.

A viarum munitione nullus habeatur inmunis: & eorum prædiorum actores, qui fortè iniuncto onere priuilegiorum contemplatione parere minimè voluerint, noſtræ domui vindicentur. Dat. IIII. Kal. Mart. Valentiniano A. III. & Eutrop. CONSS.

IIII. Impp. Arcad. & Honor. A A. Meſſalæ P.P.

Dudum quidem fuerat conſtitutum, vt inluſtrium patrimonia dignitatum ab inſtauratione itinerum haberentur excepta. Verùm propter inmenſas vaſtitates viarum, certatim ſtudia cunctorum ad reparationem publici aggeris conducibili deuotione volumus feſtinare, nulla ad inſtructum munitionis huiuſce dignitate, aut priuatorum priuilegiorum in qualibet ſtudioſiùs ad petita. Etiam iſtud adiungimus, vt domos etiam clementiæ noſtræ, quas vetuſta, & innumera ab huius oneris curatione priuilegia vindicabant, par condicio & ſollicitudo conſtringat. Ita tamen, vt in ceteris, quæ vel inluſtribus, vel patrimonio noſtro præcedentibus edictis beneficia fuerant adtributa intemerata permaneant. Dat. III. Kal. Maij. Med. Theodoro V. C. CONS.

V. Impp. Honor. & Theod. A A. Anthemio P.P.

Antiquatis omnibus vel perſonalibus reſcribtis, vel per adnotationes elicitis, per Bithyniam ceteráſq; prouincias poſſeſſores & reparationi publici aggeris & ceteris eiuſmodi muneribus pro iugorum numero vel capitum, quæ poſſidere noſcuntur, adſtringi cogantur. Dat. VII. Kal. Nou. Conſtp. Honor. VIIII. & Theod. V. A A. CONSS.

VI. Idem A A. Aſclepiodoto P.P.

Abſit vt nos inſtructionem viæ publicæ, & pontium, ſtratarúmque operam titulis magnorum principum dedicatam inter ſordida munera numeremus. Igitur ad inſtructiones reparationéſque itinerum pótiúmque nullum genus hominum, nulliúſque dignitatis ac venerationis meritis ceſſare oportet. Domos etiã diuinas ac venerãdas eccleſias tam laudabili titulo libenter adſcribimus.

bimus. Quam legem cunctarum prouinciarum iudicibus intimari conueniet, vt nouerint quæ viis publicis antiquitas tribuenda decreuit, ſine vllius vel reuerentiæ vel dignitatis exceptione præſtanda. Dat.xv.Kal.Mart.Conſtp.Aſclepiodoto & Mariniano conss.

De imaginibus imperialibus. *Tit. IIII.*

1. Imp.Theod.a.& Valentinianus Cæſ.Aetio p.p.

SI quando noſtræ ſtatuæ vel imagines eriguntur,ſeu diebus (vt adſolet) feſtis, ſiue communibus, adſit iudex ſine adorationis ambitioſo faſtigio: vt ornamentum diei, vel loco & noſtræ recordationi ſui probet acceſſiſſe præſentiam. Ludis quoque ſimulacra propoſita tantùm in animis concurrentum mentiſque ſecretis noſtrum numen & laudes vigere demonſtrent, excedens cultura hominum dignitatum ſuperno numine reſeruetur. Dat.iii. Non.Maij.Theod.a.xi.& Valentin.Cæſ. conss.

De ſpectaculis. *Tit. V.*

1. Imppp.Valentinianus,Valens,& Gratianus aaa.ad Probum p.p.

MAgiſtratus & ſacerdotiorum editiones, quæ aut in ciuitatibus, aut certè in his debent exigi,quas delegit antiquitas, non in poteſtate iudicum ſint,qui plerumque dum popularem plauſum alienis ſpoliationibus aucupantur,ea,quæ in conpetenti loco ſollers diligentia præparauit,ad alteram vrbem transferri præcipiunt:ſed in eorum arbitrio maneant,quorum expenſis ac ſumptibus procurandæ ſunt. Dat.vii.Kalen.Maij. Triu.Modeſto & Arintheo conss.

ii. Imppp.Gratianus,Valentinianus & Theod.aaa.Rufino p.p.

Nullus omnino iudicum,aut theatralibus ludis, aut circenſium certaminibus,aut ferarum curſibus vacet,niſi illis tantũ diebus,quibus vel in lucem editi, vel imperij ſumus ſceptra ſortiti: hiſque vt ante meridiem tantùm ſollemnitati pareant:póſt epulas verò ad ſpectaculum redire deſiſtant.in quo tamen omnes ſiue iudices,ſiue priuati,nihil penitus auri præmio dandum eſſe cognoſcent: ꝙ ſolis licet conſulibus,quibus erogandi moderationem vitę meritis permiſimus. Illud etiam præmonemus,ne quis in legẽ noſtram, quam dudũ tulimus,committat. nullum ſolis diei populo ſpectaculo præbeat, nec diuinã venerationem confecta ſollemnitate confundat. Dat.xiii.Kal.Iuñ.Heracliæ,Honor. Nob. p & Euod.v.c.conss.

iii. Impp.Honor.& Theod.aa.Anthemio p.p.

Nemo iudicum ex quacumque ciuitate in aliud oppidum vel ex prouinciæ ſolo equos curules,aurigas ciues temptet traducere:ne dum popularibus plauſibus intemeratè ſeruiunt,& publicarum rerum ſtatum fatigẽt, & feſtiuitatem inpediant in cunctis oppidis celebrandam. Ita vt ſi quis hanc violauerit iuſſionem, pœna teneatur ea,quæ legum violatores perſequitur. Dat.viii.Id.Aug. Conſtp.Honorio viii.& Theod.iii.aa. conss.

iiii. Imp.Theod.a.Iſidoro pf.Illyrici.

Delforum curiæ facultates nouis damnis frequenter adtritas relatio tui culminis intimauit. Ideóque præceptis ad vniuerſas Illyrici ciuitates iudicéſque

tranſmiſſis, notũ omnibus faciat, nullum penitus ſpectacula oportere ſolemnia vrbis æternę populis exhibere: ſed vnumquemque ciuium intra propriam ciuitatem debere ſolitæ deuotionis officia (prout patrimonij ſui vires patiuntur) implere, grauiſſimæ pœnę interminatione propoſita non ſolùm cõtra eos, qui huiuſmodi functiones crediderint exigendas, ſed etiam contra ordinarios vbique rectores. Dat. x. Kal. Mai. Conſtantinop. Victore v. c. CONS.

V. Idem A. & Valentinianus Cæſ. Aſclepiodoto P. P.

Dominico, qui ſeptimanę totius primus eſt dies, & natale, adque epiphaniorum Chriſti, paſchæ etiam, & quinquageſſimæ diebus, quamdiu cœleſtis lumẽ lauacri imitantia nouam ſancti baptiſmatis lucem veſtimenta teſtantur, quo tempore & cõmemoratio apoſtolicæ paſſionis totius chriſtianitatis magiſtrę à cũctis iure celebratur, omni theatrorum adque circenſiũ voluptate per vniuerſas vrbes earundem populis denegata, totæ chriſtianorum ac fidelium mentes dei cultibus occupantur. Si qui etiam nunc vel Iudæi impietatis amẽtia, vel ſtolidæ paganitatis errore adque inſania detinentur, aliud eſſe ſupplicationum nouerint tempus, aliud voluptatum. Ac ne quis exiſtimet in honorem numinis noſtri veluti maiore quadam imperialis officij neceſſitate compelli, & niſi diuina religione contempta ſpectaculis operam præſtat, ſubeundam forſitan ſibi noſtrę ſerenitatis offenſam, ſi minùs circa nos deuotionis oſtenderit, quàm ſolebat, nemo ambigat. Quod tunc maximè manſuetudini noſtræ ab humano genere defertur, cùm virtutibus Dei omnipotẽtis ac meritis vniuerſis obſequium orbis impenditur. Dat. Kalend. Feb. Conſtantinop. Theod. XI. & Valentiniano Cæſ. CONSS.

De Maiuma. Tit. VI.

I. Impp. Arcad. & Honorius AA. Cæſario P. P.

Clementiæ noſtræ placuit, vt maiumæ prouincialibus lætitia redderetur: ita tamen, vt ſeruetur honeſtas, & verecundia caſtis moribus perſeueret. Dat. VII. Kal. Mai. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

II. Idem AA. Aureliano P. P. poſt alia.

Ludicras artes concedimus agitari, ne ex nimia harum reſtrictione triſtitia generetur. Illud verò, quod ſibi nomen procax licentia vindicabit, maiumam fœdum adque indecorum ſpectaculum denegamus. Dat. VI. Non. Octob. Conſtantinop. Theodoro v. c. CONS.

De Scenicis. Tit. VII.

I. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Viuentium P. V.

Scænici & ſcęnicę, qui in vltimo vitę neceſſitate cogente interitus inminentis ad Dei ſummi ſacramenta properarunt, ſi fortaſſis euaſerint, nulla poſthac in theatralis ſpectaculi conuentione reuocentur. Ante omnia tamen diligenti obſeruari ac tueri ſanctione iubemus, vt verè & in extremo periculo conſtituti, id pro ſalute poſcentes (ſi tamen antiſtites probant) beneficij conſequantur. Quod vt fideliter fiat, ſtatim eorum ad iudices, ſi in pręſenti ſunt, vel curatores vrbium ſingularum deſideriũ perferatur: Quod vt inſpectoribus miſſis ſedula exploratione quęratur, an indul-

R

geri bis neceſſitas poſcat extrema ſuffragia. Dat. I II. Id. Feb. Triu. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

II. Idem A A A. ad Iulianum Proc. Afric.

Ex ſcænicis natas, ſi ita ſe geſſerint, vt probabiles habeantur, tua ſinceritas ab inquietantium fraude, deceptionibusque ſubmoueat. Eas enim ad ſcænam de ſcænicis natas æquum eſt reuocari, quas vulgarem vitam conuerſatione & moribus exercere, & exercuiſſe conſtabit. Dat. V III. Id. Septemb. Magontiaci, Gratiano A. II. & Probo CONSS.

III. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus A A A. ad Heſperium proc. Afric.

Non inuidemus ſed potius cohortamur amplectenda felicis populi ſtudia, gymnici vt agonis ſpectacula reformentur. Veruntamen cum primates viri populi ſtudiis ac voluptatibus grati eſſe cupiant, promptius permittimus, vt integra ſit voluptas, quæ volentium celebretur inpenſis. Dat. V. Id. Mar. Triu. Valente V. & Valentiniano A A. CONSS.

IIII. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theod. A A A. ad Paulinum P. V.

Mulieres, quæ ex viliori ſorte progenitæ ſpectaculorũ debentur obſequiis, ſi ſcænica officia declinarint, ludicris miniſteriis deputentur. quas necdum tamen conſideratio ſacratiſſimæ religionis & chriſtianę legis reuerentia ſuæ fidei mancipauit. Eas enim, quas melior viuendi vſus vinculo naturalis condicionis euoluit, detrahi vetamus. Illas etiam fœminas liberas à contubernio ſcęnici præiudicij durare præcipimus, quę manſuetudinis noſtrę beneficio expertes muneris turpioris eſſe meruerunt. Dat. V III. Kalend. Mai. Med. Gratiano V. & Theodoſio II. A A. CONSS.

V. Idem A A A. ad Paulinum P. V.

Quiſquis thymelicam ex vrbe venerabili inmemor honeſtatis abduxerit, eandemque in longinqua tranſtulerit, ſeu etiam intra domum propriam, ita vt voluptatibus publicis non ſeruiat, retentarit: quinque librarum auri inlatione multetur. Dat. V. Kal. Mai. Med. Gratiano V. & Theod. I. A A. CONSS.

VI. Idem A A A. ad Valerianum P. V.

Equos, quos ad ſollemne certamen vel manſuetudinis noſtrę largitio ſubminiſtrat, vel diuerſorum ex ampliſſimo ordine magiſtratuũ, hactenus ad copiam prouidendos ſerenitas noſtra decreuit: vt quidquid illud eſt, quod palmarum numero glorioſum & celebratis vtrimque victoriis nobile congregatur, ſpectaculis potius vrbanę plebis inſeruiat, quàm prędę adque compendio deputetur. Quiſquis igitur ex eo, quod vel ſerenitas noſtra, vel ordinarij conſules, vel prętores in huiuſcemodi tribuunt voluptates, quamlibet cõmodis compendioque priuato deriuandam duxerit eſſe iacturam, vnius auri libræ, condemnatione multatus, largitionibus noſtris cogatur eſſe munificus. Dat. V I II. Kal. Mai. Triu. Eucherio & Syagrio CONSS.

VII. Idem A A A. ad Valerianum P. V.

Eos, qui agitandi munus exercent, inluſt. auctoritas tua nullis, pręter circenſe certamen, adfici nouerit pertinere ſuppliciis. Dat. V III. Id. Mai. Eucherio & Syagrio CONSS.

VIII. Idem

VIII. Idem AAA. ad Valerianum P. V.

Scænæ mulier, ſi vacationem religionis nomine poſtularit, obtẽtu quidem petitionis veniæ non deſit, verum ſi pòſt turpibus volutata cõplexibus, & religionem, quam expetierit, prodidiſſe, & gerere, quod officio deſierat, animò tamen ſcænica detegetur, detracta in pulpitum, ſine ſpe abſolutionis vllius ibi euſque permaneat, donec anus ridicula ſenectute deformis. Nec tunc quidem abſolutione potiatur, cùm aliud quàm caſta eſſe non poſſit. Dat. VIII. Id. Mai. Aquila, Syagrio & Eucherio CONSS.

VIIII. Idem AAA. Heraſio P. V. Afric.

Quæcumque ex huiuſmodi fæce progenitæ ſcænica officia declinare,* ludicris miniſteriis deputentur: quas necdum tamen ſanctiſſimæ religioni & in perenne ſeruandæ chriſtianæ legis ſecretorum reuerentia ſuæ fidei vindicarit. Illas etiam fœminas liberatas contubernio ſcænici præiudicij durare præcipimus, quæ manſuetudinis noſtræ beneficio expertes muneris turpioris eſſe meruerunt. PP. Karthagine, V. Kal. Septemb. Eucherio & Syagrio CONSS.

X. Idem AAA. Cynegio P. P.

Fidicinam nulli liceat vel emere, vel docere, vel vendere, vel conuiuiis aut ſpectaculis adhibere. Nec cuiquã, aut delectationis deſiderium * erudita fœminea muſicę artis ſtudio liceat habere mãcipia. Dat. VIII. Kal. Iul. Conſtantinop. Arcadio A. I. & Bautone CONSS.

XI. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Rufino P. P.

Nulla mima gemmis, nulla ſigillatis, ſericis, aut textis vtatur auratis. His quoque veſtibus nouerint abſtinendum, quas græco nomine à latino cruſtas vocant: in quibus alio admixtus colori puri robur muricis inardeſcit. Vti ſanè hiſdem ſcuclatis & variis coloribus ſericis auroque ſine gẽmis collo, bracchiis, cingulo, non vetamus. Dat. XI. Kalend. Octob. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

XII. Idem AAA. Rufino P. P.

Si qua in publicis porticibus, vel in his ciuitatum locis, in quibus noſtrę ſolent imagines cõſecrari, pictura pantomimum veſte humili & rugoſis ſinibus agitatotem, aut vilem offerat hiſtrionem, ilico reuellatur. Neque vmquã poſthac liceat in loco honeſto inhoneſtas adnotare perſonas. In aditu vero circi, vel in theatri proſceniis, vt conlocentur non vetamus. his illud adicimus, vt mimæ, & quę ludibrio corporis ſui quęſtum faciunt, publicè habitu earum virginum, quæ deo dicatę ſunt, non vtantur, & vt nulla femina, nec puer thymelici conſortio inbuantur, ſi chriſtianę religionis eſſe cognoſcitur. Dat. III. Kalen. Iul. Heracl. Arcad. A. III. & Honorio A. II. CONSS.

XIII. Impp. Honorius & Theodoſius AA. Diogeniano V. C. Tribuno volupt.

Mimas diuerſis adnotationibus liberatas ad proprium officium ſumma inſtantia reuocari decernimus: vt voluptatibus populi, ac feſtis diebus ſolitus ornatus deeſſe non poſſit. Dat. VI. Id. Febr. Rum. Conſtantio V. C. Cæſ. Acc. à Tribuno volupt. X. Kal. Feb. Karthagine, poſt conſ. Honor. VIIII. & Theod. V. AA. CONSS.

De Lenonibus. *Tit. VIII.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Seuerum P. V.

SI quis feminas, quæ ſe dedicaſſe venerationi Chriſtianæ legis ſanctiſſimæ dinoſcuntur, ludibriis quibuſdam ſubicere voluerit, ac lupanaribus venditas faciat vile miniſterium præſtituti pudoris explere, nemo alter eaſdem coemendi habeat facultatem: niſi aut hij, qui eccleſiaſtici eſſe noſcuntur, aut Chriſtiani homines demonſtrantur, conpetenti pretio perſoluto. Dat. IIII. Non. Iul. Hierap. Placido & Romulo CONSS.

II. Impp. Theod. & Valentinianus AA. Florentio P.P.

Lenones patres & dominos, qui ſuis filiis vel ancillis peccandi neceſſitatem inponunt, nec iure frui dominij, nec tanti criminis patimur libertate gaudere. Igitur tali placet hac indignatione ſubduci, nec poteſtatis iure frui valeat, ne quid eis ita poſſit adquiri: ſed ancillis filiabúſque, ſi velint, conductíſve pro paupertate perſonis, quas ſors damnauit humilior, epiſcoporum liceat, iudicum etiam defenſorúmque implorato ſuffragio, omni miſeriarũ neceſſitate abſolui: ita vt ſi inſiſtendum eis lenones eſſe crediderint, vel peccandi ingerant neceſſitatem inuitis, non amittant ſolùm eam, quam habuerãt poteſtatem, ſed proſcribti pœna mancipentur exilij, metallis addicendi publicis, quæ minor pœna eſt, quàm ſi præcepto lenonis cogatur quiſpiam choitionis ſordes ferre, quas nolit. Dat. XI. Kal. Mai. Felice & Tauro CONSS.

De expenſis ludorum. *Tit. VIIII.*

I. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. ad Senatum.

NVlli priuatorum liceat holoſericam veſtem ſub qualibet editione largiri. Illud etiam conſtitutione ſolidamus, vt (exceptis conſulibus ordinariis) nulli prorſus alteri auream ſportulam dyptica ex ebore dandi facultas ſit. Cùm publica celebrãtur officia, ſit ſportulis nummus argenteus, alia materia dypticis. nec maiorem argenteum nũmum fas ſit expendere, quàm qui formari ſolet, cùm argẽti libra vna in argẽteos ſexaginta diuiditur, minorẽ dare volentibus non ſolùm liberum, ſed etiam honeſtũ eſſe permittimus. Dat. VIII. Kal. Aug. Heracliç, Richomere & Clearcho CONSS.

II. Impp. Honorius & Theod. AA. Anthemio P. V.

Cunctos iudices admonemus, vt ludorum quidem, quibus moris eſt, interſint feſtiuitati, & oblectamentis fauorem eliciant populorum. Verum expenſarum non excedant duorum ſolidorum librata inpendia: nec inconſulta plauſorum inſania curialium vires, fortunas ciuium principalium, domus poſſeſſorum opes reipublicç robur euellant: exceptis alytarchis, ſyriarchis, agonothechis, itemque aſiarchis, & ceteris, quorum nomen votiua feſtinitatis ſolemnitas dedicabit. Dat. V. Kal. Mart. Conſtantinop. Honor. VIII. & Theod. III. CONSS.

De equis curulibus. *Tit. X.*

I. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Ampelium P. V.

PAlmatis adque hermogenis equos, quos in curulis certaminis ſorte, vel cõtentionis incertum, vel annorum ſeries, vel diuerſa ratio debiles fecit, ex horreis fiſcalibus alimoniã præberi decreuimus. Equos verò Hiſpani ſanguinis vendendi ſolitam factionariis copiam non negamus.

negamus. Illud quoque ſinceritas tua præcipiat obſeruari, ne Græcorũ equorum nomina, qui hinc miſſi fuerint, commutentur. Dat. Kal. Ian. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theod. A A A. ad Valerianum P. V.

Equos voluptatibus profuturos nequaquam Campanorum populus adſequatur, quàm ſi duo milia modiorum fabæ per ſingulas factiones ſtabulorum in vrbe venerabili neceſſaria antiqua & ſollemni præbitioni contulerint. Dat. x. Kal. Maij. Aquil. Syagrio & Eucherio CONSS.

De venatione ferarum. *Tit.* XI.

I. Impp. Honor. & Theod. A A. Mauriano Com. Domeſtic. & vices agen. Mag. mil.

Occidendorum leonum cunctis facimus poteſtatem, neque aliquam do finimus quemquam calumniam formidare, cùm & ſalus noſtrorum prouincialium voluptatis noſtræ neceſſario præponatur; & hæc ipſa propria voluptatis intercludi minime videatur: quandoquidem occidendi feras, non venandi venundandique licẽtiam dederimus. Occidendi igitur memoratas feras & ducibus & officiis eorũ cõuentis cunctis licentia tribuatur. Dat. XIII. Kal. Iun. Conſtantio & Conſtante VV. CC. CONSS.

II. Idem A A. Monaxio P. P.

Præſidalis officij Eufratenſis deploratione conperimus, eos, qui tranſductioni ferarum à Duciano officio deputantur, pro ſeptem vel octo diebus contra legationum formam tres, vel quattuor menſes in Hieropolitanam vrbem reſidentes, poſt expenſas tanti temporis etiam caueas exigere, quas nulla præberi conſuetudo permittit. Ideoque præcipimus beſtias, quę ad comitatum ab omnibus limitum ducibus tranſmittuntur, non pluſquàm ſeptem diebus intra ſingulas ciuitates retineri: ſcientibus ducibus & eorum officiis, ſi quid cõtra hæc comiſſum fuerit, quinas ſe libras auri fiſci viribus illaturos. Dat. V. Kal. Octob. Conſtantinop. DN. Honor. A. XI. & Conſtantio II. V. C. CONSS.

De Gladiatoribus. *Tit.* XII.

I. Imp. Conſtantinus A. Maximo P. P.

Cruenta ſpectacula in otio ciuili & domeſtica quiete non placent. Quapropter qui omnino gladiatores eſſe prohibemus eos, qui fortè delictorum cauſa hanc cõdicionem adque ſententiam mereri conſueuerant, metallo magis facies inſeruire, vt ſine ſanguine ſuorum ſcelerum pœnas agnoſcant. P P. Beryto, Kal. Octob. Paulino & Iuliano CONSS.

II. Imp. Conſtantius A. & Iulianus C. ad Orfitum P. V.

Vniuerſi, qui in vrbe Roma gladiatoriũ munus impendunt, prohibitũ eſſe cognoſcant, ſollicitandi auctorãdos milites, vel eos qui palatina ſunt prædíti dignitate, ſex auri librarũ multa imminente, ſi quis contra temptauerit. Sponte etiam ad munerarium adeuntes per officiũ ſublimitatis tuæ ad magiſtros equitum ac peditum, aut eos, qui gubernant officia palatina oneratos ferreis vinculis mitti conueniet: vt huius legis ſtatuto palatij dignitas à gladiatorio deteſtãdo nomine vindicetur. Dat. XVI. Kalend. Nouemb. Conſtantio A. VIIII. & Iuliano Cæſ. II. CONSS.

III. Impp. Arcadius & Honorius A A. ad populum, poſt alia.

Si quos è gladiatorio ludo ad ſeruitia ſenatoria tranſiſſe conſtabit, eos in extremas ſolitudines emendari decernimus. Dat. & PP. Romæ, Cæſario & Attico CONSS.

De vſu ſellarum. *Tit.* XIII.

I. Impp. Arcadius & Honorius A A. Claudio P.V.

EXceptis plebeis ſcænicis, & qui ſpectaculo ſuo præbuit populo materiam voluptatis, & tabernariis, ceteris omnibus vſum ſellarum & ſedendi ac conueniendi in publicum tribuimus facultatem. Dat. VIII. Kal. Ian. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. A A. CONSS.

De infirmandis his, quæ ſub tyrannis, aut barbaris geſta ſunt. *Tit.* XIIII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Conſtantium P. P.

REmotis Licini tyranni conſtitutionibus & legibus, omnes ſciant veteris iuris & ſtatutorum noſtrorum obſeruari debere ſanctionem. PP. XVII. Kal. Iun. Criſpo III. & Conſtantino III. Cæſſ. CONSS.

II. Idem A. ad vniuerſos prouinciales.

Tyranni & iudicum eius geſtis infirmatis, nemo per calumniã, vel id, quod ipſe ſponte fecit euertere, nec quod legitime geſtum eſt. ✠ Dat. prid. Id. Feb. Paulino & Iuliano CONSS.

III. Idem A. Antiocho PF. Vigil.

Quæ tyrannus contra ius reſcripſit, non valere præcipimus, legitimis eius reſcriptis minime impugnandis. Dat. VIII. Id. Iul. Rom. Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

IIII. Idem A. ad Senatum.

Super his, qui ex ſenatoribus ad nauicularium munus à tyranno deiecti ſunt, ac reſtitui ſuis natalibus deprecantur, placuit, veſtræ ſanctitati iudicium examenque mandare: vt vos eligatis qui ſplendori veſtro patrimonij viribus, & honeſtate viuendi, & natalium dignitate reſpondent. Incongruũ eſt enim tantæ dignitatis arbitrium alteri potius, quàm veſtris ſuffragiis ſententiíſque committere. Eorũ autem, quos vt dignos elegeritis nomina P. F. vrbis nobis inſinuet, vt veſtrum iudicium conprobemus. Dat. Id. Iul. Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

V. Imp. Conſtantius A. & Cõſtans C. ad vniuerſos prouinciales & populum.

Quæ tyrannus, vel eius iudices contra ius ſtatuerunt, infirmari iubemus, reddita poſſeſſione expulſis: vt qui vult ab initio agat. Emancipationes autem & manumiſſiones, & pacta ſub eo facta, & tranſactiones valere oportet. Dat. III. Non. Nouemb. Med. Conſtantio A. V. & Conſtante CONSS.

VI. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcadius A A A. Trifolio P. P.

Nullus ſibi honorem audeat vindicare, quem tyrannica conceſſit audacia: ſed ad priſtinum ſtatum damnata præſumptio reuocetur. Dat. X. Kal. Octob. Aquil. Theod. A. II. & Cynegio CONSS.

VII. Idem A A A. Trifolio P. P.

Omne iudicium, quod vafra mente conceptum iniuria non iura reddendo

Maximus

Maximus infandiſſimus tyrannorum credidit promulgandum, damnabimus. Nullus igitur ſibi lege eius, nullus iudicio blandiatur. Dat. VI. Id. Octob. Med. Theod. A. II. & Cynegio CONSS.

VIII. Idem AAA. Conſtantiano P.P. Galliarum.

Omnes, qui tyranni vſurpatione prouecti cuiuſlibet acceperunt nomen inlicitum dignitatis, codicillos adque epiſtulas, & promere iubemus, & reddere. Iuris quoque dictionem adque ſententias, quas promere nequiuerunt, qui iudicum nomen habere non poterunt, ex omnibus publicorũ monumentorum ſcriniis iubemus auferri: vt abolita auctoritate geſtorũ, nullus his iudicatis conetur inniti, quæ & tempore, & auctore delentur. Exceptis his tantum negotiis, adque in ſui integra firmitate manſutis, quæ conuentionibus pactiſque finita ſunt, ſi dolo metúve caruerũt. His quoque pariter exceptis, quæ donatio tranſtulit, mancipatio liberauit, contulit manumiſſio, præmia meritæ ſeruitutis. Quia in his omnibus voluiſſe ſat iuris eſt. Dat. XVIIII. Kal. Feb. Med. Timaſio & Promoto VV. C C. CONSS.

VIIII. Impp. Arcadius & Honor. AA. Andromacho P. V.

Valeat omnis emancipatio tyrannicis facta temporibus, valeat à dominis conceſſa libertas, valeat celebrata & actis quibuſlibet inſerta donatio, valeat deficientium omne iudicium, valeat vniuerſa venditio, valeant ſententiæ iudicum priuatorum. Conuelli enim iudicium non oportet, quas partium elegit adſenſus, & conpromiſſi pœna conſtituit. Valeant conceptæ ſollemniter pactiones, valeant ſcripturæ, quibus aut fides rerum, aut ratio probatur, aut debita: valeant apud quemlibet habitæ ſpontaneæ profeſſiones: valeat depoſita ſuper inſtituenda lite teſtatio, valeat impetratio iuris cõmunium liberorum, valeat procuratio ſcæuis mandata temporibus, datus tutor, vel curator optineat firmitatem, valeat in ſponſam perfecta largitio, doli ac vis & metus inchoata actio in tempus legitimũ perſeueret, bonorũ amiſſa poſſeſſio, & adfectus adeundæ hereditatis obtineat, & interdicti beneficiũ non amittat. Valeat in integrum reſtitutionis petitum auxilium, valeat vindicatio, identidem deſiderata tribuatur, locatio & conductio inuiolabilem obtineant firmitatem, interdicti beneficia tempora infauſta non mutilent, poſtulata inofficioſi actio & inmodicarum donationũ reſciſſio petita ſeruetur, beneficia tranſacta non titubent, ſacramento terminata permaneant, pignoris, adque fiduciæ obligatio perſeuerent, ſtent denique omnia, quæ in placitum ſunt deducta priuatum, niſi aut circumſcribtio ſubueniet, aut vis, aut terror oſtenditur. Funeſtorum tantum conſulum nomina iubemus aboleri: ita vt his reuerentia in lectione recitantium tribuatur, qui tunc in Oriente annuos magiſtratus victuris perpetuo ſunt faſcibus auſpicati. Tempus verò ipſum, ac ſi non fuerit, æſtimetur. Siquidem tunc temporis omiſſa aliqua præſcribtio taciturnitatis etiam de illis, quæ cõfirmauimus, non poſſit obponi. Dat. XI. Kal. Mai. Med. Olybrio & Probino CONSS.

X. Idem AAA. Eulogio C. R. P.

Qui tyranni Maximi ſecuti iuſſionem fundos perpetui iuris non ab ordinariis iudicibus, ſed à rationalibus acceperunt, eorum amiſſione plectantur, adque ad rem priuatam denuo reuertantur. Dat. VI. Kal. Mai. Med. Olybrio & Probino CONSS.

XI. Idem A A. Andromacho P. V.

Fas eſt ſequi nos paternæ diſpoſitionis arbitrium. adque ideo vniuerſos cuiuſlibet ordinis viros, de quibus lex noſtra reticuerat, ad veniam volumus pertinere, & beneficia inopinantibus vltro deferimus: ſancientes hac lege, ne is, qui tyranni tempore militauit, vel etiam qualibet adminiſtratione donatus eſt, aut honoraria dignitate perfunctus, vel quicumque in aliquo honore diuerſis locis, aut exactionibus præfuerunt, notam infamiæ ſuſtineant, aut deformi vocabulo polluantur. Quibus eas tantùm dignitates valere decernimus, quas ante tyrannicum tempus habuerunt. Dat. XV. Kalend. Iuñ. Mediol. Olybrio & Probino CONSS.

XII. Idem A A. Euſebio P. P.

His, quos tyrannici temporis labes ſpecie dignitatis infecerat, inuſtæ maculæ omnem abolemus infamiam. Cũctis igitur ſtatum priorem ſine cuiuſquam loci, aut ordinis exceptione tribuimus, vt vtantur omnes iure cõmuni, teneant ſtatum veteris dignitatis: ita vt nihil ſibi ex his, quos adepti fuerant, honoribus blandiantur. Dat. XV. Kal. Iul. Med. Olybrio & Probino CONSS.

XIII. Impp. Honorius & Theodoſius A A. Hadriano P. P.

Heracliani vocabulum, nec priuatim, nec publicè vlla memoria teneat. ideóque ſubmouenda eſſe cenſemus, quæcunque ſub eo geſta eſſe dicuntur. Libertates quoque (quoniam certum eſt ſcelere eius ſollemnitatẽ conſulatus eſſe pollutam) in melius reuocamus: ſciátque dominorum voluntas iterandũ eſſe, quod illo auctore aduertit ſtare non poſſe. Semel tamen mutatæ condicionis beneficium inplendum eſſe præcipimus, & ita repeti manumiſſionum conſuetudines nunc iubemus, vt nullus ſub hac occaſione incipiat nolle quod voluit. Dat. III. Noñ. Aug. Rum. poſt conſ. Honor. VIII. & Theod. V. A A. CONSS.

XIIII. Idem A A. Conſtantio com. & patricio.

Sub clade barbaricæ depopulationis, ſi qua aut per fugam, aut per congregationem infelicium populorum indignè inuidioſéque commiſſa ſunt, ad inuidiam placatarum legum à callidis litigatorum obiectionibus non vocentur. Habeant omnium criminum inpunitatem, qui euadendi forſitan non habuerant facultatem: niſi eos eadem crimina iuuiſſent. Non enim crimen dicitur, quod mortis adegit inpulſus, ex quo animaduertere cunctos litigatores congruum eſt, ſi quid deprædationis agnouerint, ſe recepturos: ſi tamen in eorum, quos pulſauerint facultatibus abundare, aut reſidere id potuerint cõprobare. Dat. Kal. Mar. Rau. D N. Theod. A. VII. & Palladio V. C. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicumque hoſtium terrore compulſus, dum mortem timet excipere, ad deprædandum ſe cum hoſtibus fortaſſe coniunxerit, non propter hoc vocetur ad crimen, quod pro conſeruanda vita fecit inuitus. Sanè ſi quid apud eum de præda reſederit, & reſiduum inuenitur, quod euidenter cognoſcitur, hoc ſolum reddere domino ſine calumnia compellatur.*

Quorum vſus interdictus eſt. *Tit. XV.*

I. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Buleforum Conſ. Campaniæ.

NVlli prorſus, nobis inſciis adque inconſultis, quorumlibet armorum mouendorum copia tribuatur. Dat. III. Noñ. Octob. Altino, diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

CODICIS THEO-DOSIANI LIBER DECIMVSSEXTVS.

De fide catholica. *Tit. I.*

I. Impp. Valentinianus, & Valens A A. ad Symmachum P. V.

QVISQVIS ſeu iudex, ſeu apparitor ad cuſtodiam templorum homines Chriſtianæ religionis adpoſuerit, ſciat non ſaluti ſuę, non fortunis eſſe parcendũ. Dat. XV. Kal. Dec. Med. Valentiniano & Valēte A A. CONSS.

II. Impppp. Gratianus, Valẽtinianus, & Theod. A A. Edictum ad populum vrbis Conſtantinop.

Cunctos populos, quos clementiæ noſtræ regit temperamentum, in tali volumus religione verſari, quam diuinum Petrum apoſtolum tradidiſſe Romanis, religio vſque ad nunc ab ipſo inſinuata declarat, quamque pontificem Damaſum ſequi claret, & Petrum Alexandrię epiſcopum virum apoſtolicæ ſanctitatis: hoc eſt, vt ſecundum apoſtolicam diſciplinam euangelicamque doctrinam patris & filij & ſpiritusſancti vnam deitatem ſub parili maieſtate, & ſub pia trinitate credamus. hanc legem ſequentes Chriſtianorum catholicorum nomen iubemus amplecti. Reliquos verò dementes væſanóſque iudicantes, heretici dogmatis infamiam ſuſtinere, nec conciliabula eorum eccleſiarum nomen accipere, diuina primùm vindicta, poſt etiam motus noſtri, quem ex cæleſti arbitrio ſumpſerimus vltione plectendos. Dat. III. Kal. Mar. Theſſal. Gratiano A. V. & Theodoſio A. I. CONSS.

III. Idem A A A. ad Auxonium Proconſ. Aſiæ.

Epiſcopis tradi omnes eccleſias mox iubemus, qui vnius maieſtatis adque virtutis patrem & filium & ſpiritum ſanctum cõfitentur, eiuſdem glorię, claritatis vnius, nihil diſſonum profana diuiſione facientes: ſed trinitatis ordinē, perſonarum adſertionem, & diuinitatis vnitatem, quos conſtabit cõmunione Nectari epiſcopi Conſtantinopolitanę eccleſię, Timothei, necnon intra Aegyptum Alexandrinę vrbis epiſcopos eſſe ſociatos: quos etiam in orientis partibus Pelagio epiſcopo Laodicenſi, & Diodoro epiſcopo Tarſenſi in Aſia, necnon proconſulari adque Aſiana diœceſi Amphilocio epiſcopo Iconienſi, & Optimo epiſcopo Antiocheno in Pontica diœceſi, Helladio epiſcopo Cæſarienſi, & Otreio Meliteno, & Gregorio epiſcopo Nyſeno, Terennio epiſcopo Scythiæ, Marmario epiſcopo Marcianop. communicare conſtiterit, hos ad optinendas catholicas eccleſias ex communione & conſortio probabilium ſacerdotum oportebit admitti. Omnes autem, qui ab eorum, quos cõmemoratio

ſpecialis

ſpecialis expreſſit fide communionis diſſentiunt, vt manifeſtos hęreticos ab eccleſiis expelli, neque his penitus poſthac obtinendarum eccleſiarum pontificium facultatemque permitti, vt veræ ac Nicenæ fidei ſacerdotia caſta permaneant: nec poſt euidentem præcepti noſtri formam malignæ locus detur aſtutiæ. Dat. III. Kal. Aug. Heracl. Eucherio & Syagrio CONSS.

IIII. Imppp. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius AAA. ad Euſignium P.P.

Damus copiam colligendi his, qui ſecundum ea ſentiunt, quæ temporibus diuæ memoriæ Conſtanti, ſacerdotibus cōuocatis ex omni orbe Romano, expoſitaque fide ab his ipſis, qui diſſentire noſcuntur, Ariminenſi concilio Conſtantinop. etiam confirmata in æternum manſura decreta ſunt: conueniendi etiam quibus iuſſimus pateſcat arbitrium: ſciturs his, qui ſibi tantum exiſtimant colligendi copiam contributam, quòd ſi turbulentum quippiam cōtra noſtræ tranquillitatis præceptum faciendum eſſe temptauerint, vt ſeditionis auctores pacisque turbatę eccleſię, etiam maieſtatis capite ac ſanguine ſint ſupplicia luituri: manente nihilominus eos ſupplicio, qui contra hanc diſpoſitionē noſtram obreptiuè, aut clanculò ſupplicare temptauerint. Dat. X. Kal. Feb. Med. Honorio N.P. & Euodio CONSS.

De epiſcopis, eccleſiis, & clericis. *Tit. II.*

I. Imp. Conſtantinus A.

HÆreticorum factione conperimus eccleſię catholicę clericos ita vexari, vt nominationibus ſeu ſuſceptionibus aliquibus, quas publicus mos expoſcit, contra indulta ſibi priuilegia prægrauentur. Ideóque placet, ſi quem tua grauitas inuenerit ita vexatū, eidem alium ſubrogari, & deinceps à ſupradictæ religionis hominibus huiuſmodi iniurias prohiberi. Dat. prid. Kal. Nou. Conſtantino A. III. & Licinio III. C. CONSS.

II. Idem A. Octauiano correctori Lucaniæ & Brittiorum.

Qui diuino cultui miniſteria religionis inpendunt, id eſt, hi, qui clerici appellantur, ab omnibus omnino muneribus excuſentur: ne ſacrilego liuore quorundam à diuinis obſequiis auocentur. Dat. XII. Kal. Nou. Conſtantino A. V. & Licinio Cęſ. CONSS.

INTERPRETATIO. *Lex hæc ſpeciali ordinatione præcipit, vt de clericis nec Exactores, nec Allectos facere quicunque ſacrilega ordinatione præſumat, quos liberos ab omni munere, id eſt, ab omni officio, omniq́ ſeruitio iubet eccleſiæ deſeruire.*

III. Idem A. ad Baſſum P.P.

Cùm conſtitutio emiſſa pręcipiat, nullum deinceps decurionem, vel ex decurione progenitum, vel etiam inſtructum idoneis facultatibus adque obeundis publicis muneribus oportunum ad clericorum nomē obſequiúmque confugere: ſed eos decęterò in defunctorum dumtaxat clericorum loca ſubrogari, qui fortuna tenues, neque muneribus ciuilibus teneātur obſtricti: cognouimus illos etiam inquietari, qui ante legis promulgationem clericorum ſe conſortio ſociauerint. Ideóque pręcipimus his ab omni moleſtia liberatis illos, qui poſt legem latam obſequia publica declinantes ad clericorum numerum confugerunt procul ab eo corpore ſegregatos curię ordinibúſque reſtitui, & ciui-

libus

libus obſequiis inſeruire. PP. XV. Kal. Aug. Conſtantino A. VI. & Conſtantio Cæſare CONSS.

IIII. Idem A. ad populum.

Habeat vnuſquiſque licentiam ſanctiſſimo catholicæ venerabilique concilio decedens, bonorum quod optauit relinquere. Non ſint caſſa iudicia. Nihil eſt quod magis hominibus debetur, quàm vt ſupremæ voluntatis poſtquam aliud iam velle non poſſunt, liber ſit ſtilus, & licens, quòd iterum non redit arbitrium. PP. V. Non. Iul. Rom. Criſpo II. & Conſtantino II. Cæſ. CONSS.

V. Idem A. ad Helpidium.

Quoniam comperimus quoſdam eccleſiaſticos & ceteros catholicæ ſectæ ſeruientes à diuerſarum religionum hominibus ad luſtrorũ ſacrificia celebranda compelli. Hac ſanctione ſancimus, ſi quis ad ritum alienæ ſuperſtitiónis cogendos eſſe crediderit, eos qui ſanctiſſimæ legi ſeruiunt, ſi condicio patiatur, publicè fuſtibus verberetur. ſi verò honoris ratio talem ab eo repellat iniuriam, condemnationem ſuſtineat damni grauiſſimi, quod rebus publicis vindicabitur. Dat. VIII. Kal. Iuñ. Sirmi, Seuero & Rufino CONSS.

VI. Idem A. ad Ablauium P.P.

Neque vulgari conſenſu, neque quibuſlibet petentibus ſub ſpecie clericorũ à muneribus publicis vacatio deferatur, nec temerè & citra modum populi clericis connectantur, ſed cùm defunctus fuerit clericus, ad vicem defuncti alius † allegetur, cui nulla ex municipibus proſapia fuerit, neque ea eſt opulentia facultatum, quæ publicas functiones facillimè queat tolerare: ita vt ſi inter ciuitatem & clericos ſuper alicuius nomine dubitetur, ſi eum æquitas ad publica trahat obſequia, & progenie municeps, vel patrimonio idoneus dinoſcetur, eximatur clericis ciuitati tradatur. Opulentos enim ſeculi ſubire neceſſitates oportet, pauperes eccleſiarum diuitiis ſuſtentari. P.P. Kal. Iuñ. Conſtantino A. VII. & Conſtante Cæſ. CONSS.

† *aliàs, eligatur*

VII. Idem A. Valentino Conſ. Numidiæ.

Lectores diuinorum apicum & hypodiaconi ceterique clerici, qui per iniuriam hereticorum ad curiam deuocati ſunt, abſoluantur: & deceterò ad ſimilitudinem orientis minimè ad curias deuocentur: ſed immunitate pleniſſima potiantur. Dat. Non. Feb. Serdicę, Gallicano & Symmacho CONSS.

VIII. Imp. Conſtantius A. clericis ſalutem dicit.

Iuxta ſanctionem, quam dudum meruiſſe perhibemini, & vos, & mancipia veſtra nullus nouis collationibus obligauit, ſed vacatione gaudebitis. Præterea neque hoſpites ſuſcipietis: & ſi qui de vobis alimoniæ cauſa negotiationem exercere volunt, immunitate potientur. Dat. VI. Kal. Septemb. Placido & Romulo CONSS.

VIIII. Idem A. Seueriano Proc. Achaię. *aliàs* Aſiæ.

Curialibus muneribus, adque omni inquietudine ciuilium functionũ exſortes cunctos clericos eſſe oportet: filios tamen eorum, ſi curiis obnoxij nõ teneantur, in eccleſia perſeuerare. Dat. III. Id. April. Limenio & Catullino CONSS.

X. Impp. Conſtantius, & Conſtans A A. vniuerſis epiſcopis per diuerſas prouincias.

Vt eccleſiarum cœtus concurſu populorũ ingentium frequentetur, clericis, ac iuuen

ac iuuenibus præbeatur immunitas, repellaturque ab his exactio munerũ ſordidorum, negotiatorum diſpendiis minimè obligētur: cùm certum ſit quęſtus, quos ex tabernaculis adque ergaſteriis colligunt, pauperibus profuturos. Ab hominibus etiam eorum, qui mercimoniis ſtudent, cuncta diſpendia eſſe ſancimus. Parangariarum quoque parili modo ceſſet exactio. Quod & coniugibus & liberis eorum & miniſteriis maioribus pariter ac feminis indulgemus, quos à cenſibus etiam iubemus perſeuerare immunes. Dat. VII. Kal. Iuñ. Conſtantinop. Conſtantio VI. & Conſtante AA. CONSS.

XI. Idem AA. ad Longinianum PF. Aegypti.

Iampridem ſanximus, vt catholicæ legis antiſtes, & clerici, qui in totum nihil poſſident, ac patrimonio inutiles ſunt, ad munera curialia minimè deuocentur. Verùm conperimus pro nulla vtilitate publica perfectione eos inquietari. Ideoque præcipimus filios eorum, quicũque minus idonei, & intra legitimam ætatem eſſe repperiuntur, nullam moleſtiam ſuſtinere. Dat. IIII. Kalen. Mar. Conſtantio A. VII. & Conſtante A. CONSS.

XII. Idem AA. Seuero ſuo Salutem.

Manſuetudinis noſtræ lege prohibemus in iudiciis epiſcopos accuſari, ne dum adfutura ipſorum beneficio inpunitas æſtimatur, libera ſit ad arguendos eos animis furialibus copia. Si quid eſt igitur querellarum, quod quiſpiam defert, apud alios potiſſimum epiſcopos conuenit explorari: vt oportuna adque commoda cunctorum quæſtionibus audientia commodetur. Data epiſtula VIIII. Kal. Octob. Acc. Noñ. Octob. Arbitione & Lolliano CONSS.

INTERPRETATIO. *Specialiter prohibetur, ne quis audeat apud Iudices publicos Epiſcopum accuſare, ſed in Epiſcoporum audientiam perferre non differat, quicquid ſibi pro qualitate negocij putat poſſe competere, vt in Epiſcoporum aliorum iudicio quæ aſſerit contra Epiſcopum debeant definiri.*

XIII. Idem A. & Iulianus Cæſ. ad Leontium.

Eccleſiæ vrbis Rom. & clericis conceſſa priuilegia firmiter pręcipimus cuſtodiri. Dat. III. Id. Nou. Med. Conſtantio A. VIIII. & Iuliano Cæſ. II. CONSS.

XIIII. Idem A. & Iulianus Cæſ. Felici epiſcopo.

Omnis à clericis indebitæ conuentionis iniuria, & iniquę exactionis repellatur inprobitas, nullaque conuentio ſit circa eos munerum ſordidorũ. Et cum negotiatores ad aliquam pręſtationem conperentem vocantur, ab his vniuerſis iſtiuſmodi ſtrepitus conquieſcet. Si quid enim, vel parſimonia, vel prouiſione, vel mercatura honeſtati tamen conſcia cōgeſſerint, in vſum pauperum adque egentium miniſtrari oportet: aut id, quod ex eorundem ergaſteriis, vel tabernis conquiri potuerit, & colligi, collectum id religionis ęſtiment lucrum: verum etiam ab hominibus eorumdem, qui operam in mercimoniis habent diui principis, id eſt, noſtri ſtatuta genitoris multimoda obſeruatione cauerunt, vt idem clerici priuilegiis compluribus redundarent, itaque extraordinariorum à prædictis neceſſitas adque omnis moleſtia conquieſcat. Ad parangariarũ quoque pręſtationem non vocentur, nec eorundem facultates adque ſubſtantiæ omnibus clericis huiuſmodi pręrogatiua ſuccurrat, vt coniugia clericorum, ac liberi quoque & miniſteria, id eſt, mares pariter ac fœminę, eorumque etiã filij inmunes ſemper à cenſibus & ſeparati ab huiuſmodi muneribus perſeuerent.

Dat.

Dat.VIIII.Id.Dec.Med.Lecta v.Kal.Ian.aput acta Constantio A.VIII. & Iuliano Cæſ.II. CONSS.

XV. Idem A.& Cæſ.ad Taurum P.P.

In Ariminenſe ſynodo ſuper eccleſiarum & clericorum priuilegiis tractatu habito, vſque eo diſpoſitio progreſſa eſt, vt iuga, quæ videtur ad eccleſiam pertinere, à publica functione ceſſarent inquietudine deſiſtente. quod noſtra videtur dudum ſanctio reppuliſſe. Clerici verò, vel hi, quos copiatas recens vſus inſtituit nuncupari, ita à ſordidis muneribus debent inmunes adque à conlatione præſtari, ſi exiguis admodum mercimoniis tenuem ſibi victum veſtitumque conquirent. Reliqui autem, quorum nomina negotiatorum matricula conprehendit, eo tempore, quo cõlatio celebrata eſt, negotiatorum munia, & penſitationes agnoſcant: quippe poſtmodum clericorum ſe cœtibus adgregarunt. De his ſanè clericis, qui prædia poſſident, ſublimis auctoritas tua nõ ſolùm eos aliena iuga nequaquam ſtatuet excuſare, ſed etiam his, quæ ipſi poſſident, eoſdem ad penſitanda fiſcalia perurgueri. Vniuerſos namque clericos poſſeſſores dumtaxat prouinciales penſitationes fiſcalium recognoſcere iubemus: maximè cum in comitatu tranquillitatis noſtræ alij epiſcopi, qui de Italię partibus venerunt, & illi quoque, qui ex Hiſpania adque Africa commearunt, probauerint id maximè iuſtè conuenire, vt præterea iuga & profeſſionem quę ad eccleſiam pertinet ad vniuerſa munia ſuſtinenda translationéſque faciendas omnes clerici debeant adtineri. Dat. epiſtula Prid. Kal. Iul. Med. Conſtantio A.X. & Iul. III. Cæſ. CONSS.

XVI. Idem A A. ad Antiochenſes.

In qualibet ciuitate, in quolibet oppido, vico, caſtello, municipio quicumque voto Chriſtianę legis meritum eximię ſingularíſque virtutis omnibus intimauerit, ſecuritate perpetua potiatur. Gaudere enim & gloriari ex fide ſemper volumus: ſcientes magis religionibus, quàm officiis & labore corporis, vel ſudore noſtram rempublicam contineri. Dat. XVI. Kal. Mart. Antiochiæ Tauro & Florentio CONSS.

XVII. Impp. Valentinianus & Valens A A. ad Byzacenos.

Plebeios diuites ab eccleſia ſuſcipi penitus arcemus. Dat. IIII. Id. Septem. Aquil. diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

XVIII. Idem A A. ad Claudium P C. Afric.

Quam vltimo tempore diui Conſtanti ſententiam fuiſſe claruerit, valeat: nec ea in adſimulatione aliqua conualeſcat, quę tũc decreta, vel facta ſunt, cum paganorum animi contra ſanctiſſimam legem quibuſdam ſunt deprauationibus excitati. Dat. XIII. Kal. Mart. Triu. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

XVIIII. Idem A A. Modeſto P.P.

Quicunque ex curialium natus genere ad clericatum venerit, & præiudiciũ ſanguinis cœperit poſtulari, certi temporis definitione defendatur: vt ſi in conſortio clericatus decennium quietis impleuerit, cum patrimonio ſuo in perpetuum habeatur inmunis. Si verò intra finitos annos fuerit à curia reuocatus, cũ ſubſtantia ſua functionibus ſubiaceat ciuitatis: obſeruando hoc, vt hi, quos decennium vindicat, petitione ſuperflua minimè fatigentur. Dat. XVI. Kal. Nou. Hierap. Valentiniano & Valente A A. CONSS.

xx. Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Damaſum Epiſc. vrbis Rom.

Eccleſiaſtici aut ex eccleſiaſticis, vel qui continentiũ ſe volunt nomine nuncupari, viduarum ac pupillarum domos non adeant, ſed publicis exterminentur iudiciis, ſi poſthac eos ad fines earum vel propinqui putauerint deferendos. Cenſemus etiam, vt memorati nihil de eius mulieris, cui ſe priuatim ſub prætextu religionis adiunxerint, liberalitate quacunque, vel extremo iudicio poſſint adipiſci, & omne intantum inefficax ſit, quod alicui horũ ab his fuerit derelictum, vt nec per ſubiectam perſonam valeant aliquid, vel donatione, vel teſtamento percipere. Quinetiam ſi fortè poſt admonitionẽ legis noſtræ aliquid hiſdem eę feminę, vel donatione, vel extremo iudicio putauerint relinquẽdum, id fiſcus vſurpet. Ceterùm ſi earum qui voluntate percipiunt, ad quarum ſucceſſionem, vel bona iure ciuili, vel edicti beneficiis adiuuantur, capiant vt propinqui. Lecta in eccleſiis Rom. III. Kalen. Auguſt. Valentiniano & Valente III. AA. CONSS.

XXI. Idem AAA. ad Ampelium P.V.

Hij, qui eccleſiæ iuge obſequium deputarunt, curiis habeantur inmunes: ſi tamen eos ante ortum imperij noſtri ad cultum ſe legis noſtræ contuliſſe conſtiterit, ceteri reuocentur, qui ſe poſt id tempus eccleſiaſticis congregarunt. Dat. XVI. Kal. Iuñ. Gratiano A. II. & Probo CONSS.

XXII. Idem AAA. ad Paulinum præſidem Epyri nouæ.

Forma præcedentis conſulti etiam circa epiſcoporum virginúmque perſonas, & circa alias, quarum ſtatuto pręcedẽti facta complexio eſt, valeat, ac porrigatur. Dat. Kal. Decemb. Triu. Modeſto & Arintheo CONSS.

XXIII. Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus AAA. Artemio, Euridico, Appio, Geraſimo, & ceteris epiſcopis.

Qui mos eſt cauſarũ ciuilium, idem in negociis eccleſiaſticis obtinendi ſunt, vt ſi qua ſunt ex quibuſdã diſſenſionibus leuibúſque delictis ad religionis obſeruantiam pertinentia, locis ſuis & à ſuæ diœceſeos ſynodis audiantur: Exceptis, quæ actio criminalis ab ordinariis extraordinariiſque iudicibus, aut inluſtribus poteſtatibus audientia conſtituit. Dat. XVI. Kalen. Iuñ. Triu. Valente V. & Valentiniano AA. CONSS.

INTERPRETATIO. *Quoties ex qualibet re ad religionem pertinente inter clericos fuerit nata contentio, id ſpecialiter obſeruetur vt conuocatis ab epiſcopo diœceſanis presbyteris quæ in contentionem venerint iudicio terminentur. Sane ſi quid opponitur criminale, ad noticiam iudicis in ciuitate qua agitur deducatur, vt ipſius ſententia vindicetur quod probatur criminaliter fuiſſe commiſſum.*

XXIIII. Idem AAA. ad Cataſronium.

Presbyteros, diaconos, ſubdiaconos, adque exorciſtas, & lectores, oſtiarios etiam, & omnes perinde, qui primi ſunt, perſonalium munerũ expertes eſſe pręcipimus. Dat. III. Noñ. Mart. Gratiano A. III. & Metobaude CONSS.

XXV. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA.

Qui diuinę legis ſanctitatem, aut neſciendo confundunt, aut neglegendo violant,

violant,& offendunt,ſacrilegium committunt. Dat.III.Kalen.Mart.Theſſal. Gratiano A.V.& Theod.A.I.CONSS.

XXVI. Idem A A A ad Tuſcianum Com.orientis.

Vniuerſos,quos conſtiterit cuſtodes eccleſiarū eſſe,vel ſanctorum locorum, ac religioſis obſequiis deſeruire, nullius adtemptationis moleſtiā ſuſtinere decernimus. Quis enim eos capite cenſos patiatur eſſe deuinctos, quos neceſſario intellegit ſupra memorato obſequio mancipatos? Dat.Prid.Kal.April.Conſtantinop.Eucherio & Syagrio CONSS.

XXVII. Imppp.Valentinianus,Theod.& Arcad. A A A.Tatiano P.P.

Nulla niſi emenſis ſexaginta annis,cui votiua domi proles ſit,ſecūdum pręceptum apoſtoli ad diaconiſſarum conſortium transferatur. Tum filiis ſuis curatore(ſi id ætas poſcit) petito, bona ſua idoneis ſedula religione gerenda committat:ipſa tantùm prædiorum ſuorum reditus conſequatur,de quibus ſeruandi, abalienandi,donandi,diſtrahendi,relinquendi, vel quoad ſupereſt, vel cùm in fata concedit,& libera ei voluntas eſt,integra ſit poteſtas. Nihil de monilibus & ſupellectili,nihil de auro,argento, ceteríſque claræ domus inſignibus ſub religionis defenſione conſumat:ſed vniuerſa integra in liberos proximos, vel in quoſcunque alios arbitrij ſui exiſtimatione tranſcribat,ac ſi quando diē obierit nullam eccleſiam,nullum clericum,nullum pauperem ſcribat heredes. Careat namque neceſſe eſt viribus,ſi quid contra vetitū circa perſonas ſpecialiter conpræhenſas fuerit à moriente confectum. Immo ſi quid ab his morienti fuerit extortum,nec tacito fideicommiſſo aliquid clericis in fraudem venerabilis ſanctionis callida arte,aut probroſa cuiuſpiam conhibētia deferatur, extorres ſint ab omnibus,quibus inhiauerāt bonis.Et ſi quid fortè per epiſtulā, codicillum, donationem,teſtamentum quolibet denique detegitur genere conſcriptum erga eos,quos hac ſanctione ſubmouimus, id nec iudicium deuocetur : ſed vel ex inteſtato is qui ſibi cōpetere intellegit,ſtatuti huius definitione ſuccedat, ſi quis ſe agnoſcit filium,ſi quis probat propinquum,ſi quis denique, vel caſu, vel iudicio pro ſolido pro portione heres legatarius,fideicommiſſarius apertis depręhenditur codicillis,fruatur fortunæ munere,conſcientiæ ſuæ fructu.Et ſubmotis his adque deiectis in hereditariis corporibus poteſtate vtatur heredis. Feminæ,quæ crimen ſuum cōtra diuinas humanáſque leges inſtinctu perſuaſæ profeſſionis abſciderint,ab eccleſiæ foribus arceantur.Non illis fas ſit ſacrata adire myſteria, neque vllis ſupplicationibus mereantur veneranda omnibus altaria frequentare.adeo quidem, vt epiſcopus tonſo capite feminam ſi introire permiſerit,deiectus loco etiam ipſe cum huiuſmodi contuberniis arceatur : ac non modo,ſi fieri ſuaſerit, verumetiam ſi hoc ab aliquibus exigi, factum denique eſſe quacumque ratione compererit,nihil ſibi intellegat opitulari. Hoc abſque dubio emendandis pro lege erit,emendatis pro conſuetudine,vt illi habeant teſtimonium,iſti incipiant timere iudicium. Dat.XI.Kal.Iul. Med.Valentiniano A.IIII.& Neotherio CONSS.

XXVIII. Idem A A A.Tatiano P.P.

Legem, quæ diaconiſſis vel viduis nuper eſt promulgata, ne quis videlicet clericus,néve ſub eccleſiæ nomine mancipia,ſuppellectilem,prædam velut in-

firmi ſexus diſpoliator inuaderet, & remotis adfinibus ac propinquis, ipſe ſub prætextu catholicæ diſciplinæ ſe ageret viuentis heredem, eatenus animaduerterat eſſe reuocatam, vt de omnium chartis, ſi iam nota eſt, auferatur: neque quiſquam, aut litigator ea ſibi vtendum, aut iudex nouerit exequendum. Dat. x. Kal. Sept. Veronæ, Valentiniano A. IIII. & Neotherio CONSS.

XXVIIII. Impp. Arcad. & Honor. A A. Hierio Vic. Afric.

Quæcumque à parentibus noſtris diuerſis ſunt ſtatuta temporibus, manere inuiolata adque incorrupta circa ſacroſanctas eccleſias præcipimus. Nihil igitur à priuilegiis immutetur: omnibusque, qui eccleſiis ſeruiūt, tuitio deferatur: Quia temporibus noſtris addi potius reuerentiæ cupimus, quam ex his, quæ olim præſtita ſunt immutari. Dat. x. Kalend. April. Med. Olybrio, & Probino CONSS.

XXX. Idem A A. Theodoro P.P. poſt alia.

Non nouum aliquid præſenti ſanctione præcipimus, quàm illa quæ olim videntur indulta, firmamus priuilegia. Igitur quæ olim reuerētia religionis obtinuit, mutilari ſub pœnæ etiam interminatione prohibemus: ita vt hi quoque qui eccleſiæ obtemperant, his, quibus eccleſia, beneficiis perfruantur. Dat. Prid. Kal. Feb. Med. Cæſario & Attico CONSS.

XXXI. Idem A A. Theodoro P.P.

Si quis in hoc genus ſacrilegij proruperit, vt in eccleſias catholicas inruens ſacerdotibus & miniſtris, vel ipſo cultui locóque aliquod inportet iniurię, quod geritur litteris ordinum magiſtratuum, & curatorum & notoriis apparitorum, quos ſtationarios appellant, deferatur in notitiam poteſtatum: ita vt vocabula eorum, qui agnoſci potuerint, declarentur. Et ſi per multitudinem commiſſum dicetur, ſi non omnes, poſſunt tamen aliquanti cognoſci, quorum confeſſione ſociorum nomina publicentur. Adque ita prouinciæ moderator ſacerdotum & catholicæ eccleſiæ miniſtrorum loci quoque ipſius, & diuini cultus iniuriam capitali in conuictos, ſiue confeſſos reos ſententia nouerit vindicandum: nec expectet, vt epiſcopus iniuriæ propriæ vltionem depoſcat, cui ſanctitas ignoſcendi ſoli gloriam dereliquit. Sitque cunctis non ſolùm liberum, ſed & laudabile factas atroces ſacerdotibus, aut miniſtris iniurias, veluti publicum crimen, perſequi ac de talibus reis vltionem mereri. Quòd ſi multitudo violenta ciuilis apparitionis executione, & adminiculo ordinum poſſeſſorúmve non potuerit præſentari, quòd ſe armis, aut locorum difficultate tueatur, iudices Africani ac matæ apparitionis præſidium, datis ad virum ſpectabilem Com. Afric. literis, prælato legis iſtius tenore depoſcant: vt rei talium criminum non euadant. Dat. VII. Kal. Maij. Med. Honorio III. & Eutychiano CONSS.

XXXII. Idem A A. Cæſario P.P.

Si quos fortè epiſcopi deeſſe ſibi clericos arbitrantur, ex monachorum numero rectius ordinabunt non obnoxios publicis priuatíſque rationibus, cùm inuidia teneant, ſed habeant iam probatos. Dat. VII. Kal. Aug. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS.

XXXIII. Idem A A. Eutychiano P.P.

Eccleſiis, quæ in poſſeſſionibus (vt adſolet) diuerſorum vicis etiam, vel quibuſlibet locis ſunt conſtitutæ, clerici non ex alia poſſeſſione, vel vico, ſed ex eo, vbi

vbi eccleſiam eſſe conſtiterit, eatenus ordinentur, vt propriæ capitationis onus ac ſarcinam recognoſcāt: ita vt pro magnitudine, vel celebritate vniuſcuiuſque vici eccleſiis certus iudicio epiſcopi clericorum numerus ordinetur. Dat. III. Kal. Auguſt. Minizo, Honor. A. & Eutychiano CONSS.

XXXIIII. Idem AA. Sapidiano Vic. Afric.

Si eccleſiæ venerabilis priuilegia cuiuſquam fuerint, vel temeritate violata, vel diſſimulatione neglecta, commiſſum quinque librarum auri (ſicut etiam priùs conſtitutum eſt) condemnatione plectatur. Si quid igitur contra eccleſias, vel clericos per obreptionem, vel ab hæreticis, vel ab huiuſcemodi hominibus fuerit contra leges impetratum, huius ſanctionis auctoritate vacuamus. Dat. VII. Kal. Iul. Brixiæ Theodoro V.C. CONS.

XXXV. Idem AA. Hadriano P.P.

Quicumque reſidentibus ſacerdotibus fuerit epiſcopali loco detruſus, & nomine, ſi aliquid, vel contra cuſtodiam, vel cōtra quietem publicam moliri fuerit depræhenſus, ruſúſque ſacerdotium petere à quo videtur expulſus, procul ab ea vrbe, quam infecit, ſecundum legem diuæ memoriæ Gratiani centū milibus vitam agat. Sit ab eorum cœtibus ſeparatus, à quorum eſt ſocietate diſcretus: ſitque huiuſmodi perſonis tenore huius legis inlicitum ſacra noſtra adire ſecreta, & impetrare reſcribta: omnibus abiectis per culpā ſacerdotio perſonis, quæ impetrata ſunt, infecta permaneant: ſcituris his, quorum defenſione nituntur, abſque ſui reprehenſione non futurum, ſi hoc eis pollicentur ſuffragium, qui diuinum non videntur metuiſſe iudicium. Dat. Prid. Non. Feb. Rau. Stilichone, & Aureliano CONSS.

XXXVI. Idem AA. Pompeiano P.V. Afric.

Quicumque catholicę religionis clerici intra eum modū, vnde victus emendi vendendíque vſum lege præfinitum exercent, ab auraria penſione habeantur inmunes. Ab his quoque, quos à publici laboris actu & grādus clericatus, & (quod non minus eſt) ſanctior vita defendit, præcipimus temperari. Nec enim vllum eorum, qui excepti legibus probabuntur, ſubiacere patiamur iniurię, &c. Dat. Prid. Id. Iul. Med. poſt conſ. Stilichonis & Aureliani V.V.C.C.

XXXVII. Idem AA. Studio P.V.

Quoniam perſonæ ad inquiſitionem perpetrati incēdij, vt tui culminis ſuggeſtio patefecit, nequeunt inueniri, clericos carceris cuſtodia relaxamus: ita vt nauibus impoſiti ad lares proprios reuertātur, nec proſcribtionis periculo domus careant, quas epiſcopos, vel clericos peregrinos poſt publicationem edictorum & noſtræ ſerenitatis adfatus probabitur ſuſcepiſſe: pari forma ſeruanda, ſi qua domus ciues clericos noua, ac tumultuoſa conuenticula extra eccleſiā celebrantes ſuſceperint. Ad obſeruandos ſiquidem ſeditionis aditus id noſtro ſedit arbitrio, vt omnes epiſcopi, & clerici peregrini ab hac ſacratiſſima vrbe pellantur. Dat. IIII. Kalend. Septemb. Conſtantinop. Honorio VI. & Ariſteneto CONSS.

XXXVIII. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Porfyrio P.V. Afric. poſt alia.

Priuilegia, quæ eccleſiis & clericis legum decernit auctoritas, hac quoque præceptione ſancta, & inuiolata, permanere decernimus. Adque hoc ipſis præ-

cipuum ac ſingulare deferimus, vt quæcumque de nobis ad eccleſiam tantùm pertinentia ſpecialiter fuerint impetrata, non per coronatos, ſed ab aduocatis eorum arbitratu, & iudicibus innoteſcant, & ſortiantur effectum. Sacerdotes verò prouinciæ erũt ſolliciti, ne ſub hac ſcilicet priuilegij excuſatione etiã contra eorum vtilitatem aliquid his inferatur incommodum. Dat. VII. Kal. Dec. Rom. Honor. VII. & Theod. II. A A. CONSS.

XXXVIIII. Idem A A. Theodoro P.P.

Quemcunque clericum indignum officio ſuo epiſcopus iudicauerit, ab eccleſiæ miniſterio ſegregauerit, aut ſi qui profeſſum ſacræ religionis ſponte dereliquerint, continuò ſibi eum curia vindicet: vt liber illi vltra ad eccleſiam recurſus eſſe non poſſit: & pro hominum qualitate, & quantitate patrimonij, vel ordini ſuo, vel collegio ciuitatis adiungatur, modò vt quibuſcunque apti erũt publicis neceſſitatibus obligentur: ita vt conludio quoque locus nõ ſit. Per ſingulos igitur binæ libræ auri inferẽdæ ærario noſtro à decem primis curialibus exigantur, ſi aliquibus inlicitam conhibentiam & colludia fœda præſtiterint, hominibúſque inprobiſſimis ab omnibus officiis militiæ aditus obſtruatur. Dat. Kal. Decemb. Baſſo & Philippo CONSS.

INTERPRETATIO. *Quencunque Clericum Epiſcopus ſuus malæ vitæ eſſe probauerit, & eum degradu ſuo pro morum prauitate deiecerit: Vel ſi ipſe clericus ſua voluntate profeſſionem reliquerit clericatus, continuo à Iudice Curialibus adiungatur: vt ſi ita & natalibus & facultatibus eſt idoneus, eum inter ipſos Curiales officium ſuum implere compellat. Si autẽ infima perſona eſt, inter collegiatos eum obſeruare, vel ad quod aptus fuerit, in publico ſeruire lex iſta conſtituit, ita vt huiuſmodi perſonæ à Curialibus quolibet colludio nullatenus excuſentur. Quod ſi factum fuerit, pro ſingulis perſonis Curiales binas libras auri fiſco à ſe nouerint inferendas.*

XL. Impp. Honor. & Theod. A A. Melitio P.P.

Placet rationabilis conſilij tenore perpenſo, deſtricta moderatione præſcribere, à quibus ſpecialiter neceſſitatibus eccleſiæ vrbium ſingularum habeantur immunes. Prima quippe illius vſurpationis contumelia depellenda eſt, ne prædia vſibus cæleſtium ſecretorum dicata ſordidorum munerum faſce vexentur: nulla iugatione, quæ talium priuilegiorum ſorte gratulatur, muniendi itineris conſtringat iniuria: nihil extraordinarium ab hac ſuperindictitiúmve flagitetur: nulla pontium inſtaurario, nulla tranſlationum ſollicitudo gignatur: non aurum ceteráque talia poſcantur. Poſtremò nihil præter canonicã inlationum, quod aduenticiæ neceſſitatis ſarcinam repentina depopoſcerit, eius functionibus adſcribatur. Si quis contrauenerit poſt debitæ vltionis acrimoniam, quæ erga ſacrilegos iure promenda eſt, exilio perpetuæ deportationis vratur. Dat. VIII. Kal. Iun. Rau. Honorio VIIII. & Theodoſio V. A A. CONSS.

XLI. Idem A A. Melitio P.P.

Clericos non niſi apud epiſcopos accuſari conuenit. Igitur ſi epiſcopus, vel presbyter, diaconus, & quicumque inferioris loci Criſtianæ legis miniſter apud epiſcopum (ſiquidem alibi non oportet) à qualibet perſona fuerint accuſati, ſiue ille ſublimis vir honoris, ſiue vllius alterius dignitatis, qui hoc genus laudabilis intentionis arripiet, nouerit docenda probationibus, monſtranda docu-

mentis

mentis ſe debere inferre. Si quis ergo circa huiuſmodi perſonas non probanda detulerit, auctoritate huius ſanctionis intellegat ſe iacturæ famæ propriæ ſubiacere: vt damno pudoris exiſtimationis diſpendio diſcat ſibi alienæ verecundię inpune inſidiati ſaltem de cæterò non licere. Nam ſicut epiſcopos, presbyteros, diaconos, ceteróſque ſi his obiecta conprobari potuerint, maculatos ab eccleſia venerabili æquum eſt remoueri, vt contempti poſt hęc, & miſerę vilitatis inclinati deſpectu iniuriarum non habeāt actionem, ita ſimilis videri debet iuſtitiæ, quòd petitæ innocentiæ moderatam deferri iuſtimus vltionē. Ideóque huiuſmodi dumtaxat cauſas epiſcopi ſub teſtificatione multorū actis audire debebunt. Dat. III. Id. Decemb. Rau. Honor. VIIII. & Theod. V. A A. CONSS.

XLII. Idem A A. Monaxio P. P.

Quia inter cetera Alexandrinæ legationis inutilia, hoc etiam decretis ſcribtum eſt, vt reuerentiſſimus epiſcopus de Alexandrina ciuitate † aliquas nō exire (quod quidem terrore eorum, qui parabalani nuncupantur, legationi inſertum eſt) * placet noſtrę clementię, vt nihil commune clerici cum publicis actibus, vel ad curiam pertinentibus habeant. Præterea eos, qui parabalani vocantur, non plùs, quàm quingentos eſſe præcipimus: ita vt non diuites & qui hunc locum redimant, ſed pauperes à corporatis pro rata Alexandrini populi præbeantur: eorum nominibus viro ſpectabili pręfecto Auguſtali videlicet intimatis, & per eum ad veſtram magnitudinem referentes: quibus neque ad quodlibet publicum ſpectaculum, neque ad curiæ locum, neque ad iudicium accedendi licentiam permittimus: niſi fortè ſinguli ob cauſas proprias & neceſſitates iudicem adierint, aliquem lite pulſantes, vel ab alio ipſi pulſati, vel incommuni totius corporis cauſa ſyndico ordinato: ſub eā definitione, vt ſi quis eorū hęc violauerit, & breuibus parabalani eximatur, & conpetenti ſupplicio ſubiugetur: nec vmquam ad eandem ſollicitudinem reuertatur. Loco autem mortuorum viro ſpectabili P. F. Auguſtali ſubrogandi dedimus poteſtatem: ſub ea condicione, quę ſuperiùs deſignatur. Dat. III. Kalen. Oct. Conſtp. Theod. A. VII. & Palladio CONSS.

† forte aliquatenus non exiret

XLIII. Idem A A. Monaxio P. P.

Parabalani, † qui ad curanda debilium ægra corpora deputantur, quingentos eſſe ante pręcepimus. Sed quia hos minus ſufficere in pręſenti cognouimus, pro quingentos ſeſgentos conſtitui pręcipimus: ita vt pro arbitrio viri reuerentiſſimi antiſtitis Alexandrinę vrbis de his, qui ante fuerant, & qui pro conſuetudine curandi gerunt experientiam ſeſcenti parabalani ad huiuſmodi ſollicitudinem eligāntur: exceptis videlicet honoratis & curialibus. Si qui autem ex his naturali ſorte fuerit abſumptus, alter in eius locum pro voluntate eiuſdem ſacerdotis, exceptis honoratis, & curialibus, ſubrogetur: ita vt hi ſeſcenti viri reuerentiſſimi ſacerdotis pręceptis, ac diſpoſitionibus obſecundēt, & ſub eius cura conſiſtant: reliquis, quę dudum latę legis forma conplectitur, ſuper hiſdem parabalanis vel de ſpectaculis, vel de iudiciis ceteríſque (ſicut iam ſtatutum eſt) cuſtodiendis. Dat. III. Non. Feb. Conſtp. Honor. XII. & Theod. X. A A. CONSS.

† aliàs Parabalani.

XLIIII. Idem AA. Palladio P.P.

Eum,qui probabilem ſæculo diſciplinam agit,decolorati conſortio ſororiæ appellationis non decet.Quicũque igitur cuiuſcumque gradus ſacerdotio fulciuntur,vel clericatus honore cenſentur,extraniearum ſibi mulierum interdicta conſortia cognoſcant:hac eis tantùm facultate conceſſa, vt matres filias adque germanas intra domorum ſuarum ſæpra contineãt.In his enim nihil ſcæni criminis æſtimari fœdus naturale permittit.Illas etiam non relinqui caſtitatis hortatur adfectio, quæ antea ſacerdotium maritorum legitimum meruere coniugium.Neque enim clericis incompetenter adiunctæ ſunt, quæ dignos ſacerdotio viros ſui conuerſatione fecerunt. Dat.VIII.Id.Maij.Rau.D N.Theod.A.VIIII. & Conſtantio V.C.CONSS.

INTERPRETATIO. *Quicunque clericatus officio vtuntur, extranearum mulierum familiaritatem habere prohibentur,matrum, ſororum,vel filiarum ſibi ſolatia intra domum ſuam nouerint tantum eſſe conceſſa: Quia nihil turpe in talibus perſonis fieri vel cogitari lex naturæ permittit. Illæ vero mulieres ſunt in ſolatio retinendæ,quæ in cõiugio fuerint ante officium clericatus.*

XLV. Idem AA. Philippo P.P. Illyrici.

Omni innouatione ceſſante vetuſtatem, & canones priſtinos eccleſiaſticos, qui nunc vſque tenuerunt, per omnes Illyrici prouincias ſeruari præcipimus; Tum ſi quid dubietatis emerſerit,id oporteat non abſque ſcientia viri reuerentiſſimi ſacroſanctæ legis antiſtitis vrbis Conſtantinopolitanæ, quæ Romæ veteris prærogatiua lætarur,conuentui ſacerdotali ſanctoq́ue iudicio reſeruari. Dat.Prid.Id.Iul.Euſtathio & Agricola CONSS.

XLVI. Impp.Theod.A. & Valentinianus Cæſ.Georgio P C.Afric. poſt alia.

Priuilegia præteritarum legum eccleſię,ſiue clericis delata ſeruentur,&c. Dat.Prid.Non.Iul.Aquil.D N.Theod.A.XI.& Valentiniano Cęſ.CONSS.

XLVII. Idem A.& Cęſ.Baſſo.C.R.P.

Priuilegia eccleſiatum omnium,quę ſęculo noſtro tyrannus inuiderat,prona deuotione reuocamus,ſcilicet, vt quidquid à diuis principibus conſtitutum eſt, vel quæ ſinguli quique antiſtites pro cauſis eccleſiaſticis inpetrarant, ſub pœna ſacrilegij iugi ſolidata æternitate ſeruentur. Clericos etiam,quos indiſcretim ad ſæculares iudices debere deduci infauſtus præſumptor edixerat,epiſcopali audientiæ reſeruamus.Fas enim non eſt,vt diuini muneris miniſtri temporalium poteſtatum ſubdanrur arbitrio,&c. Dat.VIII.Id.Oct.Aquil.D N.Theod. A.XI.& Valentiniano CONSS.

De monachis. *Tit. III.*

I. Imppp.Valentinianus,Theod.& Arcad.AAA. Tatiano P.P.

QVicumque ſub profeſſione monachi repperiuntur, deſerta loca & vaſtas ſolitudines ſequi,adque habitare iubeantur. Dat. III.Non. Septembr.Veronæ,Valentiniano A.IIII.& Neotherio CONSS.

II. Idem AAA.Tatiano P.P.

Monachos, quibus interdictæ fuerant ciuitates, dum iudiciariis aguntur iniuriis,

iniuriis,in priſtinum ſtatum ſubmota hac lege eſſe præcipimus. Antiquata ſiquidem noſtræ clementiæ iuſſione,liberos in oppidis largimur eis ingreſſus. Dat.xv.Kal.Maij.Conſtantinop.Arcad.A.II.& Rufino CONSS.

De his,qui religione contendunt. *Tit.* IIII.

I. Imppp.Valentinianus,Theod.& Arcad.AAA.Euſignio P.P.

HIs, qui ſibi tantummodo exiſtimant colligendi copiam contributam,ſi turbulentum quippiam contra noſtræ tranquillitatis præceptum faciendum eſſe temptauerint, vt ſeditionis auctores paciſque turbatæ eccleſiæ maieſtatis,capite,ac ſanguine ſint ſupplicia luituri. Dat.x.Kal.Febr.Conſtp.Honor.N.P.& Euodio CONSS.

II. Idem AAA.Tatiano P.P.

Nulli egreſſo ad publicũ,vel diſceptandi de religione,vel tractandi, vel conſilij aliquid deferẽdi pateſcat occaſio.Et ſi quis poſthac auſu graui adque damnabili contra huiuſmodi legem veniendum eſſe crediderit, vel inſiſtere motu peſtiferæ perſeuerationis audebit,competenti pœna,& digno ſupplicio cohærceatur. Dat.xvi.Kal.Iul.Stobis,Theod.A.II.& Cynegio CONSS.

III. Idem AAA.Potamio PF.Auguſtali.

Deportatione dignus eſt, qui nec generali lege admonitus, nec conpetenti ſententia emendatus, & fidem catholicam turbat, & populum. Dat.xv.Kal. Aug.Conſtantinop.Arcad.A.II.& Rufino CONSS.

IIII. Imppp.Arcad.Honor.& Theod.AAA. Anthemio Magiſtro officiorum.

Cuncta officia moneantur à tumultuoſis ſe conuenticulis abſtinere, & qui ſacrilego animo auctoritatem noſtri numinis auſi fuerint expugnare; priuati cingulo,bonorum proſcribtione multentur. Dat.IIII.Kal.Feb.Conſtp.Honor.A.VI.& Ariſteneto CONSS.

V. Idem AAA.Studio P.V.

Si quis ſeruos in hac ſacratiſſima vrbe poſſideat, eos à tumultuoſis conuenticulis faciat temperare : ſciens ſe pro ſingulis ſeruis, qui intereſſe conuentibus interdictis fuerint conpræhenſi,trium librarum auri diſpendio feriendum : ſeruis videlicet puniendis.Quam formam in nummulariis,ceteriſque huius almæ vrbis corporibus volumus ſub pœna grauiore ſeruari, vt vnumquodque corpus pro his, qui de ſuo numero conuentus celebrare inlicitos detegentur, ad quinquaginta pondò auri ſolutionem multæ nomine adſtringatur. Dat.III. Id.Sept.Conſtp.Honorio A.VI.& Ariſteneto CONSS.

VI. Idem AAA.Eutychiano P.P.

Rectores prouinciarum moneantur,vt conuentus eorum arceantur inliciti, qui orthodoxarum religione ſubfulti, ſpretis ſacroſanctis eccleſiis alio conuenire conantur:his,qui ab Arſacij,Theofili,Porfyri reuerentiſſimorum ſacræ legis antiſtitum communione diſſentiunt ab eccleſia proculdubio repellendis. Dat.XIIII.Kal.Dec.CP.Honorio A.VI.& Ariſteneto COSS.

De

I. Imp.Conſtantinus A.ad Dracilianum.

PRiuilegia quæ contẽplatione religionis indulta ſunt, catholicæ tantum legis obſeruatoribus prodeſſe oportet. Hęreticos autem atque ſciſmaticos non tantum ab his priuilegiis alienos eſſe volumus, ſed etiam diuerſis muneribus conſtringi & ſubici. PP.Kal.Sept.Generaſto, Conſtantino A.VII.& Conſtantio COSS.

II. Idem A.ad Baſſum.

Nouatianos non comperimus prædamnatos, vt iis quæ petiuerunt crederemus minime largienda. itaque eccleſiæ ſuę domos & loca ſepulcris apta ſine inquietudine eos firmiter poſſidere præcipimus, ea ſcilicet quæ ex diuturno tempore vel exempto habuerunt, vel qualibet quæſiuerunt ratione prouidendum erit ne quid ſibi vſurpare conentur ex his quæ ante diſcidium ad eccleſias perpetuæ ſanctitatis pertinuiſſe manifeſtum eſt. Dat.VIIII.Kalen. Oct. Spoleti, Conſtantino A.VII.& Conſtantio COSS.

III. Impp.Valentinianus & Valens AA.ad Ampelium PP.

Vbicunque Manichæorum conuentus vel turba huiuſmodi reperitur doctoribus graui cenſione multatis, domus & habitacula, in quibus profana inſtitutione docetur, fiſci viribus indubitanter adſciſcantur. Dat.VI. Non. Mart. Treu. Modeſto & Arintheo COSS.

IIII. Imppp.Valens, Gratianus & Valentinianus AAA.
ad Heſperium PP.

Olim pro religione catholicæ ſanctitatis vt cœtus hęreticę vſurpationis conquieſcerẽt, iuſſimus ſiue in oppidis ſiue in agris extra eccleſias, quas noſtra pax obtinet, conuentus agerentur, publicari loca omnia, in quibus falſo religionis obtentu altaria locarentur. quod ſiue diſſimulatione iudicum ſeu profanorum improbitate contigerit, eadem erit ex vtroque pernities. Dat.X.Kal.Maij. Treu. Valente & Valentiniano AA. COSS.

V. Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius
AAA.ad Heſperium PP.

Omnes vetitæ legibus & diuinis & imperialibus hęreſes perpetuo conquieſcant. quiſquis opinionem plectibilius Dei profanus imminuit, ſibi tãtummodo nocitura ſentiat, aliis obſutura non pandat. quiſquis redempta venerabili lauacro corpora reparata morte tabificat, id auferendo quod geminat, ſibi ſolus talia nouerit, alios nefaria inſtitutione non perdat. omnéſque peruerſę iſtius ſuperſtitionis magiſtri pariter & miniſtri, ſeu illi ſacerdotali adſumptione epiſcoporum nomen infamant, ſeu quod proximum eſt presbyterorum vocabulo religionem mentiuntur, ſeu etiam ſe diaconos, cum nec Chriſtiani quidem habeantur, appellant, hi conciliabulis damnatæ dudum opinionis abſtineant. denique antiquato reſcribto, quod apud Sirmium nuper emerſit, ea tãtum ſuper catholica obſeruatione permaneant, quæ perennis recordationis pater noſter & nos ipſi victura in æternum æque numeroſa iuſſione mandauimus. Dat. III.Non. Aug. Med. Accep.XIII.Kal. Sept. Auſonio & Olybrio COSS.

VI. Idem.

VI. Idem A A A. Eutropio PP.

Nullos hæreticos myſteriorum locus, nulla ad exercendi animi obſtinatioris dementiam pateat occaſio. Sciant omnes etiam ſi quid ſpeciali quolibet reſcripto per fraudem elicito ab huiuſmodi hominum genere impetratum eſt, non valere. arceantur cunctorum hæreticorum ab inlicitis congregationibus turbæ: vnius & ſummi Dei nomen vbique celebretur. Nicenæ fidei dudum a maioribus traditæ & diuinæ religionis teſtimonio atque adſertione firmatæ obſeruantia ſemper manſura teneatur. Focinianæ labis contaminatio, Arriani ſacrilegij venenum, Eunomiæ perfidiæ crimen, & nefanda monſtruoſis nominibus prodigia ſectarum ab ipſo etiam aboleantur auditu. Is autem Nicenæ adſertor fidei, catholicæ religionis verus cultor accipiẽdus eſt qui omnipotentem Deũ & Chriſtũ filiũ Dei vnum nomine cõfitetur, Deũ de Deo, lumẽ de lumine, Qui ſpiritum ſanctum, qui id quod ex ſummo rerum parente ſperamus, accipimus, negando non violat, apud quem intemeratæ fidei ſenſu viget incorruptæ trinitatis indiuiſa ſubſtantia, quæ græci adſertione verbi ὐσία recte credentibus dicitur. Hæc profecto nobis magis probata, hæc veneranda ſunt. Qui verò hiſdem non ſeruiunt, deſinant adfectatis dolis alienũ veræ religionis nomen adſumere, & ſuis apertis criminibus denotentur, ab omnium ſummoti eccleſiarum limine penitus arceantur, cum omnes hæreticos inlicitas agere intra oppida congregationes vetemus, ac ſi quid eruptio factioſa tẽptauerit, ab ipſis etiam vrbium mœnibus exterminato furore propelli iubeamus, vt cunctis orthodoxis epiſcopis qui Nicænam fidem tenent catholicæ eccleſiæ toto orbe reddantur. Dat. IIII. Id. Ian. C P. Eucherio & Syagrio COSS.

VII. Iidem A A A. Eutropio PP.

Si qui Manichæus Manichæáue ex die latæ dudum legis ac primitus à noſtris parentibus, in quamliber perſonam condito teſtamento vel cuiuſlibet titulo liberalitatis atque ſpecie donationis trãſmiſit proprias facultates, vel quiſquam ex his aditæ per quamlibet ſucceſſionis formam conlatione ditatus eſt, quoniam hiſdem ſub perpetua iuſtæ infamiæ nota teſtandi ac viuendi iure Romano omnem protinus eripimus facultatem, neque eos aut relinquendæ aut capiendæ alicuius hereditatis habere ſinimus poteſtatem, totum fiſci noſtri viribus imminentis indagatione ſocietur, ſiue id marito, ſiue propinquo aut cuilibet benemerito, ſiue etiam filiis, quos tamen vitæ eius & criminis facinora ſociata coniungant, ſiue etiam per interpoſitam quamlibet perſonam profuturam eidem qui etiam hominũ genere & grege reperitur inlicita liberalitate prouenerit, caduci titulo vindicetur. Nec in poſterum tantum huius emiſſæ per noſtram manſuetudinem legis forma præualeat, ſed in preteritum etiam quidquid talium perſonarum aut proprietas reliquit aut ſucceſſio habuit, vſurpatio fiſcalis commodi perſequatur. nam licet ordo cœleſtiũ ſtatutorum ſequuturis poſt obſeruantiam ſacratæ conſtitutionis indicat, neque actis obeſſe conſueuerit: tamen quoniam & quid conſuetudo obſtinationis pertinax natura mereatur in hac tantum quam ſpecialiter vigere volumus ſanctione iuſtæ ſenſu inſtigarionis agnoſcimus, eos qui etiam poſt legem primitus datam nequaquam ab inlicitis & profanis coitionibus refrenari diuina ſaltem monitione potuerint,

tanquam

tanquam in ipſius depictæ legis iniuriam veluti ſacrilegij reos tenemus, ſeueritatem præſentium ſtatutorum non tam ad conſtituendæ ſed ad vlciſcendæ legis ſanximus exemplum, ita vt nec defenſio temporis proſit. His tantum filiis paternorum vel maternorum bonorum ſucceſſio deferatur, qui licet ex Manichæis orti, ſenſu tamen & affectu propriæ ſalutis admoniti ab eiuſdem vitę profeſſionisque collegiis, puta ſemet dediti religione demouerint tali inmunes à crimine. Illud etiam huic adicimus ſanctioni, ne in conuenticulis oppidorum, ne in vrbibus claris conſueta feralium myſteriorum ſepulchra conſtituant, à conſpectu celebri ciuitate penitus coerceantur, nec ſe ſub ſimulatione fallaciæ eorum ſcilicet nominum quibus plerique vt cognouimus probatę fidei & propoſiti caſtioris dici ac ſignari volent maligna fraude defendant, cum præſertim nonnulli ex his Encratitas, Apotactitas, Hydroparaſtatas vel ſaccoforos nominati ſe velint, & varietate nominum diuerſorum velut religioſę profeſſionis officia mentiantur. eos enim omnes conuenit non profeſſione defendi nominum, ſed notabiles atque execrandos haberi ſcelere ſectarum. Dat. VIII. Id. Maij. CP. Eucherio & Syagrio coss.

VIII. Iidem AAA. ad Clicherium Com. Orientis.

† forte Aelij

Nullum Eunomianorum atque Arrianorum vel ex dogmate & hi,† in ciuitatibus vel agris fabricandarum eccleſiarum copiam habere pręcipimus. quod ſi temere ab aliquo id pręſumptum ſit, domus eadem vbi hæc conſtructa fuerint quæ conſtrui prohibentur, fundus etiam vel priuata poſſeſſio protinus fiſci noſtri viribus vindicetur, atque omnia loca fiſcalia ſtatim fiāt, quæ ſacrilegi huius dogmatis vel ſedem recepetint vel miniſtros. Dat. XIIII. Kal. Aug. CP. Eucherio & Syagrio coss.

IX. Iidem AAA. Floro PP.

Quiſquis Manichæorum vitæ ſolitariæ falſitate cœtum bonorum fugit ac ſecretas vrbes eligit peſſimorum, ita vt profanator atque corruptor catholicæ quam cuncti ſuſpicimus diſciplinæ, legi ſubiugetur vt inteſtabilis viuat, nihil viuus impendat inlicitis, nihil moriēs relinquat indignis, omnia ſuis non moribus, ſed naturæ reſtituat, aut proximis ſi deerit legitima ſucceſſio melius regenda dimittat, aut fiſci dominio deficiente agnatione ſine fraude molitionis intelligat obligata. hæc de ſolitariis. Ceterum quos Encratitas prodigiali appellatione cognominant cum ſaccoforis ſiue Hydroparaſtatis refutatos iudicio, proditos crimine vel in mediocri veſtigio facinoris huius inuentos, ſummo ſupplicio & inexpiabili pœna iubemus adfligi, manente ea condicione de bonis quam omni huic officinæ impoſuimus à latæ dudum legis exordio. Sublimitas itaque tua det inquiſitores, aperiat forum, indices denuntiatoresque ſine inuidia delationis accipiat, nemo præſcribtione communi exordium accuſationis huius infringat, nemo tales occultos cogat latenteſque conuētus, agris vetitum ſit, prohibitum mœnibus ſede publica priuataque damnatum. ac ſumma exploratione rimetur vt quicunque in vnum Paſchæ diem non obſequenti religione conuenerint, tales indubitanter quales hac lege damnauimus habeantur. Dat. Prid. Kal. Apr. CP. Antonio & Syagrio coss.

x. Iidem

x. Iidem AAA. Conſtantiniano Vic. dioceſeos Ponticæ.

Taſcodrocitæ à ſedibus quidem ſuis minime propellantur, ad nullam tamen eccleſiam hæreticæ ſuperſtitionis turba conueniat, aut ſi fortè conuenerità conuenticulis ſuis ſine vlla mora propulſetur. Dat. XII. Kalen. Iul. Conſtantinop. Merobaude II. & Saturnino COSS.

XI. Iidem AAA. Poſtumiano PP.

Omnes omninò quoſcũque diuerſarum hæreſum error exagitat, id eſt Eunomiani, Arriani, Macedoniani, Pneumatomachi, Manichæi, Encratitæ, Apotactitæ, Saccofori, Hydroparaſtatæ nullis circulis coeant, nullam colligãt multitudinem, nullum ad ſe populum trahant, nec ad imaginem eccleſiarum parietes priuatos oſtendant, nihil vel publice vel priuatim quod catholicę ſanctitati officere poſſit exerceant, ac ſi qui extiterit qui tam euidenta vetita tranſcendat, permiſſa omnibus facultate quos rectæ obſeruantiæ cultus & pulchritudo delectat, communi omnium bonorum conſpiratione pellatur. Dat. VIII. Kalen. Aug. CP. Merobaude II. & Saturnino COSS.

XII. Idem AAA. Poſtumiano P.P.

Vitiorum inſtitutio Deo atque hominibus exoſã, Eunomiana ſcilicet, Arriana, Macedoniana, Apolliriniana, ceterarumq́ue ſectarum, quas veræ religionis venerabili cultu catholicæ obſeruantiæ fides ſincera condemnat, neque publicis neque priuatis aditionibus intra vrbium atque agrorum ac villarũ loca aut colligendatum congregationum aut conſtituendarum eccleſiarum copiam præſumat, nec celebritatem perfidiæ ſuæ vel ſolemnitatem diræ communionis exerceat, neque vllas creandorum ſacerdotum vſurpet atque habeat ordinationes. eædem quoque domus ſeu in vrbibus ſeu in agris, in quibus paſſim turbæ profeſſorum ac miniſtrorum talium colligẽtur, fiſci noſtri dominio iuriq́ue ſubdantur. ita vt hi qui vel doctrinam vel myſteria cõuentionum talium exercere conſueuerunt perquiſiti ab omnibus vrbibus ac locis propoſitę legis vigore cõſtricti expellantur à cœtibus, & ad proprias vnde oriundi ſunt terras redire iubeantur, ne quis eorum aut commeandi ad quælibet alia loca aut euagandi ad vrbes habeat poteſtatem. Quod ſi negligẽtius eà quę ſerenitas noſtra conſtituit impleantur, officia prouincialium iudicum & principales vrbium, in quibus coitio vetitæ congregationis reperta monſtrabitur, ſequentiæ damnationiq́ue ſubdantur. Dat. III. Non. Sept. CP. Merobaude II. & Saturnino COSS.

XIII. Iidem AAA. Cynegio P.P.

Eunomiani, Macedoniani, Arriani necnon Apolliriani inter ſacræ religionis officia pro ſuis erroribus famoſa ſunt nomina. Omnes itaque qui harũ profeſſionum vel pontificium vel miniſterium vindicarunt, qui ſe fugati nominis adſerunt ſacerdotes, quique in criminoſa religione miniſtrorum ſibi nomẽ imponunt, qui docere ſe dicunt quod aut neſcire aut diſcere ſit dedecoroſum, omnibus huius latebris indagine curioſiore perſpectis ſine vlla gratię interuentione pellantur, in aliis locis viuant ac penitus à bonorum congreſſibus ſeparentur. Dat. XII. Kal. Feb. CP. Richomere & Clearcho COSS.

XIIII. Iidem AAA Cynegio PP.

Apollinarianos ceteróſque diuerſarũ hęreſum ſectatores ab omnibus locis iubemus inhiberi, à mœnibus vrbium, à congreſſu honeſtorum, à cõmunione

ſanctorum inſtituendorum clericorum non habeant poteſtatem, colligendarum congregationum, vel in publicis vel in priuatis eccleſiis careant facultate, nulla iis epiſcoporū faciendorum prębeatur auctoritas, ipſi quoque epiſcopi nomine deſtituti appellationem huius dignitatis amittant, adeant loca, quę hos potiſſimum quaſi vallo quodammodo ab humana cōmunione ſecludant. his etiam illud nectimus, vt ſupra memoratis omnibus adeundi atque interpellandi ſerenitatem noſtram aditus denegetur. Dat.vi.Id.Mar. Theſſal. Theodoſio A.II.& Cynegio COSS.

XV. Iidem A A A. Trifolio PP.

Omnes diuerſarū perfidarúmque ſectarum, quos in Deum miſerę veſaniæ cōſpirationis exercet, nullum vſquam ſinant habere conuentū, non inire tractatus, non cœtus agere ſecretos, nō nefarię pręuaricationis altaria manus impię officiis impudenter adtollere, & myſteriorum ſimulationem ad iniuriā verę religionis aptare. quod vt cōgruum ſortiatur effectum, in ſpecula ſublimitas tua fidiſſimos quoſque conſtituat, qui & cohibere hos poſſint & deprehenſos offerre iudiciis, ſeueriſſimum ſecundum præteritas ſanctiones & Deo ſupplicium daturos & legibus. Dat.XVIII.Kalen.Iul.Stobis, D N. Theod. A.II. & Cynegio V.C. CONSS.

XVI. Idem A A A. Cynegio P.P.

Nonnullos Arrianorū formam noſtrarū talem proferre iuſſionē comperimus, vt his liceat vſurpare, quę his videātur vtilitatibus cōuenire. Qua ſublata ſciant nullam huiuſmodi iuſſionē è noſtro ſacrario profluxiſſe. Quidquid itaque fuerit ab his pro eorum cōmoditate prolatū, vt falſi reus teneatur, qui deinceps ea circūtulerit. Dat.v.Id.Aug.Conſtp.Theod. A.II.& Cynegio CONSS.

XVII. Imppp.Valentinianus, Theod.& Arcad. A A A. Tatiano P.P.

Eunomiani ſpadones, nec faciendi, nec adipiſcendi habeant licentiam teſtamenti. Quod circa omnes, quos viuos lex inuenerit, volumus cuſtodiri, nec quemquam pręteritę cuiuſpiam voluntatis priuilegio defenſari, cum ſeu facta prius teſtamenta, ſeu infacta doceantur; poſt hanc noſtri oraculi ſanctionē non habeant poſſidendi licentiam, non petendi, nō etiam relinquendi heredem nomine principali, non fideicommiſſario, non legatario, non tacito fideicommiſſo, vel quamcunque in huiuſcemodi negotiis nuncupationem iuris ordo conſtituit: ſed omnia, quæ talium eſſe, vel futura eſſe conſtiterit, vt caduca fiſci noſtri viribus vindicentur; nihil ad ſummum habeant commune cum reliquis. Dat.III. Nō.Mai.Med.Timaſio & Promoto CONSS.

XVIII. Idem A A A. Albino P.V.

Quicumque ſub nomine Manicheorum mundum ſollicitant, ex omni quidem orbe terrarum, ſed quammaximè de hac vrbe pellantur ſub intermiſſione iudicij. Voluntates autem eorundem, quinimo ipſæ etiam facultates populo publicatę nec vim teſtamentorum teneant, nec derelinqui per eos, aut hiſdem fas ſit, nihil ad ſummum his ſit commune cum mundo. Dat.XV.Kal. Iul.Rom. Timaſio & Promoto CONSS.

XIX. Idem A A A. Tatiano P.P.

Hij, qui ſcæui dogmatis retinent principatum, hoc eſt, epiſcopi, presbyteri, diaconi, adque lectores, & qui clericatus velamine religioni maculam conantur inflig

tur infligere, ſub cuiuſlibet hæreſis, ſiue erroris nomine conſtituti, & funeſtis conciliabulis,ſeu intra vrbem,ſeu in ſuburbanis eſſe videātur,omnimodo propellantur. Dat.VI.Kal.Decemb.Med.Timaſio & Promoto CONSS.

XX. Exemplum ſacrarum litterarum.

Hæreticorum polluta cōtagia pelli vrbibus vicinis,proturbari, ac nullis penitus iubemus patere conuētibus,ne in quoquam loco ſacrilega cohors talium hominum colligatur.Nulla eorum peruerſitati, vel publica conuenticula, vel latiora erroribus ſecreta tribuantur. Dat.XIIII.Kalen.Iuñ.Rom.Tatiano & Symmacho VV.C C. CONSS.

XXI. Idem AAA.Tatiano P.P.

In hæreticis erroribus,quoſcunque conſtiterit vel ordinaſſe clericos, vel ſuſcepiſſe officium clericorum,denis libris auri viritim multandos eſſe cenſemus: locum ſanè,in quo vetita temptantur,ſi conhibentia domini patuerit, fiſci noſtri viribus adgregari.Quòd ſi id poſſeſſorem,* quippe clāculum geſtum ignoraſſe conſtiterit, conductorē eius fundi,ſi ingenuus eſt, decem auri libras fiſcō noſtro inferre præcipimus:ſi ſeruili fæce deſcendens paupertate ſui pœnā damni ac vilitate contemnit,cæſus fuſtibus deportatione dānabitur:cum illud ſpecialiter præcauemus,vt ſi villa dominica fuerit, ſeu cuiuſlibet publici iuris, & conductor, & procurator licentiam dederit colligendi, denis libris auri propoſita condemnatione multentur. Verum ſi quos talibus repertos obſecundare myſteriis,ac ſibi vſurpare nomina clericorum iam nunc proditum fuerit,denas libras auri exigi ſingulos & inferre præcipimus. Dat.XVII.Kal.Iul.Conſtantinop.Arc.III.& Rufino CONSS.

XXII. Idem AAA. Victorio P.C. Aſiæ.

Hæretici neque epiſcopi faciendi poteſtatem, neque epiſcoporum cōfirmationes licitas habeant. Dat.XVII.Kal. Maij. Conſtantinop. Arcad.III.& Honor.II.AA.CONSS.

XXIII. Idem AAA.Rufino P.P.

Eunomianis,ne caperent aliquid,vel relinquerent teſtamēto,legem dudum credidimus promulgandam: quam quidem nunc cōſilio pleniore reuocamus. Viuant iure communi,ſcribant pariter ac ſcribantur heredes. Dat.XII. Kal. Iul.Hadrianop.Arcad.III.& Hoñ.II.AA.CONSS.

XXIIII. Idem AAA.Rufino P.P.

Hæreticorum dementia,nec vlterius conetur perpetrare,quę reppererit,nec inlicita habere concilia:nuſquam profana præcepta, vel docere, vel diſcere: ne antiſtites eorundem audeant fidem inſinuare,quam non habent, & miniſtros creare,quod non ſunt.ne per conhibentiam iudicantum,omniumque,quibus per conſtitutiones paternas ſuper hoc cura mandata eſt, eiuſmodi audacia neglegatur, & creſcat. Dat. VII. Id. Iul. Conſtantinop. Arcad. III. & Honorio II.AA.CONSS.

XXV. Idem AAA.Rufino P.P.

Omnes pœnas,cuncta ſupplicia,quæ ſanctionibus diuæ recordationis genitoris noſtri aduerſum hæreticorum ſunt pertinacem ſpiritum conſtituta, noſtro etiam decreto reparantes decernimus,quidquid etiam his eſt contra meritum delinquentum ſpes correctionis ſpeciali quadam ſanctione conceſſum, id

irritum eſſe. Eunomianorum verò perfidam mentem, & nequiſſimam ſectam ſpeciali commemoratione damnamus, ſtatuimúſque omnia, quę contra illorum veſaniam decreta ſunt, inlibata cuſtodiri. Illud addentes, ne quis memoratæ ſectæ militandi, aut teſtandi, vel ex teſtamento ſumendi habeat facultatem: vt ſit omnibus commune damnum, quibus etiam communis eſt religionis furor: ceſſante videlicet, ſi quid à patre noſtro quibuſdam fuerat ſuper teſtandi iure beneficio ſpeciali conceſſum. Dat. III. Id. Mar. Conſtantinop. Olybrio & Probino CONSS.

XXVI. Idem AAA. Rufino P. P.

Ne quis hæreticorum, quos iam leges innumeræ diui genitoris noſtri continent, audeat cœtus inlicitos congregare, profanáque mente omnipotentis dei contaminare myſterium, nec publicè, nec priuatim, nec in ſecreto, nec palam. Nemo audeat epiſcopi ſibi nomen adſciſcere, vel eccleſiaſticum ordinem, eorúmque ſanctiſſima nomina pollutis mentibus vſurpare. Dat. III. Kal. April. Conſtp. Olybrio & Probino CONSS.

XXVII. Idem AAA. Cæſario P. P.

Conficiendorum teſtamentorum dati Eunomianis præcipimus poteſtatem, & concedi id, quod diui genitoris noſtri data nuper præceptio continebat. Dat. VIII. Kal. Iul. Conſtp. Olybrio & Probino CONSS.

XXVIII. Idem AAA. Aureliano Proc. Aſiæ.

Hæreticorum vocabulo continentur, & latis aduerſus eos ſanctionibus debent ſuccumbere, qui vel leui argumento iudicio catholicæ religionis & tramite detecti fuerint deuiare. Ideóque experientia tua Eureſium hæreticum nec in numero ſanctiſſimorum antiſtitum habendum eſſe cognoſcat. Dat. III. Non. Septemb. Conſtp. Olybrio & Probino CONSS.

XXVIIII. Idem AAA. Marcello mag. officiorum.

Sublimitatem tuam inueſtigare præcipimus, an aliqui hæreticorum, vel in ſcriniis, vel inter agentes in rebus, vel inter palatinos cum legum noſtrarum iniuria audeant militare, quibus exemplo diui patris noſtri, omnis & à nobis negata eſt militandi facultas. Quoſcumque autem deprehenderis culpæ huius adſines cum ipſis, quibus & in legum noſtrarum, & in religionum excidium conhibentiam præſtiterunt, nō ſolum militia eximi, verùm etiam extra mœnia vrbis huiuſce iubebis arceri. Dat. VIII. Kal. Dec. Cōſtp. Olybrio & Probino CONSS.

XXX. Impp. Arcad. & Honor. AA. Clearcho P. V.

Cuncti hęretici proculdubio nouerint omnia ſibi loca huius vrbis adimenda eſſe, ſiue ſub eccleſiarum nomine teneantur, ſiue quę diaconica appellantur, vel etiam decanica, ſiue in priuatis domibus, vel locis priuatis fiſco noſtro adcorporandis. Præterea omnes clerici hæreticorum ex ſacratiſſima vrbe pellantur, neque his finibus liceat conuenire. Ad hoc interdicatur his omnibus ad litaniam faciendam intra ciuitatem noctu, vel interdiu profanis coire conuentibus ſtatuta videlicet condemnatione centum librarum auri contra officium ſublimitatis tuæ, ſi quid huiuſmodi fieri vel in publico, vel in priuatis ædibus concedatur. Dat. V. Non. Mar. Conſtp. Arcad. IIII. & Honor. III. AA. CONSS.

XXXI. Idem AA. Cæſario P. P.

Doctores auctoréſque Eunomianorum facinoris inueſtigati, clericíque maximè,

ximè, quorum furor tantùm ſuaſit errorem, è ciuitatibus pellantur extorres. Dat. x i. Kal. Maij. Conſt p. Arcad. i i i i. & Honor. i i i. a a. coss.

xxxii. Idem a a. Cæſario p.p.

Ne Eunomianorum tanta dementia perſeueret, ſublimis magnificentia tua omni ſtudio auctores doctoréſque Eunomianorum inueſtigare feſtinet, clericíque eorum maximè quorum furor tãtum ſuaſit errorem, de ciuitatibus pellantur extorres, & humanis cœtibus ſegregentur. Dat. x. Kal. Maij. Conſt p. Arcad. i i i i. & Honor. i i i. a a. conss.

x x x i i i. Iidem a a. Eutychiano p.p.

Doctores Apollinariorum tota maturitate præcipimus ex ædibus caræ nobis abſcedere ciuitatis: ita vt ſi obumbrati. latebris abire neglexerint, occultos cœtus (vt æſtimant) habituri, ea loca, vel domus, quibus prædictos congregauerint, fiſci ratione nectantur. Dat. Kal. April. Conſt p. Cæſario & Attico conss.

x x x i i i i. Idem a a. Eutychiano p.p.

Eunomianæ ſuperſtitionis clerici, ſeu Montaniſtæ conſortio vel conuerſatione ciuitatum vniuerſarum adque vrbium expellantur. Qui ſi fortè in rure degentes, aut populum congregare, aut aliquos probabuntur inire conuentus, perpetuò deportentur, procuratore poſſeſſionis vltima animaduerſione punito, domino poſſeſſiòne priuando, in qua his cõſciis, ac tacentibus infauſti damnatique conuentus probabuntur agitati. Si verò in qualibet poſt publicatam ſollemniter iuſſionem vrbe deprehenſi, aut aliquam celebrandæ ſuperſtitionis gratia ingreſſi domum probabũtur, & ipſi ademptis bonis vltima animaduerſione plectantur, & domus, in qua ea ſorte, qua dictum eſt, ingreſſi, nec ſtatim à domino dominàue domus expulſi, ac proditi fuerint, fiſco ſine dilatione ſocietur. Codices ſanè eorum ſcelerum omnium doctrinam, ac materiam continentes ſumma ſagacitate mox quæri, ac prodi excita auctoritate mandamus, ſub aſpectibus iudicantum incendio mox eremãdos. Ex quibus ſi qui fortè aliquid qualibet occaſione, vel fraude occultaſſe, nec prodidiſſe conuincitur, ſciat ſe velut noxiorũ codicũ, & maleficij crimine conſcriptorũ retentatorem, capite eſſe plectendũ. Dat. i i i i. Non. Mart. Conſt p. Honor. a a. i i i. & Eutychiano conss.

x x x v. Idem a a. Dominatori Vic. Afric.

Noxios Manicheos, execrabiléſque eorũ cõuentus dudũ iuſta animaduerſione dãnatos, etiã ſpeciali præceptione cohiberi decernimus. Quapropter quę ſiti adducantur in publicum, ac deteſtati criminoſi cõgrua & ſeueriſſima emendatione reſecentur. In eos etiam auctoritatis aculei dirigantur, qui eos domibus ſuis dãnanda prouiſione defendant. Dat. x v i. Kal. Iuñ. Med. Theod. v. c. cons.

x x x v i. Idem a a. Eutychiano p.p.

Eunomianis pœnam adimendæ teſtamenti factionis, peregrinorumq́; mutandæ condicionis remittimus. Parimur eos & donandi è ſuis facultatibus, vt velint, & dono rurſus ab aliis accipiendi habere liberam poteſtatem. Conciliis verò abſtineant, cœtus inlicitos derelinquant, & ſciant ſibi interdictas eſſe collectiones, aut pœnas paratas: ita vt fundi procurator, vel domus vrbanæ vilicus, in quibus profana myſteria fuerint celebrata, vltimo ſupplicio feriantur: ipſáque poſſeſſio, & domus fiſco vindicetur, ſiſciente domino, & non prohibente, noſtræ iuſſioni fuerit obniſum. Pręterea miniſtri ſceleris, quos falſo nomine ſuo

antiſtites vocant,ſi in collectione aliqua fuerint conprehenſi,deportentur:omnibus bonis ablatis. Dat.Prid.Non.Iul.Conſtp.Theodoro v.c.CONS.

XXXVII. Idem A A.Hadriano P.P.

Reſcribtum ,quod Donatiſtę à Iuliano tunc principe inpetraſſe dicuntur, propoſito programmate celeberrimis in locis volumus anteferri: & geſta,quibus eſt huiuſcemodi allegatio inſerta,ſubnecti: quo omnibus innoteſcat, & catholicę confidentię ſtabilita conſtantia,& Donatiſtarum deſperatio fucata perfidia. Dat.v.Kal.Mar.Raū.Stilichone & Aureliano CONSS.

XXXVIII. Idem A A A.Edictum.

Nemo Manicheum,nemo Donatiſtam,qui præcipuè(vt conperimus) furere non deſiſtunt,in memoriam reuocet,vna ſit catholica veneratio, vna ſalus ſit,trinitatis par, ſibique congruens ſanctitas expectatur. Quod ſi quis audeat interdictis ſeſe inlicitiſque miſcere,& præteritorum innumerabilium conſtitutorū,& legis nuper à māſuetudine noſtra prolatę laqueos nō euadet: & ſi turbę fortè conuenerint,ſeditionis concitatos aculeos acrioris conmotionis non dubitet exſerendos. Dat.Prid.Id.Feb.Raū.Stilichone II.& Anthemio CONSS.

XXXVIIII. Idem A A A.Diotimo ſuo ſal.

Donatiſtæ ſuperſtitionis hæreticos,quocumque loci vel fatentes,vel conuictos, legis tenore ſeruato,pœnam debitam abſque dilatione perſoluere decernimus. Dat.VI.Id.Decemb.Raū Stilichone II.& Anthemio CONSS.

XL. Idem A A A.Senatori P.P.

Quid de Donatiſtis ſentiremus,nuper oſtendimus. Precipuè tamen Manicheos,vel Frygas,ſiue Priſcilianiſtas meritiſſima ſeueritate perſequimur. Huic itaque hominum generi nihil ex moribus, nihil ex legibus ſit commune cum ceteris. Ac primùm quidem volumus eſſe publicum crimen, quia quod in religione diuina committitur,in omnium fertur iniuriam. Quos bonorum etiam publicatione perſequimur: quæ tamen cedere iubemus proximis quibuſque perſonis,ita vt aſcendentium,vel deſcendentium, vel venientium ex latere cognatorum vſque ad ſecundum gradum,velut in ſucceſſionibus ordo ſeruetur. Quibus ita demum ad capiendas facultates eſſe ius patimur, ſi non & ipſi pari conſcientia polluuntur. Ipſos quoque volumus amoueri ab omni liberalitate, & ſucceſſione quolibet titulo veniēte. Præterea nō donādi, nō emēdi, non vendēdi, nō poſtremò cōtrahendi cuique cōuicto relinquimus facultatē. In mortē quoque inquiſitio tendit. Nam ſi in criminibus maieſtatis licet memoriam accuſare defuncti, non inmerito & hic debet ſubire iudicium. Ergo & ſupprema illius ſcriptura inrita ſit, ſiue teſtamento, ſiue codicillo , ſiue epiſtula, ſiue quolibet genere reliquerit voluntatis, qui aut Manicheus, aut Fryga, aut Priſcilianiſta fuiſſe conuincitur: hoc quoque caſu eadem illa circa gradus ſuperius conprehenſos cōdicione ſeruata. Alioquin nec filios exiſtere, aut adire permittimus, niſi à paterna prauitate diſceſſerint. Delicti enim veniam pœnitentibus damus. Seruos etiam extra noxam eſſe volumus, ſi dominum ſacrilegum reuerētes, ad eccleſiā catholicā ſeruitio fideliore trāſierint, præferri huiuſmodi hominū cœtus domino, & ſi non cōmunione criminis inplicato, ſciente tamen, nec prohibēte contraxit, patrimonio noſtro ſociētur. Ac ſi dominus ignorabit,

actor,

actor, vel procurator poſſeſſionis cohercitus plũbo, perpetuo metallorũ operi deputetur: Cõductor, ſi idoneus eſt, deportabitur: rector prouinciæ, ſi hæc crimina diſſimulatione, vel gratia delata diſtulerit, aut cõuicta neglexerit, ſciat ſe multa viginti librarum auri feriendum. Defenſores quoque & principales vrbium ſingularum, necnon & officia prouincialia decem librarum auri pœna conſtringet, niſi in his, quę à iudicibus ſuper hoc præcepta fuerint, exſequendis, & ſagaciſſimam curam, & ſollertiſſimam operam commodarint. Dat. VIII. Kal. Mart. Rom. Honorio VII. & Theodoſio II. A A. CONSS.

XLI. Idem A A A. Porfyrio P. V. Afric.

Licet crimina ſoleat pœna purgare, nos tamen prauas hominum voluntates admonitione pænitentiæ volumus emendare. Quicunque igitur hæreticorum ſiue Donatiſtæ ſint, ſiue Manichei, vel cuiuſcunque alterius prauę opinionis ac ſectæ, profanis ritibus adgregati, catholicam fidem, & ritum, quem per omnes homines cupimus obſeruari, ſimplici confeſſione ſuſceperint, licet adeò inueteratum malum longa, ac diuturna meditatione nutriuerint, vt etiam legibus antè latis videantur obnoxij, tamen hos ſtatim, vt fuerint deum ſimplici religione confeſſi, ab omni noxa abſoluendos eſſe cenſemus: vt ad omnem reatum, ſeu antè contractus eſt, ſeu poſtea (quod nolumus) contrahitur, etiam ſi maximè reos pœna videatur vrguere, ſufficiat ad abolitionem, errorũ proprio damnauiſſe iudicio, & Dei omnipotentis nomẽ inter ipſa quoque pericula requiſitum fuiſſe complexum: quia nuſquam debet in miſeris inuocatum religionis deeſſe ſubſidium. Vt igitur priores, quas ſtatuimus leges, in excidium ſacrilegarum mentium omni executionis vrgueri iubemus effectu: ita his, qui ſimplicis fide religionis, licet ſera confeſsione maluerint, cenſemus datis legibus non teneri. Quæ ideo ſanximus, quò vniuerſi cognoſcãt, nec profanis hominum ſtudiis deeſſe vindictam, & ad rectum redundare cultum, legum quoque adeſſe ſuffragium. Dat. XVII. Kal. Dec. Rom. Honorio VII. & Theodoſio II. A A. CONSS.

XLII. Impp. Honor. & Theod. A A. Olympio mag. officiorum, & Valenti Com. domeſticorum.

Eos, qui catholicæ ſectæ ſunt inimici, intrà palatium militare prohibemus: vt nullus nobis ſit aliqua ratione cõiunctus, qui à nobis fide & religione diſcordat. Dat. XVIII. Kal. Dec. Raũ. Baſſo & Philippo CONSS.

XLIII. Idem A A. Curtio P. P.

Omnia, quæ in Donatiſtas (qui & Montenſes vocãtur) Manicheos, ſiue Priſcilianiſtas, vel in gentiles à nobis generalium legum auctoritate decreta ſunt, nõ ſolùm manere decernimus, verùm in executionem pleniſsimam effectũmque deduci: ita vt ædificia quoque vel horum, vel cælicolarum, etiam quæ neſcio cuius dogmatis noui conuentus habent, eccleſiis vindicentur. Pœna verò, lege propoſita veluti cõuinctos tenere debebit eos, qui Donatiſtas ſe confeſsi fuerint, vel catholicorum communionem refugerint ſceuæ religionis obtentu, quamuis chriſtianos eſſe ſe ſimulent, &c. Dat. XVII. Kal. Dec. Rom. Baſſo & Philippo CONSS.

XLIIII. Idem A A. Haue Donate Kariſsime nobis.

Donatiſtarum hæreticorum, Iudæorũ noua adq; inuſitata detexit audacia,

quòd catholicæ fidei velint ſacramenta turbare. Quæ peſtis adque contagionis ſi latiùs emanet ac profluat * In eos igitur, qui aliquid, quòd ſit catholicę ſectæ contrarium, aduerſúmque temptauerint, ſupplicium iuſtæ animaduerſionis expromi præcipimus. Dat. VIII. Kal. Decemb. Rũ. Baſſo & Philippo CONSS.

XLV. Idem AA. Theodoro P.P. II.

Defenſorum curialium, omniúmque officiorum ſpecula cuſtodiat, ne quis intra aliquam ciuitatem, vel vlla territorij parte ſecreta, qui ab eccleſiæ catholico ſacerdote diſſidet, inlicitę cohitionis habeat facultatem. Ipſa etiam loca iuri publico ſociari, ſecluſa omni executione cenſemus, & proſcribros eos in exilium detrudi, qui audent diſputare ea & adſerere, quæ inſtitutio diuina condemnat. Dat. V. Kal. Decemb. Rũ. Baſſo & Philippo CONSS.

XLVI. Idem AA. Theodoro P.P. II. poſt alia.

Ne Donatiſtæ, vel ceterorum vanitas hereticorũ aliorúmque error, quibus catholicæ cõmunionis cultus non poteſt perſuaderi, Iudęi adque gentiles (quos vulgò paganos appellant) arbitrentur legum antè aduerſum ſedatarum conſtituta tepuiſſe, nouerint iudices vniuerſi præceptis eorũ fideli deuotione parendum, & inter præcipua quidquid aduerſus eos decreuimus, non ambigant exſequendum. Quòd ſi quiſquam iudicum loco conhibentiæ exſecutionem pręſentis legis omiſerit, nouerit amiſſa dignitate grauiorem motum ſe noſtræ clementiæ ſubiturum. Officium quoque ſuum, quod ſaluti propriæ cõtenpta ſuggeſtione defuerit, punitis tribus primatibus, condemnatione viginti librarum auri plectendum. Ordines quoque viri ſi in propriis ciuitatibus, vel territoriis commiſſum tale aliquid ſiluerint, in gratiam nòxiorum deportationis pœnam & propriarum amiſſione facultatum ſe nouerint ſubituros. Dat. XVII. Kalen. Feb. Raũ. Honor. VII. & Theod. III. AA. CONSS.

XLVII. Idem AA. Iouiano P.P.

Si quis contra ea, quæ multipliciter pro ſalute communi, hoc eſt, pro vtilitatibus catholicæ ſacroſanctæ eccleſię aduerſus hæreticos, & diuerſi dogmatis ſectatores cõſtituta ſunt, etiam cum adnotationis noſtræ beneficio venire remptauerit, careat impetratis, &c. Dat. VI. Kal. Iul. Raũ. Honorio VIII. & Theod. III. AA. CONSS.

XLVIII. Idem AA. Anthemio P.P.

Montaniſtas & Priſcilianiſtas & alia huiuſcemodi genera nefarię ſuperſtitionis per multiplicata ſcita diualia diuerſa vltionum ſupplicia contemnentes, ad ſacramenta quidem militiæ, quæ noſtris obſecundat imperiis, nequaquam admitti cenſemus. Si quos verò ex his curialis origo, vel ordinũ nexus, aut cohortalinæ militiæ inligat obſequiis & functionibus, his adſtringi præcipimus: ne ſub colore damnatę religionis eliciãt vacationis cupitę ſibi ſuffragia. Nec enim placet ex lege, quæ in occidentalibus partibus promulgata prædictas cętimonias ita inſecuta eſt, vt ab omni contractu eos & propemodum Romana conuerſatione ſubmouerit, cohortalis militię, vel curiarum eos neceſſitatibus liberari. Dat. VIII. Kal. Mar. Conſtp. Varane v.c. CONS.

XLVIIII. Idem AA. Anthemio P.P.

Manentibus his, quę in Eunomianos lex diui patris clementię noſtrę iamdudum conſtituit, nihil deinceps inuicem ſibi vel donare, vel ipſos donatione conſequi,

conſequi, nihil item relinquere, nec capere teſtamento decernimus. Careant emolumentis, quæ ex donationibus, vel morientium voluntate alternis ſolebāt inlecebris fraude & circumuentione percipere, vt in totum vtriuſque iuris cōmunione priuētur, tantúmque his ab inteſtato ſuccedant: quod ad ſuccedendi ius proditus veteribus legibus ordo præſcribſit: ita vt ſi nullus ex his ſuperſtes fuerit, qui iure ab inteſtato ad hereditatem vocatur, tunc bona in hac ſuperſtitione defuncti ad fiſcum noſtrum pertineant. Donationes etiam prædicto more prohibitę ſacrarij noſtri incrementis accedant, ita tamen, vt nulli ex his quicquam à noſtra munificētia depoſcere liceat, nemini que percipere, etſi quid fortè voluerimus vltro largiri: ſed in iure fiſci maneant ſemper: niſi ea publicę vtilitatis ratio venditioni ſubiecerit. Dat. Kal. Mar. Varanę v.c.cons.

L. Idem A A. ad Strategium C.R.P.

De eadem re, addito, ita vt officium rerum priuatarum apertè cognoſcat ad proprium periculum redundare, ſi quid vnquam ex prædictis bonis diſſimulatione ſua cuiquam paſſum fuerit tradi: cum nullo modo nulláque ratione huius legis auctoritatē circumueniri oporteat. Dat. Kal. Mar. Varanę v.c.cons.

LI. Idem A A. Heracliano Com. Afric.

Oraculo penitus remoto, quoad ritus ſuos hæreticæ ſuperſtitionis obrebſerant, ſciant omnes ſanctæ legis inimici plectendos ſe pœna & proſcribtionis & ſanguinis, ſi vltra conuenire per publicū execranda ſceleris ſui temeritate temptauerint. Dat. VIII. Kal. Septemb. Varane v.c.cons.

LII. Idem A A. Seleuco P.P.

Caſſatis, quæ pragmatici, vel adnotatione manus noſtræ potuerint impetrari, & manentibus his, quæ etiam dudum ſuper hoc definita ſunt, & veterū principum ſanctione ſeruata, niſi ex die prolatæ legis omnes Donatiſtæ tam ſacerdotes, quàm clerici laicique catholicis ea, qua ſacrilegè deſciuere, reddiderint, tunc inluſt. ſingillatim pœnæ nomine fiſco noſtro auri pōdo quinquaginta cōgantur inferre, ſpectabiles auri pondo quadraginta, ſenatores auri pondo triginta, clariſſimi auri pondo viginti, ſacerdotales auri pondo triginta, principales auri pondo viginti, decuriones auri pondo quinque, negotiatores auri pondo quinque, plebei auri pondo quinque, circumcæliones argenti pondo decē. Qui niſi à conductoribus, ſub quibus commanent, vel procuratoribus executori exigendi fuerint præſentati, ipſi teneantur ad pœnam; ita vt ne domus noſtræ homines ab huiuſcemodi cenſura habeantur inmunes. Vxores quoque eorum maritis ſegregatim multa cōſtringat. Eos enim, quos nequaquam inlata damna correxerint, facultatum omnium publicatio ſubſequetur. Seruos etiam dominorum admonitio, vel colonos verberū crebrior ictus à praua religione reuocabit: ni malunt ipſi ad prædicta diſpendia (etiam ſi ſunt catholici) retineri. Clerici verò miniſtrique eorum ac pernicioſiſſimi ſacerdotes ablati de Africano ſolo, quod ritu ſacrilego polluerunt, in exilium viritim ad ſingulas quaſque regiones ſub idonea proſecutione mittantur: eccleſiis eorum, vel conuenticulis prædiiſque, ſi qua in eorum eccleſias hæreticorum largitas praua contulit, proprietati poteſtatique catholicæ (ſicut iam dudum ſtatuimus) vindicatis. Dat. III. Kal. Febr. Rū. Honor. VIIII. & Theod. V. A A. CONSS.

LIII.

LIII. Idem A A. Felici P.P.

Iouianum ſacrilegos agere conuentus extra muros vrbis ſacratiſſimæ epiſcoporum querella deplorat. Quare ſupra memoratum corripi præcipimus, & contuſum plumbo cum ceteris ſuis participibus & miniſtris exilio cohereceri. Ipſum autem machinatorem in inſulam Boam feſtina celeritate deduci: ceteris, prout libuerit, (dummodo ſuperſtitioſa coniuratio exilij ipſius diſcretione ſoluatur) ſolitariis & longo ſpatio inter ſe poſitis inſulis in perpetuum deportatis. Si qui autem pertinaci inprobitate, vetita & damnata repetiuerit, ſciat ſe auſteriorem ſententiam ſubiturum. Dat. Prid. Non. Mart. Med. Honor. VIIII. & Theod. V. A A. CONSS.

LIIII. Idem A A. Iuliano Proc. Afric.

Donatiſtas adque hæreticos, quos patientia clementiæ noſtræ nunc vſque ſeruauit, competenti conſtituimus auctoritate percelli: quatenus euidenti præceptione ſe agnoſcant, & inteſtabiles, & nullam poteſtatem alicuius ineundi habere, ſed perpetua iniuſtos infamia à cœtibus honeſtis, & à conuentu publico ſegregandos. Ea verò loca, in quibus dira ſuperſtitio nunc vſque ſeruata eſt catholicæ venerabili eccleſiæ ſocientur: ita vt epiſcopi, presbyteri, omnéſque antiſtites eorum, & miniſtri ſpoliati omnibus facultatibus ad ſingulas quaſque inſulas adque prouincias exulandi gratia dirigantur. Quiſquis autem hos fugientes propoſitam vltionem occultandi cauſa ſuſceperit, ſciat & patrimoniū ſuum fiſci noſtri conpendiis adgregandum, & ſe pœnam, quæ his propoſita eſt, ſubiturum. Damna quoque patrimonij, pœnáſque pecuniarias euidenter inponimus viris, mulieribus, perſonis ſingulis, & dignitatibus, pro qualitate ſui quæ debeant inrogari. Si igitur proconſulari, aut vicariano, vel comitiuæ primi ordinis quiſque fuerit honore ſuccinctus, niſi ad obſeruantiam catholicam mentem propoſitúmque conuerterit, ducentas argenti libras cogetur exſoluere fiſci noſtri vtilitatibus adgregandas. Ac ne id ſolum putetur ad reſecandam intentionem poſſe ſufficere, quotieſcumque ad communionem talē acceſſiſſe fuerit confutatus, totiens multā exigatur: & ſi quinquies eundem cōſtiterit nec damnis ab errore reuocari, tunc ad noſtram clementiam referatur, vt de ſolida eius ſubſtantia ac de ſtatu aceruiùs iudicemus. Huiuſmodi autem condicionibus etiam honoratos reliquos obligamus: ſcilicet, vt ſenator, qui nullo munitus extrinſecus priuilegio dignitatis, inuētus in grege Donatiſtarū, centū libras ſoluat argenti: ſacerdotales eandē ſummā cogātur exſoluere: decem primi curiales quinquaginta libras argenti addicātur: reliqui decuriones decē ſoluāt libras argenti, quicūque in hereſi maluerint permanere. Conductores autē domus noſtræ, ſi hæc in prædiis venerabilis ſubſtantiæ vti permiſerint, tātam penſionem pœnæ nomine cogantur inferre, quantum in conductione pēſitare conſuerunt. Eadem quoque emphyteuticarios auctoritas ſacræ definitionis adſtringet. Conductores verò priuatorum, ſi permiſerint in hiſdem prædiis conuenticula haberi, vel eorum patientia ſacrum myſterium fuerit inquinatum, referetur per iudices ad ſcientiam dominorum, quorum intererit, ſi pœnam volunt ſacræ iuſſionis euadere, aut certantes corrigere, aut perſeuerantes commutare: ac tales prædiis ſuis præbere rectores, qui diuina præcepta cuſtodiant. Quòd ſi procurare

rare neglexerint,hi quoque in penſiones,quas accipere cõſuerunt,prolatæ prę-ceptionis auctoritate multentur,vt quod ad conpendia eorum peruenire poterat ſacro iungatur ęrario.Officiales autem diuerſorum iudicum,ſi in hoc errore fuerint depræhenſi,ad triginta libras argenti inlatione pœnę nomine teneantur: ita vt ſi quinquies condemnati abſtinere noluerint, coherciti verberibus exilio mancipentur. Seruos verò & colonos cohercitio ab huiuſmodi auſibus ſeueriſſima vindicabit.Ac ſi coloni verberibus coacti in propoſito perdurauerint,tunc tertia peculij ſui parte multentur,adque omnia,quæ huiuſmodi generibus hominum locíſque colligi poterunt,ad largitiones ſacras ilico dirigantur. Dat.xv.Kal.Iul.Raű.Conſtantio & Conſtante CONSS.

LV. Idem AA. Iuliano Proc. Afric.

Notione & ſollicitudine Marcellini ſpectabilis memoriæ viri contra Donatiſtas geſta ſunt ea, quæ tranſlata in publica monumenta habere volumus perpetuam firmitatem.Neque enim morte cognitoris perire debet publica fides. Dat.III.Kal.Septemb.Rom.Conſtantio & Conſtante CONSS.

LVI. Idem AA. Heracliano Com.Afric.

Sciant cuncti, qui ad ritus ſuos hæreſis ſuperſtitionis obrepſerant ſacroſanctę legis inimici,plectendos ſe pœna & proſcribtionis,& ſanguinis,ſi vltra conuenire per publicum exercendi ſceleris ſui temeritate temptauerint:ne qua vera diuinaque reuerentia contagione temeretur. Dat.VIII. Kal. Septemb. Honorio x.& Theod.VI.AA. CONSS.

LVII. Idem AA. Aureliano P.P.II.

Montaniſtæ conueniendi,vel celebrandi cœtus ademptam ſibi, & creandi clericos omnem intellegant facultatem:ita vt ſi conuentus inlicitos celebrauerint,clerici eorum,& epiſcopi,ſiue presbyteri,vel diaconi,qui nefaria conuenticula ineunda temptauerint, vel creare clericos auſi fuerint, vel etiam creari adquieuerint,ſtilum deportationis excipiant. Hi verò, qui ad celebrandos interdictos conuentus eos ſuſceperint,ea ipſa re, in qua hoc fieri conceſſerint, & execrabilia myſteria celebrare,proculdubio intellegãt ſpoliandos, ſiue domus ea fuerit,ſiue poſſeſſio: ſiue procuratores ignorantibus dominis eos ſuſceperint,in exilium ſe vehementer cohercitos non ambigant ablegandos, ſi qua etiam propria eorum nunc extant ædificia,quæ non eccleſiæ, ſed antra debent feralia nominari,venerabilibus eccleſiis orthodoxæ ſectæ cum donariis addicentur. Quod quidem ita fieri oportebit,vt abſtineatur priuatorum rebus: ne ſub obtentu rerum ad eccleſias Montaniſtarum pertinentium, aduerſus priuatos ſpoliatio,ac direptio perpetretur. Dat.prid.Kal.Nouemb.Conſtantinop. Honorio x. & Theod.VI.AA.CONSS.

LVIII. Idem AA. Aureliano P.P.II.

Domus Eunomianorum propriæ clericorum,quæ apud inclytã vrbem habentur,fiſci viribus addicantur,in quas nefarios conuentus habitos,vel iteratũ baptiſma claruerit,quod in modum ſemel nati hominis,ſemel à Deo cõceditur.Quod facinus ne etiã à ceteris hęreticis perpetretur,cõmonemus ſimilem expectaturis pœnam,etiam aliis clericis hęreticis,ſi diuinum baptiſma nefariè crediderint iterandum: ne eo quoque extra pœnam relegationis futuro, qui ſponte adque vltro paſſus fuerit ad ſecundum ſe baptiſma & geminata ſemel indultæ

indultę fidei myſteria imbui, temere vel perperam deuocari: pari pœna deportationis abſque alicuius interceſſione in Eunomianos clericos proceſſura, ſi cõuentus exercere, vel in hac inclyta vrbe, vel in prouinciis, ciuitatibus, ac territoriis, vel creare auſi fuerint clericos peſtiferi dogmatis vel creari. Confirmatis itaque prioribus legibus, quæ promulgatæ ſunt, tam circa inhibendos conuentus Eunomianorum, quàm etiam circa interdictas nouiſſimas voluntates, aut liberalitates illud addimus, vt ſi qui de Eunomianis ſpeciali beneficio meruerant, vt eis teſtamenti factio indulgeretur, vel donandi, vel accipiendi ex largitate licentia tribuatur, priuentur hoc beneficio, & pares ceteris ſint, quibus pares ſunt in dogmatis prauitate. Nulli penitus teſtari liceat Eunomiano in Eunomianum, nulli eiuſdem peruerſitatis ex teſtamento quicquam percipere Eunomiani, nemo donet, nec Eunomianus ab Eunomiano liberalitatem prædij vel domus accipiat: etiam ſi per interpoſitam alterius ſectæ perſonam, vel titulum venditionis imaginarię fraus quædam legi fuerit excogitata. Tantùm hi, qui ab inteſtato venturi ſunt ex legibus, in eorum hereditate ſuccedant: adque his locus pateat ſucceſſionis, ad quos iura ſanguinis legitimas inteſtatorum deferũt hereditates. Conuenticula etiam eorum in domos ſi qua fuerint, vel poſſeſſiones, pro norma generalium ſanctionum ærario noſtro abſque dubio ſocientur: ſibi hoc inputante domino, qui interdictos cœtus ſciens paſſus eſt ſub tecto proprio, vel in prędio ruſtico exerceri, illo incunctanter exſequendo, vt vbi vbi repperti fuerint Eunomianorum clerici, qui auctores iterati baptiſmatis exſtiterunt, conpræhenſi in perpetuum ſub pœna deportationis ad exilium deducantur. Etiam illo addendo, vt nemo Eunomianus, vel militet, vel prouinciam ſub adminiſtratione cuiuſlibet officij ſuſcipiat gubernandam, &c. Dat. VIII. Id. Nou. Conſtantp. DD. NN. Honorio X. & Theod. VI. AA. CONSS.

LIX. Idem AA. Aſclepiodoto P.P. poſt alia.

Manichei & Fryges (quos Pepyziſtas, ſiue Priſcilianiſtas, vel alio latentiore vocabulo appellant) Arriani itidem, Machedonianique & Eunomiani, Nouatiani ac Sabbatiani, ceteríque heretici ſciant vniuerſa ſibi hac quoque conſtitutione denegari, quæ illis generalium ſanctionum interdixit auctoritas: puniendis, qui contra generalium conſtitutionũ interdicta venire temptauerint. Dat. V. Id. April. Conſtantp. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

LX. Idem AA. Aſclepiodoto P.P.

De hæreticis omnibus (quorum & errorem execramur, & nomen) hoc eſt, de Eunomianis, Arrianis, Machedonianis, ceteríſque omnibus, quorum ſectas piiſſimæ ſanctioni tædet inſerere, quibus cunctis diuerſa ſunt nomina, ſed vna perfidia, illa præcipimus debere ſeruari, quæ diui auus, & pater noſtræ clementiæ conſtituerunt: ſcituris vniuerſis, quòd ſi in eodem furore permanſerint, intemeratæ pœnæ erunt obnoxij, &c. Dat. VI. Id. Iul. Conſtp. Aſclepiodoto & Matiniano CONSS.

LXI. Idem AA. Aſclepiodoto P.P.

Omnis dubiæ interpretationis ambages hac ſententia reuocantes publicati præcipimus, quòd lex, quæ ſuper Eunomianis militare prohibitis ceteríſque execrabilium religionum & profeſſionum ritibus promulgata cognoſcitur, nihil ad eos, qui cohortalini ſunt, pertinet. His enim ſunt apparitionibus obligati,

gati, in quibus emenſis militiæ ſtipendiis veterani primipili munus ſuſtinere coguntur. Dat.vi.Id.Aug.Eudoxiopi.Aſclepiodoto & Mariniano conss.

LXII. Impp.Theod.A.& Valentinianus Cæſ.ad Fauſtum p.v.

Manicheos,hæreticos,ſchiſmaticos,ſiue mathematicos,omnemque ſectam catholicis inimicam ab ipſo aſpectu vrbis Romæ exterminari præcipimus: vt nec præſentiæ criminoſorum contagione fœdentur. Circa hos autem maximè † exercẽda cõmonitio eſt, qui prauis ſuaſionibus à venerabilis papæ ſeſe communione ſuſpendunt,quorum ſchiſmate plebs etiam reliqua vitiatur. his conuentione præmiſſa viginti dierum condonauimus inducias, intra quos niſi ad communionis redierint vnitatem, expulſi vſque ad centeſimum lapidem ſolitudine,quam eligunt,macerentur. Dat.xvi.Kal.Aug. Aquil. Theod. A. xi.& Valentiniano Cæſ. conss. † *aliàs, vrgenda communio*

LXIII. Idem A.& Cæſ.Georgio Proc.Afri.

Omnes hæreſes,omnéſque perfidias, omnia ſchiſmata ſuperſtitionéſq; gentilium, omnes catholicæ legis inimicos inſectamur errores. Si quos verò hæc quoque clementiæ noſtræ ſtatuta pœna comitetur,& nouerint ſacrilegæ ſuperſtitionis auctores participes conſocios proſcribtione plectendos: vt ab errore perfidiæ,ſi ratione retrahi nequeunt,ſaltem terrore reuocentur:& vniuerſo ſupplicationum aditu in perpetuũ denegato criminibus debita ſeueritate plectantur,& cetera. Dat. Prid. Noñ. Aug. Aquil. d n. Theod.A.xi.& Valentiniano Cæſ. conss.

LXIIII. Idem A.& Cæſ.Baſſo c.r.p.poſt alia.

Manicheos hæreticos,ſiue ſchiſmaticos, omnemque ſectam catholicis inimicam ab ipſo aſpectu vrbium diuerſatũ exterminari præcipimus:vt nec præſentiæ criminoſorum contagione fœdentur.Omnes igitur perſonas erroris infauſti iubemus excludi,niſi his emendatio matura ſubuenerit,&c. Dat.viii.Id. Aug.Aquil.d n.Theod.A.xi.& Valentiniano Cæſ.conss.

LXV. Impp.Theod.& Valentinianus A A.Florentio pp.

Hæreticorum ita eſt reprimenda inſania,vt ante omnia quas ab orthodoxis abreptas tenent vbicumque eccleſias, ſtatim catholicæ eccleſiæ tradendas eſſe non ambigant:quia ferri non poteſt,vt qui nec proprias habere debuerant, ab orthodoxis poſſeſſas, aut conditas, ſuaque temeritate inuaſas vltra detineant: Dein vt ſi alios ſibi adiungant clericos,velut ipſi æſtimant ſacerdotes,decem librarum multa per ſingulos ab eo,qui fecerit,& qui fieri paſſus ſit,vel ſi paupertatem prætendant,de communi clericorum eiuſdem ſuperſtitionis corpore,vel etiam donariis ipſis extorta noſtro inferatur ærario.Poſt hæc quoniam nõ omnes eadem auſteritate plectendi ſunt,Arrianis quidem,Macedonianis & Apollinarianis,quorum hoc eſt facinus, quòd nocenti meditatione decepti credunt de veritatis fonte mẽdacia,intra nullam ciuitatem eccleſiam habere liceat.Nouatianis autem & Sabbatianis omnis innouationis adimatur licentia, ſi quam fortè temptauerint.Eunomiani verò,Valentiniani,Montaniſtæ,ſeu Priſcillianiſtæ,Fryges,Marcianiſtæ,Borboriani,Meſſaliani,Euchitæ,ſiue Enthyſiaſtæ,Donatiſtę,Audiani,Hydroparaſtatę Aſcodrogitę,Fotiniani,Pauliani,Marcelliani, &,qui ad imam vſque ſcelerũ nequitiã peruenerunt,Manichei,nuſquã in Romano ſolo conueniendi, orandiq; habeant facultatẽ:Manicheis etiam de ciui-

tatibus expellendis: Quoniam nihil his omnibus relinquẽdi loci eſt, in quo ipſis etiam elementis fiat iniuria: nulla his penitus præter cohortalinam in prouinciis, & caſtrenſem, indulgenda militia: nullo donationis faciendæ inuicem, nullo teſtamenti, aut voluntatis vltimæ penitus iure conceſſo, cunctiſque legibus, quæ contra hos ceteroſque, qui noſtræ fidei refragantur, olim latæ ſunt, diuerſiſque promulgatæ temporibus, ſemper viridi obſeruantia valituris, ſiue de donationibus in hæreticorum factis eccleſias, ſiue ex vltima voluntate rebus qualitercumque relictis, ſiue de priuatis ędificiis, in quæ domino permittente, vel conhibente conuenerint, venerandæ nobis catholicæ vindicandis eccleſiæ, ſiue de procuratore, qui hoc neſciente domino fecerit, decem librarũ auri multam, vel exilium, ſi ſit ingenuus ſubituro: metallum verò poſt verbera ſi ſeruilis condicionis ſit. ita vt nec in publico conuenire loco, nec ædificare ſibi eccleſias, nec ad circunſcribtionem legum quicquam meditari valeant, omni ciuili & militari, curiarum etiam, & defenſorum, & iudicum ſub viginti librarum auri interminatione prohibendi auxilio: illis etiam in ſua omnibus manentibus firmitate, quę de militia, & donandi iure, ac teſtamenti factione, vel negandi penitus, vel in certas vix conceſſa perſonas, pœniſque variis de diuerſis ſunt hæreticis promulgatæ: ita vt nec ſpeciale quidem beneficium aduerſus leges valeat impetratum. Nulli hæreticorum danda licentia vel ingenuos, vel ſeruos proprios, qui orthodoxorum ſunt initiati myſteriis, ad ſuum rurſus baptiſma deducendi. Nec verò illos, quos emerint, vel qualitercumque habuerint, nec dum ſuæ ſuperſtitioni coniunctos prohibendi catholicę ſequi religionem eccleſiæ. quod qui fecerit, vel cùm ſit ingenuus, in ſe fieri paſſus ſit, vel factum non detulerit, exilio ac decem librarum auri multa damnabitur, teſtamenti & donationis faciendę vtrique deneganda licentia. Quæ omnia ita cuſtodiri decernimus, vt nulli iudicum liceat delatum ad ſe crimen minori, aut nulli cohercitioni mandare, niſi ipſe id pati velit, quod aliis diſſimulando conceſſerit. Dat. III. Kal. Iuñ. Conſtp. Felice & Tauro CONSS.

LXVI. Impp. Theod. & Valentinianus AA. Leontio P.V.

Damnato portentuoſæ ſuperſtitionis auctore Neſtorio, nota congrui nominis eius inuratur gregalibus, ne Chriſtianorum appellatione abutantur: ſed quemadmodum Arriani lege diuę memorię Cõſtantini ob ſimilitudinem impietatis Porſyriani à Porſyrio nuncupantur, ſic vbique participes nefariæ ſectæ Neſtorij Simoniani vocentur: vt cuius ſcelus ſunt in deſerendo deo imitati, eius vocabulum iure videantur eſſe ſortiti. Nec verò impios libros nefandi ſacrilegij Neſtorij aduerſus venerabilem orthodoxorum ſectam decretáque ſanctiſſimi cœtus antiſtitum Epheſi habiti ſcribtos habere, aut legere, aut deſcribere quiſquam audeat. Quos diligenti ſtudio requiri, ac publicè comburi decernimus: ita vt nemo in religionis diſputatione aliquam ſupra dicto nomine faciat mentionem, aut quibuſdam eorum habendi concilij gratia in ędibus aut villa aut ſuburbano ſuo aut alio quolibet loco conuenticulum clam aut apertè prębeat, quos omni conuentus celebrandi licentia priuari ſtatuimus, ſcientibus vniuerſis violatorem huius legis publicatione bonorum eſſe coercendum. Dat. III. Non. Aug. C P. D N. Theod. A. XV. & qui fuerit nuntiatus.

Ne

Ne ſanctum baptiſma iteretur. *Tit. VI.*

I. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Iulianum Proc. Afric.

ANtiſtitem qui ſanctitatem baptiſmi inlicita vſurpatione geminauerit, & contra inſtituta omnium eam gratiam iterando contaminauerit, ſacerdotio indignum cenſemus. Dat. x. Kal. Mar. Treu. Valentiniano & Valente IIII. AA. COSS.

II. Imppp. Gratianus, Valens & Valentinianus AAA. ad Flauianum Vic. Africæ.

Eorum condemnamus errorem qui apoſtolorum præcepta calcantes Chriſtiani nominis ſacramenta ſortitos alio rurſus baptiſmate non purificāt, ſed inceſtant lauacri nomine polluentes. Eos igitur auctoritas tua erroribus miſeris iubebit abſiſtere, eccleſiis quas contra fidem retinent reſtitutis. Catholicæ eorum quippe inſtitutiones ſequendæ ſunt qui apoſtolicam fidem ſine intermutatione baptiſmatis probauerunt. nihil enim aliud præcipi volumus, quàm quę Euangeliorum & Apoſtolorum fides & traditio incorrupta ſeruauit, ſicut & lege diuali parentum noſtrorum Cōſtantini, Conſtanti, Valentiniani decreta ſunt. Sed plerique expulſi de eccleſiis occulto tamen furore graſſantur loca magnarum domorum ſeu fundorum inlicite frequentantes, quos fiſcalis publicatio comprehendet ſi piaculari doctrinæ ſecreta præbuerint, nihil vt ab eo tenore ſanctio noſtra diminuat, qui dato dudum ad Nitentium præcepto fuerat conſtitutus. Quod ſi errorem ſuum diligūt, ſuis malis domeſticoque ſecreto, ſoli tamen foueant viros impię diſciplinæ. Dat. XVI. Kal. Nouemb. CP. Gratiano A. IIII. & Merobaude COSS.

III. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Edictum.

Rebaptizantium non patimur deuios errores. &c. Dat. prid. Id. Febr. Rau. Stilicone II. & Antemio COSS.

IIII. Iidem AAA. Adriano PP.

Aduerſarios catholicæ fidei extirpare huius decreti auctoritate proſpeximus. ideoque intercidendam ſpecialiter eam ſectam noua Conſtitutione cenſuimus, quæ hæreſis * vocaretur appellatione ſchiſmatis pręferebat. Intantum enim ſceleris progreſſi dicuntur ij quos Donatiſtas vocant, vt baptiſma ſacroſanctum myſteriis recalcatis temeritate noxia iterarēt, & homines ſemel vt traditum eſt munere diuinitatis ablutos contagione profanæ repetitionis inficerent. ita contigit vt hæreſis ex ſchiſmate naſceretur. Inde male credulas mentes ad ſpem ſecundæ indulgentiæ blandus error inuitat. Facile eſt enim perſuadere peccantibus veniam prius præſtitam denuo poſſe præſtari, quæ ſi concedi iterum eodem modo poteſt, non intelligimus quur tertio denegetur. Hi vero & ſeruos vel homines iuri proprio ſubditos iterati baptiſmatis polluunt ſacrilegio. quare hac lege ſancimus, vt quiſquis poſt hæc fuerit rebaptizaſſe detectus, iudici qui prouinciæ præſidet offeratur, vt facultatum omnium publicatione multatus inopiæ pœnam qua in perpetuum adficiatur expendat: ita vt filiis eorum: ſi à paternæ ſocietatis prauitate diſſentiunt, ea quę fuerint paterna non pereant, vt ſi ipſos forſitan ſæuitas paternę deprauitatis * in iudicantis ac reuerentiæ ad catholicam religionem malunt, adipiſcendorum his bonorum

copia non negetur. ea prӕterea loca ſeu prӕdia quӕ feralibus ſacrilegiis deinceps conſtiterit prӕbuiſſe ſecretum, fiſci viribus applicentur, ſi tamen dominus aut prӕſens forte fuiſſe aut conſenſum prӕſtitiſſe probetur, quos quidem iuxta etiam prӕſentiam notauit infamia. Si verò his neſciis per conductorem procuratoremve eorum in domo agitatum huiuſmodi facinus comprobatur, prӕiudicio à prӕdiorum publicatione ſuſpenſo impliciti ſceleris auctores coerciti plumbo exilium in quo omni vitæ ſuӕ tempore afficiantur accipient. ac ne for ſitan ſit liberum conſcientiam piacularis perpetrati intra domeſticos parietes ſilentio celare ſecreto, his qui forſitan ad rebaptizandum cogentur refugiendi ad eccleſiam catholicam ſit facultas, vt eius prӕſidio aduerſus huius criminis & ſocietatis auctores attributӕ liberalitatis prӕſidio defendantur, liceatque his ſub hac conditione fidem tueri quam extorquere ab inuitis domini temptauerint, nec adſertores dogmatis catholici ea quӕ cӕteros qui in poteſtate ſunt poſiti oportet ad facinus lege conſtringi, & maxime conuenit omnes homines ſine vllo diſcrimine conditionis aut ſtatus infuſæ cœlitus ſanctitatis eſſe cuſtodes. Sciant ij vero qui à ſupradictis iterare baptiſma non timuerint, aut qui conſentiendo hoc facinus propria huius ſocietatis permixtione damnauerint, nō ſolum teſtandi ſibi, verum adipiſcendi aliquid ſub ſpecie donationis vel agitandorum contractuum in perpetuum copiam denegatam, niſi prauӕ mentis errorem reuerendo aduerſus fidem conſilio emendatio correxerit. Illos quoque par nihilominus pœna conſtringit qui memoratorum interdictis cœtibus ſeu miniſteriis præbuerint conibentiam, ita vt moderatores prouinciarum ſi in contemptum ſanctionis huiuſmodi conſenſum putauerint commodandum, ſciant ſe viginti lib. auri multandos, officia etiam ſua ſimili condemnatione ſubiuganda, principales vel defenſores ciuitatum, niſi id quod præcipimus fuerint exſecuti, vel his præſentibus eccleſiæ catholicæ vis fuerit inlata, eadem multa ſe nouerint adtinendos. Dat. prid. Id. Febr. Rau. Stilicone II. & Antemio coss.

v. Iidem AA. Adriano P.P.

Ne diuinam gratiam ſub repetito baptiſmate pollutam Donatiſtarū ſecreta violarent, fallendi occaſionem ſeueritate huius præceptionis abolemus, ſtatuentes vt cetera huiuſmodi homines pœna ſequatur, legiſque cenſuram experiantur vltricem, qui in catholicam religionem peruerſo dogmate commiſiſſent. Iubemus igitur, vt ſi qui poſthac fuerit rebaptizaſſe detectus, iudici qui prouinciæ præſidet offeratur, vt facultatum omnium publicatione multatus inopiæ pœnam expendat, & cetera. Dat. prid. Id. Febr. Rauennӕ, Stilicone & Antemio coss.

VI. Impp. Honorius & Theod. AA. ad Antemium P.P.

Nullus rebaptizandi ſcelus abripiat, nec eos qui orthodoxorum ritu fuerint initiati cœno profanatarum religionū hӕreticorumque ſordibus polluere moliatur. quod licet fidam metu ſeueriſſimæ interminationis à nullo penitus ex quo interdictum eſt fuiſſe commiſſum, tamen vt prauӕ mentis homines ab inlicitis temperent vel coacti, volumus renouari, vt ſi quis rebaptizaſſe ex quo lex lata eſt quempiam de myſteriis catholicæ ſectæ fuerit detectus vna cum eo qui piaculare crimen commiſit, ſi tamen criminis per ætatem capax ſit, cui

perſuaſum

perſuaſum ſit,ſtatuti prioris ſupplicio percellatur.Illud,etiã quod à retro principibus diſſimulatum & in iniuriam ſacræ legis ab exſecrandis hominibus agitatur, & ab iis potiſſimũ qui Nouatianorum collegio deſertores ac refugę auctores ſe quam potiores memoratæ ſectæ haberi contendunt,quibus ex crimine nomen eſt,cum ſe Protopaſchitas appellati deſiderent,inultum eſſe non patimur,ſed ſi aliodie Nouatiani quam quo orthodoxorum antiſtites prędicandum ac memorabilem in ſęculis diem Paſchę duxerint celebrandum, auctores illius conuentionis deportatio pariter ac proſcriptio ſubſequatur, contra quos acrior etiam pœna fuerat promulganda,ſi quidem hoc delictum etiam hæreticorum veſaniam ſuperet,qui alio tempore quam quo orthodoxi Paſchæ feſtiuitatem obſeruantes alium pene Dei filium non quem colimus venerantur. Dat.XII.Kal.April. CP. Lucio V.C. COS.

VII. Iidem AA. Antemio PP.

Nefarios Eunomianorum cœtus ac funeſta cõuenticula penitus arceri iubemus,eos qui epiſcoporum ſeu clericorum vel miniſtrorũ nomine vſurpato huiuſcemodi cœtibus præſunt,quorúmve in domibus ſeu in agris conuenticula Eunomianorum celebrantur inlicita,ſi non ab hoc facinore ignoratione defendantur,cum in hoc fuerint ſcelere deprehenſi,ſtilum proſcriptionis incurrere & bonorum amiſſione coerceri. Eos vero qui fide vt dictum eſt imbutos immani furore baptizare dereguntur,cum his qui rebaptizãtur ſi hac ſint ętate cui crimen poſſit opponi &c. Dat.VII.Kal.April.Lucio V.C. COS.

De Apoſtatis. *Tit. VII.*

I. Imppp.Gratianus, Valentinianus & Theod. AAA. ad Eutropium PP.

HIs qui ex Chriſtianis pagani facti ſunt eripiatur facultas,iusque teſtandi.Omne defuncti ſiquidem teſtamentum ſubmota cõditione reſcindatur. Dat.VI.Non.Mai.CP.Syagrio & Eucherio COSS.

II. Iidem AAA.Poſtumiano PP.

Chriſtianis ac fidelibus qui ad paganos ritus cultusque migraturr omnem in quamcunque perſonam teſtamenti condendi interdicimus poteſtatem, vt ſint abſque iure Romano.His vero qui Chriſtiani & Catechumeni tãtum venerabili religione neglecta ad aras & templa tranſierint,ſi filios vel fratres germanos habebunt,hoc eſt ſuam aut legitimam ſucceſſionem,teſtandi arbitratu proprio in quaſlibet alias perſonas ius adimatur, pari & circa eorum perſonas in capiendo cuſtodienda forma,vt præter ſuas & legitimas quæ iiſdem ex parentum vel germanorum fratrum bonis peruenire potuerint ſucceſſiones, iudicio etiam,ſi ita res ferant,conditæ voluntatis,nulla omninò in capiendis hereditatibus teſtamenti iura ſibi vindicent,& indubitate ab omni teſtamentorũ debeant non ſolum condendorum,ſed etiam ſub adipiſcendæ pontificio hereditatis vſurpandorum poteſtate excludi. Dat.XIII.Kal.Iun.CP.Merobaude & Saturnino COSS.

III. Iidem AAA.ad Hipatium PP.

Chriſtianorum ad aras & templa migrantium negata teſtandi licentia vin-

dicamus admiſſum. Eorum quoque flagitia puniantur qui Chriſtianæ religionis & nominis dignitate neglȩcta Iudaicis ſemet polluere contagiis. Eos vero qui Manichæorum nefanda ſecreta & ſceleroſos aliquando ſectari maluere ſeceſſus, ea iugiter atque perpetuò pœna comitetur, quam vel diualis arbitrij genitor Valentinianus adſcripſit, vel noſtra nihilominus ſæpius decreta iuſſerunt. auctores vero perſuaſionis huius qui lubricas mentes in proprium deflexerant conſortium, eadem quæ reos erroris huiuſcemodi pœna comitetur, quinetiam grauiora plerumque pro motibus iudicum & qualitate commiſſi extra ordinem promi in nefarios ſceleris huius artifices ſupplicia cēſemus. ſed ne vel mortuos perpetua vexet criminationis iniuria, vel hereditariæ quæſtiones temporum varietate longorum prorſus emortuæ in rediuiuos ſemper exagitentur conflictus, huiuſcemodi quæſtionibus metam temporis adſcribimus, vt ſi qui defunctum violatæ atque deſertæ Chriſtianæ religionis accuſat, eumque in ſacrilegia templorum vel in ritus Iudaicos vel ad Manichæorū dedecus tranſiſſe contendit, eaque gratia teſtari minime potuiſſe confirmat, intra quinquennium iuge quod inofficioſis actionibus conſtitutum eſt proprias exerat actiones, futuriq́ue iudicij huiuſcemodi ſortitur exordium, vt eodem in luce durante, cuius præuaricatio criminanda eſt, flagitij huius & ſceleris particeps fuiſſe doceatur, publica ſub teſtificatione reſtatus probet indicium, neque quam ſuperno nomini tacitus præſtitit perfidiam ſceleribus adquieſcens, præuaricationem deinceps tanquam ignarus accuſet. Dat. XII. Kal. Iuñ. Pataui, Merobaude II. & Saturnino coss.

IIII. Imppp. Valentin. Theodoſius & Arcad. AAA. Flauiano PP.

Hi qui ſanctam fidem prodiderint & ſanctum baptiſma profanauerint, à conſortio omnium ſegregati ſint, à teſtimoniis alieni, teſtamenti, vt ante iam ſanximus, non habeāt factionē, nulli in hereditate ſuccedant, à nemine ſcribantur heredes. quos etiam præcepiſſemus procul abiici ac longius amandari, niſi pœnæ viſum fuiſſet eſſe maioris, verſari inter homines & hominum carere ſuffragiis. Sed nec vnquam in ſtatum priſtinum reuertētur, nec flagitium morum obliterabitur pœnitentia, neque vmbra aliqua exquiſitæ defenſionis aut muniminis obducetur, quoniam quidem eos, qui fidem quam Deo dicauerant polluerunt & prodentes diuinum miniſterium in profana migrarunt, tueri ea, quæ ſunt commentitia & concinnata, non poſſunt. lapſis etenim & errantibus ſubuenitur: perditis vero, hoc eſt ſanctum baptiſma profanantibus, nullo remedio pœnitētiæ, quæ ſolet aliis criminibus prodeſſe, ſuccurritur. Dat. V. Id. Mai. Concordiæ, Tatiano & Symmacho coss.

V. Idem AAA. Flauiano PP.

Si quis ſplendor conlatus eſt in eos vel ingenitus dignitatis, qui fide deuij & mente cæcati, ſacroſanctæ religionis cultu & reuerentia deſciuiſſent ac ſe ſacrificiis mancipaſſent, perdant, vt de loco ſuo ſtatuque deiecti perpetua vrantur infamia, ac ne in extrema quidem vulgi ignobilis parte numerētur. quid enim his cum hominibus poteſt eſſe commune, qui infandis & feralibus mentibus gratiam communionis exoſi ab hominibus receſſerunt? Dat. V. Id. Mai. Concordiæ, Tatiano & Symmacho coss.

VI. Impp.

VI. Impp. Arcadius & Honorius A A. Cæſario PP.

Eos qui cum eſſent Chriſtiani idolorum ſe ſuperſtitione impia maculauerint, hęc pœna perſequitur, vt teſtandi in alienos non habeant facultatem, ſed certa his generis ſui propago ſuccedat, id eſt pater ac mater, frater ac ſoror, filius ac filia, nepos ac neptis, nec vlterius ſibi progrediendi quiſquam vindicet poteſtatem. Dat. x. Kal. Apr. CP. Arcadio IIII. & Honorio III. A A. COSS.

VII. Impp. Theod. & Valentin. A A. Baſſo P. P. Poſt alia.

Apoſtatarum ſacrilegum nomen ſingulorum vox continuæ accuſationis inceſſet, & nullis finita temporibus huiuſcemodi criminis atteatur indago, quibus quāuis pręterita interdicta ſufficiant, tamen etiam illud iteramus, ne quam poſtquam fide deuiauerint teſtandi aut donandi quippiam habeant facultatem, ſed nec venditionis ſpecie facere legi fraudem ſinantur, totumque ab inteſtato Chriſtianitatem ſectantibus propinquis potiſſimum deferatur. intantum autem contra huiuſmodi ſacrilegia perpetuari volumus actionem, vt vniuerſis ab inteſtato venientibus etiam poſt mortem peccantis abſolutā vocem inſimulationi congruæ non negemus, nec illud patiemur obſtare, ſi nihil in conteſtationem profano dicatur viuente perductum. Sed ne huius interpretatio criminis latius incerto vagetur errore, eos præſentibus inſectamur oraculis qui nomen Chriſtianitatis induti ſacrificia fecerint, quorum etiam poſt mortem comprobata perfidia hac ratione plectenda eſt, vt donationibus teſtamentiſque reſciſſis ij quibus hoc defert legitima ſucceſſio, huiuſmodi perſonarum hereditate potiantur. Dat. VII. Id. April. Rauen. Theodoſio XII. & Valent. II. A A. COSS.

De Iudæis cælicolis & Samaritanis. *Tit.* *VIII.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Euagrium.

IVdæis & maioribus eorum & patriarchis volumus intimari, quod ſi qui poſt hanc legem aliquem qui eorum feralem fugerit ſectam, & ad Dei cultum reſpexerit ſaxis, aut alio furoris genere quod nūc fieri cognouimus, auſus fuerit adtemptare, mox flammis dedendus eſt, & cum omnibus ſuis participibus concremandus. Si quis verò ex populo ad eorum nefariam ſectam acceſſerit, & conciliabulis eorum ſe adplicauerit, cum ipſis pœnas meritas ſuſtinebit. Dat. XV. Kal. Nou. Murgillo, Conſtantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS.

II. Idem A. ad Ablauium P. P.

Qui deuotione tota ſynagogis Iudæorum, patriarchis vel presbyteris ſe dederunt, & in memoratas ſectas degentes legi ipſi pręſident, inmunes ab omnibus tam perſonalibus, quàm ciuilibus muneribus perſeuerēt: ita vt illi, qui iam forſitan decuriones ſunt, nequaquam ad proſecutiones aliquas deſtinentur: cùm oporteat iſtiuſmodi homines à locis, in quibus ſunt, nulla conpelli ratione diſcedere. Hij autem, qui minimè curiales ſunt, perpetua decurionatus immunitate potiantur. Dat. III. Kalen. Decemb. Conſtp. Gallicano & Symmacho CONSS.

III. Idem A. decurionibus Agrippinienſibus.

Cunctis ordinibus generali lege concedimus, Iudæos vocare ad curiam. Verùm vt aliquid ipſis ad ſolacium priſtinæ obſeruationis relinquatur, binos vel ternos priuilegio perpeti patimur, nullis nominationibus occupari. Dat. III. Id. Decemb. Criſpo II. & Conſtantino II. C C. COSS.

IIII. Idem A. hiereis & archiſynagogis, & patribus ſynagogarum, & ceteris, qui in eodem loco deſeruiunt.

Hieros, & archiſynagogos, & patres ſynagogarum, & ceteros qui ſynagogis deſeruiunt, ab omni corporali munere liberos eſſe præcipimus. Dat. Kalend. Decemb. Conſtantp. Baſſo & Ablauio CONSS.

V. Idem A. ad Felicem P.P. poſt alia.

Eum, qui ex Iudæo Chriſtianus factus eſt, inquietare Iudæos non liceat, vel aliqua pulſare iniuria: pro qualitate commiſſi iſtiuſmodi contumelia punienda, &c. Dat. XI. Kalend. Nou. Conſtantinop. PP. VIII. Id. Mai. Nepotiano & Facundo CONSS.

VI. Imp. Conſtantius A. ad Euagrium. poſt alia.

Quod ad mulieres pertinet, quas Iudæi in turpitudinis ſuæ duxere conſortium, in gynecæo noſtro antè verſatas, placet eaſdem reſtitui gynæcæo, idque in reliquum obſeruari, ne Chriſtianas mulieres ſuis iungant flagitiis: vel, ſi hoc fecerint, capitali periculo ſubiugentur. Dat. Id. Aug. Conſtantio A. II. CONS.

VII. Idem A. & Iulianus Cæſ. ad Thalaſſum P.P.

Si quis lege venerabili conſtituta ex Chriſtiano Iudæus effectus ſacrilegis cœtibus adgregetur, cùm accuſatio fuerit cōprobata, facultates eius dominio fiſci iuſſimus vindicari. Dat. V. Non. Iul. Mediol. Conſtantio A. VIIII. & Iuliano Cæſ. II. CONSS.

VIII. Imppp. Theod. Arcadius & Honor. AAA. Tatiano P.P.

Iudæorum querellæ quoſdam auctoritate iudicum recipi in ſectam ſuam reclamantibus legis ſuę primatibus adſeuerant, quos ipſi iudicio ſuo ac voluntate proiiciunt: quam omnino ſubmoueri iubemus iniuriam, nec eorum in ea ſuperſtitione ſedulus cœtus, aut per vim iudicum, aut reſcripti ſubreptione inuitis primatibus ſuis, quos virorum clariſſimorum & inluſtrium patriarcharum arbitrio manifeſtum eſt habere ſuam de religione ſententiam, opem reconciliationis mereantur indebitæ. Dat. XV. Kal. Mai. Conſtantinop. Arcadio A. II. & Rufino CONSS.

VIIII. Idem AAA. Addeo Com. & Magiſtro vtriuſque militiæ per Orientem.

Iudæorum ſectam nulla lege prohibitam ſatis conſtat. Vnde grauiter commouemur interdictos quibuſdam locis eorum fuiſſe conuentus. Sublimis igitur magnitudo tua hac iuſſione ſuſcepta nimietatem eorum, qui ſub Chriſtianæ religionis nomine inlicita quæque præſumunt, & deſtruere ſynagogas adque expoliare conantur, congrua ſeueritate cohibebit. Dat. III. Kal. Octob. Conſtantp. Theod. A. III. & Abundantio CONSS.

X. Impp. Arcad. & Honor. AA. ad Iudæos.

Nemo exterus religionis Iudæorum Iudæis pretia ſtatuet, cùm venalia proponentur.

ponentur. Iuſtum eſt enim ſua cuique committere. Itaque rectores prouinciæ vobis nullum diſcuſſorem, aut moderatorem eſſe concedent. Quòd ſi qui ſumere ſibi curam prpter vos proceresque veſtros audeat, tum velut aliena adpetentem ſupplicio coherceri feſtinent. Dat. IIII. Kal. Mar. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

XI. Iidem AA. ad Claudianum Com. orientis.

Si quis audeat inluſtrium patriarcharum contumelioſam per publicum facere mentionem, vltionis ſententia ſubiugetur. Dat. VIII. Kal. Mai. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

XII. Idem AA. Anatolio P.P. Illyrici.

Excellens auctoritas tua rectores conueniri pręcipiat, vt pręcepta notione cognoſcant oportere à Iudęis intuentum contumelias propulſari, eorumque ſynagogas in quiete ſolita permanere. Dat. XV. Kalen. Iul. Conſtantinop. Cæſario & Attico CONSS.

XIII. Idem AA. Cęſario P.P.

Iudęi ſint obſtricti cęrimoniis ſuis, nos interea in cõſeruandis eorum priuilegiis veteres imitemur, quorum ſanctionibus definitum eſt, vt priuilegia his, quę inluſtrium patriarcharum ditioni ſubiecti ſunt, archiſynagogis, patriarchiſque ac presbyteris, ceteriſque, qui in eius religionis ſacramento verſantur, nutu noſtri numinis perſeuerent ea, quæ venerandæ Chriſtianę legis primis clericis ſanctimonia deferuntur. Id enim & diui principes Conſtantinus & Conſtantius, Valentinianus & Valens diuino arbitrio decreuerũt. Sint igitur etiam à curialibus muneribus alieni, pareantque legibus ſuis. Dat. Kalen. Iul. Cæſario & Attico CONSS.

XIIII. Idem AA. Meſſalæ P.P.

Superſtitionis indignæ eſt, vt archiſynagogi, ſiue presbyteri Iudęorum, vel quos ipſi apoſtolos vocant, qui ad exigendum aurum adque argentum à patriarcha certo tempore diriguntur, à ſingulis ſynagogis exactam ſummã adque ſuſceptam ad eundem reportent. Qua de re omne quidquid conſiderata temporis ratione confidimus eſſe collectum, fideliter ad noſtrum dirigatur ęrarium. Decæterò autem nihil pędicto decernimus eſſe mittendum. Nouerint igitur populi Iudęorum remouiſſe nos depędationis huiuſmodi functionem. Quòd ſi qui ab illo depopulatore Iudęorum ad hoc officium exactionis fuerint directi, iudicibus offerantur. ita vt tamquam in legum noſtrarum violatores ſententia proferatur. Dat. III. Id. April. Med. Theodoro V. C. CONS.

XV. Idem AA. Eutychiano P.P.

Cuncta priuilegia quę viris ſpectabilibus patriarchis, vel his, quos ipſi ceteris prępoſuerunt, diuę memorię pater noſter adque retrò principes detulerũt, ſuum robur tenere cenſemus. Dat. III. Nõ. Feb. Conſtantinop. Honorio A. VI. & Ariſteneto CONSS.

XVI. Idem AA. Romuliano P.P.

Iudęos & Samaritanos, qui ſibi agentum in rebus priuilegio blandiuntur, omni militia priuandos eſſe cenſemus. Dat. X. Kal. Mai. Rom. Honorio A. & Ariſteneto CONSS.

XVII.

XVII. Idem AA. Hadriano P.P.

Dudum iuſſeramus,vt ea,quæ patriarchis à Iudæis iſtarum partiũ ex conſuetudine præbebantur,minimè præberentur. Verùm nunc amora prima iuſſione ſecundum veterum principum ſtatuta priuilegia cunctos ſcire volumus, Iudæis mittendi copiam à noſtra clementia eſſe conceſſam. Dat.VIII. Kalen. Aug.Rom.Honorio A. VI. & Ariſteneto CONSS.

XVIII. Impp.Honorius & Theod.AA. Anthemio P.P.

Iudæos quodam feſtiuitatis ſuæ ſollemni aman ad pœnæ quondam recordationem incendere,& ſanctæ crucis adſimulatam ſpeciem in contemptu chriſtianæ fidei ſacrilega mente exurere prouinciarum rectores prohibeant:ne locis ſuis fidei noſtræ ſignum inmiſceant,ſed ritus ſuos infra contemptum chriſtianæ legis retineant:amiſſuri ſine dubio permiſſa hactenus,niſi ab inlicitis temperauerint. Dat.IIII.Kal.Iuñ.Conſtantinop.Baſſo & Philippo CONSS.

XVIIII. Idem AA.Iouio P.P.

Cęlicolarum nomen inauditum quodammodo nouum crimen ſuperſtitionis vindicauit. Hij niſi intra anni terminos ad Dei cultum venerationemque chriſtianam conuerſi fuerint,his legibus,quibus præcepimus hæreticos adſtringi,ſe quoque nouerint adtinendos. Certum eſt enim quidquid à fide chriſtianorum diſcrepat,legi chriſtianæ eſſe cõtrarium:quam quidam adhuc vitæ ſuę, etiam & iuris inmemores adtrectare ita audent,vt de chriſtianis quoſdam fœdium cogant tætrumque Iudæorum nomen induere. Et quamuis qui hęc admiſerint,priſcorum principum legibus iure damnati ſint,non tamen pœnitet ſępiùs admonere,ne myſteriis chriſtianis inbuti,peruerſitatem Iudaicam, & alienam Romano imperio poſt Chriſtianitatem cogantur arripere:ac ſi quiſquam id crediderit eſſe temptandum,auctores facti cum cõſciis ad pœnam pręteritis legibus cautam præcipimus conſtringi. Quippe cum grauius morte ſit & inmitius cæde,ſi quis ex chriſtiana fide incredulitate Iudaica polluatur. Et idcirco iubemus,ne eccleſiis quiſquam nocẽs,vel cuiuſquam abducere fideli ac deuota deo præceptione ſancimus:ſub hac videlicet definitione,vt ſi quiſquam contra hanc legem venire temptauerit,ſciat ſe ad maieſtatis crimen eſſe retinendũ. Dat.Kal.April.Raũ.Honorio VIII.& Theod.III.AA.CONSS.

XX. Idem AA. Ioanni P.P.

Quæ Iudæorum frequentari conuenticulis conſtat,quæque ſynagogarum vocabulis nuncupantur,nullus audeat violare,vel occupata detinere.cum ſine intentione religionis & cultus omnes quieto iure ſua debeãt retinere. Ad cùm verò Iudæorum memorato populo ſacratum diem ſabbati vetus mos & conſuetudo ſeruauit,id quoque inhibendum eſſe cenſemus,ne ſub obtentu negotij publici,vel priuati memoratæ obſeruationis hominem adſtringat vlla conuentio:cùm reliquum omne tempus ſatis publicis legibus ſufficere videatur:ſitque ſæculi moderatione digniſſimum,ne delata priuilegia violentur: quamuis retrò principum generalibus cõſtitutis ſatis de hac parte ſtatutum eſſe videatur. Dat.VII.Kal.Aug.Raũ.Honorio VIIII.& Theod.V. AA.CONSS.

XXI. Idem AA. Philippo P.P.per Illyricum.

Nullus tamquam Iudæus,cum ſit innocens obteratur,nec expoſitum eum ad contumeliam religio qualiſcunque perficiat. Non paſſim eorum ſynagogę, vel habit

vel habitacula concremẽtur,vel perperam ſine vlla ratione lędantur:cùm alioquin etiam ſi ſit aliquis ſceleribus implicatus, idcirco tamen iudiciorum vigor, iuriſque publici tutela videtur in medio conſtituta: ne quiſquam ſibi ipſe permittere valeat vltionem. Sed vt hoc Iudęorũ perſonis volumus eſſe prouiſum, ita illud quoque monendum eſſe cenſemus,ne Iudęi forſitan inſoleſcant,elatiq; ſui ſecuritate quicquam pręceps in chriſtianę reuerentiam cultionis admittant. Dat.VIII.Id.Aug.Conſtp.Honor.VIIII.& Theod.V.A A.CONSS.

XXII. Idem A A. Aureliano P.P.II.

Quoniam Gamalielus exiſtimauit ſe poſſe inpune delinquere, quòd magis eſt erectus faſtigio dignitatum, inluſtris auctoritas tua ſciat noſtrã ſerenitatem ad virum inluſt.mag.officiorum direxiſſe pręcepta, vt ab eo codicilli demantur honorarię pręfecturę:ita vt in eo ſit honore, in quo ante prǽfecturam fuerat conſtitutus:ac deinceps nullas condi faciat ſynagogas. Et ſi quæ ſint in ſolitudine,ſi ſine ſeditione poſſint deponi, perficiat,& vt inter chriſtianos nullam habeat copiam iudicandi.Et ſi qua inter eos ac Iudęos ſit contentio, à rectoribus prouincię dirimatur.Si chriſtianũ, vel cuiuſlibet ſectæ hominẽ ingenuum, ſeruúmue Iudaica nota fœdare temptauerit,vel ipſe,vel quiſquam Iudæorum, legum ſeueritati ſubdatur.Mancipia quoque chriſtianę ſanctitatis, ſi qua apud ſe retinet,ſecundum Conſtantinianam legem eccleſię mancipentur. Dat.XIII. Kal.Nou.Conſtp.Honorio.X.& Theodoſio VI.A A.CONSS.

XXIII. Idem A A. Annati Didaſcalo & maioribus Iudæorum.

Et veteribus,& noſtris ſanctionibus conſtitutum eſt, cùm propter euitationem criminum,& pro diuerſis neceſſitatibus Iudaicę religionis homines obligatos eccleſię ſe conſortio ſociare voluiſſe didicerimus, non id deuotione fidei, ſed obreptione ſimulandum fieri. vnde prouinciarum iudices, in quibus talia commiſſa perhibentur,ita noſtris famulatum ſtatutis deferendum eſſe cognoſcant,vt hos, quos neque conſtantia religioſæ confeſſionis in hoc eodem cultu inherere perſpexerint, neque venerabilis baptiſmatis fide, & myſteriis inbutos eſſe, ad legem propriam (quia magis chriſtianitati conſulitur) liceat remeare. Dat.VIII.Kal.Octo.Raũ.Theod.A.VII.& Palladio CONSS.

XXIIII. Idem A A. Palladio P.P.

In Iudaica ſuperſtitione viuentibus adtemptandæ decetero militiæ aditus obſtruatur.Quicumque igitur vel inter agẽtes in rebus, vel inter palatinos militię ſacramenta ſortiti ſunt, percurrendę eius & legitimis ſtipendiis terminandę remittemus facultatem,ignoſcentes facto potiùs,quàm fauentes. In poſterum verò non liceat quod in pręſenti paucis volumus relaxari.Illos autem,qui genti huius peruerſitate deuincti, armatam probantur adpetiiſſe militiam, abſolui cingulo ſine ambiguitate decernimus: nullo veterum meritorum patrocinante ſuffragio. Sanè Iudæis liberalibus ſtudiis inſtitutis exercendę aduocationis non intercludimus libertatem, & vti eos curialium munerum onere permittimus,quam pręrogatiua natalium,& ſplendore familię ſortiuntur. Quibus cùm debeant iſta ſufficere, interdictam militiam pro nota non debent æſtimare. Dat.VI.Id.Mart.Raũ.Honor.XII.& Theod.VIII.A A.CONSS.

XXV.

XXV. Idem AA. Aſclepiodoto P.P.

Placet in poſterum nullas omnino ſynagogas Iudæorum, vel auferri paſſim, vel flammis exuri. Et ſi quæ ſunt poſt legem recenti molimine, vel ereptæ ſynagogæ, vel eccleſiis vindicatæ, aut certè venerandis myſteriis conſecratæ, pro his loca eis, in quibus poſſint extruere ad menſuram videlicet ſublatarum præberi. Sed & donatia, ſi qua ſunt ſublata, eiſdem, ſi needum ſacris myſteriis ſunt dedicata, reddantur. Sin redhibitionē conſecratio veneranda non ſinit, pro his eiuſdem quantitatis pretium tribuatur, ſynagogæ deçeterò nullę protinus extruantur, veteres in ſua forma permaneant. Dat. XV. Kal. Mart. Conſtp. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

XXVI. Idem AA. Aſclepiodoto P.P.

Nota ſunt adque omnibus diuulgata noſtra maiorumque decreta, quibus abominandorum paganorum, Iudæorum etiam adque hæreticorum ſpiritum audaciamque compreſſimus: libenter tamen repetendę legis occaſione amplexi Iudæos ſcire volumus; quòd ad eorum miſerabiles preces nihil aliud ſanximus, quam vt hi, qui pleraque inconſultè ſub prętextu venerandę chriſtianitatis admittunt, ab eorum læſione perſecutioneque temperent: vtque nunc, ac deinceps ſynagogas eorum nullus occupet, nullus incendat. Tamen ipſi Iudæi, & bonorum proſcribtione, & perpetuo exilio damnabuntur, ſi noſtrę fidei hominem circumcidiſſe eos, vel circumcidendum mandaſſe conſtiterit, &c. Dat. V. Id. April. Conſtp. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

XXVII. Idem AA. Aſclepiodoto P.P.

Quę nuper de Iudęis, & ſynagogis eorum ſtatuimus firma permaneant: ſcilicet vt nec nouas vmquam ſynagogas permittanrur extruere, nec auferendas ſibi veteres pertimeſcant. Cætera verò vetita in poſterum ſciant eſſe ſeruanda: quemadmodum nuper conſtitutionis latæ forma declarat, &c. Dat. VI. Id. Iun. Conſtp. Aſclepiodoto, & Mariniano CONSS.

XXVIII. Impp. Theod. & Valentinianus AA. Baſſo P.P.

Si Iudæi vel Samaritæ filius filiave, ſeu nepos vnus, aut plures ad Chriſtianæ religionis lucem de tenebris propriæ ſuperſtitionis conſilio meliore migrauerit, non liceat eorum parentibus, id eſt, patri vel matri, auo vel auię exheredare, vel in teſtamento ſilentio præterire, vel minus aliquid eis relinquere, quàm poterant, ſi ab inteſtato vocarentur, adipiſci. Quod ſi ita forſitan euenerit, iubemus eum ab inteſtato reſciſſa voluntate ſuccedere: libertatibus, quæ in eodem teſtamento datæ fuerint, ſi intra legitimum numerum ſunt, ſuam obtinentibus firmitatem. Si quid maximum crimen in matrem patrémve, auum vel auiam tales filios, vel nepotes commiſiſſe apertè potuerit conprobari, manente in eos vltione legitima, ſi accuſatio interea iure proceſſerit, parentes tamen ſub tali elogio, qui ſubpeditabunt probabilia, & manifeſta documenta, ſolā eis Falcidiā debitæ ſucceſſionis relinquant: vt hoc ſaltem in honorem religionis electæ meruiſſe videātur: manente (vt diximus) criminum ſi probata fuerint vltione, &c. Dat. VI. Id. April. Rū. Theod. II. & Valentiniano II. AA. CONSS.

XXIX. Idem AA. Iohanni C.S.L.

Iudęorum primates, qui in vtriuſque Palæſtinę ſynedriis nominantur, vel in

alus

aliis prouinciis degunt, quæcumque poſt exceſſum patriarcharum penſionis nomine ſuſcepere, cogantur exſoluere. In futurum verò periculo eorumdem anniuerſarius canon de ſynagogis omnibus palatinis conpetentibus exigatur, ad eam formam, quam patriarchæ quondam coronarij auri nomine poſtulabant. Quę tamen quanta ſit, ſollerti inquiſitione diſcutias, & quod de occidentalibus partibus patriarchis conferri conſueuerat, noſtris largitionibus inferatur. Dat. III. Kal. Iun. Conſtp. Florentio & Dionyſio CONSS.

Ne chriſtianum mancipium Iudæus habeat. Tit. VIIII.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Felicem P.P.

SI quis Iudæorum Chriſtianum mancipium, vel cuiuſlibet alterius ſectæ mercatus circumciderit, minimè in ſeruitute retineat circumciſum: ſed libertatis priuilegiis, qui hoc ſuſtinuerit potiatur, &c. Dat. XI. Kal. Nouemb. Conſtp. PP. VIII. Id. Maij. Karthag. Nepotiano, & Facundo CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis Iudæorum ſeruum Chriſtianum, vel cuiuſlibet alterius ſectæ emerit, & circumciderit, à Iudæi ipſius poteſtate ſublatus in libertate permaneat.*

II. Imp. Conſtantinus A. ad Euagrium.

Si aliquis Iudæorum mancipium ſectæ alterius ſeu nationis crediderit conparandum, mancipium fiſco protinus vindicetur. Si verò emptum circumciderit, non ſolùm mancipij damno multetur, verum etiam capitali ſentētia puniatur. Quòd ſi venerandæ fidei conſcia mancipia Iudæus mercari non dubitet, omnia, quę apud eū repperiuntur, protinus auferantur: nec interponatur quicquam moræ, quin eorum hominum, qui Chriſtiani ſunt, poſſeſſione careant, &c. Dat. Id. Aug. Conſtp. A. CONS.

III. Impp. Honor. & Theod. A A. Annati didaſcalo & maioribus Iudæorum.

Abſque calumnia præcipimus Iudæis dominis habere ſeruos Chriſtianos, hac dumtaxat condicione permiſſa, vt propriam religionem eos ſeruare permittant. Ideóque iudices prouinciarum fide publicationis inſpecta, eorum inſolentiam nouerint reprimendam, qui tempeſtiuis precibus inſimulandos eſſe duxerint: omnéſque ſubreptiones fraudulenter elicitas, vel elicendas, vacuandas eſſe cenſemus. Si quis contra fecerit, velut in ſacrilegum vltio proferatur. Dat. VIII. Id. Nouemb. Rū. Honor. X. & Theod. VI. A A. CONSS.

IIII. Idem A A. Monaxio P.P.

Iudæus ſeruū Chriſtianum nec conparare debebit, nec largitatis titulo conſequi. Qui non hoc obſeruauerit, dominio ſibi petulanter adquiſito careat, ipſo ſeruo, ſi quod fuerit geſtum, ſua ſponte duxerit publicandum, pro prœmio libertate donando. Verùm ceteros, quos rectæ religionis participes conſtitutos in ſuo cenſu nefanda ſuperſtitio iam videtur eſſe ſortita, vel deinceps hereditatis, ſeu fideicommiſſi nomine fuerit conſecuta, ſub hac lege poſſideat, vt eos nec inuitos, nec volentes cæno propriæ ſectæ confundat: ita vt ſi hæc forma fuerit violata, ſceleris tanti auctores capitali pœna proſcribtione comitante plectentur. Dat. IIII. Id April. Conſtp. Honor. A. XI. & Conſtantio V. C. II. CONSS.

v. Idem A A. Aſclepiodoto P.P. poſt alia.

Chriſtiana mancipia Iudæorum nemo audeat comparare. Nefas enim ęſtimamus religioſiſſimos famulos impiiſſimorum emptorū inquinari dominio. Quòd ſi quis hoc fecerit, ſtatutæ pœnę abſque omni erit dilatione obnoxius, &c. Dat.v.Id.April.Conſtp.Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

De paganis ſacrificiis, & templis. *Tit. X.*

I. Imp.Conſtantinus A.ad Maximum.

SI quid de palatio noſtro, aut ceteris operibus publicis deguſtatum fulgore eſſe conſtiterit, retento more veteris obſeruantiæ, quid portendat ab haruſpicibus requiratur, & diligentiſſimè ſcribtura collecta ad noſtram ſcientiam referatur ceteris etiam vſurpandę huius conſuetudinis licentia tribuenda, dummodo ſacrificiis domeſticis abſtineant, quæ ſpecialiter prohibita ſunt. Eam autem denunciationem adque interpretationē, quæ de tactu amphiteatri ſcribta eſt, de qua ad Heraclianum tribunum & Mag. officiorū ſcribſeras, ad nos ſcias eſſe perlatum. Dat.XVI.Kal.Ian.Serdicæ Acc.VIII.Id. Mart. Criſpo II, & Conſtantino II.C C.CONSS.

II. Imp.Conſtantius A.ad Magdalianum agentem vicem P.P.

Ceſſet ſuperſtitio, ſacrificiorum aboleatur inſania. Nam quicumque contra legem diui principis parentis noſtri, & hanc noſtræ manſuetudinis iuſſionem auſus fuerit ſacrificia celebrare, conpetens in eum vindicta & præſens ſententia exeratur. Acc.Marcellino & Probino CONSS.

III. Idem A.ad Catullinum P.V.

Quamquam omnis ſuperſtitio penitus eruenda ſit, tamen volumus, vt ædes templorum, quę extra muros ſunt poſitæ, intactę incorruptęq; conſiſtant. Nam cùm ex nonnullis, vel ludorum, vel circenſium, vel agonum origo fuerit exorta, non conuenit, ea conuelli, ex quibus populo Romano præbeatur priſcarum ſollemnitas voluptatum. Dat.Kal. Nouemb. Conſtantio IIII. & Conſtante III. A A. CONSS.

IIII. Idem A.ad Taurum P.P.

Placuit omnibus locis adque vrbibus vniuerſis claudi protinus templa, & acceſſu vetitis omnibus licentiā delinquendi perditis abnegari. Volumus etiam cunctos ſacrificiis abſtinere. Quòd ſi quis aliquid fortè huiuſmodi perpetrauerit, gladio vltore ſternatur. Facultates etiam perempti fiſco decernimus vindicari, & ſimiliter adfligi rectores prouinciarum, ſi facinora vindicare neglexerint. Dat.Kal.Dec.Conſtantio IIII. & Conſtante A A.CONSS.

v. Idem A.ad Cerealem P.V.

Aboleantur ſacrificia nocturna Magnētio auctore permiſſa, & nefaria deinceps licentia repellatur, &c. Dat.VIIII.Kalend. Decembr. Conſtantio A.VI.& Cæſ.II.CONSS.

VI. Idem A.& Iulianus Cæſ.

Pœna capitis ſubiugari præcipimus eos, quos operam ſacrificiis dare, vel colere ſimulacra conſtiterit. Dat.XI.Kal.Mart.Med.Conſtantio A.VIII.& Iuliano Cæſ. CONSS.

VII. Imppp.Gratianus, Valentinianus, & Theod.A A A.Floro P.P.

Si qui vetitis ſacrificiis diurnis nocturniſque velut væſanus ac ſacrilegus

incertorum

incertorum cõſultorum inmerſerit,fanúmque ſibi aut templũ ad huiuſcemodi ſceleris excuſationem adſumẽdum crediderit,vel putauerit adeundum,proſcribtioni ſe nouerit ſubiugandum: cùm nos iuſta inſtitutione moneamus caſtis Deum precibus excolendum, non diris carminibus profanandum. Dat. XII.Kal.Ian.Conſtp.Eucherio & Syagrio CONSS.

VIII. Idem AAA.Palladio duci Oſdroenę.

Aedem olim frequentiæ dedicatam cœtui & iam populo quoque communem,in qua ſimulacra feruntur poſita, artis pretio quam diuinitate metienda iugiter patere publici conſilij auctoritate decernimus. Neque huic rei obreptiuum officere ſinimus oraculum: vt conuentu vrbis & frequenti cœtu videatur experientia tua omni votorum celebritate ſeruata auctoritate† noſtri ita patere templum permittat oraculis, ne illic prohibitorum vſus ſacrificiorum huius † occaſionis aditus permiſſus eſſe credatur. Dat.Prid.Kal.Dec.Conſtp. Antonio & Syagrio CONSS. †noſtra †occaſione

VIIII. Idem AAA.Cynegio P.P.

Ne quis mortaliũ ita faciendi ſacrificij ſumat audaciã, vt inſpectione iecoris extorúmque præſagio vanæ ſpem promiſſionis accipiat,vel(quod eſt deterius) futura ſub execrabili conſultatione cognoſcat. Aceruiotis etenim inminebit ſupplicij cruciatus eis,qui cõtra vetitum præſentium vel futurarum rerum explorare temptauerint veritatem. Dat.VIII.Kal.Iuñ. Conſtp.Arcadio A.I. & Bautone V.C.CONSS.

X. Idem AAA.ad Albinum P.P.

Nemo ſe hoſtiis polluat, nemo inſontem victimam cædat, nemo delubra adeat,templa perluſtret,& mortali opere formata ſimulacra ſuſpiciat: ne diuinis adque humanis ſanctionibus reus fiat. Iudices quoque hanc formam contineant,vt ſi quis profano ritu deditus templum vſpiam,vel in itinere,vel in vrbe adoraturus intrauerit,quindecim pondo auri ipſe protinus inferre cogatur: necnon officium eius parem ſummam ſimili maturitate diſſoluat,ſi non & obſtiterit iudici & confeſtim publica adteſtatione retulerit:conſulares ſenas, officia eorum ſimili modo,correctores,& pręſides quaternas,apparitiones illorum ſimilem normam æquali ſorte diſſoluant. Dat.VI.Kal.Mart.Med. Tatiano & Symmacho CONSS.

XI. Idem AAA.Euagrio Præfecto Auguſtali & Romano Com.Aegypt.

Nulli ſacrificandi tribuatur poteſtas, nemo templa circumeat, nemo delubra ſuſpiciat, interclusos ſibi noſtræ legis obſtaculo profanos aditus recognoſcant:adeo vt ſi qui vel de diis aliquid contra vetitum ſacríſque molietur,nullis exuendum ſe indulgentiis recognoſcat. Iudex quoque ſi quis tempore adminiſtrationis ſuæ fretus priuilegio poteſtatis polluta loca ſacrilegus temerator intrauerit,quindecim auri pondo, officium verò eius niſi conlatis viribus obuiarit,parem ſummam ærario noſtro inferre cogatur. Dat. XVI.Kalend.Iul. Aquil.Tatiano & Symmacho CONSS.

XII. Imppp.Theod.Arcad.& Honor.AAA.ad Rufinum P.P.

Nullus omnino ex quolibet genere,ordine hominum,dignitatum, vel in poteſtate poſitus,vel honore perfunctus, ſiue potens ſorte naſcendi, ſeu humilis

genere,condicione,fortuna in nullo penitus loco, in nulla vrbe ſenſu carẽtibus ſimulacris,vel inſontem victimam cædat, vel ſecretiore piaculo larem ignem erogenium,penates odore veneratus accendat,lumina inponat, tura, ſerta ſuſpendat. Quòd ſi quiſpiam immolare hoſtiã ſacrificaturus audebit,aut ſpirãtia exta conſulere,ad exemplum maieſtatis reus licita cunctis accuſatione delatus excipiat ſententiam conpetentem,etiam ſi nihil contra ſalutem principum,aut de ſalute quæ ſierit.ſufficit enim ad criminis molem naturæ ipſius leges velle reſcindere,inlicita perſcrutari,occulta recludere,interdicta temptare,finem quærere ſalutis alienæ,ſpem alieni interitus polliceri. Si quis verò mortali opere facta,& æuum paſſura ſimulacra impoſito ture venerabitur,ac ridiculo exemplo metuens ſubitóque ipſe ſimulauerit vel redimita vittis arbore, vel erecta effoſſis ara ceſpitibus vanas imagines humiliore licet muneris præmio, tamen plena religionis iniuria honorare temptauerit,is vtpote violatæ religionis reus,ea domo ſeu poſſeſſione multabitur,in qua eum gentilicia cõſtiterit ſuperſtitione famulatũ. Namque omnia loca,quæ turis cõſtiterit vapore fumaſſe,(ſi tamen ea in iure fuiſſe turificantium probabuntur) fiſco noſtro adſocianda cenſemus. Sin verò in templis faniſve publicis aut in ædibus agriſve alienis tale quiſpiam ſacrificandi genus exercere temptauerit, ſi ignorante domino vſurpata conſtiterit,x x v. lib.auri multæ nomine cogetur inferre,conniuentem vero huic ſceleri par ac ſacrificantem pœna retinebit. quod quidem ita per iudices ac defenſores & curiales ſingularum vrbium volumus cuſtodiri,vt ilico per hos comperta in iudicium deferantur,per illos delata plectantur. Si quid autem ij tegendum gratia aut incuria prętermittendum eſſe crediderint,commotioni iudiciariæ ſubiacebunt. illi vero moniti ſi vindictam diſſimulatione diſtulerint,x x x. librarum auri diſpendio multabũtur,officiis quoque eorum damno parili ſubiugandis. Dat.vi.Id.Nou.c p. Arcadio a.ii.& Rufino conss.

xiii. Impp.Arcadius & Honorius a a.Rufino pp.

Statuimus nullum ad fanum vel quodlibet templum habere quempiam licentiam accedendi vel abominanda ſacrificia celebrandi quolibet loco vel tempore. Igitur vniuerſi qui catholicæ religionis dogmate deuiare contendunt, ea quæ nuper decreuit properent cuſtodire & quæ olim conſtituta ſunt vel de hęreticis vel de paganis non audeant præterire,ſcituri quidquid diui genitoris noſtri legibus eſt in ipſos vel ſupplicij vel diſpendij conſtitutum nunc acrius exequendum. Sciãt autem moderatores prouinciarum noſtrarum & his apparitio obſecundans,primates etiam ciuitatum,defenſores nec non & curiales, procuratores poſſeſſionum noſtrarum,in quibus ſine timore diſpendij cœtus inlicitos hæreticos inire comperimus,eo quod fiſco ſociari non poſſunt, quippe ad eius dominium pertinentes,ſi quid aduerſus ſcita noſtra tentatum non fuerit vindicatum atque in veſtigio ipſo punitum,omnibus ſe de trimẽtis & ſuppliciis ſubiugandos,quę ſunt a veteribus conſtituta. ſpeciatim vero hac lege in moderatores auſteriora ſancimus & decernimus, namque his non cuſtoditis omni induſtria atque cautela,non ſolum hanc multam,quę in ipſos conſtituta eſt,exerceri,verum etiam quæ in eos præfinita eſt qui commiſſi videntur auctores, nec his tamen remiſſa quibus ob contumaciam ſuam iuſte eſt inrogata, inſuper capitali

pitali ſupplicio iudicamus officia coercenda quæ ſtatuta neglexerint. Dat.VII. Id.Aug.c p.Olibrio & Probino CONSS.

XIIII. Iidem A A.Cæſario PP.

Priuilegia ſi qua conceſſa ſunt antiquo iure ſacerdotibus,miniſtris, præfectis, hierofantis agrorum,ſiue quolibet alio nomine nuncupātur, penitus abolean tur,nec gratulentur ſe priuilegio eſſe munitos,quorum profeſſio per legem cognoſcitur eſſe damnata. Dat.VI.Id.Dec.c p.Arcadio IIII.& Honorio III COSS.

XV. Iidē A A.Macrobio PP.Hiſpaniarū,& Procliano Vic.quinq; prouinciarū.

Sicut ſacrificia prohibemus, ita volumus publicorum operum ornamenta ſeruari, ac ne ſibi aliqua auctoritate blandiantur qui ea conantur euertere, ſi quod reſcriptū,ſi qua lex forte prætenditur, erutæ huiuſmodi chartæ ex eorum manibus ad noſtram ſcientiam *ſi inlicitis euectiones aut ſuo aut alieno nomine potuerint demonſtrare,quas oblatas ad nos mitti decernimus. qui vero talibus curſum præbuerint,binas auri libras inferre cogantur. Dat.IIII.Kal.Feb. Rau.Theodoro v.c.COS.

XVI. Iidem A A.Eutychiano PP.

Si qua in agris templa ſunt,ſine turba ac tumultu diruantur. His enim deiectis atque ſublatis omnis ſuperſtitionis materia conſumetur. Dat.III. Id.Iul. Damaſco,Theodoro v.c.COS.

XVII. Iidem A A. Apollodoro Proc.Africæ.

Vt profanos ritus iam ſalubri lege ſubmouimus,ita feſtos conuentus ciuium & communem omnium licentiam non patimur ſubmoueri. vnde abſque vllo ſacrificio atque vlla ſuperſtitione damnabili exhibere populo voluptates ſecundum veterem conſuetudinē,inire etiā feſta conuiuia ſi quando exigunt publica vota decernimus. Dat.XIII.Kal.Sept.Patauio, Theodoro v.c. CONSS.

XVIII. Iidem A A.Apollodoro P C.Africæ.

Aedes inlicitis rebus vacuas noſtram beneficio ſanctionum ne quis conetur euertere. decernimus enim vt ædificiorum quidem ſit integer ſtatus. Si quis vero ſacrificio fuerit deprehenſus,in eum legibus vindicetur,depoſitis ſub officio idolis,diſceptatione habita,quibus etiam nunc patuerit cultum vanæ ſuperſtitionis impendi. Dat.III.Kal.Sept.Patauí.Theodoro v.c.COS.

XIX. Imppp. Arc.Honorius & Theodos.A A.Curtio PP.Poſt alia.

Templorum detrahantur annonæ, & rem annonariam iubente expenſis deuotiſſimorum militum profuturæ, ſimulacra ſi qua etiam nunc in templis famiſque conſiſtunt & quæ alicubi ritu vel acceperunt vel accipiunt paganorū ſuis ſedibus euellantur, cum hoc repetita ſciamus ſæpius ſanctione decretum. ædificia ipſa templorum, quæ in ciuitatibus vel oppidis vel extra oppida ſunt, ad vſum publicū vindicentur, aræ locis omnibus deſtruantur, omniaque templa in poſſeſſionibus noſtris ad vſus ad commodos transferantur, domini deſtruere cogantur. non liceat omnino in honorem ſacrilegi ritus funeſtioribus locis exercere conuiuia vel quidquam ſollemnitatis agitare. epiſcopis quoque locorum hæc ipſa prohibendi eccleſiaſticæ manus tribuimus facultatem, Iudices autem XX. librarum auri pœna conſtringimus,& pari forma officia eorum, ſi hæc eorum fuerint diſſimulatione neglecta. Dat. XVII.Kalen.Dec.Romæ Baſſo & Philippo COSS.

XX. Impp. Honorius & Theodoſius A A.

Sacerdotales paganæ ſuperſtitionis competenti coerctioni ſubiacere præcipimus, niſi intra diem Kal. Nouembrium de Carthagine decedentes ad ciuitates redierint genitales, ita vt ſimili quoque cenſura per totam Africam ſacerdotales obnoxij teneátur, niſi de metropolitanis vrbibus diſceſſerint & remearint ad proprias ciuitates: omnia etiam loca quæ ſacris error veterum deputauit ſecundum Diui Gratiani conſtituta noſtræ rei iubemus ſociari, ita vt ex eo tempore quo inhibitus eſt publicus ſumptus ſuperſtitioni deterrimæ exhiberi, fructus ab incubatoribus exigantur cum eo iure vbicunque ad ſingulas quaſque perſonas vel præcedentium principum largitas vel noſtra maieſtas voluit peruenire, id in eorum patrimoniis æterna firmitate perduret. quod non tam per Africam quàm per omnes regiones in noſtro orbe poſitas cuſtodiri decernimus. Ea autem quę multiplicibus conſtitutis ad venerabilem eccleſiam voluimus pertinere, Chriſtiana ſibi merito religio vindicauit, ita vt omnis expenſa illius temporis ad ſuperſtitionem pertinens quæ iure damnata eſt, omniaque loca quæ Frediani, quæ Dendrophori, quæ ſingula quoque nomina & profeſſiones gentilitiæ tenuerunt epholis vel ſumptibus deputata, fas eſt hoc errore ſubmoto compendia noſtræ domus ſubleuare. Sane quæ quondam ſacratæ ſacrificiis deceptionem hominum pręſtiterunt, ab vſibus lauacrorum vel publicis affectibus ſeparentur, ne inlecebram errantibus præſtent. Chiliarchas inſuper & centonarias vel qui ſibi plebis diſtributionem vſurpare dicuntur, cenſuimus remouendos, ita vt capitalem ſententiam non euadat ſi qui aut volens ad huiuſmodi nomen acceſſerit, aut paſſus fuerit vel inuitum ſe huiuſmodi pręſumptioni atque inuidiæ deputari. Dat. III. Kalend. Sept. Rau. Hon. X. & Theod. VI. A A. coss.

XXI. Iidem A A. Aureliano PP. poſt alia.

Qui profano pagani ritus errore ſeu crimine polluuntur, hoc eſt gentiles, nec ad militiam admittantur, nec adminiſtratoris vel iudicis honore decorentur. Dat. VII. Id. Dec. D. N. Theod. VII. & Palladio conss.

XXII. Iidem A A. Aſclepiodoto PP. poſt alia.

Paganos qui ſuperſunt, quanquam iam nullos eſſe credamus, promulgatarum legum iamdudum præſcripta compeſcant, &c. Dat. V. Id. April. C P. Aſclepiodoto & Mariniano coss.

XXIII. Iidem A A. Aſclepiodoto PP. poſt alia.

Paganos qui ſuperſunt, ſi aliquando in exſecrandis dęmonum ſacrificiis fuerint comprehenſi, quamuis capitali pœna ſubdi debuerint, bonorum proſcriptione & exilio coerceri. Dat. VI. Id. Iun. C P. Aſclepiodoto & Mariniano coss.

XXIIII. Iidem A A. Aſclepiodoto PP. poſt alia.

Manichęos illoſque quos Pepitas vocant, necnon & eos qui omnibus hæreticis hac vna ſunt perſuaſione peiores, quod in venerabili die Paſchæ ab omnibus diſſentiunt, in eadem amentia perſeuerant, eadem pœna multamus, bonorum proſcriptione atque exilio. Sed hoc Chriſtianis qui vel vere ſunt vel eſſe dicuntur ſpecialiter demandamus, vt Iudæis ac paganis inquiete degentibus nihilque tentantibus turbulentum legibuſque contrarium, non audeant manus

inferre

inferre religionis auctoritate abuſi. nam ſi contra ſecuros fuerint violenti vel eorum bona diripuerint, non ea ſola quæ abſtulerint ſed conuenti in triplum & quadruplum quę rapuerint reſtituere compellantur, rectores etiam prouinciarum, officia & prouinciales cognoſcant ſe ſi fieri permiſerint vt eos qui fecerint puniendos. Dat. VI. Id. Iun. CP. Aſclepiodoto & Mariniano COSS.

XXV. Impp. Theod. & Valentin. AA. Iſidoro PP.

Omnibus ſceleratę mentis paganæ exſecrandis hoſtiarum immolationibus damnandiſque ſacrificiis ceteriſque antiquorum ſanctionum auctoritate prohibitis interdicimus, cunctaque eorum fana, templa, delubra ſi qua etiam nunc reſtant integra, præcepto magiſtratuum deſtrui, conlocationeque venerandæ Chtiſtianæ religionis ſigni expiari præcipimus, ſcientibus vniuerſis ſi quē huic legi apud competentem iudicem idoneis probationibus inluſiſſe conſtiterit, eum morte eſſe multandum. Dat. XVIIII. Kalend. Decemb. CP. Theod. XII. & Valent. IIII. AA. CONSS.

De religione. *Tit. XI.*

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Apollodoro Proc. Africæ.

QVotiens de religione agitur, Epiſcopos conuenit agitare: ceteras vero cauſas, quæ ad ordinarios cognitores, vel ad vſum publici iuris pertinent, legibus oportet audiri. Dat. XIIII. Kal. Septemb. Pataui, Theodoro V. C. CONS.

II. Imppp. Arc. Honor. & Theod. AAA. Diotimio PC. Africæ.

Edictum quod de vnitate per Africanas regiones clementia noſtra direxit, per diuerſa proponi volumus, vt omnibus innoteſcat Dei omnipotentis vnam & veram fidem catholicam quam recta credulitas confitetur eſſe retinendam. Dat. III. Non. Mar. Rau. Stilicone II. & Antemio COSS.

III. Impp. Honor. & Theod. AA. Marcellino ſuo ſalutem.

Ea quæ circa catholicam fidem vel ordinauit antiquitas, vel parētū noſtrorum auctoritas religioſa conſtituit, vel noſtra ſerenitas roborauit, nouella ſuperſtitione remota, integra & inuiolata cuſtodire præcipimus. Dat. IIII. Id. Octob. Rauennæ, Bautone V.C. CONS.

De epiſcopali iudicio.

Hic titulus deerrabat à corpore Theodoſiano.

I. Imp. Conſtantinus A. Ablauio PP.

REligionis eſt clementiā noſtrā ſciſcitari voluiſſe quid de ſentētiis epiſcoporū vel ante moderatio noſtra cenſuerit vel nūc ſeruari cupiamus Ablaui parēs Kariſſime. Itaq; quia à nobis inſtrui voluiſti, olim prerogatæ legis ordinē ſalubri rurſus imperio propagamus. Sanximus nāque ſicut edicti noſtri forma declarat ſentētias epiſcoporū quolibet genere prolatas ſine aliqua ætatis diſcretiōe inuiolatas ſēper incorruptaſq; ſeruari, ſcilicet vt pro ſanctis

ſemper ac venerabilibus habeatur quidquid epiſcoporum fuerit ſententia terminatum. Siue itaque inter minores ſiue inter maiores ab epiſcopis fuerit iudicatum, apud vos qui iudiciorum ſummam tenetis, & apud ceteros omnes iudices ad executionem volumus peruenire. Quicunque itaque litem habens ſiue poſſeſſor ſiue petitor erit, inter initia litis vel decurſis temporum curriculis, ſiue cum negotium peroratur, ſiue cum iam cœperit promi ſentẽtia iudicium eligit ſacroſanctæ legis antiſtitis, ilico ſine aliqua dubitatione etiamſi alia pars refragatur ad epiſcopum cum ſermone litigantium dirigatur. Multa enim, quæ in iudicio captioſæ præſcriptionis vincula non patiuntur, inueſtigat & promit ſacroſanctæ religionis auctoritas. Omnes itaque cauſę quę vel prætorio iure vel ciuili tractantur, epiſcoporum ſententiis terminatæ perpetuo ſtabilitatis iure firmentur, nec liceat vlterius retractare negotium quod epiſcoporum ſentẽtia deciderit. teſtimonium etiam ab vno licet epiſcopo perhibitum omnes iudices indubitanter accipiant, nec alius audiatur, cum teſtimonium epiſcopi a qualibet parte fuerit repromiſſum. Illud eſt enim veritatis auctoritate firmatũ, illud incorruptum quod a ſacroſancto homine conſcientia mentis inlibatæ protulerit. hoc nos edicto ſalubri aliquando cenſuimus, hoc perpetua lege firmamus, malitioſa litium ſemina conprimentes, vt miſeri homines longis ac pene perpetuis actionum laqueis implicati ab improbis petitionibus vel a cupiditate prępropera maturo fine diſcedant. Quidquid itaque de ſententiis epiſcoporum clementia noſtra cenſuerat, & iam hac ſumus lege complexi, grauitatem tuam & ceteros pro vtilitate omnium latam in perpetuum obſeruare conueniet. Dat. III. Non. Maij. Conſtantinopoli.

II. Imppp. Arcadius, Honorius & Theod. AAA. Adriano PP.

Vt veneratio ſacerdotibus debetur innoxiis, ita & pœna moderata inquietis atque deiectis. quemadmodum enim Deo ſeruiẽtes & diuini ſacerdotij integritate lucentes, non ſolum vitam ſuam proprio pręſtant ornamento, ſed etiã ſubiectæ plebis atque obedientis exemplo: ita ij quorum indigniora ſunt ſub integritatis profeſſione peccata, ſi excluſi deprauatique ab epiſcopis comprobẽtur, qui reſupinos ſpiritus aduerſum definita retulerint, ſeparati ab his vrbibus quas errore proprio tenuerunt & ſibi debent eſſe parti ✶ & aliis conſtituta obligatione terreri. plurimos enim bonos faciunt & veneratio optimorum ſacerdotum & notabilis reprehenſio peſſimorum. Suggerẽtibus epiſcopis didicimus quoſdam ſacerdotes Chriſtianę legis, quorum delicta cœtu epiſcopali deprehenſa fuerint, iterum ſententia vindicata, in ſinu earum vrbium, in quibus talia commiſſa ſunt permanere & quærere turbas populi conuocare, turbatores quietis exiſtere, tumultus popularis auctores, innocentes ſe poſt iudicium dicere, plebem colligere, & velut adhuc epiſcopos ſalutari, comitatum ſacrum petere, mereri mendaciis oracula & furtiua reſcripta. Sancimus itaq; hac lege vt quicumque reſidentibus ſacerdotibus fuerit epiſcopali loco detruſus & nomine, ſi aliquid vel contra quietem moliri fuerit deprehenſus, rurſuſque ſacerdotiũ petere a quo videretur excluſus, procul ab ea vrbe quam indignus infecit ſecundum legem diuę memorię Gratiani c. milibus vitam agat, ſit a beatorum cœtibus ſeparatus, a quorũ eſt ſocietate diſcretus, careat vrbe quã tenuit, ſegregetur ✶ quã mentitus vitæ præceptæ infecit, ſit huiuſmodi perſonis tenore huius legis inlicitum

inlicitum ſacra noſtra adire ſecreta & impetrare reſcripta,* omnia abiectis per culpam ſacerdotio perſonis quæ impetrarunt vel quæ impetrata fuerant permaneat ſcituri hies polliceantur ſuffragium qui diuinum non videntur meruiſſe reſcriptum Adriane parens Kariſſime & amantiſſime. Hanc igitur legem ſublimis magnificentia tua cunctis per dioceſes ſibi creditas publicabit edictis, vt id quod pro quiete repertum, pro iudicij epiſcopalis confirmatione conſtitutum, pro reprimendis culpis inuentum eſt, ab omnibus excolatur, a ſacerdotibus reſeruetur. Dat. Prid. Non. Feb. Rauennę, Stilicone II. & Antemio coss.

III. Imppp. Valentinianus Theodoſius & Arcadius AAA. ad Optatum PF. Auguſtalem.

Grauiter admodum mota eſt noſtra clementia quædam ab his qui epiſcoporum ſibi nomina vindicant perpetrata & contra leges non minus diuinas quam humanas improba temeritate cōmiſſa, vexatos etiam nonnullos orthodoxorum clericos, quorum ętas huic iniuriæ a ſacerdotio repugnabat, flagitatos itineribus quæſtionariis deditos, atque hæc omnia per eos commiſſa qui ad tegumenta frontis ſacerdotij nominis titulos præferebant. deniq; lectis in conſiſtorio precibus quibus epiſcopalis pietas aliquid poſtulans refragatur denegatque, idcirco continua lege ſancimus nomen epiſcoporū vel eorū qui eccleſię neceſſitatibus ſeruiūt ne ad iudicia ſiue ordinariorū ſiue extraordinariorū iudicū pertrahatur. Habēt illi iudices ſuos, nec quiſquā his publicis cōmune cū legibus, quantum ad cauſas tamē eccleſiaſticas pertinet qua decet epiſcopali auctoritate decidi. Quibuſcunque igitur mota fuerit quæſtio quę ad Chriſtianam pertineat ſanctitatē, eos decebit ſub eo iudice litigare, qui pręſul eſt in ſuis partibus omnium ſacerdotum, id eſt per Aegypti dioceſim, Optate Kariſſime ac iucundiſſime. Quare laudabilis auctoritas tua arbitrio temperato quidquid negotiorum aliunde incidet, terminabit, habituro pontificium ſacræ diſceptationis Thimotheo epiſcopo, quem ſibi omnes etiam ſuo iudicio prætulere.

FINIS.

LEGVM

XVII. Idem A A. Hadriano P.P.

Dudum iuſſeramus,vt ea,quæ patriarchis à Iudæis iſtarum partiũ ex conſuetudine præbebantur,minimè præberentur. Verùm nunc amota prima iuſſione ſecundum veterum principum ſtatuta priuilegia cunctos ſcire volumus, Iudæis mittendi copiam à noſtra clementia eſſe conceſſam. Dat. VIII. Kalen. Aug. Rom. Honorio A. VI. & Ariſteneto CONSS.

XVIII. Impp. Honorius & Theod. A A. Anthemio P.P.

Iudæos quodam feſtiuitatis ſuæ ſollemni aman ad pœnæ quondam recordationem incendere,& ſanctæ crucis adſimulatam ſpeciem in contemptu chriſtianæ fidei ſacrilega mente exurere prouinciarum rectores prohibeant:ne locis ſuis fidei noſtræ ſignum inmiſceant,ſed ritus ſuos infra contemptum chriſtianæ legis retineant:amiſſuri ſine dubio permiſſa hactenus,niſi ab inlicitis temperauerint. Dat. III. Kal. Iun. Conſtantinop. Baſſo & Philippo CONSS.

XVIIII. Idem A A. Iouio P.P.

Cęlicolarum nomen inauditum quodammodo nouum crimen ſuperſtitionis vindicauit. Hij niſi intra anni terminos ad Dei cultum venerationemque chriſtianam conuerſi fuerint,his legibus,quibus præcepimus hæreticos adſtringi,ſe quoque nouerint adtinendos. Certum eſt enim quidquid à fide chriſtianorum diſcrepat,legi chriſtianæ eſſe cõtrarium:quam quidam adhuc vitæ ſuę, etiam & iuris inmemores adtrectare ita audent,vt de chriſtianis quoſdam fœdum cogant tætrumque Iudæorum nomen induere. Et quamuis qui hęc admiſerint,priſcorum principum legibus iure damnati ſint,non tamen pœnitet ſępiùs admonere,ne myſteriis chriſtianis inbuti,peruerſitatem Iudaicam, & alienam Romano imperio poſt Chriſtianitatem cogantur arripere:ac ſi quiſquam id crediderit eſſe temptandum,auctores facti cum cõſciis ad pœnam prȩteritis legibus cautam præcipimus conſtringi. Quippe cum grauius morte ſit & inmitius cæde,ſi quis ex chriſtiana fide incredulitate Iudaica polluatur. Et idcirco iubemus,ne eccleſiis quiſquam nocẽs,vel cuiuſquam abducere fideli ac deuota deo præceptione ſancimus:ſub hac videlicet definitione,vt ſi quiſquam contra hanc legem venire temptauerit,ſciat ſe ad maieſtatis crimen eſſe retinendũ. Dat. Kal. April. Raũ. Honorio VIII.& Theod. III. A A. CONSS.

XX. Idem A A. Ioanni P.P.

Quæ Iudæorum frequentari conuenticulis conſtat,quæque ſynagogarum vocabulis nuncupantur,nullus audeat violare,vel occupata detinere,cum ſine intentione religionis & cultus omnes quieto iure ſua debeãt retinere. Ad cùm verò Iudæorum memorato populo ſacratum diem ſabbati vetus mos & conſuetudo ſeruauit,id quoque inhibendum eſſe cenſemus,ne ſub obtentu negotij publici,vel priuati memoratæ obſeruationis hominem adſtringat vlla conuentio:cùm reliquum omne tempus ſatis publicis legibus ſufficere videatur: ſitque ſæculi moderatione digniſſimum,ne delata priuilegia violentur: quamuìs retrò principum generalibus cõſtitutis ſatis de hac parte ſtatutum eſſe videatur. Dat. VII. Kal. Aug. Raũ. Honorio VIIII.& Theod. V. A A. CONSS.

XXI. Idem A A. Philippo P.P. per Illyricum.

Nullus tamquam Iudæus,cum ſit innocens obteratur,nec expoſitum eum ad contumeliam religio qualiſcunque perficiat. Non paſſim eorum ſynagogę, vel habic

vel habitacula concremētur, vel perperam ſine vlla ratione lędantur: cùm alioquin etiam ſi ſit aliquis ſceleribus implicatus, idcirco tamen iudiciorum vigor, iuriſque publici tutela videtur in medio conſtituta: ne quiſquam ſibi ipſe permittere valeat vltionem. Sed vt hoc Iudęorū perſonis volumus eſſe prouiſum, ita illud quoque monendum eſſe cenſemus, ne Iudęi forſitan inſoleſcant, elatiq́; ſui ſecuritate quicquam pręceps in chriſtianę reuerentiam cultionis admittant. Dat. VIII. Id. Aug. Conſtp. Honor. VIII. & Theod. V. A A. CONSS.

XXII. Idem A A. Aureliano P. P. II.

Quoniam Gamalielus exiſtimauit ſe poſſe inpune delinquere, quòd magis eſt erectus faſtigio dignitatum, inluſtris auctoritas tua ſciat noſtrā ſerenitatem ad virum inluſt. mag. officiorum direxiſſe præcepta, vt ab eo codicilli demantur honorarię pręfecturę: ita vt in eo ſit honore, in quo ante præfecturam fuerat conſtitutus: ac deinceps nullas condi faciat ſynagogas. Et ſi quæ ſint in ſolitudine, ſi ſine ſeditione poſſint deponi, perficiat, & vt inter chriſtianos nullam habeat copiam iudicandi. Et ſi qua inter eos ac Iudęos ſit contentio, à rectoribus prouincię dirimatur. Si chriſtianū, vel cuiuſlibet ſectæ hominē ingenuum, ſeruū mue Iudaica nota fœdare temptauerit, vel ipſe, vel quiſquam Iudæorum, legum ſeueritati ſubdatur. Mancipia quoque chriſtianę ſanctitatis, ſi qua apud ſe retinet, ſecundum Conſtantinianam legem eccleſię mancipentur. Dat. XIII. Kal. Nou̅. Conſtp. Honorio. X. & Theodoſio VI. A A. CONSS.

XXIII. Idem A A. Annati Didaſcalo & maioribus Iudæorum.

Et veteribus, & noſtris ſanctionibus conſtitutum eſt, cùm propter euitationem criminum, & pro diuerſis neceſſitatibus Iudaicę religionis homines obligatos eccleſię ſe conſortio ſociare voluiſſe didicerimus, non id deuotione fidei, ſed obreptione ſimulandum fieri. vnde prouinciarum iudices, in quibus talia commiſſa perhibentur, ita noſtris famulatum ſtatutis deferendum eſſe cognoſcant, vt hos, quos neque conſtantia religioſæ confeſſionis in hoc eodem cultu inherere perſpexerint, neque venerabilis baptiſmatis fide, & myſteriis inbutos eſſe, ad legem propriam (quia magis chriſtianitati conſulitur) liceat remeare. Dat. VIII. Kal. Octo. Rau̅. Theod. A. VII. & Palladio CONSS.

XXIIII. Idem A A. Palladio P. P.

In Iudaica ſuperſtitione viuentibus adtemptandæ decetero militiæ aditus obſtruatur. Quicumque igitur vel inter agētes in rebus, vel inter palatinos militię ſacramenta ſortiti ſunt, percurrendę eius & legitimis ſtipendiis terminandę remittemus facultatem, ignoſcentes facto potiùs, quàm fauentes. In poſterum verò non liceat quod in pręſenti paucis volumus relaxari. Illos autem, qui genti huius peruerſitate deuincti, armatam probantur adpetiſſe militiam, abſolui cingulo ſine ambiguitate decernimus: nullo veterum meritorum patrocinante ſuffragio. Sanè Iudæis liberalibus ſtudiis inſtitutis exercendę aduocationis non intercludimus libertatem, & vti eos curialium munerum onere permittimus, quam pręrogatiua natalium, & ſplendore familię ſortiuntur. Quibus cùm debeant iſta ſufficere, interdictam militiam pro nota non debent æſtimare. Dat. VI. Id. Mart. Rau̅. Honor. XII. & Theod. VIII. A A. CONSS.

XXV. Idem A A. Aſclepiodoto P.P.

Placet in poſterum nullas omnino ſynagogas Iudæorum, vel auferri paſſim, vel flammis exuri. Et ſi quæ ſunt poſt legem recenti molimine, vel ereptæ ſynagogæ, vel eccleſiis vindicatæ, aut certè venerandis myſteriis conſecratæ, pro his loca eis, in quibus poſſint extruere ad menſuram videlicet ſublatarum præberi. Sed & donaria, ſi qua ſunt ſublata, eiſdem, ſi necdum ſacris myſteriis ſunt dedicata, reddantur. Sin redhibitionē conſecratio veneranda non ſinit, pro his eiuſdem quantitatis pretium tribuatur, ſynagogæ de cæterò nullę protinus extruantur, veteres in ſua forma permaneant. Dat. XV. Kal. Mart. Conſtp. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

XXVI. Idem A A. Aſclepiodoto P.P.

Nota ſunt adque omnibus diuulgata noſtra maiorumque decreta, quibus abominandorum paganorum, Iudæorum etiam adque hæreticorum ſpiritum audaciámque compreſſimus: libenter tamen repetendę legis occaſione amplexi Iudæos ſcire volumus; quòd ad eorum miſerabiles preces nihil aliud ſanximus, quàm vt hi, qui pleraque inconſultè ſub prętextu venerandę chriſtianitatis admittunt, ab eorum læſione perſecutionéque temperent: vtque nunc, ac deinceps ſynagogas eorum nullus occupet, nullus incendat. Tamen ipſi Iudæi, & bonorum proſcribtione, & perpetuo exilio damnabuntur, ſi noſtrę fidei hominem circumcidiſſe eos, vel circumcidendum mandaſſe conſtiterit, &c. Dat. V. Id. April. Conſtp. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

XXVII. Idem A A. Aſclepiodoto P.P.

Quę nuper de Iudęis, & ſynagogis eorum ſtatuimus firma permaneant: ſcilicet vt nec nouas vmquam ſynagogas permittantur extruere, nec auferendas ſibi veteres pertimeſcant. Cætera verò vetita in poſterum ſciant eſſe ſeruanda: quemadmodum nuper conſtitutionis latæ forma declarat, &c. Dat. VI. Id. Iun. Conſtp. Aſclepiodoto, & Mariniano CONSS.

XXVIII. Impp. Theod. & Valentinianus A A. Baſſo P.P.

Si Iudæi vel Samaritæ filius filiave, ſeu nepos vnus, aut plures ad Chriſtianæ religionis lucem de tenebris propriæ ſuperſtitionis conſilio meliore migrauerit, non liceat eorum parentibus, id eſt, patri vel matri, auo vel auię exheredare, vel in teſtamento ſilentio præterire, vel minus aliquid eis relinquere, quàm poterant, ſi ab inteſtato vocarentur, adipiſci. Quod ſi ita forſitan euenerit, iubemus eum ab inteſtato reſciſſa voluntate ſuccedere: libertatibus, quæ in eodem teſtamento datæ fuerint, ſi intra legitimum numerum ſunt, ſuam obtinentibus firmitatem. Si quid maximum crimen in matrem patrémve, auum vel auiam tales filios, vel nepotes commiſiſſe apertè potuerit conprobari, manente in eos vltione legitima, ſi accuſatio interea iure proceſſerit, parentes tamen ſub tali elogio, qui ſubpeditabunt probabilia, & manifeſta documenta, ſolā eis Falcidiā debitæ ſucceſſionis relinquant: vt hoc ſaltem in honorem religionis electæ meruiſſe videātur: manente (vt diximus) criminum ſi probata fuerint vltione, &c. Dat. VI. Id. April. Rū. Theod. II. & Valentiniano II. A A. CONSS.

XXIX. Idem A A. Iohanni C.S.L.

Iudęorum primates, qui in vtriuſque Palæſtinę ſynedriis nominantur, vel in alíis

aliis prouinciis degunt, quæcumque poſt exceſſum patriarcharum penſionis nomine ſuſcepere, cogantur exſoluere. In futurum verò periculo eorumdem anniuerſarius canon de ſynagogis omnibus palatinis conpetentibus exigatur, ad eam formam, quam patriarchæ quondam coronarij auri nomine poſtulabant. Quę tamen quanta ſit, ſollerti inquiſitione diſcutias, & quod de occidentalibus partibus patriarchis conferri conſueuerat, noſtris largitionibus inferatur. Dat. III. Kal. Iun. Conſtp. Florentio & Dionyſio CONSS.

Ne chriſtianum mancipium Iudæus habeat. *Tit. VIIII.*

I. Imp. Conſtantinus A. ad Felicem P.P.

SI quis Iudæorum Chriſtianum mancipium, vel cuiuſlibet alterius ſectæ mercatus circumciderit, minimè in ſeruitute retineat circumciſum: ſed libertatis priuilegiis, qui hoc ſuſtinuerit potiatur, &c. Dat. XI. Kal. Nouemb. Conſtp. PP. VIII. Id. Maij. Karthag. Nepotiano, & Facundo CONSS.

INTERPRETATIO. *Si quis Iudæorum ſeruum Chriſtianum, vel cuiuſlibet alterius ſectæ emerit, & circumciderit, à Iudæi ipſius poteſtate ſublatus in libertate permaneat.*

II. Imp. Conſtantinus A. ad Euagrium.

Si aliquis Iudæorum mancipium ſectæ alterius ſeu nationis crediderit conparandum, mancipium fiſco protinus vindicetur. Si verò emptum circumciderit, non ſolùm mancipij damno multetur, verum etiam capitali ſentẽtia puniatur. Quòd ſi venerandæ fidei conſcia mancipia Iudæus mercari non dubitet, omnia, quę aput eũ repperiuntur, protinus auferantur: nec interponatur quicquam moræ, quin eorum hominum, qui Chriſtiani ſunt, poſſeſſione careant, &c. Dat. Id. Aug. Conſtp. A. CONS.

III. Impp. Honor. & Theod. A A. Annati didaſcalo & maioribus Iudæorum.

Abſque calumnia præcipimus Iudæis dominis habere ſeruos Chriſtianos, hac dumtaxat condicione permiſſa, vt propriam religionem eos ſeruare permittant. Ideóque iudices prouinciarum fide publicationis inſpecta, eorum inſolentiam nouerint reprimendam, qui tempeſtiuis precibus inſimulandos eſſe duxerint: omnéſque ſubreptiones fraudulenter elicitas, vel elicendas, vacuandas eſſe cenſemus. Si quis contra fecerit, velut in ſacrilegum vltio proferatur. Dat. VIII. Id. Nouemb. Rũ. Honor. X. & Theod. VI. A A. CONSS.

IIII. Idem A A. Monaxio P.P.

Iudæus ſeruũ Chriſtianum nec conparare debebit, nec largitatis titulo conſequi. Qui non hoc obſeruauerit, dominio ſibi petulanter adquiſito careat, ipſo ſeruo, ſi quod fuerit geſtum, ſua ſponte duxerit publicandum, pro prĕmio libertate donando. Verùm ceteros, quos rectæ religionis participes conſtitutos in ſuo cenſu nefanda ſuperſtitio iam videtur eſſe ſortita, vel deinceps hereditatis, ſeu fideicommiſſi nomine fuerit conſecuta, ſub hac lege poſſideat, vt eos nec inuitos, nec volentes cæno propriæ ſectæ confundat: ita vt ſi hæc forma fuerit violata, ſceleris tanti auctores capitali pœna proſcribtione comitante plectentur. Dat. IIII. Id April. Conſtp. Honor. A. XI. & Conſtantiò V. C. II. CONSS.

v. Idem A A. Aſclepiodoto P.P. poſt alia.

Chriſtiana mancipia Iudæorum nemo audeat comparare. Nefas enim æſtimamus religioſiſſimos famulos impiiſſimorum emptorũ inquinari dominio. Quòd ſi quis hoc fecerit, ſtatutæ pœnę abſque omni erit dilatione obnoxius, &c. Dat.v.Id.April.Conſtp.Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

De paganis ſacrificiis, & templis. *Tit. X.*

I. Imp.Conſtantinus A.ad Maximum.

SI quid de palatio noſtro, aut ceteris operibus publicis deguſtatum fulgore eſſe conſtiterit, retento more veteris obſeruantiæ, quid portendat ab haruſpicibus requiratur, & diligentiſſimè ſcribtum collecta ad noſtram ſcientiam referatur, ceteris etiam vſurpandę huius conſuetudinis licentia tribuenda, dummodo ſacrificiis domeſticis abſtineant, quæ ſpecialiter prohibita ſunt. Eam autem denunciationem adque interpretationẽ, quæ de tactu amphiteatri ſcribta eſt, de qua ad Heraclianum tribunum & Mag. officiorũ ſcribſeras, ad nos ſcias eſſe perlatum. Dat.XVI.Kal.Ian.Serdicæ Acc.VIII.Id. Mart. Criſpo II, & Conſtantino II. e c. CONSS.

II. Imp.Conſtantius A.ad Magdalianum agentem vicem P.P.

Ceſſet ſuperſtitio, ſacrificiorum aboleatur inſania. Nam quicumque contra legem diui principis parentis noſtri, & hanc noſtræ manſuetudinis iuſſionem auſus fuerit ſacrificia celebrare, conpetens in eum vindicta & præſens ſententia exeratur. Acc. Marcellino & Probino CONSS.

III. Idem A.ad Catullinum P.V.

Quamquam omnis ſuperſtitio penitus eruenda ſit, tamen volumus, vt ædes templorum, quę extra muros ſunt poſitæ, intactę incorruptęq; conſiſtant. Nam cùm ex nonnullis, vel ludorum, vel circenſium, vel agonum origo fuerit exorta, non conuenit, ea conuelli, ex quibus populo Romano præbeatur priſcarum ſollemnitas voluptatum. Dat. Kal. Nouemb. Conſtantio IIII. & Conſtante III. A A. CONSS.

IIII. Idem A.ad Taurum P.P.

Placuit omnibus locis adque vrbibus vniuerſis claudi protinus templa, & acceſſu vetitis omnibus licentiã delinquendi perditis abnegari. Volumus etiam cunctos ſacrificiis abſtinere. Quòd ſi quis aliquid fortè huiuſmodi perpetrauerit, gladio vltore ſternatur. Facultates etiam perempti fiſco decernimus vindicari, & ſimiliter adfligi rectores prouinciarum, ſi facinora vindicare neglexerint. Dat.Kal.Dec.Conſtantio IIII.& Conſtante A A. CONSS.

v. Idem A.ad Cerealem P.V.

Aboleantur ſacrificia nocturna Magnẽtio auctore permiſſa, & nefaria deinceps licentia repellatur, &c. Dat.VIIII.Kalend. Decembr. Conſtantio A.VI.& Cæſ.II. CONSS.

VI. Idem A.& Iulianus Cæſ.

Pœna capitis ſubiugari præcipimus eos, quos operam ſacrificiis dare, vel colere ſimulacra conſtiterit. Dat.XI.Kal.Mart.Med.Conſtantio A.VIII.& Iuliano Cæſ. CONSS.

VII. Imppp.Gratianus, Valentinianus, & Theod. A A A. Floro P.P.

Si qui vetitis ſacrificiis diurnis nocturniſque velut væſanus ac ſacrilegus

incertorum cõſultorum inmerſerit,fanúmque ſibi aut templũ ad huiuſcemodi ſceleris excuſationem adſumẽdum crediderit,vel putauerit adeundum,proſcribtioni ſe nouerit ſubiugandum: cùm nos iuſta inſtitutione moneamus caſtis Deum precibus excolendum, non diris carminibus profanandum. Dat. XII.Kal.Ian.Conſtp.Eucherio & Syagrio CONSS.

VIII. Idem AAA.Palladio duci Oſdroenę.

Aedem olim frequentiæ dedicatam cœtui & iam populo quoque communem,in qua ſimulacra feruntur poſita, artis pretio quam diuinitate metienda iugiter patere publici conſilij auctoritate decernimus. Neque huic rei obreptiuum officere ſinimus oraculum: vt conuentu vrbis & frequenti cœtu videatur experientia tua omni votorum celebritate ſeruata auctoritate† noſtri ita patere templum permittat oraculis, ne illic prohibitorum vſus ſacrificiorum huius† occaſionis aditus permiſſus eſſe credatur. Dat.Prid.Kal.Dec.Conſtp. Antonio & Syagrio CONSS. †noſtra †occaſione

VIIII. Idem AAA.Cynegio P.P.

Ne quis mortaliũ ita faciendi ſacrificij ſumat audaciã, vt inſpectione iecoris extorúmque præſagio vanæ ſpem promiſſionis accipiat,vel(quod eſt deterius) futura ſub execrabili conſultatione cognoſcat. Aceruioris etenim inminebit ſupplicij cruciatus eis,qui cõtra vetitum præſentium vel futurarum rerum explorare temptauerint veritatem. Dat.VIII.Kal. Iuñ. Conſtp. Arcadio A.I. & Bautone V.C.CONSS.

X. Idem AAA.ad Albinum P.P.

Nemo ſe hoſtiis polluat, nemo inſontem victimam cædat, nemo delubra adeat,templa perluſtret,& mortali opere formata ſimulacra ſuſpiciat: ne diuinis adque humanis ſanctionibus reus fiat. Iudices quoque hanc formam contineant,vt ſi quis profano ritu deditus templum vſpiam,vel in itinere,vel in vrbe adoraturus intrauerit,quindecim pondo auri ipſe protinus inferre cogatur: necnon officium eius parem ſummam ſimili maturitate diſſoluat,ſi non & obſtiterit iudici & confeſtim publica adteſtatione rettulerit:conſulares ſenas, officia eorum ſimili modo,correctores,& pręſides quaternas,apparitiones illorum ſimilem normam æquali ſorte diſſoluant. Dat.VI.Kal.Mart.Med. Tatiano & Symmacho CONSS.

XI. Idem AAA.Euagrio Præfecto Auguſtali & Romano Com.Aegypt.

Nulli ſacrificandi tribuatur poteſtas, nemo templa circumeat, nemo delubra ſuſpiciat, intercluſos ſibi noſtræ legis obſtaculo profanos aditus recognoſcant:adeo vt ſi qui vel de diis aliquid contra vetitum ſacríſque molietur,nullis exuendum ſe indulgentiis recognoſcat. Iudex quoque ſi quis tempore adminiſtrationis ſuæ fretus priuilegio poteſtatis polluta loca ſacrilegus temerator intrauerit,quindecim auri pondo, officium verò eius niſi conlatis viribus obuiarit,parem ſummam ærario noſtro inferre cogatur Dat. XVI.Kalend.Iul. Aquil. Tatiano & Symmacho CONSS.

XII. Imppp.Theod.Arcad.& Honor.AAA.ad Rufinum P.P.

Nullus omnino ex quolibet genere,ordine hominum,dignitatum, vel in poteſtate poſitus,vel honore perfunctus, ſiue potens ſorte naſcendi, ſeu humilis

genere,condicione,fortuna in nullo penitus loco, in nulla vrbe ſenſu carẽtibus ſimulacris,vel inſontem victimam cædat, vel ſecretiore piaculo larem ignem erogenium,penates odore veneratus accendat,lumina inponat, tura, ſerta ſuſpendat. Quòd ſi quiſpiam immolare hoſtiã ſacrificaturus audebit,aut ſpirãtia exta conſulere,ad exemplum maieſtatis reus licita cunctis accuſatione delatus excipiat ſententiam conpetentem,etiam ſi nihil contra ſalutem principum,aut de ſalute quæſierit.ſufficit enim ad criminis molem naturæ ipſius leges velle reſcindere,inlicita perſcrutari,occulta recludere,interdicta temptare,finem quærere ſalutis alienæ,ſpem alieni interitus polliceri. Si quis verò mortali opere facta,& æuum paſſura ſimulacra impoſito ture venerabitur,ac ridiculo exemplo metuens ſubitóque ipſe ſimulauerit vel redimita vittis arbore, vel erecta effoſſis ara ceſpitibus vanas imagines humiliore licet muneris præmio, tamen plena religionis iniuria honorare temptauerit,is vtpote violatæ religionis reus, ea domo ſeu poſſeſſione multabitur,in qua eum gentilicia cõſtiterit ſuperſtitione famulatũ. Namque omnia loca,quæ turis cõſtiterit vapore fumaſſe,(ſi tamen ea in iure fuiſſe turificantium probabuntur) fiſco noſtro adſocianda cenſemus. Sin verò in templis faniſve publicis aut in ædibus agriſve alienis tale quiſpiam ſacrificandi genus exercere temptauerit, ſi ignorante domino vſurpata conſtiterit,x x v.lib.auri multæ nomine cogetur inferre,conniuentem vero huic ſceleri par ac ſacrificantem pœna retinebit. quod quidem ita per iudices ac defenſores & curiales ſingularum vrbium volumus cuſtodiri,vt ilico per hos comperta in iudicium deferantur,per illos delata plectantur.Si quid autem ij tegendum gratia aut incuria prętermittendum eſſe crediderint,commotioni iudiciariæ ſubiacebunt. illi vero moniti ſi vindictam diſſimulatione diſtulerint,x x x. librarum auri diſpendio multabũtur,officiis quoque eorum damno parili ſubiugandis. Dat.VI.Id.Nou.CP.Arcadio A.II.& Rufino CONSS.

XIII. Impp.Arcadius & Honorius AA.Rufino PP.

Statuimus nullum ad fanum vel quodlibet templum habere quempiam licentiam accedendi vel abominanda ſacrificia celebrandi quolibet loco vel tempore.Igitur vniuerſi qui catholicæ religionis dogmate deuiare contendunt, ea quæ nuper decreuit properent cuſtodire & quæ olim conſtituta ſunt vel de hęreticis vel de paganis non audeant præterire,ſcituri quidquid diui genitoris noſtri legibus eſt in ipſos vel ſupplicij vel diſpendij conſtitutum nunc acrius exequendum.Sciãt autem moderatores prouinciarum noſtrarum & his apparitio obſecundans,primates etiam ciuitatum,defenſores nec non & curiales, procuratores poſſeſſionum noſtrarum,in quibus ſine timore diſpendij cœtus inlicitos hæreticos inire comperimus,eo quod fiſco ſociari non poſſunt, quippe ad eius dominium pertinentes,ſi quid aduerſus ſcita noſtra tentatum non fuerit vindicatum atque in veſtigio ipſo punitum,omnibus ſe de trimẽtis & ſuppliciis ſubiugandos,quę ſunt a veteribus conſtituta. ſpeciatim vero hac lege in moderatores auſteriora ſancimus & decernimus, namque his non cuſtoditis omni induſtria atque cautela,non ſolum hanc multam,quę in ipſos conſtituta eſt,exerceri,verum etiam quæ in eos præfinita eſt qui commiſſi videntur auctores, nec his tamen remiſſa quibus ob contumaciam ſuam iuſte eſt inrogata, inſuper capitali

pitali ſupplicio iudicamus officia coercenda quæ ſtatuta neglexerint. Dat.VII. Id.Aug.CP.Olibrio & Probino CONSS.

XIIII. Iidem AA.Cæſario PP.

Priuilegia ſi qua conceſſa ſunt antiquo iure ſacerdotibus,miniſtris, præfectis, hierofantis agrorum,ſiue quolibet alio nomine nuncupãtur, penitus abolean tur,nec gratulentur ſe priuilegio eſſe munitos,quorum profeſſio per legem cognoſcitur eſſe damnata. Dat.VI.Id.Dec.CP.Arcadio IIII.& Honorio III COSS.

XV. Iidẽ AA.Macrobio PP.Hiſpaniarũ,& Procliano Vic.quinq; prouinciarũ.

Sicut ſacrificia prohibemus, ita volumus publicorum operum ornamenta ſeruari, ac ne ſibi aliqua auctoritate blandiantur qui ea conantur euertere, ſi quod reſcriptũ,ſi qua lex forte prætenditur, erutæ huiuſmodi chartæ ex eorum manibus ad noſtram ſcientiam *ſi inlicitis euectiones aut ſuo aut alieno nomine potuerint demonſtrare,quas oblatas ad nos mitti decernimus. qui vero talibus curſum præbuerint,binas auri libras inferre cogantur. Dat.IIII.Kal.Feb. Rau.Theodoro V.C.COS.

XVI. Iidem AA.Eutychiano PP.

Si qua in agris templa ſunt,ſine turba ac tumultu diruantur.His enim deiectis atque ſublatis omnis ſuperſtitionis materia conſumetur. Dat.III. Id.Iul. Damaſco,Theodoro V.C.COS.

XVII. Iidem AA. Apollodoro Proc. Africæ.

Vt profanos ritus iam ſalubri lege ſubmouimus,ita feſtos conuentus ciuium & communem omnium licentiam non patimur ſubmoueri. vnde abſque vllo ſacrificio atque vlla ſuperſtitione damnabili exhibere populo voluptates ſecundum veterem conſuetudinẽ,inire etiã feſta conuiuia ſi quando exigunt publica vota decernimus. Dat.XIII.Kal.Sept.Patauio, Theodoro V.C. CONSS.

XVIII. Iidem AA.Apollodoro PC.Africæ.

Aedes inlicitis rebus vacuas noſtram beneficio ſanctionum ne quis conetur euertere.decernimus enim vt ædificiorum quidem ſit integer ſtatus.Si quis vero ſacrificio fuerit deprehenſus,in eum legibus vindicetur,depoſitis ſub officio idolis,diſceptatione habita,quibus etiam nunc patuerit cultum vanæ ſuperſtitionis impendi. Dat.III.Kal.Sept.Patauí.Theodoro V.C.COS.

XIX. Imppp. Arc.Honorius & Theodos.AA.Curtio PP.Poſt alia.

Templorum detrahantur annonæ, & rem annonariam iubente expenſis deuotiſſimorum militum profuturæ, ſimulacra ſi qua etiam nunc in templis famiſque conſiſtunt & quæ alicubi ritu vel acceperunt vel accipiunt paganorũ ſuis ſedibus euellantur, cum hoc repetita ſciamus ſæpius ſanctione decretum. ædificia ipſa templorum, quæ in ciuitatibus vel oppidis vel extra oppida ſunt, ad vſum publicũ vindicentur,aræ locis omnibus deſtruantur, omniaque templa in poſſeſſionibus noſtris ad vſus ad commodos transferantur,domini deſtruere cogantur. non liceat omnino in honorem ſacrilegi ritus funeſtioribus locis exercere conuiuia vel quidquam ſollemnitatis agitare. epiſcopis quoque locorum hæc ipſa prohibendi eccleſiaſticæ manus tribuimus facultatem,Iudices autem XX. librarum auri pœna conſtringimus,& pari forma officia eorum, ſi hæc eorum fuerint diſſimulatione neglecta. Dat. XVII.Kalen.Dec.Romæ Baſſo & Philippo COSS.

X 3

xx. Impp. Honorius & Theodoſius A A.

Sacerdotales paganæ ſuperſtitionis competenti coërctioni ſubiacere præcipimus, niſi intra diem Kal. Nouembrium de Carthagine decedentes ad ciuitates redierint genitales, ita vt ſimili quoque cenſura per totam Africam ſacerdotales obnoxij teneãtur, niſi de metropolitanis vrbibus diſceſſerint & remearint ad proprias ciuitates: omnia etiam loca quæ ſacris error veterum deputauit ſecundum Diui Gratiani conſtituta noſtræ rei iùbemus ſociari, ita vt ex eo tempore quo inhibitus eſt publicus ſumptus ſuperſtitioni deterrimæ exhiberi, fructus ab incubatoribus exigantur cum eo iure vbicũque ad ſingulas quaſque perſonas vel præcedentium principum largitas vel noſtra maieſtas voluit peruenire, id in eorum patrimoniis æterna firmitate perduret. quod non tam per Africam quàm per omnes regiones in noſtro orbe poſitas cuſtodiri decernimus. Ea autem quę multiplicibus conſtitutis ad venerabilem eccleſiam voluimus pertinere, Chriſtiana ſibi merito religio vindicauit, ita vt omnis expenſa illius temporis ad ſuperſtitionem pertinens quæ iure damnata eſt, omniaque loca quæ Frediani, quæ Dendrophori, quæ ſingula quoque nomina & profeſſiones gentilitiæ tenuerunt epholis vel ſumptibus deputata, fas eſt hoc errore ſubmoto compendia noſtræ domus ſubleuare. Sane quæ quondam ſacratæ ſacrificiis deceptionem hominum præſtiterunt, ab vſibus lauacrorum vel publicis affectibus ſeparentur, ne inlecebram errantibus præſtent. Chiliarchas inſuper & centonarias vel qui ſibi plebis diſtributionem vſurpare dicuntur, cenſuimus remouendos, ita vt capitalem ſententiam non euadat ſi qui aut volens ad huiuſmodi nomen acceſſerit, aut paſſus fuerit vel inuitum ſe huiuſmodi præſumptioni atque inuidiæ deputari. Dat. III. Kalend. Sept. Rau. Hon. x. & Theod. VI. A A. COSS.

XXI. Iidem A A. Aureliano PP. poſt alia.

Qui profano pagani ritus errore ſeu crimine polluuntur, hoc eſt gentiles, nec ad militiam admittantur, nec adminiſtratoris vel iudicis honore decorentur. Dat. VII. Id. Dec. D. N. Theod. VII. & Palladio CONSS.

XXII. Iidem A A. Aſclepiodoto PP. poſt alia.

Paganos qui ſuperſunt, quanquam iam nullos eſſe credamus, promulgatarum legum iamdudum præſcripta compeſcant, &c. Dat. V. Id. April. CP. Aſclepiodoto & Mariniano COSS.

XXIII. Iidem A A. Aſclepiodoto PP. poſt alia.

Paganos qui ſuperſunt, ſi aliquando in exſecrandis dęmonum ſacrificiis fuerint comprehenſi, quamuis capitali pœna ſubdi debuerint, bonorum proſcriptione & exilio coerceri. Dat. VI. Id. Iun. CP. Aſclepiodoto & Mariniano COSS.

XXIIII. Iidem A A. Aſclepiodoto PP. poſt alia.

Manichęos illosque quos Pepitas vocant, necnon & eos qui omnibus hæreticis hac vna ſunt perſuaſione peiores, quod in venerabili die Paſchæ ab omnibus diſſentiunt, in eadem amentia perſeuerant, eadem pœna multamus, bonorum proſcriptione atque exilio. Sed hoc Chriſtianis qui vel vere ſunt vel eſſe dicuntur ſpecialiter demandamus, vt Iudæis ac paganis inquiete degentibus nihilque tentantibus turbulentum legibusque contrarium, non audeant manus inferre

inferre religionis auctoritate abuſi. nam ſi contra ſecuros fuerint violenti vel eorum bona diripuerint, non ea ſola quæ abſtulerint ſed conuenti in triplum & quadruplum quę rapuerint reſtituere compellantur, rectores etiam prouinciarum, officia & prouinciales cognoſcant ſe ſi fieri permiſerint vt eos qui fecerint puniendos. Dat.VI.Id.Iun.CP.Aſclepiodoto & Mariniano COSS.

XXV. Impp.Theod.& Valentin.AA.Iſidoro PP.

Omnibus ſceleratę mentis paganæ exſecrandis hoſtiarum immolationibus damnandiſque ſacrificiis ceterisque antiquorum ſanctionum auctoritate prohibitis interdicimus, cunctaque eorum fana, templa, delubra ſi qua etiam nunc reſtant integra, præcepto magiſtratuum deſtrui, conlocationeque venerandæ Chriſtianæ religionis ſigni expiari præcipimus, ſcientibus vniuerſis ſi quē huic legi apud competentem iudicem idoneis probationibus inluſiſſe conſtiterit, eum morte eſſe multandum. Dat.XVIIII.Kalend. Decemb.CP.Theod.XII.& Valent.IIII.AA. CONSS.

De religione. *Tit. XI.*

I. Impp.Arcad.& Honor.AA.Apollodoro Proc.Africæ.

Quotiens de religione agitur, Epiſcopos conuenit agitare: ceteras vero cauſas, quæ ad ordinarios cognitores, vel ad vſum publici iuris pertinent, legibus oportet audiri. Dat.XIIII.Kal.Septemb.Pataui, Theodoro V.C.CONS.

II. Imppp. Arc. Honor. & Theod. AAA. Diotimio PC. Africæ.

Edictum quod de vnitate per Africanas regiones clementia noſtra direxit, per diuerſa proponi volumus, vt omnibus innoteſcat Dei omnipotentis vnam & veram fidem catholicam quam recta credulitas confitetur eſſe retinendam. Dat.III.Non. Mar. Rau. Stilicone II.& Antemio coss.

III. Impp.Honor.& Theod.AA.Marcellino ſuo ſalutem.

Ea quæ circa catholicam fidem vel ordinauit antiquitas, vel paretū noſtrorum auctoritas religioſa conſtituit, vel noſtra ſerenitas roborauit, nouella ſuperſtitione remota, integra & inuiolata cuſtodire præcipimus. Dat.IIII. Id. Octob.Rauennæ, Bautone V.C.CONS.

De epiſcopali iudicio.

Hic titulus deerrabat à corpore Theodoſiano.

I. Imp.Conſtantinus A.Ablauio PP.

Religionis eſt clementiā noſtrā ſciſcitari voluiſſe quid de ſentētiis epiſcoporū vel ante moderatio noſtra cenſuerit vel nūc ſeruari cupiamus Ablaui parēs Kariſſime. Itaq; quia à nobis inſtrui voluiſti, olim prerogatæ legis ordinē ſalubri rurſus imperio propagamus. Sanximus nāque ſicut edicti noſtri forma declarat ſentētias epiſcoporū quolibet genere prolatas ſine aliqua ætatis diſcretiōe inuiolatas ſēper incorruptasq; ſeruari, ſcilicet vt pro ſanctis

inlicitum ſacra noſtra adire ſecreta & impetrare reſcripta,* omnia abiectis per culpam ſacerdotio perſonis quæ impetrarunt vel quæ impetrata fuerant permaneat ſcituri hi eſs polliceantur ſuffragium qui diuinum non videntur meruiſſe reſcriptum Adriane parens K[illegible]ſſime & amantiſſime. Hanc igitur legem ſublimis magnificentia tua cunctis [illegible] dioceſes ſibi creditas publicabit edictis, vt id quod pro quiete repertum, pro iudicij epiſcopalis confirmatione conſtitutum, pro reprimendis culpis inuentum eſt, ab omnibus excolatur, a ſacerdotibus reſeruetur. Dat. Prid. Non. Feb. Rauennę, Stilicone II. & Antemio coss.

III. Imppp. Valentinianus Theodoſius & Arcadius AAA. ad Optatum PF. Auguſtalem.

Grauiter admodum mota eſt noſtra clementia quædam ab his qui epiſcoporum ſibi nomina vindicant perpetrata & contra leges non minus diuinas quam humanas improba temeritate cōmiſſa, vexatos etiam nonnullos orthodoxorum clericos, quorum ętas huic iniuriæ a ſacerdotio repugnabat, flagitatos itineribus quæſtionariis deditos, atque hæc omnia per eos commiſſa qui ad tegumenta frontis ſacerdotij nominis titulos præferebant. deniq; lectis in conſiſtorio precibus quibus epiſcopalis pietas aliquid poſtulans refragatur denegatque, idcirco continua lege ſancimus nomen epiſcoporū vel eorū qui eccleſię neceſſitatibus ſeruiūt ne ad iudicia ſiue ordinariorū ſiue extraordinariorū iudicū pertrahatur. Habēt illi iudices ſuos, nec quiſquā his publicis cōmune cū legibus, quantum ad cauſas tamē eccleſiaſticas pertinet qua decet epiſcopali auctoritate decidi. Quibuſcunque igitur mota fuerit quæſtio quę ad Chriſtianam pertineat ſanctitatē, eos decebit ſub eo iudice litigare, qui pręſul eſt in ſuis partibus omnium ſacerdotum, id eſt per Aegypti dioceſim, Optate Kariſſime ac iucundiſſime. Quare laudabilis auctoritas tua arbitrio temperato quidquid negotiorum aliunde incidet, terminabit, habituro pontificium ſacræ diſceptationis Thimotheo epiſcopo, quem ſibi omnes etiam ſuo iudicio prætulere.

FINIS.

LEGVM

LEGVM NOVELLARVM DIVI THEODOSII A. LIBER I.

De Theodoſiani Codicis auctoritate. *Tit. I.*

Impp. Theodoſius & Valentinianus A A. Florentio PP. Orientis.

SÆPE noſtra clementia dubitauit, quæ cauſa faceret, vt tãtis propoſitis præmiis, quibus artes & ſtudia nutriuntur, tam pauci, rarique extiterint, qui plena iuris ciuilis ſcientia ditarentur. Et in tanto lucubrationum triſti pallore, vix vnus aut alter receperit ſoliditatem perfectæ doctrinæ: Quod nequaquam vlterius ſedula ambiguitate tractetur, ſi copia immenſa librorũ, ſi actionum diuerſitas, difficultasq́ue cauſarum animis noſtris occurrat, ſi denique moles conſtitutionũ Diualium, quæ velut ſuppreſſa demerſæ caliginis & obſcuritatis vallo ſui notitiã humanis ingeniis interclu ſit. Verum egimus negociũ temporis noſtri, & diſcuſſis tenebris cõpendio breuitatis lumen legibus dedimus, electis viris nobilibus, exploratæ fidei, famoſæ doctrinæ, quibus delegata cauſa ciuilis officij, purgata interpretatione retro Principum ſcita vulgauimus, ne Iuriſperitorũ vlterius ſeueritate mentita, diſſimulata ſcientia, velut ab ipſis adytis expectarẽtur formidãda reſpõſa: Cum liquido pateat, quo pondere donatio deferatur, qua actione petatur hereditas, quibus verbis ſtipulatio colligatur, vt certũ vel incertũ debitum ſit exigendũ. Quæ ſingula prudentiũ detecta vigiliis, in apertũ, lucemq́ue deducta ſunt, ſplendore numinis noſtri radiante. Nec paruũ preciũ ſibi hoc ſuſpicentur eſſe delatũ, quibus diuina ſenſa pectoris noſtri mãdauimus. Etenim ſi recte mẽtis acie futura proſpicimus, ad poſteros vſque deueniẽt laboris noſtri cõſortio. Quãobrem deterſa nube voluminũ, in quibus multorũ nihil explicantiũ ętates attritæ ſunt, cõpendioſam Diualiũ conſtitutionũ ſcientiã ex D. Cõſtantini tẽporibus roboramus: nulla poſt Kal. Iañ. cõceſſa licẽtia, ad forũ & quotidianas aduocationes ius principale deferre, vel litis inſtrumẽta cõponere, niſi ex his videlicet libris, qui in noſtri nominis vocabulũ tranſierũt, & ſacris habẽtur in ſcriniis. Quanquã nulli retrò Principũ ęternitas ſua detracta eſt, nullius Latoris occidit nomen, imò lucis gratia mutati, claritudine cõſultorũ auguſta nobiſcũ ſocietate iũgũtur. Manet igitur, manebitq́; ppetuò elimata gloria cõditorũ: nec in noſtrũ titulũ demigrabit, niſi lux ſola breuitatis. Et quamuis noſtris auſpiciis totius operis inſtauratio deberetur, attamen magis imperatoriũ, magisq́; credidimus glorioſum, ſi fugata inuidia, perẽnitatis iure memoria remaneret auctorũ. Nobis ad fructũ bonæ conſcientiæ abundeq́ue ſufficit, reuelatis legibus, inuenta maiorũ obſcuritatis iniuria vindicaſſe. His adiicimus, nullam cõſtitutionũ in poſterum, velut latam in partibus Occidentis, alióve in loco ab inuictiſſimo Principe, filio noſtrę clementię, perpetuo Auguſto Valentiniano poſſe proferri, vel vim legis aliquam obtinere, niſi hoc idem diuina pragmatica noſtris mentibus intimetur. Quod obſer

obſeruare neceſſe eſt in his etiã, quæ per Orientem nobis auctoribus promulgantur: falſitatis nota damnandis, quæ ex tempore definito Theodoſiano non referuntur in Codice: Exceptis his quæ habentur apud militum ſancta Principia, vel de titulis publicis expenſarum, aliarumq́ue rerum gratia, quæ in regeſtis diuerſorum officiorum relata ſunt. Longum eſt memorare, quid in huius conſummationem negocij contulerit vigiliis ſuis Antiochus, cuncta Sublimis ex Præfecto & Conſule: Quid Maximinus, vir illuſtris ex Quæſtore noſtri Palatij, eminens omni genere literarum: Quid Martyrius, vir illuſtris, Comes & Quæſtor noſtræ clementiæ, fidus interpres: Quid etiam Sperantius, Apollodorus, Theodorus viri ſpectabiles, Comites ſacri noſtri Conſiſtorij: Quid Epigenius vir ſpectabilis, Comes & magiſter memoriæ: Quid Procopius vir ſpectabilis, Comes ex magiſtro libellorum, iure omnibus veteribus comparandi. Quod reſtat Floręti parens chariſſime & amantiſſime, Ill. magnifica auctoritas tua, cui amicum cui familiare eſt placere Principibus, Edictis propoſitis in omnium populorum, in omnium prouinciarum notitiam ſcita maieſtatis Auguſtæ noſtræ faciat peruenire. Dat.† xv. Kal. Martij, Conſtantinopoli, Theodoſio Auguſt. xv. & qui fuerit nunciatus. † *alias v.*

INTERPRETATIO. *Hæc lex dicit, vt Theodoſiani Codicis auctoritas omni firmitate ſubſiſtat.*

De confirmatione legum nouellarum diui Theodoſij A. *Tit. II.*

Domino Valentiniano inclyto, Victori, ac triumphatori ſemper Auguſto filio, Theodoſius PP. Auguſtus Pater.

POſtquam in corpus vnius Codicis Diuorum retrò principum conſtitutiones, noſtrasq́ue redegimus, aliam mox legem pietas noſtra promulgauit, quę iam confecto Codici vires, auctoritatemq́ue tribueret, nec aliter in iudicio quas contineret leges, niſi ex ipſo proferrentur, valere præciperet. Quod ſi quid iuris ab altero noſtrum poſtea conderetur, ita demum in alterius quoque principis regno vires proprias obtineret, quod generarim conſtitutum eſſet, ſi diuinis proſequentibus ſcribtis, ad alterum principem fuiſſet emiſſum. Quia igitur diuerſis emergentibus cauſis, per hoc tranſacti temporis interuallum ferri leges alias emergentium rerum neceſſitas perſuaſit, quę nobis perpetua rerum publicarum occupatione diſtrictis ad ſcientiam perferri tuæ maieſtatis minime potuerunt, neceſſarium duximus, has nunc ſaltem vniuerſas tuæ Serenitati, cum noſtræ maieſtatis ſubnotatione tranſmittere: quò ſubiectis, & prouinciis, & populis ſollenniter innoteſcant, earumq́ue vis etiam in occiduis partibus incipiat obſeruari. Ac lites, quas inchoatas quidem, necdum tamen finitas eo tempore quo publicantur inuenerint, ſecundum earum tenorem volumus terminari. Illas autem, quæ iam vel ſentẽtiis definitiuis, vel tranſactionibus deciſæ ſunt, minimè reſuſcitari. Eas igitur Domine ſacratiſſ. fili, Auguſte venerabilis, cunctis ex more facias diuulgari, & inuicem mihi, & prouincialibus, & populis orientalibus cauenda, obſeruandaq́ue cum ſuæ manus adumbratione trãſmitti, quæcumque per id temporis ſpatium veſtra Perennitas generaliter promulgauit. Dat. Kal. Octob. Conſtp. & Ardabure v.c. CONS. & qui fuerit nunciatus.

INTERPRETATIO. *Hæc lex Nouellarum legum conſtitutiones præcipit obſeruari.*

De

Impp. Theod. & Valentin. A A. Florentio P. F. P.

INter cæteras ſollicitudines, quas amor publicus peruigili cogitatione nobis indixit, præcipuam imperatoriæ maieſtatis curam eſſe perſpicimus veræ religionis indaginem, cuius ſi cultum tenere potueris †, iter proſperitatis humanis aperimus inceptis. Quod vſu longæ ætatis experti, pię mẽtis arbitrio ad poſteros vſque perennitatis iure fundare decreuimus ceremonias ſanctitatis. Quis enim tam mente captus, tam nouæ feritatis immanitate damnatus eſt, vt cum videat cœlum diuinæ artis imperio, incredibili celeritate intra ſua ſpatia metas temporum terminare: cum ſyderum motum, vitæ commoda moderantem, dotatam meſſibus terram, mare liquidum, & immenſi operis vaſtitatem finibus naturę concluſam, tanti ſecreti, tantę fabricę non quærat autorem? quod ſenſibus excæcatos Iudęos, Samaritas, Paganos, & cætera hæreticorum genera portentorum audere cognoſcimus? Quos ſi ad ſanitatem mentis egregiæ lege medica reuocare conemur, ſeueritatis culpam ipſi præſtabunt: qui duræ frontis obſtinato piaculo locum veniæ nõ relinquunt. Quamobrem cum ſentẽtia veteri deſperatis morbis nulla ſit adhibenda curatio, tandem, ne ferales ſectæ in vitam, immemores noſtri ſeculi, velut indiſcreta confuſione licentius euagentur, hac victura in omne æuum lege ſancimus: Neminem Iudæum, neminem Samaritam, neutra lege conſtantem, ad honores & dignitates accedere, nulli adminiſtrationem patere ciuilis obſequij, nec defenſoris fungi ſaltẽ officio. Nefas quippe credimus, vt ſupernæ maieſtati, & Romanis legibus inimici, vltores etiam noſtrarum legum ſurreptiuæ iuriſdictionis habeantur obtentu, & acquiſitę dignitatis auctoritate muniti, aduerſum Chriſtianos, & ipſos plerunque ſacræ religionis Antiſtites, velut inſultantes fidei noſtrę, iudicãdi vel pronuntiandi quod velint habeant poteſtatem. Illud etiam pari conſideratione rationis arcentes, ne qua Synagoga in nouam fabricam ſurgat, fulciendi veteres permiſſa licentia, quę ruinam pręſentaneam minitantur. His adiicimus, vt quicunque ſeruum ſeu ingenuum inuitum, vel ſuaſione plectenda ex cultu Chriſtianę religionis in nefandam ſectam ritumúe traduxerit, cum diſpendio fortunarum capite puniendum. Vt quiſquis igitur vel infulas cœperit, acquiſitis dignitatibus non potiatur, vel Synagogam extruxerit, compendio eccleſiæ catholicę ſe nouerit laboraſſe. Imò qui ad honores irrepſerit, habeatur, vt ante, conditionis extremę, etiamſi honorariam promeruerit dignitatem. Et qui Synagogę fabricam cœpit, non ſtudio reparandi, cum damno quinquaginta librarũ auri fraudetur auſibus ſuis. Cernat pręterea bona ſua proſcribi, pœnę mox ſanguinis deſtinandus, qui fidem alterius expugnauit peruerſa doctrina. Et quoniam decet Imperatoriam maieſtatem ea prouiſione cuncta complecti, vt in nullo publica lędatur vtilitas, Curiales ciuitatum omnium, nec non cohortalinos onerofis quin etiam militiæ, ſeu diuerſis officiis facultatum, & perſonalium munerum obligatos, ſuis ordinibus, cuiuſcũque ſectę ſunt inhærere cẽſemus, ne videamur hominibus execrandis contumelioſo ambitu immunitatis beneficium præſtitiſſe, quos volumus huius Conſtitutionis auctoritate dãnari. Hac exceptione ſeruata, vt apparitores memoratarũ ſectarum,

† potuerimus

rū̃m,in priuatis duntaxat negociis, nullius iudicis ſententias exequantur, nec carcerali præſint cuſtodiæ,ne Chriſtiani, vt fieri adſolet,nonnunquàm obſtruſi cuſtodum odiis alterum carcerem patiantur, incertum an iure videantur incluſi.Hinc proſpicit noſtra clementia,Paganorum quoque & gentilis immanitatis vigiliam nos debere ſortiri,qui naturali veſania & licentia, pertinaci veræ religionis tramite diſſidentes,nefarios ſacrificiorum ritus, & funeſtæ ſuperſtitionis errores occultis exercere quodammodo ſolitudinibus dedignantur, niſi ad ſupernæ maieſtatis iniuriam,& temporis noſtri contemptum eorum ſcelera profeſſionis genere publicentur,quos non promulgatarum legum mille terrores,non denuntiati exilij pœna compeſcunt, vt ſi emendari non poſſint, mole ſaltem criminum & illuuie victimarum diſcerent abſtinere. Sed prorſus ea furoris peccatur audacia,iis improborum conatibus patientia noſtra pulſatur,vt ſi obliuiſci cupiat, diſſimulare non poſſit. Quanquam igitur amor religionis nunquam poſſit eſſe ſecurus,quanquam Paganorum dementia cunctorū ſuppliciorum acerbitates expoſcat,lenitatis tamen memores nobis innatæ, trabali iuſſione decreuimus, vt quicunque pollutis contaminatiſque mentibus in ſacrificio quolibet in loco fuerit comprehenſus,in fortunas eius, in ſanguinē ira noſtra conſurgat.Oportet enim dare nos hanc victimam meliorem ara Chriſtianitatis intacta ſeruata. An diutius perferimus mutari temporum vices,irata cœli temperie? quæ paganorum exacerbata perfidia, neſcit naturæ libramenta ſeruare. Vnde enim ver ſolitam gratiam abiurauit? Vnde æſtas meſſe ieiuna laborioſum agricolam in ſpe deſtituit ariſtarum? Vnde hyemis intemperata ferocitas vbertatem terrarum penetrabili frigore ſterilitatis læſione damnauit? niſi quod ad impietatis vindictam tranſit lege ſua naturæ decretū. Quod ne poſthac ſuſtinere cogamur,pacifica vltione,vt diximus,pianda eſt ſuperni numinis veneranda maieſtas. Supereſt, vt quæ in Manichęos,Deo ſemper offenſos, quę in Eunomianos,hæreticæ fatuitatis auctores:quæ in Montaniſtas, Cataſrigas, Fotinianos,Priſcillianiſtas, Aſcodrogos, Hydroparaſtatas, Borporitas, Ophitas,innumerabilibus conſtitutionibus lata ſunt, ceſſante deſidia celeri executione mandentur, Florenti† Præfectæ Kariſſimę Auguſtorum. Illuſtris igitur & magnifica auctoritas tua,cui cordi eſt cum diuinis, tum principalibus adhibere iuſſionibus famulatum,quæ inſatiabili catholicæ religionis honore decreuimus,propoſitis excellentiæ ſuæ ſolenniter edictis,in omniū̃m faciat perueniré notitiam.Prouinciarum quoque moderatoribus pręcipiat intimari, vt & eorum pari ſollicitudine cunctis ciuitatibus atque prouinciis quæ neceſſario ſancimus innoteſcant. Dat.prid.Kal.Febr.Conſtantinop.Theod. A. XVII. COS. & qui fuerit nuntiatus.Eodem exemplo viro illuſtri præf.P. Illyrici.

† κ. *Parēs Kariſsime & amātiſſime.* Atque ita vbique infrà legendū eſſe cenſeo.

INTERPRETATIO. *Hac lex ſpecialiter iubet, vt nullus Iudæus, nullus Samaritanus ad vllum militia aut adminiſtrationis honorem poßit accedere, neque defenſoris officium vlla ratione ſuſcipere, neque carceris eſſe cuſtodem: ne forſitan ſub ſpecie cuiuſlibet officij Chriſtianos, vel etiam ſacerdotes ſub quacunque occaſione iniuriis audeant fatigare, ne ſupraſcripti, qui inimici legis noſtræ ſunt, legibus noſtris aliquos aut condemnare aut iudicare præſumant. Nullam denuo audeant conſtituere Synagogam: Nam ſi fecerint, nouerint hanc fabricam eccleſiæ catholicæ profuturā, & quinquaginta pondo auri auctores fabricæ eſſe multandos. Sed hoc ſibi ſciant eſſe conceſſum, vt ruinas Sy-*

nagogarum ſuarum debeant reparare. Hoc etiam ſpecialiter in hac lege comprehenſum eſt, vt nullus Iudæus ſeruum, aut ingenuum Chriſtianum audeat quacunque perſuaſione in ſuam legem transferre. Quod ſi fecerit, amiſſis facultatibus capite puniatur. De reliquo vero hæc lex damnat ſectas, quæ nominatim hac lege continentur inſertæ.

Ne curialis prædium alterius conducat, aut fideiuſſor conductoris exiſtat. Tit. IIII.

1. Impp. Theod. & Valent. A A. Florentio P. F. P. Orientis & Exconſule.

NOn dubium eſt in legem committere eum, qui verba legis amplexus, cõtra legis nititur voluntatem. Nec pœnas legibus inſertas euitauit, qui ſe contra iuris ſententias ſola† prærogatiua verborum fraudulenter excuſat. Curiales ne ad procurationem rerum alienarũ accederent, cautum eſt prouidentiſſima ſanctione, cuius in fraudem conducendi eos ſibimet vſurpare licentiam ſublimitatis tuæ ſuggeſtione cõperimus. Quos licet priſtinæ legis laqueis irretiri decernamus: conductionem nanque ſpeciem eſſe procurationis certiſſimum eſt: attamen ne ſub fraudis ſuę velamine legis lateant contemptores, néue eis fucata ſuę calliditatis excuſatio relinquatur, hac perpetua lege valitura ſancimus, cõducendi quoque fundos alienos licentiam curialibus amputari, locatas res fiſci viribus vindicari. Conductor itaque locatori, vel contra, locator conductori cõtra hanc legem nulla tenebitur actione. Nullum enim pactum, nullam conuentionem, nullum contractũ inter eos videri volumus ſubſecutum, qui contrahunt, lege contrahere prohibente. Quod ad omnes etiam legũ interpretationes tam veteres, quàm Nouellas trahi generaliter imperamus, vt legiſlatori quod fieri non vult, tantum prohibuiſſe ſufficiat, cętera quaſi expreſſa ex legis liceat voluntate colligere. Hoc eſt, vt ea quę lege fieri prohibentur, ſi fuerint facta, nõ ſolum inutilia, ſed pro infectis etiam habeantur, licet legiſlator fieri prohibuerit tantũ, nec ſpecialiter dixerit inutile debere eſſe quod factũ eſt. Sed & ſi quid fuerit ſubſecutũ ex eo, vel ob id quod interdicente factum eſt lege, illud quoque caſſum atque inutile eſſe perſpicimus. Sed quò omnis fraudis ſemen per hanc legem curialibus radicitus amputetur, nec fidem ſuam pro conductoribus fundorum interponere concedimus curiales: cur enim conductio prohibetur, ſi conductionis periculum vel ſollicitudo permittitur. Secundum prędictam itaque regulam, quam vbique ſeruari factũ lege prohibente cenſuimus, certum eſt nec ſtipulationem eiuſmodi tenere, nec mandatum vllius eſſe momenti, nec ſacramentum admitti, nec actionẽ quolibet pacto aduerſus eum fideiuſſorem cõpetere locatori, Florenti Pręfecte chariſſime Auguſtorũ. Illuſtris itaque & magnifica auctoritas tua prouidentiſſime cõſtituta, edictis propoſitis ad omnes prouincias perferri pręcipiat. Dat.† XVII. Id. April. Conſtantinop. Theod. A. XV. cos.

† aliàs, ſana

† VII.

INTERPRETATIO. *Nullus curialium in fiſcali vel in priuato agro conductor accedat, nec pro aliquo conductore fideiuſſor exiſtat. Quod ſi quis curialem in agro ſuo ſuſceperit conductorem, aut pro alio conductore fideiuſſorem acceperit curialem, actionem ſuam nouerit in omnibus vacuari, & ager ipſe, qui à poſſeſſore curiali conductus eſt, fiſci viribus vindicetur. Curialis vero pro ſupraſcriptis conditionibus, etiamſi cautionem emiſerit, non teneatur.*

Y *De tutor*

I. Impp. Theod. & Valent. A A. Florentio P. F. P. Orientis & ex conſule.

CVm in omnibus rebus, tum vel maxime moderamen deſideratur in legibus, per quas delinquētes pro qualitate criminis cōuenit emendari. Nec enim vtile eſt, vel à iudicibus obſeruandum, quod modum emendationis excedit, ſi cōſtitutionem, quæ matres pupillis, vel minoribus defenſionem legitimam non petentes, vel relictarum rerum inuentarium non facientes, mori pręcepit inteſtatas, vt pote amaram, ac matres immoderata pœna plectentem, antiquari decernimus. Sed ne ſuperflua vel inhumana reſecantes, impunitatem delinquentibus promittere videamur, hac ſaluberrima lege pupillorum quoque vtilitatibus cenſuimus prouidendum. Sciant itaque qui ad ſucceſſionē vocantur pupilli mortui, ſi defuncto eius patre, Tutorem ei ſecundum leges non petierint intra annum, omnem eis ſiue ab inteſtato, ſiue iure ſubſtitutionis ſucceſſionem eius ſi impubes moritur, denegandam. Idemque obſeruari volumus, & ſi mater legitima liberorum tutela ſuſcepta, ad ſecundas, contra ſacramentum præſtitutum, aſpirauerit nuptias, antequam ei Tutorem alium fecerit ordinari, eique quod debeatur ex ratione tutelæ geſtæ perſoluerit. Quod ſi contra legis huius auctoritatē, antequam hęc impleuerit, ſecundo ſe marito crediderit copulandam, mariti quoque eius prætéritæ tutelæ ratiociniis bona iure pignoris tenebuntur obnoxia, Florenti Præfecte chariſſ. A A. Illuſtris itaque & magnifica auctoritas tua legem perpetuo valituram, edictis propoſitis, ab omnibus obſeruari præcipiat. Dat. VI. Id. Iul. Conſtantinop. Theodoſio A. XVI. & Feſto V. C. COSS.

INTERPRETATIO. *Lex iſta liberat matres à pœna illa, quæ fuerat in Theodoſiani Codicis corpore conſtituta, vt ſi non prouidiſſent filiis Tutores, vel rerum inuentarium non feciſſent, faciendi de rebus ſuis teſtamenta, vel donandi cui voluiſſent, non haberent liberam poteſtatem, & inſuper notarentur infamia. Sed hæc conſtitutio, vt matrem à prædicta pœna liberat, ita minoribus in hac parte conſuluit, vt ſi mater tutelam filiorum gerendam legitime ſuſceperit, & ſe iuriſiurandi interpoſitione conſtrinxerit, ſi ad alias nuptias contra promiſſa tranſierit, & alium Tutorem filiis deducta ratione non dederit, aut quod eam conſtiterit debere non ante perſoluerit, contra legis huius ordinationem veniens, non ſolum eius bona, ſi debitrix extiterit, filiis teneantur obnoxia, verum etiam ſecundi mariti, qui obligatæ perſonæ coniunctus eſt, facultas, in eo quod debitum præceſſerit, loco pignoris teneatur, donec omne debitū, quod ratio tutelæ inuenerit, ſuppleatur. Nam etiam pupillis in ea parte lex iſta præſtat auxilium, vt patre defuncto, ſi filio impuberi, id eſt, infra annum XIIII. hæ perſonæ, quæ ei defuncto poſſunt legibus & iure ſuccedere, ſi non aut agendam tutelam ipſius ſuſceperint, aut petierint Tutorem, qui res eius, aut ipſum minorem debeat gubernare, ab eius ſucceſſione habeantur extranei, illis ſine dubio profutura ſucceſſione, qui ad petendos Tutores lege continentur adſtricti, & defuncto cognationis gradu inueniuntur eſſe propinqui.*

Contra ſententias præfectorum prætorio iniuſtas poſt ſucceſſionem intra biennium ſupplicandum. *Tit.* *VI.*

1. Impp. Theod. & Valent. A A. Thalaſſo PF. P. Illyrici.

Suggeſtio ſublimitatis ruæ & nobis non probatæ legis abrogandæ materiam miniſtrauit,& quę ſit in examinandis litigarorum allegationibus tua celſitudo monſtrauit. Quid enim litigantibus in ampliſſimo ruæ ſedis iudicio relinquitur,ſi poſt ſententiam, quam nefas eſt appellatione ſuſpendi,nec noſtræ Serenitatis imploretur auxilium. Ideo hac lege perpetuo valitura litigantibus in ampliſſimo Prætorianæ Præfecturæ iudicio,ſi contra ius ſe læſos affirment,ſupplicandi licentiam miniſtramus, licet pro Curia,vel alia qualibet publica vtilitate dicatur prolata ſententia: Nec enim publice prodeſt,ſingulis legum adminicula denegari, Thalaſſe Præfecte chariſſime Auguſtorum. Illuſtris itaque & magnifica auctoritas rua Conſtitutione, quæ aduerſus ſententiam pro Curia latam ſupplicare prohibuit, omni parte caſſata,ſciat preces intra biennium tantum noſtro numini contra cognitionales ſedis tuæ ſententias offerendas,poſt ſucceſſionem videlicet iudicis numerandum. Huius legis ne quem latere poſſit vtilitas,edictis propoſitis eam ad omnium notitiam venire præcipiat. Dat. III. Id. Auguſt. Conſtantinopoli, Theod. A. XVII. & Feſto v. c. coss.

INTERPRETATIO. *Contra iudicem, aduerſus cuius potentiam non licuerat appellare, iubet hæc lex, vt cum priuatus effectus fuerit, intra biennium liceat cuicunque, qui iniuſte oppreſſus eſt, rerum dominos ſupplicare, vt illis iterum audientia deputetur. Quod ſi intra biennium poſt ſucceſſionem illius non ſupplicauerint, quæ contra eos fuerant iudicata, ſeruentur, & perpetuam teneant firmitatem.*

De paternis ſeu maternis bonis. Tit. VII.

1. Impp. Theod. & Valent. A A. Florentio PF. P.

Officium eſt Imperatoriæ maieſtatis,hiis etiam qui nondum nati ſunt prouidere, & in parentum contractibus futuris quoque liberis fructum naturæ debitum præparare. Præteritæ conſtitutiones mulierem, morte mariti matrimonio diſſoluto, communibus liberis extantibus,donationem ante nuptias,resque alias certis modis ad eam deuolutas ex mariti perſona, iiſdem liberis quibuſdam conditionibus ſeruari præceperāt. Hæc Diuus noſtræ Manſuetudinis auus humana mente viros quoque, morte mulieris matrimonio diſſoluto,extantibus liberis,circa dotem,resque alias certis modis ad eum ex perſona mulieris deuolutas, iiſdem conditionibus ſuaſerat obſeruare. Nos feliciter vinculo legis hæc à viris obſeruanda cenſuimus. Nam generaliter quoquo caſu conſtitutiones ante legem hanc, mulierem liberis cōmunibus, morte mariti matrimonio diſſoluto, quę de bonis mariti ad eam deuoluta ſunt,ſeruare ſanxerat. Iiſdem caſibus nos per huius legis auctoritatē maritum quoque, quæ de bonis mulieris ad eum deuoluta ſunt morte mulieris matrimonio diſſoluto,communibus liberis ſeruare cenſemus: nec intereſſe volumus,ſi alter pro marito donationem ante nuptias, vel pro muliere dotē crediderit offerendam. Hæc obſeruari præcipimus, licet res ante nuptias donatæ, vt adſolet fieri, in dotem à muliere redigantur. Nam & ſi culpa mulieris repudio matrimonium fuerit diſſolutum, maritus totam donationem, non partes, vt in altera dote,retinebit. Dominium autem rerum,quæ liberis,vel huius legis,

vel

vel prætéritarum conſtitutionum auctoritate ſeruantur, ad liberos pertinere decernimus. Itaque defuncto eo, qui eas liberis reſeruabat, extantes, ab omni poſſeſſore liberi vindicabunt, conſumptas, ab heredibus eius exigēt, qui eas ſeruare debuerant. Alienandi ſanè, vel obligandi ſuo nomine eas res, quæ liberis ſeruari præceptæ ſunt, eis qui reſeruaturi ſunt adempta licentia eſt. Negotia vero liberorum patri vtiliter adminiſtrare concedimus. Diuidendi quoque res inter eos ipſos liberos parentibus pro ſuo arbitrio, vel eligendi quem voluerint licentiam non negamus. In hiis autem caſibus, in quibus res vt paternas mater liberis communibus ſeruare præcepta eſt, hoc eſt, vbi morte mariti matrimonio diſſoluto, mulier ad alias nuptias venit: vel vbi vt maternas patrem liberis communibus ſeruare cenſuimus, hoc eſt, vbi morte mulieris matrimonio diſſoluto, vir ad alias nuptias venit, ſi hereditatem eius parentis qui prior mortuus eſt, non adierint liberi, licebit eis, tanquam eius tantum res fuerint, eas ſibimet vindicare. Scilicet ſi vel eius, qui poſterior moritur, hereditatem crediderint adeundam: ne quod fauore liberorum indictum eſt, quibuſdam caſibus ad læſionem eorum videatur inuentum. Illud etiam humanis ſenſibus huic legi credidimus inſerendū, vt eo quoque caſu quo lucratur vel mulier res, quæ ad eam à marito perueniunt, vel maritus eas, quæ ex bonis mulieris ad eum tranſeunt, hoc eſt, vbi primum matrimonium alterius morte diſſoluitur, nec ſuperſtes ad ſecundas nuptias venit, ſi res vel maritus, vel vxor, hoc eſt, qui ſuperſtes eſt, non cōſumpſerit, vel alienauerit: quod eis ad ſecundas nuptias nō venientibus, quaſi rerum dominis conceſſum eſſe nō dubium eſt, ſi hereditatem eius qui poſterior moritur liberi adire noluerint, vt eis liceat res à patre profectas vt paternas, à matre vt maternas accipere. Quod autem Scitis prioribus continetur, nec à filia quæ in poteſtate eſt, donationem ante nuptias patri, nec à filio dotem acquiri, eo addito confirmamus, vt defunctis hiis adhuc in poteſtate patris ſi liberis extantibus moriantur, ad liberos eorum eadem res iure hereditatis, non ad patrem iure peculij tranſmittatur, ne per nepotes auo videlicet acquirendæ, Florenti Præfecte chariſſime Auguſtorum. Illuſtris itaque ac magnifica auctoritas tua legem ſaluberrimè promulgatam edictis propoſitis ad omnem notitiam faciat peruenire. Data VII. Id. Septembr. CP. Theodoſio A. XVII. & Feſto V.C. COSS.

INTERPRETATIO. *Hac lex confirmat, vt ſicut mulier poſt mortem mariti omnia, quæ ad eam de rebus mariti quolibet ordine peruenerunt, totum filiis profuturum debeat conſeruare, hoc etiam & patres de rebus maternis ſimili obſeruatione cuſtodiant, excepto quod eis fuerit filiorum morte adquiſitum: ea ratione ſicut lex Theodoſiani in Octauo libro declarat, Si ad ſecunda vota venerint, aut forte non venerint, poſt quorum obitum ſi alienatæ, ve l obligatæ quoquo pacto fuerint res quæ filiis iuſte ſunt reſeruatæ vbicūque eas potuerint inuenire, ad ſuum dominium filios præcipit reuocare. Nam permiſit vt mulier de ſponſalitia donatione, quam à marito ſuſcepit, ſi proprium nihil habeat, dotem exinde ipſi marito poſſit offerre. Cauſas vero filiorū patres agere vtiliter, & cum ſumma ſtrenuitate conſtituit, & diuidere æqualiter inter filios facultates maternas, aut per ſe, aut per quos elegerint habeant poteſtatem. Sanè de omnibus rebus vxoris, quæ ad proprietatem mariti quolibet titulo vel nomine, ſeu donatione, ſeu teſtamento, ſeu morte filij peruenerint, etiamſi ad alias nuptias non tranſierit, ſi mortuo eo heredita-*

rem eius filij adire noluerint, omnia quæ de maternis bonis maritus quocunq; ordine habuit acquiſita, filij ſibi, ſicut reliquas maternas facultates, apud quoſcunque inuenerint vindicabunt. Simili ratione ſi & mater marito mortuo, etiamſi ad ſecũdas nuptias non venerit, ſi hereditatem eius filij adire noluerint, omnia quæ de paternis facultatibus materteroruum quoquo modo, vt ſuperius dictum eſt, acquiſiuit, filij poſt mortem matris, cuius hereditatem repudiauerint, ad integrum ſibi vindicent & defendant: quia iuſtitiæ intuitu conſtat eſſe proſpectum, vt quia nihil de illius parentis rebus, qui poſterior moritur, habere dinoſcitur, vel ea quæ ex prioris mortui parentis bonis eſſe conſtat, ad filios debeant integra peruenire. Reliquum vero huius legis in aliis legibus habetur expoſitum.

Ne decurio ad ſenatoriam dignitatem, vel aliquem honorem aſpiret. *Tit. VIII.*

1. Impp. Theod. & Valent. A A. ad Senatum Vrbis Conſtantinop.

SPlendidiſſimo cœtui veſtro P. C. placere confidimus, ſi ciuitatũ commodis conſulatur. Veſtrum eſt nempe velle ciuitates augeri. Vos Curiis peculiariter proſpicere conſueſtis: ſiquidem vobis noſtro iudicio reſp. ſoleat gubernanda committi. Nam etſi ocio frui vos quodam tempore patiamur, ne labore videamini fatigari continuo, nõ tamen ideo cura vos deſerit optime regẽdæ reip. Quamobrem lege Curiis profutura vobis P. C. vel maxime gratulamur. Suggeſtione viri illuſtris atque magnifici præfecti prætorio Orientis & exconſule Florentij comperimus quoſdam Curiales iniuriis ſe Præſidũ ſubtrahere cupientes, ad ſenatoriæ dignitatis prærogatiuam confugere. Hoc Curias eneruare non dubium eſt: Curialibus quippe præturæ munus impoſitum, patrias etiam functiones, ac ſuæ quenque munia ciuitatis, patrimoniis eorum eo modo conſumptis, denegare compellit. Et quod motibus ſe iudicum reuerentia ſubtrahunt dignitatis, publicis commoditatibus noxium eſſe perſpicitis: Ceſſat enim debitorũ compulſio, ſi debitum deſerat executor. Lege itaque perpetuo valitura decernimus: Nullum poſthac Curialem ſibimet dignitatis ſenatoriæ infulas vſurpare: Nulli Curiali licentiam dari clariſſimo ſe permiſcendi conſortio. Sed ne prouidentiſſime cõſtituta quibuſdam præteritis ſemiplena reliquiſſe noſcamur, illis etiam Curialibus, qui iam ſenatoriam adepti ſunt dignitatem, præturæ munus remitti decernimus, qui nondum Prætores ſunt nominati, vel quos nominatos nondum ampliſſimi veſtri cœtus ſententia præturæ muneri mancipauit obnoxios. Dat. pridie Id. Sept. Conſtp. Theod. A. XVII. & Feſto V. C. COSS.

INTERPRETATIO. *Hæc lex hoc præcepit, vt nullus Curialis natus ad aliquos honores adſpiret, nec dignitatem aliquam ſupplicando tenet adſumere, niſi tantum officia Curiæ debita ſe nouerit ſubiturum.*

De teſtamentis. *Tit. VIIII.*

1. Impp. Theod. & Valent. A A. Florentio PF. P.

VT prodeſt gentes barbaras noſtri nominis imperio mancipari, ita noſtræ victoriæ videbuntur obedientibus fructuoſæ, ſi pacis commoda legum regulis componantur. Ideo diuinis ſenſibus die noctuque res humani generis pertractantes, gratũ duximus deficientium

quoque

quoque voluntatibus ſubuenire. Vt pro ſuo quiſque teſtetur arbitrio. Vt in poteſtate ſua ſuam habeat voluntatem. Vt inuitus nemo nec taceat, nec loquatur. Illud eſt quippe proprie teſtamentum, quòd teſtantis meram obtinet voluntatem. Natura talis eſt hominum, vt quoſdam diligant alios inimicant. Quibuſdam ſint officioſæ gratiæ debitores, alios ſuſpicentur. Quorundam fidem intelligant eligendam, aliis nihil credendum exiſtiment; nec tamen audeant de ſingulis quæ ſentiunt confiteri. Ideo veteres teſtamenta ſcripta teſtibus offerebant, oblatarumque eis tabularum perhibere teſtimonium poſtulabant. Sed dum iuris antiqui cautelam paulatim inepta poſteritatis imperitia præſumptio, & teſtes exigunt omnino quæ teſtamento continentur agnoſcere, eò res proceſſit, vt dum ſua quiſque nonnunquam iudicia publicare formidat, dum teſtibus teſtamenti ſua non audet ſecreta committere, ne ſuis facultatibus inhiantes offendat, inteſtatus mori, quàm ſua mentis arcana periculoſe patiatur exprimere. Hac itaque conſultiſſima lege ſancimus, licere per ſcripturam conficientibus teſtamentum, ſi nullum ſcire volent quæ in eo conſcripta ſunt, ſignatam vel ligatam, vel tantum incluſam inuolutamúe proferre ſcripturam, vel ipſius teſtatoris, vel cuiuſlibet alterius manu conſcriptam, eamque rogatis teſtibus, ſeptem numero ciuibus Romanis puberibus omnibus ſimul offerre ſignandam & ſubſcribẽdam. Dum tamẽ teſtibus præſentibus teſtator ſuũ eſſe teſtamentum dixerit, quod offertur, eique ipſe coram teſtibus ſua manu in reliqua parte teſtamenti ſubſcripſerit. Quo facto, & teſtibus vno eodemque die ac tempore ſubſcribentibus & ſignantibus, valere teſtamentum: nec ideo infirmari, quòd teſtes neſciant quæ in eo ſcripta ſunt teſtamento. Quod ſi literas teſtator ignoret, vel ſubſcribere nequeat, octauo ſcriptore pro eo adhibito eadem ſeruari decernimus. In omnibus autem teſtamentis, quæ vel abſentibus, vel præſentibus teſtibus dictantur, ſuperfluum eſt, vno eodemque tempore exigere teſtatorem, & teſtes adhibere, & dictare ſuum arbitrium, & finire teſtamentum. Sed licet alio tempore dictatum ſcriptumúe proferatur teſtamentum, ſufficiet vno eodemque die, nullo actu interueniente, teſtes omnes videlicet ſimul, nec diuerſis temporibus ſubſcribere, ſignareúe teſtamentum. Finem autem teſtamenti ſubſcriptiones & ſignacula teſtium eſſe decernimus. Non ſubſcriptum namque à teſtibus, atque ſignatum teſtamentum pro imperfecto haberi conuenit. Ex imperfecto autem teſtamento voluntatem teneri defuncti, niſi inter ſolos liberos habeatur, non volumus. Per nuncupationem quoque, hoc eſt ſine ſcriptura teſtamenta non aliâs valere ſancimus, niſi ſeptẽ teſtes, vt ſupra dictum eſt, ſimul vno eodemque tempore collecti, teſtatoris voluntatẽ, aut teſtamentũ ſine ſcriptura facientis audierint, non vt ſuũ, ꝙ adſolet fieri, narrantes arbitriũ. Hoc eſt, vt manifeſte teſtari ſe ſub iiſdem teſtibus ſine ſcriptura eo ipſo tempore dicat, non futurum ſuæ voluntatis promittat arbitriũ. Si quis autẽ teſtamento iure perfecto, poſtea ad aliud venerit teſtamentum, non aliâs quod ante factum eſt infirmari decernimus, quàm id quod ſecundo facere teſtator inſtituit, iure fuerit conſummatum: Niſi forte in priore teſtamẽto ſcriptis hiis, qui ab inteſtato ad teſtatoris hereditatem ſucceſſionẽúe venire non poterant, in ſecunda voluntate teſtator eos ſcribere inſtituit, qui ab inteſtato ad eius hereditatem vocantur. Eo enim caſu, licet imperfecta videatur ſcriptura poſterior, infirma-

to priore teſtamento ſecundam eius voluntatem non quaſi teſtamentum, ſed quaſi voluntatem inteſtati valere cenſemus: in qua voluntate quinque teſtium iuratorum depoſitiones ſufficient. Quo non facto, valebit primum teſtamentum, licet in eo ſcripti videantur extranei. Illud etiam huic legi perſpicimus inſerendum, vt quoniam græce iam teſtatori conceſſum eſt legata quoque, ac directas libertates, Tutores etiam græcis verbis liceat in teſtamentis relinquere, vt ita vel legata relicta, vel libertates directæ, Tutoresúe dati videantur, ac ſi legitimis verbis ea teſtator dati, fieri, obſeruarique iuſſiſſet, Florenti Præfecte chariſſime Auguſtorum. Illuſtris itaque & magnifica auctoritas tua conſultiſſimam legem, edictis propoſitis, ad omnium notitiam perferri præcipiat. Dat. pridie Id. Sept. Conſtantinop. Theod. A. XVII. & Feſto v.c. coſs.

INTERPRETATIO. *Hæc lex multa confirmat, quæ de teſtamentis in Theodoſiani corporis auctoritate conſcripta ſunt. Sed hoc amplius habet, vt ſi aliquis iure prætorio condiderit teſtamẽtum, id eſt, quod ſeptem teſtium ſubſcriptionibus confirmatur, auctor teſtamenti, ſi literas ſcit, octauus ipſe ſubſcribat. Sin autem aut ſubſcribere non poteſt, aut literas neſcit, tunc octauum pro ſe adhibeat ſcriptorem. Nam etſi ſubſcriptores neſciant quæ in pagina teſtamenti continentur, teſtamentum ex hac re non habeatur infirmum. Teſtamento vero nihil detrahitur, ſi per plures dies dicatur fuiſſe dictatum, dummodo vna die ſub præſentia teſtatoris ſimul omnes rogati à teſtatore ſubſcribant, ac ſuis ſigillis ſubſcriptum muniant teſtamentum. Per nuncupationem quoque, hoc eſt ſine ſcriptura quiſquam publicare maluerit voluntatem, conuocatis ſimul vna hora ſeptem teſtibus, primum pro qua re eos venire rogauerit, euidenter explanet, vt quia teſtamentum non fecit, illi apud geſta defuncti publicent, & allegent voluntatem. Si quis autem facto legitimo teſtamento aliud poſtea voluerit facere teſtamentum, non aliter quod prius factum eſt reddatur infirmum, niſi ſequens teſtamẽtum omni firmitate fuerit conſcriptum, & legitimo teſtiũ numero roboratum. Nam ſi imperfecta fuerit forſitan deficientis voluntas, ſecunda voluntas tunc valeat, ſi in primo teſtamento, quod fecerat, extraneos ſcripſit heredes, & poſtea in ſecunda voluntate illos inſtituit, vel ad ſucceſſionem vocauit, qui etiamſi non teſtatus fuiſſet, poterant in hereditate defuncti ab inteſtato ſuccedere. quæ tamen poſterior voluntas defuncti licet non ſit perfecta, ſic in omnibus quæ ſcripta ſunt valeat, vt quinque teſtes iuriſiurandi religione confirment teſtatorem ad hoc eos conuocaſſe, vt remoto priore teſtamento, ſecundam in propinquis ſuis, quam perficere non valuit, conderet voluntatem, quæ in omnibus, vel circa omnes firma permaneant.*

De alluuionibus & paludibus & paſcuis. Tit. X.

1. Impp. Theod. & Valent. A A. Cyro PF. P. & Conſuli deſignato.

SVggeſtionibus tui Culminis ſemper magnum aliquid reip. cõferendi materiæ miniſtrantur, ſemper nobis aliquid porrigitur emendandum. Quanta igitur Magnitudinis tuæ prouincialium cura eſt, per eas quoque non dubie declaratur. Alluuionum, quæ contingere ſolent in prædijs, quæ ripis quorundã fluminũ terminantur, ea natura eſt, vt ſemper incerta poſſeſſio, incertum ſit eius dominiũ quod poſſeſſori per alluuionem accreſcit. Nam quod hodie poſſidemus, nonnũquam altero die vicini fundi dominio, in alteram fluminis ripam tranſlatum, acquiritur, nec tamen apud eũ cui accreſcit ſemper remanet acquiſitũ, ſed plerunq; redit ad priorẽ dominũ cum augmento.

augmento. Sæpe nec ad poſteriorem manet, nec ad priorem redit, ſed in harenam fluminis inundatione diſſoluitur. Ideo ſuggeſtionem tui Culminis admittentes, non Aegyptiis ſolis, nec de Nili tantũ alluuionibus loquimur: ſed quod ſalubre eſt, orbi terrarum, atque omnibus prouinciis promulgamus. Et ea, quæ per alluuionem poſſeſſoribus acquirũtur, neque ab ærario vendi, neque à quolibet peti, nec ſeparatim cenſeri, vel functiones exigi hac perpetuo lege valitura ſancimus, ne vel alluuionum ignorare vitia vel rem noxiam poſſeſſoribus videamur indicere. Similiter nec ea quidem, quæ paludibus antea vel paſcuis videbantur aſcripta, ſi ſumptibus ac laboribus poſſeſſorum nunc ad frugum fertilitatem tranſlata ſint, vel vendi, vel peti, vel quaſi fertilia ſeparatim cenſeri, vel functiones exigi concedimus: ne doleant diligentes operam ſuam agri dediſſe culturæ, nec diligentiam ſuam ſibi damnoſam intelligant. Huius legis temeratores quinquaginta librarum auri condemnatione coherceri decernimus. Inter quos habendum eſt officium quoque tuæ ſedis excelſæ, ſi aliquid eiuſmodi ſuggeſſerit diſponendum, vel ſi preces inſtruxerit petitoris, Cyre Præfecte chariſſime Auguſtorum. Illuſtris itaque & magnifica auctoritas tua ſuggeſtione tui Culminis, ac diſpoſitione non admiſſa tantum, ſed etiam collaudata, legẽ hanc edictis propoſitis ad omnium notitiam perferri præcipiat. Dat. XI. Kal. Octob. Conſtantinopoli, Valent. A. V. & Anatholio V. C. CONSS.

INTERPRETATIO. *Hac lege cenſitum eſt, vt ſi fluuius alueum ſuum paulatim in aliam partem contulerit, terram ille acquirat, cuius finibus ſpatium terræ dinoſcitur cõtuliſſe. Quam rem beneficio aquæ poſſeſſoribus acquiſitam nullus velut fiſcalem audeat vindicare, cui rei tributum nullus adiiciat. Si quis etiam paludes ſuo ſtudio deriuauerit, & ad vſum fertilitatis adduxerit, ſimiliter hoc is qui excoluit, ſine cenſu perpetuo iure poſſideat, neque quiſquam hoc audeat à noſtra munificentia poſtulare.*

De bonis decurionum, & naturalibus filiis eorum in curiam mittendis, heredibúſque ſcribendis. Tit. XI.

1. Impp. Theod. & Valent. A A. Apollonio P. F. P.

NVlla profeſsione virtutis, nullaq́; te alia potius homines Deo, quàm prona liberalitate iunguntur. Nam cum beneficiorum fontibus genus amplificetur humanum, diuinam beneuolentiam nobis credimus obligari, vnde ſpes tota viciſsitudinis expectetur. Quod ſi quis bene de ſe meritum lędat, ex amore omnium quem liberalitas meruit, communi neceſſe eſt odio condemnetur ingratus. Huius iniquiſsimæ rei acerbitate cõmotam Celſitudinem tuam à nobis remedium poſtulaſſe præſens ſuggeſtio declarauit. Multi enim ſæpe nullam trahentes ſorte maiorum Decurionatus originem, ſua ſponte, liberalique ſententia pietatis quoddam inſigne duxerũt, magnificis patriam muneribus beneficiiſque donare. Alij, cum extruendi publici operis nulla eis neceſsitas immineret, diuerſis eam ædificiorum ornatibus extulerunt. Id augendæ patriæ deſiderium maximis laudibus ac præconiis efferendum, alios curialibus oneribus, alios diſcuſsionum laqueis implicauit. Et quod vltra omnem indignationẽ eſt, rationes liberalitatis ſuæ dare cogitur, qui luxuriç nõ dediſſet. Quod niſi prouida diſpoſitione curetur, quotus quiſq; erit,

tam

tam ſui,ſuæque vtilitatis ignarus, qui vel in operibus conſtruendis largitatem exercere velit,cui diſcuſſor immineat,vel in conferendo aliquo munere gloriari,cum id quod munus fuerat,incipit eſſe iam debitũ? Quidenique ſic patriam ſuam diliget,vt cum frui liceat opibus ocioſis,iactura patrimonij ſui ſollicitam redimat egeſtatem? Quapropter ipſis ciuitatibus potiſſimum conſulentes,quibus ſuorum ciuium beneuolentiam nolumus intercluſam, huius æternæ legis ſaluberrima ratione decernimus,vt ſi quis ſua ſponte, nullique eiuſmodi oneri ſubditus, in qualibet ciuitate per ſe, alteriúſve perſonam quodcunque munus ediderit,vel honorem geſſerit,nullum ex voluntaria largitate vel præiudicium ſui ſtatus incurrat,vel diſcuſſionis ratiociniis obligetur: Hoc enim pacto,cum ex voluntate prębeatur quod ſi neceſſitas immineat euitetur,nec gratos ſuę circa patriam beneuolentiæ pœnitebit,nec excuſatio relinquetur ingratis. Illi etiã parti,ſollicita nobis circa res humanas prouidentia ſuggerente,conſulendum eſſe credidimus,quantum fauoris, ſplendoriſque legitimæ proli ex legum ſuffragatione præſtatur,tantum naturali ac degeneri ſoboli derogatur. Nam cum de ſucceſſionibus paternarum facultatum quædam ſeueriora,quędam humaniora circa eos iura prolata ſint, nulla lex adeo eis perpercit, vt eiuſmodi ſorte conceptos ſaltem in aliorum loco poneret,quos naturę cõiunctione proximos inueniſſet. Sed nos,à quibus ſoler in hominum genus ſemper aliquid procedere quo iuuentur,vna eademque ſaluberrima ſanctione & horũ conditioni, & Curiarum commoditati ſubueniendum eſſe perſpeximus, vt cum & naturalium liberorum vilitas ſplendidiorem fortunam,& Decurionum nobilitas multitudinem deſideret, auctiorem vtriuſque generis vtilitatibus in commune perpenſis,ab altero commodetur,quod alteri deficit: lexque vndique temperatiſſima collocetur,quę & naturę vitium dignitatis impartitione ſoletur,& ordinũ dignitatem à corporũ exiguitate defendat. Hac igitur perpetuo duratura promulgatione decernimus,vt ſicui & legitimorum,& naturalium liberorum progenies ſuppetat,veterum illibata conſtitutionum auctoritate ſeruata, iuſtæ ac legitimæ ſobolis iura nulla imminutione decreſcant. Si quis vero parentibus amiſſis,naturalem duntaxat fœcunditatem,non etiam legitimam ſortiatur,ſeu liber ipſe,ſeu Curiæ ſit nexibus obligatus,& tradendi filios vel omnes,vel quos, quemúe maluerit,eius ciuitatis Curiæ, vnde ipſe oritur, & in ſolidum heredes ſcribendi liberam ei concedimus facultatem. Parentibus verò ſuperſtitibus, ſi naturalis pater vitę munus impleuerit,quartam partem bonorum contemplatione gradus legitimi patri matriúe,auo vel auiæ ſaluã intactamque ſeruamus, vt ſi quis eorum vel præteritus, vel parum quàm ei debebatur ex legibus fuerit conſecutus,mouere de inofficioſo teſtamento querelam pro iuris ordine concedatur. Quos ex hac noſtra diſpoſitione nec lædi credimus, nec offendi. Nec enim aliquid ex eorum iure decoquitur,cum nequeant ad quoſcunque heredes ſorte tranſmiſſa,quicquam amplius ex filiorum ſuorum nepotumúe facultatibus, præter memoratam defendere quantitatem. Niſi forte moleſte ferendum ſit,natura ſibi cohærentes,licet iure ſeiunctæ ſint,alieniſſimis anteferri, rerumque eſſe participes,quos conſortes ſanguinis confitentur. Quod ſi cui non ex vrbe,ſed vico,vel poſſeſſione qualibet oriundo naturales liberi contigerint, eóſque velit ſub definitione prædicta, & Curiæ ſplendore cohoneſtare, & hereditatis

tatis opibus adiuuare, eius ciuitatis adſcribendi ſunt ordini, ſub qua vicus ille ſeu poſſeſſio cenſetur. Quòd ſi alterutram regnantium ciuitatem patriamque ſortiatur, ſit ei liberum ſuſceptam ex inæquali coniugio ſobolem cuiuſcunque ciuitatis Decurionibus immiſcere, dummodo ciuitas quæ eligitur totius prouincię teneat principatum. Indignum eſt enim, vt qui ſacratiſſ. vrbis vbere gloriatur, natales ſuos non inluſtri ordine ciuitatis illuminet. Hæc, ſiue cum poſtrema definiat, ſiue cum donatione cuiuſlibet quantitatis, habita ratione parentũ in liberos, naturalis pater conferat, quod de ſubeunda ſorte curiali, ſeu teſtamento, ſeu actorum fide conſtituat, ita ratum eſſe, ſtabiliterque volumus obſeruari. Vt ſiue abſtinendo hereditatibus, ſiue abdicando donationes, naturales liberi curialem voluerint euitare fortunam, poſteaquàm paternarum opum vel in ſolidum, vel ex parte reperti fuerint poſſeſſores, licet eas alienauerint, omnimodo ad conditionem, in qua pater eos amplificatis opibus eſſe voluit, etiam inuiti cogantur accedere. Apolloni Præfecte Kariſſ. A A. Illuſtris & magnifica auctoritas tua quæ ſanximus edictis propoſitis ad vniuerſorum noſtro imperio ſubiectorum notitiam cõmeate perficiat. Dat. XVI. Kal. Ian. Cõſtantinopi Maximo II. & Paterno V. C. COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis habuerit legitimos filios, & naturales habuerit, id lex iſta conſtituit, vt id obſeruetur, quod eſt in Theodoſiani corpore conſtitutum, hoc eſt, vt extantibus filiis legitimis octaua hereditatis naturalibus, vel eorum matribus, pater ſi voluerit, derelinquat. Si vero legitimos filios non habuerit, & naturales habuerit, & eos heredes facere voluerit, non aliter poterit, niſi vt primitus eos corpori curiæ ſub geſtorum teſtificatione coniungat: & ſic, ſi voluerit integras ad eos ſiue donationes, ſiue teſtamento heredes ſcribendo transferre poterit facultates. Quarta vero patri vel matri, auo, auiæ, quibus de inofficioſo teſtamento actio ſuppetit, ſpecialiter ſeruata. Hoc ſeu curialis, ſeu liber à curia naturalibus filiis ita cõferre legis iſtius ordinatione permittitur, ita vt in ea ciuitate, in qua, vel in cuius territorio habitat, naturales filios conſtituat curiales. Quod ſi, vt adſolet, in duabus prouinciis ei poſſeſſio vel habitatio fuerit, & voluerit eos in ciuitate ſua facere curiales, hoc lex iſta permittit, vt in qua prouincia elegerit, dummodo in Metropolitana ciuitate, inſtituendi naturales filios curiales pater habeat poteſtatem.*

II. Idem A A. Apollonio PR. P.

Nulla penè res adeo pro vtilitate humani generis inuenitur, quæ non callidis hominum conſiliis ad fraudem malitiamque conuertitur. Nonnulli enim Curiales, quorum corpori ſemper volumus eſſe conſultum, parùm habent ſua cõmoda noſtris beneficiis adiuuari, niſi eis ad aliorum abutantur incommodum. Sed nos, quibus ingenitum eſt prodeſſe cũctis, obeſſe nemini, ſicut eorum vtilitatibus prouidendum eſſe cenſemus, ita fraudibus etiam ducimus obſiſtendum. Hic enim eſt expeditiſſimę ſanctionis effectus, qui dum aliis proſpicit, aliorum iura non minuit. Meminimus quippe, nuper emiſſa lege diuali, portionem quartã de facultatibus curialium, fati munus implentium, ex qualibet nouiſſima voluntate, vel ab inteſtato etiam ad quęcunque, pręterquàm ſi ad filios deferantur, curiarum deputaſſe corporibus. Sed multi, tanquam corrumpendi totius patrimonij occaſione captata, vniuſcuiuſque rei ſibi particulam vindicando, adeo totas dilacerant facultates, vt dum participibus relictarum opum

nocere

nocere cupiant,ſua quoque iura præcipitent.Quorum nimiam licentiam prouida diſpoſitione frenantes,ipſis quidem Curialibus occupandi ſua auctoritate res mortui copiam denegamus.Optionem vero damus heredi,ad quem vel inteſtato,vel ex poſtrema voluntate directis,vel fideicommiſſariis verbis decurrit hereditas,vtrum æſtimationem quartæ partis Curiæ velit offerre,an omne patrimonium quod relictum eſt,in partes quatuor pro ſua voluntate diuidere, vt rebus totis in ſortitum caſumque deductis,vel Curiæ quadrantis,vel heredi, ac fideicommiſſario per vniuerſitatem dodrantis electio ex ſortis conditione contingat.Ita ſcilicet & præfati ſucceſſores,& Curia promiſcui rerum dominij liberabuntur incommodo.Naturale quippe vitium eſt negligi, quod communiter poſſidetur,vtque ſe nihil habere,qui non totum habeat,arbitretur.Denique ſuam quoque partem corrumpi patitur,dum inuidit alienæ.Sed vbi quarta pars bonorum mortui Curiæ debet offerri,immobiles quidem res, quæ nec latere facile poſſunt,nec quicquam ſi diuulgentur officiunt, ſub aſpectu etiam Curialium æſtimari,diuidi've concedimus.Mobiles autem res,vel ſe mouentes, vel inſtrumenta,vel ſi quid etiam in eiuſmodi iure cōſiſtat,in medium proferri diuulgarique non patimur:ſed iuratis ſucceſſoribus,cum apud ſe diligēter æſtimauerint,quę,quātique ſint pretij facultates,credi oportere decernimus. Quid enim tam durum,tamque inhumanum eſt,quàm publicatione,pompaque rerum familiarium & paupertatis detegi vilitatem, & inuidiæ patere diuitias? In exigendis vero debitis, ſi pretium quod pro quarta parte actionū Curiæ competit,ſucceſſores præſtare noluerint,cautionibus iurata fide prolatis in mediū, vnuſquiſque à debitoribus conuenientem ſibi exigat portionem:æque diuerſo æs alienum,ſi cui defunctus fuerat obligatus tam iidem ſucceſſores,quàm Curia pro ſua ſorte reſtituere compellantur. Quod ſi ſæpe dicti ſucceſſores ſacramentum ſibi crediderint excuſandum,tum vero ad ſimilitudinem rerum immobilium diligentior Curialibus omnium rerum indago præbebitur: ſcilicet vt vniuerſis mortui facultatibus in aperto propoſitis,vel æſtimatio rerum, vel diuiſio, prout ſucceſſores elegerint, ſub præſentia Curialium celebretur. In omnibus autem caſibus,vbi quarta pars Curiæ competit, tranſactiones interpoſitas firmas illibataſque manere decernimus. Ad filiorum vero numerum, ad quos integras opes venire cenſuimus,filium,nepotem, pronepotē, patrem, auum & proauum,ad virilis ſexus originem pertinentes, etſi alieni ſint Curia, iubemus adiungi,vt ad has quoque perſonas ex vltima voluntate, vel ab inteſtato delapſæ facultates nullius partis imminutione decreſcant. Filiam, quinetiam neptem,proneptémve Principali eiuſdem ciuitatis, vnde pater, auus vel proauus oritur, nuptam rerum vel ab inteſtato, vel ex diſpoſitione voluntatis vltimæ quæſitarum,integrum nullaque parte minutum dominium habere ſancimus.Quòd ſi poſt parentum obitum inueniantur innuptæ,vel viduæ,impuberibus quidem poſt tranſactam pubertatem, in aliis verò quæ pubertatem adeptæ ſunt†, vel etiam in viduis poſt mortem parentis triennium duntaxat volumus expectari,vt interim quarta portio ſuſpenſa,vel apud eam, ſi in matrimonio Curialis eiuſdem ciuitatis fuerit collocata,perpetuo iure permaneat, vel ſi intra id temporis alienum eadem curia ſortiatur maritum, penitúſve nupta non fuerit,memorata pars Curię cum triennij tam vrbanorum, quàm ruſticorum

† *aliàs exceſſerint*

ſticorum prædiorum duntaxat fructibus addicatur. Ita tamen, vt & optionis conditio, in offerendis rebus quartæ partis ſiue eius pretio & ſacramenti tam de quantitate, quàm de æſtimatione rerum mobilium, deque actionibus inferendis excipiendisúe, ſicut in extraneis perſonis dictum eſt, ratio conſeruetur: Cæteris videlicet, quæ ſuper hac re prolata conſtitutio continet, firmiter duraturis. Sed & ſi mater mortui vel auia, tempore, quo filius nepoſúe moritur, in coniugio Curialis inuenta fuerit, ne ipſas quidem patimur quartæ portionis ſubire iacturam. Extraneum quinetiam heredem, propinquitatis quidem iure diſcretum, Curiæ tamen eiuſdem ciuitatis obnoxium ſupradictę portionis diſpendio liberamus. Fœmineo vero ſexui non hac tantum prouiſione, ſed illa inſuper iuris adiectione conſulimus. Præcipimus namque, vt ad ſimilitudinem naturalium filiorum, quos Decurionatus ſorti paterna ſententia dedicauit, filia quoque naturalis, in matrimonium Curialis aſcita, ſi tamen nulla patri eius ſuppetat legitima ſoboles, id quod paternæ viſum fuerit voluntati, & omnes res patrias donationis titulo conſequatur, & heres ſcribatur ex integro: Ita tamen, vt parentum, quibus quarta pars patrimonij relinquenda eſt, & locorum, vnde gener legitur principalis, ad formam nuper emiſſæ cōſtitutionis ratio † conſequetur. Quid enim intereſt, vtrum per filios, an per generos ciuitatum commoditatibus conſulatur? Et vtrum nouos lex faciat Curiales, an foueat quos inuenit? † χ. conſeruetur.

Aliam quoque de negocio Curialis caliginem, ſuggeſtione tui Culminis moti, recenti interpretatione diſcutimus, & imprimis deſcriptionis onere ſiliquarum quatuor, quas lucratiuis iugationibus tantum non humanis, vel animaliū cenſibus, neque mobilibus rebus iubemus indici, & ſi Curiales non ſint, maiores ac poſteros liberamus. Vt ſi pater, auus, vel proauus, filio, nepoti, pronepotiúe, vel filiæ, nepti, proneptiúe, nec refert etnuptæ ſint Curialibus nec ne, poſtrema voluntate, vel inter viuos etiam donatione quicquam de ſuis opibus largiatur, memoratæ deſcriptionis ceſſet indictio. Eque diuerſo, vt ſi poſteri ad maiores prædicta ſibi conſanguinitate deuinctos, præfatis titulis ſuas conferant facultates, nullius acceſſione grauaminis huiuſmodi liberalitas oneretur. Ita enim neceſſariis ſibi coniunctiſque perſonis ſub liberalitatis appellatione debitum naturale perſoluitur. Cuius auctoritatem iuris pariter valere ſancimus, & ſi ab inteſtato ſuccedant præfati ſibi generis ordine ſociati. Ex hiis enim ſucceſſionibus maxime debiti potius ſolutio, quàm muneris oblatio cōprobatur, quę non largientibus etiam dominis ipſa propinquitatis ſerie deferuntur. Cæteri vero licet quadam inter ſe cognatione iungantur, nunquam tamen Curiale prędium ſine prædicto onere lucrabuntur, niſi forte is, cui lucro res ceſſerit, eiuſdem ciuitatis ordini ſit obſtrictus, qui licet inter extraneos numeretur, vacuū tamen ea functione quod datum eſt conſequetur. Nam cum perſonę conditio non mutetur, ne rei quidem ſtatum conuenit immutari. Lucratiuas vero res eas tantum volumus appellari, & prædictæ deſcriptionis grauamen excipere, quæ hereditatis, legati, fideicommiſſi iure, mortis cauſa donatione, vel cuiuſlibet poſtremę voluntatis arbitrio ad quempiam delabuntur. Inter viuos etiam donatio ſimplici liberalitate confecta lucratiuę merebitur & nomē & ſarcinam. Si vero vel ſocer futurus, filij, nepotis, vel pronepotis ſponſæ affinitatis coeundæ cauſa donauerit, vel parens etiā filiam, neptē, vel proneptē, Curiali, ſeu extraneo nubētem

dotauerit, licet caſus euentures eius cui data eſt, vertatur ad lucrum, nec inter lucratiuas numerabitur, nec deſcriptionis oneri ſubiacebit. Nec enim iuris optimi eſt matrimonium, cum tot tantiſque ſuis difficultatibus opprimatur, aduentitiis etiam cumulare ponderibus. Res vero, quæ memoratis cauſis lucratiuæ ſemel nomen exordiumq; ſortita eſt, licet ab eo qui ſuſceperit, ad alterum emptionis vel cuiuſcunque contractus iure migrauerit, cum prædicto deſcriptionis grauamine proculdubio transferetur, vt vel ſciens ſibi imputet, qui accepit oneratam, vel ſi ignorauerit, quod intereſt cõſequatur. Contraque ſi cuiuſlibet contractus exordio lucratiuæ nomen euaſerit, & ſi poſtea lucri titulo in dominatum alicuius ceciderit, ſarcinã memoratæ deſcriptionis effugiet: Nulla enim in huiuſmodi cauſis cõfuſionis intercedit occaſio, ſi ad primordium tituli poſterior quoque formetur euentus: Niſi forte res Decurionis, quę ad eum cuiuſlibet mercimonij iure peruenerit, ad alterum fuerit poſtrema eius voluntate ab inteſtato, vel inter viuos donatione tranſlata. Tunc enim, quia ſemel in perſonam cecidit, principalis, veterum titulorum nequaquam ratione perſpecta, conditionem & onus merebitur lucratiuæ. Apolloni Pręfecte chariſſime AA. Illuſtris itaq; & magnifica auctoritas tua, edictis ex more propoſitis, ſanctionem noſtræ Clementiæ, quam in perpetuum volumus obſeruari, ad omnium notitiam peruenire conſtituat. Dat. VII. Id. Mart. Conſtantinopoli, Didoſcoro, & Eudoxio VV. CC. COSS.

INTERPRETATIO. *Lege hac Curiales minime prohibentur teſtamentum facere, ſed ita vt legitimis filiis ſi voluerint facultates ſuas integras ſine imminutione aliqua derelinquant. Cæterum ſi filij legitimi defuerint, quemlibet etiam extraneum à Curia ſcribere heredem permittantur, ſed ita vt heres, qui cõditionem Curiæ nullam debet, quartam hereditatis acceptæ Curiæ ſine aliqua imminutione mox refundat. Quod ſi is qui heres ſcriptus eſt, integram hereditatem habere voluerit, pro quarta illa, quæ Curiæ deputatur, pretium quantum valuerit dare non differat. Agri, domus, vel quicquid latere non poteſt, communi æſtimatione taxentur. De præſidio vero, aut quicquid latere poteſt heres ſcriptus, Curiæ præbeat ſacramenta, ſecundum fidem pretium ſoluturus. Quod ſi noluerint, prolatis omnibus tres partes heres, & quartam Curia vindicabit. De cautionibus vero, quæ Teſtatori Curiali debebantur, ſimili ratione diuiſis etiam quæ Teſtator Curialis debuiſſe conuincitur, tres partes heres, & quartam Curia creditoribus ſine dilatione diſſoluat. Pactiones quæ inter heredem & Curiam de hereditatis diuiſione factæ fuerint firmæ permaneant. Filij vero, nepotes & pronepotes, qui auis & proauis per virilem gradum ſucceſſerint, ſeu ſcripti heredes ſint, ſeu ab inteſtato ſuccedant, ſiue Curiales ſint, ſiue à Curia liberi, de hereditate ſibi debita vel dimiſſa, quartam partem Curiæ nomine penitus non amittant. Filia etiam Curialis, neptis, proneptis ſi Curiali ipſius ciuitatis in matrimonio iuncta fuerit, auo, proauo inteſtatis, in integra hereditate ſuccedit. Et ſi teſtatus fuerit, & has perſonas relinquat heredes, quartam portionem Curiæ refundere non coguntur. Quod ſi filia, neptis, aut proneptis à patre, auo, vel proauo, vel in minore ætate, vel vidua relinquãtur heredes, poſteaquã ad annos pubertatis acceſſerint, triennio expectẽtur, vt ſi Curiali eius ciuitatis nupſerint, integrã hereditatẽ, ſicut eis vel debita eſt, vel dimiſſa, ſine aliqua imminutione poſſideant. Si vero ei nupſerint qui Curiæ nihil debebat, quartã partẽ hereditatis à die mortis auctoris Curiæ cũ fructib. ſine aliqua diſſimulatione reſtituãt. Et ſi ſine maritis noluerint perdurare, quartã ſimiliter Curiæ*

cum

cum fructibus reddant. Quod ſi rem relictam à parentibus tenere maluerint, ſacramento præbito de quantitate hereditatis, quartam partem Curiæ in pretio mox refundant. Matri quoque vel auiæ, ſi tamen Curiales maritos habuerint, quartam portionem hereditatis defuncti filij vel nepotis, quæ eis acquiſita eſt, lex iſta à Curia non iubet auferri. Nam ſi quis Curialis quemlibet extraneum, & tamen Curialem ſcribat heredem, & ipſe quartam, quæ portio Curiæ ipſius eſt, non refundat, Curialis etiamſi legitimos filios non habuerit, & habuerit naturales, ſi voluerit eos Curiæ iungere, & heredes ſcribere, vel donatione in eos propriam conferre ſubſtantiam, faciendi habeat poteſtatem. Filia quoque naturalis, ſi Curiali nupta fuerit, licet proprias & donare & relinquere facultates, ea conditione, vt patrem matremúe, vel quibus actio de inofficioſo teſtamento competit, nullatenus prætermittat. Sed eis legibus debitam vel donationis, vel mortis tempore, hoc eſt quartam portionem reſeruet.

De repudiis. *Tit. XII.*

1. Impp. Theodoſius & Valent. A A. Florentio PP.

COnſenſu licita matrimonia poſſe contrahi, contracta non niſi miſſo repudio diſſolui præcipimus. Solutionem etenim matrimonij difficiliorem debere eſſe fauor imperat liberorum. Sed in repudio culpáque diuortij perquirẽda, durum eſt veterum legum moderamen excedere. Ideo conſtitutionibus abrogatis quæ nunc maritum, nunc mulierem matrimonio ſoluto præcipiunt pœnis grauiſſimis coherceri, hac conſtitutione repudia, culpas, culparumque cohercitiones ad veteres leges reſponſáque prudentium reuocari cenſemus, Florenti Parens Kariſſime, atque amantiſſime. Inluſtris itaque & magnifica auctoritas tua quæ prouidentiſſimè conſtituta ſunt, edictis propoſitis publicare præcipiat. Dat. VI. Id. Iul. Conſtp. Theod. A. XVII. & Feſto V. C. CONSS.

De inuaſoribus. *Tit. XIII.*

Deerat initium iſtius, & alia Conſtitutio.

HAbet hoc inſitum ſollicita æquitatis examinatio, habet ſecũdarum cogitationum ſubtilior & exactior cura, vt ſi quid in legibus ferendis poſt impetum primum deliberatio præpropera deliquerit, hoc conſilio propenſiore reuocetur. Permittit enim conſuetudo ipſa terum, adſtipulantur innumera vetuſtatis exempla multas leges à ſuis latoribus dempta aut addita parte poſſe corrigi, multas tractatu maturiori pænitus abrogari. quod nunc abolendam conſtitutionem decernimus quam non ante multos mẽſes ad preces inluſtris viti auxiliaris promulgaueramus, moti ingeſta nobis† perſuaſione inuitis. Sed quia obſecratio viri inluſtris Apollodori nuper at- † χ. peruaſione
tentiores ad æſtimandam iuſtitiam fecit ab hoc tractatis omnibus & plena æſtimatione diſcuſſis propter illa præcipuè quę negotium de quo tunc actum eſt ſupergreſſa fuerant in medio perſonas mulierum pariter inligauetat ſupra me ✶ res vacuatur ✶ remouemus, Auxenti Parens Katiſſime. Incautior definitio programmatis lectionem euulgauit, ita vt agnoſci ab omnibus poſſit his quæ in illa diſplicent abolitis. Id quod ſolum de vetuſtate repetitur, probabile videtur priſcarum tantum legum definitione ſeruandum. Dat. VI. Kal. Feb Rau. Val. A. ✶

De epiſcoporum ordinatione. *Tit.* XIIII.

1. Impp. Theod. & Valentinianus A A. Accio viro inluſtri Comiti & magiſtro vtriuſque militiæ.

CErtum eſt & nobis & imperio noſtro vnicum eſſe præſidium in ſupernę diuinitatis fauore, ad quem promerendum præcipuè Chriſtiana fides & veneranda nobis religio ſuffragatur. Cùm igitur ſedis apoſtolicę primatum ſancti Petri meritum, qui princeps eſt epiſcopalis coronæ, & Romanæ dignitas ciuitatis, ſacræ etiam ſynodi firmarit auctoritas, ne quid præter auctoritatem ſedis iſtius inlicitum præſumptio adtẽptare nitatur. tunc enim demum eccleſiarum pax vbique ſeruabitur, ſi rectorem ſuum agnoſcat vniuerſitas. Hęc cùm hactenus inuiolabiliter fuerint cuſtodita, Hilarius Arelatẽſis, ſicut venerabilis viri Leonis Romani Papæ fideli relatione comperimus, contumaci auſu inlicita quædam præſumenda temptauit, & ideo trãſalpinas eccleſias abominabilis tumultus inuaſit, quod recens maximè teſtatur exemplum. Hilarius enim, qui epiſcopus ciuitatis Arelatenſis vocatur, eccleſiæ Romanæ vrbis inconſulto pontifice indebitas ſibi ordinationes epiſcoporum ſola temeritate vſurpans inuaſit. Nam alios incompetenter remouet, indecenter alios inuitis & repugnantibus ciuibus ordinauit. Qui quidem quoniam non facile ab his qui non elegerant, recipiebantur, manum ſibi contrahebant armatam, & clauſtra murorum in hoſtilem morem vel obſidione cingebant, vel aggreſsione reſerabãt, & ad ſedem quietis, pacem prædicaturos per bella ducebant. His talibus & contra imperij maieſtatem & contra reuerentiam apoſtolicæ ſedis admiſsis, per ordinem religioſi viri vrbis papæ cognitione diſcuſsis certa in eum ex his, quos malè ordinauerat lata ſententia eſt. Et erat quidem ipſa ſententia per Gallias etiam ſine imperiali ſanctione valitura. Quid enim tanti pontificis auctoritati in eccleſias non liceret? Sed noſtra quoque præceptio & ratio probauit, ne vlterius vel Hilario, quem adhuc epiſcopum nuncupari ſola manſueti præſulis permittit humanitas, nec cuiquã alteri eccleſiaſticis rebus arma miſcere, aut præceptis Romani antiſtitis liceat obuiare. Auſibus enim talibus fides & reuerentia noſtri violatur imperij. nec hoc ſolum, quod eſt maximi criminis, ſubmouimus. Verùm ne leuis ſaltim inter eccleſias turba naſcatur, vel in aliquo minui religionis diſciplina videatur, hoc perenni ſanctione decernimus, ne quid tam epiſcopis Gallicanis, quàm aliarum prouinciarum contra conſuetudinem veterem liceat ſine viri venerabilis Papæ vrbis æternæ auctoritate temptare. Sed illis omnibúſque pro lege ſit, quidquid ſanxit, vel ſanxerit apoſtolicæ ſedis auctoritas, ita vt quiſquis epiſcoporum ad iudicium Romani antiſtitis euocatus venire neglexerit, per moderatorem eiuſdem prouinciæ adeſſe cogatur, per omnia ſeruatis, quæ diui parentes noſtri Roman ęcceleſię detulerunt. Acci P. K. A. Vnde inluſtris & præclara magnificentia tua præſentis edictalis legis auctoritate faciet quæ ſunt ſuperiùs ſtatuta ſeruari, decem librarum auri multa protinus exigenda ab vno quoque iudice, qui paſſus fuerit præcepta noſtra violari. Et manu. Diuinitas te ſeruet per multos annos parens Kariſſime. Dat. VIII. Id. Iun. Romæ Valentiniano A. VI. CONS.

De ambitu & lucris limitaneis inibi redhibendis. *Tit.* *X V.*

1. Impp. Theod.& Valentin. A A. Numo magiſtro officiorum.

CVm nulla penè res adeo peruaſit, quæ non plurimum prouiſione noſtræ clementię conſeruatur, præcipuam militibus curam impertiendam eſſe cenſemus, quibus maxime communitur vniuerſa reſpublica. hęc enim vna res diligentiſsimè procurata multarum nos rerum ſollicitudine relaxabit. nec ſingulis cogemur adhibere medicinam, ſi generali remedio cuncta ſanemus. In primis itaque duces limitum & pręcipuè quibus gentes, quæ maximè cauendæ ſunt, adpropinquant, iudicio noſtrę clementię prouehi volumus, quorum integritatem, fortitudinem, vigilantiam, prolata rerum documenta commendant, capitali pœna videlicet ambitus libidine reſtinguenda. Eos igitur quos noſtra æſtimatio ſicut iam dictum eſt, promouendos eſſe cenſuerit, in ipſis plerunque limitibus commorari, & milites ad antiquum redigere numerum, inminentibus magiſteriis poteſtatibus diuturniſque eorum exercitationibus inhęrere pręcipimus. Caſtrorum, quinetiam ipſis luſoriarumque † pro antiqua * * * * quibus † cluſoria
cum principibus * * * limitanei tantum militis duodecimam annonarum partem, diſtribuendam videlicet inter eos magiſteriæ poteſtatis arbitrio deputamus. De Saracenorum verò fœderatorum aliarumque gentium annonariis emolumentis nullam penitus eos decerpēdi vel auferendi licentiam habere concedimus. Sciant planè, quòd ſi quid amplius quàm eis ex noſtra auctoritate ſtatutum eſt, audene vſurpare vt pote ſuper exactę pecunię violatores & ipſi facultatibus ſuis & tui culminis diſpoſitione limitibus pœnam gladij ſuſtinebunt. & qui tanti flagitij, vel potius proditionis ſupplices miniſtri participesſue extiterint, pari ſupplicio ſubiacebunt, nullum effugium nec ſacra adnotatione, nec lege pragmatica diuiniſve mandatis, nullam ſpem ſalutis habituri. Viros autem inluſtres magiſtros militū priorem integritatem ſuæ adminiſtrationis imitaturos in poſterum quoque ab omni limitaneorum militum ac fœderatarum gentium concuſsione temperaturos, ſuaque officia prohibituros eſſe confidimus. Quod ſi quid huiuſmodi fuerit perpetratum, appatitiones, quę his obſequuntur quadrupli ſolutionem agnoſcere hiſdem limitibus imperamus. Idem ipſis quoque viris eminentiſsimis magiſtris militum amicum eſſe non dubium eſt, qui ſemper omnia ſua compendia pro ſalute reipublicæ contempſerunt. Quis enim dubitat eos communem ſtatum ſuis opibus prælaturos, qui defenſione ſtrenua belliciſque conflictibus imperium noſtrum ſuo ſæpè ſanguini pętulerunt, vniuerſis videlicet, qui hoc nefandum atque inlicitum facinus perpetrare temptauerint, adeo tam ſacræ adnotationis quàm legis pragmaticæ, mandatorúmque noſtrorum ſubſidio etſi aliqua forſitan obreptione meruerint excludendis: vt neq; intimatio licet admiſſa fuerit, pœnitus proſit, & duces ſeu magiſtros militum, vel cuiuſlibet iudices, qui inſinuatione cōiunctionem alterius, quam ſummam & eorumdem limitum refectionē volumus proficiſci. Agros etiam limitaneos vniuerſos cum paludibus, omniq; iure, quos ex priſca diſpoſitione limitanei milites ab omni munere vacuos ipſi curare pro ſuo cōpendio

atque arare conſueuerunt: & ſi in præſenti coluntur, ab his firmiter ac ſine vllo concuſſionis grauamine detineri: & ſi ab aliis poſſidentur, cuiuſlibet ſpatij temporis præſcriptione ceſſante ab vniuerſis detentatoribus vindicatos, hiſdem militibus ſine vllo prorſus ſicut antiquitus ſtatutum eſt, collationis onere volumus adſignari. In his etiam contra eos qui præceptionibus noſtris obuiam venire temptauerint, eadem pœnarum acerbitate, quę aduerſus ducum auiditatem prolata eſt, valitura. Nam ſi quis fortè, quod minimè audere debuerat, emptionis titulo memorati iuris poſſedit prædia, competens ei actio aduerſus venditorem intacta ſeruabitur. Id autem curæ perpetuæ tui culminis credidimus iniungendum, vt tam Thraici quàm Illyrici nec non etiam orientalis, ac Pontici limitis, Aegyptiaci inſuper, Thebaici, Lybici quemadmodum ſe militum numerus habet, caſtrorum que ac cluſoriarũ cura procedat quotannis menſe Ianuario in ſacro conſiſtorio ſignificare nobis propria ſuggeſtione procures, vt vniuſcuiuſque tam induſtria quàm deſidia noſtris auribus intimata, & ſtrenui digna pręmia conſequantur, & in diſſimulatores competens indignatio proferatur. Credimus namque quòd re militari ad eum modum quem diſpoſuimus obſeruata, quocumque terrarum ſe hoſtis mouere temptauerit, victoria nobis propicia ſecundi numinis voluntate nuntiabitur, ante quàm prælium, Nomen r.k.a. Inluſtris igitur auctoritas tua, cuius integram fidem rebus ipſis experta eſt noſtra perennitas, hanc generalem ſaluberrimamque noſtræ clementiæ ſanctionem obſeruationi perpetuę, effectuique mancipari præcipiat, & edictis vbique propoſitis ad omnium notitiam peruenire perficiat. Dat. Prid. Id. Sept. Conſtp. Maximo II. & Paterno coss.

De Metatis. *Tit.* XVI.

1. Impp. Theod. & Valent. AA. Numo magiſtro officiorum.

CVm inter multa priuilegia, quæ in militaribus detulit viris antiquitas, habitaculis etiam eorum certæ portionis domorum ſorte proſpexit. Nos à quibus familiare eſt vniuerſa negotia competenti temperatione diſponere, ſuggeſtione tuæ magnitudinis moniti ita hoſpitiis militantium volumus eſſe conſultum, vt tamẽ honore præditis in exactionibus ædium debita dignitati reuerentia conſeruetur. Meminimus quippe nos diuinam promulgationem tam conſularium virorum quàm præfecturæ inſulis ornatorum cæterorumque inluſtrium, nec nõ etiam ſilentiariorum certas domus in hac ſacratiſſima vrbe ſitas metatorum præbendorũ onere liberaſſe, cui nunc addi oportere cenſemus vt his conſularibus qui a hoſpitij * * * excuſatio * * cionis ius datum eſt inmunitatis & diuino priuilegio pro tenore ſacratiſſimæ cõſtitutionis quæ ſuper hac re loquitur firmiter valituro. Sed ne liberalitate noſtra latius quàm oporteat propagata, vel hoſpitalis commoditas militãtibus abnegetur, vel nihil emolumenti referatur in publicum, id in primis ſtatuendum eſſe cenſemus, vt ſi quis vel ius excuſandarum ędium non habens, vel licet in pluribus tamen domibus

quàm

quàm ex ſacratiſſima conſtitutione conceſſum eſt beneficiū excuſationis ratione reſiſtit immunis, ſeu ſacro oraculo quod quocumque modo vel iam conſecutus eſt, vel conſequetur in poſterum, tertiæ partis domus, ſuper quam oportuit numerum excuſatæ penſionem arbitrio tui culminis in rationes publicas conferre cogetur, vt aurum ex huiuſmodi titulo profligatum pro iuſſu noſtri numinis cura tuæ ſublimitatis, quo viſum nobis fuerit erogetur. idque in omnibus huius almæ vrbis domibus cuſtodiri decernimus, ceteris videlicet omnibus, qui metata in ſuis domibus prȩſtant ſiue hoſpitia prȩbuerint metatoribus, ſeu quolibet pacto ſatis ei fecerint nullam vel penſionis vel diſcuſſionis domus gratia moleſtiam ſuſtinere cogendis. Deinde neminem volumus cuiuſlibet loci vel ordinis in hac florentiſſima vrbe domum propriam excuſantem metatum ſibi in alienis domibus priuilegio militiæ vindicare. Et his quidem quibus iam præbendi metati inmunitatem inluſtris fauor dignitatis indulſit, licet vacantis militiæ cingulo vſi ſint vel vtantur, vel honorariæ prærogatiuȩ potiantur inſignibus, inuiolata, vt iuſtum eſt, excuſationis iura largimur. In poſterum verò hi quidem quibus inluſtrem dignitatem ius actæ adminiſtrationis adtribuit, domos ſuas pro modo quem ſacratiſſima conſtitutio prȩſumendo cenſuit excuſabūt. Ceteris verò quibus inluſtris dignitas cum cingulo vel citra cingulum pro ſolo honore delata eſt, excuſandarum ædium licentiam penitus denegamus. Hoc iuris in his etiam præcipimus obſeruari, quos ipſa quidem adminiſtrationis condicio ſpectabiles nouit, honor tamen additus à noſtra liberalitate reddit inluſtres, excepto videlicet viro ſpectabili primicerio notariorum, cui volumus in excuſandis ædibus inluſtrium magiſtratuum priuilegium conuenire. Sed & ſi quis iam inluſtrem dignitatem inter vacantes vel honorarios conſecutus domum poſtea in hac ſacratiſſima ciuitate iubemus * * * Sciturìs omnibus, quod ſi quis cùm cingulo perfruatur, & excuſationem ita propriȩ domus impetrauerit, vt à pēſione etiam portionis tertiæ ſit immunis, & militiæ cauſa metatum in alienis domibus ſibi crediderit vindicādum, ſiquidem honore prȩditus excuſationis ius habeat, carebit legum priuilegiis, quas fraudare conatus eſt. Si verò inter eos, quibus nulla ſuffragatur dignitas, numeretur, centenarum librarum auri ſacratiſſimis largitionibus pendendarum inlatione multabitur. Nunc P. K. A. Inluſtris itaque auctoritas tua quod per hanc diuinam legem duximus ſanciendum, ſollemniter ad omnium notitiam peruenire conſtituat. Dat. XVIII. Kalen. Febr. Conſtp. Theod. & Valent. A A. COSS.

De releuatis, adaratis vel donatis poſſeſſionibus.

Tit. XVII.

I. Impp. Theod. Valent. A A. Hermocrati PP.

PErfecta ac plena liberalitas, quam præſens munificentia communit: tuncque maximè vnuſquiſque totum confidit habere quod meruit, ſi quod ſingulis ſpecialiter indultum eſt generali prouiſione

firmetur. Cum itaque multorum poſſeſsiones meminerimus noſtro beneficio aliquatenus tributorum munere ſubleuatas, eisque poſtea certam conceſſæ quantitatis partem, quia id neceſſitas flagitabat, indictam, vt quod liberalitati noſtræ derogatum eſt non pęnitentiæ potius videatur fuiſſe quàm temporis ſummam quę iam ex deſcriptione inlata eſt profligationem, contemptiones in poſterum ab huiuſmodi exactionis inquietudine liberamus: vt & præteriti temporis pro ſubleuatis prædiis reliquorum exactio concedatur, & in poſterum nulla deſcriptio formidetur. hoc enim neceſſario nobis hac generali ſanctione fuerat promulgandum, cum multo ſit onerosius ſimul & in aggere coaceruatam ſoluere quantitatem quàm particulatim reddere quod debetur. Hæc tamen liberalitas noſtra nihil diſpoſitionis ampliſſimę recordationis Antiochi, qui certam quantitatem ante ſe releuatis poſſeſſionibus nomine canonis indixit, imminuit. id enim quod iam in canonem cecidit, & anniuerſaria debet penſitatione perſolui, nec in præteritum, nec in poſterum patimur eſſe conceſſum, nullíque deinceps copia relinquitur inſpectores ſibi ſpecialiter expetendi niſi ſecundum ſanctionem noſtram quæ ad viri illuſtris & conſularis Florenti ſuggeſtionem miſſa eſt ex communi ciuitatis aut. * * Indulgentiam verò memoratæ deſcriptionis & in anteactum & in poſterum tempus, non ſolum in releuatis, verùm etiam in donatis, adæratis, tranſlatíſque, ſeu quodlibet aliud nomen nouæ deſcriptionis excogitatum eſt, volumus obſeruari: nullámque ſuper his vnquam exactionis moleſtiam formidari, quibus non tantum reliqua præteriti temporis relaxamus, ſed nec in poſterum quicquam innouationis aut oneris addendum eſſe cenſemus. Quod & ſi qua innouatio poſt adminiſtrationem inluſtris memorię Antiochi facta eſt, aut aliquid eis indictum eſſe monſtratur, hoc irritum fieri, omnemque innouationem aut indictionem viribus carere decernimus. Sufficere etenim nouimus illud quod inluſtris memoriæ Antiochus ante ſe releuatis vel adæratis vel donatis, vel tranſlatis poſſeſſionibus nomine canonicæ ſolutionis indixit, quod ſuam firmitatem cōuenit obtinere in poſſeſſionibus videlicet quæ ante eius adminiſtrationē huiuſmodi beneficiū meruiſſe noſcuntur: poſt eius verò adminiſtrationē nec innouationem quandā nec adiectionē nec excogitationē contra eos, nec aliquā diſpoſitionē prolatam firmam eſſe concedimus. Verum & ſi quis ex auctoritate noſtri miminis vel ampliſsimę pręfecturæ de fundis patrimonialibus ſteriles ſub certi canonis pollicitatione ſuſceperit, firmiter eum volumus poſsidere, ſub eiuſdem tamen canonis ſolutione, quem noſtræ maieſtatis auctoritas aut præceptum magnificę tuę ſedis per annos ſingulos ſoluendum eſſe præſcripſit, nullámque eos deſcriptionem, aut adiectionem, aut innouationem in poſterum ſuſtinere: quoniam nimis abſurdum eſt eos, qui nobis hortantibus aut magnifica præfectura fundos inopes adque ieiunos magno labore impēſo aut exhauſto patrimonio vix fortè meliorare potuerint, vt pote deceptos inopinatum onus ſuſcipere, illud quoq; velut quadā circunuentione depoſci, quod ſi ſe daturos præſciſſent, fundos minime ſuſcipere aut etiā colere paterentur. Sed vt his qui ante legem datā ex ſuggeſtione viri inluſtris Florēti poſſeſsiones ſuas releuarūt, magna liberalitate proſpeximus omni timore in perpetuū, ſicuti cōuenit, abſolutis: ita eos,

qui

qui poſt memoratæ conſtitutionis tenorem ſuas poſſeſſiones releuare conati ſunt, nihil commodi capere volumus. Quapropter ſciant omnes qui tale beneficium poſt, aut huiuſmodi con * * * * poſſeſſionis aut adærationem tranſlationemque depoſcere. quod & ſi ſubreptitiis precibus fuerit imperratum, nihil valere beneficiũ tale ſancimus. Nouerit amplisſimæ tuæ ſedis officium, quod ſi aliquando nobis vel ſuggeſtio huic noſtræ ſanctioni contraria porrigatur, vel ſi legi ſacriſve mandatis (ſi qua fortè citra ſuggeſtionem hiis piis diſpoſitionibus aduerſa manauerint) obſequatur, & alios tanquam debitores ex huiuſmodi titulo crediderit exponendos, ducentarũ librarum auri ſe condemnatione mulctandũ. Omnibus enim circa res proprias amputanda triſtitia eſt, quibus ex ſalute noſtra vera ſenſimus gaudia contigiſſe, vt non minus commoditatibus domeſticis, quàm ſoſpitate lætentur, Hermocrates parens Kariſſime Auguſtorum. Illuſtris igitur & magnifica auctoritas tua quæ per hanc ſaluberrimam legem pro multorum commoditate ſtatuimus, ſollemniter vbique propoſitis ad omnium notitiam venire perficiat. Dat.* Id. Decemb. Conſtp. Theod. A.* XVIII. & Albino viro clariſsimo CONSS. *XIII KAL. *XVIIII.

Deſiderantur tituli & Nouellæ Theodoſij, quæ ſequuntur.

De patrimonialibus rei dominicæ & limitotrophis fundis ad Orientem poſitis. No. III.
De bonis fabricenſium. No. I.
De amota militantibus fori præſcriptione. No. IIII.
De nauibus vltra duorum milium mod. capacitate non excuſandis. No. I.
De poſtulando & perpetuanda aduocatione. No. I.
De lenonibus. No. I.
De reddito iure armorum. No. I.
Neque diuinam domum neque eccleſiam quolibet publico munere excuſandam. No. I.
De pecunia Afris credita. No. I.
De tributis fiſcalibus. No. I.
De pretio ſolidi. No. I.
De corporatis vrbis. No. I.
De negotiatoribus. No. I.
De reſcindendis venditionibus. No. I.
De ſcholaribus & Comitibus ſcholarum. No. I.
De locis Reip. quoque modo poſſeſſis ciuitatibus reſtituendis. No. I.

LEGVM

LEGVM NOVELLARVM DIVI VALENTINIANI A. LIBER II.

De fructibus inter maritum & vxorem expenſis, filiis, vel heredibus minime imputandis. *Tit. I.*

I. Impp. Theod. & Valent. AA. Albino PF. P.

AVCTORITATIS ſuæ memorem ampliſſimũ Senatũ gratanter agnouimus, cuius conſilium improbis rebus ſemper occurrit. Hinc eſt, quod nuper illuſtribus ac ſublimibus vitis, quos euocari ad ſacratiſsimum comitatum vtilitas publicæ neceſsitatis exegit, nobis ſuggerenda mandauit, ne abhorrenda vſurpatio ab omni conuerſatione honeſta vires diutius obtineret. Comperimus enim quaſdam poſt maritorũ obitum filios ſuos propoſita indecora actione nudaſſe, cũ ab hiis patrimonij ſui fructus quærerent, quos vtique ſtante matrimonio, in illa æqualitate viuendi in commune conſumptos conuenit æſtimari, quorumq́ue ratiocinium perplexum atque confuſum ad veritatis fidem diſcuti poſſe non credimus. Cumq́ue illud frequentius nouerimus accidere, vt maiores expenſas flagitet matronalis ornatus, & cum nunquam viri poſt vxorum obitum huiuſmodi aliquid credant communibus filiis opponendum, durum eſt muliebri tantum licentiæ iſta permitti. Et ideo Albine Parens Kariſsime, illuſtris ac præcelſa auctoritas tua hac edictali ſciat nos lege ſanxiſſe, ne de coniugij copula eorum alter ſuperſtes defuncti heredes ſuper hac repetitione redituum æſtimet lite pulſandos. Hac enim conditione & vxores teneri volumus & maritos. Siue enim interceſſerit dos, ſeu oblata non fuerit, omne iurgium huiuſce repetitionis & ratiocinij conticeſcat. Hanc autem legem vtilitati & concordiæ humani generis profuturã, edictis per prouinciam propoſitis, Amplitudo tua in omnium notitiam faciet peruenire. Dat. III. Id. Sept. Rau. D. Theodoſio A. XVII. & Albino V. C. COSS.

INTERPRETATIO. *Si vir vxore ſuperſtite moriatur, fructus, quos conſtante coniugio conſtat expenſos, nullam poſtea à communibus filiis, ſeu ab heredibus mater repetendi habeat facultatem. Quod & ſi vxor viuo marito deceſſerit; maritum præcipit eadem lege conſtringi, vt & ipſe à filiis vel heredibus vxoris de ipſis fructibus, qui in commune expenſi ſunt, penitus nihil requirat.*

De

De Manichæis. *Tit. II.*

I. Impp. Theod.& Valent.A A. Albino PF.P.II.

Svperſtitio Paganis quoque damnata temporibus, inimica publicæ diſciplinæ, & hoſtis fidei Chriſtianæ, ad excidium ſui Clementiam noſtram nō immerito prouocauit. Manichæos loquimur, quos execrabiles, & toto orbe pellendos, omniū retrò principum ſtatuta iudicarunt. Nec diſſimulationem crimina nuper detecta patiuntur: Quæ enim, & quam dictu audituque obſcœna in iudicio beatiſſimi Papæ Leonis, coram Senatu ampliſſimo manifeſta ipſorum confeſſione patefacta ſunt? Adeo vt eorum quoque qui diceretur Epiſcopus, & voce propria proderet, & omnia ſcelerum ſuorum ſecreta perſcriberet. Quod notitiam noſtram latere non potuit, quibus tutum non eſt negligere tam deteſtandam diuinitatis iniuriam, & impunitum relinquere ſcelus, quo non ſolum corpora deceptorum, ſed etiam animę inexpiabiliter polluūtur. Vnde Albine Parens Kariſſime Auguſtorum, illuſtris & magnifica auctoritas tua hac nos in ęternum victura lege ſtatuiſſe cognoſcat, quam in omnium prouinciarum faciet notitiam edictis propoſitis peruenire. Vt vbicunque terrarum quiſquam Manichæorum fuerit deprehenſus, pœnas, quas in ſacrilegos iura ſanxerunt, auctoritate publicæ ſeueritatis excipiat. Sitque publicum crimen, & omni volenti ſine accuſationis periculo tales arguere ſit facultas. Nec cuiquam licitū tutumque ſit aut celare tales, aut talibus conuiuere, cum omnia de hiis à nobis confirmata ſint retrò principum ſtatuta, vt nouerint vniuerſi hac edictali lege propoſita, Manichæos dignitate militiæ, & vrbium habitatione priuandos: ne quis innocens talium conuerſatione, aut ſocietate capiatur. Succeſſiones nec capiant, nec relinquant, ſed fiſci noſtri viribus adgregentur. Nec eis quod palàm interdicimus vlla fraude quęratur: Iniuriarū careant actione, contractos liberos omnino non habeant. Primates vniuſcuiuſque militiæ vel officij mox exigenda per apparitionem veſtram x. librarum auri mulcta percellat, ſi quem hac ſuperſtitione pollutum ſiuerint militare: neque enim aliquid nimium in eos videtur poſſe decerni, quorum inceſta peruerſitas religionis nomine lupanaribus quoque ignota vel pudenda committit. Dat. XIII. Kal. Iul. Rom. Valent. A. VII. & Numo v.c. coss.

Iſta Interpretatione non eget.

De homicidio caſu an voluntate facto. *Tit. III.*

I. Impp. Theod.& Valent. A A. Maximo IIPP.& Patritio.

Criminoſos quidem auerſamur omnes, & præcipue humano cruore pollutos, Quorum creſcit audacia, cum impunitas per ſimplicia, vel etiam perſonalia reſcripta donatur. Nefas dictu, per ignorātiam facinora defenſione vallamus. Sed quantum eſt, quod occupationibus noſtris aſtutia plectendę ſubreptionis illudit, cum reſcripta huiuſmodi etiā viro illuſtri quæſtore neſciente procedant, quem cuſtodem ſtatuimus eſſe iuſtitiæ, qua nullum carere debet oraculum. Merito ergo male vſurpata prohibentes, hac edictali lege ſancimus, vt homicidio, quod tamen caſibus imputauerit confeſſio ſupplicantis, non aliter indulgentia, niſi noſtri nominis adnotatione præſtetur: Quoniam rariora erunt facinora, ſub noſtrum ventura iudicium, nec vlla, niſi diſcuſſis rebus venia continget. Poſtquam tamen ad cuiuſcunque

Cogni

Cognitoris tribunal adnotatio noſtra peruenerit, examinari fidem precum diligenter iubemus, vt ſi homicidium vel vitandæ mortis neceſſitate conſtiterit admiſſum, venia tribuatur orantibus. Deprehẽſos vero in mendaciis ilico pœna percellat. Hiis enim tantummodo volumus ignoſci, in quorum labſibus ſola poteſt fortuna culpari. Homicidas autem, in hominum cædem nefaria voluntate graſſatos, aliorumúe capitalium criminum reos, nec per annotationes noſtras licebit abſolui. Vir ſpectabilis, magiſter ſcrinij, qui interdicta ſupplicantibus reſponſa præbuerit, quinque auri librarum multam ſacro ærario noſtro cogatur inferre. Memorialis quoque cuiuſlibet ſcrinij, qui aduerſus vetitum reſcriptum fuerit executus, ſpoliatus militia quinquennij relegatione plectatur. Quod enim fas non eſt, vel per adnotationes noſtras nocentes mereri, multo magis vetamus reſcriptis ſimplicibus impetrari. Maxime Parẽs chariſſime A A. Illuſtris itaque & præcelſa Magnificentia tua neceſſariam humano generi ſanctionem cunctorũ notitiæ publicari propoſitis iubebit edictis, vt ſalubria conſtituta nullus ignoret, & manu diuina. Diuinitas te ſeruet per multos annos, Parens chariſſime Auguſtorum. Dat. VI. Id. Decemb. Romæ, D. Valentiniano A. VI. & Numo V. C. COSS. PP. pridie Id. Decemb. in foro Traiani. Subſcripſi.

INTERPRETATIO. *Lex iſta præcipit, vt ſi quis ad principem conuolauerit, adſerens caſu homicidium à ſe fuiſſe commiſſum, & ſi per ſupplicationem à rerum dominis veniam potuerit impetrare, à Rectore prouinciæ, vbi caſus iſte commiſſus eſt, id ſpecialiter debet inquiri, & ſi certa fuerit ſuggeſtio ſupplicantis, veniam mereatur obtentam. Cæterum ſi voluntarie habita diſcuſſione conuictus fuerit homicidium cõmiſiſſe, eandem pœnam excipiat, quæ de homicidiis legibus habetur expreſſa. Impetrata non valeant, & capitali ſententia feriatur. Reliqua conſtituta lex ipſa declarat.*

De Teſtamentis. *Tit. IIII.*

1. Impp. Theod. & Valent. A A. Albino II. P. F. P. & Patritio.

IAmdudum quidam Diuus auunculus noſter, teſtamẽtorum compendia generali lege complexus, formulam iuris antiqui, & inanem verborum cõquiſitionem non neceſſariam iudicauit, validiſſimam ſtatuens voluntatem, cum de noſtris altaribus coniuges petunt, vt decedenti prius ſuccedat ſuperſtes. Sed quoniam Leonius, vir Spectabilis, munitus veteribus conſtitutis, noſtram ſupplex maluit expectare ſententiam: occaſionem nouandæ legis amplectimur, ſalubri definitione cenſentes: vt ſiue inter ſe coniugum, ſeu quorumcunque conſenſus oblatis Serenitati noſtræ precibus optauerit, morte præuẽtis heredem ſuperſtitem fieri oportere perſonam, hoc ita ratum firmumq́ue permaneat, vt nihil robuſtius æſtimetur. Et in Auguſtam notitiam perueniſſe ſufficiat, etiam ſi nullum proceſſerit ex hac parte reſponſum. Nam cum liceat cunctis iure ciuili atque prætorio, liceat per nuncupationem, liceat municipalibus geſtis iudicia ſuprema componere, proculdubio manebit firmior hæc voluntas, quæ teſtimonio principis & ſubſcriptione conditoris firmatur: Si tamen nullum defuncti poſterius eius extabit arbitrium. Leonius vero & Iucunda vxor eius, tanta viciſſim charitate certarunt, vt fuſis ſimul precibus ius poſcerent liberorum, & propter incertum ſortis humanæ ſuperſtitem coniugem precarentur heredem

heredem: licet ſuperfluò ill ud addentes, vt inteſtatæ ſucceſſionis ius ac licẽtiam ſortirentur, cum hoc ipſum, quod Serenitati noſtræ preces pariter obtulerunt, ſit teſtamenti ordo præcipuus. præterea ſicut ſupplicationi cõnexa monſtrant, quãuis in vnius chartæ volumine ſupremum votis paribus cõdidere iudicium, ſeptem teſtium ſubſcriptionibus roboratum. Cui nos æternam tribui firmitatem legis huius definitione cenſuimus. Quoniam nec captatorium dici poteſt, cum duorum fuerit ſimilis affectus, & ſimplex religio teſtamenta cõdentium: cunctiſque iam liceat quoquomodo, & quibuſcunque verbis vltimum dictare iudicium, ſicut eorum principum ſtatuta declarant, qui remouere ſanctionibus ſuis meliore prudentia vetuſti iuris ambages. Idcirco quia minutiis priſcæ cõſuetudinis, & obſcuritate ſubmota, ſolam defunctorum conuenit inſpici voluntatem, cui multum roboris erit, ſi vel ſeptem, vel quinque teſtibus muniatur, & virum ſpectabilem Leonium, præter fiduciam precũ pridem cum vxore cõmunium, voluntas quoque alia, & ſubſcriptionibus teſtium munita defendit, apud eundem ſolida ſucceſſione iucundę cõiugis ſuæ iugiter permanente, quiſquis maluerit delata nobis ſupplicatione teſtari, liberam habeat facultatem. Cuius heres ex edicto Diui Hadriani hereditaria corpora cõſequetur, nec bonorum poſſeſſionis petendæ ſuſtinebit neceſſitatem, quam generaliter omnibus relaxamus. Ne tamen hoc teſtamenti genus plus iuſto muniiſſe credamur, ſi quis ſibi vel inofficioſi querellam, vel præteriti competere duxerit actionem, hanc vtranque ſecundum iuris & legum ſtatuta ſeruamus, Albine Præfecte Kariſſime A A. Idcirco illuſtris & præcelſa Magnificentia tua ſaluberrimam ſanctionem mox in omnium peruenire notitiã propoſitis iubebit edictis, vt poſſit facile cognoſci condendarum, cõſeruandarumque legum curam eſſe nobis præcipuam. Dat. XII. Kal. Nouemb. Rom. Aëtio III. & Q. Aurelio Symmacho VV. CC. COSS. P P. in foro Diui Traiani. Antelata edicto Albini iterum Præf. præt. & Patricij.

INTERPRETATIO. *Hæc lex de aliis titulis teſtamentorum id amplius habet, vt in coniugio poſiti ſi filios non habeant, ſeu maritus vxorem, ſeu vxor maritum voluerit, relinquat heredem, quod ius dicitur liberorum: quia etiamſi vna charta ſua condere maluerint voluntatem, aut inuicem ſe heredes ſcribant, qui alteri ſuperſtes extiterit, dimiſſam rem iuxta legis huius ordinem vindicabit: ita tamen, vt hiis perſonis, quibus lex concedit, ſi fuerit de inofficioſi querela actio, reſeruetur.*

II. Impp. Theod. & Valent. A A. Albino II. PF. P. & Patricio.

Cum ſciamus & Diuos principes, & Clementiam noſtram cõdendarum legum fomitem frequenter inueniſſe de precibus, iuuat ex facto quod nuper euenit, cunctis profutura ſancire. Illuſtrem fœminam Pelagiam cùm Miccę illuſtris fœmina dictare vellet heredem, ſed teſtium copiam non haberet, per holographam ſcripturam votum circa prædictam ſupremæ prodidit voluntatis. Nam quod ſolum potuit ſecretius licere morienti, indicem iudicij ſui paginam Cæſario viro ſpectabili, Tribuno & Notario fratris ſui filio ſecura commiſit, quem natalium decus, & propinquitatis religio fidem cogeret ſeruare defunctæ. Nec ſanè electionis ſuę cura teſtatricem fefellit. Deſideriis amitæ Cæſarius obſecutus chartam fidei ſuæ creditam, iuris & conſcientiæ memor, eadem qua ſumpſerat ſimplicitate vulgauit. Sed illuſtris heres ab ambitu cupiditatis alie-

na,nihil de ſucceſſione præſumpſit,nihil de corporibus hereditariis vindicauit: intra hos modeſtiæ terminos manens, vt ſubdito precibus vltimæ voluntatis arbitrio, non prius ſe putaret heredem, niſi nos cauſæ iuſtitiam probaremus. Recenſitis igitur omnibus, defunctæ iudicium roboramus, cui prçter filium fratris,& literas ſuas,teſtes habere non licuit. Idcirco inluſtris fœmina Pelagia, pro ea parte qua heres ſcripta eſt, defunctę potietur arbitrio. Ne tamen huius ſtatuti ſalubritatem generi negemus humano, manſura iugiter lege decernimus, vt quiſquis per holographam ſcripturam ſupremum maluerit ordinare iudicium,habeat liberam facultatem. Multis enim caſibus ſæpe contingit, vt morientibus teſtium numerus & copia denegetur. Quibus erit de legibus noſtris inter ipſa vitæ deficientis pericula cauſatio,ſi proprię manus literis ſcribere, quos voluerint,non ſinantur heredes. Aliis teſtes itinerum neceſſitas, aliis ſolitudo villarum,aliis nauigatio ſeruis tantum comitibus expetita ſubducit. Aliorum teſtatas prohibent eſſe voluntates hij,qui velut obſeſſos conclauibus ſuis ſolent cuſtodire languentes. Noſtræ poſthac beneficio ſanctionis inteſtatus nemo morietur, cui fuerit ſollicitudo teſtandi, late viam ſupremis aperimus arbitriis, ſi holographa manu teſtamenta condantur, teſtes neceſſarios non putamus.Scripto enim taliter ſufficiet heredi, aſſerere etiam ſine teſtibus fidem rerum,dummodo reliqua congruere demonſtret,quę in teſtamentis debere ſeruari tam veterum principum, quàm noſtrę pręcipiunt ſanctiones, vt in hereditariorum corporum poſſeſſionem probata ſcripturæ veritate mittatur.Cum tamen teſtium pręſentiam teſtator elegerit,legitimum numerũ ſemper oportebit adhiberi: neceſſitatem quoque pręcipitem ſubmouemus, quæ teſtatores hactenus compulit, ſub vnius diei ſpatio ſupremum feſtinato nimis ordiri & implere iudicium. Quibus nos licentiam,tempuſque largimur,vt voluntatem,quam de rebus propriis mente conceperint,frequenter ſcribant, frequenter retractent, frequenter emendent, & quot voluerint diebus, in tantæ pręſertim cauſę meditatione, verſentur. Hęc enim deliberatio nihil immaturum relinquit, cui licebit ſępe dictata corrigere. Teſtes autem ſubſcriptiones ſuas vno die vel omnes pariter,vel ſi legitimus numerus exiguam moram fecerit, horis prębere diuerſis ſub obtutibus teſtatoris iubemus. Pręterea quoniam plerique deficientium voluntates ſuas cupiunt eſſe ſecretas, nec ante vulgari,quàm luce priuentur,ſtatuimus ac iubemus, vt ſi teſtes rogati paginę, cuius arcana neſcierint, coram teſtatore ſubſcripſerint, nihil ex ignoratione teſtium teſtamentorum firmitatibus derogetur.Albine parens Kariſſime Auguſtorum.Idcirco illuſtris & pręcelſa magnificentia tua iuſtiſſimam legem,& cunctis generaliter profuturam in omnium celeriter ire notitiam propoſitis iubebit edictis, vt facile poſſit agnoſci noſtrarum ſalubritas ſanctionum. Dat.VII. Kal.Iañ.Romę,Aëtio IIII.& Symmacho vv.cc.coss. Acc.VI. Kal.Iañ.Romę.PP. V. Kal.Iañ.in foro Traiani. Subſcripſi.

INTERPRETATIO. *Hac lex licet alia replicet,quæ in aliis legibus habentur expreſſa,tamen hoc amplius obſeruandum eſſe præcipit,vt ſi cui fuerit teſtandi voluntas,& teſtes forſitan defuerint,voluntatem ſuam propria manu perſcribat, quæ prolata poſt defuncti obitum plenam obtineat firmitatem.*

De ſepu!

De ſepulchris. *Tit. V.*

1. Impp. Theod. & Valent. A A. Albino II. PF. P. & Patritio.

Diligenter quidem legum veterum conditores proſpexerunt miſeris & poſt fata mortalibus, eorum qui ſepulchra violaſſent capita perſequenda. Sed quoniam noxiæ mentes cæco ſemper in facinus furore rapiuntur, & ſe ad pœnas dudum ſtatutas exiſtimãt non teneri, neceſſe eſt ſeueritatẽ nouari, quam videmus hactenus impune cõtemptam: Quis enim neſcit quietos ſollicitari funeſtis auſibus manes? & horribilem violentiam defunctorũ cineribus inferri? Luce palàm ſepulchra cęduntur, & quicquid religio vetat, in vſum licentiæ traxit ſacrilega pręſumptio. Finis malorum nec iam mortuis datur, in quorum ſupplicia conſtructio miſerandę cędis eripitur. Scimus enim, nec vana fides, & ſolutas membris animas habere ſenſum, & in originem ſuam ſpiritum redire cœleſtem. Hoc libris veteris ſapientiæ, hoc religionis, quam veneramur & colimus, declaratur arcanis. Et licet occaſus neceſſitatem mens diuina non ſentiat, amant tamen animæ ſedem corporũ relictorum, & neſcio qua ſorte rationis occultę ſepulchri honore lętatur: cuius tanta permanet cunctis cura temporibus, vt videamus in hos vſus ſumptu nimio pretioſa montiũ metalla transferri, operoſaſque moles cenſu laborante componi. Quod prudentium certe intelligentia recuſaret, ſi nihil crederet eſſe poſt mortem. Nimis barbara eſt & veſana crudelitàs, munus extremum luce carentibus inuidere, & dirutis per inexpiabile crimen ſepulchris, monſtrare cœlo corporum reliquas humatorum. Huius nefandi ſceleris inter cęteros reos vehementior clericos querela perſequitur, quos portentis talibus immorantes frequenter aſpexit dies triſtior. Ferro accincti vexãt ſepultos, & obliti nominis, cœlo ac ſyderibus pręſidentes, cinerum contagione pollutas ſacris altaribus manus inferunt: tanto in profundam caliginem conſcientiæ ſuæ ſtupore demerſi, vt reuerendis audeant intereſſe myſteriis, & poſt excidia funerũ credant Deum poſſe placari, quem nocentes precantur incaſſum, quem vita melior exorat. Cõmiſſorum talium fœditatem, ne diutius tempora noſtra maculentur, hac edictali lege damnamus. Quiſquis igitur ſepulchra, profundæ violator quietis, & lucis ipſius hoſtis effoderit, quiſquis ex hiis quęlibet marmora, aut ſaxa ſuſtulerit, pœnę mox habeatur obnoxius. Seruos, colonósve, in hoc facinore deprehenſos, duci protinus ad tormenta conuenit. Si de ſua tantum fuerint temeritate confeſſi, luant cõmiſſa ſanguine ſuo. Si dominos inter ſupplicia nullo interrogante nexuerint, pariter puniantur. Ingenui quoque, quos ſimilis præſumptio reos fecerit, ſi fortaſſe plebei, & nullarum fuerint facultatum, pœnas morte perſoluant. Splendidiores autem, vel dignitatibus noti, bonorũ ſuorum medietate multati, perpetua notentur infamia. Clericos vero, quos tam diri operis conſtiterit auctores, dignos credimus maiore ſupplicio: vehementius enim cohercendus eſt, quem peccaſſe mireris. Scelus omne grauius facit claritudo perſonæ. Intolerandum, nimis execrabile, non ferendum, induere nomen & titulum ſanctitatis, & abundare criminibus. Quiſquis igitur ex hoc numero ſepulchrorum violator extiterit, ilico clerici nomen amittat, & ſic ſtilo proſcriptionis addictus, perpetua deportatione plectatur. Quod ita ſeruari oportere cenſemus, vt nec miniſtris, neç Antiſtitibus ſacræ religionis in tali cauſa ſta-

tuamus eſſe parcendum. Faceſcant querelæ, nullius innocentiā ſauciamus: Nocentes tantum lex noſtra perſequitur. Sed quoniam plerunque ſtatutis ſalubribus diſſimulatione venalium iudicum negatur effectus, præſenti iubemus edicto, vt prouinciæ moderator, adminiculo municipum fultus, cenſuram noſtræ legis exerceat. Et licet nemo reus poſſit faſcibus ac ſecuribus reluctari: ſi quis tamen extiterit ſic ſuperbus, ſic impotens, ſic rebellis, in cuius nequeat ire ſupplicium, ampliſſimas poteſtates directa relatione mox inſtruat, ne ſeueritas iuſta lentetur. Quod ſi violatores ſepulchri, quos potuerint ſecundum formam ſanctionis huius punire, neglexerint, vel de ſuperioribus referre diſtulerint, facultatibus & honore priuentur. Cuius quiſque, ſiue adhuc in poteſtate poſiti, ſiue priuati, propter omiſſam pœnam violatoris ſepulchri voluerit accuſator emergere, habeat liberā facultatem. Nec delatoris formidet inuidiam, cum præmio magis dignus ſit, qui ſe conſtanter improbum odiſſe monſtrauerit. Albine Præfecte Kariſſime Auguſtorum, illuſtris & præcelſa magnificentia tua legem, quam pietatis & religionis amore concepimus, prouinciis, prouinciarumque rectoribus celeriter innoteſcere propoſitis iubebit edictis, vt criminoſis pœna reddatur: Innocenter viuentibus gratulatio: pax ſepultis. Dat. III. Id. Mar. Romæ. Acc. VI. Kal. April. Romę, Callypio v. c. cos. pp. in foro Traiani, VIII. Id. April. Antelata edicto Albini viri inluſtris pf. p. II. & Patritij.

Iſta lex Interpretatione non indiget.

De libertis & ſucceßionibus eorum. *Tit. VI.*

1. Impp. Theod. & Valent. AA. ad Albinum pf. p. II. & Patritium.

CVm iuris æquitas omnibus dominis in cōmune permiſerit, fructu libertatis & pręmio fortunam mutare ſeruorum, nec manumiſſoris poſteros hiis graues eſſe cōueniat, quos meliore iudicio tanti muneris auctor euexerit: duras nimis benemeritis ſanctiones credimus, quę ſic opprimunt ſub ingrati actione libertos, vt ab heredibus defunctorum pręcipiant in ſeruitutem vocari, tanquam contra iniuriarum, vel ſuperbię reos, nulla niſi abrogandæ libertatis pœna ſufficiat. Huius ergo ſtatuti vigorem benignius corrigentes, mā ſura iugiter lege decernimus, vt ſi quis ex familia ſua cuiuſlibet ſexus homines libertate donauerit, eius heredes ſiue extranei, ſiue filij, ſiue filiæ, ſiue nepotes neptesúe fuerint, vel propinqui cuiuſcunque cognationis & nominis, manumiſſos non teneant ad obſequiorum neceſſitatem, nullamque contra ingratos habeanr actionem. Sed, quod minime remur, ſi contumeliam fortaſſe pertulerint, ad cohercendos iniuriarum reos vtantur iure communi. Nemo ſibi noſtræ legis obſtaculo credat perire vindictā, latè aduerſum noxios ſeueritas patet. Hoc vnum vltionis genus noſtro ſeculo, vēturiſque temporibus nulli prorſus ſperare permittimus, vt in ius vocati poſtulet ſeruitutē. Iuſtitiam præſentis edicti, ſi bene ſentiant, famę pręſtamus heredum, ne videantur non agere cauſam doloris, ſed exercere potius cupiditatis ardorem. De ſucceſſionibus etiam, quas latius & obſcurius veteres protulerunt, compendium lucidę definitionis adhibemus. Itaque libertus, qui ciuis Romani priuilegium fuerit conſecutus, ſiue vnicum pignus, ſiue plures cuiuſlibet ſexus habeat filios, cum mori cœperit, ſoboli ſuæ omnes proprias, ſi maluerit facultates, ſupremo

ſecurus dimittat arbitrio. Quod ſi nulla prole gaudebit, quatuor vncias bonorum ſuorum manumiſſoris filio, vel ſi plures erunt, filiis derelinquat: aut ſi filiorum nullus extiterit, nepoti ex filio, vel nepotibus eandem deputet portionem. Filias vero manumiſſoris, earumque filios & nepotes impune prætereat, niſi forſitan aliud amor ſuaſerit, voluntasque morientis. Ne quid autem ſæuis interpretationibus calumniantum moliantur inſidiæ, quod pro liberto ſtatuimus pari ſibi munere etiam liberta defendat. Præterea inteſtatis libertis, filius filia, nepos neptisque, vel ſi plures ſuperſtites fuerint, dumodo liberi ciuesque Romani, pro totius patrimonij ſoliditate ſuccedant. Nam ſi nec filios habuerint, nec nepotes reliquerint, tamen patrem, matrem, fratrem, ſororem, pari libertate gaudentes, medietatem ſibi inteſtatæ ſucceſſionis hæc de ſupradictis perſona defendat, quæ gradu potior inuenitur. Aliam verò medietatem manumiſſorum reſeruamus heredibus, quos tunc reſpiciet omnis hereditas, ſi inteſtato expreſſa neceſſitudinum nomina defuiſſe conſtiterit: Ipſis vero manumiſſoribus nihil penitus derogamus, quibus ius patronatus integrum ſemper manebit, ſaluumque durabit, quicquid vel priſci iuris auctoritas, vel ſuperiorũ Principum ſanctiones contra ingratos detulere libertos. Sed ne penitus ſibi reuerentiam cauſentur poſteri negatã, ſtatuimus & iubemus, vt aduerſum manumiſſoris filios & nepotes, liberti, libertæue in nullis omnino cauſis teſtimonium dicant. Quod ſi licet nihil valiturum dixerint, puniantur. Albine præfecte Kariſſime Auguſtorum. Illuſtris & præcelſa magnificentia auctoritatis tuę propriis reuerenter edictis cunctorũ ſenſibus ęquitatem noſtræ legis inſinuet, vt quanto ſtudio & deteſtemur iniuſtos, & libertati tribuamus fauorẽ, totus vbi noſter eſt orbis agnoſcat. Dat. III. Non. Iun. Romę, Callypio & Ardabure vv. cc. coss. pp. in foro Traiani, v. Id. Iun. Antelata edicto Albini v.c.

INTERPRETATIO. *Lex iſta conſtituit, vt liberti qui ciues Romani effecti ſunt, ab heredibus manumiſſorũ ſiue filij ſint, ſiue extranei, propoſita iniuria actione, qua ſe dicant læſos, pro occaſione iſtius ingratitudinis ad ſeruitium nullatenus reuocentur. Sed ſi talis caſus emerſerit, quaſi contra alios ingenuos, ſic de iniuriis apud iudicem actio proponatur. De ſucceſſionibus vero libertorum, hoc eſt ciuium Romanorum, id cenſuit obſeruandum, vt libertus, ſiue liberta, ſi vnum filium ſeu plures habuerint, ipſis facultatem ſuam morientes, ſi voluerint, integram derelinquant. Contra cuius voluntatem nec filij ex patrono, nec nepotes ex filio vlla venire poterunt ratione. Quod ſi libertus liberta ue, qui defuncti fuerint, filios non habebunt, & teſtari forſitan voluerint, tertiam facultatis ſuæ manumiſſorum filiis vel nepotibus, qui ex maſculis nati fuerint, derelinquant. Filias vero manumiſſoris, earumq; filios & nepotes ab hac hereditate, ſalua pagina teſtamenti, ſecuri ſi voluerint prætermittant: quia fœminæ ad iſtas hereditates penitus non vocantur: niſi forte illi liberti de duabus partibus pro gratia aliqua filiabus, vel nepotibus ex filia patronorum ſuo voluerint conferre iudicio. Si vero liberti nec filios dimiſerint, nec nepotes, ſi patrem, matrem, fratrem, ſororem, & ipſos libertos ciues Romanos factos eſſe conſtiterit, quos ſuperſtites derelinquunt, tunc medietatem ſibi patroni heredes vindicent, & medietatem ſupraſcriptis perſonis de gradu defuncti liberti qui proximior inuenitur. Nam ſi liberti, qui ciues Romani fuerint, viuo manumiſſore deceſſerint, ſi ſine voluntate patroni condere voluerint teſtamẽta, penitus non valebunt: quia auctoritati manumiſſorum omnia lex iſta ſeruabit. Contra filios vero*

vel nepotes libertus libertáue teſtimonium dicere in quacunque cauſa non præſumant: quod ſi fecerint,licet recipi nulla liceat ratione,tamen quicunque liberti contra filios vel nepotes patroni contrarium teſtimonium dederint,puniantur.

De indulgentiis reliquorum. *Tit. VII.*

1. Impp. Theod.& Valent. A A. Conſulibus, Prætoribus, Tribunis plebis,Senatui ſuo ſalutem dicunt.

SI vos liberique veſtri valetis,bene eſt: nos exercitusque noſtri valemus.Licet aliæ occupationes extiterint,vltra differri non potuit:apud verecundam enim conſcientiam mendacij genus eſt, promiſſa tardare.Sciamus licet deuotionem poſſeſſorũ fiſcalia nulla vel parua debere:tamen quod in huius diſcuſſionis officio, & nullius & modici vna eademque conditio eſt,euidenter exponimus,cur deſignatæ neceſſitati placeat ſubueniri.Putabitur enim conniuentia,niſi noſtro ſtudio corrigatur. Quãtum ad propoſitum noſtrum attinet,prouincialibus vndique volumus eſſe conſultum,& diuerſis feſſos incommodis, ſufficientibus beneficiis adiuuare. Verum obſtitit inuida plerunque ſubreptio, quoniam iam non poteſt tantum, quanrumlibet intenta cogitatio prouidere, vt improbis etiam latentes nocendi aditus obſtruantur.Diſcuſſores ad prouincias non electi, ſicut comperimus, ſed ambientes ire dicuntur,quod nobis & proceribus noſtris aliarum ſollicitudinum mole conſtrictis,efficere inueniuntur ocioſi.Hoc modo facultates poſſeſſorum miſerabiliter conciderunt.Et hinc maius incommodum,vnde remedia certa debuere prouenire.Vbi trepidam prouinciam talis diſcuſſor adierit, ſtipatus calumniarũ miniſtris,ſuperbit elatus inter obſequia ſumptuoſa,expetit adminicula prouincialis officij,ſcholares etiam ſæpe cõiungit,multiplicato & hominum numero,& officiorum,vt quãtum auaritiæ libuerit terror extorqueat. Prima ſunt venientis exordia, vt proferat & reuoluat ſuper diuerſis numeroſiſque titulis terribiles iuſſiones, prętendit minutarum ſupputationum caligines,inexplicabili obſcuritate confuſas:quæ inter homines verſutiarum neſcios hoc amplius agunt,quò minus intelligi poſſunt.Securitates expetũt, annorum ſerie & vetuſtate cõſumptas,quas ſeruare neſcit ſimplicitas, & fiducia nihil debentis:Reuera enim aut quoquomodo pereunt,aut quaſi iuſta contingit occaſio deprædandi,aut ſi extant,redimendum eſt,vt ferantur accepto. Ita fit vt apud improbum rei arbitrũ merito noceat,chartula cum perit: nihil proficiat, non periſſe.Innumerę deinde clades,ſęua cuſtodia,ſuſpendiorum crudelitas, & vniuerſa tormenta,quæ interea lętus,& crudelitatis pertinax egregius quæſitor expectat.Collega furtorum Palatinus hortatur,inſtar apparitio turbulenta,vrget immitis exſecutio militaris. Indignum facinus, hæc de ciuibus velut inter hoſtes pecuniæ placitis,non allegationũ iuſtitia, non miſeratione finiri. Tanta vexatio cum nihil vnquam fiſci vtilitatibus profit, tamen non deſinit iterari, quaſi aliquid efficaciter geſtũ,vix dum vno è prouincia decedente, cum nouis auctoritatibus alter excurrit.Si vtilis publico eſſe non potuit qui ante perrexit, ſuperfluum eſt ire alterum,ęquè prouincialibus obfuturum.Hunc nos P.C. fomitem pernicioſi ardoris extinguimus, nec patimur vlterius ad exhauſtorum interitum deſæuire. Nobis perit deterior poſſeſſor effectus, nobis proficit non grauatus.

grauatus. Venduntur induciæ hiis qui non poſſunt eſſe ſoluendo, cum dilationis redemptio publicam magis attenuet functionem. Amittit ſine dubio fiſcus, quod cõmodo ſuo exactor augmentat. Superiorum igitur P.C. omnium temporum reliqua tam arcalium, quàm vtriuſque ærarij, vſque ad incipientem primam indictionem iubemus ad indulgentiam pertinere: nemo prorſus quælibet vſque ad deſignatum tempus tranſacta diſcutiat. Sola eſt nunquam calumnianda ſecuritas, quam æternitas noſtra concedit. Licet hanc humanitatem cunctis ad quietem ſciamus poſſe ſufficere, tamen addimus, quo prouiſio noſtra magis poſſit grata præſtari, nemini deinceps licebit ad hoc negocium arbitrio vnius iudicis adſpirare. Vtrum mitti debeat inſpector publicus, tractatus ante deliberet ſublimis viri parentis patritiique noſtri, necnon magnificus vir Præfectus prætorio, qui communionis vtilitatem virtutum ſuarum magnitudine nobiſcum peruigiles & cogitant & tuentur. cum aulicis poteſtatibus pro ſua moderatione diſponant, ſi iuſta neceſſitas cogit, qualis perſona mittatur. Nihil impudenter audebit, quem elegit talium virorum examinatus adſenſus. Neceſſe eſt ab eo integritatis reuerentiam cuſtodiri, qui nouit tot [illegible]ſtodes habere, quot iudices. Aliter pergenti ad prouinciam, & fortunarum, & famæ iubemus eſſe diſcrimen, reuocetur publici timore periculi, quem occulta cupiditas feſtinare compellit. Similis conditio manebit officium eius poteſtatis, quæ diſcuſſorem mittere cupiens, non fideliter ſuggeſſerit atteſtatione geſtorũ formam mittendi, quam ſtatuimus debere ſeruati. Sardiniam ab hoc excipi placuit, quoniam apud nonnullos calliditate quadam maxima pars pecuniæ reſidet, quam exactam publicis oportuit erogationibus applicari: cum ſatisfecerit, ad ipſam quoque beneficia noſtra perueniant. Illuſtris viri comitis rei priuatæ inſinuatio patefecit, dudum noſtram clementiam præcepiſſe, intra Africam, ſicut per alias prouincias adiectione quinquennij pretium diſtractorum prędiorum ab emptoribus debere ſuppleri. Palatinos ſuper hac re olim directos, necdum quid profecerit retuliſſe. Quare nolumus hunc titulum interpretationi huiuſce iuſſionis adiungi, ne ſub occaſione orationis accepta conſumant: dici enim reliqua non poſſunt. Vnde non reſidua pars, ſed omnis quæ ſperari poteſt ſumma debetur. Et manu diuina. Optamus vos feliciſſimos ac florentiſſimos noſtrique amãtiſſimos per multos annos bene valere, ſanctiſſimi ordinis P.C. Et ad latus. Dat. III. Nõ. Mar. Romę, Valentin. A. VI. & Auieno V. C. coſ ſ. Recitata in Senatu per virum Inl. Poſtumianum prid. Id. Mar.

Iſta lex interpretatione non indiget.

De triginta annorum præſcriptione omnibus cauſis opponenda. Titulus VIII.

1. Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. Firmino P. P.

BOni principis cura vel prima vel maxima eſt, quietem Prouincialium propitia ſollicitius mente tractare, quibus quanto plus fuerit humanitatis impenſum, tanto pronius amor deuotionis incumbit: Hæc eſt enim natura mentis humanæ, vt quod amittit ex commodo compenſet in gratia, & animos præſtitis largiores interiore quodam vinculo

charitatis obſtringat. Iuuat itaque iuris perpetui, emphyteutici, patrimonialis, iuris reip. vagas æternaſque calumnias, & nullo temporum fine concluſas, certis & deſignatis terminis limitare. Quam nobis neceſſitatem ferendæ legis iuſta impoſuit querimonia plurimorum. Quis ferat inſtitui iurgia, quæ aui ac proaui neſcierunt? quæ alia improbum litigatorem tam valida defenſio ſubmouebit, ſi poſſeſſorem nec ſecula in infinitum tranſacta defendunt? Pręter tantæ ætatis iniuriam vehementer offendit, quod quibuſdam nec militię ſuę priuilegia ſuffragantur: Diuturno excubiarum labore perfunctis impingi contumeliosam ſtatus comperimus quæſtionem, & quos verecunda atteſtatio natalium, ſplendor conſpicuus, præclara ſcriniorum officia probauerunt, nequo erubeſcēdæ obiectionis vrgueri: Emeritos aulicis honoribus viros trahi ad laqueos viliſſimi colonatus. Et tunc pernicioſius laborare, quando poſt continuos obſeruationum labores reſiduo vitæ optata debeant quiete gaudere. Domini vernulas ſuos fideliter ſeruientes, cum libuerit iugo ſeruitutis abſoluunt, & quod eſſe non poterant qualitate naſcendi, manumiſſionis beneficio conſequuntur. Indignum facinus, deteriorem conditionem liberis eſſe, quàm ſeruis, vt humilis, abiectaque fortuna legibus, quod non habebat, adquirat: nobilior quod habuit obtinere non poſſit. Abſit à temporibus noſtris, vt id conſcientia noſtra permittat. Quinimo hunc nobis gloriæ titulum vindicamus, vt noſtro ſtudio grauiſſimæ conſuetudinis licentia comprimatur: decet noſtris ſpecialiter remediis veternoſæ valetudinis aduerſa curare. Medicinę huius laus æterna contingit, cum nos tam ſalubris æquitatis auctores ætas & præſens & futura declarat. Ad quam beneuolentiam præcipue nos hortata eſt lex Domini patris Clementiæ meę, Theodoſij perennis Auguſti, qua virtutum ſuarum morem ſecutus, humano generi profunda quiete proſpexit: Conſtituens poſt xxx. annos nulla penitus iurgia, quæ medio tempore mota non fuerant, excitari. Cuius inuicti principis laudibus etiam pręſentem legem neceſſe eſt applicari. Illa nanque pia mente pręſtando, viam huic alteri prębuit, qua beneficia eius latius panderentur. Pręcipimus itaque propter quorūdam prauas interpretationes, quibus ſanctio memorata non ſufficit, dum minutias iuris, & captioſa verba ſectantur, vt quæ ſpecialiter iuſſa ſunt, ſpecialiter abrogentur: cum generalitatis deſignatio vniuerſa conſumat, nec aliquid poſſit eſſe exceptum, quod non per illud venerabile conſtitutum hoc peremptorio vocabulo concludatur: Dicendo enim, omnia, nullum penitus cuiuſlibet litis aut cauſationis fomitē dereliquit. De originariis, & colonis, inquilinis, ac ſeruis vtriuſque ſexus, peculiis atque agnationibus deſignati iuris, id eſt perpetui, patrimonialis, emphyteuticarij, & reipublicę poſt xxx. annorum curricula, nulla deinceps actio moueatur. Et negociū, de quo per expreſſa tempora nemo pulſauit ſolenniter, nouum nemo proponat. Quod in omnium conſummatione cauſarum iuſſum eſt debere ſeruari: Aequum eſt enim, tot annos ſine interpellatione decurſos, nullo nomine, nulla prorſus occaſione ſubuerti. ac ſi cōſtiterit memorati temporis interceſſiſſe ſilentium, etiā has cauſas, quę ſub fiducia legū pręſenti ſanctione ablatarū motę ſunt nec finitę, huius ſacrę pręceptionis auctoritate volumus aboleri: quia ſicut tales inchoari nolumus actiones, ita male inchoatas haberi oportet extinctas. Intra hęc ſanè tēpora, ſi cœpta lis fuerit de originariis vel agnatione ceſpitis deſignati

hanc

hanc formam erga poſſidentes ſeruari præcepimus, quæ lege Diui parentis noſtri Honorij, de colonis vtriuſque ſexus iuris priuati euidenti definitione conſcripta eſt: ſcilicet vt à perſona fœminea viginti annorum, à virili triginta repetentem præſcriptio obiecta ſubmoueat. Quod & in illa parte obſeruari conuenit, quæ ſtatuta eſt de agnatione talium perſonarum. Et licet rem omnibus cauſis generaliter profuturam à nemine temerari poſſe credamus: tamen ne quos ſacrilega temeritas ad ſubreptionem quacũque compellat audacia, præſumentes triginta librarũ auri pœna percellet. Eadem manebit Palatinum officium vtriuſque ærarij, necnon officium culminis tui, vel cũctorum iudicum prouinciarum, vt pari ſorte quæ ſalubriter cõſtituimus, periculo etiam ſalutis ſuę illibata conſeruent. Firmine parens Kariſſime & amantiſſime. Illuſtris & præcelſa magnificentia tua, per quam nouimus vniuerſitatis quietem ſtudioſa diligentia cuſtodiri, legem cunctis prouinciis, vniuerſis litibus adplicandam, propoſitis vulgabit edictis. Vt poſt triginta, ſicut dictum eſt, annos, pernicioſa diuerſarum cauſarum propoſitio conquieſcat. Dat. xv. Kal. Iul. Rauennæ, Aſturio, & Protogene vv. cc. coss. pp. in foro Traiani xiii. Kal. Aug. ſub edicto Firmini viri inluſtris pp õ.

Iſta lex ideo interpretata non eſt, quia ſequens ſub titulo, De Epiſcopali iudicio & diuerſis negociis, & de tricennio loquitur, & omnia quæ hic comprehenſa non ſunt, euidenter habet expreſſa.

De colonis vagis, vel agnatione eorum, & de aduenis. Titulus LX.

1. Impp. Theod. & Valent. AA. Firmino pf. p. & Patritio.

CVm pure & fideliter obſeruari debeant, quæ cauẽtur in legibus, latam dudum de colonis originariis, fucum pati quorundam maligna mente cognouimus. Nam cum is, à quo diſceſſerit obnoxius, triginta annorum repellatur obiectu, is eum ſibi vindicat apud quem triginta annos probatur impleſſe. ſi verò æqualiter habitet per diuerſos, is eum ſibi vindicat penes quem triginta annorum tempora cõcluduntur, aliàs huic competit cum quo maximam tricennij partẽ habitauit, eundem per hos atque alios deſignatum tempus aſſumit, ita contingit, vt cum illi pereat à quo fugit, nec huic ad quem venit poſſit acquiri, manſionum permutatione deſinat eſſe quod natus eſt: libertatem, quam naſcẽdo non habuit, fugæ ſibi aſſiduitate defendens. Nulli vnquam niſi colono fugitiuo culpa ſua pręmiũ fuit. Ea cauſa incipit melior eſſe, qua pœnam meretur. Quod tamen ſufficit hucuſque licuiſſe. Nam cum prior dominus obice legis excluditur, illi eum iubemus acquiri, apud quem eoſdem annos ſtatuti tẽporis probatur impleſſe. Quod ſi propter concluſionẽ tricennalem, & ad vim pręſcriptionis eludendã æqualiter habitet per diuerſos, is eũ vindicet iure colonatio ſeruiturũ, penes quẽ à die primę fugę xxx. annorũ poſteriora tempora cõcludantur, aliâs huic lucro cedat, cum quo maxima tricẽnij parte vagus & infidus habitator efficit, quod etiam de mulieribus originariis ęquè vagantibus pręcipit cuſtodiri. Colona vero, quę petitori poſt xx. annorũ curricula denegatur, ſi quem partũ ante deſignatũ tẽpus edidit, priori domino cõuenit nõ perire. Aequũ eſt vt ad eum ſoboles redeat ſuſcepta tũc tẽporis, cũ adhuc

mulier

mulier competebat, vt damnum amiſſæ matris, quod proceſſu contingit annorum, prolis ſaltem vindicatio conſoletur. Quem caſum iubemus vicariorum compenſatione finiri. Ne, quod impium eſt, filij à parentibus diuidantur. Item placet, vt pars cuius maritum eſſe conſtiterit, pro vxore eiuſdem mariti vicariam reddat, quatenus praua forſitan dominorum obſtinatio à faciendo diuortio conquieſcat: quia & in eiuſmodi perſonis ſalua & inconuulſa debet coniunctionis affectio permanere. Sanè ſicut colonas cõmutari poſſe priora ſtatuta iuſſerunt, ita etiam de viris licentia ſit. Igitur commutationes factas lex noſtra confirmat, ac ſi aliqua ceſſio ſine perſonarum commutatione proceſſit, vel deinceps facta fuerit, non valebit: ne ad alterum coloni, ad alterum poſſeſſio exhauſta perueniat. Aduenę plerunque tenues, abiectæque fortunę quorundam ſe obſequiis iungunt, vt ſimulata laboris & obſequiorũ patientia, accepto ſumptu ac veſtitu, illuuiem & ſqualorem egeſtatis euadant. Vbi de anguſtiis cladis ſuæ, & humanitate & miſeratione colligentes fuerint liberati, iam repleti, iam nihil de miſeria cogitantes, eligunt fœminas ad patremfamiliâs pertinentes, ſollertia, forma, vtilitate meliores. cum ſatiate ſe cœperint, derelinquunt, non ſtatu priore perpenſo, non adſuetudine cõiunctionis, non dulcedine filiorum, nulla lege prohibente diſcedunt. Itaque ſi nulli quolibet modo obnoxius ciuitati, ad prędium ſe cuiuſcunque ruſticanum, vrbanumque collegerit, & mulieri obnoxiæ ſociari voluerit, geſtis municipalibus profiteatur habitandi, vbi elegerit, voluntatem. Vt hoc vinculo pręcedente, nec habitaculum, quod placuit, deſerat, nec conſortium mulieris abrumpat. Qua profeſſione deprompta, ſalua ingenuitate, licentiam non habeat recedendi. Pari lege mulieres ingenuas iubeo detineri, à quibus coniunctio appetita eſt, & electa ſeruorum vel colonorum, vt hiis abire non liceat. Filij earum ſi denuntiatio non præceſſit, in eorum iure & dominio, apud quos creati ſunt vel creantur, colonario nomine perſeuerent. Poſt denuntiationem vero editos, ſecundum ſcita diualia ſeruos eſſe cẽſemus, vt illos nexus, ſicut dictum eſt, colonarius ſemper teneat obnoxios, hos conditio ſeruitutis. Firmine Parens Kariſſime atque amantiſſime. Illuſtris & præcelſa Magnificentia tua huius generalis cõſtitutionis formam, edictis propoſitis, ad omnium faciat notitiam peruenire. Dat. prid. Kal. Febr. Romæ, Acc. III. Nõn. Feb. Romæ. PP. in foro Traiani: Adelphio v. c. cos.

INTERPRETATIO. *Lex iſta conſtituit, vt ſi colonus proprium dominum fugerit, & XXX. annis per diuerſorum domos aut agros fortaſſe latuerit, & non niſi impletis XXX. annis à die fugæ ſuæ prædictum colonum dominus potuerit inuenire, ab eo apud quem inuentus eſt, tricennali annorum præſcriptione dominus, qui coloni fugam ſequitur, excludatur. Secunda iterum conditione currente, vt ſi forte apud tres perſonas denis annis colonus ipſe habitauerit, ille eum vindicet, apud quem poſteriori tempore inuenitur. Tertia conditio eſt, vt ſi inter eos apud quos per tricennium habitauerit, fuerit orta contentio, ipſi prædictus colonus addicatur, apud quem per illos XXX. annos maiori annorum numero dinoſcitur habitaſſe. De colona vero fuga, par apud quoſcunque habitauerit forma ſeruetur, ea tamen conditione ſeruata, vt ſicut de coloni iure proprius dominus XXX. annorum præſcriptione excluditur, ita & impleto XX. annorum numero de repetitione colonæ domini petitio repellatur. Ita tamen, vt filij, qui infra XX. annos nati fuerint, quando adhuc colona domino competebat, à domino qui colonam praeiud*

præiudicio temporis perdidit, ſecundum Conſtitutionem, quæ ſub titulo, De epiſcopali iudicio, proceſſit, debeant reuocari. Poſt xx. autem annos nati, illius domino acquirantur, cui colonam tempus addixit. Iubetur etiam, vt de talibus perſonis commutatio non negetur, ita vt vicaria mancipia tam pro colona, quàm pro portione filiorum dare coloni dominus mox procuret, quod etiam ſi conuenerit, & pro colono is cuius colona eſt, pari conſtitutione debebit implere. Aduenæ ingenui, qui ſe colonæ iungi voluerint alienæ: quia ſæpe fit, vt contubernia electa contemnant, geſtis profiteantur, ſe de domo domini colonæ, cui iunctus fuerit, nulla ratione diſcedere, & ingenuitate manente, nullam habeat licentiam euagandi, aut cui coniunctus fuerit, deſerendi. Ingenua itemq́ mulier, ſi contubernium coloni elegerit alieni, ſi ei denuntiatum non fuerit, coloni ſint domino profuturi, quoſcunque eius partus ediderit. Poſt denuntiationem vero quoſcunque ediderit, non colonos, ſed ſeruos nouerit eſſe futuros.

De confirmandis hiis, quæ adminiſtrantibus, vel publicum officium gerentibus diſtracta ſunt, vel donata, & de aduocatis, & cæteris negociis. Tit. X.

1. Imp. Valent. A. Firmino PF. P. & Patritio.

QVæ plerique in legibus conſtituta diſſimulant, neceſſe eſt præſenti iuſſione ſanciri, vt omni ambiguitate ſubmota, inſtauratione ſolidiora reddantur. In adminiſtratione enim & in militia poſitis, emendi licentiam denegatam, ſuperflua nõnullorum dicitur eſſe perſuaſio, cum lex Diui Honorij ad Palladium Præfectum Prętorio miſſa, in Theodoſianum redacta corpus, hanc copiam talibus legatur dediſſe perſonis. Quem non tędeat alioqui iſta conditio, hiis ſolis qui ad honores aliquos euehuntur, libertatem in contractibus non patêre? Et cum huic obſtaculo nulla fortuna ſubiaceat, non mediocris, non nobilis, non plebeia, vniuerſitatis ius & commodum ſolis militantibus negari. Cenſeo igitur, vt in quibuſlibet adminiſtrationibus, officiis, in quocũque militię gradu poſitis, emendi quę cęteris copia ſit: dummodo emptio & venditio celebretur iure communi. Neminem volo poteſtatis iuſſu & impreſſione compelli. Volenti vendere, definitam & conſcriptam pecuniam oportet inferri. Videat inſtrumẽtorum ſcriptor, ſciant ij apud quos venditionis documentum neceſſe eſt allegari. Nihil refert quis emat, cum publica fide pretium venditor conſequatur. Quod ſi emptor officio, & adminiſtratione perfunctus, intra anni metas, aut ſuper illata violentia lege conſcripta, carceris, catenarum, cuſtodię publicę vel priuatę, vel in quolibet genere factionis, aut non annumerato pretio, euidenter fuerit confutatus: vel ſe de iudicio tergiuerſatione ſubtraxerit, & agat ne geſtę rei veritas poſſit agnoſci, venditori ſolidorum numerum inferat, qui tabulis continetur, poſſeſſionem nihilominus perditurus, vt ad dominũ redeat, cui taliter probatur ablata. Item ſi venditor nihil horum ſuſtineat quę ponimus, ſed callida refragatione cauſetur, manente contractu, perpetua firmitate, & pecuniam reddat emptori, quam eum in pretiũ conſtiterit accepiſſe. Hac ſanctione eos quoque iubemus eſſe munitos, quos adminiſtrãtes, & vlla gerẽtes officia, prędia ruſtica vel vrbana certũ eſt dato precio cõparaſſe. Donationes quoq; habitas & cõmutationes, circa eás perſonas, quarũ immerito hactenus emptio fluctuabat, ſimiliter roboramus.

LEGVM NOVELLARVM DIVI VALENTINIANI A. LIBER II.

De fructibus inter maritum & vxorem expenſis, filiis, vel heredibus minime imputandis. *Tit. I.*

I. Impp. Theod. & Valent. AA. Albino PF. P.

AVCTORITATIS ſuæ memorem ampliſſimũ Senatũ gratanter agnouimus, cuius conſilium improbis rebus ſemper occurrit. Hinc eſt, quod nuper illuſtribus ac ſublimibus viris, quos euocari ad ſacratiſsimum comitatum vtilitas publicæ neceſsitatis exegit, nobis ſuggerenda mandauit, ne abhorrenda vſurpatio ab omni conuerſatione honeſta vires diutius obtineret. Comperimus enim quaſdam poſt maritorũ obitum filios ſuos propoſita indecora actione nudaſſe, cũ ab hiis patrimonij ſui fructus quæreret, quos vtique ſtante matrimonio, in illa æqualitate viuendi in commune conſumptos conuenit æſtimari, quorumq́ue ratiocinium perplexum atque confuſum ad veritatis fidem diſcuti poſſe non credimus. Cumq́ue illud frequentius nouerimus accidere, vt maiores expenſas flagitet matronalis ornatus, & cum nunquam viri poſt vxorum obitum huiuſmodi aliquid credant communibus filiis opponendum, durum eſt muliebri tantum licentiæ iſta permitti. Et ideo Albine Parens Kariſsime, illuſtris ac pręcelſa auctoritas tua hac edictali ſciat nos lege ſanxiſſe, ne de coniugij copula eorum alter ſuperſtes defuncti heredes ſuper hac repetitione redituum æſtimet lite pulſandos. Hac enim conditione & vxores teneri volumus & maritos. Siue enim interceſſerit dos, ſeu oblata non fuerit, omne iurgium huiuſce repetitionis & ratiocinij conticeſcat. Hanc autem legem vtilitati & concordiæ humani generis profuturã, edictis per prouinciam propoſitis, Amplitudo tua in omnium notitiam faciet peruenire. Dat. III. Id. Sept. Rau. D. Theodoſio A. XVII. & Albino V. C. COSS.

INTERPRETATIO. *Si vir vxore ſuperſtite moriatur, fructus, quos conſtante coniugio conſtat expenſos, nullam poſtea à communibus filiis, ſeu ab heredibus mater repetendi habeat facultatem. Quod & ſi vxor viuo marito deceſſerit; maritum præcipit eadem lege conſtringi, vt & ipſe à filiis vel heredibus vxoris de ipſis fructibus, qui in commune expenſi ſunt, penitus nihil requirat.*

De

De Manichæis. *Tit. II.*

I. Impp. Theod. & Valent. A A. Albino P. F. P. II.

SVperſtitio Paganis quoque damnata temporibus, inimica publicæ diſciplinæ, & hoſtis fidei Chriſtianæ, ad excidium ſui Clementiam noſtram nō immerito prouocauit. Manichęos loquimur, quos execrabiles, & toto orbe pellendos, omniū retrò principum ſtatuta iudicarunt. Nec diſſimulationem crimina nuper detecta patiuntur: Quæ enim, & quam dictu audituque obſcœna in iudicio beatiſſimi Papæ Leonis, coram Senatu ampliſſimo manifeſta ipſorum confeſſione patefacta ſunt? Adeo vt eorum quoque qui diceretur Epiſcopus, & voce propria proderet, & omnia ſcelerum ſuorum ſecreta perſcriberet. Quod notitiam noſtram latere non potuit, quibus tutum non eſt negligere tam deteſtandam diuinitatis iniuriam, & impunitum relinquere ſcelus, quo non ſolum corpora deceptorum, ſed etiam animę inexpiabiliter polluūtur. Vnde Albine Parens Kariſſime Auguſtorum, illuſtris & magnifica auctoritas tua hac nos in ęternum victura lege ſtatuiſſe cognoſcat, quam in omnium prouinciarum faciet notitiam edictis propoſitis peruenire. Vt vbicunque terrarum quiſquam Manichæorum fuerit deprehenſus, pœnas, quas in ſacrilegos iura ſanxerunt, auctoritate publicæ ſeueritatis excipiat. Sitque publicum crimen, & omni volenti ſine accuſationis periculo tales arguere ſit facultas. Nec cuiquam licitū tutumque ſit aut celare tales, aut talibus conniuere, cum omnia de hiis à nobis confirmata ſint retrò principum ſtatuta, vt nouerint vniuerſi hac edictali lege propoſita, Manichæos dignitate militiæ, & vrbium habitatione priuandos: ne quis innocens talium conuerſatione, aut ſocietate capiatur. Succeſſiones nec capiant, nec relinquant, ſed fiſci noſtri viribus adgregentur. Nec eis quod palàm interdicimus vlla fraude quęratur. Iniuriarū careant actione, contractos liberos omnino non habeant. Primates vniuſcuiuſque militiæ vel officij mox exigenda per apparitionem veſtram x. librarum auri multa percellat, ſi quem hac ſuperſtitione pollutum ſiuerint militare: neque enim aliquid nimium in eos videtur poſſe decerni, quorum inceſta peruerſitas religionis nomine lupanaribus quoque ignota vel pudenda committit. Dat. XIII. Kal. Iul. Rom. Valent. A. VII. & Numo v. c. coss.

Iſta Interpretatione non eget.

De homicidio caſu an voluntate facto. *Tit. III.*

I. Impp. Theod. & Valent. A A. Maximo II. P. P. & Patritio.

CRiminoſos quidem auerſamur omnes, & præcipue humano cruore pollutos, Quorum creſcit audacia, cum impunitas per ſimplicia, vel etiam perſonalia reſcripta donatur. Nefas dictu, per ignorātiam facinora defenſione vallamus. Sed quantum eſt, quod occupationibus noſtris aſtutia plectendę ſubreptionis illudit, cum reſcripta huiuſmodi etiā viro illuſtri quæſtore neſciente procedant, quem cuſtodem ſtatuimus eſſe iuſtitiæ, qua nullum carere debet oraculum. Merito ergo male vſurpata prohibentes, hac edictali lege ſancimus, vt homicidio, quod tamen caſibus imputauerit confeſſio ſupplicantis, non aliter indulgentia, niſi noſtri nominis adnotatione præſtetur: Quoniam rariora erunt facinora, ſub noſtrum ventura iudicium, nec vlla, niſi diſcuſſis rebus venia continget. Poſtquam tamen ad cuiuſcunque

Cogni

Cognitoris tribunal adnotatio noſtra peruenerit, examinari fidem precum diligenter iubemus, vt ſi homicidium vel vitandæ mortis neceſſitate coſtiterit admiſſum, venia tribuatur orantibus. Deprehêſos vero in mendaciis ilico pœna percellat. Hiis enim tantummodo volumus ignoſci, in quorum lapſibus ſola poteſt fortuna culpari. Homicidas autem, in hominum cædem nefaria voluntate graſſatos, aliorumúe capitalium criminum reos, nec per annotationes noſtras licebit abſolui. Vir ſpectabilis, magiſter ſcrinij, qui interdicta ſupplicantibus reſponſa præbuerit, quinque auri librarum multam ſacro ærario noſtro cogatur inferre. Memorialis quoque cuiuſlibet ſcrinij, qui aduerſus vetitum reſcriptum fuerit executus, ſpoliatus militia quinquennij relegatione plectatur. Quod enim fas non eſt, vel per adnotationes noſtras nocentes mereri, multo magis vetamus reſcriptis ſimplicibus impetrari. Maxime Parẽs chariſſime A A. Illuſtris itaque & præcelſa Magnificentia tua neceſſariam humano generi ſanctionem cunctorũ notitiæ publicari propoſitis iubebit edictis, vt ſalubria conſtituta nullus ignoret, & manu diuina. Diuinitas te ſeruet per multos annos, Parens chariſſime Auguſtorum. Dat. VI. Id. Decemb. Romæ, D. Valentiniano A. VI. & Numo V. C. COSS. PP. pridie Id. Decemb. in foro Traiani. Subſcripſi.

INTERPRETATIO. *Lex iſta præcipit, vt ſi quis ad principem conuolauerit, adſerens caſu homicidium à ſe fuiſſe commiſſum, & ſi per ſupplicationem à rerum dominis veniam potuerit impetrare, à Rectore prouinciæ, vbi caſu iſte commiſſus eſt, id ſpecialiter debet inquiri, & ſi certa fuerit ſuggeſtio ſupplicantis, veniam mereatur obtentam. Ceterum ſi voluntarie habita diſcuſſione conuictus fuerit homicidium cõmiſiſſe, eandem pœnam excipiat, quæ de homicidiis legibus habetur expreſſa. Impetrata non valeant, & capitali ſententia feriatur. Reliqua conſtituta lex ipſa declarat.*

De Teſtamentis. *Tit. IIII.*

1. Impp. Theod. & Valent. A A. Albino II. P. F. P. & Patritio.

IAmdudum quidam Diuus auunculus noſter, teſtamẽtorum compendia generali lege complexus, formulam iuris antiqui, & inanem verborum cõquiſitionem non neceſſariam iudicauit, validiſſimam ſtatuens voluntatem, cum de noſtris altaribus coniuges petunt, vt decedenti prius ſuccedat ſuperſtes. Sed quoniam Leonius, vir Spectabilis, munitus veteribus conſtitutis, noſtram ſupplex maluit expectare ſententiam: occaſionem nouandæ legis amplectimur, ſalubri definitione cenſentes: vt ſiue inter ſe coniugum, ſeu quorumcunque conſenſus oblatis Serenitati noſtræ precibus optauerit, morte præuẽtis heredem ſuperſtitem fieri oportere perſonam, hoc ita ratum firmumque permaneat, vt nihil robuſtius æſtimetur. Et in Auguſtam notitiam perueniſſe ſufficiat, etiam ſi nullum próceſſerit ex hac parte reſponſum. Nam cum liceat cunctis iure ciuili atque prætorio, liceat per nuncupationem, liceat municipalibus geſtis iudicia ſuprema componere, proculdubio manebit firmior hæc voluntas, quæ teſtimonio principis & ſubſcriptione conditoris firmatur: Si tamen nullum defuncti poſterius eius extabit arbitrium. Leonius vero & Iucunda vxor eius, tanta viciſſim charitate certarunt, vt fuſis ſimul precibus ius poſcerent liberorum, & propter incertum ſortis humanæ ſuperſtitem coniugem precarentur

heredem

heredem: licet ſuperfluò ill ud addentes, vt inteſtatæ ſucceſſionis ius ac licētiam ſortirentur, cum hoc ipſum, quod Serenitati noſtræ preces pariter obtulerunt, ſit teſtamenti ordo præcipuus. præterea ſicut ſupplicationi cōnexa monſtrant, quãuis in vnius chartæ volumine ſupremum votis paribus cōdidere iudicium, ſeptem teſtium ſubſcriptionibus roboratum. Cui nos æternam tribui firmitatem legis huius definitione cenſuimus. Quoniam nec captatorium dici poteſt, cum duorum fuerit ſimilis affectus, & ſimplex religio teſtamenta cōdentium: cunctiſque iam liceat quoquomodo, & quibuſcunque verbis vltimum dictare iudicium, ſicut eorum principum ſtatuta declarant, qui remouere ſanctionibus ſuis meliore prudentia vetuſti iuris ambages. Idcirco quia minutiis priſcæ cōſuetudinis, & obſcuritate ſubmota, ſolam defunctorum conuenit inſpici voluntatem, cui multum roboris erit, ſi vel ſeptem, vel quinque teſtibus muniatur, & virum ſpectabilem Leonium, præter fiduciam precũ pridem cum vxore cōmunium, voluntas quoque alia, & ſubſcriptionibus teſtium munita defendit, apud eundem ſolida ſucceſſione iucundę cōiugis ſuæ iugiter permanente, quiſquis maluerit delata nobis ſupplicatione teſtari, liberam habeat facultatem. Cuius heres ex edicto Diui Hadriani hereditaria corpora cōſequetur, nec bonorum poſſeſſionis petendæ ſuſtinebit neceſſitatem, quam generaliter omnibus relaxamus. Ne tamen hoc teſtamenti genus plus iuſto muniiſſe credamur, ſi quis ſibi vel inofficioſi querellam, vel præteriti competere duxerit actionem, hanc vtranque ſecundum iuris & legum ſtatuta ſeruamus, Albine Præfecte Kariſſime A A. Idcirco illuſtris & præcelſa Magnificentia tua ſaluberrimam ſanctionem mox in omnium peruenire notitiã propoſitis iubebit edictis, vt poſſit facile cognoſci condendarum, cōſeruandarumque legum curam eſſe nobis præcipuam. Dat. XII. Kal. Nouemb. Rom. Aëtio III. & Q. Aurelio Symmacho VV. CC. COSS. P P. in foro Diui Traiani. Antelata edicto Albini iterum Præf. præt. & Patricij.

INTERPRETATIO. *Haec lex de aliis titulis teſtamentorum id amplius habet, vt in coniugio poſiti ſi filios non habeant, ſeu maritus vxorem, ſeu vxor maritum voluerit, relinquat heredem, quod ius dicitur liberorum: quia etiamſi vna charta ſua condere maluerint voluntatem, aut inuicem ſe heredes ſcribant, qui alteri ſuperſtes extiterit, dimiſſam rem iuxta legis huius ordinem vindicabit: ita tamen, vt hiis perſonis, quibus lex concedit, ſi fuerit de inofficioſi querela actio, reſeruetur.*

II. Impp. Theod. & Valent. A A. Albino II. P F. P. & Patricio.

Cum ſciamus & Diuos principes, & Clementiam noſtram cōdendarum legum fomitem frequenter inueniſſe de precibus, iuuat ex facto quod nuper euenit, cunctis profutura ſancire. Illuſtrem fœminam Pelagiam cùm Micce illuſtris fœmina dictare vellet heredem, ſed teſtium copiam non haberet, per hographam ſcripturam votum circa prædictam ſupremæ prodidit voluntatis. Nam quod ſolum potuit ſecretius licere morienti, indicem iudicij ſui paginam Cæſario viro ſpectabili, Tribuno & Notario fratris ſui filio ſecura commiſit, quem natalium decus, & propinquitatis religio fidem cogeret ſeruare defunctæ. Nec ſanè electionis ſuę cura teſtatricem fefellit. Deſideriis amitæ Cæſarius obſecutus chartam fidei ſuæ creditam, iuris & conſcientiæ memor, eadem qua ſumpſerat ſimplicitate vulgauit. Sed illuſtris heres ab ambitu cupiditatis alie-

na, nihil de ſucceſſione prǽſumpſit, nihil de corporibus hereditariis vindicauit: intra hos modeſtiæ terminos manens, vt ſubdito precibus vltimæ voluntatis arbitrio, non prius ſe putaret heredem, niſi nos cauſæ iuſtitiam probaremus. Recenſitis igitur omnibus, defunctæ iudicium roboramus, cui præter filium fratris, & literas ſuas, teſtes habere non licuit. Idcirco inluſtris fœmina Pelagia, pro ea parte qua heres ſcripta eſt, defunctę potietur arbitrio. Ne tamen huius ſtatuti ſalubritatem generi negemus humano, manſura iugiter lege decernimus, vt quiſquis per holographam ſcripturam ſupremum maluerit ordinare iudicium, habeat liberam facultatem. Multis enim caſibus ſæpe contingit, vt morientibus teſtium numerus & copia denegetur. Quibus erit de legibus noſtris inter ipſa vitæ deficientis pericula cauſatio, ſi proprię manus literis ſcribere, quos voluerint, non ſinantur heredes. Aliis teſtes itinerum neceſſitas, aliis ſolitudo villarum, aliis nauigatio ſeruis tantum comitibus expetita ſubducit. Aliorum teſtatas prohibent eſſe voluntates hij, qui velut obſeſſos conclauibus ſuis ſolent cuſtodire languentes. Noſtræ poſthac beneficio ſanctionis inteſtatus nemo morietur, cui fuerit ſollicitudo teſtandi, lateq; viam ſupremis aperimus arbitriis, ſi holographa manu teſtamenta condantur, teſtes neceſſarios non putamus. Scripto enim taliter ſufficiet heredi, aſſerere etiam ſine teſtibus fidem rerum, dummodo reliqua congruere demonſtret, quę in teſtamentis debere ſeruari tam veterum principum, quàm noſtrę pręcipiunt ſanctiones, vt in hereditariorum corporum poſſeſſionem probata ſcripturæ veritate mittatur. Cum tamen teſtium pręſentiam teſtator elegerit, legitimum numerũ ſemper oportebit adhiberi: neceſſitatem quoque pręcipitem ſubmouemus, quæ teſtatores hactenus compulit, ſub vnius diei ſpatio ſupremum feſtinato nimis ordiri & implere iudicium. Quibus nos licentiam, tempuſq; ne largimur, vt voluntatem, quam de rebus propriis mente conceperint, frequenter ſcribant, frequenter retractent, frequenter emendent, & quot voluerint diebus, in tantæ pręſertim cauſę meditatione, verſentur. Hęc enim deliberatio nihil immaturum relinquit, cui licebit ſępe dictata corrigere. Teſtes autem ſubſcriptiones ſuas vno die vel omnes pariter, vel ſi legitimus numerus exiguam moram fecerit, horis prębere diuerſis ſub obtutibus teſtatoris iubemus. Prӕterea quoniam plerique deficientium voluntates ſuas cupiunt eſſe ſecretas, nec ante vulgati, quàm luce priuentur, ſtatuimus ac iubemus, vt ſi teſtes rogati paginę, cuius arcana neſcierint, coram teſtatore ſubſcripſerint, nihil ex ignoratione teſtium teſtamentorum firmitatibus derogetur. Albine parens Kariſſime Auguſtorum. Idcirco illuſtris & pręcelſa magnificentia tua iuſtiſſimam legem, & cunctis generaliter profuturam in omnium celeriter ire notitiam propoſitis iubebit edictis, vt facile poſſit agnoſci noſtrarum ſalubritas ſanctionum. Dat. VII. Kal. Ian. Romę, Aëtio IIII. & Symmacho VV. CC. COSS. Acc. VI. Kal. Ian. Romę. PP. V. Kal. Ian. in foro Traiani. Subſcripſi.

INTERPRETATIO. *Hac lex licet alia replicet, quæ in aliis legibus habentur expreſſa, tamen hoc amplius obſeruandum eſſe præcipit, vt ſi cui fuerit teſtandi voluntas, & teſtes forſitan defuerint, voluntatem ſuam propria manu perſcribat, quæ prolata poſt defuncti obitum plenam obtineat firmitatem.*

De ſepu!

De ſepulchris. *Tit. V.*

1. Impp. Theod. & Valent. A A. Albino II. P F. P. & Patritio.

Diligenter quidem legum veterum conditores proſpexerunt miſeris & poſt fata mortalibus, eorum qui ſepulchra violaſſent capita perſequenda. Sed quoniam noxiæ mentes cæco ſemper in facinus furore rapiuntur, & ſe ad pœnas dudum ſtatutas exiſtimăt non teneri, neceſſe eſt ſeueritaté nouari, quam videmus hactenus impune cõtemptam: Quis enim neſcit quietos ſollicitari funeſtis auſibus manes? & horribilem violentiam defunctorũ cineribus inferri? Luce palàm ſepulchra cęduntur, & quicquid religio vetat, in vſum licentiæ traxit ſacrilega pręſumptio. Finis malorum nec iam mortuis datur, in quorum ſupplicia conſtructio miſerandę cędis eripitur. Scimus enim, nec vana fides, & ſolutas membris animas habere ſenſum, & in originem ſuam ſpiritum redire cœleſtem. Hoc libris veteris ſapientiæ, hoc religionis, quam veneramur & colimus, declaratur arcanis. Et licet occaſus neceſſitatem mens diuina non ſentiat, amant tamen animæ ſedem corporũ relictorum, & neſcio qua ſorte rationis occultę ſepulchri honore lętatur: cuius tanta permanet cunctis cura temporibus, vt videamus in hos vſus ſumptu nimio pretioſa montiũ metalla transferri, operoſaſque moles cenſu laborante componi. Quod prudentium certe intelligentia recuſaret, ſi nihil crederet eſſe poſt mortem. Nimis barbara eſt & veſana crudelitas, munus extremum luce carentibus inuidere, & dirutis per inexpiabile crimen ſepulchris, monſtrare cœlo corporum reliquas humatorum. Huius nefandi ſceleris inter cęteros reos vehementior clericos querela perſequitur, quos portentis talibus immorantes frequenter aſpexit dies triſtior. Ferro accincti vexăt ſepultos, & obliti nominis, cœlo ac ſyderibus pręſidentes, cinerum contagione pollutas ſacris altaribus manus inferunt: tanto in profundam caliginem conſcientiæ ſuæ ſtupore demerſi, vt reuerendis audeant intereſſe myſteriis, & poſt excidia funerũ credant Deum poſſe placari, quem nocentes precantur incaſſum, quem vita melior exorat. Cõmiſſorum talium fœditatem, ne diutius tempora noſtra maculentur, hac edictali lege damnamus. Quiſquis igitur ſepulchra, profundæ violator quietis, & lucis ipſius hoſtis effoderit, quiſquis ex hiis quęlibet marmora, aut ſaxa ſuſtulerit, pœnę mox habeatur obnoxius. Seruos, colonóſve, in hoc facinore deprehenſos, duci protinus ad tormenta conuenit. Si de ſua tantum fuerint temeritate confeſſi, luant cõmiſſa ſanguine ſuo. Si dominos inter ſupplicia nullo interrogante nexuerint, pariter puniantur. Ingenui quoque, quos ſimilis præſumptio reos fecerit, ſi fortaſſe plebei, & nullarum fuerint facultatum, pœnas morte perſoluant. Splendidiores autem, vel dignitatibus noti, bonorũ ſuorum medietate multati, perpetua notentur infamia. Clericos vero, quos tam diri operis conſtiterit auctores, dignos credimus maiore ſupplicio: vehementius enim cohercendus eſt, quem peccaſſe mireris. Scelus omne grauius facit claritudo perſonæ. Intolerandum, nimis execrabile, non ferendum, induere nomen & titulum ſanctitatis, & abundare criminibus. Quiſquis igitur ex hoc numero ſepulchrorum violator extiterit, ilico clerici nomen amittat, & ſic ſtilo proſcriptionis addictus, perpetua deportatione plectatur. Quod ita ſeruari oportere cenſemus, vt nec miniſtris, neç Antiſtitibus ſacræ religionis in tali cauſa ſta-

tuamus eſſe parcendum. Faceſcant querelæ, nullius innocentiã ſauciamus: Nocentes tantum lex noſtra perſequitur. Sed quoniam plerunque ſtatutis ſalubribus diſſimulatione venalium iudicum negatur effectus, præſenti iubemus edicto, vt prouinciæ moderator, adminiculo municipum fultus, cenſuram noſtrę legis exerceat. Et licet nemo reus poſſit faſcibus ac ſecuribus reluctari: ſi quis tamen extiterit ſic ſuperbus, ſic impotens, ſic rebellis, in cuius nequeat ire ſupplicium, ampliſſimas poteſtates directa relatione mox inſtruat, ne ſeueritas iuſta lentetur. Quod ſi violatores ſepulchri, quos potuerint ſecundum formam ſanctionis huius punire, neglexerint, vel de ſuperioribus referre diſtulerint, facultatibus & honore priuentur. Cuius quiſque, ſiue adhuc in poteſtate poſiti, ſiue priuati, propter omiſſam pœnam violatoris ſepulchri voluerit accuſator emergere, habeat liberã facultatem. Nec delatoris formidet inuidiam, cum præmio magis dignus ſit, qui ſe conſtanter improbum odiſſe monſtrauerit. Albine Præfecte Kariſſime Auguſtorum, illuſtris & præcelſa magnificentia tua legem, quam pietatis & religionis amore concepimus, prouinciis, prouinciarumque rectoribus celeriter innoteſcere propoſitis iubebit edictis, vt criminoſis pœna reddatur: Innocenter viuentibus gratulatio: pax ſepultis. Dat. III. Id. Mar. Romæ. Acc. VI. Kal. April. Romę, Callypio V. C. COS. PP. in foro Traiani, VIII. Id. April. Antelata edicto Albini viri inluſtris PF. P. II. & Patritij.

Iſta lex Interpretatione non indiget.

De libertis & ſucceſſionibus eorum. Tit. VI.

1. Impp. Theod. & Valent. AA. ad Albinum PF. P. II. & Patritium.

CVm iuris æquitas omnibus dominis in cõmune permiſerit, fructu libertatis & pręmio fortunam mutare ſeruorum, nec manumiſſoris poſteros hiis graues eſſe cõueniat, quos meliore iudicio tanti muneris auctor euexerit: duras nimis benemeritis ſanctiones credimus, quę ſic opprimunt ſub ingrati actione libertos, vt ab heredibus defunctorum pręcipiant in ſeruitutem vocari, tanquam contra iniuriarum, vel ſuperbię reos, nulla niſi abrogandæ libertatis pœna ſufficiat. Huius ergo ſtatuti vigorem benignius corrigentes, mãſura iugiter lege decernimus, vt ſi quis ex familia ſua cuiuſlibet ſexus homines libertate donauerit, eius heredes ſiue extranei, ſiue filij, ſiue filiæ, ſiue nepotes neptesúe fuerint, vel propinqui cuiuſcunque cognationis & nominis, manumiſſos non teneant ad obſequiorum neceſſitatem, nullamque contra ingratos habeant actionem. Sed, quod minime remur, ſi contumeliam fortaſſe pertulerint, ad cohercendos iniuriarum reos vtantur iure communi. Nemo ſibi noſtræ legis obſtaculo credat perire vindictã, latè aduerſum noxios ſeueritas patet. Hoc vnum vltionis genus noſtro ſeculo, vẽturiſque temporibus nulli prorſus ſperare permittimus, vt in ius vocati poſtulet ſeruitutẽ. Iuſtitiam præſentis edicti, ſi bene ſentiant, famę pręſtamus heredum, ne videantur non agere cauſam doloris, ſed exercere potius cupiditatis ardorem. De ſucceſſionibus etiam, quas latius & obſcurius veteres protulerunt, compendium lucidę definitionis adhibemus. Itaque libertus, qui ciuis Romani priuilegium fuerit conſecutus, ſiue vnicum pignus, ſiue plures cuiuſlibet ſexus habeat filios, cum mori cœperit, ſoboli ſuæ omnes proprias, ſi maluerit facultates, ſupremo

ſecurus dimittat arbitrio. Quod ſi nulla prole gaudebit, quatuor vncias bonorum ſuorum manumiſſoris filio, vel ſi plures erunt, filiis derelinquat: aut ſi filiorum nullus extiterit, nepoti ex filio, vel nepotibus eandem deputet portionem. Filias vero manumiſſoris, earumque filios & nepotes impune prætereat, niſi forſitan aliud amor ſuaſerit, voluntasque morientis. Ne quid autem ſæuis interpretationibus calumniantum moliantur inſidiæ, quod pro liberto ſtatuimus pari ſibi munere etiam liberta defendat. Præterea inteſtatis libertis, filius filia, nepos neptisque, vel ſi plures ſuperſtites fuerint, dūmodo liberi ciuesque Romani, pro totius patrimonij ſoliditate ſuccedant. Nam ſi nec filios habuerint, nec nepotes reliquerint, tamen patrem, matrem, fratrem, ſororem, pari libertate gaudentes, medietatem ſibi inteſtatæ ſucceſſionis hæc de ſupradictis perſona defendat, quæ gradu potior inuenitur. Aliam verò medietatem manumiſſorum reſeruamus heredibus, quos tunc reſpiciet omnis hereditas, ſi inteſtato expreſſa neceſſitudinum nomina defuiſſe conſtiterit: Ipſis vero manumiſſoribus nihil penitus derogamus, quibus ius patronatus integrum ſemper manebit, ſaluumque durabit, quicquid vel priſci iuris auctoritas, vel ſuperiorū Principum ſanctiones contra ingratos detulere libertos. Sed ne penitus ſibi reuerentiam cauſentur poſteri negatā, ſtatuimus & iubemus, vt aduerſum manumiſſoris filios & nepotes, liberti, libertæue in nullis omnino cauſis teſtimonium dicant. Quod ſi licet nihil valiturum dixerint, puniantur. Albine præfecte Katiſſime Auguſtorum. Illuſtris & præcelſa magnificentia auctoritatis tuę propriis reuerenter edictis cunctorū ſenſibus æquitatem noſtræ legis inſinuet, vt quanto ſtudio & deteſtemur iniuſtos, & libertatibus tribuamus fauorē, totus vbi noſter eſt orbis agnoſcat. Dat. I I I. Non. Iun. Romę, Callypio & Ardabure vv. c c. c oss. pp. in foro Traiani, v. Id. Iun. Ante lata edicto Albini v. c.

INTERPRETATIO. *Lex iſta conſtituit, vt liberti qui ciues Romani effecti ſunt, ab heredibus manumiſſorū ſiue filij ſint, ſiue extranei, propoſita iniuriæ actione, qua ſe dicant læſos pro occaſione iſtius ingratitudinis ad ſeruitium nullatenus reuocentur. Sed ſi talis caſus emerſerit, quaſi contra alios ingenuos, ſic de iniuriis apud iudicem actio proponatur. De ſucceſſionibus vero libertorum, hoc eſt ciuium Romanorum, id cenſuit obſeruandum, vt libertus, ſiue liberta, ſi vnum filium ſeu plures habuerint, ipſis facultatem ſuam morientes, ſi voluerint, integram derelinquant. Contra cuius voluntatem nec filij ex patrono, nec nepotes ex filio vlla venire poterunt ratione. Quod ſi libertus libertáue, qui defuncti fuerint, filios non habebunt, & teſtari forſitan voluerint, tertiam facultatis ſuæ manumiſſorum filiis vel nepotibus, qui ex maſculis nati fuerint, derelinquant. Filias vero manumiſſoris, earumq̃ filios & nepotes ab hac hereditate, ſalua pagina teſtamenti, ſecuri ſi voluerint prætermittant: quia fœminæ ad iſtas hereditates penitus non vocantur: niſi forte illi liberti de duabus partibus pro gratia aliqua filiabus, vel nepotibus ex filia patronorum ſuo voluerint conferre iudicio. Si vero liberti nec filios dimiſerint, nec nepotes, ſi patrem, matrem, fratrem, ſororem, & ipſos libertos ciues Romanos factos eſſe conſtiterit, quos ſuperſtites derelinquunt, tunc medietatem ſibi patroni heredes vindicent, & medietatem ſupraſcriptis perſonis de gradu defuncti liberti qui proximior inuenitur. Nam ſi liberti, qui ciues Romani fuerint, viuo manumiſſore deceſſerint, ſi ſine voluntate patroni condere voluerint teſtamēta, penitus non valebunt: quia auctoritati manumiſſorum omnia lex iſta ſeruabit. Contra filios vero*

vel nepotes libertus libertáue teſtimonium dicere in quacunque cauſa non præſumant: quod ſi fecerint,licet recipi nulla liceat ratione,tamen quicunque liberti contra filios vel nepotes patroni contrarium teſtimonium dederint,puniantur.

De indulgentiis reliquorum. *Tit. VII.*

I. Impp. Theod.& Valent. A A. Conſulibus, Prætoribus, Tribunis plebis,Senatui ſuo ſalutem dicunt.

SI vos liberique veſtri valetis,bene eſt: nos exercitusque noſtri valemus. Licet aliæ occupationes extiterint,vltra differri non potuit:apud verecundam enim conſcientiam mendacij genus eſt, promiſſa tardare. Sciamus licet deuotionem poſſeſſorũ fiſcalia nulla vel parua debere:tamen quod in huius diſcuſſionis officio, & nullius & modici vna eademque conditio eſt,euidenter exponimus,cur deſignatæ neceſſitati placeat ſubueniri. Putabitur enim conniuentia,niſi noſtro ſtudio corrigatur. Quãtum ad propoſitum noſtrum attinet,prouincialibus vndique volumus eſſe conſultum,& diuerſis feſſos incommodis, ſufficientibus beneficiis adiuuare. Verum obſtitit inuida plerunque ſubreptio,quoniam iam non poteſt tantum, quanrumlibet intenta cogitatio prouidere, vt improbis etiam latentes nocendi adirus obſtruantur. Diſcuſſores ad prouincias non electi, ſicut comperimus, ſed ambientes ire dicuntur,quod nobis & proceribus noſtris aliarum ſollicitudinum mole conſtrictis,efficere inueniuntur ocioſi. Hoc modo facultates poſſeſſorum miſerabiliter conciderunt. Et hinc maius incommodum,vnde remedia certa debuere prouenire. Vbi trepidam prouinciam talis diſcuſſor adierit, ſtipatus calumniarũ miniſtris,ſuperbit elatus inter obſequia ſumptuoſa,expetit adminicula prouincialis officij,ſcholares etiam ſæpe cõiungit,multiplicato & hominum numero,& officiorum,vt quãtum auaritiæ libuerit terror extorqueat. Prima ſunt venientis exordia, vt proferat & reuoluat ſuper diuerſis numeroſiſque titulis terribiles iuſſiones, prętendit minutarum ſupputationum caligines,inexplicabili obſcuritate confuſas:quæ inter homines verſutiarum neſcios hoc amplius agunt,quò minus intelligi poſſunt. Securitates expetũt, annorum ſerie & vetuſtate cõſumptas,quas ſeruare neſcit ſimplicitas, & fiducia nihil debentis: Reuera enim aut quoquomodo pereunt,aut quaſi iuſta contingit occaſio deprædandi,aut ſi extant,redimendum eſt,vt ferantur accepto. Ita fit vt apud improbum rei arbitrũ merito noceat,chartula cum perit: nihil proficiat, non periſſe. Innumerę deinde clades,ſęua cuſtodia,ſuſpendiorum crudelitas, & vniuerſa tormenta,quæ interea lętus,& crudelitatis pertinax egregius quæſitor expectat. Collega furtorum Palatinus hortatur,inſtat apparitio turbulenta,vrget immitis exſecutio militaris. Indignum facinus, hæc de ciuibus velut inter hoſtes pecuniæ placitis,non allegationũ iuſtitia, non miſeratione finiri. Tanta vexatio cum nihil vnquam fiſci vtilitatibus proſit, tamen non deſinit iterari, quaſi aliquid efficaciter geſtũ, vix dum vno è prouincia decedente, cum nouis auctoritatibus alter excurrit. Si vtilis publico eſſe non potuit qui ante perrexit, ſuperfluum eſt ire alterum,ęquè prouincialibus obfuturum. Hunc nos P.C. fomitem pernicioſi ardoris extinguimus, nec patimur vlterius ad exhauſtorum interitum deſæuire. Nobis perit deterior poſſeſſor effectus, nobis proficit non

grauatus.

grauatus. Venduntur induciæ hiis qui non poſſunt eſſe ſoluendo, cum dilationis redemptio publicam magis attenuet functionem. Amittit ſine dubio fiſcus, quod cõmodo ſuo exactor augmentat. Superiorum igitur P. C. omnium temporum reliqua tam arcalium, quàm vtriuſque ærarij, vſque ad incipientem primam indictionem iubemus ad indulgentiam pertinere: nemo prorſus quælibet vſque ad deſignatum tempus tranſacta diſcutiat. Sola eſt nunquam calumnianda ſecuritas, quam æternitas noſtra concedit. Licet hanc humanitatem cunctis ad quietem ſciamus poſſe ſufficere, tamen addimus, quo prouiſio noſtra magis poſſit grata præſtari, nemini deinceps licebit ad hoc negocium arbitrio vnius iudicis adſpirare. Vtrum mitti debeat inſpector publicus, tractatus ante deliberet ſublimis viri parentis patritiique noſtri, necnon magnificus vir Præfectus prætorio, qui communionis vtilitatem virtutum ſuarum magnitudine nobiſcum peruigiles & cogitant & tuentur. cum aulicis poteſtatibus pro ſua moderatione diſponant, ſi iuſta neceſſitas cogit, qualis perſona mittatur. Nihil impudenter audebit, quem elegit talium virorum examinatus adſenſus. Neceſſe eſt ab eo integritatis reuerentiam cuſtodiri, qui nouit tot ſe cuſtodes habere, quot iudices. Aliter pergenti ad prouinciam, & fortunarum, & famæ iubemus eſſe diſcrimen, reuocetur publici timore periculi, quem occulta cupiditas feſtinare compellit. Similis conditio manebit officium eius poteſtatis, quæ diſcuſſorem mittere cupiens, non fideliter ſuggeſſerit atteſtatione geſtorũ formam mittendi, quam ſtatuimus debere ſeruari. Sardiniam ab hoc excipi placuit, quoniam apud nonnullos calliditate quadam maxima pars pecuniæ reſidet, quam exactam publicis oportuit erogationibus applicari: cum ſatisfecerit, ad ipſam quoque beneficia noſtra perueniant. Illuſtris viri comitis rei priuatæ inſinuatio patefecit, dudum noſtram clementiam præcepiſſe, intra Africam, ſicut per alias prouincias adiectione quinquennij pretium diſtractorum prędiorum ab emptoribus debere ſuppleri. Palatinos ſuper hac re olim directos, necdum quid profecerit retuliſſe. Quare nolumus hunc titulum interpretationi huiuſce iuſſionis adiungi, ne ſub occaſione orationis accepta conſumant: dici enim reliqua non poſſunt. Vnde non reſidua pars, ſed omnis quæ ſperari poteſt ſumma debetur. Et manu diuina. Optamus vos feliciſſimos ac florentiſſimos noſtrique amãtiſſimos per multos annos bene valere, ſanctiſſimi ordinis P. C. Et ad latus. Dat. III. Non. Mar. Romę, Valentin. A. VI. & Auieno V. C. COS S. Recitata in Senatu per virum Inl. Poſtumianum prid. Id. Mar.

Iſta lex interpretatione non indiget.

De triginta annorum præſcriptione omnibus cauſis opponenda. Titulus VIII.

I. Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. Firmino P. P.

Boni principis cura vel prima vel maxima eſt, quietem Prouincialium propitia ſollicitius mente tractare, quibus quanto plus fuerit humanitatis impenſum, tanto pronius amor deuotionis incumbit: Hæc eſt enim natura mentis humanæ, vt quod amittit ex commodo compenſet in gratia, & animos præſtitis largiores interiore quodam vinculo

charitatis obſtringat. Iuuat itaque iuris perpetui, emphyteutici, patrimonialis, iuris reip. vagas æternaſque calumnias, & nullo temporum fine concluſas, certis & deſignatis terminis limitare. Quam nobis neceſſitatem ferendæ legis iuſta impoſuit querimonia plurimorum. Quis ferat inſtitui iurgia, quæ aui ac proaui neſcierunt? quæ alia improbum litigatorem tam valida defenſio ſubmouebit, ſi poſſeſſorem nec ſecula in infinitum tranſacta defendunt? Præter tantæ ætatis iniuriam vehementer offendit, quod quibuſdam nec militię ſuę priuilegia ſuffragantur: Diuturno excubiarum labore perfunctis impingi contumeliosam ſtatus comperimus quæſtionem, & quos verecunda atteſtatio natalium, ſplendor conſpicuus, præclara ſcriniorum officia probauerunt, neuo erubeſcēdæ obiectionis vrgueri: Emeritos aulicis honoribus viros trahi ad laqueos viliſſimi colonatus. Et tunc pernicioſius laborare, quando poſt continuos obſeruationum labores reſiduo vitæ optata debeant quiete gaudere. Domini vernulas ſuos fideliter ſeruientes, cum libuerit iugo ſeruitutis abſoluunt, & quod eſſe non poterant qualitate naſcendi, manumiſſionis beneficio conſequuntur. Indignum facinus, deteriorem conditionem liberis eſſe, quàm ſeruis, vt humilis, abiectaque fortuna legibus, quod non habebat, adquirat: nobilior quod habuit obtinere non poſſit. Abſit à temporibus noſtris, vt id conſcientia noſtra permittat. Quinimo hunc nobis gloriæ titulum vindicamus, vt noſtro ſtudio grauiſſimæ conſuetudinis licentia comprimatur: decet noſtris ſpecialiter remediis veternoſæ valetudinis aduerſa curare. Medicinę huius laus æterna contingit, cum nos tam ſalubris æquitatis auctores ætas & præſens & futura declarat. Ad quam beneuolentiam præcipue nos hortata eſt lex Domini patris Clementiæ meę, Theodoſij perennis Auguſti, qua virtutum ſuarum morem ſecutus, humano generi profunda quiete proſpexit: Conſtituens poſt xxx. annos nulla penitus iurgia, quæ medio tempore mota non fuerant, excitari. Cuius inuicti principis laudibus etiam pręſentem legem neceſſe eſt applicari. Illa nanque pia mente pręſtando, viam huic alteri prębuit, qua beneficia eius latius panderentur. Pręcipimus itaque propter quorūdam prauas interpretationes, quibus ſanctio memorata non ſufficit, dum minutias iuris, & captioſa verba ſectantur, vt quæ ſpecialiter iuſſa ſunt, ſpecialiter abrogentur: cum generalitatis deſignatio vniuerſa conſumat, nec aliquid poſſit eſſe exceptum, quod non per illud venerabile conſtitutum hoc peremptorio vocabulo concludatur: Dicendo enim, omnia, nullum penitus cuiuſlibet litis aut cauſationis fomitē dereliquit. De originariis, & colonis, inquilinis, ac ſeruis vtriuſque ſexus, peculiis atque agnationibus deſignati iuris, id eſt perpetui, patrimonialis, emphyteuticarij, & reipublicę poſt xxx. annorum curricula, nulla deinceps actio moueatur. Et negociū, de quo per exptecta tempora nemo pulſauit ſolenniter, nouum nemo proponat. Quod in omnium conſummatione cauſarum iuſſum eſt debere ſeruari: Aequum eſt enim, tot annos ſine interpellatione decurſos, nullo nomine, nulla prorſus occaſione ſubuerti. ac ſi cōſtiterit memorati temporis intercefliſſe ſilentium, etiā has cauſas, quę ſub fiducia legū pręſenti ſanctione ablatarū motę ſunt nec finitę, huius ſacrę pręceptionis auctoritate volumus aboleri: quia ſicut tales inchoari nolumus actiones, ita male inchoatas haberi oportet extinctas. Intra hęc ſanè tēpora, ſi cœpta lis fuerit de originariis vel agnatione ceſpitis deſignati

hanc

hanc formam erga poſſidentes ſeruari præcepimus, quæ lege Diui patentis noſtri Honorij, de colonis vtriuſque ſexus iuris priuati euidenti definitione conſcripta eſt: ſcilicet vt à perſona fœminea viginti annorum, à virili triginta repetentem præſcriptio obiecta ſubmoueat. Quod & in illa parte obſeruari conuenit, quæ ſtatuta eſt de agnatione talium perſonarum. Et licet rem omnibus cauſis generaliter profuturam à nemine temerari poſſe credamus: tamen ne quos ſacrilega temeritas ad ſubreptionem quacũque compellat audacia, præſumentes triginta librarũ auri pœna percellet. Eadem manebit Palatinum officium vtriuſque ærarij, necnon officium culminis tui, vel cũctorum iudicum prouinciarum, vt pari ſorte quæ ſalubriter cõſtituimus, periculo etiam ſalutis ſuę illibata conſeruent. Firmine parens Kariſſime & amantiſſime. Illuſtris & præcelſa magnificentia tua, per quam nouimus vniuerſitatis quietem ſtudioſa diligentia cuſtodiri, legem cunctis prouinciis, vniuerſis litibus adplicandam, propoſitis vulgabit edictis. Vt poſt triginta, ſicut dictum eſt, annos, pernicioſa diuerſarum cauſarum propoſitio conquieſcat. Dat. xv. Kal. Iul. Rauennæ, Aſturio, & Protogene v v. c c. c oss. pp. in foro Traiani xiii. Kal. Aug. ſub edicto Firmini viri inluſtris pp ō.

Iſta lex ideo interpretata non eſt, quia ſequens ſub titulo, De Epiſcopali iudicio & diuerſis negociis, & de tricennio loquitur, & omnia quæ hic comprehenſa non ſunt, euidenter habet expreſſa.

De colonis vagis, vel agnatione eorum, & de aduenis. Titulus IX.

1. Impp. Theod. & Valent. a a. Firmino pf. p. & Patritio.

CVm pure & fideliter obſeruari debeant, quæ cauẽtur in legibus, latam dudum de colonis originariis, fucum pati quorundam maligna mente cognouimus. Nam cum is, à quo diſceſſerit obnoxius, triginta annorum repellatur obiectu, is eum ſibi vindicat apud quem triginta annos probatur impleſſe. ſi verò æqualiter habitet per diuerſos, is eum ſibi vindicat penes quem triginta annorum tempora cõcluduntur, aliàs huic competit cum quo maximam tricennij partẽ habitauit, eundem per hos atque alios deſignatum tempus aſſumit, ita contingit, vt cum illi pereat à quo fugit, nec huic ad quem venit poſſit acquiri, manſionum permutatione deſinat eſſe quod natus eſt: libertatem, quam naſcẽdo non habuit, fugæ ſibi aſſiduitate defendens. Nulli vnquam niſi colono fugitiuo culpa ſua pręmiũ fuit. Ea cauſa incipit melior eſſe, qua pœnam meretur. Quod tamen ſufficit hucuſque licuiſſe. Nam cum prior dominus obice legis excluditur, illi eum iubemus acquiri, apud quem eoſdem annos ſtatuti tẽporis probatur impleſſe. Quod ſi propter concluſionẽ tricennalem, & ad vim pręſcriptionis eludendã æqualiter habitet per diuerſos, is eũ vindicet iure colonario ſeruiturũ, penes quẽ à die primę fugę xx. annorũ poſteriora tempora cõcludantur, aliâs huic lucro cedat, cum quo maxima tricẽnij parte vagus & infidus habitator efficit, quod etiam de mulieribus originariis ęquè vagantibus pręcipit cuſtodiri. Colona vero, quę petitori poſt xx. annorũ curricula denegatur, ſi quem partũ ante deſignatũ tẽpus edidit, priori domino cõuenit nõ perire. Aequũ eſt vt ad eum ſoboles redeat ſuſcepta tũc tẽporis, cũ adhuc mulier

præiudicio temporis perdidit,ſecundum Conſtitutionem, quæ ſub titulo, De epiſcopali iudicio,proceſſit,debeant reuocari. Poſt XX.autem annos nati, illius domino acquirantur,cui colonam tempus addixit. Iubetur etiam, vt de talibus perſonis commutatio non negetur,ita vt vicaria mancipia tam pro colona,quàm proportione filiorum dare coloni dominus mox procuret,quod etiamſi conuenerit,& pro colono is cuius colona eſt,pari conſtitutione debebit implere. Aduenæ ingenui, qui ſe colonæ iungi voluerint alienæ:quia ſæpe fit,vt contubernia electa contemnant, geſtis profiteantur,ſe de domo domini colonæ,cui iunctus fuerit,nulla ratione diſcedere,& ingenuitate manente,nullam habeat licentiam euagandi,aut cui coniunctus fuerit,deſerendi. Ingenua itemq́ mulier,ſi contubernium coloni elegerit alieni,ſi ei denuntiatum non fuerit, coloni ſint domino profuturi,quoſcunque eius partus ediderit. Poſt denuntiationem vero quoſcunque ediderit,non colonos,ſed ſeruos noueris eſſe futuros.

De confirmandis hiis,quæ adminiſtrantibus, vel publicum officium gerentibus diſtracta ſunt, vel donata, & de aduocatis, & cæteris negociis. *Tit. X.*

1. Imp. Valent. A. Firmino P. F. P. & Patritio.

QVæ plerique in legibus conſtituta diſſimulant, neceſſe eſt præſenti iuſſione ſanciri, vt omni ambiguitate ſubmota, inſtauratione ſolidiora reddantur. In adminiſtratione enim & in militia poſitis,emendi licentiam denegatam,ſuperflua nõnullorum dicitur eſſe perſuaſio,cum lex Diui Honorij ad Palladium Præfectum Prætorio miſſa, in Theodoſianum redacta corpus,hanc copiam talibus legatur dediſſe perſonis. Quem non tędeat alioqui iſta conditio, hiis ſolis qui ad honores aliquos euehuntur, libertatem in contractibus non patère? Et cum huic obſtaculo nulla fortuna ſubiaceat,non mediocris,non nobilis,non plebeia,vniuerſitatis ius & commodum ſolis militantibus negari. Cenſeo igitur, vt in quibuſlibet adminiſtrationibus, officiis,in quocũque militię gradu poſitis, emendi quę cęteris copia ſit: dummodo emptio & venditio celebretur iure communi. Neminem volo poteſtatis iuſſu & impreſſione compelli. Volenti vendere, definitam & conſcriptam pecuniam oportet inferri. Videat inſtrumẽtorum ſcriptor, ſciant ij apud quos venditionis documentum neceſſe eſt allegari. Nihil refert quis emat,cum publica fide pretium venditor conſequatur. Quod ſi emptor officio, & adminiſtratione perfunctus,intra anni metas, aut ſuper illata violentia lege conſcripta,carceris,catenarum,cuſtodię publicę vel priuatę,vel in quolibet genere factionis,aut non annumerato pretio,euidenter fuerit confutatus:vel ſe de iudicio tergiuerſatione ſubtraxerit, & agat ne geſtę rei veritas poſſit agnoſci, venditori ſolidorum numerum inferat, qui tabulis continetur, poſſeſſionem nihilominus perditurus,vt ad dominũ redeat, cui taliter probatur ablata. Item ſi venditor nihil horum ſuſtineat quę ponimus,ſed callida refragatione cauſetur,manente contractu,perpetua firmitate,& pecuniam reddat emptori,quam eum in pretiũ conſtiterit accepiſſe. Hac ſanctione eos quoque iubemus eſſe munitos,quos adminiſtrãtes,& vlla gerẽtes officia,prędia ruſtica vel vrbana certũ eſt dato precio cõparaſſe. Donationes quoq; habitas & cõmutationes,circa eas perſonas, quarũ immerito hactenus emptio fluctuabat, ſimiliter roboramus.

Ita fit,

Ita fit, vt in actu publico poſito fidelius laborare delectet, cum vident ſeu emptione, ſeu commutatione, quæ inſtar obtinet emptionis, ſeu donatione, ſeu alio quolibet titulo venientia, apud ſe poſterosque ſuos inconuulſa manſura. Non patimur præterea nonnullorum alio genere iura turbari. Notum eſt poſt fatalem hoſtium ruinam, qua Italia laborauit, in quibuſdam regionibus & cauſidicos & iudices defuiſſe, hodieque gnaros iuris & legum, aut raro, aut minime reperiri. Nam hęc neceſſitas fecit perpetuitatem dari prouincialibus aduocatis. Si quis curiali venditori aliqua laboranti neceſſitate ſubuenit, cum modo ad exactores fiſcalium functionum, modo à creditoribus vrgueretur, & ſine cautela vendidit, quam premente iniuria quærere non vacabat, ne diutius ſuſpendiis, ſqualore cuſtodiæ, ſportulæ concuſſione, vſuris in maiorem cumulum creſcẽtibus, vexatetur, cut non maneat venditio, quæ præſtitit obnoxium à diſpendiis & ſuppliciis liberari. Alij deſtituta & inculta propterea vendiderũt, quia ieiuni ceſpitis oneroſam profeſſionem non poterant ſuſtinere. Iniquum eſt, tam iuſtis præcedentibus cauſis, cõfectæ venditioni ob hoc ſolum, quia decreti interpoſitio defuit, adimi firmitatem. Statuo igitur à tẽpore, quo Italiam Alaricus intrauit, nullam moueri quæſtionem hiis, quæ Curiales taliter de facultatibus propriis vendiderunt. A die ſanè latæ huius ſaluberrimæ iuſſionis, cum prædia ſua diſtrahunt Curiales, primores etiam Curiæ, qui vendendi neceſſitatem ignorare non poſſunt, in conlegæ venditionem ſubſcribant. Hoc ordine omnis cauſatio ſopietur, nec emptor hiis auctoribus quicquam de reſultatione † formidat, nec venditor poteſt ſub tali aſſertione fraudari. Quem ſi deceptum oppreſſumúe claruerit, ab ipſis etiam ſubſcriptoribus reddi iubemus indemnem, vt vtilitati eius cum emptore improbo pariter addicantur. In diuerſis prouinciis vacuas Curias derelinquũt, qui certatim ad priuilegia, Cauſidicis illuſtris prætorianæ ſedis atque vrbanæ delata feſtinant: cum meliores natalibus ſuis effici volunt. Non curant vrbes proprias ſpoliatas miniſteriis & officiis debitis interire. Nos neque meliora deſideria volumus impedire, neque paſſim deſtitui ciuitates. Quiſquis ergo ad hoc officium venire contendit, non ante ſibi ſciat eſſe permiſſum, quàm vniuerſa munia, quæ patriæ ſuæ debet, exoluat. Cuius tamẽ indulgemus arbitrio, vt ſi ad togam properat, ſuffectum Curiæ præſtet, cuius ſtudio perficiat vniuerſa, quæ per ſeipſum fuerant procuranda. Nec abſolutum ſtatim credat, appoſitione ſubiecti: quia ſi inefficax vllo debito actu fuerit, recurſum ad ipſum præbemus auctorem, Nihilominus ad eos concuriales, qui minus idoneum ſuſceperunt. Profeſſurus igitur, geſta ſecum deferat apud moderatorem confecta prouinciæ, vt & officio iudicis notum ſit, locum abſentis quæ perſona ſuſceperit, quæ poſſit publicis neceſſitatibus ſufficiens dare reſponſum, hac prouidentia nihil negligens in totum poteſt † vrbibus euenire. Iubeo ſanè, vt ſi in prouinciali foro quatuor conſtat eſſe cauſidicos, quorum patrocinium in controuerſiam parti poſſit vtrique ſufficere, cum voluerit is, qui vltra memoratum modum potuerit inueniri, veniat ad prędictas ſedes ob negocia peroranda. Alioqui licentiam non habebit, ſi illic non fuerit numerus deſignatus. Prouidere enim decet, ne prouinciales tenues homines defenſionis inopia ad requirenda auditoria ſumptuoſa venire cogantur. Is ergo, illuſtribus iudiciis ad actionem cauſarum debebit admitti, qui probat ſe lat

† vet. reſolutione

† aliàs, poſt

bat ſe lat

bat relatione iudicis competentis tantos intra prouinciam ſibi creditam eſſe cauſidicos, qui poſſint controuerſiæ ſuſtinere conflictum. Firmine Præfecte Kariſſimæ A A. Illuſtris itaque & præcelſa Magnificentia tua hãc ſaluberrimam ſanctionem programmate ſuo ad vniuerſorum faciet notitiam peruenire. Dat. pridie Kal.† Feb. Rom. Adelphio v.c. cos. † Septemb.

INTERPRETATIO. *Hæc lex præcipit, vt quia in adminiſtratione poſitis, vel in quolibet officio militantibus leges anteriores id ſpecialiter præſcribebant, vt nihil aut comparare, aut commutare aut donatum ſuſcipere tempore militiæ, vel adminiſtrationis eis vlla ratione liceret. Sed nunc Valentiniani Imperatoris hac lege præceptum eſt, vt omnes adminiſtrantes vel militantes, aut in quocunque officio conſtituti ſunt publico, & comparandi, & commutandi, & accipiendi donationis titulo habeant liberam poteſtatem. Solum eſt, vt nullus probet huiuſmodi ſcripturas, aut per metum, aut per fraudem ſuppoſitæ perſonæ, aut violenter extortas, id eſt, aut in carcere conſtitutum, aut in quibuſlibet vinculis poſitum, aut aliquod ſe tormentorum genus ſuppliciorumq́ perpeſſum, aut forſitan pretium ſe, quod inſtrumentis inſcriptum eſt, non docuerit percepiſſe. Tunc vero non ſolum inſtrumentum, ſi fuerit, vacuatur, ſed talis emptor & poſſeſſionem reddat, & pretium venditori, quod inſtrumentis continetur inſertum cogatur implere. Si vero nihil horum venditor, vt dictum eſt, fortaſſe protulerit, & cõtra venditionem hanc voluntarie factam, ſub tali obiectione venire tẽtauerit, cum propoſita pœna qua non valuerit comprobare, merito durante poſſeßione in iure illius, à quo fuerat comparata pretium venditor emptori, cui calumniam intulit, abſque vlla dilatione reſtituat. Curiales etiam, quibus hucuſque ſine decreti interpoſitione res ſuas vendere aut alienare à corpore Curiæ non licebat, ſi certa fuerint neceßitate conſtricti, vt debitum, quod pro vtilitate publica contraxit, dum creditorum pœnas metuit, supplere feſtinet. Quicquid ſub tali neceßitate vendiderit, omni firmitate ſubſiſtat. Nec interpoſitio decreti quæratur, ſed tantum concuriales ſui, quos neceßitas eius poterit non latere, in ea venditione ſubſcribant, & nihil emptori de empta re calumnia penitus opponatur, ſed rem comparatam emptor perpetuo iure poßideat. Ita tamen, vt ſi forſitan ſe aliqua fraude, intercedentibus concurialibus ſuis, qui ſubſcriptores iubentur accedere, venditor ſe probauerit fuiſſe deceptum, tam emptoris, quàm ſubſcriptoris diſpendio venditor reddatur indemnis. Curiales vero ſi ad aduocationem venire voluerint, aut aliquam militiam ſperare, prouideant huiuſmodi perſonas, quæ munia ipſorum debeãt expedire, prouiſuri vt nihil per eos reip. poßit imminui: nam ad ſe omne diſpendium nouerint pertinere, & ſe ad locum in quo alium ſubſtituerat, reuocandum. Reliquum vero huius legis ideò interpretatum non eſt, quia hoc in vſu prouinciæ iſtæ non habent.*

De parentibus qui filios ſuos diſtraxerint per neceßitatem, & ne ingenui Barbaris venundentur, neque ad transmarina ducantur. *Tit. XI.*

1. Imp. Valent. A. Aëtio Patritio.

CVm diebus omnibus & momentis, ſtudium Celſitudinis tuæ, & ſollicitudinem peruigilem circa vtilitatem publicam comprobemus: etiam præſenti inſinuatione monſtraſti, qua nullum pateris benigna & ſalubri prouidentia addictæ per neceſſitatem ingenuitati præiudicium prouenire. Oſtendis non omnia ſiniſtræ licere fortunæ, vt ſtatus, quem illa voluit,

inopia cogente, mutare, ad ſplendorem ſuum humanitatis noſtræ beneficio reducatur. Notum eſt proxime obſcœniſsimam famem per totam Italiam deſæuiſſe, coactosque homines filios & parẽtes vendere, vt diſcrimen inſtantis mortis effugerent. Tantum vnicuique miſeranda macies, & letalis pereuntium pallor extorſit, vt totius, quem natura conceſsit, amoris obliti alienare ſuos pietatis genus putarent: nihil eſt enim ad quod non deſperatio ſalutis impellat. Nil turpe, nil vetitum credit eſuriens. Sola cura eſt, vt qualicunque ſorte viuatur. Sed iniquum iudico ideo libertatem perire, quia vita non perit, & agi horrore viliſſimę ſeruitutis, vt exitiũ pudeat euaſiſſe. Cui non ingenuo mori ſatius eſt, quàm iugũ ſeruile perferre? Illa ſunt dulcia, quæ pręſtita non deformant, quę accepiſſe delectet, quibus vti non turpe ſit. Dici beneficium non poteſt, ſi pereat quod ſeruis pro ſumma remuneratione præſtatur. Igitur libero ſtatui, cui ſpecialiter ſapientiſsimi conditores iuris, legesque voluerunt eſſe conſultum, nullum præiudicium patior irrogari: renouans ſtatuta maiorum. Venditionem cenſeo ſubmoueri, quam prædicta fames de ingenuis fieri perſuaſit. Ita ſanè, vt emptor pretium ſub quintæ adiectione recipiat, hoc eſt, vt quinto ſolido vnus addatur: quantũcunque ſumma decem, duo. Similiter creſcente numero, quancumque ſummam † venditio facta deſignat. Ita fit vt neque illum rebus adflictis ac deſperatis emiſſe pœniteat, qui amplius recipiat, quàm ad pretium dederat: Nec pereat ſub tanta clade diſtracta libertas. Si quis ſanè Barbaris venditionem prohibitam fecerit, vel emptum ingenuum ad tranſmarina tranſtulerit, ſciat ſe ſex auri vncias fiſci viribus illaturum. Quam ſaluberrimam legem Aëti Parens Kariſsime atque amantiſſime, illuſtris & præcelſa Magnificentia tua notitiæ omnium propoſitis vulgabit edictis. Dat. pridie Kal. Feb. Romæ, Adelphio v.c. cos.

INTERPRETATIO. *Hoc præcepit hæc lex: Quicunque ingenui filios ſuos in qualibet neceßitate, ſeu famis tempore vendiderint, ipſa neceßitate compulſi, emptor ſi v. ſolidis emit, ſex recipiat, aut ſi amplius, ſecundum ſupraſcriptam rationem augmentũ pretij conſequatur. Nam ſi huiuſmodi perſonas aliquis aut ad extraneas gentes, aut tranſmarina loca transferre, aut venundare præſumpſerit, ipſe qui contra ſtatuta venit, VI. auri vncias fiſco ſe nouerit illaturum.*

De epiſcopali iudicio, & diuerſis negociis, & ne quis clericus inuitus ordinetur. *Tit. XII.*

1. Imp. Valent. A. Firmino P.P. & Patritio.

DE Epiſcopali iudicio diuerſorum ſæpe cauſatio eſt. Ne vlterius querela procedat, neceſſe eſt prę̃ſenti lege ſanciri. Itaque cum inter Clericos iurgium vertitur, & ipſis litigatoribus conuenit, habeat Epiſcopus licentiam iudicandi: præeunte tamen vinculo compromiſsi. Quod & de laicis, ſi conſentiant, auctoritas noſtra permittit. Aliter eos iudices eſſe non patimur, niſi voluntas iurgantium interpoſita, ſicut dictum eſt, conditione præcedat. Quoniam conſtat Epiſcopos & Presbyteros forum legibus non habere, nec de aliis cauſis, ſecundum Arcadij & Honorij diualia conſtituta, quæ Theodoſianum corpus oſtendit, præter religionem poſſe cognoſcere. Si ambo eiuſdem officij litigatores nolint, vel alteruter, agunt publicis legibus & iure communi. Sin vero petitor laicus ſeu in ciuili, ſeu criminali cauſa cuiuſlibet loci

Cleri

Clericum aduerſarium ſuum,ſi id magis eligat, per auctoritatem legitimam in publico iudicio reſpondere compellat. Quam formam etiam circa Epiſcoporum perſonam obſeruari oportere cenſemus.Vt ſi in huiuſcemodi ordinis homines actionem peruaſionis, & atrocium iniuriarum dirigi neceſſe fuerit, per Procuratorem ſollemniter ordinatum apud iudicem publicum inter leges, & iura confligant:iudicari exitu ad mandatores ſine dubio reuerſuro. Quod hiis religionis & ſacerdotij veneratione permittimus. Nam notum eſt procurationem in criminalibus negociis non poſſe concedi. Sed vt ſit vlla diſcretio meritorum,Epiſcopis & presbyteris tantum id oportet impendi. In reliquis negotiis criminalibus, iuxta legum ordinem, per ſe iudicium ſubire coguntur. Si ab executore conuenti, parere detrectent, ſeruato iuris ordine ſententia teneat contumaces. In Clerico petitore conſequens erit, vt ſecundum leges pulſati forum ſequatur, ſi, vt dictum eſt, aduerſarius ſuus ad Epiſcopi vel Presbyteri audientiam non præſtat adſenſum. Pœna defenſoribus negocij, qui in eodem extraordinario iudicio adfuerint atque egerint, huiuſmodi conſtituta, vt cauſidicum officij amiſſio, iuriſconſultum exiſtimationis & interdictæ ciuitatis damna percellant. Nullus originarius, inquilinus, ſeruus, vel colonus,ad clericale munus accedat,neque monachis & monaſteriis adgregetur,vt vinculum debitę conditionis euadat.Non corporatus vrbis Romæ, vel cuiuſlibet vrbis alterius,nõ curialis nõ exprimario,nõ aurarius,cuius† collegiatus ſi vir† aut publicus ſeruus. Iubemus,vt Clerici nihil prorſus negociationis exerceãt.Si velint negociari,ſciãt ſe iudicibus ſubditos,Clericorũ priuilegio nõ muniri. Defenſores eccleſiæ de expreſſis vrbium miniſteriis nõ liceat ordinari, acquieſcẽtes huic officio,rerum ſuarum amiſsio comitetur:quas Curię vel corpori ſuo præcipimus applicari. Si cuſtodire hæc & exequi neglexerint iudices competentes,facultatibus ſuis & ſtatus priuilegiis exuantur, primoribus officij capitali diſcrimine conſtituto,ipſis nihilominus à tali officio repellendis, vt ab vrbis ſuæ competentibus obſequiis non recedant. Hij autem, qui intra decennium tranſactum à die latæ huius legis Diaconi ordinati ſunt, Suffectos pro ſe dare debebunt.Si non habent vnde ſibi hac ratione proſpiciant,ipſi ad nexum proprium reducantur.Ceteris inferioris gradus ad competentia miniſteria retrahendis:exceptis Epiſcopis atque presbyteris: ſeruatis tamen quæ de patrimonio talium perſonarum legum præcedentium ſtatuta ſanxerunt. Originarij ſanè vel ſerui,qui iugum natalium declinantes,ad eccleſiaſticum ſe ordinem tranſtulerunt,exceptis Epiſcopis,vt dictum eſt, & presbyteris, ad dominorum iura redeant,ſi non in eodem officio annum triceſimum compleuerunt. Ita vt huius conditionis Diaconus domino pro ſe vicarium reddat, omni pariter peculio reſtituto.Circa quẽ nihilominus ſi copia vicarij dãdi non ſuppetat,quę de miniſteriis vrbiũ ſuperius ſunt ſtatuta,ſeruentur.Vniuerſis Clericis, præter eccleſiaſticos actus nihil omnino cum aliis cauſis decet eſſe commune. Nec cum locis iuris publici,quæ quaſi deſtituta plerumque,& non neceſſaria elicitis ſupplicationibus,velut ad vſum quendam religionis euertunt,pœna xx.auri librarum ſcriniorum proximis interpoſita, ſi aditus huic ſupplicationi fuerit attributus.Oportunum duximus,occaſione legis ea de ſucceſsione decernere, quæ anterioribus cõſtitutis non ſint euidẽter expreſſa.Itaque ſi vir ſine liberis,vxore

† alias, ciuis.

ius, ſiue

† alias, ſeruilis.

ius, ſeu libertus

ſuperſtite moriatur,ſponſalium quę mulier accepit obeuntis patri matriúe mediam reſtituat portionē,ſibi reſiduā reſeruatura. Si deſint perſonæ quas loquimur,ipſi vniuerſa proficiant pro pudore percepta,quæ nō extantibus tā charis religioſisq́; nominibus imminui non oportet. Similis erit de dote conditio,quā dari præſentis oraculi decernit auctoritas,vt ſi nullis interpoſitis conditionibus viro fuerit attributa,quæ lucratiua eſſe poteſt,vxoriæ mortis euentu, patri matriúe defunctæ maritus acceptæ dotis mediam reſtituat quantitatem. Pars vero fœminæ tanta dari debebit,quantam in ſponſalibus maritus intulerit: vt dantis & accipientis ſit ęqua conditio,ne placita futuraque cōiunctio, vni lucrum, alteri faciat detrimentum. Muliere in matrimonio inteſtata deficiente, ſuperſtitibus filiis derelictis pater vſusfructus totius patrimonij habeat poteſtatem, vſque ad viceſimum filiorum ætatis annum: Poſt medietatem reſtituat filio filiæúe,ſibi in diem vitæ ſuæ medietate detenta.Si expleto filiorum viceſimo anno medietatem portionis ſuæ vnicuique dare noluerit,ſoboli quæ medietatem ex bonis maternis à patre non fuerit conſecuta, poſt obitum patris à ſucceſſoribus æſtimatione habita iubemus exolui, vt quod in familia quis conſtitutus amiſit,futura ſaltem compenſetur ætate. In ipſorum autem matrimoniorum reuerētia & vinculo,ne paſſim & temere deſerātur,antiquata Nouella lege, quę ſolui coniugia ſola contraria voluntate permiſerat,ea quæ à Diuo patre noſtro Conſtantio decreta ſunt intemerata ſeruentur. Tricennali temporum definitione conclūdi ea præcipimus, quæ perpetuis aut infinitis ſeculis ſeruabuntur: Exceptis Afrorum negociis, qui ſe probauerint neceſſitatem Vandalicam pertuliſſe: vt de eorum cauſis illa tempora præfixo tricennio ſubtrahantur, quæ claruerit ſub hoſtilitate conſumpta. Cæterum alia intra expreſſa metarum ſuarum cenſemus ſpatia contineri. Sanè ſicut nō cœptā intra tricenniū quamlibet cauſam vetuimus inchoari,ita quæ conteſtatæ litis ſumpſit exordium, excepto priuilegio pupillaris ætatis, quod Diuæ memoriæ patris noſtri Theodoſij lege conceſſum eſt,intra eadem tempora terminetur: Niſi forte poſt viceſimū quintum annum,ex eo quod competere actio cœperat,conteſtata lis fuerit. Cui ſi is caſus eueniat, emenſo hoc tricennio quod ſtatutum eſt, aliud quinquennium prorogamus,intra quod debeant negocia vniuerſa conſumi: ne à malitioſis ingeniis calumniando legem priorem conteſtatis litibus aliud tricennium vindicetur. Abunde enim ſufficiet quinquennij adiectio: qua euoluta, nulli penitus actioni copia tribuetur. Quæ autem intra viceſimum quintum annum conteſtata lis fuerit,ſtatuto tricēnio modis omnibus conſumatur. Petitorē iubemus, poſtquam edito actionis genere aduerſarium ſuum tenuit,& ad reſpondēdum coëgit,propoſitæ litis probationibus imminere: quoniā ad damnoſam iudicij obſeruationem quenquam prius non debet vllus attrahere, quàm omnia documēta prępararit,quibus exhibitum in diſceptatione cōuincat. Quod & ſcitis veterum principum cōtinetur. Aliâs ſi quis ad iudicium quem venire compulerit,& in eodem officio vel fideiuſſionis titulo conſtituto non vrgueat,quo intra quatuor menſes inſtitutas peragat actiones,& conſtiterit iudicem cauſas alias cognouiſſe,petitor qui ſecretarium ſuo vitio noluit introire,ſumptus expenſaſque reſtituat: quoniam actoris tergiuerſationem eſſe non conuenit impunitam. Pulſatus his recuperatis,ab obſeruationis neceſſitate integro petitoris negocio

liber

liber abſcedat. Quod ſi pulſatus quis adeſſe neglexerit, euocatus ſecundũ ordinem iuris, ſententiã excipiat contumacis. Exhibitus ſanè ſi de ſolo pulſatus fuerit, ceſſante fideiuſſionis neceſſitate, periculo negocij obſeruationem ſe ſubiturum promittat. In pecuniariis autẽ cauſis, non niſi pro quãtitate debiti, ꝙ fuerit poſtulatũ, præſentię ſuę fideiuſſorẽ dabit, ſi maluerit ſubire conflictũ, ſi tamen eum in hiis locis, in quibus pulſatus fuerit, patrimoniũ petitę ſummę conueniẽs conſtiterit non habere. Si quis à ſuſpecto iudice illuſtri viro, Pręfecto vrbis Romę, propter aliquas domeſticas & priuatas ſimultates vocẽ appellationis emiſerit, apud ſucceſſorẽ eius ſequentẽ mox quas ante timuit exerat actiones: vt relationibus difficultatum, ac morarũ, quas intercedere ad reſpondendũ volumus, neceſſitas auferatur. Nec quiſquã prouocet à præfato Cognitore in cauſa cuius meritum intra centũ ſolidos continetur. Si forte duorũ prędiorum vnus dominus atque poſſeſſor ex referto originariis & colonis agro, ad alterum rus aliquos homines propria voluntate & ordinatione tranſtulerit, ita id maneat, vt ſiue vẽditione, ſeu donatione, ſeu quolibet alio modo ad diuerſos dominos res vtraque peruenerit, tranſlatos originis iure & titulo reuocari nõ liceat. Indecorũ eſt, autoris facta conuelli, quę pro cõſilio ſuo & tractatu neceſſaria iudicauit. Cum magis deceat id eius reuerentiã, quę illi viſa ſunt, inuiolata ſeruari. Quod autem ante hac promulgata lege cenſuimus, amiſſę temporibus originarię ſobolem priori domino non perire, id in argumentum trahi aperta definitione prohibemus. Scilicet vt ſecundũ legem ad Palladiũ datam, ſobolem diuidi cenſeamus, quę de originario ſuſcepta fuerit alieno. Firmine Parẽs Kariſſime atque amantiſſime. Quare illuſtris & pręcelſa Magnificentia tua hãc ſaluberrimam edictalem legem, etiam pendẽtibus in foro negociis, profuturam, propoſitis vulgabit edictis: vt quanta nobis diſponẽdę quietis publicę cura ſit, omnibus innoteſcat. Dat. XVII. Kal. Maij. Romę, Herculano v.c. cos.

INTERPRETATIO. *Lex iſta de diuerſis rebus multa cõſtituit, ſed imprimis de clericis quod dictum eſt, vt niſi per compromiſſi vinculum iudicium Epiſcopale non adeãt. Poſteriori lege Maioriani abrogatũ eſt. De reliquis præcepit, vt ſi quis laicus Clericũ ſiue in ciuili, ſeu in criminali negocio per auctoritatem iudicis ad publicũ prouocauerit, pulſatus ſine dilatione reſpondeat. Epiſcopi etiã ſiue pro peruaſione rei alicuius, ſiue pro quibuſcunque grauibus iniuriis ad iudicium fuerint prouocati, licet in criminalibus cauſis per alium nulli liceat reſpondere, Epiſcopis tamen & presbyteris hac lege præſtatur, vt in talibus cauſis miſſo Procuratore reſpondeant, ſine dubio vt ad eos redeat ſententia iudicati. In reliquis vero criminalibus cauſis, vbi de ſcelere perſona conuincenda eſt, ſuam in iudicio præſentiam exhibere procurent. Quod ſi tertio conuenti per executorem ad iudicium venire noluerint, ſententiam excipiant contumacis. Clericus ſi aliquem lite pulſauerit, in foro illius quẽ in iudiciũ prouocat, audiatur: ſi tamen pulſatus non acquieuerit ad Epiſcopi vel presbyteri venire iudicium. Quod ſi aliud fecerit ille qui pulſat, defenſores cauſæ ipſius taliter notari præcepit, vt ab omni officio & perſecutione cauſarũ habeantur extranei. Nullum etiam originarium, inquilinũ, ſeruum, ſiue colonum ad clericatus officium iubet accedere, neque in monaſteriis recipi, ne per hãc occaſionem debitam condicionem poſſint euadere. Nam nec corporatus ciuitatis alicuius, qui publicum ſeruitium debet, nec Curialis vel collegiatus Clericus eſſe præſumat. Clericos quoque præcepit, vt negotiationes nullatenus exercere præſumant: quod ſi fecerint, velut alij negotiatores*

reliquorum cauſæ infra XXX. *annos, ita & eorum infra* XXX. *& quinque ſpatium concludantur. Pupillorum vero cauſæ vel lites, quæ antequam ad* XXX *&* V. *annum perueniant, conteſtatæ fuiſſe probantur, intra tricennium ſine adiectione quinquennij modis omnibus conſumantur. De petitoribus vero conſtitutum eſt, vt ſi petitor aduerſarium ſuum pulſatum in iudicio deferre voluerit: quem aut ſub fideiuſsione, aut cautione fecit adduci, & non feſtinet infra quatuor menſes, in quibus tamen iudex ad audiendas reliquas cauſas vacare cognoſcitur, vt actionem quam propoſuit debeat expedire. Ille, quem compulit ad audientiam, obſeruare ſumptus & expenſas litis à petitore accipiat, & liber abſcedat: Salua tamen integritate negocij illius petitoris, qui ad præſens pro tarditate ſumptuum vel expenſarum damna ſuſtinuit. Nam ſi quis pulſatus in iudicio adeſſe noluerit, poſt trinam conuentionem ſciat ſe contumacis ſententiam ſubiturum: id eſt, vt quicquid ſi adfuiſſet in iudicio addicendus erat, petenti litigatori quaſi victus exoluat. Quicunque autem ſiue de domo, vel de agro fuerit pulſatus, ſine fideiuſsione alicuius caueat adfuturum ſe eſſe in iudicio. Nam ſi pecuniam quis ab eo repetit, & fideiuſsionem pro quantitate pecuniæ, vnde pulſatur, dare debet, ſi de hoc debito voluerit parare conflictum: tunc tamen ab eo fideiuſſor requiri non debebit, quando pulſatus in his locis, in quibus audientia eſt, non minoris debiti ipſius poſſeſsiones habere probatur. Si quis iudicem pro quibuſcunque cauſis aduerſum ſibi ſenſerit, aut habuerit fortaſſe ſuſpectum, vocem appellationis exhibeat, vt cum ei ſucceſſum fuerit, integro negocio apud alium Iudicem amotis dilationibus poſsit audiri. In ea vero cauſa iudiciariæ poteſtati, id eſt, inluſtri appellari non debet, in qua vſque ad centum ſolidos fuerit iudicatum. Si quis dominus duorum fuerit prædiorum, & de vna poſſeſsione ad aliam, quæ iuris ſui eſt, mancipia originaria vel colonaria tranſtulerit, & ad diuerſos dominos fundus vterque peruenerit, nihil contra ordinationem domini prioris aliunde tranſlatis mancipijs repetere aut pulſare præſumat, ſed cui aut venditus, aut donatus aut dimiſſus ager fuerit, in eo eum ſtatu poſsideat, in quo ab auctore conſtat fuiſſe dimiſſum. De colonarũ vero agnatione id remota ambiguitate conſtat eſſe præceptum, vt ſecundum legem, quæ ad Palladium data eſt de colono & colona, inter duos dominos diuidatur agnatio, id eſt, vt coloni dominus duas partes filiorum, tertiam colonæ dominus ſibi debeat vindicare. Quæ vero actiones perpetuæ fuerint, & ad tricennium reuocatæ ſunt, placuit adnecti, id eſt, hereditatis petitio, ſi tamen ab auctore cui competebat fuerit inchoata finalis actio, homicidij, furti, tutelæ geſtæ, de fugitiuis, de curialibus, vel de collegiatis reuocandis, empti, venditi, locati & conducti, negociorum geſtorum, mandati pro ſocio.*

De confirmatione legum Nouellarum Diui Theodoſij. Tit. XIII.

1. Impp. Theod. & Valentin. AA. Albino PP. & patricio.

GLorioſiſſimus principum dominus Theodoſius clementiæ meæ pater leges à ſe poſt Codicem nominis ſui latas nuper ad nos ſicut repetitis conſtitutionibus cauerat, proſequente ſacra præceptione direxit, Albine parens Kariſſime Auguſtorum. Inluſtris & præcelſa magnificentia tua noſtrorum quoque opicum tenorem ſecuta perferre eas in notitiam omnium cum ſupradicta venerabili iuſſione ſimul miſſa, quod nihil dubitationis relinquit, tam ſuis quàm prouincialium iudicum decernet edictis, vt ſicuti vterque orbis indiuiduis ordinationibus regitur, hiſdem quoque legibus temperetur. Dat. Non. Maij. Rau. Poſtumiano & Zenone CONSS.

De principibus agentium in rebus. *Tit.* XIIII.

1. Impp. Theod. & Valentin. A A. Opilioni magiſtro officiorum.

Libenter accipimus quotiens neceſſaria ſubgeruntur. tantum enim laudis eſt veterum ſtatuta ſeruare, quãtum neceſſaria prouida mente ſanxiſſe. eadem ratio eſt præſtare beneficia & præſentia cuſtodire. Igitur ſublimitatis tuæ, quæ magnanimitate ſua noſtris temporibus proficere quidquid rationabili ſollicitudine prouidetur ſubgeſtionem ſequendam * vigiliæ tantæ * hac edictali lege conſulimus, vt quæ vetuſtas pro remuneratione ſui præſtitit, & intercepta iam diu fuerant, conſequantur, ſcilicet vt inconſulto principe (qui ex eadem ſchola) qui ad obſequia præfecturæ prætorianæ poſt infinita diſcrimina & conſumpta ætatis parte meliore peruenit, primores deſignati officij nihil vſurpent, neque præfectianus aliquis ſuæ præſumat militiæ ſacramenta, neque matriculis eximatur præter eius conſcientiam adque conſenſum, ita vt eadem matricula officij prętoriani in principis poteſtate conſiſtat, & annonis adque emolumentis principibus nihil per iudicum auaritiam ſubtrahatur, Debent enim plurimis remediis adiuuari, quos nouimus, vt ad hoc veniant, plurima pericula ſuſtinere, Opilio P. K. A. Inluſtris itaque auctoritas tua, hęc quæ merito cõſtituta ſunt, pręcipiet pro ſua æquitate ſeruari, vt ſpe certa recuperandi præmij antiquitus deputati in neceſſitatibus publicis fidelius elaborent, quoniam vbi certus fructus eſt, illic ſtudioſius laborare delectant, multa decem librarum auri ſtatuta, ſi quis legis huius obuiauerit conſtitutis. Dat. I I I. Id. Sept. Rau. Aſturio & Protogene CONSS.

De ſuariis, boariis, & pecuariis. *Tit.* XV.

1. Impp. Valentinianus & Marcianus A A. Firmino P. P.

Non miramur inter bellicas curas & obſtrepentes lituos ordinatione viri magnifici parentis patriciique noſtri Aetij formam publicæ diſpoſitionis in meliorem ſtatum fuiſſe muratam, cuius ſollicitudini facillimum effectum pręſtitit amplitudinis veſtrę in ęternũ conſulens laudanda prouiſio, quæ ſacræ vrbis priuilegiis & adminiſtrantis prouidentię & optimi ciuis adfectioni ſubuenit, & iamiamq; occidui corporis iũctionem ita ſalubri diſpoſitione cõſtituit, vt remotis diſpendiis nunquã defectũ viriũ deuocio inſeruientis incurrat. quippe cui perimitationem prouinciarũ exactionis qualitate & pretij moderata adęratione proſpexit, Firmine P. K. A. Inluſtris & pręcelſa magnificẽtia tua pragmitici noſtri tenore cõfecto ſciat ſecundũ ſaluberrimam ſuggeſtionẽ ſuã quę ex magnifici viri parẽtis patriciiq; noſtri Aetij diſpoſitione proceſſit, patronis & corpori ſuariorũ intuitu ſacrę vrbis Rom. in primis hoc beneficiũ debere præſtari, vt delegatio quę his intra prouinc. * * prouinciis ſub refuſionẽ vniuerſorũ titulorũ, q diſperſi antehac plurimũ in reliquis habere probatur de vicinis prouinciis, id eſt de Lucania Aemilia quadrigẽtorum, Cãpania M. D C C C C. L. ſolidorũ debita emolumẽta oportet decerni. de boariorũ etiã vel pecuariorũ præſtatione nongẽtos quinquaginta ſolidos exactos ſibi nouerint profuturos centũ milia ęqui ponderis portionẽ de interpreciis iuxta priora cõſtituta præbeãt ducẽtena quadragena põdus ad ſolid, ſecundũ promiſſionẽ ſuã inlaturi, quoniam certa emolumenta amota ſolita dubitatione percipiunt ita vt centum quinquaginta diebus obſoniorum præbitionem

ſine

ſine vlla cauſatione ſingulis annis à ſe nouerint procurandam, quæ quantitas in tricies, ſexties, cẽties viginti octo milibus libris cum duarum decimarum ratione colligitur. In ipſorum autem patronorum ſit arbitrio conſtitutum, vtrum per prætorianum officium adiuncti ei quique de corpore ſuo quos elegerint quibus ducenariam militiam præberi iubemus, an per ſuos tantummodo, ne fortè oneroſi ſint apparitores idipſum munus velint exactionis impleri, nõ expectata deinceps prętorianæ ſedis annua delegatione quę hactenus ſeruabatur. nec ante quicquam de Lucania Samiq; prouinciis arca prætoriana depoſcat, quàm ſuariis exigẽtibus debitum omne ſoluatur. Moderarores prouinciarum eorumque officia ſub periculo facultatum ſuarum diligentiam & efficaciam huic operi commodabunt, vt ea ipſa quę prouidimus facilius impleantur. Baonio priori corporis cum dignitate lege conceſſa etiam cingulum militiæ iubemus adiungi, quo in rebus ordinandis ſub priuilegio militari maior huic auctoritas ſubfragetur. quod circa ſucceſſores eius venientes per ordinem volumus cuſtodiri: quos ad nullum præterea onus conuenit deuocari, niſi huic officio vacantes à cæteris habentur immunes. Suarios ipſius apparitionis neque iniuriæ neque diſpendiis ſubiacere, manentibus circa eos, quæ ſuperiora ſcita ſancxerunt. Obnoxias ſanè Suario, Boario, & Pecuario corpori perſonas ad debita præcipimus cum agnatione, peculiis & prædiis onera reuocari, remotis omnibus quæ ſibi contra legem præſumptio vindicauit, in quibus exequendis memoratus Baonius prior corporis eius fideliter * præſtetur affectus. Deuotos enim ob hoc non ſolum prouiſione, ſed etiam honore duximus adiuuandos, vt ſplendidiores in miniſterio vrbis æternæ ſemper inuigilent, ſuiſque compendiis æſtiment adgregari, quicquid iugis procurarit inlatio. Dat. III. Kal. Iul. Romę, Herculano v.c. CONS.

Deſiderantur tituli & Nouellæ Valentiniani quæ ſequuntur.

De poſtulando. No.I.
De lampadariis. No.I.
De nauiculariis amnicis. No.I.
De prædiis piſtoriis Afris deputandis. No.I.
De ſucceßione curialium. No.I.
In damnum publicum non valere reſcriptum. No.I.
De pentapolitanis ad vrbem Romam reuocandis. No.I.
De tyronibus & occultatoribus deſertorum. No.III.
De palatinis. No.III.
Ne Duciani vel limitanei milites ad Comitatum exhibeantur. No.I.
De competitionibus. No.I.
De honoratis. No.I.
De honoratis & quis in gradu præferatur. No.I.
De officio & numerariis præfectorum prætorio. No.I.

LEGVM NOVELLARVM DIVI MARTIANI A. LIBER III.

Neminem exhiberi de prouincia ad Comitatum, niſi ad relationem Iudicis, à quo fuerit appellatum. *Tit. I.*

1. Impp. Valent. & Martiani AA. Edictum.

MVLTA remediorum genera, noſtræ Clementiæ prouincialibus ſuis proſpicere geſtienti, & crebra cogitatio ſuppetit, & ipſe rerum vſus apportat. Nam cum venalem iudicum ambitum radicitus amputaſſet, & ad res priuatas vel publicas ſynceriſſime gubernandas, homines ſpectandos atque conſultos traxiſſet inuitos, ſciens quippe felicem fore rép. ſi à nolentibus, & actus publicos repulſantibus,† cogitanti noſtræ pietati ſtatim occurrit: quonam modo poſſint longi itineris interuallo, & enormibus ſumptibus legitimo egentes auxilio liberari. Videtis enim agmina, videtis cateruas adeuntium infinitas, nõ ſolum à finitimis prouinciis, verum extremo orbis Rom. limite cõfluentes, & aduerſum ſuos aduerſarios conquerentes, Quod profecto nullatenus accidiſſet, ſi in locis integritas vel ſeueritas iudicum floruiſſet. Et ne igitur huiuſmodi flagitia etiam vlterius porrigantur, ne quis deſertis laribus ſuis, aut certe dulcibus pignoribus, per incognitas mundi partes diutius peruagetur, hoc conſultiſſimo edicto ſtatuendum, pariter & omnibus declarandum pietas noſtra decernit. Quicunque ciuilẽ actionem, vel certe criminalem accuſationem aduerſariis ſuis intendere moliuntur, viros clariſſimos adeant prouinciarum Rectores, & expoſitis querimoniis, inſinuatiſq́ue deſideriis ſuis, paratiſſimum promptiſſimumq́ue poſthac ſubſidium iuris expectent. Illi noxię potentię vim legum begninam opponant. Illi diuitiis integram mentem obiiciant. Non illum ſupercilium, quod hoc tempore nullum eſt, terrebit: non effœminabit mentem ſeueram quilibet cenſus oblatus: ſed vnicuique non altiore ſuſpecta, non deſpecta humiliore fortuna, noſtræ mandatorum nõ immemores pietatis, & antiquo, & noſtro iure ſuccurrẽt, & querimonias ſuas probantibus, aut indemnitate ſeruata, aut legitima vindicta conſulent ſubſecuta. Has ergo ob cauſas nullum aduerſarium ſuum à proximis vel longinquis partibus, non per ſacras adfatus, non per magnificentiſsimorum vel illuſtrium iudicum ſentẽtias volumus exhiberi: niſi forſitan aut propter poteſtatem aduer-

† *videtur eſſe, adminiſtretur.*

ſarij

dicum ſententias volumus exhiberi: niſi forſitan aut propter poteſtatem aduerſarij,aut ipſius rei difficultatem,aut publici debiti molem,deficiẽte Rectore prouinciæ,ſpectabilis iudicis, qui in locis, vel proximo deget, vel ampliſſimæ poteſtatis,vel aliorum maiorum iudicum auxilium poſtuletur. Hiis pro commodo veſtro,& pro noſtri imperij humanitate diſpoſitis,vnuſquiſque veſtrum, cum ſint in locis iudices legum cuſtodes, & earum peruigiles defenſores, pro vt quiſqu epoſſit ſine peregrinatione, ſine ſumptibus ſuper dubiis rebus & adire Iudicem & auxilium amicum legibus indipiſci, hæc quæ dicta ſunt obſeruare debebit. Si vero vel ab aduerſario, tanquam excedente prouinciale præſidium, fuerit contemptus, vel à iudice non auditus, hocque in ampliſſimæ poteſtatis, vel alio maiore, competenti tamen examine, per relationem iudicis contra aduerſarium emiſſam,ſeu ipſum iudicem documentis quibuſdam neglexiſſe noſtræ maieſtatis edicta,ſui periculi memor,ſe promiſerit probaturum, tunc poſt indemnitatem ei legibus ſeruatam, etiam vindicta iuri congrua in conuictum protinus ſubſequetur. Quod ſi appellatio apud iudicẽ fuerit ſubſecuta, ea quæ ſuper prouocationibus legibus antiquitus ſtatuta ſunt,diligentius modis omnibus complebuntur. Hiis additur aliud maius,quod innocentes pręcipue hactenus conterebat: Nonnulli namque ſuis allegationibus diffidentes, vexare ſuos aduerſarios tantummodo cupientes, non iure cum hiis ſed arte pugnabant, & per ſermonẽ fucatum,& phalerata verba nonnunquam legibus ante cõfuſis ad aliena eos iudicia pertrahebant, ita vt hinc ſæpius eueniret, vt & miles in ciuili, & priuatus in militari, ſed ſibi incongruo peregrinaretur iudicio. Ergo hãc quoque partem, ne ad læſionem nobis ſubiectorum patiamur iuris, & legum contemptum vlterius perdurare, hoc prouidentiſſimo edicto noſtra Pietas cenſuit emendandum. Iubemus nanque omnes pro priſcis ac ſaluberrimis inſtitutis, ſuos aduerſarios,ſatisfactionem forſitan differentes,in proprio, non in minime competenti fictis quibuſdam occaſionibus expoſcere litigatorem. Actor rei forum ſequatur. Quod ſine cœleſti ſententia non conſtat eſſe decretum, intactum inuiolatumque ſeruetur, nemo à noſtra Serenitate poſtulet: nec enim impetrabit non reſcriptum, non mandatum, vel iuſſum quod dicunt ſacrum, ſuos aduerſarios in minime competenti iudicio reſpondere, maxime cum hoc tempore, quod ſuperius dictum eſt, vnuſquiſque clariſſimorum, vel ſpectabilium iudicum, ſi tamen propter cauſas prædictas ita vſus tulerit, & integras adeuntibus aures præbere, & omni poſtpoſita inuidia, omni ſpreta gratia recto propoſito potuerit iudicare. Quam formam etiam in militari parte volumus obſeruari. Nec paſſim aliquem armatæ militiæ ſociatum longinquis partibus trahi, ſed in locis apud competentem iudicem pulſari: niſi tamen ſuper maximis & neceſſariis cauſis & militarem iudicem in locis excedẽtibus fuerit accuſatus, non ignorante eo, cuius ex interpellatione aliquis ſecundum datam formam in longinqua fuerit protractus examina, quòd ſi culpa ſui fuerit dilata cognitio, vel minime actioni ſuæ adfuerit, vel delata probauerit, pro calumnia quidem pœnam luat legibus conſtitutam. Pro vero pecuniaria cauſa, poſt diſpendia, poſt ſumptus conſiderata quantitate poſtulatorum, vel medij itineris interuallo, condemnationem pro æſtimatione Iudicis ſuſtinebit. Nam dignum eſt eos, qui maiorum noſtrarumque legum, auaritia ſtimulante vel inuidia incitante fines per-

turbare,

Untimato turbare, ſeu caſtra perfringere conabuntur, habitantium ſaltem intentato, † quo magis puniuntur, diſpendio refrenari. Ergo conſulite veſtris commodis, noſtris ſaluberrimis parete præceptis. Nemo à noſtra pietate maioribus occupata, vel à magnificentiſſimis, ſeu illuſtribus iudicibus, niſi in maximis ac neceſſariis, quod ſuperius cautum eſt, rebus, publicisve debitis exhibitionis ſubſidiũ poſcat. Nam ſi quis aliter quàm dicta continent petulanti animo hiis deſpectis, maiorem iudicem, vel noſtram primum contra ordinem legum adierit maieſtatem, ſciat ſe non ſolum litis iacturę, atque plus petitionis periculo, verumetiam competenti motui fore ſubdendum. Dat. v. Id. Octob. Conſtantinop. Valent. A. VI. & Auieno v. c. coss.

INTERPRETATIO. *Si quis aduerſarium aut repetitione, aut criminis obiectione pulſauerit, in prouincia, in qua conſiſtit ille qui pulſatur, ſuas exerat actiones, nec aſtimet aduerſarium ſuum alibi aut longius ad iudicium protrahendum: illi vero qui pulſati fuerit, ſi iudicem ſuſpectum habuerit, liceat appellare. Simili etiam & militantes ordine teneantur, vt & ipſi apud competentes iudices, quas competere ſibi credunt, exerant actiones: quia omnibus legibus conſtitutum eſt, vt actor rei forum ſequatur.*

De indulgentiis reliquorum. *Tit. II.*

1. Impp. Valent. & Martianus A A. Palladio PP. P.

Curæ nobis eſt vtilitati humani generis prouidere: Nam id die ac nocte proſpicimus, vt vniuerſi, qui ſub noſtro imperio viuunt, & armorum præſidio ab hoſtili impetu muniantur, ac in pace libero otio ac ſecuritate potiantur. Ideóque mirati ſumus laudabilem ſuggeſtionem Celſitudinis tuæ: quæ præter alias virtutes, quibus ſublimitas tua plurimum pollet, etiam humanitatem tui Culminis euidenter oſtendit. Nam debitorum, quæ in reliquis trahuntur, exactionem moleſtam teſtatur eſſe obnoxiis, ac merito poſtulauit, vt prædicti debitores ſacra noſtra indulgentia liberentur. Quapropter admirabilem inſinuationem tuam probandam eſſe cenſuimus. Ceſſet igitur, pro ſecuritate prouincialium exactio reliquorum, & à ſextæ indictionis initio, vſque ad finẽ quintæ decimæ nuper elapſæ, debita deleantur, ſiue ex poſſeſſionib. liberarii †, vel patrimonialis, tẽplorúmve, aut ciuilis fiſcalisve iuris, ſeu in auro, ſeu in argento, ſeu in ſpeciebus, vel in metallica quacunque materia, alióve quolibet collationis titulo in publicis calculis reſidere noſcuntur. Et ſiue arcæ ſublimitatis tuæ, ſiue theſauris, ſiue ſacro debentur ærario, ſiue cellariis, ſiue priuatæ rei noſtræ, aut dominicæ domuſ, ſiue operibus huius inclytæ vrbis, omnia collatoribus, nec non Curialibus, ſeu cohortalibus, ſeu prouincialibus officiis, & aliis quicunque reperiuntur obnoxij, remittatur. Et ne qua liberalitatem noſtram caligo fraudis poſſit impedire, etſi in priuatũ contractum, vel in cautionem debitum publicum tranſiſſe, vel nouatum eſſe dicatur, aut ſi quis Curialis exactor, vel cohortalis compulſor, pro obnoxio ſe intuliſſe commemoret, nihilominus liberalitas noſtra firma permaneat. Curialibus etiam & cohortalibus nulla ſuperexactionis aduerſus optiones vel actuarios, vel deuotiſſimos milites querelæ permittatur occaſio, ita vt optiones & actuarij, & deuotiſſimi milites inuicem taceant, & nullam aduerſus Curiales, ſeu cohortales vel collatores, ſeu officia prouincialia, ſeu Decuriones moueãt pro debitis publicis actionem: etiam ſi quas expenſas ſe pro aliis intuliſſe cõtendant.

† χαrαrij

dant. Præterea quicquid ex titulo Senatorij follis in prouinciis debetur, hoc quoque remitti iubemus. Si quid autem ex quintæ decimæ indictionis, vel ſuperiorum temporum debitis ad expenſas primæ indictionis, ſeu poſteriorum temporum deputatum eſt, & ſi quid ex naulis ac pretiis materiarum, & releuatis vel donatis, aut tranſlatis atque adæratis, vel ab arca ſacratiſsimæ Conſtantinopolitanæ vrbis debetur, id huius donationis beneficio non tenebitur. Sed & ſi quid in auro, vel in ſpeciebus, vel in materiis ciuitatum operibus deputatum eſt, & hoc erogatum non eſſe monſtratur, eius quoque ratio ſeruetur intacta. Nec poſsint debitores huius donationis auxilio niti, ſed compellantur hij qui noxij reperiuntur, implere ſuſcepta opera, & ſumptuum reddere rationes. Nec enim oportet hanc liberalitatem noſtram euſque protendi, vt in aliorum lucra iniuſte proficiat, quod ornatui vrbium delegatum eſt. Sentiant vniuerſi, quantum ſibi pietas noſtra profuerit, & in poſterum deuoto animo penſitationes publicas ſoluant, qui ſe ſciant præteritis debitis liberatos. Palladi Præfecte Kariſsime A A. Illuſtris itaque & præcelſa Magnificentia tua huius ſaluberrimæ pragmaticæ legis moderationem, per vniuerſos populos ac prouinciarum iudices edictis propoſitis diuulgari curabit: vt ſecuri & beneficium noſtræ pietatis, & ſecuritatis ſuæ fructum libenter agnoſcant. Scripta Palladio viro illuſtri, Præfecto prætorio orientis. Hermogeni viro illuſtri, Comiti ſacrarum largitionum. Gennadio viro illuſtri, Comiti rerum priuatarũ. Maximino viro illuſtri, Comiti & præpoſito ſacri cubiculi. Domino Valent. A. VII. & Auieno V. C. COSS.

INTERPRETATIO. *Lex iſta hoc continet, vt per prouincias relaxata beneficio Principis tributorum reliqua non quærantur, tamen quod exactum eſt, ſi apud exactores reſediſſe conſtiterit, id præcepit, vt publicis debeat vtilitatibus non perire, ſed quod exactum eſt, à retentatoribus theſauris inferatur, & à prouincialibus vel à poſſeſſoribus quod ſolutum non fuerit non quæratur.*

De prædiis ciuitatum omnium. Tit. III.

Impp. Valent. & Martian. A A. Palladio P. P. Orientis.

AVaritiæ ſuæ culpam arguit, qui pro poſſeſſionibus quas detinet debitas functiones inferre cunctatur. Itaq; inter cęteros egregios actus, quibus reip. tua Sublimitas prodeſt, etiam ſuggeſtionem de prædiis iuris ciuilis oblatam iure laudamus, per quam poſtulatum eſt, vt ſi qui memorata prædia dempto ciuili canone conſecuti ſint, veterem canonem in poſterum cogãtur agnoſcere. Celſitudo itaque tua id nobis placuiſſe cognoſcat, vt ſi qui vel ex titulo donationis, vel ex emptione ſiue ex alio quolibet titulo poſſeſſiones iuris ciuilis tantummodo, & cuiuſlibet ciuitatis, & præcipue huius ęternę vrbis, cui maiorem debemus fauorem, tam ciuilis, vt dictum eſt, iuris, quàm etiam agonotheticas poſſeſſiones ex conſulatu Auſonij & Olybrij, dempto ciuili canone acceperunt, impoſitum prædiis canonem, iuxta fidem publicorum monumentorum, ciuitati, ad quam prædia pertinuerunt, præbere iubeantur. Ex præſenti quoque quarta indictione, ceſſante præteriti temporis canonis exactione, manente penes eos ſucceſſoresque eorum, & detentatores illibato dominio. Nam ſi priuati iuris debita non patimur denegari, multo magis præbenda ſunt ciuitatibus, quæ iure debẽtur: cum ſufficiat poſſeſſoribus, quod apud eos dominium in perpetuum ex noſtra liberalitate permaneat. Si quæ

tamen poſſeſsiones iuris ciuilis canonem priuatis largitionibus in præſenti . . . bent, vel nunquam ademptum, vel poſtea impoſitum, ad hanc pragmatic . . . iuſsionem non pertinebunt, ſed priuato ęrario canonē, quem nunc agnoſcunt inferre ex more debebunt, dominio firmiter apud eos ſucceſſoreſque eorum, & detentatores pari modo permanente. Illud etiam diſpoſitionis culminis tui probamus atque firmamus, vt ſi qui cuiuſlibet iudicis cōmotione multati ſunt & partem, ſeu totam multam adhuc debere noſcuntur, hij quoque indulgētia noſtræ Clementiæ, perfruantur & nullam ſuſtineant exactionem, Palladi Præfecte Kariſſime AA. Celſitudo igitur tua hæc, quæ per hanc pragmaticam legem ſanximus, Rectoribus prouinciarum declarare non differat: vt & ciuitates & poſſeſſores, & cęteri, de quibus hoc conſtituimus, vtilitati ſuæ conſultum eſſe lætentur. Dat. XV. Kalen. Feb. Conſtantinop. Martiano A. I. COS.

INTERPRETATIO. *Si quid de fiſcalibus agris vel ædificiis, donatione principis, vel venditione, vel qualibet ratione ad priuatos fortaſſe peruenerit, id lex iſta conſtituit, vt ſoluto canone à poſſeſſoribus in perpetuum teneatur, & impletis fiſcalibus debitis, illi qui poſsident heredibus ſuis relinquendi, aut quibus voluerint donandi habeant poteſtatem.*

De matrimoniis Senatorum. *Tit. IIII.*

1. Impp. Valent. & Martianus AA. ad Palladium PF. P.

LEges ſacratiſſimæ, quæ conſtringunt omniū vitas, intelligi ab omnibus debent, vt vniuerſi, præſcripto earum manifeſtius cognito, vel prohibita declinent, vel permiſſa ſectentur. Si quid vero in iiſdem legibus latum fortaſſis obſcurius fuerit, oportet id imperatoria interpretatione patefieri, vt omnis ſanctionis remoueatur ambiguum, & in ſuam partem iuris dubia deriuare litigatorū contentio alterna non poſſit. Negociorum quoque cognitores, ac tribunalium pręſides, apertam definitionē legum ſecuti, ſuſpenſis nutantibuſque ſententiis inter ſcita incerta non fluctuēt. Plana enim & facilis ad pronunciandum via patet iudici, quoties non eſt illud ambiguum iuxta quod neceſſe eſt iudicari. Magnificētia tua, in cauſis omnibus terminandis rectum ſemper tramitem ſtudens tenere iuſtitię, conſuluit clementiā noſtram ſupra Conſtantinianæ legis ea parte, in qua aliquid exiſtere videtur ambiguū. Nam cum ſanciret, ne Senatori, Perfectiſſimo, Duumuiro, Flamini municipali, ſacerdoti prouincię habere liceret vxorem ancillam, ancillę filiam: libertam, libertę filiam: ciuem Romanam vel latinam factam: ſcenicam, vel ſcenicæ filiam: tabernariam, vel tabernarij filiam, vel lenonis aut arenarij filiā, aut eam quę mercimoniis publice pręfuit, vetitis interdictiſq; perſonis, adiecit etiā humilem abiectamq; perſonam. Ex matrimonio magnā dubitationem in iudiciis naſci tua adſeruit celſitudo, vtrúmne hęc nomina etiam ad pauperes ingenuas fœminas referri debeāt, eaſq; à matrimonio Senatorū præſcriptū legis excludat. Abſit, vt hoc nefas vllis putemus tēporibus, vt credatur cuiquā dedecori data eſſe paupertas: cum ſępe plurimis multū parauerint glorię opes modicæ, & continētię fuerit teſtimoniū cenſus anguſtior. Quis arbitretur inclytę recordationis Cōſtantinū, cū geniales Senatorios thoros contaminari pollutarū mulierū face ꝓhiberet, fortunę munera bonis naturalibus pręuliſſe? & diuitiis

quas

quas varietas caſuum tam poteſt adimere quàm tribuere, poſtpoſuiſſe ingenuitatem? quę auferri non poteſt, ſi ſemel nata ſit. Ille vero honeſti amantiſſimus, & morum ſanctiſſimus cēſor, eas humiles abiectaſque iudicauit eſſe perſonas, & matrimoniis Senatorum duxit indignas, quas aut naſcēdi decolor macula, aut vita probroſis quęſtibus dedita, ſordentibus notis polluit, & vel per originis turpitudinem, vel obſcœnitate profeſſionis infecit. Ideoque omnem dubitationem, quę quorundam mentibus iniecta fuerat, auferentes, manentibus, & ſolidiſſima in perpetuum firmitate durantibus cunctis his, quæ ſuper matrimoniis Senatorum ſanxit conſtitutio diuæ memoriæ Conſtantini, humilem vel abiectam fœminam minime eam iudicamus intelligi, quæ licet pauper, ab ingenuis tamen parentibus nata ſit. Sed licere ſtatuimus Senatoribus, & quibuſcunque ampliſſimis dignitatibus prędictis, ex ingenuis natas, quamuis pauperes in matrimonium ſibi adſciſcere, nullamque inter ingenuas ex diuitiis & opulentiore fortuna eſſe diſtantiam. Humiles vero abiectaſque perſonas eas tantummodo mulieres eſſe cenſemus, quas enumeratas, & ſpecialiter expreſſas copulari matrimoniis Senatorum lex prædicta non paſſa eſt, hoc eſt, ancillam, ancillæ filiam: libertam, libertæ filiam: ciuem Romanam vel latinam factam: ſcenicam vel ſcenicæ filiam: tabernariam vel tabernarij, vel lenonis aut arenarij filiam. aut eam quæ mercimoniis publicè præfuit. Quod quidem haud dubie credimus ipſum diuæ memoriæ Conſtantinum, in ea quam promulgauit ſanctione ſenſiſſe. Ideoque huiuſmodi inhibuiſſe nuptias, ne Senatoribus harum fœminarum, quas nunc enumerauimus, non tam connubia quàm vitia iungerentur. Cætera etiam quę ab inclytæ recordationis Conſtantino, vel ab aliis poſt eum Diuis principibus, ſuper naturalibus filiis eorumque matribus, de concubinis quoque ingenuis, & de his quæ poſt vxoris obitum in nuptias conuenerunt, quæcunque ſacris conſtitutionibus definita ſunt, iubemus inuiolabiliter cuſtodiri. Ita tamen, vt promulgatas prius leges hæ quę poſtmodum latæ ſunt auctoritate pręcedant: & quæcunque ex ipſis eſt poſterior tempore, ſit validior ſanctione, Palladi præfecte Kariſſ. Auguſtorum. Illuſtris igitur & magnifica auctoritas tua hanc Serenitatis noſtræ legem perpetuo in æuum omne valituram, Edictis ex more propoſitis, ad omnium notitiam faciat peruenire. Dat. prid. Non. April. Conſtantinop. Aëtio & † Studio vv. c c. coſs. † *Aſterio*

INTERPRETATIO. *Hac lege permiſſum eſt, vt exceptis vilibus infamibusq́ perſonis, quas lex iſta commemorat, pauperes, & ſine vlla dignitate natalium, dummodo honeſtas & honeſtis parentibus procreatas, Senatores, ſi voluerint vxores eligendi & ducendi habeant poteſtatem. Quod & omnibus exemplo legis huius ſine dubitatione permittitur.*

De teſtamentis clericorum. *Tit. V.*

1. Imp. Martianus A. Palladio P.F.P.

SÆpe materiam ſcribendis ferendiſque legibus negocia inopinato exorta ſuppeditant, & aut nouas conſtitui ſanctiones, aut durius & aſperius latas faciunt abrogari. Aequalis enim in vtroque æquitas eſt, vel promulgare quæ iuſta ſunt, vel antiquare quæ grauia ſunt. Nuper cum de teſtamento clariſſimę memorię Hypatię, quę inter alios virum religioſum Anatholium presbyterum in portione manifeſta bonorū ſuorum

ſcripſit heredem,ampliſſimo ſenatu præſente tractaret Pietas mea, & dubium videretur,an vere eſſe deberent hæ voluntates viduarum, quæ teſtamento ſuo aliquid his clericis relinquunt,qui ſub prætextu religionis huiuſmodi fœminarum domus adeunt.Cum lex Diuæ memorię Valentiniani,& Valentis,& Gratiani,eccleſiaſticos,vel eos qui continentium ſe volunt nomine nuncupari, nihil quacunque liberalitate viduarum extremo iudicio permittat adipiſci. Contra hæc autem Diuæ memoriæ Valentiniani,Theod.& Arcad.cōſtitutio legeretur.Inſpiciētibus & ęſtimātibus nobis latoris animū,viſum eſt iuſta ac rationabili pœnitentia priorū conſtitutionū vigorem antiquare voluiſſe. Nam cum in prima lege viduarū tantūmodo mentio facta ſit,in ſecunda autem tantūmodo diaconiſſarū,intelligitur eam cōſtitutionem,quę viduarum & diaconiſſarū meminit,de lege vtraque dixiſſe.Quod cū de voluntate latoris,& de ſanctione legis nobis videretur, vniuerſum teſtamentū iuſſimus relegi atq; replicari,& cū repertū fuiſſet alias quoq; partes eiuſdem voluntatis ita iuſtè ac prudēter inſtitutas,vt nullum bene de ſe meritū neglexerit,multa ſacroſanctis Eccleſiis,multā pauperibus,multa Monachis religionis intuitu,multa captiuorū redēptioni;
† id eſt cōmota miſerabili eorū ſorte,cōtulerit,multa libertis ſuis† eadem latorum ſibi obſequiorū cōtemplatione pręſtiterit,alterā quoq; partē inſtitutionis, in qua Anatholiū presbyterū reliquit heredem,aduertimus ordine fuiſſe diſpoſitā. Ea enim mobilia,quę plurimis iuſtè ac piè reliquit,per hunc voluit vniuerſa compleri,vt nō ſolū heredis,ſed penè etiam diſpenſatoris fungatur officio. Ideoque huiuſmodi prędictę clariſſimę memoriæ Hyppatiæ voluntatē,etiā in ea parte, qua Anatholiū presbyterū inſtituit heredē,ea auctoritate firmaui.Sed ne in poſterum,vt ex prioribus cōſtitutionibus,quarū ſuperius fecimus mentionem, & quas nunc pręcipio penitus abrogari, vel ex pręſentis negocij dubitatione aliquid forte relinquatur ambiguū,ſecuritati vel fiducię morientiū ꝓuidentes, generali perpetuoque victura hac lege ſancimus,vt ſiue vidua,ſiue diaconiſſa, ſeu virgo Deo dicata,vel ſanctimonialis mulier,ſiue quocūque alio nomine religioſi honoris vel dignitatis fœmina nūcupetur,teſtamēto vel codicillo ſuo, qđ tamen alia omni iuris ratione munitū ſit,Eccleſiæ,vel martyrio,vel clerico, vel monacho,vel pauperibus aliquid,vel ex integro,vel ex parte in quacūq; re vel ſpecie credidit relinquēdū,id modis omnib. ratū firmūq; cōſiſtat:ſiue hoc inſtitutione,ſiue ſubſtitutione,ſeu legato,aut fideicōmiſſo per vniuerſitatē, vel ſpecialiter,ſiue ſcripta,ſiue nō ſcripta volūtate fuerit derelictū,omni in poſterū de huiuſmodi negocio ambiguitate ſubmota,donationib. etiā,vel qualibet liberalitate tā viduarū q̄ diaconiſſarū,ſiue virginū quę Deo dicatę ſunt,vel ſanctimonialiū quęcunq; in eccleſiā,vel martyriū,vel clericū,vel monachū, vel pauperes cōlata fuerint,pari robore firma eſſe pręcipio. Palladi P.K.A. In luſtris igitur & magnifica auctoritas tua,ea quę generali legis huius ſanctiōe decreui,edictis ex mo
† x. Kal. re ꝓpoſitis,ad omniū notitiā faciat puenire. Dat.† Kal. Mai. CP. Anthemio cos.

INTERPRET. *Sanctimonialibus, viduis, diaconiſsis. omnibusq́; religioſis matronis hac lege permittitur,vt ſeu teſtamento,ſeu fideicommiſſo, ſeu per nuncupationem, ſeu per codicillos,vel quibuſlibet aliis ſcripturis,quod voluerint,Eccleſiæ,Epiſcopis, presbyteris,vel diaconibus,& omnibus clericis relinquendi habeant poteſtatem. Et ſi voluerint heredibus ſuis quoſcunque poſt eorum obitum ſubſtituere,habeant poteſtatem.*

LEGVM

LEGVM NOVELLARVM DIVI MAIORIANI A. LIBER IIII.

De curialibus, & agnatione vel diſtractione prædiorum, & de diuerſis negociis. *Tit. I.*

1. Impp. Leo & Maiorianus AA. Baſilio PF.P.

CVRIALES, ſeruos † eſſe reip. ac viſcera ciuitatum nullus ignorat, quorum cœtū rectè appellauit antiquitas minorem Senatū, huc redegit iniquitas iudicum exactorumque plectenda venalitas, vt multi patrias deſerentes, natalium ſplendore neglecto, occultas latebras, & habitationem eligerent Iuris alieni. Illud quoque ſibi dedecoris addentes, vt dum vti volunt patrociniis potentum, colonarum ſe ancillarumque coniunctione polluerint. Itaque factum eſt, vt vrbibus ordines deperirent, & prope libertatis ſuæ ſtatum nonnulli per contagionem cōſortij deterioris amitterent. Quod ne vlterius poſſit licere, ſaluberrima lege ſancimus, præteritę pręſumptionis ſupplicium relaxantes, vt præter illos qui patrias ſuas aliqua munerum conlatione iuuerunt, ac propterea nulla ordinibus præſumptione depereunt, vbicūque intra triginta abhinc retrò annos inuēti fuerint curiales, conſtrictis procuratoribus, vel conductoribus prædiorum, dominisque cōuentis, ad vrbes quas deſeruerant, cum vxoribus reducantur. Quod ingratum eſſe agrorum dominis non oportet: cum debuerint pœna ſeueriore percelli, amittāt mulieres quas inlicitis conſortiis iunctas eſſe quæſierunt. A quo conſtituto nec domum noſtrę Serenitatis excipimus, quorum progeniem ita diuidendam eſſe cenſemus, vt quotquot fuerint maſculini ſexus filij, patrem ſequantur: fœminis prædij domino relinquendis. Illa diſcretione ſeruata, vt ſi ex colonabus nati ſint, Curiæ inſerantur. Si ex ancillis editi, collegiis deputentur: ne materni ſanguinis vilitate ſplendor ordinum polluatur. De collegiatis vero illa ſeruanda ſunt, quæ præcedentium legum præcepit auctoritas. Quibus illud prouiſio noſtræ Serenitatis adiungit, vt collegiatis operas patriæ alternis vicibus pro curialium diſpoſitione præbentibus, extra territorium ciuitatis ſuæ habitare non liceat. Hoc de pendentibus ſanxiſſe ſufficiat. In futurum vero hæc obſeruanda cenſemus: vt ſi quis actor procuratórve, domino neſciente ſuſceperit curialem, aut non intra annum propriæ reſtituerit ciuitati, ſi ingenuus probatur, collegiis applicetur. Si ſeruus eſt, fuſtuario ſupplicio interficiendum ſe

† neruos

eſſe cognoſcat. Quodſi id ſciente domino, aut volente factum eſſe doceatur, & non intra ſtatuti temporis metas etiamcum vltione correctum ipſius prædij, in quo hoc admiſſum fuerit, amiſſione multetur. Similiter ſi ſeruo ſuo actori procuratoríque vllus filiam iunxerit Curialis, aut certe iunctam eſſe permiſerit, & non intra præſcriptum temporis terminum natalibus ſuis, vrbíque reddiderit, illa quidem Curiæ reſtituendā reuocetur: quam iubemus ab inteſtatis parentibus æqua cum cæteris lance ſuccedere: quia per eius quoque progeniem ordo reparandus eſt. Ille vero ſi originarius erit, qui ſibi fruſtra ac temere mariti nomen contra interdictum legis indiderit, collegiis nihilominus deputetur. Si famulus, ſeruilibus pœnis peribit. Filia curialis ſi genitalis ſoli amore neglecto, in alia voluerit nubere ciuitate, quartam mox omnium facultatum ſuarum ordini conferat, à quo ſe alienare deſiderat: illi vrbi, ad quā migrauerat Curialis, ſine dubitatione paritura. Et quoniam vſquequaque obuiandum eſt eorum dolis, qui nolunt eſſe quod nati ſunt, Quicunque ſe ſub nomine clericatus, ſeu quodā religionis obtentu Curialis vel corporatus fortaſſe ſubtraxerit, ſecundum præcedentium legum ſtatuta, ſi intra diaconatus gradum locatus probatur, ad originem ſuam ſine dilatione reuocetur. Si vero iam Diaconus, aut presbyter, aut Epiſcopus laræ huius legis tempore reperitur, ſiue adhuc obnoxius functionibus, ſiue muniis perſolutis, nihil de patrimonio ſuo alienaturū ſe eſſe cognoſcat. Cui ſi maſculini ſexus prolem, ſeu propinquos eſſe contigerit, qui vtique Curiæ neceſſitatibus obſequantur, mox medietatem omnium facultatum eis tradere non deſiſtat, ſibi ad vſumfructum ſex reſiduas vncias retentaturus. Si defuerit ſexus virilis, eadem in filiabus ſine dubio ſeruaturus: ſi tamen Curialium connubiis copulentur. Qui ſi in totum fortaſſe defuerint, ad ordinem vrbis ſuæ prędicti patrimonium pertinebit. Si qua ſanè huiuſmodi perſona originis ſuę vinculis obligata, ex hiis, quos ad ordines iubemus reduci, ſub diuini myſterij occaſione intra eccleſiam ſe crediderit occulendam, eam conſtrictus Archidiaconus repręſenter Hic etiam eorum nequitia comprimenda eſt, qui locum principalitatis indepti, vendunt defugas Curiales, & obnoxios corporatós: cùm eos occulta deprædatione concuſſerint, quos vtique ſi honeſtatis memores patriæ ſuę aliquid affectionis impenderent, reuocare deberent. Quod ne deinceps exiſtiment ſe impune facturos, quicunque in tam ſceleratis nundinis fuerit quocunque accuſante conuictus, capitalem pœnam ſubibit Prædia vel vrbana, vel ruſtica, nunquam ſine interpoſitione decreti curialis alienet. Quod ne forte prouincialis iudex facile aut gratificanter indulgeat, ad eminentium Præfectorum ſub relatione notitiam dirigatur. Quibus ſolis æſtimare permittimus, vtrum ineluctabilis neceſſitas venditorem faciat Curialem. Aliter cōtractus ſuper hiis rebus initi non valebunt. In mancipio rantummodo diſtrahēdo nō n eſt decreti quęrenda ſolennitas, ſi quinque primorum Curiæ ſubſcriptio atque conſenſio adiecta monſtretur. Inter quæ iuſtum eſt, vt hiis quos reduci volumus conſulamus, ne iniuriis corporalibus pro ciuilis plerunque iudicis commotione ſubdantur. Vnde quoties aut culpa grauis, aut aliquod curialis crimē arguitur, ſciant iudices eo ſub fideiuſſione ordinis conſtituto ad magnificos viros Prefectos prętorio eſſe referendum, vt in ipſorum ſit arbitrio conſtitutum, qualiter quod admiſſum probabitur vindicetur. Nunquam Curiæ à prouinciarum rectoribus

ctoribus generali condemnatione multentur. Cum vtique hoc & æquitas ſuadeat, & regula iuris antiqui, vt noxa tantum caput ſequatur, ne propter vnius fortaſſe delictum alij diſpendiis adfligantur ſtrenarum, Kalendarum ac pulueratici nomine à curialibus nihil petatur. Si quis horum aliquid popoſcerit, aut etiam offerentem contra interdicta ſuſceperit, ſingulas libras auri per ſingulos curiales à ſe nouerint exigendas. Nec hanc partem ducimus negligendam, in qua & ordinibus, & poſſeſſorum compendiis prouidetur. Itaque prouinciali iudici non ſolum faciendarum euectionum nulli tribuatur facultas, verum ne ipſe quidem, cũ ad alterã pergere cœperit ciuitatem, plus quã vnã ſibi angariam, & duos parauередos, alteramque angariam officio ſuo, & parauередos duos liceat poſtulare. Si quiſquã amplius æſtimauerit præſumendũ, octo equos conſtrictus exoluat, publicis mox mutationibus adgregandos. Cõpulſor tributi nihil amplius à Curiali nouerit exigendum, quàm quod ipſe à poſſeſſore ſuſceperit. Qui ad hoc tãtummodo perurguẽdus eſt vt pariter exigat & publicũ debitorẽ oſtendat atq; conuincat. Preterea nullus ſolidũ integri ponderis calumnioſe ad probationis obtentu recuſet exactor, excepto eo gallico, cuius aurum minore æſtimatione taxatur. Omnis concuſſionũ remoueatur occaſio, nihil mutaturę nomine poſtuletur, ita vt quiſquis hoc poſthac vſurpãdũ eſſe crediderit, ſiue pretoriani ſit miles officij, ſeu palatinus, vel ſacri ærarij, vel priuati, ſeu profeſſionẽ negotiationis exercẽs, fuſtiariç ſubditus pœnæ, ſeruilibus ſuppliciis periturum ſe eſſe cognoſcat. Illis quoq; fraudibus obuiandũ eſt, quas in varietate ponderũ exactorũ calliditas facere cõſueuit. qui vetuſtis caliginib. abutẽtes, Fauſtinç, aliorumq; nominũ neſcientibus faciãt mentionẽ. Quibus penitus amotis, atq; in perpetuũ hac lege dãnatis, à pretoriana ſede ad ſingulas nõ ſolũ prouincias, ſed etiã ciuitates pondera examinata mittantur: quibus tam omnis exactor quàm negociator vtatur, capitale ſibi ſciens vnuſquiſque ſuppliciũ, ſi cõſtituta tranſcenderit. Inter hęc etiam officiorũ pro laborum merito nõ eſt commoditas negligenda. Et quia per Rectores prouinciarũ exigi omnem canonem, tam ad arcã prefecturę pertinentẽ, quàm ſacris vel priuatis largitionibus inferendũ, ſed & binos per iugũ, vel millenas ſolidos remunerationibus deputatos cõpelli debere præcepimus, poſſeſſori non putamus oneroſum, quẽ à multis moleſtiis & ſportularũ, & numeroſis mutaturæ diſpendiis liberamus, ſi ſemiſſem ſolidi per iuga ſingulas millenas amplius iubeamus inferri, qui pro ordinatione noſtra inter diuerſa officia diuidatur. Ita ergo prędicta ſumma inter compulſores, vt diximus, partiẽda eſt, vt Palatinus ſiliquã mediã pro ſiliquatico ſolidi remunerationis binorũ ſolidorũ, exactor ſiliquã: quatuor autẽ ſiliquas tam curialis quàm officium prouinciale percipiat: officium ſanè præfectorum ſex ſemiſiliquas conſequatur. Quiſquis vltra aliquid aut exigendum, aut accipiendum eſſe crediderit, ſubditus verberibus, & cingulo priuabitur, & facultatibus exuetur. Illud quoque onus à ciuitatibus, vel præcipue curiarum ordinibus ac negociatoribus ſubmouendum eſt, quibus non parua diſpendia prouinciarum iudicum infligit aduentus, vt eos in ocio plerunque reſidentes, deliciis exquiſitis alere, quaſi quadam lege cogantur. Contra quam iniquitatem remedium prouidentes, hac euidenti pręceptione decernimus, vt Rectori prouinciæ totius anni tempore non plus quàm triduo vna ciuitas alimoniam ſubminiſtret,

ita vt ſi diutius voluerit commorari, de proprio ſibi ſciat eſſe viuendum. Sed ne vaga interpretatio eorum, quæ pro humanitate præbenda ſunt nihilominus prædictos fatiget, quid inferri diurnum debeat eminentiſſimæ præfecturæ pandetur edicto, quod inſtar noſtri volumus eſſe præcepti. Hac conditione ſociata, vt ſi ſupra hunc modum quicquam à curialibus ſeu negociatoribus iudex putauerit poſtulandum, aut ſub nomine oblationis acceperit, quod magis extorſiſſe credendum eſt, mox adminiſtratione depulſus, priuilegio dignitatis amiſſo, proſcriptione feriatur. Baſili Præfecte chariſſ. A A. Inluſtris ſane & præcelſa magnificentia tua omnium prouinciarum Rectores ſuis auctoritatibus admonebit, vt principales vel ſeniores vrbium ſingularum, ram curiarum, quàm reliquorum corporum albos, quos conſcripſit vetuſtas, proferre compellat, obnoxiorum familias ſub confeſſione geſtorum capitis ſui periculo detegentes, ita vt quæ ſtatuta ſunt edictis propoſitis in cunctorum notitiam perferantur. Dat. VIII. Id. Nouemb. Rau. Leone & Maioriano A A. COSS.

INTERPRETATIO. *Lex hac Maioriani de Curialibus, quæ cuſtodienda ſint euidenti obſeruatione conſtituit, vt infra triginta tantummodo annos, ſicut lex de omnibus dudum lata teſtatur, ad ordinem ſuum quem deſeruerint Curiales debeant reuocari. Nam de Collegiatis illa ſpecialiter cuſtodiri confirmat, qua lex in Theodoſiani codicis corpore ſcripta declarat. Itaque præcepit, vt ſi Curialem cuiuſcunque poſſeßionis actor domino neſciente ſuſceperit, & non tranſacto anno ad ciuitatem Curiæ, cui debetur feceris reuocari, ſi ingenuus fuerit is ipſe actor, in collegio deputetur. Si ſeruus, fuſtibus verberetur. Nam ſi cum conſcientia domini Curialem vltra anni ſpatium tenere præſumpſerit, & non ordini ſuo, ſicut dictum eſt, poſt annum ſine mora reddiderit, nouerit ipſum prædium, in quo inuentus fuerit Curialis, ſe dominus prædij perditurum. Filia vero Curialis, ſi aut ſeruo, aut actori, aut procuratori ſeſe coniunxerit, aut dominus agri iunctam eſſe permiſerit, & non poſt anni ſpatium Curiæ fuerit reſtituta, illa quidem cõtinuo parentibus Curialibus in hereditate ſucceſſura reddatur: quia per eã ſi ſe Curiali iunxerit, ordo poterit reparari. Ille vero cuius contubernio Curialis filia fuerit maculata, ſi colonus eſt, Collegio deputetur: Si vero ſeruus fuerit, inter tormenta deficiat. Filia vero Curialis, ſi ciuitatis ſuæ curialem accipere noluerit maritum, & ſuam deſerens, ad aliam ſe contulerit ciuitatem, quartam portionis ordini Curiæ ſuæ, quem deſpexit, de facultatibus ſuis cogatur inferre, ad illam ciuitatem ſine dubio, in quam ſe tranſtulit, curiales filios, ſi curialem maritum acceperit, ſine dubio paritura. Si autem Curialis vel corporatus, nolentes eſſe quod nati ſunt, Clerici eſſe voluerint, & in quocunque officio ante diaconatum fuerint conſtituti, ad originis ſuæ officium ſine dilatione aliqua reuocentur. Si vero iam Diaconus, aut Presbyter, aut certe Epiſcopus fuerit ordinatus, ſiue munia ſoluerit, ſiue non ſoluerit, de patrimonio ſuo nihil alienare præſumat. Qui ſi maſculini ſexus filios vel propinquos habuerit, quibus tantum perſonis Curiæ neceßitas vt obſeruari poßit imponitur, illis ſtatim medietatem de facultatibus ſuis dare non differat, medietatem ſibi ad vſumfructum retineat. Quod ſi aut filios aut propinquos virilis duntaxat ſexus non habuerit, ſed filias habebit, quas lex à neceßitate publica facit alienas, tunc eis ſex vncias bonorum ſuorum tradat, ſi tamen Curiales maritos acceperint, per quos & neceßitas publica poßit impleri, & ex quibus nati Curiales merito appellentur. Quod ſi Curialibus non fuerint copulatæ, Curialis prædicti patrimonium ad ciuitatis ſuæ ordinẽ pertinebit. Si quis vero de his, quos ſuperius diximus ſine excuſatione honoris debere ad ſuum ordinem*

nem vel originem reuocari, ad Eccleſiæ ſepta confugerit, Archidiaconus teneatur, vt eum debeat præſentare. Sanè ſi quis curialem latentem ſub aliqua cōmodi interceſſione vendiderit, qui eum magis debuit reuocare, nouerit ſe capitali ſupplicio puniendum. Iubentur etiam Curiales, vt prædia vrbana vel ruſtica ſine decreti interpoſitione non vendant, niſi poteſtatibus referatur: quia vendendi arcta neceſſitas imminet curiali. Mancipia autem diſtrahendi ſine decreto habeat liberam poteſtatem, dummodo quinque priores Curiæ teſtes in ea venditione ſubſcribant. Nam & hoc Curialibus voluit eſſe conſultum, ne aut hij, qui reuocantur ad Curiam, aut illi qui in graui culpa tenentur obnoxij, tam facilè tormenta ſuſtineant, niſi ad poteſtatem digniſſimam ſub fideiuſſionis vinculo dirigantur, vt ipſe de eorum factis poſſit ferre ſententiam, nec ordo Curiæ pro vnius culpa multam excipiat, niſi tantum is qui probatur obnoxius. Nam nec in his rebus, vnde aliqua iudici per ſportulum conferuntur, Curiam præcepit ſentire diſpendia. Reliqua vero pars legis interpretata non eſt, quia hæc quæ continet, vſu carent, & certè ad intelligendum non habetur obſcura.

De Epiſcopali iudicio, & de cæteris negociis, & ne quis inuitus clericus ordinetur. Tit. II.

1. Impp. Leo & Maiorianus AA.. Ricimero viro inluſtri, Comiti & magiſtro vtriuſque militiæ, atque Patritio.

DE re neceſſaria. ad locum. ad ſuſcipiēdum clericatus officium vnicuique nos optionem dediſſe, non legem: quia quamlibet ſanctum onus, vt volentibus patimur imponi, ita ab inuitis iubemus arceri. Nonnullorum enim perſuaſio ſacerdotū reluctantibus onus iſtud imponit, vt improuidas mentes violentię intercedentis offenſa ad odium piæ religionis inſtituat. Eò ergo licentiam huius pręſumptionis excludimus, vt ſi quiſpiam probatus fuerit vi coactus, ſub contumelia publica clericatus officiis ſucceſſiſſe, ſpontaneis accuſatoribus, vel ſi ipſe voluerit allegare perpeſſa, licentiam cōmodemus apud iudices competentes huiuſmodi admiſſa damnare: vt ſi inter leges obiecta conſtiterint, decē libras auri archidiaconus cogatur inferre ei qui pertulerit exſoluendas: dehinc ſi ille deſiſtit, accuſatoris cēſibus, & ciuitatis ordini profuturas. Illo ſuę reddito volūtati, qui coactus nō potuit cōſecrari. Et quia ab huiuſmodi auſu nec epiſcopū à verecundia eſſe cōuenit alienū, ad Apoſtolicę ſedis deuocetur Antiſtitē. In illa reuerēdiſſima ſede notā illicitę pręſumptionis incurrat. Sanè quia nō iniuſta ſuſpitio eſt, huic operi parentū colludia plerūq; miſceri, dū liberis aliis amore nimio gratificātur, & alios iniuſta ſententia perſequūtur, ęquè patres ac matres ſi cōprobati fuerint inuitos filios pręfato oneri ſubdidiſſe, bonorū ſuorū tertiā iubemus adfligi, ipſius filij cenſibus profuturā. Si qui ſanè Epiſcopus inuitus fuerit ordinatus, hāc cōſecrationē nulla violari accuſatione permittimus.† Illud quoq; nobis eodē ſuſpectu religionis † *Sequentia non erant in vet.*
occurrit, vt hominē qui ad eccleſię profugia recurrit, quicūq; temerator aut ſacris altaribus cogatur euertere, aut ꝑ eo inhumana diſpēdia ſuſtinere ex abundātia, vt multo minus pœnę obnoxios quoq; foribus ſanctis ad mortē vel cruciatū cogatur eiicere, cum reis inſtituta hæc cōſueuerint eſſe profugia. Quod ſi quis ſtatuti noſtri temerator emerſerit, aut homines intra eccleſias cōſtituros

ad pœnam

ad pœnam non reptehendit adducere, capitali ſupplicio ſubiacebit. Dat. v. Kal. April. Atelato, Magno & Apollonio coss.

Interpretatio. *Hæc lex adeo ad integrum ſcripta non eſt, quia iam quæ de diuerſis negotiis loquitur, in reliquis legibus euidenti interpretatione habentur expreſſa. Sed hoc amplius habet, quod ad locum ſcribi fecimus de his, qui inuiti clerici ordinantur, quod per ſe ſine interpretatione intelligi poteſt.*

De ritu imperij diui Maioriani. Tit. III.

1. Imp. Maiorianus A. ad Senatum.

IMperatorem me factum P. C. veſtræ electionis arbitrio & fortiſſimi exercitus ordinatione agnoſcite. Adſit ordinationi omniũ propitia diuinitas quæ regni noſtri augeat pro veſtra vtilitate & publica ſucceſſus, qui ad ſuſtinendi principatus apicem non voluntate mea, ſed obſequio publicę deuotionis acceſſi: ne aut mihi ſoli viuerem, aut ingratus Reipub. cui natus ſum ſub hac recuſatione iudicarer. Dicatis quoque Iano Kalendis ſuſcepti feliciter conſulatus ereximus faſces, vt præſens annus naſcentis imperij noſtri incrementa ſuſcipiens noſtro etiam nomine ſignaretur. Fauete nunc principi quem feciſtis, & tractandarum rerum curam participate nobiſcum, vt imperiũ quod mihi vobis adnitentibus datum eſt ſtudiis communibus augeatur. Præſumite iuſtitiam noſtris vigere temporibus, & ſub innocentiæ merito proficere poſſe virtutes. Nemo delationes metuet. quas & priuatiin aliorum moribus condemnauimus & nunc ſpecialiter perſequimur. Nullus calumnias reformidet, niſi quas ipſe commouerit. Apud nos cum patre patritioque noſtro Richemere rei militaris peruigil' cura. Romani orbis ſtatum, quem communibus excubiis, & ab externo hoſte & à domeſtica clade liberauimus, propitia diuinitate ſeruemus. Puto inſtitutionis noſtri vobis ineſſe notitiam, quam mihi amore veſtrum vitæ & periculorum quondam ſocius indubitanter expondeo: enitar tamen rebus communibus ſi ſuperna conceſſerint auctoritate principis & obſequio collegæ, vt veſtrum in me vobis non poſſit diſplicere iudicium. Et manu diuina. Optamus vos feliciſſimos & florentiſſimos per multos annos. Bene valete ſanctiſſimi ordinis patres conſcripti. Dat. Id. Iañ. Rau. Maioriano A. I. cos.

De indulgentiis reliquorum. Tit. IIII.

1. Imp. Maiorianus A. Palladio PP.

VT primum mundo ſacri principatus noſtri rudimenta fulſerũt, has potiſſimum ſalubres Reipub. cogitationes quibus vniuerſitati remedia impendenda complectimur, ſibi regni noſtri nouitas vindicauit. Feſſas prouincialium varia atque multiplici tributorum exactione fortunas & extraordinariis fiſcalium ſolutionum oneribus attritas ſolutæ inlationes amiſſæ ſubſtantiam & defectum ſui etiam in his quæ merito fuerant ſoluenda ſenſiſſe ſuperindictitiis quidem titulis in præteritum poſſeſſor exauſtus dum ægrę ſolutionis trahit ſub impoſſibili deuotione reliquias & pro temporis curſu nouis ſubinde perurguetur venientium indictionum tributis & in redimendis attenuatur induciis, coacervata in vnum ſarcina obnoxietatis

xietatis obruitur, & præcedentibus diuitiis neutiquam ſufficiens ad futuram quoque inlationem minus idoneus inuenitur. Quapropter tribuendę ſunt ante res enim clementiæ noſtræ pia mandare defenſis & ſubiectorum anguſtiis in tempore ſubuenire, vt inueteratis nexibus liberati ad hæc quæ in poſterum publicis ſecundum morem cõpendiis inferenda ſunt, poſſibilitatem incipiant habere ſoluendi: idcirco manſura in æternum lege ſancimus vniuerſorum fiſcalium titulorum, vel ad arcam magnificentiæ tuæ, vel ad vtrunque ærarium pertinentium reliqua vſque ad præſentis vndecimæ indictionis initium à poſſeſſoribus non petenda quæ ſub generalis indulgentiæ beneficio relaxamus obnoxiis. Atque hoc ita pro cunctorum remedio conſtitutum ſub aperta volumus definitione ſeruari, vt quidquid ex præteritis indictionibus vſque in præſentem vndecimam reliquorum eſt, quod vel apud poſſeſſorem reſidet, vel in priuatum, vt fieri interueniente verſutia adſolet, nexum emiſſa curialibus vel canonicariis, vel quibuſlibet aliis cautione migrauit, penitus nõ petatur: vt exactione careat ſtipulatio, quam pro fiſcalium calculo contempta noſtræ manſuetudinis relaxauit humanitas, excepta ſuarij canonis ratione, cui propter vrbis venerabilis copiam nihil volumus indulgentia interueniente decerpi. Ad illam quoque diſpoſitionum partem auguſtæ mentis prouidentiam ſenſumque conferimus, vt prouinciales noſtros quos immunes à reliquis fecimus, deuotos in poſterum & ſemper idoneos remota feralium compulſorum acerbitate faciamus. Præfectiani ſiquidem atque Palatini, vel aliarum poteſtatum apparitores competentium titulorum exactione ſuſcepta contra veterem morem per prouincias diſcurrentes ſeniotibus exactionibus poſſeſſorem curialemque concutiunt, & ita omnia pro arbitrio ſuæ deprædationis extorquent, vt cum aliqua pars certa vel minima publicis compendiis inferatur, duplam, aut amplius ſportulis auidus, & præpotens executor accipiat. Hoc eſt, quod vetus prouidentia diſpoſitioque majorum, quam in omnibus ſequimur atque reparamus, prouincialibus iudiciis exequenda commiſit, quibus † & nitentibus per ſingularum municipes ciuitatum moderatione tractabili fiſcalium tributorum celebretur inlatio, quam ſi acerbius humilis † notusque compulſor pro ſui compendij vtilitate tractatus, & confeſtim deprędationibus vexatorum aditu audituque fiſcalium prouinciæ cognitus ſubueniret. Nunc verò canonicarios ſuperioris militię auctoritate terribiles & in prouincialium viſcera & damna ſęuientes, nec arguere quiſquam apud prouincialem iudicem poteſt, cum reſupina apparitori & totum ſibi de ſuperioris cinguli faſtidio blandientes poteſtas prouincialis examini ſubiecta famuletur, nec de longinquis prouinciæ regionibus cum magno ſumptuum expenſarumque detrimento ad comitatum noſtrum venire audeat ille qui queritur, cui ſubdurum patientię gemitum tolerabilior videtur deprædatio ſæuientis, quàm ſub magno obſeruationis incommodo ſuſtinendus impetrandæ vltionis euentus. Hinc eſt, quod per iniuriam compulſorum deſtitutæ ordinibus ciuitates idoneum nequeunt habere curialem, quòd exigentium auctoritate perterriti poſſeſſores propria iura deſtituunt, cum non iam amiſſio fortunarum, ſed ſæua cuſtodia & ſuſpendiorum crudelitas

† forte, adnitentibus

† fortè, ignotuſque

delitas

delitas formidatur, quæ inmitis apparitor & executio militaris pro commodo ſuæ cupiditatis exercet, acne vlterius canonicariorum vænalis improbitas publicis fortunis inferat, priuatisque diſpendium, veteri more reuocato prouinciarum rectores celebrandæ exactionis ſumma reſpiciat, per quorum officia profligari iubemus annuas functiones, ita vt à duodecimę indictionis initio, nullus palatinus, nullus armatæ poteſtatis miniſter accedat, ſed vniuerſa fiſcalia, quæ de prouinciis ſperanda ſunt per locorum iudices inferantur, quos aut negligentiæ cura reſpiciat, aut laus manebit induſtria. ita vt ipſis moderatoribus ad admonendum tantummodo directus executor immineat. & quia totum pro remedio poſſeſſoris ſerenitas noſtra conſtituit quem tributorum gratia ſoluendorum fruges ſuas ſub oportunitatem vendentem volumus per temporis interualla refoueri, trina per annum voce ſingulari indictionum quantitas ſperanda ſoluatur, & quadrimenſtruis illationibus annuæ functionis celebretur exactio, cuius ſumma ita vt diſtinctum eſt moderatores admonentes diligentiam ad arcam volumus congruè exactionem tranſmitti. Habenda ſane ratio eſt potentium perſonarum, quarum actores per prouincias ſolutionem fiſcalium negligunt, dum pro ſui terrore faſtidij minimè perurguentur, ac ſe in prædiis retinent contumaces, nè ad eos præceptum iudicis poſſit aut conuentio peruenire, & idcirco clariſſimorum domorum, vel potentium iubemus actores ſeu procuratores in his ciuitatibus iudici per prouinciam diſcurrenti ſui facere & exhibere præſentiam in quarum territoriis prædia ſuorum ſciant eſſe patronorum etiam diu publicis inhærere conſpectibus quamdiu in eodem oppido morari viderent cognitorem, quod etiam ſacræ domus noſtræ obſeruare iubemus actores. Nam ſi quis ex memoratis defuerit, ac ſe per totum annum pulſandos conueniendoſque ſubtraxerit, raptus ad ſupplicium, id quod exacto indictionis tempore minus intuliſſe conuincitur duplum cogatur exſoluere. Sicut enim vexari incongruæ exactionis incommodis deuotos nolumus, ita rebelles iuſtæ ſeueritatis vigore perſequimur. Illud quoque prouidendum eſt, ne prouinciales iudices falſo in obiurgationem apparitorum ſuggeſtionibus commentiſque deducatur: quia ad eos hac exactione tranſlata erepta inmanium commodorum prædam è ſuis fraudibus lugent, ac propterea hoc eis tribuimus dignitatis, vt de inductis actibus, & de ſuæ adſertione diligentiæ referendi manſuetudinem noſtram habent facultatem, vt nos potiſſimum de eorum adminiſtratione iudicemus quorum ſuggeſtiones inter quaſlibet publicas curas ſacræ prouidentię adtentione dignamus. Baſili Præfecte Kariſſime Auguſtorũ, Inl. & præcelſa magnificentia tua huius legis ſaluberrima conſtituta propoſitis diuulgauit edictis, vt ad prouinciales remedia conceſſa perueniant, & iudices ex noſtra præceptione cognoſcant, ita induſtrię ac vigilantię ſuę exactionum publicarum redditam poteſtatem, vt non leuiter arguendi ſint ſi anguſtè non inertem diſſimulatione nequiuerint reſpondere iudicibus. Dat. VII. Idus Mart. Rau. ipſo A. COS.

De defenſoribus ciuitatum. *Tit. V.*

1. Impp. Leo & Maiorianus A A. vniuerſis rectoribus prouinciarum.

DE ciuitatum per omnes prouincias poſitarum raritate cogitantes, quibus fugientibus incolis defenſorum auxilio deſtitutis, qui vnumquenque ciuium ab improbitatibus inſolentum antiquæ ordinationis ſtudio vindicare conſueuerat, ſolitudo noſtris ordinationibus ſubmouenda poſſidendi priſcæ conſuetudinis morem reuocandum eſſe cenſuimus, vt prouiſi moribus honeſtate prouidentia viri iudicio vniuerſitatis electi auctoritatem tuendæ in ciuitatibus ſuis plebis accipiant, & quecunque publicam reſpiciunt conceſſæ per leges priuilegia dignitatis, vel exſequendi, vel inſinuandi auribus manſuetudinis noſtræ habent poteſtatem. hoc enim modo fieri poteſt, vt repreſſis per eos inſolentiæ vitiis quoque qui accedentia in prouinciarum noſtrarum parte tractatum intenti curis maioribus ignoramus, eorum ad emendandum ſuggeſtionibus inſtruamur, & qui per iniuriam compulſorum rurales habitationes & ſolitudines expetunt ſub defenſorum tuitione degentes publicis ſe vrbium conſpectibus repetiti domicilij habitatione reſtituant. Quapropter præceptionis noſtræ tenore percepto vniuerſarum ciuitatum quę ſunt inhabitantium frequentia celebres in tuæ poteſtatis arbitrio conſtitutæ municipes honoratos plebemque commoneat, vt adhibito tractatu atque conſilio ſibi eligant defenſorem, factumque dematurent, vt ſub hac ſolemnitate deſideria vrbium ſingularum ad noſtram manſuetudinem dirigant: quia ipſos prouinciales propter expenſas, vel itineris laborem ad comitatum venire non patimur, vt compertis eorum moribus atque perſonis, quos præter ambitum dignos tali miniſterio & honore iudicemus, idoneos defenſores confirmatio conſtituat. Dat. VIII. Id. Mar. Rau. Maioriano A. I. COS.

De ædificiis publicis. *Tit. VI.*

1. Impp. Leo & Maiorianus Aemiliano PP.

NObis Rempublicam moderantibus volumus emendari, quod iamdudum ad decolorandam vrbis venerabilis faciem deteſtabamur admitti. Aedes ſiquidē publicas, in quibus omnis ciuitatis conſiſtit ornatus, paſſim dirui plectenda vrbani officij ſuggeſtione manifeſtum eſt, dum neceſſaria publico operi ſaxa finguntur, antiquarum ædium diſſipatur ſpecioſa conſtructio, & vt parum aliquid reparetur magna diruunrur. Hinc iam occaſio naſcitur, vt etiam vnuſquiſque priuatum ædificium conſtruens per gratiam iudicum in vrbe poſitorum præſumere de publicis locis neceſſaria & rransferre non dubitet, cum hæc quæ ad ſplendorem vrbium pertinent affectione ciuica debeant etiam ſub reparatione ſeruari. Idcirco generali lege ſancimus cuncta ædificia, quæ vel in templis aliisque monumentis

à veteribus condita propter vſum vel amœnitatem publicam ſurrexerunt, ita à nullo deſtrui atque contingi, vt iudex qui hoc fieri ſtatuerit, quinquaginta librarum auri illatione feriatur, apparitores vero atque numerarij, qui iubenti obtemperauerint & ſua neutiquam ſuggeſtione reſtiterint, fuſtuario ſupplicio ſubditos, manuum quoque amiſſione truncandos per quas ſeruanda veterum monumenta temerantur. Ex iis quoque locis, quæ ſibi competitorum hactenus vendicauit reuocanda ſubreptio, nihil iubemus auferri, quæ ad ius publicum nihilominus redeuntia ablatarum rerum volumus reformatione reparari, ſubmota in poſterum licentia competendi. Si quid ſanè aut propter publicam alterius operis conſtructionem, aut propter deſperatum reparationis vſum neceſſaria conſideratione deponendum eſt, hoc ampliſſimo venerandi Senatus ordini congruis inſtructionibus præcipimus allegari, vt cum ex deliberato fieri oportere cenſuerit ad manſuetudinis noſtræ conſcientiam referatur, vt quod reparari nullo modo viderimus poſſe, in alterius operis nihilominus publici transferri iubemus ornatum. Aemiliane Parens Kariſſime Aug. Quapropter illuſtris magnificentia tua ſaluberrima ſanctione propoſitis diuulgauit edictis, vt quæ pro vtilitate vrbis æternæ prouidè conſtituta ſunt, famulatu congruo & deuotione ſeruentur. Dat. VI. Idus Iul. Rauennæ ipſis AA. COSS.

De bonis caducis, ſiue proſcriptorum. *Tit. VII.*

I. Impp. Leo & Maiorianus AA. Ennodio C. R. P.

SVblimitatis tuæ inſinuationem probamus qua fiſci compendia ſupprimi per prouincias plerumque iudicum venalitate commemoras. Cum enim caduca bona vel proſcriptorum, ſed & eorum quos in ſcelere deprehenſos ſine legitimo herede iuris vigor inſequitur priuato ærario competere videantur, occultata quibuſdam fraudibus ærarij noſtri commodi abiurantur: quod ſpecialiter factum nuper in damnatione Seuerinæ mulieris quæ peregiſſe adſeritur necem mariti in Piceni prouincia indiſcuſſum præteriri nō debent, Ennodi frater amantiſſ. Vnde auctoritas tua cuius ſuggeſtiones prouidas comprobamus pragmatici noſtri ſecuta præceptum ordinatis in articulo palatinis antelato noſtræ ſerenitatis oraculo prouinciarum iudices interminatione propoſita auctoritatibus propriis admonebit, vt ab huiuſmodi fraudibus temperantes venalitatis ſtudium æſtimationis ſuæ periculo anteferre non debeant, curaturi poſt hæc, vt vbi ſimilis caſus occurrerit, palatinum inſtruatur officium. Ad Piceni vero Conſularem diſtrictior præceptio dirigatur, vt omni cenſu prædictæ mulieris diſquiſito, veſtigatis quoque vel in tuam ſubſtantiam reductis, quæ ex eo intercipi, aut perire potuerunt à tempore quæſtionis vel pœnæ qua nocens periit, fructus quoque vel penſionum emolumenta diſcuti, ac ſi qua etiam apud diuerſos retentatores ſunt, conuentis his quibus non potuerit iure conqueri, aut vtilitatem fiſci reducta, ac de omnibus miſſa relatione inſtruat amplitudinis tuæ iudicium, ſicuti fiſco commoda prouiſione repertum eſt, quid latebat ærario profuturum nulla fraude, aut diſſimulat

diſſimulatione depereat. Dat. pridie Non. Septemb. Rauennę, Leone & Maiotiano coss.

De ſanctimonialibus & viduis, & de ſucceßionibus earum. Titulus VIII.

1. Impp. Leo & Maiorianus AA. Baſilio PP.

SVſceptis regēdi imperij gubernaculis cogitare debemus quemadmodum noſtra Reſpub. & armis & legibus & integra religionis reuerentia conſetuetut atque proficiat, cui plurimum ſub hac emendatione confertur, ſi nobilium fœminarum amplectēda generoſitas procreatis liberis mulriplicata ſubereſcat, ſi piæ neceſſitudines inter parentes & filios nullis inſidiarum vitiis immutentur, & verum Dei cultum mens non inuita ſuſcipiat. Hoc enim quamprimum noſtri egere maiores, vt Rempublicam armis & religione fundarent, cuius ſacroſanctæ venerationem lædi commentis mortalium figmentiſque prohibemus. Quis enim ferat parentes filias quas oderunt his non tam dicare quàm damnare conſiliis, vt eas in annis ad minoribus conſtitutas neceſſitati continuæ virginitatis addicant, ac ne adoleſcentibus animis aliud velle ſit liberum capitibus inuitarum ſacrum velamen imponant, cum huiuſmodi obſeruatio philoſophiam religioſa mente ſuſcipiens non cogentis imperio, ſed ſpontanea & matura deliberatione capiatur. Vitandæ etenim ſunt & magis adtentionibus tranſeundæ humanæ cupiditatis inlecebræ, in quas præcipuè primæ ætatis ardor impellit, vt iuuentutis calore ſedato Dei dicata virginitas præter illum pœnitentiæ vitium ad ſenectæ annos & cœleſtis militiæ palmam peruenire mereatur. Quid enim prodeſt ſi cupiditas virginalis patria poteſtate compreſſa ſubdolam voluntatem nubendi arte concipiat, & à legitimo reuocata conſortio ad illicitas trahantur illecebras. Vnde ne per huiuſmodi impietatem parentum egeſtas & opprobrium perſonis nobilibus irrogetur, & quod præcipuè ſubmouendum eſt inriſionibus exſecrandis omnipotentis Dei contrahatur offenſio, edictali lege ſancimus filias, quas pater matérve à ſeculari permixtione tranſlatas Chriſtianæ fidei ſeruare præcepta continuata virginitate cenſuerint, in beatæ vitæ propoſito permanentes, non antè ſuſcepto honorato capitis velamine cōſecrari, quàm quadraginta annos ætatis emenſæ talibus infulis inoffenſa meruerint obſeruatione decorari, & multi temporis ſeries, & cœleſtis conſuetudo ſeruitij ad perfidam voluntatem nouis deſideriis aditum non relinquant. qui ante definitum temporis ſpatium ſanctimonialem puellam aliis adulti ſexus ſui votis calentem memoratorū quiſquam parentum velari fecerit atque permiſerit, tertia bonorum parte multetur, eadem pœna conſtringi, etiam quæ illa parentibus deſtituta, vt intra prędictæ ætatis annos voluerit conſecrari. Diaconi quoque, qui huic rei miniſterium contra interdicta præbuerint proſcriptione plectantur. & quia ſatum cœpit cauſa tractari, quas ad diuinæ religionis cultum cupientes demigrare volumus non coactas, ſi qua parentum odiis obligata propoſitum ſeruan-

dæ virginitatis induerit, quæ à fratrum conſortio parricidali quodammodo arte ſubtrahitur, ne aut copulæ trahenda maritali patris matríſve congrua largitione, aut eorum decedentium ęqua cum reliquis filiis ſucceſſione potiatur, parentum obeuntium mortem iam liberam, necdum quadraginta annos quibus velari nequiuerit ætatis egreſſa nubendi, ex quo ſuæ poteſtatis eſſe iam cœperit, licentiam ſortiatur. Neque enim ſacrilega iudicanda eſt, quæ ſe hoc ante noluiſſe, aut certè non poſſe complere adpetiti coniugij honeſtate prodiderit, cum Chriſtianæ religionis inſtituta, atque doctrina melius eſſe cenſuerit virgines nubere, quàm impatientiæ ardore naturali profeſſę pudicitię non ſeruare virtutem. Cum itaque in matrimonium nuptias ſecuta conuenerit, exheredatio illi ob hoc à parentibus vehemens, aut ſola Falcidię quantitas relicta non noceat, ſed ſcriptis heredibus, vel ſuis in virilem portionem, vel extraneis in dimidiam, tanquam pręterita ſecundum normam veteris iuris adcreſcat. Dignam ſiquidem tali pręmio & ſucceſſione cenſendum eſt, quę procreationem liberorum profeſſa generoſitatem familię ſuę ab interitu nititur vindicare. Illis autem quę ſpontaneo laudabilíque propoſito ſanctimonię obſeruantiam virginitatis amore ſuſceperint, intantum fauemus, vt ſi fortè profana cupiditas improborum deuotam Deo mentem per crimen raptus violare tentauerit, non ſolum diualium conſtitutorum, qui id admiſerit ſubiaceat vltioni, verum etiam cuiuſlibet accuſationi reddatur obnoxius: ita vt qui pollutum tanto ſcelere hominem rebus probatis poſt hęc conſtituta pertulerit, addicti cenſu facultatibusque potiatur. quod nos vſqueadeo à religioſis fœminis iubemus arceri, vt etiam ſi quis ſimile aliquid in quamcunque tentauerit, pari ſe nouerit ſupplicio eſſe feriendum. Viduarum ſanè obſtinationibus permouemur quę nulla prole ſuſcepta fœcunditatem ſuam reparationemque familię repudiata coniugij iteratione condemnant, & ſolitariam vitam non colliguntur religionis pudicitię amore famulentur, ſed potentię ambitum orbitatis ſuę caſibus viduitatíſque captantes laſciuam viuendi eligunt libertatem. quibus ad omnem licentiam vſum, aut ſolicitantium ficta religio perſonarum, aut fauore callidi captatores adblande, has ad honeſtioris vitæ tramitem priſca diſpoſitione reuocantes, æternali lege ſancimus, vt maritali obitu deſtituta mulier quadragenaria minor, donec procreare per ætatem liberos poteſt intra quinquennium nubat, cui idcirco currentis luſtri largimur inducias, vt per ſpatium legitimi temporis luctus mœrore depoſito eligendi honeſtiores nuptias habeat poteſtatem. Sin verò ſæcularem vitam & coniugales tædas peroſa damnauerit, emenſo, vt dictum eſt quinquennio in viduitate perſiſtens, mox cum germanis fratribus vel ſororibus, eorumque filiis, vel parentibus propinquis, per quos familię origo reparatur ſuas diuidat facultates: aut ſi his fortaſſe defuerint cum fiſco patrimonium partiatur, nihil intra luſtrum temporis illius, quod luctui deliberationique deputauimus alienaturam de prædictis ſex vnciis ſe eſſe cognoſcens, quas parentibus, vel propinquis ſtatuit ſerenitas noſtra proficere, vſufructu tantum cõtenta viuendi, quę tum ſe probare potuerit ſtudio caſtitatis ſecundas nuptias reſpuiſſe, cum liberalis fuerit in propinquis.
Illarum

Illarum verò ratio diuerſa eſt,quæ ſuſcepta prole gaudentes ob hoc ad ſecundas nuptias non demigrant,vt affectuoſam decedentis viri memoriam in alendis & locupletandis filiis ſollicita pietate conſeruent, quas nubendi ſi hoc maluerint libertate ſuſcepta à conditione ſuperius enarratæ definitionis abſoluimus. Ita vt filiis ex matrimonio priore ſuſceptis,ſi hoc tamen pars voluerit, filiorum dato fideiuſſore proſpiciant, qui ſalua fore corpora omnia ſponſaliciæ largitatis euidenti ſponſione promittat. Optionem ſanè continuæ viduitatis matribus eatenus relaxamus, vt filio in gremio indulgentiæ ſuæ poſito vel donationibus pro merito proſequantur viuentes vel heredes ſuprema voluntate conſtituant. Illud ſanè latus diualis conſtitutionis abolemus, quo videbatur matribus fuiſſe permiſſum vt ex quantitate ſponſalitiæ largitatis in vnum filium ſi velint portionem maximam conferendi habeant liberam facultatem, in quam nos filios æqua iubemus lance ſuccedere: ſiquidem rectè illa donatio inter bona paterna numerabitur, quam in vxorem maritus contulit tempore nuptiarum. Si verò matri contra religionem ſanguinis propoſitumque pietatis externus heres inſidiatorque ſubrepſerit, quidquid ab ea, non iuſtis cauſis exheredationis extantibus quas ſine dubio probaturus eſt qui videtur filiis anteferri, donatum fuerit vel relictum aut in religioſo alienatum tranſlatumque commento, id totum ab eiſdem filiis vindicetur: & quia ſtudioſè tractatura nobis vtilitas filiorum quos numeroſius procreari pro Romani nominis optamus augmento, procreatis competentia commoda perire non patimur, hoc neceſſariò putauimus precauendum, vt marem fœminamque iungendos copula nuptiali par conditio vtrunque conſtringat,id eſt,vt nunquam minorem quam exigit futura vxor ſponſalitia largitate dotis titulo ſe nouerit collaturam, ſcituris puellis ac parentibus puellarum vel quibuſcunque nupturis ambos infamiæ maculis inurendos qui fuerint ſine dote coniuncti: ita vt nec matrimonium iudicetur, nec legitimi ex his filij procreentur. Sanè quoniam quorundam cupiditatibus obuiandum eſt qui generorum exhauriunt facultates, ac ſibi vel filiabus ſuis vel ſubornatis quibuſcunq; perſonis, priuſquam aliquid de nuptiarum pactione conſtituant ab incautis iuuenibus & futuri coniugij deſiderio concitatis multa faciunt occulta fraude conferri, quæ ſecuta ſolennitate votorum filiabus refundant, aut fortè maiore amore perfidiæ ſibi exiſtimant adquiſita: vnde eius callidi friuolique commenti ita nullum eſſe iubemus effectum, vt infirmato talis colore contractus ſui iuris poſteà gener vindicet, vel actione propoſita ſecutus repoſcat quidquid per illiciti poſthac contractus imaginem alienare compulſus eſt. Inter cætera captatorum etiam auiditas comprimenda eſt, qui nonnunquã ignotorum penè lectulis adſidentes animos ipſa corporum ægritudine fatigatos, & ſyncera iam iudicia non habentes ſimulata affectione deprauant, vt plerique conſanguinitatis & neceſſitudinum ſuarum frequenter obliti extraneos ſcribere videantur heredes, cùm inſidioſa munuſcula diriguntur, cũ ſubornantur medici qui praua perſuadeant & neglecto medendi ſtudio fiant alienarum cupiditatũ miniſtri. Quibus omnibus ſerenitas noſtra diligenti examinatione perpenſis, hoc præſenti lege decernit, vt ſi is qui nulla teſtatori propinquitate cõiungitur, neque ex iis perſonis eſt quibus etiam ab inteſtato deferri

quocunque gradu vel titulo poterat, antiquo iure ſucceſsio, heres fuerit inſtitutus, legatum fideicommiſſúmve perceperit, ex relictis rebus atque corporibus tertiam publico inferat portionem, quatenus hoc ſaltem metu & teſtatorum iniquitas & captatorum ceſſet improbitas: quæ omnia conſtituta in futurum à die latæ legis valere præcipimus Baſili P. R. A. Inl. igitur & præcelſa magnificentia tua ſaluberrimam ſanctionem propoſitis diuulgauit edictis, vt omnes intelligant remotis irreligioſarum mentium fraudibus impiiſque mentis hoc conſtitutum fuiſſe quod emendatione morum vtilitatique publicæ reducta in terra ſui ✱ a votum omnium ſocia pietate proficiat. Dat. VII. Kalen. Nou. Rau. Leone & Maioriano A A. coss.

Deſideratur Nouella De adulteriis.

NOVELLARVM DIVI SEVERI AVGVSTI, LIBER V.

De abrogatis capitibus iniuſtis legis Diui Maioriani A. Tit. I. Ad locum, id eſt de ſanctimonialibus, viduis, de hereditatis tertia, vel de ceteris negociis.

I. Impp. Leo & Seuerus A A. Baſilio P. F. P. & Patritio.

ILLVD tantum ex eadem lege retinentes, quod veterum legum commendat auctoritas, Scilicet vt poſt viri obitum ſponſalia in vſumfructum tantùm mater habeat, & à filiis alienare non poſsit, ſiue in alias nuptias venerit, ſiue non venerit. Et vt omnibus ex eodem matrimonio filiis ex æquo cõmunia in vnum aut alterum matri conferre non liceat. Nam quid eſt aliud à filiis alienare, ſi hoc non eſt, cum proles numeroſa contigerit, prætermiſsis cæteris, vni vel alij praua velle intentione largiri? Sint ſanè matres, ſi ita libuerit, pro impenſis obſequiis in filiorum electione liberales, vſumfructum ſuum cui voluerint largiãtur, proprietaris commoda cunctis pariter filiis deputata non minuant. In illa tamen parte matribus ſalua filiorum vtilitate conſulimus, ne eas neceſsitas dandæ fideiuſsionis adſtrin

nis adſtringat. Quia & factu difficile eſt, & ſuper hoc filiis abundè, vel prioribus conſtitutis, vel præſenti lege proſpicitur, quibus & alienatorum vindicatio competit, & ex maternis bonis perditarum redintegratio facultatum. Baſili Præfecte kariſſime A A. Quare inluſtris & præcelſa magnificentia tua huius Conſtitutionis oraculum edictorum faciet ſolennitate proponi, vt legis aſperitas, quæ ad amplitudinem tuam primæ præfecturæ adminiſtratione data eſt, per te correcta atque emendata vulgetur. Dat. x. Kal. Mart. Rom. Baſilio v.c. cos.

INTERPRETATIO. *Hac lex Imperatorum Leonis & Seueri, ea quæ Maioriani lex de diuerſis rebus, quas ipſa teſtatur obſeruanda eſſe præceperat, ſpecialiter vacuauit, & id tantum quod rationabile & priſtinis legibus congruum fuit, credidit reſeruandum, quod ipſe ſua conſtitutione confirmat, dicens: Illud tantum ex eadem lege retinentes, quod veterum legum confirmat auctoritas; itaque vt poſt viri obitum relicta vxor vſumfructum tantum ſponſalitiæ donationis habeat, & nihil exinde alienare præſumat, ſiue alias ad nuptias venerit, ſeu certè non venerit, neque aliis niſi tantum omnibus filiis ſuis ex eodem patre genitis, cuius donatio eſt hæc ipſa ſponſalitia largitas æqualiter dimittatur. Nec liceat matri cui voluerit de filiis aliquid exinde amplius pro ſua voluntate donare. Sanè de vſufructu ſuo quod ei lege conceſſum eſt, donandi cui voluerit liberam habeat poteſtatem. Nam ea quæ omnibus tantum filiis æqualiter iuſſa eſt ſeruare, nec minuat, nec inter filios pro ſuo arbitrio diuidere vlla ratione præſumat. Hoc tamen matribus hac lege præſtatur, vt ſalua filiorum vtilitate, fideiuſſores pro retinenda hac ipſa ſponſalitia donatione dare non debeant. Quia talis petitio grauis eſt, & ſufficit filiis, quod vel hac lege, vel prioribus ſtatutis conſtat eſſe proſpectum, vt etiamſi matres eorum ſecundo nupſerint, eorum maritorum facultates loco pignoris obligentur: & ſi quid ipſæ matres exinde præſumpſerint, de facultatibus earum illata ſibi filij damna reſarciant.*

De corporatis. *Tit. II.*

I. Impp. Leo & Seuerus A A. Baſilio PP. & patricio.

CVm per virum illuſtrem Auſonium cunctorum ad nos prouincialium querela peruenit eo quod * * * aliáque corpora publicis obſequiis deputata quorundam ſe colonis vel famulis ignorantibus dominis ſociaſſent, & nunc ſub ſpecie publicæ corporationis procreatos liberos conantur iugo ſeruitutis abſoluere, idcirco agnoſcat ſublimis magnificentia tua diuali nos in æternum lege ſanxiſſe, ſi qui vel qua ex corporibus publicis vel ex corporatis vrbis Romæ ſeruis vel colonis ſe crediderint copulandos, agnationem eorum ad eos dominos pertinere quorum inquilinus vel colonus fuiſſe conſtiterit, exceptis iis qui ante eam legem non taliter latam ſeſe iunxiſſe noſcuntur. Dat. VII. Kalend. Octob. Hermenericho & Baſiliſco cos.

Deſiderantur D. Anthemij A. Nouellæ quæ ſequuntur.

De mulieribus quæ ſeruis propriis aut libertis ſe iunxerunt. No. 1.
De confirmatione legum D. *Leonis* A. No. 1.
De bonis vacantibus. No. 1.

GAII INSTITV-TIONVM LIBER.

De Libertatibus ſeruorum. *Tit.* *I.*

GAII Inſtitutionum liber primus dicit omnes homines aut liberos eſſe aut ſeruos. Sed ex ipſis qui liberi ſunt, alios eſſe ingenuos, alios libertinos. Ingenuos, qui ingenui nati ſunt. Libertinos, qui pro iuſta ſeruitute manumiſſi, liberi fiunt. Ingenuorum omnium vnus ſtatus eſt. Libertorum verò ideò non vnus eſt, quia tria ſunt genera libertorum: quia liberti aut ciues Romani ſunt, aut Latini, aut Dedititij. Tamē qui ciues Romani ſint, qui Latini, qui Dedititij, breuiter explanandum eſt. Ciues Romani ſunt, qui hiis tribus modis, id eſt, teſtamēto, aut in eccleſia, aut ante Conſulem fuerint manumiſſi. Latini ſunt, qui aut per epiſtolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione manumittuntur. Dedititij vero ſunt, qui poſt admiſſa crimina ſuppliciis ſubditi, & publicè pro criminibus cæſi ſunt: aut in quorum facie vel corpore quæcunque indicia aurigne, aut ferro impreſſa ſunt, & ita impreſſa ſunt, vt deleri non poſſint: hij ſi manumiſſi fuerint, Dedititij appellantur. Sed inter hæc tria genera libertorum ideo ciues Romani meliorem ſtatum habent: quia & teſtamenta facere, & ex teſtamento quibuſcunque perſonis ſuccedere poſſunt. Nam & Latini, & Deditij nec teſtamenta condere, nec ſibi ex teſtamento aliorum aliquid dimiſſum poſſunt vllatenus vindicare. Tamen Latini certis rebus priuilegia ciuium Romanorum Libertorum conſequi poſſunt: Dedititij verò nulla ratione poſſunt ad ciuium Romanorum Libertorum beneficium peruenire. Nam Latini patronorum beneficio, id eſt, ſi iterum ab ipſis aut teſtamento, aut in eccleſia, aut ante Conſulem manumittantur, ciuium Romanorum priuilegia conſequuntur. Non tamen omnes domini ſeruos ſuos manumittere poſſunt. Nam ſi aliquis multa debita habeat, cuius ſubſtantia à creditoribus teneatur obnoxia, ſi in fraudem creditoris ſui ſeruos ſuos manumittere voluerit, collata manumiſſio nō valet. Aut ſi libertus ciuis Romanus filios liberos non habuerit,

rit,& in fraudem patroni ſui ſeruos ſuos manumittat,ſimiliter data manumiſſio non valet. Prҿterea minor quicunque viginti annorum dominus,ſeruo ſuo libertatem dare non poteſt, niſi forte tantum minor manumiſſor, cui pater ſuus & mater à patrono donati ſunt,eoſdem manumittat, aut certe pҿdagogũ, aut conlactaneum manumittat. Nam quamlibet dominus, id eſt quatuordecim annos egreſſus,teſtamentum facere poſſit,& heredem inſtituere, & legata relinquere,libertatem tamen ſeruis non poteſt in hac ætate conferre.

De numero ſeruorum teſtamento manumittendorum. *Tit. II.*

Conſtitutum eſt,quantum ſeruorum numerum teſtamento,de quanta familia liceat manumitti, hoc ordine: vt ſi quis duos ſeruos habet, ambos manumittere poſſit: qui vero tres, duos teſtamento manumittat. Qui quatuor,ſimiliter duos. Qui ſex,tres. Qui octo, quatuor. Qui decem,quinque. Qui vndecim,duodecim,tredecim, quatuordecim, quindecim, ſedecim,decem & ſeptem: ſimiliter quinque. Qui decem & octo,ſex. Et ab hoc numero vſque ad triginta, tertiam partem manumittere liceat. Qui amplius quàm triginta habuerit,vſque ad centum,quartam partem de numero ſeruorum manumittere poteſt. Qui vero plures quam centum habuerit, quintam partem manumittere poteſt. Sed & hoc ſtatutum eſt, vt de quamlibet grandi familia,nulli amplius,quàm centum teſtamento manumittere liceat. Nam qui voluerit aut in Eccleſia,aut ante Conſulem,aut inter amicos,aut per epiſtolam manumittere, poteſt hiis manumiſſionibus omnem familiam iugo ſeruitutis abſoluere. Nam ſi aliquis teſtamento plures manumittere voluerit,quàm continet numerus ſupraſcriptus,ordo ſeruandus eſt. vt illis tantum libertas valeat, qui prius manumiſſi ſunt,vſque ad illum numerum, quem explanatio continet ſuperius comprehenſa. Qui vero poſtea ſupra conſtitutum numerum manumiſſi leguntur,integre in ſeruitute eos † certum eſt permanere. Quod ſi non nominatim ſerui,vel ancillæ in teſtamento manumittantur, ſed confuſe omnes ſeruos ſuos,vel ancillas is qui teſtamentum facit,liberos facere voluerit, nulli penitus firma eſſe iubetur hoc ordine data libertas, ſed omnes in ſeruili conditione,qui hoc ordine manumiſſi ſunt,permanebunt. Nam & ſi ita in teſtamento ſeruorum manumiſſio adſcripta fuerit,id eſt,in circulo,vt qui prior, qui poſterior nominatus ſit non poſſit agnoſci,nulli ex hiis libertatem valere manifeſtum eſt,ſi agnoſci non poteſt qui prior qui poſterior manumiſſus fuerit. Nam ſi aliquis in ҿgritudine conſtitutus,in fraudem huius legis facere noluerit teſtamentum,ſed epiſtolis,aut quibuſcunque aliis rebus ſeruis ſuis pluribus quàm per teſtamentum licet,conferre voluerit libertates,& ſub tempore mortis hoc fecerit,hij qui prius manumiſſi fuerunt,vſque ad numerum ſuperius conſtitutum,liberi erunt. Qui vero poſt ſtatutum numerum manumiſſi fuerint, ſerui ſine dubio permanebunt: nam ſi incolumis quoſcũque diuerſo tẽpore manumiſit,inter eos qui per teſtamentum manumiſſi ſunt nullatenus computentur.

† decretum

De iure perſonarum. *Tit. III.*

Aliquæ perſonæ ſui iuris ſunt, aliquҿ alieno iuri ſubiectæ ſunt. Itaque cum oſtenditur quæ perſonæ alieno iuri ſubiectæ ſint, tunc euidenter agnoſcitur quæ ſui iuris ſint. In poteſtate itaque dominorum ſunt

ſerui,

ſerui,quam poteſtatem omnes gentes habere certum eſt: ſed diſtringendi in ſeruos dominis pro ſua poteſtate permittitur,occidendi tantũ ſeruos ſuos domini licentiã non habebũt:niſi forte ſeruus dum pro culpę modo cęditur,caſu forſitan moriatur.Nam ſi ſeruus dignũ mortecrimen admiſerit, iis iudicibus, quibus publici officij poteſtas cõmiſſa eſt,tradẽdus eſt, vt pro ſuo crimine puniatur.In poteſtate etiam patrũ ſunt filij,ex legitimo matrimonio procreati.

De matrimoniis. *Tit. IIII.*

LEgitimæ ſunt nuptiæ,ſi Romanus Romanam nuptiis interuenientibus,vel conſenſu ducat vxorem.Sed non omnes perſonas vxores ducere licet:quia nec patri filiam, nec filio matrem, nec auo neptẽ, nec nepoti auiam.Quod non ſolum de perſonis,quæ nobis propinquitate coniunctæ ſunt,ſed etiam de adoptiuis,hoc eſt adfiliatis iuſſum eſt obſeruari.Nam etſi per emancipationem adoptio diſſoluatur, nuptias tamen inter has perſonas ſemper cõſtar illicitas.Inter fratrem quoque & ſororẽ,ſiue eodem patre ac matre nati fuerint,ſiue diuerſis matribus aut patribus,matrimonia eſſe non poſſunt.Inter adoptiuos etiam fratres illicita ſunt cõiugia, niſi forte adoptio emancipatione fuerit diſſoluta:nam ſi emancipatio interuenerit,nuptiæ inter huiuſmodi fratres licitò contrahuntur.Fratris quoque & ſororis filiã vxorem ducere non licet:ſororem quoque patris ac matris vxores accipere nõ licet:genero quoque ſocrum ſuam:nec ſocero nurum vxorẽ accipere licet, neque vitrico priuignam,neque priuigno nouercam. Fratres enim amitinos vel conſobrinos in matrimonium iungi nulla ratióne permittitur.Sed nec vni viro duas ſorores vxores habere:nec vni mulieri duobus fratribus iungi permittitur. Quod ſi quis inceſtas vel nefarias,id eſt,quæ ſunt ſuperius comprehenſæ, nuptias inierit,nec vxorem habere videtur,nec filios.Nam hij qui ex huiuſmodi conceptione nati fuerint,quamlibet matrem videãtur habere, patrem vero nullatenuę habere cenſentur,& tanquam ſi de adulterio concepti fuerint computantur:qui ſpurij appellantur,hoc eſt,ſine patre filij.Regula iuris hoc continet, vt qui legitimè concipiuntur, tempore conceptionis ſtatum ſumant: qui vero non de legitimo matrimonio concipiuntur, ſtatum ſumant eo tempore quo naſcuntur. Ac proinde legitima coniunctione conceptus, etiamſi mater eius ſtatum mutet,id eſt,ſi ancilla fiat,ille qui legitime conceptus eſt, ingenuus naſcitur. nam qui non legitimo matrimonio concipitur, ſi mater eius ex ancilla dum prægnans eſt, libera facta fuerit, liber naſcetur: ſi vero ex ingenua ancilla prægnans facta fuerit, ſeruus naſcetur: quia non legitimè, ſed vulgo conceptus eſt.

De adoptionibus. *Tit. V.*

ADoptio naturæ ſimilitudo eſt,vt aliquis filium habere poſſit, quem non generauerit.Et ipſa adoptio duobus modis fit.vna quę arrogatio dicitur:alia,quæ adoptio. Arrogatio eſt, quando aliquis patrem non habens adoptatur,& ipſe ſe in poteſtatem adoptiui patris dat.Et ideo arrogatio dicitur,quia & ille qui adoptat interrogatur, vtrum illum quem adoptat filiũ habere velit:& ille qui adoptatur, interrogatur, vtrũ id fieri velit. Illa vero alia adoptio eſt, vbi quis patrẽ habẽs,ab alio patre adoptatur:& ita ille qui adop

Qui adoptatur, de certi patris poteſtate diſcedit, & in adoptiui patris incipit eſſe poteſtate. Nam & fœminæ adoptari poſſunt, vt loco filiarum adoptiuis patribus habeantur: fœminæ vero adoptare non poſſunt, quia nec filios ex ſe natos in poteſtate habent. Spadones autem qui generare non poſſunt, adoptare poſſunt. Et licet filios generare non poſſint, quos adoptauerunt filios habere poſſunt. Si quis vero filios habens ſe dederit adoptandum, non ſolum ipſe in patris adoptiui poteſtatem redigitur, ſed & filij eius, ſi tamen auum paternũ non habuerint, in adoptiui patris tranſeunt poteſtatem, tanquam nepotes.

Quibus modis filij exeunt de poteſtate patris. *Tit. VI.*

Filij, qui in poteſtate patris ſunt, mortuo patre ſui iuris fiũt. Sed ſi hic filius, qui morte patris ſui iuris effectus eſt, filios habeat, in eius poſt patris ſui obitũ erunt filij poteſtate. Nam ſi pater moriatur, & auus paternus viuat, nepos ex filio ſui iuris eſſe non poteſt: quia in aui remanet poteſtate, qui auo mortuo ſui iuris efficitur. Item ſi moriatur pater, & relinquat filium emancipatum, & ex eodem filio emancipato nepotes, tunc nepotes liberi & ſui iuris erunt, & in patris emancipati poteſtatem non veniũt. Item de poteſtate patris exeũt filij, ſi pater eorum in exilium miſſus fuerit: quia non poteſt filium ciuem Romanum in poteſtate habere homo peregrinæ conditionis effectus. Item filius ſi viuo patre in exilium miſſus fuerit, in poteſtate patris ciuis Rom. eſſe non poteſt, quia ſimiliter peregrinæ conditionis factus cognoſcitur. Item ſi ab hoſtibus pater captus ſit, in poteſtate quandiu apud hoſtes fuerit filios non habebit. Sed ſi de captiuitate euaſerit, iure poſtliminij omnem, ſicuti in aliis rebus ita & in filios recipit in poteſtatem. Si vero pater, qui ab hoſtibus captus eſt, in captiuitate moriatur, ab eo tempore, quo ab hoſtibus captus eſt, filij ſui iuris effecti intelliguntur. Item per emancipationem filij ſui iuris efficiuntur. Sed filius maſculus tribus emancipationibus de poteſtate patris exit, & ſui iuris efficitur. Mancipatio autem, hoc eſt manus traditio, quędam ſimilitudo venditionis eſt: quia & in emancipationibus pręter illum, hoc eſt certum patrem, alius pater adhibetur, qui fiduciarius nominatur. Ergo iſte naturalis pater filium ſuum fiduciario patri mancipat, hoc eſt manu tradit, à quo fiduciario patre naturalis pater vnum aut duos nummos, quaſi in ſimilitudinem pretij accipit, & iterum eum acceptis nummis fiduciario patri tradit. Hoc ſecundo & tertio fit, & ſic de patris poteſtate exit. Quæ tamen mancipatio ſolebat ante pręſidem fieri, modo ante Curiam facienda eſt, vbi quinque teſtes ciues Ro. in pręſenti erunt, & pro illo qui Libripens appellatur, id eſt ſtateram tenens, & qui Anteſtatus appellatur, alij duo, vt ſeptem teſtium numerus impleatur: tamen cum tertio mancipatus fuerit filius à patre naturali fiduciario patri, hoc agere debet naturalis pater, vt ei à fiduciario patre remãciperur, & à naturali patre manumittatur: vt ſi filius ille mortuus fuerit, ei in hereditate naturalis pater, nõ fiduciarius ſuccedat. Fœminæ, vel nepotes maſculi ex filio, vna emãcipatione de patris vel aui exeunt poteſtate, & ſui iuris efficiũtur. Et hij ipſi quamlibet vna mancipatione de patris vel aui poteſtate exeãt, niſi à patre remancipati fuerint, & à naturali patre manumiſſi, ſuccedere eis naturalis pater nõ poteſt, niſi fiduciarius à quo manumiſſi ſunt. nam ſi remancipatum

ſibi

ſibi naturalis patet vel auus manumiſerit,ipſe eis in hereditate ſuccedit. Quod ſi habeat quis filium,& ex eo nepotes,& voluerit filium emancipare,& nepotes in ſua poteſtate retinere,in arbittio eius eſt:aut ſi voluerit nepotes emancipare, & filium in ſua poteſtate retinere, & hoc ei pro iuris ordine licere manifeſtum eſt. Quod non ſolum de nepotibus, ſed & de pronepotibus ſimiliter facete poteſt.

De Tutelis. *Tit. VII.*

TVtores aut legitimi ſunt,aut teſtamentarij.Legitimi ſunt,qui pupillo per virilem ſexũ propinquitate coniunguntur:& qui proximior fuerit de agnatis,ad ipſum legitima tutela pertinet:quia is qui proximus fuerit ad tutelam,ipſe proximus eſt ad hereditatem. Teſtamentarij ſunt,quos patres aut aui paterni in teſtamento ſuo tutores filiis,aut nepotibus delegauerint.Quod ſi nec teſtamentarius tutor fuerit nec legitimus, tunc inquiſitione iudicis pupillis tutores dantur.

De curationibus. *Tit. VIII.*

PEractis pupillaribus annis,quibus tutores abſoluuntur, ad curatores ratio minotum incipit pertinere. Sub curatore ſunt minores ætate, maiores euerſores, inſani. Hij qui minores ſunt, vſque ad viginti & quinque annos completos ſub curatore ſunt. Qui vero euerſores, aut inſani ſunt,omni tempore vitæ ſuę ſub curatore eſſe iubentur:quia ſubſtantiam ſuam rationabiliter gubernare non poſſunt.

De rebus. *Tit. IX.*

GAius ſuperiori commentario de iute perſonarum aliqua diſputauit.Nunc in hoc cõmentatio de rebus iterum tractat. Omnes itaque res aut noſtri iuris ſunt,aut diuini,aut publici.Noſtri iuris ſunt, quæ in proprietate noſtra eſſe noſcuntur.Diuini iuris ſunt eccleſiæ, id eſt templa Dei,vel ea patrimonia,ac ſubſtãtiæ,quę ad eccleſiaſtica iura pertinent.Publici iuris ſunt,muti,fora,portæ, theatra, circus, arena, quæ antiqui ſancta appellauerunt,pro eo quod exinde tolli aliquid aut contingi non liceret:ſed hęc omnia in nullius bonis ſunt,ideo publici iuris eſſe dicuntur. Sed & res heteditariæ antequam aliquis heres exiſtat,id eſt quando dubitatur, vtrum ſcriptus,an legitimus heres ſuccedere debeat,in nullius bonis eſſe videtur. Præterea quædam res corporales ſunt,quędam incorporales.Corporales ſunt,quę manu tangi poſſunt,velut ager,mancipium,veſtis,aurum,argentum, & hiis ſimilia.Incorporales ſunt,quæ tangi non poſſunt:qualia ſunt ea quæ non in corpore, ſed in iure conſiſtunt, ſicut eſt hereditas, & obligationes diuerſis contractibus ſcriptæ.Et licet hereditas,vel emptio,aut diuerſi contractus res corporales in ſe habeant, ius tamen ipſius hereditatis vel emptionis, aliorumque contractuum incorporale eſt. Incorporalia etiam ſunt iura prædiorum vrbanorum vel ruſticorum. Prędiorum vrbanotum iura ſunt, ſtillicidia, feneſtrę, cloacę, altius erigendę domus,aut non erigendę,& luminum, vt ita quis fabricet,vt vicinę domui lumen non tollat.Prędiorum vero ruſticorũ iura ſunt, via vel iter, per quod pecus aut animalia debẽt ambulare,vel ad aquam duci,& aquęductus,

aquæductus, quæ ſimiliter incorporalia ſunt.† Hæc iura tamen ruſticorum prædiorum Seruitutes appellantur. Item regulariter conſtitutum eſt, vt ſuperpoſita inferioribus cedant: Vt ſi quis in ſolo noſtro, ſine noſtro permiſſu domum ædificauerit, ad eum cuius terra eſt domus ædificata pertineat. Vel ſi aliquis in agro noſtro arbores, aut vineas, vel plantas quaſcunque poſuerit, ſimiliter ſuperficies ſolo cedat. †. Vel ſi meſſem in campo ſeminauerit, omnia hæc, quæ in terram alienam iactantur, domino terræ acquiruntur. Quod & de chartis & pergamenis, ſi in alienis ſcribat, licet aureis vel argenteis literis, ſimiliter eius eſt ſcriptura, cuius charta aut pergamenta fuerit. Quod & de tabulà; hoc eſt, ſi aliquis in tabula mea picturam fecerit, obſeruatur: quia ſtatutum eſt, vt tabulæ pictura cedat. Quod ſi quis ex vuis meis vinum, aut ſpicis frumentum, aut ex oliuis oleum fecerit, eius vinum, triticum, vel oleum eſt, cuius ſpicæ, aut vuæ, aut oliuæ fuerint. Si quis etiam ex tabulis alienis nauem aut armarium, aut quodcunque ad vſum pertinens, fecerit, ſimili ratione eius erunt quæ facta fuerint, de cuius ligno facta probantur. Similiter etiam, ſi ex lana vel lino veſtimenta fecerit, eius erunt veſtimenta, cuius lana vel linum fuiſſe probabitur. Sed in hiis omnibus ſuperius comprehenſis, quicunque in terra aliena aliquid poſuerit, aut ædificauerit, aut horum quæ dicta ſunt aliquid fecerit, illis qui aliena præſumpſerunt hoc competit, vt expenſas vel impendia, quæ in hiis fecerint, à dominis, qui rem factam vindicant, recipere poſſint. Acquiritur autem nobis non ſolum per noſmetipſos, ſed & per eos qui in poteſtate noſtra ſunt, ſicut filij vel ſerui: quia quicquid hiis à qualibet perſona donatum vel venditum fuerit, aut heredes fuerint inſtituti, id patribus & dominis ſine aliqua dubitatione conquiritur: præter eos filios, quibus per leges caſtrẽſe peculium habere permiſſum eſt. Hij vero ſerui, qui in vſufructu noſtro, & in proprietate alterius ſunt, hoc tantum vſufructuario acquirere poſſunt, quod opere aut manibus ſuis fecerint, aut de mercedibus operis ſui acceperint. Nam ſi eis aut hereditas, aut legatum dimittatur, aut donationis aliquid conferatur, hoc proprietario domino, non vſufructuario acquiritur.

† Et iura tam ruſticorũ quã vrbanorũ prædiorũ.

† aliàs, ſuperficium ſolo cedat.

De Teſtamentis. *Tit. X.*

PER vniuerſitatem, hoc eſt, omnia ſimul bona acquirimus hereditate, emptione, adoptione: quia is quem adoptauerimus, ſi ſine patre eſt, cum omnibus bonis ſuis ad nos tranſit. Id quoque ſtatutum eſt, quòd non omnibus liceat facere teſtamentum. Sicut hij ſunt, qui ſui iuris non ſunt, & alieno iuri ſubiecti ſunt, hoc eſt, filij tam ex nobis nati, quàm adoptiui. Item teſtamenta facere non poſſunt impuberes, id eſt, minores XIIII. annorum, aut puellæ XII. Item & hij qui furioſi, id eſt mente inſani fuerint, non poſſunt facere teſtamenta. Sed hij qui inſani ſunt, ſi interualla ipſius inſaniæ habent, per interualla quibus ſani ſunt, poſſunt facere teſtamenta.

De exheredatione liberorum. *Tit. XI.*

IS qui filium in poteſtate habet, curam agere debet, vt teſtamentum faciens, maſculum filium aut nominatim heredem inſtituat, aut nominatim exheredet. Nam ſi maſculum filium in teſtamento præterierit, non valebit teſtamentum: ſi vero filiam præterierit, non rumpit teſtamentum filia prætermiſſa, ſed inter fratres ſuos, legitimo ſtante teſta-

mento, ſuam ſicut alij fratres conſequitur portionem. Si vero teſtamento extranei heredes ſcripti fuerint, ſtante teſtamento filia medietatem hereditatis acquirit. Nam ſi facto teſtamento, in quo filius maſculus prætermiſſus eſt, euenerit, vt viuente adhuc patre filius qui prætermiſſus eſt moriatur, ſic quoque, quamlibet filius ille mortuus fuerit, teſtamentum quod factum eſt non valebit. Poſthumorum duo genera ſunt: quia Poſthumi appellantur hij, qui poſt patris mortem de vxore nati fuerint: & illi qui poſt teſtamentum factum naſcuntur. Et ideo niſi is qui teſtamentum facit, in ipſo teſtamento comprehenderit: Quicunque filius aut filia mihi natus, natáve fuerit, heres mihi ſit: aut certe dicat, exheres ſit, valere eius non poteſt teſtamentum: quia ſicut ſuperius iam dictum eſt, legitime concepti pro natis habeãtur. Niſi quod melior conditio eſt poſthumæ quàm natæ. quia nata ſi prætermiſſa fuerit, non rumpit teſtamentum, poſthuma vero, ſicut maſculus, teſtamentum rumpit. Si quis poſt factum teſtamentum adoptauerit apud populum illum, qui ſui iuris eſt, hoc eſt, qui patrem non habet, aut apud Prætorem illum adoptauerit qui in poteſtate patris eſt, quaſi ei filius natus ſit, ita eius rumpitur teſtamentum: poſteriore quoq; teſtamẽto, quod iure factum eſt, id quod iure factũ ante fuerat, rumpitur. Quod ſi facto poſteriore teſtamento, heres ſcriptus, aut ante aditionem hereditatis moriatur, aut viuo teſtatore defecerit, aut conditio poſſibilis, ſub qua heres inſtitutus eſt, impleta non fuerit, is qui teſtamentum fecit inteſtatus mori videtur: quia teſtamentum quod prius fecerat, teſtamento poſteriore reſciſſum eſt, & quod poſterius factum eſt, hiis rebus quas diximus infirmatur. Alio quoq; modo teſtamenta iure facta infirmantur, ſi aliquis poſt factum teſtamentum capite minuatur: id eſt, aut ab hoſtibus capiatur, aut pro crimine in exilium deputetur. Similiter & ſi qui adoptatus fuerit, teſtamentum quod antequam adoptaretur fecerat, non valebit.

Heredes autem ſui ſunt, aut neceſſarij, aut extranei. Sui heredes appellãtur, filij aut nepotes ex filiis maſculis, quos in poteſtate auus vel pater habet. Neceſſarij ſunt heredes, ſerui qui cum libertate heredes inſtituuntur. Neceſſarij ideo, quia aut velint aut nolint, neceſſe eſt eis heredes eſſe. Nam qui creditoribus tenentur obnoxij, & putant ſe non tantum in ſubſtantia, quantum in debitis relinquere, ipſi ſeruos ſuos manumittunt, & heredes neceſſarios faciunt, vt quò magis heres quàm dominus infamiam incurrat, cum res eius, id eſt, hereditas domini pro debitis venditur, & creditorib. datur. Extranei ſunt, qui nullo propinquitatis gradu teſtatori iunguntur, ſed eos quicunque pro arbitrio ſuo ſcribit heredes.

De ſubſtitutionibus, & de faciendis ſecundis tabulis. *Tit.* XII.

Substitutio eſt, quæ poſt inſtitutionem à teſtatore fieri ſolet, id eſt ſecundi heredis appellatio. Et duæ ſunt, quarum vna vulgaris dicitur, alia pupillaris. Vulgaris dicitur: Ille heres mihi eſto, ſiue hoc filio, ſiue extraneo. Quod ſi hereditatem meam adire nolueris, illum ſubſtituo ad quem hereditas mea debeat pertinere. Pupillaris ſubſtitutio filiis tantummodo impuberibus dari poteſt, quæ ita fit: Ille filius meus, ſi intra pubertatem deceſſerit, illum ei ſubſtituo. Sed pupillaris ſubſtitutio ita ſecreta eſſe debet, vt ad notitiam ſubſtituti peruenire non poſſit, ne vitæ pupilli aliquas ſub-

ſtitutus inſidias moliatur. Nam in extrema pagina teſtamẽti fieri debet, vt pars illa in qua ſubſtitutio pupillaris ſcripta eſt, quamdiu pupillus annos pubertatis egrediatur, obſignata permaneat, & prior pars teſtamenti, in qua heres ſcriptus eſt, reſeratur. Hoc etiam † & de donis fieri poteſt: Nam ſi extraneus heres ſcriptus ſit, etſi aliquem ſubſtituere non poſſumus, vt ſi heres extiterit, & intra aliquod tempus mortuus fuerit, alius ei heres ſit, poteſt tamen per fideicommiſſũ obligari, vt alij, rogatus à teſtatore, hereditatẽ aut integrã, aut pro parte reſtituat. Tinut, eiſdẽ paginis.

De Legatis. *Tit. XIII.*

LEgatorum genera ſunt quatuor, vendicationis, damnationis, ſinendi modo, & præceptionis. Vendicationis legatum eſt, ſi teſtator ſic loquutus fuerit: Illum ſeruum tibi do, aut lego: Vel, illam rem tibi præſume, habe, vindica. Quod poſt mortem teſtatoris ſtatim legatarius, non expectato herede, ſibi præſumit. Quam ſi præſumpſerit, nec pro præſumpto legato ab herede poteſt calumniam ſuſtinere, nec ſi aliena res fuerit quæ legata eſt, legatarius hoc poterit ab herede repetere. Si per vendicationem vna res multis legata ſit, & ſinguli hanc ipſam rem præſumere velint, æquales ſinguli de re legata capiunt portiones.

Per damnationem iſto ordine legatum dimittitur, vt teſtator in teſtamento ſcribat: Tu heres meus illi hoc da, aut illud illi ab herede meo dari iubeo. In quo genere legati, etiam alienæ res per legatum dimitti poſſunt. Et neceſſe eſt heredi aut redimere eam rem, quæ iuris alieni eſt, & legatario tradere, aut ſi is cuius eſt res, vendere noluerit, quantum res illa valebit, legatario in pretio compenſare. Sed ſi teſtator rem alienam quaſi ſuam credens, per hoc genus legatum reliquerit, legatarius hoc ab herede petere non poteſt, & inutile eſt legatũ. Nam ſi ſciens alienam eſſe, per legatum dederit, neceſſe eſt ab herede aut ipſam rem, aut æſtimationem rei in pretio legatario dari. Cæterum inter damnationis legatum & vendicationis hoc intereſt, quod per vendicationem res aliena relinqui non poteſt: per damnationem eo pacto, quo ſuperius comprehenſum eſt, poteſt. Illæ etiam res, quæ in rerum natura non ſunt, per damnationem legato dimitti poſſunt: velut ſi ita teſtator in teſtamento ſcribat: Fructus qui ex illo agro nati fuerint, aut id quod ex illa ancilla natum fuerit. quod in legato vendicationis fieri non poteſt: quia non poteſt hæc legatarius teſtatore mortuo continuo vendicare. Inter legatum vendicationis & damnationis iſta ſimilitudo eſt, quod per legatum vendicationis, ſiue damnationis, ſi coniunctim, id eſt, duobus aut pluribus vna res in legato dimiſſa fuerit, in vtroque legato ſimul ab omnibus præſumatur. Inter legatum vendicationis, & damnationis iſta diſtantia eſt, vt ſi diſiunctim, id eſt, ſingulis quæcunque res per legatum damnationis relicta fuerit, ſingulis integra debeatur. Id eſt, vt vnus rem ipſam accipiat, alij æſtimationem rei ipſius in pretio ab herede percipiant. Sinendi modo hæc legati verba ſunt: Ille heres meus rem illam illum permitte præſumere, & ſibi habere. Nam & propriam rem teſtator & heredes ſui, & alienam, per ſinendi legatum relinquere poteſt. In quo legato non quidem heres legatario rem quæ relicta eſt iubetur tradere, ſed vendicanti legatario non permittitur prohibere. Præceptionis vero legatum, non niſi vni ex heredibus dari poteſt, vt aliquid ei ex hereditate præcipuum relinquatur, etſi aut coniunctim, id eſt multis, aut diſ-

iunctim ſingulis relinquatur, omnibus vna res tantum quæ nominata eſt debetur, non vni res, & alij æſtimatio, ſicut in legato damnationis eſt conſtitutum.

De lege Falcidia. Tit. XIIII.

LEge Falcidia conſtitutum eſt: quicunque heres fuerit inſtitutus, quartam partē totius hereditatis habeat. Quod ſi teſtator hereditatem ſuam legatis exinanierit, hoc ſtatutum eſt, vt Falcidiam ſibi de imminutione legatorum heres retineat, conſtante nihilominus teſtamento. Hic de Pauli ſententiis addendum.

De fideicommiſſis. Tit. XV.

POteſt aliquis recto iure heredem inſtituere, & rogare eum, vt hereditatem ſuam, aut omnem, aut ex parte alij per fideicommiſſum reddat. Nam ſi heredem directo iure non inſtituerit, fideicommiſſarius non poteſt ad alium acceptam hereditatem tranſmittere. Sed in hac quoque re hoc obſeruandum eſt, quod de Falcidia ſupra iam dictum

† ſcriptum. eſt, vt heres inſtitutus etiamſi omnem hereditatem alij reſtituere † iuſſus ſit, ita hereditatem alij reſtituat, vt quartam ſibi ex ipſa hereditate retineat. Et ſingulæ quæcunque res per fideicommiſſum dimitti poſſunt, hoc eſt, aut fundus, aut domus, aut mancipium, aut argentum. Ab ipſo fideicommiſſario alteri fideicommiſſum dimitti poteſt. Et à legatario, licet legatum dimitti nō poſſit, fideicommiſſum poteſt. Et non ſolum propriæ res à teſtatore per fideicommiſſum dimitti poſſunt, ſed etiā ipſius heredis, aut legatarij, aut cuiuſlibet extranei, ne legatarius cui per teſtamentum parum dimiſſum eſt, plus alij per fideicommiſſum, quàm id quod conſequitur reddere iubeatur. Cum autem aliena res per fideicommiſſum relinquitur, neceſſe eſt heredi, vel legatario, rem illam quæ per fideicommiſſum eſt relicta, aut redimere, & fideicommiſſario dare, aut pretium eiuſdem rei, quantum æſtimata fuerit, fideicommiſſario numerare, ſicut in damnationis legato fieri diximus. Libertates etiā ſeruis per fideicommiſſum dari poſſunt, vt heres vel legatarius ea mancipia manumittant, quæ teſtator ab hiis vt manumitterent, ſperauit. Nec intereſt, vtrum hoc teſtator de ſuis ſeruis, an de ipſius heredis vel legatarij, aut de alienis fieri iubeat. Quod ſi de alienis fecerit, ſimiliter cogitur heres emere ipſum ſeruum & manumittere. Sed ſi illum dominus ſuus noluerit vendere, perit per fideicommiſſum data libertas: quia in hac re heres æſtimationem in pretio dare non cogitur, ſed cum per fideicommiſſum libertas datur, is qui manumiſſus fuerit, non teſtatoris, ſed heredis libertus eſt. Præterea inter fideicommiſſa & legata ſunt quædam diſtantiæ. Fideicommiſſum ad eum, cui aliquid commiſſum eſt, herede mortuo poterit peruenire, ſi talis fuerit conditio teſtamenti: nam legatum ita relinqui non poteſt. Item, legatum per codicillum relictum non valet, niſi codicilli teſtamento fuerint confirmati: fideicommiſſum vero etiamſi teſtamento codicilli non fuerint confirmati, nihilominus debetur. Item per legatarium legatum alteri relinqui non poteſt; ſed fideicommiſſum poteſt. Item, per legatum ſeruo alieno directa libertas dari non poteſt, per fideicommiſſum poteſt. Item, per codicillos nemo heres inſtitui poteſt, quamuis teſtamento confirmati ſint, ſed is qui teſtamento heres fuerit inſtitutus, poteſt per codicillum rogari, vt hereditatem,

quæ

quæ ei data eſt,alij totam,vel pro parte reſtituat. quod validum eſt, etiamſi codicilli teſtamento non fuerint confirmati. Item quamuis non poſſimus poſt mortem eius quem heredem inſtituimus,alium ei ſubſtituere,tamen per fideicommiſſum rogare eum poſſumus, vt cum moriatur,alij eam hereditatem vel totam vel pro parte reſtituat. Et quia,ſicut ſuperius dictum eſt,etiam poſt mortem heredis fideicommiſſum ei, cui relictum eſt, dari poteſt,quod hoc ordine fit,vt teſtator ſcribat: Illum heredem inſtituo, & volo, vt cum mortuus fuerit, ad illum hereditas mea pertineat. Præterea & in hoc alia fideicommiſſorum & legatorum conditio eſt,quia fideicommiſſa, ſi tardius quàm ſcriptum eſt ſoluta fuerint,vſuræ & fructus debentur: legatorum vero vſuræ non debentur, ſed ex mora ſolutionis,ſi per damnationem relicta fuerint, duplicantur.

De inteſtatorum † hereditatibus. *Tit. XVI.* † *heredibus*

INteſtatorum hereditates primum ad ſuos heredes pertinent. Sui autem heredes appellantur, filius filia, nepos neptis, pronepos proneptis ex nepote: quia omnes per virilem ſexum deſcendentes, ſui vocantur. Naturales ſunt hæ perſonæ, ac adoptiuæ. Adoptiuorum enim comparatione legitimi naturales appellantur. Sed ita nepos vel neptis ex filio auo ſui heredes ſunt, ſi pater eorum de poteſtate patris, aut morte, aut emancipatione diſceſſerit: nam ſi eo tempore,quo aliquis moritur,filium in poteſtate habeat,& ex eo nepotes,illi viuo patre ſuo,& in poteſtate auiconſtituto, ſui heredes auo eſſe non poſſunt. Similiter Poſtumi, qui ſi viuo patre nati fuiſſent,in poteſtate eius futuri erant,ſui heredes ſunt. Si quando aliquis moritur, & reliquerit filium,aut filiã, & ex alio filio mortuo nepotes, neptésve, filij vel nepotes ex filio defuncto,patri vel auo, hac ratione ſuccedunt, vt filius vel filia ſuas partes, & nepotes ex filio portionem, quam pater eorum erat habiturus, accipiant. Quia regulariter conſtitutum eſt,vt inter ſuos proximior longiore gradu poſitos non excludat, & non in capita, ſed in ſtirpem diuidatur hereditas. Item ſi quis moriens filium non relinquat, ſed ex duobus maſculis filiis dimittat nepotes,hoc eſt, ex vno filio vnum, vel duos nepotes, ex altero tres aut quatuor, ſimiliter,ſicut ſuperius dictum eſt,in ſtirpem,non in capita hereditas diuidatur,hoc modo,vt illi duo nepotes ex vno filio medietatem percipiant, & illi quatuor ex alio filio aliam medietatem: hoc eſt, vt tales accipiant portiones, quales patres eorum ſi vixiſſent, habituri erant. Si defuerint heredes ſui, tunc hereditas defuncti pertinet ad agnatos. Agnati enim ſunt per virilem ſexũ defuncto propinquitate coniũcti,id eſt conſanguinei fratres, hoc eſt, de vno patre nati. Nec diſputari poteſt, ſi de diuerſis matrib. naſcãtur, qui vno patre geniti ſunt. Itẽ patruus,id eſt frater patris, fratris ſui filio agnatus eſt: ipſo modo ſunt fratres patrueles,hoc eſt, qui de ſingulis germanis nati ſunt. Hoc ordine agnoſcitur qui ſint agnati, ſicut ſupra diximus, per virilem ſexum propinquitate cõiuncti. Non tamen omnibus ſimul agnatis lex hereditatem propinqui inteſtati dat, ſed hiis qui defuncto mortis ſuæ tempore proximiores inueniuntur. In fœminis vero alia conditio eſt: quia inter fœminas ſola tantum ſoror conſanguinea habetur agnata, vt germano ſuo defuncto, ab inteſtato ei agnationis iure ſuccedat. Reliquæ fœminæ, hoc eſt, amitæ, id eſt, patris ſoror, vel fratris filia, nec

in capiendis hereditatibus propinquorum legitimæ ſunt,nec maſculis propinquis agnationis iure ſuccedunt. Ipſarum vero hereditates ad maſculos propinquos agnationis conditione perueniunt. Regulariter conſtitutum eſt,vt inter agnatos proximior poſteriorem excludat,& inter eos non in ſtirpem,ſed in capita ab inteſtato diuidatur hereditas. Nam inter ſuos, ſicut ſuperius diximus, alia ratio eſt, vt proximior poſteriorem non excludat, & ſemper hereditas in ſtirpem,non in capita diuidatur. Nam ſi quis moriens dimittat germanum, & ex altero germano filios, germanus frater quia gradu proximior eſt, ſolus ſuccedit,fratris filij non ſuccedunt. Item ſi moriatur quis, & de duobus germanis fratribus dimittat filios duntaxat maſculos,ex vno fratre dimiſerit duos,ex alio quatuor,ſimiliter maſculos:omnes quidem fratrum filij patruo ſuo ab inteſtato ſuccedunt, ſed non in ſtirpes, ſed in capita: ita vt illi duo ex vno patre duas accipiant portiones,& illi quatuor ex alio accipiant quatuor portiones. Nam ſi ſorores habuerint,in patrui hereditatem non veniunt, ſicut nec ſororis filij in auunculi hereditate ſuccedunt. Nam & hoc regulare eſt, vt cognati tunc inteſtatorum propinquorum hereditates capiant, quando aut ſui, aut agnati defuerint.

De obligationibus. *Tit.* XVII.

Obligatio in duas ſpecies diuiditur. Nam omnes obligationes aut ex contractu naſcuntur, aut ex culpa. Quæ ex contractu naſcuntur quatuor genera ſunt, quæ ſingula hoc ordine diſtinguuntur. Aut enim re † contrahitur obligatio, aut verbis, aut literis, aut conſenſu. Re † contrahitur, quoties aliqua cuicunque mutuo dantur, quæ in hiis rebus contingunt, quæ pondere, numero, menſura continentur: hoc eſt,ſi pecunia numeretur,vel frumentum detur, vinum, aut oleum,aut æs, ferrum,argentum,vel aurum. Quæ omnia numerando,aut penſando, aut metiendo,ad hoc damus,vt eorum fiant qui ea accipiunt,& ad nos ſtatuto tempore, non ipſæ res, ſed aliæ eius naturæ, quales datæ ſunt, atque ipſius ponderis, numeri vel menſuræ reddantur. Propter quod mutuum appellatum eſt, quaſi à me tibi ita datum ſit,vt ex meo tuum fieret. Verbis contrahitur obligatio, ex interrogatione dantis, & reſponſione accipientis, ita vt ſi ille qui dat interroget: Hoc mihi dabis? qui accipiet,reſpondeat: Dabo. Aut in obligatione debitoris,ſi aliquis fideiuſſor accedat, ille † qui perſonam fideiuſſori tradit, interroget:Iſtum fide tua eſſe iubes? & ille reſpondeat: Fide mea eſſe iubeo. Hac conditione non ſolum ille qui debitor eſt, ſed & is qui fideiuſſor exiſtit,obligantur. Et non ſolum fideiuſſor ipſe dum viuit,ſed & heredes ipſius,ſi ille defecerit,tenentur obnoxij. Creditor autem,qui pecuniam dedit,in poteſtate habet ad reddendam pecuniam quem velit tenere,vtrum ipſum debitorem,an fideiuſſorē. Sed ſi debitorem tenere elegerit,fideiuſſorem abſoluit. Si vero fideiuſſorē tenuerit, debitorem abſoluit. Quia vno electo,quem idoneum creditor iudicat,alterum liberat. Sunt & aliæ obligationes,quæ nulla præcedente interrogatione cōtrahi poſſunt. Id eſt, vt ſi mulier ſiue ſpōſo vxor futura ſiue iam marito dotem dicat. Quod tam de mobilibus rebus,quàm de fundis fieri poteſt. Et non ſolū in hac obligatione ipſa mulier obligabitur,ſed & pater eius, & debitor ipſius mulieris, ſi pecuniam, quam ille debebat ſpōſo creditricis, ipſe debitor in dotem dixerit.

† *Aere.*

† *Aere.*

† *cui perſona fideiuſſoris traditur.*

Hæ

Hæ tantum tres perſonæ, nulla interrogatione præcedente, poſſunt dictione dotis legitime obligari. Aliæ vero perſonæ, ſi pro muliere dotem marito promiſerint, communi iure obligari debent, id eſt, vt & interrogatæ reſpondeant, & ſtipulatæ promittant. Item & alio caſu, vno loquente, & ſine interrogatione alio promittente, contrahitur obligatio, id eſt, ſi libertus patrono aut donum, aut munus, aut operas ſe daturum eſſe iurauerit. Exponendum hic quid ſit donum, munus, vel operæ: in qua re ſupradicti liberti non tam verborum ſolennitate, quàm iuriſiurandi religione tenentur. Sed nulla altera perſona hoc ordine obligari poteſt. Præterea inutilis eſt promiſſio, etiamſi ſtipulatione interueniente facta ſit, ſi id aliquis daturum ſe promiſerit, quod ſui iuris non eſt, hoc eſt, ſi aut ingenuum hominem quaſi ſeruum ſe daturum promittat. Aut ſi mortuum aliquis, quem viuum credebat, promiſerit. Aut locum ſacrum, aut ſanctum, aut religioſum daturum ſe quicunq; promiſerit. Prçterea inutilis eſt promiſſio, ſi aliquis rem ſub tali conditione promittat, quæ impleri pro rei difficultate non poſſit. Prçterea inutilis eſt interrogatio & promiſſio, ſi ita aliquis interroget debitorem: poſt mortem meam vel tuam illud dari ſpondes? Quod propterea inutile viſum eſt, quia à perſona heredis obligatio incipere non poteſt. Et ideo nec heredi creditoris ſub hac ſponſione obligatur debitor, nec debitoris heres creditori tenetur obnoxius. Item inutilis eſt obligatio, ſi dicat creditor: Pridie quàm moriar dare ſpondes? Vel interroget debitorem: Pridie quàm moriaris. Similiter & hæc ſtipulatio inutilis iudicatur, quia non poteſt ſciri, quando ſit pridie, quàm aliquis moriatur, niſi poſtquam mortuus fuerit. Item, ſi pure interroget creditor, & debitor ſub conditione promittat. Vel ſi creditor decem ſolidos debitorem interroget, & debitor quinque promittat, hoc ordine integrũ debitum vacillare cognoſcitur. Si quis nobis pecuniam debeat, poſſumus debitorẽ noſtrũ cõpellere, vt pecuniã quã nobis redditurus erat, alteri ſe caueat redditurum. Neq; poteſt ei, cui pro noſtro debito cauet, de cauto & nõ numerato, ſicut fieri ſolet, aliquid diſputationis afferre, cũ id quod à nobis accepit, alteri cauerit redditurũ. Literis obligatio fit, aut à re in perſonã, aut à perſona in perſonã. A re in perſonã, velut ſi id ꝙ ex emptione aut conductione, aut ſocietate debes, alij reddas. A perſona in perſonam, velut ſi id quod mihi alter debet, alteri perſonæ delegẽ, vt reddere debeat. Conſenſu fiunt obligationes, ex emptionibus & venditionibus, locationibus, conductionibus, ſocietatibus & mandatis. Quia in eiuſmodi rebus conſenſus magis, q̃ ſcriptura aliqua aut ſolennitas quæritur. In quibus rebus etiam inter abſentes obligatio contrahi poteſt, quod in aliis reb. fieri non poteſt. Emptio igitur & venditio contrahitur, cũ de pretio inter emptorem & venditorem fuerit definitum, etiamſi pretium non fuerit numeratũ, & nec pars pretij aut arra data fuerit. Locatio & conductio ſimili ratione conſiſtũt, vt cõſenſu, etiã verbo definitio inter cõſentiẽtes firma permaneat. Societatẽ inire poſſumus, aut omniũ bonorũ, aut vnius alicuius negociationis. Et poteſt ita iniri ſocietas, ſi tamẽ hoc inter ſocios cõuenit, vt vnus pecuniã det, alter operã ſuã pro pecunia ponat: Et huius rei definitio etiã verbo inita valet, ita vt quicquid ſocietatis tẽpore quolibet modo fuerit acquiſitũ, ſociis cõmune ſit. Permanet aũt inita ſocietas, quãdiu in ipſo conſenſu ſocij perſeuerãt: quia ſicut cõſenſu contrahitur, etiam diſſenſu diſſoluitur. Diſſoluitur ergo ſocietas aut morte

vnius ſocij, aut contraria voluntate, aut capitis diminutione, id eſt, ſi vnus ex ſociis, ſicut frequenter ſupra diximus, capite fuerit diminutus. Similiter & mandari verbo poteſt. Et cum verbis mandatum fuerit, obligatio contrahitur. Poſſumus enim aut noſtra negocia, aut aliena cuicunque agenda mandare, dummodo honeſtum aliquid agi mandemus. Nam ſi contra mores bonos aliquid mandare voluerimus, hoc eſt, ſi cuicunque mandemus, vt alicui furtum faciat, aut homicidium, aut adulterium admittat, in hiis rebus mandati obligatio non contrahitur. Soluitur autem mandatum aut morte, cui mandatum eſt, aut contraria illius voluntate qui mandauit. Sed is cui mandatur, mandati formam egredi non poteſt. Aut ſi egreſſus fuerit, & mãdatori teneatur obnoxius, & quod extra mandatum egit, non præiudicet mandatori.

Quibus modis obligatio tollatur. *Tit. XVIII.*

TOllitur obligatio ſolutione debiti. Præterea aliquoties tollitur obligatio, etiamſi aliud quàm cautum fuerat à debitore creditori reddatur. Nam ſi quicunque pro pecunia, quam creditori cauit, acquieſcente creditore, aurum, aut argentum, aut mancipia, vel alias quaſlibet ſpecies, habita æſtimatione conſentiente creditore dederit, obligatio euidenter tollitur.

Quia de obligationibus, quæ ex contractu naſcuntur, diximus, ſupereſt vt de hiis obligationibus, quę ex delicto naſcuntur, ſimpliciter diſputemus. Ex delicto naſcuntur obligationes, ſi aliquis furtum fecerit, vel bona aliena rapuerit, vel damnum alteri dederit, aut iniuriam fecerit. Quarum omnium rerum vno genere ex delicto naſcitur obligatio. Furtorum autem ſunt genera quatuor, manifeſti, nec manifeſti, concepti, & oblati. Manifeſtum furtum dicitur, ſiquando fur cuiuſcunque rem tollit, in ipſo furto deprehenditur. Nec manifeſtum furtum appellatur, quod quamlibet dum fieret inuentum non eſt, tamen furtum factum fuiſſe probatur. Conceptum furtum dicitur, cum apud aliquem alterũ res furtiua inueniatur. Oblatum furtum dicitur, cum res furtiua alicui ita à fure datur, vt apud ipſum furem inueniri non poſſit. Præterea, qui rem alienam inuito aut neſciente domino contingit, vel tollere, aut de loco mouere præſumit, furtum facit: & ſi quis rem vtendam acceperit, aut commendatam apud ſe habuerit, & aliter ea vſus fuerit quàm accepit, furti actione tenetur. Prӕterea ſi quis iumentum alterius ad hoc accepit, vt eum quinque milibus duceret, ſi id decem milibus, aut longius quàm ab illo qui dedit fuerit conſtitutum † duxerit, furti reus erit. Et multa prӕterea † quorumcunque ſimilia ſunt: ſecundum quæ & ille furti tenetur, qui vt fieret opem aut conſilium, aut ſtudium commodarit: velut ſi quis pecuniam, quam in manu aliquis tenebat, excuſſerit, vt alij eam rapere poſſent.

† *aliàs adegerit.*
† *quæ borũ.*

EXPLICIT LIBER GAII.

Ex Pauli ſententiis huic corpori conuenit adnecti, quæ in Theodoſiano pro dirimendis litibus non inueniuntur inſerta.

IVLII PAVLI
SENTENTIARVM RECEPTARVM AD FILIVM LIB. I.

De pactis & conuentis. Tit. I.

De his rebus paciſci poſſumus, de quibus tranſigere licet. Ex his enim pacti obligatio ſolummodo naſcitur.

In bonæ fidei contractibus pactum conuentum alio pacto diſſoluitur, & licet exceptionem pariat, replicatione tamen excluditur.

INTERPRETATIO. *Si de vna re inter ipſas perſonas duæ pactiones fiant, poſterior valebit.*

Pacto conuento Aquiliana ſtipulatio ſubiici ſolet, ſed conſultius eſt huic pœnam quoq; ſubiungere: quia reſciſſo quoquo modo pacto, pœna ex ſtipulatu repeti poteſt.

Neque contra leges neque contra bonos mores paciſci poſſumus.

INTERPRETATIO. *Si inter aliquos conueniat, vt de admittendo crimine, vel inferenda violentia, vel faciendo quod lex aut honeſtas prohibet, aut de rebus alienis, aut ſi de bonis viuentis aliquid paciſcantur, hæc pactio valere non poteſt.*

De rebus litigioſis & conuenire & tranſigere poſſumus.

Poſt rem iudicatam pactum, niſi donationis cauſa interponatur, ſeruari non oportet.

INTERPRETATIO. *Poſt rem iudicatam pactio inter eos qui litigauerunt, tunc obtinet firmitatem, ſi de ſumma, quam iudicio conſtat addictam, ab eo qui vicit aliquid concedatur.*

Functio dotis pacto mutari non poteſt, quia priuata conuentio iuri publico nihil derogat.

De criminibus propter infamiam nemo cum aduerſario paciſci poteſt.

De cognitoribus. Tit. II.

Omnes infames qui poſtulare prohibentur, cognitores fieri non poſſunt, etiam volentibus aduerſariis.

INTERPRETATIO. *Infames ſunt, qui propter aliquam culpam notantur infamia. Et ideo tales perſonæ ad agendas cauſas nec mandatum dare, nec ſuſcipere ab altero poſſunt, etiamſi hoc eorum aduerſarij acquieſcant.*

Fœminæ in rem ſuam cognitoriam operam ſuſcipere non prohibentur.

INTERPRETATIO. *Fœminæ licet procurationem ſuſcipere prohibeantur, tamen ſi dominæ & procuratrices fiant, pro re iam ſua agere poſſunt.*

In rem ſuã Cognitor Procuratórve ille fieri poteſt, qui pro omnib. poſtulat.

INTERPRETATIO. *Nec procurator in cauſa aliena, nec procurator & dominus vt pro re ſua agat infamis perſona fieri poteſt.*

Actio

Actio iudicati non ſolum in dominum aut domino, ſed etiam heredi & in heredem datur.

INTERPRETATIO. *Actio de executione iudicatarum rerum, non ſolum ipſi autori qui egit competit, ſed & heredi ſimiliter debetur: Nam & heres victi ab herede victoris ad ſolutionem iudicati nihilominus retinetur.*

De Procuratoribus. *Tit. III.*

MAndari poteſt procuratio præſenti & nudis verbis, & per literas, & per nuntium, & apud acta præſidis, & magiſtratus.

Iſta interpretatione non eget.

Procurator aut ad litem, aut ad omne negocium, aut ad partem negocij, aut ad res adminiſtrandas datur.

INTERPRETATIO. *Procurator eas tantum res agere poteſt, quas ei euidenter conſtiterit fuiſſe commiſſas.*

Voluntarius procurator, qui ſe alienis negociis offert, rem ratam dominum habiturum cauere debet.

Actoris procurator non ſolum abſentem defendere, ſed & rem ratam dominum habiturum ſatiſdare cogitur.

Petitoris procurator rem ratam dominum habiturum deſiderante aduerſario ſatiſdare cogendus eſt, quia nemo in re aliena idoneus eſt ſine ſatiſdatione.

Si ſatis non det procurator abſentis, actio ei abſentis nomine non datur.

De negociis geſtis. *Tit. IIII.*

QVi negocia aliena gerit, & bonam fidem, & exactam diligentiam rebus eius, pro quibus interuenit, præſtare debet.

Tutor poſt finitam tutelam ſi in adminiſtratione duret, actione negociorum geſtorum pupillo vel curatori eius tenebitur.

INTERPRETATIO. *Tutor ſi peracta tutela, id eſt impletis pupillarib. annis, voluerit in ipſa adminiſtratione perſiſtere, de actis negociis pupillo vel curatori eius, non tutelæ, ſed negociorum geſtorum cogendus eſt reddere rationem.*

Si pecuniæ quis negocium gerat, vſuras quoque totius tẽporis præſtare cogetur, & periculum eorum nominum quibus collocauit agnoſcere, ſi litis tempore ſoluendo non ſint. Hoc enim in bonæ fidei iudiciis ſeruari conuenit.

INTERPRETATIO. *Qui pecuniam exercet alienam, vſuras eius reformare cogendus eſt. Et ſi minus idoneis perſonis de hac ipſa pecunia fortaſſe crediderit, pro ipſorum perſonis, quæ ſoluere non poſſunt, damnum ipſe qui talibus perſonis credidit, ſuſtinebit.*

Mater, quæ filiorum ſuorum rebus interuenit, actione negociorum geſtorum & ipſis & eorum tutoribus tenebitur.

INTERPRETATIO. *Mater, quæ ſe in retinẽdis rebus filiorum miſcuerit, tam ipſis, quàm tutoribus eorum negociorum geſtorum cogetur reddere rationem.*

Filiusfamiliâs aut ſeruus, ſi negocium alicuius gerat, in patrem dominúmve peculio tenus actio dabitur.

INTERPRETATIO. *Si filiusfamiliâs, aut ſeruus iniuſſu patris aut domini negocia geſſerint aliena, & ex hoc inueniuntur obnoxij, tantum damni pater vel dominus ſuſtinebit, quantum in eorum peculio inueniri potuerit.*

Si pater vel dominus, ſeruo vel filiofamilias, aliena agenda negocia commiſerit, in ſolidum tenebitur.

Pater, ſi emancipati filij res ſine vlla exceptione à ſe donatas adminiſtrauerit, filio actione negociorum geſtorum tenebitur.

INTERPRETATIO. *Si pater ea, quæ emancipato filio ſine aliqua conditione donauerit, adminiſtrare præſumpſit, filio emancipato pro hijs, quæ in rebus eius geſſit, negociorum geſtorum tenebitur actione.*

Qui cum tutor curatórve non eſſet, ſi pro tutore curatoréve res pupilli, adultíve adminiſtrauerit, actione negociorum geſtorum pro tutore curatoréve tenebitur.

De Calumniatoribus. *Tit. V.*

Calumnioſus eſt, qui ſciens prudensque per fraudem negocium alicui comparat.

Et in priuatis, & in publicis iudiciis omnes calumnioſi extra ordinem pro qualitate admiſſi plectuntur.

INTERPRETATIO. *Qui apud cinctos, aut priuatos Iudices fuerit de calumnia obiectione conuictus, non expectata ordinis ſententia, prout cauſa fuerit, ſupplicio ſubdetur.*

De reis inſtitutis. *Tit. VI.*

De hiis criminibus, quibus quis abſolutus eſt, ab eo qui accuſauit, refricari accuſatio non poteſt.

Filius accuſatoris, ſi hoc crimen, quod pater intendit, poſt liberatum reum perſequi velit, ab accuſatione remouendus eſt.

Crimen in quo alius deſtitit, vel victus receſſit, alius obiicere non prohibetur.

De integri reſtitutione. *Tit. VII.*

Integri reſtitutio eſt redintegrandæ rei vel cauſæ actio. Integri reſtitutionem Prætor tribuit ex hiis cauſis, quæ per metum, dolum, & ſtatus permutationem, & iuſtum errorem, & abſentiam neceſſariã, & infirmitatem ætatis geſta eſſe dicuntur.

INTERPRETATIO. *Integri reſtitutio dicitur, ſi quando res qualibet aut cauſa quæ perierat, in priorem ſtatum reparatur, vel id quod alicui ſublatum eſt reformatur. Hoc enim quod per Prætorem antea fiebat, modo per Iudices ciuitatum agendum eſt, ita vt eorum cauſæ vel res in integrum reuocẽtur: qui aut per timorem poteſtatis alicuius compulſi ſunt, aut fraude vel errore decepti ſunt, aut per captiuitatem, vel quamcunque iniuſtam neceſſitatem, ſubſtantiam ſuam aut ſtatum ingenuitatis perdidiſſe noſcuntur. Aut ſi qui† per neceſſitatem longinquæ peregrinationis abſentant, vel ad reſtauranda ea quæ in damnis minorum geſta eſſe probantur.* †*pro neceſſitate.*

Integri reſtitutio plus quàm ſemel non eſt decernenda: ideoque cauſa cognita decernitur.

INTERPRETATIO. *Vt in integrum res vel cauſa redeat, non niſi ſemel poteſt à iudice cognita cauſa præſtari.*

Integra reſtitutio aut in rem competit, aut in perſonam. In rem actio competit, vt res ipſa qua de agitur reuocetur. In perſonam aut quadrupli pœna intra annum, vel ſimpli poſt annum peti poteſt.

INTERPRETAT. *Quoties de reuocãda re vel cauſa integræ reſtitutionis beneficium petitur,*

petitur, aut in rem, aut in perſonam agendum eſt, id eſt, vt res ipſa de qua agitur, quæ ſublata eſt recipiatur. Et cum in perſonam actio intendi cœperit, is qui rem indebite abſtuliſſe conuincitur, id quod ſublatum eſt, in quadruplum reformare debet: poſt annum vero in ſimplum.

Si aliquis, vt ſe de vi latronum, vel hoſtium, vel populi liberaret, aliquid mancipauit vel promiſit, ad metum non pertinet: mercedem enim depulſi metus tribuit.

INTERPRETATIO. *Quicunque aliquid, vt ſe de hoſtibus, vel ſeditione populi, aut de latronum impetu liberaret, cauſa mercedis vt euaderet aut promiſit, aut dedit, hoc per metum ſe dediſſe non poterit allegare, nec reuocare quod dedit.*

Seruus per metum mancipatus, quicquid acquiſierit, vel ſtipulatus ſit, ei acquirit, qui vim paſſus eſt.

INTERPRETATIO. *Si cum domino vis infertur, ſeruum metu interueniente dederit, & apud eum cui datus fuerat, aliquid quolibet pacto acquiſierit, cum ſeruum ipſum dominus, cui vis eſt illata, receperit, ad eum omnia quæ ſeruus acquiſierat, pertinebunt.*

Vis eſt maior rei impetus, qui repelli non poteſt.

Iſta interpretatione non indiget.

Qui quem in domo incluſit, vt ſibi rem manciparet, aut promitteret, extorſiſſe mancipationem videtur.

INTERPRETATIO. *Qui aliquem in domo ſua clauſum tenuerit, quaſcunque ei ſcripturas extorſerit, non valebunt.*

Qui quem ferro vinxit, vt ſibi aliquid traderet, vel venderet, vim intuliſſe videtur.

Qui in carcerem quem detruſit, vt aliquid ei extorqueret, quicquid ob hãc cauſam factum eſt, nullius eſt momenti.

Interpretatione non indiget.

De dolo malo. *Tit. VIII.*

DOlus malus eſt, cum aliud agitur, aliud ſimulatur.

Qui dolum vel metum adhibuit, vt res ad alium tranſiret, vterque de vi & dolo actione tenebitur.

De Minoribus 25. annorum. *Tit. IX.*

MInor xxv. annorum, ſi aliquod flagitium admiſerit, quod ad publicam cohertionem expectet, ob hoc in integrum reſtitui non poteſt.

INTERPRETATIO. *Minores ætate ſi crimina grauiora commiſerint, per ætatem ſe non poterunt excuſare.*

Qui minori mandauit, vt negocia ſua agat, ex eius perſona in integrum reſtitui non poteſt, niſi minor ſua ſponte negociis eius interuenerit.

INTERPRETATIO. *Si quis maior annis, minori per mandatum negocia ſua agenda commiſerit, ex perſona minoris integri reſtitutionem accipere non poteſt, niſi forſitan minor ſine mandato voluntarie ſe cauſis miſcuerit alienis.*

Si maior effectus, res quas minor egit, pacto vel ſilentio comprobauit, aduerſus hoc quoque in integrum reſtitui fruſtra deſiderat.

INTERPRETATIO. *Si quis id quod minor ætate geſſit, poſtquam maior effectus eſt, id eſt, vſque ad impletum XXVIII. annum ſilentio ſuo & taciturnitate reuocare noluit,*

uit, de hac re integri reſtitutionem petere non poteſt.

Si minor minori heres exiſtat, heres ex ſua perſona, non ex defuncti in integrum reſtitui poteſt.

INTERPRETATIO. *Si minor minori ſucceſſerit, non ex perſona defuncti ille qui heres eſt, ſed ex ſua agere poteſt: hoc eſt, ſi ille qui defunctus eſt XXIII. annorum ſit, & ſuccedens XX. ex iſtius qui ſucceſſit ætate tempora computanda ſunt.*

Minor ſe in hiis quæ fideiuſſit, vel fide promiſit, vel ſpopondit, vel mandauit, in integrum reſtituendo reum principalem non liberat.

INTERPRETATIO. *Si minor maiorem fide dicat, licet ipſe teneri non poſſit, tamen quem fide dixit teneri poteſt.*

Qui ſciens prudenſque ſe pro minore obligauit, ſi id conſulto conſilio fecit, licet minori ſuccurratur, ipſi tamen non ſuccurretur.

INTERPRETATIO. *Qui ſciens minorem, hoc argumento pro eo fideiuſſor acceſſit, vt excuſatione minoris ætatis fideiuſſionem ſuam in poſterum liberaret, minor quidem ætatis beneficio liberatur, ſed ad ſoluendum debitum fideiuſſor, qui hoc argumento vſus eſt, retinetur.*

Minor aduerſus emptorem in integrum reſtitutus, pretio reſtituto fundum recipere poteſt: fructus enim in compenſationem vſurarum penes emptorem remanere placuit.

INTERPRETATIO. *Si minor prædium quod vendiderat per integri reſtitutionem, reddito emptori pretio, receperit: fructus ab emptore præceptos recipere non poteſt, ſed eos quanti fuerint in compenſationem vſurarum iuſſum eſt imputari.*

Minor aduerſus diſtractiones eorum pignorum & fiduciarum, quas pater obligauerat, ſi non ita vt oportuit à creditore diſtractæ ſint, reſtitui in integrum poteſt.

INTERPRETATIO. *Minor annis, ea quæ pater eius oppignorauerat, vel fiduciæ causa poſuerat, ſi viliore pretio, quàm oportebat, à creditore diſtracta conuicerit, poteſt ſoluto debito ad recipiendam rem ſuam integri reſtitutionis auxilium promereri.*

De plus petendo. Tit. X.

Cauſa cadimus aut loco, aut ſumma, aut tempore, aut qualitate. Loco, alibi. Summa, ſi plus quàm damus petimus. Tempore, repetendo ante tempus. Qualitate, eiuſdem ſpeciei rem meliorem poſtulantes.

INTERPRETATIO. *Cauſam perdit, quicunque aut commendatum ſiue commodatum aliquid alibi ſibi quàm placuit dari petierit, aut plus quàm datum eſt reddi popoſcerit, aut ante tempus quàm redhibitio promiſſa eſt petierit reformari, aut meliorem ſpeciem quàm dederat poſtularit.*

De ſatiſdando. Tit. XI.

Quoties hereditas petitur, ſatiſdatio iure deſideratur, & ſi ſatiſdatio non detur, in petitorem hereditas transfertur.

Si petitor ſatiſdare noluerit, penes poſſeſſorem poſſeſſio remanet: In pari enim cauſa potior eſt poſſeſſor.

INTERPRETATIO. *Si quicunque hereditatem ex defuncti voluntate, aut teſtamenti conditione poſſideat, quam alter ſibi debitam eſſe contendit, petitori iure poſtulat, vt ei à poſſeſſore ſatisfactio detur, quæ omnia hereditaria corpora ſalua futura eſſe pro*

Ff

mittat, vſque in cognitionis euentum. Et ſi poſſeſſor ex hac re conuentus huiuſmodi ſatiſdationem non prouiderit, dato à petitore fideiuſſore, ad eum hereditaria corpora transferuntur. Si vero petitor ſatiſdatorem non dederit, penes poſſeſſorem vſque ad euentum iudicij poſſeßio remanebit.

Vſufructuarius de vtendo vſufructu ſatiſdare debet, ſe perinde vſurum, ac ſi ipſe paterfamiliâs vteretur.

INTERPRETATIO. *Vſufructuarius proprietatis domino ſatiſdatorem dare compellitur, ſe vſufructu ſuo nõ aliter vſurũ, quã ipſe ꝓprietatis dominus rei potuit diligẽter.*

De iudiciis omnibus. *Tit. XII.*

HI qui falſa reſcriptione vſi fuerint, lege Cornelia de falſis puniuntur.

INTERPRETATIO. *Hi qui in cauſis ſuis falſa principum reſcripta detulerint, vt falſarij puniantur.*

Ex hiis qui ancillam corrupit alienam, aliam reformare cogendus eſt.

Qui falſum neſciens allegauit, falſi pœna non tenetur.

In caput domini patroníve nec ſeruus, nec libertus interrogari poteſt.

Pregnantes neque torqueri, neque damnari, niſi poſt editum partũ poſſunt.

Qui reſcriptum à principe falſa allegatione elicuerint, vti eo prohibentur.

Qui de ſe confeſſus eſt, in alium torqueri non poteſt, ne alienam ſalutem in dubium deducat, qui de ſua deſperauit.

De iudicato. *Tit. XIII.*

QVi exhibiturum ſe aliquem iudicio cauerit, mortuo eo pro quo cauerat, periculo cautionis liberatur.

Filiusfamiliâs iuſſu patris manumittere poteſt, matris non poteſt.

Is, qui Album raſerit, corruperit, ſuſtulerit, mutauerit, quídve aliud propoſitum edicendi gratia turbauerit, extra ordinem punitur.

INTERPRETATIO. *In eum, qui Album Curiæ raſerit, vitiauerit, vel quodcunque aliud ſcripturæ genus ſua præſumptione turbauerit, capitaliter, non expectata ordinis ſententia vindicatur.*

Si id quod emptum eſt, neque tradatur, neq; mancipetur, venditor cogi poteſt, vt tradat aut mancipet.

INTERPRETATIO. *Si eam, quam aliquis accepto pretio, facta vẽditione diſtraxit, tradere diſtulerit, ad traditionem rei quam vendidit, omnibus modis compellendus eſt.*

Deteriorem ſeruum facit, qui fugam ſuaſerit, & qui furtum, & qui mores eius, corpúsve corruperit.

Qui ancillam alienam virginem immaturam corruperit, pœna legis Aquiliæ tenebitur.

INTERPRETATIO. *Hæ duæ ſecundum legem Aquiliam ſimilem pœnam habent, vt cum hijs, quæ animo vel corpore corruperunt, alia ſimilia mancipia huiuſmodi præſumptores exoluant.*

Si hereditas vel quid aliud petatur. *Tit. XIIII.*

IN petitione hereditatis ea veniunt, quę defunctus mortis tempore reliquit, vel ea, quæ poſt mortem ante aditam hereditatem ex ea acquiſita ſunt.

Poſſeſſor

Poſſeſſor hereditatis pretia earum rerum, quas dolo alienauit, cũ vſuris præſtare cogendus eſt.

Rerum ex hereditate alienatarum æſtimatio in arbitrio petitoris conſiſtit.

Petitio hereditatis, cuius defunctus litem non erat conteſtarus, ad heredem non tranſmittitur.

INTERPRETATIO. *Si autor de petitione hereditatis ſibi debita ita ſilentium geſſit, id eſt, vt nullam proponeret actionem, heres eius ab hereditatis ipſius petitione repelletur.*

Hereditas pro ea parte peti debet pro qua ad nos pertinet, alioquin plus petendi periculum incurrimus & cauſam perdimus.

Qui petit hereditatem, ipſe probare debet ad ſe magis quam ad eũ qui poſſidet ſiue ex teſtamento ſiue ab inteſtamento pertinere.

Eas res quas quis iuris ſui eſſe putat petere poteſt, ita tamen vt ipſi incumbat neceſſitas probandi eas ad ſe pertinere.

Poſſeſſor hereditatis qui ex ea fructus capere vel poſſidere neglexit, duplam eorum æſtimationem præſtare cogitur.

Hi fructus in reſtitutione præſtandi ſunt petitori quos vnus quiſq; diligens paterfamil. & honeſtus colligere potuiſſet.

De via publica. Tit. XV.

QVi viam publicam exarauit, ad munitionem eius ſolus compellitur.

Si quadrupes damnum intulerit. Tit. XVI.

SI quadrupes pauperiem fecerit, damnúmve dederit, quídve depaſta ſit, in dominiũ actio datur, vt aut damni æſtimationem ſubeat, aut † quadrupede cedat, quod etiã lege Peſolonia de cane cauetur. † *quadrupedẽ dedat*

INTERPRETATIO. *Si alienum animal cuicunque damnum intulerit, aut alicuius fructus læſerit, dominus eius aut æſtimationem dãni reddat, aut ipſum animal tradat. Quod etiam de cane ſimiliter eſt ſtatutum.*

Feram beſtiam in ea parte qua populi iter eſt, colligari prætor prohibet. Et ideo ſiue ab ipſa, ſiue propter eam ab alio alteri damnum datum fuerit, pro modo admiſſi extra ordinem actio in dominum vel cuſtodem datur, maxime ſi ex eo homo perierit, vel fuerit læſus.

INTERPRETATIO. *Fera beſtia in ea parte qua populi tranſeunt vel frequentant, ligari vel cuſtodiri prohibetur: ne aut ipſa aliquem noceat, aut terrore eius quolibet caſu aliquis ab altero fortaſſe lædatur. quod ſi factum fuerit, in dominum, ſi hoc præcepit, vel in cuſtodem eius, damni vel cuiuſcunque læſionis actio, non expectata ordinis ſententia, reuertetur.*

Ei qui irritatu ſuo feram beſtiam, vel quancunque aliam quadrupedem in ſe proritauerit, eaq́ue damnum dederit, neque in eius dominum, neque in cuſtodem actio datur.

INTERPRETATIO. *Quicunque feram beſtiam, vel quãcunque quadrupedem prouocando, quocunque modo aduerſum ſe incitauerit, nec domino, nec cuſtodi eius poterit imputari: quia ſuo vitio incurriſſe dinoſcitur.*

De finium regundorum. Tit. XVII.

INeum, qui per vim terminos deiecerit vel amouerit, extra ordinem animaduertitur.

Non indiget interpretatione.

De ſeruitutibus. *Tit.* *XVIII.*

Viam, iter, actum, aquæductum, qui biennio vſus non eſt, amiſiſſe videtur: nec enim ea vſucapi poſſunt, quæ non vtendo amittuntur.

INTERPRETATIO. *Viam, qua eundo ad rem noſtram vti ſolemus, vel iter, quo per rem alienam ad noſtram pergimus, & actum, id eſt, qua pecora minare conſueuimus, vel aquæductum biennio non vtendo, ſi quis vſus non fuerit, perire ei certiſſimum eſt.*

Seruitus hauriendæ aquæ vel deducendæ, biennio omiſſa intercidit, & biennio vſurpata recipitur.

INTERPRETATIO. *Vſus hauriendæ aquæ vel ducendæ, ſi biennio deſtiterit, non vtendo perit. Et ſi iterum biennio in vſum fuerit reducta, recipitur.*

De familia herciſcunda. *Tit.* *XIX.*

Arbiter familiæ herciſcundæ plus quàm ſemel dari non poteſt. Et ideo de hiis, quæ diuiſa eo iudicio non ſunt, communi diuidundo arbiter poſtulatus partietur.

INTERPRETATIO. *Propter diuiſionem bonorum communium ſi quando inter fratres contentio vertitur, diuidendæ rei non plus quàm ſemel arbiter deputatur, vt inter eos quæ ſunt cõmunia, habita æqualitate diſtribuat. Quod ſi deputatus à Iudice arbiter indiuiſum aliquid dimiſerit, ex communi conſenſu poſtea qui ſit diuiſionis medius eligatur.*

De omnibus rebus hereditariis iudex cognoſcere debet, celebrata diuiſione, vt ſemel de omnibus pronuntiet.

Iudici familiæ herciſcundæ conuenit, vt ea quæ quis ex communi accepit ipſa aut æſtimationem eorum repræſentet, vt inter coheredes diuidi poſſint.

Iudex familiæ herciſcundæ nec inter paucos coheredes ſed inter omnes dandus eſt, alioquin inutiliter datur.

Omnes res quæ ſociorum ſunt communi diuidundo iudicio inter eos ſeparantur.

Quemadmodum actiones per inficiationem duplentur. *Tit.* *XX.*

Quædam actiones, ſi à reo inficientur, duplantur, velut iudicati, depenſi, legati per damnationem relicti, damni iniuria legis Aquiliæ, item de modo agri, cum à venditore emptor deceptus eſt.

INTERPRETATIO. *Aliqua, quæ cum ab hiis quibus ſunt debita repetuntur, ſi à debitoribus negata fuerint, dupli ſatisfactione redduntur, id eſt res iudicata, legati per damnationem relicti, id eſt, ſi quid heres legati titulo dare iuſſus eſt, & petitum negauerit: vel ſi damnum alicui per iniuriam factum quis ſarcire noluerit: vel de modo agri, cum à venditore emptor fuerit circunſcriptus, vt minus inueniatur, quam probatur ſcriptum. Quæ omnia ſuperius comprehenſa, ſecundum legem Aquiliam duplicantur.*

Ex hiis cauſis, quæ inficiatione duplantur, pacto decidi non poteſt.

INTERPRETATIO. *Hæ cauſæ, quæ pulſatorum negatione duplantur, per pactum finiri non poſſunt.*

De fideiuſſore & ſponſore. *Tit.* *XXI.*

Inter fideiuſſores ex edicto Prætoris, ſi ſoluendo ſint, licet ſinguli in ſolidum teneantur, obligatio diuidetur.

Interp

INTERPRETATIO. *Cum multi fideiuſſores extiterint, etiamſi ad ſoluendum quæ promiſerunt probantur idonei, & poſſint omnes in ſolidum retineri: tamen reſtitutio debiti inter eos diuidenda eſt, vt vnuſquiſque id, quod eum pro portione ſua contingit, exoluat.*

De ſepulchris & lugendis. *Tit. XXII.*

OB incurſum fluminis, vel metum, corpus iam perpetuę ſepulturę traditum, ſolennibus redditis ſacrificiis, per noctem in alium transferri locum poteſt.

Corpus in ciuitatem inferri non licet, ne funeſtentur ſacra ciuitatis, & qui contra ea fecerit, extra ordinem punitur.

Qui luget, abſtinere debet à conuiuiis, ornamentis, & alba veſte.

Quicquid in funus erogatur, inter æs alienum primo loco deducitur.

INTERPRETATIO. *Quicquid in ſepultura defuncto expenſum fuerit, priuſquam aliis creditoribus de mortui hereditate reddendum eſt.*

Qui alienum mortuum ſepelierit, ſi in funus eius aliquid impenderit, recipere id ab herede, vel à patre, vel à domino poteſt.

IVLII PAVLI
SENTENTIARVM RECEPTARVM AD FILIVM LIB. II.

De rebus creditis & iureiurando. *Tit. I.*

IN pecuniariis cauſis ſi alter ex litigatoribus iuſiurandum deferat, audiendus eſt. Hoc enim & compendio litium, & æquitatis ratione prouiſum eſt.

INTERPRETATIO. *Cũ de repetitione pecuniæ agitur, & probatio debitæ pecuniæ nulla profertur, iubet huius rei ambiguitatem ſacramentorum interpoſitione finiri.*

Deferre iuſiurandum prior actor poteſt: Contrarium autem de calumnia iuſiurandum reo competit.

INTERPRETATIO. *Licet prior petitor offerat ſacramentum: tamẽ cum nulla probatio debiti eſt, is qui calumniam ſe pati dicit, poteſt fidem ſuam iuriſiurandi religione firmare.*

Si reus cum iurare velit, actor illi neceſſitatem iuriſiurandi remiſit, & hoc liquido appareat, actio in eum non datur.

INTERPRETATIO. *Si quando pulſatus repetenti pecuniam obtulerit ſacramentum, & ille ei iuriſiurandi neceſſitatem vltro conceſſerit, non poteſt ab eo poſtea debitum poſtulare.*

Heredi eius, cum quo contractum eſt, iuſiurandum deferri non poteſt, quoniam contractum ignorare poteſt.

INTERPRETATIO. *Heres eius cui pecunia credita dicitur, ad ſacramentum vocari non poteſt: quia qua egerit auctor ſuus ad integrum ſcire non potuit.*

Si qui debitum quocunque modo confeſſus docetur, ex ea re actio creditori non datur, ſed ad ſolutionem compellitur.

De pecunia conſtituta. *Tit. II.*

SI id quod mihi Lucius Titius debet, ſoluturum te conſtituas, teneris actione pecuniæ conſtitutæ.

INTERPRETATIO. *Si quis pro alterius debito ſe pecuniam promiſerit redditurum, ad ſolutionem ſtatutæ promiſsionis eſt retinendus.*

De contractibus. *Tit. III.*

STipulatio eſt verborum conceptio, ad quam quis congrue interrogatus reſpondit, velut: Spondes? Spondeo. Dabis? Dabo. Promittis? Promitto. Fidei tuæ erit. Et tam pure, quàm ſub conditione concipi poteſt.

INTERPRETATIO. *Stipulatio eſt inter præſentes, hæc verba quibus ſe inuicem partes obligare poſſunt, vbi neceſſe eſt, vt interrogatione pecentis pulſatus ad interrogata reſpondeat. Veluti ſi quis pro alio fideiuſſorem ſe dicat accedere, qui cum ſe hac reſponſione obligauerit, ad ſolutionem etiam ſine ſcriptura poterit retineri.*

De commodato & depoſito, pignore fiduciáve. *Tit. IIII.*

QVicquid in rem commodatam, ob morbum vel aliam rationem impenſum eſt, à domino recipi poteſt.

Si facto incendio, ruina, naufragio, aut quo alio ſimili caſu res commodata amiſſa ſit, non tenebitur eo nomine is, cui commodata eſt, niſi forte cum poſſit rem commodatam ſaluam facere, ſuam prætulit.

Seruus vel equus ſi à latronibus vel in bello, vel in aliam cauſam commodati occiſi ſunt, actio commodati datur. Cuſtodia enim & diligentia rei commodatæ præſtanda eſt.

INTERPRETATIO. *Si ſeruum vel equum, vel quæcunque alia aliquis ab altero ad vſum tantummodo ſeruiendi commodata ſuſceperit, & eos ad pugnam, vel vbi vitæ periculum incurrãt, duxerit, ad redhibitionẽ commodatæ rei merito à domino retinetur.*

Si rem æſtimatã tibi dedero, vt ea diſtracta pretium ad me deferres, eáq; perierit: ſiquidem ego te rogaui, meo periculo perit. Si tu de vendenda promiſiſti, tuo periculo perit.

INTERPRETATIO. *Si facto pretio rem vendendam aliquis cuicunque tradiderit, & dum ab eo vendenda profertur, quacunque occaſione perierit, ei perit qui eam dederat diſtrahendam. Cæterum ſi rem acceptam, non rogante domino, ſed promittente eo qui accepit, dum vellet venundare perdiderit, ſibi rei perditæ ingerit detrimentum.*

De pignoribus. *Tit. V.*

CReditor, ſi ſimpliciter ſibi pignus depoſitum diſtrahere velit, ter ante denuntiare debitori ſuo debet, vt pignus abſoluat, ne à ſe diſtrahatur.

INTERPRETATIO. *Creditor ſi ſine conditione pignus ſibi depoſitum tenens, ter debitorem conuenerit, vt ſoluto debito pignora ſua recipiat. Quod ſi debitor noluerit poſt tres admonitiones ſoluto debito pignora ſua recipere, creditor diſtrahendi pignoris habebit liberam poteſtatem.*

Fœtus

Fœtus vel partus eius rei, quæ pignori data eſt, pignoris iure non tenetur, niſi hoc inter contrahentes conuenerit.

INTERPRETATIO. *Si quis gregem equarum, vaccarum, vel ouium, accepta mutua pecunia, pignori creditori dederit, fœtus earum rerum ad debitorem, non ad creditorem pertinet. Ita eſt & ſi ancillam dederit, & partum ediderit, ad debitorem pertinet, non ad creditorem.*

Compenſatio debiti ex pari ſpecie, & cauſa diſpari admittitur. Velut ſi pecuniam tibi debeam, & tu mihi pecuniam debeas, aut frumentum, aut cætera huiuſmodi, licet ex diuerſo contractu compenſare vel deducere debes, ſi totum petas, plus petendo cauſa cadis.

INTERPRETATIO. *Si quis alicui debeat ſolidos decem, & illi qui debet de quacunque ratione debeantur à creditore ſuo ſolidi quinque: & veniat creditor, & totos decem ſolidos à debitore petat, ſi probauerit ille debitor ſibi ab eo quinque ſolidos deberi, quare illum in ſolidum pro totis decem ſolidis conuenit, cauſam perdit, qui noluit debitũ compenſare. Similis ratio eſt & de frumento, & de aliis ſpeciebus.*

De exercitoribus. *Tit. VI.*

FIliusfamiliâs ſi voluntate patris nauem exerceat, patrem in ſolidum, ob ea quæ ſalua receperit, obligat.

Ad legem Rhodiam. *Tit. VII.*

LEuandæ nauis gratia cum iactus mercium factus eſt, omnium contributione ſarciatur, quod pro omnibus datum eſt.

Iactu nauis leuata ſi perierit, extractis aliorum per Vrinatores mercibus, eius quoque rationem haberi placuit, qui merces ſalua naue iactauit.

Naue vel arbore vi tempeſtatis amiſſa, vectores ad contributionem non tenentur, niſi ipſis arborem ſalutis cauſa eruentibus, nauis ſalua ſit.

Leuandæ nauis gratia merces in ſcapham tranſiectas, atque ideo amiſſas in tributione earum, quæ in naui ſaluæ erunt, refici conuenit: naue autem perdita conſeruatæ cum mercibus ſcaphæ ratio non habetur.

Collatio in tributionis ob iactum ſalua naue fieri debet.

De inſtitoribus. *Tit. VIII.*

SIcut commoda ſentimus ex actu præpoſiti inſtitoris, ita & incommoda ſentire debemus. Et ideo in eum, qui ſeruum ſiue filium, filiámve familiâs, ſiue ancillam præpoſuit negociis, vel mercibus exercendis, eorum nomine in ſolidum conuenitur.

Si quis pecuniæ fœnerandæ, agroque colendo, condendis vendendiſq; frugibus præpoſitus eſt, ex eo nomine quod cum illo contractum eſt, in ſolidum fundi dominus obligatur: nec intereſt ſeruus an liber ſit.

INTERPRETATIO. *Quicunq; quamlibet perſonam aut ad exercendum negotium aut pro ratione cultura, aut condendis vendendíſque frugibus præpoſuiſſe cogno-*

ſcitur,ſi quid damni per eius actum acceſſerit,ad eum qui ipſum inſtituit, pertinebit,ſiue ſeruus,ſiue liber ſit.

Quod cum diſcipulis eorum,qui officinis,tabernis præſunt,contractum eſt, in magiſtros vel inſtitores tabernæ in ſolidum actio dabitur.

INTERPRETATIO. *Siquid cum diſcipulis vel mercenariis tabernariorum,vel cuiuſlibet officinæ actum fuerit, ad magiſtrum officinæ, vel inſtitorem tabernæ damnum quod acceſſerit pertinebit.*

De in rem verſo. Tit. IX.

Seruus vel filiusfamiliâs, ſi acceptam pecuniam in rem patris vel domini verterit, hoc modo, agrum puta colendo, domum fulciendo, mancipia veſtiendo, mercando, vel creditori ſoluendo, vel quid tale faciendo, de in rem verſo, in ſolidum vel patrem, vel dominum obligat, ſi tamen ob hanc cauſam pecunia data ſit.

INTERPRETATIO. *Si ſeruus vel filiusfamiliâs mutuam pecuniam a quocunque ſuſceperit, & in vtilitatibus patris vel domini,neceſſariiſq; rebus eam expendiſſe probatur, pro hoc debito, patrem vel dominum ad ſolutionem neceſſe eſt retineri.*

De ſenatuſc. Macedoniano. Tit. X.

Qui filiofamiliâs, contra interdictum ampliſſimi ordinis, pecuniam mutuam crediderit, poſt mortem patris ex eo, quod viuo patre credidit, cum eo agere non poteſt.

INTERPRETATIO. *Qui filiofamiliâs contra interdicta legum, inſcio patre pecuniam commodauit, eam nec viuente nec mortuo patre ab eodem poterit poſtulare.*

Ad ſenatuſc. Velleianum. Tit. XI.

IN omni genere negociorum & obligationum, tam pro viris quàm pro fœminis intercedere mulieres prohibentur.

INTERPRETATIO. *In omni genere cauſarum, pro quibuſcunque perſonis mulieres fidem ſuam interponere prohibentur.*

Mulier, quæ pro tutoribus filiorum ſuorum indemnitatem promiſit, ad beneficium ſenatuſconſulti non pertinet.

INTERPRETATIO. *In hac tantum mulier fideiuſſione tenetur, vt ſi Tutores filiis ſuis petat, & pro eis fideiuſſor exiſtat, filiis teneatur obnoxia.*

De depoſito. Tit. XII.

SI ſacculum vel argentum ſignatum depoſuero, & is penes quem depoſitum fuit, me inuito contrectauerit, & depoſiti, & furti actio mihi in eum competit.

In iudicio depoſiti, ex mora fructus veniunt, & vſuræ rei depoſitæ poſtulantur.

INTERPRETATIO. *Cum in iudicio de rebus agitur commendatis, ſi mora in reddendo ab eo cui commodata ſunt afferatur, prout res fuerit commendata, aut vſura, ſi pecunia: aut fructus ſi prædia fuerint, debebuntur.*

In cauſa depoſiti compenſationi locus non eſt, ſed res ipſa reddenda eſt.

De lege

De lege commiſſoria. *Tit. XIII.*

Debitor diſtractis fiduciis à creditore, de ſuperfluo aduerſus eum habeat actionem.

INTERPRETATIO. *Si quis creditor, debitore in ſolutione tardante, rem ſibi pro debito poſitam diſtraxerit, ſi quid amplius acceptum fuerit quàm debebatur, quod plus acceptum eſt, reſtitui iuſſum eſt debitori.*

Quicquid creditor per fiduciarium ſeruum quæſiuit, ſortem debiti minuit.

INTERPRETATIO. *Quicquid creditor per oppignoratum ſibi pro debito ſeruum acquiſierit, de ſumma debiti retrahitur.*

Debitor creditori fiduciam vendere non poteſt, ſed aliis ſi velit, vendere poteſt, ita, vt ex pretio ejuſdem pecuniam offerat creditori, atque ita remancipatam ſibi emptori præſtet.

INTERPRETATIO. *Creditor rem ſibi oppignoratam à debitore emere non poteſt. Sed debitor tum alia perſona inire contractum poteſt, vt accepta ab emptore pecunia, debitum reſtituat creditori. Et ſic poſtea rẽ ſuam à debitore liberatã, cui voluerit vẽdat.*

Si per ſuppoſitam perſonam creditor pignus ſuum inuito debitore comparauerit, emptio non videtur. Et ideo quandoque lui poteſt. Ex hoc enim cauſa pignoris vel fiduciæ finiri non poteſt.

INTERPRETATIO. *Creditor pignus quod à debitore accepit, nec per ſuppoſitã perſonam emere poteſt. Quod ſi factũ fuerit, agente debitore, ſoluto debito, emptio nõ valebit.*

Si inter creditorem & debitorem cõuenerit, vt fiduciam ſibi vendere non liceat, non ſoluente debitore, creditor denunciare ei ſolenniter poteſt, & diſtrahere. Nec enim ex tali conuentione fiduciæ actio naſci poteſt.

INTERPRETATIO. *Si conueniat inter creditorem & debitorem, vt pignus à creditore non vendatur, non ſoluente debitore debitum, creditor pignus poſt trinam cõuentionem vendere poteſt.*

Si creditor rem fiduciæ datam, vni ex heredibus, vel extraneo legauerit, aduerſus omnes heredes actio fiduciæ competit.

INTERPRETATIO. *Si creditor rem, quam à debitore pignori acceperit, vni ex heredibus, vel extraneo legati titulo derelinquat, debitor pro pignore ſuo, oblato debito, omnes heredes creditoris poterit conuenire.*

Si creditor rem fiduciariam fecerit meliorem, ob ea recuperanda quæ impendit, judicio fiduciæ debitorem habebit obnoxium.

INTERPRETATIO *Si quis creditor prædium ſibi fiducia obligatum, ſtudio & opere ſuo meliorauerit, quicquid ſe pro melioranda rẽ impendiſſe probauerit, ei à debitore reddendum eſt.*

Nouiſſimus creditor priorem oblata pecunia, à quo poſſeſſio in eum transfertur, dimittere poteſt. Sed & prior creditor ſecundum creditorem, ſi voluerit, dimittere non prohibetur, quanquam ipſe in pignore potior ſit.

Si duo creditores vnum pignus debitoris habeant obligatum, & poſterior creditor priori creditori pecuniam offerat, poteſt pignus obligatum ad ſe transferre. Item ſi prior creditor, licet potior ſit in pignore retinendo, ſi offerat pecuniam, poteſt apud ſe pignus retinere.

Seruus, ſi mutuam pecuniam ſeruitutis tempore acceperit, ex ea obligatione poſt manumiſſionem conueniri non poteſt.

De

De vſuris. *Tit. XIIII.*

SI pactum nudum de præſtandis vſuris interpoſitum ſit, nullius eſt momenti: ex nudo enim pacto inter ciues Romanos actio non naſcitur.

INTERPRETATIO. *Pactum nudum dicitur, ſi cautio creditori à debitore, in qua centeſimam ſe ſoluturum promiſit, ſine ſtipulatione fiat. Et ideo vſuræ ex nuda cautione creditori penitus non debentur.*

Vſuræ ſupra centeſimam ſolutæ, ſortem minuunt, conſumpta ſorte repeti poſſunt.

INTERPRETATIO. *In pecuniis creditis, cum ſolutio vſurarum ſortem æquauerit, ſi quid amplius creditori datum fuerit, de capite debiti ſubtrahitur: ſi vero & centeſima, & caput impletum eſt, quod amplius creditor accepit, reddere cogetur debitori.*

Traiectitia pecunia, propter periculum creditoris, quamdiu nauigat nauis, infinitas vſuras capere poteſt.

INTERPRETATIO. *Traiectitia pecunia dicitur, quæ in naui vt ad tranſmarina deferatur, deponitur: quia maris periculo committitur, in quantas conuenerit vſuras, hanc pecuniam dare creditor poteſt.*

Vſuræ quæ centeſimam excedunt, per errorem ſolutæ, repeti poſſunt.

Interpretatione non indiget.

Si quis pignora debitoris citra autoritatem iudicantis abduxerit, violentiæ crimen admittit.

Tutor in vſuras non conuenitur, ſi pecuniam pupillarem ideo non collocauit, quod idonea Nomina non habebat, quibus pecunia collocaretur: cuius rei conteſtatio apud Præſidem prouinciæ deponenda eſt.

De mandatis. *Tit. XV.*

OB ſubitam valetudinem; ob neceſſariam peregrinationem, ob inimicitiam, & inanes rei actiones, integra adhuc cauſa, mandati negocio renuntiari poteſt.

INTERPRETATIO. *Propter ſubitam infirmitatem, & neceſſitatem peregrinationis, vel propter inimicitias maioris perſonæ cuiuſcunque videatur actio vacillare, integra adhuc cauſa, is qui ſuſceperit, ſuſceptum negocium renuere poteſt.*

Si meis nummis mandato tuo aliquid tibi comparauero, & ſi rem poſtea accipere nolis, mandati actio mihi aduerſus te competit. Nō enim tantum quod impenſum eſt, ſed & vſuras eius conſequi poſſum.

Certo pretio rem iuſſus diſtrahere, ſi minoris vendiderit, mandati iudicio pretij ſumma poterit integrari. Venditionem enim diſſolui non placuit.

INTERPRETATIO. *Si quis cuilibet mandet, vt rem ſuam decem ſolidis vendat, & ille eam octo vendiderit: pretium quod ei mandatum eſt, quicquid minus ab emptore percepit, mandatori complere compellitur. Venditio tamen reſcindi non poteſt.*

Pro ſocio. *Tit. XVI.*

SIcut lucrum, ita & damnum inter ſocios communicatur, niſi quid culpa ſocij, vel fraude euerſum ſit.

Ex empto & vendito. *Tit. XVII.*

VEnditor, ſi eius rei quā vendiderit, dominus non ſit, pretio accepto autoritatis manebit obnoxius. Aliter enim non poteſt obligari.

INTERPRETATIO. *Si quis rem alienam vendiderit, & pretium acceperit, ad redhib*

redhibitionem duplæ pecuniæ manebit obnoxius.

Si res ſimpliciter traditæ euincantur, tanto venditor emptori condemnandus eſt, quanto ſi ſtipulatione pro euictione cauiſſet.

INTERPRETATIO. *Si quicunque rem ſimpliciter, id eſt, ſine pœnæ interpoſitione emptori tradiderit, & de eadem re emptor fuerit ſuperatus, in tantum ei venditor manebit obnoxius, velut ſi euictionis pœnam, id eſt, duplum ſe redditurum pretium in venditione promiſerit.*

Res empta, mancipatione & traditione perfecta ſi euincatur, autoritatis venditor duplo tenus obligatur.

Diſtracto fundo, ſi quis de modo mentiatur, in duplo eius quod mentitus eſt, officio iudicis æſtimatione facta conuenitur.

Redhibitio vitioſi mancipij intra ſex menſes fieri poteſt, propter latens vitiũ.

Si vt ſeruum quis pluris venderet, de artificio eius, vel peculio mentitus eſt, actione ex empto conuentus, quanto minoris valuiſſet, emptori præſtare compellitur, niſi paratus ſit eum redhibere.

INTERPRETATIO. *Si venditor, cum mancipium diſtraheret, de artificio eius, vel de peculio, pro caritate pretij mentitus eſt, emptori, quantum ſine peculio vel artificio valere potuerat, tantum reddere compellatur, aut certe mancipium venditum recipere, reddito pretio, acquieſcat.*

Ex die emptionis ſi pars pretij numerata ſit, & fructus, & opera ſeruorum & fœtus pecorum, & ancillarum partus ad emptorem pertinent.

Fundum alienum mihi vendidiſti, poſtea idem ex cauſa lucratiua meus factus eſt, competet mihi aduerſus te ad pretium recuperandum actio ex empto.

INTERPRETATIO. *Si quis agrum alienum cuicunque vendiderit, & poſtea hic ipſe ager ab alio domino cuius erat, emptori donatus ſit, venditor emptori in redhibitione pretij quod accepit manebit obnoxius.*

Poſt rem traditam niſi emptor pretium ſtatim exoluat, vſuras eius præſtare cogendus eſt.

Mutus emere & vendere poteſt, furioſus autem neque emere, neque vendere poteſt.

Seruus bona fide comparatus ſi ex veteri vitio fugerit, non tantum pretium dominus, ſed & ea quæ per fugam abſtulit reddere cogetur.

Heredibus debitoris aduerſus creditorem, qui pignora vel fiducias diſtraxit, nulla actio datur niſi à teſtatore inchoata ad eos tranſmiſſa ſit.

Cum probatio prioris fugæ defecerit, ſerui reſponſioni credendum eſt: In ſe enim interrogari, non pro domino, aut in dominum videtur.

In eo contractu, qui ex bona fide deſcendit, inſtrumẽtorum oblatio ſine cauſa deſideratur, ſi quo modo veritas de fide contractus poſſit oſtendi.

INTERPRETATIO. *In contractibus empti & venditi, qui bona fide ineuntur, venditionis inſtrumenta ſuperflue requiruntur, ſi quocunque modo res vendita, dato & accepto pretio, qualibet probatione poßit agnoſci.*

Fundus eius eſſe videtur, cuius nomine comparatus eſt, non à quo pecunia numerata eſt, ſi tamen fundus comparatori ſit traditus.

INTERPRETATIO. *Si ager alterius nomine, & alterius pecunia fuerit cõparatus, eius eſſe dignoſcitur, cuius nomine comparatus eſt, ſi tamen ipſi comparatori agrum*

traditum

traditum fuiſſe conſtiterit, illi vero pecuniam quam dederant à poſſeſſore recipiant, ſicut multis alys ſpeciebus habetur expoſitum.

Electo reo principali, fideiuſſor vel heres eius liberatur: non idem in mandatoribus obſeruatur.

INTERPRETATIO. *Si quis contempto fideiuſſore, debitorem ſuũ tenere maluerit, fideiuſſor vel heres eius à fideiuſſionis vinculo liberatur. Si vero procurator litis victus fuerit, mandator eius ad ſolucionem tenetur.*

De locato & conducto. *Tit. XVIII.*

Homo liber, qui ſtatum ſuum in poteſtate habet, & peiorare eum, & meliorem facere poteſt. Atque ideo operas ſuas diurnas nocturnáſque locat.

Fundi deterioris facti, & cultura non exercitati, & ædificiorum non refectorum culpa, arbitrio iudicis domino à conductore ſarciri poteſt.

De nuptijs. *Tit. XIX.*

Sponſalia tam inter puberes quàm inter impuberes contrahi poſſunt.

Eorum qui in poteſtate patris ſunt, ſine voluntate eius matrimonia iure non contrahuntur, ſed contracta non ſoluuntur. Contemplatio enim publicæ vtilitatis priuatorum commodis præfertur.

INTERPRETATIO. *Viuentibus patribus, inter filiosfamiliâs ſine voluntate patrum matrimonia non legitime copulantur, ſed ſi coniuncta fuerint, non ſoluuntur: quia ad publicam vtilitatem antiquitas pertinere decreuit, vt procreandorum liberorum cauſa coniunctio facta non debeat ſeparari.*

Inter ſeruos & liberos matrimonia contrahi non poſſunt, contubernium poteſt.

Neque furioſus, neque furioſa matrimonium contrahere poſſunt, ſed contractum matrimonium furore non tollitur.

INTERPRETATIO. *Si qui matrimonium ſani contraxerint, & vni ex duobus amentia aut furor acceſſerit, ob hanc infirmitatem coniugia talia ſolui non poſſunt.*

Vir abſens vxorem ducere poteſt, fœmina abſens nubere non poteſt.

Si vir in peregrinis aliqua fuerit occaſione detentus, abſente eo conſtituto die, poſſunt nuptiæ celebrari, vt ab amicis vel parentibus eius puella ſuſcepta ad domum mariti ducatur. Nam ſicut viro abſente hoc ordine poſſunt nuptiæ celebrari, ita fœmina abſente non poſſunt.

Libertum qui nuptias patronæ, vel vxoris filiæque patroni affectauerit, pro dignitate perſonæ metalli pœna, vel operis publicis coherceri placuit.

Libertus ſi ad coniunctionem patronæ, vel patroni filiæ aſpirare tentauerit, in metallum detrudatur.

De concubinis. *Tit. XX.*

Eo tempore quo quis vxorem habet, concubinam habere non poteſt. Concubina igitur ab vxore ſolo delicto ſeparatur.

INTERPRETATIO. *Qui vxorem habet, eo tempore concubinam habere prohibetur, ne ab vxore eum dilectio ſeparet concubinæ.*

De dotibus. *Tit.* XXI.

Dos aut antecedit, aut ſequitur matrimonium. Et ideo vel ante nuptias, vel poſt nuptias dari poteſt: ſed ante nuptias data, earum expectat aduentum.

INTERPRETATIO. *Dos dicitur, quæ à parte ſpõſarum viris datur: quæ tamen poteſt aut ante nuptias, & poſt nuptias dari.*

Lege Iulia de adulteris cauetur, ne dotale prædium maritus, inuita vxore alienet.

Non indiget interpretatione.

De pactis inter virum & vxorem. *Tit.* XXII.

Fructus fundi dotalis conſtante matrimonio percepti, lucro mariti cedunt, etiam pro rata anni eius quo factum eſt diuortium.

INTERPRETATIO. *Fructus agri dotalis, manente coniugio, ad maritũ pertinent, ſed & illius anni, quo matrimonium diuortio ſeparatur, ad maritum pertinere certiſſimum eſt.*

Omnibus pactis ſtipulatio ſubiici debet, vt ex ſtipulatu actio naſci poſſit.

De donationibus inter virum & vxorem. *Tit.* XXIII.

Mortis cauſa donatio eſt, quæ impendente metu mortis fit, vt eſt valetudinis, peregrinationis, nauigationis, vel belli.

Manumiſſionis gratia inter virum & vxorem donatio, fauore libertatis recepta eſt, vel certe, quod nemo ex hac fiat locupletior. Ideoque ſeruum manumittendi cauſa inuicem ſibi donare non prohibentur.

INTERPRETATIO. *In coniugio hac ſola donatio ex hac lege permittitur, vt mancipia ſibi inuicem quæ manumittant, non quæ habeant donare poſſint.*

Inter virum & vxorem, nec per interpoſitam perſonam donatio fieri poteſt.

Inter virum & vxorem contemplatione donationis, imaginaria venditio contrahi non poteſt.

Superſtite eo, qui matrimonij tempore donauerat, ante decedente cui fuerat donatum, id quod donatum eſt, penes donatorem remanet.

INTERPRETATIO. *Si manente coniugio vir vxori, vel vxor marito aliquid donauerit: ſi is cui donatum eſt prior mortuus fuerit, apud donatorem ea quæ donata fuerant remanebunt.*

Quocunque tempore contemplatione mortis, inter virum & vxorem donatio facta eſt, morte ſequuta conualeſcit.

INTERPRETATIO. *Si inter maritum & vxorem, matrimonij tempore, mortis cauſa fuerit facta donatio, morte vnius conualeſcit. Nam in donationibus, quæ mortis cauſa fiunt, hæc verborum ſolennitas cuſtoditur: illum agrum, aut illam domum te malo habere quàm me, te, quàm heredes meos.*

De liberis agnoſcendis. *Tit.* XXIIII.

Si ſerua conceperit, & poſtea manumiſſa pepererit, liberum parit.

Si libera conceperit, & ancilla facta pepererit, liberum parit. Id enim fauor libertatis expoſcit.

Si ancilla conceperit, & medio tempore manumiſſa ſit, rurſus facta ancilla pepererit, liberum parit. Media enim tempora libertati prodeſſe,

non nocere etiam poſſunt.

Ex ea muliere natus, quæ ex cauſa fideicommiſſi manumitti debuit, ſi poſt moram libertati factam naſcatur, ingenuus naſcitur.

INTERPRETATIO. *Si ea mulier, quæ per fideicommiſſum manumitti iuſſa eſt, fideicommiſſario in præſtanda libertate, quæ ei mandata eſt, moram faciente pepererit, qui natus eſt ingenuus naſcitur: quia fideicommiſſarij tarditas ingenuitati eius obeſſe non poteſt.*

Si mulier diuortio facto grauidam ſe ſciat, intra triceſimum diem viro denuntiare debet, vel patri eius, vt ad ventrem inſpiciendum, obſeruandumque cuſtodes mittant, quibus miſſis partum mulieris omnimodo coguntur agnoſcere.

INTERPRETATIO. *Si quæcunque mulier matrimonio per diuortium diſſoluto, prægnantem ſe eſſe ſenſerit, & hoc in notitiam mariti vel patris eius detulerit, vt ad inſpiciendum vel obſeruandum ventrem ſuum cuſtodes mittant, quos dum miſerint, partum mulieris, id eſt, natiuitatem ſui heredis compelluntur agnoſcere.*

Si prægnantem mulier ſe eſſe non denuntiauerit, vel cuſtodes ventri miſſos non admiſerit, liberum eſt patri vel auo, natum non alere. Cæterum negligentia matris, quo minus ſuus patri heres ſit, obeſſe non debet.

INTERPRETATIO. *Si poſt diuortiũ prægnantem ſe mulier marito non indicauerit, vel cuſtodes ad obſeruationem ventris miſſos cuſtodire non permiſerit, poteſt pater vel auus eũ qui natus fuerit non nutrire: ſed negligentiã matris ſtatutũ eſt ei, qui natus eſt, in ſucceſſione patris nocere penitus non debere, quin poſt mortem patris ſine dubio ſuccedat.*

Si mulier ſe ex viro prægnantem negat, permittitur marito ventrem inſpicere, & ventri cuſtodes dare.

Venter inſpicitur per quinque obſtetrices, & quod maxima pars earum denuntiauerit, pro vero habetur.

INTERPRETATIO. *Quoties de mulieris prægnatione dubitatur, quinque obſtetrices, id eſt, Medicæ, ventrem iubentur inſpicere. Et quod plures ex ipſis ſe agnouiſſe dixerint, hoc certiſſimum iudicatur.*

Obſtetricem, quæ partum alienum attulit, vt ſupponi poſſit, ſummo ſupplicio affici placuit.

Quemadmodum filij ſui iuris efficiantur. Tit. XXV.

PAter ab hoſtibus captus, deſinit habere filios in poteſtate. Poſtliminio vero reuerſus, tam filios, quàm omnia ſui iuris in poteſtatem recipit, ac ſi nunquam ab hoſtibus captus ſit.

Singulæ mancipationes, vel iiſdem, vel aliis teſtibus fieri poſſunt, vel eodem die, vel intermiſſo tempore.

Emancipatio etiam die feriato fieri poteſt.

Apud magiſtratus municipales, ſi habeant legis actionem, emancipari & manumitti poteſt.

Filiusfamiliâs emancipari inuitus non cogitur.

De adulterijs. Tit. XXVI.

INuentam in adulterio vxorem, maritus ita demum occidere poteſt, ſi adulterum domi ſuæ deprehendat.

Eum

Eum qui deprehenſam in adulterio vxorem non ſtatim dimiſit, reum lenocinij poſtulari placuit.

In cauſa adulterij dilatio poſtulata impartiri non poteſt.

De excuſationibus tutorum. *Tit.* XXVII.

Inimicitiæ capitales, quas quis cum patre pupillorum habuit, à tutelis excuſant, ne paterno inimico pupilli committantur.

INTERPRETATIO. *Si cum patre minorum aliquis graues inimicitias habuiſſe cognoſcitur, à tutela pupillorum merito excuſatur, ne inimico paterno paruulorum defenſio committatur.*

Ad curam eius, cuius quis tutelam adminiſtrauit, inuitus vocari non poteſt.

De potioribus nominandis. *Tit.* XXVIII.

Non rectè potiorem videtur nominare, qui cauſam nominati potioris non expreſſerit.

Potior quis eſſe debet, non ſolum gradu generis, ſed & ſubſtantia rei familiaris.

INTERPRETATIO. *Qui potior ad tutelam eligendus eſt, non ſolum pupillo generis adfinitate propinquior, ſed & facultatibus debet magis idoneus approbari.*

Qui potiores nominare non poſſint. *Tit.* XXIX.

Libertus, quem pater Tutorem dedit, ſi minus idoneus dicatur, excuſari quidem non poteſt, ſed adiungi illi curator poteſt.

INTERPRETATIO. *Si à patre filiis minoribus libertus Tutor fuerit derelictus, ſi parum idoneus videtur, excuſari quidem ab actione tutelæ nō poteſt, ſed poteſt illi Curator adiungi.*

Ad orationem diui Seueri. *Tit.* XXX.

Dolo Tutoris, Curatorìſve detecto, in duplum eius pecuniæ condemnatione conueniuntur, qua minorem fraudare voluerunt.

De furtis. *Tit.* XXXI.

Fur eſt, qui dolo malo rem alienam contrectat.

INTERPRETATIO. *Fur eſt, qui rem alienam fraude interueniente contigerit.*

Furtorum genera ſunt quatuor, manifeſti, nec manifeſti, concepti, & oblati. Manifeſtus fur eſt, qui in faciendo deprehenſus eſt, & qui intra terminos eius loci, vnde quid ſuſtulerat, deprehenſus eſt, vel antequam ad eum locum, quo deſtinauerat, perueniret. Nec manifeſtus fur eſt, qui in faciendo quidem deprehenſus non eſt, ſed eum furtum feciſſe negari non poteſt. Concepti actione is tenetur, apud quem furtum quæſitum & inuentum eſt. Oblati actione is tenetur, qui rem furtiuam alij obtulit, ne apud ſe inueniretur.

Furti actione is agere poteſt, cuius intereſt rem non perdidiſſe.

Concepti is agere poteſt, qui rem concepit & inuenit.

Oblati is agere poteſt, penes quem res concepta & inuenta eſt.

Manifeſti furti actio, & nec manifeſti, & concepti & oblati, heredi quidem competit, ſed in heredem non datur.

INTERPRETATIO. *Furtorum genera heres eius, qui furtum pertulit, proſequi poteſt, eius vero heredes, qui furtum fecerat, ad pœnam criminis teneri non poſſunt.*

Seruus,qui furtum fecerit,damnúmve dederit,niſi id pro ſui quantitate dominus ſarcire ſit paratus, noxæ dedi poteſt.

INTERPRETATIO. *Si ſeruus alicui furtum fecerit, vel damnũ dederit,ſi dominus eius pro eo reddere noluerit,tradere eum vindictæ pro qualitate facti debebit.*

Si ſeruus furtum fecerit, deinde manumiſſus fuerit, aut alienatus, cum ipſo manumiſſo,vel emptore agi poteſt: noxa enim caput ſequitur.

Si ſeruus furtũ fecerit,& poſtea aut manumiſſus,aut vẽditus fuerit,aut is qui manu miſſus eſt,ꝑ furti redhibitione tenebitur,aut emptor eius: q̃a noxa ſemper caput ſeqtur.

Filiusfamilias ſi furtum fecerit, deinde emancipetur, furti actio in eum datur:quia in omnibus noxa caput ſequitur.

Non tantum qui furtum fecerit, ſed etiam is, cuius opera aut conſilio furtũ factum fuerit, furti actione tenebitur.

†x. Qui non. † Qui meretricem libidinis cauſa rapuit,& cælauit,eum quoque furti actione teneti placuit.

Furti manifeſti actio, præter pœnam quadrupli, ipſius rei proſecutionem genere vendicationis & condictionis continet.

Furti manifeſti pœna quadrupli eſt, & ipſius rei quæ eſt ſublata,redhibitio.

Furti oblati actio,aduerſus eum qui obtulit, tripli eſt pœna, & ipſius rei reſtitutio.

INTERPRETATIO. *Si quis rem furtiuam alteri obtulit,ne apud ipſum inueniretur,tripli pœna eſt,& ipſius rei redhibitio,quæ ſublata cognoſcitur.*

Furti quocunque genere condemnatus,famoſus efficitur.

Quæcunque in caupona, vel in meritorio ſtabulo, diuerſorióque perierint, in exercitores eorum furti actio competit.

Rem pignori datam, debitor creditori ſubtrahendo furtum facit,quam ſi & ipſe ſimiliter amiſerit, ſuo nomine perſequi poteſt.

Pater,vel dominus, de ea re,quæ filiofamiliâs, vel ſeruo ſurrepta eſt, furti agere poteſt: Intereſt enim ei deferri actionem, qui de peculio conuenitur.

INTERPRETATIO. *Si filiofamiliâs,vel ſeruo,furto aliquid ſublatum fuerit,ad patrem vel dominum furti actio pertinebit: quia merito eis hæc actio datur, ex quorũ perſonis ſolent aliquoties conueniri.*

Si rem,quam tibi commendaui, poſtea ſurripui, furti actio competere tibi non poterit. Rei enim noſtræ furtum facere non poſſumus.

Si cum furtum quis quærit, damnum iniuriæ dederit, actione legis Aquiliæ tenebitur.

INTERPRETATIO. *Si cum furtum quis quærit,damnum alicui dederit, vel iniuriam fecerit, ſecundum legem Aquiliam in duplũ damni illati redhibitione multatur.*

Ob indicium comprehendendi furis præmium promiſſum, iure debetur.

Siue ſegetes per furtum, ſiue quælibet arbores cæſæ ſint, in duplum eius rei nomine reus conuenitur.

Qui tabulas cautionéſve ſurripuit, in aſcriptam ſummam furti actione tenebitur. Nec intereſt cancellatæ nec ne ſint, quia ex hiis debitum diſſolutum intereſt comprobari.

INTERPRETATIO. *Qui tabulas aut cautiones furto abſtulerit, ad eam ſummam redhibitionis, quam tabulæ, vel chartæ ſublatæ continent, furti actione tenebitur. Nec*

intereſt

intereſt, vtrum cautiones ipſa ſine aliqua deletura ſint, an fuerint caraxata, aut forſitan iam ſoluta.

Seruus, qui in fuga eſt, à domino quidē poſſidetur, ſed dominus furti actione eius nomine non tenetur: quia in poteſtate eum non habet.

De operis libertorum. *Tit.* *XXXII.*

EGentem patronum, libertus obligatione doni, muneris & operarum ſolutus, alere cogendus eſt pro modo facultatum ſuarum.

INTERPRETATIO. *Si quis ita fuerit manumiſſus, vt nec donum, nec operas patrono praſtare deberet, & patronus eius egens fuerit effectus, eum pro modo facultatum ſuarum paſcere, & ſuſtentare compellatur.*

IVLII PAVLI
SENTENTIARVM RECEPTARVM AD FILIVM LIB. III.

De Carboniano edicto. *Tit.* *I.*

SI fratri puberi controuerſia fiat, an pro parte impuberis differri cauſa debeat, variatum eſt. Sed magis eſt, vt differri non debeat.

INTERPRETATIO. *Si quis contra duos fratres, id eſt, vnum puberem, cuius ætas Curatorem habere poteſt, & alterum impuberem cauſam habeat, ſi frater qui ſenior eſt, propter perſonam fratris minoris, ne cauſam dicat, ſe voluerit excuſare, ille qui ſenior eſt pro ſua cauſa vel perſona reſpondere compellitur. Quod etiamſi Curatorem non habeat, adhibere ſibi cogetur. Nam adultus ſe per perſonam pupilli penitus non excuſat.*

De bonis liberti. *Tit.* *II.*

IN bonis liberti prior eſt patronus, quàm filius alterius patroni. Itēque prior eſt filius patroni, quàm nepos alterius patroni.

Libertus duos patronos † heredes inſtituit, alter eorum viuo liberto moritur, is qui ſupereſt contra tabulas teſtamenti bonorum poſſeſſionem recte poſtulat. *† al. habuit*

INTERPRETATIO. *Si libertus duos patronos heredes ſcripſerit, & vnus ex ipſis patronis viuente liberto mortuus fuerit, ad illum patronum qui ſupereſt, quod ambobus dimiſerat pertinebit.*

Libertorum hereditas, in capita, non in ſtirpes diuiditur. Et ideo ſi vnius patroni duo ſint liberti, & alterius quatuor, ſinguli viriles, id eſt, æquales portiones habebunt.

Patronus, vel patroni liberi, ex parte dimidia heredes inſtituti, æs alienum liberti proportionibus exoluere cogantur.

INTERPRETATIO. *Si liberto mortuo patronus, vel patroni filij, cum ſecundum paginam teſtamenti in dimidia eius hereditate ſucceſſerint, debitum liberti pro portionum ſuarum quantitate reſtituant.*

De lege Fabiana. *Tit. III.*

EA quæ in fraudem patroni à liberto quoquo modo alienata ſunt, Fabiana formula tam ab ipſo patrono, quàm à liberis eius reuocantur.

INTERPRETATIO. *Si libertus aliqua ex bonis ſuis hoc animo alienauerit, ne ad patronum, vel filios eius inter hereditaria corpora perueniant, id quod ordine per fraudem alienatum conſtiterit, poteſt à patrono, vel filiis ipſius reuocari.*

De teſtamentis. *Tit. IIII.*

TEſtamentum facere poſſunt maſculi, poſt impletum quartumdecimum annum, fœminæ poſt duodecimum.

Spadones eo tempore teſtamentum facere poſſunt, quo plerique pubeſcunt, id eſt, anno decimo octauo.

Filiusfamiliâs, qui militauit, de caſtrenſi peculio tam communi, quàm proprio iure teſtamentum facere poteſt. Caſtrenſe autem peculium eſt, quod in caſtris acquiritur, vel quod proficiſcenti ad militiam datur.

Cæcus teſtamentum poteſt facere, quia accire poteſt adhibitos teſtes, & audire ſibi teſtimonium perhibentes.

Furioſus tempore intermiſſi furoris teſtamentum facere poteſt.

Mulieri quæ luxurioſe viuit bonis interdici poteſt.

Moribus per Prætorem bonis interdicitur hoc modo: Quando tibi bona paterna auitaque nequitia tua diſperdis, liberoſque tuos ad egeſtatem perducis, ob eam rem tibi ære† commercioque interdico. † *ea re*

Qui ab hoſtibus captus eſt, teſtamentum quaſi ſeruus facere non poteſt. Sanè valet teſtamentum id, quod ante captiuitatem factum eſt, ſi reuertatur iure poſtliminij. Aut ſi ibidem decedat, beneficio legis Corneliæ: qua lege etiam legitimæ tutelæ hereditateſque firmantur.

INTERPRETATIO. *Qui ab hoſtibus captus fuerit, in captiuitate poſitus, quia ſeruus eſt, non poteſt facere teſtamentum. Sed ſi quod teſtamentum ante fecit, ſi redierit, iure poſtliminij valet. Sed ſi ibidem defecerit, beneficio legis Corneliæ valet.*

In inſulam relegatus, & in opus publicum ad tempus damnatus, quia retinet ciuitatem, teſtamentum facere poteſt, & ex teſtamento capere.

INTERPRETATIO. *Qui pro aliquo crimine ad tempus aut in inſulam relegatur, aut in metallum deputatur, quia perpetuam damnationem non habet, & teſtamentum facere poteſt, & ſi quid ei ex teſtamento relictum fuerit, obtinebit.*

Pluresquàm ſeptem ad teſtamentum adhibiti non nocent. Superflua enim facta prodeſſe iuri† tantum nocere non poſſunt. † *tamen*

In aduerſa corporis valetudine mente captus, eodem tempore teſtamentum facere non poteſt.

Prodigus recepta vitæ ſanitate, ad bonos mores reuerſus, & teſtamentum facere, & ad teſtamenti ſolennia adhiberi poteſt.

Ex hiis qui ad teſtamentum adhibentur, ſi qui ſint qui Latine neſciant, vel nō intelligāt, ſed tamen ſentiāt, cuius rei interſint, adhibiti nō vitiāt teſtamētū.

De

De inſtitutione heredum. *Tit V.*

Conditionum duo ſunt genera: Aut enim poſſibilis eſt, aut impoſſibilis. Poſsibilis, quæ per rerum naturam admitti poteſt. Impoſsibilis, quæ non poteſt. Quarum ex euentu altera expectatur, altera impoſsibilis ſubmouetur.

INTERPRETATIO. *Si aliquis in teſtamento ſuo conditionem heredi conſtituat, quã prius impleat, quàm hereditatem præſumat, merito ad eam implendam, quia poſſibilis videtur, expectandum tempus eſt, vt non præſumatur hereditas, quamdiu conditio impleatur. Nam ſi impoſſibile aliquid heredi fuerit iniunctum, quod impleri penitus non poteſt, talis conditio ſtatim ſubmouenda eſt: quia nullum ſcripto heredi impedimentum facit.*

Conditiones contra leges, & decreta principum, vel bonos mores aſcriptæ, nullius ſunt momenti, veluti, ſi vxorem non duxeris, ſi filios non ſuſceperis, ſi homicidium feceris, ſi barbaro habitu proceſſeris, & hiis ſimilia.

Quoties non apparet quis ſit heres inſtitutus, inſtitutio non valet. Quod euenit, ſi teſtator plures amicos vnius nominis habeat.

INTERPRETATIO. *Quoties in teſtamento heres euidenter qui ſit ſcriptus non exprimitur, nulla firmitas eſt heredis: nam ſi euenit, vt teſtatori amici plures vno nomine nuncupentur, debet teſtator, quem de illis heredem appellat, rebus euidentibus declarare.*

Heredes aut inſtituti, aut ſubſtituti dicuntur. Inſtituuntur primo gradu, ſubſtituuntur ſecundo, vel tertio ſcripti.

INTERPRETATIO. *Qui teſtamenta faciunt, ſicut inſtituere heredes, ita & ſubſtituere poſſunt. Nam qui primo gradu heredes ſcripti ſunt, inſtituti appellantur: qui ſecundo, ſubſtituti: qui tertio, ſcripti vocantur. Quia vſque ad tertium gradum heredes ſubſtituere, pro teſtatoris voluntate permiſſum eſt: hoc eſt, vt ſecundum voluntatem teſtatoris ita ſubſtitutio ordinata ſeruetur, ea tamen ratione, vt ſicut committitur fidei heredis, ſic quibuſcunque verbis teſtator iniunxerit, hereditas defuncti ab inſtituto ad ſubſtitutum valeat peruenire.*

Subſtituere quis pure, & ſub conditione poteſt, & tam ſuis quàm extraneis, tam puberibus, quàm impuberibus.

INTERPRETATIO. *Subſtitutio & pure, id eſt, ſine conditione fieri poteſt: hoc eſt, vt cum ad ſubſtitutum hereditas peruenerit, ad tertium heredem nõ debeat peruenire. Sub conditione autem ita quis ſubſtituitur, vt cum ille mortuus fuerit, ad tertium heredem, id eſt ſcriptum, hereditas quæ eſt ab eodem tenta, perueniat. Quæ tamen ſubſtitutio tam in ſuos heredes, quàm in alienos, & tam puberes, quàm impuberes fieri poteſt: hoc eſt, & in pupillos, & in adultos.*

In quot vult vncias teſtator hereditatem ſuam diuidere poteſt, impleto aſſe, ſine parte heredis inſtituti, ad prioris aſsis ſemiſſem æquis portionibus veniunt.

INTERPRETATIO. *In quot vult vncias teſtator aſſem ſuum in diuerſos heredes diuidere poteſt, vt faciat ſi voluerit, & XV. & XX. vncias, & maiori numero. Aut certe, ſi voluerit, & minori poteſt, hoc eſt, aut VII. aut IX. Aut quot voluerit in minori modo vncias facere poteſt. Si vero XII. vncias impleuerit, id eſt, totum aſſem in teſtamento ſuo, & poſtmodum alteri dicat: Ille heres mihi eſto, & non dicat in quot vncias: quia*

nihil impleto aſſe in hereditate remanſit, illi, qui in XII. *vncias heredes nominatim inſtituti ſunt, medietatem tollunt, & medietatem ille, qui poſt impletum aſſem heres eſt poſterior ſine portione aliqua nominatus. Quod ſi heredes inſtituti in* XII. *vncias inueniantur, & poſtmodum heredem hiis verbis teſtator inſtituat, vt dicat: Ex reliqua parte ille heres mihi eſto, ei qui ſic inſtitutus eſt, nihil debetur, quia impleto aſſe, nihil quod ei teſtator reliquerit, dinoſcitur remanſiſſe.*

Seruus alienus cum libertate heres inſtitutus, inſtitutionem non infirmat, ſed libertas, vt alieno, ſuperuacuè data videtur.

INTERPRETATIO. *Si ſeruum alienum aliquis, data libertate, heredem inſtituerit, inſtitutio quidem facta valebit, ſed libertas alieno ſeruo data valere non poterit.*

Filio & extraneo æquis partibus heredibus inſtitutis, ſi præterita accreſcat, tantum ſuo auocabit, quantum extraneo. Si vero duo ſint filij inſtituti, ſuis tertiam, extraneis dimidiam tollit.

INTERPRETATIO. *Si quis filium ſuũ & extraneũ æquis partib. teſtamento ſcribat heredes, filia prætermiſſa tantum de portione germani ſui, quantum de extraneis reuocabit. Si vero duo filij fuerint heredes ſcripti, filia prætermiſſa duobus fratribus tertiam tollit, & extraneis dimidiam.*

Talis eſt Poſthumorum inſtitutio, ſi qui poſt mortem meam Poſthumi nati fuerint, heredes ſunto, ſi viuo eo naſcantur, rumpunt teſtamentum.

INTERPRETATIO. *Si pater moriens, in teſtamento ſuo, ſciens vxorem ſe prægnantem habere, ita ſcribat: vt, ſi qui filij poſt mortem ipſius nati fuerint, heredes ſint. Si poſt mortem patris nati fuerint, valeat teſtamentum. Nam ſi poſt teſtamentum viuo patre nati fuerint, & teſtamentum pater non mutauerit, rumpent teſtamentum.*

Nepos poſthumus, qui in locum patris ſuccedere poteſt, ab auo aut heres inſtituendus eſt, aut nominatim exheredandus, ne agnoſcendo rumpat teſtamentum.

Qui ſemel conſtituit ad ſe hereditatem pertinere, ac ſe rebus eius immiſcuit, repudiare eam non poteſt, etiamſi damnoſa ſit.

Ad ſenatuſconſultum Syllanianum. *Tit.* VI.

HEreditas eius, quià familia occiſus eſſe dicitur, ante habitam quæſtionem adiri non poteſt, neque bonorum poſſeſſio poſtulari.

INTERPRETATIO. *Quicunque à familia ſua occiſus fuerit, hereditas illius ab herede adiri non poteſt, niſi prius de familia quæſtio fuerit ventilata, & mors occiſi fuerit vindicata.*

Occiſus videtur, non tantum qui per vim, aut per cædem interfectus eſt, vel iugulatus, aut præcipitatus, ſed & is qui veneno necatus dicitur. Honeſtati enim heredis conuenit, qualemcunq; mortem teſtatoris inultam noñ prætermittere.

Domino occiſo, de ea familia quæſtio habenda eſt, quæ intra tectum fuerit, vel certe extra tectum, cum domino eo tempore quo occidebatur.

Qui occiſus dicitur, ſi conſtet eum ſibi quoquo modo manus intuliſſe, de familia eius quæſtio non eſt habenda, niſi forte prohibere potuit, nec prohibuit.

Neroniano ſenatuſconſulto cauetur, vt occiſa vxore etiam de familia viri quæſtio habeatur: idemque iuxta vxoris familiam obſeruetur, ſi vir dicatur occiſus.

Serui, qui ſub eodem tecto fuerint, vbi dominus perhibetur occiſus, & torquentur, & puniuntur, etſi teſtamento occiſi manumiſſi ſint. Sed & hij torquẽtur, qui cum occiſo in itinere fuerunt.

Serui de proximo, ſi cum poſſent ferre auditis clamoribus auxilium domino, non tulerunt, puniuntur.

Seruos, qui in itinere circundatum à latronibus dominum per fugam deſeruerunt, apprehenſos & torqueri, & ſummo ſupplicio affici placuit.

Habebitur de familia quæſtio, & ſi heres reſtatorem occidiſſe dicatur. Nec intereſt, extraneus, an ex liberis ſit.

Hereditas à fiſco vt indignis aufertur his primum qui cum interfectus eſſet teſtator, apertis tabulis teſtamenti vel ab inteſtato adierunt hereditatem, bonorúmve poſſeſſionem acceperunt, amplius his & in C. millia ſeſtertiorum pœna irrogatur. nec refert à quibus paterfamil. nec quemadmodum occidatur.

In diſponenda eorum quæſtione quorum dominus dicitur interemptus, hic ordo ſeruatur, primum vt conſtet occiſum dominum, deinde vt liqueat de quibus ea quæſtio habenda ſit, atque ita de reis inquirendum.

Et ſi percuſſor certus ſit, tamen de familia habenda quæſtio eſt, vt cædis mandator inueniri poſſit.

Omnibus, qui contra voluntatem defuncti faciunt, vt indignis aufertur hereditas, ſi nihil teſtamento in fraudem legis fuerit cautum.

INTERPRETATIO. *Heredi ſcripto, qui aliquid contra vltimam defuncti fecerit voluntatem, vt indigno aufertur hereditas: ſi tamen nihil contra leges in eius teſtamento fuerit comprehenſum.*

Siue falſum, ſiue ruptum, ſiue irritum dicatur eſſe teſtamentum, ſalua eorũ diſceptatione, ſcriptus heres iure in poſſeſſionem mitti deſiderat.

Si inter heredem inſtitutum & ſubſtitutum controuerſia ſit, magis placuit eum in poſſeſſionem rerum hereditariarum mitti, qui primo loco ſcriptus eſt.

INTERPRETATIO. *Si inter inſtitutum & ſubſtitutum heredem intentio de hereditate nata fuerit, ille in poſſeſſionem rerum hereditariarum mittendus eſt, qui inſtitutus magis probatur, quàm is qui legitur ſubſtitutus.*

Scriptus heres vt ſtatim in poſſeſſionem mittatur, iure deſiderat. hoc poſt annum impetrare non poterit.

In eo teſtamento heres ſcriptus, quod neque vt oportuit oblatum, neque publice recitatum eſt, heres ſcriptus in poſſeſſionem mitti fruſtra deſiderat.

In poſſeſſionem earum rerum, quas mortis tempore teſtator non poſſedit, heres ſcriptus, priuſquam iure ordinario experiatur, improbe mitti deſiderat.

De legatis. *Tit.* *VII.*

PEr præceptionem vni ex heredibus nummi legati, qui domi non erant, officio iudicis familiæ herciſcundæ, à coheredibus præſtabuntur.

INTERPRETATIO. *Si teſtator vni ex heredibus pecuniam, quam in ſubſtantia non reliquit, dari præceperit, nummi qui in legato relicti ſunt, legatario tempore diuiſionis, à coheredibus implebuntur.*

Ante

Ante heredis inſtitutionẽ legari nõ poteſt, inter medias heredũ inſtitutiones, ſiue alter, ſiue vterq; adeat, poteſt. Interdũ dimidium, interdum totum debetur: dimidium, ſi per vendicationem legatum ſit totum, ſi per damnationem.

Poſt diem legati cedentem actio quæ inchoata non eſt ab herede non tranſmittitur.

Communi ſeruo cum libertate, & ſine libertate legari poteſt, totumque legatum ſocio teſtatoris acquiritur.

Poſt mortem heredis legari non poteſt: quia nihil ab herede heredis relinqui poteſt.

INTERPRETATIO. *Conſtitutum eſt, vt ſi quis heredi ſuo iniunxerit, vt eius heres cui dixerit ſoluat, hac conditio valere non debeat: quia ille qui heres relinquitur, quem ſit heredem habiturus incertum eſt.*

In mortis tempus tam ſuæ, quàm heredis eius legata confirmari poſſunt, hoc modo: Lucio Titio cũ morietur do, lego. Aut, heres meus dare dãnas eſto.

INTERPRETATIO. *Si quis faciens teſtamentum iniungat heredi, vt tempore, quo ipſe heres moritur, legatum legatario tradat, valet legatum.*

Per vendicationem legatum, etſi nondum conſtituerit legatarius ad ſe pertinere, atque ita poſt apertas tabulas ante aditam hereditatem deceſſerit, ad heredem ſuum tranſmittit.

INTERPRETATIO. *Conſtitutum eſt, vt legatum vendicationis, id eſt, quod non expectato herede legatarius præſumit, etiã nõ præſumptũ à legatarij herede præſumatur.*

Si res obligata creditori, cuius cauſam teſtator non ignorauit, per damnationem legata ſit, luitio ad heredis ſollicitudinem ſpectat.

INTERPRETATIO. *Si pro debito pignus depoſitum fuerit creditori, & teſtamento ſuo debitor id quod pignus poſuerat, per damnationem ipſi creditori legati titulo derelinquat, creditor ſecundum teſtamentum legatum poſſidet, & debitum ab heredibus recipiet teſtatoris.*

Seruo fataliter interempto legatarij damnum eſt, quia legatum nulla culpa heredis intercidit.

INTERPRETATIO. *Seruus nominatim legati titulo dimiſſus: ſi mortuus fuerit, legatario non debetur.*

Damnari heres poteſt, vt alicui domum extruat, aut ære alieno eum liberet.

Sinendi modo tam corporales res, quàm quæ in iure conſiſtunt, legari poſſunt: & ideo debitori id quod debet recte legatur.

Eius rei quæ legata eſt, exemplo heredis partem agnoſcere, partem repudiare legatarius non poteſt.

Legatũ, niſi certæ rei ſit, & ad certã perſonã deferatur, nullius eſt momenti.

Si quis ſibi & Titio legatum adſcripſerit, magis eſt vt totum legatum ad cõiunctum pertineat.

INTERPRETATIO. *Si quis ſibi & alij in alterius teſtamẽto legatũ cõſcripſerit, ad illũ quẽ ſibi adiunxerit, magis quã ad eum qui pro ſe ſcripſerit, totũ legatũ poterit pertinere.*

Qui ſe filio teſtatoris impuberi Tutorem adſcripſerit, vt ſuſpectus à tutela remouendus eſt, ad quam vltro videtur affectaſſe.

Rẽ legatam teſtator ſi poſtea pignori vel fiduciæ dederit, ex eo voluntatem mutaſſe non videtur.

Vſusfr

Vſusfructus vniuſcuiuſque rei legari poteſt,& aut ipſo iure conſtituetur,aut per heredem præſtabitur: ex cauſa quidem damnationis per heredem præſtabitur:ipſo autem iure per vendicationem.

† Furioſo,& ægrotanti, & infanti vſusfructus vtiliter relinquitur. Horum enim alius reſipiſcere,alius conualeſcere,alius creſcere poteſt. †72.Furioſi et ægrotãtis & infantis

Ancillæ vſufructu legato, partus eius ad fructuarium non pertinent.

Gregis vſufructu legato,grege integro manente, fœtus ad vſufructuarium pertinent,ſaluo eo,vt quicquid gregi deperierit ex fœtibus impleatur.

Areæ vſufructu legato,ædificia in ea conſtitui non poſſunt.

Acceſſio alluuionum ad fructuarium fundum,quia fructus fundi non eſt, non pertinet.Venationis vero,& aucupij reditus ad fructuarium pertinent.

Seruus nec torquere, neque flagellis cædere, neque in eum caſum facto ſuo perducere vſufructuarius poteſt,quo deteriores fiant.

Fructu legato,ſi vſus non aſcribatur,magis placuit, vſumfructũ videri aſcriptum:Fructus enim ſine vſu eſſe non poſſunt.

Si alteri vſus, alteri fructus legatus ſit,fructuarius in vſum concurrit. Quod in fructu vſuarius facere non poteſt.

INTERPRETATIO. *Si duobus ita legetur,vt alteri vſus, alteri fructus legetur, relictus fructuarius, cum fructu vſum præſumit, quod ei qui vſum acceperit, de fructibus non licebit.*

Cum coniunctim duobus vſumfructum do lego: legatum altero mortuo, ad alterum in ſolidum pertinebit.

INTERPRETATIO. *Si duobus in communi vſusfructus legati titulo dimittatur,& vnus ex ipſis mortuus fuerit, legatus vſusfructus ex integro ad eum qui ſuperfuerit pertinebit.*

Vſufructu legato,de modo vtẽdi cautio à fructuario ſolet interponi. Et ideo perinde omnia ſe vſurum, ac ſi optimus paterfamiliâs vteretur, fideiuſſoribus oblatis cauere cogetur.

Vſusfructus amiſſus ad proprietatem recurrit. Amittitur autem quinque modis, capitis minutione, rei mutatione, non vtendo,in iure ceſſione, dominij comparatione.

Capitis minutione amittitur, ſi in inſulam fructuarius deportetur, vel ſi ex cauſa metalli ſeruus penè efficiatur, Aut ſi ſtatũ ex arrogatione, vel adoptione mutauerit.

Non vtendo amittitur vſusfructus, ſi poſſeſſione fundi biennio fructuarius non vtatur,vel rei mobilis anno.

Rei mutatione amittitur vſusfructus, ſi domus legata incendio conflagrauerit,aut ruina perierit,licet poſtea reſtituatur.

In iure ceſſione amittitur vſusfructus, quoties domino proprietatis eum fructuarius in iure ceſſerit.

Finitur vſusfructus aut morte, aut tempore: Morte,cum vſufructuarius moritur. Tempore, quoties ad certum tempus vſusfructus legatur, velut biennio, aut triennio.

Fundo vel ſeruo legato, tam fundi inſtrumentum, quam ſerui peculium ad legatarium pertinet.

Quærend

Quærendorum fructuum cauſa eſſe videntur, qui opus ruſticum faciunt, & monitores,& villici,& ſaltuarij. Item boues aratorij, aratra, bidentes, & falces putatoriæ,frumentum quoque ad ſementem repoſitum.

Cogendorum fructuum cauſa comparata, inſtrumento cedunt, velut corbes,aluei,falces meſſoriæ & fœnariæ, item molæ oliuariæ.

Conſeruandorum fructuum cauſa comparata, inſtrumento cedunt, velut dolia,cupæ,vehicula,ruſtica cibaria,piſtores, aſini,focariæ. Item ancillæ, quæ veſtimenta ruſticis faciunt,ſcotra quoque & ſutor continebuntur.

Vxores eorum qui operantur,magis eſt,vt inſtrumento cedāt. Pecora quoque & paſtores eorum ſtercorandi cauſa parata, inſtrumento continentur.

Ea autem quæ cuſtodiæ magis cauſa,quam ad vſus patrisfamiliâs eò delata ſunt,inſtrumenti nomine non continentur.

Vxores vero eorum,qui mercedes præſtare conſueuerũt, neque inſtructionis,neque inſtrumenti appellatione continentur.

Piſcatoris & venationis inſtrumentum ita demum inſtrumento fundi continetur,ſi ex hiis maxime fundi reditus cogatur.

Fructus percepti inſtrumento fundi ita demum cedunt, ſi ibidem abſumi à teſtatore conſueuerant.

Fundo cum omni inſtrumento ruſtico,& vrbano,& mancipiis,quæ ibi ſunt, legato,ſemina quoque & cibaria debebuntur.

Fundo cum omni inſtrumento ruſtico,& vrbano,& mancipiis,quæ ibi ſunt, legato,tam ſupellex,quàm æramentum, itemque argentum, & veſtes,quæ ibi paterfamiliâs inſtruendi gratia habere ſolet,debebuntur.Item ea mancipia,quę vſui patrifamiliâs eſſe ſolent. Itemque aues & pecora,quæ inſtruendarum epularum gratia in fundo comparata ſunt,exceptis hiis,quæ ibi cuſtodiæ cauſa depoſita ſunt.

Fundo legato, ita vt optimus maximuſque eſt,retia a praria, & cætera venationis inſtrumenta continebuntur. Quæ etiam ad inſtrumentum pertinent, ſi quæſtus fundi ex maxima parte in venationibus conſiſtat.

Fructus qui ſolo cohærebant,mortis teſtatoris tempore, ad legatarium pertinent. Ante percepti,ad heredem.

Fundo legato cum mancipiis & pecoribus, & omni inſtrumento ruſtico & vrbano, peculium actoris ante teſtatorem defuncti, ſi ex eodem fundo fuerit, magis placet ad legatarium pertinere.

Actor vel colonus ex alio fundo in eodem conſtitutus,qui cum omni inſtrumento legatus erat,ad legatarium non pertinet,niſi eum ad ius eius fundi teſtator voluerit pertinere.

Adiunctiones,quas fundo legato teſtator ex diuerſis emptionibus applicauerat,legatario cedere placuit.

† lignarij. Inſtructo prædio legato,fabri ferrarij,item † tignarij,putatores,& qui inſtruendi fundi gratia ibidem morabantur,legato cedunt.

Inſtructo fundo legato, libri quoque & bibliothecæ quæ in eodem fundo ſunt, legato continebuntur.

Seruum ſtudendi gratia,ex eodem fundo qui cum mancipiis fuerat legatus, aliò tranſlatum,ad legatarium placuit pertinere.

Interp

INTERPRETATIO. *Si aliquis agrum cum mancipiis per legatum reliquerit, quicunque exinde diſcendi artificij cauſa alibi tranſlatus fuerit, inter alia eius fundi mancipia ad legatarium pertinebit.*

Fundo ita vt poſſederat legato, mancipia tam vrbana quàm ruſtica, itemq; aurum & veſtes, quæ eodem tempore in fundo comprehenduntur, ad legatarium pertinent.

Paſcuaria quæ poſtea comparata ad fundum legatum teſtator adiunxerat, ſi eius appellatione contineantur, ad legatarium pertinent.

Quicquid in eadem domo, quam inſtructam legauit paterfamiliâs, perpetuo inſtruendi ſe gratia habuit, legatario cedit.

Inſtructa domo legata, ea legato cõtinentur, quibus domus munitior vel tuta ab incendio præſtatur, tegulæ, ſpecularia, & vela legato cõtinebuntur. Item æramenta, lecti, culcitræ, puluini, ſubſellia, cathedræ, menſæ, armaria, delphicæ, pelues, aquiminalia, candelabra, lucernę, & ſimilia quæcunq; materia expreſſa.

INTERPRETATIO. *Hic de domus conuerſatione, non de villa dicit.*

Domo legata, balneum eius quod publicè præbetur, niſi aliâs ſeparetur, legato cedit.

Domo cum omni iure ſuo, ſicut inſtructa eſt, legata vrbana familia, itẽ artifices, & veſtiarij, & zetarij, & aquarij, & eidem domui ſeruientes legato cedunt.

Omnibus quæ in domo ſunt legatis, cautiones debitorum, rationesque ſeruorum legato cedunt.

Mobilibus legatis, aurum vel argentũ non debetur, niſi de hiis quoque manifeſte ſenſiſſe teſtatorem poſſit oſtendi.

Inſtrumento cauponio legato, ea debentur quæ in cauponis vſum parata ſunt, velut vaſa in quibus vinum diffunditur, eſcaria quoque & pocularia vaſa debentur. Sanè miniſtri earum rerum legato non cedunt.

Inſtrumento medici legato, collyria, & emplaſtra, & apparatus omnis conficiendorum medicamentorum, itemque ferramenta legato cedunt.

Inſtrumento pictoris legato, colores, penicilli, cauteria, & temperandorum colorum vaſa debebuntur.

Piſtoris inſtrumento legato, cribra, aſini, molæ, & ſerui qui piſtrinum exercent, item machinæ, quibus farinæ ſubiguntur, legato cedunt.

Inſtrumento balneatorio legato, balneator ipſe, & ſcamna, & hypodia ſiſtellæ, miliaria, epitonia, rotæ aquariæ, iumenta quoque quibus ligna deferuntur legato cedunt.

Inſtrumento piſcatoris legato, & retia, & naſſæ, & fuſcinæ, & nauiculæ, hami quoque, & cætera eiuſmodi vſibus deſtinata debentur.

Supellectile legatã, capſæ, armaria, non ſolum librorum, aut quæ veſtis ponendæ gratia parata ſint debebuntur, ſed & byſſina, & cryſtallina, & argẽtea, & vitrea vaſa, tam eſcaria quàm pocularia & veſtes ſtratoriæ legato cedunt.

Villis vel agris ſeparatim legatis, alterum alteri cedit.

INTERPRET. *Si quis per teſtamentum cuicunque legati titulo agrum reliquerit, & villam reliquiſſe videtur. Si vero villam reliquerit, & agrum reliquiſſe cognoſcitur.*

Seruis legatis, ancillæ quoque debebuntur. Non item ſerui, legatis ancillis. Sed ancillarum appellatione tam virgines, quàm ſeruorum pueri cõtinentur,

iis ſcilicet exceptis,quæ fiduciæ datæ ſunt.

INTERPRETATIO. *Seruis legati titulo dimiſsis,tam pueri quàm ancillæ debentur:quia maſculorum appellatione etiam fœminæ continentur. Ancillis vero legatis, ſerui non continentur. Ancillarum autem appellatione tam virgines, quàm puberes vel impuberes accipiendæ ſunt,exceptis quas teſtator loco pignoris poſuerit.*

Seruis amanuēſibus legatis,omnes qui ex cōuerſatione vrbana & in miniſterio fuerint,debebuntur;niſi ex his aliqui perpetuo ad opus ruſticū trāſferātur.

Venatores ſerui,vel aucupes,an inter vrbana miniſteria contineantur, dubium remanſit:& ideo voluntatis eſt quæſtio.Tamen ſi inſtruendarum quotidianarum epularum gratia habentur,debentur.

Muliones,& inſtitores,inter vrbana miniſteria continentur,item obſonatores,& veſtiarij,& cellararij,& cubicularij,& arcarij, & coqui, placentarij, tonſores, piſtores, lecticarij.

Pecoribus legatis,quadrupedes omnes cōtinentur, quæ gregatim paſcūtur.

Iumentis legatis,boues non cōtinentur.Equis vero legatis, equas quoq; plaui continentur. Ouibus autem legatis,agni non continentur,niſi annuales ſint.

Grege ouium legato,arietes etiam continentur.

Auibus legatis,anſeres,phaſiani, gallinæ, & auiaria debebuntur. An autem phaſianarij,& paſtores anſerum, voluntatis quæſtio eſt.

Dulcibus legatis,ſapa,defrutum,mulſum,dulce etiam vinum,palmæ,caricæ,vuæ paſſæ videbuntur.Sed in hoc quoque voluntatis eſt quæſtio:quia & in ſpecie pomorum comprehendi poſſunt.

Frugibus legatis,tam legumina,quàm ordeum & triticum continentur.

Veſte legata,ea cedunt,quæ ex lana & lino texta ſunt, item ſerica & bombicina,quæ tamen induendi,operiendi,cingendi, ſternendi, iniiciendique cauſa parata ſunt,pelles quoque indutoriæ continebuntur.

Veſte virili legata,ea tantummodo debebuntur,quę ad vſum virilem ſaluo pudore virilitatis, attinent.Stragula quoque huic legato cedunt.

Muliebri veſte legata,omnia quę ad vſum muliebrem ſpectāt, debebūtur.

Lana legata,ſiue ſuccida,ſiue lota ſit,ſiue pectinata,ſiue verſicoloria,legato cedit.Purpura vero,aut ſtamen ſubtegmenue hoc nomine non continentur.

Mundo muliebri legato,ea cedunt per quę mundior mulier, lautiorque efficitur,velut ſpeculum, conchæ,ſitoli,item pixides,vnguenta,& vaſa in quibus ea ſunt.Item ſella balnearis, & cætera huiuſmodi.

Ornamentis legatis, ea cedunt, per quæ ornatior efficitur mulier, veluti anuli,catenæ,reticula,& cætera, quibus collo, vel capite, vel manibus mulieres ornantur.

Argento legato,maſſæ tantummodo debebuntur. Vaſa enim,quæ proprio nomine ſeparātur,legato nō cedunt:quia nec lana legata, veſtimēta debebūtur.

Vaſis argenteis legatis,ea omnia continentur, quæ capacitati alicui parata ſunt.& ideo tam potoria,quàm eſcaria.Item miniſteria omnia debebuntur, veluti vrceoli,pateræ,lances,piperatoria,cochlearia quoque,itemque trullæ, calices,ſcyphi, & hiis ſimilia.

Libris legatis chartæ,volumina,vel membranæ,& philuræ continentur.Codices quoque debentur. Librorum enim appellatione non volumina chartarum, ſed

rum,ſed ſcripturæ modus,qui certo fine concluditur,æſtimatur.

Auro legato,gemmæ quoque incluſæ,itemque margaritæ & ſmaragdi legato cedunt.Sed magis eſt voluntatis eſſe quæſtionem:infectum enim aurum debetur:factum enim ornamentorum genere continetur.

Interpret. *Iſta ſpecies in inferiore parte vtilius per ſe euidenter expoſita eſt.*

Vaſis argenteis legatis,emblemata quoque ex auro infixa legato cedunt.

Argento potorio legato,omnia quæ ad poculorum ſpeciem cōparata ſunt, debebuntur,veluti pateræ,calices,ſcyphi,vrceoli,œnophoria,& conchæ.

Carruca cum iunctura legata,mulæ quoque legatę,necnon & mulio videtur,propter quotidianam loquendi conſuetudinem.

Interpretatio. *Si carruca cum iunctura per legatum dimiſſa fuerit,carpentum cum iunctura,& mula debentur,mulio autem non debetur.*

Prolatis codicillis,vel alio teſtamento,quibus ademptum eſt legatum,vel certe reſciſſum,perperam ſoluta repetuntur.

Interpretatio. *Si quis facto teſtamento,in quo aliquibus legata reliquerat,aliud poſtmodum fecerit teſtamentum,& illa legata,quæ priori teſtamento dederat,abſtulerit,vel codicillis fortaſſe remouerit,ſi illud prius teſtamentum poſt mortem teſtatoris prolatum fuerit,& legata heres ſcriptus abſoluerit,quæ in poſteriore teſtamēto vel codicillo remota ſunt,is qui ex priori teſtamento legatum conſecutus eſt,reddere iubetur,quod ſequentibus ſcripturis oſtenditur fuiſſe ſublatum.*

De mortis cauſa donationibus. *Tit. VIII.*

Mortis cauſa donat,qui ad bellum proficiſcitur,& qui nauigat, ea ſcilicet conditione,vt ſi reuerſus fuerit,ſibi reſtituatur. Si perierit, penes eum remaneat cui donauit.

Donatio mortis cauſa,ceſſante valetudine,& ſequuta ſanitate, & pœnitentia etiam reuocatur:morte enim tantummodo conualeſcit.

Ad legem Falcidiam. *Tit. IX.*

Exhauſta legatis,aut fideicommiſſis,vel mortis cauſa donationibus hereditate,auxilio Falcidiæ inſtitutus heres quadrantem retinere poteſt.

Interpretatio. *Si quis faciat teſtamentum, & heredem inſtituat, & omnem hereditatem ſuam legatariis,aut fideicommiſſariis,vel mortis cauſa donationibus conferat,valet quidem teſtamentum,ſed heres ſcriptus quartam ſibi ex omnibus bonis retinet teſtatoris.*

Quoties de modo quartę retinendę quęritur,propter periculum plus petendi,officio iudicis omnibus æſtimatis,quarta facienda eſt,quę apud heredem remaneat:aut certe exigenda cautio à legatario,vt quod plus dodrante percepit,reſtituat.

Ea quæ mater viua filio donauit,in quartam non imputantur.

Interpretatio. *Ea quæ mater ſuperſtes filio per legitimam ſcripturam donauit,in Falcidiam ei poſt mortem matris à germanis eius non poſſunt imputari,ſed in partem ſibi debitam,ſalua donatione ſuccedit.*

Ex mora pręſtandorum fideicommiſſorum,vel legatorum,fructus & vſurę peti poſſunt.Mora autem fieri videtur,cum poſtulanti non datur.

IVLII PAVLI SENTENTIARVM RECEPTARVM AD FILIVM LIB. IIII.

De fideicommiſsis. *Tit. I.*

AB vxore, cui vir dotem prælegauit, fideicommiſſum relinqui non poteſt: quia non ex lucratiua cauſa teſtamento aliquid capit, ſed proprium recipere videtur.

INTERPRETATIO. *Vxori, cui maritus teſtamento ſuo dotem, quam ab ea accepit, legati titulo dereliquit, ex ea fideicommiſſum, ſi hoc teſtator iubeat, dare non cogetur: quia non de mariti bonis aliquid conſequitur, ſed quod dederat recepiſſe videtur.*

A poſthumo herede inſtituto fideicommiſſum dari poteſt.

Ab Imperatore herede inſtituto, legatum & fideicommiſſum peti poteſt.

A ſurdo, vel muto, ſiue legatum acceperit, ſiue heres inſtitutus ſit, vel ab inteſtato ſucceſſerit, fideicommiſſum relinquitur.

INTERPRETATIO. *Si à quocunque per teſtamentum ſurdus aut mutus heres fuerit inſtitutus, aut ab inteſtato fortaſſe ſucceſſerit: ſi quid aut per teſtamentum, aut per legitimum numerum fideicommiſſi nomine vt dare debeat, fuerit delegatus, id dare omnimodis compellitur.*

Qui fideicommiſſum relinquit, etiam cum eo cui relinquit, loqui poteſt, velut, peto Gai Sei contentus ſis illa re: aut volo tibi illud præſtari.

INTERPRETATIO. *Qui fideicommiſſum cuicunque dimittit, poteſt hiis verbis ad eum, cui reliquerit, loqui: volo tibi de rebus meis illud eſſe donatum: aut ſpero à te, vt illa re digneris eſſe contentus. Quod tamen debet aut teſtamenti ſerie, aut teſtium profeſſione conſtare.*

Fideicommittere hiis verbis poſſumus, rogo, peto, volo, mando, deprecor, cupio, iniungo, deſidero quoque & impetro: verba vtile faciunt fideicommiſſum. Relinquo vero, & commendo, nullam fideicommiſſi pariunt actionem.

INTERPRETATIO. *Si quando fideicommiſſum relinquitur, precatiuis verbis relinqui poteſt, vt roget quis, iniungat, petat, ſperet, vt id quod fidei ſuæ commiſſum eſt, ad eum, quem teſtator voluit, ſicut iniunxit, ita faciat peruenire. Nam ſi dicat quis: dimitto hoc illi, vel commendo, quia verba directa ſunt, fideicommiſſi locum habere non poſſunt.*

Tam noſtras res, quàm alienas per fideicommiſſum relinquere poſſumus: ſed noſtræ ſtatim, alienæ autem æſtimatæ aut redemptæ præſtantur.

Per fideicommiſſum vnuſquiſque poteſt tam proprias res, quàm alienas dimittere. Sed ſi ſuas dimiſerit, ipſæ quæ relictæ ſunt dantur. Si vero alienas, aut æſtimationem dimiſſæ rei dare, aut ipſas redimere, & dare heres, cui fidei commiſſum eſt, iure cõpellitur.

Si alienam rem tanquam ſuam teſtator per fideicōmiſſum reliquerit, nō relicturus ſi alienam ſciſſet, vt ſolet legatum, ita inutile erit fideicōmiſſum.

INTERPRET. *Si quis per fideicommiſſum rem alienam ideo reliquerit, quia ſuam eſſe credebat, non vtique dimiſſurus ſi ſciſſet alienam, ficut & in legatis damnationis conſtitutum eſt, non poteſt propter hoc heres, cui fideicommiſſum eſt, retineri.*

Teſtator ſuperuiuens, ſi eam rem quam reliquerat vendiderit, extinguitur fideicommiſſum.

Codicillis, qui teſtamento confirmati non ſunt, adſcriptum fideicommiſſum iure debetur.

INTERPRETATIO. *Per codicillos fideicommiſſum relictum iure debetur, etiamſi codicilli teſtamento non fuerint confirmati.*

Filio quibuſcunque verbis à patre fideicommiſſum relictum, iure debetur: ſufficit enim inter coniunctas perſonas quibuſcunque verbis, vt in donatione, voluntas expreſſa. Et ideo etiam pridie quàm moriatur, recte relictum videtur:

In tempus emancipationis, vel cum ſui iuris erit, fideicōmiſſum relictum, quocunque modo patria poteſtate liberato debetur.

INTERPRETATIO. *Si ita fideicōmiſſum filiofamiliàs relinquatur, vt cum emancipatus à patre fuerit, vel cum ſui iuris factus fuerit, fideicommiſſum relictum, quocunque modo patria poteſtate fuerit liberatus, id quod ei relictum eſt, iure debetur.*

Rogati inuicem ſibi ſi ſine liberis deceſſerint, hereditatem reſtituere, altero decedente ſine liberis, hereditas ad eum peruenit, qui ſuperuixit, nec ex eo paciſci contra voluntatem teſtatoris poſſunt.

INTERPRETATIO. *Si aliquis ita hereditatē duobus reliquerit, & eos rogauerit, vt vnus ex hiis ſine filiis mortuo, ei qui ſuperfuerit omnis hereditas acquiratur, vno ex ipſis ſine filiis mortuo, ad ſuperſtitem integra hereditas pertinebit. Et ſi aliquid hij ipſi, dum viuunt, paciſci de ea hereditate voluerint, id quod depecti fuerint, non valebit.*

Heres ante aditam hereditatem, legatarius ante quàm legatum accipiat, fideicommiſſum præſtare non poſſunt.

INTERPRETATIO. *Neque heres antequàm relictam ſibi hereditatem adeat, neque legatarius, antequàm legatum quod ei dimiſſum eſt, accipiat, aliquid per fideicommiſſum de eo quod eis relictum eſt, ad alias poſſunt transferre perſonas.*

Rem fideicommiſſam ſi heres vendiderit, eamque ſciens comparauerit, nihilominus in poſſeſſionem eius fideicommiſſarius mitti iure deſiderat.

INTERPRETATIO. *Si rem, quæ fideicommiſſo alicui relicta eſt, cuicunque heres vendiderit, & eam ſciens relictam alij aliquis comparauerit, fideicommiſſarius in poſſeſſionem ſibi deputatam mitti iure depoſcit.*

Quoties libertis fideicommiſſum relinquitur, ad eos tantummodo placuit pertinere, qui manumiſſi ſunt, vel qui in eodem teſtamento libertatem intra numerum legitimum conſecuti ſunt.

INTERPRETATIO. *Si quando libertis fideicommiſſum relictum fuerit, hiis debetur qui manumiſſi ſunt, vel eis qui intra legitimū numerum libertatem fuerint conſecuti. Legitimus autē numerus eſt, qui ſecundum legem Fuſiam Caniniā cuſtoditur.*

Cui ab herede fideicommiſſum non præſtatur, non ſolum in res hereditarias, ſed & in proprias heredis inducitur.

Ius omne fideicommiſſi non in vendicatione,ſed in petitione conſiſtit.

INTERPRETATIO. *Quoties fideicommiſſum relinquitur,ſicut peti poteſt, ita non poteſt vendicari.*

De Senatuſconſulto Trebelliano. Tit. II.

SEnatuſconſulto Trebelliano proſpectum eſt, ne ſolus heres omnibus hereditariis actionibus oneretur. Et ideo quoties hereditas ex cauſa fideicommiſſi reſtituitur,actiones eius in fideicommiſſarium transferantur:quia vnicuiq; damnoſam eſſe fidem ſuã non oportet.

De Senatuſconſulto Pegaſiano. Tit. III.

INter heredem & fideicommiſſarium, cui ex Pegaſiano hereditas reſtituitur partis,& pro parte ſtipulatio interponitur,vt heredi inſtituto pro quarta actiones,pro cæteris vero portionibus fideicommiſſario competant.

INTERPRETATIO. *Inter heredem,& eum cui hereditatem per fideicõmiſſum iuſſus eſt reformare,ita interpoſita ſtipulatione obſeruãdum eſt, vt heres pro quarta, quam ſibi retinet,quartæ partis excipiat actiones. Et fideicommiſſarius pro tribus eãtum partibus,quæ ad eum ex hereditate perueniunt oneretur.*

Totam hereditatem reſtituere rogatus,ſi quartam retinere nolit, magis eſt, vt eam ex Trebelliano debeat reſtituere. Tunc enim omnes actiones in fideicommiſſarium dantur.

INTERPRETATIO. *Si is,qui totam hereditatem per fideicommiſſum alteri reddere iuſſus eſt, quartam ſibi iure conceſſam noluerit retinere,neceſſe eſt,vt fideicommiſſario integram hereditatẽ reſtituat. Quo facto,ſicut omnis hereditas,ita ad eum omnes hereditariæ tranſeunt actiones.*

Lex Falcidia,itemq; ſenatuſconſultũ Pegaſianum,deducto omni ęre alieno, Deorumque donis quartam reſiduę hereditatis ad heredem voluit pertinere.

INTERPRETATIO. *Lex Falcidia,ſimiliter & Pegaſianum ſenatuſconſultũ, facta hereditarij debiti ratione,& ſeparatis hiis, quæ in honorẽ Dei eccleſiis relinquuntur,quartam hereditatis ex omnibus ad ſcriptum heredem cenſuit pertinere.*

Qui totam hereditatem reſtituit, cum quartam retinere ex Pegaſiano debuiſſet,ſi non retineat,repetere eam non poteſt. Nec enim indebitum ſoluiſſe videtur,qui plenam fidem defuncto præſtare maluit.

INTERPRETATIO. *Is qui integram hereditatem fideicommiſſario reſtituit, cum quartam ſibi iure conceſſam retinere potuerit,poſtea eam repetere non poteſt: quia nec aliquid indebitum ſoluit,ſed integram fidem defuncto exhibuiſſe videtur.*

De repudianda hereditate. Tit. IIII.

REcuſari hereditas non tantum verbis,ſed & re poteſt & alio quouis indicio voluntatis.

Heres per magiſtratus municipales,ex auctoritate pręſidis fideicõmiſſario poſtulante, hereditatem adire, & reſtituere cõpellitur

Fideicommiſſarius,ſi affirmet heredem nolle adire hereditatem, abſente eo interponi decretum,& in poſſeſſionem mitti iure deſiderat.

INTERPRET. *Si is qui heres ſcriptus eſt,& alteri hereditatem reſtituere iuſſus eſt, adire hereditatem diſſimulet, poteſt fideicommiſſarius obtinere,vt is,qui heres hoc ordine*

hoc ordine ſcriptus eſt, hereditatem adire, & reſtituere iubeatur.

Suſpectam hereditatem adire compulſus, omnia ex Trebelliano reſtituit.

Qui hereditatem, quam reſtituere iuſſus eſt, adire dubitabat, ſi eam fuerit compulſus ſuſcipere, integram eam fideicommiſſario reformare compellitur.

De inofficioſi querela. *Tit. V.*

INofficioſum dicitur teſtamentum, quod fruſtra liberis exheredatis, non ex officio pietatis videtur eſſe conſcriptum.

Poſt factum à matre teſtamentum, filius procreatus, non mutata ab ea, cum poſſet, voluntate, ad exemplum præteriti inofficioſi querelam rectè inſtituit.

INTERPRETATIO. *Si mulier poſt factum teſtamentum filium pepererit, & teſtamentum ſuum nato filio non mutauerit, filius præteritus de inofficioſo matris teſtamento agere poteſt.*

Teſtamentũ, in quo Imperator ſcriptus eſt heres, inofficioſum argui poteſt. Eum enim qui leges facit, pari maieſtate legibus obtemperare conuenit.

Qui inofficioſum dicere † poteſt, hereditatem petere non prohibetur. *† non poteſt*

Filius ex aſſe heres inſtitutus, inofficioſum dicere non poteſt: nec intereſt, exhauſta nec ne ſit hereditas, cum apud eum quarta, aut legis Falcidiæ, aut ſenatuſconſulti Pegaſiani beneficio ſit remanſura.

INTERPRETATIO *Si pater filium heredem ex aſſe inſtituat, & per fideicommiſſa, aut legata ipſam hereditatem totam diuerſis diſtribuat, filius contra patris teſtamentum de inofficioſo agere non poteſt: quia quartam ſibi aut per legem Falcidiam, aut per ſenatuſconſulti beneficium retinebit.*

Quartæ portionis portio liberis, deducto ære alieno & funeris impenſa, præſtanda eſt, vt ab inofficioſi querela excludantur. Libertatis quoque eam portionem minuere placet.

INTERPRETATIO. *Quoties filiis Falcidia computanda eſt de aſſe hereditatis, primo loco defuncti debita detrahuntur, & expenſa, quæ in funere eius eſt præſtita. Sed & collatæ libertates nihilominus debebuntur. Et ſic liberis Falcidia, id eſt, vniuſcuiuſque portionis quarta portio debetur.*

Filius in iudicio patris ſi minus quarta portione conſecutus ſit, vt quarta ſibi à coheredibus fratribus citra inofficioſi querelam impleatur, iure deſiderat.

INTERPRETATIO. *Filio herede ſcripto, ſi ex ordinatione defuncti patris minus, quàm quarta portionis ſuæ fuerit deputata, ſuppleri eam ſibi à coheredibus fratribus iure deſiderat: quia in tali caſu inofficioſi actio remouetur.*

Pactio talis ne de inofficioſo teſtamento dicatur, querelam ſuper iudicio futuram non excludit: Meritis enim liberos, quàm pactionibus aſtringi placuit.

INTERPRETATIO. *Si talis pactio viuo patre inter filios fiat, vt poſt obitum patris de inofficioſo filij non querantur, talis pactio non valebit. Sed cui competit, de inofficioſo agere poteſt.*

Rogatus hereditatem reſtituere, etſi inofficioſi querelam inſtituerit, fideicommiſſo non fit iniuria: quartam enim ſolummodo hereditatis amittit, quã beneficio ſenatuſconſulti habere potuiſſet.

INTERPRETATIO. *Si is, qui à defuncto rogatus eſt, vt relictam hereditatem alteri*

reſtituat, de inofficioſi querela inſtituerit actionem, id quod fideicommiſſum eſt, vt redderet ei, cui reddere iuſſus eſt, penitus non peribit. Sed ille, qui inofficioſi querelam propoſuit, quartam quam ex fideicõmiſſo ſenatuſconſulti beneficio erat habiturus, ſuo vitio perdit.

Heres inſtitutus habens ſubſtiturum, ſi de inofficioſo dixerit, nec obtinuerit, non id ad fiſcum, ſed ad ſubſtitutum pertinebit.

De Vicesima. *Tit. VI.*

TAbulæ teſtamenti aperiuntur hoc modo: Vt teſtes, vel maxima pars eorum adhibeatur, qui ſignauerint teſtamentum, ita vt agnitis ſignis, rupro ligno aperiatur & recitetur, atque ita deſcribendi exempli fiat poteſtas, ac deinde ſigno publico obſignarum in Archium redigatur, vt ſi quando exemplum eius interciderit, ſit vnde peti poſſit.

Teſtamenta in municipiis, coloniis, oppidis, præfectura, vico, caſtello, conciliabulo facta, in foro vel baſilica, præſenribus teſtibus vel honeſtis viris, inter horam ſecundam & decimam diei recitari debebunt, exemploque ſublato ab iiſdem rurſus magiſtratibus obſignari, quorum præſentia conſtat apertum.

Teſtamentum lex ſtatim poſt mortẽ teſtatoris aperiri voluit, & ideo quamuis ſit reſcriptis variatum, tamen à præſenribus intra triduum vel quinque dies aperiendæ ſunt tabulæ. Ab abſenribus quoque intra eos dies, cum ſuperuenerinr: nec enim oportet teſtamentum heredibus & legatariis, aut libertatibus, quàm neceſſario vectigali moram fieri.

De lege Cornelia. *Tit. VII.*

QVi teſtamentum falſum ſcripſerit, recitauerit, ſubiecerit, ſignauerit, ſuppreſſerit, amouerit, reſignauerit, deleuerit, pœna legis Corneliæ de falſis tenebitur: id eſt, in inſulam deportatur.

Non tantum is qui teſtamentum ſubiecit, ſuppreſſit, deleuit, pœna legis Corneliæ coercetur, ſed & is, qui ſciens dolo malo id fieri iuſſit, faciendumque curauit.

Teſtamentum ſupprimit, qui ſciens prudenſque tabulas teſtamenti in fraudem heredum, vel legatariorum, fideicommiſſariorum, aut libertatum non profert.

Supprimere tabulas videtur, qui cum habeat, & proferre poſſit, eas proferre non curat.

Codicilli quoque ſi lateant, nec proferantur, ſupprimi videbuntur.

Edicto perpetuo cauetur, vt ſi tabulæ teſtamenti non appareant, de earum exhibitione interdicto reddito, intra annũ agi poſſit, quo ad exhibendum compellitur qui ſupprimit. Tabularum autem appellatione chartæ quoque & membranæ continentur.

De inteſtatorum ſucceſſione. *Tit. VIII.*

INter agnatos & cognatos hoc intereſt: quod in agnatis etiam cognati continentur, inter cognatos vero agnati non comprehenduntur. Et ideo patruus & agnatus eſt, & cognatus: auunculus autem cognatus tantummodo.

INTERPRET.

INTERPRETATIO. *Agnati ſunt, qui per virilem ſexum deſcendunt: cognati autem, qui per fœmineum, & ideo patrui, vel patruorum filij & agnati, & cognati ſunt. Auunculi vero, & eorum filij cognati ſunt, non agnati.*

Si ſint fratres defuncti, & fratris filij vel nepotes, fratre non exiſtente, filius fratris nepoti præfertur.

Legitimi heredes iure ciuili intra centeſimum diem, niſi adierint hereditatem ad proximos eadem ſucceſſio transfertur.

Fœminæ ad hereditates legitimas vltra conſanguineas ſucceſſiones non admittuntur: idque iure ciuili Voconia ratione videtur effectum. Cæterum lex XII. Tabularum nulla diſcretione ſexus cognatos admittit.

INTERPRETATIO. *Fœminæ, niſi fratribus conſanguineis inteſtatis aliter cũ agnatis ſuccedere non poſſunt: quia nec cognati maſculi ad ſucceſſionem inteſtatorum vocantur, niſi quando agnatos deeſſe conſtiterit. Sanè deficientibus agnatis, cum cognati ſuccedunt, poſſunt fœminæ cum viris, quæ æqualis gradus ſunt, iure ſuccedere.*

In hereditate legitima ſucceſſioni locus nõ eſt: Et ideo fratre decedente, antequam adeat aut repudiet hereditatem, fratris filius admitti non poteſt: quia omnis ſucceſſio proximiori defertur.

INTERPRETATIO. *Si quando quis inteſtatus moriatur, qui fratrem & fratris filium derelinquat, ad fratrem, non ad fratris filium hereditas pertinebit. Quod ſi frater defuncti hereditatem repudiauerit, vel adire noluerit, tunc fratris filius hereditatem patrui ſibi poterit vendicare.*

Ab hoſtibus captus, neque ſui, neque legitimi heredis ius amittit poſtliminio reuerſus. Quod & circa eos qui in inſulam deportãtur, vel ſerui penè effecti ſunt, placuit obſeruari, ſi per omnia in integrũ indulgẽtia principali reſtituãtur.

Pro herede gerere, eſt deſtinationi futuri dominij aliquid ex hereditariis rebus vſurpare. Et ideo pro herede gerere videtur, qui fundorum hereditariorum culturas rationesque diſponit, & qui ſeruis hereditariis, iumentis, rebúsue aliis vtitur.

Ex pluribus heredibus, iiſdemq; legitimis, ſi qui omiſerint hereditatẽ, vel in adeũdo aliqua ratione fuerint impediti, hiis qui adierũt, vel eorum heredibus, omittentiũ portiones accreſcũt. Quod in herede inſtituto † eum qui acceperat ſubſtitutum euenire non poterit: diuerſa enim cauſa eſt ſcripti, & legitimi. † *& cõque coheredi ſubſtituto*

INTERPRETATIO. *Si quando multi heredes legitimi fuerint derelicti, & aliqui eorum hereditatem prætermiſerint, vel adire noluerint, portiones eorum qui omiſerint, vel adire noluerint, hiis legitimis qui adierint acquiruntur. Sed in herede inſtituto, cui alter ſubſtitutus eſt, alia conditio eſt: quia in heredibus ſcriptis teſtamenti ordo tenendus eſt, vt inſtitutis, vel ſubſtitutis de adeunda hereditate ſcripturæ forma ſeruetur.*

Ad S. C. Tertullianum. *Tit. IX.*

MAtres tam ingenuæ, quàm libertinæ, ciues Romanæ, vt ius liberorum conſecutæ videantur, ter & quater peperiſſe ſufficiet, dummodo viuos & pleni temporis pariant.

Quæ ſemel vno partu tres vel duos filios edidit, ius liberorum non conſequitur: non enim ter peperiſſe, ſed ſemel partum fudiſſe videtur: niſi forte per interualla pariat.

Mulier ſi monſtroſum aliquid aut prodigioſum enixa ſit,nihil proficit:non ſunt enim liberi,qui contra formã humani generis conuerſo more procreãtur.

Partum,qui membrorum humanorum officia duplicauit,quia hac ratione aliquatenus videtur effectus,matri prodeſſe placuit.

Septimo menſe natus,matri prodeſt:ratio enim Pythagorei numeri hoc videtur admittere, vt aut ſeptimo pleno, aut decimo menſe partus maturior videatur.

Aborſus & abactus venter partum efficere non videtur.

Libertina,vt ius liberorum conſequi poſſit, quater eam peperiſſe, vt ingenuam ſufficit.

Latina ingenua,ius Quiritium conſecuta,ſi ter pepererit,ad legitimam filij hereditatem admittitur:non eſt enim manumiſſa.

Ius liberorum mater habet,quæ tres filios aut habet,aut habuit: aut neque habet,neque habuit.Habet,cui ſuperſunt:habuit,quæ amiſit.Neque habet,neque habuit,quæ beneficio principis ius liberorum conſecuta eſt.

Ad S. C. Orfitianum. Tit. X.

Filij vulgò quæſiti ad legitimam matris hereditatem adſpirare non prohibentur:quia pari iure,vt ipſorum matribus, ita ipſis matrum hereditates deferri debuerunt.

Ad filiam ancillam vel libertam ex S.C. Claudiano effectam, legitima matris inteſtatæ hereditas pertinere non poteſt: quia neque ſerui neque liberti matrem ciuilem habere intelliguntur.

Ad legitimam inteſtatæ matris hereditatem filij ciues Romani, non etiam Latini admittuntur.Ciues autem Romanos eo tempore eſſe oportet, quo ab iiſdem legitima hereditas aditur.

Filius maternam hereditatem eandemque legitimam, niſi adeundo quærere non poteſt.

De Gradibus. Tit. XI.

Primo gradu ſuperiori linea continentur, pater, mater: inferiori,filius,filia,quibus nullæ aliæ perſonæ iunguntur.

Secundo gradu continentur,ſuperiori linea,auus,auia: inferiori, nepos neptis: tranſuerſa, frater ſoror. Quæ perſonæ duplicantur: auus enim & auia,tam ex patre, quàm ex matre. Nepos, neptis, tam ex filio, quàm ex filia.Frater,ſoror,tam ex patre quàm ex matre accipiuntur.Quę perſonę ſequentibus quibuſcunque gradibus ſimiliter pro ſubſtantia earum, quæ in quoquo gradu conſiſtunt, ipſo ordine duplicantur.

Iſtæ perſonæ ſecundo gradu ideo duplices appellantur,quia duo aui ſunt, paternus & maternus.Item duo genera nepotum ſunt,ſiue ex filio,ſiue ex filia procreati. Frater & ſoror ex tranſuerſo veniunt, qui & ipſi hoc ordine duplicantur.

Tertio gradu veniunt,ſupra,proauus,proauia. Infra, pronepos, proneptis. Ex obliquo,fratris ſororiſque filius,filia,patruus,amita,id eſt patris frater & ſoror. Auunculus,matertera,id eſt matris frater & ſoror.

Quarto gradu veniunt,ſupra,abauus,abauia. Infra, abnepos, abneptis. Ex obliquo,fratris & ſororis nepos, neptis, frater patruelis, ſoror patruelis, id eſt,

patrui

patrui filius,filia. Conſobrinus,conſobrina, id eſt, auunculi & materteræ filius, filia: amitinus,amitina,id eſt,amitæ filius,filia. Itemque conſobrini, qui ex duabus ſororibus naſcuntur. Quibus accreſcit, patruus magnus, amita magna, id eſt,aui paterni frater & ſoror. Auunculus magnus, & matertera magna, id eſt, auiæ tam paternæ quàm maternæ frater & ſoror.

INTERPRETATIO. *Hanc plus exponi opus non eſt,quàm lectio ipſa declarat.*

Quinto gradu veniũt,ſupra quidem,atauus,atauia. Infra,atnepos, atneptis. Ex obliquo,fratris & ſororis pronepos proneptis, fratris patruelis, ſororis patruelis,amitini amitinæ,conſobrini conſobrinæ,filius filia: proprius ſobrinus ſobrina,id eſt. patrui magni,amitæ magnę,auunculi magni,materterę magnę, filius filia. His accreſcunt propatruus, proamita: hij ſunt proaui paterni frater & ſoror. Proauũculus,promatertera,hij ſunt proauiæ paternę materneque frater & ſoror,proauiique materni.

INTERPRETATIO. *Hæc ſpecies nec aliis gradibus,quàm ſcripta eſt,nec aliis vocabulis declarari poteſt.*

Sexto gradu veniũt,ſupra,tritauus tritauia. Infra,trinepos trineptis. Ex obliquo,fratris & ſororis abnepos,abneptis,fratris patruelis,ſororis patruelis, amitini amitinæ,conſobrini conſobrinę,nepos neptis: patrui magni,amitę magnę, auunculi magni,materterę magnę, nepos neptis, id eſt, proprioris ſobrini filius filia,qui cõſobrini appellantur. Quibus à latere accreſcũt propatrui, proamitę,proauunculi,promaterterę filius filia,abpatruus,abamita. Hij ſunt abaui paterni frater & ſoror. Abauunculus abmatertera,hij ſunt abauię paternę materneque frater & ſoror,abauiique materni.

INTERPRET. *Hæc quoque explanari amplius non poteſt,quàm vt auctor ipſe diſſeruit.*

Septimo gradu qui ſunt cognati,recta linea ſupra infraque, propriis nominibus non appellantur,ſed ex tranſuerſa linea continentur, fratris, ſororiſque atnepos atneptis,conſobrini filij filięque.

Succeſſionis idcirco gradus ſeptem conſtituti ſunt,quia vlterius per rerum naturam nec nomina inueniri,nec vita ſuccedentibus prorogari poteſt.

In hiis ſeptem gradibus omnia propinquitatum nomina continentur, vltra quos nec affinitas inueniri,nec ſucceſſio poteſt amplius propagari.

De manumiſſionibus. Tit. XII.

Seruum communem vnus ex dominis manumittendo Latinũ facere nõ poteſt,nec magis quàm ciuem Romanũ,cuius portio eo caſu, quo ſi proprius eſſet,ad ciuitatem Romanam perueniret,ſocio accreſcit.

Si aliquis ſeruum comunem manumiſerit, eundem manumittendo,nec Latinum, nec ciuem Romanum facere poteſt, & ideo portio eius manumiſſori perit, & alteri domino ex integro,quaſi eius tantum proprius fuiſſet,acquiritur.

Mutus & ſurdus ſeruum vindicta liberare non poſſunt. Inter amicos tamen & per epiſtolam manumittere nõ prohibentur. Vt autem ad iuſtam libertatem peruenire poſſit,conditione venditionis excipi poteſt.

Tormentis apud pręſidem ſubiectus, & de nulla culpa confeſſus, ſed iuſtam libertatem perduci poteſt.

Fideicommiſſa libertas data facto hęredis non mutatur,ſi ſeruum, quẽ manumittere iuſſus eſt,vinxerit.

Interpret. *Per fideicommiſſum data libertas ab herede, per hoc reuocari non poteſt, ſi ſeruum, quem manumittere iuſſus eſt, crimine obiecto in vincla redegerit.*

Communem ſeruum vnus ex ſociis vinciendo, futuræ libertati non nocebit. Inter pares enim ſententias clementior ſeueriori præfertur. Et certè humanæ rationis eſt, fauere miſerioribus & prope innocentes dicere, quos abſolute nocentes pronuntiare non poſſunt.

Interpretatio. *Si communem ſeruum vnus ex dominis in vincula redegerit, propter hoc libertati eius, ſi poſtea manumiſſus fuerit non nocebit: quia in tali re indulgentioris domini ſententia, qui nihil in eum fecit, melior iudicatur. Et ideo ſi ab vtroque domino manumiſſus fuerit, ciuis Romanus effici poteſt.*

Debitor, creditórve ſeruum pignoris vinciendo, dedititium facere non poſſunt: alter enim ſine altero cauſam pignoris deteriorem facere non poteſt.

Seruus furioſi domini vel pupilli iuſſu vinctus, dedititiorum numero non efficitur: quia neque furioſus, neque pupillus exacti conſilij capax eſt.

Non tantum ſi ipſe dominus vinciat, nocet libertati, ſed & ſi vincire iubeat, aut vincientis procuratoris actorísve factum comprobet. Quod ſi antequàm ſciret vinctum, ſolutionis eius cauſas approbauerit, libertati futuræ vincula non nocebunt.

Interpretatio. *Si ſeruum non ſolum dominus, ſed procurator eius, vel actor in vincula redegerit, & dominus hoc iuſte factum adquieuerit, futuræ impedit libertati. Nam ſi eum ab actore ligatum dominus ſolui præceperit, futura libertas non poterit impediri.*

Cęco curator dari non poteſt: quia ipſe ſibi procuratorem inſtituere poteſt.

De fideicommiſſis libertatibus. *Tit. XIII.*

EA conditione heres inſtitutus, ſi liberos ſuos emancipauerit, omnimodo eos cogendus eſt emancipare: pro conditione enim hoc loco emancipatio videtur aſcripta.

Decedente eo à quo fideicommiſſa libertas relicta eſt, heredes eius eam præſtare cogendi ſunt.

Interpretatio. *Si teſtator fideicommiſſo ſeruum iuſſerit manumitti, & ita euenerit, vt ante quàm manumiſſio daretur, is cui fideicommiſſa libertas eſt, moriatur, heres eius ad manumiſſionem præſtandam, quam auctor ſuus daturus erat, iure compellitur.*

Si decedens ſeruis ſuis libertatem ita dederit: Illum & illum liberos eſſe volo, eóſque filiis meis tutores do, impeditur fideicommiſſa libertas: quia pupilli ſine tutoris auctoritate manumittere non poſſunt: & habentibus tutores, tutor dari non poteſt. Sed interim vice abſentium pupilli habebuntur, vt ex decreto ampliſſimi ordinis primum libertas, ac deinde tutela competere poſſit.

Interpretatio. *Si quis moriens ſeruis ſuis libertatem dandam filiorum fidei commiſerit, eoſque filiis ſuis tutores eſſe præceperit, hoc ordine fideicommiſſa libertas aliquatenus impeditur: quia nec pupilli ſine tutoris auctoritate ſeruos manumittere poſſunt, & qui tutores à patre nominatim relictos habent, alios tutores habere non poſſunt. Sed in tali caſu ordinis conſilio & ratione proſpectum eſt, vt pupilli velut abſentium vice, dum libertas ſeruis tribuitur, habeantur: vt data hiis à iudice ſecundum formam teſtamenti primitus libertate, etiam tutores eſſe præualeant.*

Ad legem Fuſiam caniniam. *Tit.* *XIIII.*

NOminatim ſerui teſtamento manumitti ſecundum legem Fuſiam poſſunt. Nominatim autem manumittere intelligitur hoc modo: Stichus liber eſto. Cum autem, obſonatorem, vel qui ex ancilla illa naſcitur, liberum eſſe volo, ex Orficiano ſenatuſconſulto perinde libertas competit, ac ſi nominatim data ſit. Officiorum enim & artium appellatio nihil de ſignificatione nominum mutat, niſi forte plures ſint, qui eo officio deſignentur: tunc enim nomen adiungendum eſt, vt eluceat de quo teſtator ſenſiſſe videatur.

Codicillis teſtamento confirmatis, datæ libertates cum his quę tabulis teſtamenti datæ ſunt, concurrunt. Et ſiue antecedant, ſiue ſequantur teſtamentum, nouiſſimo loco adhibentur: quia ex teſtamento vtræque confirmantur.

INTERPRETATIO. *Quoties per teſtamentum & codicillos libertates dantur, qui in codicillo manumiſſi ſunt, ſiue ante teſtamentum factus ſit codicillus, ſiue poſt, & teſtamento confirmatus ſit, poſteriori loco tamen habendi ſunt, qui per codicillos fuerint manumiſſi. Et ideo computatis primum, qui teſtamento manumiſſi ſunt, cum illis, qui in codicillis manumiſſi numerantur. Et ſi maior numerus per codicillum, quàm in lege Fuſia Caninia continetur, illi libertatem perdunt, qui in codicillo ſuper legitimum numerum manumiſſi inueniuntur.*

Quoties numerus ſeruorũ, propter legem Fuſiam Caniniam, ineundus eſt, fugitiui quoque, quorum ſemper poſſeſſio animo retinetur cõputandi ſunt.

Lege Fuſia Caninia cauetur, vt certus ſeruorum numerus teſtamento manumittatur. Subductis igitur duobus vſque ad decem, pars dimidia: à decem vſque ad triginta, pars tertia: vſque ad centum, pars quarta: à centum vſque ad quingentos, pars quinta. Plures autem quàm centum ex maiori numero ſeruorum manumitti non licet.

IVLII PAVLI

SENTENTIARVM RECEPTARVM AD FILIVM LIB. V.

De liberali cauſa. *Tit.* *I.*

QVI contemplatione extremæ neceſſitatis, aut alimentorum gratia filios ſuos vendiderint, ſtatui ingenuitatis eorum non præiudicant. Homo enim liber nullo pretio æſtimatur. Iidem nec pignori ab hiis, aut fiduciæ dari poſſunt. Ex quo facto ſciens creditor deportatur. Operæ tamen eorum locari poſſunt.

Veritati & origini ingenuitatis manumiſſio quocũque modo facta fuerit, non præiudicat.

Interpretatio. *Quicunque ingenuam perſonam fraudis ſtudio manumittendam eſſe crediderit, praiudicium ex hoc ingenuitas non incurrit.*

Deſcriptio ingenuorum ex officio fiſci inter fiſcalem familiam facta, ingenuitati non præiudicat.

Qui metu & impreſſione alicuius terroris apud acta præſidis ſeruum ſe eſſe mentitus eſt, poſtea ſtatum ſuum defendenti non præiudicat.

Poſt ſuſceptum liberale iudicium, ſi Aſſertor cauſam deſeruerit, in alium aſſertorem omne iudicium transferri placuit. In priorem vero quod prodendæ libertatis gratia factum eſt, extra ordinem vindicatur. Non enim oportet ſuſceptam ſtatus cauſam, nulla cogente neceſſitate, deſtitui.

De vſucapione. Tit. II.

Poſſeſſionem acquirimus & animo & corpore. Animo vtiq; noſtro: corpore vel noſtro, vel alieno. Sed nudo animo adipiſci quidē poſſeſſionem non poſſumus, retinere tamen nudo animo poſſumus, ſicut in ſaltibus hybernis æſtiuiſque contingit.

Interpretatio. *Aliqua ſunt, quæ animo & corpore poſſidemus: aliqua, quæ tantum animo. Animo & corpore ea poſſidemus, quæ in præſenti tenere videmur vel vtimur. Animo vero ea poſſidemus, quæ in longinquo poſita ſunt, & in noſtro iure conſiſtunt, & ea proprietati noſtræ poſſumus vendicare.*

Per liberas perſonas, quæ in poteſtate noſtra non ſunt, acquiri nobis nihil poteſt. Sed per Procuratorem acquiri nobis poſſeſſionem poſſe, vtilitatis cauſa receptum eſt. Abſente autem domino comparata, non aliter ei quàm ſi rata ſit quæritur.

Interpretatio. *Per liberas perſonas, quæ nobis nulla conditione obligatæ ſunt, acquirere nihil poſſumus. Sed per Procuratores acquiri nobis poſſeſſionem certum eſt. Nam ſi aliquid abſente domino fuerit comparatum, non aliter ei acquiritur, niſi hanc ipſam venditionem ſibi acceptam dominus eſſe conſenſerit.*

Longi autem temporis præſcriptio, inter præſentes cōtinuo decennij ſpatio, inter abſentes vicennij comprehenditur.

Viginti annorum præſcriptio etiam aduerſus rem publicam prodeſt ei, qui iuſtum initium poſſeſſionis habuit, nec medio tempore interpellatus eſt. Actio tamen, quanti eius intereſt, aduerſus eos rei publicæ datur, qui ea negocia defendere neglexerunt.

Interpretatio. *Viginti annorum non poſſeſſionem, ſi tamen iuſtum poſſidendi initium interceſſiſſe probatur, poſſeſſori prodeſſe certum eſt. Iuſtum autem initium eſt emptionis, hereditatis, donationis, legati, fideicommiſſi, & cæterarum rerum ſimilium, quæ per legitimas ſcripturas atque contractus, ad vniuſcuiuſque dominium tranſire noſcuntur. Huius autem rei præſcriptio, inter præſentes decennij eſt, inter abſentes vero vicennij computatur.*

Si poſt motam intra tempora quæſtionem, res ad nouum dominum emptione tranſierit, nec is per viginti annos fuerit inquietatus, auelli ei poſſeſſionem non oportet.

De

De hiis quæ per turbam fiunt. Tit. III.

IN eos, qui per turbam ſeditionémve damnum alicui dederint, damnúmve curauerint: ſiquidem res pecuniaria eſt, æſtimatione dupli ſarcitur. Quod ſi ex hoc corpori alicuius, vitæ, membríſve noceatur, extra ordinem vindicatur.

INTERPRETATIO. *Si aliquis collecta multitudine, aut concitata ſeditione damnũ cuicunque intulerit, ſi pecuniæ damnum fiat, dupli redhibitione componitur. Nam ſi corpus alicuius, vel membra cæde pulſata fuerint, huiuſmodi admiſſum à iudice vindicatur.*

Quicquid ex incendio, ruina, naufragio, nauíque expugnata raptum, ſuſceptum, ſuppreſſúmve fuerit, eo anno in quadruplum eius rei quam quis ſuppreſſerit, celauerit, rapuerit, conuenitur. Poſtea vero in ſimplum.

Hij, qui ædes alienas, villáſve expilauerint, effregerint, expugnauerint, ſiquidem id turba cum telis coacta fecerint, capite puniuntur. Telorum autem appellatione, omnia ex quibus ſaluti hominis noceri poſſit, accipiuntur.

Receptores aggreſſorum, itémque latronum, eadem pœna afficiuntur, qua ipſi latrones. Sublatis enim ſuſceptoribus, graſſantium cupido conquieſcet.

Fures, vel raptores balnearum, plerunque in metallum, aut in opus publicũ damnantur: nonnunquam, pro frequentia admiſſorum, iudicantis ſententia temperatur.

Incendiarij, qui conſulto incendium inferunt, ſummo ſupplicio afficiuntur. Quod ſi incuria eorum ignis euaſerit, dupli compendio damnum eiuſmodi ſarciri placuit.

INTERPRETATIO. *Si aliquis malitiæ ſtudio incendium miſerit, de hoc crimine conuictus, pœnis grauiſſimis iubetur interfici. Quod ſi per negligentiam factum incendium comprobatur, damnum quod cuicunque illatum fuerit, res quæ incendio perierint, dupli ſatisfactione ſarcientur.*

De iniuriis. Tit. IIII.

INiuriam patimur, aut in corpus, aut extra corpus. In corpus, verberibus, & illatione ſtupri. Extra corpus, conuiciis, & famoſis libellis. Quod ex affectu vniuſcuiuſque patientis, & facientis æſtimatur. Furioſus, itémque infans, affectu doli, & captu contumeliæ caret, idcirco iniuriarum agi cum hiis non poteſt.

Si liberis, qui in poteſtate ſunt, aut vxori fiat iniuria, noſtra intereſt vindicare. Ideoque per nos actio inferri poteſt: ſi modo is qui fecit, in iniuriam noſtrā id feciſſe doceatur.

Corpori iniuria infertur, cum quis pulſatur, cuíque ſtuprum infertur, aut de ſtupro interpellatur. Quæ res extra ordinem vindicatur, ita vt pulſatio pudoris pœna capitis vindicetur.

Sollicitatores alienarum nuptiarum, itémque matrimoniorum interpellatores, etſi effectu ſceleris potiri non poſſunt, propter voluntatem pernicioſæ libidinis extra ordinem puniuntur.

Iniuriarum actio aut lege, aut more, aut mixto iure introducta eſt. Lege XII. tabularum de famoſis carminibus, membris ruptis, & oſſibus fractis. Moribus, quoties factum pro qualitate ſui arbitrio iudicis æſtimatur, congruentis pœnæ

ſupplicio vindicatur. Mixto iure iniuriarum actio ex lege Cornelia conſtituitur, quoties quis pulſatur, vel cuius domus introitur ab hiis, qui vulgo Directarij appellantur, in quos extra ordinem animaduertitur, ita vt prius ingruentis conſilium pro modo commentæ fraudis pœna vindicetur exilij, aut metalli, aut operis publici.

Iniuriarum ciuiliter damnatus, eiuſque æſtimationem inferre iuſſus, famoſus efficitur.

INTERPRETATIO. *Qui pro iniuria mediocri, æſtimatæ iniuriæ damna ſubire compellitur, quamuis ciuiliter videatur addictus, tamen infamis efficitur.*

Atrox iniuria æſtimatur, aut loco, aut tẽpore, aut perſona. Loco, quoties in publico irrogatur. Tempore, quoties interdiu. Perſona, quoties Senatori, vel Equiti Romano, Decurioni, vel aliâs ſpectatæ auctoritatis viro, etſi plebeius, vel humili loco natus, Senatori, vel Equiti Romano, Decurioni, vel Magiſtratui, vel Aedili, vel Iudici, quilibet horum, vel ſi hiis omnibus plebeius.

Qui per calumniam iniuriæ actionem inſtituit, extra ordinem punitur: Omnes enim calumniatores exilij, vel inſulæ relegatione, aut ordinis amiſſione puniri placuit.

Iniuriarum non niſi præſentes accuſare poſſunt. Crimen enim, quod vindictæ, aut calumniæ iudicium expectat, per alios intendi non poteſt.

Fit iniuria contra bonos mores, veluti ſi quis fimo corrupto aliquem perfuderit, cœno, luto obliniuerit, aquas ſpurcauerit, fiſtulas, lacus, quídve aliud in iniuriam publicam contaminarit. In quos grauiter animaduerti ſolet.

Qui puero prætextato ſtuprum, aliúdve flagitium, abducto ab eo vel corrupto comite perſuaſerit, mulierem, puellámve interpellauerit, quidúe corrumpendæ pudicitiæ gratia fecerit, domum præbuerit, pretiúmve, quo id perſuadeat, dederit, perfecto flagitio, capite punitur, imperfecto, in inſulam deportatur, corrupti comites ſummo ſupplicio afficiuntur.

Qui carmen famoſum in iniuriam alicuius, vel alia quælibet cantica, quo agnoſci poſſit, compoſuerit, ex auctoritate ampliſſimi ordinis in inſulam deportatur. Intereſt enim publicæ diſciplinæ, opinionem vniuſcuiuſq; turpi carminis infamia vindicare. † Carmen facit non tantum qui ſatyras, & epigrammata, ſed illegitimam inſectandi alicuius cauſam, quídve aliud alio genere componit. de ratione, & de perſonarum dignitate nil cauetur: quoniam omnimodo deformanda eſt eius perſona, contra quem venimus. Sed in hoc modus quidem & ratio adhibenda eſt: exiſtimatio enim etiam hoc modo læditur.

† Hæc ſunt Spuria

Pſalterium, quod vulgo dicitur canticum, in alterius infamiam compoſitum & publice cantatum, tam in eos qui hoc cantauerint, quàm in eos qui compoſuerint extra ordinem vindicatur, eo acrius, ſi perſonæ dignitas ab hac iniuria defendenda ſit.

In eos auctores, qui famoſos libellos in cõtumeliam alterius propoſuerint, extra ordinem vſque ad relegationem inſulæ vindicatur.

Cõuiciũ Iudici ab appellatoribus fieri nõ oportet, alioqui infamia notatur.

Maledictum, itemque conuicium publice factum, ad iniuriæ vindictam reuocatur. Quo facto condemnatus infamis efficitur.

Non tantum is, qui maledictum aut conuicium ingeſſerit, iniuriarum conuictus

uictus famoſus efficitur. ſed & is, cuius ope conſilióve factum eſſe dicitur.

† Conuiciũ cõtra bonos mores fieri videtur, ſi obſcœno nomine, aut inferiore parte corporis nudatus, aliquis inſectatus ſit, quod factũ contẽplatione morum, & cauſa publicæ honeſtatis vindictam extraordinariæ vltionis expectat. † *Et hac quoque ſpuria & adulterina ſũt*

Seruus, qui iniuriam, aut contumeliam fecerit: ſiquidem atrocem, in metallum damnatur: ſi vero leuem, flagellis cæſus, ſub pœna vinculorum temporalium domino reſtituitur.

De effectu ſententiarum, & fine litium. Tit. V.

Res iudicatæ videntur ab his, qui imperium poteſtatemq́ue habent, vel qui ex auctoritate eorum inter partes dãtur, itemq́ue à magiſtratibus municipalibus vſque ad ſummã, qua ius dicere poſſunt, itemq́ue ab hiis, qui ab Imperatore extra ordinem petuntur. Ex compromiſſo autem iudex ſumptus, rem iudicatam non facit. Sed ſi pœna inter eos promiſſa ſit, pœna rei in iudicium deductæ ex ſtipulatu peti poteſt.

Confeſſi debitores pro iudicatis habentur, ideoq́ue ex die confeſſionis tempora ſolutionis præſtituta computantur.

Confiteri quis in iudicio, non tantum ſua voce, ſed & literis, & quocunque modo poteſt. Conuinci autem non niſi ſcriptura, aut teſtibus poteſt.

Eorum qui debita confeſſi ſunt, pignora capi, & diſtrahi poſſunt.

Confeſſionem ſuam reus in duplum reuocare non poteſt

Ea quæ altera parte abſente decernuntur, vim rerũ iudicatarũ nõ obtinẽt.

Trinis literis vel edictis, aut vno pro omnibus dato, aut trina denuntiatione conuentus, niſi ad iudicem, à quo ſibi denuntiatum eſt, aut cuius literis, vel edicto conuentus eſt, venerit, quaſi in contumacem dicta ſententia, auctoritatem rerum iudicatarum obtinet. Quinimo nec appellari poteſt ab ea.

INTERPRETATIO. *Quicunque tribus auctoritatibus iudicũ conuentus, vel tribus edictis ad iudicium fuerit prouocatus, aut vno pro omnibus peremptorio, id eſt, quod cauſam extinguit, fuerit euocatus, & præſentiam ſuam apud eum iudicem, à quo ei denuntiatũm eſt, exhibere noluerit, aduerſus eum, quaſi in contumacem iudicari poteſt. Quinimo nec retractari per appellationem negocia poſſunt.*

Quoties in contumacem fuerit iudicatum, ab ea ſententia, quę aduerſus cõtumaces lata eſt, neque appellari, neque in duplum reuocari poteſt.

Res olim iudicata, poſt longum ſilentium in iudicium deduci non poteſt, nec eo nomine in duplum reuocari. Longum autem tempus, exemplo longæ præſcriptionis, decennij inter præſentes, & inter abſentes vicennij computatur.

In cauſa capitali abſens nemo damnatur, neque abſens per alium accuſare aut accuſari poteſt.

Falſis inſtrumentis religio iudicis circumducta, ſi iam dicta ſententia prius de crimine admiſſo conſtiterit, eius cauſæ inſtauratio iure depoſcitur.

Ratio calculi ſæpius ſe patitur ſupputari, atque ideo poteſt quocunq; tempore retractari, ſi non longo tempore euaneſcat.

De interdictis. Tit. VI.

Retinendæ poſſeſſionis gratia comparata ſunt interdicta, per quæ eam poſſeſſionem, quam iam habemus, retinere volumus. Quale eſt: vti poſ-

ſideris. De rebus ſoli: & Vtrum vi: De re mobili. Et in priore quidē is potior eſt, qui redditi interdicti tempore nec vi, nec clàm, nec precario ab aduerſario poſſedit. In altero vero potior eſt, qui maiore parte anni retrorſum numerati, nec vi, nec clàm, nec precario poſſedit.

INTERPRETATIO. *Interdicta dicuntur, quaſi non perpetua ſententia, ſed ad tempus interim dicta, hoc eſt, à iudice momentum priori reddere poſſeſſori. Id eſt, vt ſi quis poſſidens intra anni ſpatium, quod amiſiſſe videtur, præſentibus litigatoribus, iudice ordinante recipiat, & poſtmodum ſi voluerit, tam de vi, quàm de rei proprietate confligat. Nam ſi talis caſus emerſerit, vt aduentitiam quolibet titulo rem nouus poſſeſſor adeat, & eam maiore parte anni, id eſt, plus quàm ſex menſibus teneat, & ab alio hæc res quam tenuit, auferatur, & ille qui abſtulit, quatuor aut quinque menſibus teneat. Si intra ipſum annum de momento fuerit actum, priori poſſeſſori, qui maiore parte anni poſſedit, res à iudice, partibus præſentibus, merito reformatur, ita vt de negocij qualitate partes ſequenti actione confligant. Sin vero qui abſtulit maiori parte anni poſſedit, ante iudicium momenti beneficio reddere non compellitur.*

Vt interdictum, ita & actio proponitur, ne quis via publica aliquem prohibeat. Cuius rei ſollicitudo ad viarum curatores pertinet, à quarum munitione nemo exceptus eſt. Si quis tamen in ea aliquid operis fecerit, quo commeantes impediantur, demolito opere condemnatur.

Non tantum ſi ipſe dominus poſſeſſione deijciatur, vtile interdictum eſt, ſed etiam ſi familia eius. Familiæ autem nomine etiam duo ſerui continentur.

Vi deijcitur non tātum qui oppreſſu multitudinis, aut fuſtium, aut telorum, aut armorum metu terretur, ſed & is, qui violentiæ opinione comparata, poſſeſſione ceſſit: ſi tamen aduerſarius eam ingreſſus ſit.

De naui vi deiectus hoc interdicto expetiri non poteſt. Sed vtilis ei actio de rebus recuperandis, exemplo de vi bonorum raptorum datur. Idemque de eo dicendum eſt, qui ex carruca aut equo deiicitur: Quibus non abductis iniuriarum actio datur.

Vi deiectus videtur, & qui in prædio vi retinetur, & qui in via territus eſt, ne ad fundum ſuum accederet.

Qui vi, aut clàm, aut precario poſſidet, ab aduerſario impune deiicitur.

INTERPRETATIO. *Vi poſſidet, qui impetu efficaci depulſo aduerſario poſſidet. Clàm poſſediſſe videtur, qui ignorante & inſcio domino poſſeſſionem occupat. Precario, qui per precem poſtulat, vt ei in poſſeſſionem permiſſu domini vel creditoris fiduciam commorari liceat.*

Ex rebus vi poſſeſſis ſi aliquæ res arſerint, vel ſerui deceſſerint, licet id ſine dolo eius, qui deiecit, factum ſit, æſtimatione tamen condemnandus eſt: qui ita voluit adipiſci rem iuris alieni.

INTERPRETATIO. *Si ex rebus, quas violenter aliquis occupauit, qualibet quacunque occaſione perierint, aut arſerint, vel ſerui violenter occupati, mortui fuerint, quamlibet fraude illius qui occupauit, id quod perit factum non videatur, tamen ab ipſo quacunque perierint reddenda ſunt, qui rem iuris alieni violenter viſus eſt occupaſſe.*

Tō biis Si inter vicinos ex communi riuo aqua ducatur, interdici prius debet ⁺ ex hiis vicibus, quibus à ſingulis duci conſueuit. Ducenti autem vis fieri prohibetur. Alienam autem aquam vſurpanti, nummaria pœna irrogatur. Cuius rei

cura ad ſollicitudinem Præſidis expectat.

Redditur interdicti actio, quæ proponitur ex eo, vt quis quod precario habet reſtituat. Nam & ciuilis actio huius rei, ſicut commodari competit, eò vel maxime, quod ex beneficio ſuo vnuſquiſque iniuriam pati non debet.

INTERPRETATIO. *Si quando alicuius precibus exorati, aliquid cuicunque poſsidendum ad tempus fuerit præſtitum, & ad primam admonitionem hoc ipſum reddere noluerit, datur aduerſus eum interdictum, & actio iuſta proponitur, quæ actio ciuilis eſt, velut ſi de commodato agatur, vt res ipſa præſtita ſine aliqua difficultate reddatur. Quia pro beneficio pati quemcunque iniuriam non oportet.*

Precario poſſidere videtur, non tantum qui per epiſtolam, vel quacunque alia ratione hoc ſibi concedi poſtulauit, ſed & is qui nullo voluntaris indicio, patiente tamen domino poſſidet.

Heres eius, qui precariam poſſeſſionem tenebat, ſi in ea manſerit, magis dicendum eſt clàm videri poſſidere: nullæ enim preces eius videntur adhibitæ. Et ideo perſecutio eius rei ſemper manebit, nec interdicto locus eſt.

INTERPRETATIO. *Si heres eius in ea poſſeſsione, quã auctor ſuus precario poſſederat, poſt mortem illius manſerit, magis æſtimandus eſt clàm, id eſt, occulte manere. Actio tamen proprietatis domino aduerſus eum, qui ita manſerit, iure competit.*

Arbor, quæ in alienas ędes, vel in vicini agrum imminet, niſi à domino ſublucari non poteſt: iſque conueniendus eſt, vt eam ſublucet. Quod ſi conuentus dominus id facere noluerit, à vicino luxuries ramorũ compeſcatur. Idq; qualiſcunque dominus facere non prohibetur.

Aduerſus eum, qui hominem liberum vinxerit, ſuppreſſerit, incluſerit, operámve, vt id fieret, dederit, tam interdictum, quàm legis Fabiæ ſuper ea re actio redditur. Et interdicto quidem id agitur, vt exhibeatur is qui detinetur. Lege autem Fabia, vt etiam pœna nummaria coherceatur.

INTERPRETATIO. *Si quicunque hominem liberum ligauerit, abſconderit, incluſerit, aut vt id fieret, ſolatium præbuerit, aduerſus eum legis Fabiæ actio datur, id eſt, vt exhibeatur is, qui in clauſura, aut in vinculis detinetur, ab eo qui feciſſe cõuincitur. Aut ſecundum legem Fabiam puniendus eſt, aut ſecundum æſtimationem iudicis pœna nummaria feriendus eſt.*

Bene concordans matrimoniũ ſeparari à patre diuus Pius prohibuit, itemque à patrono libertum, à parentibus filium filiamque: niſi forte quæratur, vbi vtilius morari debeat.

Omnibus bonis, quæ habet, quæque habiturus eſt, obligatis, nec concubina, nec filius naturalis, nec alumnus, nec ea quæ in vſu quotidiano habet, obligantur. Ideoque de hiis nec interdictum redditur.

INTERPRETATIO. *Si quis debitor creditori ſuo talem fecerit cautionem, vt omnia ei, quæ in bonis ſuis habet, vel habiturus eſt, oppignoraſſe videatur, in tali conditione nec cõcubina, nec filius naturalis, nec alumnus, nec ea quæ in vſu quotidiano habet, obligata videri poſſunt. Nec momentum, ſi creditor petat, de hiis rebus quas ſuperius diximus, accipere poteſt.*

De obligationibus. *Tit. VII.*

OBligationum firmandarum gratia ſtipulationes inductæ ſunt, quæ quadam verborum ſolennitate concipiuntur. Et appellatæ, quòd per eas

firmitas obligationũ cõſtringitur. Stipulũ enim veteres firmum appellauerunt.

Verborum obligatio inter præſentes, non etiam inter abſentes contrahitur. Quod ſi ſcriptum fuerit inſtrumento, promiſiſſe aliquem, perinde habetur, atque ſi interrogatione præcedente reſponſum ſit.

INTERPRETATIO. *Verborum obligatio ideo inter præſentes conſtare videtur, quia neceſſe eſt, vt is, qui aliquid redditurum ſe promittit, ad creditoris interrogata reſpondeat, ſi interrogatus fuerit, Iſtud dabis? Ille reſpondet: Dabo. Si interrogatus fuerit: Promittis? Ille reſpondet: Promitto. Sed ſi ſcribat aliquis, ſe quamcunq; ſummam redditurum, ita habetur, quaſi ad interrogata reſponderit. Ideo ad redhibitionem ſecundum ſcripturæ ordinem retinetur.*

Fructuarius ſeruus, ſi quid ex re fructuarij, aut ex operis ſuis acquirit, ad fructuarium pertinet. Quicquid autem aliunde, vel ex re proprietaria acquirit, domino proprietatis acquirit.

Cum facto promiſſoris res in ſtipulatum deducta intercidit, perinde agi ex ſtipulatu poteſt, ac ſi ea res extaret. Ideo promiſſor æſtimatione eius punitur, maxime, ſi in dolum quoque eius concepta fuerit ſtipulatio.

INTERPRETATIO. *Qui aliquid ſe cuicunque redditurum eſſe promiſerit, ſi eius facto res promiſſa depereat, ita eam is, cui promiſſa eſt, ab eo recipere poteſt, tanquam non perierit. Ideoq; promiſſor, æſtimatione habita, pretium eius rei quæ perierit, reformare compellitur. Quod in eo magis obſeruandum eſt, ſi promiſſoris fraude fuerit factum.*

De nouationibus. Tit. VIII.

NOn ſolum per noſmetipſos nouamus quod nobis debetur, ſed per eos etiam, per quos ſtipulare poſſumus, veluti per filiumfamiliâs, vel per ſeruum iubendo vel ratum habendo. Procurator quoq; noſter ex iuſſu noſtro præceptum eſt vt nouare poſſit.

INTERPRETATIO. *Nouatio eſt, quoties cauſa nouatur.*

De ſtipulationibus. Tit. IX.

SVbſtitutus heres, ab inſtituto, qui ſub conditione ſcriptus eſt, vtiliter ſibi inſtitutum hac ſtipulatione cauere compellit, ne petita bonorum poſſeſſione res hereditarias diminuat. Hoc autem caſu, ex die interpoſitæ ſtipulationis, duplos fructus præſtare compellitur. Huius enim præiudicium à ſuperiore differt, quo quæritur, an ea res de qua agitur, maior ſit centũ ſeſtertiis. Ideoq́ue in longiorem diem concipitur.

INTERPRETATIO. *Subſtitutus heres, eũ qui ſub conditione heres inſtitutus eſt, adita hereditate compellere poteſt, vt ſibi heres inſtitutus caueat, id eſt, cautione promittat, hanc ipſam hereditatem à ſe in nullo penitus minuendam. Quo facto, ſi quid de hereditate fuerit imminutũ, duplos fructus eius rei à die cautionis heres inſtitutus redhibere compellitur.*

Ex die accepti iudicij dupli fructus computantur. Et tam dantes quàm accipientes, heredes quoque eorum, procuratores, cognitorumq́ue perſonæ, itẽq́ue ſponſores eadem ſtipulatione comprehenduntur, eorum quoque quorum nomine promittitur.

INTERPRETATIO. *Ex ea die, qua de cauſa fuerit iudicatum, ſi in redhibitione mora facta fuerit, dupli fructus computantur, & tam hij qui addicti fuerint, quàm etiã*

heredes eorum, vel procuratores, aut cognitores, vel fideiuſſores eadem promiſsio comprehendit, hi etiam tenendi ſunt, quorum nomine facta fuerit promiſsio.

Quoties iudicatum ſolui ſtipulatione ſatiſdatur, omiſſa eius actio rei iudicatæ perſecutionem non excludit.

INTERPRETATIO. *Si quando cauſa per iudicium fuerit terminata, & iudicati ſolutio fideiuſsione interpoſita fuerit repromiſſa, ſi is cui fideiuſsio prabita eſt, huius rei actionem qualibet ratione tardauerit, à perſecutione rei quæ addicta eſt non excluditur.*

Emancipati liberi præteriti, ſi velint ſe miſcere paternæ hereditati, & cum hiis, qui in poteſtate remanſerint, communis patris diuidere hereditatem, antequam bonorum poſſeſſionem perant, de conferendo cauere cum ſatiſdatione debebunt. Quod ſi ſatiſdare non poſſunt, ſtatim ex fide bonorum confuſionẽ, excepro peculio caſtrenſi, facere cogendi ſunt.

INTERPRETATIO. *Emancipati filij ſi patris teſtamento fuerint prætermiſſi, & ſe paternæ hereditati cum reliquis fratribus miſcere voluerint, de confundendis rebus, quas à patre emancipationis tempore perceperint, fideiuſſores dare compellũtur, qui eos omnia diuiſioni refuſuros ſua fideiuſsione promittant. Quod ſi huiuſmodi fideiuſſores non dederint, ſtatim fide media confuſionem rerum omnium, quas acceperunt, facere compelluntur: exceptis tamen rebus, quas de caſtrenſi peculio habere probantur.*

De contrahenda auctoritate. *Tit. X.*

OB metum impendentis damni vicinus vicino ſatiſdare debet, additis ſponſoribus ſuper eo, quod damni acciderit. De communi pariete, vtilitatis cauſa hoc cœpit obſeruari, vt ædificet quidem, cui ædificare intereſt: cogatur verò ſocius portionis ſuæ impenſas agnoſcere.

INTERPRETATIO. *Si quando aliquibus vicinus paries ruina metũ videatur oſtendere, inuicem ſibi datis fideiuſſoribus, promittere debent, vt ſi cui vicinus paries damnum fecerit, à ſocio ſarciatur. Sed ſi ab vno ex hijs communis paries propter metum ruinæ fuerit reparatus, impenſas fabricæ ſocius illi pro portione ſua præſtare cogendus eſt.*

De donationibus. *Tit. XI.*

SPecies extra dotem à matre, in honorem nuptiarum, præſente filiâ genero traditæ, donationem perfeciſſe videntur.

Probatio traditæ, vel non traditæ poſſeſſionis, non tam in iure, quàm in facto conſiſtit. Ideoque ſufficit ad probationẽ, ſi rem corporaliter teneant.

INTERPRETATIO. *Si inter aliquos de tradita, aut non tradita re naſcatur intentio, huius rei probatio non in iure, aut in ſcriptura, ſed in facto conſtat. Ideo ad omnem probationem ſufficit, ſi res ab eo, qui ſibi traditam aſſerit, teneatur.*

Pater ſi filiofamiliæ aliquid donauerit, & in ea voluntate perſeuerans deceſſerit, morte patris donatio conualeſcit.

Cum vnius rei in duos donatio confertur, potior eſt ille cui res tradita eſt. Nec intereſt, poſterior quis, an prior acceperit, & exceptæ nec ne perſonæ ſint.

INTERPRETATIO. *Si aliquis vnam rem duobus per legitimas ſcripturas donauerit, vni prius, & alteri poſtea, non quærendum eſt in hiis donationibus, qui prior, qui poſterior, ſed qui rem tradente donatore poſſederit, is eam, cui eſt tradita poſsidebit. nec*

intereſt,

intereſt, vtrum in parentes, an in extraneos talis ſit facta donatio.

Inuitus donator de euictione rei donatæ promittere non cogitur, nec eo nomine, ſi promiſerit, oneratur. Quia lucratiuæ rei poſſeſſor ab euictionis actione ipſa iuris ratione depellitur.

INTERPRETATIO. *Si aliquis rem iuris ſui, ſcriptura interueniente, donauerit, euictionis pœnam ſibi conſtituere inuitus non compellitur. Ad quam rem etiamſi volens promiſerit, non poteſt teneri. Quia res quæ lucrum alteri facit, damnum pro munere ſuo donatori inferre non poterit. Et ſi ad hanc rem is, cui donatum eſt, donatorem voluerit attinere, ab hac actione omnimodis remouetur.*

Ei qui aliquem à latrunculis, vel hoſtibus eripuit, in infinitum donare non prohibemur, ſi tamen donatio, & non merces eximij laboris appellanda eſt, quia contemplationem ſalutis certo modo æſtimari non placuit.

INTERPRETATIO. *Si quis aliquem de imminenti periculo, id eſt, de latronum aut hoſtium perſecutione, vel manu eripuit: quicquid vel quantum, aut ſi omnia ei is qui liberatus eſt, pro ſalutis ſuæ mercede donauerit, nec ab ipſo donatore, nec ab heredibus eius repeti poteſt. Quia vitæ præmium nulla poteſt æſtimatione pretij penſari.*

De iure fiſci & populi. *Tit. XII.*

EIus bona, qui ſibi ob aliquod admiſſum flagitium mortem conſciuit, fiſcus vendicat. Quod ſi tædio vitæ, aut pudore æris alieni, vel valetudinis alicuius impatientia hoc admiſit, non inquietabuntur, ſed ordinaria ſucceſſione relinquuntur.

INTERPRETATIO. *Si quis ſibi pro aliquo admiſſo crimine mortem intulerit, facultates eius fiſcus vendicat. Nam ſi ingratitudine malæ vitæ, aut propter verecundiam contracti enormis debiti, vel impatientia valetudinis, mortẽ ſibi intulerit, bona eius ſuis, aut legitimis heredibus nullatenus auferuntur.*

Ei etiam velut indigno aufertur hereditas, qui affinem vel cognatum, cui ipſe ab inteſtato ſucceſſurus erat, teſtamentum facere prohibuit, aut ne iure ſubſiſteret, operam dedit.

Si pater vel dominus id teſtamentum, quo filius eius vel ſeruus heredes inſtituti ſunt, aut legatum acceperunt, falſum redarguant, nec obtineant, fiſco locus eſt.

Aetati eius, qui accuſat teſtamentũ, ſi non obtineat, ſuccurri ſolet in id, quod ita amiſit: maxime, ſi Tutoris, aut Curatoris conſilio actio inſtituta ſit.

In ea prouincia, ex qua quis originem ducit, officium fiſcale adminiſtrare prohibetur, ne aut gratioſus, aut calumnioſus apud ſuos eſſe videatur.

Quoties ſine auctoritate iudicati Officiales alicuius bona occupant vel deſcribunt, vel ſub obſeruatione eſſe faciunt, adito Procuratore, iniuria ſubmouetur, & rei huius autores ad Præfectos Prætorio puniendi mittantur.

Litem in perniciem priuatorum fiſco donari non oportet, nec ab eodem donata ſuſcipi.

Imperatorem litis cauſa heredem inſtitui inuidioſum eſt. Nec enim calumniandi facultatem ex Principali maieſtate capi oportet.

Ex nuda pollicitatione nulla actio naſcitur. Ideoque eius bona, qui ſe heredem Imperatorem facturum eſſe iactauerat, à fiſco occupari non poſſunt.

Priuilegium

Priuilegium fiſci eſt, inter omnes creditores primum locum tenere.

Quicunque à fiſco conuenitur, non ex indice, vel exemplo alicuius ſcripturæ, ſed ex autentico conueniendus eſt, etſi contractus fides poſſit oſtendi. Cæterum calumnioſam ſcripturam vim iuſtæ petitionis in iudicio obtinere non conuenit.

Eius bona, qui falſam monetam percuſſiſſe dicitur, fiſco vendicantur. Quod ſi ſerui, ignorante domino, id feciſſe dicantur, ipſi quidem ſummo ſupplicio afficiuntur, domino tamen nihil aufertur. Quia peiorem domini cauſam ſerui facere, niſi forte ſcierit, omnino non poſſunt.

De delatoribus. *Tit.* *XIII.*

OMnes omnino deferre alterum, & cauſam pecuniariam fiſco nuntiare prohibentur. Nec refert, mares iſtud an fœminæ faciant, ſerui an ingenui, an libertini, an ſuos, an extraneos deferant: omni enim modo puniuntur.

Serui fiſcales, qui cauſam domino prodere, ac nuntiare contendunt, deferre non videntur, ſubornati ſane reum prodere coguntur, qui quod per ſe non poteſt, per alium deferat. Perinde autem ſubornatores ac delatores puniuntur.

Interpretatio. *Si ſerui fiſcales aliquid domino nuntiauerint atque prodiderint, delatores eſſe non videntur. Sane ſi aliquis eos ad hanc rem immiſerit vel inſtigauerit, cum prodere compellitur. Qui cum proditus ab illis fuerit, ita puniri iubetur, quemadmodum delatores pro iuris ordine puniuntur.*

Damnati ſerui, ſiue poſt ſententiã, ſiue ante ſententiam dominorum facinora confeſsi ſint, nullo modo audiuntur, niſi forte reos deferant maieſtatis.

De quæſtionibus habendis. *Tit.* *XIIII.*

IN criminibus eruendis quæſtio quidem adhibetur, ſed non ſtatim à tormentis incipiendum eſt. Ideoque prius argumentis quærendum eſt, etſi ſuſpicione aliqua reus vrgueatur, adhibitis tormentis de ſociis & ſceleribus ſuis confiteri compellitur.

Vnius facinoris plurimi rei ita audiendi ſunt, vt ab eo primum incipiatur, qui timidior, & teneræ ætatis eſſe videatur.

De teſtibus. *Tit.* *XV.*

SVſpectos gratiæ teſtes & eos vel maxime, quos accuſator de domo produxerit, vel vitæ humilitas infamauerit, interrogari non placuit. In teſte enim & vitæ qualitas expectari debet, & dignitas.

In affinem vel cognatum inuiti teſtes interrogari non poſſunt.

Aduerſus ſe inuicem parentes & liberi, itemque liberti nec volentes ad teſtimonium admittendi ſunt. Quia rei veræ teſtimonium neceſsitudo perſonarũ plerunque corrumpit.

Interpretatio. *Aduerſus ſe inuicẽ teſtimoniũ parẽtes & filij, vel liberti dicere prohibentur. Quia veritatis profeſsionem propinquitatis affectio impedire cognoſcitur.*

Teſtes cum de fide tabularum nihil dicitur, aduerſus ſcripturam interrogari non poſſunt.

Qui falſe vel varie teſtimonia dixerunt, vel vtrique parti prodiderunt, aut in exilium aguntur, aut in inſulam relegantur, aut Curia ſubmouentur.

In

In re pecuniaria tormenta, niſi cum de rebus hereditariis quæritur, non adhibentur. Aliâs autem iureiurando, aut teſtibus explicantur.

De ſeruorum quæſtionibus. *Tit. XVI.*

SEruum de facto ſuo in ſe interrogari poſſe, ratio æquitatis oſtendit: Nec enim obeſſe ei debet, qui per ſeruum aliquid ſine cautione commodat aut deponit.

INTERPRETATIO. *Seruum de facto ſuo in ſe interrogari poſſe præceptum eſt, vt ſi aliquid dominus eius per eum cuicunque ſine cautione tranſmiſerit, aut commodauerit, ſi ille, cui traditum eſt, negare voluerit, reſponſione ſerui, per quem res acta eſt, poßit rei probatio non deeſſe.*

Iudex tutelaris, itemq; C. viri, ſi aliter de rebus hereditariis, vel de fide generis inſtrui non poſſunt, poterunt de ſeruis hereditariis habere quæſtionem.

INTERPRETATIO. *Si quando rerum hereditariarum quantitas, Tutore agente requiritur, vt poßit hereditatis quantitas inueniri, de ſeruis hereditariis haberi quæſtionẽ iure præceptum eſt. Et ſi fortaſſe de filiis aliqua dubitatio habeatur, vt veritas inueniri non poßit, torqueri ſerui hereditarij iubentur.*

Serui alieni in alterius caput non niſi ſinguli torqueri poſſunt. Et hoc inuito domino non eſt permittendum, niſi delator, cuius intereſt quod intendit probare, pretia eorum, quanti dominus taxauerit, inferre ſit paratus, vel certe deterioris facti ſerui ſubire taxationem.

Seruo, qui vltro aliquid de domino confitetur, fides non accommodatur: Nec enim oportet in rebus dubiis ſalutem dominorum ſeruorum arbitrio committi.

Serui in caput domini, neque à Præſide, neque à Procuratore, neq; in pecuniariis, neque in capitalibus cauſis interrogari poſſunt.

Communis ſeruus in caput alterius ex dominis torqueri non poteſt.

Qui ſeruum ideo comparauit, ne in ſe torqueretur, reſtituto pretio poterit interrogari.

Seruus in caput eius domini, à quo diſtractus eſt, cuique aliquando ſeruiuit, in memoriam prioris dominij interrogari non poteſt.

Si ſeruus ad hoc fuerit manumiſſus, ne torqueatur, quæſtio de eo nihilominus haberi poteſt.

Quæſtioni eius latronis, quem quis obtulit, cum de eo confiteretur, fidem accommodari non conuenit, niſi id forte velandæ conſcientiæ ſuæ gratia, quam cum reo habuit, feciſſe doceatur.

INTERPRETATIO. *Si latro quæſtioni ſubditus, de eo qui ipſum quæſtioni obtulit, confiteatur, credulitatem confeßioni eius non conuenit adhiberi, niſi forte ad protegendã conſcientiam ſuam eum quæſtioni obtuliſſe rebus euidentibus approbetur.*

Neque accuſator per alium accuſare, neque reus per alium defendi poteſt, niſi ingratum libertum patronus accuſet, aut rei abſentia defendatur.

INTERPRETATIO. *In criminalibus cauſis nec accuſator, niſi per ſe, aliquem accuſare poteſt, neque accuſatus per Procuratorem, aut aliam perſonam ſe defenſare permittitur, niſi forte ingratum libertum patronus accuſet.*

Si pecunia data iudici reus abſolutus eſſe dicatur, idque in eum fuerit comprobatum, ea pœna damnatur, qua reus damnari potuiſſet.

In

In conuictum reum, ſiue torqueri poſſit, ſiue non poſſit, pro modo admiſſi ſceleris ſtatuendum eſt.

INTERPRETATIO. *In eum reum, qui de obiecti criminis veritate conuincitur, ſiue torqueri poßit, ſiue non poßit, iudex quod ei viſum fuerit iudicabit.*

Reis ſuis cedere crimina accuſatores cogendi ſunt: Scire enim oportet, quibus ſint criminibus reſponſuri.

De abolitionibus. *Tit. XVII.*

POſt abolitionem publicam à delatore ſuo reus intra triceſimum diem repeti poteſt, poſtea non poteſt.

Summa ſupplicia ſunt, crux, crematio, decollatio. Mediocrium autem delictorum pœnæ ſunt, metallū, ludus, deportatio. Minimæ, relegatio, exilium, opus publicum, vincula. Sanè qui ad gladium dantur, intra annum conſumendi ſunt.

De abactoribus. *Tit. XVIII.*

ABactores ſunt, qui vnum equum, duas equas, totidemq́; boues, capras decem aut porcos quinque abegerint. Quicquid vero intra hunc numerum fuerit ablatum, pœna furti pro qualitate eius, aut in duplum, aut in triplum conuenitur, vel fuſtibus cæſus, in opus publicum vnius anni datur, aut ſub pœna vinculorum domino reſtituitur.

Si ea pecora, de quibus quis litigat, abegerit, ad forum remittendus eſt, atq; ita conuictus, in duplum, vel in triplum, furis more, damnatur.

De ſacrilegiis. *Tit. XIX.*

QVi noctu manu facta, prędandi ac depopulandi gratia, templum irrumpunt, beſtiis obiiciuntur. Si vero per diem leue aliquid de templo abſtulerint, vel deportantur honeſtiores, vel humiliores in metallum damnantur.

INTERPRETATIO. *Iſta quæ de templo dicta ſunt, de eccleſia loqui intelligēda ſunt, de reliquo interpretatione non eget.*

De incendiariis. *Tit. XX.*

QVi noctu fructiferas arbores, manu facta, ceciderint, ad tempus plerunque in opus publicum damnantur, aut honeſtiores damnum ſarcire cogentur, vel Curia ſubmouentur, vel relegantur.

De vaticinatoribus, & vaticinationibus, & Mathematicis. *Tit. XXI.*

VAticinatores, qui ſe deo plenos aſſimulant, idcirco ciuitate expelli placuit, ne humana credulitate publici mores ad ſpem alicuius rei corrumperentur: vel certe ex eo populares animi turbarētur. Ideóque primo fuſtibus cæſi ciuitate pelluntur, perſeuerantes autem, in vincula publica coniiciuntur, aut in inſulam deportantur, vel certe relegantur.

Qui nouas, & vſu, vel ratione incognitas religiones inducūt, ex quibus animi hominū moueantur, honeſtiores deportantur, humiliores capite puniūtur.

Qui de ſalute Principis, vel ſumma reipublicæ, Mathematicos, Ariolos, Aruſpices, Vaticinatores conſulit, cum eo qui reſponderit capite punitur.

Non tantum diuinatione quis, ſed ipſa ſcientia, eiúſque libris melius fecerit abſtinere. Quod ſi ſerui de ſalute dominorum conſuluerint, ſummo ſupplicio,

id eſt cruce afficiuntur. Conſulti autem ſi reſponſa dederint, aut in metallum damnantur, aut in inſulam † deportantur.

† relegātur

De ſeditioſis. Tit. XXII.

AVctores ſeditionis & tumultus, vel concitatores populi, pro qualitate dignitatis, aut in crucem tolluntur, aut beſtiis obiiciuntur, aut in inſulam deportantur.

Qui terminos effodiunt, vel exarant, arborésve terminales euertunt, vel qui conuellunt, bodones, ſiquidem id ſerui ſua ſponte fecerint, in metallum damnantur, humiliores in opus publicum, honeſtiores in inſulam, amiſſa tertia parte bonorum, relegantur, aut exulare coguntur.

Ciues Romani, qui ſe Iudaico ritu, vel ſeruos ſuos circuncidi patiuntur, bonis ademptis in inſulam perpetuo relegantur: medici capite puniuntur.

Iudæi ſi alienæ nationis comparatos ſeruos circunciderint, aut deportantur, aut capite puniuntur.

Ad legem Corneliam de ſicariis & veneficis. Tit. XXIII.

LEx Cornelia pœnam deportationis infligit eis, qui hominem occiderint, eiúſve rei cauſa, furtíve faciendi cum telo fuerint. Et qui venenum hominis necandi cauſa habuerint, vendiderint, comparauerint, falſum teſtimonium dixerint, quo quis periret, mortíſve cauſas præſtiterint. Ob quæ omnia facinora, in honeſtiores pœna capitis vindicari placuit: humiliores vero in crucem tolluntur, aut beſtiis obiiciuntur.

Qui hominem occiderit aliquando abſoluitur. Et qui non occidit, vt homicida damnatur. Conſilium enim vniuſcuiuſque, non factum puniendum eſt. Ideoque qui cum vellet occidere, id caſu aliquo perpetrare non potuerit, vt homicida punietur. Et is, qui caſu iactu teli hominem imprudenter occiderit, abſoluitur.

Qui latronem cædem ſibi inferentem, vel aliâs quelibet ſtupro occiderit, puniri non placuit. Alius enim vitam, alius pudorem publico facinore defendit.

Iudex, qui in caput fortunaſq; hominis pecuniam accepit, in inſulam, bonis ademptis deportetur.

Mandatores cædis perinde vt homicidæ puniuntur.

Si putator ex arbore cum ramum deiiceret, non proclamauerit, vt vitaretur, atq; ita prætereiens eiuſdem ictu homo perierit, etſi in legem non incurrit, in metallum damnatur.

Qui hominem inuitum, libidinis aut promercij cauſa caſtrauerit, caſtrandúmve curauerit, ſiue is ſeruus, ſiue liber ſit, capite punitur. Honeſtiores, publicatis bonis in inſulam deportantur.

Qui abortionis aut amatorium poculum dant, etſi id dolo non faciant, tamen mali exempli res eſt. Humiliores in metallum, honeſtiores in inſulam, amiſſa parte bonorum relegantur. Quod ſi ex hoc homo aut mulier perierit, ſummo ſupplicio afficiuntur.

Qui ſacra impia nocturnáve obcantarent, interficerent, obligarent, fecerint, faciendáve curauerint, aut cruci ſuffiguntur, aut beſtiis obiiciuntur.

Qui hominem immolauerint, exúe eius ſanguine litauerint, phanum, templúmve polluerint, beſtiis obiiciuntur. Vel ſi honeſtiores ſint, capite puniūtur.

Magicæ

Magicæ artis conſcios ſummo ſupplicio affici placuit, id eſt, beſtiis obiici, aut cruci ſuffigi. Ipſi autem Magi viui exuruntur.

Libros magicæ artis apud ſe neminem habere licet: & ſi penes quoſcunque reperti ſint, bonis ademptis, ambuſtiſque hiis publice, in inſulam deportantur: humiliores capite puniuntur. Non tantum huius artis profeſſio, ſed etiam ſcientia prohibita eſt.

Si ex eo medicamine, quod ad ſalutem hominis, vel ad remedium datum erat, homo perierit, is qui dederit, ſi honeſtior fuerit, in inſulam† relegatur. humilior autem capite punitur. † deportatur

Ad legem Pompeiam de paricidiis. *Tit.* *XXIIII.*

LEge Pompeia de paricidiis tenetur, qui patrem, matrem, auum, auiam, fratrem, ſororem, patronum, patronam occiderit. Hi etſi antea inſulti culleo in mare præcipitabantur, hodie tamen viui exuruntur, vel ad beſtias dantur.

Ad legem Corneliam teſtamentariam. *Tit.* *XXV.*

LEge Cornelia teſtamentaria tenetur, qui teſtamentum, quódve aliud inſtrumentum falſum, ſciens dolo malo ſcripſerit, recitauerit, ſubiecerit, ſuppreſſerit, amouerit, reſignauerit, deleuerit, quódve ſignum adulterinum exculpſerit, fecerit, expreſſerit, amouerit, reſerauerit: quíve nummos aureos, argenteos adulterauerit, lauerit, conflauerit, raſerit, corruperit, vitiauerit, vultúve Principum ſignatam monetam, præter adulterinam, reprobauerit. Et honeſtiores quidem in inſulam deportantur, humiliores autem aut in metallum damnantur, aut in crucem tolluntur. Serui autem poſt admiſſum manumiſſi capite puniuntur.

Qui ob falſum teſtimonium perhibendum, vel verum non perhibendum pecuniam acceperit, dederit, iudicémve, vt ſententiam ferat vel non ferat, corruperit corrumpendúmve curauerit: humiliores capite puniuntur, honeſtiores publicatis bonis cum ipſo iudice in inſulam deportantur.

Iudex, qui contra ſacras Principum conſtitutiones, contráve ius publicum, quod apud ſe recitatum eſt, pronuntiat, in inſulam deportatur.

INTERPRETATIO. *Quicunque iudex oblatas ſibi in iudicio leges, vel iuris ſpecies audire noluerit, & contra eas iudicauerit, ex ea re conuictus in inſulam deportatur.*

Qui rationes, acta, libellos, album propoſitum, teſtationes, cautiones, chirographa, epiſtolas, ſciens dolo malo in fraudem alicuius deleuerit, mutauerit, ſubiecerit, ſubſcripſerit, quíve æs inaurauerit, argentauerit, quíve cum argentũ vel aurum poneret, æs, ſtamnúmve ſubiecerit, falſi pœna coherceatur.

Ampliſſimus Ordo decreuit, eas tabulas, quæ publici, vel priuati cõtractus ſcripturam continent, adhibitis teſtibus ita ſignari, vt in ſumma marginis ad mediam partem perforatæ, triplici lino conſtringantur, atque impoſitum ſupra linum ceræ ſigna imprimantur, vt exteriores ſcripturæ fidem interiori ſeruent. Aliter tabulæ prolatæ nihil momenti habent.

Qui viui teſtamentum aperuit, recitauerit, reſignauerit, pœna legis Corneliæ tenetur, & plerunque aut humiliores in metallum damnantur, aut honeſtiores in inſulam deportantur.

tlitiæ Si quis inſtrumenta † vtilitatis ſuæ à Procuratore ſuo vel Cognitore aduerſario prodita eſſe conuicerit, tam Procurator, quàm Cognitor, ſi humiliores ſunt, in metallum damnantur: ſi honeſtiores, adempta dimidia parte bonorum in perpetuum relegantur.

Inſtrumenta penes ſe depoſita quicunque alteri, altero abſente, reddiderit, vel aduerſario prodiderit, pro perſonæ eius conditione, aut in metallum damnatur, aut in inſulam relegatur.

Qui falſis inſtrumentis, actis, epiſtolis, reſcriptis, ſciens dolo malo vſus fuerit, pœna falſi cohercetur. Ideoq; humiliores in metallum damnantur, honeſtiores in inſulam deportantur.

Si quis ſibi falſum nomen impoſuerit, genus, parentéſve finxerit, quo quid alienum interceperit, poſſederit, pœna legis Corneliæ de falſis cohercetur.

Qui inſignibus altioris ordinis vtuntur, miliriamq; confingunt, quo quem terreant, vel concutiant, humiliores capite puniuntur, honeſtiores in inſulam deportantur.

Siqui de iudicis amicitiis, vel familiaritate mentientes, euentus ſententiarum eius vendunt, quídve obtentu nominis eius agunt: conuicti pro modo delicti aut relegantur, aut capite puniuntur.

Ad legem Iuliam de vi publica & priuata. Tit. XXVI.

Lege Iulia de vi publica damnatur, qui aliqua poteſtate præditus, ciuē Romanum antea ad populum, nunc Imperatorem appellantem, necarit, necaríve iuſſerit, torſerit, verberauerit, condemnauerit, in ve publica vincula duci iuſſerit. Cuius rei pœna in humiliores capite, in honeſtiores inſulæ deportatione cohercetur.

Hac lege excipiuntur, qui artem ludicram faciunt. Iudicati etiam & confeſſi & qui ideo in carcerem duci iubentur, quòd ius dicenti non obtemperauerint, quídve contra diſciplinam publicam fecerint. Tribuni etiam militum, & Præfecti claſſium, alarúmve, vt ſine aliquo impedimento legis Iuliæ per eos militare delictum coherceri poſſit.

INTERPRETATIO. *Lege Iulia decretum eſt, vt pro violentia publica damnetur, quicunque iudex appellantem, vt ad Principis præſentiam ducatur, ingenuum hominē, vel ciuem Romanum factum torſerit, occiderit, vel occidi iuſſerit, vel in vinculis publicis aſtrinxerit, vel flagellis ceciderit, aut damnare præſumpſerit. Pro qua re humiliores perſonæ iudicio capitis puniuntur, honeſtiores in inſulam relegantur. Sed à legis iſtius pœna de aliquibus præceptum eſt, etiamſi ad Principem appellauerint, poſſe torqueri, vel damnari, ſiquos in ludicra arte offenderint, vel iudicio fuerint condemnati, aut de crimine ſuo confeſſi. Et qui propter hoc in carcerem rediguntur: quia ſecundum leges ſententiæ iudicis parêre noluerint. Vel ſi contra diſciplinam publicā commiſiſſe aliquid conuincantur. Tribuni quoque militum, & præpoſiti nauium, & præfecti alarum, & hi omnes ſine impedimento legis Iuliæ, etiam poſt appellationem poſſunt pro culpæ ſuæ qualitate aut damnari, aut verberari.*

Lege Iulia de vi priuata tenetur, qui quem armatis hominibus poſſeſſione, domo, villa, agróve deiecerit, expugnauerit, obſederit, clauſerit, idúe vt fieret, homines commodauerit, locauerit, conduxerit, quíve cœtum, concurſum, turbam, ſeditionem, incendium fecerit, funerari, ſepeliríve aliquem prohibuerit, funúſve

funúsve eripuerit,turbauerit.Et qui eum,cui aqua & igni interdictum eſt, receperit,celauerit,tenuerit. Quíve cum telo in publico fuerit. templa, portas, aliúdve quid publicum armatis obſederit,cinxerit,clauſerit,occupauerit. Quibus omnibus conuictis,ſi honeſtiores ſint,tertia pars bonorum eripitur, & in inſulam relegantur,humiliores in metallum damnantur.

Creditor chirographarius ſi ſine iuſſu Præſidis per vim debitoris ſui pignora,cum non habuerit obligata,acceperit, in legem Iuliam de vi priuata committit. Fiduciam vero & pignora apud ſe depoſita perſequi, & ſine auctoritate iudicis vindicare non prohibetur.

De lege Iulia peculatus. *Tit.* XXVII.

SI quis fiſcalem pecuniam attrectauerit, ſurripuerit, mutauerit, ſeu in ſuos vſus conuerterit, in quadruplum eius pecuniæ, quam ſuſtulit condemnetur.

Ad legem iuliam repetundarum. *Tit.* XXVIII.

IVdices Pedanei,ſi pecunia corrupti dicantur, plerunque à Præſide aut Curia ſubmouentur, aut in exilium mittuntur, aut ad tempus relegantur.

INTERPRETATIO. *Si Pedanei Iudices,id eſt,qui ex delegatione cauſas audiunt,in audientia cauſæ corrupti, contra iuſtitiam iudicaſſe conuicti fuerint, à iudice prouinciæ aut Curia ſubmouentur, aut in exilium mittuntur,aut ad tempus relegantur.*

Ad legem Iuliam maieſtatis. *Tit.* XXIX.

LEge Iulia maieſtatis tenetur is,cuius ope,conſilio,aduerſus Imperatorem,vel rempub.arma mota ſunt, exercitúſve eius in inſidias deductus eſt: quíve iniuſſu Imperatoris bellum geſſerit, delectúmve habuerit,exercitum comparauerit, ſollicitauerit, deſeruerit Imperatorem. Hiis antea in perpetuum aqua & igni interdicebatur, nunc vero humiliores beſtiis obiiciuntur, vel viui exuruntur, honeſtiores capite puniuntur. Quod crimen non ſolum facto, ſed & verbis impiis ac maledictis maxime exacerbatur.

In reum maieſtatis inquiri prius conuenit,quibus opibus,qua factione,quibus hoc auctoribus fecerit. Tanti enim criminis reus, non obtentu adulationis alicuius, ſed ipſius admiſſi cauſa puniendus eſt. Et ideo cum de eo quæritur, nulla dignitas à tormentis excipitur.

Ad legem Iuliam ambitus. *Tit.* XXX.

PEtiturus magiſtratus, vel prouinciæ ſacerdotium, ſi turbam ſuffragiorum cauſa conduxerit, ſeruos aduocauerit, aliámve quam multitudinem conduxerit,conuictus vt is publicæ reus,in inſulam deportatur.

De pœnis militum. *Tit.* XXXI.

SI pecunia accepta miles cuſtodiam dimiſerit, capite puniendus eſt. Et certè quæritur,cuius criminis reus dimiſſus eſſe videatur.

Qui cuſtodiam militi proſequenti magna manu excuſſerint,capite puniuntur.

Quando appellandum ſit. Tit. XXXII.

Quoties iuſiurandum poſtulatur, eo tempore appellandum eſt, quo defertur, non quo iuratur.

INTERPRETATIO. *Si quando, dum cauſa à iudice auditur, ſacramentum petente vno ex litigatoribus, alter obtulerit, litigator qui iudicibus appellare voluerit, tunc appellare debet, quando ſacramentum offertur, non poſtquam iuratur.*

De cautionibus & pœnis appellationum. Tit. XXXIII.

Ne liberum quis & ſolutum haberet arbitrium retractandæ & reuocandæ ſententiæ, & pœnæ & tempora appellatorib. præſtituta ſunt. Et niſi iuſtè appellauerint, tempora ad cauendum in pœnâ appellationis quinque dierum præſtituta ſunt. Igitur morans in eo loco vbi appellauit, cauere debet, vt ex die acceptarum literarum continui quinque dies computentur. Sin vero longius, ſalua dinumeratione integri quinque dies cum eo ipſo quo literas acceperit computantur.

INTERPRETATIO. *Propter ſuperfluam appellatorum licentiam, ne in retractandis, vel reuocandis ſententiis liberum habere arbitriũ videantur, & tempora appellationis, & pœnæ conſtitutæ ſunt, vt quicunque iudici, qui cauſam eius audiuit, appellare, & ad alium iudicem prouocare voluerit, intra quinque dies appellet, & his ipſis quinque diebus ad iudicem, quẽ prouocauerit, ſine aliqua diſſimulatione perueniat. Et ipſe dies, quo accepit literas, in hiis quinque diebus ſpecialiter computetur. Quod ſi longius iter ſit, exceptis hiis quinque diebus, ſpatium dierum, quo iter agi poſſit, computetur.*

Ne quis in captionem verborum in cauendo incidat, expeditiſſimum eſt, pœnam ipſam, vel quid aliud pro ea deponere. Neceſſe enim non habet ſponſorem quis fideiuſſorem ve dare, aut præſens eſſe, ſed ſi contra eum fuerit pronuntiatum, perdit quod depoſuit.

INTERPRETATIO. *Si quando inter litigatores de dando præſentiæ ſuæ fideiuſſore contentio eſt, ſi aliquis in cautione verborum præiudicium timeat, & propter hoc fideiuſſorem dare nolit, poteſt certum aliquid de rebus ſuis pœnæ cauſa deponere. Sed ſi contra eum fuerit iudicatum, & ipſe defuerit, perdit quod depoſuit.*

Quoties in pœna appellationis cauetur, tam vnus, quàm plures fideiuſſores, ſi idonei ſunt, dari poſſunt. Sufficit etiam per vnum idoneum indemnitatis pœnã conſuli.

Si plures appellant, vna cautio ſufficit. Et ſi vnus caueat, omnibus vincit.

INTERPRETATIO. *Si in vna cauſa multi appellent, vnam pro omnibus fieri ſufficit cautionem. Et ſi in communi cauſa vnus cauerit, & vicerit, omnes, quibus vna cauſa eſt, viciſſe videntur.*

Cum à pluribus ſententiis prouocatur, ſingulæ cautiones exigendæ ſunt, & de ſingulis pœnis ſpondendum eſt.

INTERPRETATIO. *Cum de multis cauſis à iudicum ſententiis appellatum fuerit, ſingulæ cautiones de ſingulis ſententiis faciendæ ſunt. Et in ſingulis cautionibus ſingulæ pœnæ ſpecialiter appellatoribus inſerendæ.*

Modus pœnæ, in qua quis cauere debet, ſpecialiter in cautione exprimẽdus eſt, vt † ſit in qua ſtipulatio committatur. Aliter enim rectè cauiſſe non videtur. (margin: *† ſciat*)

Aſſertor ſi prouocet, in eiuſmodi tertiam cauere debet, quanti cauſa æſtimata eſt.

De

De dimiſſoriis literis. *Tit.* *XXXIIII.*

ABeo quo appellatum, ad eum qui de appellatione cogniturus eſt, literæ dimiſſoriæ dirigantur, quæ vulgo Apoſtoli appellantur, quotum poſtulatio & aeeeptio intra quintum diem ex officio facienda eſt.

INTERPRETATIO. *Iſta iam ſuperius ſub titulo de cautionibus & pœnis appellationum interpretata eſt.*

Qui intra tempora præſtituta dimiſſorias non poſtulauerit, vel aeeeperit, vel reddiderit, præſcriptione ab agendo ſubmouetur, & pœnam appellationis inferre cogitur.

De reddendis cauſis appellationum. *Tit.* *XXXV.*

MEritum appellationis cauſæ capitalis, & ipſam rationem ſtatus, non niſi per noſmetipſos proſequi poſſumus. Nemo enim abſens aut duci in ſeruitutem poteſt, aut damnari.

INTERPRETATIO. *Si quando in cauſa capitali, ſimiliter in cauſa ſtatus, id eſt, ingenuitatis vel ſeruitutis appellatum fuerit, non per Procuratores, ſed ipſis præſentibus eſt agendum: quia nemo abſens aut capite damnari poteſt, aut ſententiam ſeruitutis excipere.*

Moratorias appellationes, & eas, quæ ab executoribus & confeſſis fiunt, recipi non placuit.

INTERPRETATIO. *Quicunq; nō confidentia iuſtæ cauſæ, at cauſa afferendæ moræ, ne contra eum ſententia proferatur, appellauerit, vel ſi de facto ſuo confeſſus, ne addicatur, appellare voluerit, huiuſmodi appellationes non recipiuntur.*

Eum qui appellat, eum conuicio ipſius iudicis appellare non oportet. Ideoq; quod ita factum eſt, arbitrio Principis vindicatur.

Poſt prouocationem quid obſeruandum ſit. *Tit.* *XXXVI.*

QVoties poſſeſſor appellat, fructus medij temporis deponi conuenit. Quod ſi petitor prouocet, fructus in cauſa depoſiti eſſe nō poſſunt, nec recte eorum nomine ſatiſdatio poſtulatur.

INTERPRETATIO. *Quoties poſt auditam cauſam iudici poſſeſſor appellat, fructus poſſeßionis de qua agitur, dum ſecundæ audientiæ euentus in dubio eſt, merito ſequeſtrantur. Nam ſi petitor appellauerit, hoc ab eo non poteſt poſtulari: quia nō poteſt ſequeſtrare quod non habet.*

Si propter prædia vrbana vel mancipia appelletur, penſiones eorum vel mercedes, vecturæ etiam, ſi de naui agatur, deponi ſolent.

De meritis appellationum. *Tit.* *XXXVII.*

OMni modo probandum eſt, vt quoties iniuſta appellatio pronunciatur, ſumptus, quos dum ſequeretur aduerſarius impendit, reddere cogatur non ſimplos, ſed quadruplos.

INTERPRETATIO. *Si quando cuiuſcunque appellatio iniuſta pronūciatur, ſumptus, quos poſt appellationem aduerſarium ſuum compulit ſuſtinere, non in ſimplum, ſed in quadruplum ei reformare cogetur.*

Iulij Pauli Sententiarum receptarum libri quinti finis.

TITVLI EX CORPORE VLPIANI.

De Legibus & moribus.

* IMPERFECTA lex eſt veluti Cincia, quę ſupra certum modum donari prohibet, exceptis quibuſdam cognatis, & ſi plus donatum ſit, non reſcindit.

Minus quam perfecta lex eſt, quę vetat aliquid fieri, & ſi factum ſit, non reſcindit: ſed pœnam iniungit ei qui cõtra legem fecit, qualis eſt lex Furia teſtamentaria, quę plus quam mille aſsium legatum, mortiſve cauſa prohibet capere: præter exceptas perſonas: & aduerſus eum qui plus ceperit, quadrupli pœnam conſtituit.

Lex aut rogatur, id eſt, fertur: aut abrogatur, id eſt, prior lex tollitur: aut derogatur, id eſt, pars primæ tollitur: aut ſubrogatur, id eſt, adiicitur aliquid primæ legi: aut obrogatur, id eſt, mutatur aliquid ex prima lege.

Mores ſunt tacitus conſenſus populi, longa conſuetudine inueteratus.

De Libertis.

LIbertorum genera ſunt tria, ciues Romani, Latini Iuniani, dedititiorũ numero. Ciues Romani, ſunt liberti, qui vindicta, cenſu, aut teſtamento, nullo iure impediente manumiſſi ſunt.

Vindicta manumittuntur, apud magiſtratum, velut Prætorem, Conſulem, Proconſulem.

Cenſu manumittebantur olim, qui luſtrali cenſu, Romæ, iuſſu dominorũ, inter ciues Romanos cenſum profitebantur.

Vt teſtamento manumiſſi liberi ſint, lex duodecim Tabularum facit, quæ confirmat, quod datum legatum eſt. * Hodie autem ipſo iure liberi ſunt ex lege Iunia, qua lege Latini ſunt nominati, inter amicos manumiſſi.

Dedititiorũ numero ſunt, qui pœnæ cauſa vincti ſunt à domino, quibus veſtigia ſcripta fuerunt, qui propter noxam torti, nocenteſque inuenti ſunt, quive traditi ſunt, vt ferro, aut cum beſtiis depugnarent: vel in cuſtodiam cõiecti fuerunt: deinde quoquomodo manumiſſi ſunt: idque lex Ælia Sentia facit.

Eadem lege cautum eſt, vt minor triginta annorum ſeruus vindicta manumiſſus, ciuis Romanus non fiat, niſi apud conſilium cauſa probata fuerit: ideo ſine conſilio manumiſſum ſeruum manere putat. Teſtamento verò manumiſſum perinde haberi iubet, atque ſi domini voluntate in libertate eſſet, ideoque Latinus fit.

Eadem lex eum dominum qui minor viginti annorũ eſt, prohibet ſeruum manumit

manumittere,præterquam ſi cauſam apud conſilium probauerit.In conſilium autem adhibentur Romæ quinque Senatores,& quinque Equites Romani: in prouincia viginti Recuperatores, ciues Romani.

Ab eo domino qui ſoluendo non eſt, ſeruus teſtamento liber eſſe iuſſus, & heres inſtitutus:etſi minor ſit triginta annis, vel in ea cauſa ſit, vt dedititius fieri debeat,ciuis Romanus & heres fit,ſi tamen alius ex eo teſtamento nemo heres ſit. Quòd ſi duo pluréſve liberi heredéſque eſſe iuſſi ſunt, primo loco ſcriptus liber & heres fit,quod & ipſum lex Aelia Sentia facit.

Eadem lex in fraudem creditoris & patroni manumittere prohibet.

Qui tantum in bonis,non etiam ex iure Quiritium ſeruum habet, manumittendo, Latinum facit.

In bonis tantum alicuius ſeruus eſt,velut hoc modo,ſi ciuis Romanus à ciue Romano ſeruum emerit,iſque traditus ei ſit,neque tamen mancipatus ei, neq; in iure ceſſus,neque ab ipſo anno poſſeſſus ſit. Nam quandiu horum quid fiat, is ſeruus in bonis quidem emptoris eſt, ex iure Quiritium autem venditoris eſt.

Mulier quæ in tutela eſt,item pupillus & pupilla manumittere non poſſunt.

Communem ſeruum vnus ex dominis manumittendo, partem ſuam amittit: eáque adcreſcit ſocio: maxime ſi eo modo manumiſerit, quo ſi proprium haberet,ciuem Romanum facturus eſſet. Nam ſi inter amicos eum manumiſerit, pleriſque placet eum nihil egiſſe.

Seruus in quo alterius eſt vſusfructus, alterius proprietas, à proprietatis domino manumiſſus,liber non fit,ſed ſeruus ſine domino eſt.

Poſt mortem heredis, aut ante inſtitutionem heredis, teſtamento libertas dari non poteſt, excepto teſtamento militis.

Inter medias heredum inſtitutiones libertas data vtriſque adeuntibus non valet: ſolo autem priore adeunte, iure antiquo valet. Sed poſt legem Papiam Popeam, quæ partem non adeuntis caducam facit, ſiquidem primus heres vel ius antiquum habeat,valere eam poſſe placuit. Quod ſi non habeat,non valere conſtat, quòd loco non adeuntis, ea lege ærarium partis heredes fiunt. Sunt tamen qui & hoc caſu valere eam poſſe dicunt.

Qui teſtamento liber eſſe iuſſus eſt, mox quam vnus ex heredibus adierit hereditatem, liber fit.

Iuſta libertas teſtamento poteſt dari his ſeruis, qui teſtamenti faciendi & mortis tempore ex iure Quiritium teſtatoris fuerunt.

Lex Furia Caninia iubet teſtamento ex tribus ſeruis, non plures quàm duos manumitti: & vſque ad decem dimidiam partem manumittere concedit: à decimo vſque ad triginta, tertiā partē, vt tamen adhuc quinq; manumittere liceat, æque vt ex priori numero: à triginta vſque ad centum quartam partem, æque vt decem ex priori numero liberari poſſint: à centum vſq; ad quingentos, partem quintam ſimiliter, vt ex antecedenti numero viginti quinq; poſſint fieri liberi. Eadémque præcipit, ne plures omnino quàm centum, ex cuiuſquam teſtamento liberi fiant.

Eadem lex cauet, vt libertates ſeruis teſtamento nominatim dentur.

De

De ſtatu liberis.

QVi ſub conditione teſtamento liber eſſe iuſſus eſt, ſtatu liber appellatur.

Statu liber, quandiu pendet conditio, ſeruus heredis eſt.

Statu liber ſeu alienetur ab herede, ſiue ſuſcipiatur ab aliquo, libertatis conditionem ſecum trahit.

Sub hac conditione liber eſſe iuſſus, ſi decem milia heredi dederit, & ſi ab herede abalienatus ſit, emptori dando pecuniam, ad libertatem perueniet: idque lex duodecim Tabularum iubet.

Si per heredem factum ſit, quo minus ſtatu liber conditioni pareat, perinde fit liber, atque ſi conditio expleta fuiſſet.

Extraneo pecuniam dare iuſſus, & liber eſſe, ſi paratus ſit dare, & is cui iuſſus eſt dare, aut nollet accipere, aut antequam acceperit moriatur, perinde fit liber, ac ſi pecuniam dediſſet.

Libertas & directò poteſt dari hoc modo, liber eſto, liber ſit, liberum eſſe iubeo: & per fideicommiſſum, vt puta, Rogo, fidei committo heredis mei, vt Stichum ſeruum manumittat.

Is qui directo liber eſſe iuſſus eſt, horcinus fit liberto: is autem cui per fidei commiſſum data eſt libertas, non teſtatoris, ſed manumiſſoris fit libertus.

Cuius fidei committi poteſt ad rem aliquam præſtandam, eiuſdem etiam libertas fidei committi poteſt.

Per fidei commiſſum libertas dari poteſt tam proprio ſeruo teſtatoris, quàm heredis, aut legatarij, vel cuiuſlibet extranei ſeruo.

Alieno ſeruo per fideicommiſſum data libertate, ſi dominus eum iuſto precio non vendat, extinguitur libertas, quoniam nec pretij computatio pro libertate fieri poteſt.

Libertas ſicut dari, ita & adimi tam teſtamento quàm codicillis teſtamento confirmatis poteſt: vt tamen eodem modo adimatur, quo & data eſt.

De Latinis.

LAtini ius Quiritium conſequuntur his modis, beneficio principali, liberis, iteratione, militia, naue, ædificio, piſtrino: præterea ex ſenatuſconſulto, veluti quæ ſit ter enixa.

Beneficio principali Latinus ciuitatem Romanam accipit, ſi ab imperatore ius Quiritium impetrauerit.

Liberis ius Quiritium conſequitur Latinus, qui minor triginta annorum manumiſſionis tempore fuit. Nam lege Iunia cautum eſt, vt ſi ciuem Romanam, vel Latinam vxorem duxerit teſtatione interpoſita, quòd liberorum quærendorum cauſa vxorem duxerit, poſtea filio filiáue, nato natáve, & anniculo facto, poſſit apud Prætorem vel Præſidem prouinciæ cauſa probare, & fieri ciuem Romanũ, tam ipſe quàm filius, filiáve eius, & vxor, ſcilicet ſi & ipſa Latina ſit. Nam ſi vxor ciuis Romana ſit, partus quoque ciuis Romanus eſt, ex ſenatuſconſulto quod auctore diuo Adriano factum eſt.

Iteratione fit ciuis Romanus, qui poſt Latinitatem quam acceperat maior triginta annorum, iterum iuſte manumiſſus eſt ab eo cuius ex iure Quiritium

ritium ſeruus fuit. Sed huic conceſſum eſt, ex ſenatuſconſulto etiam liberis ius Quiritium conſequi.

Militia ius Quiritium accipit Latinus, ſi inter vigiles Romæ ſex annis militauerit, ex lege Viſillia. Præterea ex ſenatuſconſulto conceſſum eſt ei, vt ſi triennio inter vigiles militauerit, ius Quiritium conſequatur.

Naue Latinus ciuitatem Romanam accipit, ſi non minorem quàm decem milia modiorum nauem fabricauerit, & Romam ſex annis frumentum portauerit, ex edicto diui Claudij.

* * *

De his qui ſui iuris ſunt.

SVi iuris ſunt familiarum ſuarum principes, id eſt, paterfamiliæ, itemq; materfamiliæ.

Qui matre quidem certa, patre autem incerto nati ſunt, ſpurij appellantur.

De his qui in poteſtate ſunt.

IN poteſtate ſunt liberi, parentum ex iuſto matrimonio nati.

Iuſtum matrimonium eſt, ſi inter eos qui nuptias contrahunt connubium ſit, & tam maſculus pubes quàm fœmina potens ſit, & vtrique conſentiant, ſi ſui iuris ſunt, aut etiam parentes eorum, ſi in poteſtate ſunt.

Connubium eſt vxoris iure ducendæ facultas.

Connubium habent ciues Romani cum ciuibus Romanis, cum Latinis autem & peregrinis, ita ſi conceſſum ſit.

Cum ſeruis nullum eſt connubium.

Inter parentes & liberos infinite cuiuſcunque gradus connubium non eſt. Inter cognatos autem ex tranſuerſo gradu, olim quidem vſq; ad quartum gradum matrimonia contrahi non poterant: nunc autem etiam ex tertio gradu licet vxorem ducere. Si tamen fratris filia, non etiam ſororis filia, aut amita, vel matertera, quamuis eodem gradu ſit, eademque vxore: nouerca, vel priuigna, vel nurus, vel ſocerus noſtra fuit, ducere non poſſumus. *Hunc locũ & alios plerosque in notis reſtituimus.*

Si quis eam quam non licet, vxorem duxerit, inceſtum matrimonium contrahit, ideoque liberi in poteſtate eius non fiunt, ſed quaſi vulgo concepti, ſpurij ſunt.

Connubio interueniente, liberi ſemper patrem ſequuntur: non interueniente connubio, matris conditioni accedunt, excepto eo qui ex peregrino & ciue Romana, peregrinus naſcitur: quoniam lex Menſia ex alterutro peregrino natum deterioris parentis conditionem ſequi iubet.

Ex ciue Romano & Latina, Latinus naſcitur: & ex libero & ancilla, ſeruus: quoniam cum his caſibus connubia non ſint, partus ſequitur matrem.

In his qui iure contracto matrimonio naſcuntur, conceptionis tempus ſpectatur: in his autem qui non legitime concipiuntur, editionis: veluti ſi ancilla conceperit, deinde manumiſſa pariat, liberum parit. Nam quoniam non legitime concepit, cùm editionis tempore libera ſit, partus quoque liber eſt.

De

De dotibus.

DOs aut datur, aut dicitur, aut promittitur.

Dotem dicere poteſt mulier quæ nuptura eſt, & debitor mulieris, ſi iuſſu eius dicat, inſtitutus.

Parens mulieris, virilis ſexus, per virilem ſexum cognatione iunctus, velut pater, auus paternus, dare, promittere dotem omnes poſſunt.

Dos aut profectitia dicitur, id eſt, quam pater mulieris dedit: aut aduentitia, id eſt, ea quæ à quouis alio data eſt.

Mortua in matrimonio muliere, dos à patre profecta, ad patrem reuertitur, quintis in ſingulos liberos in infinitum relictis penes virum. Quod ſi pater nõ ſit, apud maritum remanet.

Aduentitia autem dos ſemper penes maritum remanet, præterquam ſi is qui dedit, vt ſibi redderetur ſtipulatus fuit, quę dos ſpecialiter recéptitia dicitur.

Diuortio facto, ſiquidem ſui iuris ſit mulier, ipſa habet actionem, id eſt, dotis repetitionem. Quòd ſi in poteſtate patris ſit, pater adiuncta filiæ perſona habet actionem reuera, nec intereſt aduentitia ſit dos, an profectitia.

Poſt diuortium defuncta muliere, heredi eius actio non aliter datur, quàm ſi moram in dote mulieri reddenda maritus fecerit.

Dos ſi pondere, numero, menſura contineatur, annua, bima, trima die reddetur, niſi ſi, vt præſens reddatur, conuenerit. Reliquæ dotes ſtatim redduntur.

Retentiones ex dote fiunt, aut propter liberos, aut propter mores, aut propter impenſas, aut propter res donatas, aut propter res amotas.

Propter liberos retentio fit, ſi culpa mulieris aut patris, cuius in poteſtate eſt, diuortium factum ſit. Tunc enim ſingulorum liberorum nomine ſextæ retinentur ex dote: non plures tamen quàm tres ſextę in retentione ſunt, non in petitione.

Dos quæ ſemel functa eſt, amplius fungi non poteſt, niſi aliud matrimonium ſit.

Morum nomine, grauiorum quidem, ſextæ retinentur: leuiorum item octauæ. Grauiores mores ſunt, adulteria tantum: leuiores, omnes reliqui.

Mariti mores puniuntur, in ea quidem dote, quæ à die reddi debet. Ita propter maiores mores præſentem dotem reddit: propter minores ſenum menſum die. In ea autem, quæ præſens reddi ſolet, tantum ex fructibus iubetur reddere, quantum in illa dote quadriennio redditur ✱ repenſatio facit.

Impenſarum ſpecies ſunt tres: aut enim neceſſariæ dicuntur, aut vtiles, aut voluptuoſæ.

Neceſſariæ ſunt impenſæ, quibus non factis dos deterior futura eſt, velut ſi quis ruinoſas ædes refecerit.

Vtiles ſunt, quibus non factis quidem deterior dos non fuerit, factis autem fructuoſior dos effecta eſt, veluti ſi vineta & olíueta fecerit.

Voluptuoſæ ſunt, quibus neque omiſſis deterior dos fieret: neque factis fructuoſior effecta eſt: quod euenit in viridariis, & † pictoriis, ſimilibúſque rebus.

† *al. piſtrinis*

De iure donationum inter virum & vxorem.

INter virum & vxorem donatio non valet, niſi certis ex cauſis: mortis cauſa, diuortij cauſa, ſerui manumittendi gratia. Hoc amplius principalibus

libus conſtitutioni bus conceſſum eſt mulieri, in hoc, donare viro ſuo, vt is ab Imperatore, lato clauo, vel equo publico, ſimilíve honore honoretur.

Si maritus diuortij cauſa res mouerit, rerum quoque amotarum actione tenebitur.

Si maritus pro muliere ſe obligauerit, vel in rem eius impenderit, diuortio facto, eo nomine cauere ſibi ſolet ſtipulatione tribunitia.

In poteſtate parentum ſunt etiam ij liberi, quorum cauſa probata eſt, per errorem contracto matrimonio inter diſpares † condignis perſonas. Nam ſeu ciuis Romanus Latinam, aut peregrinam, vel eam quæ dedititiorum numero eſt quaſi per ignorantiam vxorem duxerit, ſiue ciuis Romana per errorem peregrino, vel ei qui dedititiorũ numero eſt: aut etiam ſi Latino ex lege Aelia Sentia nupta fuerit, cauſa probata, ciuitas redditur tam liberis quàm parentibus, præter eos qui dedititiorum numero ſunt, & ex eo fiunt in poteſtate parentũ liberi. † *x. diſſaris conditionis*

De Adoptionibus.

NOn tantum naturales liberi in poteſtate parentum ſunt, ſed etiam adoptiui.

Adoptio fit, aut per populum, aut per prętorem, vel prę ſidẽ prouinciæ. Illa adoptio quę per populũ fit, ſpecialiter arrogatio dicitur.

Per populum, qui ſui iuris ſunt, arrogantur. Per prętorem autem, filiifamiliæ à parentibus dantur in adoptionem.

Arrogatio Romæ tantum fit. Adoptio autem etiam in prouincia apud præſidem.

Per prætorem, vel præſidem prouinciæ adoptari tam maſculi quàm fœminæ, & tam puberes quàm impuberes poſſunt. Per populum vero Romanum, fœminæ quidem non arrogant. pupilli antea quidem non poterant arrogari: nunc autem poſſunt ex conſtitutione diui Antonini.

Hi qui generare non poſſunt, velut ſpado, vtroque modo poſſunt adoptare. Idem iuris eſt in perſona cœlibe.

Item is qui filium non habet, in locum nepotis adoptare poteſt.

Si paterfamiliæ arrogandum ſe dederit, liberi quoque eius quaſi nepotes, in poteſtate fiunt arrogatoris. Fœminæ verò neutro modo poſſunt adoptare: quoniam nec naturales liberos in poteſtate habent.

De his qui in manu ſunt.

FArre conuenitur in manum, certis verbis, & teſtibus X. pręſentibus, & ſolenni ſacrificio facto, in quo panis quoque farreus adhibetur.

* * *

Qui in poteſtate mancipióue ſunt, quemadmodum eo iure liberentur.

LIberi parentũ poteſtate liberantur, emancipatione, id eſt, ſi poſtea quam mãcipati fuerint, manumiſsi ſint. Sed filius quidem ter mancipatus, ter manumiſſus, ſui iuris fit. Id enim lex duodecim Tabularum iubet his verbis, Si pater filium ter venundauit, filius à patre liber eſto. Cęteri autem liberi præter filium tam maſculi quàm fœminæ, vna

mancipatiōne manumiſsioneq́ue ſui iuris fiunt.

Morte patris filius & filia ſui iuris fiunt. Morte autem aui nepotes ita demum ſui iuris fiunt, ſi poſt mortem aui in poteſtate patris futuri non ſunt: velut ſi moriente auo pater eorum aut iam deceſſit, aut de poteſtate dimiſſus eſt. Nam ſi mortis aui tempore, pater eorum in poteſtate eius ſit, mortuo auo, in patris ſui poteſtate fiunt.

Si patri, vel filio, aqua & igni interdictum ſit, patria poteſtas tollitur, quia peregrinus fit is, cui aqua & igni interdictum eſt. Neque autem peregrinus ciuem Romanum, neque ciuis Romanus peregrinum in poteſtate habere poteſt.

Si pater ab hoſtibus captus ſit, quãuis ſeruus hoſtium fiat, tamen cùm reuerſus fuerit, omnia priſtina iura recipit iure poſtliminij. Sed quandiu apud hoſtes eſt, patria poteſtas in filio eius interim pendebit. Et cùm reuerſus fuerit ab hoſtibus, in poteſtate filium habebit. Si verò ibi deceſſerit, ſui iuris filius erit. Filius quoque ſi captus fuerit ab hoſtibus, ſimiliter propter ius poſtliminij, patria poteſtas interim pendebit.

In poteſtate parentum eſſe deſinunt, & hi qui Flamines Diales inaugurantur, & quæ virgines Veſtæ capiuntur.

De Tutelis.

TVtores conſtituuntur tam maſculis, quàm fœminis. Sed maſculis quidem impuberibus duntaxat propter ætatis infirmitatem, fœminis autem tam impuberibus, quàm puberibus, & propter ſexus infirmitatem, & propter forenſium rerum ignorantiam.

Tutores autem legitimi ſunt, aut ſenatuſconſultis conſtituti, aut moribus introducti.

Legitimi tutores ſunt, qui ex lege aliqua deſcendunt. Per eminẽtiam autem legitimi dicuntur, qui ex lege duodecim Tabularum introducuntur ſeu propalam, quales ſunt agnati, ſeu per conſequentiam, quales ſunt patroni.

Agnati ſunt, à patre cognati, virilis ſexus, per virilem ſexum deſcendentes, eiuſdem familię, veluti patrui, fratres, filij fratris patruelis.

Qui liberum caput mãcipatum ſibi, vel à parente, vel à coemptore manumiſit, per ſimilitudinẽ patroni tutor efficitur, qui fiduciarius tutor appellatur.

Legitimi tutores, alij tutela in iure cedere poſſunt.

Is cui tutela in iure conceſſa eſt, Ceſſicus tutor appellatur: qui ſiue mortuus fuerit, ſiue capite minutus, ſiue alij tutela ceſſerit, redit ad legitimum tutorem tutela. Sed & ſi legitimus deceſſerit, aut capite minutus fuerit, ceſſitia quoque tutela extinguitur.

Quantum ad agnatos pertinet, hodie ceſſitia tutela non procedit: quoniam permiſſum erat in iure, cedere tutela fœminarum tantum, non etiam maſculorum. Fœminarum autem legitimas tutelas lex Claudia ſuſtinet.

Excepta tutela patronorum, legitima tutela capitis diminutione amittitur.

Capitis minutionis ſpecies ſunt tres, maxima, media, minima.

Maxima capitis diminutio eſt, per quam & ciuitas, & libertas amittitur: veluti cum incenſus aliquis venierit, aut cum mulier alieno ſeruo ſe iunxerit, denunciante domino, & ancilla facta fuerit, ex ſenatuſconſulto Claudiano.

Media

Media capitis diminutio dicitur,per quam ſola ciuitate amiſſa libertas retinetur:quod fit in eo, cui aqua & igni interdicitur.

Minima capitis diminutio eſt,per quam & ciuitate, & libertate ſalua ſtatus duntaxat hominis mutatur:quod fit adoptione,& in manum conuentione.

Teſtamento quoque nominatim tutores dati, confirmantur eadem lege duodecim Tabularum,his verbis,Vti legaſſit ſuper pecunia, tutelave ſuæ rei, ita ius eſto:qui tutores datiui appellantur.

Dari teſtamento tutores poſſunt liberis qui in poteſtate ſunt.

Teſtamento tutores dari poſſunt hi,cum quibus teſtamenti faciendi ius eſt, præter Latinum Iunianum.Nam Latinus habet quidem teſtaméti factionem, ſed tamen tutor dari non poteſt.id enim lex Iunia prohibet.

Si capite diminutus fuerit tutor teſtamento datus,non amittit tutelam:ſed ſi abdicauerit ſe tutela,deſinit eſſe tutor. Abdicare autem eſt dicere nolle ſe tutorem eſſe in iure.Cedere autem tutela teſtamento datus non poteſt. nam & legitimus in iure cedere poteſt,abdicare ſe non poteſt.

Lex Atilia iubet mulieribus, pupilliſve non habentibus tutores,dari à Prætore,& maiore parte Tribunorum plebis, quos tutores Atilianos appellamus. Sed quia lex Atilia Romę tantum locum habet,lege Iulia & Titia proſpectum eſt,vt in prouincia quoque ſimiliter à Præſidibus earum dentur tutores.

Lex Iunia tutoré fieri iubet Latino,vel Latinis impuberibus eum qui etiam ante manumiſſionem ex iure Quiritium fuit.

Ex lege Iulia de maritandis ordinibus,tutor datur à Prætore vrbis ei mulieri virginíve, quam ex hac ipſa lege nubere oportet, ad dotem dandam,dicendam,promittendamve,ſi legitimum tutorem pupilla non habeat. Sed poſtea Senatus cenſuit,vt etiam in prouincia quoque,ſimiliter à Præſidibus earum ex eadem cauſa,tutores dentur.

Præterea etiam in locum muti,furioſiue tutoris,alterum dandum eſſe tutorem,ad dotem conſtituendam Senatus cenſuit.

Item ex Senatuſcóſulto tutor datur mulieri ei cuius tutor abeſt, præterquã ſi patronus ſit qui abeſt.Nam in locum patroni abſentis alter peti non poteſt, niſi ad hereditatem adeundam,& nuptias contrahendas. Idemque permiſit in pupillo patroni filio.

Hoc amplius Senatus cenſuit,vt ſi tutor pupilli pupillæve ſuſpectus, à tutela ſubmotus fuerit, vel etiam iuſta de cauſa excuſatus, in locum eius tutor alius detur.

Moribus tutor datur mulieri,pupillóve,qui cum tutore ſuo lege, aut legitimo iudicio agere vult, vt auctore eo agat.(ipſe enim tutor in rem ſuam auctor fieri non poteſt)qui Prætorianus tutor dicitur, quia à Prætore vrbis dari conſueuit.

Pupillorum pupillarumque tutores & negocia gerunt, & auctoritatem interponunt.Mulierum autem tutores auctoritatem duntaxat interponunt.

Si plures ſunt tutores, omnes in omni re debent auctoritatem accommodare,præter eos qui tunc dati ſunt.nam ex his vel vnius auctoritas ſufficit.

Tutoris auctoritas neceſſaria eſt mulieribus quidem in his rebus,ſi lege,aut legitimo iudicio agant, ſi ſe obligent, ſi ciuile negocium gerant, ſi libertæ ſuæ

permittant in contubernio alieni ſerui morari, ſi mancipia alienent.

Pupillis autem hoc amplius, etiam in rerum nec mancipi alienatione, tutoris auctoritate opus eſt.

Liberantur tutela maſculi quidem pubertate. Puberem autem Caſſiani quidem eum eſſe dicunt, qui habitu corporis pubes apparet, id eſt qui generare poteſt. Proculeij autem, eum qui quatuordecim annos expleuit. verum Priſcus eum puberem eſſe, in quem vtrunque concurrit, & habitus corporis, & numerus annorum. Fœminæ autem tutela liberantur. *

* * *

De curatoribus.

CVratores aut legitimi ſunt, id eſt, qui ex lege duodecim Tabularum dantur: aut honorarij, id eſt, qui à Prætore conſtituuntur.

Lex duodecim Tabularum furioſum, itemque prodigum, cui bonis interdictum eſt, in curatione iubet eſſe agnatorum.

A Prætore conſtituitur curator, quem ipſe Prætor voluerit, libertinis prodigis, itemque ingenuis, qui ex teſtamento parentis, heredes facti, male diſſipant bona. his enim ex lege curator dari non poterat: cum ingenuus quidem non ab inteſtato, ſed ex teſtamento heres factus ſit patri: libertinus autem nullo modo patri heres fieri poſſit, qui nec patrem habuiſſe videtur, cùm ſeruilis cognatio nulla ſit.

Prǽterea dat curatorem ei, etiam qui nuper pubes factus, idonee negocia ſua tueri non poteſt.

De cele, orbo, & ſolitario patre.

LEge Iulia prohibentur vxores ducere Senatores quidem, liberique eorum, libertinas, & quæ ipſæ, quarúmve pater, matérve artem ludicram fecerit: item corpore quæſtum facientem.

Cæteri autem ingenui prohibentur ducere lenam, à lenone lenáve manumiſſam, & in adulterio deprehenſam, & iudicio publico damnatam, & quæ artem ludicram fecerit. Adiicit Mauricianus, & à ſenatu damnatam.

De pœna legis Iuliæ.

FOeminis lex Iulia, à morte viri, anni tribuit vacationem: à diuortio, ſex menſium. Lex autem Papia à morte viri, biennij: à repudio, anni & ſex menſium.

De decimis.

VIr & vxor inter ſe matrimonij nomine decimam capere poſſunt. Quòd ſi ex alio matrimonio liberos ſuperſtites habeant, præter decimam, quam matrimonij nomine capiunt, totidem decimas, pro numero liberorum, accipiunt. Item communis filius, filiáve, poſt nonum diem amiſſus, amiſſáve, vnam decimam adiicit: duo autem, poſt nonum diem amiſſi, duas decimas adiiciunt. Præter decimam, etiam vſumfructum tertiæ partis bonorum eius capere poſſunt: & quotcunque liberos habuerint eiuſdem partis proprietatem. Hoc amplius mulier petere præter decimam, dotem poteſt legatam ſibi.

De ſolidi capacitate inter virum & vxorem.

ALiquando vir & vxor inter ſe ſolidum capere poſſunt: velut ſi vterque vel alteruter eorum nondum eius ætatis ſit, quæ quidem liberos exigit: id eſt, ſi vir minor annorum viginti quinque ſit, aut vxor annorum viginti minor. Item ſi vtrique lege Papia finitos annos in matrimonio exceſſerint, id eſt, vir ſexaginta annos, vxor L. Item ſi cognati inter ſe coierint vſque ad ſextum gradum: aut ſi vir abſit, & donec abeſſet, intra annum poſtquam abeſſe deſierit, libera inter eos teſtamenti factio eſt. Si ius liberorum à principe impetrauerint: aut ſi filium filiámve communem habeant: aut quatuordecim annorum filium, vel filiam duodecim amiſerint: vel ſi duos trimos, vel ſi tres poſt nonum diem amiſerint, vt intra annum tamen & ſex mẽſes. Etiam vnus cuiuſcunque ætatis impubes amiſſus, ſolidi capiendi ius præſtat. Item ſi poſt mortem viri intra decem menſes vxor ex eo peperit, ſolidum ex bonis eius capit.

Aliquando nihil inter ſe capiunt, id eſt, ſi contra legem Iuliam, Papiamq́ue Popeam contraxerint matrimonium. Verbi gratia, Si famoſam quis vxorem duxerit, aut libertinam, ſenator.

Qui intra ſexageſimum, vel quæ intra quinquageſimum annum neutri legi paruerit, licet ipſis legibus poſt hanc ætatem liberatus eſſet, perpetuis tamen pœnis tenebitur, ex ſenatuſconſulto Perniciano: ſed Claudiano ſenatuſconſulto maior ſexagenario, ſi minorem quingenaria duxerit, perinde habebitur, ac ſi minor, ſexaginta annorum duxiſſet vxorem.

Quòd ſi maior quinquagenaria minori ſexagenario nupſerit, impar matrimonium appellatur, & ſenatuſconſulto Caluitiano iubetur non proficere ad capiendas hereditates, & legatas dotes. Itaque mortua muliere, dos caduca erit.

De caducis.

QVod quis ſibi teſtamento relictum, ita vt iure ciuili capere poſſit, aliqua ex cauſa non ceperit, caducum appellatur, veluti cecidit ab eo. Verbi gratia, ſi cœlibi, vel Latino Iuniano legatum fuerit, nec intra dies centum vel cœlebs legi paruerit, vel Latinus ius Quiritiũ conſecutus ſit: aut ſi ex parte heres ſcriptus, vel legatarius ante apertas tabulas deceſſerit, vel peræger factus ſit.

Hodie ex conſtitutione imperatoris Antonini, omnia caduca fiſco vindicantur, ſed ſeruato iure antiquo liberis & parentibus.

Caduca cum ſuo onere fiunt, ideoque libertates, & legata, & fideicommiſſa, ab eo data, ex cuius perſona hereditas caduca facta eſt, ſalua ſunt: ſcilicet & legata, & fideicommiſſa cum ſuo onere fiunt caduca.

Qui habeant ius antiquum in caducis.

ITem liberis & parentibus teſtatores vſque ad tertium gradum lex Papia ius antiquum dedit, vt heredibus illis inſtitutis, quod quis ex eo teſtamento non capit, ad hos pertineat, aut totum, aut ex parte, prout pertinere poſſit.

De dominiis & adquiſitionibus rerum.

OMnes res aut mancipi ſunt, aut nec mancipi.

Mancipi res ſunt prædia in Italico ſolo, tam ruſtica, qualis eſt fundus, quàm vrbana, qualis domus. Item iura prædiorum ruſticorũ: velut via, iter, actus, & aquæductus. Item ſerui & quadrupedes, quæ dorſo, collóve domantur, velut boues, muli, equi, aſini: cæteræ res nec mancipi ſunt. Elephanti & cameli, quamuis collo dorſóve domentur, nec mancipi ſunt: quoniam beſtiarum numero ſunt.

Singularum rerum dominia nobis adquiruntur, mancipatione, traditione, vſucapione, in iure ceſſione, adiudicatione, lege.

Mancipatio propria ſpecies alienationis eſt, & rerum mancipi. eaque fit certis verbis, libripende, & quinque teſtibus præſentibus.

Mancipatio locum habet inter ciues Romanos, & Latinos, Colonarios, Latinóſque Iunianos, eóſque peregrinos, quibus commercium datum eſt.

Commercium eſt emendi vendendíq; inuicem ius.

Res mobiles non niſi præſentes mancipari poſſunt, & non plures quàm quæ manu capi poſſunt. Immobiles autem, etiam plures ſimul, & quæ diuerſis locis ſunt, mancipari poſſunt.

Traditio, propria eſt alienatio rerum. Nec mancipi rerum dominia, ipſa traditione adprehendimus: ſcilicet, ſi ex iuſta cauſa traditæ ſunt nobis.

Vſucapione dominia adipiſcimur, tam mancipi rerum quàm nec mancipi. Vſucapio eſt autem, dominij adeptio, per continuationem poſſeſſionis anni, vel biennij. rerum mobilium, anni: immobilium, biennij.

In iure ceſſio quoque communis alienatio eſt, & mancipi rerum, & nec mãcipi, quæ fit per tres perſonas in iure cedentes, vindicantes, addicentes.

In iure cedit dominus: vindicat is cui ceditur: addicit prætor.

In iure cedi res etiam incorporales poſſunt, velut vſusfructus, & hereditas, & tutela legitima, & libertas.

Hereditas in iure ceditur, vel antequàm adeatur, vel poſtea quã adita fuerit.

Antequàm adeatur in iure cedi poteſt legitime ab herede: poſteaquã adita eſt, tam à legitimo quàm ab eo qui teſtamento heres ſcriptus eſt.

Si antequàm adeatur hereditas, in iure ceſſa ſit, perinde heres fit cui ceſſa eſt, ac ſi ipſe heres legitimus eſſet. Quòd ſi poſtea quàm adita fuerit, in iure ceſſa ſit, is cui ceſſa eſt permanet heres, & ob id creditoribus defuncti manet obligatus: debita verò pereunt, id eſt, debitores defuncti liberantur.

Res autem corporales, quoties ſingulæ in iure ceſſæ ſunt, tranſeunt ad eum cui ceſſa eſt hereditas.

Adiudicatione dominia nanciſcimur, per formulam familiæ herciſcundæ, quæ locum habet inter coheredes: & per formulam communi diuidundo cui locus eſt inter ſocios: & per formulam finium regundorũ, quæ eſt inter vicinos. Nam ſi iudex vni ex heredibus, aut ſociis, aut vicinis rem aliquã adiudicauerit, ſtatim illi adquiritur, ſiue mancipi, ſiue nec mancipi ſit.

Lege nobis adquiritur, velut caducum, vel ereptitium ex lege Papia Põpea. Item legatum ex lege duodecim Tabularum, ſiue mancipi res ſint, ſiue nec mancipi.

Adquiritur autem nobis etiam per eas perſonas quas in poteſtate, manu, mancipióve habemus. Itaque ſiquidem (mancipio puta) acceperint, aut traditū eis ſit, vel ſtipulati fuerint, ad nos pertinet.

Item ſi heredes inſtituti ſint, legatúmve eis ſit, & hereditatem iuſſu noſtro adeuntes, nobis adquirunt, & legatum ad nos pertinet.

Si ſeruus alterius, in bonis alterius ex iure Quiritium ſit, ex omnibus cauſis adquiret ei cuius in bonis eſt.

Is quem bona fide poſſidemus, ſiue liber, ſiue alienus ſeruus ſit, nobis adquirit, ex duabus cauſis tantum, id eſt, quod ex re noſtra, & quod ex operibus ſuis adquirit. Extra has autem cauſas, aut ſibi adquirit, ſi liber ſit: aut domino, ſi alienus ſeruus ſit. Eadē ſunt & in eo ſeruo, in quo tantum vſumfructū habemus.

De teſtamentis.

TEſtamentum, eſt mentis noſtræ iuſta conteſtatio, in id ſolenniter factum, vt poſt mortem noſtram valeat.

Teſtamentorum genera fuerunt tria, Vnum, quod calatis Comitiis: alterum quod in procinctu: tertium quod per æs & libram appellatum eſt. Illis duobus teſtamentis abolitis, hodie ſolum in vſu eſt quod per æs & libram fit, id eſt, per mancipationem imaginariam. in quo teſtamento libripens adhibetur, & familiæ emptor, & non minus quàm quinque teſtes, cum quibus teſtamenti factio eſt.

Qui in poteſtate teſtatoris eſt, aut familiæ emptoris, teſtis ad libræ penſa adhiberi non poteſt: quoniam familiæ mancipatio inter teſtatorem, & familiæ emptorem fit: & ob id domeſtici teſtes adhibendi non ſunt.

Filio familiæ emente, pater eius teſtis eſſe non poteſt.

Ex duobus fratribus qui in eadem patris poteſtate ſunt, alter familiæ emptor, alter teſtis eſſe non poteſt, quoniam quod vnus ex his mancipium accipit, adquirit patri, cui filius ſuus teſtis eſſe non debet. Pariter & qui in poteſtate eius eſt conſtitutus.

Duo fratres, qui in eiuſdem patris poteſtate ſunt, teſtes vtrique, vel alter teſtis, alter libripens fieri poſſunt, alio familiam emente: quoniam nihil nocet ex vna domo plures teſtes alieno negocio adhiberi.

Mutus, ſurdus, furioſus, pupillus, fœmina, neque familiæ emptor, neque teſtis, libripénſve fieri poteſt.

Latinus Iunianus, & familiæ emptor, & teſtis, & libripens fieri poteſt: quoniam cum eo teſtamenti factio eſt.

In teſtamento, quod per æs & libram fit, duæ res aguntur, familiæ mancipatio, & nuncupatio teſtamenti. Nuncupatur teſtamentum in hunc modum: Tabulas teſtamenti teſtator tenens ita dicit, Hæc vti in his tabulis ceríſve ſcripta ſunt, ita do, ita lego, ita teſtor, itaque vos Quirites teſtimonium præbitote, quæ nuncupatio & teſtatio vocatur.

Filius familiæ teſtamentum facere non poteſt: quoniam nihil ſuum habet, vt teſtari de eo poſſit. Sed diuus Auguſtus Marcus conſtituit, vt filius familiæ miles, de eo peculio quod in caſtris adquiſiuit, teſtamentum facere poſſit.

Qui de ſtatu ſuo incertus eſt (factio quod patre peregre mortuo, ignorat ſe ſui iuris eſſe) teſtamentum facere non poteſt.

Impubes licet ſui iuris ſit, teſtamentum facere non poteſt: quoniam nondum plenum iudicium animi habet.

Mutus, ſurdus, furioſus, itemque prodigus, cui lege bonis interdictum eſt, teſtamentum facere non poſſunt. Mutus, quoniam verba nuncupationis loqui non poteſt: ſurdus, quoniam verba familiæ emptoris exaudire non poteſt: furioſus, quoniam mentem non habet, vt teſtari de ea re poſſit. Prodigus, quoniam commercium illi interdictum eſt, & ob id familiam mancipare non poteſt.

Latinus Iunianus, item is qui dedititiorum numero eſt, teſtamentum facere non poteſt. L tinus quidem, quoniam nominatim lege Iunia prohibitus eſt. Is autem, qui dedititiorum numero eſt, quoniã nec quaſi ciuis Romanus teſtari poteſt, cum ſit peregrinus: nec quaſi peregrinus, quoniã nullius certæ ciuitatis, ſciens vt aduerſus leges ciuitatis ſuæ teſtetur.

Fœminæ poſt duodecimum annum ætatis teſtamenta facere poſſunt, tutore auctore, donec in tutela ſint.

† χ. P. Romani Seruus publicus, † Prætoríſve, parte dimidia teſtamenti faciendi habet ius.

Quemadmodum heres inſtitui debeat.

Heres inſtitui recte poteſt his verbis, Titius heres eſto, Titius heres ſit, Titium heredem eſſe iubeo. Illa autem inſtitutio, Heredem inſtituo, heredem facio, pleriſque improbata eſt.

Qui heredes inſtitui poſſunt.

Heredes inſtitui poſſunt, qui teſtamenti factionem cum teſtatore habent.

Dedititiorũ numero heres inſtitui nõ poteſt, quia peregrinus eſt. Cum quo teſtamenti factio non eſt, ſiquidem mortis teſtatoris tempore, vel intra diem cretionis, ciuis Romanus ſit, heres eſſe poteſt. Quòd ſi Latinus manſerit, lege Iunia, capere hereditatem prohibetur. Idem iuris eſt in perſona cœlibis, propter legem Iuliam.

Incerta perſona heres inſtitui non poteſt, velut hoc modo, Quiſquis primus ad funus meum venerit, heres eſto. quoniam certum conſilium debet eſſe teſtantis.

Nec municipia, nec municipes heredes inſtitui poſſunt: quoniam incertum corpus eſt, vt neque cernere vniuerſi, neq; pro libito de herede cernere poſſunt vt heredes fiant. Senatuſconſulto tamen conceſſum eſt, vt à libertis ſuis heredes inſtitui poſſint. Sed fidei commiſſa hereditas municipibus reſtitui poteſt: deniq; hoc ſenatuſconſulto proſpectum eſt.

Deos heredes inſtituere non poſſumus, præter eos, quos ſenatuſconſulto, conſtitutionibus principum inſtituere conceſſum eſt: ſicuti Iouem Tarpeium, Apollinem Didymæum, ſicuti Martem in Gallia, Mineruam Melienſem, Herculem Gaditanum, Dianam Epheſiam, matrem deorum Cybelem, eam quæ Smyrnæ colitur, & Cœleſtum Salinenſem Carthaginis.

Seruos heredes inſtituere poſſumus, noſtros, cum libertate: alienos, ſine libertate: communes, cum libertate, vel ſine libertate.

Eum ſeruum qui tantum in bonis noſter eſt, nec cum libertate heredem

inſtituere poſſumus, quia Latinitatem conſequitur: quod non proficit ad hereditatem capiendam.

Alienos ſeruos heredes inſtituere poſſumus: eos tamen quorum cum dominis teſtamenti factionem habemus.

Communis ſeruus, cum libertate recte quidem heres inſtituitur, quaſi proprius, pro parte noſtra: ſine libertate autem, quaſi alienus, propter ſocij partem.

Proprius ſeruus cum libertate heres inſtitutus, ſiquidē in eadem cauſa permanſerit, ex teſtamento liber & heres fit, id eſt, neceſſarius.

Quòd ſi ab ipſo teſtatore viuente manumiſſus, vel alienatus ſit, ſuo arbitrio, vel iuſſu emptoris, hereditatem adire poteſt. Sed ſi ſine libertate ſit inſtitutus, omnino non conſtat inſtitutio.

Alienus ſeruus heres inſtitutus, ſiquidem in ea cauſa permanſerit, iuſſu domini debet hereditatem adire. Quòd ſi viuo teſtatore manumiſſus, aut alienatus à domino fuerit, aut ſuo arbitrio, aut iuſſu emptoris, poterit adire hereditatem.

Sui heredes inſtituendi ſunt, vel exheredandi. Sui autem heredes ſunt liberi, quos in poteſtate habemus, tam naturales, quàm adoptiui: item vxor, quæ in manu eſt, & nurus, quæ in manu eſt filij, quem in poteſtate habemus.

Poſthumi quoque liberi, id eſt, qui in vtero ſunt, ſi tales ſunt, vt nati in poteſtate noſtra futuri ſint, ſuorum heredum numero ſunt.

Ex ſuis heredibus filius quidem neq; heres inſtitutus, neque nominatim exheredatus, non patitur valere teſtamentum. Reliquæ verò perſonæ liberorum, velut filia, nepos, neptis, ſi prætеritæ ſint, valet teſtamentum.

Scriptis heredibus adcreſcunt, ſuis quidem heredibus in partem virilem: extraneis autem, in partem dimidiam.

Poſthumi quoque liberi cuiuſcunque ſexus omiſſi, quod valuit teſtamentū agnatione rumpitur.

Eos qui in vtero ſunt ſi nati ſui heredes nobis futuri ſunt, poſſumus inſtituere heredes: ſi quidem poſt mortem noſtram naſcantur, ex iure ciuili: ſi verò viuentibus nobis, ex lege Iulia.

Filius qui in poteſtate eſt, ſi non inſtituatur heres, nominatim exheredari debet: reliqui ſui heredes vtriuſque ſexus aut nominatim, aut inter cæteros.

Poſthumus filius nominatim exheredandus eſt: filia poſthuma, cæteræque poſthumæ fœminæ vel nominatim, vel inter cæteros: dummodo inter cæteros exheredatis aliquid legetur.

Nepotes & pronepotes cæteriq́ue maſculi poſthumi præter filium, vel nominatim vel inter cæteros, cum adiectione legati ſunt exheredandi: ſed tutius eſt tamen nominatim eos exheredari: & id obſeruatur magis.

Mancipatos liberos, cùm iure ciuili, neque heredes inſtituere, neque exheredare neceſſe ſit, tamen Prętor iubet, ſi non inſtituantur heredes, exheredari maſculos omnes nominatim: fœminas vel inter cæteros, alioqui contra tabulas bonorum poſſeſſionem eis pollicetur.

Inter neceſſarios heredes, id eſt, ſeruos cum libertate heredes ſcriptos, & ſuos ſcilicet neceſſarios, id eſt, liberos qui in poteſtate ſunt, iure ciuili nihil intereſt, nam vtrique etiam inuiti heredes ſunt. Sed iure prætorio ſuis & neceſſariis

heredib

heredibus abſtinere ſe à parentis hereditate permittitur. Neceſſariis autem tantum heredibus abſtinendi poteſtas non datur.

Extraneus heres, ſiquidem cum cretione ſit heres inſtitutus, cernendo fit heres: ſiue ſine cretione, pro herede gerendo.

Pro herede gerir, qui rebus hereditariis tanquam dominus vtitur: velut qui actionem rerum hereditariarum facit: aut ſeruis hereditariis cibaria mandat.

Cretio eſt, certorum dierum ſpacium, quod datur inſtituto heredi ad deliberandum, vtrum expediat ei adire hereditatē necne: velut, Titius heres eſto, cernitoq; in diebus cētum proximis, quibus ſcieris, poteriſq;: niſi ita creueris, exheres eſto.

Cernere, eſt verba cretionis dicere, ad hunc modum, Cùm me Mæuius heredem inſtituerit, eam hereditatem adeo cernoq́;.

Sine cretione heres inſtitutus, ſi conſtituerit, nolle ſe heredem eſſe, ſtatim excluditur ab hereditate, & amplius eam adire non poteſt.

Cum cretione vero heres inſtitutus, ſicut cernendo fit heres, ita non aliter excluditur, quàm ſi intra diem cretionis non creuerit. Ideoque etiam ſi conſtituerit nolle ſe heredem eſſe, tamen ſi ſuperſint dies cretionis, pœnitentia actus, cernendo heres fieri poteſt.

Cretio autem vulgaris dicitur, aut continua. Vulgaris, in qua adiiciuntur hęc verba, Quibus ſcieris, poteriſque. Continua, in qua non adiiciuntur.

Ei qui vulgarem cretionem habet, dies illi dati computantur, quibus ſcit ſe heredem inſtitutum eſſe, & potuit cernere. Ei vero qui continuam habet cretionem, etiam illi dies computantur, quibus ignorauit ſe heredem inſtitutum: aut ſciuit quidem, ſed non potuerit cernere.

Heredes aut inſtituti dicuntur, aut ſubſtituti. Inſtituti, qui primo gradu ſcripti ſunt: ſubſtituti, qui ſecundo gradu, vel ſequentibus.

Heredes ſcripti ſunt, velut, Titius heres eſto, cernitoque in diebus proximis centum, quibus ſcieris poteriſque, niſi ita creueris, exheres eſto. Tunc Mæuius heres eſto, cernitóque in diebus, & reliqua. Similiter & deinceps ſubſtitui poteſt.

Si ſub imperfectam cretionem heres inſtitutus ſit, id eſt, non adiectis his verbis, ſi non creueris, exheres eſto, ſed ſi ita, Si non creueris, tunc Mæuius heres eſto. Cernendo quidem, ſuperior inferiorem excludit: non cernendo autem, ſed pro herede gerendo, in partem admittit ſubſtitutum. Sed poſtea diuus Marcus conſtituit, vt & pro herede gerendo, ex aſſe fiat heres. Quod ſi neque creuerit, neque pro herede geſſerit, ipſe excluditur, & ſubſtitutus ex aſſe fit heres.

Quemadmodum teſtamenta rumpuntur.

Teſtamentum iure factum infirmatur duobus modis: ſi ruptum, aut irritum factum ſit.

Rumpitur teſtamentum mutatione, id eſt, ſi poſtea aliud teſtamentum iure factum ſit. Item agnatione, id eſt, ſi ſuus heres agnaſcatur, qui neque heres inſtitutus, neque vt oportet, exheredatus ſit.

Agnaſci

Agnaſcitur ſuus heres,aut agnaſcendo,aut adoptando,aut in manum conueniendo,aut in locum ſui heredis ſuccedendo: velut nepos mortuo filio, vel emancipato. Aut manumiſſione,id eſt,ſi filius ex prima, ſecundáve mancipatione manumiſſus,reuerſus ſit in patris poteſtatem.

Irritum fit teſtamentum,ſi teſtator capite diminutus fuerit,aut ſi iure facto teſtamento, nemo extiterit heres.

Si is qui teſtamentum fecit ab hoſtibus captus ſit, teſtamentum eius valet: ſiquidem reuerſus fuerit,iure poſtliminij: ſi non ibi deceſſerit, ex lege Corneliana:quæ perinde ſucceſſionem eius confirmat,atque ſi in ciuitate deceſſiſſet.

Si ſeptem ſignis teſtium ſignatum ſit teſtamentum,licet iure ciuili ruptum vel irritum factum ſit,Prætor ſcriptis heredibus iuxta tabulas, bonorum poſſeſſionem dat,ſi teſtator & ciuis Romanus,& ſuę poteſtatis cũ moreretur fuit, quę bona poſſeſſio cũ re,id eſt,cum effectu habetur,ſi nemo alius iure heres ſit.

Liberis impuberibus in poteſtate manentibus tam natis quàm poſthumis heredes ſubſtituere parentes poſſunt duplici modo,id eſt,aut eo quo extraneis, vt ſi heredes non extiterint liberi,ſubſtitutus heres fiat:aut proprio iure,id eſt, ſi poſt mortem parentis heredes facti,intra pubertatem deceſſerint, ſubſtitutus heres fiat.

Etiam exheredatis filiis ſubſtituere parentibus licet.

Non aliter impuberi filio ſubſtituere quis heredem poteſt,quàm ſi ſibi quis heredem inſtituerer,vel ipſum filium, vel quemlibet alium.

Milites quomodocunque fecerint teſtamenta,valent,id eſt, etiam ſine legitima obſeruatione. Nam principalibus cõſtitutionibus permiſſum eſt illis quomodocunque vellent, quomodocunque poſſent teſtari: idque teſtamentum quod miles cõtra iuris regulam fecit,ita demum valet,ſi vel in caſtris mortuus ſit,vel poſt miſſionem intra annum.

De Legatis.

LEgatum, eſt quod legis modo, id eſt, imperatiuè, teſtamento relinquitur. Nam ea quæ precatiuo modo relinquuntur, fideicommiſſa vocantur.

Legamus autem quatuor modis,per vindicationem, per dãnationem,ſinendi modo, per præceptionem.

Per vindicationem his verbis legamus, Do,lego:capito,ſumito,ſiue habeto.

Per damnationem his verbis, Heres meus damnas eſto dare, dato, facito: heredem meum dare iubeo.

Sinendi modo ita. Heres meus damnas eſto ſinere Lucium Titium ſumere illam rem, ſibique habere.

Per præceptionem ſic,Lucius Titius illam rem præcipito.

Per vindicationem legari poſſunt res,quæ vtroque tempore ex iure Quiritium teſtatoris fuerunt, mortis,& quando teſtamentum faciebat: præterquam ſi pondere,menſura,numero contineantur. in his enim ſatis eſt, ſi vel mortis duntaxat tempore fuerint ex iure Quiritium.

Per damnationem omnes res legari poſſunt,etiam quæ non ſunt teſtatoris, dummodo tales ſint quæ dari poſſint.

Liber homo,aut res populi,aut ſacra, aut religioſa, nec per damnationem legari

legari poteſt:quoniam dari non poteſt.

Sinendi modo legari poſſunt res propriæ teſtatoris,& heredis eius.

Per præceptionem legari poſſunt res, quę etiam per vindicationem,ſi ea res quæ non fuit,vtroque tempore,teſtatoris,ex iure Quiritium, per vindicationē legata ſit,licet iure ciuili non valeat legatum,tamen ſenatuſconſulto Neroniano firmatur:quo cautum eſt,vt quod minus pactis verbis legatum eſt, perinde ſit,ac ſi optimo iure legatum eſſet.

Optimum autem ius legati per damnationem eſt,ſi duobus eadem res per vindicationem legata ſit:ſiquidem diſiunctim,ſingulis in ſolidum debentur:ſi vero coniunctim,velut Titio & Seio,hominem Stichum do, lego, iure ciuili, concurſu,partes fiebant.Non currente altero, pars eius alteri adcreſcebat, ſed poſt legem Papiam Popeam,non capientis pars caduca fit.

Si per damnationem eadem res duobus legata ſit,ſiquidem cōiunctim,ſingulis partes debentur:& non capientis pars iure ciuili in hereditatem remanebat:nunc autem caduca fit:quod ſi diſiunctim,ſingulis in ſolidum debetur.

Optione autem legati,per vindicationē data,legatarij electio eſt, veluti hominem optato,eligito. Idemque eſt,& ſi tacite legauerim Titio hominem, aut decem,heres meus dato hominem,dare heredis electio eſt.

Ante heredis inſtitutionem legari non poteſt,quoniam & poteſtas teſtamēti ab heredis inſtitutione incipit.

Poſt mortem heredis legari non poteſt,ne ab heredis herede legari videatur: quod iuris ciuilis ratio non patitur.In mortis autem heredis tempus legari poteſt:velut cùm heres moriatur.

Pœnæ cauſa legari non poteſt:Pœnæ autē cauſa legatur,quod coercendi heredis cauſa relinquitur,vt faciat quidem aut non faciat, non vt legatum pertineat,vt puta hoc modo,Si filiam tuam in matrimonio Titio conlocaueris, decem milia Seio dato.

Incertæ perſonæ legari non poteſt:veluti,Quicunque filio meo filiam ſuam in matrimonio conlocauerit,ei homini tot milia dato.ſub certa tamen demonſtratione incertæ perſonæ legari poteſt:velut,Ex cognatis meis qui nunc ſunt, qui primo ad funus meum venerit,ei heres meus illud dato.

Neque ex falſa demonſtratione, neque ex falſa cauſa legatum infirmatur: falſa demonſtratio eſt,velut,Titio fundum,quem à Titio emi,do, lego. Cùm is fundus à Titio emptus non ſit,falſa cauſa eſt:velut,Titio,quoniā negocia mea curauit,fundum do,lego,vt negocia eius nunquam Titius curaſſet.

A legatario legari non poteſt.

Legatum ei tantum dari poteſt,qui extraneus eſt.Ideoque filiofamilię heredi inſtituto,vel ſeruo,neque à patre,neque à domino legari poteſt.

Heredi à ſemetipſo legari non poteſt.

Ei qui in poteſtate,manu,mancipióve eſt ſcripti heredis, ſub conditione legari poteſt, ſed requiritur vt quo tempore dies legati cedit,in poteſtate heredis non ſit.

† Supereſt negatio Ei cuius in poteſtate,manu,mācipióve eſt heres ſcriptus,legari † non poteſt.

Sicut ſingulæ res legari poſſunt, ita vniuerſarum quoque ſumma legari poteſt. vt puta,Meuius heres meus cum Titio hereditatē meam partitò diuidito: quo caſu

quo caſu dimidia pars bonorum legata videtur. Poteſt autem & alia pars, velut tertia vel quarta legari: quæ ſpecies partitio appellatur.

Vſusfructus iure ciuili legari poteſt earum rerum, quarum ſalua ſubſtantia vtendi fruendi poteſt eſſe facultas, & tam ſingularum rerum, quàm plurium, id eſt, partis.

Senatuſconſulto cautum eſt, vt etiam ſi earum rerum quæ in abuſu continentur, vt puta vini, olei, tritici vſusfructus legatus ſit, legatario res tradantur, cautionibus interpoſitis de reſtituendis eis, cùm vſusfructus ad legatarium pertinere deſierit.

Ciuitatibus omnibus, quæ ſub imperio prætoriani ſunt, legari poteſt: idque à diuo Nerua introductum, poſteà à Senatu auctore Adriano diligentius conſtitutum eſt.

Legatum quod datum eſt, adimi poteſt, vel eodem teſtamento, vel codicillis teſtamento confirmatis: dum tamen eodem modo adimatur quomodo datum eſt.

Ad heredem legatarij legata non aliter tranſeunt, niſi ſi iam die legatorum cedente legatarius deceſſerit.

Legatorum quæ purè vel in diem certũ relicta ſunt, dies cedit antiquo quidem iure, ex mortis teſtatoris tempore: per legem autem Papiam Popeam, ex apertis tabulis teſtamenti. Eorum verò quæ ſub conditione relicta ſunt, cùm conditio extiterit, lex Falcidia iubet, non plus quàm dodrantem totius patrimonij legari, vt omnimodo quadrans integer apud heredem remaneat.

Legatorum perperam ſolutorum repetitio non eſt.

De fideicommiſsis.

Fideicommiſſum, eſt quod non ciuilibus verbis, ſed precatíve relinquitur: nec ex rigore iuris ciuilis proficiſcitur, ſed ex voluntate datur relinquentis.

Verba fideicommiſſorum in vſu fere ſunt hæc, Fidei committo, peto, volo dari, & ſimilia.

Etiam nutu relinquere fideicommiſſum, in vſu receptum eſt.

Fideicommiſſum relinquere poſſunt, qui teſtamentum facere poſſunt, licet non fecerint. Nam inteſtatus quis moriturus fideicommiſſum relinquere poteſt.

Res per fideicommiſſum relinqui poſſunt, quæ etiam per damnationem legari poſſunt.

Fideicommiſſa dari poſſunt his quibus legari poteſt.

Latini Iuniani fideicommiſſum capere poſſunt, licet legatum capere non poſſint.

Fideicommiſſum & ante heredis inſtitutionem, & poſt mortem heredis, & codicillis etiam non confirmatis teſtamento, dari poteſt, licet legari non poſſit.

Item Græce fideicommiſſum ſcriptum valet, licet legatum Græce ſcriptum non valeat.

Filio qui in poteſtate eſt, ſeruóve, heredibus inſtitutis, ſeu ſi his legatum ſit, patris vel domini fidei committi poteſt, quamuis ab eo legari non poſſit. Qui teſtamento heres inſtitutus eſt codicillis etiam non confirmatis rogari poteſt,

vel vt hereditatem totam, vel ex parte alij reſtituat, quamuis ex directo heres inſtitui, ne quidem confirmatis codicillis poſſit.

Fideicommiſſa non per formulam petuntur, vt legata, ſed cognitio eſt Romæ quidem Conſulum, aut Prætoris, qui fideicommiſſarius vocatur: in prouinciis vero, Præſidum prouinciarum.

Pœnæ cauſa certæ vel incertæ perſonæ, ne quidē fideicommiſſa dari poſſunt.

Is qui rogatus eſt alij reſtituere hereditatem, lege quidem Falcidia locum nō habente, quoniam non plus, puta quàm dodrantem reſtituere rogatus eſt, ex Trebelliano ſenatuſcōſulto reſtituit, vt ei & in eū dentur actiones, cui reſtituta eſt hereditas. Lege autem Falcidia interueniente, quoniam plus quàm dodrantem, vel etiam totam hereditatem reſtituere rogatus ſit, ex Pegaſiano ſenatuſconſulto reſtituit: vel deducta parte quarta, ipſe qui ſcriptus eſt heres, hereditatem reſtituat, & in ipſum actiones conſeruētur: is autem qui recepit hereditatē, legatarij loco habeatur.

Ex Pegaſiano ſenatuſcōſulto reſtituta hereditate, commoda & incommoda hereditatis communicantur inter heredem & eum cui reliquæ partes reſtitutæ ſunt, interpoſitis ſtipulationibus ad exēplum partis & pro parte ſtipulationū. Partis autem & pro parte ſtipulationes proprie dicuntur, quæ de lucro & damno communicando ſolent interponi inter heredem & legatarium partiarium, id eſt, cum quo partitus eſt heres.

Si heres damnoſam hereditatem dicat, cogetur à Prætore adire, & reſtituere totam, ita vt ei & in eum qui recipit hereditatem actiones dentur, perinde atq; ſi ex Trebelliano ſenatuſconſulto reſtituta fuiſſet: idque vt ita fiat Pegaſiano ſenatuſconſulto cautum eſt.

Si quis in fraudem tacitam fidem adcommodauerit, vt non capienti fideicommiſſum reſtituat, nec quadrantem eum deducere Senatus cenſuit: nec caducum vindicare ex eo teſtamento, ſi liberos habeat.

Libertas dari poteſt per fideicommiſſum.

De legitimis heredibus.

INteſtatorum ingenuorum hereditates pertinent, primum ad ſuos heredes, id eſt, liberos qui in poteſtate ſunt, cæteróſque qui in liberorum loco ſunt. Si ſui heredes non ſunt, ad conſanguineos, id eſt, fratres & ſorores ex eodem patre. Si nec hi ſunt, ad reliquos agnatos proximos, id eſt, cognatos, virilis ſexus, per mares deſcendentes, eiuſdem familiæ: id enim cautum eſt lege duodecim Tabularum, ac ſi inteſtatus moritur, cui ſuus extabit heres, nec agnatus proximus familiam habeto. Si defunctus ſit filius, ex altero filio mortuo, iam nepos vnus, vel etiam plures, ad omnes hereditas pertinet, non vt in capita diuidatur, ſed vt in ſtirpes, id eſt, vt filius ſolus mediam partem habeat, & nepotes quotquot ſunt, alteram dimidiam. Aequū eſt enim nepotes patris ſui loco ſuccedere, & eam partem habere, quam pater eorum ſi viueret, habiturus eſſet.

Quandiu ſuus heres ſperatur heres fieri poſſe, tamdiu locus agnatis non eſt: velut ſi vxor defuncti prægnans ſit, aut filius apud hoſtes ſit.

Agnatorum hereditates diuiduntur in capita, veluti ſi ſit fratris filius, & alterius

rius fratris duo pluréſve liberi: quotquot ſunt ab vtraq; parte perſonæ,tot fiunt portiones,vt ſinguli ſingulas capiant.

Si plures eodem gradu ſunt agnati,& quidam eorum hereditatem ad ſe pertinere noluerint,vel ante quàm adierint, deceſſerint, eorum pars adcreſcit his qui adierint.Quod ſi nemo eorum adierit,ad inſequentem gradum ex lege hereditas non tranſmittitur:quoniam in legitimis hereditatibus ſucceſſio non eſt.

Ad fœminas vltra conſanguineorum gradum legitima hereditas non pertinet:itaque ſoror fratri ſororíue legitima heres fit.

Ad liberos matris inteſtatæ hereditas ex lege duodecim Tabularum non pertinebat:quia fœminæ ſuos heredes non habent. Sed poſtea IMPP. Antonini & Commodi oratione in Senatu recitata;id actum eſt,vt ſine in manu conuentione, matrum legitimæ hereditates ad filios pertineant, excluſis conſanguineis,& reliquis agnatis.

Inteſtati filij hereditas ad matrem ex lege duodecim Tabularum non pertinet: ſed ſi ius liberorum habeat, ingenua trium, libertina quatuor legitima heres fit ex ſenatuſconſulto Tertulliano: ſi tamen ei filio neque ſuus heres ſit, quíve inter ſuos heredes ad bonorum poſſeſſionem à Prætore vocatur: neque pater ad quem lege hereditas bonorúmve poſſeſſio cum re pertinet; neq; frater conſanguineus. Quod ſi ſoror conſanguinea ſit, ad vtraſque pertinere iubetur hereditas.

De libertorum ſucceßionibus vel bonis.

Libertorum inteſtatorum hereditas primũ ad ſuos heredes pertinet: deinde ad eos quorum liberti ſunt,velut patronum, patronam, liberóſve patroni:

Si ſit patronus & alterius patroni filius, ad ſolum patronum hereditas pertinet.

Item patroni filius patroni nepotibus obſtat.

Ad liberos patronorum hereditas defuncti pertinet,vt in capita,non in ſtirpes diuidatur.

Legitimæ hereditatis ius quod ex lege duodecim Tabularum deſcendit,capitis minutione amittitur.

De poſſeßionibus dandis.

Bonorum poſſeſſiò datur,aut contra tabulas teſtamenti, aut aduerſus tabulas inteſtati.

Contra tabulas bonorum poſſeſſio datur liberis emancipatis,teſtamento præteritis,licet legitima ad eos non pertineat hereditas.

Bonorum poſſeſſio contra tabulas liberis tam naturalibus, quàm adoptiuis datur. Sed naturalibus quidem emancipatis:non tamen & illis, qui in adoptiua familia ſunt. Adoptiuis autem, his tantum qui in poteſtate manſerunt.

Emancipatis liberis ex edicto datur bonorum poſſeſſio,ſi parati ſunt cauere patribus ſuis,qui in poteſtate manſerunt bona, quæ moriẽte patre habuerunt, ſe collaturos.

Secundum tabulas bonorum poſſeſſio datur ſcriptis heredibus, ſcilicet ſi eorum quibus contra tabulas competit,nemo ſit, aut petere nolint.

Etiamſi iure ciuili non valeat teſtamentum, forte quod familiæ mancipatio vel nuncupatio defuit, ſi ſignatum teſtamentum ſit, non minus quàm ſeptem teſtium ciuium Romanorum ſignis, bonorum poſſeſſio datur.

Inteſtati datur bonorum poſſeſſio per ſeptem gradus. Primo gradu liberis. Secũdo legitimis heredibus. Tertio proximis cognatis. Quarto familiæ. Quinto patrono, patronæ, liberíſve patroni, patronæve. Sexto viro, vxori. Septimo cognatis manumiſſoris, quibus per legem Furiam plus mille aſſes capere licet, ſi nemo ſit ad quem bonorum poſſeſſio pertinere poſſit: aut ſit quidem, ſed ius ſuum omiſerit, populo bona deferuntur ex lege Iulia caducaria.

Liberis bonorum poſſeſſio datur, tam his qui in poteſtatem vſque in mortis tempus fuerunt, quàm emancipatis: item adoptiuis, non tamen etiam in adoptionem datis.

Proximi cognati bonorum poſſeſſionem accipiunt, non ſolum per fœminini ſexus perſonam cognati, ſed etiam agnati capite diminuti. Nam licet legitimum ius agnationis capitis minutione amiſerint, natura tamẽ cognati manẽt.

Bonorum poſſeſſio datur parentibus & liberis intra annum, ex quo petere potuerunt: cæteris, intra centum dies.

Qui omnes intra id tempus ſi non petierint, ad bonorum poſſeſſionem ſequens gradus admittitur, perinde ac ſi ſuperiores non eſſent: idque per ſeptem gradus fit.

Hi quibus ex ſucceſſorio edicto bonorum poſſeſſio datur, heredes quidem non ſunt, ſed heredis loco conſtituuntur, beneficio Prætoris. Ideoque ſeu ipſi agant, ſeu cum his agatur, ficitiis actionibus opus eſt: in quibus heredes eſſe finguntur. Bonorum poſſeſſio aut cum re datur, aut ſine re. Cum re, ſi is qui accepit, cum effectu bona retineat: ſine re, quum alius iure ciuili euincere hereditatem poſſit: veluti ſi ſuus heres inteſtato ſit. Bonorum poſſeſſio ſine re, eſt cum ſuus heres euincere hereditatem iure legitimo poſſit.

De bonis libertorum.

Ciuis Romani liberti hereditatem lex duodecim Tabularum patrono defert, ſi inteſtato ſine ſuo herede libertus deceſſerit. ideoque ſiue teſtamento facto decedat, licet ſuus heres ei non ſit, ſeu inteſtato, & ſuus heres ei ſit, quanuis non naturalis, ſed vxor, puta quæ in manu fuit, vel adoptiuus filius, lex patrono nihil præſtat. Sed ex edicto Prætoris ſi teſtamento facto libertus moriatur, aut vt nihil, aut minus quàm partem dimidiam bonorum patrono relinquat, contra tabulas teſtamenti partis dimidiæ bonorum poſſeſſio illi datur, niſi libertus aliquem ex naturalibus liberis ſucceſſorem ſibi relinquat, ſiue inteſtato decedat, & vxorem forte in manum vel adoptiuum filium relinquat, æquè partis mediæ bonorum poſſeſſio cõtra ſuos heredes patrono datur.

In bonis libertæ patrono nihil iuris ex edicto datur. Itaque ſi inteſtata moriatur liberta, ſemper ad eum hereditas pertinet.

Licet liberi ſint libertæ, quoniam non ſunt ſui heredes matri: obſtat patrono lex Papia Popea. Poſtea libertas quatuor liberorum iure, tutela patronorum liberauit, & cum intulerit, iam poſſe eas ſine auctoritate patronorum teſtari,

proſpexit

proſpexit, vt pro numero liberorum libertæ ſuperſtitum virilis pars patrono debeatur.

Liberi patroni virilis ſexus, eadem iura in bonis libertorum parentum ſuorum habent, quæ & ipſe patronus. Fœminæ verò, ex lege quidem duodecim Tabularum, perinde ius habent, atque maſculi patronorum liberi.

Contra tabulas autem teſtamenti liberti, aut ab inteſtato contra ſuos heredes non naturalis bonorum poſſeſſio eis non competit. Sed ſi ius trium liberorum habuerunt, etiam hæc iura ex lege Papia Popea nanciſcuntur.

Patronę ex bonis libertorum illud ius tantum habent, quod lex duodecim Tabularum introduxit. Sed poſtea lex Papia patronæ ingenuę duobus liberis honoratæ, libertinæ tribus, id iuris dedit quod patronus habet ex edicto.

Item liberis ingenuæ trium liberorum iure honoratæ, eadem lex id ius dedit, quod ipſi patrono tribuit.

VOLVSII METIANI DISTRIBVTIO,

Item vocabula ac notæ partium in rebus pecuniariis, pondere, numero, menſura.

SAEpenumero, Cenſor, animaduerti ægrè ferentem te, quòd ASSIS diſtributionem & in heredum inſtitutione, & in aliis multis neceſſariam, ignotam haberes. Quæ ne tam exigua res ingenium tuum vllo modo moraretur, cum partes ipſas, tum vocabula & notas proponendas exiſtimaui. Et deprehendes diſtributionem quidem partium infinitam, oppidò autem quàm exigua vocabula ac notas.

Prima diuiſio ſolidi, id eſt libræ, quod AS vocatur, in duas partes dimidias deducitur. Pats dimidia SEMIS vocatur. nota eius S. Sequens diuiſio fit in tres tertias partes. pars tertia TRIENS vocatur. nota eius = =. Sequitur diuiſio in quatuor quartas partes. pars quarta QVADRANS vocarur. nota eius =— Deinceps fit diuiſio in ſex ſextas partes. ſextæ partis nomen eſt SEXTANS. cuius nota eſt =. Deinde diuiditur in octo octauas, quæ SESCVNCIAE vocanturquarum eſt nota Ƹ /. Item in nouem nonas. nona pats vocatur vncia duę ſeſtulæ. nota —=. Diuiditur item AS in duodecim partes duodecimas. vocantur ſingulæ, VNCIA. cuius nota — Hæc velut elementa primæ de aſſe diſtributionis, ęqualitatem ſeruant. Siquid quibuſdam earum detrahas, vel conferas, fient diſpares: quare ſi quadranti ſextantem, vel trienti vnciam applices, facies QVINCVNCEM: qui conſtat ex quinque vnciis, hoc eſt, quinque duodecimis. Nota quincuncis =—=. Si ſemiſſi applices vnciam, vel quincunci ſextantem, vel trienti quadtantem, efficies SEPTVNCEM, hoc eſt ſeptem duodecimas. Nota ſeptuncis. Ꝭ Si ſeptunci applicueris vnciam, vel ſemiſsi ſextantem, vel quincunci quadrantem, vel trienti tantundem, facies BESSEM,

id eſt duodecimas octo. Nota beſſis —S— Si beſſi applicueris vnciam, vel ſeptunci ſextantem, vel ſemiſſi quadrantem, vel quincunci trientem, DODRANTEM efficies, hoc eſt nouem duodecimas. Nota dodrantis S Z: Si dodranti applicueris vnciam, vel beſſi ſextantem, vel ſeptunci quadrantem, vel ſemiſſi trientem, vel quincunci tantundem, facies DEXTANTEM, hoc eſt decem partes duodecimas. Nota dextantis S ═ ═. Si dextanti applicueris vnciam, vel dodranti ſextantem, vel beſſi quadrantem, vel ſeptunci trientem, vel ſemiſſi quincūcem, facies DEVNCEM, hoc eſt vndecim duodecimas. Nota deuncis S ═—═.

Ex his apparet, in quas partes æqualiter, in quas diſpares AS diuidatur. Quò tamen facilius & memoria res teneatur, ſumma diuiſionis hæc eſt. In ASSE ſunt vnciæ decem duæ, hoc eſt, partes duodecimæ duodecim: vnciæ & binæ ſextulæ, nouem, hoc eſt, nouem nonæ: ſeſcunciæ octo, id eſt, octo octauæ: ſextantes ſex, id eſt, ſex partes ſextę: quadrantes quatuor, id eſt, quatuor partes quartæ: triētes tres, id eſt, tres partes tertiæ: ſemiſſes duo, id eſt, duę partes dimidię. Cæteræ partes inæqualem faciunt diuiſionem. In DEVNCE ſunt vnciæ vndecim, ſextantes quinque & vncia, quadrantes tres & ſextans, trientes duo & quadrans, quincunces duo & vncia, ſemis & quincunx, ſeptunx & triens, bes & quadrans, Dodrans & ſextans, dextans & vncia. Deeſt aſſi vncia. In DEXTANTE ſunt vnciæ decē, ſextantes quinque, quadrantes tres & vncia, trientes duo & ſextans, quincunces duo, ſemis & triens, ſeptunx & quadrans, bes & ſextans, dodrans & vncia. Deeſt aſſi ſextans. In DODRANTE ſunt vnciæ nouem, ſextantes quatuor & vncia, quadrantes tres, trientes duo & vncia, quincunx & triens, ſemis & quadrans, ſeptunx & ſextans, bes & vncia. Deeſt aſſi quadrans. In BESSE ſunt vnciæ octo, ſextantes quatuor, quadrantes duo & ſextans, trientes duo, quincunx & quadrans, ſemis & ſextās, ſeptunx & vncia. Deeſt aſſi triens. In SEPTVNCE ſunt vnciæ ſeptem, ſextantes tres & vncia, quadrantes duo & vncia, triens & quadrans, quincunx & ſextās, ſemis & vncia. Deeſt aſſi quincunx. In SEMISSE ſunt vnciæ ſex, ſextantes tres, quadrantes duo, triens & ſextans, quincunx & vncia. Deeſt aſſi alter ſemis. In QVINCVNCE ſunt vnciæ quinque, ſextantes duo & vncia, quadrans & ſextās, triens & vncia. Deeſt aſſi ſeptunx. In TRIENTE ſunt vnciæ quatuor, ſextantes duo, quadrans & vncia. Deeſt aſſi bes. In QVADRANTE ſunt vnciæ tres, ſextans & vncia. Deeſt aſſi dodrans. In SEXTANTE ſunt vnciæ duæ. Deeſt aſſi dextans. Huc vſque diuiſio maiorum, vt ita dictum ſit, partium, & celebris & nota eſt: ſed quum in ſe natura infinitam partiendi præſtet facultatem, ſuccedit VNCIAE quoque (quæ eſt aſſis, vt ſupra dictum eſt, pars duodecima) diuiſio, non tam celebris quidem, ſed tamen non adeo ignota. Vt aſsis, ita vnciæ Prima diuiſio fit in duas partes dimidias: quæ vocārur SEMVNCIAE. Nota ſemunciæ Σ. Item diuiditur vncia in tres partes, quę vocantur BINAE SEXTVLAE. Nota binarum ſextularum /Ɔ. Item diuiditur vncia in quatuor SICILICOS, id eſt quatuor quartas. Nota ſicilici Ɔ Item in ſextulas ſex, id eſt ſex ſextas. Nota ſextulę /. Item in duodecimas duodecim: quas ſingulas partes, DIMIDIAS SEXTVLAS vocamus. Nota dimidię ſextulę. ✢. Item in SCRIPTVLA vigintiquatuor. Scriptuli nota ℈ Eſt autem aſſis SEMVNCIA pars viceſima & quarta: duę ſextulę, pars triceſima ſexta: ſicilicus, quadrageſima octaua: ſextula, ſeptuageſima ſecunda: dimidia ſextula, cēteſima quadrageſima quarta: ſcriptulum, du-

centeſima

centeſima octogeſima octaua. SEMVNCIA habet ſicilicos duos, ſextulas tres, dimidias ſextulas ſex, ſcriptula duodecim. DVAE SEXTVLAE habēt ſicilicū & dimidiam ſextulam, ſextulas duas, dimidias ſextulas quatuor, ſcriptula octo. SICILICVS habet ſextulā & dimidiā, dimidias ſextulas tres, ſcriptula ſex. SEXTVLA habet dimidias ſextulas duas, ſcriptula quatuor. Dimidia ſextula habet ſcriptula duo. Has quoq; partes in quantúlibet diuidere poſſis: verùm infra eas neq; notas, neq; propria vocabula inuenies. Præterea dimidiū ſcriptulum audio quoſdam ratiocinatores SIMPLIVM vocare: quod erit totius aſſis quingenteſima ſeptuageſima ſexta. Quam & ipſam partem infinitò ſeparare poſſis. Nec mirum, ſi infra has partes partitiò facta, & nominibus & notis caret, quum etiam inter partes ſuperiores, primasq́ue diuiſiones, pleræque partes & nominibus & notis careant. Statim nanque vndecim vndecimæ aſſem efficiunt: nec aut nomē proprium, aut notā habent. Perinde decem decimę. Nam nona aſſis facit vnciam duas ſextulas. Octaua, vt ſupra redditum eſt, ſeſcuncia vocatur. Septē ſeptimæ, quæ & ipſæ aſſem implent, nec nomen proprium, nec notam habent. Sextæ, ſextantes vocantur. Ne quintæ quidem aut nomen proprium, aut notam habent. Iam verò tertias, trientes: quartas quadrantes: ſicut duodecimas, vncias vocari oſtenſum eſt. Infra has ceteræ vſque ſextamdecimam, nomine proprio notaque carent: ſed ſextadecima, ſemuncia, ſicilicus dicetur. Nam ſedecim ſemunciæ, octo ſunt vnciæ. ſedecim ſicilici, quatuor vnciæ fiunt. iunctæ vnciis octo, aſſem implent. Septimadecima deinde interiecta, nomine notaq́ue caret. Octauadecima vocabitur ſemuncia ſextula. Nam hæ decies octies ductæ, aſſem efficient. Poſt has inferiores partes (excepta ſemuncia, duabus ſextulis, ſicilico, ſextula, dimidia ſextula, ſcriptulo) neque vocabula propria, neque notas habent: centeſimaq́ue commodia, vt vſurarum nomine ad ſortem applicaretur, ſicilico, id eſt C auerſo, eo notari: quod quum C centum ſignificaret, conuertebatur ad eam ſummam, cuius centeſima futura erat: & ſiue vna conuenerat, vnus ſicilicus: ſiue plures, tot ſicilici ponebantur. Sicut autem aſſis appellatio ad rerum ſolidarum, hereditatisq́ue totius, diuiſio autem eius ad partium demonſtrationem pertinet: ita & ad pecuniam numeratam refertur: quæ olim in ære erat, poſtea & in argento feriri cœpit: ita vt omnis nummus argēteus ex numero æris poteſtatem haberet. Eo in numero ſunt hi ARGENTEI NVMMI: DENARIVS, cuius eſt nota ✳ QVINARIVS, cuius eſt nota V· SESTERTIVS, cuius nota eſt HS VICTORIATVS enim nunc tantundem valet, quantum quinarius olim. At peregrinus nummus loco mercis, vt nunc tetradrachmum & drachma, habebatur. DENARIVS primò aſſes decem valebat, vnde & nomen traxit. QVINARIVS, dimidium eius, id eſt, quinque aſſes: vnde & ipſe vocatur. SESTERTIVS duos aſſes & ſemiſſem, quaſi ſemis tertius. Græca figura, ἕβδομον ἡμιτάλαντον. Nam ſex talenta & ſemitalentum eo verbo ſignificārur. Lex etiam duodecim tabularum argumento eſt: in qua duo pedes & ſemis, ſeſtertius pes vocatur. Nunc Denarius ſedecim, victoriatus & Quinatius octo, Seſtertius quatuor aſſes valet. Infra quam diuiſionē ſequitur alia quædam ſubdiuiſio, notas ęquè ac propria vocabula habens. Quare ſi ad denariam rationē conficias aſſem hac nota ſcribas, ac voces ſęmūcia ſicilicus ✳ Ƨ. Semūcię enim ſedecim, & ſicilici ſedecim, aſſem efficiūt. DVPONDIVM hac nota ſcribas, & voces ſeſcun-

cia X z Nam ſedecim ſeſcunciæ dupondium efficiunt. TRESSIS hac nota ſcribas, ac voces ſextans ſicilicus X=. Aequè enim ſedecim ſextãtes, totidemq́ue ſicilici ttes aſſes efficiũt. QVARTVSSIS hac nota ſcribas, vocesq́ue quadrãs X=. Sedecim enim quadrantes quartuſſis efficiunt. QVINQVES hac nota ſcribas, vocesq́ue quadrans ſemuncia ſicilicus X = ? z. Nam ſedecim quadrantes ac totidem ſemunciæ ſicilicíq́ue, faciunt quinques. SEXIS hac nota ſcribas, nominesq́ue triens ſemuncia X== z Aequè enim trientes & ſemunciæ ſedecies ducti, ſexis efficiunt. SEPTVS hac nota ſcribas, ac nomines quincunx ſicilicus X==— Simili enim modò quincunces ac ſicilici multiplicati ſeptus efficiunt. OCTVS hac nota ſcribas, ac nomines ſonus. Quibus eodem modo multiplicatis, octus reperias. NONVS hac nota ſcribas, appellesq́ue ſemis ſemuncia ſicilicus X ſ z. Vt ſemiſſem hanc quoque notam, quæ vocatur ſemiſſis vncia ſicilicus multiplicatum nonus inuenies. DECVS hac nota ſcribas, atque nomines ſeptuncem ſemunciam X ſ z. Septuncem quoque ac ſemunciam totiens ſi duxeris, decus efficies. VNDECIAES hac nota ſcribas, appelléſque beſſicilicus X s = Nam beſſicilici totiens ducti, vndecieris efficiũt. DVODECIAES hac nota ſcribas ac voces dodrans X s. Dodrantes eodem modo computati, duodeciæs efficiunt. TREDECIAES hac nota ſcribas, vocesq́ue dodrans ſemuncia ſicilicus X s =—z. Dodrantibus ſemunciis ſicilicis eadem ratione multiplicatis tredecim aſſes efficies. QVATVORDECIAES hac nota ſcribas, ac voces dextans ſemuncia X s==z. Dextantes ſemuncięq́ue ſedecim ęquè quatuordecięs efficiunt. QVINDECIAES hac nota ſcribas, ac appelles deunx ſicilicus X s ==z. Deunx quoque ac ſicilicus ſedecies ducti, quindecies efficiunt. Ingenioſiſſimè autem quum ad denarium ratio conficeretur, excurrentis ęris nota inuenta eſt: quę ſedecies multiplicata id efficeret. Nanque quum denarij nota pręſcribatur, eiq́ue ſubiungatur ęris excurrentis nota, manifeſtum eſt eam ſedecies ducendam ex adnotatione denarij. Ad quinarium & victoriatum rationem Romę confici neſcio: quemadmodum tamen, ſi velis, conficias, faciliùs apparebit, ſi priùs inſpexeris, ad quem modum ſeſtertiaria ratio conficiatur. tunc enim excurrentis ęris licet exemplum denariarię rationis & dimidiam duces, vel ſeſtertiaria & duplicabis. Ad ſeſtertium ratio ſi conficiatur, ſemis hac nota ſcribitur —T Vocatur libella teruncius. Eſt autem LIBELLA ſeſtertij decima pars, TERVNCIVS quadragesima: quę duę partes iunctę, octauam ſeſtertij, id eſt, ſemiſſem efficiũt. Nam octo libellis, id eſt, octo decimis, teruncij octo, id eſt, octo quadrageſimę, quę fiunt quatuor viceſimę, hoc eſt duę decimę adiectę complent ſeſtertium. Sunt enim in ſeſtertio libellę decem, SINGVLAE viginti, teruncij quadraginta. Infra ſemiſſem nemo rationem tenere ſeſtertiariam ducit, poteſt tamen. Nam quadrans, qui eſt pars ſextadecima ſeſtertij, poterit notari SINGVLA, quę eſt viceſima ſeſtertij, & dimidio teruncio, qui eſt octogeſima ſeſtertij. Nam vtraque hęc pars iuncta, efficit ſextamdecimam. AS notari debet =z. Hęc ad ſeſtertium nota vocatur. Duę libellę ſingula, fiunt duodecimę & viceſima, hoc eſt quarta pats ſeſtertij. Nam quater binę libellæ, octo fiunt decimæ: quatuor ſingulæ, quatuor fiunt viceſimæ, hoc eſt duę decimę, quę ſuperioribus iunctę, ſeſtertium complent. AS SEMIS notari debet ?— ſ T Vocatur tres libellæ ſingula teruncius: & ſunt ttes decimæ, vna

mæ, vna

mæ, vna viceſima, vna quadrageſima, hoc eſt quarta & octaua ſeſtertij. Superſunt octauæ quinque, id eſt ſemiſſes quinque, vt cõpleant ſeſtertium. DVPONDIVS hac nota S vocantur quinque libellæ, quæ ſunt quinque decimæ. Hæ duplicatę ſeſtertium implent. DVPONDIVS ſemis hac nota S T Vocatur ſex libellæ teruncius. Sunt autem ſex decimæ & quadrageſima, id eſt dimidia & octaua totius. Superſunt octauæ tres, id eſt, ſemiſſes tres, vt ſeſtertium cõpleant. TRESSIS hac nota S=S. Vocatur ſeptem libellæ ſingula. Sunt autem pars dimidia & duæ decimæ & viceſima, hoc eſt, pars dimidia & quarta. Deſunt duæ octauæ, id eſt quarta, quæ iuncta impleat ſeſtertium. TRESSIS SEMIS hac nota S=-S T. Vocatur octo libellæ ſingula teruncius. Sunt pars dimidia & tres decimæ & viceſima & quadrageſima, hoc eſt pars dimidia & quarta & octaua. Supereſt octaua, quæ adiecta ſeſtertium compleat. LIBELLA dicta creditur, quaſi puſilla libra. Nam quum olim ASSES librales eſſent, & DENARIVS decem aſſes valeret, & decima pars denarij libram, quę eadem as erat: ſingula ſelibram, quæ eadem ſemis erat: teruncius quadrantem haberet, ſiue denariaria, ſiue ſeſtertiaria ratio conficeretur, iiſdem notis, id eſt libellarum, & ſingularum, & terunciorum, præpoſita nota denarij vel ſeſtertij, vt erat ratio, æra exprimebantur. Poſtea quàm in ſedecim aſſes denarius diſtributus eſt, denariaria ratio expeditius confici cœpit, vt ſupra dictum eſt: ſeſtertiaria manſit ſub iiſdem notis. Aucta tamen computatione, hæc quoque libella, exemplo maiorum, in duos velut ſemiſſes, qui ſingulæ vocantur, & quatuor velut quadrantes, qui teruncij vocantur, diuiditur.

PONDERIS eadem diuiſio eſt, quæ æris. Nam in quas partes as diuiditur, in has & libra diſpenditur. Ità AS quidem ſeu de diuiſione ſolidi, ſeu de pondere, ſeu de numerata in ære pecunia agatur: LIBRA autem in pondere, NVMMI verò argentei in pecunia, forma publica duntaxat nomen accipiunt.

MENSVRARVM liquoris atque grani expeditior & forma & appellatio eſt. Nam QVADRANTAL, quod nunc plerique AMPHORAM vocant, habet VRNAS duas, MODIOS tres, SEMODIOS ſex, CONGIOS octo, SEXTARIOS quadraginta octo, HEMINAS nonaginta ſex, QVARTARIOS centum nonaginta duos, Cyathos quingentos ſeptuaginta ſex.

NOTAE MENSVRARVM.

Quadrantalis	ϕI.
Ad granum	v.
Vrnæ	qs.
Heminæ	ч
Sextarij ad vinum	ɔ.
Semodij	ꝏ s.
Cyathi	TI.
Congij	Ƹ.
Modij	ꝏ I.
Quartarij	* ꝏ.

PAPIANI

PAPIANI LIBER RESPONSORVM.

De pactis inter virum & vxorem. *Tit. I.*

INter virum & vxorem pacta non ſolum verbis, ſed voluntate contrahentium conſtituuntur, vt neuter coniugum locupletior fiat.

De patris vel matris donatione & munificentia dominorum. *Tit. II.*

DOnationem quam pater de rebus propriis in filium filiámve conſcripſerit, ſi geſtis fuerit allegata, & ſi eam pater apud iudicem locorum probatis læſionis cauſis non reuocauerit, aut ipſa donatio dodrãtem, id eſt, nouem vncias non excedit ſecundum legem Theodoſiani lib. VIII. ad Philippũ P. P. promulgatã, de remouẽdis donationibus, firmiſſimã permanere.

De maternis etiam donationibus hoc totum quod ſuprà ſimili conditione ſeruabitur. Sanè ſi mater quæ donationem in filium filiamve fecit ad ſecundas tranſierit nuptias, donationem quam fecit nullatenus habebit licentiam remouendi ſecundum legem Theodoſiani lib. VIII. ad Orfitum P. V.

De donationibus dominorum proprietas accipientium etiam circa heredes & proheredes lege firmatur, id eſt, ex corpore Theodoſiani lib. XI. tit. XX. Strategio Com. R. P.

De Homicidiis. *Tit. III.*

HOmicidam tam ingenuum quàm ſeruum, ſi extra eccleſiam inueniatur, morte damnari. Si vero homicidiũ caſu vel vitandæ mortis cauſa dicatur admiſſum, ad Principis notitiam per relationem iudicis eſt referendum, & eius ſententia expectanda, ſecundum legem ex corpore Nouellarum Theodoſij & Valentiniani ad Maximum patricium datam. Si verò ad eccleſiam ſeruus homicidij reus fortè confugerit, quia lex Theodoſiani lib. VIIII. ad Antiochum data ab eccleſia nullum inermem permittit abduci, indulta vita pro eo quem occidit ipſe deſeruiat. qui verò armatus ſe intra eccleſiam tueri temptauerit ſecundum, legem ipſam, cum conſcientia epiſcopi abſtrahatur.

De ingenuo vero homicida intra eccleſiam poſito, de interempti precio principis eſt expectanda ſententia, quia de precio occiſorum nihil euidenter lex Romana conſtituit. Dominus noſter ſtatuit obſeruari, vt ſi ingenuus ab ingenuo fuerit interemptus, & homicida ad eccleſiam confugerit, is ipſe qui homicidium admiſit, cum medietate bonorum ſuorum occiſi heredibus ſeruiturus addicatur, reliqua medietas facultatis eius heredibus relinquatur.

Si verò ſeruus cuiuſcunque occiſus fuerit ab ingenuo & ipſe homicida ad eccleſiam cõuolauerit, ſecundum ſerui qualitatẽ infraſcriptũ domino eius preciũ

cogatur

cogatur exoluere, hoc eſt, pro actore C. ſol. pro miniſteriali L X. pro aurifice electo C. pro fabro ferrario L. pro carpentario X L. pro aratore aut porcario aut viruicario aut aliis ſeruis X X X. Hoc ex præſcripto Domini Regis conuenit obſeruari.

De libertatibus. *Tit.* IIII.

MAnumiſſione ſerui ciues Romani efficiuntur, quæ aut teſtamento legitimo, aut tabulis in Eccleſia recitatis ſecundum mandatum manumiſſoris ſcriptis, à ſacerdotibus, id eſt, aut Epiſcopis cum Presbyteris, aut presbyteris cum Diaconibus ſubſcriptis, firmitatis robur accipiat ſecundum legem Theodoſiani à Conſtantino latam, quæ eſt ſub tit. de manumiſſionibus in Eccleſia, ad Oſium Epiſcopum datam.

Libertus principis Romana donatus à principe & manumiſſus de bonis ſuis hac ratione teſtetur, vt fiſco debita medietas reſeruetur, in cuius hereditate nepotes ex filia ſuccedere non iubentur, ſecundum Gregoriani legem à Gordiano principe ad Calpurnium militem latam.

De ſollicitationibus & furtis. *Tit.* V.

SI quis in plagij ſcelere fuerit deprehenſus atque conuictus, vt aut ingenuum aut ſeruum ſollicitare præſumpſerit aut vendere, capite puniatur ſecundum Theodoſiani legem lib. IX. ſub tit. ad legem Fabiam, datam ad Domicium Celſum Vic. Africę. Quod ſi ad Eccleſiam reus confugerit, quid domino aut parenti pro facto ipſius criminis ſatisfacere debeat principis eſt expectanda ſententia.

De furtis etiam obiectis & probatis hæc forma ſeruabitur, vt ingenuus furtum oblata quadrupli ſolutione diſſoluat, ſeruus verò pro furti crimine aut à domino ad vindictam tradatur aut res traditæ ei qui damnum pertulit cum vindicta à ſerui domino reformentur, ſecundum ſententiam Pauli ſub tit. de furtis. Quod ſi caballum vel duos boues vel duas equas furto ingenuus vel ſeruus abſtulit, morte damnetur.

De iniuriis vel cædibus admiſſis. *Tit.* VI.

SI quis forte temerarie aut vulnus aut fracturam oſſium inflixerit, aut in conuicia atrocia forte proruperit, ſolutio vel vindicta pro facti ipſius qualitate in iudicis arbitrio & æſtimatione conſiſtat ſecundum regulã Gaij ſub tit. de iniuriarum actione. Eſt enim grauis quæ in publico vel in foro ab humiliore perſona inluſtriori infertur. Si vero ſeruus in iis criminibus agnoſcitur, cæſus ſub pœna vinculorum temporalium domino reſtituatur ſecundum ſententiam Pauli lib. V.

De fugitiuis inquirendis vel diſcutiendis. *Tit.* VII.

DE fugitiuis, vbicunq; perſona huiuſcemodi inuenta fuerit, ſeu ſe ingenuũ dicat eſſe ſeu ſeruũ, locorum iudicib. aut à domino ſi ad eius notitiã peruenerit, aut ab actore qui poſſeſſioni præeſt, diſcutiẽdus intra annũ debet pręſentari, ita vt iudices perſonã ipſam propter ingenuitatis nomẽ ſine dubietate diſcutiãt. Quod ſi ſeruũ aut colonũ alienũ, nationis dũtaxat noſtræ, ſciens in domo vel in agro cõſiſtentem iudicib. non præſentat,

tat,aut admonitus à fugitiui domino eum adſignare diſſimulat,multam retentoris incurrat, ſicut vltima Theodoſiani lege de fugitiuis colonis inquilinis & ſeruis conſtitutum eſt ad Florentum Com. S. L. lata. Quod ſi mulier ei cuius ager eſt,aut forte actori ſe domino neſciente coniũxerit, vicariam eiuſdem meriti fugitiui domino dare debet. Quod ſi actor neſciente domino fugitiuum ſuſceperit aut tenere præſumpſerit aut iudici præſentare diſtulerit,factum eius fuſtuario ſupplicio à iudice vindicetur, & fugitiui dominus ſeruum ſuum cum peculio quod habet exacta operarum ſolutione recipiat. Si verò in fiſci prædiis inuenti fuerint,aduocatus fiſci vel procuratores conditioni ſimili teneantur, ſi ea quæ ſupra ſcripta ſunt implere neglexerint.

De obiectione criminum,vel increpationibus. *Tit. VIII.*

SI quis ingenuus ingenuo crimen intendens, quod obiicit ſe ſcripſerit probaturum,ſi probatio defuerit inſcribendi ſe cum eo quem accuſat corporali ſupplicio licentia non negatur:ita vt caput aut facultatem ſuam obliget,ſicut lex Theod. in lib. 1 x. ſub titu. deſignat quæ ad Marinianum Vic. Hiſpaniæ data eſt. Si vero ingenuus ſeruum cuiuſcunq; putauerit inſcribẽdum, aut caput ſuum aut facultatem integram nouerit obligari:quam non probato crimine domini ſeruus adquirat. Si verò ſeruus alienũ ſeruum alterius domini crediderit incuſandum, inſcriptione dominorum iudicis examinatio,ſi ita neceſſitas adſerit,etiam adhibitis ſuppliciis ordinem veritatis inquirat:quicunque verò calumniam crimini probatus fuerit euiciſſe, ſi obiecta non conuicerit,pœnæ ſimili ſubiacebit,ſecundum legem Theodoſiani eodem libro & titulo ad Conſules,Prætt. tribb. pleb.& Senatum latam.

Accuſandi verò permiſſum quæ perſona non habeat legibus deſignatur, hoc eſt ne ſeruus dominum,vel patronum libertus,ſeu familiaris præter ſolum crimen maieſtatis accuſet.Crimina verò maieſtatis hæc ſunt quæ legibus deſignantur:id eſt aduerſus principem adpetitio tyranni.

De violentiis. *Tit. IX.*

SI quis violentiam ita conuincitur admiſiſſe, vt collectis turbis per vim inruens deiciat poſſidentem, nec eum ciuili, quod legum eſt, actione pulſauerit,capitali ſententia feriatur. Si tamen rem de qua poſſidentem depulit ſui iuris non eſſe conuicerit, tum demum eſt vt pœna ſupra ſcripta damnetur. Quod ſi ſuam quidem proprietatem eſſe cõuicerit,medietas eius rei in ſua firmitate permaneat,alia medietas propter admiſſam violentiam fiſci viribus ſocietur ſecundum legẽ Theod.lib.1 x. ſub tit. de vi pub. & pri. ad Baſſum P.V.datam.Si vero ſerui inſcio domino violentiam huiuſmodi quæ ſupra ſcripta eſt intulerint,morti ſubdantur.quod ſi per diſcuſſionem iudicis conſcio domino violentia probatur admiſſa,dominus pronuntietur infamis,ſerui metallis deputentur.De eo verò qui per tumultum ſolum occupat aut peruaſerit, actio intenditur,& ſi conuictus fuerit rem indebite tenuiſſe, poſt conuentionem duplos fructus cum rei ipſius reſtitutione diſſoluat. Si vero ſimpliciter rem poſſidet vſque ad conuentionis tempus ſimplos fructus diſſoluat, poſt conuentionem duplos,ſicut dictum eſt,inferat repetenti. Quod ſi rem mobilem vel ſeſe mouentem per vim quis rapuerit, intra annum quadrupli ſolutione multabitur,

tabitur, poſt annum verò ſimpli ſatiſfactione ſoluetur.

De raptu virginum & viduarum. *Tit. X.*

Raptorum probata crimina taliter punienda ſunt, vt ſi puellam cum parentibus nihil ante depecti rapuerint aut volentem abduxerint, vna cum facinoris ipſius intercurrentibus vel admiſſoribus puniantur. Nec parentibus liceat de hoc crimine cum raptore ſub qualibet pactione componere: quod ſi facere præſumpſerint, interfecto raptore compoſitores ipſius criminis in exilium deputantur. Puellæ quæ tali ſe conditione iunxerit parentum ſucceſſio denegatur, cuius admiſſi perſecutio intra quinquennium exercenda eſt, poſt quinquennium actione perſequendi criminis denegata ſecundum legem Theod. lib. I x. ad populum datam. Quod ſi deuota Deo puella de coniunctione viri conſenſerit, filij tali contubernio nati, punitis, iuxta Theod. legem ad Secundum PP. datam, his qui ſe taliter coniunxerāt, in hereditatem non veniant, qui etiamſi principali beneficio præſtito nitantur, filij legitimi haberi non poſſunt, nec ſucceſſionem eorum poterunt vindicare, ſed facultas ipſa proximis parentibus adquirenda eſt ſecundum Gaij regulam.

De ſucceßionibus diuerſis. *Tit. XI.*

Patri matríve inteſtatis filij filiæúe æquo iure ſuccedant, quod ſi filius habens filios forte deceſſerit, in locum patris nepotes neptesſque ex filio nati natæúe eandem quam pater eorum habiturus erat capiant portionem. Si verò filiæ ſuperſtitibus parentibus obierint, tertiam de portione matris filij eius perdant, & in beſſem portionis maternæ ſuccedant: triens verò ille auunculis ſiue materteris, id eſt, matris fratribus vel ſororibus adquiratur, ſecundum legem Theod. lib. v. ſub titulo de legit. hered. ad Conſtantinum PP. Galliarum promulgatam. Quod ſi defunctus ipſe filios non habeat aut nepotes ex filio, & nepotes tantum ex filia relinquat, in dodrantem, id eſt, in tribus hereditatis portionibus nepotes auo auiæúe ſuccedant: quarta verò, id eſt, Falcidia adſignatur defuncti parentis fratri eiuſque filio, nepoti ac pronepoti per virilem ſexum venientibus. Si verò nepotibus competens portio ab auo, id eſt, quarta portionis paternæ & maternæ non dimittatur, de inofficioſo eandem quę competit cōtra heredes inſtitutos moueant actionem, quod in ſupraſcripta lege retinetur inſertum.

De ſucceſſione verò matrum vel patrum qualiter defuncto ſuccedant euidenter exprimitur, vt in hereditate defuncti filij mater tertiam, beſſem patruus vel ſi plures fuerint, patrui conſequantur, quem etiam filius patrui & nepos per virilem ſexum veniens debet accipere ſecundum legem Theod. lib. v. tit. ſupraſcripto ad Baſſum P. V. datam. Quòd ſi defunctus nec matrem habuerit nec filios, nec nepotes: auus ei auiáque ſuccedat quæ perſonæ ſi defuerint, pronepotes proneptéſve ad hereditatem veniant, quibus etiam non extātibus proauo & proauiæ locus ſucceſſionis aperitur.

De ſucceſſionibus verò à latere venientibus, frater vel ſoror fratris vel ſororis heres erit ſecundum gradum qui conſtitutus eſt, & non alterius fratris vel ſororis filij In capita inter fratris filios hereditas diuidetur, ita vt quanti fuerint fratrum filij ſingulas & æquales portiones tollant.

Sciendum tamen eſt agnaros etiam longiore gradu poſitos cognatis proxi-

mioribus anteferri. Agnati ſunt per virilem ſexum venientes. Cognati qui per fœminas veniunt, quia ſi in propinquitate venerit fœmina ſoluta, agnatione fit cognatio. Quod ſi agnati defuerint, cognatus gradu proximus ad ſucceſſionẽ cæteris cognatis anteponitur.

De luctuoſis hereditatibus. *Tit. XII.*

DEfuncto filio pater ſuccedit, quod ſi patrem non habuerit, auus paternus iure ſuccedit: quod ſi & ille defuerit, fratres defuncti ſuccedunt. Si nec ipſi fuerint, mater ſuccedit: quod ſi fuerit defuncta mater, frater & ſoror. Mater per fratrem excluditur, & in ſucceſſionem frater cum ſorore æqua ſorte ſuccedit: quod ſi frater non fuerit, mater cum filiabus quantæcunque fuerint æquales capiunt portiones, ſecundum ſententiam Pauli lib. IIII. de inteſtatorum ſucceſſionibus, ad s. c. Tertullianum.

De commotione litium. *Tit. XIII.*

IS qui petitor eſt, litem & genus actionis ſuæ edere debet, quod niſi intra triduum fecerit, cauſam perdit. Edere autem hoc eſt, vt manu ſua quid petat quídve obiiciat ſcriptum ei quem pulſat ante iudiciũ det. Sciendum eſt in omnibus negociis per ſe cauſas ſuas vnumquemque dicere debere, aut certe mandatum geſtis allegatum in perſonam quam voluerit legitimam facere, quia nec fœminę, nec infamia notato, nec minori actio vlla mandatur. Quod ſi mandare voluerit, is qui actionem ſuſcepit, fideiuſſorem idoneum det, qui quod fuerit iudicatum promittat implere. aliter quicunque alienæ cauſæ ſe miſcuerit, pro calumniatore damnatur, hoc eſt, vt infamis iudicio expellitur in exilium deportandus. Criminales verò actiones nullatenus poſſe mandari, niſi ab Epiſcopis & presbyteris, ad quos tamen mandati exitus reuertetur. Meſſiuis feriis & vindemialibus, Paſchalibus etiam XV. diebus & natalis Domini VII. Dominicis etiam diebus cæteriſque Epiphaniæ & Quinquageſimæ, nulla prorſus ſunt litigia contingenda: quod ſi factum fuerit, erit ſeueriſſimè vindicandum. Fiſcalia vero negotia dici etiam feriatis diebus licet.

De inquirendis animalibus & rebus. *Tit. XIIII.*

SI quis ingenuus quærentem aut animalia aut res ſuas, domum ad quærendum intrare prohibuerit, pro fure teneatur, ita vt rei quæ requiritur quadruplum ſoluat, hac tamen ratione, vt tribus ingenuis teſtib. vbi ſuſpicionem inueniendi furti habuerit, ingrediatur. Quòd ſi colonus aut ſeruus taliter requirentem prohibuerit, fuſtuario ſupplicio à iudicibus eius præſumptio vindicetur, & ab eo rei perditæ ſimplum exoluatur, ſecundum ſpeciem Gaij, qui hoc de prohibiti furti actione ſtatuit.

De damnis animalium, vel ſi quid per ea caſu euenerit. *Tit. XV.*

SI animal cuiuſcunque damnum intulerit, aut æſtimationem damni dominus exoluat, aut animali cedat. quod etiam de cane & bipede placuit obſeruari, ſecundum ſpeciem Pauli Sent. lib. I. tit. ſi quadrupes

pauperiem

pauperiem fecerit. De cane etiam ſub eodem titulo comprehenſum eſt, vt ſi quiſquam canem habens in plateis aut in viis publicis, eum diurnis horis in ligamina non redegerit, quidquid damni fecerit, id à domino diſſoluatur. His illud adiectum, vt ſi quis caballum quódve aliud animal habens ſcabioſum, ita dimiſerit, vt vicinorum gregibus permixtus proprium inferat morbum, quidquid damni per eum datum fuerit, ſimiliter ab eo reſarciatur. Incēdij etiam vel naufragij caſu aut ruina ſi res commodata perierit, is cui commodata res eſt ad rei ſolutionem teneri non poteſt, niſi fortè ſuam rem liberaſſe probetur, cum de eodem caſu rem commodatam eripere potuiſſet, ſecūdum ſententiam Pauli lib. II. tit. de commodato, depoſito pignore & fiducia.

De ablatis pigneribus & fideiuſſoribus. *Tit XVI.*

DEbitor ſolutionem differens poteſt ad ſatisfactionem pignerū vſurpatione compelli, quod tamen ſine ſententia iudicis facere non licebit, ſecundum Hermogeniam Conſtitutionem ſub tit. De pigneribus Diocletiani & Maximiani ad Viuentium, Herennium, Antigonum, & aliam ad Septimum datam. Oblato debito vel depoſito, pignus à creditore ſine dilatione reddendum eſt, ſub eodem tit. Obligatis cautione mācipiis, debitor promiſit ſe vſuras præſtaturum, ea mancipia creditor intra ſtatutum tempus de domo debitoris abduxit. Operas eorum in vſuras ſpecialiter imputandas ſub eodem Hermogeniani tit. lege comprehenſum eſt. Filiisfam. ſeruis vel colonis in contractibus nihil iure permiſſum eſt, hoc eſt, filiifam. in damnum parentum in eadem regione poſitorum nihil poſſunt paciſci, & ſi quid pacto adquiſiuerint, id patris iuri indubitanter adquirunt, nec citra mandatum patris quidquam poſſunt promittere. Quòd ſi pater apud hoſtes eſt, vel infirmitate laborat, tunc contractus filij legitimus iudicatur. Nec ſeruus nec colonus peculium ſuum diſtrahere poteſt, inſuper emptor furti actione tenetur ſecundum Conſtitutionem Hermogeniani ſub tit. De eorum contractibus qui alieno iuri ſubiecti ſunt, & Theodoſiani legem lib. v. ſub tit. Ne colonus inſcio domino ſuo alienet peculium vel litem inferat ei ciuilem, ad Nebridium Vic. Aſiæ, & vt Gregoriani Conſtitutionibus lib. XII. ſub tit. De ſponſoribus, tenetur inſertum. Quod ſi quis à debitore ſuo fideiuſſorem de ſolutione acceperit, in poteſtate habeat creditor aut fideiuſſorem tenendi, aut eum qui debitor prior extiterit, quod tamen ante iudicem creditor profiteri debet, quem ſcilicet eorum malit eligere. Si quis fideiuſſor pro quocunque debitore aut per iudicium aut per dictum aut per chirographum delegatus extiterit, & conſtituta ea quæ fide dixit exſoluerit, vt ſummam ſoluti debiti recipiat, & ſi ſemper ille diſtulerit, poſt trinam conuentionem dupli redhibitione pro inficiante damnabitur, ſecundum legem Aquiliam, quæ negantes debitum dupli ſatisfactione condemnat.

De fugitiuorum furtis. *Tit. XVII.*

SI ſeruus etiam in fuga poſitus furtum fecerit damnúmve dederit, & reuerſus ad dominum fuerit, niſi pro ſui qualitate dominus ſoluere paratus ſit, pro culpa eum aut dare præſentem aut abſentem cedere cogendus eſt, ſecundum regulam Pauli Sententiarum.

De mulieribus ad ſecundas aut tertias nuptias tranſeuntibus.
Tit. XVIII.

MVlieribus ad ſecundas nuptias intra anni ſpacium tranſire non licet, quod ſi fecerint, infames habentur, ita vt hereditatem mariti, etiam ſi dimiſſa ſit, non habeat, pari & in donatione nuptiali conditione ſeruata. Ad ſecundas verò nuptias poſt deſignatum ſpacium tranſeuntes donationem mariti prioris vſusfructus iure poſſidere, & à marito dimiſſa eis poſſe proficere, ſecundum Conſtitutionem Impp. Honorij & Theodoſij ad Ioannem PP. datam.

De clauſis itineribus vel alijs ſeruitutibus. *Tit. XIX.*

VIam publicam vel inter agros communiter dimiſſam nec poſſideri nec intercludi nec exarari poſſe, quod ſi factum fuerit, auctorem facti ad eius munitionem ſolum compelli, & à munitione viarum pro modo patrimonij in nullo penitus excuſari. Hoc etiam de pontium reparatione ſeruandum eſſe. Aquæ curſum & adquiri biennio & amitti biennio conſtat. Iter actum, hoc eſt vbi carpenta verſari pòſſunt, ſimiliter biennio adquiri & amitti poſſe. Agri quoq; communis nullis terminis limitati exæquationem inter conſortes nullo tempore denegandam. Syluas, montes & paſcua, vt vnicuique pro rata poſſeſſionis ſuppetit, eſſe communia. De ſeruitute luminis vel aëris ſimiliter cõſtitutum eſt vt inter priuatorum fabricas x. pedes, inter publicas xv. dimittantur, ſecundum legem Theodoſij lib. IIII. ſub tit. de ædificiis priuatorum.

De ſuperuentoribus. *Tit. XX.*

SI quis ſuperuentu ſiue diurno ſiue nocturno quemque fuerit adgreſſus, & domus alienas expugnauerit effregerit aut expoliauerit, capite puniatur, cum quolibet genere armorum fuerit deprehenſus. Receptores etiam adgreſſorum vel latronum eadem pœna plectantur. Hi qui per incendium voluntarie immiſſum quibuſcunque rebus damnum intulerint, capite puniantur. Qui verò inimicitiarum cauſa incendium probati fuerint admiſiſſe, honeſtiores in exilium, viliores in metallum deputentur. Si quis autem dolo focum fecerit vt exinde ad arcas ac tecta arboreſque fructiferas fortè perueniat, damnum quod euenerit æſtimatione ſarcietur. Qui fructiferas arbores nocturnis aut diurnis horis quolibet tempore quamlibet ingenuus cecidiſſe probatur, infamis effectus damnum æſtimatione iudicis ſarcire cogatur. quod ſi vilior perſona fuerit, ad tempus in exilium redigatur. In ſeruo reſtituta res etiã digno ſupplicio vindicetur.

De corruptis mulieribus. *Tit. XXI.*

SI quis mulierem ingenuam vel virginem per vim ſtuprauerit, occidatur. quod ſi ancillam corruperit inlata violentia quicunq; ingenuus, iuxta pœnam legis Aquiliæ alterius mancipij reſtitutioni teneatur obnoxius. Quod ſi fortè ſeruus hoc fecerit, pro ingenua occidatur, pro ancilla verò iudicante iudice fuſtuario ſupplicio ſubiacebit ſecundum ſpeciẽ Pauli Sententiarum. Coniunctio verò Iudæi Chriſtiana lege inhibetur, vt nec Iudæus Chriſtianam nec Chriſtianus Iudæam accipiat, quod factũ pro adulterio vindicatur iuxta legem Theodoſij lib. IX. tit. de adulteriis.

De

De his qui hominem inlicite aut ſine cauſa obligauerint. *Tit.* *XXII.*

SI qui ingenuum natum vendiderint vel obligauerint, honeſtiores perſonæ damnantur in exilium, viliores in metallum, exceptis his qui captiuitatis iugo tenentur obnoxij, ſecundum ſpeciem Pauli Sententiarum lib. v.

De diuortiis. *Tit.* *XXIII.*

COnſenſu partis vtriuſque repudium dari, & matrimonium poſſe diſſolui, quod ſi pars viri repudium dare vxore contradicente voluerit, non aliter ei licebit, niſi aut adulteram eſſe conuincat aut veneficam aut conciliatricem, quorum vnum nuptialem donationẽ reuocare poteſt. Quòd ſi mulier nolente marito repudium dare voluerit, non aliter fieri hoc licebit, quam ſi maritum homicidam probauerit aut ſepulchrorum violatorem aut veneficum. quod ſi vnum ex his probauerit, & maritum dimittet & collatam in eum dotem & donationem quam maritus fecerat iure reuocabit, iuxta legem Theodoſiani ſub tit. de repudiis promulgatam.

De donationibus. *Tit.* *XXIIII.*

DOnatio ab auo vel auia, proauo vel proauia maternis ita ad eos quibus conlata fuerit pertineat vt patri nullatenus adquiratur. A linea verò paterna memoratorum donationes, vel ſi quid filiisfam. præter expreſſas perſonas quorumcunque largitate confertur, patri eorum proprietatem indubitanter adquiri. Donationes etiam vel dotes quas ex matrimonio filius vel filia in familia poſiti conſequuntur, ad eorum proprietatem quibus conlatæ ſunt, remota patrum adquiſitione ſine dubio pertinere, ſecundum Theodoſiani legem ſub tit. de maternis bonis & materni generis cretione ſublata, & alias ſub ſequenti eodem libro, de bonis quæ filiisfam. ex matrimonio adquiruntur. Sciendum tamen donationes tam auiaticas quàm nuptiales geſtorum ſolenni allegatione firmandas, præter illas nuptiales donationes quæ intra cc. ſolidorum ſunt taxatæ conlationem. Geſta autem ſecundum locorum conſuetudinem fieri placuit. Nec intereſt apud quem defenſorem fuerint celebrata ſecundum legem Theodoſij ſub tit. de donationibus. Sciendum etiam vſufructuarias donationes ſine traditione conſtare. quia vſusfructus pro donatione computatur. quod ſi vſufructuaria donatio non fuerit, & traditio ſubſequuta etiam non fuerit, legibus infirmatur. Donationes verò nuptiales has tantum ſine geſtis admitti, quas ætate minores, id eſt, poſiti intra xxv. annos accipiunt, etiamſi ſummam cc. ſolidorum probentur excedere. De animalibus, veſtibus, gemmis, vel quocunque metallo vel aliis quæ pondere numero menſura conſtant, omnem donandi ſolennitatem in ſola traditione poſſe conſtare. Hæc verò quæ puellæ patrem habenti, hac vſusfructus mentione adſcripta, tradita fuerint, & patre exigenti adſignata non fuerint, quærantur. In nuptialibus vero auorum donationibus nepotes vel neptes ex filia cum auunculis vel materteris in trientem & beſſem debere ſuccedere, quia dum eis inofficioſi actionem eandem lex tribuit quam filiis, conſtat eos liberorum locũ obtinere,

ſecundum legem Theod.lib.v.ſub tit. de legitimis hereditatibus ad Conſtantinum PP. Galliarum.

De ſacramentis. *Tit.* XXV.

SI à iudice ſtatutum fuerit, aut inter partes conuenerit, vt de rebus dubiis ſacramenta præbeantur, eum ſolum debere iurare, à quo aliquid repetitur, nec ab aliis perſonis ſacramenta requiruntur. Præſtito autem ſacramento, omnis cauſæ ipſius repetitio conquieſcat. Hic ſacramenti ordo notatis infamia denegatur, ſecundum Conſtitutionem Gregoriani & Hermogeniani.

De latronibus. *Tit.* XXVI.

SI criminoſi conuicti fuerint, puniantur, nec crimen illorum filios aut vxores, qui conſcij non probantur, poterit implicare, ſecundum Iuris Conſtitutionem.

De adulteriis. *Tit.* XXVII.

MAritus ſi adulterum cum vxore inuenerit ita vt vnum ſint & ſeſe commiſceant, liberum arbitrium habebit vtrumque vno ictu ferire, ſecundum legem Nouellam Maioriani, qui exinde ad ius vetus omnia reuocauit.

De puellis vel mulieribus ſponſatis. *Tit.* XXVIII.

SI quis arras ſponſaliorum nomine dederit, & pater vel mater acceptis arris, & eo qui arras dederat refutato, aliò fortaſſe receſſerit, arras in quadruplum eſſe reddendas. Si verò puella per ſe aut per quemcunq; propinquorum vel tutorum arras acceperit, & nuptias voluerit excuſare vel alium fortaſſe ſuſcipere, pœnam ſuprаſcriptam de propria facultate diſſoluat, actione contra illum qui inconſultè arras ſuſceperit reſeruata. Hoc etiam conſtitutum eſt vt ſi qui dedit arras intra biennium nuptias celebrare tardauerit, tum mulier alij ſe matrimonio ſociare impunè poſsit. Similiter conſtitutum, vt qui datis arris puellam declinat accipere, id quod arrarum nomine datum probatur amittat, & quod viciſsim à patre puellæ muneris gratia acceperat, reformet.

Si quis caballis oſſum aut ſcandulam ligauerit. *Tit.* XXIX.

SI quis caballo ligando oſſum vel ſcandulam vel pannum rubrum ita eum turbauerit vt pereat, ſi factum ſuum non negauerit, ſimplici ſatiſfactione componat. Si negauerit & conuictus fuerit, dupli, ſecundum legem Aquiliam, qua inficiantes duplo tenentur.

De apparitoribus. *Tit.* XXX.

NE quis omnino exequi præceptionem præſumat, niſi principis officij apparitorum probatoria ordinatus, & ab his quos præceptione conueniunt, de cauſis ſingulis, ſeu de viris, ſeu in vnum conſortes pulſati fuerint, non amplius executores quàm ſolidum in ſportulas requirant. Hi verò qui conueniuntur ſi quos conſortes habent in principio litis denuntiare debebunt, vt & ipſi audientiæ tẽpore deeſſe non poſsint. Agrorum

rum verò conſortes ſi diuiſæ ſunt quæcunque agro portiones, habent quod cuicunque in agro ſua portio in ſingulorum poſſeſſione eſſe fecerit. Ipſi etiam apparitores cognoſcant, quod eis à ſuſcepto officio diſcedere non licebit, niſi vacationis beneficium à principe officij conſequantur.

De præſcriptione temporum. *Tit.* XXXI.

ID conſtat legibus conſtitutum, vt tricennalem Conſtitutionem in hereditariis cauſis & in repetitione legatorum, in pecuniariis, id eſt chirographariis debitis & viuentium cautionibus, repertis fugitiuus, aduerſus fiſcum vel reſpub. de infirmanda operum munitione vel pro notitia teſtamentorum, cuſtodiant iudicantes. Reliquæ verò cauſæ intra expanſos meratum ſuarum terminos finiantur, id eſt de inofficioſis teſtamentis & immodicis donationibus, hoc eſt vbi Falcidia filiis non reſeruatur, intra quinquennium eas debere proponi & peragi, & de non numerata pecunia. De ſeruitutibus verò ſuperiori tit. comprehenſum eſt quid iudices debeant obſeruare. Si quis duas centeſimas ſibi quem ſtipulari fecerit aut fieri pertulerit, etiam pecuniæ præſtitæ amiſſione multabitur, ſecundum legem Theod. De vſuris. Intra annum criminalem quæſtionem & proponi debere & finiri, ſecundum legem Nouellam, vel diuerſorum auctorum Conſtitutiones, quæ ſunt per titulos ſuperius indicatæ.

De falſariis & falſis teſtibus. *Tit.* XXXII.

FAlſarios aut multari aut deportari in exilium conſtitutum eſt. Hoc eſt etiam de illis qui obiectam falſitatem probare non potuerint obſeruandum, ſecundum legem Theod. quæ de falſariis lege Cornelia data eſt.

De interpellationibus & appellatione. *Tit:* XXXIII.

AVctorem cuiuſcunque negotij, id eſt petitorem aduerſarium ſuum interpellare debere, nec eum qui pulſandus eſt longius trahere, & pulſatus ſub eius audientia reſpondeat ad cuius ſententiam conuenitur, ſic tamen ſi in eius territorio is poſſeſſor eſſe cognoſcitur, quod ſi in eius territorio nō poſſidet, tum demum pulſati iudicem actor adeat. Quòd ſi audientiæ tempore quælibet pars ad Principem prouocare deliberat, abiudicare iudices non præſumat. Appellationis ſane tempora hæc ſunt. Prolata ſententia quiſquis appellare voluerit, intra dies quinque per libellos data petitione appellet, conteſtans ſe ad audientiam principis prouocare. Cæterum præſentibus ſecundum leges data & relecta ſententia poſtea non poteſt reuocari. Iudici quoque neque ſuam neq; alienam ſententiam liceat refragari, quia hæc diſcuſſio ſoli principi reſeruatur.

De rebus agnitis. *Tit.* XXXIIII.

SI quis res proprias agnoſcat, nec eius manus aut aliquid cautionis opponatur, res ſuas præſumēdi habeat liberam poteſtatem, quod ſi poſtmodum male agnouiſſe aut præſumpſiſſe conuincitur, res male præſumptas dupla ſatisfactione reſtituat.

De venditione. *Tit.* XXXV.

IN emendi & vendendi contractibus hic ordo ſeruandus eſt, vt qui rem ſui iuris vendiderit, repetendi eam poſtea non habeat facultatem. Venditionem verò ex hoc maxime ius firmitatis accipere ſi trá ditione celebrata poſſeſſio fuerit ſubſequuta. Vt ille iterum videatur poſſidere qui vendidit, documenti profeſſio firmitatem precariæ poſſeſſionis obtineat. Quòd ſi quis vendidiſſe fuerit approbatus, emptori in duplum melioratæ rei teneatur obnoxius. fructus enim malæ fidei poſſeſſor ante conuentionem ſimplos ex lege præſtabit, ſecundum legem Theod. vel Sententiam Pauli. Res verò quæ repetuntur, vt ſi quædam actio præceſſit, vt de quibus litigatur, nec vendi nec donari poſſunt, niſi forte vt dominus procurator litis quicunque per mandatum fuerit inſtitutus. Sciendum etiam eſt factam qualiterlibet commutationem vicem emptionis obtinere, ſecundum legem Theod. De cognitoribus & procuratoribus. Arra pro qualibet re á venditore ſuſcepta ab eo qui emit, venditionem perfectam eſſe. Pretium tamen poſtmodum ab emptore venditori impletur, de quo inter ipſos conuenerit aut virorum bonorum æſtimatione conſtiterit, ſecundum Sententiam Pauli.

De tutelis minorum. *Tit.* XXXVI.

TVtores legitimi agnati ſunt, id eſt per virilem ſexum à paterna linea venientes, qui ad tutelam vſque ad XIIII. ætatis annum vocantur, vt fratres primum, fratres patrueles, patrui, id eſt patris fratres vel filij eorum, per virilem ſexum, vt dictum eſt, venientes. Quibus omnibus mater ſi tutelam ſuſcipere voluerit, licito iure præponetur. Sciendum tamen eſt cognatos ſicut ad ſucceſſionem, ſic ad tutelam non vocari. Pupilli verò poſt impletum XIIII. annum curatores ſibi ipſi petere debebunt, pupillæ impleto XII. anno ſibi ipſæ petant, quia tutor vſque ad illud tempus rationem tutelæ adminiſtrare debet, qua ratione completa, pupillus per curatorem facultatem ſuam gubernare debebit. Si verò mater tutorem filio intra annum non petat, & ad ſecundas nuptias tranſeat aut fortè non tranſeat, ſucceſſionem filij ſi intra pubertatem moriatur pro culpa non petiti tutoris amittat, & agnatis vel ſi hi defuerint cognatis qui ad ſucceſſionem iuris veniunt deferantur. Secundi verò mariti bona præteritæ tutelæ ratiociniis teneantur obnoxia, ſecundum legem Nouellam de tutoribus pupillis nominandis. Tutelæ vero actione ab exordio petiti curatoris vſque ad XXX. ætatis annum, id eſt, per annos XVI. qui tutelam geſſerunt rationem reddere coguntur. Tutores etiam ſi legitimi inueniantur, excuſantur, ſi quatuor maſculos filios habeant, ſi morbo perpetuo & ſontico teneantur, vt ſi furioſi aut mente inſani agnoſcantur. Aetatis etiã beneficio ſexagenarij ab his onerib. excuſantur. Tres quoq; tutelæ ſic liberant, vt ad quartam etiamſi euenerit non vocẽtur. Præterea lapſis & circũſcriptis pupillis integri reſtitutio datur, vt nominatis reb. petita integri reſtitutione quæ male ac circũſcriptoriè in præiudiciũ ſuũ acta ſunt vacuentur, quæ reſtitutio ita futura eſt, vt impleto XXV. & cũ XXVI. annũ, ingreditur euocatus ante defenſorẽ teſtib. qui ætatẽ eius nouerint annos ſuos prius profeſsione aut relation

relationibus teſtium probet, ibique profiteatur aduerſus quas cauſas vel quas perſonas integri reſtitutionem nominet, eique contra illum quem non nominauerit actio non patebit, quæ reſtitutio vſque ad finem annorum XXVIII. cõceſſa eſt, poſt quos annos minoribus ad agendum quinquennium beneficio principali delatum eſt, ſecundum legem Nouellam.

De filiis legitimis ſiue naturalibus. *Tit.* XXXVII.

NVptiæ legitimè contrahuntur ſi conſenſu parentum aut ingenuorũ virorum interueniente nuptiali donatione legitime celebrantur. Quòd ſi parentes defuerint, honeſtarum perſonarum conſenſus perficit nuptias, ſi tamen nuptialis donatio ſolenniter celebretur. alioquin filij inde nati legitimorum locum obtinere non poterunt, & erit in hereditate ſucceſſioni locus his qui ab inteſtato per agnationem, vel ſi agnatio defuerit per cognationem forte ſuccedũt. Naturales ſane ſi ex ancilla nati fuerint & non manumittantur, à domino inter hereditaria mancipia computantur. Quòd ſi aut ex ingenua fuerit naturalis aut ex liberta aut certe libertina, vltra tres vncias matri cum filiis naturalibus dare amplius non licebit: hac ratione, vt donatio nuptialis in hereditatis ſupputationem non veniat, ſed ea quæ donatione nuptiali fuerint ſupra tres vncias deputata, naturalibus iure debeantur. Quòd ſi aliquid vltra per donationem aut teſtamentum aut per ſuppoſitam quamcunque perſonam illis fuerint derelicta, ab herede legitimo legibus reuocetur, ſecundum Theod. legem de naturalibus filiis & matribus eorum latam. Si inter collegiatum ſiue ſeruum & ingenuam conſenſus fuerit contubernium initum, nuptiæ non vocantur: & qui ex ipſis nati fuerint deteriorem lineam ſequuti dominis adquiruntur. Sciendum etiam eſt ſecundum legem Nouellam, ſi quis ingenuus colonæ ancillææue aut ingenua ſeruo colonóue ſe iunxerit, ſalua ingenuitate diſcedendi licentiam non habere, ſecundum legem Nouellam ſub tit. de aduenis.

De pactis & tranſactionibus. *Tit.* XXXVIII.

DE pactis hæc forma ſeruanda eſt, ſi quis maior ætate paciſcatur conditionibus pacti maneat obligatus, ſi tamen poteſtatis ſuæ eſt, hoc eſt filiusfam. non eſt, aut nullo metu aut imperio ad pacta venire compellitur. Quòd ſi placitorum ordinationem adtempter excedere, aut nolit implere, ad ſolutionem pœnę contentæ pacto cum emolumenti amiſſione tenendus eſt & infamiæ maculam ſuſtinebit, ſecundum legẽ Theod. ſub tit. de pactis & trãſactionibus. Sciendum tamen quod ſi quiſquam ſe metu coactum ad pacta veniſſe cauſetur, intra annum probaturus huiuſmodi moueat & peragat actionem, quo tempore præterito nullam ſibi de vi déque metu ſuppetere nouerit actionem ſecundum Conſtitutionem Gregoriani. De ſucceſſione viuentium ſua vel aliena neminem paciſci poſſe, nec huiuſmodi ſcripturam nomen pacti legibus vindicare, ſecundum legem Gregoriani & Hermogeniani. Ceſſionis verò firmitatem ita ſubſiſtere ſi ceſſionis nomine ſcriptura cuiuſlibet rei cedentis voluntaria profeſſione firmetur. Quòd ſi de vi & metu is qui ceſſit queri voluerit, intra annũ ſimiliter inſtituat & peragat actionem, ſecundum Theod. legem lib. IIII. tit. Qui lege Iulia cedere poſſunt.

De terminis tranſgreſsis & euulſis. *Tit.* XXXIX.

QVicunque terminos aut limites aut arbores terminales, quæ decoreas accipiunt, celebrata præſumptione euellere, abſcindere & ſigna impreſſa eradicare tentauerit, conuictus eodem loco vbi teſtimonia fuerint, vitæ terminum ſub incendio ſorciatur. Si nouos terminos occultè poſuerit, pœna falſarij teneatur, ſecundum ſententiam Pauli. Si verò terminis, limitibus, arboribuſq; tranſgreſſis vicini agri iura peruaſiſſe conuincitur, ſi intra x x x. annos pulſatus exiſtat, duplum terræ ſpatium quam peruaſerat cum fructu ſolutione reſtituat, & hoc ſecundum legem Nouellam.

Sine cenſu vel reliquis comparari nihil poſſe. *Tit.* XL.

AGros comparari non poſſe niſi eis cenſum ſtatutum, qui poſſeſſionem ingreſſi fuerint, ſuſceperint diſſoluendum, quod ſi probatur venditionis tempore ſolutum tributum, reliqua emptor diſſoluat, & tributum præſenti delegatione ſuſcipiat, quod ſi factum non fuerit, venditor etiam pœnam legis, quæ in Theodoſiano continetur excipiat.

De iure poſtliminij. *Tit.* XLI.

SI quis ſeruus poſt captiuitatem redierit, ad ius domini reuertatur, & ſi ingenuus redierit, iura libertatis integra ſe nouerit recepiſſe, nec ea tempora ei ad quamcunque cauſam obeſſe, quibus in regione alia captiuitate detentus eſt.

Ne quis in ſua cauſa iudicet. *Tit.* XLII.

THeodoſij lege euidenter exprimitur, in ſua cauſa neminem ius dicere neque ſententiam pronuntiare poſſe.

Vt nemo potentiorum nomina inlicitè prætendat, aut titulos prædiis ſuis adfigat. *Tit.* XLIII.

LEgali ſanctione conſtat expreſſum, neminem ad deludendum pulſantem & ad differendam iuſtitiam, potentum quorumcunque perſonas in lite poſſe prætendere, nec titulos prædiis ſuis adfigere, vt pulſantem terreat, aut actione competenti excludat.

De liberali cauſa vel de operis libertorum. *Tit.* XLIIII.

SI quis intra x x x. annos ſub ingenuitatis ſpecie vagantem in ſeruitutem reuocare voluerit, non aliter quam apud iudicem ſtatum eius pulſet, vbi ſi conuictus fuerit, alia tot mancipia dabit, quanta in ſeruitutem petebat. Ille verò pulſatus tertio debet adire iudicia, & ſi voluntarius adſertor aut defenſor inueniri non potuerit, à iudice fide integra & moribus idoneus deputetur. His verò qui de ſeruitute in libertinitatem aut ingenuitatem reuocare tentauerint, iſta beneficia denegantur, ſed vincti ferro ſtatuuntur, vt ſi quis eos defendere voluerit, habeat liberam poteſtatem. quod ſi nec defenſor inueniri potuerit, in ſeruitutẽ à domino retrahũtur. Hoc ſecũdũ legẽ Theod. quę de liberali cauſa lata eſt. Egẽtẽ patronũ libertus alere cõpellitur. Hoc ſecũdũ legẽ Gregoriã de operis libertorũ. Latini aliter intelligi nõ poſſunt,

nec

nec aliter intelligendi ſunt, quam ſi inter amicos pronuntiante domino ad cõuiuium euocentur, ita vt illis amicis vbi conueniunt ſic dominus conteſtetur cum cauſa latinitatis ad ſuum adhiberi conuiuium. Quòd ſi cũ eo ſeruus manducauerit, non cauſa latinitatis, ſed paupertatis propter ſolatium, præiudicium domino heredibuſque ex conuiuio adferri non poterit.

De teſtamentis. *Tit. XLV.*

TEſtamenta ſi holographa manu fiant, probata, manu veritatis ſine teſtibus integram capiunt firmitatem. Si verò teſtes adhibeantur, quibus teſtator ſubſcribendum ſuum offerat teſtamentũ, ciues Romani teſtes adhibendi ſunt numero competenti quinque aut ſepté. Hi ad teſtamentum iure adhiberi poſſunt quorum teſtimonium merito recipitur, & cum quibus nobis eſt teſtamenti factio, ſecundum legem Theodoſij & Valentiniani ad Florentium PP. datam. Militibus verò aliter ſi velint teſtamentum facere, permiſſum eſt, quibus licet & ſine competenti teſtium numero teſtati, & filios præterire, nec inofficioſi querela eorum conſtat teſtamenta poſſe diſrumpi. Teſtamentis verò ciuium Romanorum ſi filius præteritus fuerit, rumpuntur: ſi verò filia aut nepos, non rumpuntur, ſed extraneis in dimidiam partem, ſuis heredibus in æqualem accreſcunt. Teſtamenta quibus filiis aut nepotibus Falcidia non dimittitur, nullo iure ſubſiſtunt. Fratres verò de inofficioſo fratris teſtamento agere nõ poſſunt. Item filius vel filia ſine filiis morientes matrem ſine Falcidia præterire non poſſunt, vt valeat teſtamentum.

De corporatis. *Tit. XLVI.*

COrporibus publicis id conſeruandum eſt ſecundum conſtitutionem nouellã Leonis & Seueri, vt ſi ex Marcialitano ✶ lito, Andorinico vel quocunque alio corporis publici & colono aut ancilla filij nati inueniantur aut fuerint procreati, ei adquirantur cuius colonum aut colonam, ſeruum aut ancillam eſſe conſtiterit, nec à ſeruili aut colonaria conditione illo modo corpus publicum eorum genus quaſi corporatos à fiſco faciat poſtea requiri, ſed omnis agnatio poſſeſſoris commodis adquiratur, quod lege euidentet exprimitur, quæ ad Baſilium PP. datã eſt.

De conſortibus. *Tit. XLVII.*

DE conſortibus etiam hoc ſequentibus pro ratione ſubiunctum eſt, vt petitor quem voluerit de conſortibus pulſet, & quem voluerit pro ſua voluntate prætereat, ea tamen conditione, vt qui pulſati non fuerint, nullum præiudicium patiantur, ſed cum voluerint ſuas inſtituant actiones, ſecundum legem de conſortibus.

Papiani liber feliciter explicit.

TITVLI EX CORPORE CODICIS GREGORIANI.

De poſtulando.

I. Impp. Seuerus & Antoninus A A. Manilio.

SI nulla ſententia contra te dicta eſt, quæ infamiæ detrimentum adferat, ſine cauſa times ne exiſtimatio tua læſa ſit ob id quod in carcerem per iniuriam coniectus es.

II. Imp. Gordianus A. Iouino.

Nullam exiſtimationis infamiam auunculus tuus pertimeſcet fuſtibus ſubiectus, ſi ſententia non præceſſit ignominiæ maculam inrogans. PP. VI. Kal. Sept. Pio & Pontiano COSS.

De pactis & tranſactionibus.

I. Imp. Antoninus A. Iulio Maximo.

SI debitori tuo heres extitiſti, actio quam aduerſus eum habuiſti adita hereditate confuſa eſt. Sed ſi eam poſteaquam in iudicio quoque obtinuiſti ei tradidiſti, quem ſententia ſuperaueras ea conditione pactoque vt tam cæteris creditoribus quàm tibi id quod deberetur ſi eam hereditatem non adiſſes ſatisfaceret, pacti conuentioniſque fides ſeruanda eſt, quæ ſi non ſeruatur ex ſtipulatu modo tranſactio facta eſt actio dabitur. PP. VII. Kal. Aug. Antonino IIII. & Balbino COSS.

II. Imp. Gordianus A. Licinio, Timotheo, Euocato.

Tranſactionis placitum ab eo interpoſitum, cui cauſæ actionem, non deciſionem litis mandaſti, nihil petitioni tuæ derogabit. PP. Kal. Ian. Pio & Pontiano COSS.

INTERPRETATIO. *Si quis per mandatum procurator litis fuerit inſtitutus, & de compoſitione cauſæ in ipſo mandato nihil continetur adſcriptum, litigare poteſt, componere penitus non præſumat. Quod ſi compoſuerit, non valebit.*

III. Idem A. Cliniæ Antoniæ.

Pacta quæ contra bonos mores interponuntur iuris ratio non intuetur. PP. Non. Oct. ipſo A. II. & Pompeiano COSS.

IIII. Idem A. Flauio Herculano.

Super iudicato non ſubſequuta appellatione fruſtra tranſigi non eſt opinionis incertæ. PP. XIIII. Kal. Nou. Sabino & Venuſto COSS.

V. Impp. Valerianus & Gallienus A A. Aurelio.

Præſes prouinciæ æſtimabit vtrum de dubia lite tranſactio inter te & Ciuitatis

Ciuitatis tuæ ordinem facta ſit, an de re iudicata: quia de re iudicata paciſci nemo poteſt. PP. III. Kal. Iun. Aemiliano & Baſſo coss.

Si aduerſus donationes ſponſis factas in integrum quis reſtitui velit.

I. Impp. Valerianus & Galienus AA. & Valerianus Cæſar, Auinio Octauiano ſuo Salutem.

PRecibus tuis & iuris auctoritas, & æquitas aſſiſtit: neque enim dubium eſt, ea quæ ſponſæ affinitatis contrahendæ cauſa à minore donantur, repeti non poſſe: quando huiuſcemodi cauſas communis voti complendi ratio prouocet, propter quæ & in integrum reſtitutio denegatur, tametſi inter minores verti videatur. Nec diſcrepat ab hiis, qui legitimæ ætatis ad huiuſcemodi contractus prodeunt. Quare quæcunque Iulius Agrippinus, V. C. filiæ tuæ Auiniæ ſponſæ donauit, repetere nullo modo poterit. Ac ſi facere hoc tentauerit, opponet auctoritatem ſuam Iulius Donatus, V. C. PF. V. amicus noſter, vt tam improba petitio repellatur. Dat. pridie Id. Iun. Aemiliano & Baſſo coss.

INTERPRETATIO. *Iure & legibus continetur, vt minoribus contra ea, quæ intra* XXV. *annos male geſſerint, per integri reſtitutionem debeat ſubueniri. Sed in hoc tantum caſu præſenti lege remouentur, vt ſi quid minores pro coniunctione matrimonij ſponſalitia largitate donauerint, per obtentum integri reſtitutionis nullatenus debeant reuocare. Quod ſimiliter iuxta Nouellam legem & de dote ſeruabitur.*

Si maior fuerit probatus.

I. Impp. Philippus A. & Philippus Cæſar, Aetio Maximo.

MInoribus annis deceptis, non decipientibus ſubuenitur. Et ideo ſi ad circumueniendum emptorem mentitus ętatem, ex aſpectu te maiorem annis probari effeciſti, lubricum fruſtra prætendis. PP. pridie Id. Nouemb. Aquis, Philippo A. & Titiano coss.

INTERPRETATIO. *Si quis decipiendi animo maiorem ſe inſtrumẽtis quibuſcunque eſſe conſcripſerit, & poſtea per ætatis veniam contra hoc venire tentauerit, nullatenus audiatur. quia deceptus non eſt, ſed ipſe alium voluit fraude decipere.*

De inofficioſo teſtamento.

I. Imp. Alexander A. Valeriæ Celeſtinæ.

DOs quæ à patre nubenti filiæ data eſt, aut in obligatione conſtituta, in quarta, quam habere ex bonis patris debet, ne inofficioſum teſtamentum poſſit accuſari, non computatur: quoniam viuente patre, bonis eius fuit ſeparata. Imperite itaque introducis querela cautionis à marito tuo emiſſæ, quaſi non omnia tradita ei eſſent, cum etſi verum ſit quod ſcriptura continetur, non perimatur querela inofficioſi teſtamenti, ſi ex iudicio patris ſupremo quarta filiæ non ſuppletur, quam inteſtato patre pro portione ſua habere debuit. PP. IIII. Kalend. Septemb. Maximo II. & Aemiliano coss.

II. Imp. Alexander A. Valeriæ Rufinę.

Si ex voluntate patris, qui tres ex ſe natos relinquit heredes, tertię portionis

quarta ad te ſine ulla diminutione peruenire non potuit, inofficioſi teſtamenti accuſationem inſtituere non prohiberis. In quâ tamen parte ea quę ante à patre filię in dotem data ſunt, non placet computari, quę etiam in bonis mariti ſunt, & à patrimonio patris, viuente eo, ſeparata fuerunt. PP. III. Kal. Septemb. Maximo II. & Aemiliano coss.

INTERPRETATIO. *Si pater pro filia dotem tradiderit, aut certè genero pro ipſa dote fecerit cautionem, vel ſe promiſſionis vinculo obligauerit, & mortis tempore Falcidiam filiæ pater de hiis rebus, quas mortis tempore dereliquit, non dimiſerit, de inofficioſo patris teſtamento agere filia non prohibetur; quia illud quod pro ea à patre in dotem datum eſt aut promiſſum, in Falcidia non poteſt imputari. Nam ea, quæ pater viuus in dotis cõditione aut promiſerit, aut tradiderit, de bonis eius antequam moreretur, diſceſſiſſe, & alienata eſſe noſcuntur. Similis erit & de ſponſalitia donatione conditio.*

De petitione hereditatis.

I. Imp. Antoninus A. Aurelio, Pontio, Ingenuo.

FRuctus ante litem conteſtatam perceptos malæ fidei poſſeſſores reſtituere placuit. PP. XII. Kalen. Iul. Romæ, Duobus Aſpris coss.

De rei vindicatione.

I. Imp. Gordianus A. Aurelio Alexandro militi.

VIneas in alieno agro inſtitutas ſolo cedere, & ſi à malæ fidei poſſeſſore id factum ſit, ſumptus eo nomine erogatos, per retentionem ſeruari non poſſe, incognitum non eſt. PP. IIII. Id. Mar. Attico & Prætextato coss.

INTERPRETATIO. *Si quis vineas in aliena terra poſuerit, ad illum ſine dubio pertinebunt, cuius terra eſſe probatur: qui ſi ſolum neſciens alienum, dum id bona fide ſe crediderit poßidere, ſumptus quos in ipſis vineis ponendis fecit, à domino terræ recipiat. Si vero ſciens in alieno poſuit, & vineas reſtituat, & expenſas penitus non requirat.*

II. Imp. Philippus A. & Philippus Cæſar, Aurelio, Victorino, Marco, & Valerio.

Aedificium in alieno agro extructum, ſolo cedere, ſumptusque eo nomine factos, non niſi bonæ fidei emptorem per retentionem poſſe ſeruare certiſſimi iuris eſt. PP. Kal. Octob. coss. ſuprascriptis.

INTERPRETATIO. *Pariter de ædificiis, vel de reliquis rebus in alieno ſolo poſitis, ſicut ſuperius dictum eſt, forma ſeruabitur.*

III. Imp. Philippus A. & Philippus Cæſar, Aurelio Antonio.

Partum ancillæ matris ſequi conditionem, nec ſtatum in hac ſpecie patris conſiderari, explorati iuris eſt. PP. XIIII. Kalend. Nouemb. Philippo A. & Titiano coss.

† σ IIII. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Aureliæ † Philoxenę.

Quoties eadem res à domino diuerſis temporibus pluribus venundatur, eum potiorem eſſe, cui poſſeſſio primum data eſt. PP. XIII. Kal. Maij, Maximo & Aquilino coss.

V. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Aureliæ Mammæ.

Si neque mãdato tuo, neque ratũ habente maritus tuus poſſeſſionẽ iuris tui alienauit,

alienauit,non prohiberis rem tuam vindicare, intercedẽte Rectore prouinciæ. PP.VIII. Kal. Martij. Diocletiano A.III. & Maximiano COSS.

Si ſub alterius nomine res empta erit.

I. Impp. Valerianus, & Galienus A A. Aurelio Auſonio.

INſtrumentis ſcriptura non oberit, quod nomen contineat alterius emptoris, ad cuius fidem ipſe confugeras, cũ dominium poſſeſſionis, quod habuiſſe te ſemper, & adhuc habere proponis, ſecurus obtineas. PP. Kal. Iun. Aemiliano & Baſſo COSS.

II. Impp. Diocletianus, & Maximianus A A. Aeliano Ingenuo.

Si nomine quidem vxoris tuæ emptionem confeciſti, verum pecuniam de proprio numeraſti, & ipſe inductus es in poſſeſſionem, ac negocium tibi geſtum eſt, idque euidenter probabitur, Præſes prouinciæ vim tibi ſuper iuris tui rebus inferri prohibebit. PP. III. Id. Maij. Maximo II. & Aquilino COSS.

INTERPRETATIO. *Quoties aut maritus, aut alia quacunque perſona, agrum, aut quamcunque rem, ſua pecunia, vxoris, aut cuiuſcunque alterius nomine voluerit comparare, & is qui pecuniam dat, in rem fuerit intromiſſus, & ipſe qui pecuniam dedit, rem comparatam cognoſcitur poſſediſſe, non poteſt hoc præiudicio laborare, quod alterius nomine res legitur comparata. Quod ſi vero cuius nomine res comparatæ ſunt, ipſi traditæ ſunt, vel ab ipſo poſſeſſæ, is qui pecuniam ſuam pro hac re datam fuiſſe probauerit, rem quidem comparatam non poteſt vendicare, ſed pecuniam poteſt à poſſeſſore recipere, quia duæ res cum quo fuerint, eius dominum faciunt meliorem.*

De familia herciſcundæ & communi diuidundo.

I. Imp. Gordianus A. Sextio Iuuenali.

EX re certa heredem inſtitutum ſic haberi, ac ſi ſine eius rei commemoratione heres inſtitutus fuiſſet, ſanè officio familiæ herciſcundæ † iudicio conuenire non prohiberis, vt non plus emolumenti conſequatur, quàm alioqui eſſet habiturus, ac ſi ex re certa heres inſtitui potuiſſet, in dubium non venit. Falcidiam quoque in matris teſtamento ceſſare falſo tibi perſuaſum eſt. Proinde cum iuris ignorantiam excuſare facile non poſſis, ſi maior annis hereditati matris tuæ renuntiaſti, ſera prece ſubueniri tibi deſideras. PP. XV. Kal. Nouemb. Arriano & Papo COSS.

† *al. iudicis conuenire vt nõ plus &c.*

INTERPRETATIO. *Si quis per teſtamentum heredem aliquem appellauerit, & rem certam, id eſt, aut poſſeßionem, aut mancipia, aut quamlibet aliam ſpeciem, de qua dubietas eſſe non poßit; ſub heredis vocabulo dimiſerit, cui heredis nomen impoſuerit, ad eũ & illa quæ non ſunt nominata perueniant.*

II. Impp. Valerianus & Galienus A A. Antonio Potito.

Si domum, cuius meminiſti, pater tuus, cum in poteſtate eius ageres, nomine tuo donandi animo comparauit, iure quidem non ſubſiſtere donationem ſcire debuiſti. Verum ſi in extremum fati diem pater eadem animi deſtinatione durauit, iudicium eius, iuxta formam conſtitutam, eſſe ſeruandum, indubitati iuris eſt. PP. XI. Kal. April. Seculari II. & Donato COSS.

INTERPRETATIO. *In hac lege ſimilis erit & de donatione conditio, quam filiusfamilias à quocunque perceperit. Sed hoc amplius habet, quod ſi maior fuerit iſta donatio,*

quæ nomine filiiſamiliâs facta eſt, vt omnis facultas patris quartam eius rei, quam filius donatam accepit, implere non poßit, reliquis filiis de hac ipſa donatione Falcidia ſuppleatur.

Quod cum eo qui in aliena poteſtate eſt negocium geſtum eſſe dicitur.

I. Imp. Alexander A. Septimiæ Muſæ.

MAcedoniani ſenatuſconſulti auctoritas petitionem eius pecuniæ non impedit, quæ filiofamiliæ ſtudiorum cauſa Romæ agenti ad neceſſarios ſumptus, quos patris pietas non recuſaret, credita eſt. Sed ex contractu filij, poſt mortem eius, de peculio actio in patrem competere ita demum poteſt, ſi anni vtilis ſpatium petitionem non impedit. Sanè ſi iuſſu patris datum ei probetur, nec in quos vſus verſa ſit pecunia exquiri neceſſe eſt, & perpetua in patrem, etiam mortuo eo filio, actio eſt. PP. pridie Kal. Mart. Agricola & Clementino COSS.

INTERPRETATIO. *Senatuſconſultum Macedonianum præcepit, vt filiofamiliâs pecunia non credatur. Nam hæc conſtitutio iubet, vt pro ſtudio literarum, ſi quis filiofamiliæ pecuniam dederit, hanc ei pater ſine aliqua obiectione reſtituat. Quod ſi ipſe filiusfamiliâs in peregrinis fortaſſe defecerit, intra anni ſpatium, qui pecuniam commodauit de peculio poteſt petere, vt ſibi debitum reformetur. Quod ſi pater iuſſerit vt pecunia præſtaretur, non quærendum eſt, quid de ea pecunia fecerit, ſed debitum pater ſine mora reſtituat.*

Si debito perſoluto inſtrumentum apud creditorem remanſerit.

I. Impp. Seuerus & Antoninus A A. Octauio Priſco.

SI exoluta eſt pecunia, nihil obeſt veritati quod cautio integra manet apud creditorem. PP. Pridie Id. Iun. Antonino II. & Geta COSS.

II. Impp. Valerianus & Galienus A A. Metrodoro.

Si potes probare, omnem pecuniam exolutam crediroti tuo, cautio tua, quæ apud heredem eius remanſit, inanis eſt, vt tamen aut ipſa reddatur tibi, aut inciſa apud creditorem remaneat, heredem eius conuenire potes. PP. VI. Id. Iun. Galieno II. & Fauſtino COSS.

Si amißis, vel debitori redditis inſtrumentis, creditum petatur.

I. Imp. Antoninus A. Septimiæ Martiæ.

DEbitores tuos quibuſcunque rationibus debere tibi pecuniam ſi probaueris, ad ſolutionem compellet aditus Præſes prouinciæ vir clariſſimus. Nec oberit tibi amiſſio inſtrumentorum, ſi modo manifeſtis probationibus eoſdem debitores eſſe apparuerit. PP. Id. Septemb. COSS. ſuptaſcriptis.

II. Imp. Gordianus A. Aurelio, Priſco & Marco militibus.

Sicut iniquum eſt, inſtrumentis vi ignis extinctis debitores quantitatum debitarum renuere ſolutionem, ita non ſtatim caſum conquerentibus facile

creden

credendum eſt. Intelligere itaq; debetis non exiſtentibus inſtrumentis, vel aliis argumentis probare fidem precibus veſtris aſſiſtere. PP. III. Kal. Iul. Sabino II. & Venuſto coss.

Quibus res iudicata non noceat.

I. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Aeliæ Matronæ.

SEntentiam aduerſus abſentes & indefenſos, ac maxime minores latam, nullas vires obtinere notiſſimi iuris eſt. PP. Kal. Septemb. Diocletiano III. & Maximiano AA. coss.

De patria poteſtate.

I. Imp. Antoninus A. Victorinæ.

SI in poteſtate patris fuiſti, cum hereditas Baſſę Caſſiæ tibi obuenit, eamque iuſſu patris, iure patriæ poteſtatis ei eam quæſiſti. Ideoque quod ab eo iure alienatum eſt, nulla ratione oblato pretio tibi reſtitui deſideras. PP. IIII. Kal. Ianuarij, Romæ, ipſo Auguſto V. & Aduento coss.

EX INCERTIS TITVLIS
CORPORIS GREGORIANI.

I. Imp. Seuerus A. Iulio Conſerturino.

EA quæ per vim & metum geſta ſunt, etiam citra principale auxilium irrita eſſe debere iam pridem conſtitutum eſt. Accep. Kal. Iul. Dextro II. & Criſpino coss.

II. Imp. Antoninus A. Iuliæ Baſiliæ.

Pacta quæ ab inuitis contra leges conſtitutionesque fiunt nullam vim habere indubitati iuris eſt, & cætera. PP. V. Kal. Aug. Antonino A. & Albino coss.

III. Idem A. Priſciano militi.

Summa ſententiâ comprehenſa, quam ceſſantibus curatoribus quondam tuis, iudex ſequutus iuriſiurandi à te perlati religionem in condemnationem deduxit, minui pacto non potuit, ac propterea ſublata cautione tranſactionis, quæ nullo iure interpoſita eſt, Septimius Varianus rem iudicatam exequetur. PP. Kal. Iul. Læto II. & Cereale coss.

IIII. Idem A. Iuliano.

Confeſſos quoque pro iudicatis haberi placuit, quare ſine cauſa deſideras recedere confeſſione tua. Accep. prid. Kal. Oct. Gentiano & Baſſo coss.

V. Idem A.

Sane meæ literæ nulla ex parte cauſæ præiudicabunt. Neque enim ſi penes te culpa fuit, vt matrimonium ſolueretur, & ſecundum legem Iuliam vxor tua Euphraſia nuberet, propter hoc reſcriptum meum adulterij damnata erit, niſi

conſtet eſſe commiſſum. Habebunt autem ante oculos inquirere an cum tu pudice viueres, illi quoque bonos mores colendi auctor fuiſti. Periniquum enim mihi videtur eſſe vt pudicitiam ab vxore exigat, quam ipſe non exhibet: quæ res poteſt & virum damnare, non ob compenſationem mutui criminis, rem inter vtrumque componere vel cauſam facti tollere.

VI. Alexander A. Aurelio Dioniſio.

Si poſtquam aduerſarius matris tuæ victus eſſet, matrem tuam circumuenerit vt paciſceretur nullam ſe controuerſiam de ſeruis agitaturam, id pactum mala fide factum irritum eſt, & cum ex ea conuentione cum matre tua agi cœperit, iudex eam liberabit, quia de re iudicata paciſci nemo poteſt PP. prid. Id. Sept. Alexandro A. COS.

VII. Idem A. Donato militi.

Si certa quantitas in condemnatione iudicis deducta fuerit, paciſci exinde non poſſe, & cætera. PP. IX. Kal. Iun. Tuſco II. & Dextro COSS.

VIII. Idem A. Creſcenti.

Quæ in libello contuliſti præſidi prouinciæ allega, qui non ignorat eum qui per contumaciam abſens condemnatur nec appellationis auxilio vti aut in duplum reuocare poſſe. PP. XI. Kal. Apr. Albino & Maximo COSS.

IX. Impp. Carus & Numerianus AA. Aurelio.

Cum fraudis ſtudio tranſactionem interpoſitam eſſe dicas, quod inter vos geſtum eſt infirmat iuris auctoritas, & reliqua. PP. VI. Id. Dec. Caro & Carino COSS.

X. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Aurelio Heraclidi.

Si non ex mandato vxoris tuæ aduerſario eius cautionem remiſiſti, idque euidentibus documentis monſtrari poteſt, quod citra conſcientiam vxoris tuæ & ea inuita factum eſt carebit effectu. PP. VIII. Id. Sept. Diocletiano & Maximiano III. AA. COSS.

XI. Iidem AA. Aureliæ Septimiæ.

An diuiſio, quam iam factam eſſe proponis, conuelli debeat, rector prouinciæ præſente parte diuerſa diligenter examinabit: & ſi fraudibus eam non caruiſſe perſpexerit, quamuis maioribus in perperam factis diuiſionibus non ſoleat ſubueniri, tamen quod improbum atque inæqualiter factum eſſe conſtiterit, in melius reformabit. PP. XVII. Kal. Iul. ipſis VI. & Conſtantino III. COSS.

XII. Iidem AA. Aproniæ Mammæ.

Si diuiſio inter te & ſororem tuam non bona fide facta eſt, etiam citra principale reſtitutionis auxilium, quod etiam maioribus tribui ſolet, ad æquitatis temperamentum reformari poteſt, & cætera. PP. VI. Kal. Iul. Maximiano II. & Aquila COSS.

TITVLI

TITVLI EX CORPORE HERMOGENIANI CODICIS.

De cauta & non numerata pecunia.

I. Aurelius Alexio.

EX cautione † non numeratæ pecuniæ, non anni, ſed quinquennij ſpatio deficere, nuper cenſuimus. Scripta VII. Id. April. Syrmio. Cæſ. A. COS. † *al. Exceptionem*

INTERPRETATIO. *Secundum legem ex corpore Theodoſiano, ſi certum petitur de Chirographis, quia de quinquennio habetur expoſitum, ideo hanc legem ex Hermogeniano credidimus adiungendam, quæ tempora, intra quæ conteſtari conuenit, de cauta & non numerata pecunia, id eſt intra quinquennium euidenter oſtendit.*

Ex delictis defunctorum quemadmodum conueniantur ſucceſſores.

I. Aurelius † Ennio Saturnino. † *Tirio*

LIcet ante litem conteſtatam defuncto eo qui ex proprio delicto cõueniri potuit, ſucceſſores non poſſint pœnali actione conueniri, tamen hos etiam in tantum quantum ad eos peruenit teneri, ne ſcelere ditentur alieno certiſſimi iuris eſt. Auditis itaque partium allegationibus V. C. proconſul prouinciæ Africæ amicus noſter in pronuntiando formam iuris ſequetur. Scripta VII. Kal. Octob. Syrmio, Aug. COSS.

INTERPRETATIO. *Hæc lex præcipit, vt in criminalibus cauſis, ſi quis antequam moriatur non fuerit de facti ſui ſcelere conuentus, atque conuictus, ſi poſt eius obitum, quod ab eo cum pœna reddendum erat, apud ſucceſſores eius fortaſſe repertum fuerit, hoc tantum ab heredibus reddendum, quod ad eos cognoſcitur perueniſſe. Cæterum in tali re heredes nec ad pœnam, nec ad aliam quamcunque ſatisfactionem tenentur obnoxij.*

De iure fiſci.

I. Aurelius Ennio Lucello & Marco Seueriano.

SI pro poſſeſſione Titi Claudi vos debita fiſcalia exoluiſſe conſtat, veſtram eſſe poſſeſſionem notiſſimi iuris eſt. Ideò V. C. Proconſul ſi partium veſtrarum allegatione ſolutam Anſariam pro aliena re cognoſcit, vt tradat vobis hanc ipſam cum fructibus rem æquitatis ratione prouiſum eſt. Scripta X. Kal. Mar. Syrmio.

De pactis & tranſactionibus.

I. Impp. Diocletianus & Maximianus A A. Sebaſtiano.

NEque ex nudo pacto naſcitur actio, neque ſi contra bonos mores verborum interceſſit obligatio, ex his actionem dari conuenit, & reliqua. PP. IIII. Kal. Iun. iiſdem COSS.

II. Iidem AA. Flauio Rumitalo. inter cætera, & ad locum.

Pactum neque contra bonos mores neque contra leges emiſſum valet, & reliqua. PP. iiſdem AA. COSS.

III. Iidem AA. & CC. Zotiano Antonino.

Pacto tranſactionis exactio iudicati non tollitur, vnde ſi pater tuus condemnatus iudicio, poſt tranſegit & ſoluit, ſolutione magis quàm tranſactione tuum defende negotium, & cætera. PP. XVIII. Kal. Ian. iiſdem AA. COSS.

IIII. Iidem AA. Vlpiæ Marcellinæ.

Si præſes prouinciæ ignorantiam tuam fraudulenta tranſactione ac doloſis artibus generi tui circumſcriptam eſſe cognouerit, ſiquidem Aquiliana ſtipulatio & acceptilatio inſequuta non eſt, pactum callide ſcriptum integris ſingulorum actionibus amouebit. PP. III Non. Oct. ipſis AA. COSS.

V. Iidem AA. Sergiæ & Anagio. inter cætera & ad locum.

De dubia verò lite facta tranſactio reſcindi non poteſt. PP. VIII. Id. Apr. CC. COSS.

VI. Iidem AA. Aurelio Hermogeni militi.

Pactum quod contra iuris formam prouinciæ rector factum animaduerterit, id infirmare minime dubitabit. PP. XIIII. Kal. Nou. Cæſaribus COSS.

De calumniatoribus & plus petendo.

I. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Aurelio Dextro. inter cætera & ad locum.

SI tutor vel curator plus petierit, cauſa cadit. quod cum factum eſſe dicas, fruſtra à nobis remedium quæris, quia te ratio iuris impugnat. PP. IIII. Id. Dec. Nicomedia, Conſtantio & Maximo COSS.

II. Iidem AA. & CC. Claudio Menandro.

QVotieſcunque ordinatis actionibus aliquid petitur, ideo petitor cogitur ſpecialiter genus litis edere, ne plus debito aut eo quod competit poſtuletur. Siue itaque fideicommiſſum ſiue fundus ſiue pars fundi, ſiue domus ſiue pars domus, ſiue debitum, aut quodcunque petatur, ſpecialiter deſignari debet petitionis ſumma vel quantitas, cum genus litis editur. Si quis igitur plus ab eo quod ei competit vel debetur petierit, rem & cauſam de qua agitur perdit. Plus enim petitur, ſicut reſponſis prudentum continetur, ſumma, loco, tempore, cauſa, qualitate, æſtimatione. Vnde iſtius lege reſcripti excipe aduerſarium apud iudicem competentem, quem ſi iudex plus petiiſſe perſpexerit, extinctis aduerſarij tui petitionibus pro partibus tuis ſententiam dicet. PP. Mediolano, XII. Kalend. April. Tuſco & Aquilino COSS.

III. Iidem AA. Quintiano.

Sibi magis quam aduerſario qui per calumniam petit ſupplicas ✶ Iudicio tutelæ conuenit excipi actionem, ad quam reſpondere debes: quippe ſi per calumniam hoc eum facere confidis, remedio repromiſſionis initio poſtulatæ, calumniæ in decimam partem eius quod petiit condemnari eum deſiderare potes. Dat. XI. Kal. Nou. AA. COSS.

De

De donationibus.

I. Impp. Dioclet. & Maxim. A A. Septimio Sabiniano.

CVm de bonis tuis partem quidem tertiam penes te retinuiſſe, partem vero tertiam in eum quem in poteſtate habebas, ac tertiam in emancipatum donationis titulo contuliſſe commemores, non eſt iuris incerti in eum quidem qui in ſacris familiæ tuæ remanet deſtinationem magis paternæ voluntatis factam quam perpetuam donationem perueniſſe, nec in emancipatum tranſlatam, ſi generaliter eidem partem tertiam bonorum donaſti, quia generaliter bonorum portio donari non poteſt, cum ſingulæ res nominari debeant; quæ donatione, mancipatione vel in iure ceſſione transferuntur, & reliqua. Dat. prid. Kal. Mai Heraclea, ipſis A A. COSS.

II. Iidem A A. Cretiano Maximo.

Nec venditio donationis cauſa bonorum omnium valet, ſed rerum ſingularum nominatim donatio facta capit effectum, & cætera. Dat. VIII. Kal. Ian. Cæſaribus coss.

III. Iidem A A. & C C. Aurelio Altino, inter cætera & ad locum.

Codicillis autem ſine teſtamento legatum nec adimi nec dari poteſt. Dat. ſub die VIII. Kal. Ian. Nicomedia C C. COSS.

Ad exhibendum.

I. Impp. Diocl. & Maxim. A A. Aurelio Diogeni.

NImis graue eſt quod petitis vrgueri ad exhibitionem partem diuerſam eorum per quos ſibi negotium fiat, vnde intelligitis quod intentionis veſtræ proprias adferre debetis probationes, non aduerſum ſe ab aduerſariis adduci. PP. Kal. Mai. A A. COSS.

Vbi agi debeat.

I. Impp. Diocl. & Maxim. A A. Flauianæ, inter cætera & ad locum.

QVæcunque ad te pertinentia, quæ detineri dicis ab his quorum meminiſti, probaueris, vel tibi deberi, præſes prouinciæ reſtitui prouidebit. PP. VII. Id. Ian. A A. COSS.

De inſtrumentis.

I. Impp. Diocl. & Maxim. A A. Iulio Pancratio, inter cætera & ad locum.

OMiſſis itaque iſtiuſmodi moris, ſi intentionem ſuam incipiat aduerſarius tuus implere, præſcriptionibus temporis vel alterius ✱ & tu cauſam magis tuam defende habēs ſecuritatem. victoria eſt ſi quod intendit aduerſarius tuus probationibus implere non poſſit. PP. D D. Diocletiano V. & Maximiniano A A. COSS.

De teſtamentis.

I. Impp. Diocl. & Maxim. A A. Aurelio Secundino optioni, inter cætera & ad locum.

SCripturam quæ nec iure nec legibus conſiſtit, necà nobis confirmari conuenit: quippe cum beneficia citra cuiuſquam iniuriam petentibus decernere minime ſoleamus. PP. VII. Kal. Nouemb. Martianopoli. CC. COSS.

De ſucceßionibus.

1. Impp. Dioclet. & Maxim. A A. Aurelio Aſterio. inter cætera & ad locum.

SI ſecundum edicti formam teſtamentum ſignatum extitit, bona quæ cum moreretur auctor tuus eius fuerunt, ſolenniter petis, & reliqua. PP. III. Kal. Apr. Sirmio C C. COSS.

Iidem A A. Euſebio. inter cætera & ad locum.

Manifeſti atque euidentis iuris eſt antequam cerneret vel pro herede gereret vel bonorum poſſeſſionem peteret defuncto ſucceſſionem eam non potuiſſe ad heredes ſuos tranſmittere. P P. X. Kal. Mart. iiſdem A A. COSS.

NOTAE

NOTAE IVRIS

A MAGNONE COLLECTAE.

Hæc iuris ἐπιτομή libens rex accipe Carle,
Offert deuotus quæ tibi Magno tuus.

AVG.	*Auguſtus.*
AA.	*Auguſti.*
A.	*Auguſtalis.*
AVR.	*Aurelius.*
AG.	*Agit.*
ACꝰ.	*Agere.*
A.	*Aut.*
AT̄.	*Autem.*
AC.	*Actio.*
ACM.	*Actionem.*
ACB.	*Actionibus.*
AM̄N.	*Amantiſsime.*
AM̄.	*Amicus.*
ATR.	*Auctoritas.*
A.Mꝰ.	*Actio mandati.*
AP̄.	*Apud.*
AP̄P.	*Appellatio.*
AP̄A.	*Amputata.*
AC̄C̄.	*Accepta.*
AD̄I.	*Adiutor.*
AD̄I.P.	*Adiutor prouinciæ.*
ADꝉ.	*Ad locum.*
ADF.	*Ad finem.*
ADQ̄S.	*Ad quæſtorē. vel, ad quæſtionem.*
APT.	*Ad poteſtatem tuam.*
AP.A.	*Apud acta.*
AC̄O.	*Accuſatio.*
APPB̄.	*Appellationibus.*
AVCTIB̄.	*Auctoritatibus.*
A.T.	*Auctoritas tua.*
ALL.	*Allegata.*
AQ̄I.S.	*Aquiliana ſtipulatio.*
ANN.P.	*Annonæ præfecto.*
AQ̄L.	*Aquileia.*
AFR.	*Africa.*
AN̄T.	*Anteſtatus.*
AS̄I.	*Aſiæ.*
AC̄H.	*Achaia.*
APVꝉ.	*Apuliæ.*
A.PPŌ.	*Apud præfectum prætorio.*
A.PPVRB.	*Apud præfectum vrbi.*
AT̄.	*Auctor tutor.*
ANT.	*Antonius.*
Aꝉ.	*Antelata.*
AV̄R.	*Aurelius.*

BA.	*Bona.*
BP.	*Bonorum poſſeſsio.*
BF.	*Beneficium.*
B̄.	*Bus.*
BI.	*Breuis.*
BFD.	*Beneficium dedit.*
BFO.	*Beneficio.*
BF.	*Bona fides.*
BŌF.	*Bona fortuna. vel, Bonū factum.*
BF̄ĪL.	*Beneficij loco.*
B̄Ē.	*Bonorum emptor.*
B.PO.	*Bonorum poſſeſsio.*
BPN.	*Bonorum poſſeſsionem.*
BŌR.	*Bonorum.*
BN̄.	*Bene.*
Bꝗ.	*Bona caduca.*
BV̄.	*Bona vacantia.*
B̄T̄.	*Breui tempore.*
BP̄T.	*Bona paterna.*
BĒO.	*Bonorum emptio.*
B.G.	*Bona gratia.*
BF̄ꝯT.	*Bona fide contractum.*
BM.	*Bonæ memoriæ.*
Bꝰ.	*Balbus.*
BM.	*Bona materna.*
CA.	*Cauſa.*
Ꝋ.	*Cum.*
ꝯ. Ꝯ.	*Con.*
ꝯ̄	*Contra.*
C̄.	*Cauſa.*
C̄C̄.	*Cauſa cognita.*
C̄D̄.	*Contradictio.*
CT.	*Certum tempus.*
CꝯRN.	*Comes rerum nitentium.*
CR,PI.	*Cauſa Reip.*
CL.V.	*Clariſsimus vir.*
CAMP.	*Campania.*
CVR.P.	*Curſus publicus.*
CD̄Ō.	*Conditio.*
CORS.	*Corſica.*
CR̄I.	*Conſulari.*
CŌR.	*Correctori.*
CC.VV.	*Clariſsimis viris.*
C.M.V.	*Clariſsimæ memoriæ vir.*

C. M. F.	*Clariſſimæ memoriæ fœmina.*
CP.	*Clariſſ. puer.*
C S L.	*Comes ſacrarum largitionũ.*
C R P.	*Comes reiprivatæ.*
C OM	*Comes.*
C. LARGN.	*Comes largitionum.*
9 SNVS.	*Conſtantinus.*
9 S V S.	*Conſenſus.*
C VI.	*Cuius.*
COM. O R.	*Comes Orientis.*
C M V 7	*Centeſimum miliarium.*
C. R.	*Ciuis Romanus.*
C S.	*Cauſas.*
C A L A.	*Calumnia.*
C OVSI A.	*Controuerſia.*
CDRNC.	*Cautum de re non neceſſaria.*
C DM.	*Comes domeſticorum.*
C. Q. R. F.	*Cautumque ratum fore.*
C A L A B.	*Calabria.*
C A. M. V.	*Cauſa memorati viri.*
GMD.	*Centum milia denariorum.*
C VIVD.	*Centumuirale iudicium.*
C TRIO.	*Centurio.*
C L.	*Claudius.*
CF.	*Confinius.*
CS.	*Ceſar.*
CP.	*Corpus.*
CPTVS.	*Corporatus.*
C A T.	*Cautus.*
CD.	*Certo die.*
C T.	*Certo tempore.*
C.D.E.R.N.E.	*Cuius de ea re notio eſt.*
C 9.	*Cautio.*
C 9 N S.	*Cautiones.*
CS A.	*Ceſar Auguſtus.*
C O M O B.	*Comitia Obrizyaca.*
C.	*Cornelius.*
C T.	*Contractus.*
C R 9.	*Contrarium.*
CC.	*Circum.*
CM.	*Cauſa mortis.*
C V I 9.	*Cuius.*
C R C, P.	*Cuius rei cauſa promittis.*
CS.	*Conſiliarius.*
CM.	*Capitis minutio.*
D.	*Dedicauit.*
DD.	*Dedicauerunt.*
D M L.	*Dolum malum.*
D. M.	*Dijs manibus.*
D. M.	*Domus mortui,*
Ð.	*Dixit.*
DD.	*Deinde.*
ÐÐ.	*Dixerunt.*
D.	*Donatio.*
D O T.	*Dotem.*
D. P.	*Dotem petit.*

D. Q S.	*Die quo ſupra.*
D T.	*Duntaxat.*
D.	*Diuus.*
D. C.	*Diuus Ceſar.*
D. C. A.	*Diuus Ceſar Auguſtus.*
D N.	*Dominus.*
D P 9.	*Diuus Pius.*
D A.	*Diuus Auguſtus.*
D B.	*Deuotus.*
D. V.	*Deuotus viri.*
D. P.	*Deuota perſona.*
Ð.	*Dampnat.*
D. L.	*Do lego.*
D C T.	*Decretum.*
D Ð.	*Dotis dictio.*
DF.	*Defunctus.*
D I G.	*Dignus.*
D I G. M.	*Dignus memoria.*
D Q R.	*De qua re.*
D V Ł.	*Dulciſſimus.*
D I Ł.	*Dilectiſſimus.*
D P C.	*Deprecatio.*
DT.	*Dotis tempore.*
D.	*Diuus.*
D S.	*Deus.*
D T.	*Dentur.*
Ð.	*Dam.*
D Q.	*Denique.*
D BO.	*De beneficio.*
DMO.	*Domino.*
D A T.	*Data.*
D O C S.	*Diocletianus.*
D E L O.	*Delatio.*
D. I. S 9	*Decimus Iulius Siluanus.*
D Q A T.	*Denique auctoritas tua.*
D N M.	*Dominum.*
D D N N.	*Domini noſtri.*
Ð , P,	*Decretum principis.*
D C R I O N,	*Decuriones.*
D O P A.	*Data opera.*
D A.	*Dicto audiens.*
D I A M.	*Diuina manu.*
Ð O S.	*Domus ſua.*
D A T.	*Datiano.*
D O N B.	*Donationibus.*
D F T.	*Directum factũ, vel potius, defun[ctum.*
D B A T.	*Debuerat.*
D C R A T.	*Decuerat.*
D F Q.	*Domi foriſque.*
D N E.	*Dubium non eſt.*
D N P.	*Dubitari non poteſt.*
Ð Ð T.	*Dictum decies.*
D E L N I S.	*Decretum legationis.*
D P.	*De periculo.*
D L.	*De libello.*
D. C. S.	*De conſilij ſententia.*
D N.	*Damnum.*

Đ. ꝯ.	*Damnatus.*
DRP.	*De republica.*
DES.	*De ſtatu.*
DE S.I.	*De ſtatu ingenuitatis.*
Đ M°.	*Dum modo.*
DECB.	*Decembres.*
DFP.	*Dare facere præſtare.*
ET.	*Etiam.*
ETN^c.	*Etiam nunc.*
EIꝯ.	*Eius.*
E.	*Eſt.*
EꝯM°.	*Eiuſmodi.*
EE.	*Eſſe.*
ER.	*Erunt.*
EG.	*Eger, vel Ergo.*
EP.	*Epiſtola.*
EPM.	*Epiſtola miſit.*
ENꝯ.	*Enim.*
EET.	*Eſſet.*
E ĐO.	*Editio.*
EEM.	*Eſſem.*
EAT.	*Eſtur.*
EX7.	*Exiſtimo.*
EX9.	*Exiſtimatio.*
EXPRT.	*Experientia tua.*
ED.	*Edictalis.*
EEL7.	*Exemplum.*
EMA.	*Emiſſa.*
ETMD.	*Et manu diuina.*
E Đ.	*Edictum.*
EX 9 ∻	*Exiſtimationi.*
EX7C Ꝁ, T.	*Excellentia tua.*
EX S.C.	*Ex Senatuſconſulto.*
EXI.Q.	*Ex iure Quiritium.*
EX 99.	*Ex communi conſenſu.*
F.	*Filius.*
FA.	*Filia.*
F.FAM.	*Filiusfamilias.*
FF.	*Fratres.*
FA.	*Femina.*
F.C.L.	*Fraudationis cauſa latitare.*
FR.	*Finium regundorum.*
FF ꝯ.	*Fratris filius.*
FL ꝯ.	*Flauius.*
F°.	*Forte.*
FR.	*Forum.*
FM.	*Fati munus.*
F.M.I.	*Fati munus impleuit.*
F.C.	*Fideicommiſſum.*
FF.	*Fecerunt.*
FF.	*Fabricauerunt.*
FF.	*Fundauerunt.*
FSR.	*Fideiuſſor.*
FV.	*Fuerit.*
FVA.	*Fubia vel Fuluia.*
FO.	*Fortes.*
FV.	*Fuit, fuerit.*
FI.	*Fidei.*
F.	*Fundus.*
FICA.	*Fiducia.*
FOB.	*Fuſionibus.*
FE.	*Factum eſt.*
FD.	*Fundum.*
FAMA.	*Familia.*
FLCA.	*Falcidia.*
FVAT.	*Fuerat.*
FLAM.	*Flamina.*
FLAV.	*Flauianus.*
FHCD.	*Familiæ herciſcundæ.*
FFAE.	*Filius familiæ.*
FEB.	*Februarum.*
FLP.	*Flamen perpetuus.*
FL Đ.	*Flamen Dialis.*
FLQT.	*Flamen Quirinalis.*
FCTAS.	*Facultas.*
FACTIB.	*Facultatibus.*
G.	*Gratia.*
GR.	*Gerit.*
G.	*Gaudium.*
GG.	*Geſſerunt.*
GORD.	*Gordianus.*
G.	*Gaius.*
GRANS.	*Gratianus.*
G. VAL.	*Gaius Valerius.*
G.C.	*Gaius Cæſar.*
GS.	*Grauitas.*
G.	*Genus.*
GR.	*Genus Regum.*
GM.	*Germanus.*
GF.	*Germanus frater.*
GFI.	*Germanus filius.*
GL.	*Gloria.*
GLP.	*Gloria parentum.*
GLD.	*Gloria decus.*
GT.	*Grauitas tua.*
GRA.	*Gratia.*
H.	*Honor.*
H.	*Honeſtus.*
HV	*Honeſtus vir.* [puer.
HP.	*Honeſta perſona. vel honeſtus*
HF.	*Honeſta femina.*
HV.	*Honeſta vita.*
HL.	*Honeſto loco.*
HLN.	*Honeſto loco natus.*
H.	*Hora.*
-H-.	*Heres.*
HH	*Heredes.*
OHO.	*Homo.*
OHONꝯ.	*Homo honeſtus.*
HB.	*Hora bona, vel heres bonorum.*

H.M.	Hora mala. [ſeßio.
H.P.	Hora peßima, vel hereditatis poſ
HI.	Hereditario iure.
HPꝯ.	Hic poſuit.
HF.	Hic fundauit.
HDD.	Hic dedicauit.
H.B.V.P.	Hereditatis bonorúmve poſſeßio.
HC.	Hac.
HT.	Hereditatem.
HVI.	Huius.
HVC.	Hunc.
HVIM.	Huiuſmodi.
HONOR.	Honorius.
HIVS.	Heres inſtitutus.
ĦS.	In ſuſum.
HERF.	Heredem facio.
H.E.V.	Heredem eſſe voluit.
H. D.	Hereditas diuiſa.
HERB.	Hereditatibus.
HV.	Aue.
HRC.	Honeſtæ recordationũ.
HMV.	Honeſtæ memoriæ vir.
HDNVS.	Hadrianus.
I.	In.
Ɨ.	Inter.
ƗƗ.	Interea.
ƗD.	Interdum.
I^a.	Intra.
I.L.	Intra limitem.
I.C.	Iuriſconſultus, vel intra circulũ.
I.T.	Intra tempus.
I.T.C.	Intra tempus conſtitutum.
IMP.	Imperator.
IMPP.	Imperatores.
IMP. CS.	Imperator Cæſar.
IMP. A.	Imperator Auguſtus.
I.I.	In iure.
I.D.	In Domino.
I.PS.	In poſſeßione.
I.L.S.	In loco ſacro.
I.D.P.	Iuri dicundo præeſt.
I.L.R.	In loco religioſo.
I.L.D.	In loco diuino.
I.L.P.	In loco præſenti.
I.P.	In publico. In platea.
I.L.A.	In loco abſenti.
I.S.N.	In Senatu.
I.SN.R.	In Senatu Romano.
I.F°.	In foro.
I. F°.CS.	In foro Cæſaris.
I.F°.CS.A.	In foro Cæſaris Auguſti.
I.F°.Pꝯ.	In foro pacis.
I.F°.TR.	In foro Traiani.
I.F°.N.	In foro Neruæ.
I.F°.TR.	In foro tranſitorio.
I.F°.IVL.	In foro Iuli.

I.F°.POPꝯ.	In foro populi.
I.F°.B.	In foro boario.
I.F°.FLM.	In foro flaminio.
I.I.	Inibi.
IXI.	Duodecies.
IXXI.	Duodeuicies.
IG.	Igitur.
I.Q.	Iure Quiritium.
IDNE.	Iuriſdictione.
IĐ.	Inde.
IT.	Item.
IVD.	Iudicium.
IR.	Iure.
Ɨ.	Iter.
ƗRM.	Interim.
IL.	Illuſtris.
IDꝯV.	Indulcatio. vel indulgentia.
ID.	Inde.
II.	Integris.
IIRꝯ.	Integri reſtitutio.
IVDO.	Iudicio.
IVDA.	Iudicia.
IA.	Ita.
ITQ.	Itaque.
INL.MA.T.	Illuſtris Magnificentia tua.
Iꝯ.	Interiectio, vel Interdictio.
IVN.	Iunias.
ILST.	Illuſtris ſublimitas tua.
IEA.	Interea.
ID. AA.	Idem Auguſti.
I.A.R.	In aquæductus reſtitutionem.
II.	Iuriſiurandi.
IVL.	Iulias.
IVLANVS.	Iulianus.
I.C.E.	Iure cautum eſt.
K.	Kalendæ.
K.IAN.	Kalendas Ianuarias.
K.F.	Kalendas Februarias.
K.M.	Kalendas Martias.
K.AP.	Kalendas Aprilis.
K.M.	Kalendas Maias.
K.IVN.	Kalendas Iunias.
K.IVL.	Kalendas Iulias.
K.AG.	Kalendas Auguſtas.
K.SEPT.	Kalendas Septembris.
K.OCT.	Kalendas Octobris.
K.NON.	Kalendas Nouembris.
K.DEC.	Kalendas Decembris.
K.Q.	Kalendas Quintiles.
K.S.	Kalendas Sextiles.
K.	Karißime.
KK.	Karißimi.
K.D.	Kapite deminutus.
K.C.	Kapite cenſus.
K°.	Kardo.
KM.	Kardo maximus.

KAR.	*Kartago.*
K.C.	*Kartago ciuitas.*
K. P.	*Kardo poſitus.*
K.F.	*Kardo finalis.*
K̄.	*Kalius.*
Kª.	*Kaſtra.*
K M̄ T.	*Kali montanus.*
K. P.	*Kaſtra poſuit.*
K.DD.	*Kaſtra dedititia.*
LG.	*Legem.*
LT̄.	*Licet.*
L̄ T P̄ 7 P Ō.	*Longi temporis præſcriptio.*
L.	*Lucius.*
L. T.	*Lucius Titius.*
L.G.	*Lucius Cornelius.*
L. M.	*Lucius Murena.*
Ł.	*Locus.*
Ł. S̄ C̄.	*Locus ſacer.*
L.D ĪV.	*Locus diuinus.*
L. DD.	*Locus dedititius.*
L. R.	*Locus religioſus.*
L. Q.S.	*Loco quo ſupra.*
LVD.	*Ludus.*
L G.D.	*Legem dedit, vel Legatum dedit.*
L G.	*Legauit.*
LVD. A. P.	*Ludi Apollinares.*
L P.	*Libripens.*
L. P.	*Locus proprius.*
L.PL.	*Locus publicus.*
L. VAL.	*Lucius Valerius.*
L.E M̄.	*Locus emptus.*
L.C E S̄S̄.	*Locus ceſſitius.*
L.M.D.	*Locus mortuo dedicatus.*
L.A D̄Q̄.	*Locus adquiſitus.*
L.B.P.	*Locus bene poſſeſſus.*
L.M.P.	*Locus male poſſeſſus.*
L. Ī I.	*Locus in iure.*
L.I.Q.	*Locus iuri Quiritium.*
L.ĪĪ.A D̄F.	*Locus inter adfines.*
L.I M̄P̄ L.	*Loca imperialia.*
L. P̄ B.	*Loca priuata.*
L.SA.PAL.	*Loca Sacri palatij.*
L. ĪC.	*Loca incerta.*
L.VAL. RF.	*Lucius Valerius Rufus.*
L.PI.	*Loca periculoſa.*
M O.	*Modo.*
M̄ C.	*Mancipium.*
M̄T̄.	*Mortis tempore.*
M.	*Mihi.*
M̄M̄.	*Matrimonium.*
MFTI.	*Manifeſti furti.*
M.	*Marcus.*
M.C S.	*Marcus Ceſar.*
MAX.	*Maximus.*
MAX. CS.	*Maximus Ceſar.*

MAX.PONT	*Maximus Pontifex.*
M.P.TR.POT.	*Maximus pōtifex Tribunitiæ poteſtatis.*
M̄ ɔ.	*Miles.*
M M.	*Milites.*
M. L.	*Militis locus.*
M. A G.	*Militis ager.*
Mº.	*Modo.*
M G.	*Magis.*
M A G.	*Magiſter.*
M A G.MIL.	*Magiſter militiæ.*
M M̄ T.	*Momentum.*
M̄M̄ P.	*Momentum petit.*
MM. ACC.	*Momentum accepit.*
MM. L.	*Momenti loco.*
M F̄Ī.	*Mala fide.*
M F̄ĪP.	*Malæ fidei poſſeſſor.*
M. H.	*Malus homo.*
M F.	*Maleficus.*
M̄ ɔ.	*Martius.*
M. R F.	*Martius Rufus.*
MIN.	*Minor.*
M̄.	*Men.*
M ɔ.	*Mus.*
Mᶦ.	*Mihi.*
Mᵖ.	*Manifeſtum.*
Mˢ.	*Moleſtus.*
Mᵖ.	*Male poſitus.*
M T.	*Mater.*
M V L.	*Mulier.*
Mª Mª.	*Matertera.*
M V L. B.	*Mulieris bona, vel Mulier bona.*
M V L. M.	*Mulier mala.*
M̄ N̄ F.	*Manifeſtum.*
M̄ F̄.L.	*Manifeſtus locus.*
M̄F̄. O PP.	*Manifeſtum oppidum.*
M̄F̄. T̄ T̄.	*Manifeſtum territorium.*
N I.	*Niſi.*
N Q.	*Neque.*
N S.	*Niſi ſi.*
N̄.	*Nam.*
Nɜ.	*Nec.*
N̄.	*Non.*
Nʳ.	*Noſter.*
NOB.	*Nobis.*
NOB.P.	*Nobiliſsimus puer.*
NOP7.	*Non oportet.*
N P̄ 7.	*Non poſſunt.*
N L̄Ī.	*Nihil.*
N̄ V O.	*Nunc verò.*
N Ē 7.	*Neceſſe eſt.*
Nᶜ.	*Nunc.*
Nº.	*Noſter.*
N̶.	*Nihil.*
N̶.	*Nam.*
N'Nᵐ.	*Noſtrum.*
N̶.	*Niſi.*

N M.	*Non minus.*
N.	*Nus.*
N Q.	*Namque.*
N.Qu.	*Nuſquam.*
N̄V.	*Non vu.*
N VV.	*Non vult.*
NŌB. G.	*Nobilis genere.*
NOB.G.N.	*Nobilis genere natus.*
NOB.F.N.	*Nobilis familia natus.*
NR.	*Nero.*
NC.	*Nero Cæſar.*
N.CL.	*Nero Claudius.*
Ō.	*Oportet.*
OM̄Bꝰ.	*Omnibus.*
ŌŌ.	*Oportuit.*
Oꝰ.	*Os.*
O B.	*Obriziacum.*
OPꝰ	*Opus.*
OPP.	*Oppidum.*
OŌ.	*Omnino.*
ŌE.	*Oportere.*
O.C.	*Ope conſilio.*
O.D.M.	*Operæ donum munus.*
P̄.	*Pre.*
P̄P.	*Propter.*
P.R.	*Populus Romanus.*
Ṕ.	*Pris.*
P′.	*Pos.*
Pꝰ	*Pro.*
P.	*Per.*
P̄O.	*Poteſt.*
PL.	*Placuit.*
P E.	*Peregrinum.*
P̄Q.	*Poſtquam.*
P̄ S̄ꝰ.	*Poſſunt.*
P R̄.	*Prætor.*
P.RO.	*Pop.Romanus.*
P R̄S.	*Præſes vel præſens.*
PR.P.	*Præſes prouinciæ.*
P.P V.C.	*Præſes prouinciæ vir clariſſimus.*
P. Q.R.	*Populusq; Romanus.*
P. KA.	*Parens kariſſime.*
Pⁱ.	*Pri.*
P Ŧ.	*Præter.*
Pⁱ V̄G.	*Priuilegium.*
P S̄.	*Poſſunt.*
Pᵒ.	*Poterit.*
P F̄.	*Præfectus.*
P F̄L.	*Patris filius.*
P F̄M.	*Paterfamilias.*
P P.	*Propoſita.*
Pᵗ.	*Poſt.*
P C̄.	*Poſt Conſulatum.*
P.C.	*Patres conſcripti.*
P. AO.	*Patris actio vel, principalis actio.*

P.	*Pœnam.*
PIC.	*Periculum.*
P V̄.	*Prouincia.*
PAT.	*Patricius.*
P.	*Publius.*
PRGⁱ.	*Peregrinus.*
P C.	*Proconſul.*
PⁱC.L.	*Priſca lex.vel, priſci latini.*
PIC.	*Picano.*
PIC. ANN.	*Picano annonario.*
PIC. VRB.	*Picano vrbicario.*
P V̄.	*Præfectus vrbi.*
P.P.	*Præfectus prætorio.*
PF. VIG.	*Præfectus vigilum.*
PF. ANN.	*Præfectus annonæ.*
P. CL.R.	*Præfectus Claſſis Rauennatium.*
P. CLꝰ.	*Præfectus Claſſis.*
P. AEG.	*Præfectus Ægypti.*
P̄. SYR.	*præfectus Syriæ.*
P. IVD.	*præfectus Iudeæ.*
P. GAL.	*Præfectus Galliarum.*
P. AF.	*Præfectus Africæ.*
P. AF.P.	*Præfectus Africæ prouinciæ.*
PP. AVG.	*Perpetuo Auguſto.*
P.S.T. Q.H.	*Præcipito ſumito tibiq; habeto.*
QĀꝰ.	*Quia.*
Q̄ R̄ꝰ.	*Quare.*
Q̄ S.	*Quas.*
Qd.	*Quod.*
Qm.	*Quam.*
Q̄ N.	*Quando & quoniam.*
Q̄.	*Quare.*
Q VĀ Mꝰ.	*Quemadmodum.*
Q̄ D.	*Quadam.*
Qʒ.	*Quia.*
Q̄ S.	*Quis.*
Q V̄I.	*Quamuis.*
Q̄. Qꝰ.	*Quæque.*
Q̄.	*Qui.*
Q P̄P.	*Quippe.*
Q̄ Bꝰ.	*Quibus.*
Q̄.	*Que.*
Q̄.	*Quæ.*
QmQm.	*Quamquam.*
Q IS.	*Quis.*
Q̄Z.	*Quem.*
Q̄ S.	*Quaſi.*
Q̄ᵒ.	*Quæſtio.*
Q̄.	*Querius.*
Q.R.	*Querius Relius. vel, Quæ res.*
Qᵗ.	*Quantum.*
Q̄. T.	*Quotiens.*
Q̄ ŌT.	*Quo tempore*
Qᵒ. Mᵒ.	*Quomodo.*
Q Q̄.	*Quoque.*
Qᵒ Qᵒ Mᵒ.	*Quoquo modo.*

Q^a.	*Qua.*
Q R.	*Quare.*
Q^a P P.	*Quapropter.*
Q.D.R.	*Qua de re.*
Q.D.R.P.G.V.	*Qua de re peto grauitatē veſtram.*
Q.D.R.P.L.V.	*Qua de re peto laudabilitatē veſtrā*
QR.	*Quur.*
Q3 N.	*Quenam.*
Q.D.C.	*Qua de cauſa.*
Q.D.C.V.	*Qua de cauſa venit.*
Q R O.	*Quaero.*
Q° M G.	*Quo magis.*
Q^i.	*Qui.*
Q^i T.	*Quintus.*
Q^i 9 C 9.	*Quintus Celius.*
Q^i. M.	*Quintus Murana.*
Q R.	*Quam rem.*
Q.L.	*Quem locum.*
Q.P.T.	*Quam patriam.*
Q.PROV.	*Quam prouinciam.*
Q° P.	*Quo petit.*
Q P.	*Quem petit.*
Q R.	*Quem rogat.*
Q ADS.	*Quem adſerit.*
Q.DIC.	*Quem dicit.*
Q V.	*Quem vult.*
R.	*Res.*
RT.	*Reſcriptum.*
RPON.	*Reſpondit.*
RD.	*Reddi.*
R.	*Rum.*
R.	*Reſpondit.*
R.	*Romanus.*
R.	*Rem.*
R S.	*Reſponſum.*
RG.	*Recognoui.*
REG.	*Rege.*
REC.	*Recuperatores.*
R.C.	*Romani Ciues.*
R.	*Rex.*
RP.	*Reſpublica.*
R. P^t.	*Reipriuatae.*
R GL.	*Regulis.*
R G. F 9.	*Regis filius.*
RG.FA.	*Regis filia.*
R.D.	*Regis domus vel domum.*
R.M.	*Regis munus.*
R^a.	*Roma.*
RAV.	*Rauenna.*
SD.	*Secundum.*
SC 7.	*Sicuti.*
SN.	*Senatus.*
S.C.	*Senatusconſultum.*
ST.	*Sententia.*
SV	*Siue.*
S N.	*Siue.*
SN. A.	*Senatoria auctoritate.*
S.	*Sunt.*
S 9.	*Sed.*
SA.	*Sententia.*
SD.	*Sententiam dedit.*
S. D.	*Sententiam dixit.*
S. F.	*Satufecit vel Sacris faciundis.*
SFT.	*Satufactum.*
SS.	*Seſtu.*
S.	*Sunt.*
SND.	*Sine dubio.*
S.	*Ser.*
SCL	*Scilicet.*
SNP.	*Sine periculo.*
SN. P. M.	*Sine periculo mortis.*
SIGN.	*Signum.*
SS.	*Supraſcriptus.*
SPM.	*Supra memoratus.*
SCS.	*Sanctus.*
SCA.	*Sancta.*
SC.M M.	*Sanctae memoriae.*
SPD.	*Supra dictus.*
SCD.	*Secundum.*
S^t.	*Statutum.*
S^t. TP.	*Statutum tempus.*
S .D.	*Statutum diem.*
S^t. 9S.	*Statutum Conſulem.*
S^t. SN.	*Statutum Senatum.*
S.P.Q.R.	*Senatus populusq; Romanus.*
SCL.	*Sacrae largitiones.*
SCL CM.	*Sacrarum largitionum Comes.*
ST.P.	*Stadium poſuit.*
ST.DD.	*Stadium dedicauit.*
TR^s.	*Trans.*
TM.	*Tamen.*
TRAC.	*Tranſactio.*
TR^r.	*Ter.*
TR.P.	*Tribunitia poteſtas.*
TAB.	*Tabulae.*
T^s.	*Ton.*
T.	*Tum.*
T^m T.	*Teſtamentum.*
T^i T.	*Teſtamenti.*
T^o T.	*Teſtamento.*
T^c.	*Tunc.*
T^r.	*Tur.*
TB. M.	*Tabulae matrimoniales.*
T.	*Tunc.*
T^o.	*Tanto.*
T.	*Ter.*
T.	*Trans.*
TP^s	*Tempus.*
TP.B.	*Tempus bonum.*
T^r B.	*Tribunus.*
TR.PL.	*Tribunus plebis.*

TB̄C.	*Tribunitiæ.*
T.	*Tullius.*
TIB.	*Tiberius.*
TIB. CS.	*Tiberius Cæſar.*
TIB.CL.	*Tiberius Claudius.*
Tⁱ.	*Tri.*
TM̄.	*Terminus.*
T̄M̄. P̄.	*Terminum poſuit.*
TM̄D̄D.	*Terminum dedicauit.*
TĪBI.	*Tiberij.*
TĪBI. R.	*Tiberij Romæ.*
Ŧ M.	*Termæ.*
TM. DD.	*Termæ dedicatæ.*
.T.	*Tem.*
T B.	*Tibi.*
T B. D. F.	*Tibi dulci filio.*
T B. D. F. M.	*Tibi dulci filio meo.*
T B. D. F. M. AOPT.	*Tibi dulci filio meo adoptiuo.*
TRAI.	*Traianus.*
V̄.	*Vel.*
V V̄T.	*Velut.*
V V̄I.	*Veluti.*
V°.	*Vero.*

V. F.	*Vſumfructum.*
V C.	*Vſucapio.*
V B̄.	*Verba.*
V̄V.	*Velut.*
V̄ ĒT̄.	*Verum etiam.*
V Ḡ.	*Verbi gratia.*
VRB.	*Vrbis.*
V. P.	*Vir perfectiſſimus.*
VĪR.	*Virgo.*
VIR. V.	*Virgo veſtalis.*
Ꝟ.	*Veſtes.*
VESP.	*Veſpaſianus.*
VESP. CS.	*Veſpaſianus Cæſar.*
VAL.	*Valerius.*
VAL. C̄S.	*Valerius Cæſar.*
V.MVN.	*Vias muniuit.*
Ж.	*Exiſtimauit.*
Ж̇.	*Exiſtimatio.*
Ж.	*Xenodochus.*
Ж.	*Decies.*
YMN.	*Hymnum.*
ZEN.	*Zenobius.*

NOTAE IVRIS ANTIQVI EX VALERIO PROBO.

A. A. A. F. F.	*Aere auro argento flando feriundo.*
C. E. C.	*Coloni eius coloniæ.*
D. C. S.	*De conſilij ſententia.*
E. H. L. N. R.	*Eorum hac lege nihil rogatur.*
I. N. Q. Q.	*Iuſtis nuptiis quæſitus quæſita.*
L. I. D. A. C.	*Lex Iulia de adulteriis coercendis.*
L. P. C. R.	*Latini priſci ciues Romani.*
M. E. M. D. D. E.	*Municipibus eius municipij dare damnas eſto.*
P. I. R. P. Q. I. S. I. F. P. R. E. A. D. P.	*Populū iure rogauit populusq́; iure ſciuit in foro pro roſtris & ante diem pridie.*
Q. D. E. R. F. P. D. E. R. V. I. C.	*Quod de ea re fieri placeret, de ea re vniuerſi ita cēſuerūt.*
Q. E. R. F. E. D.	*Quod eius rei factum eſſe dicetur.*
Q. F. E. R. I. S. F.	*Quod factum eius rei in Senatu fuerit.*
S. C. P. S.	*Senatuſconſultum plebiſcitum.*
S. F. S.	*Sine fraude ſua.*
S. N. L.	*Socij nominis latini.*
S. Q. D. E. R. A. P. P. V. L. O. E. COSS. PR R. TR. PL. Q. N. S. Q. E. V. A. P. P. V. F.	*Si quid de ea re ad populum plebémue lati opus eſt, Cōſules, Prætores, Tribuni Plebis, qui nūc ſunt, quod eis videbitur ad populum plebémue ferant. (nihil rogatur.*
S. Q. S. S. E. Q. I. N. S. R. E. H. L. N. R.	*Si quid ſacri ſancti eſt, quod iure nō ſit rogatū eius hac lege*
S. R. L. E. I. Q. O. R. E.	*Si remps lex eis imq́ue omnium rerum eſto.*
V. A.	*Veterano aſſignatum.*
V. D. P. R. L. P.	*Vnde de plano rectè legi poſſit.*
V. F.	*Vſusfructus.*
V. P. R.	*Veteri poſſeſſori redditum.*
A. L. AE.	*Arbitrium liti æſtimandæ.*
A. T. M. D. O.	*Aio te mihi dare oportere.*

NOTAE IVRIS EX VALERIO PROBO.

C.E.D.	*Conuictum eſſe dicetur.*
E.I.M.C.V.	*Ex iure manu conſertum vocare.*
F.C.	*Fraudandi creditoris, vel Fideicommiſſum.*
I.D.C.	*Iuris dicundi cauſa.*
I.D.	*Iudicium dabo, vel Iuriſdictio.*
I.D.P.	*Iuri dicundo præeſt.*
I.D.T.S.P.	*In diem tertium ſiue perendinum.*
N.K.C.	*Non calumniæ cauſa.*
Q. A.N.Q.N.	*Quando as neque nego.*
Q. B.F.	*Quare bonum factum.*
Q. N.T.S.Q.P.	*Quando negas, te ſacramento quinquagenario prouoco.*
Q. I.I.T.C.P.A.F.A.	*Quando in iure te conſpicio, poſtulo an fias auctor.*
S.N.S.Q.	*Si negat ſacramento quærito.*
S.S.C.E.S.D.T.V.	*Secūdū ſeruitutis cauſam eius ſerui dico tibi vindicias.*
P.I.A.V.P.V.D.	*Prætorem iudicem arbitrumve poſtulo vti det.*
C.C.	*Cauſa cognita.*
C.V.	*Centumviri. vel Clariſſimi viri.*
D.M.F.V.C.	*Dolo malo fraudisve cauſa.*
F.E.D.	*Factum eſſe dicetur.*
H.S.	*Heredem ſolui.*
I.C.E.V.	*Iuſta cauſa eſſe videbitur.*
I.S.	*Iudicatum ſolui.*
M.F.P.	*Malæ fidei poſſeſſor. (conſtituta.*
P.C.	*Patres conſcripti, vel Pactum conuentum. vel, pecunia*
P.D.E.L.V.	*Præde litis vindiciarum.*
P.P.L.V.	*Pro præde litis vindiciarum.*
Q. A.M.	*Quemadmodum.*
Q.E.R.E.T.P.I.R.D.T.Q.D.T.D.D.P.F.	*Quanti ea res erit, tantæ pecuniæ iudiciū recuperatoriū dabo. teſtibusque duntaxat decem denuntiandi poteſtatem faciant.*
Q.M.	*Quomodo, vel Quo magis.*
Q.R.F.E.V.	*Quod recte factum eſſe videbitur.*
Q.S.S.S.	*Quæ ſupra ſcripta ſunt.*

FINIS.

Digitized by Google

[illegible] del LIBRO ANTICO
Cav. G. DI GIACOMO
PESCARA
1924